

aúgen-anona-anon-aimma

Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language
of Papua New Guinea

augen-anona-anon-aimma
Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples Usarufa

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0cfecb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84

Contents

Áaimo Ataárainne	1
Máátiyu	16
Mááki	84
Arúke	118
Yóáane	191
nôrabi urááqtaba (Apótoro)	239
Arómani	304
1 Korítiani	332
2 Korítiani	360
Karétiani	378
Ipítiani	388
Pirípiani	398
Koráátiani	405
1 Tetaróniani	412
2 Tetaróniani	417
1 Tímoti	421
2 Tímoti	429
Tááítati	434
Pírímoni	438
Íbaru	440
Yèmiti	463
1 Pítaa	470
2 Pítaa	479
1 Yóáane	484
2 Yóáane	491
3 Yóáane	492
Yúti	493
Arébárétiani	496

Áaimo Ataárainne

12

Îtogo Abaramma Aáyaraiye

¹ Yawe Îtogo Abaramtaba téna, “Enamááqa, ení wayukagara, enaponi wayukagara yuwéya kemó emmó arátenna mararaqa wao.

² Kemá emma mamá ení márúqa anómma aurakeqa emmá atimua uyakanune. Ení awíqa mama anóni ona, abo emá yeráwápímmá atimuka inone.

³ Náyumo atimuqó uyakainomma kemá atimu umayike, abo náyumo taiáimo umakaiyamma kemá taiáima umayikanune. Abo máte kayuka mamárábímmá ekáké kemá atimuqá umayikanune.”

⁴ Abaramma tébéníqa tenikara móra tiyapa (75) auqa keena, Yawe Îtogo timamiteni-umá Abaramma Áráni maruqa yuwéna witana Rotima Abaramte uraiye.

⁵ Abaram wení áanáqa Táraigara, wení ábákoni áanine,* máten-otamo yemó aiku-marakaraq abo Árániqo aikuyikara mayai wayukagaraq yiwiqmena Keinen mararaq marena uraiye. Abo yeráwáqá mareta Keinen koyarae.

⁶ Mikánábímmá Keinen marabimma wayuka maawata, Abaramya mareta Keinen marabi wéqéta Tekem maruqa anón tayaipi Móre aukapa koyarae.

⁷ Yawe Îtogo Abaramka páquma weka téna, “Ení iyápóraawaqa kemá ma-mará yime-nune.” Miráitana, Abaramma Yawe Îtogoka yaare mika tarouraiye.

⁸ Mikákémmá, Abaramma maréna Beter aabaumo utai aitabaqa uraiye. Aabaumo kuperaibaqa Beteriye, aabaumo utaibaqa Ááiye. Mami kaya marukoni aukapimma wení yuwaiq-namma uraiye. Mika Abaramma Yawe Îtogoka yaare tarourena monoqá timakaraiye.

⁹ Abaramma mikáké kómarena Négébé wiwiuraiye.

Abaramma Páqyakana Ítipi Maínenaq Kukaiye

¹⁰ Mitupaa Keinen marabi koyaimmá aayawa maeuraiye, aayawagómá anónikeitaba, Abaramma maréna paaqyakanabi Ítipiq mainena kukaiye.

¹¹ Ítipiq wemá koyanekeena anakomma Taraitaba tena, “Kemó aonaunama emá kateko ínímmá maane.

¹² Ítipiq wayukama emmó aoneta, yerawáqá miráitinoe, ‘mami nínímmá wenánáre.’ teta yeráwáqá kemmá tikameta emmá paa-ayuwaiya mainone.

¹³ Kemá wení amanaqune tinata, abo kema enauyawataba iraqoniqu matiketa tiyuwaiya enáitaba maeno.”

¹⁴ Aanibo Abaramma Ítipiqo witana, Ítipi wayuka wení aanaqa aonama aara-urane tirae.

¹⁵ Abo miráitana, Peroni anókayuka wemmá aonama aara-urane téta Peromma timamituweta awiqmeta Peroni naupa urae.

¹⁶ Mamin-initaba Peroma Abaramma iraqoni keuyakena anaégáráq awai típítípíráóqá, mémeraóqa, purumakakáwáqá, pááqya ótirawaqa kémórórawakaraq, mayai wayuka, aaragáráq waagaraq amikaiye.

¹⁷ Peroma Abaramni aanaqa mayai aitaba Yawe Îtogo tawi gari yuwaitana Perogara wení wayuka-annabi kukaiye.

---

* 12:5: Aran Abaramni abakowe

¹⁸ Miráitana Peroma Abaramma áyarena tiraiye, “Emá nóra umatikano? Nóraitawa emá íma enánáre teq timatimikano?”

¹⁹ Nóra-itawa emá wetaba ketímánáre tenara, ‘kemá awiqma ketínári urauno’? Abo íbeqa manna enánáqibo, awiqme kówao!”

²⁰ Abo Peroma wení anó kayuka timayimitata yerawáqá Abaramma wakuyakawana wení aanakara máten otakaraq kemayena kouraiye.

13

Abaramya Roti Óqkaqokaq Urááye

¹ Abo Abaram maréna Ítípíke Négíbi utaiye, wenánákara mátetataqo wemó makai-kara, abo Roti wete utaiye.

² Abaram anón otanaqa aukaiye, wanitibi wakara, yaugara.

³ Mi maruqa Négibikemma wemá maréna marutaba marutaba wéqéna Betel kaya (2) marukóni aukapi (Bétérikaraq Ái) emó-urai nakumorakaraq, yaaremo tarourai maruqaq.

⁴ Abo mikáqá wemá Yawe Ítogoka monoqá tiyakaraiye.

⁵ Abo Roti Abaramtemo uréré-émaimma wegáráq, poiymma, wení nétuya yuwaiq-namma makaiye.

⁶ Abo yenákámó mi-mórábímmó maiyoyamma íma marago kanaraq umayikaraiye, yenákátí kurubi wákáwáqá anó powata íma mimorabi mae-waniq uráye.

⁷ Abo uniti áiqaimma Abaramte Rotini mayai wayukati aukapi páquraiye. Mi kánábímmá Kénánni wayukagaraq, Pérégít wayuka yeráwákáráq mi marabi máqe-urae.

⁸ Abo Abaram Rotitaba tiráíye, “Kerátámá morá-naemuye, kerátátí aukapikaraq, kerátátí mayai kayukabimma, keta uniti áiqaimma íma ténátae.

⁹ Anó maranamma kerátáyábá paa-maiye. Miráipowaka kerátá ókaoka-óyúye. Emá ayáánepaq winaqá kemá ayáánurapaq wonune. Emó ayáánurapaqo winaqá, kemá ayáánepaq wonune.”

¹⁰ Roti múte aonama Yótén máte aruma nonárári-uráitana abo aonaraiye. Yawe Ítogoni yoka (Ítén yomma) éna Ítípíq Naer arura itana aonama Yówa aukapa-yukaiye. (Minna-íma Yawe Ítogoma Totomkaraq Komoraqa yikamma tawitawa urai-tupae.)

¹¹ Abo Rotima wetábá mátemma Yotenni aruma auyatuwena abo maréna aabaumo utai ááyápáq uraiye. Mikáké kaya (2) naka kúyotoqo émáyámma yatáqma ókaoka-uraye.

¹² Abaram Kénánni marara maitana, abo Rotima aru marukarawa-koni aukapi Yóten arugomma Tótom waqoka mainena wení nétuya terinamma uraiye.

¹³ Totom wayuka anómma Yawe Ítogoka tawi aaima ke-eta kumiq aaima uyakarae.

¹⁴ Rotima ayuwéna Abarammo kégoimma, Yawe Ítogo Abaramtaba tiráíye, “Múte auramma aonama áubáqá, anaaépaqa, aayánepaqa, aayánurapaqa, máte aukapaqa máánarakemma aonao.

¹⁵ Mi-máte márámó emó aonanna kemá, ení iyápórawakaraq emá ákapaq aménúne.

¹⁶ Kemá ení iyápó-anna mama taíbariq-ona maragoni káitora íyáta abo íma wayuka yorautinoe.

¹⁷ Kómare-keewe maragoni ayátákaraq wení awaraqa kemó íbeqo emmó amunna marama aonao.”

¹⁸ Miráitana Abaram wení netuya térínámmá yawítímena maréna Mamrini anó owak yarawakoni waqoka Íbáróni mainena uraiye. Mikaq Yawe Ítogoka yaare tarouraiye.

14

Abaramma Rótimma Mamá Ayukaiye

1-9 Mi-kánábímmá tiyaakagaraq kaya (12) aukomma Kinirawakaraq yetí wayuka Ketoraomani aménápá maqe-urammanibo tiyaakagaraq kaumo (13) auqo keimma yeráwáqá Ketoraomama aaiqa uyakaneta-urae. Móra-tiyapa (5) kinirawaqa yetí áái-wayukate yagarotareta Títími arubi aikutae, (Mipimma karakébarai unokoni arubine). Tiyaakagaraq kayaté kayate aukomma (1) Ketoraomagaraq kinirawaqa kaumo (3) ano maruka kíniráwáté yagarotareta aaiqa-umá móra tiyapa kini-rawaqa kótárae, repaim kayuka Átíróti Kanaim-kene, Yutim kayuka Amkene, Imini kayuka Kíríatam arubikékáráq.

Orim kayuka Tiya aita marukake abo maréta yeráwáqá Eriparani kammáq-makoni awaba waqókákáwátáq-urae. Mikákémó yemó yauwékámmá maréta tiyánepaq En-Mitiba yirae (mimaruqa íbeqa Katetire kete) abo yeráwáqá Áméréki kayukati máte-maragaraq abo mirauma Ámóri kayukamo Ayayona Tamaqo máqe-mamma yikama-táwitawa-urae.

Abo Tótómqo, Kómóraqo, Ámaqo, Yiboikaraq, Berati kinirawaqa yetí aiwayukate yakarotareta Títími arubi aaiqa yokauma yitauqa-yuqmeta yaurae, Érémqo, Koimiqo, Tinakaraq Éráti kinirawaqa aaiqa umáyikaneta, móra tiyapa (5) kinirawaqa kayaté-kayate (4) kinirawaqa umayikaneta.

Amurapema Tína waykatí kinie, Ariokima Éráti kayukati kinie, Ketoraoma Éréma kayukati kinie, abo Titarima Kóími kayukati kinie, Mami káyáté-káyáté (4) kíniráwáqá maréta-wuráe móra-tiyapa (5) kinirawaqa aaiqa umayikaneta. Mi kíniráwáqá, Berae Tótom kayukati kinie, Timepae Yíboi kayukati kinie, abo Berae Yowa kayukati kinie.

10 Títim arubimma ano kaaweq* maikaraoko óriq uraitana abo minnamo Tótomkaraq Kómóra kinirawaqo kówata mátemma péqmareta anubata-owata, abo yaaima wayukarawaqa kaaweq maiqnobata metéqéta-ureta minnobaq pukae.

11 Kayaté-kayate (4) kinirawaqa Tótómkara Kómóra kayukati máte-otakaraq, máte-awaqa maméta kourae.

12 Yeráwáqá Rotimma Abaramni anówaiko-powata wení ótakaraq wemma awíkae Tótom máqe-emaitata.

13 Móramo (1) peqmarena yiwaigomma, Íbaru naaqa Abaramma timamikaiye máte-naimo paqima. Mikánábímmá Abaram Mámriini anó owaka yarawakoni waqoka máqe-uráie (Mamri Amori nare). Mámri aunabakarata kayaqá (2) yikaraiye, Etikorogaraq Ana. Mami kaumo (3) watanonna Abaramte yakarotáráe.

14 Abo Abaramma wení anabaomma awíqma yetí anna-naka urae, mami-naimo keitena wemá kaumo ateretikaraq tiyaakagaraq eitiqa (318) aaiqa-iwayuka mátemma wení naupaqa páquramma yááyama aikutena, abo Téni waoka uréta yetí namuro kayaté-kayate (4) kinirawaqa wakae.

15 Noka-nawataqa Abaramma wení aai wayuka yaika-umá-yíkarena yíkaminena-itata kayaté-kayate (4) kinirawakaraq yetí aai wayuka péráwana Abaramma waqmena mirauma Ópa tiyánepaq aukapaq Támátikati koyarae.

16 Abaramma yauweqma máte notakaraq, Rotigaraq, wení ótakarate, aararaókáráq, yaimma wayukagaraq, yiwikáie.

17 Abarammo aaiqo-umámo Ketoraomakaraq wetémo yakarotará kinirawaqa kégotamatuwaimma, Tótomuke kinigo Abaramma Taba arubi yiréna aonaraiye (minna kinirawati aruwe).

18 Miráitana Tárem kayukati kinigo Metiterekimma aawakaraq wáénigaraq Abaramma mamá-ámíkaiye. Métítérékima uyátámaqma Ítogni mono-naupaqa mayai-naare.

19 Métítéréki Abaramma atimuqá-uyakena tiraiye, “Uyátámaqma Ítogo maragará wîyomo taroqurai Ítogo Abaramma iráqoni-uyakaniye.

* 14:10: kaaweq: kumayu káwéqá ammó awiqmakedamo atima óqtammo mammá-karapa kawere

²⁰ Amuramu-uyákao uyátámaqma Ítogoma noitababiyabo wemó aawaqna-ita abo aaiqo-umá ení namuro kótámakonna-aitaba.” Miráitana Abaramma máte-tatapikemma, móramora (1) máte-tiyaakabikemma Métítérékimma amikaiye.

²¹ Tótomke kinigo Abaramtaba tiráiyé, “Wayukarawaqa ketime mátetataqa etábá mayao”.

²² Abaramma anonna-uraiye, “Kemá uyátámaqma Yawe Ítogoka ketí tiyaamma tikaq maraune, wíyokaraq maramó taroq-urai Ítogoka abo kemá araimma-tiyakaune,

²³ Kemá íma-mórayataqa (1) ketábá mayánúne, íma móraqamma (1) keboqya tatagarare, kemá óta-naaqa aurakaune wemá timáti-kaiyaba.

²⁴ Kemá kimmora ketí aaiq wayukamo nátúwá nawaka kanararé-ténúne. Abo náyamo ketémo uraiyamma Ánamo, Étikoragaraq Mamri paa yiyuwaiyata yeráwátí ótamma-máyátao.”

15

Ítogo Áatimá Abarámte Yarutaiye

¹ Aaiqa umá ánátatuwena Abaram yitana, Yawe Ítogo kainapaq wekác páquma tiráiyé. “Íma ikatí-uwo kemá ení weyure abo ení amuyataqa anón-uramma aménúne.”

² Miráitana Abaram téna, “Anómo uyátámamma Yawe Ítogo nóina emá timinónó kemá íma iyápó makaunabowana Éréyáti Tamatikatike ketí máte notamma kemó makaunna mayániye?”

³ Abo Abaram téna, “Emá íma iyápó timikanabowana ketí mayái naako ótamma abowání-iniye.”

⁴ Miráitana Yawe Ítogo Abaramtaba tiráiyé, “Minaaqa íma abowání inibo enarupiké ení iyápógo máte notama abowání iniye.”

⁵ Yawe Ítogo Abaramma awiqmena máápa Abaramma yaubarena abo timámíkaiye, “Mute aabayápác wíyokarawaqa aonama abo yorautuo, kanará yorautínónópo.” Abo wemá timámíkaiye, “Ení iyápó-anna mirará-ínóe.”

⁶ Abaram Yawe Ítogotaba araine-tiyákáitana, mináitábá Ítogo Abaramtaba arupúnáre tiraiye.

⁷ Yawe Ítogo ókaraq Abaramtaba tiráiyé, “Kemá Yawe Ítogomo Úúqo Kárítián-kayukabike mami mára áména abowání-ikaeteq awiqme-iraune.”

⁸ Abo Abaram ítaráiyé, “Anommo uyátámáqma Yawe Ítogo, kemá mami maramó araimma abowáníqo-onunna, naara-umá itéqa-óné-onuno?”

⁹ Yawe Ítogo anónná-uráiyé, “Nateqá purumakakaráq, mémekaraq, awai típítíkárác mátemma kaummo (3) áúqó-uráiyamma mamé-iyo. Óqa máágára, paaya numa mamé-iyo.”

¹⁰ Abaram mimátémmá maména wekaq-iráiyé, abo Abaramma máte kamma aukapike ataqa ókaoka-uráiyé. Numarátámá paa-yukaiye.

¹¹ Abo akikiráókómá arabéna kúmókumo mami árác wákátábá itana Abaram yikamma wárewara-uráiyé.

¹² Minnámo aabaumo kuqperaitana Abaram púkímma-waguráitana mikákékámmá anó kumayuyatako wemmá yawaq-uyakaraiye.

¹³ Micaq Yawe Ítogo Abaramka tiráiyé, “Ení iyápó-anna óq marabi namu-wayukara ínówe, mi-marabi kayukati kakobe maiyata kayaté-kayate antreti (400) auqa tai aaima-umáyikainowe.

¹⁴ Miráíyaq kemá mi káyúkámó kákóbérammo náyumo umáyikaiyamma meyámma ánná-yiménata abo mikákémmá ení iyápó-anna anó notakaraq mi márúqá yuwéta yawinowe.

15 Abo emá (Abaramtaba téna) amurámuyatapi ayátágana matuwé emá púyínata abo utayákainowe.

16 Kayaté-kayate antareti (400) auqa yáwínata* ení iyápó-annama yauwéqme Kéinan yinowe mina Amoraiti kayukati kumi-aaimmo yemo-uramma íma ari-uráiyé.”

17 Minnámo aabaumo kupéráimma kumayuqá áúrátana Abaram aonaimma úmúpi iragó-tinibike irá-kamá yupayo-umáena kéqókékéq wámmó Abarammo karama yáíka-umarái aukapi yáuraiye.

18 Mitáo Yawe Ítogo Abaramte aamá tima-yarutuwena mirá-tiráiyé, “Kemá Ítípíke nokómmá maréna Ípáráiti anoo nokaq mami mára ení iyápó-anna yiménúne,

19 Kéni anna-kayukae, Kénat anna-kayukae, Kátmon anna-kayukae,

20 Éti anna-kayukae, Périt anna-kayukae, Répa anna-kayukae,

21 Ámóri anna-kayukae, Kéinan anna-kayukae, Kírígati anna-kayukagaraq Yébuti anna-kayukatí maramá kemá aménúne.”

16

Ágaya Ítímaeriye

1 Anyie-téna, Abaramma aanako Táraí íma iyápó aakama amewani-uráiyé. Miráitana Táraí wení mayai inaru Ítípíke aawiqa Aagama makaiye.

2 Abo wemá Abaram-tabá téna, “Yawe Ítogo iyápómo akáímó anamoriq umatikaiye. Uréya ketí mayai inarukote waténana iyápó ákáma tímíno.”

Abaram kanaráré téna, Táraítaba tiráiyé.

3 Abo Abaram Kéinan tiyááka (10) auqa umátúwaitana wení aanako Táraí Ítípíke wení mayai inaruma Aagama awíqma awaíkomma amikaiye.

4 Abaram Ágate wataitana, Ága amukarari uráiyé.

Minnámo Ágamo amukarariqo kéena wení ánákomma Taraimma aonama wemá mémápáq-yukaiye.

5 Miráitana, Tarai Abaramtaba tiraiye, “Emá mami úqmá abowání inone, kemó mamirámó Ágamo umatikaimma kemá ketí mayai inaruma enayápi makaunana, abo íbêqa wemá aonaimma amukarariqo ikakemma aumamé-uyéna kemmá aonama wemá mémápá yuwaiye. Yawe Ítogo eqkáráq keqkaraq aukapi yainaniye.

6 “Ení mayai inaruma enayápi maiye,” Abaram tiráiyé. “Nóra-áaimmo auyanammo íténanamo kanaaraqo ína-áaimma umákao.” Tarai tai áainuramma taroqumákáítana, Ága ayuwéna kouraiye.

7 Yawe Ítgoní énítóré (30) Ágamma kaqmáápa poqnokóní waqókaq aonaraiye. Mi póqnómmá, Túwa wí-áákóní aukapaq waiye.

8 Énítóreko téna, “Ágao, Tarainí mayai inarugo emá nákakena iréya, nákaráq kewono?”

“Kemá ketí kawaa inimma Táraínopake péqmare kégoune,” Ága anónná-uráiyé.

9 Mirá-titana, Yawe Ítgoní énítóreko wemmá tímámíkaiye, “Yauwéqma Táraínopaq uréya abo wení aamá waraao.”

10 Ókaraq Yawe Ítgoní énítóreko tiráiyé, “Kemá ení iyápó-anna mama néturiq umáyíkánta íma wayuka yorautinoe.”

11 Yawe Ítgoní énítóreko keqnámmá Ágataba tiráiyé, “Amukaraq emá íbêqa mannabowa emá inamaí akainone. Emá Ítímairiye-te* áwíqa yamamiyo, mináaitaba Yawe Ítogo ení uqmamá ítáyamena emmá áwáqnaiye.

* 15:16: Kayaté-kayate anna-kayukamo paqiyapíke.

* 16:11: Ítímairiye awikoní áimma, minná “Ítogo itatimiye”.

¹² Wemá Ítímairi abáq íyáká umá maniye, wemá máteq kayuka aaiqa umáyikainata abo máqte kayuka wemmá aaiqa uyákainoe, wemá nékaq ataaramá wení arainibike maniye.

¹³ “Yawe Ítogoma Aaga Er Roi awiqa amikaiye, minná miráténa, emá Ítogo kemmá timóné, abo yabitikane,” Aaga tiráiyé. “Kemá íbêqa puqkónáq-únapike páá-maune, kemó timónai Ítoggomma aónatuwaune.”

¹⁴ Min áitábá, mi póqnókómmá Bíyá Ráqá Rói áwîqa keyae, Kátétikaraq Báréti marukoni aukapi íbêqa páá maiye.

¹⁵ Miráitana, Aaga inámái Abaramma ákáyamikaiye, abo Abaramma Ítímáiriye áwîqa miníyápógómmá yaamámikaiye.

¹⁶ Abaram éitiqa tenigaraq móra tiyapakaraq móra (86) auqa keitana Aaga Ítímáirimma ákáyamikaiye.

17

Aummó Karain Aimma Timá-yarutaiye

¹ Ánibo Abarammo náinia tenigaraq náinia (99) auqo kéitana Yawe Ítogo wekáq páquréna tiráiyé, “Kemá Ítogo Wenóqyae, máte-tataqó taroq-innapímmá kekáq amakakí-uréyá íráqó-maiyatapi máo.

² Kemá eté ketí aama-yarutuweka abo emá nétu íyápó-ánná aménúne.”

³ Minnámo kéitena Abaramma óipake Ítogoka marabí awautaitana abo Ítogo tiráiyé,

⁴ “Kemó-itaqá pórómáti eté kemá umátuwaune. Emá nétuqya maruti yibowá máinone.

⁵ Íma ókaraq Abaramue áwîqa yainowe, íbêqa ení augen áwîqa Abara-ámue. Kemá emmá nétuqya maruti yibowámó áúrákáúná áitaba,

⁶ kemá emmá maamá iyápó-anna néturiq uyákána mayáínóne, ení iyápó-annarawaqa anó maruqa áuráiyata abo kínirawaqa epíké páqinowe.

⁷ Kemá ketí pórómáti yabíyénana matúmatu-íníye, eté ení iyápó-annarawakaraq abo yetí iyápórawate, kemá ekáráq ení iyápó-annarawatí Íto mánune.

⁸ Máte Kéinan marabimmo íbêqo namuq nákáq-umá máanna kemá aménúne. Mi mará egáráq ení iyápó-annatí mara ákáqpaq aukiniye, abo kemá yeráwátí Íto mánune.”

⁹ Abo Abara-ámma ókaraq Ítogo timámíkaiye, “Emá aamó-tima-yarumakaunnamo timámunna waraó, ekáráq ení iyápó-anna mikáqo páquqteta wínómma miráoro.

¹⁰ Maminná ketí yarumata-aine eté abo ení iyápó-annamo, mamin aimmo-yarumatamma kéréwáqá yabíyéro: Máte inamáí árákáráwáqá íbôwáqá-umáyikao.

¹¹ Emá ení aukoni kebó-áúwárátí káráma awaméká-maraó abo mami áwáméqá kerátatí áúkápimmo timá-yarúmakauyane.

¹² Minnámo epikémmó máte inamáí árákáráwáqó páquqteta-yínómma íbôwáqá-umáyikao náwamo éitiqa (8) kanamo-kéinna, náyumo ení náupaqo páquráiyammo, yaurakémmó ópaq nakake mayaniq-urénagaraq nayumo ímo epikémmó páquráinae.

¹³ Emá íbôwáqá-umáyikao nayumo ení náupaqo páquráinnakaraq, emó ení yaurakémmó meyání-uránae. Ketí yarumatan-naiko eté awaméká matúmatu-íníye.

¹⁴ Náwamo íbôwáqó ímo-uráinna waraowaqa timákáiyata ketí wayukabike kóino, wemá ketí yarumatan-aima arátuwaiye.”

¹⁵ Ítogo ókaraq Abara-ámma timámíkaiye, “Íma emá ókaraq enánáqa Taráiyé tiyó, íbêqa wenáwîqa Térae maniye.

¹⁶ Kemá atimúqá-uyákánana abo wemá iyápó ákáma amíníye. Kemá atimúqá uyákánana abo minná wemá anó-marukarawatí yínówa mániye, kínirawaqa wení iyápó-annaraopike páqinowe.”

17 Abara-ámma marabí ótípake awaúténa wírake-ena abo we-áímmá tiráiyé, “Kanaraq móra antareti (100) auqo-uráinna-nako iyápó máyání? Kanaraq Téra náinia teni (90) auqo-uráimma páá iyápó ákání?”

18 Abo Abara-am Ítogomma ítáraiye, “Táyánámmá-itáúnna emá ketí iyápó Ítímaerima amammá amínó?”

19 Mirátitana Ítogo téna, “Ímiye, Téra inamáí akama amíníye, abo emá Áítíkiye-te* yamáminone. Kemá weté ketí yarumakaunna-aimma maamá-páqonune, mami yarumata-aimma ekáráq ení iyápó-annabi matúmatu keráwáté iniye.

20 Abo kemó Ítímaeritabamo itáúnna emmá itáyamenune. Kemá áráimma íráqóni uyákanune. Kemá táíbaq améqa abo kemá ókaraq táíbaq iyápó anna aménúne. Wení tiyákagaraq kaya (12) iyápóráwáqá móramora ááiti-anómma auráiyana abo kemá maamá anó maruqa áúrankunne.

21 Abo ketí yarumata-aimma kemá Áítíkíte maamá páqonune, Térama mami kánárakémmá méyá áúkáq iyápó ákámá amíníye.”

22 Minnámo Abara-ámtemo aamó timá-kánatatuwena Abara-ámma Ítogo áyukaiye.

23 Mitáóq-uramma Abara-am Ítímaerimma káwirena, abo mátemmo waamo wení náupaqo páqurayamma, meyákákémmó meyániq-uráikaraq, mátemmo waamo wení náupaqo maemma wemá ibôwáqá umáyikaraiye Ítogo timámíténíq.

24 Abara-ámma náiniqa tenigaraq náiniqa (99) auqa-ke-ena ibôwáqá-uyákárae,

25 mikánáráqá wení ániko Ítímaeri tiyákagaraq kaummo (13) áúqá kéitana.

26 Maaka mimórá kánáráq ibôwáqá-umáyikarae.

27 Yáimma wayuka mátemma waamá ibôwáqá umáyikarae, Abara-ámni náupaqo páqura-nabiyo ópaqnakake meyániq-uráimma weté ibôwáqá umáyíkárae.

18

Kaumo Námúq Wayukae

1 Yawe Ítogo anón owak tarawakoní ááikaq Mámari Abara-amka páqurai aine. Abara-am wení térinakoní oqta-ákáq aanónaqa-kamákenamo-íkaq maramáqe-uráiyé.

2 Abara-ám múte aónaimma kaumo (3) káyúká áúbáq itó-umakurae, minnámo káyimonena wení térinamma yuwéna uyaténa koyimónarena, abo yeráwáká koma-marabí awáútaiye kayoné-áimma yirátiraiye.

3 Abara-ám móra waikotaba (1) mirátiráiyé, “Ketí Anóko,* kanaraq íráqóáimma-tirátima makáq ketí náoq máíyaq kemá tíwáqnaonó. Íma ení mayai-naqa kótao.

4 Nommá kemá maméq-yená abo emá áítuqa tetekéya ma yágóni ááipi agao.

5 Kemá ááwáqa maméq-mátímenaraq keráwáqá namá aqkonná-umátuwaq mikákémmá páá keráwátí amma wínówe. Ketí naoqa yiráneteq kemá timurámu-maráune.” “Katekowé-íráqone,” yeráwáqá anónná-urae, “emó ónae-tinaiq uwo.”

6 Abara-ám uyaténa térinaupaq uyápékurena Térámma timámíkaiye, “Kabequmá kaumo (3) tápéqa† páráwaqa yaqmáwaq paretiráwáqá agayaó.”

7 Abo wemá Abara-ámma uyaténa nákaqo wení purumakakáráwáqó mápaq-uréna abo móra (1) íbêyamma áínóara purumakamma áuyakaiye, kabeqitana Abara-ám wení mayai-naqa amitana wemá ikamma abo ááwáqa yokaaurae.

8 Aqa ááwáqo yokaaeimma, Abara-ám ikaq nánánókáráq, auke nananokara abo purumakammo agama yokaaumátakaraq maména mamin ááwáqá máyímíkaiye. Minááwáqó-kénámmá Abara-ám itoumá yágóni áipi yetí waqokqa maena-yiwe-uráiyé.

9 “Nákaraq enánáqa Téra maiyo?” yeráwáqá wemmá ítárae.

* 17:19: Áítíkiye áwíkoní ááimma, minná “wíráe”.
20kg-miraramma.

* 18:3: Anókowe áwíqa minná Ítgotaba tiráiyé

† 18:6:

“Térinaupaq maiye,” tiráiyee.

10 Mami kaumo (3) namu-wayukabike móra-waigo (1) Abara-ámtaba téna, “Kemá yauwemma mamirá-kánaráq méyá-náúkák yénúne, abo enánáqa Téra iyápó mayaniye mi-kánaráqá.” Téra yinaepaq térinakoní otaaraq maena ítáraiye.

11 Mááka Abara-ámkaraq Téra áqa wayuka-ariqa aukuraye, abo Térama araqná-urapowana imá iyápó ákáwani-uráiyee.

12 Mirátitana Téra áúyánámá-kéitena wetábá wírá-uráiyee. “Máákakorata wayuka-ariq aukuraye íma iyápó ákawaniq-uraubo kemá íbêqa iyápó akánú?”

13 Yawe Ítogo‡ Abara-ámma ítáraiye, “Nóra-itanawá Téra wírá-kenawa téna kemá araimma iyápó akánú, íbêqo kemó araqnámo aukúnnapikemma?”

14 Kemá Yawe Ítogoma íma mórayatako ummáyatikaniye. Kemá yauwéqma enopaq timákáúnna kana méyá áúká yenana abo Térama ínamái iyápó mayaniye.”

15 Téra ikatíq-éna, “Íma wira-uraune téna,” kaqarí-tiráiyee.

Abo Yawe Ítogo téna, “Araimma emá wírá-uráne.”

Abara-ám Ítogotaba Tótóm Wayukayaba Yíwáqna-uwo Tiráiyee

16 Mi káúmó (3) námú wáyúkámó ítouma kóinekéta yeráwáqá márúte yuqma Tótóm aónarae, abo Abara-ám apaq yiyuwáínéna maréna yeráwáté uráiyee.

17 Minnámo maréta kéwswana, Yawe Ítogo wenáúyánánóbák tiráiyee, “Kemá kanaraq Abara-ámma yawáq-uyakanu kemó nóratatariqo ónúna.

18 Ímiye, nóínaitabiyabo Abara-ám anó imamukaraq marukarawatí yubiqá áráimma maniye, abo wetábáéteq máte marukarawakomma ma-márábímmá íráqoni umáyikanune.

19 Kemá áqa wemmá tiyákátukaun-nabowana wemá wení iyápó-anna timáyiminata ketáá warainówe, yeráwáqá íráqon-aikaraq abo tágamayatari-oró. Miráiyana Yawe Ítogo Abara-ámmo wemó tiyákárimma aminiye.

20 Abo Yawe Ítogo Abara-ámma timámíkaiye, “Kemá Tótómkaraq Kómórati anónibiqá yáqyíqkamma itaune, yetí kúmi-áiko anóni-umá táwítawa-iyee.

21 Miráipowaqa kemá kukéq aónanune áárimmo yetí táí áimmo taróqómma.

22 Mikákémmá kaya (2) námúnákárátá Tótóm aukapaq wuráye abo Yawe Ítogo Abara-ámte páá mikáq máqe-uraiye.

23 Abara-ám Yawe Ítgoní waqókák yiréna ítáraiye, “Emá áárimma kateko wayukate táwí wayuka yíkamino?”

24 Minnámo móra-tiyapaq tiyáka (50) kateko wayukamo máraiymma, emá páá máte kayuka yíkame abo emá íyaq mami kátékó wáyúkátí áitaba yiwimmá kamayikaino?

25 Ímiye, kúmiq wayukamo yíkaminema emá íma kateko wayukagaraq yikaminone, kúmiq wayukate kateko wayuka íma mimmóráwái úqma mayainowe. Emá íma mirárá-ínóne, kímora (1) nááwamo mamárábí máte kayukamo yainánimma emá maane. Emá íráqón-áimma taróq-ínóne.”

26 Yawe Ítogo anónná-uráiyee, “Yeráwátábáé-téq íma kemá yíkamonune.”

27 Abara-ámma yauwéqma Yawe Ítogotaba tiráiyee, “Kemá íbêqa Anókote aámá ténáq íma ikatí-une, kemá pátátáune, káitóra-uráúne.

28 Minnámo móra-tiyapaq (5) imó-maatabawte, kanaraq máte kayukate mami káyúká yíkamino?”

Yawe Ítogo anónná-uráiyee, kemá aónánana kayaté-kayate tiyakagaraq móra-tiyapaq (45) wayukamo maiyaqa, kemá íma yíkamonune.

‡ 18:13: Mi kaumo (3) namu-wayukabikema, mora (1) mina Yawe Itogowe

²⁹ Móragaraq Abara-ám Yawe Ítogomma ítáraiye, “Abo kayatá-kayate tiyaka (40) wayukamo maiya emá náraq ínónó?” Yawe Ítogo téna, “Kayaté-kayate tiyaka (40) wayukayabaetéq íma kemá yíkamonune.”

³⁰ Abara-ám téna, “Kanaráqibo, Anóko íma áyataba umátike tiyúwénaq ókaraq emmá ítáno, emá náraq-ínónó minnámo kaumo tíyáká (30) kátékó wáyúkámó maraiyama?” Yawe Ítogo anónna-uráiyé, “Kemó aónánanamo kaumo tíyáká (30) wáyúkámó maiyaqa kemá íma óqa yíkamonune.”

³¹ Abara-ám Yawe Ítogomma ítáraiye, “Kemá íma ikatí-éqa ókaraq aamáitanáq-úne, emá náraq umáyikainono minnámo kaya tíyáká (20) kátékó wáyúkámó mi márúpímmó maiyama?” Yawe Ítogo wemmá anónná-uráiyé, “Mami káyáa tíyáká (20) kátékó wáyúkátí áitabae-téq íma kemá yíkamonune.”

³² Ókaraq Abara-ám Yawe Ítogomma ítáraiye, “Kanararé, Anókó íma ááyáqa-timiyó, tiyúwénaq paki mórákaraq ítáno. Náraq emá ínónó, tiyaka (10) wayuka-urammo mi márúpímmó maiya?” Yawe Ítogo anónná-uráiyé, “Páa tíyáka-urammo (10) kateko wayuka mi márúpímmá maiyamma kemá íma yíkamonune.”

³³ Yawe Ítogo Abara-ámte aamo témáyamma kánatena, wemá mi márúqá kéyuwaimma Abara-ám yauwéqma naópaq kóuraiye.

19

Tótómkaraq Gómóraq Itogo Mamáá Táwítawa Uráiyé.

¹ Mi enáikáq kaya (2) énitórékó* Tótóm kóyaráye. Rótima Tótóm marukomma uyáperai ákák maraqmáqe uráiyé. Minnámo kaya (2) énitóré-rátámó kéyimonenama ítoumá yenákátópaqa uréna wemá marabi ótipake yenákáráq awáutaye.

² Rótí téna, “Timuqá-matikáúne ketí anókoratae. Ketí naaupá yekao. Kenáká títauqa tete-kékaq keté watáiyáq abo abéya máí nókápáq kenákátí ammá wiyoye.”

Kaya (2) énitóré kórátá téta, “Ímiye, kerátá makáq máte kayukamo kaikuyo marukaq wáéyúye.”

³ Mirá-kéteyataba Róti aqkonna-umá kítitaba yenáká maréta Rótite abo wení naaupaq koyaráye. Róti yenákátí ááwáqa yoká-umá abo (íma itorái káná íma mai) pareti agamá yímítata naráe.

⁴ Kaya (2) énitóré kórátá yú-waiyeta kéoyana máte wayanammmá Tótómkemmma, ma-pukáráq wayúka ariqa Rótiní nammá yáútúraq-umákae.

⁵ Mami káyúká Rótimma áyarae, “Nákaraq kaya (2) námú-nákárátá enópaqo yéyamma mááyo? Naaupake yiwíqma máápaq yukénata yenákáté ketáa aaraukáríq onnatáó.”

⁶ Róti yimónaibaq máápaq yáúbarena abo anaépake oqtá áuyakaiye.

⁷ Róti téna, “Ímiye, ketí wayukama, íma tai-áimma taroqoro.”

⁸ Aónaro, kemá kaya (2) ínárú íma waté watayamma yíkáraune. Yukaiyaq kemá yimíqma máápaq márúte-tímíkanaq abo keráwáqá nówaitataqo tikáinna yeráwáté oro. Abo ketí namu náka íma moráyatariq umáyíkaró. Ketí naaupaq yiráyapowaqa yabíq-yikanune.”

⁹ Abo yeráwáqá mirátirae, “Páábaq yááwao oqtarákémma,” yeráwáqá téta. “Rótima íma maruq áinare. Abo íbêqa wemá ketáti kawáa máínénábiyo! Ketá yenáká kótámamqma emmá táwí-áaimma uyákanunatae.” Mirákéteta innene-umá Rótimma abúbúqma maré-kéwéta oqtá yokiránéta-urae.

¹⁰ Mirámó-kéomma kaya (2) énitóré kórátá oqtaráké Rótimma yabitimá yauwéqma naaupaq kéyuweta oqtá áuyatukaye.

¹¹ Mi káyá (2) énitóré kórátá máte wayuka oqtaráqó mááqe-émamma maabukáráq wayuka ariqa maamá kumayuriq umáyíkáitata yeráwáqá íma oqta aónarae.

* 19:1: Pimo tiraima kaya namu-nakarataya-bamo tiraima, mina mami kaya ayakara nakae (18:22)

12 Kaya (2) énitóré kórátá Rótitaba téta, “Íyaq emá yaimma anna wayuka maapi Tótóm maqa yíkarano, mirauma enairó-utama, ení ánimaqa enayámummaqa yaimma ení arainibíkémá?” Máraiya-moema yiwíqme mamipíké kóro.

13 Kerátáa mami-márúqá maamá táwítawa-óyúye. Yawe Ítogo Tótóm kayukati ááyama ibiq-aimmo yaqyíkamma ítáimma anóni itana timátíkaitaka mami-márúqá maamá táwítawa-óyaka.

14 Miráketeyataba, Róti maréna uréna wení ayamummatí aanabo-iyápóráóqá timáyímikaiye. Róti téna, “Uyatéraq ma márúqá yúwaro, Yawe Ítogo áqa ma márúqá maamá táwítawa-ínékeiye!” Abo wení ayamummatí aanabo-iyápóráóqá ábê-aimma kétiye-téta yúyánápí tirae.

15 Iráqma-tágaimma, kaya (2) énitóré kórátá Rótimma yokage-umá timámena, “Uyaté enánákarq enayámummaqa yiwíqme kówao, ímo-iteqoweqa keráwákárq Tótóm marukote aweké mayainówe.”

16 Abo Rótimo mayámaramo kéimma, kaya (2) énitóré kórátá Rótimma ayákaqa yátoqma ánákokaraq, wení kaya (2) áyámúmmá yiwíqme yokege-umá Tótómke máápaq yáúbaraiye. Yawe Ítogo yeráwáqá áyáqa yímikaiye.

17 Minnámo kaya (2) énitóré kórátá yiwíqma máápaqo kéyiyuwena, móra (1) enitoreko téna, “Uyatéraq keráwátí túyaba kóro. Íma wáéqma aónaro, íma móra-aakapáqá mami árúbáqá agaro!”

18 Abo Rótima anónna umá-téna, “Ímiye ketí anóko, timuqá-marakáúne.

19 Emá iráqonni umátike abo emá anómma iraqon áimma ketí tááraqa yabítíkánna tiráténé. Abo kemá íma anubaqá uyónúne. Kemá mamin úmágó aapaq yátóráinaq puyónúne.

20 Képi keboqyá maruqa aónao, íma népáq-urane, tiyúwéna péqmare mi kébóqyá márúkáqá wono. Miraonana kekáq puiyataqa íma yíkae.”

21 Móra (1) enitoreko Rótitaba téna, “Kateko-úráné, kemá enááraqa kanararé-tiyakaune. Emó ténná maruqa íma maamá-táwítawa onune.

22 Ánibo uyaté-péqmare kówao mi marukaq. Kemá íma móra-yatariq urána emá mi márúkáqá kówao.” (Rótimo peqmarenamo urai marukoni áwíqqa Yowa)

23 Róti Yówa koyaitana áábáúmá utaráiye.

24 Miráitana Yawe Ítogo wíyôpake iragárq kawabába-oqtamma yúwaitana Tótómkaraq Kómóra kukaiye.

25 Yawe Ítogo máte maruqa agamá táwítawa-uráiyé, Yóten arukaraq wayukamo mi márúpímmó máékaraq, mátetataqo mi márábimmó waimma.

26 Miramo-kéimma Rótiní ánáko anaepaq waéqma aónaimma, wemá maamá úgórá-ótákáq umákuraiye.

27 Máí nókápáqá Abara-am itóurena yauwéqma Yawe Ítogokaq watá-tirái marukaqa-uráiyé.

28 Abara-ám márúte aónaimma Tótómkaraq Kómóraqa, Yóten arubimma abo máte marama aónaraiye, abo irabíkeká-umá anó-kairaya umumma mi márábíkémá utaimma aónaraiye.

29 Abo Ítogomo mi árúmáqá táwítawa kéumatuwena Abara-ámma áúyánámá-ítáyamikaiye, ááka-itana Ítogo Tótómkaraq Kómóra maruqo táwítawa kéena Rótimma áwíqma máápaq ayuwáitana íma aweké mataiye.

Rótigaraq We-nayamummaqa

30 Róti wení kaya (2) ayamukorátáté Yówa maiyaba ikatíqéna yeráóqá anubaq mainena utaiye. Wegárq wení kaya (2) ayamukote muriánnóbáqá máqe-uráe.

³¹ Mórataoqa (1) ananowáá aukotaba téna, “Ketiborátá anónuqma-kaiye, mamarabi aaimmá máte-marabaqa, kerátáté mainomma íma-wá-mae.

³² Kerátá táinomma ketibokárátá amiqma neginági uyákátuwekaq weté watéka iyápó mayáyúye.”

³³ Mi nókámmá yibowámma táinomma yenáká ámituweta, ananowá maréna weté watáiyé. Yibowá Róti wetemo waimma íma iteone-uráiyé.

³⁴ Méyá mi énáikáqa ananowá aukotaba téna, “Énai nokamma, kemá ketiboté wataune, kéqnamma íbê-nokamma kerátá táinomma amiqma neginági uyákátuwaya abo emá ure weté waténaka wekáké iyápó mayao.”

³⁵ Mi nókámmá kéqnamma táinomma yibowámmá ámímma neginági uyákátuweta, áukonaqa maréna abowáte wataiyé. Kéqnamma yibowámá nóraq-oyamma íma itéone-uráiyé.

³⁶ Miráútuweta kaya (2) ánánókórátá yibowákáké yímukarariq-uráiyé.

³⁷ Ananowámá inamáí ákama abo Móap awiqa ámikaye. Móap kayukati yibowá íbêqa-maiye.

³⁸ Áúkoma miráuma inamáí ákama Péqámi awiqa yamámíkaiye, Ámónaiti kayukati yibowá íbêqa maiye.

20

Abara-ámya Ábíméréki

¹ Abo Abara-ám Mámrikémma maréna Négébéq aukapaq koyaréna, Kátétikaraq Túr aukapi máqe-uráiyé. Páqya-kana Abara-ám Kéra kémaena

² abo mikáqá Abara-ámma wení ánáqa Térataba, wemá “Ketímánare,” tiráiyé. Abo Ápímérék Kéra wayukati Kíni-bowana, wení mayai wayuka timáyíkáitata Téramma koma áwíqmeta yewana Ápíméréki mayákáraiye.

³ Miráowata, móra (1) nókámma Ítogo Ápímérékikaq kainapáqá páquma timámíkaiye, “Emá puyínóne, emó aaramó awirána áitaba. Min ínimmá waataké íníne.”

⁴ Mirá-kétitaba, Ápímérékima Térani waqóká íma wuré-nabowana, mirá tiráiyé. “Ítogo emá kanaraq kekáráq yepímmó ummamó-ímo mai-kayuka yíkámínono?”

⁵ Abara-ám kekáráq timátimena, Térataba ketímánare titanawaq, abo Térama timátimena Abara-ámtaba ketiyóbíye tiráiyó. Kemá táágama tuyanakake mamitátáqá taroquráunanibo kemá íma tai-áimma taroquráune.”

⁶ Miráitana Ítogoma kainapáqá timámíkaiye. “Áraine, itéq-aoneq-uráune, emá táágama auyanakake mirá-uráne, miráitáq kemá íma emmá ayuwauna ketúrakaqa táí áimma taroq-uráne. Mináitábá, kemá íma emmá ayuwauna wete watáne.

⁷ Ánibo waa ánáqibo yauwéqma tiyákenana awaikókáq wíno. Wemá ketí óyáúqnare, nunamummá wemá tiyákaina páá mainone. Ánibo, emó ímo yauwéqma awaikókáqó timá-kemoema egáráq ení wayukagaraq puyínóe.”

⁸ Óóqa máí nókápáqá Ápímérék wení anó-kayuka yáyama áíkuyikarena Ítogo kainapáq máte-naimo timámímma timáyímíkaiye, wení anó-kayuka anómma íkatí-uráe.

⁹ Abo Ápímérék Abara-ámma áyarena tiráiyé, “Emá nóraq ketámmá umátikárano? Kemá íma móra táí-áima taroq-uyákáraupo. Minnámma emá kekáráq ketí anó-maruqa anó tigaeta mamiráumá timénó. Emá íma taroqówai áimma taroq-umátikane.”

¹⁰ Abo Ápímérékima Abara-ámma ítáraiye, “Nóra náitabawa emá mamiráumá-uránó?”

¹¹ Abara-ámma anónná-uráiyé, “Kemá túyáánápí-téqa mami márúkáq wáyúká íma Ítgoní áqa áraimma ínópowata kemmá ketínákake tíkatuweta ketínaqa mayainóe tiráune.

¹² Móra-aayapaqo-itannama árainuramma mami ínimmá ketímánare. Wemá ketibokákémíbo, íma ketinókakene. Miráitana ketí náqa wemá áúkaiye.

13 Minnámo Ítogomo timátimenamo, enaboní márúqa yuwé kówáo titaqá kemá Térataba téqa, ‘Nánaukapaqo wóyúyamma emá ketábá keti-yóbiye tiyó,’ Emó ení íraqó-náimno mamiráuma tirátine-moema.”

14 Abo Ápímérékima, tipítipikaraq, purumakakáráq, mayai wayukama, aragáráq wagaraq Abara-ámma kámena abo wení ánáqa Téramma yauwéqma amíkaiye.

15 Mirá-umátuwena Ápíméréki tiráiyé, “Máte maramo kemó yabiyúnna aónatuwe yuwé emó akáinnaraq nákaqo mánáetinaráq áuyatuwe abo máo.”

16 Térataba wemá téna, “Kemá téniqa antreti (100) ara tauma* enayóbimma kámune. Kemó táí-áimmo emmó taróq-uyákáunaraqo ayumí ení wayukatí yúrakaqa amúne. Epímmá íma aweke maiye.”

17 Miráitana, Abara-ám Ítogokaqa nunamummá-titana, Ítogo Ápímérékigaraq wení ánákokogaraq, wení mayai-inarurawaqa íraqónni umáyikaitata yauwéqma iyápó yíkárae.

18 Ápímérékimo Abara-ámni ánáqo mátai-náitaba Ápímérékiní aara-iyápó Yawe Ítogo máte yíiyáqa auyatukai.

21

Áitikimma Marákáraiye

1 Yawe Ítogo wemá tiráiteniq-umá Téramma atimuqá-aména abo wemá Abara-ámmo pórómátimo-uyákárimma kíqna-uramma taróquráiyé.

2 Mi kánaráq-úrámhá Yawe Ítogo Abara-ámmo pórómáti-uráimma, wemá anónuqma-áúráitana, Téra ámúkarariq-uréna inamáí akáma amíkaiye.

3 Téramo akáyami iyapo Abara-ám Áítikiye áwíqa yamámíkaiye.

4 Abo Áítikimo móra-tiyapakaraq kaumo (8) kánámó kéimma, Abara-ám Ítogomo timámíkaiteni-umá Áítikimma ubayammá-uyákáraiye.

5 Abara-ám antárétiqa (100) auqa itana abo Áítiki wekáké páquraiye.

6 Téra tiráiyé, “Ítogo wirágara amurámu timiye, abo máte-wayukamo iyápómo kemó akáúnnamo minná-itétama kete yeráwáqá wíra-inówe.”

7 Aniyeténa Téra tiráiyé, “Íma-mórawaigo Abara-ámtaba téna kettaba min íyápó akáyaminiye tiraim-manibo, kemá íbêqa Abara-ám anónumma áúráipi iyápó akáyamune.”

Ágakaraq Ítímaerima Timá-yíkáraiye

8 Áítiki anómma-auréna abo ááwáqa naraiye. Mi kánaráqó Áítikimo naammo némaimma yuwéna ááwáqo kénaimma Abara-ám anó nawaqa agayákáraiye.

9 Téra aónáima wení mayai-íníkóni ánimma Ítímaeri Áítikimma wíra-uyákáraiye.

10 Miráitana Terá Kówánai-tena Abara-ámtaba tiráiyé, “Mi máyái ínókáráq wení ánimma wárénata kótao, íma Ítímaeri ení ótamma ketánikote yaináníye.”

11 Minnámo Téramo ti-náikómma mamá anómma Abara-ámuni auyanakoma táwítawa-uráiyé, nói-náitababiyabo Ítímaerima wenáni-karaqiyé.

12 Abo Ítogo Abara-ámtaba tiráiyé, “Íma emá umma-áúyánámmá itaó enánikotabakaraq ení mayai ínimmá. Nówai-naimmo Téramo tína itaó, nówai-náitababiyó Áítikikake kemó pórómáti-uyákáraunna emá iyápó-anna mayáínóne.

13 Kemá Ítímaerimma nétuqya iyápó aménana yeráwáqá abo mamá anó maruqa-páqinowe, minna wema enánipowana.”

14 Máí-nókápáqá aabêyanapimma Abara-ám yáimma awakaraq nonáná-yaqmá maténa Ágámma amíkaiye. Wemá Áganí aqnókáq kauyakéna abo tiyákáitana wení ánikote kóuraye. Ága wení amhá maréna abo amáyukara-umaena kaqmáqmaqa Bétíba waqokaq uráiyé.

* 20:16: Miráuma wení umamá 11.5kg ara-tauwe

15 Ábo anabíké nommá ánátakitana, Ága ánikomma karanóbáq apaq ayuwéna

16 abo wemá maré waqónáwátáq kéra-nékaka wení ánikomo-máikake máena, wemá wetábá ááímá kétena, “Kemá íma kao-nanana puyíkae.” Abo Ága mérami wáqónáwátáqó máqemaikakemma wemá ibiqá átáma yakáiyé.

17 Ítogo Ítímaerimo ibiqó-yaráimma ítáraiye. Ítgoní énítóreko wíyôpake Ágamma áyarena abo wetábá tiráiyé, “Nóraq-uránó, Ága? Íma ikatíq-uwó, Ítogo enánikoní ibiqá ítátuwaiye.

18 Emá uréya enánimma awíqma enayáápi yoraó, kemá wení iyápó-anna mamá anó maruqa áúqyikanune.”

19 Ítogo Áganí áúramma táagayakaitana abo wemá maiqnómmá aónaraiye. Ágama nonánábí nommá yakéna maré-uréna ánikomma nommá ámíkaiye.

20 Ítogo Ítímáerima yabírákáraitana abo wemá anómma-aukaiye. Wemá kaqmá maqa maena abo aráábá-naqa aukaiye.

21 Ítímaeri Páráni kaqmáq maqa maitana, wení anówa Ágama Ítípíke aaramá aabá uyamikaiye.

Kayoné Áaimma Timá-kayoné Urayé Mi Bétíbaq

22 Mi-kánábímmá Ábrá-ámkaq aamá tínéna Abimereki iráiyé Píkórite, wení ááíq-wayukatí kawáámá. Ábíméréki téna “Ítogo mátetataqo taroq-innabímmá ete mániye.

23 Íbêqa Ítgoní áúrakaqa emá ayáámma aikaq márénaqa kemá aónéqa minná emá íma kete, ketí iyápórawakaraq, ketí iyápó-annarawate táwí áaimma taroq-ónúne-tiyo. Emó namuq-náká-umá máanna marukaqó kemó emmó arátiraunna iraqo-náaimma mirará-umá kemmá tirátio.”

24 Abara-ám téna “Kemá tiyáámma tikaq-maráúne.”

25 Íbêqa Abara-ám Ábímérékimma kúruqa timákáraiye wemó móra noqmaiyo uq-makáimma Ábímérékini mayái-wáyúkáráwáqá yabíma abowání-umatawana.

26 Abo Ábíméréki téna, “Náwamo miraimmá íma kemá aónaraune. Emá íma mitaoqa timátimenaq ítárauna íbêquramma-itaúne.”

27 Miráitana Abara-ámma tipítipi-garaq purumakamma mamána Ábímérékimma ámíkaiye. Mikákémmá máákagorata móra-yiyaqa maakaye.

28 Abara-ám móra-tiyapakaraq kaya (7) ánáé típítípíráwáqá mamá-ókaq tipítipi-rawapíke makáiyé.

29 Abo Ábíméréki Abara-ámma ítáraiye, “Nówai náaitabawa mami móra-tiyápákáráq kaya (7) típítípíráwáqá emó mamá-ókaq yenamáraqa makáánó?”

30 Wemá anónna-uráiyé, “Mami móra-tiyápákáráq kaya (7) típítípíráwáqá mayaínónna áaraimma mi maíqnótábá keqtábá ukáiyé-tínóne.”

31 Mi-náaitaba mi-márúqá Bétibare áwíqqa-yarae, nówaitababiyo kaya-náká (2) móra-yiyaqo makááyakare.

32 Kaya (2) nákorátámó móra-yiyaqo marái-áímmó Bétibaqo kánataimma, Ábímérékigaraq Píkori wení áai-wayukatí anómma yauwéqmeta Pírítáni marabaq uráiyé.

33 Abara-ám támárátiki yaama Bétíba uqmakéna abo mikáq wemá Yawe Ítogoka monoqá-tiyákáraiye, matuqmatuq Ítogokaq.

34 Abo Abara-ám áayátá kanama Pírítaini marabimma máqe-uráiyé.

22

Ítogo Abara-ámma Maqmá Aónaraiye

1 Yaímma kana yátámakitana, Ítogo Abara-ámma maqmá aónaraiye. Ítogo “Abara-ámma” timámítana,

Abara-ám téna, “Maa-maúne” tiráiyé.

² Ítogo téna, “Enánimma kímora arupikémmó akaín iyápo awîqme Móréya aukapaq winaq, móra (1) anuma arátena enánimma ikámma agaamá ôba umátikao.”

³ Maí nókáápáqá Abara-ám itó-uréna, ôbamo í-írámá yaímma atáqma kebóqya otikoní ámúraq kémarena, wení kaya (2) máyái nákaráq ánikomma wemá yiwíkaiye. Yeráwáqá maréta Ítogo timáyímí marukaq urae.

⁴ Kaya (2) wáágá yátamakitana, Abara-ám wonaeti márúqá aónama nékaq yukaiye.

⁵ “Kaya (2) mayái nákaráq maakáq pááqya otikaraq maero,” Abara-ám timáyíkaraiye. “Kerátá Ítogokaq mérapaq wuréka monoqá mó-tiyákátuweka yauwéqma keráwátópaq yéyúye.”

⁶ Abara-ám agaamá ôba umákai irama mamá Áitikimma kábakena, wemá iraa-áakaraq púmá mataíye. Abo maakama móraitéta uráye.

⁷ Áitiki téna, “Ketibo?” titana.

“Owe ketáaniko?” Abara-ám anónná uráye.

Áitiki téna, “Iraa-áakaraq iramaq maíbo, ánibo nákaráq árása tipitipi agaamá ôbamo umákaima maiyo?”

⁸ Abara-ám anónna uráye, “Ketáaniko, Ítogoma wenamáriq móra (1) árása tipitipi ôbamo agaamá amímá timini-karatae.” Abo maakama móraitéta maréta kóuraye.

⁹ Abo yenákámá Ítogomo timáyíkai marukaq uréta Abara-ám yáaré taróqumá iramaá áakumá ámúra makaiye. Wemá Áitikimma ána ai-yayaka ataumá yaareraq iraa-ámúraq makaiye.

¹⁰ Abo wemá ayáámma áarumma púmá maténa ánikomma ikamínéna uráye.

¹¹ Abo wíyôpake Yawe Ítgoní énitóreko áayama téna, “Ábára-ám! Ábára-ám!”

Abara-am anónna uráye, “Ké-maúne” tiráye.

¹² “Íma min-iyápomá awekema amiyo, ánekuqma mórayatari-uwo (1),” tiráye. “Íbêqa kemá aónáunama emá Ítgoní áaqa ikatiqé mináitábá emá íma enánimma kímora iyapo yáátorane.”

¹³ Abara-ám waéqma aónama yúwáimma awai-típítípí karanóbaq ituwena wení kómuraq maitana aónaraiye. Wemá uréna koma tipítipi maména ánikoní márúqá mamá agaamá ôba ámíkaiye.

¹⁴ Abo Abara-ám mi márúqá “Yawe Ítogo timíní marure” tiráye. Íbe kanama “Yawe Ítogota timíní anuwe” tiráye.

¹⁵ Abo Yawe Ítgoní énitóreko wíyôpake Abara-ámma yauweréna kayataoriq-umá (2) áayaraiye.

¹⁶ “Kemá áaraimma akoqná aimma timamune, “Yawe Ítogo mirá téna tiye. “Emó kímora iyapo ímo yátóránna áitaba,

¹⁷ Kemá áarai-nuramma anó amuramuqa eqkáráq ení iyápo-anna mamá taíbariq íniiye abayáákáq wiyóká éta nonáwábaqa kekébára ínóe. Ení iyápo-anna namurotí márúqá yíkamma yabiyínóe.

¹⁸ Emó ketáámo waaránna áitaba, ení iyápo annarake máte marabaqa maa márábímmá (amurámuq marainoe).”

¹⁹ Ániye téna, Abara-ám wení mayái wayukate yauwéqma móraiteta maréta Bétíbaq kourae. Abara-ám Bétíbaq máqe uráye.

Naqaní Ánimare, Náqa Ábára-ámni Ábákowe

²⁰ Yaímma kana yáwitana Abara-ámma timámíkaiye, “Mírkama wekáráq iyápo anowae, enábáqa Náqakake wemá inamaíráwáqá yíkátukaiye.

²¹ Útíma-ma áqnáekowe, Bútíma-ma ábákowe, Kémúeri (Áramuni abowae).

²² Kététi, Áyo, Bírítáti, Yítírábu-garaq Bétúeriye.”

²³ Bétúeri Árébékani abowá aúraitana, Mirkáma mi eítiqa (8) inamaíráwáqá Abara-ámuni abako Náqakake yíkáriye.

²⁴ Wení anaékaq (2) anaqa Reúmae, wegára inamaí yíkáriye. Yetí yíwíqa. Tápaе, Gáqámue, Táqátigaraq mákae.

Máátiyu

Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní títaubikoni anáábútáátî yíwîqa

¹ maannáma Ítuma yauwéqmataa tiwiraí-nákóní anáábútááe. Ítuma minná Tébitin-annabikene ániibo Tébitima minná Áabaraan-annabikene.

² Áabaraama minná Ááítekimma aboáé. ániibo Ááítekima Yáakobomma aboáé. ániibo Yáakoboma Yútaamma weni ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboáé.

³ Yútaama Pérêtiyaa Téraati yiboámiye. ániibo yinóama Táámaae. ániibo Pérêtima Étaronimma aboáé. ániibo Étaronima Aráámma aboáé.

⁴ ániibo Arááma Aammínataamma aboáé. ániibo Aaammínataama Náátonimma aboáé. ániibo Náátonima Tárámonimma aboáé.

⁵ ániibo Tárámonima Bóáatima aboáé. anóama Aréaabie. ániibo Bóáatima Óbétimma aboáé. ániibo anóama Arútie. ániibo Óbétima Yétimma aboáé.

⁶ ániibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabíkái-kawaanare.

ániibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúrááaama ánáakoma máqeuraimanibo Tébiti moyámmá yabítiráine.

⁷ ániibo Tórómónima Aréábóamma aboáé. ániibo Aréábóama Abááiyamma aboáé. ániibo Abááiyaa Étaamma aboáé.

⁸ ániibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ániibo Yeótabatima Yóraamma aboáé. ániibo Yóraama Utááíamma aboáé.

⁹ ániibo Utááíaa Yótááamma aboáé. ániibo Yótááama Éaatimma aboáé. ániibo Yótááama Étékááiyamma aboáé.

¹⁰ ániibo Étékááíaa Manáátaamma aboáé. ániibo Manáátaa Émonimma aboáé. ániibo Émonima Yótááíamma aboáé.

¹¹ ániibo Yótááíaa Yekóniyaa aboágáraq ábâqawaayugaraq yeqtí yiboábóana mi-kánáábíma Ítiráaeo-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

¹² yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqeuraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé.

¹³ ániibo Térúbabema Áábiutimma aboáé. ániibo Áábiutima Irááíakimma aboáé. ániibo Irááíakima Étomma aboáé.

¹⁴ ániibo Étoma Tétokimma aboáé. ániibo Tétokima Ékimma aboáé. ániibo Ékima Éríútimma aboáé.

¹⁵ ániibo Éríútima Éríétaamma aboáé. ániibo Éríétaama Máátaanimma aboáé. ániibo Máátaanima Yáakobomma aboáé.

¹⁶ ániibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé. ániibo Yótêbima Máriaamma awaikóé. ániibo Máriaama Ítumma marákáraiye. miráitata yemá Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-naré téta áwîqa kéyaae.

¹⁷ miráitata Áabaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqeuraae. ániibo máqtemma Tébitin-annawayukama máeta mi-kánáaráqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraama minnáma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ániibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake Metáíya Ítuma mikáq pááq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹⁸ Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní watáama pááq-uraimma mirá-uraiye. anóama Máriaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane. miráitata yenákámá mórabi íma uréire

urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Máriaakaq awaamérîq itanabóana ámûkarariq uráiyé.

¹⁹ awaikómá Yótêbi wemá íráqôn-auyanakaraqnapoana ánáakoma Máriaama abarokáq timá agaeráq akaí-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá ítaraiye.

²⁰ Yótêbima minnýyaba aúyánámmá itáíq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq iréna mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Máriaama mayaiyábá ikatîqa íuwo. itaao. min-íyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minná Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye.

²¹ wemá inaamaí-íyápómá marakániye. miráinaama wení áwîqa Ítue té áwîqa yamámiyo. min-áwíkóní áaimma minná. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápí máapoana yemmá yiwirániye.

²² maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áikómá arammá iyaino tiráine.

²³ itáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwîqa Imáánuerie téta áwîqa yamáminoe. min-áwíkóní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê máiyé.’ téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

²⁴ ánibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráiyé. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá íráqôniq umá ákáráiyé.

²⁵ miráimanibo Yótêbima Máriaate íma naté náuraayana inaamaímá marákáráiyé. min-íyápógóní áwîqa Ítue téna Yótêbima yamá ámikaiye.

2

Ítumma marákárainé.

¹ Érótima anó-kinimma mái-kanaaraq Máriaama Ítumma Béqteremubaqa Yúria-marupaq marákáráiyé. ánibo min-íyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú má utaipáké Yérútáarebaq iréta maará-tiraae:

² “aúgen-iyapoma pááq imá Ítiráaeo-wayukati kínimma mánin-iyapoma náakaraq máiyó? ketáámá wení wiyókómá aúge-kinimma pááq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekáq nunamummá timákanataa kéyune.” téta tiráae.

³ Érótima kínima min-áímmá ítátuwena wemá áaqa karáiyé. máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq uráae.

⁴ Érótima máqtemma anón-i-wayukama mamá káikuyikena uyáta-maqma anó-monoq-wayukagaraq áikuyikarena aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukaboana wemá ítama aónaraiye: “Metáiya yauwéqma waayúkama yiwiránîn-naqa náakaraq Áánúqtuni amuné-wáyúkámá tiráamma pááq ínáyô?” téna ítama yimónaraiye.

⁵ miráitata yemá timá-ameta:

“maakáq Béqteremubaqa Yúria-marupare.” téta timá ámikaae. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá maará téta aúbabi agatáane:

⁶ “keráwáqá Béqteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma máae.

keráwáqtí márûpake anómma yabíkái-naqa pááq íniye.

miráinana wemá ketí Ítiráaeo-wayukaraq yabiíniye.”

téna naayóbáqá tiráine.

⁷ miráitana Érótima aabaú utai-náúkápáké wiyóqtábá ítaraa-kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ánibo wemá miráitana mi-káyúkáráq ita-ita umá káonena: “mi-kíyóqá pááq-urái-kanaarakemma náaraq-uma-kanaawaq yáuraiyo?” téna ítama yimónaraiye.

⁸ yimónatuwena Érótima mi-káyúkámá timáyíkáitata Béquteremubaqa kégowana tiráiyē: “keráwáqá uréraq min-iyápóyábá abáá-uma arútáaro. ániibo keráwáqá aónamareqa ketôpaq yauwécma má-tima-timero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna tiráiyē.

⁹ ániibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraae. aapaqá kéowana maami wiyóqá aabaú má utaipáké aónaraa-waigoma mi-káyúkátí áqnáabaq wéqéna min-iyápómá máikaq ko máqe-uráiyē.

¹⁰ wiyóqá káonaawana íyakoma íraqôninq uráiyē.

¹¹ miráitata min-náúpáq uyábéketa min-iyápógáráq anóama Máriaakaraq aónatuweta yemá awáúteta yiraayutaúmmá ayéta min-iyápógómmá omáqá aónaraae. ániibo yemá yeqtí kápiq-unamma ótureta yimuqá marakéta yaímma-yataaqa ámikaama mónekaraq íraqôn-akuqa i-kánámá íraqôn-akuqa i-mátáwékáráq ámikaae.

¹² ááqibo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timá-yimena Érótinopaqa yauwécma íoro téna timá yímikáiyē. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtîbibaq kóuraae.

¹³ wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqtí naaópaq kówana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Yótêbinopaq kainapáq kukéna timá ámikáiyē: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme péqmare Íqtîbibaq kóaa. Érótima iyápó abáá-uma ikamínénaboana abáá kéibo mibáq Íqtîbibaq márenaq keqnáámmá kemá timáménaa ‘kóaa.’” téna timá ámikáiyē.

¹⁴ ániibo Yótêbima mikáké páátákáá itó-uma min-iyápógáráq anóakaraq yiwíqmēna min-nókáámá Íqtîbibaq kóuraiyē.

¹⁵ Yótêbima Íqtîbibaq máqe-urai-kanaaraq Érótima pukái-kanaabima Íqtîbibake yeqtí máápaqa kóuraae. miráitana uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma páaq uráiyē. maará-tiraine: “ketáanikoma Íqtîbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí tiráine.

Érótima titata yemá netuqyaa-noíyápómá yíkamma pukáane.

¹⁶ ániibo íbêqa Érótima ítaraiyē wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá Érótimma amaníqá makááe. miráitana Érótima anómma áyámma umáguraiyē. wemá yaímma-wayukama timá yíkáitata Béquteremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaa-mái-iyápóráq áiqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurái-noiyapoma áiqma yíkakaae. minnáyababoata yíkakaae. wiyóqtábá ítaraa-kayukama Érótimma timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-kárítímáátímá yáuraine.

¹⁷ miráitana naayóbáqá móra-aimma Áánúqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yérémaaiiani óyaukaq tiráimma áraimma páaq uráiyē. maará-tiraine:

¹⁸ “Aráámaa-marupake móra-aimma ítáawana min-áikómá anón-ibiqá yaréta Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama aarawaamá íma kanaaráq mamá áyáqa paru ínóe.

máqtemma wení iyápóma pukurááwanaboana ibiqá kéyarainata aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”

téna Yérémaíya naayóbáqá tiráine.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq yauwécmeta irááe.

¹⁹ anaaékaqa Érótima pukitana Íqtîbibaq uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq Yótêbinopaq kukáiyē.

²⁰ mi-káqtó-nákómá maará-tiraiyē: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme Ítíráaeobaq yauwécme kóaa. wemá min-iyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiyē.” téna tiráiyē.

²¹ miráitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwíqmēna Ítíráaeo-marabaq yauwécme kóuraiyē.

²² miráimanibo wemá ítáimma Áákéreatima Êrôtini áanikoma aboání náápaamma mayéna anónnáma kínimma Yúria-wayukabi máqe-urairoana Yótêbima min-áúkápáq wíyábá ikatíq uráiyé. miráimanibo móra kainapáqá Áánûqtuma Yótêbimma áamáama ámikaitana Kááririaukapaq yiwíqmena kóuraiye.

²³ wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-uraiye. miráitana naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáán-aikoma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraane: “yemá Náátárêtibake-nare téta tinoé.” téta Metáiyáqtaba tirááne.

3

Yóáanema nommá perái-nákómá watáama tiráiyé.

¹ mi-kánááráqá Yóáanema nommá péqyikai-naqa pááq uráiyé. ániibo wemá Yúriabaq kaqmáapaq máena watáama tiráiyé.

² wemá maará-tiraiye: “keráwáqá tirummá waeráaro. Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.” téna tiráiyé.

³ maamin-náqá Yóáaneqtaba naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Áítáíyan óyaukaq tiráine. minnáma maará-tiraine: “waayúkama íma máa-kaqmaapaqa móra-nakoma anókaq ááyama kétiye. ‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.’ ”

téna Áítáíya naayóbáqá yirummá waeraiyábá tiráine.

⁴ Yóáanema móra oótiraa-kamma káámogoni áyáuraq wáqtôma tarôq umátamma itokéna aúkáapi purumakaakóni áúraq tarôq umátan-amurannama umátokaine. ániibo wemá karaanóbáké yaatárugaraq uwon ámûkaraq néwaine.

⁵ mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáárebake Yúriabaq-wayukama yaímma Yótaa-nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóáanenopaq irááe.

⁶ miráitata yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba wemmá timá ámewana Yóáanema Yótaa-nopi nommá péqyikaraiye.

⁷ Yóáanema aónaimma netuqyaammá Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq nommá peránátaae téta yewana wemá tiráiyé: “keráwáqá irakabayaakón áráakawaqa mááe. náawaq titaráq keráwáqá Áánûqtuni áyámma anaaékaq ínîqtabama kanaaráq péqmare kóino?”

⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waékáunataae téraq keqtáámá tiráátero.

⁹ Áánûqtuma maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái tináábúóé.’ ítero. mirá tíyakakemma táí-meyamma ímayanoé. kemá keráwáqá kétima-timune.

¹⁰ yaagóni áaipima Áánûqtuni kummá yáúkáiye. miráipoana máqte-tagoma arammá íma iyáinatama ayáama kunnápó áaipike agáutu weta irabí agatúwáánikaa umá agatúwánóe.

¹¹ kemá Yóáanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáá tirummá waeraunataae téq kêtiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaae yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboq wení áitauq-anaama múte mayánúne. awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téq kemá nopí tíkaraunamanibo wemá keráwáqá Áánûqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraianama yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye.

¹² wení ayáápimma yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wítí-naupaqa wítima mamá áíkuiniye. miráimanibo wítigoni átima íramá káiq-kaiq umá kain-írabí agatúwániye.” téna Yóáane Áánûqtuma kugébama agatúwánîqtaba tiráiyé.

Yóáanema Ítumma nommá pérakaraiye.

13 mi-kánááráqá Ítuma Kááririri-maruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiyé. Ítuma Yóáanenopaq uréna Yóáanema wenayáápike nommá pétikaikaae téna uráiyé.

14 miráitana Yóáanema aúyánámmá ítáimma íma kanaaráq umaatarénaboana Ítumma nommá pérakane kéena tiráiyé: “kanaaráq emá kemmá nommá pétikanone. nôraq itaawáq ketôpaqa kéyeno?” titana

15 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ibáqyuwaa. mi-kánááráqá miraráá óyáae. miráoyanama máqte-qtataaqa Áánûqtuma akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Ítun áama waréna wemmá nommá pérakaraiye.

16 Ítumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopíké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móra-numama máagoraa umá kukéna Ítukaqa ku máqe-uraiye.

17 ániibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiyé: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá ôriq umá kétékaiye. ketí tiyakoma weqtábá íráqôniq kéiyé.” téna tiráiyé.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

1 mi-kánááráqá Aágoma Ítumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama makáqma aónaikaee téna uráiyé.

2 miráitana Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-wagaagaraq kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiyé. miráitana anaaékaqa Ítumma áama yaráiyé.

3 Ítumma makáqma aónai-naqa Tááqtaama waaqókáq-amakaq iréna tiráiyé: “emá Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auráino.” téna áama yaitana naíkáae téna tiráiyé.

4 miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ímiye. Áánûqtun-aama agamatá-kánnáágómá maará kétéye.

‘aáwakoma wenamáa waayúkagomma

matúq-matuq umá

mái-auwaraimma íaminiye. ímiye.

máqten-aimma Áánûqtun óyaupike yínna-aikake

waayúkama matúq-matuq umá

mái-auwaraimma mayánóe.’

mirá kétéye.” téna

5 Ítuma mirá-timatuwaitana Tááqtaama Ítumma awíqmena aokaq-márúqá Yérútáárebaq uréna anó-monoq-nakoni ámûraaq mó-ito-umakaraiye.

6 ániibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maakáké yaúme memapí metenanamá móra-yataakoma ayáámá íayakaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá mirá kétéye.

‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata

em má iyáánapo yáqtokaiyana

móra-oqtakoma enaítaupimma íataraniye.’

mirá kétéye.” téna Tááqtaama tiráiyé.

7 Ítuma Tááqtaamma yauwéqma timá ámikaiye: “ááqibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágógáráq maará kétéye. ‘uyátárai-nakomma íma makáqma aónaao. wemá minná ení Áánûqtue.’ máqtemma keqtááyábá mirá kétéye.” téna Ítuma tiráiyé.

8 Tááqtaama mikáké Ítumma awíqmena mórama uyátárain-anuraq utáiyé. ániibo Tááqtaama wemá máqte-qtataaqa yabíkái-qtataaqa káraatena wení maa-márábín-íráqó-qtátáákáráq aráátiraiye.

⁹ miráitana Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá araayutaúmmá ayé kekáq nuna-mummá timá tíkénaqa kanaaráq maami-máqté-qtátááqá emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráiyé.

¹⁰ Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá paábaq kóaa. Áánûqtuni watáa agamatá-kánnáágómá kétiye.

‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo.

minná wemá ení Áánûqtue.

wenamáa wení mayaímá mayaa.’

máqtemma keqtááyábá mirá kétiye.” téna Ítuma tiráiyé.

¹¹ miráitana Tááqtaama Ítumma ayuwéna kóuraiye. ániibo yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama Ítumma aayáqtáa-kanaama aáwaqa íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa urááe.

Ítuma Kááriribaq áaimma átáma mayaímá matáiyé.

¹² Ítuma itáimma Érótimma Yóáanema aabi mayákáitataboata wemmá ánná-naupaq ákáraae-aimma ítátuwena mikáké Kááririri-marupaq uráiyé.

¹³ ániibo mikáké Náátárêtibaq yuwéna Kápéranabaqa ko máqe-uraiye. Kápéranabaqa Kááririri-nokaayukoni áwábaq Yáakoboni ánikoratama Tébirunigaraq Náábataarigaraq yeqtí min-áúkápáq wáiyé.

¹⁴ miráitana móra-aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáiyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiyé. maará-tiraiye:

¹⁵ “Tébirunini-marukaq-wayukao,

Náábataarini-marukaq-wayukao,

únókááyúkóní áwábaq uréna

Yótááni-nomma aqtátuwena

maami Yéqtaaeo-wayukama mibáq kémae.

yeqtí Kááririri-marukaa-marure.

¹⁶ yema kumayuq-yátáápí kémaeta

anón-omma kamá tágaimma aónaraae.

aarawaamá yemá pui-yátáákóní amakaq máiyana

yekáqá ómmá táganiye.”

téna Áítáia agamatá-kánnáábí tiráine.

¹⁷ mi-kánááráqá Ítuma áaimma átáma átê-wataama Áánûqtuqtaba tiráiyé. wemá maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiyé.

kaayaqté-kaayaqte-wayukama Ítun anaaé wáráa-kayukama yááyaraiye.

¹⁸ Ítuma Kááririri-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááímoniqtabama óq-awiqa Pítaae téta kéyaae. ábâkoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpíké kúqônnapo noyááqa yamá kéyabiteye.

¹⁹ Ítuma yenákámá timá yímikaiye: “kenákámá ketinaae wáráakao. miráíya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-ááímmá tiráátenune.” téna tiráiyé.

²⁰ ániibo yenákámá páátákáá noyááqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Ítun anaaé wakááye.

²¹ wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yêmitima Yéberimma ánikogaraq Yêmitima ábâkoma Yóáanekaraq ko yimónaraiye. yenákámá únópí-káárébí yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqômma mamá aruta-aruta urááe. ániibo Ítuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye.

²² páátákáá min-nákámá únópí-káárégáráq yiboákáráq kéyuweta Ítun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Ítuma mayaí matáiyé.

²³ wemá máqtemma Kááririri-aukapaq uréire kéena Ítuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ánibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kétima-yimena máqtemma karí-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá táíq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye.

²⁴ Ítuni watáagoma máqtemma Tíríaaq-aukapaq uráiyé. miráitata máqtemma ókon-okokari-wayukama yíqa ôriq umá i-káyúkámá táí-aagoma yirunóbáqá máí-kayukama waayúkama iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama máqtemma yiwíqme irááe. mi-káyúkámá yiwíqme yewana Ítuma mamá arútáyikaraiye.

²⁵ ánibo netuqyaa-káyúkámá Kááriribakemma Tekááporitiq-aukapakemma Yérútáárebakema ópakemma Yútaabakekaraq Yótaa-nopaq uráin-aukapakema netuqyaammá Ítun anaaé waqmé urááe.

5

Ítuma anuraq watáama timá yímikaiye.

¹ Ítuma aónaimma netuqyaa-káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáiyé. wemá mikáq maraq máitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe.

² ánibo Ítuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena tiráiyé:

³ “mi-káyúkámá Áánûqtuma áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá yabíkái-marupaqa mánoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁴ mi-káyúkámá ibiqá kéyareta máe-kayukama Áánûqtuma yetí íyaqa mamá paru ínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁵ mi-káyúkámá yeqtí yíwíqa márúte yuwéta yíwíqa íma múte yaúyô-kayukama Áánûqtuma timá akoqnáá urái-qtataaqa yemá mayánôqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁶ mi-káyúkámá Áánûqtuma ákái-qtataariq ónáae te-káyúkámá yemmá Áánûqtuma ógiqma yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁷ mi-káyúkámá káqo-kayukayaba paru-yátááqá yimíya-kayukama Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁸ mi-káyúkámá íyaqnobaqa íraqôniq kéi-kayukama Áánûqtumma yemá aónainoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

⁹ waayúka aúkáapimma mi-káyúkámá mamá kaayoné-í-ááímmá tarôq kéo-kayukama Áánûqtuma ‘ketí iyápó-annae.’ téna timá-yikaniqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

¹⁰ mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-amma kéwareta miráiyakake mamá táíq umáyikaiyatama Áánûqtuma yabíkái-maruqa minná yeqtí márûqa wániqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

¹¹ yemá aónáiyama keráwáqá ketinaae kéwaraiyata keráwáqá táí-aimma timá-tiketa waqmá paábataa éta kaaqaari-túbí maréta keráwákáq kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá maqmé kéuyoe.

¹² miráráa umá yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá áqnáabaqa waqmá táíq umáyíkáawata móra-mora urááne. keráwáqtí tíyakoma íraqôniq kéinaraq timuqá máráaro taákaq máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa wáiyé.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

¹³ keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí úráá kamá mááe. miráimanibo úgóní akoqnáama paábaq kóínataama nôraq onanataáwáq keqnaammá umá káníyô? mirán umá máqte-qtataapimma kanaaráq íinipoata waayúkama paábaq mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma yamá yatámínikaa umá Áánûqtu mórai q íniye.

¹⁴ keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkátí ókáá kamá mááe. móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa íma aúyoqma wániye.

15 móraiq umá waayúkama ómmá kúraqma móra tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe.

16 miráráá umá tágáaro. keráwáqti tágama-yataakoma aarawaatí yúrikaqa ókáá kamá kétagainata máqte-kayukama káoneta keráwáqti íráqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqti-bomá wení márûkaqa mái-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

17 Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq kemá Ítuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnáyaba kemá paábaq matuwánaáq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqma ánatanaa kukáune.

18 kemá áraimma kétima-timune. maa-márágógáráq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye.

19 miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna káqo-nakomma 'mirá-uwo' téna aráátina-nakoma min-nákóní áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ánibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánámmá mamá ító éna 'ámáan-aimma wáráaro' ténama wení áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awîqa wániye.

20 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqti arupú-aaikoma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq yeqti arupú-aaikoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyamma í-ááímmá

21 Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minná 'keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.' ánibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaaráq aamá ítama yainai-áípi mániye.

22 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyamma umákenama wemá aabi maéna ítama yainai-yátáápi maíno. ánibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táiq umákenama wemá áqnáabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainai-áímmá ya itaíno. ánibo min-nákómá káqomma Áánûqturaa umá ítama yainénama min-nákómá kanaaráq iramá káiq-kaiq umá kain-írábí wíniye.

23 miráinaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé iré aúyánámmá íténa móra-nakoma emmá timámi-aimma waínana Áánûqtukaq

24 amí-yátááqá paá amí-yááréráq mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máráaro. mikáké yauwéqma iréraq Áánûqtukaq keráwáqti amí-yátááqá mó áméro.

25 móra-nakoma emmá aamá timákanena ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq wetê máráakao. ímo miráinanama wemá aamá ítama yainai-nákókáq awíqme mó-akainana aamá ítama yainai-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinata i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaiyábáé.

26 kemá keráwáqá kétima-timune. emá nôrabi uráinna-anonnama máqtemma yauwéqma íamema emá kanaaráq ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

27 naayóbáqá pááq-urain-aimma ítaraane. minná 'kumari-ááímmá ítaroq oro.'

28 miráimanibo kemá Ítuma maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáinana arunóbáqá weqtábá akáin-nakoma minná wenamááriq wení arunóbáqá mirán-ááíkmá mamá min-íníkáq kumari-ááímmá tarôq kéiye.

²⁹ ániibo itáaro. keráwáqti móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétéyuwainaqá kanaaráq mi-túrámá kubíqma paábaq yúwáaro. keráwáqti móra-tugoma íma wáinata keráwáqti máqte-tugoma mamá iramá káiq-kaiq inírábí ítiyuwanoe.

³⁰ ániibo keráwáqti móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétéyuwainaqá kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqti móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káiq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaraukáqá mamá yataí-ááímmá

³¹ naayóbáqá Mótetini maarán-áikáráq pááq uráine. minnâ 'móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.'

³² miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá itaroq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-ínikómá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kéitana min-nákógáráq kumari-ááímmá tarôq kéieye. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááíné.

³³ káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq itaraama maará-uraiye. 'keráwáqá timá akoqnáá umákaiyan-aimma íma aratínómanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá akoqnáá ínéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaaé waréraq uyátárai-nakoni aúrakaq árainma tero.'

³⁴ ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awiqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni márûpaqa wení abíqtátárakémá aamá kétima-timiye.

³⁵ ániibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwîqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abíqtataraa kéitana wemá aítauqa maqmá arage kéieye. ániibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awiqa maqmá móra-yataaqtabama yánátaae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minnâ anó-kinima uyátárai-nakoni márûre.

³⁶ Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanataá akoqnáá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamáárîq keráwáqti tiqnótáuma mamá abutá tiqnótáúwábi kaatáu-tiqnotauma kanaaráq íma mamá auránoe.

³⁷ miráimanibo keráwáqá maará tero. 'owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.' tero. ókaraq aamá waayúkama awáágí-aimma minnâ Tááqtaanopake pááq kéieye.

tái-aaikoni anónnáma amí-yátááqá

³⁸ keráwáqá naayón-áímmá iráimma itaraane. 'enaúramma kubíqtuwaiyainaama anónnáma kubíqtuwaa.' ániibo 'enáwáyaamma ikámma óqtuwainaama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwaa.'

³⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma táí-yataariqo kéumatikainaqá wemmá yauwéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo kéyuwituwainaqá kanaaráré kéteraq mórabaq-taapaama amíyana mibákáráq yuwítuwaino.

⁴⁰ ániibo móra-nakoma keráwáqá aamá matikéna keráwáqti kúberai-unamma tíótaama mayánéna ínaqa kanaaráqibo anó-tiotaagaraq áméro.

⁴¹ ániibo móra-nakoma akoqnáá éna keráwáqtê aammá uréire éna ummaamá mayánáae tínaqa kanaaráqibo mamá ayáqtááq-amma uréire oro.

⁴² ániibo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqá 'tímero' tîn-naqa kanaaráqibo keráwáqá paá móra-yataaqá áméro. ániibo móra-nakoma téna atábááma umátikeq móra-yataaqá keráwáqá timénáae tîn-naqa kanaaráqibo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

⁴³ keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. ‘yaímma-wayukama keráwáqti waaqókáq máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqti namuro-wáyúkama týamma umáyikáaro.’

⁴⁴ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqti namuro-wáyúkagáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákáq táí-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye.

⁴⁵ miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúmá mamá íráqô-kayukaraqa táí-wayukagaraq yeqtí yímûraq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye.

⁴⁶ ánibo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenamáa yemmá tirummá yimíyanama minnáyaba Áánûqtu meyámmá ítiminiye. aqá táákiti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe.

⁴⁷ ánibo keráwáqá keráwáqti tîbâqawaaraa-kayukama yenamáa miráo-maaraa kétimayikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma ítáa-kayukagaraq mirá kéoe.

⁴⁸ miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqti túyánápímmá aati-aatimá arupú umá máero. miráuma keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq mûtûq katekoîq umá pááq umá ánatagoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

6

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

¹ óq-aimma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínéqa íma abarokáq mirá kéiyata máqte-kayukama kanaarácq tímónanoe. keráwáqa waayúkayopake anó-meyaqtaba abáá kéiyanaama ánibo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma ítiminiye.

² ánibo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnaabaq kéwena anókaq ááyama ítino. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náúpákárácq aapakárácq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwîqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kétima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minná áqa wáíye. káqomma anaaékaq íma mayánóe.

³ ánibo keráwáqá mórama áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaarácq aúpácq aúyoqma mirá-oro.

⁴ minnáyaba keráwáqti túma íma mamé úyoro. ánibo keqtibomá Áánûqtuma aúpácq wáí-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóní íráqô-meyamma timíniye.

nunamummá tí-ááímmá

⁵ keráwáqá nunamummô kéteqa miráuma kaayaq-yóyáúkárácq-wáyúkáráá íoro. yeráwáqá ító-ureta nunamummá yeqtí monoq-náúpácqá tînétabi aapataákaraqa miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yemá mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá áqa matááe. káqomma íma mayánóe.

⁶ miráimanibo keráwáqá nunamummô tînéqa keráwáqti naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpácq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpácq wáí-qtataariq ónnaama paá káonaipoana keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

⁷ keráwáqá nunamummô kéteqa netuq-áímmá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama teníkáá umá ítero. yemá yeqtí yúyánápímmá miráuma netuq-áitáá tenana ‘Áánûqtuma ketáái táama itániye.’

⁸ téta mirá kétémanibo keráwáqá yeqtí yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtórárîq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye.

⁹ keráwáqá maará téraq nunamummá tero.

'keqtibotááo, emá yabíkáana-marukaq máanama enáwîkoma aokaq waíno.

¹⁰ ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno.

ení márûkaqa enaúyánámmá wáránikaa umá maa-márábikáráqá enaúyánámmá waránátaae.

¹¹ íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.

ketáái otaa-qtátááqá mamá

¹² paábaq kéyuwe awikátuwaao.

miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.

¹³ emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq

Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnáátaa umátikaa.'

¹⁴ áre. ítáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá táí-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí otaammá táí-yataaqa mamá paá umátikaniye.

¹⁵ miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaarác keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí táí-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

¹⁶ ánibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaarác nunamummá ténéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá táí-toiqa íma máráaro. yemá miráuma táí-yoiqa máráa-kayukama minná waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqtí meyámmá áqa matááe. ókaraq meyámmá ímayanoe.

¹⁷ miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaarác keráwáqá tiqnópi tóiqá yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro.

¹⁸ miráinatama keráwáqá aáwaqa awetá-uraamma waayúkama íaonainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamáa wemá aónaniye. ánibo wemá móra-yataaqa aúpác tarôq-o-qtataaqa káonaipoana keráwáqá meyámma timíniye.

Íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

¹⁹ keráwáqá íráqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá áíkuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana karogaro-nómmá káugitana máqte-qtataaqa mamá táíq kítana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá kémayaae.

²⁰ miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake mamá áíkuyoro. maami-qtátááqá kawanogómá ikénaitana karogaro-nómmá máqte-qtataaqa ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá ikémayaae.

²¹ keráwáqtí íráqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámmá itéq mayánóe.

aúgoni ómmá

²² arukóni aúrakoma aúgoni óné. ánibo aúrakoma íráqôniq umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá uyáberaniye.

²³ ánibo keráwáqtí túrakoma táíq ínanama máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinana min-ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá káurena mi-kúmáyúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaimá ímayaino

²⁴ móra-nakoma kanaaráq kaayaq-ánó-nákórátátí mayaímá móra-awaataq ímayaino. ánobo wemá móra-nakomma ítama táíq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá íma kanaaráq maránóe.

netuq-áúyánámmá itai-ááímmá

²⁵ miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí móneqnapo meyánîq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa mirá-i-qtataaqo mayánôqtaba taíbaq-tuyanamma íma ítáaro. aúwaraikoma minná nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma ítáaro. miráitana aúgoma minná unáákáqtôgomma uyátá-maqma wáíye.

²⁶ keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaq íkémaraae. miráimanibo keqtbomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa kényimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq kétimiyo?

²⁷ keráwáqtí aúkápikema náawaq taíbaq-auyanamma maqmá akoqnáá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

²⁸ ánibo keráwáqá nôraq itaráq unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitaa? keráwáqá túyánámmá ítama arútáaro. yaayúqnóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá kammáa ígáaeta unáákáqtôma yenamáárîq íkáraataae.

²⁹ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá Tórómónima kíniboana wení íraqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íraqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnóbáké-kiráátí-yátáákóráá umá kéumatoraae.

³⁰ owé. íbêqa námama yópí wái-qtataaqa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ánibo mirá-karáá-qtátááqá minná Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtábá kéitawanama keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáíye.

³¹ miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra ‘nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? Ítero.

³² ímiye. máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama mirá-qtátáákóní anaaé kéwaraae. miráimanibo keqtbomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá Áánûqtuma káonaiye.

³³ miráimanibo keráwáqá túyánámmá ítama arútátuweraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma tikaíno. ánibo keráwáqá wemá tiníq kéiyanaama anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye.

³⁴ miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá ítáaro. aabáyaa-kanaagoma we-namáárîq mi-kánááyábá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá mi-kánáágónáe.” téna Ítuma tiráíye.

7

móra-nakomma aamá ítama yainái-nákóráá umá aamá ítama yainái-ááímmá

¹ Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá yainái-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe.

² ánibo keráwáqá káqo-kayukama ítama yaináiyatama móraiq umá keráwáqá ítama yaináiyaniq umá keráwáqá ítama yainánoe.

³ nôraq itaráq keráwáqtí aanábógómá pááqyamma otaa-qtátáárîq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátáárîq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáraa

umá wenaúrapi wáímanibo keráwáqtí anón-otaa-qtataaqa mútûq-yaraa umá túrakaq yawááq uráiyé.

⁴ miráitaq keráwáqá tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? ‘aanábô, enaúrapi táí-yataaq wáimma matuwánáae.’ téra kéteo?

⁵ kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamáárîq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapi wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaa.

⁶ keráwáqá móra íráqômma aokaq-yátááqá áwáábiqua kéta iyákáá-kayukama íma yíméro. ániibo keráwáqá Áánûqtuni áama íráqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yíméro. mi-pátétumá pógoma yítuqnapo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamummá tí-náqá

⁷ móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oqtamá iyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno.

⁸ miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba Áánûqtumma abáá kététa wemmá paá aónanoe. ániibo máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe.

⁹ keráwáqá móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna ‘yammá timiyo’ tíanama aboámá oqtamma mayamíníyô? ímiye.

¹⁰ ániibo iyápógoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tíanama aboámá táí-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye.

¹¹ miráitaq keráwáqá táí-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqtí iyápógoma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátá-maqma móraiq umá keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekáké ítama aónaayuma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

¹² waayúkama nôrabi umátikaigaae tina-yátáárîq kéumakaiyaama miráuma yekáráq móraiq umáyikaao. maaminnáma mákama Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq tiráa-waigoni máqten-aaine.

matúq-matuq umá mái-auwarain-amma

¹³ keráwáqá páaqyan-amma wáráaro. aíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro.

¹⁴ káqon-amma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaí-márúpáq uráin-akoma páaqyamma wáipoata yaímma arekáké-wayukama min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí yáaqa ikaténátaae.

¹⁵ kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro. yemá yirunóbáqá abááq-iyákáá umá máapoata tipi-típigoni aúwaratima atáá-umaeta aúpáq-yááikáráq keráwáqtôpaq kéye.

¹⁶ keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikáké yeqtí yáaimma aónanoe. áwáábiqu-annagoma íráqôn-aramma íkéiyaiye.

¹⁷ móraiq umá íráqô-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. ániibo táí-yagoma táí-aramma kéiyaiye.

¹⁸ íráqô-tagoma táí-aramma kanaaráq íma iyániye. ániibo táí-yagoma íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye. waayúkagaraq móraiq uráae.

¹⁹ máqte-tagoma íráqôn-aramma íma iyaí-tagomma minná ayááma irabí kéiyaabotuwaee.

²⁰ miráinaq keráwáqá aónaaro. kaaqaari-ámúné-wáyúkábíké keráwáqá áraimma yeqtí táí-yaaimma yimónainoe. táí-wayukama yirunóbáké íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye.

²¹ máqte-kayukama ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ mirá kétepoaq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íuyaberanoe. ímiye. paá náayubi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoni anaaé warétama kanaaráq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanoe.

²² mikáq anó-kanaamo pááq ínna-kanaaraqaa aarawaamá maará téta timá-timinoe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, enáwíkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwíkketaa ketáámá táí-aagomma waayúka yúbikema mamá paábaq yuwéwaunataae. ániibo enáwíkketaa ketáá netuqyaan-áwááméq-yátáárîqa uráunataae.’ téta mirá tíyaqa

²³ ániibo mi táoqa kemá yemmá abarokáq maará-tima-yimenune. ‘kemá keráwáqtí túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá táí-wayukaa, paábataa kóoro’ tenúne.” téna Ítuma tiráiyé.

naammá í-ááíkáráttáé.

²⁴ waéqma itaí-áímmá Ítuma tiráiyé: “kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa waráina-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye.

²⁵ ániibo aaqá yuréna nommá aúgítana anón-uwaama yoréna miráí-qtataakoma min-námmá awétáraiye. miráimanibo min-námmá íma kuturáiyé. min-námmá óqtakaq wáitanaboana yáqtoqma akoqnáá uráiyé.

²⁶ miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama minná wemá miráuma áíbôqnaaboq inápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá kéiyé.

²⁷ ániibo aaqá yitana nommá augéna uwááama anómma yokáiyé. ániibo miráí-qtataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiyé. ‘pau’ titana anómma mútûq yawítíguraiye.” téna

²⁸ Ítuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Ítun-aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq umá karáiyé.

²⁹ miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá íma timá yímikaibo Ítuma akoqnááma náápaamma matokái-nakoraa umá aamá kétima-yimena yiráátiraiye.

8

mórama kárú-naqa Ítuma mamá érákaraiye.

¹ Ítuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaáé waqmé kukááé.

² mikáqá móra-naqa kárúyamma ákáí-nakoma amakaq iréna araayutaúmmá ayéna tiráiyé: “uyátaráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone.” titana

³ Ítuma ayáámma árûqmarena tiráiyé: “kemmá kétikaitaq miráona kéune. emmá érákaino.” titana mi-kárú-karígómá ê mikáq ánataguraiye.

⁴ ániibo Ítuma mi-kárú-náqá timá ámikaiye: “emá atéqma arutaa. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amí-yátááqá mó-amiyo. miráinata waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero.” téna Ítuma timá ámikaiye.

ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni mayái-náqá Ítuma mamá érákaraiye.

⁵ Ítuma Kápérana-marupaq uyábéráitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Ítunopaq iréna inaa téna timá ámikaiye:

⁶ “ummaataráana-nako, ketí mayái-náqá karímá mayéna naaúpaq waguréna máiyé. ayáátákoma pukitana áíqa ôriq umá kéiyé.” titana

⁷ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “wemmá kemá ko mamá érankanune.” téna tiráiyé.

⁸ miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “ummaataráana-nako, kemá íraqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq ketí naaúpaqa íma uyáberaa. emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá atóbáíno.

⁹ kegáráqá ketí anó-naapaamma wáiyé. kemá mórama tiyááka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitaaq kegáráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata yemá yabítikaraae.

ketí timénáápáq máa-kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba ‘emá waao’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. ániibo kemá káqo-waqtaba téq ‘emá maabáq iyo’ túnanama wemá kanaaráq kéwiye. miráitaq kemá ketí mayaí-nákóqtábá ‘maa-máyáímá mayaa’o’ túnanama wemá paá kémayaiye.” téna titana

¹⁰ Ítuma min-áímmá ítátuwena iyánáaq uráiyé. ániibo wení anaaé wáráa-kayukama maará téna Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórama Aánûqtuni waayúkabike Ítíráeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune.

¹¹ ániibo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabí yagaroqtamá Áánûqtu yabíkái-marupaqa máeta aáwaqa nánóe.

¹² miráimanibo Ítíráeowayukama Áánûqtuma wemá yabíkái-marupaqa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaímma Ítíráeowayukama marabí máa-yuma yemá máápaq anó-kumayuqnobaq máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ ániibo Ítuma ááiq-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaa. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátáaqá páaq íniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo ê mi-kágáámá mi-kárí-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

Pítaamma ánáakomma anóamma Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹⁴ mikáké Ítuma Pitaani naaúpaq uyábékena aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokoqyámma ákáitana atípáaraq waguré máitana Ítuma aónaraiye.

¹⁵ ániibo Ítuma ayáákaq yáqtóráitana kokoqyámma érákáráiyé. ániibo min-íníkmá itó-urena Ítuni aáwaqa mamá yokaa umákaraiye.

netuqyaa-kárí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

¹⁶ énaikaq taíbaq-wayukama táí-aagoma mái-kayukama yiwíqmeta Ítunopaq irááe. ániibo Ítuma paá aamá kétitana mi-káyúkábíkémá waátá aágoma iyuwéna kóuráiyé. ániibo Ítuma máqte-kari-wayukama mamá atóbamayikaraiye.

¹⁷ miráitana móra-aimma naayóbáqá Áánûqtuma móra amuné-náqá Áítáíyaan óyaukaq páaq íniye tiráimma minná páaq kétitana min-áíkmá maará-tiraiye: “wemá wenamáárîq ketáái karímá mamá paábaq kéyuwena ókon-okomma ketáái tiyáátáma íkui-yataaqa matukáiyé.” téna agamatán-áúbágó tiráiyé.

Ítun anaaé waráné i-náqá

¹⁸ netuqyaa-káyúkámá Ítuma ikúyakaraawana yimónawaaena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meranáápáq méwíyataao.”

¹⁹ titana mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma iréna Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, emá náakarabi wíne inabáqá kegáráq waqmé ónúne.” téna tiráiyé.

²⁰ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “abáaq-íyákáwákómá yeqtí ánáamma maínarunobaq wáitana numaráwákóní ánáamma wáimanibo Waayúkagoni Áráaqa kemá Ítuma kemá wagéqa tiqnómmá maqmá arage ónúna-namma íma wáiyé.” téna Ítuma timá ámikaiye. miráitana Ítuni anaaé waráina-waigoma wení naammá mórai q umá wániyo?

²¹ ániibo káqomma móra iyápó-annabike-nako Ítumma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá kanaaráq awé uráanana ketibomá puínaq mó-uqtamakatuwerabiyo?” mirá titana

²² Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá pukáa-kayukama yenamáárîq matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama mamá aráaq-yuma kanaaráq uqtamáyikanoe. emá paá ketinaaé ya waraa.” téna tiráiyé.

Îtuma anón-uwaagoqtaba titana áráwáá uráiyē.

²³ mikáké Îtuma únópí-káárébí úítata wení iyápó-annama anaaé wakááē.

²⁴ anómma únóniyámá mi-nókááyúpímmá kémetena únóniyágómá únópí-káárémá yawááq inena uráiyē. miráimanibo Îtuma paá waguréna máqe-uráiyē.

²⁵ ánibo yemá Îtumma ko awáútureta tirááē: “uyátárai-nako, emá keqtáá tíwáqnaa uwo. ketáámá yubékonataa kéune.” téta tewana

²⁶ Îtuma timá yímikaiyē: “nôraq itaráq ikatíqá kéoo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá pááqyamiyē.” timátuwena Îtuma itó-urena uwáágokaraq nokókáráq yiwáágúraiye. ánibo uwáágoma mó-áráwáá itana nokómá ókaraq íma noniyamá metaráiyē.

²⁷ minnáyabi iyápó-annama netuq-yúyánámmá kéiteta tirááē: “maaminnáma nóikaa-nare ténaq máitanawaq uwáágogaraq nokógáráqá wenáama kéwaraayo?” téta tirááē.

kaayaq-nákábiké Îtuma táí-aama matukáiyē.

²⁸ Îtuma yetê nokaayúkómmá meranábápáq Káátarini-wayukati marabáq atamá uráiyē. ánibo kaayaq-nákámá táí-aagoma yenákábí mái-nakorata Îtumma ya aónaraaye. yenákámá pukáa-kayukati mararaapáqá máátíq-máatipaq máqeta irááiyē. yenákámá anómma abááqá amáguraayataboata waayúkama min-ákáqá íma uréire urááē.

²⁹ ánibo min-nákórátámá anókaq ááyama wááqá kéyeta tirááiyē: “Áánûqtuni áaniko, emá kekárátámá nôraq umátikaneq kéono? kanaamá íma pááq-uraitaa keqtáámá tíqá í-yátááqá má-timinetaa kéono?” téta tirááiyē.

³⁰ mórana pó-annama nékaq máeta aúma narááē.

³¹ ánibo táí-aagoma Îtukaq inaa téta tirááē: “kanaaráq emá keqtáámô tíkamma waréma emá kanaaráq timátíkénataa ketáámá mera-pó-ánnatí yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááē.

³² ánibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiyē: “keráwáqá kóoro.” téna Îtuma titata yemá mi-kááyáq-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq péqmareta mórana áítabaq metamá kukááē. ánibo yemá nokaayúpitáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq pukááē.

³³ ánibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq-nákábímá táí-aagoma pááq i kátáama tirááiyē.

³⁴ ánibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuqá iréta Îtuqtaba ya abáá-uraae. yemá Îtumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq kóikaae téta inaa tirááē.

9

mórana aí-ayaamma táíq umági-naqa Îtuma mamá érákáraiye.

¹ Îtuma únópí-káárébí yetê nokaayúkómmá meranábápáq yawuwéqma uréta Îtuni márûpaq koyarááē.

² mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Îtunopaqa awíqmeta iráama mi-kári-nákóní ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááē. ánibo Îtuma mi-káyúkámá yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Îtuma mi-kári-nákómmá timá ámikaiyē: “iyápógo, enáyakoma kaayoné íno. ení kúmiq-yataaqa kemá paábaq kématuwaune.” téna Îtuma titata

³ yaímma ámán-aimma yirááti-wayukama yeqtí yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááē.

⁴ miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Îtuma yimónatuwena wemá tiráiyē: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá ítama táíq kéoo?”

⁵ nóin-aikowaq ketí náápaamma yiráátiniyo? ániibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kéí aqá ániibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minná íma oyaaqá éna ummaa kéyaiye.

⁶ Waayúkagoni Áráaqa náápaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwánîqtaba yiráátenune.” téna tiráiyé. miráitana Ítuma ayáátamma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaa.” téna tiráiyé.

⁷ miráitana mi-kári-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraiye.

⁸ ániibo aarawaamá miráimma aónéta ikatîq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtaboana yemá Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Ítuma Máátiyumma ááyaraiye.

⁹ Ítuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayaí-náúpáq máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. ániibo Ítuma Máátiyumma timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraao.” titana wemá itó-uma Ítun anaaé wakáiyé.

¹⁰ anaaékaqa Ítuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Ítunopaq irááe. yemá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa narááe.

¹¹ yemá Péрати-wayukama miráomma aónawaaeta yemá Ítuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqtí yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae.

¹² Ítuma min-áímmá ítátuwena wemá maará téna aúpáq-áímmá tiráiyé: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótaa-wayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá kari-wáyúkámá tótaa-wayukayopaqa kéoe.

¹³ keráwáqá uréraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko ítáaro. ‘naí-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá ikétikaibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétikaiye.’ téna agamatá-kánnáágómá kétéye.” téna Ítu timátuwena tiráiyé: “arupú-wáyúkámúne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

aáwaqa awetái-aaimma

¹⁴ mi-kánáaráqá Yóáanema nommá perai-nákóní iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “nôraq itataawáq ketáágáráq Péрати-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunataataa ení iyápó-annama nunamummá tí-kánáaráqá aáwaqa íma awetá kéoo?”

¹⁵ téta mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “móra-nakoma aaramá mayáné kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaaráq áyakoma táíq ínîyô? íma aokariq kéiyé. anaaékaqa mi aaramô mayáné i-náqá paábaq matuwaíyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákóráá umá mi-kánáámá inaqa kemá kónatama íyakoma táíq ínipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

¹⁶ ítáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbérái-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqmá aráátaimma íma aokariq kéiyé. miráinanama mi-tábáráábégómá keqnaámmá naayó-kúbérái-únámmá yakáqma anó-kariq umáginíye.

¹⁷ keqnaámmá ítáaro. móra-nakoma naayó-mémégóní aúwarati-unapima wááéni-nomma aúgema íma áítewae kéiyé. miráitata yemá aúge-kaeeni-nomma naayó-mémé-áúwárátíbí áíqtowanama íma aokariq kéiyé. miráitana méme aúwaratigoma yarákínana wááéni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá ítaraa-kayukama aúge-memegoni aúwaratibi wááéni-nomma aqtímaraawana mákama íraqóniq umá paá kéwaiye.” téna Ítuma tiráiyé. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Ítuni wáqtôraq yáqtokaiye.

18 téna Ítuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórama anó-kawaa-naqa Ítun-amakaq iréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye: “ketiyáámûmma paá íbêq pukuráiyé. ániibo emá kanaaráq iré ayáámma aneq mó márénana atóbama yauwéqma paá maíno.” téna anó-kawaa-nako tiráiyé.

19 ániibo Ítuma itó-uma mi-káwáá-nákóní anaaé waqmé kéwitata wení iyápó-annama mórai q umá wakááe.

20 uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inautámma ákáitana inaaupaqá tiyááka umá kaayaq-káritímáátímá máqe-uraiye. min-íníkmá Ítuni anaaépaq amakaq iréna Ítuni wáqtôgoni aqtórâq ayáámma yama yáqtokaiye.

21 min-íníkmá wenamáárîq wení aúyánánóbáqá maará-tiraiye: “Ítuni wáqtôraq tiyáámo ánékuyonanama túnobaq kanaaráq umátikaniye.” téna ánékukaiye.

22 Ítuma waéqma wemmá aónatuwena tiráiyé: “ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno. ení itáíq-itai q umá yabi-í-yátáákmá emmá miráuma mamá érákáraiye. mi táoqa min-íníkmá karímá ánataguraiye.

23 Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq iréna waayúkama ibiq-ímá kététa aamá anón-aimma kétéwana yimónaraiye.

24 ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá maí abátíkáaro. pááqyan-inaaruma íma pukáiyé. wemá paá aúma waguráiyé.” téna Ítuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkama wírâa umákarâe.

25 ániibo yemá aarawaamá waqmá paábaq yúwáawana Ítuma mi-náúpq uténa pukáin-inaarugoni ayáákaq yáqtoarena ayáátórâitana itó-uraiye.

26 mi kátâagoma min-áúkápâq máqte-marabaq wéyáwé uráiyé.

Ítuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq aamá iti-nakaraq mamá atóbamayikaraiye.

27 Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. ániibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Ítun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááye: “áe, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabike-nako, emá kekárátá arummá umátikaa.”

28 téyana Ítuma naaúpaq uyábérâitata yúrammo karopâgi-nakama wenôpaq utááye. Ítuma min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá itáíq-itai q kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaaráq mamá atóbatikanuno?” téna itáitata yenákámá Ítumma yauwéqma timá ámikaaye: “owé. uyátaráana-nako.” téta tirááye.

29 ániibo Ítuma min-nákátí yúrapî ayáámma kánékuyena tiráiyé: “kenákámá itáíq-itai q óyaq-tataaqtaba kemá kanaaráq miráona-yataakoma pááq íno.” téna Ítuma timá yímikaiye.

30 ániibo yenákátí yúrakoma tágaraiye. Ítuma akoqnáá-aimma timá-yimena min-nákáyábâ tiráiyé: “atérâakao. móra-nakoma maamináyabama itáinabotekao.” téna tiráiyé.

31 ááqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkápâq-márâbâqá Ítuni watáama timáeta uréire urááye.

32 yenákámá kóiyé kéeta yaímma-wayukama móra-naqa táí-aagoma wepí máinapoana aamá ítitata wemmá yemá awíqmeta yewana Ítunopaq iráiyé.

33 ániibo Ítuma táí-aagomma matúwâitana min-nákómá aamá áaimma átâma tiráiyé. minnáyaba aarawaamá iyánâaq uréta netuq-yúyánámmá kététa tirááe: “naayóbáqá maakáqá Ítirâaeobaqa maamirá-qtátâáqá íma pááq urâine.” téta tirááe.

34 miráimanibo yaímma Pérati-wayukama maará-tirâae: “wemá táí-aagoni kawáá-nákómá wemmá akoqnáâma ámikaitana wemá táí-aagomma kanaaráq kématuwaiye.” téta tirááe.

aarawaayábâ Ítuma arummá kéumayikaiye.

³⁵ Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náúpáqá káyiraatena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétima-yimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye.

³⁶ wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyikaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta ‘náawaq tíwáqnaa ínáyô? náakaraq ónúnataabiyo?’ téta miráuma tipi-típigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá urááe.

³⁷ miráitana Ítuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikaiye: “netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áíkuyaba íma netuqyaammá mayaí-wáyúkámá mááe.

³⁸ miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana wemá yókóní aboámá yaímma mayaí-wáyúkáma timáyikainata wení waayúkama ko mamá áíkuyoro.” téna Ítuma timá yímikaiye.

10

tiyááka umá títaupake kaayaqá iyápó-annati yíwîqa

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena iréna yemmá akonáama yiména táí-aagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátááqá mamá paá ígáae téna yímikaiye.

² tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnátí yíwîqa maará-uraiye. áqnáabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awiqa Pítaae. ániibo ábâkoma Áánarue. ániibo Yêmitima Yéberimma áanikoboana ábâkoma Yóáane.

³ ániibo Píripima Paatááromiyue. ániibo Tóamáatie. Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayaí-naré. ániibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ániibo Tááqtiatie.

⁴ ániibo móra-Taaimonima ítápéniti (indipendens) karuwaaq-naré. ániibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Ítumma awîqma namuro-wáyúkátí iyáápi makái-nare.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mayaímá yímikaiye.

⁵ Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaaeo-apaq káqon-anna-wayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo

⁶ keráwáqá Ítíráaeo-tipi-tipi-annama máápaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqti aammá yukááe.

⁷ keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiyé.

⁸ miráinaraq keráwáqá karí-wáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiya-kayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera táí-aagomma mamá paábaq kényuwersa oro. keráwáqá móra-yataaqa ketópake mayaíyama minná keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maami-qtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro.

⁹ keráwáqti unáápiímmá móneqa íma áítumaera uréire oro.

¹⁰ mónekaraq anó-moneq-awiqa yáíya-qtataakaraq ariroq-únápí áíti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tiyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayaímá mayaína-nakomma kanaaráq wení aáwaqa áméro.

¹¹ móra anó-maruparabi pááqya-marupaqa uyábereqa kanaaráq keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna wení naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero.

¹² ániibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq ‘kaayoné-yátááqá keráwáqtiópaq waíno’ timá yíkáaro.

¹³ ániibo mi-náúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yetê máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtôpaq wínîmanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtôpaq íno.

¹⁴ móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itáinaqa ániibo keráwáqá mi-márúrabi min-námmá íbáqyuwera keráwáqtí tibíkáké káitôma popoq umátuwe kóoro.

¹⁵ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yainái-kánááráqá Komóraa-marukake táí-wayukagaraq Tótôma-marukake táí-wayukati anónnáma táí-meyamma wáipoata miráumaraa mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí táí-meyamma pááq íniye.

ókon-okomma ummaa-yátááqá pááq íniye.

¹⁶ itáaro. kemá keráwáqá miráuma tipi-típi áráakaa umá taáqa íwái-kama áwáábíq-iyakaa-kayukati aúkáapi timátikaunaq kéoe. miráinaraq keráwáqá miráuma iraakabayaakóráá umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq móra-yataariq ínéqa túyánámmá ítama arútátuwero. mimórá táoqa keráwáqá móra-numama máagoraa umá kaayoné umá máero.

¹⁷ keráwáqá waayúkayabama atéqma arútáaro. yemá yeqtí káánítôre-wayukaraq aamá ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá yeqtí monoq-náúpáqá tebûqa timéta ínóe.

¹⁸ ketíwîqa márúte yuwánéra kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta kínima anó-kamaani-wayukati yúrakaq wínóe. miráinaq keráwáqá aamá kétima-yimeqa Yéqtaeao-wayukagaraq Ítíráaeo-annabike-kayukagaraq Áánûqtuni átê-wataama timá-yiminoo.

¹⁹ yemá keráwáqá tiwíqma aamá ítama yainaiyaqa keráwáqá ikatîq íéraq 'ketáámá nóine ténúnô? ketáámá nóin-ainaq yauwéqma timá-yimenunataabiyo' ítero. kíq-taoqa aamó tínón-aimma timínimma

²⁰ kenamá keráwáqá aamá ítinoo. ímiye. keqtibomá Áánûqtuni Aágoma keráwáqtí tóyaukaq aamá tíniye.

²¹ mi-kánááráqá móra-nakoma ábâkomma awíqmena yaímma-wayukati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ániibo aboámá ánikomma mórai q umá waayúkati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ániibo iyápóma yinóboyuma komarummá íyataboata namuro-wáyúkámá yíkamma puínóe.

²² keqtábábóata yaímma-wayukama keráwáqá ítama táíq umátikanoo. minná móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráqó wénama min-nákómmá Áánûqtuma yauwéqma awiraínana wemá Áánûqtuna mániye.

²³ ániibo yemá keráwáqá móra-marukaq táí-aaimma tarôq umátikaiyaqa kanaaráq mikákémá péqmarera káqo-marukaq oro. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqá máqtemma Ítíráaeo-marupaqa íma mayaímá mamá ántaraiyaqtaba Waayúkagoni Áráaqa kemá kumónúne.

²⁴ tugaru-íyápógómá wení arááti-naqa íma kéuyataitana paá-mayaima máyáa-kayukama yeqtí kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae.

²⁵ mórama tugaru-íyápógómá wení arááti-naqa maínama minná kanaa íniye. ániibo paá-mayai-nakoma wení kawáá-náqá uyátá-maqma anómma maínama minnágaraqa kanaa íniye. kemá keráwáqtí kawáá-náqá kemmá táíq kéumatikaapoata keráwáqá anómma táíq umátikanoo. ketíwîqa Píétebue téta tíwîqa yaráamanibo kemmá táí-tiwiqa kéyetama keráwáqá náayuwabi ketí iyápó-annati tíwîqa uyátá-maqma anómma táí-tiwiqa yánoe.

waayúkama Áánûqtuqtaba ikatîqa oro.

²⁶ miráinaq waayúkayaba keráwáqá íma ikatîqa oro. máqte-qtataaqa aúpáq wáiq-tataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma wáina-yataaqanibo anaaékaqa waayúkama aónainoo.

²⁷ kemá Ítuma aamá kumayuqñóbáqô timá-timunama minnâ wágáama timá yíméro. ániibo aamá yaákareq táápike mo itáama minnâ keráwáqá netuqyaa-káyúkátí yúrikaq itó-urera aamá timá yíméro.

²⁸ waayúkama keráwáqtí túma tíkamma uqtánô-kayukayaba íma ikatíqa oro. keráwáqtí tirun-íyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikátéro. keráwáqtí túgaraq tirun-íyápógáráq mákama kanaarác Tááqtaani márûqa aítanobaq Áánûqtu kanaarác tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikátéro.

²⁹ keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa móneqa kímora-toeyaarake kanaarác meyanîq ínoe. ániibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaarác móra miráuma pááqya-numama marabímmá íkuminiye.

³⁰ ániibo keráwáre keráwáqtí tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye.

³¹ miráinaq keráwáqá íma ikatíq oro. netuqá pááqya-numagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtíkariye.

Ítuni áwîqa yai-ááímmá

³² móra-nakoma náawabi abarokác timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrikaq tinná-nakomma ketêgaraq ketibomá Áánûqtun aúrikaq wení márûpaq wemmá mórai q umákanune.

³³ ániibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrikaq anaaémma umátikai-naqa kegárác wemmá ketibon aúrikaq wení márûpaq tinaaémma umákanune.

Ítuma mamá yainai-tókórú-yákarác kukáiyé.

³⁴ maa-marábí kaayoné-yátáaqá mamá maa-marábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyanámmá íma itáaro. kemá paá waayúkama yainai-tókórú-yámmá ketáama íwáraa-kayukagaraq ketáama wáraa-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanáaq mamé kukáune.

³⁵ ááíqa áanikokaraq yeqtibogárác íyata ániibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ániibo anáábukokaraq aítaakogaraq í-ááímmá átaraune.

³⁶ waagóní we-áánínábóbí anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

³⁷ ániibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé. mórai q umá móra-nakoma áanikoyaa ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé.

³⁸ ániibo móra-nakoma wení kaapaq-yámá íma maména ketinaae íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráiyábá íma umaataráiyé.

³⁹ móra-nakoma maamin-áúwáráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá máí-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma íráqô-meyamma kémayaiye.

⁴⁰ móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íráqôni q umátikenama wemá kekárác mamá íráqôni q kéumatikaiye. ániibo móra-nakoma náawabi kekárác mamá íráqôni q umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátíkarai-naqa mamá íráqôni q kéumakaiye.

⁴¹ máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íráqôni q kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni íráqô-meyamma yáíkaa q umá mayánóe. ániibo náayuwabi aónáiyamma mórama arupú-naqa ínata yeqtí yúyanánóbáqá téta 'arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqtí naaú wétama yemá miráuma arupú-nakoni íráqô-meyamma yáíkaa q umá mayánóe.

⁴² taáka q máráaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaae wáraa-kayukabike áwáqnaa ónáae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaéka q min-nákóní íráqô-meyamma áraimma mayániye." téna Ítuma wení iyápó-annamma timáyíkaraiye.

11

Yóáanema yaímma iyápó-annama Ítunopaq timáyíkaraiye.

¹ Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá mayaímá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Ítuma aarawaamá kéyiraatena aamá timá yímikaiye.

² Yóáanema nommá perai-nákómá ánná-naupaq máena yauwéqma yiwirai-nákóni mayaíyábá ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Ítunopaq urááe.

³ ániibo yemá Ítunopaq uréta ítama aónaraae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúnataabiyo?” tewana

⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero.

⁵ minná yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítauqa táíq urái-kayukama yítauq-uramma yamá uréire kéoe. ániibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ániibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe.

⁶ ániibo móra-nakoma arummá kétimena keqtábá kaayaq-áúyánámmá íma itaí-waigoma wemá amuqá maraíno.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷ Yóáaneni iyápó-annama kówana Ítuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá urááma nói-qtataaraq ko aónaneraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa kaayaq-áúyánákáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamátúwáimma aónaneraq uráánabiyo? ímiye.

⁸ keráwáqá nói-qtataaraq aónaineraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íraqôn-unakaqtoma makáitaraq aónaineraq uráánabiyo? ímiye. yemá íraqôn-unakaqtomo máróa-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae.

⁹ miráimanibo nôraq itaráq urááô? móra Áánûqtuni amuné-náráq aónaineraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. minná amuné-nápóana wemá yaímma Áánûqtuni káqon-amune-wayukama uyátáraiye.

¹⁰ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áánûqtuma ánikomma maará téna timá ámikaiye.

‘ketááyabamo tînîn-naqa timákáanana ení áqnáabariq umá wíniye.

wemá ení aammá awiyéna yokaa umákaniye.’

téna Yóáaneqtaba agamatá-kánnáábí tiráine téna kétiye.

¹¹ kemá áraimma kétima-timune. máqtemma maa-márábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá anómma máimanibo Áánûqtuma yabíni-kanaaraq móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma uyátáraiye.

¹² Yóáanema nommá perai-nákóni kanaaráké áaimma átarena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-aukapaq uyáberanoqtaba anón-aaiqa kéoe. akoqnáá umá iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá uréta mayánéta kéoe.

¹³ máqtemma Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámáan-aikaraq yemá Áánûqtuma yabíkái-qtataqtaba watáama mamá páaq umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe.

¹⁴ ániibo keráwáqá itánáae téqa kanaaráq ítáaro. Yóáane wemá Iráiyaraa-naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné kútaa-naqiye.

¹⁵ keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro!

¹⁶ nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô? yemá miráuma páaqya-noiyaporaá umá márûq aúkáapi máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta kéte.

17 ketáámá keráwáqtábátáá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-imá kêtunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.' óqa tíkái-qtataaqa íma pááq kéíye.

18 Yóáane iráimma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá 'aíbôq-nare' téta tirááe.

19 kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnayabama yemá maará kéte. 'aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa nainápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. 'paátataare' timá yikáayuma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómíye.' ááqibo anaaékaqa minnýaba Áánûqtuni itai-yátáákómá aónainoe." téna Ítuma tiráíye.

yaímma-marupaq yirummá íma waéráa-kayukama anómma tirunô.

20 yaímma-marupaqa Ítuma awaaméq-yátáárîqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánáaráqá Ítuma aamá yiwáágéna

21 maará-tiraiye: "Tiyórátiniq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq íníyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq íníyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márûkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaaráq naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqtí kúmiq-yataapike waerúnatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq on-unapi yenamáárîq áítumatuweta káin ayáátóbí máeta yáaqa kaitata yirummá waékáae.

22 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma táí-meyakoma yainai-kánáaráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye.

23 ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmeta uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá káiq-kaiq umá kain írábí kumínóe. minná kemá keráwáqtí márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq íbêqa Tótômabake táí-wayukama paá máneta oné.

24 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa aarawaamá ítama yainai-kánáaráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye." téna Ítuma tiráíye.

keráwáqá ketôpaq iréra aagai-yátááqá ya máyáaro.

25 mi-kánáaráqá Ítuma maará-tiraiye: "ketiboó, emá yabíkáana-marupakaraq maa-márágáráq uyátáráana-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama aúyánápi wáin-aaimma aamá kéyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuyoraane. minnýataba kemá 'tíkáiye' kétune.

26 owé. ketiboó, emá ákáiniq kéone.

27 ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáíye. ánibo móra-nakoma min-íyápómá íaonaraiye. aboámá wenamá min-íyápómá aónaraiye. ánibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení áanikoma kenamá aónaraune. ááqibo wení áanikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma kéyiraatiye.

28 keráwáqá tîbô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagai-yátááqá tíméno.

29 kemá kaayoné kéeq ánibo ketúma íma mamé kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqtí ummaamá ketê yaagumá mayéraq kepíké itai-yátááqá ítareq agánoe.

30 ketê yaaguyabí-yamma oyaaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápi maráana-waigoma oyaaq íniye." mirá téna Ítuma tiráíye.

12

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aamma aúkain-aimma

¹ anaaékaq móra-Tabaatiraqa Ítuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiyé. ániibo wení iyápó-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

² ániibo Péрати-wayukama minná aónatuweta Ítuma timá ámikaae: “aónaao. maamirán-ááimmô tarôq kéeq mayaímá kémayaamma Tabaatiráqá aamma aúmakaae.”

³ téta tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútaao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkagaraq yááyaba uráátaba kétune.

⁴ yemá monoq-náúpáq utéta yammá Áánûqtukaq amí-yááréráq wáimma uyátá-maqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naíyábá aamma aúkaiye.

⁵ anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aamma aúmakaama yawítíraamanibo minná íma otaa-qtátááríq urááe. maami aamma aúmatan-aimma wannaabíkémá íyaq ítaraanabiyo? Áánûqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aamma aúmatan-aimma íma yawítíraae.

⁶ kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye.

⁷ keráwáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábíkén-áímmá ítareqa táwî-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábíkén-áíkkómá maará kėtiye. ‘naí-wámmá timíyábá íketikaimanibo kaayoné-yátááqtábá kétikaiye.’ téna Áánûqtuma tiráiyé. aamma aúmatan-aimma íyawítiraa-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro.

⁸ Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-napoana ketí iyápó-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Ítuma mamá íráqôniq umákaraiye.

⁹ Ítuma min-áúkápáqá yuwéna yeqtí monoq-náúpáq uráiyé.

¹⁰ móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Ítumma aabi mayakánétaboata wemmá ítama aónaraae: “Tabaatiráqá mayaímá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “keráwápíké móra-nakoma tipi-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaráq min-nákómá íyaq paábaq múte kéyabitimatuwaiyo? owé.

¹² ániibo móra-nakoma tipi-típima uyátáraiye. miráipoata ketáái ámáan-aikoma kanaararé tiráipoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúnataae.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ miráitana Ítuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma mamá arutaa.” téna titana min-nákómá ayááma mamá arupú itana ayáákoma keqnáámmá mamá íráqôniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráiyé.

¹⁴ miráimanibo Péрати-wayukama Tabaatiráq Ítuma karí-náqá mamá atóbamakaitaba aónawaeta Tabaatiráqá mayaíyá kémayiyaa téta yemá móra-aukapaq áikuteta Ítumma ikamí-áímmá téite urááe.

Ítuma Áánûqtuni mayaínáq-úráné.

¹⁵ miráimanibo Ítuma min-áímmó temá ítátuwenaboana Ítuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. miráitana netuqyaa-káyúkámá Ítun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹⁶ akoqnáá umá Ítuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq umátíkáaro.” téna tiráiyé.

¹⁷ miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáiyani óyaukaq naayóbáqá tiráimma íbêqa abarokáq kéiyé. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:

18 “maannáma ketí mayaí-náqíye.
kemá wemmá awaaméqá umákaraune.
weqtábá kétékaiyaq timuqá kémaraane.
kemá ketí Aágomma wekáq máraanana wemá ketí yaináí-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-
yiminiye.

19 wemá aamá íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.
wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.

20 móra-nakoma áyaqnoqa ummaa kéyainanama yawenáina-waigoma okaráákáá umá íma
akáginiye.

ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna
iníkáá umá íma márúte yuwánóe.

wemá paá watáama kétinana yaináí-yátáákómá arupú umá pááq íniye.

21 Yéqtaaeo-wayukama wekáq yirummá améta awé ínóe.”

téna agamatá-kánnáágómá késiye.

“Ítuma Píétebukaraq mayaí kémayaiye” téta tirááe.

22 mi-kánááráqá yemá móra-naqa awíqmeta Ítukaq iráama min-nákómá táí-aagoma wepí
máipoana aúramma karopágitana óyaukogaraqa aúyakuraiye. ánibo min-náqá Ítuma mamá
atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráíye.

23 minnáyaba netuqyaa-káyúkámá aónama iyánáaq éta tirááe: “maannáma Tébitimma
áanikowabi Metáíya íyabiyo?” téta

24 tewata Pérati-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “táí-aagoni uyátárai-naqa
Píétebuma Ítumma akoqnáama ámikaiipoana táí-aagomma kématuwaiye.”

25 téta kétéwana Ítuma yeqtí yúyánámmá iténa tiráíye: “móra-marukaq-wayukama yatákaa
umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa íyana mi-márúkómá táíq umáginiye. ánibo móra-marukaq-
annawabi móra-naupaqa-annama keqnáámmá yáíkaa umá kaayaq-ánnáíq umá ááíqa íyana
naammá yawítiginikaa umáginoe.

26 mórai q umá Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yáíkaa uréta ááíqa íyanama páátákáá wemá
yabi-í-yátáákómá naammá yawítiginikaa umáginoe.

27 ánibo keráwáqá maará kétee Píétebuma tíwáqnaa itaq táí-aagomma kématuwaupo
timá tíméro. náawaq keráwáqtí tinaae wáráa-kayukama yíwáqnaa itatawáq táí-aagomma
kématuwaao? miráinata tinaae wáráa-kayukama keqtáámá kétéraatemma keráwáqtí táama
áraimma íma wáíye.

28 itáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwáqnaa kéitapoqa kemá táí-aagomma kématuwaune.
miráitana keráwáqá kétéraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa keráwákáq pááq umá
wáíye.

29 náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékéna wení máqte-
qtataaqa mayáníyô? wemmá mi-néwáqyáá-náqá ánnáma kúyakatuwenama wemá kanaaráq
newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

30 móra-naqa ketí aanábóráá umá íma máí-nakoma wemá minná ketí namuro-náqíye.
móra-nakoma náawabi íma tíwáqnaa éna waayúkama aítma yorupénama wemá waqmá
paábataa kéumatuwaiye.

31 miráitaaq kemá keráwáqá kétéma-timune. waayúkama máqten-akayaama tiréta kúmiq-
yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikéna awikátuwaniye.
miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá táí-aimma timákainanama mirá-
kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye.

32 Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama wení kúmiq-yataaqa
Áánûqtuma mamá paá umákéna awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni
Aokaq-Áágóqtábá ‘Píetibuni aanapo kématuwaiye’ timákaiyanama mirá-kúmíq-yátááqá

Áánûqtuma íma mamá paá umákena awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraq wemá íma mirá-iniye.

tái-yagoma tái-aramma itáiy.

³³ yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógáráqá íráqôn-aramma iyániye. ánibo tái-yama wáinanama arakógáráq tái-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minná abarokáq kéiy.

³⁴ keráwáqá irakabayakóní áráakawaro, keráwáqá tái-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá kéqokeq-aimma tin-nákómá wení óyaupima mimórá-áúyánámmá arunóbákáráq ógikaiye.

³⁵ móra íráqô-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáiy. miráitana wemá íráqôn-aimma mamá pááq kéiy. ánibo tái-nakoma wení tái-auyanamma netuqyaa wáiy. miráitana wemá tái-aimma mamá pááq kéiy.

³⁶ miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minná máqte-maqten-aimma aarawaamá kétemma anaaékaqa ítama yainái-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye.

³⁷ keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tiráá.

³⁸ mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Péрати-wayukagaraq Ítumma timá ámikaae: “yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá áméno.” téta tiráá.

³⁹ miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “tái-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamáa yirááatenune.” téna Ítuma tiráiy.

⁴⁰ naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnoabaqa kaumo-wágáágáráq kaumonókáámmá máqe-uraiye. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumonókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye.” téna Ítuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiy.

⁴¹ ókaraq Ítuma tiráiy: “anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Níníbeq-wayukama ítama yainái-yátáápí itó-ureta keráwáqtí tái-taiqtaba tái-tubi maránóe. minná Níníbeq-wayukama Yónaama tin-áímmá itéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq mórama mái-waigoma wemá Yónaamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae.

⁴² Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraqa anómma yabíkáin-inikoma kúínima aabaú kupérai-waigoni kaapaq-áúkápáké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yainái-yátáápí itó-urena keráwáqá tái-tubi marániye. mi-kúínímá maa-márágóní aqtóráq naayóbáqá máqe-urena Tórómónima wení itái-yátáákóní áaimma titana kúínima itánáae téna minnáyaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minná wemá Tórómónimma uyátáraiye.” téna wetábá wenamáárîq Ítuma tiráiy.

waátágoma yauwéqma iráiy.

⁴³ Ítuma maará téna tiráiy: “móra-nakoma tái-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábáq uréire kéena móra-aukapaq aagánî-maruqtaba abáá kéiy. aagánî-maruqa íaonenama

⁴⁴ min-áágómá wenaúyánápímmá kétiye. ‘kemá yauwéqma naayóbáqô kémauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqônîq umá arútama wáitatamanibo kuyúqma agaro umákaae.

⁴⁵ miráitana wemá káqomma abapaké kaayaqá táí-aagomma ko yiwíkaima táí-aaimma uyátá-maqma ókaraq tarôq ínena itata yemá mi-tái-áágómá min-nákótê iréta yemá min-náúpáqá uyábéqma mááe. naayóbáqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táíq umá máqe uráiniq umá íbêqa máíye. maa-kánááráqá máa-kayukabima móraiq umá miráuma táí-aaimma pááq íniye.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anóagaraq wení ábâqawaayugarare.

⁴⁶ Ítuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóagaraq ábâqawaayuma iréta máápaq ya itó-uma máqe-uraae. yemá Ítute watáa-wataa tíneta urááe.

⁴⁷ ánibo móra-nakoma Ítumma timá ámikaiye: “itaao. enanógaraq enábâqawaayuma máápaq ya awé uréta etê watáa-wataa tíneta kéoe.” téna Ítumma timá ámikaiye.

⁴⁸ miráitana Ítuma yawwéqma min-náqá timá ámikaiye: “ketinógaraq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?” timátuwena

⁴⁹ Ítuma wení iyápó-annama ayáánaapo awaaméqá umátuwena tiráíye: “aónaaro. maannáma ketinógaraq ketíbâqawaayue.

⁵⁰ náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máí-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minná yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe.” téna Ítuma tiráíye.

13

móra-nakoma yópi ánáyumma yukái-waigoni wáeqma itái-áiné.

¹ mi-kánááráqá Ítuma min-námmá yuwéna máápaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóni áwabaq máena yiráátiraiye.

² ánibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya álkutaae. miráitana Ítuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uraae.

³ ánibo Ítuma netuq-ááímmá téna waéqma itái-áímmá téna waéqma itái-áípi maqma timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: “ítáaro. móra-nakoma ánáyumma yópi móyukaiye.

⁴ min-nákómá ánáyumma mó yúwáitana yaímma aapi kuturáíye. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye.

⁵ yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuturáimma netuq-márámá íma wáqe-uráíye. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá anómma aúkáiye.

⁶ ánibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamágéna íma wáqe-uráíye.

⁷ yaímma áwáábíq-annagoni ááipi kuturáíye. ááqibo áwáábíq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye.

⁸ yaímma-anayumma íráqô-marabi kuturéna arammá itáiye. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama miráuma (100) arammá iyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) iyáitana yaímma-aramma kaumo-tiyááká-árámmá (30) iyáitana urááe.

⁹ móra-nakoma aáqa wáinanama itáíno.

Ítun-aaimma waéqma itái-áípi aamá tiráíye.

¹⁰ wení iyápó-annama Ítunopaq iréta timá ámikaae: “nôraq itaawáq waéqma itái-áípiímmá aamá kétima-yimeno?” téta Ítumma ítama aónaraae.

¹¹ Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áíkon áaimma Áánûqtuma keráwáqá tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráíye.

¹² minná mórama Áánûqtunopake watáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaarác marániye. ánibo móra-nakoma Áánûqtunopake pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoráina-yataaqa paá aúyokiniye.

¹³ waéqma itai-áímmá maamináyaba kemá kétune. maa-káyúkátí yúrakoma káonamanibo íkáonaae. ániibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae.

¹⁴ maami-nóinínáúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama amuné-náqá Áítáiyama áraimma pááq íniye téna maará-tiraine.

'keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

¹⁵ maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparááe.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.'

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine.

¹⁶ Ítuma ókaraq tiráiyee: "miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá mááe. keráwáqti túrakoma móra-yataaqa káonaiye. ániibo keráwáqti taákoma ketáama kéitaiye.

¹⁷ kemá Ítuma keráwáqá áraimma kétima-timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkaraimanibo yemá íma aónaraane. ániibo yemá íbêqo ítáan-aimma itaíyábá ôriq umá yíkaraimanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itai-áíkóní áaimma

¹⁸ móra-nakoma yópi ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro.

¹⁹ máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni watáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá ááqmena kóuraiye. móraiq umá Áánûqtuma wení watáama íyáqnoqbaq uqmaráimma Tááqtaama íréna páátákáá paábaq kématuwaiye.

²⁰ yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáane.

²¹ miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyitata yemá páátákáá aamá kéyuwaae.

²² ániibo yaímma-anayumma áwáábiq-annagaraapimo kukáimma miráuma waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwaráíqtábá móneqa mayaiyábá yeqti yúyánápímmá anómma aúraitata Áánûqtun áama mamá kényawaaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa íkéoe.

²³ ááqibo yaímma-anayumma íráqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama ítéta waqmá yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatiyaaka-tiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumo-tiyáákámá (30) arammá kéyaae." téna Ítuma timá yímikaiye.

yópi táí-namama karútai-waigoni waéqma itai-áímmá

²⁴ Ítuma káqomma waéqma itai-áímmá timá-yimena tiráiyee: "Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íráqôn-anayumma wení yópi yúwáinikaa uráiyee.

²⁵ miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóní namuro-nákómá nokáamma íréna karaa-qtatáákóní ayummá wítigoni aúkáapimma má-yuqmarena kóuraiye.

²⁶ anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uraiye.

²⁷ ániibo mayai-wáyúkámá yókóní aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. 'anó-nako, emá ení yópímá íráqôn-anayumma yukáane. ániibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?' téta tewana

²⁸ ániibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayaí-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téta ítama aónaraae.

²⁹ miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo.

³⁰ keráwáqá paá yuwaíyata mákama wáeta naí-kánááráq úyotao. ániibo naí-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá námagaraanokaa yúqma atáá-uma irabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.’ téna tiráiyé.” téna Ítuma waéqma itaí-áípi timá yímikaiye.

paáqyan-anayukaraq yítigaraq yenákáti waéqma itaí-áímmá

³¹ Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq paáqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiyé.

³² miráitata waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópi uqmakáawana utamá máqtemma uqmakáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiyé. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóni amataqá numaráwákómá ánáamma má-uraiye.

³³ keqnáámmá Ítuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráiyé. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáiyé. ániibo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miraráá kéiyé.

Ítuma watáama tiráimma waéqma itaí-áípin áátuqma nôraq itanabi tiráiyé.

³⁴ Ítuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itaí-áípin áátuqma timá yímikaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yimikaiye. ímiye. wemá paá waéqma itaí-áípin áátuqma tiráiyé.

³⁵ miráitana móra Áánûqtuni amuné-nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma páaq kéiyé. naayóbáqá maará-tiraine:

“kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itaí-áímmá tenúne.

maa-márámá paá kéitana aúpáq aúyoqma wáqe-urai-qtataaqtaba kemá timá-yimenune.”

téna Áítáiya naayóbáqa tiráine.

tái-namagaraama wítibi karútai-waigoni waéqma itaí-áíkoní áaimma

³⁶ Ítuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráiyé. wení iyápó-annama Ítunopaq iréta tiráae: “tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá keqtáá áaimma timá tímînaqtaa ítáano.” téta tiráae.

³⁷ Ítuma maará téna tiráiyé: “maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minná kemá Waayúkagoni Áráaqiyé.

³⁸ ániibo yómmá minná máqte-marure. íráqôn-anayumma minná miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae. ániibo tái-namagaraamma minná miráuma Tááqtaani waayúkae.

³⁹ mi-námúró-nákómá tái-namagaraamma yúwáimma minná Tááqtaae. aáwaqa yópi ké ábu káinata mayánô-kanaama minná anaaékaqa maa-márámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mirá-inoe.

⁴⁰ ániibo yemá tái-namagaraamma yúqma áíkumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minná miraráá umá anaaékaqa maa-márámô ánataniq-taoqa mirá-inoe.

⁴¹ Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama tímáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá kéyikaa-kayukagaraq ókaraq tái-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yiwíqma áíkuinoe.

42 ánibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá anón-irabi yuwánóe. min-írábí yemá máeta anón-ibíqa yaréta yíwayaamma akégûnanoe.

43 mi-kánáaráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nakoma móneqa yawáánakaraq marabíké matái-waigoni waéqma itái-áímmá

44 Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáánakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéíye. ánibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwena wemá yauwéqma yawááq-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyanîq urááe. miráitana wemá yauwéqma uréna mi-tópí móneqa wáitanaboana ko meyanîq uráíye.

anó-moneq-awiqa yaa-púyákóní waéqma itái-áímmá

45 móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awiqa yéna áíqma áíkuinikaa kéíye.

46 wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó kéyimena meyanîq uráíye. ánibo wemá minnârake móneqa maména mi-púyáqá ko meyanîq uráíye. mórai q umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákái-qtataakomma uyátáraiye.

kúqôkoni waéqma itái-áímmá

47 móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpí kúqômma yukéta noyááqa yáqtóráánikaa kéíye.

48 noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ánibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áíqma ókaq kémareta táíq i-nóyááqá áíqma paábataa kéyuwaae.

49 anaaékaqa maa-márágóní aqtó-kánáaráqá miraráá umá mórai q ínóe. Áánûqtunopake kaqtó-wayukama kukéta íráqô-kayukabimo táí-wayukamo maíyamma kunáíqma

50 anón-irabítaa yuwánóe. min-írábímmá mi-káyúkámá máeta anón-ibíqa yaréta yíwáyaamma akégûnanoe.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nakoma íráqô-qtataaqa naayókáráq aúgekaraq makáíye.

51 Ítuma maará téna ítama yimónaraiye: “keráwáqá maami-máqtén-áíkkóní áaimma kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “owé.” tewana Ítuma timá yímikaiye:

52 “miráitata máqtemma ámáan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóní anábóráá umá máitata wepíké aúgemma itái-áíkáráq naayón-ítái-áíkáráq matukááe.” téna Ítuma tiráíye.

Náátárêtiq-wayukama Ítumma anaaémma umákaraae.

53 Ítuma waéqma itái-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení

54 márûpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqtí yirááti-naupa q áíkuyikarena Ítuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: “maan-nákómá awaaméq-yátáárábi itái-yátááqá náakakenaq matáíyô?

55 maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóní áanikowabiyo? Máriaama anóa íyaq máíyo? ánibo Yémitima Yótêbima Tááímonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue.

56 máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe. ánibo maamirái-qtataaqa náakakenaq matáíyô?”

⁵⁷ yemá mirá-timatuweta Ítumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. “Áánûqtuni amuné-nákóní áwîqa máqte-marupaqa wáimanibo wení naa márûpakaraq wenánnábikáráqá wení áwîqa anómma íma wáíye.” téna Ítuma tiráíye.

⁵⁸ mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkáqá taíbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.

14

Yóáanema nommá perai-náqá pukuráíye.

¹ mi-kánáaráqá anó-kinima Érótima Ítuni watáama ítaraiye.

² miráitana Érótima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: “min-náqá nommá perai-náqá Yóáanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uráiye. miráitana anómma akoqnáama wenayáápike pááq kéíye.” téna Érótima tiráíye.

³ miráitana Érótima titata wení ááiq-i-wayukama Yóáanemma yáqtoqma téni-annanapo atáá-umatuweta ánná-naupaqa ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Érótimma ábâkoboana Érótima awekémá kuyéna ánáakomma yabítiráine.

⁴ naayóbáqá Yóáanema Érótimma maará téna timá ámikaine: “min-ínímô mayáánama íarutaiye.”

⁵ téna titana Érótima áyáqtaba umátuwena Yóáanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóáaneqtaba ‘Áánûqtuni amuné-náqíye’ tewanabóana ikatíq uráíye.

⁶ móra-taoqa Érótimma marákáraa-kanaama pááq itata waayúkama áíkutaee. miráitana mi-káyúkátí yúrikaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráíye. ánibo min-ímô yaiqtábá Érótima ôriq umá amuqá maréna

⁷ min-ínáárúgómmá maará téna Érótima áraimma Áánûqtun aúrikaq timá akoqnáa umákaraiye: “emá keqtábá móra-yataaqa ‘timiyo’ tinna-yátááqá paá aménúne.” téna Érótima tiráíye.

⁸ min-ínáárúgómmá anóama mirá té tiyó téna anóama timá-amitana maará-tiraiye: “emá Yóáanema nommá perai-nákómmá ko ikámma aqnómmá aráqma móra-tapepi maré maakáq má timiyo.” téna tiráíye.

⁹ Erótiati mirá titana mi-kínímá Érótini áyakoma ummaa yáguraiye. miráimanibo wení akoqnáa-aimma máqte-kayukama áíkuma máeta ítaraawanaboana Érótima tiráíye: “mi-qtátááqá áméro.” téna tiráíye.

¹⁰ timátuwena wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta nommá perai-náqá Yóáanemma ko ikámma ánûaramma aráqma

¹¹ aqnómmá mamá móra-tapepi matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá má ámikaae. miráitana min-áqnómmá anóama máipaq mamé itana anóama téna áraimma Yóáanema ‘pukiye’ tiráíye.

¹² ánibo Yóáaneni iyápo-annama iréta Yóáaneni arááq-auma mamá uqtarááe. uq-tamákatuwetama Ítumma mó-tima-amikaae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹³ Ítuma min-áímmá ítátuwena mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaq wenamáa kóuraiye. miráimanibo aarawaamá min-áímmá ítátuweta yeqtí márûqa yuwéta marabí Ítun anaáe waqméta urááe.

¹⁴ anaáékaqa Ítuma áwábaq ko máena netuqyaa-káyúkámá yimónaimma arummá ôriq umágitana kaayoné umá yíkatuwena karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

15 énaikaqa Ítuni iyápó-annama marabí iréta tirááe: “aaqá kéekiye. maan-áúkápáqá waayúkama íma máán-aukapaqibo timá yíkénata kóoro. yemá máqte-marupaq uréire kéeta aáwaqa abáá-uma máyáaro.” téta tirááe.

16 mirá tewana Ítuma timá yímikaiye: “nôraq ínatawaq kóino? kenamáárîq keráwáqá aáwaqa yíméro.” téna Ítuma tiráíye.

17 ánibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “ketáámá netuq-ááwáqá íma matokáunataae. paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá kátútai-noyaaqa matokáunataae.” téta tirááe.

18 ánibo Ítuma tiráíye: “kínna mamé ketôpaq yero.” téna tiráíye.

19 ánibo máqte-kayukama aápêkaq ‘maraq máero’ timátuwena móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaq-nóyááqá kémayena uréna Áánûqtunopaq múte káonena Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráíye. mirá-timatuwena yammá mapákena iyápó-annama yímikaiye. miráitata iyápó-annama matéta aarawaamá yímíqme urááe.

20 ánibo máqtemma min-ááwáqá naawana yímûqa yaráíye. yaímma aqtó-átó-ááwâqá áiqma tiyááka umá kaayaq-kámáágúq-únámmá áíturaae.

21 waayúkama aáwaqo naráamma miráuma netuq-wáyúkámá (5,000) narááe. aara iyápógaraqa íma yoráutaae.

nokaayúkóní ámûraaqa Ítuma uráíye.

22 íbêqa Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “áqnáabaq únópi-káárébi utéra nokaayúpi atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq kemá waayúkama timá yíkánata ‘koíyaro.’ ” téna Ítuma timá yímikaiye.

23 ánibo Ítuma aarawaamá timá yíkáitata kówana wenamá anubaq nunamummá tínéna utáíye. énaikaqa wenamá anubaqá máqe-uraiye.

24 wení iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwááma anómma yokéna nokómá karááto kéena únópi-káárémá awéqtaraíye.

25 aaqá iraránéna aabayaamá márámma Ítuma nokaayúkóní ámûraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráíye.

26 nonánánaakaq Ítuma maré kéyitata iyápó-annama aónatuweta ikatîq ôriq urááe. miráitata yemá tirááe: “waátáma kéíye.” kététa yemá ikatîqa ôriq umá kéeta wááqa yurááe.

27 ánibo Ítuma paátákáá yáayama tiráíye: “keráwáqti týakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Ítuma kéyune. keráwáqá-ikatîqa íoro.” téna Ítuma tiráíye.

28 Pítaama maará téna yauwéqma tiráíye: “uyátaráana-nako, emô kéyema emá kemmá tááyenaq enôpaq nonánánaakaq ono.” téna tiráíye.

29 ánibo Ítuma tiráíye: “maabáq iyo.” titana mikáké Pítaama únópi-káárémá yuwéna nonánánaakaq Ítunopaq uráíye.

30 miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráíye. miráitana Pítaama wááqa kéyena tiráíye: “uyátaráana-nako, tíwáqnaa uwo!” téna Pítaama tiráíye.

31 Ítuma paátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiráíye: “epímmá itáíq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáíye. nôraq itaawáq kaayaq-áuyánámmá kéitaano?” téna Ítuma Pítaamma Ítama aónaraiye.

32 mirá-timatuwaitata yenákámá únópi-káárébi uyámetaayana uwáágoma mikáq yukáíye.

33 ánibo únópi-káárébi mae-kayukama Ítuni anón-akoqnaama aónatuweta tirááe: “árainé. emá Áánûqtun-aanikoma máane.” téta tirááe.

Kénnétáaretibaqa Ítuma taíbaq karí-wáyúkámá mamá íraqôniq umáyíkaraiye.

34 yemá nokaayúmmá aqtátuweta Kénnétáaretiq-marabaq urááe.

³⁵ min-áúkápáq-wáyúkámá maannâ Ítue téta ítaraae. ániibo mi-márúkóní waaqókáq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta Ítunopataa irááe.

³⁶ yemá Ítumma inaa téta iyuwáinata karí-wáyúkámá Ítuni paá wáqtôraq ánekuiyana ániibo máqtemma karí-wáyúkámá Ítuni wáqtôraqo ánekuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaaraq atóbéqé urááe.

15

Áánûqtuni aammá aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama uyátáraiye.

¹ mi-kánáaráqá yaímma Péрати-wayukagaraqa aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraqa yemá Yérútááre-maruqa yuwéta Ítunopaq iréta maará-tiraae:

² “nôraq itatawáq ení iyápó-annama ketáái tináábútááma tímikaan-aaimma íma kéwaraao? aáwaqo nánétama iyáámma íma tete kéoe.”

³ tewana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá keráwáqtí táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéwaraao?

⁴ Áánûqtuma maará-tiraiye. ‘emá enanó-enaboni aménáápáq máao. ániibo móra-nakoma anóanabi aboámmá timá táíq umákainaama min-náqá ikamíyana puíno.’ téna tiráine.

⁵ miráimanibo keráwáqá maará kéte. ‘móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo ‘maannáma monoq-náúpáqtábáe.’ kétenama

⁶ anóaboamma ayuwaíno. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte kéyuweq keráwáqtí táama múte kéyauyoe.

⁷ keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine.

⁸ ‘maan-ánná-ínínáúkáqá paá amegaa-yóyáúkáké tíwíqa múte kéyauyomanibo íyaqnoabaqa keqtábá íma kéyikaiye.

⁹ yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine.

ketí ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaaq-yúyánámmá kéitaae.’

téna Áítáíya tiráine.” téna Ítuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátááre.

¹⁰ mi-kánáaráqá Ítuma aarawaamá yááyamae iréna iyáámma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá iteraq túyánámmá ítama arútáaro.

¹¹ óyauqnoabaqa pérai-qtataakoma waayúkagomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ániibo túyánápíké pááq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

¹² mi táoqa Ítuni iyápó-annama iréta tirááe: “Péрати-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnáyabama emá ítaraano?” téta Ítumma ítama aónaraae.

¹³ Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá mái-marupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáíye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamáárîq íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráíye.

¹⁴ Ítuma ókaraq tiráíye: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Péрати-wayukama yúramma karoparáakaa-kayukama aammá yirááti-wayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate íyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁵ Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áíkóní waéqma itai-áímmá waéqma abarokáq tinataa ítáano.” téna Pítaama tiráíye.

¹⁶ ániibo Ítuma tiráíye: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéitaa?

17 máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékena tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máipímá kéyuwaiye.

18 ááqibo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápíkékáráq tirunóbákékáráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwîqa kéiyé.

19 móra-nakoma áyáqnobake úí-qtataaqa mirá-uraiye. táí-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aaraukáqá mamá yataéna kumari-ááímá mamá pááq éna moyámma mayéna kaaqaari-áúbí maréna akáyáámá téna kéiyé.

20 máqtemma mirái-qtataakoma waayúkama kanaaráq mamá táwîqa íniye. ááqibo móra-nakoma ayáámma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkama Áánûqtun aúrakaq mamá táwîqa íkéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Kéinanai-inikoma áraimma Ítukaq arummá ámikaiye.

21 mi-kánáaráqá Ítuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááírana-marupakaraq uráiyé.

22 ánibo móra Yéqtaaeo-inimma Kéinabakepoana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiráiyé: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaa. ketiyáámukomma táí-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-íníkomá tiráiyé.

23 miráitana Ítuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ánibo wení iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: “maan-íníkomá aamá kárame kéyena tinaaéeta waqmé kéiyé. emá timákénana ‘kóino’.”

24 téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Ítiráaeobake tipi-típi-anna-wayukama aúyokoqtae téna Áánûqtuma timátíkáitaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Ítuma tiráiyé.

25 ánibo min-íníkomá iréna Ítuni aítaupi araayutaúmma ayéna tiráiyé: “umaataráána-nako, kemmá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiyé.

26 ánibo Áánûqtun áama Ítiráaeo-wayukabi wáin-aiqtaba Ítuma yauwéqma tiráiyé: “iyápógoni aáwaqa iyákómma aménúnama minná íma arutániye.” téna tiráiyé.

27 ánibo min-íníkomá tiráiyé: “umaataráána-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa aqtó-átómá anó-nakoni yaareráké marabí kutimmá iyákómá kénaae.” téna tiráiyé.

28 min-íníkomá mirá-timatuwaitana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “aaragô, emá arummá anómma timéne. nói-qtababi ákái-qtataaqa pááq umáminiye.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

netuqyaa-kári-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

29 íbêqa Ítuma mi-márúqá yuwéna Kááiriri-nokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqe-uraiye.

30 ánibo netuqyaan-ánná-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítuqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtámma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kari-wayukagaraqa Ítunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Ítun aítaupitaa máguyikaraae. ánibo Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

31 miráitata aarawaamá iyánáaq éta yemá aónaamma yóyauqa aráápagurai-kayukama aamá kétéwata iyáátámma kaékái-kayukama arupú kéowata yítuqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata yúramma karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítiráaeo-wayukati Áánûqtun-awíqa múte yaútae.

Ítuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (4,000) aáwaqa yímikaiye.

32 Ítuma wení iyápó-annama yááyamae iréna tiráiyé: “maa-káyúkáyábá ôriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá keté máqe-uraawanaboana yeqtí aáwaqa íma wáiyé. yemá

yáayaba kéiyanakaraq íma timáyíkáanata kóinoe. aapaqá yáayaba éta yúnááímmá iyábááé.” téna Ítuma tiráíye.

³³ ániibo wení iyápó-annama timá ámikaae: “maan-áúkápáqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-ááwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?”

³⁴ tewana Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náaraq umá yanaq makááô?” titata yemá tirááe: “ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekákq umá-noyaaqa makáunataae.” téta tirááe.

³⁵ ániibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae.

³⁶ ániibo Ítuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapákana iyápó-annama yímitata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe.

³⁷ máqte-kayukama namá kanaaraq umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kámáágúq-únámmá áíqturaae.

³⁸ aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáé (4,000). ániibo aarawáá iyápóma íyorautaae.

³⁹ ániibo Ítuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópi-káárébi wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

16

“anón-awaameq-yataaqa aonanaae” téta tirááe.

¹ Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq Ítunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Ítuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tiráámanibo

² Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “énaikaqa keráwáqá maará kéte. ‘aabayákómá karogarommá káuraitaqa íráqô-kanaama wániye.’ kétee.

³ ániibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. ‘konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káurapoana uwááma káyorena aaqá yíniye.’ kétee. minná áraine. aabayákóni awaaméqá keráwáqá aónama káyainaae. miráimanibo íbêqa maa-kánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama káyainaae.

⁴ íbêq-wayukama keráwáqá táí-noini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátááriq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe.” téna mórai qumá pukáipike itó-iniqtaba timátuwena Ítuma kóuraiye.

Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yíqtigoni waéqma itai-áímmá

⁵ yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe.

⁶ ániibo Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá Péрати-wayukagaraq Táátûti-wayukati yammá itorai-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro.” téna Ítuma tiráíye.

⁷ ániibo yeiyáá watáá-wataa téta: “ketáámá yammá íma mamé iráunataae. miráitanaboana kétiye.” téta iyápó-annama tirááe.

⁸ Ítuma ítarenaboana tiráíye: “nôraq itaráq keiyááma netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq makáunataabiyo kéteo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá máí-yataaqa pááqyamma wáíye.

⁹ kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéitaa? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo?

¹⁰ ániibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkáma (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwááwaq aqtó-átó-ááwáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo?

11 nôraq itaráq keráwáqá íma kéitaa? kemá yaqtabá íma timá tímikaune. keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro.”

12 téna Ítuma móragaraq tiráiyé. miráitata iyápó-annama mikáq ítaraae. Ítuma yakaráq waéqma agayái-yíqtiyábá íkétiye. ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukati yááyaba ‘atéráaro!’ téna tiráiyé.

Pítaama Ítuqtaba “yauwéqmataa tiwirai-naré” téna abarokáq tiráiyé.

13 Ítuma Tétaría Píripai-aukapaq uréna mi-kánááráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráiyé: “aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkagoni Áráakoqtaba áwíqqa kéyaa?” téna ítama yimónaraiye.

14 ánibo iyápó-annama tirááe: “yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema nommá perai-naré’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Iráiyae.’ kétéwata yaímma-wayukama téta ‘wemá Yérémaíyama káqomma Áánûqtuni amuné-naré’ kété.” téta tirááe.

15 ánibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “kenamááriq keráwáqá keqtabámá náawae téraq tíwíqqa kéyaa?” téna Ítuma ítama yimónaraiye.

16 Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráiyé: “emá yawwéqma yiwirai-náqá Metáiyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone.” téna Tááímoni Pítaama tiráiyé.

17 minnáyaba Ítuma yawwéqma tiráiyé: “Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraa. mórama maa-márábi-nákómá íma maamin-áímmá timá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq mái-nakoma wenamá maaminnáma emmá aráátiraiye.

18 kemá kétima-amune. emá Pítaamone. ení áwíkoni áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraq naammá umáráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átama mamá áikuyikanune. ánibo puí-yátáákómá ketí waayúkama íuyataniye.

19 kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaaráq uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té ‘mirá íoro. maará íoro.’ tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaqa paá wániye. ánibo ení ámáan-aimma ‘miráoro-maaraoro.’ tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye.

20 ánibo Ítuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-aimma timá-yimena: “keqtabá ‘Metáíya yawwéqma tiwirai-naré’ ítero.” téna Ítuma timá yímikaiye.

Ítuma téna “pukéq itó-onune.” téna tiráiyé.

21 mi-kánááráké Ítuma áaimma átarena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: “kemá Yérutáarebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkágáráq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tikamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yawwéqma itó-ureq tú amá mánune.” téna tiráiyé.

22 ánibo Pítaama Ítumma áwábaq awíqme uréna káwaagena tiráiyé: “uyátaráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma páaq íno.” téna Pítaa tiráimanibo

23 Ítuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtao, emá tinaaépaq yáwaa! emá ketúyánámmá mamá táiq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Ítuma tiráiyé.

24 mikáké Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaaé waránáae ténama wemá wení aúyánákóni akai-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaaé waráino.

25 ánibo móra-nakoma wení maamin-áúwáráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtabáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íráqôn-auwaraimma abatániye.

²⁶ móra-nakoma maa-márábíké máqte-qtataqtaba aúyánámma itánîmanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa ínáyô? ániibo wení aúwaraimma nói-meyakakenaq yauwéqma meyanîq ínáyô?

²⁷ Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáa-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánááráqá kemá aarawaatí máqten-aaiqtaba meyámma yiménúne.

²⁸ kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

17

Ítuni aúgoma mamá waéqma aokariq uráiyé.

¹ abapaké móra-kanaama yátamakitana Ítuma Pítaamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátámá Yóáanete yiwíqmayaitata mórama uyátárain-anuraq utááe. yenamáa mibáq máqe-uraae.

² ániibo Ítuni aúgoma yúrakaq mamá waéqma aokariq uráiyé. miráitana wení óikoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtôgoma wayámma kamá ókáá karáiyé.

³ ániibo Mótetiyya Íráiyama Áánûqtuni márûpake kumáeta Ítute watáa-wataa kéteyata yemá aónaraae.

⁴ Pítaama minnáma aónatuwena Ítumma timá ámikaiye: “uyátaráana-nako, ketáámá maakáq máunataama íráqône. emmá akáinaqa kanaarác kemá kaumomá kogonaagónamma maakáq ónúne. mórama ení naané mórama Mótetini naané mórama Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiyé.

⁵ mirá kétena máiqtaba mórama aakáá kaikónnákómá kumma yawááq umáyikaraiye. ániibo móra-aikoma mi-kónnápíké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kétékaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápíké tiráiyé.

⁶ ániibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatîq kéetaboata yemá yóipake marabi yiqá agurááe.

⁷ miráitana Ítuma yimakaq iréna yineq kánekuyena timá yímikaiye: “keráwáqá ító-oro. keráwáqá ikatîq íoro.” téna tiráiyé.

⁸ ániibo yemá ító-uma aónaamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Ítumma wenamáa aónaraae.

⁹ min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Ítuma akoqnáa umá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-qtátááqá aónaamma móra-nakomma íma timámera q yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq ító-onna kanaarác wino.” téna Ítuma timá yímikaiye.

¹⁰ ániibo yemá iyápó-annama Ítumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawáq ámán-aimma yiráati-wayukama Íráiyaqtaba Metáiyani áqnáabaq yíno kéteo?” téna tirááe.

¹¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaqa mamá yokaa íniye.

¹² miráimanibo kemá kétima-timune. Íráiyaraa-naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikaí-yátáákáké yúyánámma kéwareta táí-aaimma ókon-okomma tarôq umákaraae. miraráá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátárîq umátikanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

¹³ mirá-timatuwaitata Ítuma nommá perái-náqá Yóáaneqtaba kétéiyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

Ítuma móra-iyapoma táí-aagoma arunóbáqá máin-iyapoma mamá atóbamakaraiye.

14 Ítuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yauwéqma koyamá kéowana móra-nakoma Ítunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiyé:

15 “uyataráana-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyamma kákaiye. netuqyaa-kánaámá wemá irabí kégaugena nopí kémetagena kéiyé.

16 ániibo kemá min-iyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únna íma mamé érákáawaniq urááé.” téna tiráiyé.

17 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “keráwáqá min-ánná-wáyúkámá itáiq-itaiq í-yáqtááqá íma wáitana keráwáqtí títakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtéma máunaq Áánûqtuni akoqnáama matááô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí um-maamá mayánúnô? keráwáqá min-iyápómá awíqmera maakáq ketôpaq yero.” téna Ítuma tiráiyé.

18 miráitana Ítuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakaraiye.

19 ániibo iyápó-annama Ítunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: “nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?” téta tewana

20 Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqtí itáiq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq ‘emá itó-uma merapaq wao’ títana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteni q inómanibo

21 mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nunamukáráq aáwaqa awetáigaraq yenamá kanaaráq wániye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma “puyéq itó-onune” téna móragaraq tiráiyé.

22 Kááriri-marupaq uréire kéeta Ítuma iyápó-annama timá-yimena tiráiyé: “yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkátí iyáápi áaimma átama maránóe.

23 miráiyata tíkamiyaq puyéq kaumo-kánaámá maéq itó-onune.” téna titata iyápó-annati íyakoma ummaa yáguraiye.

Ítuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiyé.

24 Ítuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Kápéranabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtaba táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta maará téta timá ámikaae: “keráwáqtí tiráati-nakoma anó-monoq-naupaqtabama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?” téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiyé:

25 “owé.” téna tiráiyé. ániibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Ítuma Pítaamma ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábí-kíní-káyúkáráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-máraráké-káyúkáwábi óq-marabake-kayukabikena kémayaao?” téna Ítuma ítama aónaraiye.

26 Pítaama tiráiyé: “Óq-marabake-kayukabikene.” téna tiráiyé. ániibo Ítuma timá ámikaiye: “miráitana maa-máraráké-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo

27 Áánûqtuni iyápóboaqta táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqa mó-yao. áqnáabaq yenna-nóyáákómmá óyauqa ógaarenna min-nóbáqá moneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayái-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa eté kerátái táákitima mó yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

18

Áánûqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq maíyo?

¹ mi-kánááráqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “Áánûqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma máíyo?” téta tirááe.

² Ítuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqtí aúkáapi má itó-umakaraiye.

³ ániibo Ítuma tiráíye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaá éqa keráwáqá íma Áánûqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoé. áraimma ímiye.

⁴ móra-nakoma wenaúma íma mamé uyéna maan-iyápóráá umá pááqyan-awíqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye.

⁵ ániibo móra-nakoma ketíwíkaq maarán-iyápómá áwáqnaa énama kemmá mórai q umá tíwáqnaa kéíye.

tái-aaikoma móra-nakoni arummá amí-yátááqá mamá táíq kéíye.

⁶ maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirummá timíya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní ánûwarapi kúmarena anó-nokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minná pááqya-qtataare. Áánûqtuni táí-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye.

⁷ maa-márábi-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma táí-aaimma pááq kéíye. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwíq umáginíye.

⁸ keráwáqtí tiyáákwabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaerena kúmiq-yataapi mamá kétékainaaqá tíyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minná keráwáqá keráwáqtí tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káíq-kai q éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoé.

⁹ ániibo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kétékainaaqá kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayáínóbo kaayaq-túrámá wáinatama keráwáqá yaúma iramá káíq-kai q-irabi iyaabótuwanoé.” téna Ítuma timátuwena.

tipi-típima aúyokurai-waigoni waéqma itái-áíné.

¹⁰⁻¹⁴ ókaraq tiráíye: “keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itai q umá paátataare téq íma keráwáqtí aúkáapikemma móra-tuyanamma itáaro. kemá keráwáqá kétima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa mórá-mora-yuma yeqtí kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minná ketibomá maami-nóiyápóbíké mórama aúyoraiyaba íkákaiye. Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopaken-amma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yiwiránéna kukáíye. keráwáqá nóine téraq kéitaa? móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwaínata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuwena awirénama mimórámô aúyokitana awírái-waigoni amuqá anómma marániye. ániibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma kémarainiq umá amuqá marániye. miraráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkáapike mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

tîbâqawaama kúmiq-yataariq kéíyaqa mamá arupú umáyikai-aaine.

¹⁵ itáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainaama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqa aráátiyo. ániibo wemá enáama itáinnama miráuma enábâkoraa-naqa yauwéqma awiránóne.

¹⁶ ááqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awíqma yagaroqtamá okao. miráuma ‘kaayarábi kaumo-wáyúkámá kanaaráq mimórá-áikáq aamá tínóe.’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kéticoana min-áikomá akoqnáá umá wániye.

¹⁷ miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itáinaama kanaaráq monoq-náúpáq áikuiya-kayukabi mó-tero. ániibo monoq-náú áikuyo-kayukati yáama itáiyábágáráq íakainaama minná wemá aamá ítainapoana monoq-náú áikuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

¹⁸ kemá áraimma keráwáqá kéticoana-timune. máqte-qtataaqa maa-márábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ániibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

¹⁹ kemá ókaraq keráwáqá áraimma kéticoana-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkápikema kenákámá mimórá-túyánákáq maréka nunamummá tiyamma kanaaráq ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye.

²⁰ taákaq máráaro! paá kaayaq-nákówábi kaumo-nákómá ketíwíqtaba áikuma maiyaqa kanaaráq kemá yeqtí aúkáapi mánune.” téna Ítuma akoqnáá-aimma tiráiyeye.

móra mayái-nákómá wení aqtábááma íma yauwéqma kéyimi-waigoni waéqma itái-áímmá

²¹ mi-kánáaráqá Pítaama Ítunopaq iréna timá-amena tiráiyeye: “uyátárai-nako. náaraq umábaraq ketíbákoma kúmiq-yataariq umátikainaq kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayapárábiyo?” téna Pítaama tiráiyeye.

²² Ítu maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aiyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapáq (77) wení kúmiq-yataaqa páabaq matuwéq awikátuwao.

²³ miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miraráá kéoe. kíniraa umá wení mayái-wáyúkátê aqtábááma mamá arupú ínóe.

²⁴ wemá aqtábááma áaimma átáma mamá arupú kéitata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábááma ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábááma wái-nare.

²⁵ miráitana wení móneqa íma wáipoana anónnáma kanaaráq amíniye. miráitana kínima téna maami-nákáráq ánáakokaraq wení iyápógaraq wení máqte-qtataakaraq waayúkararaq maráiyata meyánîq kéiyaraq mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábááraq kínimma áméro tiráiyeye.

²⁶ miráitana mi-máyái-nákómá kínini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiyeye. ‘arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaraq anónnáma ámíqma ánatanune.’ téna tínana

²⁷ min-nákóni anó-nakoma arummá umákéna wení aqtábááraq ayuwaitana anónnáma íma ámikaiye.

²⁸ ániibo mi-máyái-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábááma ámikai-nare. minnáqá ánûwarapi yáqtoqma akoqnáá umátókéna tiráiyeye. ‘aqtábááma ámikaunaraqtaba páátákáá anónnáma timiyo.’ téna tiráiyeye.

²⁹ miráitana min-nákómá wetê mórabi mayáimá mayáaya-nakoma wekáq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiyeye. ‘emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábááraq anónná aménúne.’ téna tiráimanibo

³⁰ wemmá paá íakaraiye. min-náqá áanna/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábááma meyánîq umá ánataniye tiráiyeye.

³¹ ániibo káqo-mayai-wayukama miráin-aimma aónatuweta íyaqnoqaq ítama táíq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokáq urááe.

³² miráitana anó-nakoma mi-máyái-náqá anón-aqtabaama wái-naqa ááyarena maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. áqnáabaqa kekáq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune.

³³ kemá emmá tirummá umákaraune. emá nôraq itaawáq ení móra-mayai-nakomma arummá ikéumakaano?" téna tiráiyé.

³⁴ ániibo wení anó-nakoma áyamma itana min-náqá i-wáyúkátí iyáápi márítata i-wáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábááma anónná yauwéqma aminiye." téna Ítuma mi-kátáámá

³⁵ timátuwena tiráiyé: "keráwáqtí tiyaqnoabaqa máqtemma tíbáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma mórai q umá keráwáqtí kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye." téna Ítuma tiráiyé.

19

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráiyé.

¹ Ítuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Kááririri-maruqa yuwéna Yúríá-marupaq yauwéqma Yótaa-nokomma móra-aukapaq uráiyé.

² netuqyaa-káyúkámá anaaé waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

³ yaímma Péрати-wayukama Ítunopaq iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraae: "ámáan-aikoni aúrakaqa máqte-kayukama yínááqa waqtuwai-ááímmá kanaaráq yínááqa waqtuwánô?"

⁴ téta tewana Ítuma yauwéqma tiráiyé: "keráwáqá maamin-áímmá íyaq yoráútaao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragáráq waagaráq tarôq uráine.

⁵ tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. 'miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoye.' téna Áánûqtuma tiráine.

⁶ miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkáráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mi-mórá-yúma aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yataétao." téna Ítuma tiráiyé.

⁷ ániibo Péрати-wayukama Ítumma timá-ameta tirááe: "nôraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá 'aaragómmá ámítuwe waqtuwaa' tiráiyô?" téta itama aónaraae.

⁸ ániibo Ítuma timá yímikaiye: "minná tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna 'aaramá waqtúwáaro' tiráine. miráimanibo naayóbáqa maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-ámmá íma wáqe-uraine.

⁹ kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kénana awaikómá paábaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiyé." téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ ániibo Ítuni iyápó-annama Ítumma timá ámikaae: "miráinatama aaramá íma mayánóma minná uyátá-maqma kanaaráq íye." téta wení iyápó-annama tirááe.

¹¹ tewana Ítuma maará-tima-yimikaiye: "máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaaráq íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye.

¹² itáaro. yaímma-wayukama aaramá íma kanaaráq mayánómma minná yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaaráq iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yínóama mirápáq maqyikáraipoatabi waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ániibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáráq yirukaráq máqte-qtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá

íkémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq mirá-inoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro! tēna Ítu tiráiyē.

Ítuma pááqya-noiyapoma wení kaayoné-yátááqá yímikaiye.

¹³ mi-kánáárqá yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. wemá yineq ayáamma yínêkuyena nunamummá tíkáae téta irááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama aamá yiwááguraae.

¹⁴ ánibo Ítuma tiráiyē: “keráwáqá pááqya-noiyapoma iyuwaiyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkái-marupaq mái-wayukama mirá-nóiyápótí márûqiye.” tēna tiráiyē.

¹⁵ mirá-timatuwena ayáamma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Ítuma min-áukápáqá yuwéna kóuraiye.

maabu-nákóma netuq-ótámmá makáiyē.

¹⁶ móra-nakoma Ítunopaq iréna tiráiyē: “yirááti-nako, kemá náaraq umáwaq íráqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” tēna ítama aónaraiye.

¹⁷ ánibo Ítuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káonaano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa wenamáa íráqô-naqiye. ánibo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraao.” tēna tiráiyē.

¹⁸ ánibo min-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” tēna tiráiyē. Ítuma tiráiyē: “ámáan-aikoma maará-uraiye. waayúkama íma ikámma puyuwó. aaraukáqá íma mamá yataiyó. moyámmá íma mayaaó. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaaó.

¹⁹ emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamáárîq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamakaq maína-naqa arummá amé kaayoné umákaaó.” tēna tiráiyē.

²⁰ ánibo mi-mábú-nákómá Ítumma timá ámikaiye: “mi-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtabawaq aqtórárîqa kéuno?” tēna ítama aónaraiye.

²¹ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uré ení máqte-qtataaqa waayúkarraq marénata meyanîq kéiya minnárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaae yawaraao.” tēna Ítuma tiráiyē.

²² mi-mábú-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa kéyaipaq kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtababoana mirá-uraiye.

²³ ánibo Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye.

²⁴ kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtô aráátai-waigoni aapimmá peránénama kammáa ainíkáa umá móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” tēna Ítuma tiráiyē.

²⁵ yemá iyápó-annama maamin-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá kanaaráq uíníyô?” téta tirááe.

²⁶ ánibo Ítuma yúrapi karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaráq mirá ínoe. Áánûqtu wenamáa máqte-qtataariq kanaaráq íniye.” tēna

²⁷ Ítuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiyē: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqmá ánatetaa enanaae ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnataabiyo?” tēna Pítaama tiráiyē.

²⁸ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq íni-kanaaraqa kemá Waayúkagoni Áráaqa akoqnáama mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánáaráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaaémo kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátaráq mánoe. keráwáqá Ítiráaeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánóe.

²⁹ máqte-kayukama ketíwíqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbâqawaanabi yímanaatoinabi yinóanabi yiboánabi iyápóabi yeqtí yónabi yukáíya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá máiuwaraimma mayánóe.

³⁰ ááqibo netuqyaa-káyúkámá maa-márábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá íyata ániibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Ítuma tiráiyee.

20

wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá

¹ Ítuma óq-aimma tiráiyee: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uraiye. móra-nakoma anómarama makáinikaa uráiyee. ániibo aabáyaanapimma min-nákómá uréna wení wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá ko yiwíkaiye.

² min-nákómá yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayaírákémá ‘tiyááka-tiyaaka umá moneqa (1 kína) mayánúnataae’ tirááe. ániibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyái-wáyúkámá timáyíkaraiye.

³ miráuma aabaúgómá aabayaaraq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye.

⁴ ániibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: “kanaaraq keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútáma timénúne.”

⁵ titata yemá urááe. móraiq umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kírókigaraq 3 kírókigaraq) wemá uráiyee.

⁶ ániibo énaikaq (aabaúgómá 5 kíróki) keqnáammá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: “nôraq itaraq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?”

⁷ téna titata mi-káyúkámá timá ámikaae: “móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqtaae.” téta tirááe. ániibo min-nákómá timá yímikaiye: “keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro.” téna tiráiyee.

⁸ aabaúgómá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá wení mayaíraq-káwáá-náqá timá ámikaiye: “emá mayaíraq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayaí ya matáiya-kayukarake áaimma átáma meyámmá yímike áqnáabaq-wayukaraq waaó.” téna tiráiyee.

⁹ ániibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átáma máyáa-kayukagaraq iréta meyámmá moneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe.

¹⁰ áqnáabaq áaimma átáma mayaímá matáá-kayukama iréta ‘ketáámá anó-moneqa mayánúnataae’ téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye. yegáraq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá móraiq umá matááe.

¹¹ yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámá awáágúraae.

¹² yemá mirá-tiraae: “mi-káyúkámá yinaaémo mayaí máyáa-kayukama yemá pááqya-kanaama mayaí matááe. miráuraawaa emá yemmá móraiq umá ketáái meyákáá umá kéyimene. ániibo ketáámá ayáqtáá-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-máyáimá kémayetaa aaqá káutaune.” téta tirááe.

13 mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqtí aúkáapike móra-nakomma timá ámikaiye: “ketí aanábó-nákô, emmá íma mamá táíq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáánayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô?”

14 máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá móraiq umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne.

15 nôraq inábiyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabiyo? kemá yemmá íraqô-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aaimma kéteo?” téna yókóní aboámá tiráiyé.

16 miráuma anaaékaqo iráa-kayukama anó-nakoma uyátá-maqma anómma yímikaiye. áqnáabaqo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márû mikákáá pááqyamma yímikaiye. miráitaq kemá kêtune. anaaékaq iráiya-kayukama áqnáabaq wíyata ánibo áqnáabaq iráiya-kayukama aqtóurákáq wínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma kaumbáq téna “puyéq itó-onune” tiráiyé.

17 Ítuma Yérútáárebaq uwíné kéena wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata wetê kóurae. ánibo yemá aapaq kéweta Ítuma maará téna timá yímikaiye:

18 “ítáaro. íbêqa ketáá Yérútáárebaq uyónúnatae. mikáqá kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yeqtí iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tíkamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe.

19 mirá éta yemá kemmá káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tíkamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumo-kánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Ítuma tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáanema anómma mayéta urááye.

20 Yéberima áanikokaratama yinóama yiwíqmena Ítunopaq iráiyé. min-íníkmá Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa móra-yataaqtaba Ítukaq akoqnáá umá ítama aónaraiye.

21 Ítuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íníkmá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaékaqa anó-kinimma máinona-kanaaraqa ketí maa-kááyáq-iyápógórátámá enamakaq mááyoye. té minnáyaba akoqnáá umá timá-timiyo.”

22 mirá téna timátúwáitana Ítuma yauwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáá umá ítama aónáána-yataaqtabama ítaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôriq umá yáni-kaapubikema kanaaráq náyóyô?” téna titata yenákámá yauwéqma tirááye: “mipíké kerátá kanaaráq nayúye.” téna tirááye.

23 ánibo Ítuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “áraine. kenákámá ketí káápubike aíqa í-yátááqá nayóye. miráimanibo náawaq kanaaráq ketimakaq mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáiyé. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba ketibomá Áánûqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Ítuma tiráiyé.

24 iyápó-annabike tiyááka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yêmitiyaa Yóáanema yiwáágúrae.

25 ánibo Ítuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikaiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kîni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta kényabiqyikaae. ánibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtáama itaígáae kété.

26 miráimanibo mirán-ááímmá keráwápimmá íma waíno. ímiye. keráwáqti aúkáapike móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaaráq mayái-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno.

27 móra-nakoma keráwáqti áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaaráq paá keráwáqti kaqtó-nakaa umá maíno.

²⁸ kemá Waayúkagoni Áráakoma mórai q kéune. kemá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekáq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyánîq umá yauwéqma yiwiránáá kukáune.” téna Ítuma tiráíye.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

²⁹ yemá Yérikoqa yuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama Ítun anaaé wakááe.

³⁰ kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Ítuqtaba kéíye-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tirááye: “umaataráana-nako, emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá umátikaao.” téta tirááye.

³¹ ániibo aarawaamá ‘páátí máákao’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tirááye: “umaataráana-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaao.” téta tirááye.

³² ániibo Ítuma mikáq kepágurena min-nákámá yááyama tiráíye: “kenákámá nôraq umátikaikaae téka kéteyo?” téna tiráíye.

³³ ániibo min-nákórátá Ítumma timá ámikaaye: “umaataráana-nako, emá kerátái túramma mamá kabári-tikaikaae téka kétuye.” téta tirááye.

³⁴ ániibo Ítuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapí ayáánapo yínékuitana é mikáq yúramma aónaraaye. miráitata yenákámá Ítun anaaé waqméta urááye.

21

Ítuma anó-kiniraa umá Yérútááre-marupaq uyábékaiye.

¹ yemá Yérútáárebaq waaqókáq iréta Béqtápégibaq yayátuweta Óribêti-anuraq irááe. miráitana Ítuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaqa

² timá yímikaiye: “kenákámá pááqya-marupaq uréka mikáq aónaakao. mikáqá mórama oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketôpaq yekao.

³ ániibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tínakama maará-tima-amekao. ‘anó-nakoma maamin-oótiráákáqtábá kéíye.’ mirá tíyanama wemá páátákáá timínaka awíqma íyóye.” tena Ítuma tiráíye.

⁴ mi-qtátááqá áraimma pááq imá naayóbáqá Áánûqtuni wataáma Tékaráiyama amuné-nákómá anaaékaq pááq íniye téna maará-tiraine:

⁵ “keráwáqá aarawaamá Yérútáárebaq áikuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro. keráwáqti kínimma keráwáqtôpaq kéimanibo wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéíye. ótamma mayái-ótiráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéíye.” téna tiráiniq uráíye.

⁶ maami kaayaq-íyápó-ánnábíké-nákórátámá Ítuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta

⁷ yenákámá oótiraa-kamma anóakaraq áráakaraq awíqmeta iréta yeqti kúberai-unamma ayúqma ámûraaq abákáraae. ániibo Ítuma min-ótiráá-kákóní ámûraaq uyáqtama máqe-uraiye.

⁸ netuqyaammá aarawaamá yeqti kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yaímma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae.

⁹ ániibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé o-káyúkágáráqá maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwirái-nákô, Tébitin áráako, Áánûqtuma íraqôniq umákaino. maan-nákómá uyátárai-nakoni áwíkaq kéíye. otáánaa yanaa uyátárai-naqiye.” téta tirááe.

10 Ítuma Yérútáárebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyó?” téta tirááe.

11 ánibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánûqtuni amuné-náqá Ítue Náátárêtibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá máráa-kayukama Ítuma waqtukáiyé.

12 Ítuma anó-monoq-naupaq uyábékéna mi-káyúkámá meyánîq kéowana waqtukáiyé. wemá móneqa makéta waerémáa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyánîq émáan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiyé.

13 Ítuma miráumatuwena timá yímikaiyé: “Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá maará kétiyé. ‘ketí naakóqtábámá nunamummá tí-nané tínóe.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpáq-márúkáá kéoe.” téna Ítuma tiráiyé.

14 Ítuma anó-monoq-naupaq máitata yaímma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikaraiyé.

15 miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Ítuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta íyaqa ítama táíq kéeta

16 Ítumma timá ámikaae: “maamin-áimmô téta enáwîqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ánibo Ítuma yemmá timá yímikaiyé: “owé. kéitaune. keráwáqá maarán-áimmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútaao? ‘Áánûqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo márariya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwîqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráine.” téna Ítuma tiráiyé.

17 ánibo Ítuma iyuwéna márûpaq yaúbarena mi-nókáámmá Béqtanibaq ko máqe-uraiyé.

Ítuma aamá titana píki arakaráq-yámá aayákaraiyé.

18 aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Ítuma yauwéqma márûpaq itana áama yaráiyé.

19 ánibo Ítuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááipaq uráiyé. ánibo mórama nai-yátááqá arammá íaonaraiyé. ímiyé. áná-aatuqma wáqe-uraiyé. mi-píki-yágómmá maará-tima-amikaiyé: “ókaraq arammá íma iyaa. áraimma ímiyé.” titana páátákáá maami-píki-yágómá aayá-kaguraiyé.

20 iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq urááe. miráitata yemá tirááe: “nôraq itanawáq píki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tirááe.

21 ánibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiyé. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-tiyáqá íma wáinanama kanaaráq keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínóe. keráwáqá mimórá maami-qtátáárîq ínoe. ímiyé. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópi kumuwo’ tíyanama kanaaráq mirá-iniyé.

22 ánibo keráwáqá tirummá ámiqma itáíq-itaiq kéeq nunamummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

“náawaq náápaamma ámikaiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

23 Ítuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiyé. ánibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Ítunopaq iréta tirááe: “emá nói-naapaanaq yokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta tirááe.

24 ánibo Ítuma yeqtáaraq yauwéqma maará-tiraiyé: “kegaráqá kemá keráwákáq móra-yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraqo tíyaqa kanaaráq keráwáqá kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáímá kémayauno.

25 timá tíméro. Yóáanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena mi-nááppáámmá matáiyô?” mi-qtátááqá Áánûqtunopake-qtataarabi paá waayúkati minnáwabiyo?” téna tiráiyé. yemá min-áímmá ítátuweta yeíyáá aamá maará-tiraaé: “ketáá téqtaa minná Áánûqtunopake-qtataare tenanataámá maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq itaráq keráwáqá wekáqá íma ítáíq-ítaiq kéó?” téna tíniye.” téta tirááé.

26 ániibo ketáá téqtaa minná ‘paá waayúkagon-amiye.’ téqtaama aarawaatí yáaqa ikaténúnatae. minnáma yemá ‘Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré.’ téta kéte.” téta tirááé.

27 miráitata yemá Ítun áaraq yauwéqma maará-tiraaé: “ketáá íaonoraunatae.” téta tirááé. ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “kegáráqá íma timá-timenunama kemá nóinaapaanabi matokéq maami-máyáímá kémayaune.” téna tiráiyé.

móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkarai-waigoni waéqma itái-áíné.

28 Ítuma tiráiyé: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkaraiye. ániibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa emá uré wááéni-yopi mayáímá ko mayao.’ tiráiyé.

29 ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘ítíkaiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámmá waéqma itáá ena uráiyé.

30 ániibo keqnáámmá yiboámá uréna móra-aanikokaqa mimórá-áímmá mó-tiraiye. ániibo min-íyápógómá yauwéqma tiráiyé. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye.

31 min-íyápórátábíkémá náawaq yiboání aúyánámmá wakáiyô?” titata yemá “áqnáaeke.” téta tirááé. ókaraq Ítuma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq kumari-nóínikáráq yirummá kéwaeraapoata keráwáqti túbáqá áqnáabaq Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mayánóe.

32 minná Yóáane nommá perái-náqá keráwákáq íréna arupú-amma má tiráátiraimanibo minnáyaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. ááqibo táákiti-moneqa mayái-wáyúkágáráq kumari-nóínikáráq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáma aónaraamanibo túyánámmá waéqma itáá eq wenáama íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni-yokaq yabíyé-waigoni waéqma itái-áíné.

33 káqomma waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyé: “ítáaro. móra waéqma itái-áímmá tenúne. móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááéni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakaiye. ániibo arunóbáqá wááéni-nomma kaí-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtááq-namma wení yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókóní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráiyé. ániibo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtááq-amma kóuraiye.

34 anaaékaqa wááéni-yokoma ábû kaí-kánáaráqá wení mayái-wáyúkámá timá yíkáitata wááéni-yopima mayáímô máyáa-kayukayopaq urááé. wení wááéni-yopike yaímma mamá maráiyata mamé ígáae téna timá yíkáitata urááé.

35 mi-tókáqô mayái máyáa-kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápó ikaméta móra-naqa ikámówana púitata móra-waigomma óqtatannapo ikámma waréta urááé.

36 mi-tókóní aboámá óqa mayái-wáyúkámá timáyíkáitata irááé. áqnáabaqa pááqya-kayukama timá yíkáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá yíkáitata irááé. ániibo wááéni-yopima mayái máyáa-kayukama keqnáámmá áqnáabaqo urááníq umá yíkaraaé.

37 anaaékaqa mi-tókóní aboamá maará-tiraiye. ‘yemá kanaaráq ketí iyápógon áama itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mi-káyúkáyópáq uráiyé.

38 miráimanibo wááéni-yokaq mayáímá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeíyáá maará-tiraaé. ‘maan-nákómá wemá aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayáiyataao. maamin-náqá ikámónanataa puínataa wení yómmá mayánúnatae.’ téta tirááé.

³⁹ miráitata min-íyápómá yáqtoketa mi-tópíké márúte waqpmá paábaq yukéta ikámówana pukáiyé.

⁴⁰ ánibo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa wááéni-yokoni aboámá iréna wááéni-yopimo mayái máyáa-kayukabima nôraq má-umayikaniyo?" téna Ítuma tiráiyé.

⁴¹ ánibo yemá timá ámikaae: "wemá mi-tái-wáyúkámá arááq yíkamma uqtátuwena wááéni-yomma mamá káqon-anna-wayukama yimínata kawáá uréta arammá ábûma kaikánáaráqá yemá ábûma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá amínoe." téta tirááe.

⁴² ánibo Ítuma timá yímikaiye: "keráwáqá naayóbáq Tébitima Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tirái-kannaama íyaq yoráúma ítaraao? maará-tiraine.

'maamin-óqtámmá naammá í-máyái-wáyúkámá paábaq matúwáama íbêqa naakóní áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma wáiyé.

uyátarai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-umaraitataa ketáá aónáúnataama íraqôniq kéiyé.'

téna agamatá-kánáábímmá kétiye.

⁴³ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mi-kánáámá kánatagitana móra-anna-wayukama maami-kánááyábá íraqôn-aramma mamá pááq kéiyá-kayukama yimíniye.

⁴⁴ móra-nakoma min-óqtákóní ámûraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbúyaginiye. minnágoma móra-nakoni ámûraaqo kumína-waigoma min-nákómmá igárlq umá obamá aúqtuwaniye." téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péraati-wayukagaraq Ítuma waéqma itái-áímmá timmá itáamma Ítuma yepí maqpmá kítitataboata ítaraae.

⁴⁶ yemá ítátuweta Ítumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Ítuqtaba 'Áánûqtuni amuné-náqíye' tewataboata ikatîq urááe.

22

aaramá iyakaíráq anón-aawakoni waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma keqnáámmá waéqma itái-áímmá tiráiyé:

² "Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráiyé. kínimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráiyé.

³ naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ánibo aáwaqa naí-kánáaráqá kínima wení mayái-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mi-káyúkámá íyábá íma yíkaraiye.

⁴ keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkátuwena tiráiyé. 'keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúamáákáámmá kéikameq aínógaraqa naí-wámmá ikámakaune. ánibo máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakaí-ááwákáq yero.' téna tiráiyé.

⁵ ááqibo mayái-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkáq itaíyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópáq kóitana móra-waigoma wení mayaíráq kóuraiye.

⁶ yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyái-wáyúkámá yáqtoketa táíq kéumayiketa yíkamowata pukááe.

⁷ miráitana kínima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayái-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae.

⁸ miráitana kínima wení mayái-wáyúkámá timá yímikaiye. 'aaramá iyakaí-ááwáqá yokaa umákaunataamanibo waayúkama yááyauna-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe.

⁹ miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáíya-kayukama yááyama yiwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.’

¹⁰ téna kínima timátúwáitata mayaí-wáyúkámá máqten-apaq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq uráa-kayukagaraq íráqôniq uráa-kayukagaraq mamá yoruparááe. ániibo aaramá iyakaí-náúpáqá taíbaq-wayukama ya ógikaae.

¹¹ aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiye. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiye.

¹² ániibo kínima min-náqá timá ámikaiye. ‘ketí aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?’ titana min-nákómá aamá ítiraiye.

¹³ miráitana kínima wení mayaí-wáyúkámá maará téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aiyayaakaq atáá-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maíno. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa kéyeta yíwáyaamma akégúnanoe.’

¹⁴ ítáaro. Áánûqtuma máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraiipoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

“Títaamma táákiti-moneqa amiyo” téta ítama aónaraae.

¹⁵ Pérati-wayukama aamá ko téite umá tirááe. “ketáámá nóin-ainaq tenanataáwáq Ítumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?” téta tirááe.

¹⁶ ániibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Érótni waayúkagaraq timáyíkáawata Ítunopaq uréta tirááe: “yirááti-nako, emá áraimma téna-naqone. ketáámá káonaunatae. ániibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni áaimma keyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimórá-áín áátuqma kétima-yimene.

¹⁷ miráinaa emá keqtáá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anó-nakoma Títaamma aménúnataabiyo?” téta tirááe.

¹⁸ miráimanibo Ítuma yeqtí táí-yaaimma aónatuwena tiráiyé: “keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáe. nôraq itaráq kemmá makáqma kaónaao?”

¹⁹ keráwáqá mórama táákiti-moneqa tiráátero.” mirá titata yemá móra-moneqa mamá aráátiraae.

²⁰ ániibo Ítuma yemmá ítama aónaraiye: “maami-mónékáqá amammá waéna áwîqa waéna uráimma minná náawanabiyo?” téna tiráiyé.

²¹ ániibo yemá tirááe: “Títaanna.” téta tirááe. ániibo Ítuma timá yímikaiye: “miráuma Títaanna kanaaráq Títaamma áméro. ániibo Áánûqtunna Áánûqtumma áméro.” téna tiráiyé.

²² yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. ániibo yemá Ítumma ayuwéta kóuraae.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Ítumma ítama aónaraae.

²³ mi táoqa Táátûti-wayukama Ítunopaq irááe. yemá min-ánná-wáyúkámá téta pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Ítumma ítama aónaraae.

²⁴ yemá maará-tiraae: “yirááti-nako, Móteti maará-tiraine. ‘móra-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akaínana awaaóní anónnáma mániye.’ tiráimanibo

²⁵ naayóbáqá abapaké kaayaq-wátánónáámá keqtáábí máqe-uraane. ániibo áqnáekoma móra-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórama iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqa mayákaraine.

²⁶ ábâkoma móraiq umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta puku-puku umá ánataguraae.

²⁷ máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-íníkógárâq pukuráiyee.

²⁸ ánibo emá kéténe pukáiya-kayukama itó-ino-kanaaraqa min-íníkómá abapaké kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá mataáne.” téta tirááe.

²⁹ ánibo Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyee: “keráwáqá Áánûqtuni wataá agamatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ánibo keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágaraqa íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kété.

³⁰ pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa aaramá íma mayéta aaraukárîq í-wátáámá ítinoe. ímiye. yemá paá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe.

³¹ miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtuma naayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtuma maará-tiraine.

³² ‘naayóbáqá ibêkaraqa kemá Áabaraani Áánûqtue. wení áráaqa Ááítekima Yáakoboma kemá yeqtí Áánûqtumune.’ miráuma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama yeqtí Áánûqtuma íma maíyee. ímiye. wemá minná waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraa-kayukati Áánûqtue.” téna tiráiyee.

³³ aarawaamá min-áímmá ítátuweta Ítun áyaba iyánáaq urááe.

Áánûqtuni áqnáabaq-amaan-aine.

³⁴ min-áíqtábámá Ítuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikaraiye. ánibo yemá Pérati-wayukama minná itáá eta wenamakaq ya áikutaee.

³⁵ ánibo mi-káyúkátí aúkápimma mórama ámáan-aimma ítarai-naqa máena Ítumma makáqma aónéna maará téna ítama aónaraiye:

³⁶ “yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyoo?” téna ítama aónaraiye.

³⁷ ánibo Ítuma timá ámikaiye: “uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtumma máqte-tugaraq máqten-aaikaraq máqte-tuyanakaraq áméro.

³⁸ maamin-ámáán-áímmá minná uyátá-maqma anómma katekoé.

³⁹ ánibo anaaékaq-amaan-aikoma móraiq uráiyee. minnágoma mirá-uraiye. ‘kenamáárîq keráwáqtábá tíkáníq umá móraiq umá móra náayubi keqtimakaq maíyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyikáaro.’

⁴⁰ maami-kááyáq-ámáán-áíkmá Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq yeqtí yáaimma ábokaa umá wáiyee.” téna Ítuma tiráiyee.

Ítuma Pérati-wayukaraq “Metáiyama yauwéqma tiwiráí-naré” téna ítama aónaraiye.

⁴¹ yemá Pérati-wayukama paá áikumareta máawana Ítuma maará téna ítama yimónaraiye:

⁴² “Metáiyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?” titata ánibo yé timá ámikaae: “Tébitini iyápó-annabike-nakoe.” téta tirááe.

⁴³ mikáké Ítuma timá yímikaiye: “kanaarâqîbo nôraq itanawâq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínîn-nakoqtaba ‘uyátárai-nakoe’ tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiraine.

⁴⁴ ‘ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq márenaq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaítauq aménáápâq yikánúne. téna tiráine.

⁴⁵ Tébitima wenamáárîq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ánibo náaraq itanawâq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaarâq yíníyô?” téna Ítuma tiráiyee.

46 móra-nakoma maamin-áikáqá Ítumma íma timá ámikaiye. ániibo mi-kánaáráqá yemá áaimma átáma Ítuni áaqa íkatéta anaaékaqa móra-aimma íma Ítukaqa ítama aónaraae.

23

yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

¹ anaaékaqa Ítuma aarawaagaráq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena

² maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma ítaraa-kayukae.

³ miráitata máqten-aimma yemá timá tímemma keráwáqá ítama arutéraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kététemanibo yemá min-áímmá íma anaaé kéwaraae.

⁴ yeqtí watáarake yemá anón-ataamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayaíyábá íma kéitaae.

⁵ yemá máqte-qtataariq ommá minná waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqtí íráqôn-aaimma aónaamma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíké yaímma-wataama agatuwéta yúwáyakaq káqtoraae. ayáqtááq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraae.

⁶ yemá omáq-óní aáwakoni-amakaq íráqô-kannaaraqa máiyaba keyikaitata yirááti-naupaqa yenamáa aokaq-ábíqtátáráq máiyaba keyikaiye.

⁷ waabá-káyúkátí aúkápimma yeqtábá ‘anó-nako’ ‘yirááti-nako’ téta tíyábá ôriq umá keyikaiye.

⁸ miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’ ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Péрати-wayukama mirá kéoe.

⁹ ááqibo móra maa-márábíké anó-nakoqtaba ‘ketiboé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánûqtuma keqtibobóana wení márûpaq máíye.

¹⁰ ániibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-naré.

¹¹ miráimanibo keráwáqtí aúkápíke anó-nakoma paá keráwáqtí mayaí-náqá maíno.

¹² móra-nakoma wení áwîqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwîkoma pááqyamma wániye. ániibo móra-nakoma wení áwîqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awíqa mayániye.

yirááti-wayukama táí-aaimma tarôq oqtábá Ítuma timá yímikaiye.

¹³ keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. aarawaatí yóípimma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oqtamá káuyaraae. keráwáqá kenamáárîq íma kémayaae. ániibo aarawaamá mayánéta kéomma minná keráwáqá íma iyúwáawata kémayaae.

¹⁴ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. ketoq-nóínítí naammá kémayeq waabá-káyúkátí yaákaqa keráwáqá ayáqtááq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá áraimma anómma táí-meyamma mayánóe.

¹⁵ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Péрати-wayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma táí-aapi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqtí iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káíq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

¹⁶ keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq keyiraate.

miráráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá 'paátataaqiye' kétémanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaaráq tiníq íno.

17 keráwáqá aíbôqnaabog umá túramma karopágurai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyoy? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátáákóáq anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokariq immá minná uyátá-maqma anónabiyo?

18 ánibo keráwáqá maará téq kényiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá ínnama paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yááréráq wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaaráq tínaiq íno.

19 keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyoy? Áánûqtukaq amí-yátááráq uyátá-maqma anómma wái amí-yááréráq aokaq-náúpáq wái-taaregoaq uyátá-maqma minná anónabiyo?

20 miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa áwîqa yamá akoqnáá éna áraine ténama wemá yaarerákáráq máqte-qtataaqa wái-qtataakaraq wenáama mamá akoqnáá kéiyey.

21 ánibo móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yanaa yamá áraine téna akoqnáá énama anó-monoq-nakaraq aanábómá Áánûqtutabagaraq wenáama timá akoqnáá kéiyey.

22 ánibo móra-nakoma Áánûqtuni márûpare téna áwîqa yátuwena yanaané téna árain-aimma timá akoqnáá immá minná Áánûqtuni abíqtátágáráq min-náqá abíqtátáráqô máinakokaraq wenáama timá akoqnáá kéiyey. keráwáqá túyánámmá kéite paátataare te-qtátáákómá minná akoqnáá-yataaqiye.

23 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáraré. máqte-qtataaqa yópíkén-ááwáqá tiyáákabike yaímma móra-aukapaqa Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama miráuma uyátá-maqma anómma anó-kayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq arupú-ain-aikaraq kaayoné-áíkáráq itáíq-itaiq umá arummá amí-áíkáráq íkéwaraae. maamin-ámáán-áímmá íma yuwaínópoaq máqten-amaan-aimma paá waráinoe.

24 keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátineq kéoe. keráwáqá waa-timmá nawíkaiyaba ítíkaitaq aáwapike kugétama kéyuwaamanibo pógoma keráwáqti aáwapi uréire immá íkaonae." téna waéqma itái-áípi tiráiyey.

25 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáké. keráwáqá nommá nai-náwígónábi aáwaqa ikánai-taapekomma amegaa-áúráq tete oníkáá umá íráqôniq kéowata kétémonaamanibo keráwáqti tirunóbáqá ááiqá í-yátáákáráq aúyababa umá mayái-yátááqá keráwápímmá ógikaiyey.

26 keráwáqá Pérati-wayukao, keráwáqá túramma karoparái-kayukae. áqnáabaq-yataaqa keráwáqti tirunóbákémá miráuma nommá nai-náwíbíkékáá umá araatámma tete íyana amegaa-áúgógáráqá íráqôniq íno.

27 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. keráwáqá miráuma pukáa-kayukati aúge-mararaakaa urái-kayukamoe. amegaa-áúráqá íráqôniq umá wáipoata waayúkama aónainobo arunóbáqá pukáa-kayukati iyáátakaraq kabiramá táwîgoniq i-qtátááqá ógikaiyey.

28 keráwákáráqá mórai q urááe. waayúkama keráwáqti amegaa-túráq káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq máawaa kétémanibo keráwáqti tirunóbáqá kaaqaari-tí-ááímmá waéna ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiyey.

yirááti-wayukama táí-meyamma mayánóqtaba Ítuma tiráiyey.

²⁹ keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáq pukáa-kayukayaba íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa arupú-wayukati-mararaakaq íráqôniq umá wíráatima kéumayikaae.

³⁰ ánibo keráwáqá maará kéte. ‘ketáámá naayóbáqá tináábútááma máqe uráá-kanaaraqo máqe uráunarakaa kanaaráq ketáámá íma yíwáqnaa onatataá amuné-wáyúkámá yíkamma puínéta oné.’ téq

³¹ min-áimmô kétéma minná keráwáqá keráwáqtí táaimma abarokáq umá kétéma keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma utái-ánnábíké-káyúkámóe.

³² kanaaraq keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átáma paá miráuma ánataaro.

³³ keráwáqá irakabayaakáráq irakabayaakóni áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá káiq-kaiq in-áúkápáq yawááq umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yainái-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe.

³⁴ miráinaq keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq yirááti-wayukagaraq timáyíkáánata keráwáqtôpaq wínóe. yeqtí aúkápikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata képuiaq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yirááti-naupaqa tebûqa yimínóe. ánibo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe.

³⁵ miráinana arupú-wayukama maa-márábi márariyata yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minná keráwápi wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékaráiyama Berekáiyani áanikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapi ikákaane. aúkáapi ikámówana pukáimma mi-wágóni anónnáma keráwápi aráápama wániye.

³⁶ kemá keráwáqá áraimma kétéma-timune. máqtemma mi-wágóni anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táí-meyamma mayánóe.

Ítuma Yérútáárebaq ibiqá yakáiyé.

³⁷ keráwáqá Yérútáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayái-wáyúkámá timáyíkái-kayukama óqtatanapo kéyikamoe. netuqyaa-kánáámá keráwáqá mamá kokórigoma áráákawaqa aáyanobataa áíkuinikaa umá áíkutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétékaiye.

³⁸ keráwáqá ítáaro. íbêqa keráwáqtí márûqa yuwéq paábaq kóiyana paá-maruqa wániye.

³⁹ owé. kemá maará téq keráwáqá kétéma-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni áwíkaq i-náqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe.’ téna Ítuma tiráiyé.

24

“anó-monoq-namma táíq íniye” téna Ítuma tiráiyé.

¹ Ítuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá Ítumma yaímma anó-monoq-namma aráátineta uráámanibo

² Ítuma yawwéqma timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétéma-timune. yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóni ámûraaqa káqon-oqtamma wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

netuqyaan-úmmáá-yátááqá pááq íníqtaba Ítuma tiráiyé.

³ Óribêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Ítunopaq iréta tirááe: “emá ke-qtáá timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá pááq ínnyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa pááq ínataa ketáá káonetaa emá yauwéqma kéguminana maa-márámá ánatanena kéiyé tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

⁴ Ítuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá atéráaro. móra-nakoma keráwáqá kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye.

⁵ netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwîkaq iréta maará tínoe. ‘kemá Metáiyama yauwéqma yiwirái-náqúne’ kététa aarawaamá kaaqaari-áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe.

⁶ ániibo keráwáqá ááíqa éta aamá karáiyamma itéq ááíqa kéiyaq uwáá-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnáyabama íma iyánáaqa oro. mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye.

⁷ móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama ááíqa umáyikanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááíqa ínóe. yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáayaba kéiyata anómma márúma yorániye.

⁸ mi-maqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápó marakánéna itana áqnáabaq aíqa iníkáá íniye.

⁹ mi-kánááráqá keráwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe. miráiyata ketíwîqa keráwáqá wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minná ketíwîqa keráwáqá wáipoata mirá-inoe.

¹⁰ ániibo mi-kánááráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbâqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta yegáráqá namuroíq umáyiketa ítama táíq umáyikanoe.

¹¹ ániibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá netuqyaa pááq uréta taígani-kayukama makatínoe.

¹² táí-aaikoma anómma pááq kéinata taíbaq-wayukama kaayoné-yátááqá yuqma ánatanoe.

¹³ miráimanibo móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánááráq kekáq aúyánámmá iténa kémainana wemmá Áánûqtuma yauwéqma awirániye.

¹⁴ máqte-marabaqa Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúgementa átê-wataama abarokáq timáeta wéyáwé umátuwaiyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq íniye.

anómma táí-yataaqa pááq íniye.

¹⁵ ániibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkáq itó-urinaq aónainomma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa árainma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá yorauténama wemá aúyánámmá ítama arutáino.

¹⁶ maami-kánááráqá aarawaamá Yúriabaq márúyaa-kayukama péqmareta anubaq kóoro.

¹⁷ ániibo móra-nakoma márûkaq yaúbama máqe-ina-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékéna táítawaa-yataaqa mayáino.

¹⁸ ániibo móra-nakoma yópáq máqe-ina-nakoma íma yauwéqma uténa wení kúberai-unamma mayáino.

¹⁹ mi-kánááráqá yímûkaraq-noinimma iyápóma náámma kéyime-noinikaraqa tirunô.

²⁰ keráwáqá mi-kánááráqá nunamummá téqa yaugi-kánáárábi Tabaatiráqá táaqa kaínaq íma pékinoe.

²¹ mi-kánááráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátááqá pááq íniye. naayóbáqá aúgementama pááq-uráikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáá-yátááqá íma pááq uráine. ániibo anaaékakaraqa mirán-úmmáá-yátááqá móragaraq íma wániye.

²² Áánûqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararîq ínatama máqtemma aarawaamá aúyokinoe. miráimanibo Áánûqtuma aarawaamá awaaméqá umáyíkärenaboana aúyánámmá ítaraiye. miráitana Áánûqtuma maami-kánáámá mamá awaararîq kéiyé.

²³ mi-kánáaráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáiyama yauwéqma tiwiraí-náqá maa máíye. merapaq máíye” tínaqa keráwáqá min-áímmá íma ítáaro.

²⁴ ániibo yaímma kaaqaari-Metáiyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-okomma mayaímá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake makatéta paábaq waqmá tiyuwánoe.

²⁵ ítáaro. maaminnáma pááq ínîqtaba keráwáqá timá tímikaune.

²⁶ miráinata yemá téta “aónaaro. Metáiyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máíye.” tíyaqa keráwáqá min-áúkápáqá íoro. ániibo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máíye.” tíyaqa yeqtáama íma ítáaro.

²⁷ aabayákáq aabáyuraa yoqména yáútínika umá páátákáá kemá Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

²⁸ pukáa-kayukati arááq-yuma wáipaqa akikígómá ya áíkuiniye.

anaaékaq Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁹ mi-kánáágóní ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wíyóqá yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáiya-qtataakoma yaráqma pípéban umáginoe.

³⁰ mi-kánáaráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá kéyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake konnákóní ámûraaq kéguminata aónainomma akoqnáágarag tágama-yataakaraq kumíniye.

³¹ ániibo werôq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-wayukama Áánûqtunopake timáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá áíkuinoe. ániibo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minná kanaamá aónama yainai-yáé.

³² keráwáqá píki arakaráq-yaráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama kéyaitaq keráwáqá káonaae íbêqa íráqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéíye.

³³ miráara umá anaaékaqa máqte-qtataaqa pááq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa kumínî-kanaagoma waaqókáq wáíye.

³⁴ keráwáqá kemá áraimma kétima-timune. maamin-ánnámá íma pukáiyana maami-máqte-qtátááqá pááq íniye.

³⁵ aabaya-márúkáráq maragáráqá ánatanimanibo ketáama íma ánataniye.” téna Ítuma tiráíye.

móra-nakoma nóin-aabauwabi kanaamá íma kéitaiye.

³⁶ Ítuma óq-aimma tiráíye: “móra-nakoma mi-kánááyábámá íma kéitaiye. Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukagaraqa Áánûqtuni ánikogaraq íma kéitaae. aboámá Áánûqtu we-namá minnáyabama kéitaiye.

³⁷ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá táí-aaimma tarôq uráamma móraiq umá mirán-ááímmá Waayúkagon Áráaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa tarôq ínoe.

³⁸ naayóbáqá anó-nomma íautaikaqa yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta aaraukáríq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópi-káárébi uyábékaiye.

³⁹ yemá minnáyaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yauwéqma kumínî-kanaaraqa mirá-inoe.

⁴⁰ mi-kánáaráqá kaayaq-nákámá yópi máqe-íya-nakoratama Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa ayuwániye.

⁴¹ móraiq umá kaayaq-íníkorátá yammá anémáiyapikema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye.

⁴² miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqtí anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéitaae.

⁴³ keráwáqá maamináyaba túyánámmá itáaro. naakóní aanábó-nákómá itáinama moyá-náqá nói-kanaararabi yíné ínama wemá íma aúma wainímanibo wemá paá itó-uma máena wení naakáqá yabíqtuwena mániye.

⁴⁴ Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye tíya-kanaaraq kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakoratai waéqma itái-áímmá

⁴⁵ móra-mayai-nakoma íráqón-auyanamma wáitana wení mayairáqá yabíqma kárutaitanaboana anó-kawaa-nakoma min-nákóqtábá wení yaímma mayái-wáyúkágáráq yabíkéna wení kanaaráq aáwaqa yimíkáae tíniye.

⁴⁶ anaaékaqa wení anón-nakoma yauwéqma íréna min-náqá aónáinama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaaráq mi-máyái-nákómá amuqá ôriq umá maráiniye.

⁴⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-máyái-nákómmá wení anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataakaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye.

⁴⁸ miráimanibo mi-tái-máyái-nákómá wení áyaqnoabaqa téna ‘ketí anón-nakoma paátákáá yauweréna íyiniye.’ kétena

⁴⁹ wení móra-mayai-wayukama áaimma átáma kényikamena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naa-káyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena

⁵⁰ mi-máyái-nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma itáina-kanaaraq yíniye.

⁵¹ miráitana mi-máyái-nákóní anón-naqa íréna min-nákómmá mamá táiq umá kátuwena mamá kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkátê táí-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena wááqa yéna áwayamma akégúnaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

25

tiyááka-noinaaruti waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma óqa waéqma itái-áímmá tiráiyé: “maami-kánáaráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma kumína-kanaama miráuma tiyáákaa-noinaaruraa uráiyé. móra-naqa íbêqa aaramá máyái-nakoma yínéna miráitata min-nóináárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá ko awíqme yínéna urááe.

² ániibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaaboq owata móra-tiyaapaq-noinaaruma áá itéta yúyánámmá íráqôniq umá ítaraae.

³ aíbôqnaaboq o-nóináárúmá ómmá kúrarai-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe.

⁴ miráimanibo yúyánámmô itáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe.

⁵ minnámo aaramá máyái-naqa paátákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

⁶ nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráiyé. ‘aaramô mayái-náqá áqa iyé. ániibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráiyé.

⁷ min-nóináárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe.

⁸ ániibo yemá aíbôqnaaboq o-nóináárúmá aa ítaraa-noinaaruma timá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéiyé’. téna tirááe.

⁹ ániibo aa ítaraa-noinaaruma yauwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátawé-nókómá keqtáágáráq keráwákáráq íma umaatátikaniqtaae. keráwáqá kanaaráq títúwaapaq uréra meyaníq oro.’ téna tirááe.

10 ániibo min-nóináárúmá títúwaapake meyanîq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráiyee. miráitata yokaa umáreta máqeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaqo yokaa umáráa-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuraiye.

11 anaaékaqa tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.’ téta tirááe.

12 miráitana uyátárai-nakoma tiráiyee. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.’ téna tiráiyee.

13 miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae.” téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyee.

mayai-wáyúkama amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itai-áíne.

14 káqomma waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyee: “móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtááq-amma wínéna iníkáá kéena miráitana min-nákómá wení mayaí-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáiyee.

15 min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa akoqnáama aónawaaena wení móneqa yáátáá umá yímikaiye. ániibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráiyee. miráuma yímiqtuwena wemá kóuraiye.

16 miráumatuwena kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake móneq-mayaima maténa amuq-yáúmá miráuma káqomma ámúraq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáiyee.

17 ániibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-nakoma wegáráq amuq-yáúmá miráuma mi-mónékáké mayaímá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáúmá (2,000) ámúraq matáiyee.

18 miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma marabí maiqá mó-ukena wení anó-nakoni móneqa aúpáq utamákaraiye.

19 ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa mi-máyái-nóiyápótí anó-naqa yawwéqma iráiyee. miráitana wemá naayóbáqá móneqa yímikai-kayukate wataama tímá arutánéna uráiyee.

20 ániibo min-nákómá móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení móneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráiyee. ‘uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiye. aónaao. íbêqa minnárake mayaímá matéq amuq-yáúmá káqomma 5,000 matáune.’ téna tiráiyee.

21 wení anó-nakoma tímá ámikaiye. ‘emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íraqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.’ téna tiráiyee.

22 keqnáámmá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráiyee. ‘uyátaráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake móneq-mayaima matéq amuq-yáúmá káqomma 2,000 matáune.’ téna tiráiyee.

23 ániibo wení anó-nakoma tiráiyee. ‘emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íraqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá maqmé iyo.’ téna tiráiyee.

24 ániibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma wegáráq iréna maará-tiraiye. ‘uyátaráana-nako, kemá emmá aónaraune. iragayá-náqône. káqo-nakoma yómmá yoqmáráimma ábû kaí-kánáaráqá kémayaane. ániibo káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima ánýumma uqmáráipikemma arammá kégutone.

25 miráitana kemmá táaqa kaitaq ení móneqa maranóbáq utamákaune. aónaao. ennámá maa waíbo mayaa.’ téna tiráiyee.

²⁶ miráimanibo wení anó-nakoma maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. emá ayáátamma íguyona-naqone. áraimma timónaraane káqo-wama yómmá yoqmáráipike aáwaqa kémayeq káqo-nakoma móra-aukapaq-marabi ánáyumma yuqmáráipike arammá kégutune. mirá kéuno?’

²⁷ kanaaráqíbo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaq íma tíkaraano? miráitaq kemá yauwéqma iréq ketí mónekaraq yaímma amuq-yáúgáráqá matáune.

²⁸ kanaaráq íbêqa keráwáqá maami-mónéqá 1,000 yabíma maan-nákómá móneqa 10,000 makái-nakomma áméro.

²⁹ minná máqte-kayukama matokáiya-kayukama min-ámúrááq ókaraq yimínata mayánóe. miráimanibo móra-nakoma pááqya-qtataaqo matokáina-nakomma wenôpake yabímayaniye.

³⁰ ánibo maami-tái-máyái-náqá waqmá máápaq kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata min-áúkápáqá wááqa anómma yéta yíwayaamma akégúnainoe.’ téna anó-nakoma tiráiyee.” téna Ítuma maami waéqma itaí-áipí tiráiyee.

Waayúkagoni Áráaqa Ítuma máqten-anna-wayukama mamá yainániye.

³¹ ókaraq Ítuma tiráiyee: “anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa wení tágama-yataakaraq kínima máena kumínata máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kumínómma mikánáaráqá anón-akoqnaagaraq wemá yabíkáin-abiqtataraq mániye.

³² ánibo máqten-anna-wayukama aúbáq ya áíkuinoe. wemá yaímma kaayaq-ánnáíq umáyikena miráuma tipi-típi-kawaa-nakoma tipi-típima yaímma merapaq akéna mémema maabáq akéna iníkáá íniye.

³³ wemá tipi-típi-annama áíqma ayáánurapaq yikéna méme-annama áíqma ayáánepaq yikániye.

³⁴ miráinana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma máena ayáánurapaqo maíya-kayukama maará téna timá-yiminiye. ‘yero. ketibommá ákái-kayukao, keráwáqti waaroqá keti-bonôpake ya máyáaro. naayóbáqá maa-máramá aúgemma pááq kéitana ketibomá keráwáqti márûqa tarôq umá yokaa umátíkatuwena keráwáqá aúyatikaraine.

³⁵ naayóbáqá kemá táayaba kéunaq keráwáqá aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá tíkáitaq nommá tímikaane. kemá káqo-marupake-napoq keráwáqá tiwíqme keráwáqti naaópaq urááne.

³⁶ kemá wáqtôma íma itokáunaq wáqtôma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq mamá íraqôniq umátíkaraane. kemá ánná-naupaq máunaq ya timónaranne.’

³⁷ miráinata yemá arupú-wayukama maará téta Waayúkagon-Araakomma yauwéqma timá ámino. ‘uyátaráana-nako, emá nói-kanaararaq ááyabama kéonataawaq aáwaqa ámikaunataabiyo?’ nói-kanaararaq nonáá ákáitataa nommá ámikaunataabiyo?’

³⁸ minnáyaba ítama aónainoe. ‘nói-kanaararaq ketáámá aónáunataama emá káqo-marupake-napoataa ketáámá awíqmetaa ketáái-naupaqa íraunataabiyo? ánibo nói-kanaararaq ení wáqtôma íma itokáánataa ketáámá wáqtôma ámikaunataabiyo?’

³⁹ nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqa máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo?’ téta ítama aónainoe.

⁴⁰ ánibo anó-kinimma máena maara téna yemmá timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá mórama ketinaaé wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma mirá-umayikaraamma minná kemmá móraiq umátíkaraae.’

⁴¹ miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timá-yiminiye. ‘ketôpake paábaq kóoro. Áánûqtuma keráwáqá yawááq-umatukaiye. keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káiq-kaiq inírábí oro. min-íramá ketibomá Áánûqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyíkaraine.

⁴² naayóbáqá kemá táayaba kéunaq aáwaqa íma tímikaane. kemmá nonáá kétékitaq máunaq nommá íma tímikaane.

⁴³ kemá káqo-marupake-napoq kemmá íma tiwíqme keráwáqtí naaúpaqa urááne. ketí wáqtôma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtôma íma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq ánná-naupaq máunaq keráwáqá íma ya timónaraane.’

⁴⁴ miráinata yegáráqá maará téta yauwéqma tínoe. ‘uyátaráana-nako, nó-i-kanaararaq ketáámá emmá aónáunaataa emá áayaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtôma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaq máanataawaq ketáama emmá íma mamá íraqôniq umá káraunataabiyo?’ téta tínoe.

⁴⁵ ániibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaae wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maina-nakomma miráuma yíkáiyaba íma yíwáqnaa ónúne tiráamma minná kemmá mórai q umátíkaraae.’

⁴⁶ miráinata min-ánná-wáyúkámá táí-meyamma ko mayánómma minná yíqa í-yátááqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá máí-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

26

anó-kayukama aamá téite umá Ítumma ikámma puínéta urááe.

¹ Ítuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mi-kánááráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye:

² “kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa naí-kánáámá pááq íniye. maannâ kéitaae. ániibo yemá kemmá Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maráiyata kaapaq-yátáq tíkaminoe.” téna tiráiyé.

³ mi-kánááráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq áikutaamma min-nákóní áwíqa Kááyapatie.

⁴ ániibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Ítumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tirááe.

⁵ miraráá umá yemá tirááe: “ayúma maqma naíyan-onitaakaqa mirá-qtátááríqa íonunataae. aarawaamá ááiq-yataaqa mamá pááq íyábae.” téta tirááe.

aaragómá átê-akuq matawemma Ítuni aqnópi atíyakaraiye.

⁶ Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Ítuma máqe-uraiye.

⁷ ániibo móra-inikoma Ítunopaq iráimma mórama íraqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awíqa yaan-áté-ákúq-mátáwémmá mamé iráiyé. Ítuma yaareráq máitana min-íníkmá átê-kuyumma i-mátáwémmá Ítun aqnópi atíyakaraiye.

⁸ yemá iyápó-annama miráimma aónatuweta ítama táíq urááe. miráitata yemá maará-tiraae: “nôraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyó?”

⁹ maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama kéyimetaa anó-moneqa matétaa áwáyoq-wayukama nôraq itataa ikéyimunataabiyo?” téta tirááe.

¹⁰ Ítuma yeqtáama itarenaboana maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq maan-íníkmá ítama ummaamá kéyamakaa? wemá kemmá íraqô-qtataariq umátíkaraiye.

¹¹ aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune.

¹² maan-íníkmá átê-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye.

¹³ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáámá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníkmá maami-qtátááríqo íqtábá yúyánámmá itánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá anó-kayukati iyáápi yimínéna timá akoqnáá uráiyé.

14 mi-kánááráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábíké móra-waigoni áwîqa Yúqtaati Itikáarioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráiyé.

15 ániibo wemá maará mó tiráiyé: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Ítumma awíqma keráwáqtí tiyáápimma maránúnô?” téna tiráiyé. ániibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae.

16 mi-kánááráké áaimma átárena móra-kanaaraqa Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránîqtaba abáá-uraiye.

Ítuma kótámaki-aawaqa wení iyápó-annate naráiyé.

17 áqnáabaq-yupaama kótámaki-kanaaraqa yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Ítunopaq iréta tirááe: “náakaraq mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa naínónô?” téna tirááe.

18 ániibo Ítuma tiráiyé: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna ketí kanaamá waaqókárîq kéiyé. miráipoaq ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naupaq nánáá kéune.’ tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráiyé.

19 ániibo Ítuma tinîq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa urááe.

20 ániibo énaikaqa Ítuma wení tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnaté aáwaqa nai-yááréráq máqe-uraae.

21 yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma tiráiyé: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Ítuma tiráiyé.

22 ániibo yemá netuq-yúyánámmá ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Ítumma timá ámikaae: “uyátárána-nako, keyábiyo?” kétimma “keyábiyo?” kétimma urááe.

23 miráimanibo Ítuma yauwéqma tiráiyé: “min-nákómá aáwaq-taapepi ayáamma keté ánékuina-naqa minná wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marániye.

24 owé. minná Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráimanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marání-nakoni táí-meyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama íráqôniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maráinata tíkaminoe.” téna Ítuma tiráiyé.

25 Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma maránín-nakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Ítuma tiráiyé: “emá enamáárîq kéténe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma iyápó-anna wení ákaq-aawaqa yímikaiye.

26 yemá aáwaqa kéneta máawana Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ániibo wemá tiráiyé: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiyé.

27 ániibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena kéyimena tiráiyé: “keráwáqá máqtemma maaminná naaro.

28 maannáma ketí naeabóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye.

29 keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-márábímmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkái-marupaqa keráwákáráq móragaraq kegárátáa nommá nanúnataae.” téna tiráiyé.

30 yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Órîbêti-anubaq urááe.

Ítuma téna Pítaaqtaba “anaaéma umátikaniye” tiráiyé.

31 Ítuma wení iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá ibêq-nokaamma kenamáa tiyuwéq peréqé wínóe. miráuma Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áráakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áikómá kétéye.

32 miráimanibo kemmá pukáanabike keqnáámmá itó-umatikainaq Kááriri-marupaq keráwáqtí áqnáabaq ónúne.” téna tiráiyé.

33 Pítaama yauwéqma tiráiyé: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóiyáqa kemá emmá íayuwanune.” téna Pítaama tiráiyé.

34 Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráínaa emá kaumobáq ketíwîqtabama íaonaraune té wakaránóne.” téna Ítuma tiráiyé.

35 Pítaama Ítumma timá ámikaiye: “kekáráq tíkaminomma enáwîqa íma aúpáq yuwánune. áraimma ímiye.” téna titata máqtemma wení iyápó-annama mimórá áín áátuqma tirááe.

Ítuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

36 mikáké Ítuma wení iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayáaíkaq maraq máiyaraq kemá mérápáq uréq nunamummá mó-teno.” téna tiráiyé.

37 ániibo Ítuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-iyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Ítumma mibáq áyakoma anómma ummaa kéyaitana áúnobaqa anón-ummaa yágitana

38 timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa kéyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiyé. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Ítuma tiráiyé.

39 wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiyé: “ô ketiboó, emmá akaínaama kanaaráq káápuma tíqa ínímma paábaq matuwaa. miráimanibo kemmá tíkái-qtataaqa íma waraao. ímiye. emá enamáárîq enaúyánámmá waraao.” téna tiráiyé.

40 ániibo Ítuma wení iyápó-annayopaq yauwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáutúrena timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá keqtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwaniraraq kéoo?

41 keráwáqá yabíqma arútárerana nunamummá tero. keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwápí pááq íyábámiye. áraine. keráwáqtí aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqtí túgoma akoqnááma íma wáitanaboana íkakaiye.” téna tiráiyé.

42 Ítuma yauwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nunamummá téna tiráiyé: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-tiqa íyábá ketópake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóínaama emá enamáárîq ení áuyánámmá waraao.” téna Ítuma tiráiyé.

43 ániibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqte-uráe. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááe.

44 ániibo Ítuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiyé. mi-núnámúmmá wágáabaqo tináikáq keqnáámmá tiráiyé.

45 anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágao? aónaaro. kanaamá pááq-umaguraiipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáábi maránóe.

46 keráwáqá itó íyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránô-kayukama áqa irááe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyé.

47 Ítuma aamá kéténakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráíye. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mútûq-yamma maméta irááe. uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááe.

48 ánibo min-nákómá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránín-nakoma móra awaaméq-áímmá téna tiráine: “kemá móra-naqa ámóqnaannama minnâ Ítue. keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátuwena

49 máqtemma yagáikuyowana páátákáá Ítunopaq Yúqtaatima iréna tiráíye: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá etê waíno.” téna mirá-timatuwena Ítumma ámóqnaraiye.

50 Ítuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata yemá waaqókák iréta iyáámma ánékuqma Ítumma yaqtoqma akoqnáá urááe.

51 móra-naqa Ítute yagaroqtamá máqei-nakoma ayáámma yúwáitana kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáíye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáíye.

52 miráimanibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraao. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááíqa íyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe.

53 aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaq-ánnámá ááiq-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínimma minnáyaba páátákáá íyaq ítaraano?

54 miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áíkmá náaraq umáwaq arammá iyányó? Áánûqtuni watáama agamatán-áíkmá maami-qtátááqá pááq íniqtaba kétéye.” téna Ítuma tiráíye.

55 é mi táoqa Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mútûq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraq kemá anó-monoq-naupaq máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtokaamiye.

56 miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqte-qtátááqtábá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí keqtábá agatáamma íbêqa pááq kéoe.” téna Ítuma tiráíye. ánibo máqtemma wení iyápó-annama Ítumma ayuwéta wéyáwé umáguraae.

yemá káánítôre-wayukati yúbáq Ítumma ítama yáíkaae.

57 Ítumma yaqtóráa-kayukama wemmá awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení naaúpaq urááe. ánibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq áíkmareta máqe-uraae.

58 Pítaama Ítumma anaaé waqména wimánibo wemá nékaq ko máqe-uraiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni naakóní kurunóbáq wemá uyábékéna i-wáyúkáté máqe-urena mi-qtátááqô pááq immá aónanaae téna máqe-uraiye.

59 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí maráiyata Ítumma ikámma puínôqtaba abáá-uraae.

60 netuqyaa-káyúkámá iréta Ítumma kaaqaari-áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-aaímma íbaa-uraae. anaaékaq kaayaq-nakórátámá iréta

61 yenákámá maará-tiraaye: “maan-nákómá maará-tiraiye. ‘kemá kanaaráq Áánûqtuni anó-monoq-namma yawítítukeq kaumo-yúpáámá kóinaq keqnáámmá kanaaráq umá ánatanune.’ téna Ítuma tiráíye.” téta min-nakórátámá tirááye.

62 ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena Ítumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo máraátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo

⁶³ Ítuma aamá ítiraiye. ániibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma móragaraq timá ámikaiye: “kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwîkaq ítama káonaune. emá yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama Áánûqtuni ánikowaq máanaa emá keqtáá timá-timiyo.” téna tiráiyé.

⁶⁴ Ítuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi**** emíye. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. íbêkaraq anaaékakaraqa Waayúkagoni Áráaqa akoqnáá-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ániibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyé.

⁶⁵ mirá-timatuwaitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma ôriq umá itanabóana wenamááriq wení wáqtôma yakáqnaákáq umátuwena tiráiyé: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiyé. óqa káqo-kayukama íma yiwíráanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá táiq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae.

⁶⁶ keráwáqá nói-tuyananaq kéitaa?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaa-qtátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe.

⁶⁷ ániibo mikáké Ítuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákaae. yaímma-wayukama Ítumma aápáaraq kéyeta

⁶⁸ tirááe: “Metáiyao, amuné-áímmá keqtáá timá-timiyo. emmá náawaq kéikamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

Pítaama téna “Ítumma íaonaraune” tiráiyé.

⁶⁹ Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóní kurugóní arunóbáq máqe-uraimma mórama mayaí-ínímmá wenamakaq iréna tiráiyé: “emá egáráq Ítuma Kááriribake-nakotema máqe-uraane.” téna tiráiyé.

⁷⁰ miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúrikaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áímmô temmá kemá íma ítaraune.” téna tiráiyé.

⁷¹ mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ániibo káqomma mayaí-íníkmá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímikaiye: “maan-nákómá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráiyé.

⁷² keqnáámmá Pítaama wakaréna tiráiyé: “árainurane. Áánûqtuni aúrakaqiye. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráiyé.

⁷³ anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “áraine. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokáq kákaiye.” téta tirááe.

⁷⁴ ániibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráiyé: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tíkaminiye. kemá maan-náqá íma aónaraune. árainma ímiye.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráiyé.

⁷⁵ ániibo Ítuma tiráiniq itana Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. Ítuma téna “kokórigoma áama íma tiráínaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráine. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáiyé.

27

yemá Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

¹ aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítiráaeobake anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínéta waayaímmá tirááe.

² yemá Ítumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Pááíratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráiyé.

³ Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápiimmo makái-nakoma Ítumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámmá waéqma itáá ena móneqa kaumo-yátámá maména uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráíye.

⁴ miráitana wemá tiráíye: “kemá kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wáinaqa mamá keráwáqti tiyáápi makáunaboana puíniye.” téna tiráíye. ánibo yemá tirááe: “minná ketáái otaammá íma wáíye. emá enamáa ení otaammíye.” téta tirááe.

⁵ ánibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaqa mó kéiyaabotuvena máápaq we-namááríq ánnáma amáguraiye.

⁶ yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíye. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabi íma maránúnatae. keráwáqti aúmatan-aimma mirá kétiye.” téta tirááe.

⁷ ánibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. káqo-mapake-kayukati máátíq-máatiq-marama tarôq umáyíkaraae.

⁸ miráitana min-áúkápáq-márágóní áwîqa “naae-máráe.” téta áwîqa yarááwata min-áwíqá íbêqa paá wáíye.

⁹ miráitana naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yéremáiyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumo-tiyááká-mónéqá matááe. yemá Ítiráaeo-wayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyánîq í-méyáné tirááe.

¹⁰ ánibo maami-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. miráuma uyátárai-nakoma timá tímikainiq ínóe.” téna Yéremáiyama tiráine.

Pááíratima Ítumma ítama aónaraiye.

¹¹ yemá Ítumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq itó-umakaraae. ánibo wemá Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati anó-kininaq máano?” titana Ítuma tiráíye: “emá ténnama minná emíye.” téna tiráíye.

¹² Ítuma paá otaa-qtátáárîqa íurenaboana uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqti yáaraqa Ítuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye.

¹³ miráitana Pááíratima Ítumma timá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá tímákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráíye.

¹⁴ ánibo Ítuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma timá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáaq uráíye.

Pááíratima Ítumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanoqtaba tiráíye.

¹⁵ máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánáaráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamáárîq ‘min-náqá ayuwaaoo’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá ayúwáitana wéwaine.

¹⁶ ánibo mi-kánáaráqá mórama táí-naqa áwîqa Baráábatie ánná-naupaqa máqe-uraiye.

¹⁷ aarawaamá álkuyowana Pááíratima timá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Ítumma yauwéqma tiwiráí-naré te-náráq ayuwánúnô?” téna ítama yimónaraiye.

¹⁸ Pááíratima ítáimma yemá áyoqa káyetaboata Ítumma íyámma umáketa aabi mayákáraae.

¹⁹ Pááíratima aamá ítama yaináí-ábíqtátáráq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráíye: “maamin-árúpú-nákómmá móra-yataariq íumakaaoo. nokáamma wekák mórama kaimmá aónatuweq anómma ítama ummaa kéyaune.” téna tiráíye.

²⁰ yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tíyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Ítumma ikámma púyoro.” téta tirááe.

21 ániibo anó-kamaani-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “maa-kááyaq-nákábíkémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááe.

22 Pááíratima timá yímikaiye: “miráinaqa Ítumma yauwéqma yiwirai-naré ten-náqá kemá náaraq ónúnô?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakaao.” téta tirááe.

23 ániibo Pááíratima tiráaiye: “nôraq inábiyo? wemá nóin-otaanaq kutáiyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma íyakaaro.” téta tirááe.

24 Pááíratima mikáq ítaraiye. wenáagoma íma kanaarácq itana anón-aiiqá íneta urááe. miráitana máqte-kayukati yúrakacq nommá maténa ayáamma tete uráaiye. miráumatuwena tiráaiye: “kepímmá maan-náqá ikámma puí-ánónnámá íma wáaiye. keráwáqtí minnáe.” téna Pááíratima tiráaiye.

25 ániibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááe: “mi-wágóni anónnáma keqtáábí yéna ketáái iyápóbi yíniye.” téta tirááe.

26 miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráaiye. ániibo wemá Ítumma tebûqa ámíqtuwena áaiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáápi yímikaiye.

áaiq-i-wayukama Ítumma akáyáámmá timákaraae.

27 anó-kamaani-nakoni áaiq-i-wayukama Ítumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánná-áaiq-i-wáyúkámá máqtemma Ítun-amakaq yaikútaae.

28 ániibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae.

29 kínini náápaakaraq kámokaa umá mórama áwáábicq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókácq kúberakaraae. ániibo kínini náápaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. ániibo yemá Ítun-amakaq yiraayutaúmmá ayéta akáyáámmá timáketa tirááe: “Ítiráaeo-wayukati kínio wení mái-auwaraimma ayáqtáákacq maíno.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááe.

30 ániibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá yabíteta aqnókácq ikákaae.

31 áaiq-i-wayukama akáyáámmá timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtoma káyutuweta wení unáákáqtôma ayúqtúwáamma mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Ítumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

32 yemá kéweta aapaqá aónamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááiimonimma aónaraae. ániibo min-nákóqtábá Ítuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta wakúyakaraae.

33 yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóni áwîqa Íbaru-aipimma Kórákóta-anue. min-áwíkóni áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare

34 aíqa íma ikáae tétaboata yemá wááéni-nomma ikaa-q-yátáákárácq awígíyoq umaráa-nomma Ítumma naíkáae téta ámíkaamanibo Ítuma namá aónawaaena íma naráaiye.

35 ániibo yemá Ítumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Ítuni unáákáqtôraq aábêmma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tirááe.

36 ániibo yemá mi-márúkácq máeta Ítumma yabíqtuweta máqe-uraae.

37 naayóbácqá Ítuni aqnókácqá aamá ítama keyaineta tiráan-aimma agatáamma yemá maará téta agatáae: “maannáma Ítue Ítiráaeo-wayukati kínie.” téta agatáae.

38 Ítuni amakaqá kaayaqá áaiq-nakaraq moyá-nákárácq níri amá íyikaraae. mórama Ítuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa urááe.

39 ániibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawáácq-umaketa yemá yiqnótácq yumátuweta tirááe:

40 “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáámá keqnáámmá umá ánatainaqopo enamáárîq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tirááe.

41 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae:

42 “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá wenamáárîq íma kanaaráq áwáqnaa kéiyee.” wemá íyaq Ítiráaeo-wayukati kíniyabiyo? kanaaráq wemá kaapaq-yáráké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtae tirummá ámeno.

43 wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráiyee: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaaráq Áánûqtumma akáinanama áwáqnaa íno.” téta tirááe.

44 kaayaq-nákámá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq móraiq umá Ítumma timá yawááq-umakaraaye.

Ítuma pukáiyee.

45 aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kaumotá uráiyee.

46 ánibo aabaúgómá kaumotá ínena kéitana Ítuma anókaq ááyama wááqa yená tiráiyee: “eri, eri, aréma taabaakataáni?” téna Íbaru-aipi mirá-tiraimma minná maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaawáq kemmá tiyuwáánô?” téna tiráiyee.

47 miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama yemá min-áímmô timmá itátuweta tirááe: “maan-nákómá Iráiyamma kááyaiye.” téta tirááe.

48 ánibo mi-káyúkábíké móra-nakoma páátákáá aináámmá yáákátana ikaa-q-wááení-nópi yamá atímma óqtátábí apirátuwena Ítuqtaba naíkáae téna ámikaiye.

49 miráimanibo yaímma-wayukama tirááe: “awé uráiyata aónatuwetaa. Áánûqtuni amuné-náqá Iráiyama pukáipike ya áwáqnaa íní iyabiyo?” téta tirááe.

50 Ítuma anókaq ááyama keqnáámmá wááqa yumátuwena arun-iyápómá yúwáitana kóitana pukáiyee.

51 é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoq naupaq ikáqnûqtuwena wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbáké napaq-áqtóbáq kukéna mamá kaayaq-áqtóîq uráiyee. mirá kéitana márûma kéyitana anón-oqtamma kíqtígitana

52 máátîq-máatikoma yawákitana taíbaq Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqtí yúgaraq itó-uraae.

53 yemá máátîq-máatipakemma yuwéta anaaékaqa Ítuma pukáipike itó-uma kóitata yemá aokaq-márúqá Yérútáárebaq anó-marukaq úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

54 ááiq-i-wayukati kawáá-nákáráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Ítumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márûma yimmá aónéta máqte-qtataqa páaq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraae: “árainee. maan-náqá Áánûqtuni áanikoma maéwaine.” téta tirááe.

55 taíbaq aaramá mikáq máqeo-noinimma Ítumma anaaé waqméta Kááririri-maruqa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááe. yemá mi-nóínímmá nékaka itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae.

56 mi-nóínítí aúkáapike móra-inimma Máriaa Máátarinie. mórama minná Máriaama Yémitiyaa Yótêbiti yinóae. ánibo mórama kaayaq-iyápórátátí yinóama Yéberimma áanikoratae.

yemá Ítuni arááq-auma mamá óqtakoni muriánóbáq makááe.

57 énaikaq mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwîqa Yótêbima iráiyee. wegáráqá Ítuni iyápó-annama máqe-uraine.

58 wemá Ítuni arááq-auma mayánîqtaba Pááíratikaq ya ítaraiye. miráitana Pááíratima ááiq-i-wayukayaba titana Ítuni arááq-auma Yótêbimma ámikaae.

59 ániibo Yótêbima Ítuni arááq-auma maténa wayámmá aúge-tabaraaberake múqmúma útúyakatuwena

60 Ítuni arááq-auma maména óqtama wení mayaí-wáyúkátê wenamáárîq wetábá aúgemma kubáumakai-maipi mó uqtamákena anón-oqtamma waéqma ótaq aúyaqmarena kóuraiye.

61 Máriaa Máátarinigaraq káqo-Mariaagaraq yenákámá maraq máeta muriámmá wáin-aukapaq yóíqa umátuweta máqe-uraaye.

ááiq-i-wayukama máátîq-máatikaq yabituwe máqe-uraae.

62 aabáyaama Tabaatirâq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq Pááíratinopaq koma áikuteta

63 maará-tiraae: “anó-nako, Ítuma kaaqaari-nákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaq pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaq wáiqtaae.

64 miráinaa emá ááiq-i-wayukama timá yíminata mi-máátîq-máátíkóní ótaqa yabíkáiyana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápó-annama kanaarâq íureta arááq-auma moyámmá maténa máqte-kayukama timá-yimeta ‘Ituma pukáipike itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá timá-yimiyabae. ániibo anaaékaq kaaqaari-áíkómá áqnáabaq kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.” téta tirááe.

65 Pááíratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá ínó-kayukama yíwíkeraq mi-múríámmá ko aúyaqma akoqnáá umá keráwáqá teníq umaráaro.” téna tiráiyee.

66 miráitata yemá uréta mi-múríákóní ótaqa anón-oqtanapo káwéqa yamá akoqnáá umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyíkaraae.

28

Ítuma yauwéqma itó-uraiye.

1 Tabaatimá ánatagitana Tótaagoni áqnáabaq-kanaabimma Máriaa Máátarinigaraq káqo-Mariaa yenákámá muriákóní ótaq aónayeta irááye.

2 páátákáá é mikâq anó-maruma yokáiyee. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukâqma waéqmarena ámûraaq máqe-uraiye.

3 óíkoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtôgoma wayámmá karáiyee.

4 yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánâaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

5 mi-káqtó-nákómá kaayaq-íníkámá maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatîq íokao. Ítumma ikámma kaapaq-yátâq aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune.

6 wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráiyee. Ítuma waguré máqe-urai-marukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka

7 páátákáá uréka wení iyápó-annama Ítuqtaba pukáipike itó-umaguraiye téka mó-timayimekao. ‘ítáákao. Ítuma Kááririri-marupaq áqnáabaq kéwipoaq keráwáqá min-áúkápâq wemmá aónainoe!’ timá-timuna-aimma taákaq máráákao.” téna kaqtó-nakoma tiráiyee.

8 ániibo min-íníkorátá ikatîq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá máátîq-máatipakemma yuwéta Ítuni iyápó-annama timá-yimineta uyaaté kóuraaye.

9 aapaqá Ítuma páátákáá abarokâq uréna yimónatuwena tiráiyee: “kaayoné-yátááqá kenákátê wáino.” téna tiráiyee. ániibo min-íníkorátá Ítuni amakaq uréta áitaukaq yáqtoketa wenáwîqa múte yaútaaye.

¹⁰ Ítuma min-íníkorátámá timá-yimena tiráiyé: “kenákámá ikatîqa íokao. kenákámá uréka tîbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe.” téna Ítuma tiráiyé.

ááiq-i-wayukati yáama

¹¹ kaayaq-íníkáma aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo pááq-itaba anó-monoq-wayukama mó-tima-yimikaae.

¹² ánibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áíkuteta móra-aimma timá ítaraae. minná yemá móneqa nétuqyaa ááiq-i-wayukama kéyimeta

¹³ tirááe: “keráwáqá maará-tero. ‘wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma moyámma tútáa waguráunayaba maméta kóuraae.’ tero.

¹⁴ anó-kamaani-nakoma maamin-áímmô itaínataama kanaaráq ketáa yaímma-aimma timá yíménataa keráwáqá aamá íma mayánóe.” téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq tirááe.

¹⁵ miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. itáaro. min-áíkomá máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórá-áímma paá kéte.

Ítuma wení iyápó-anna-wayukati yúrakaq iráiyé.

¹⁶ yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Kááriri-anuraq uréta Ítuma “mibáq oro.” téna tiráin-anuraq urááe.

¹⁷ yemá Ítumma aónatuweta Ítuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímma-iyapo-annama kaayaq-yúyánámma ítaraae.

¹⁸ ánibo Ítuma waaqókáq iréna wataáama timá-yimena tiráiyé: “Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma wení márûpakaraq maa-márábíkáráq tímikaiye.

¹⁹ miráinaq keráwáqá uréraq máqten-anna-wayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq umáyíkáaro. ánibo ketiboní áwîkaraq áanikoma ketí tíwîkaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwîkaraq nommá péqyikaaro.

²⁰ keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq umá kéiteraqa wáraaro. kemá keráwáqtê máqte-tupaama máraanana maa-kánáágóní aqtóráq wíniye.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

Mááki

Yóáane nommá perai-náqá timá yímikaiye.

¹ Ítu Káríqto, Áánûqtuni áanikoma, wení átê-wataagoni áaimma mirá-imiye:

² weqtábámá Áánûqtu timákaraitana Áítálya Áánûqtuni watáá-wataa-naqa miráuma agatáiyé:

“aónaao. kemá ketí watáá-wataa-naqa timá áménana enaúbáqá kéena wemá ení aammá yokaa-yokaa umákaniye.

³ kaqmáápaqa móra-nakoma watáá-wataa timá kabámarena kétiye,

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa-yokaa umákaaro!

wení aammá mamá arupú oro!’ ”

titana agatáiyé.

⁴ agatáinapoana Yóáane nommá perai-náqá kaqmáápaqa iréna tiráiyé: “keráwáqti áaimma waéqmáráaro! waéqma nommá péráaro! pétikaina keráwáqti kúmiq-yaqtaaqá kebó-yáqtaákáráqá paábaq yúwáaro! paá yuwénama atóbagenana ánataginiye.” titata

⁵ máqte-kayukama Yúria-marupakekaraq Yérútáárebakekaraq Yóáane máipaqa kóuraae. kóureta abarokáq tirááe: “ketáái áaimma táigoma uréna kúmikoma uréna kebógómá uráitataa ketáámá aíbôqnaaboq urétaa táigoma uráunataae. urétaa maa-wái-táigóqtábámá mútûqa tinaaépaqa kémarauatae.” tewana Yóáane nommá péqyikarena Yótaa-nopi péqyikaraiye.

⁶ ááqibo Yóáane oótiraa-kakoni aúwaratima áyaugaraqa kúberena mi-kákóni áwîqa káámoma aúwarati-amurannama umátokena yaatáruraa-kamma uwon ámûkaraqa néwaimiye.

⁷ ááqibo wemá abarokáq tiráiyé: “tinaaépaqa uyátárai-nakoma kéiyé. ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqnémá maqnégánópóaqá wení aítauq-anaa-annae íma kanaaráq uwaénúnamiye.

⁸ kemá paá nokaráqá kébetikaunana wemá aágogaraqa pétikaniye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómíye.” téna tiráiyé.

Ítuma nommá péqtuwe wení kanaa inayaba maqmá aónaraiye.

⁹ mi-kánáámá Ítuma iréna Náátárêtibake anón-awiqa Kááriribaqa iráitana Yóáane nommá pérakarena Yótaa-nopi pérakaraiye.

¹⁰ pérakaitana Ítuma nopíké kéuwitana káonaitana wíyómma abayámmá kéigitana aágoma máaraa kukéna Ítuni aúraqa atáitana aónaraiye.

¹¹ wíyôkake aagómá tiráiyé: “emá ketáanikoma máane. eqtábámá timuqá kémarakaune.” titana

¹² aágoma páátákáá Ítuma kaqmáápaqa waqtukáiyé.

¹³ waqtukáitana kaqmáápaqa móra-wiyomma tiyááka-yupaama (40) máqe-uraiye. máqe-uraitana webó-wámmá Tááqtaama Ítuni kanaa inayaba maqmá aónaraitana wemá abááq-wákáráqá máqe-uraitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama áwáqnaa urááe.

Ítuma noyááqamaa o-káyúkámá yááyaraiye.

¹⁴ ááqibo Yóáane kaarabúti matáitana Ítuma Kááriribaqa iréna Áánûqtuni átê-wataama abarokáq timá yímikena tiráiyé:

¹⁵ “Áánûqtuni kawáá kéi-kanaama íbêqa kéyabita wenôpaqa kéiyé. kéyabita keráwáqá kúmiq-yaqtaaqá kebó-yáqtaákáráqá yuqmá ánataaro. táigon-aaimma kúmiq-aaimma kebó-ááímmá waéqmáráaro. Áánûqtuni átê-wataama arunóbáqá arupú umá ítáaro. áyakoma tágaino!” timáqtuwena

¹⁶ Kááririri-nokayukoni agínaupaqa uréire kéena kaayaq-nákómá yimónaraitata noyááqa abááóya-nakoratama yíwíqa awaómá Tááímoni ábâkoma Áánaru Ítuma yimónaraitata kúqônapo noyááqtabama abáá kéoye.

¹⁷ kéoyana Ítuma tiráiyé: “kenákámá tinaaépaqa yekaa. ketí watáá-wataa timá yímíyata waayúkama itéta ketinaaépaqa yínobo! miráuma waayúka-amaa ínákámá auráyóye.”

¹⁸ titata yenákámá páátákáá kúqômma kéyuwetarata Ítuni anaaépaqa urááye.

¹⁹ uyéq éna waaqókáqá uréire kéena kaayaq-wátámá yimónaraitata yíwíqa Yêmitiyaa Yóááne iboán áwíqa Yébere. yemá nópí-káárébí kúqômma yarákuraitata amuqá kéyoraae.

²⁰ kéowana Ítuma yimónaqtuwena yááyaraiye. yááyaqtuwaitata páátákáá Ítute kóureta Yébere yenákáti iboámá wení káágóbégaraqa nópí-káárébí iyúwáawata máqe-uraae.

kuti-áágógaráq-nákómá

²¹ máqe-uraawata Ítute kóureta Kápéranabaqa iréta Tabaatiráqá aapinaa-náúpáqá pékaae. pékaawana Ítuma aapinaammá timá yímikaiye.

²² timá yímikaitana wení aapinaaqtábámá waayúkama yáaqa karáiyé. wemá abarokáqá akoqnááogogaraqa kéyiraa téna timá yímikaitata ááqibo aapinaa-káyúkámá aapinaammá akoqnááogogaraqa ítiraawana wemá aapinaa-káyúkáráá ítima-yimikena wemá uyátárai-nakoraa náápaa wái-nakoraa umá timá yímikaitata waayúkama yáaqa karáiyé.

²³ ááqibo aapinaa-náúpáqá móra-nakoma kuti-áágógaráqá máitana kuti-áágómá arunóbáqá wáqe-urena

²⁴ aamá kabámarena tiráiyé: “Ítuo! é Náátárêtibake-nakoe. keqtááyábá nôraq kéono? emá arááq tíkamine iráánô? eqtábámá kéitauna emá Áánûqtuni-nakoe. áitaa í-yátááqá íma wái-nakoe. aokaq-náqá máane.” titana

²⁵ Ítuma áá awáágurena tiráiyé: “páátí mááo! wení arunóbáké yáubaa!” titana

²⁶ kuti-áágómá mín-nákóní aúma kaepú-kaapun uréna wááqa yuréna yáubaraiye.

²⁷ yáubaguraitata waayúkama yáaqa karéta tirááe: “nóinabiyo? wé abarokáqá kuti-áágóqtábámá aamá káwaagena akoqnáá umá timá ámitana kaqtó umá yáubaguraiye. nóin-aainabiyo? aúgenabiyo?” tiréta

²⁸ Ítuqtabama watáá-wataa tíq-tiq urááwana mi-kátáámá páátákáá máqte-Kááririmarupaqa kóuraiye.

Ítuma taíbaq-karima kátobamayikaiye.

²⁹ urááwana aapinaa-náúpáké yáubarena Tááímoniyaa Áánaruni naaúpaqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa pékaae.

³⁰ pékaitana Tááímonini ánáakoni anóama karímá kákaitana kokoq yámma kákaitata yemá wení kariyábámá Ítumma ya timá ámíkaawana

³¹ wemá iréna ayáákaqa yáqtoqma awáuturaitana kokoq yámma érákáitana wemá aáwaqa agamá yímikaiye.

³² karáákáq kúmitana abaúma pékuraitata waayúkama máqte-kari-kakai-kayukama kuti-áágó wái-kayukagaraqa yíwíqmeta Ítunopaqa irááe.

³³ iréta naa márûpake máqte-kayukama oqtaráqá áíkutaawana

³⁴ Ítu káqo-kaqo-karima atóbamayikaitata netuqyaa-káyúkátí karímá atóbaguraawana kuti-áágómá netuqyaa-káyúkátí irunóbáké waqtukáitata kuti-áágómá Ítuni áaimma ítiraawana kuti-áágótábá wemá timá yímikaiye: “páátí mááro! waayúkámá ítima-yimero!” titata páátí máqe-ureta aamá ítiraae.

Ítuma Kááriribaqa abarokáqá tiráiyé.

³⁵ ááqibo nokáá-nokaapaqa aaqá ítágaraitana Ítuma wenamáa itó-urena yáubarena nuna-mummá mó titata ááqibo

³⁶ Tááímoni wení aanábó-wáyúkágáráqá wenanaaépaqa wakéta abáá kéeta

³⁷ káoneta tirááe: “máqte-kayukama eqtábámá abáá kéoe.” tewana

³⁸ Ítuma tiráiyee: “káqo-marukaqa kónunatae. abarokáqá maa-kátáá-wátáá keqnáámmá ko timá-yimenune. miráunaboqa kukáune.” téna

³⁹ máqte-Kaariri-marukaqa uréire uréna yetí aapinaa-náúpátáá aapinammá abarokáqá timá yímikena kuti-áágómá waayúkati irunóbáké waqtukáiyee.

Ítuma kárú-yamma atóbamakaiye.

⁴⁰ ááqibo kárú-naqa Ítunopaqa iréna araayukaqá yó peréna egaa aréna tiráiyee: “é akáinaama tú kégayubi-karima kanaaráq atóbatikanone.” titana

⁴¹ Ítuma arummá kéitana ayáámma áruqtuwena ánékukuqa uréna tiráiyee: “tikáiyee. atóbagaao!” titana

⁴² páátákáá atóbaguraiye. karímá érákáitana

⁴³ Ítuma akoqnáá umá timá ámikaiye: “kóaa!

⁴⁴ waayúkama ítima-yimiyo! monoq-nákómá ení aúwaratimma ko aráátiyo. érákái-qtataaqa Móteti timá yímikai-qtataaqa awaaméq náameq-yaqtaaqa márû-amiyo! áminatama waayúkama aónáiyana ení karímá érákáinata itánoe.”

⁴⁵ titana kóurena kaqtó íurena máqte-kama tíq-tiq umá timá yímikaitana Ítuma naa márûkaqa abarokáqá íma kanaaráq uráimiye. íurena kaqmáápaqa máitata waabámmá máqte-marupake wé máipaqa yó-yo urááe.

2

Ítuma aú aráákagurai-nakoma atóbamakaraiye.

¹ pááqya-kagaama púítana Ítuma Kápéranabaqa yauweré uráitata waayúkama timá aúgen- augen umátukaapoata itáraawana naaúpaqa máqe-uraiye.

² máqe-uraitata taíbaq-wayukama yó-yo éta áíkutaawana naaúpaqa titipáá uráitana máápaq oqtarákáráqá titipáá uráiyee. wáátima áíkutaawana Ítuma watáá-wataa abarokáq timá aapinaammá timá yímitata

³ aú aráákagurai-nakogaraqa kéyeta kaayaqte-kaayaqte-wayukama yaagu yaqméta irááe.

⁴ iréta waaqókáqá kanaaráqá íma yewata taíbaq-wayukama oqtaráqá mááwana miráinapoata waaqókáqá íma yéta oaráqá óqtakaan-oaraqa yaagu yaqméta utéta óqtakaan-oama Ítuni yanaa yawátááwana kúkutaaraqa aú aráákagurai-nakoma kéwaitata wemmá oaráké kúkutaagaraqa ánnáraqa yuwáka-yuwaka kéowana kukáiyee.

⁵ kukáitana Ítuma oaráq máa-kayukama káonaitata írunóbáqá ôriq umá tágama itááwana yetí irunóbáqá itaígómá iténa tiráiyee: “ketáaniko, ení kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq kémaraunana ánataguraiye.” titata

⁶ ááqibo aapinaa-káyúkámá máeta yúyánánóbáqá itéta

⁷ maaráuma yúyánámmá itáraae: “nôraq itana mirá kéliyo? tiráinapoana wemmá Áánûqtun áwîqa táíq umá yamá káraapaiye. paá-wayukama kúmiq-yaqtaaqa timá áminanama íma atóbaginana íma ánataginibo Áánûqtu wenamá kanaaráq timá áminiye.”

⁸ itáawana Ítuma yetí yúyánámmá itárena tiráiyee: “nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá miráuma kéitaa?

⁹ ááqibo min-áú-aráákágúrái-nákóqtábámá kemá ‘ení kúmiq-yaqtaaqa atóbagiye’ túnana oyaaq kéiyó? ááqibo ‘itó-uma kúkutaagaraqa uréire uwo’ túnanawaq oyaaq kéiyó? nóine tenanawáq mú oyaaq ínáyô?

¹⁰ ááqibo ké Waayúka-Araakoma maéq kúmiq-yaqtaaqa marabí kanaaráq atóbamakanaa onata itáiyaga anón-awaameq umá tiráátenata itánoe.”

11 téna aú aráákagurai-nakoqtabama timá ámikaiye: “ké kétimamune. itóaao ení kúkutaama aqmé naaópaqa kóaaol!” titana

12 itó éna kúkutaama yáumena páátákáá kóuraitata máqtekoma aónaawana yemmá yáaqa kaitata Áánûqtuni áwîqa múte yaúteta tirááe: “miráí-qtataaqa íaonewaunataae.” téta tirááe.

Îtuma Aríbaemma ááyaraiye.

13 tewana Îtuma nokaayúkóní agínaupaqa móragaraqa kóuraitata waabámmá yewana aapinaammá timá yímikaiye.

14 timá yímiqtuwena uréire kéena móra óqtamma mayaí-nákómá káonaitana áwîqa Aríbae. Áápiateni áanikoma kéena opíqtiraqa máqe-uraitana Îtuma ááyaraiye: “tinaaépaqa iyo!” titana Aríbae itó éna wenanaaépaqa kóuraiye.

15 kó éta Aríbaeni naaúpaqa irááwana Îtuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa kénaawata óqtamma mayaí-wáyúkámá netuqyaa kúmikaraq-wayu-kagaraqa Îtuni anaaépaqa kégoeta yaímma yaareráqá Îtugaraqa wení iyápó-annagaraqa máqe-uraae.

16 máqe-uraawata apinaa-káyúkámá Péрати-wayukagaraqa káoneta tirááe: “nôraq itaná wemá óqtamma moyá-káyúkágáráqá kúmikaraq-wayukagaraqa aáwaqa kénaiyo?” tewana

17 Îtuma iténa tiráaiye: “karí íwái-kayukama tótaa-nakoqtabama kéyikaitana karí-nákómá wenamá tótaa-nakoqtabama kákaiye. ááqibo keqnáámmá kemá kúmiq-yaqtaaqa íwái-kayukama íkááyaune. kúmiq-yaqtaaqa wái-kayukama kááyeqa kéyune.” téna tiráaiye.

aáwaqa íkénai-kanaayatabama

18 ááqibo móra-taoqa Yóáane nommá perái-nákóní iyápó-annae Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénai-kanaama máitata íkénaawata waayúkama Îtunopaqa iréta ítama aónaraae: “Yóáaneni iyápó-annama Péрати-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénaawata nôraq itata ení iyápó-annama paá kénaao?” tewana

19 Îtuma yawwécma tiráaiye: “aaramá mayánî-nakoma paá kémainatama wení namuq-wáyúkámá aáwaqa íyaq nanô? ímiye. kénaae.

20 káqo-taoqa íma máinanama irummá kéitana aáwaqa íkénai-kanaama ínata ínanoe.

21 ááqibo waayúkama aúge-kannaagaraqa naayón-únákáqtógáráqá íma arááqtata kéiye. yakákuraipaqa arááqtata ínanama móragaraqa yarákínana aammá mú mikáqá yaráqma anómma aurániye.

22 keqnáámmá waayúkama aúgen-uqtekaa-aran-nomma naayón-áúwárátí-ánáápí íma atíme kéiye. aúgen-uqtekaa-aran-nomma miráuma atíme ínanama nommá naayón-ánáámmá yarákínana atígena káqnáginaiye. káqnáginana ánáamma táíq umáginaiye. miráipoana aúgen-anaapi aúge-nomma ati íno.” téna tiráaiye.

Tabaatiyábámá

23 ááqibo móra-Tabaatiraqa Îtuma yópáqá uréna wení iyápó-annate kénaeta arammá kéguqtowata

24 Péрати-wayukama tirááe: “aónaao! nôraq itaráq Tabaatiráqá ímira í-yátáárîqa kéoo?” tewana

25 Îtu tiráaiye: “íyaq ítáraao? aúbabi Tébitiqtabama agamatámmá íyaq yoráútaao? ááqibo wemá áa kéyainana wení waayúkagaraqa yáa kéyaitana

26 Áánûqtuni naaúpaqa pékena Áánûqtuni yammá naráaiye. Abíaqtara mú mikákáá anó-monoq-naqa máqe-uraitana Tébiti miráuma aammá aúkai-qtamma kénena wení waayúkama yímítata narááe. ááqibo mi-qtámmá monoq-nákómá wenamá kanaaráqá kénaiye.” téna

27-28 Îtu tiráaiye: “Tabaatiráqá aagai-kánááe aagamá waayúkama áwáqnaa íyábá wáibo waayúkama Tabaatigóní aammá aúmakain-aimma kawáá-íyábá íma wáiiye. miráuma ké Waayúka-Araakoma Tabaatiyábá uyátárai-nakoma máune.” téna tiráaiye.

3

ayáán ayákagurai-nakoma

¹ móragaraqa aapinaa-náúpáqá pékaitana móra-nakoma wení ayáámma ayákagitana máqe-uráiye.

² ayákaguraitata waayúkama Ítuqtabama yúramma karáqtuwe máqe-uraawana ááqibo Ítuma Tabaatiráqá ayáámma atóbamakainatama aamá amínétae.

³ Ítuma ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiye: “maabáqá iyo!” téna

⁴ waayúkayabama ítama yimónaraiye: “ááqibo Tabaatiráqá áwâqnaa ínama kanaarárábiyo? táígoni ínama kanaarárábiyo? karímá atóbamakainama kanaarárábiyo? arááq ikamíníma kanaarárábiyo?” titata yemá páátí máeta íma abarokáq umá timá ámikaae.

⁵ ítiraawana Ítuma áyámma kéitana karáqma yimónaima yeráwáqá weganokanoqtábá yirunóbáqtábámá Ítuma arummá kéitana ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma arúqtuwaa!” titana arúqtuwaitana atóbagurena kanaaráqá uráiye.

⁶ uráitata Péрати-wayukama naaúpake yáubareta páátákáá Érôtini-wayukagaraqa áíkuteta Ítumma arááq ikamínô-kataama tíq-tiq urááe.

waabámmá non agínaupaqa máqe-uraae.

⁷ ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Kááririri-nokaayukaqa kéowata waabámmá yeti-naaépaqa wakááe.

⁸ Kááribake Yúriabake Yérútáábake Iruméabake Yótaa-nokoma meran-ábápáké Tááyabake Tááíranapake taíbaq-wayukama irááe. máqte-qtataariq Ítuma kéi-qtataaqa itéta yó-yo umá irááe.

⁹ waabámmá taíbaq áíkumaraawana non agínaupaqa titipáá uráitana Ítuma iyápó-annayabama timá yímikaiye: “nópí-kááre yokaa-yokaa umátikaaro.” téna miráinata waabámmá íma wemmá yatamínóe.

¹⁰ netuqyaa-kárí-wáyúkámá atóbamayikaraitata máqte kari kéyikai-kayukama kutéta ánekukuqa ínéta urááe.

¹¹ ááqibo kuti-áágómá yirunóbáq máeta Ítumma káoneta yáaqa karáipoata marabí wenôpaqa kuméta aabarokáq tirááe: “emá Áánûqtuni áanikoma máane.” tewana

¹² áá yiwáágurena “páátí mááro!” titata wenáiqtabama ítima-yiminewana tiráiyee.

Ítuma wení iyápó-annamma awaaméqá yááyaraiye.

¹³ ááqaanibo wemá anubaqá uténa yaímma-wayuka aúkáapikena wenôpaqa irááe.

¹⁴ tiqtaupake kaayaq-wáyúkámá yááyarena tiráiyee: “tiké mánoe. ké timá tímênaq watáá-wataa aabarokáqá mó-tinoe.

¹⁵ kuti-áágómá waayúkati yirunóbáke kanaaráq waqtuwánóe.” téna minnáyaba yááyaraiye.

¹⁶ yááyai-kayukati yíwîqa maaráuma wáiyee. Tááímoni aúgen-awiqa ámikena Pítaa téna yaráiyee.

¹⁷ Yêmitiyaa Yóáane Yébereni áanikoratama yenákámá káqon-awiqa yímikena Póáánêti yaráitana maan-áwíkoní áaimma wíyôn-aagon-araaqa miráuma aráámáómá aúkáiye.

¹⁸ Áánaru ááyarena Píripi ááyarena Paatááromiyu ááyarena Mááqtiyu ááyarena Tóamáti ááyarena Yêmiti Áápiateni áanikoma ááyarena Tááqtiate ááyarena Tááímoni kámáániyaba watáá-wataa tin-náqá ááyarena

¹⁹ Yúqtaati-Itikáárioti ááyaraitana wemá kutaruríq-í-náqá aúkáiye. yááyarena

²⁰ Ítuma naaópaqa yauweré kóuraiye.

waayúkama Ítuqtabama kéteta “webó-áágómá máiyee” tirááe.

kóuraitata waabámmá móragaraqa áíkutaawanaboana Ítuma iyápó-annagaraqa aáwaqa kanaaráq ínaraamiye.

²¹ Ínaraawata Ítuni noganéq-wáyúkámá itéta tirááe: “wemá aún-ááímmá kéíye.” téta iréta áwîqme ínéta irááe.

²² Yérútáárebake aapinaa-káyúkámá tirááe: “wení aúnoabaqa webó-áágómá Tááqtaani aágoma máíye.” tirááwata tébakaqa tirááe: “kuti-áágóní aboágáráqá wemá maqné-kúti-áágómá kéwaqtuwaiye.” tewata

²³ Ítuma waayúkama yááyarena tiráíye: “náaraq umá webó-wámá wenamáárrîq kanaaráq kéwaqtuwaiyo?

²⁴ ááqibo móra-marukoma yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáq-tebakaq ááíqa íyana mí-márúkóní waayúkama paá íma mánibo ánataginoe.

²⁵ miráuma ááqibo keqnáámmá waayúka-annama yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáqá-tebakaq ááíqa íyana min-ánnámá paá íma mánobo ánataginoe.

²⁶ keqnáámmá Tááqtaama wenamáárrîq kéwaqtuwena wegáráq íma paá maéna arááq-auma aurániye.

²⁷ waayúkama imaamu-nákóní naaúpaqa wení oótamma moyámmá mayánéna íma kanaaráq perániye. áqnáabaqa naakóní aboámá yáqtoqma ánnáma ámîqtuwena moyámmá kanaaráq mayániye.

²⁸ árainma kétima-timune. taákaqa máráaro! máqtemma kúmiq-yataakoma máqtemma kebó-yátáákómá máqten-awiqa yamá aráápain-aimma paábaq maráinana atóbaginiye.

²⁹ ááqibo waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágótábámá áwîqa yamá aráápainanama kí-kumiq-yaqtaqa paábaq ímarainana íma atóbaginibo paá wániye. min-nákóní negígómá paá wáinana máqte-kanaama aákaq yoqmá aónaniye.” téna tiráíye.

³⁰ ááqibo weqtábámá “kuti-áágómá arunóbáqá wáíye” aapinaa-káyúkámá tiráápoana Ítuma mí-wáéqmá-ítái-áípi tiráíye.

Ítuni anóama ábâkoutaagaraqa

³¹ anóama ábâkoutaagaraqa iréta naa mátûpaqa máeta wemmá ááyaraae.

³² yááyaawata waayúkama yaayorupamá wenaukápáqá maraq máeta tímá ámikaae: “enanóama ábâkoutaagaraqa máápaq máeta kááyaae.” tewana

³³ Ítuma tiráíye: “ketinó náawabiyo? ketíbâkoutaa náayubiyo?” téna

³⁴ maraq máe-kayukama karáqma keyimonena tiráíye: “aónaaro! ketinóma ketíbâkoutaagaraqa máa mááe. ááqibo

³⁵ Áánûqtuni kaqtó kéina-nakoma wé ketíbâqa ketímanaaqa ketinóma miyé.” téna tiráíye.

4

ayummá ubín-nákóní waéqma itái-áímmá

¹ aapinaammá non agínaupaqa móragaraqa tímá yímitata ôriq umá aaraukáqá yorupamá áíkutaawana wemá nópi-káárébi nópi ko máitata waayúkama yorupamá agínaupaqa maraq máqe-uraae.

² ááqibo Ítuma wení iyápó-annama netuqyaa-kátáámá tímá yímikaiye. waéqma itái-áímmá taíganímma tímá yímikena wení aapinaapí tiráíye:

³ “ítáaro! móra-nakoma ubín-nákómá ayummá iyaabítaaqa ínínapoana kóurena

⁴ ayummá iyaabítaaqa itana tébakaq-ayumma aapi kuqturáitata numagómá yama narááe.

⁵ yaímma-ayumma óqta-marabi kuqturáitana pááqya-marama wáitanaboana páátákáá utáitana

⁶ ááqibo ánûqa íma wáitana aabaúmá utáitana aayákaguraiye.

⁷ yaímma-ayumma námagaraan aúkaapi kuqturáitana námama ôriq uráitana karaan aúkáapi titipáá umá wáenaboana ayummá aayákaguraitana arammá íma itáíye.

⁸ tébakaq-ayumma íráqô-mararaqa kuqturáitana arammá ôriq umá itáíye.” téna tiráíye:

⁹ “ááqibo aáqa wái-nakoma itáíno!”

nôraq umábi waéqma itaígómá

¹⁰ ááqibo wemá iyápó-annagaraqa yaímma-wayukagaraqa paá máeta Ítumma wení iyápó-annama waéqma itaí-áíqtábá ítama aónaraae. Ítama aónaawana tiráíye:

¹¹ “keráwáqá kenamáa Áánûqtuni márûqtabama waéqma itaí-áípi itánéqa itánóe. ááqibo tébakaq-wayukama paá-waayukama íma arútama itánóe. waéqma itaí-áípi íma kéitaawana

¹² Áánûqtu yeqtábá mirá-tiraiye:

‘yemá yúrapike káonetamanibo yirunapó íkáonaae.

aónáiq-aonaiq kéeta íaonanoe.

ítaíq-itaiq kéeta íma itánóe.

ááqibo yaákake íma itétama yirukógaráqá íma itáiyana íyakoma íma tágaginiye.

ítaiyakakaatati kúmiq-yataapikema kebó-yátáápi kékáráqá waeráné oné.

waekáiyakakaatati yetí kúmiq-yataaqa kebó-yátáákáráqá paábaq maréq atóbamayikanaa

únnae.’”

téna tiráíye.

Ítuma ayummá ubín-nákóni aúpáq-wátáágón áaimma timá yímikaiye.

¹³ yemmá Ítuma ítama aónaraiye: “wágáabaq tiráuna waéqma itaí-áímmá íyaq kéitaa? ááqibo íma itéqa náaraq umáwaq máqtemma waéqma itaí-áímmá itánô? íma itéqa íma itánóe.” téna tiráíye: “maami waéqma itaí-áíkkóni áaimma miráuma wáíye.

¹⁴ ayummá ubín-nákómá Áánûqtuni wátáama ayukáá iyaabítaa kéíye.

¹⁵ kéitana aakáá-káyúkámá Áánûqtuni wátáama kéitaawana ááqibo webó-wámá Tááqtaama numagóráá páátákáá yirunóbáké Áánûqtuni wátáama moyámmá kémayaiye.

¹⁶ ááqibo óqta-mararaa-kayukama Áánûqtuni wátáama itéta yirukaké yáqtoqma yimuqá maréta kéitaae.

¹⁷ kéiteta ááqibo kogonaagó umá máqe-ureta uwáyu matéta pááqya-kanaama kéyaqtoraawata waayúkama Áánûqtuni wátáyaba yíkamowatama páátákáá Áánûqtuni wátáyabama yíbô kégaitata yinaaemma kéumayikaae.

¹⁸ tébakaq-wayukama náma-mararaa máeta Áánûqtuni wátáama kéiteta

¹⁹ ááqibo yópáq-yátááqtábámá maqné-yátááqtábámá yúyánámmá kéitaapoata óqtamma oótakaraqa kéyikaipoata kéqokeq-yaqtaaqá kéyikaipoata yirunóbáqá titipáá kéitana Áánûqtuni wátáama kááyakaitana arammá yirukaqá íma itáíye.

²⁰ ááqibo káqo-kayukama íráqô-mararaa mááwana Áánûqtuni wátáama kéitaawana yirukaké yáqtokaawana íráqôn-aramma yirukaqá ôriq umá itáíye.” téna tiráíye.

iramá kúraqma táganiye.

²¹ móra-nakoma iramá kúraqma aúpáqá kémaraiyo? ímiye. abarokáqá kémaraitana kégaiye.

²² keqnáámmá máqtemma aúpáqá wái-qtataqa abarokáqá aurániye. máqtemma kumayupí wái-qtataakaq ómmá kamá yupayo ínata aónanoe.

²³ aáqa wáina-nakoma itáíno!” téna tiráíye:

²⁴ “máqtemma itaígómá arupú umá itáaro! náaraq umá-yataarabi améqa mimórá-yátááqá mayánóe. mú mikákáa umá mayánóe.

²⁵ ááqibo móra-nakoma taíbaq-yataaqa wáinanama keqnáámmá taíbaqa mayániye. ááqibo móra-nakoma íma wáinanama ímaya inana wení kéqokeq-yataaqa káqo-wama mayániye.” téna tiráíye.

kéitorain-ayukoni waéqma itaí-áímmá

²⁶ Ítu óq-aimma tiráiyē: “Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa nóikaa-maruraq wáiyō? maaráuma wáiyē. ááqibo móra-nakoma ayummá yópáqá iyaabítaaqa uréna ayúkóní óq-mayaima íkemayaiye.

²⁷ nokáamma waguréna wágáama itó-uma uréire kéena ayummá paá kéitorena anómma kéumitana maan-nákómá íma ítaraiye. náaraq umá pááq kéiyō?

²⁸ maragómá wenamáárîq áwáqnaa itana karaa-qtatááqá kéitorena arammá kéiyena émma áqnáabaqa árûma kéutena anaaékaqa anómma aurániye. áqnáabaqa pááqyamma kéutena mú mikáq kéuyena anómma múkáurena arámma kéiyaiye.

²⁹ naí-kánáámá arammá ábuma kamágitana kégaraiye.” téna tiráiyē.

pááqyan-ayukoni waéqma itaí-áímmá

³⁰ óq-aimma tiráiyē: “Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa nóikaa-maruraq wáiyō? minnáyaba waéqma itaí-áímmá nóine ténúnō?

³¹ maará kéiyē. pááqyan-ayumma marabí ukáitana

³² anaaékaqa anómma yaaráá umá itoráinata anón-amama yáinata numamá iréta ánáamma amaraqá kéoe. Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa miraráá kéena wenôpaqa mirá kéiyē.”

³³ téna wemá abarokáq timá yímikena maami waéqma itaí-áímmá taíbaqa timá yímikaitata ááqibo waayúkama itáawanama wemá timá yímikaiye.

³⁴ ááqibo paá waéqma itaí-áípi timá yímikena ááqibo káqoyu yiyuwéna wení iyápó-annagaraqa máápaq-urena waéqma itaí-áíkóní áaimma abarokáq timá yímikaiye.

Ítuma timá ámitana uwáágoma ánataraiye.

³⁵ aabaúmá karáákáq kúmitana Ítuma tiráiyē: “meran-ábápáq-ágínáúpáqá kó-onataae!” titata

³⁶ yaayorupamá paá máqe-uraawata waabáqtábá naaúpaqa kóoro timátuweta iyápó-annagaraq Ítugaraqá nópi-káárébi péketa wekáráq awíqmeta kóuraae. káqomma óq-nopi-kaarema yeráwáqtê urááe. kégowana

³⁷ yaugikómá anón-uwaama kéyoraitana karááqtoqa ôriq umá kéitana káárenobaqa nokómá ôriq umá ya kéogiraitana ááqibo

³⁸ Ítuma nópi-káregóní ayárepaqa kunúraqa aú waguráitata awáutureta tirááe: “tiráátinako, képuyunataama arummá íyaq kéiyō?” tewana

³⁹ itó-urena nokóqtábámá tiráiyē: “paá mááo!” titana uwáágoma ánatagena paá yaákare wáqe-uraiye. wáqe-uraitana

⁴⁰ Ítuma tiráiyē: “nôraq itanáq táaqa karáiyō? nôraq itaráq tirunóbáqá íkéitaaō? íyaq tágauraiyō?” titana

⁴¹ yáaqa paá kégaitata tirááe: “maan-nákómá náawabiyo? wemá timá yímikaitata uwáágoma nokógaráq kaqtó urááye.” téta tirááe.

5

Ítuma kuti-áágómmá waqtukéna waagómmá atóbamakaraiye.

¹ nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta Kerátínêti-marukaqa irááe.

² irááwana Ítuma nópi-káárébi ké yáubaraitana móra-nakoma máátîq-máatiq-murianobake yáubarena min-nákómá kuti-áágógáráqá máqe-urena aíboqnaaboqa uréna

³ máátîq-máatipaqa kéwaitata waayúkama kanaaráqá ánnáma íkégutomiye.

⁴ ááqibo waayúkama akoqnáá-annagaraqa kútówana wemá paá yarákéna máqten-annama wemá akoqnáá mú mikákáámmá máqe-urena máqte-kayukama wemá imaamumá mú mikákáámmá máqe-uraitata waayúkama wemmá íma kanaaráqá yáqtoqma áyabaa kéomiye.

⁵ wágááraqa nokáákaraqa wemá anubaqá muriánóbáqá uréire kéena wááqa kéyena óqtanapo wenamáárîq kégaraiye.

6 ááqibo wemá ayáqtáákake Ítumma káonena kabe-kabe umá uréna araayukaqá yó peréna

7 akoqnáá-aagaraqa tiráiyé: “Ítuo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Áánûqtu wemá mú mikákáá utái-manikoma máiyé. kemmá nôna umátikainono? ketí anónnáma ítimiyo! ítikamuwo!”

8 miráuma kítitana Ítuma tiráiyé: “kuti-áágô, wenaúnobake yáubaaol

9 enáwîqa náawabiyo?” titana “netuqyaa máunaboataa ketíwîqa Waabámáunatae.” téna

10 tiráiyé: “maakáqá mánataa máunatae. káqo-marabaqa kóiyaba íkétikaitae ítaa timátikao!” titana

11 taíbaq-poma anuraqá kénaawana

12 wemá tiráiyé: “timá tíminataa mi-pógóní íyaqnoabaqa pékonunatae.” titana

13 Ítuma tiráiyé: “pékoro!” titata yáubareta pógoni íyaqnoabaqa pékaawata máqte-pogoma tiyáapa-wayuka áiyayaa-poma (2,000-poma) aítabaqa péketa nopí péketa pukurááe. pukurááwata

14 pórawaqtí yiboámá kaba-kabe umá kóureta máqte-kayukama timá yímikaawata waayúkama aón irááe.

15 Ítunopaqa irááwana kuti-áágómá naayóbáqá wepí máqte-urai-nakoma unáákáqtôgaraqa maraq máqte-uraitana aákoma kanaaráqá uráitata káonaawana yemá yáaqa kégaiye.

16 ko aónatuweta ye-káyúkámá kuti-áágógáráq-nákóqtábámá pógóqtabama timá yímikaawata

17 Ítumma timá ámikaae: “ketáái timáápake kóaaol!” tewana

18 Ítuma nópí-káárébí kéberaitata kuti-áágógáráq máqte-urai-nakoma tiráiyé: “etê kóonaare.” titana

19 Ítu tiráiyé: “ímiye. enamáápaqa ení waayúkagaraqa yauweré kóaaol! uyátárai-nakoma emmá umákai-qtataaqtaba timá yímíyo! wemá íráqôniq úmákaitaba timá yímíyo!” titana

20 kóurena tiyááka-naa-marupaqa uréire uréna Ítu nôrabi umákaiqtabama timá yímikaitana máqtemma ítaraawana yáaqa karáiyé.

pukuráin-inaaruma awáutumakarena aaragóní naae-kárimá atóbamakaraiye.

21 ááqibo Ítuma móragaraqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá iráitata waayúkama yaayorupamá nokaayúkóní agínaupaqa wenôpaqa álkutaee.

22 álkutaawana móra-nakoma Yááíratí aapinaan-nááópáké anó-naqa iréna Ítumma káonenama arupi yauwaguréna

23 tiráiyé: “ketiyáámûkoma kékúiyé. emá ayáánaipo ánêkukuqa inanamá érákainana atóbena paá mániye. miráuma yínónô?” titana

24 wegáráqá kóuraiye. waayúkama ôriq umá yayorupamá wenanaaépaqa wakéta wekáqá álkutaawana

25 móra-inikoma naeagárimá títaupake kaayaq-káritímáátíráqá ákaraitana

26 netuqyaa-tótáá-wáyúkámá óqtamma áwáqnaa íyábá yímimanibo karímá íma érákaitana paá mayáiq-mayaiq umá kémayaitanaboana wení óqtamma ánataguraiye.

27 ááqibo wemá Ítuqtabama ítarena yaayoruparáá-kayukagaraqa ya máena aúyánánóbáqá ítaraiye:

28 “Ítuni unáákáqtômma ánêkukuqa onanamá ketí karímá étikaniye.” téna wení unáákáqtômma ánêkukuqa uráitana

29 naeagómá páátákáá káqnáguraitana wenaúnobaqa wení karímá atóbaguraiye téna ítaraiye.

30 Ítuni imaamugómá kóuraitana ítarena tiráiyé: “náawa ketí unáákáqtôraqa ánêkukuqa uráiyó?” titata

31 wení iyápó-anna-wayukama tirááe: “yaayorupamá áikutaawa yimónarema nôraq itaa tirááno? ‘náawa ánêkukuqa uráiyó?’ ” tewana

32 Ítuma paá abáá-urena ánêkukuq-nakoma aónane ínana

33 aaragómá karímá atóbamakaraitana ítáimma karáitana aqtete kéena aúbáq arupi yauwaguréna máqte-qaqtaqa Ítumma timá ámikaitana Ítu tiráiyé:

34 “ketiyáámûko, ení áyaqa timí-yátáákómá arunóbáqá ítaraanaboana ení karímá érakaraiye. kanaaráqá kóaa! ení karímá ánatagiye.”

35 kêtitata waayúkama Yááíratini naaópake iréta timá ámikaae: “enayáámûkoma pukuráiyé. aúba-naqtaba ibáqyuwaaó téq timá ámiyo.” tewana

36 Ítuma yetí wataáama ibáqyukena tiráiyé: “áaqa ígáino! áyako tágagino! arummá amíno!”

37 téna tébakaq-wayukayabama tiráiyé: “máaro! tinaaépaqa íma yeró!” titata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa wenanaaépaqa kóuraae.

38 kóureta aapinaa-nááópake anó-nakoni naaópaga irááwata waayúkama wááqa kéowana aónaraitata anókaqa ibiqá kéyaraae.

39 naaúpaqa pékena tiráiyé: “nôraq owata wááqa kéyoo? nôraq owata ibiqá yaráánabiyo? iyápóma íma pukuréna paá aú waguráiyé.” titata

40 waayúkama kaaqaari kéténe téta wíraama urááwana tiráiyé: “máápaqa yáubaaro!” téna iyápógoni aboágáráqá anóagaraqa Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa inaarúgómá wayákáa uréta

41 wení ayáákaqa yáqtokena tiráiyé: “tarítá kúmi!” maa-kátáágóni áaimma miráuma kétéiyé: “inaarúgô, ké kêtupo itóaa!”

42 titana itó-urena uréire uráiyé. anómma aúkurainaboana (12-karitimaatima) uréire uráitata waayúkama paátákáá yáaqa ôriq umá karáitata

43 Ítu akoqnáá umá tiráiyé: “waayúkama ítima-yimero.” téna timá yímikaiye: “maan-ínáárúmá aáwaqa amiyo!” téna tiráiyé.

6

Náátárêtibaqa waayúkama Ítuqtabama yinaaéma umákaraae.

1 mikáké kóurena wenamáápaqa iráitata wení iyápó-annae wenanaae wakááe.

2 ááqibo Tabaatiráqá aapinaan-náúpáqá wemá aapinaammá kêtima-yimitata netuqyaa-káyúkámá ítáawana yáaqa kaitata tirááe: “maan-nákómá náakakenaq maan-áápínáámmá matáiyó? nóikaan-itaigoma ámitanaq matáiyó? náaraq umáwaq anón-awaameqa we-nayáánapo kémaiyaio?”

3 wemá káámûqtaa-naqiye. Máriaani áanikoe. wenábâkon áwîqa Yêmiti Yóteti Yúqtaati Tááimonigaraq wáiyé. wenáukoyaama ketáágáráqá kémaae.” téta weqtábámá áá awááguraawana

4 Ítuma tiráiyé: “Áánûqtuni wataá-wataa-nakon áwîqa máqte-mapaqa anómma uwíniye. ááqibo wenamáápaqa wení wáátigogaraqa wenánnágáráq kíkaka anómma íma kéuwiye.”

5 téna mikáqá wemá anón-awaameqa kanaaráqá íma maténa ááqibo pááqya-kari-wayukama ánêkukena yetí karímá atóbamayikaiye.

6 ááqibo waayúkati yíyako íma tágaguraawana yeráwáqá irummá íma ítaraapoana Ítuma karáitaiye.

Ítuma wení iyápó-anna-wayukama timáyíkáitata kóuraae.

anaaékaq káqo-kaqo-marupaqa aapinaammá ko kêtima-yimiye.

7 wení iyápó-annama titaupake kaayaqá yáayaraitata kaaya-kaaya umá kówana timáyíkaraiye. kuti-áágómmá kanaaráqá waqtuwaígáae téna imaamumá yímikena

8 tiráiyé: “koéqa taíbaq ímáýáaro! paá yáumma mamé kóoro! kamááma unáámmá óqtamma íma mayéra paá kóoro!”

⁹ maqné-áitáúq-ánáámá kanaaráq éra ááqibo kímora kúberai-unaakoqtoma kúberaaro!" téna

¹⁰ timá yímikaiye: "móra-naupaqa peréqa mi-márúkáqá maéq mi-nááúpáqá wáero.

¹¹ ááqibo móra-marukaqa waayúkama íma agoyáá umátiketa keráwáqtí wátáama íma ítétama mi-márágóní kaitôgomma títaupike ayúmóro. ayúqtuwaiyanama yetí negi-yáqtááqá paá wániye."

¹² titata kóureta abarokáqá tirááe: "waayúkao, keráwáqtí kebó-yátáápíké waeráaro!" téta

¹³ taíbaq-kuti-aagoma waqtukéta netuqyaa-kárí-wáyúkama matawékaraqa péketa atóbamayikaraae.

Yóáane nommá perai-nákómá náarabi umá pukáimiye.

¹⁴ maannááyaba Érôti anómma yabíkái-nakoma ítaraiye. Ítuni áwîqa anómma utáitana ítaraiye. yaímma-wayukama tirááe: "Yóáane nommá perai-nákómá pukuráipike itó-urena imaamugárágá kéiyé." tewata

¹⁵ yaímma-wayukama tirááe: "Íráiyamiye." tewata tébakaqa tirááe: "naayó-kátáá-wátáá-nákáánákómá wemá wataá-wataa-naqa máiyé." tewana

¹⁶ Érôti ítarena tiráiyé: "Yóáanema kemá aqnómmá arákáunana wemá keqnáámmá itó-uraiye."

¹⁷ téna ááqa ítarena aanibo wemá wení waayúkama Yóáaneqtabama naayóbáqá timáyímikaitata uréta Yóáanemmma yáqtoqma kaarabútibi ánnáma kútaane. miráipoana Yóáane kaarabúti matáiyé. Érôtini ábâkoma Píripini ánákoma Erótiati Érôti yabitimá moyámmá matáitana minnáyaba

¹⁸ Yóáane naayóbáqá tiráiyé: "enábâkoni ánákoma yabitimá mayáánabo! Ímayaa!"

¹⁹ miráipoana Erótiatini áyámma itana Yóáanema ikámma puínéna kéiyé. ááqibo íma kanaaráqá ikamíniye.

²⁰ Érôti Yóáaneqtabama áaqa kégaitana Yóáaneni kateko-ááítábámá ítaraitana aokaq-naré téna ítaraiipoana Érôti kawáá umákaraiye. Yóáaneni watáa ítaraimma áaqa kégaitana amukaráq maqmá kéitaiye.

²¹ mi táoqa Érôti wení marákárai-kanaayaqa óniqa kauténa wení maqné-wáyúkáyábámá mú mikáq anó-kayukayabama Kááriribake anó-kayukayabama kaumá yímikaitana

²² Erótiatini ayáámûkoma imá yamáyíkaitana Érôti amuqá marakéna tiráiyé:

²³ "emá akáinaama ítama timónaao! ítama timónenaqa aménúne. kemá yabíkáuna-yataaqtaba tínaqa aúkáapike aráqma mórabaq aménúne." téna tiráiyé: "máqtemma ítama timónenai-yataaqa aménúne." titana

²⁴ wemá yáubarena anóama ítama aónaraiye: "nóiqtabawaq timiyó ténúnô?" titana anóama yauwéqma tiráiyé: "Yóáane nommá perai-nákóní aqnóné." titana

²⁵ ayáámûkoma páátákáá kóéna Érôti máipaqa íréna ítama aónena tiráiyé: "Yóáane nommá perai-nákóní aqnómmá táápepi timiyábá kétikaiye." titana

²⁶ Érôti arummá ôriq umá kéitana ááqibo namuq-wáyúkátí yúbáq wenáama tiráinapoana íma kaaqaarí téna

²⁷ páátákáá wení kawáá-náqá timá ámikaiye: "aqnómmá ko mamé iyo!" téna timákáitana kóurena kaarabútibike aqnómmá ko aráqmena

²⁸ táápepi mamé íréna inaarúgómá má ámikaitana inaarúgómá anóamma ámikaiye.

²⁹ miráitata Yóáaneni iyápó-annama ítátuweta íréta arááq-auma ya matéta máátiq-máatiq-muriapi mó-uqtamakaraae. miráuma Érôti áákaqa makéna Ítuqtabama tiráiyé: "Yóáane pukáipike itó-uraiye." téna tiráiyé.

Ítuma taíbaq-wayukama aáwaqa yímitata narááe.

³⁰ Ítuni iyápó-annama wenôpaqa yauweréta máqteniq aráátababi máqten-aimma timá yímikaataba timá ámikaae.

³¹ ááqibo taíbaq-wayukama kéywata Ítuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa íma kanaaráq naráámiye. íma narááwana Ítuma iyápó-annama timá yímikaiye: “kenamáataa káqopaqa ayáqtáákaqa ónúnatae. keráwáqá aagaq-naagáq téq mikák aagaínoe.” titata

³² nópí-káárébi yenamáa Ítugaraq kaqmáapaqa kóuraae.

³³ ááqibo kéowata taíbaq-wayukama yimónareta yeqtábámá ítareta máqte-marupake marabí yó-yo umá yetí áqnáabaqa kaqmáapaqa irááe.

³⁴ Ítuma nópí-káárébi ké marabí kukénama netuqyaa-wáábámmá kéyimonena arummá umayíkaraiye. yetí yabi-í-náqá íma máitata tipi-típiraa umá mááwana miráuma yimónarena netuqyaan-áápínáámmá kétima-yimiye.

³⁵ aaqá ékitata wení iyápó-annama iréta tirááe: “aaqá kéekibo kaqmáápapoana

³⁶ emá timá yíminata kó éta aáwaqa naa márúpake ko meyámmá máyáaro.” téta tewana

³⁷ Ítu tiráiyé: “keráwáqá aáwaqa yímero!” titata yemá ítama aónaraae: “nóinapi aáwaqa meyámmá mayánúnataabiyo? kaayaq-tiyááká-wáyúká aiyayaan-oqtakoma (200-kína) íumaataraiye.” tewana

³⁸ Ítuma tiráiyé: “yammá nôraq umá wáiyó? ko aónaaro!” titata aónatuweta timá ámikaae: “morá-tiyaapaq-yamma kaayaq-nóyáákáráqá wááe.”

³⁹ tewana Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama áápêpaakaqa maraq máero téra timá yímero!” titata

⁴⁰ araamá máqe-uraae. yaímma-wayukama tiyááka-wayuka aiyayaakaraqa (100) maraq mááwata yaímma-wayukama kaayaq-áiyáyáákáráqá tiyáákagaraqa (50) máqe-uraae.

⁴¹ mááwana Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráqá maténa wíyôkaqa karáqma káonena amuqá makéna nunamupí “tíkáiyé” tiráiyé. tiréna yammá kíqtíraaq umá wení iyápó-annama yímikaitata yemá waayúkama yímikaae. kéqnáámmá kaayaq-nóyááqá yáíkkaaq umá yímikaiye.

⁴² yakaráq noyáákaraq yímikaitata máqte-kayukama nátuweta yímûqa yaitata

⁴³ wení iyápó-annama yuqáan-aqto-atoma aígma aíqturaawata títaupake kaayaq-únámmá ógiqma aíqturaae.

⁴⁴ yagaroqtamá naa-káyúkámá títaupake kaayaq-wáyúkámá naikamá tiyááka aiyayaa-kayukama narááe (5,000).

Ítuma non ánanaakaqa náuraiye.

⁴⁵ natúwáawana Ítuma páátákáá wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nópi-káárébi Be-qtáirapaqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá áqnáabaqa kóoro! kemá anaaékaqa yénúne.” téna waabá-káyúkámá timá yímikaiye: “kóoro!” téna tiráiyé.

⁴⁶ timátuwena anuraqá nunamummá mú tiráiyé.

⁴⁷ enáinobaqa iyápó-anna-wayukama nópi-káárébi nokaayúkóní aúkápimma mááwana Ítuma wenamá iyuwéna marabí máqe-uraiye.

⁴⁸ uwáágoma ôriq umá kéyoraitata wení iyápó-annama nópi-káárébi íma kanaaráq kéowana Ítuma yimónarena nokáá-nokaamma non ánanaakaqa yeqtôpaqa kéyena yátamakitata káonaawana

⁴⁹⁻⁵⁰ yáaqa kégaitata ikatíqa kéeta yúyánánóbáqá “waátáe!” tirááe. yurááwana Ítuma páátákáá tiráiyé: “ké kéyune. táaqa ígáino!” téna

⁵¹ nópi-káárébi yeté pékaitana uwáágoma yoqmá ánataguraiye. iyápó-annama yáaqa ôriq umákaitata yúyánákó taítawaa kéiyé.

⁵² yakaq awaaméqá in-ááímmá íkéitaawana yetí yáakoma ummaamá ôriq uráiyé.

Ítuma Kénnétáaretibaqa karímá atóbamayikaraiye.

⁵³ nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta mararáqá Kénnétáaretibaqa yáá amakéta nópi-káárémá ánnáraqa kútaae.

⁵⁴ nópi-káárébi ké yáubaraawata waayúkama páátákáá Ítumma káoneta ítaraae.

⁵⁵ Ítaretá máqte-marukaqa uréta karí-wáyúkámá kúkutaaraqa maréta maméta Ítu máipaqa irááe.

⁵⁶ máqte-mapáqa Ítuma uréire uráipaqa naa-márûkaqa yópáqá máqtepaqa waayúkama yetí karí-wáyúkámá meyámmá kémayai-marukaqa mamé iréta egaa aéta tirááe: “ayúwénata ení wáqtôraqa karí-wáyúkámá ánekuyoro!” tewata máqtemma ánêkuyowana yetí karímá éqyíkaitata atóbaguraae.

7

aítaubikoni aapinaammá

¹ Péрати-wayukama yaímma aamá aúmakaan-aimma ítaraa-kayukagaraq Yérútáárebake iréta Ítunopaqa álkutaae.

² yaímma Ítuni iyápó-annama iyáámma íma tete éta aáwaqa kénaawata yimónaraae.

³ ááqibo Péрати-wayukagaraqa máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraqa yetí yítaubikoma timáyímikaawata iyáámma íma kateko umá tete étama aáwaqa ínawaomiye.

⁴ keqnáámmá aáwaqa meyámmá matéta íma tete étama ínawaomiye. yítaubikoma taíbaq aammá aúkai-kataama yímikaawata yemá mirá kéoe. táápeqa tete iyábá nawimmá tete iyábá taawemá tete iyábá kéqokeq-yaqtaaqa tete iyábá miráuma tete kéoe.

⁵ miráitata Péрати-wayukama aamá aúmatan-aimma yirááti-kayukagaraqa Ítumma ítama aónaraae: “nôraq itata ení iyápó-annama ketáái-títaubikoni aamá íkeiteta iyáá-paigaraqa kénaao?” tewana Ítu yauwéqma tiráiyee.

⁶ “Áítáiya keráwáqtábámá áraimma tiráitaq kaaqaari-wáyúkámá mááe. naayóbáqá wemá miráuma agatáiyee.

Áánûqtu kétiye.

‘maa-káyúkámá paá yóyaukake tíwîqa múte kéyauyoe.

yetí yirummá ketôpaqa íma kémaraae.

⁷ aamá aúmatan-aimma waayúkama ye túyánápíké kétiraatewaq yeráwáqá Áánûqtuni aamá aúmatan-aikaa kéitaae.

miráipoana ketíwîqa múte yawíyawaigoma yíwáqnaa kanaarác íniye.”

téna agatáitata

⁸ Ítuma tiráiyee: “keráwáqá Áánûqtuni aammá aúkai-qtataaqa keráwáqtí tinaaépaqa yuwéq wáátigoni maníqá paá yáqtoqme kéoe.” téna tiráiyee:

⁹ “keráwáqtí maníkóní watáama yáqtoqme kéeta Áánûqtuni watáama yuwéta íkeitaae.

¹⁰ naayóbáqá Móteti tiráiyee. ‘enabommá enanókaraqa kaayoné umá yíwîqa múte yauyuwo! kaqtó umá yabíqyikaa! ááqibo móra-nakoma wenaboqtábámá wenanóqtabama táí-aimma tinnanama arááqa ikamínana puíniye.’ tiráitaq

¹¹ ááqibo keráwáqá kétee. ‘móra-nakoma wenaboqtábábi wenanóqtabama timá-yimena ‘kemá íma kanaarác timénúne. timúna-yataaqa tíwaqnaa-yaqtaaqa kóbaanie. Íbaru-aipi kóbaani wenáaimma mirá wáiyee Áánûqtunnae.’ mirá ténama

¹² aboámmá íma yíwáqnaa íniye.

¹³ keráwáqá Áánûqtuni watáama kéyuweq keráwáqtí aamá aúmakaan-aikaraq kéyuwaae. maami wái-qtátáárîqa taíbaqa kéoe.” téna tiráiyee.

waayúkama táiq umá aamá kárate-qtataaqa

¹⁴ Ítuma waabámmá wenôpaqa yááyarena timá yímikena tiráiyee: “ítáaro!

15 máqte-qtaaqa arunóbáqá koínama íma kanaaráq táíq éna ááqibo arunóbáké yáubatuwena yáwína-yataakoma minnáma táíq kéíye.

16 taáqa wáinaaqa ítáaro!" tiréna

17 waabá-káyúkáyôpake kóurena naaúpaqa pékaitata wení iyápó-annama ítama aónaraae: "maa-kátáágón áaimma nóinabiyo?" tewana yauwéqma tiráíye:

18 "tébakaq íma ítáne umá íyaq keráwáqá ítaraao?"

19 ááqibo máqtemma kégumibo paá áyapi kégumena miráipoana ayábopike kéyutugiye." miráuma ítuma tiráíye: "máqtemma nai-yáqtááqá kanaaráq nánoe."

20 móragaraqa tiráíye: "arunóbáké yáubagurai-qtataaqa waayúkama táíq umá kéyiraatiye.

21 aúpáq arunóbáké táí-auyanamma íténa kebó-yátáákáríq kéena moyámmá kémayena waayúkama kéikamena

22 aaramá moyámmá yabitimá kémayena aúrananna káena taíbaq-kumiq-yaqtaaqa wáitana kaaqaari kétena negígómá kéena kéwakarena áwíqa yama aráápena táí-weganokanoqa kéen

23 maami-kútí-yátáákómá waayúkagoni arunóbáké kéyaubena waayúkama táíq umá káraatiye." téna tiráíye.

aaragóní arupi itaígómá

24 ítuma kóurena Tááya-marukaqa iréna móra-naupaqa pékena wemá máitata yemá aónaiyaba íkákaiye. ááqibo aúpáqá íma kanaaráq máqte-uraiye.

25 móra-inikoni ayáámûkoma kuti-áágógáráqá máitana min anóama ítutuqtabama ítarena páátákáá wenôpaqa iréna ítuni aítaupi aípaq aguráíye.

26 min-íníkmá íma naaóq-inimibo wemá Pinítia Tírîabake iréna mibáqá wenanóama marákáraitana mibáké iréna ítutuqtabama egaa aráíye: "ketiyáámûkoni arupiké kuti-áágómá waqtuwaa!" titana ítuma tiráíye:

27 "ááqibo áqnáabaqa naaópaq-iyapogotaa aáwaqa yímiketæ. iyápógoni aáwaqa mamá iyákómá amíyábá minnáma íma íráqô-qtataaqiye." téna tiráíye min-íníkmá tiráíye:

28 "téna. ááqibo iyán árâaqa yaare-aménáápáqá maéta iyápógoni aáwaqa araaqtáma ábûpuma kénaae." titana

29 ítuma tiráíye: "kateko-áímmá tiráánaboana kuti-áágómá enayáámûkoni arupiké yáubagina ení naaópaqa kóaa!" titana

30 wení naaópaqa kóurena ayáámûkoma aónaraitana wemá wai-yááréráqá kanaaráq máitana kuti-áágómá arupiké yáubama ánatama kóuraiye.

ítuma aíbôq-nakoma atóbamakaraiye.

31 ítuma Tááya-marupake Tááíranabaqa kóurena Tááíranabake Kááiriri-nokaayukaqa iréna Tekááporitipake tiyááka-marupakene iráíye.

32 iráitata tébakaq-wayukama aíbôq-naqa awíqme ítunopaqa irááwana wemá aamá íkéitena íma arupú umá kítitata egaamá arááe: "ayáánapo ánêkuinanama atóbamakaniye." tewana

33 ítuma wegáráqá waabápiké awíqme kóurena ayáán-amama min-aíbôq-nákóní áárarapi makéna wiráátima wikéna amáábîraq ánêkukena

34 wiyôkaqa aónarena karagíkáráqá yumákáraiye: "yarótáyakaa!" wemá Áárámê-aipike tiréna "íbaqta" tiráíye. min-áíkmá áaimma aáqa yarótáyakao.

35 tiráitana páátákáá min-nákóní ááramma yarótáguraitana óyauqa oyaaq uráitana wemá aamá kanaaráq kétiye.

36 miráitana ítuma akoqnáá umá timá yímikaiye: "atóbamakaiqtabama ítima-yimero!" titata máqtemma abarokáqá anókaqa timá yímikaitata

³⁷ máqte-kayukama ítáawanama yáaqa karáiyé. yáaqa ôriq umá karáitata tirááe: “wemá máqte-qtataaqa katekoîq kéiyé. aíbôqnaaboq-nakoma timá ámikaitana aamá kéitena kanaaraq kétiye.” téta tirááe.

8

Îtuma móragaraqa taíbaq-wayukama aáwaqa yímikaitata narááe.

¹ pááqyamma anaaékaqa káqomma waabámmá anómma áikutaae. áikutaawana yetí aáwaqa ánataguraitana Îtuma wení iyápó-annama yááyarena tiráiyé:

² “maa-káyúkáyábámá tirummá kéumayikaunaboata ketê kaumo-yúpáámá máqe-ureta aáwaqa íkénaawaqa

³ kemá timá yíménatama naaópaqa! kóétama ayáqtáákaqa kéyepoqa aáwaqa íma yíménatama yúnááímmá ínóe.” titata

⁴ wení iyápó-annama tirááe: “kááyûq-mapaqibo taíbaq waqmé o-káyúkámá náakakena miráuma-aawaqa taíbaq mamá yiménúnataabiyo?” tewana

⁵ Îtu tiráiyé: “ení yammá nôraq-umabiyo?” titata “abapaké kaayaré.” téta yauwéqma

⁶ tewana Îtuma “maraq máaro!” timá yímituwena mi-qtámmá abapaké kaayaqá maténa nunamupí Áánûqtuqtabama amuqá makéna “tíkáiyé” tiréna kíqtíraaqa uréna wení iyápó-annama yímikaitata waabámmá yímikaae.

⁷ keqnáámmá noyááqa yakaráqá maténa nunamupí “tíkáiyé” tiréna iyápó-annama yímikena timá yímikaiye: “yímero!” titata yímikaae. yímikaawata

⁸ máqtemma nátúwáawana yímûqa yaráiyé. taíbaq-wayukama títaupake kaayaq-wáyúká-áiyáyáámmá (4,000) nátúwáawata

⁹ iyápó-annama ábûpuma araaqtáma abapaké kaayaq-únápí aíqturaawana Îtuma timá yímikaiye: “naaópaqa kóoro!”

¹⁰ timátuwena nópi-káárébi iyápó-annagaraqa péketa Táámánûtaa-marupaqa kóuraae.

Pérati-wayukama awaaméq-yátááqtábá ítama aónaraae.

¹¹ tébakaqa Pérati-wayukama utéta aagaren áimma kététa ítama aóna-aona urááe: “wíyôkakena-awaameqa tiráátiyo!” tewana

¹² Îtuma karagíqa kéyena tiráiyé: “nôraq itata íbêq-wayukama aati-aatimá ‘awaaméqá timiyo!’ kéteo? ké kétune awaaméqá íma yiráátéq íyimenune.” téna

¹³ yeqtôpake yiyuwé kóurena nópi-káárébi móragaraqa pékena yanaapáq agínááúpáqá kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqá

¹⁴⁻¹⁵ Îtuni iyápó-annama aáwaqa yiwikáqtuweta yewana kímora-yamma nópi-káárébi wáqe-uraitana Îtu tiráiyé: “keráwáqá Pérati-waayukati yammá itoraí-yátáákáraq Êrôtini yammá itoraí-yáqtááqtábámá aónama kawáá oro!” titata

¹⁶ minnáyaba wataá-wataa yé-íyáá tirááe: “nôraq itanáq mirá kétéyo? yammá íma wáitana mirá kétéye.” tewana Îtu yetí watáayabama ítarena

¹⁷ tiráiyé: “nôraq itaráq yammá íma wáiqtabama wataá-wataa kéteo? íyaq ítaraao? póraanabono? aíbôqnaaboq kéoo?

¹⁸ túramma wáimma íyaq káonaao? tááraramma wáimma íyaq kéitao? íyaq taákaqa makááo?

¹⁹ kemá móra-tiyaapaq-yamma taíbaq-waayukama kíqtí-giti umáyíkarauo nôraq umá unáápímmá tébakaq aqtó-ááwáqá aíturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe:

²⁰ “áaqibo abapaké kaayaq-yámmá kíqtí-giti umáyíkarauo nôraq umá unáápí abûpuma aíqturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe. tewana

21 Ítuma ítama yimónaraiye: “paá íyaq arútama ítaraanabiyo?” téna tiráiyé.

Ítuma aúramma karopágurái-nakoma Béqtáirabaqa atóbamakaiye.

22 Béqtáirabaqa irááwata mikáqá tébakaq-wayukama aúramma karopágurái-nakoma áwîqme Ítunopaqa iréta egaa arááe: “emá ánekuinanama atóbamakaniye.” téwana

23 Ítuma ayáákaqa yáqtoqma yabitimá márûpake áwîqme kóurena aúrapi wiráátima wiq-makéna ayáánapo ánêkukena ítama aónaraiye: “ára káonaano?” titana

24 min-nákómá káonena tiráiyé: “kemá waayúkama yaaráá umá uréire kéowaq káonaune.” titana

25 Ítuma móragaraqa aúrakaqa ayáámma makáitana íbêqa min-nákómá akoqnáá umá aónaraitana aúramma atóbamakarainana máqte-qtataaqa káonaitama

26 Ítuma timá ámikaiye: “ení naaópaqa kóé! mi-márûpáké yéna márûpaqa móragaraqa íma yauweré iyo!” téna tiráiyé.

Pítaa Ítuni áaimma abarokáq kétiye.

27 ááqibo Ítuma wení iyápó-annagaraqa Tétáriá Píripai-marupaqa kégoweta Ítuma ítama yimónaraiye: “timá tíméro! waayúkama keqtábámá nóinae kéteo! náawabuno?” titata yauwéqma tirááe:

28 “yaímma kétee emá Yóáane nommá pérakarai-nakoe kétéwata yaímma emá Iráíya máane téta kétee. tébakaqa emá Áánûqtuni watáá-wataa-nakomone kétee.” tewana Ítuma ítama yimónaraiye:

29 “keráwáqá nóine kéteo? náawabuno?” titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “emá Áánûqtuni aúyánámmá Metáíya máane.” titana

30 Ítu timá yímikaiye: “keqtábámá waayúkama ítima-yimero!” téna tiráiyé.

Ítuma wemá aíqa íyábágáráq wemá puínîtabagaraq timá yímikaiye.

31 Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama miráuma kéyiraatena timá yímikaiye: “ké Waayúka-Araaqa máune. taíbaq-yataaqtabama tíqa íniye. ketáái anó-kayukama uyátáráa-monoq-wayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá anaaéma umátiketa tíkamiyaqa pukónúne. púyónana kaumo-yúpáámá ánataginana tiwáutinaqa paá mánune.”

32 miráuma abarokáq titana Pítaa ítátuwena Ítumma áwîqme nékaqa mó áá awáágitana

33 ááqibo Ítu wení iyápó-annama yimónarena Pítaamma áá awááguraiye: “emá webó-náqá máane. ketinaaépaq yáwaa! enaúyánámmá paá waayúkagoni aúyánámíye. íma Áánûqtuni aúyánámíbo!”

34 timátuwena wemá wení iyápó-annama waabákáráqá wenôpaqa yááyaraiye. yááyarena timá yímikaiye: “ááqibo móra-nakoma akáínana tinaaépaqa yínénama wemá wení akáígómá awikátuwena yuwáino! wenáuma mamé uwí-yátááqtábá kéyuwenawaq wení máárípuma múte kémayena tinaaé mamé yíno!

35 móra-nakoma paá mánaae ténama wení paá mái-yataaqa aúyoraniye. ááqibo móra-nakoma keqtábámá puyéna ketí átê-wataayabama puyénama wení paá mái-yataaqa mayániye.

36 ááqibo móra-nakoma máqtemma mararáq wái-qtataaqa matokáinanama wení paá mái-yataaqa aúyokinanama nôraq ínáyô?

37 nóinapo wení paá mái-yataaqa móragaraqa meyánîq ínáyô?

38 ketí watáayabama íbêqa kebó-yúpááráqá keqtábá agaemá ínaqa ké Waayúka-Araaqa maéqa weqtábámá kemá yéna-taoqa ketiboní tágagi-yataakaraqa wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq yéqa mikáq kemá tigaemá umákanune.” téna Ítuma

9

¹ tiráiyē: “taákaqa máráaro! tébakaqa maakáq itó-uma paá máa-kayukama íma puíyana Áánûtuma kawáá kéi-kanaama akoqnáágaraqa yínata aónéta puínoe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma káqowaraa aúkéna tágaguraiye.

² abapaké móra-wagaama pukitana Ítuma Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanekaraqa yíwîqmena anón-anuraqa utéta yenamáa máneta urááe. mikáqá Ítumma káonaawana wemá káqowaraa aúkitata

³ wení unáákáqtôma waéqma tágagurena mú mikákáá wayámmá aúkitataa waayúkama tete umátúwáakakaatati íma miráuma wayákayana umá tágagine iné.

⁴ mirá umátuweta Iráíya Mótetigaraqa Ítugaraqa watáá-wataa kétéwata yimónaraawana

⁵ Pítaa tiráiyē: “yirááti-nako, maakáq mánunataama iráqôniq kéinataa kaumo-námmá taróq onúnataama mórama ennáe. mórama Mótetinnæ. mórama Iráíyanna taróq onúnatae.” titana

⁶ yáaqa karáitata Pítaa tínîn-aimma íma Ítaraipoana mirá-tiraiye.

⁷ ááqibo konnámá kukéna yemmá yawááq uráitana aagómá konnánóbáké tiráiyē: “tíkái-ketaanikoma máiyē. máinaraq wenáama Ítáaro!”

⁸ yemá yúrapike abáá uréta Ítumma wenamáa aónaraae.

⁹ anuraké kukááwana Ítuma timá yímikaiye: “káqo-kayukama aónaraawaigoqtabama Ítima-yimero! ááqibo kemá Waayúka-Araaqa pukuráipike awaútinana itoínaqa mikáq kanaaráq timá yímero!” titata

¹⁰ wenáama Ítareta kaqtó uréta ááqibo maannáyaba watáá-wataa tirááe: “pukuráipike awaúturaigoma nóin-ainabiyo!” téta

¹¹ Ítumma ítama aónaraae: “aapinaa-káyúkámá kétee ‘Iráíya áqnáabaqa yíniye.’ nôraq itatáq mirá kéteo!” titana

¹² Ítuma yauwéqma tiráiyē: “Iráíya áqnáabaqa kéyena máqte-qtataaqa yokaa-yokaa kéiyē. ááqibo nôraq itana Waayúka-Araaqtabama Áánûqtuni agamatán-áípí mirá kétiyo? ‘wemá anón-aiqa mayáinatama waayúkama wemmá ayúqma ánatainoe.’

¹³ titaqá kemá kétéma-timune. Iráíya wágáábaqa iráinapoata waayúkama weqtábámá Áánuqtuni agamatán-áípí tiráiniq uréta máqte-qtataariq ónaae yíkái-qtataariq wekáq urááe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma kuti-ááqógáráq-íyápómá atóbamakaiye.

¹⁴ kukéta tébakaq iyápó-annaraqa irááwata anómma waabá-káyúkámá yeqtôpaqa áíkutaawata yimónaraae. aapinaa-káyúkámá Ítuni iyápó-annagaraqa aagaren áimma kétéwata

¹⁵ waabámmá Ítumma káoneta iyánáaq umáreta uyaaté uréta agoyáá umákaraae.

¹⁶ Ítu wení iyápó-annama ítama yimónaraiye: “nóiqtabama yegáráqá aagaren áimma kéteo?” titana

¹⁷ waabápike móra-nakoma tiráiyē: “yirááti-nako, ketáanikoma enôpaqa áwîqme uráunana wení arupi kuti-ááqómá máitana aamá íketitana

¹⁸ kuti-ááqómá yáqtoqma marabí kéyawaitana wemá áwaayaamma agíkíqá kéitana óyaukaqa agaregómá ôriq kétena arááteru-teru kéiyē. kemá ení iyápó-annama ítama aónaraune. ‘kuti-ááqómá arupike waqtuwánô téq itáunata kanaaráq íma waqtukááe.’” titana

¹⁹ Ítu tiráiyē: “Íma ítáa-araakotaama mááe. nôraq umá yupaawaq keráwáqtê mánuno? keráwáqtí íitai-yataakoma tîbô kégaitaqa nôraq umá yupaawaq miráuma ónúnô? iyápóma áwîqme kekáqá yero!” titata

²⁰ iyápóma áwîqme irááwana Ítuma máitana kuti-áágómá wemmá aónarena iyápóma yáqtoqma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana óyaukake agaremá arááteru-teru uráie.

²¹ Ítu wenaboámmá ítama aónaraiye: “nôraq umá yupaawaq wegáráqá máqe-uraiyo?” titana aboámá yauwéqma tiráie: “pááqyan-iyapoma máikakene.

²² taíbaq-kanaama irabí yukéna nopí yukéna arááqa ikámita ááqibo emá arummá umátikaa! emá kanaarácq énnaraq tíwáqnaa uwo!” titana

²³ Ítu tiráie: “náawabi keqtábá arupi ítama aruténama máqte-qtataaqa kanaarácq íniye.” titana

²⁴ aboámá ibiqá yaréna tiráie: “kemá tirupi kéitaupo ketí itaígómá pááqyamma itaígóqtábámá tíwáqnaa uwo!” titana

²⁵ Ítuma waabámmá yimónaraitata ya áíkutaawana kuti-áágóqtábámá abarokáqá akoqnaá umá tiráie: “aíbôqnaaboq kuti-áágó, kemá timá ámenaa iyápógoni arunóbáké yaúbagaao! yaúbarema móragaraqa arunóbácq íperaao!” titana

²⁶ wááqa yumátuwena iyápóma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana yáubaguráie. yáubaraitana iyápóma pukurénaaraa máqe-uraitata waayúkama tirááe: “pukuráie!” tewana

²⁷ Ítuma ayáámma yáqtoqma awaútitana itó-uráie.

²⁸ Ítuma naaúpaqa pékuraitata wení iyápó-annama aúpácq ítama aónaraae: “nôraq itatáá ketáámá íma kanaarácq waqtukáunataabiyo?” tewana

²⁹ tiráie: “nunamunápó maa-wáín-áágómá kanaarácq waqtuwáinoe. káqo-qtataaqnapo kanaarácq waqtuwáinoe.” téna Ítuma tiráie.

Ítuma móragaraqa wení pukígóqtábámá tiráie.

³⁰ mikáké kóureta Kááriribaqa kégowata waayúkama itanéowana Ítuma itaíyábá íkákaipoana wení iyápó-annama kétima-yimena tiráie:

³¹ “Waayúka-Araaqa yáqtoqma áwîqma yimíyatama ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-iniye.” titata

³² wemá tin-áikón áaimma íma ítareta ikaqtíq uréta ítama íma aónaraae.

náawa mú mikákáá anó-nakoma máieyo?

³³ Kápéranabaqa iréta naaúpaqa maéta máawana Ítuma ítama yimónaraiye: “nóiqtabama aakaqá uréire uréta watáá-wataa tirááo?” titata

³⁴ timá abarokáqá íma tirááe. aakaqá uréire umá maéta yemá aagaren áimma tiráápoata náawabi áqnáaenariq íyábá aagaren áimma tiréta timá abarokáqá íma tirááwana

³⁵ Ítuma maraq maéna títaupake kaayaq-iyápó-ánnágómá yááyarena tiráie: “ítáaro! áqnáabataba akáina-nakoma aqtóbácq maíno! máqtekoni maqnémá auráino!” tiréna

³⁶ iyápóma áwîqma yetúbácqá ákarena áyabaa uréna tiráie:

³⁷ “móra-nakoma kebóana maaráá-iyápómá yabírakenaraa kemmá yabítikane íniye. yabítikanenaraa kenamá íma yabítikanibo timátíkarai-naqa yabírakane íniye.” téna tiráie.

namurommá íma maénama aanábómá máie.

³⁸ Yóáane Ítumma timá ámikáie: “yirááti-nako, móra-nakoma enáwîqa tiráinapoana kuti-áágómá waqtukáitataa ketáámá aónaretaa timá ámikaunatae ‘éqaa! ímira-uwo!’ tirétaa ení iyápó-annabike íma ketáátê íma máitataaboataa mirá-tiraunatae.” tewana

³⁹ Ítu tiráie: “ímira timá áméro! ‘éqaa!’ ítero! ááqibo ketíwîqa yáinapoana akoqnaá-yataaqa umá inéna min-nákómá keqtábámá táí-aimma íma kanaarácq tíniye.

⁴⁰ ááqibo íma namuroîq kéumatikenataama wemá aanábó máena íniye.

⁴¹ ááqibo keráwáqá Ítu Káríqtoni iyápóma máapoana móra-nakoma keqtababóana pááqya-qtataaqa miráumaraa nommá nawááena timénama wení íráqô-qtakaakoni anónnámma mayániye.” téna tiráiyé.

Ítun anaaé waráí-yátááqá mamá taítawaa kéiyé.

⁴² Ítu tiráiyé: “móra-nakoma ketáama ítarain-iyapoma kaaqaari-ááímmá aráátínanama min-íyápógómá ketáama yuwáinanama anón-oqtamma kaaqaari-nákóní ánúwarakaqa atáá-ataa umá nopí óqtakaraqa yuwáiyana pékena nommá nawíkama pukínanama minná kateko umá íni ááqibo iyápóma tinaaépaqa yuwáné ínanama mú mikákáá táígoma íniye.

⁴³ ááqibo tiyáákoma táigo-qtataariqo kéinaqa keráwáqá tinaaépaq yuwáneqa tiyáámma araráaro! áánibo kímora-ayaakaraqa mú mikákáá íráqômma keráwáqá tágagurai-marukaqa wínóe. kaayaq-áyaákáráqá márú mikákáá táígoma keráwáqá puí-márúkáqá

⁴⁴ irabí wínóe.

⁴⁵⁻⁴⁶ ááqibo aítaukoma táí-apima áwîqmena kéwinaama tinaaépaq yuwáneqa títauqa araráaro! kímora-aitaukaraqa mú mikákáá íráqômma tágarurapaqa yínéqa kaayaq-áitáúkáráqá márú mikákáá táígoma ína puíbáqá wínóe.

⁴⁷ ááqibo túrakoma kúmiq-yataariqo kéinaqa tinaaépaq yuwáneqa túramma kubíqtúwáaro! Áánûqtuni kurubáqá kímora-aurakaraqa mú mikákáá íráqômma yínéqa kaayaq-áurákáráqá márú mikákáá táígoma ínaq puíbáqá irabí wínóe.

⁴⁸ puí-márúkáqá marikómá íma ánatainana irágómá íma kama ánataníye.

⁴⁹ umá irabí agatuwáinana anaaékaq yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye. móraiq umá ketáa maqmá aóna-aona onanatáa yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye.

⁵⁰ ááqibo umá ikaaqa kétena aáwakaraqa átê kéinana ááqibo ikaaqa íma tíanama nóinapo móragaraqa átê ínáyô? miráuma tirupí umá-úrúá-qtátááqá wáinaqa máqte-kayukagaraqa aarawaamá paá máaro!” téna tiráiyé.

10

ánáakoma ayuwáiyábámá Ítuma timá yímikaiye.

¹ mibáqá kóurena Yúria-marupaqa kóurena Yótaa-nomma atamá kóuraitata waabámma móragaraqa áikutaawana wemá keqnáámma aapinaamma timá yímikaitata

² tébakaq Péрати-wayukama wenôpaqa íréta yoqmá aónaneta ítama aónaraae: “ketáái monoq wataabi yaaguyabí-áipí awaaikómá wenánáakoma kanaaráq ayuwáníyô?” tewana

³ Ítu ítama aónarena tiráiyé: “Móteti nóineq timá tímikaiyo?” titata

⁴ yé tirááe: “Móteti tiráiyé. ‘akáinama awaaikómá ayúkai-kanaamma agayéná ánáakoma kanaaráq ayuwániye.’ ” tewana

⁵ Ítu tiráiyé: “kaúbîq uráápoana Móteti miráuma timá tímikena agatáitana

⁶ áqnáabaqa Áánûqtu ímira-uraiye. Áánûqtu áqnáabaqa awaaikógáráqá ánáakogaraqa tarôq uráiyé.

⁷ ááqibo waagómá anóama aboámá iyuwéna ánáakote iyikááyata kónanaratama

⁸ mi-káyákómá kímora-auma auráyóye. kaayakómá íma paá maéta kímoragoma aúgemma mániye.

⁹ ááqibo Áánûqtu mi-móraráq makáinata waayúkama íma yataínoe.” titata

¹⁰ naaúpaqa wení iyápó-annama maannáyaba ítama aónaraawana

¹¹ wemá tiráiyé: “ánáakoma ayúwái-nakoma káqon-inimma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámma mayéna ánáakoma agaemá amíniye.

¹² keqnáámma awaaikó ayúkain-inimma wemá káqokanokoma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámma kémayaiye.” téna tiráiyé.

Ítuma pááqya-noiyaporawaqa atimuqá timá yíkaraiye.

13 ááqibo pááqya-noiyaporawaqa yiwîqme Ítunopaqa ánêkuku íkáae téta irááwata Ítuni iyápó-annama áá yiwááguraawana

14 Ítuma aónaimma áyámma uráitana tiráiyé: “paá máaro! iyápóma ketôpaqa kanaaráq kéyee. áá íma yiwáágoro! Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa miráráá umá iyápógoni márûqa wáiyé.

15 túwááyakaq máráaro! Áánûqtuni watáama iyápóraa umá arupi kéitai-nakoma Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa kóiniye. miráumaraa íkéitenama íma kóine iné.” téna

16 iyápóma yirákena íyóbaruqma uréire kéena tiráiyé: “eqtábámá íráqôniq umákaniye.” mirá téna íráqôn-aimma timá yíkaraiye. atimuqá ámikaiye.

anó-nakoma

17 kégoitana móra-nakoma uyááténa Ítunopaqa marabí araayutaúma aténa ítama aónaraiye: “íráqô-yiraati-nako, nóin-iraqo-qtataariraq éraq kemá íma ánatagena tágagigoma mayánaáq únabiyo?” titana

18 Ítu tiráiyé: “nôraq itaa keqtábámá íráqône tiráano? kímora-iraqokoma máena Áánûqtu wenamáa íráqômma máena kéiyé.

19 emá máqtemma yaaguyabí-áímmá ítaraane. aaramá moyámma morímá yamákaanabo! íyamakaa! waayúka ikámma puyónabo! íkamuwó! moyámma mayáanabo! ímayaa! kaaqaari-áímmá ténabo! ítiyo! wakaráanabo! íwakaraa! aboámá anóagaraqa kaayonéma umá yiwîqa múte yauyuwo. kaqtó umá yabíqyikaa!” titana

20 anó-nako tiráiyé: “yirááti-nako, maa yaaguyabí-yátááqá máqtemma iyápó máqe uráuna-kanaarake íbêkaraqa kaqtó kéune.” titana

21 Ítu aónaraitana wenaúyánámma wenôpaqa kóuraitana tiráiyé: “kímora-yataaqa íarutaiye. ení máqte-qtataaqa oótamma íma wái-kayukama yimiyo. yiméma Áánûqtugaraq ení oótamma taíbaqa anómma aurániye. yímituwe tinaaépaq iyo!” titana

22 mi-kátááyábá arummá ôriq uráitana wení oótamma taíbaq wáinapoana karagíqá yumáena kóuraiye.

23 kóuraitana Ítuma karáqme uré karáqme iré kéena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “anó-nakoma taíbaq oótamma makáina-nakoma Áánûqtuni-marupaqa umaagáráqá kóiniye.” titata

24 iyápó-annama wení watáayatabama yáaqa karáitana Ítuma móragaraqa tiráiyé:

25 “oótiraa-kakoma (káámo) waigóni-aapi péránéna iníkáámá oóta-nakoma Áánûqtuni márûpaq uínénama kamáa ániye.” titana

26 yáaqa ôriq kégaitata tirááe: “náawa kanaaráq peráníyô?” tewana

27 Ítuma karáqma káonena tiráiyé: “ááqibo umaa-yátááqá waayúkama íma kanaaráqá ínana Áánûqtu kanaaráq íniye.” titana

28 Pítaa tiráiyé: “ketáámá máqte-qtataaqa yukétaa enanaaépaqa kéyunatae.” titana

29 tiráiyé: “ááqibo kétima-timune ááqibo keqtábámá maan átê-wataayabama móra-nakoma naaópaqa yuwánénama awaaómá ábâkogaraqa yuwánénama anaanoámá aúkogaraqa yuwánénama aboámá anóagaraqa yuwánénama áanikoma ayáámûkogaraqa yuwánénama yókaráq yuqma ánatatuwenama

30 móragaraq-moragaraqa mayániye. taíbaq mayánéna íbêq-kanaama naammá taíbaq mayéna awaaútaáma ábâkotaagaraq taíbaq mayéna anaanoútaáma aúkoutaagaraqa taíbaq mayéna anóautaama taíbaq mayánéna aíkaraqa mayániye. mayéna anaaéka-kanaama íma ánatagena tágagigoma mayániye.

31 íbêq-ano-kayukama maqnémá ínana íbêq-maqne-wayukama uyátaneta yínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma móragaraqa wení puíyábámá tiráiyé.

³² aapaqá máeta Yúrútaárebaq kégowana Ítuma áqnáabaqa kégoitana wení iyápó-annama yáaqa kégaitata wenanaaépaqa kégowata tébakaq-wayukama yinaaépaqa keyewana yáaqa ôriq umá karáiyé. Ítuma móragaraqa wení iyápó-annama wenôpaqa yáárena máqtemma yínê-qtataaqa timá yímikaiye:

³³ “aónaaro! Yérútaárebaqa kéuyonatama mikáqá monoq-wáyúkámá aapina-káyúkágáráqá Waayúka-Araaqa yáqtoqma ánnáma amínéta aa ítai-wayukama yimíyata

³⁴ weqtábámá makatéta wirááti wekáqá wituwéta ikamíq-ikamiq umá ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-uma paá mániye.” téna tiráiyé.

Yêmitiyaa Yóáaneti Ítama aónaigoma

³⁵ Yêmiti Yóáanegaraqa Yéberen áanikoma wenôpaqa iréta ítama aónaraaye: “yirááti-nako, móra-yataaqa ítama aónayaa kekárátá mirá-umatikanono?” téyana tiráiyé:

³⁶ “tikái-yátááqá nôraq umátikanuno?” titata

³⁷ tiráiyé: “emá ení tágagi-marupaqa yénaka kerátámá enaukápáqá maraq máyaakae. meran-áukápáqá maan-aukapaqa anó-kayukati yibíqtátáráq maraq máyaakae.” teyana

³⁸ tiráiyé: “ítama aónááya-qtataaqa kenákámá íma ítaraaye. kemá naúna-yataaqa kanaaráq náyóyô? kemá peraúna-yataaqa peráyóyô?” titata

³⁹ tiráiyé: “kanaaráqá mirá-oyuye.” téyana tiráiyé: “keqnáámmá kínnamo naúna-yataaqa náyóye. kínnamo peraúna-yataaqa peráyóye.

⁴⁰ ááqibo ketukápáqá kemá íma kanaaráqá ‘maraq máékaol’ tenúne. Áánuqtu wenamá maannáyaba tíniye.” titata

⁴¹ tébakaq iyápó-anna-wayukama ítaraawana Yêmitiqtabama Yóáaneqtabama íyámma uráitata

⁴² Ítu yááyarena tiráiyé: “aa ítai-wayukagoni áaimma keráwáqá ítaraae. yetí uyátárai-kayukama kawáá-wáyúkágáráqá náápaakaraqa imaamugáráq-áímmá kétepoaq

⁴³ keráwáqá ímira-inoe. uyátaiyaba kákainanama tébakaqa yíwâqnaa íno!

⁴⁴ mú mikákáá áqnááemma mánae téna kákainanama máqtekoni maqnémá maíno!

⁴⁵ Waayúka-Araaqa wemmá áwâqnaa íyábá íma kukáibo máqtekoma yíwâqnaa umá wenamááriq uyéna yauwéqma meyaníq inéna kukáiyé.” téna tiráiyé.

Ítuma Páátáméati aúramma karopágurai-naqa atóbamakaraiye.

⁴⁶ Yérikobaqa irááwana Ítuma wení iyápó-annagaraqa anó-kaabakaraqa Yérikobake kégowana móra aúra karopágurai-naqa Páátáméati Timéyati áanikoma pari-páriakoni áwábaqa maéna óqtataba inaa-inaa kétéitana

⁴⁷ Náátárêtibake Ítuma kéyataitana ítarena akoqnáá umá ááyama tiráiyé: “Ítuo! Tébitini áanikoo! keqtábámá arummá umátikaaol!” titana

⁴⁸ taíbaq-wayukama áá awáágureta “páátí máao!” kétéwana mú mikákáá akoqnáá umá tiráiyé: “Tébitini áanikoo! arummá umátikaaol!” titana

⁴⁹ Ítuma paá máena tiráiyé: “ááyaaro!” titata aúra karopágurai-nakoma ááyareta tirááe: “áaqa ígáino! kááyaina itóaaol!” tewana

⁵⁰ unáákáqtôma ámuraake kabe-kabe umá káyutuvena itó-uma Ítunopaqa iráitana

⁵¹ Ítuma ítama aónaraiye: “akaígómá nôraq umá umákanuno?” titana tiráiyé: “tikái-tiraati-nako! keqnáámmá túrama aónanaare.” titana

⁵² “kóaaol!” téna tiráiyé: “enarupi ítaraiwaigoma atóbamakaraiye.” titana páátákáá kanaaráq káonena Ítuni anaaépaqa pari-páriakaqa kóuraiye.

11

Ítuma Yérútaárebaqa pékaitata kaayonémá urááe.

¹ ááqibo Yérútaárebaq waaqókáqá iréta Óribêti-anuraqa Béqtápégibaqa Béqtanibaqa irááwana Ítuma kaayaq-íyápó-ánná-wáyúkáyátábámá timá yímikaiye:

2 “kenákámá mi-márúpáqá kóokao! uréka oóti-araaqa aónéka waayúkama íma ayááqme uréire uráiyamma min-arááqá ayúqma áwîqme yekaaao!

3 ááqibo móra-waigoma aónéna ‘nôraq kéoyo?’ tínakama mirá-tima-amekao. uyátárai-nakoma kákaipoana páátákáá yauwéqma uwáyu amíniye.” titata

4 yenákmá kóureta oóti-araaqa abarokáqá ánnáraqa aónareta káyuboyata

5 tébakaq-wayukama ítama yimónaraae: “nôraq kéoyo? nôraq itaka min-arááqá káyuboyo?” tewata

6 Ítuma timá yímikain-aimma yauwéqma timá abarokáqá tirááyata “kanaarapaq íye” tirááe.

7 oóti-araaqa Ítunopaqa áwîqme iréta yetí unáákáqtôma oóti-araaq-amuraaqa akéta Ítuma ámûraaqa kéuyataitata

8 tébakaq-wayukama unáákáqtôma aakaqá ákaraamma mú mikákáá anómma yabíkái-naqa kéitata mirá éwaoniq umá mirá-uraae. tébakaqa yaayamamá ánagaraqa akáteta aakaqá ákaraawana wemá yínîtaba mirá-umakaraae.

9 ááqibo aakaqá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé ye-káyúkágáráq kabámareta tirááe: “atóbatikai-naqa otáána yi-nákóqtábámá anón-uyatarai-nakon áwîkaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye.

10 Tébiti ketibotáámá wení kawáá kéi-maruqa uyátárai-nakon áwîkaq wení yabi-í-yátááqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaa! ya-matiyuwaa!” mirá-timatuwaawana

11 Ítuma Yérútáárebaq utáíye. anó-monoq-naupaqa pékena karáqme uré karáqme iré kéena máqte-qtataaqa aónaimanibo aa ékitana yáubama Béqtanibaqa wení iyápó-annagaraqa kóuraae.

Ítuma arammá íma wáí-qtagama áá awááguraiye.

12 aaq iraráimma Béqtanibake yauwaré keyewana Ítumma áa-yaitana

13 kopaakáá-qtámá taíbaq-anagaraqa ayáqtáákaqa aónarena waaqókáqá uréna araqtábámá aónarena ááqibo abáá-abaa immá uráitana arammá ikéiyai-kanaaboana paá ánáma wáqe-uraiye.

14 Ítuma yaayamagómmá timá ámikaiye: “ekáqá yaa-yarammá íma iyaíno! waayúkama móragaraqa ení arammá íma nánoe!” titata wení iyápó-annama ítaraae.

Ítuma anó-monoq-naupaqa pékaiye.

15 Yérútáárebaqa irááwana Ítuma anó-monoq-naupaqa kurubáqá pékaitata mibáq meyámmá kémayaawata meyámmá kémaraawana yemmá Ítuma kurunóbáké waqtukéna óqtamma waékáa-kayukati yaaremá waéqtukena wáqwaaimma kémayaa-kayukati yibíqtátámá waéqtukaiye.

16 máqte-kayukama íma iyúwáitata oótama aqméta anó-monoq-namatupaqa kótawe-yatawe urááe.

17 mikáq yiráá téna tínoe: “Áánûqtuni agamatán-áípi agataíye! ‘ketí naaúpaqa máqte-kayukati nunamu-námmá téq ááqibo ketí naaúpaqa moyá-káyúkágoni naakáá ke máqtemma káuqmaraae.’ ” titata

18 uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ítareta Ítuma ikamíyábá téite urááe. ááqibo waabámmá máqtemma wení aapinaaqtábámá yáaqa karáinapoana yáaqa karáíye.

19 ááqibo énaikaqa Ítuma Yérútáárebake kóuraiye.

kopaakáá-qtágoni wátágoni áaimma

20 aaq iraráimma aakaqá uréire kéeta kopaakáá-qtámá aónaraawana mútûqa aayákagurena ánûpake aayákaguraitana

21 Pítáa aákaqa mákena tiráíye: “yirááti-nako! aónaao! emá áá awááguraana-yama aayákaguraiye.” titaana

22 Ítu tiráíye: “ítaao! arupi Áánûqtuqtabama yáqtoqma akoqnáá uráánama

²³ maan-ánúyábámá náawabi tíniye. ‘anugô, itó-uma únópí pékaao!’ tíyanama arupi káqon-auyanamma íma wáinama wenáimma pááq ínîn-aikoma mirá-umakaniye.

²⁴ miráinaqa kemá timá-timenune. kerawáqá tirummá améq móra-yataaqtabama nunamupí ítama aónáiyana máqtemma ítama aónaa-qtataaqa mayánóe.

²⁵ ááqibo nunamummá kėtiyanama káqo-yama táigo-qtataariq kéumatikaiyaqa tíyamma kéinaqa tíyamma paábaq yúwéraq! tirummá umákáaro! miráuma keqtibomá Áánûqtu keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá umátikaniye.

²⁶ íma káqo-yuti kúmiq-yataaqa paá umákaiyanama keráwáqtí kúmiq-yataaqa keqtibomá Áánûqtu íma mamá paá umátikaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma wení náápaqtabama timá yímikaiye.

²⁷ Yérútáárebaqa yauweréta irááe. Ítuma anó-monoq-naupaqa uréire kéitata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá anó-kayukagaraqa wenôpaqa iréta

²⁸ ítama aónaraae: “nói-naapaakaraqa maa-qtátáárîqa kéono? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo?” tewana

²⁹ Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “mórai q umá kemá móra-yaqtaaqqa kímorama ítama timónaanaqa yauwéqma abarokáqá timá-timiyaqa kemá nói-naapaakararaq kéyunopoaq timá-timenune.

³⁰ timá tímero! Yóáane nói-naapaakaraqa nommá péqyikaraiyo? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo. Áánûqtu ámikaiyo? waayúkama ámikaa?” titata

³¹ yenamáárîq aamá kégareta tirááe: “nóine tenúnataabiyo? ááqibo Áánûqtu ámikaiye tenanataámá wemá tíniye. ‘nôraq itata wenáama tirupi íma ítaraao?’ tînataa

³² ááqibo ‘waayúkama ámikaae’ tenanataámá waayúkama íyako táiq kéinata yé máqtemma Yóáaneqtabama yirummá amétama tínoe. ‘wemá Áánûqtuni watáá-wataa-naqa aúkaiye.’” mirá waayúkayaba téta yáaqa kaitata

³³ Ítumma timá ámikaae: “íma ítaraunatae.” tewana Ítu tiráiyé: “mórai q umá kemá ketí náápaqtabama ítima-yimenune.” téna tiráiyé.

12

uqtékáán-aráqtókóní kawáá-nákóní waéqma itaí-áímmá

¹ timátuwena waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye: “móra-nakoma yómmá uqtékáán-aráqtómmá yoqmakéna kurumá umá ikútena arammá igáriq í-máíqá ukéna yawáákaa-namma tarôq umákéna yabi-í-wáyúkámá yabi-ígáae téna yímikaiye. yímituwena óq-marupaqa kóuraitana

² arammá ábûma kaitana kuqtí-kánááráqá wemá wení maqne-kánókómá timákáitana tébakaq-aramma yabi-í-wáyúkáráké mamé kóuraiye.

³ kóuraitata yabi-í-wáyúkámá maqne-nákómá yáqtoqma ikámma waqtúwáawana yauweréna arammá ímayena paá kóuraiye.

⁴ ááqibo yókóní aboámá káqo-maqne-nakomma uréna mó-timaanikitana iráitata yabi-í-wáyúkámá aqnókáq kéikameta timákaawana kóuraitana ááqibo

⁵ yókóní aboámá káqo-maqne-nakomma timákáitana kóurena iráitata yemá arááqa ikámôwana pukáiyé. miráuma keqnáámmá káqomma timá ámikaitata kóuraawata tébakaqa yikákaawata pukááe.

⁶ ááqibo yókóní aboámá kímora-aanikoma márnínanama aboámá aúyánámmá ítarena ‘yemá ketáanikomma íma ikamínóe’ téna ítarena wemá írêkaqa wenáanikomma timá ámikaitana kóurena iráitata

⁷ yabi-í-wáyúkámá tirááe: ‘minná yókóní aboáni áanikomma ínataama ikámónanataa puínataa ketáámá yómmá mayánúnatae.’ téta

⁸ ikámôwana púitata arááq-auma yónaumeqaqa yaúma iyaabótukaae.

⁹ ááqibo yókóní aboámá nôraq íníyô? wemá yabi-í-wáyúkámá yíkaminata pukíyana wemá káqomma yabi-í-wáyúkámá yómmá yimínye.” ááqibo téna

¹⁰ Ítuma mirá-timatuwena ítama yimónaraiye: “Áánûqtuni agamatán-áípi íyaq yoráutaa? mirá kėtiye.

‘óqtakaraqa naammá taróq urááwana móra-oqtamma taróq kéo-kayukama maqné téta ayúkaawana mi-máqné-óqtákómmá mú mikákáá uyátárain-oqtamma aúkáitana

¹¹ maannâ anón-uyatarai-nakonopake kéritataa káonaunataama ketúrikaq átê kėtiye.’ ” titata

¹² anó-kayukama waéqma itaígóní áaimma ítareta yeqtábámá tiráitata ánnáma amíyataba maqmá aónaraamanibo waabáqtábámá yáaqa kégaitata paá ayuwéta kóuraae.

óqtamma amíyaqtabama ítama aónaraae.

¹³ tébakaq Pérati-wayukama Érótni waayúkagaraqa timáyímikaawata Ítumma wenáayaba waakápi akánéta irááe.

¹⁴ wenôpaqa iréta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá kateko umá máanaqtaa ítaraunataama emá waayúkayatabama áaqa íkégaitaa Áánûqtuni aammá áraimma káraatiye. ááqibo waayúkama káqo-yuyaba yúyánámmá itánôqtaba emá paá abarokáq umá áraimma kéténe. miráuma kéyenataa ketáámá ítama káonaunatae. ‘Arómani-kamaani-nakomma óqtamma kanaaráq aménúnataabiyo?’ ” tewana

¹⁵ aménúnataabi íyaq aménúnataabiyo?” téta tirááe. Ítuma yeqtí yáaimma ítarena tiráiyee: “nôraq itaráq waakápi mó-tikaneraq kéoo? móra-oqtamma mamé íyaraq kemá aónaano.” titata

¹⁶ maméta má ámikaawana ítama aónaraiye: “óqtakaraqa náawani amammá áwíkararaqa wáiyoo?” titata yauwéqma tirááe: “mú mikákáá anó-kamaani-nakona.” tewana

¹⁷ Ítuma tiráiyee: “kámááni-nakon-nama kámááni-nakomma áméro! ááqibo Áánûqtun-nama Áánûqtumma áméro!” titata weqtábámá yáaqa karáiyee.

pukuráipike itó-uiniqtabama tiráiyee.

¹⁸ tébakaqa Táátûti-wayukama Ítunopaqa iréta mi-káyúkámá yúyánánóbáqá tirááe: “waayúkama pukuráipike íma kéitoe.” téta Ítumma ítama aónareta tirááe:

¹⁹ “yirááti-nako, Móteti aúbama agamatíkarena tiráiyee. ‘ááqibo móra-nakoma puínanama wenánáakoma paá máena iyápóma ímo máinanama min-nákóní ábâkoma ánáakoma mayaíno! awaaóqtábámá iyápóma marakaíno!’ ááqiye téna

²⁰ móra-taoqa abapaké kaayaq-wátámá máqe-uraae. máqe-uraawana áqnáabaqa yi-waaómá aaramá maténa iyápóma ímarakena pukuráiyee.

²¹ pukuráitana ábâkoma min-ínímmá mayákarena iyápóma ímarakena pukitana we-nanaaéken-aoma keqnáámmá ánáakoma maténa iyápóma ímarakena pukuráiyee.

²² tébakaq-watama keqnáánîq urááe. ye-wátámá máqtemma min-ínímmá mayákareta iyápóma íma marakéta pukurááe. ááqibo pukowana írêqa min-ínímmá pukuráiyee.

²³ pukuráiyapike itó-i-kanaama min-ínímmá náawani ánáako aurániyo? yé abapaké kaayaq-wátámá matááe!” tewana

²⁴ Ítu yauwéqma tiráiyee: “keráwáqá íarutain-aimma kétee. monoq-áúbámá íkéteta Áánuqtuni akoqnáágoma íma ítaraae.

²⁵ ááqibo pukuráipike itó-iyamma Áánûtuni kaqtó-wayuka auránoe. awaikómá ánáakoma mórabi íma mánoe. paá aokaq-aokaq mánoe.

²⁶ ááqibo pukuráipike itó-iyabama Mótetini aúbabi íyaq yoráutaa? wemá abamá móra-yaa-wannama kaipáq máitana Áánûqtu timá ámikaiye. ‘kemá Áabaraama Ááitekima Yáakobouyaati manikómá máune.’ téna

27 wemá íma pukurái-kayukagoni maníkómá máibo wemá paá mái-kayukagoni maníkómá máíye. keráwáqá arábaguraae.” téna Ítuma tiráíye.

mú mikákáá yaaguyabí-áímmá

28 móra-aapinaa-nakoma máena mi-kátáá-wataa ítarena Ítuni kateko-áímmá abarokáq timá ítaraíye. íténa ítama aónaraiye: “nóin-aare-aimma mú mikákáámmá yaaguyabí-áínábiyo?” titana

29 Ítu tiráíye: “minnáma Ítiráaeo-wayukaa! ítáaro! Áánûqtu ketáái manikómá wenamáa anómma utái-nakoma máíye.

30 Áánûqtu keráwáqtí maníkóqtábámá tikaíno! wenôpaqa túyánámmá koíno! tirupikékáráqá taákgaraqa akoqnáágoraraqa máqtekaraqa weqtábámá tuyánámmá itaíyana tikaíno!’ maannâ áqnáen-aare-aimma

31 ááqibo keqnáámmá mórama kétiye. keráwáqtí waaqókáq-nákómá keqtábaráá umá tikaíno!’ mi-kááyáq-ámáán-áíkarátámá mú mikákáámmá wáitana maannáratati mú mikákáámmá yaaguyabí-áímmá íma wáíye.” titana

32 aapinaa-nákómá tiráíye: “yiráati-nako, téna emá áraimma kéténe. Áánûqtu wenamáa anómma utái-manikoma káqo-manikoma íma máitana wenamáa máíye.

33 máinana wenôpaqa aúyánámmá kóinana arupikékáráqá aákgaraqa akoqnáákgaraqa akáina ení waaqókáq-nákóqtábámá enamááríq akáiniq umá minnáyaba Áánûqtu ôriq umá amuqá kémaraiye. kéqokeq-wamma mamá irabí agamá Áánûqtuma ámínanama maannâ maqné-yátáápóana maaminnáyaba Áánûqtu pááqyan amuqá kémaraiye.” titana

34 Ítuma wení kateko-áíqtábámá ítarena tiráíye: “emá Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa waaqókáqá máane.” titana máqte-kayukama yáaqa karáitata móragaraqa íma ítama aónaraae.

Metáíyaqtabama ítama aónaraiye.

35 monoq-náúpáqá aapinaammá kétena Ítuma ítama aónaraiye: “náaraq umá aapinaa-káyúkámá Metáíyaqtabama kéteo ‘wemá Tébitini áanikoe’? kétéwana

36 ááqibo Áánûqtuni Aágoma timá ámikaitana Tébiti tiráíye! ‘anómma utái-nakoma ketí utái-nakokaq timá ámikaiye ketukápáqá maraq máao! maínaq ení namurommá enaítaukaqa akánúne.’

37 keqnáámmá Tébiti ‘utái-nakoe’ téna yaráinapoana náaraq umá Metáíya Tébitini áanikoabiyo?” téna tiráíye. waabámmá yimuqá kémareta ítaraae.

aapinaa-kááyúkáyáqtáb*** kékén-áímmá kétiye.

waabámmá anómma áíkuteta Ítun-aama ítátuweta yimuqá marákáraae.

38 ááqibo wemá timá yímikaiye: “aapinaa-kááyúkáyáqtábámá yabíqma akoqnáá oro! yemá ayáqtááq-unaakaqtogaraqa uréire íyábá kéyikainata meyaníq í-márúpáqá kaayonéma umáyíkaayaba kéyikainata

39 aapinaa-náúpáqá mú mikákáá íraqôn-abiqtatamma kémayeta ónikaqa mú mikákáá íraqôpoqa kémayeta

40 keqtoq-nóinítí naammá moyámmá kémayeta ayáqtááq-nunamumma awaaméq-núnámúmmá kététa yeqtí anónnáma mú mikákáá anómma yíkaraqa íniye.” téna tiráíye.

keqtoq-ínikóní ámikai-qaqtaaq

41 monoq-náúpáqá Ítuma óqtakoni yawáákaqa maraq máqe-uraitata waayúkama yeqtí ámikaan-oqtamma yáwáápi kémaraawana karáqma aónaraiye. taíbaq-wayukama taíbaq-oqtamma wái-kayukama taíbaq-oqtamma yawáápi makááwana

42 ááqibo móra-keqtoq-inikoma íréna kímora karogaron-óqtámá yawáápi makáitana

43 Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aónaaro! kín-inima oótamma íma wáin-inimma keqtoq-ínikómá wemá mú mikákáá anómma ámikaitata

44 tébakaq-wayukama taíbaq-otapike ámikaawana wemá íma wáipike mútûqa ámikena máqte-qaqtaaqqa ámikena nóikararaq paámá mániyo?" téna tiráiyé.

13

anó-monoq-namma yawítíginigtaba timá yímikaiye.

¹ Ítuma anó-monoq-naupake kéyubaitana mórama iyápó-annabike-nakoma tiráiyé: “yirááti-nako, aónaao! anó-monoq-namma naakómá mú mikákáá íráqôniq kéitana naan-óqtákáráqá íráqôniq kéiyé.” titana

² Ítu tiráiyé: “naammá máqtemma káonaano? maan-ánón-námmá yawítíginana máqten-oqtakoma yawítíma okaq-okaqa iyaabógínana kaayaq-kaayaq umá íma paá wániye.” téna tiráiyé.

táígo-kanaama aíkaraqa yíniye.

³ Ítuma Óríbêti-anuraqa maraq máena anó-monoq-naopaqa karáqma káonaitata Pítaa Yémitigaraqa Yóáanegaraqa Áánarugaraqa yenamáa wetê máeta ítama aónaraae:

⁴ “nói-taoraq mi-kánáámá pááq ínáyô? nóin-awaameqyataaraq pááq ínáyô? minnáyaba timá timiyo!” tewana

⁵ Ítuma yawwéqma tiráiyé: “yabíqma akoqnáá oro. káqowama ubaayammá umátikainabo!

⁶ taíbaq-wayukama iréta ubaayammá umátikanoe. miráinata ketíwîkaq iréta tínoe. ‘wemúne’ téta kaaqaari tínoe.

⁷ miráinaq uwáa-aimma ááiqtabama itéqa waaqókáqá ááíqa éta nékaq ááíqa éta íyan-aimma itáíyanama táaqa ígáino! mirán-ááíqá yínîmanibo mi-kánáámá maramá ánatai-kanaama íma pááq uráiyé.

⁸ móra-marukaq-wayukama itó-uma káqo-marukaq-wayukama ááíqa kéumayikaiyata móra-marukaq anó-nakoni waayúkama itó-uma káqo-nakoni waayúkama kéyikamiyata yaímma-aukapaqa márûma kéyinana yáa kéyainana mirá-qtátáákómá yíqa éna aaragómá iyápó marakánéna iníkáá íniye.

⁹ yabíqma akoqnáá oro! keráwáqá koti-áímmá timátiketa ánnama timéta tebûqa timínoe. aapinaa-náúpáqá tîkameta ókaq-okaq tîkameta keráwáqá anó-kayukayopaq mú mikákáá anó-kayukayopakaraq ketíwîkake yúbáqá itó-umatikayaqa ketí átê-watama timá yíménata mirá-inoe.

¹⁰ áqnaabaqa máqte-marupaq-wayukama átê-wataama waayúka abarokáq timá-yiminoe.

¹¹ ááqibo ánnama timí-kánáámá ‘nóin-ainaq ténúnô?’ ítero! anaaékaqa keqtúyánápíkén-áímmá ítero! áama tí-kánáámá timá-timin-aimma tero! ketááq maqma ítinobo Áánûqtuni Aágoma timá-timina-aimma tínóe.

¹² mi-kánáámá yiwaaómá yíbâkoma yíkamigaae téta yiboámá yeqtí iyápóma kutarurîq ínóe. iyápóma yetinóboyuma kutarurîq ínopoata yetinóboyuma yíkaminoe.

¹³ miráiyata ketíwîqtaboata keráwáqá tíyamma ôriq umátikanoe. ááqibo ánatagini-kanaama ketíwîkaq akoqnáá umá yáqtoraiya-kayukama paá atóbamayikaniye.” téna tiráiyé.

mú mikákáá anómma kabirái-yátááqá

¹⁴ óq-aimma tiráiyé: “kabiramá táígyun ínna-yataakoma pááq ínanama yawitíniye. aónáiyana mibáq íma wainabaq anubaq uyaatéra kóoro!” téna ááqibo aúbama yorautíya-kayukama ítáaro! tiráiyé: “aammá aúkaipaqa máinata máqtemma Yúríabaq máiya-kayukama uyaatéta anubaq kóoro!

¹⁵ ááqibo móra-nakoma naan-ámútáqá maína-nakoma íma naaúpaqa ku péqma táitawaa-yataaqa mayéna paá kóino.

¹⁶ ááqibo móra-nákoma yópáqá máinama íma naaópaqa yawwéqma unáákáqtôma ko mayéna paá kóino!

17 mi-túpáaráqá ámûkaraq-inimma iyápóma náamma kámina-inikaraqa anómma aíg-yaqtaaqá mayáiyana yirummá ôriq íniye.

18 ááqibo yaugiq kái-kanaama wáinatama yíqa anómma íné ínatama nunamupí íbêqa ítama aónaaro! ‘Áánûqtuo, mi-qtátáaqá yaugiq-kánáábí ímira-uwo!’ tíyana márû mikákáá íniye.

19 ááqibo mi-táigó-kánáámá mú mikákáá táigoma ínama ááqibo naayóbáqá Áánûqtu máqte-qtataaqá tarôq urái-kanaarake íbêkaraqa íma mirá-uraiye. keqnáámmá móragaraqa íma mirá-kánáámá aurániye.

20 ááqibo mi-kánáámá íma ánataginaratatata máqte-kayukama íma paá máne oné. miráitana Áánûqtu maa-kánááyábámá páaqya-kanaama iyo téna timákarena wení awaaméq-wáyúkáyábámá timáyíkaraiye.” téna tiráiyé.

21 Ítuma timá yímikaiye: “ááqibo mi-tái-kánáámá ínana móra-nakoma timá-ámena ‘Metáiyama maabáqá máibo aónaaro! mibáqá máiyé.’ tínaama íma arupi itaao!

22 taíbaq kaaqaari-Métáiyá kaaqaari-wátáá-wáyúkágáráqá auréta awaaméqá aráátineta Áánûqtuni waayúkama ubaayammá umáyiketaraa ínoé. miráuma kanaarq ínéta ínoé.

23 ááqibo karáqtuwe paá máaro! kemá áqnáabaqa kétima-timune. ítáaro!” téna tiráiyé.

24 Ítuma óq-aimma tiráiyé:

Waayúka-Araakoma kumíni-kanaayabama

“ááqibo táigo-kanaama aígá urái-kanaama ánatatuwena aabaúmá kumayuqá aukéna wíyómma móragaraqa íma tágaginana

25 wiyóqa wíyópake kutínana wíyôkoni akoqnáágoma popoq umáginiye.

26 umáqtuwena Waayúka-Araakoma konnákáqá kuména anón-akoqnaagaraqa tágagigogaraqa kumíniye.

27 kukéta Áánûqtuni kaqtó-wayukama timá-yiminata múqtûq maragóní aqtóbáké iyata Áánûqtuma awaaméqá umáyíkarai-kayukama yiwíqme yínoe.

28 yaagómá aapinaammá yiráátinata ítáaro! ááqibo yaayamamá yaa ánagaraqa yáinatama miráini-kanaama ítaraae.

29 móraiq uma maa-wái-qtáqtáaqá auráinatama kemá kumónúna-kanaama waaqókáríq íniye.

30 ááqibo taákaq máráaro! íbêqa paá máa-kayukama tébakaqa íma puíyana maa-wái-qtátáaqá máqtemma auránóe.

31 wíyôkaraqa maragáráqá ánataginamanibo ketáama íma ánataginiye.” téna Ítuma tiráiyé.

mi-kánáágóní aabaúmá máqte-kayukama nói-kanaaraqa yíníyô téta íkéitaae.

32 Ítuma timá yímikaiye: “ááqibo aabaúmá nôraq umá mi-kánáámá íníyô? nói-kagaama íníyô? máqte-kamma máqte-kayukagaraqa Áánûqtuni kaqtó-wayukama áanikogaraqa íkéitaae. aboámá wenamá kéitaiye.

33 mi kumíni-kanaama mi-kágáámá íma ítaraabo yabíqma akoqnáá oro!

34 miráaraa umá wáiyé! móra-nakoma naaópake aammá kóinena wení maqne-wáyúkámá yeqtí iyáánikaraqa iyuwéna kóitata yemá yabikááe. ááqibo wemá oqtaráq yabikái-nakoqtabama timá ámikaiye. ‘kawáá uwo! karáqtuwe máá!’ téna tiráiyé.

35 keráwáqá keqnáámmá karáqtuwe máaro! naakóní aboámá nói-tupaawaq yíníyô? énaikaraq yíníyô? aabáyaanapimma nokáán-aukaanaq yíníyô? iráqma tágaina-kanaararaq yíníyô? íma ítaraapoana

36 páátákáá yínibo wagobo!

37 ké kétima-timune. keqnáámmá máqte-kayukayabama kétima-yimune ‘karáqtuwe máaro!’ ” téna tiráiyé.

14

Ítumma ikamínôn-aimma tirááe.

¹ kaayaq-yúpáámá paá wáinana kótámaki-oniqa íma itóraitán-onikaraqa yínata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá Ítumma aúpáq yáqtoqma arááqá ikaméta náaraq umákainoqtababi abáá kéoe.

² abáá kéeta tirááe: “óniqa kaugi-kánáámá miráonatataama waayúkama ááiqá ínópoataa mi-kánáámá íma kanaarácq ónúnatae.” téta tirááe.

Ítumma Béqtanibaqa matawékaraqa pérakaraiye.

³ Ítuma Tááímoni kárú-nakoni naaúpaqa Béqtanibaqa nammáqá ya máitata aáwaqa kénaawana móra-inimma uyábékéna anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwékáráqá óqta-motorema yubáqtukena Ítuni aqnókáqá atíma pérakaraitata

⁴ tébakaq-wayukama íyámma ôriq umá uráitata tirááe: “nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá paá atíma pérakaraiyo? kaumo-tíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáíye. nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá íma kéyimenawaq meyámmá matáíyo?

⁵ ááqibo meyámmá mataíkakaatati mi-meyámmá oótamma íma wái-kayukama kanaarácq yiminé iné.” téta áá awááguraawana

⁶ Ítuma timá yímikaiye: “wemmá ayúwáaro! nôraq itarácq áá awááguraao? wemá keqtábámá íráqôniq uráíye.

⁷ áwáyoq-wayukama keráwáqtê máqte-kanaama paá mánobo! tikáinama aati-aatimá yíwáqnaa kanaarácq ínoe. ááqibo kemá keráwákáráqá máqte-kanaama íma paá mánune.

⁸ wemá kanaa uráíye. wemá áqnáabaqa ketúraqa átê-akuq-nokaraqa puyónúna-kanaayaba pétikaraiye.

⁹ ítáaro! máqtepaqa ketí átê-wataama abarokácq timá yímikai-marukaqa wení íbêq miráí-waigoma abarokácq timá-yimiyana wenáwîqa íma awikáinoe.” téna Ítuma tiráíye.

Yúqtaati Itikáárioti Ítuqtabama namuro-wáyúkámá timá yímikaiye.

¹⁰ titana Yúqtaati Itakáárioti iyápó-aanabike-nakoma uyátárai-monoq-wayukayopaqa kóurena tiráíye: “kemá tíwáqnaa onaq Ítumma yáqtoqma áwîqme ínóe.”

¹¹ titata yimuqá ôriq umá makéta meyámmá amínéta tirááe. tewana Yúqtaatima aúyánámmá iténa “nói-tupaama Ítumma oyaa umá yiráátenuno?” téna ítama táíq uréna kanaayábá abáá-abaa kéíye.

Ítuma kótámaki-oniqa wení iyápó-annagaraqa naráíye.

¹² yammá itoraí-óníq-kánáaráqá áqnáae-wagaabaqa kótáma-ki-kanaaraqa tipi-típi-araaqa ikákaawata Ítuni iyápó-annama ítama aónaraae: “náakaraqa ení kótámaki-oniqa ko kauma akánúnataabiyo?” tewana

¹³ Ítuma iyápó-annabike kaayaq-wáyúkámá mayái-áímmá timáyímikena tiráíye: “naa márûkaqa peráiyana móra-nakoma nommá yaqména kéyinaka wenanaaépaqa okaao.

¹⁴ naammá peráinaka min-náákóní aboámá timá ámekaa “tirááti-nakoma kétiye ketí naaúpaqa ketí iyápó-annagaraqa kótámaki-oniqa naí-námmá náakarabiyo?” timáqtuwena

¹⁵ wemá anón-amuraaq-namma tiráátiniye. máqte-qtataaqa yokaa-yokaa umátikarainaka mikáqá kótámaki-oniqa kaumá tíkáakaa!” timáqtuweta

¹⁶ kóureta naa márûkaqa péketa máqtemma Ítu timá yími-qtataaqa paá aónareta kótámaki-oniqa kaumakááye.

¹⁷ énaikaqa Ítu wení iyápó-annagaraqa iráitata

¹⁸ yaareráqá aáwaqa kénaawana Ítu tiráíye: “keráwápíké móra-nakoma ítama táíq umátikanena wemá kemmá kutaruríq íniye. aáwaqa ketê náina-nakoma mirá-íniye.” titana

19 yirummá ôriq kéitata móra-mora-yuma ítama aónaraiye: “keábiyo?” titana káqomma “keábiyo?” titana

20 Ítu yauwéqma tiráiyé: “eé títaupake kaayapíké móra-nakoma mimórá-táápépíké kegáráqá aáwaqa kénai-nakoe.

21 agamátán-áípi Waayúka-Araakoni aamá tiráiniq umá miráuma ínana ááqibo kutarurîq í-nákóni anónnáma mú mikákááné. min-nákómá íma marákaraikakaatati mú mikákáá íráqôniq íne iné.” téna Ítuma tiráiyé.

Írêq-oniqa kénaae.

22 aáwaqa kénaawana Ítuma yammá maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiye” timátuwena yímikena tiráiyé: “máýáaro! ketúmiye.” téna

23 wááéni-nomma káápubi maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiye” timátuwena yímikaitata máqtemma nátukaawana

24 Ítu timá yímikaiye: “maannáma ketí naaegómíye. taíbaq-wayukayabama atíma kéguminana ónipi nokáá umáyikanena kaayóqá kémayikaiye.

25 kemá kétima-timune. aran-nómmá móragaraqa ínanupo! ínanaaqa káqo-taoqa Áánûqtuni kawáá kái-marukaqa káqomma nánúne.” timátuwaitata

26 imá tiréta yúbareta Óribêti-anubaqa kóuraae.

Pítaama wakákáin-aimma Ítuma timá yímikaiye.

27 Ítu timá yímikaiye: “keé keráwáqá máqtemma íbêq-nokaamma táaqa káinaqa tiyuwé kóinoe. Áánûqtuni agamatán-áípi kétéye! ‘kemá tipi-típi yabi-í-náqá ikámónata tipi-típima ókaq-okaq kóinoe.’ tiráinapoata tiyuwéta kóinoe.

28 kemá tiwáutumatuwainaqá ító-uma kenókáámá Kááriribaqa ónúne.” tiráitana

29 Pítaa tiráiyé: “ááqibo máqtemma tébakaq-wayukama ayuwéta kóiyaya kemá íma ayuwéqa kónune.” titana

30 Ítu tiráiyé: “íbêq-nokaamma kokóregoma áama íma kaayapáq tínaama emá kaumo táoqa keqtábámá tínóne. ‘min-nákómmá kemá íaonareqa íkéitaune.’” titana

31 Pítaa akoqnáá umá tiráiyé: “ímiye! kemá puí-kánááráqá eté puyónúne. imá ayuwéqa kónune.” titata máqtemma miráráá umá tirááe.

Ítuma Kéqtêmani-yopaqa nunamummá tiráiyé.

32 Kéqtêmani-yopaqa irááwana Ítu tiráiyé: “maakáq máraiyo! nunamummá tenáá úne.” tiréna

33 Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa yíwíqmena kéyana áaqa kaitana táíq umá yáumetaraitana arummá ôriq umá kéitana

34 tiráiyé: “tirummá ôriq umá kéitaqa túyánámmá kéitaqa pukónúne. máraiyo! waagobo! karáqtuwe máaro!” titata

35 waaqókáqá marabí aipaq aguréna aíqa mayánénaboana nunamummá tiráiyé:

36 “apááô! ketiboó! máqte-qtataqa kanaaráq kéena maa-qtátááqá paábaq-matikaao! ááqibo ení akaígómá wárááo. ketí tikaígómá íwaraao.” téna

37 yauwéré immá yú wagurááwana aónaraiye. Pítaaqtabama tiráiyé: “Tááímonio! aú waguráánô? kímora-abauma íma kanaaráq karáqtuwe máqe-uraano?

38 karáqtuwe mááo! nunamummá tiyo! íma karáqtuwe máiya íma nunamummá tiráánaboqa Tááqtaan áama itánóne. aágoma kaqtó kéimanibo túgoma aqnúmmá kéena túgáibaa kéiyé.” téna tiráiyé.

39 móragaraqa keqnáámmá nunamummá timátuwena

40 yauwéréna immá keqnáámmá yúgáibaa ôriq kéitata íma kanaaráq karáqtuwe máqe urétapoata yú wagurááwana aónaraiye. wemmá yauwéqma timá ámínon-aimma íma ítaraae.

41 wemá kaumobáq yauwaré iréna tiráiyé: “waguréqa paá wagooro! áágaaniye. íbêqa aabaúmá umáguraiye, Waayúkagon-Araaqa kemmá kutarurîq i-nákómá kúmiq-wayukati iyáápi kémaraíye.

42 itó-uma kónunatiabo! aónaaro! kutarurîq umátíkarai-nakoma kéíye.” téna tiráiyé.

Îtumma ánnáma ámikaae.

43 kêtítana páátákáá Yúqtaati iyápó-annabike-nakoma iráitata wegáráqá waabámmá yáákáráqá waqtáákáráqá iréta uyátárai-monoq-wayukabike aapinaa-káyúkábíké anónuqma-wayukabikekaraq irááe.

44 kutarurîq i-nákómá awaaméqá yímikena tiráiyé: “kemá ámóqnaana-nakomma yáqtoqma ánnáma áméro! áwíqmeta yaákare kóoro!” tiráiyé.

45 Yúqtaati iréna páátákáá Îtunopaqa kéena kaayonébáké ámóqnaraitata

46 yáqtoqma ánnáma ámiketa akoqnáá umá yáqtokaa.

47 ááqibo móra-nakoma maéna yáámmá maténa mú mikáq anó-monoq-nakoni maqné-nákóní ááraramma agáuqtukaiye. ááqaanibo téna

48 Îtuma tiráiyé: “nôraq itaráq maaráuma yáákáráq waqtáákáráq yáqtoraneraq kéyeo? kemá íma moyán-arááq-náqá maéqa

49 máqte-tupaaraqa keráwákáráqá anó-monoq-naupaqa maéqa aapinaammá abarokáq tiráunaqa kemmá íma yáqtoqma ánnáma ítíkikaae. ááqibo Áánûqtuni agamatán-áímmá áraimma auraíno!” titata

50 máqtemma iyápó-anna-wayukama ayuwéta péqmare kóuraae.

51 ááqibo móra-maabugoma wáqtô itokáikaraq Îtun-annaepaqa kégoitata yáqtorakaraawana

52 wemá wáqtôma ayúqtukena unáákáqtôma aneqá íma wáikaraqa awaapáá uyaaténa kóuraiye.

Îtíráaeo anó-kayukama Îtumma aítaa umá aónaraae.

53 ááqibo yemá Îtumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaqa irááwata mikáqá máqtemma uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá áíkutaawana

54 ááqibo Pítaa Îtun-anaepaqa ayáqtáápake wakéna mú mikákáá anó-monoq-nakoni naamátúpaqa pékena kawáá-wáyúkágáráqá iraráqá maraq máena kégaanitata

55 ááqibo uyátárai-monoq-wayukama máqtemma káánítôre-wayukagaraqa Îtumma ikamínéta aítaa umá abáá kéomanibo íma máqe-uraiye.

56 taíbaq-wayukama kaaqaari-áímmá Îtuqtabama tímákáreta ááqibo mimórá-wátáámá íma kêteta káqo-kaqon-aimma netuqyaa tirááe.

57 ááqibo tébakaq-wayukama itó-uma kaaqaari-áípi tirááe:

58 “wemá tiráitata ítaraawana tiráiyé: “maamin-ánó-mónóq-námmá waayúkama tarôq uráá-namma kemá yauwítíyuwaiyaqa kaumo-wágáábí aúgemma tarôq ónááq únnae waayúkama íma tarôq kéíya-namma tarôq ónúne.” tirááwana

59 yeqtí wataágoma íma móraiq uráiyé.

60 mú mikákáá anó-monoq-nakoma yeqtí aúkáapimma itó-urena Îtumma aítaa umá aónarena tiráiyé: “wení watáayaba yauwéqma íma kanaaráq tímá abarokáq tinónô?” titana

61 Îtuma páátí máqe-urena aamá ítiraitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma móragaraqa ítama aónaraiye: “emá Metáiyabono? mú mikákáá uyátárai-manikoni áanikobono?” tiráitana Îtuma yauwéqma tiráiyé:

62 “máune.” téna “Waayúka-Araakoma Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máena wíyokoni konnákáq kumínata aónanoe.” téna tiráiyé.

63 mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma uráitana unáákáqtômma yuráqtukena tiráiyé: “nôraq itatáá káqo-kataama itánétaa kéunataabiyo?

⁶⁴ wenamáářiqa kaaqaari-áímmá tiqtábámá nôi-tuyananaq kéitaa?" titata máqtemma yauwéqma tirááe: "wemá mú mikákáá táíq uréna puíno." tewata

⁶⁵ tébakaqa Ítumma wirááti wirákáreta aúramma yawááq-ureta ikamíq-ikamiq kéeta tirááe: "náawa ikákaiyo?" tirááwata kawáá-wááyúkámá áwîqmeta iyáán-arunapo ikákaae.

Pítaa Ítuqtabama "wemmá íaonareq íkéitaune" téna tiráíye.

⁶⁶ Pítaa naamátûpaqa paá máitana móra-inaaruma mú mikákáá anó-monoq-nakoni maqné-ínáárúgómá

⁶⁷ Pítaamma iraráqá aónarena wemmá karáqma káonena tiráíye: "emá Ítuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraane." titana

⁶⁸ Pítaa tiráíye: "ímiye. enáama íkéiteqa íma ítaraune." téna oqtaráq kóuraitana kokóregoma áama tiráíye.

⁶⁹ anaaékaqa min-ínáárúgómá móragaraqa káonena móra-nakoma amakaq mái-nakomma timá ámikaiye: "wemá min-nákóni iyápómiye." titana Pítaa

⁷⁰ "ímiye." tiráíye. ááqibo pááqyamma anaaékaqa mikáq máa-kayukama Pítaamma timá ámikaae: "Kááriribake-nakoma máeboa emá iyápó-annabike mórabi máane." tewana

⁷¹ Pítaa timá akoqnáá uréna tiráíye: "ááqibo kemá kaaqaari kêtunaraa Áánuqtu tíkamine iné. min-nákómá íaonareq íkéitaune!" titana

⁷² kokóregoma móragaraqa áama tiráitana Pítaa Ítuma tiráin-aikoma aákaq itana ítaraiye: "kokóregoma áama kaayapáq íma tiráinaama emá kaumo táoqa keqtábámá wemmá íkéitaune tínóne." tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ánibo ibiqá ôriq umá yakáíye.

15

Ítuma aítaa umá aónaraae.

¹ aabáyaanapimma nokáápaqa uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-kááyúkágáráqá káánítôre-wayukagaraqa watáá-wataa timátuweta Ítumma yáqtoqma ánná kúmeta anó-kamaani-nakonopaqa mó ámikaawana min-ánó-nákóni áwîqa Pááíratima ááqibo téna

² Pááíratí Ítumma aítaa umá aónarena tiráíye: "emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabikáánabono?" titana Ítuma yauwéqma tiráíye: "téne." titata

³ uyátárai-monoq-wayukama weqtábámá tirááe: "wemá taíbaq-taigo-qtataariq uráíye." tewana

⁴ Pááíratí móragaraqa ítama aónaraiye: "yauwéqma íyaq timá-yiminono? eqtábámá taíbaq-taigon-aimma kétee." titana

⁵ Ítuma páátí máena móragaraqa yauwéqma ítima-amitana Pááíratima ítama iyánáaq uráíye.

Ítumma arááq ikamínéta tirááe.

⁶ ááqibo kótámaki-onikaqa aati-aatimá Pááíratima móra ánná-naupaqa mái-nakoma ayuwéwaimiye. wáátigoma awaaméqá maréta tewana Pááíratima ayúwáitana ánná-naupake kanaaráq ayúbákáitana kó éwaimiye.

⁷ ááqibo mi táoqa kaarabútibi móra-nakoma áwîqa Baráábatima máqe-urena anón-aaiqa wemá taíbaq-wayúkagaraqa uréna wemá móra-nakomma arááq ikámítana pukitana kaarabútibi máqe-uraiye.

⁸ ááqibo waabámmá áikuteta Pááíratí ánná-naupake ayúwái-nakoqtabama ítama aónaraae. aónaraawana

⁹ Pááíratí ítama yimónaraiye: "Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabikái-naqa ayúbakanuno?" téna

¹⁰ uyátárai-monoq-wayukati yáaimma ítareta paá yirunóbáqá kárún-aimma kêtetaboata Ítumma ánnáma ye ámikaae. miráuma ítarena tiráitata

11 uyátárai-monoq-wayukama waabámmá timá yímikaae: “Baráábatiqtaba kétikaiqtaae tero!” miráitata waabámmá timá yímikaae: “Baráábatimma ayúqmataa timiyoi!” tewata keqnáámmá

12 Pááírati móragaraqa timá yímikaiye: “ááqibo Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anónakoqtabama nôraq ónúno?” titata

13 waabámmá kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno?” tewana

14 Pááírati ítama yimónaraiye: “nóin-otaaniraq uréna nói-taigoniraq uráinabiyo?” titata mú mikákáá anókaq kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” tewana

15 Pááírati waabá-káyúkátí yimuqá máráinapoana Baráábatimma ayúbákaraiye. miráumatuwena Ítumma i-wáyúkámá yímikena timá yímikaiye: “akoqnáá-annanapo ikámoro! ikáqtuwera yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” téna Pááírati tiráiyé.

i-wáyúkámá Ítuqtabama ámiyoq-naayoq urááe.

16 timátuweta i-wáyúkámá Ítumma áwîqmeta kámááni-nakoni naamátûpaqa iréta tébakaq-i-wayukama yááyareta

17 tokô-kaqtoma mú mikákáá anónakoni wáqtôraa-katoma matéta áwáábíq-annama matéta mú mikákáá anónakoni kámokaa-kamoqa atoyumá tarôq uréta Ítuni aqnókáq abákareta

18 paá awaaméqá umá kaaqaarigó kaayoné umákareta tirááe: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anónakoni áwîqa múte yaúyoro! wemá anókanaama ayáqtáákaqa paá maíno!” téta

19 oótátánápó aqnókáq kéikameta kaáqá kémareta yiraayutaúmá ayéta kaayoné umáketa

20 ámiyoq-naayoq éta tokô-kaqtoma yukéta wení wáqtôma móragaraqa umáketa áwîqmeta yaaraqá nírigaraqa ikamínô-marupaq kóuraae.

Ítumma yaaráqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

21 kégoeta móra-nakomma yáqtokaamma wenáwîqa Tááímoni Tááírínipake-nare. Érékáánarayaa Árûbatiti yiboámá wemá yópáké kéitata yemá Ítuni kaapaq-yámá ámiketa timákaawana aqména kóuraiye.

22 Ítumma áwîqmeta móra-anuraqa iréta min-ánúgóní áwîqa Kórákóta-anue. áwîkoni áaimma aqnón-ayaatapare.

23 mibáqá iréta wááéni-nomma yaagóní anókáráq waéqma ámikaawana ínaraitata yaaraqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

24 ikáqtuweta wení unáákáqtôma yáíkaa umá uréta aábê yaréta unáákáqtôma móra-mora umá matááe.

25 ááqibo nírima ikákaan-abauma (9.00 kiroki) aabáyaanapimma aabaúmá kéuitata ikákaae.

26 yaaraqá aúbama wení táígoqtabama agáyáan-aikoma tiráiyé: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkái-nare.” titata

27 ááqibo wegáráqá kaayaqá moyánákáratámá yíkaketa Ítuni aukápáq mórama ayáánurapaq maréta mórama ayáánurapaq maréta urááe.

28 ááqibo miráuma monoq-áúbábí naayóbáqá agamátán-áikómá tiráiniq umá íbêqa áraimma mirá kéiyé: “wemmá otaa-káyúkábí makááe.” téna tiráine.

29 yaaraqá máitata waayúkama kótayata kéeta iyáátaq-yaataq yumá ámiyoq-naayoq kéeta aamá káwaageta tirááe: “enamáárîq anó-monoq-namma yawítíyuwe kí-kaumo-yupaama móragaraqa keqnáámmá tarôq ínáq óne

30 ááqibo yaaraké enamáárîq kumuwo! enamáárîq kuméma ípuinone.” tewata

31 keqnáámmá uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ámiyoq-naayoq kéeta tirááe: “wemá káqo-yuma yíwâqnaa uráitata íma pukáábo wenamáárîq íma kanaaráq áwâqnaa éna miráipoana puíniye.

³² ááqibo Metáiyama máikakaatati Ítiráao-wayukati mú mikákáá anó-nakoma yaaraké kumínataa aónétaa mikáq itánúnatae.” tewata keqnaámmá wegáráqá yíkakaa-nakorata ámiyoq-naayoq-aimma timákaraaye.

Îtuma pukáiyé.

³³ ááqibo wágáama aabaúamá aúkáapi uyáwitana kumayuqá aúqma máqte-maruqa yawááquraiye.

³⁴ aabaúamá kaumoráq kégumitana Îtuma kabámarena anókaq wááqa kéyena tiráiyé: “Érói, Érói, aráama tebakátáni?” téna wenábike mirá kétiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaa tiyúkáano?” titata

³⁵ tébakaqa máqeo-kayukama itareta tirááe: “ítáaro! wemá Iráiyamma kááyaiye.” tewana

³⁶ móra-nakoma uyaaté iréna parubaru-wánnáámá ikaa-q-nókáráqá yátaraq makéna Îtumma ámitana nátúwáitana min-nákómá tiráiyé: “éqtukaiyanao! Iráiyama yaaraké ya-matuwáinana kumínaayaba aónaaro!” titana

³⁷ Îtuma anókaq wááqa yumátuwena pukuráiyé.

³⁸ pukitana ááqibo anó-monoq-naupaqa oqtaráq tabaraáberaa-kannaama abí kúmakaama wenamáárîq aúkáapike kabááqma yakákuraiye.

³⁹ ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá máitana Îtu aúbáqá itó-uma máitana Îtuma wááqa yumátuwena pukitana aónatuwena wemá tiráiyé: “árainé. min-nákómá Áánûqtuni áaniko máqe-uraiye!” téna tiráiyé.

⁴⁰ ááqibo aaranaamá mikáqá nékaq máeta káoneta Tárômeyaa Máriaa Máátariniyaa Máriaa maqné Yêmitiyaa Yótéti anóaratama máqe-ureta

⁴¹ Kááriribaqa yemá Îtuni anaaé waqmé kéweta áwâqnaa urááe. taíbaq-kaqon-noinima Îtugaraqa Yérútáárebaq uráán-noinima mibáq nékaq máqe-uraae.

Îtuma uqtamákaraae.

⁴² ááqibo aabaúamá karaakáq kúmitana Tabaatiráqá yokaa-yokaa-í-yúpáámá wáitanaboana Yótêbi Aarimatéabake-nakoma iréna wemá káánítôre uyátárai-naqa maéna Áánûqtuni kawáá kéi-kanaayabama awé kéiyé.

⁴³ mimórá-nákómá Pááíratinopaqa ikatîq íma uréna Îtuni arááq-auyabama ítama aónaraiye: “timínónó?” tíminaq mó-uqtamakaano.” titana

⁴⁴ Pááírati auyánámmá ítarena “árainaq pukuráinabiyo?” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá ááyarena ítama aónarena tiráiyé: “ara pukáiyó?” titana kawáá-nákómá timá ámikaiye: “owé pukáiyé.” téna

⁴⁵ Pááírati iyánáaq umárena ítátuwena Yótêbimma timá ámikaiye: “kanaaráqíye. arááq-auma mayaa.” titana

⁴⁶ Yótêbi kateko-wánnáámá meyanîq umá maténa yaaraké aúma maténa wannaabí atáá-umakena óqtanobaqa maipí uqtamákena anón-oqtamma muriákóní ótaqa makéna yawááq-uraiye. mirá umáqtuwaitata

⁴⁷ Máriaa Máátariniyaa Máriaa Yótétini anóagaraqa máeta uqtamákaraiapaqa aónaraaye.

16

pukáipike itó-uraitabama

¹ Tabaatimá ánatagitata Máriaa Máátariniyaa Máriaa Yêmitini anóama Tárômegaraq átê-kuyumma i-qtáqtááqá meyámmá maqméta Îtumma pérakaneta matááe.

² Tóqtaaraqa íraqma tágagikaqa uqtamákarapaqa kóureta

³ kégoeta watáá-wataa tiréta “náawa oqtaráké óqtamma mamá páabaq “aukátikanitaabiyo?”

⁴ anón-oqtaoana ummaa yánitata tirááe. kéteta ko aónaamma óqtamma páabaq aukákuraitata aónaraae.

⁵ miráitata muríyánóbáqá péketa aónááyama móra-mabugoma wayán-únákáqtôgaraqa mibáqá maraq máqe-uraitana aónaraawana yáaqa ôriq umá karáitana min-nákómá tiráiyé:

⁶ “táaqa ígáino! Ítuma Náátárêtibake-nakomma kaapaq-yátáráq ikámaraa-nakomma abáá kéoyamma wemá pukáipike itó-urena íma máiyé. uqtamá káraapaqa aónaaro!

⁷ ááqibo wení iyápó-anna ko timá yímero! Pítaagaraqa timá áminata timá yímero! ‘Ítuma we-nókáámmá Kááriribaqa kégoitata mibáqá aónanowana keqnáámmá wemá keráwáqá miráuma timá tímikaiye.’ ” téna tiráiyé.

⁸ aanibo yemá yáubareta muríyápáké uyaaté kóureta ikatéyana yáaqa karáitatapoata páátí máqe-ureta máqte-kayukama íma timá yímikaae.

Ítuma Máaría Máátarininopaqa iráitana aónaraiye.

⁹ Ítuma pukuráipike itó-umatuwena Tóqtaa-abayaanapimma nokáápaqa wemá áqnáabaqa Máaría Máátarininopaqa iráiyé. naayóbáqá min-ínkóní arunóbáké abapaké kaayaq-kútí-áágómá Ítuma waqtukáiyé. ááqibo iráitana aónarena

¹⁰ Ítuni aanábómá ibiqá kéyaraawana ko timá yímikaiye Ítuma paá máitana aónarena

¹¹ timá yímiqtuwena kéiteta wenáama irunóbáqá íma ítaraae.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá Ítuma aónaraaye.

¹² anaaékaqa waéqma káqon-nakaa umá kaayaq-nákórátá yeqtôpaqa iráitata karaa-márúkáqá kégowana iráitata aónareta

¹³ yauwaréta tébakaqa timá yímikaawata kanaaráq íma ítaraae.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

¹⁴ ákaqa Ítuma wení iyápó-annama yeqtôpaqa iráitata ye títaupake móra-anna-wayukama aáwaqa kénaawana Ítuma iréna áá yiwááguraiye. yemá irupí íkéiteta káúbîq uréta wemá pukáipike itó-itata aónaraa-kayukama temmá íkéitaawanaboana áá yiwááguraiye.

¹⁵ wemá timá yímikaiye: “máqte-marukaqa kóoro! máqte-kayukama maan-áté-wátáámá mó-tima-yímero!

¹⁶ máqtemma yirupi kéitaa-kayukama nommá peráiyaga atóbamayikanune. íkeitaa-kayukama yawááq-umayikanune.

¹⁷ aamá kéitaiya-kayukama maamin-áwááméq-yátááqá mayéta ketíwîkake kuti-áágómá waqtuwánoe. aúgen-aimma mayénama aúgen-aikaraq tínana

¹⁸ puí-iráákábáyáámá yáqtoraiyana ípuinana uwaatagááq-yátááqá naínama ípuinana karí-wáyúkámá ánekuiyanama karímá éqyikainata atóbaginoe.” téna tiráiyé.

Áánûqtuma kawáá kéí-marukaq Ítuma utáiyé.

¹⁹ timátuwena áwíkaitana Áánûqtuni kawáá kéí-marukaq uténa Áánûqtuni aukápáqá maráq máqe-uraitata

²⁰ wení iyápó-annama máqtepaqa ko timá yímikaae. abarokáq timá yímikaawata uyátárai-nakoma yegáráq yíwâqnaa uréna yé tiráama árainma kéitana uyátárai-nakoma awaaméqá yímikaiye.

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáiyé.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyááté-iyááté umá ketáái aúkáapi Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane.

² yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati yáama naayóbákáráq aati-aatigáráqá wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení mayaí-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae.

³ anó-nako, miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kétune. maami-máqté-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráiyé.

⁴ miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá aráátíyamma minná áraine.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq íniqtaba Tékáráiyamma timá ámikaiye.

⁵ Érótima Yúria-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórana monoq-náqá máqe uráimma min-nákóni áwîqa Tékáráiyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiye. ánáakoma Éronin-annabikemma min-íníkon awîqa Irítabetie.

⁶ yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôniq urááye. yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiye.

⁷ miráimanibo yenákámá mórana iyápóma íma ákáraaye. Irítabetima iyápóma íma kanaaráq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

⁸ Tékáráíyan-anna-wayukama mayaírátáá owana Tékáráiyama Áánûqtuni aúbáq monoq-máyáímá matáiyé.

⁹ anó-monoq-wayukati yáaimma waraíkáae téta Tékáráiyamma awaaméqá umáketa we-qtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átê-kuyumma i-qtátááqá agamá ákûq íkáae.

¹⁰ agamá ákûq-umumma í-kánááráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áíkuteta nunamummá kététa máqe-uraae.

¹¹ ánibo Tékáráiyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma agamá ákûq íyáárégóni ayáánurapaq ító-uma máqe-uraiye.

¹² Tékáráiyama kaqtó-naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatîq uráimanibo

¹³ kaqtó-nakoma Tékáráiyamma timá ámikaiye: “Tékáráiyao, emá ikatîq íuwo. Áánûqtuma ení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ánibo emá min-iyápógóni áwîqa Yóáane té yamámiyo.

¹⁴ enáyakoma íráqôniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá pááq í-nayaba yimuqá maránóne.

¹⁵ uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awîqa wániye. ánibo wemá wááéni-nokaraq akoqnáá-nokaraqá íma nániye. ánibo wemá anóni áyaqnobaqo márainanama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye.

¹⁶ wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá yirummá waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye.

¹⁷ wemá Áánûqtuni watáagaraq mamé wéna wení akoqnááma maména Iráiyaraa umá mamé winímma Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yírabitigaraq yíwíqmena mórabi máá áíkuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráiyayayukama yeqtí yúyánámmá mamá waeráinata yemá keqnáámmá mamá yokaa umáyíkarainana Ítuma kumíniye.”

18 Tékáráiyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-áímmá áraíne téq ítánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqná kamáguraiye.” téna Tékáráiyama tiráiyé.

19 ánibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiyé: “kemá Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íráqón-áímmá wemá timátíkáitaq emmá timámena kukáunamanibo

20 ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq ínaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiyé.

21 aarawaamá paá Tékáráiyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpqá nói-qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaqa minnóbáqá máiyó?’ téta tirááe.

22 anaaékaqa Tékáráiyama máapaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiyé. miráitana paá ayáánapo awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae Tékáráiyama móra óq-yataaqa aokaq-náúpqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

23 anaaékaqa Tékáráiyani mayái-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye.

24 anaaékaq ánáakoma Irítabetima araaqnáqoma ámûkarariq urénaboana aúpqá máitana móra-tiyaapaq-wiyomma yáuraiye.

25 Irítabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiyé: “uyátárai-nakoma kaayoné umátikena aarawaatí yúrikaq tigae iyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo móra-inikoma iyápóma íma kanaarác ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaerác kákaae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Ítuma pááq íniye téna Máriaamma timá ámikaiye.

26 abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa Kááriribaq kukáimma áwîqa Náátárêtibare.

27 mórama inaarúmá áwîqa Máriaa móra-nakoma mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiyé. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie. min-náqá Tébitin-annabikene.

28 kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberiomma min-íníqónôpaq uréna tiráiyé: “kaayoné-yátááqá etê waíno. Áánûqtuma etê máena íráqô-qtataariq kéumakaiye.” téna tiráiyé.

29 Máriaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ánibo áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítaraíye: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiyé.

30 ánibo kaqtó-nakoma timá ámikaiye: “Máriaao, emá ikatíqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íráqôníq kéumakaiye.

31 itaao. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa Ítue té yamámiyo.

32 wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma tarôq umákaniye.

33 wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana wemá yabíkái-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé.

34 Máriaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máriaama tiráiyé.

35 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-maqma akoqnáá-yataakoma ekác pááq íniye. miráinata min-áókác-íyápómá anaaékaq emá marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tínóe.

36 itaao. enanógaaoma Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnoabaqa iyápóma inaa-maímá matokáiyé. naayóbáqá téta ‘wemá iyápóma kanaarác íakaniye.’ tiráámanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-wiyomma kóiyé.

³⁷ Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

³⁸ ániibo Máriaama tiráiyē: “kemá uyátárai-nakoni mayái-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma kemmá emá ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna kóuraiye.

Máriaama Irítabetima ko aónaraiye.

³⁹ mi-kánáaráqá Máriaama páátákáá itó-uma Yúríabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq uráiyē.

⁴⁰ ániibo wemá Tékaráiyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye.

⁴¹ Irítabetima Máriaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnohaq máin-iyapogoma kanageq uráiyē. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana

⁴² anókaq ááyama tiráiyē: “máqte-noiniti aúkápikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákēna awíkaiya min-iyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma awaaméqá umákēna awíkaiye!

⁴³ kemá nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketôpaqa iráiyô?

⁴⁴ taákoma emá tíwátēnna kēitaitana tíyáqnohaq iyápóma mái-waigoma amuqá maréna kanageq uráiyē.

⁴⁵ uyátárai-nakoni watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq íónaboana emá amuqá kémaraane.” téna Irítabetima mirá tiráiyē.

Máriaani imá

⁴⁶ maamin-ímá Máriaama maará tiráiyē:

“kemá ketirupikémmá uyátárai-nakon áwíqa múte kényayune.

⁴⁷ Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye.

weqtábábóana tirun-iyápógómá amuqá kémaraieye.

⁴⁸ kemá paá wení mayái ínímánibo

wemá keqtábá aákaq matokáiyē.

⁴⁹ kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata

máqte-marabi-kayukama maa-kánáaráké

yemá keqtábámá téta

‘Áánûqtuma awaaméqá umákēna awíkaiye.’

téta tínóe.

Áánûqtuma wenáwíkoma aokaríq kéiyē.

⁵⁰ yemá náayubi weqtábá ikatíqa móra-wayukati-kanaagaraq

káqo-kayukati kanaayábágáráq

kéo-kayukama yemmá

wemá arummá kéumayikaiye.

⁵¹ wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena

waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta

mirá onaae teq-qtátáákáráq

wemá mamá pípêban umátuwaniye.

⁵² kateko-yáínái-nákáá umá

kíni-kayukama yetí akoqnáágaraq náápaakaraq-yibiqtatama

mamá paábaq yukéna

káqomma paá-wayukama

yemmá múte yaútaiye.

⁵³ ániibo yáayaba káo-kayukama

wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.

maqmmá ógikaimanibo

taíbaq-otamma makáa-kayukama
yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména
timá yíkaraiye.

⁵⁴ ketáái títaubikokaq wemá timá
akoqnáa umákaimma

Áánûqtu paá matokáine.

Ítiráeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
áwáqnaa uréna

⁵⁵ Áabaraakaraq wenánnágáráq
arummá umáyikena minnýaba
aati-aatimá aúyánámmá ítame utáine.”
téna Máriaama íbí tiráiyé.

⁵⁶ Máriaama Irítabetite kaumo-wíyómmá máqena anaaékaqa wenamáapaq yauwéqma
kouraiye.

Irítabetima Yóóanemma marákáraiye.

⁵⁷ Irítabetima iyápó marakání-kanaama yáwitana iyápóma inaamaí marákáraiye.

⁵⁸ Irítabetin-anna-wayukagaraq móra-marukaq-wayukagaraq uyátárai-nakoma Irítabetimma
nôrabi umákái-qtataaqtaba ítátuweta yimuqá marákáraae.

⁵⁹ Áánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké kaumo-kánáaráqá min-iyápógóní
áúma karánéta urááe. min-iyápógóní áwîqa aboán áwîkaq “Tékáráiyae” téta áwîqa
yamámineta uráámanibo

⁶⁰ min-iyápógóní anóama téna “ímiye.” tiráiyé. “ketáámá Yóóane téta áwîqa
yamámenunatae.” téna tiráiyé.

⁶¹ ánibo waayúkama tirááe: “mórama maamirán-áwíqá enawaammá íma wáiyé.” téta
tirááe.

⁶² mirá-timatuweta Tekáráiyama íma kanaaráq aamá titatabóata yemá awaaméqá
iyáánapo umátuweta aboámmá ítama aónaraae. ‘nóin-awiraq maamin-iyápógómmá
yamáminono?’ téta tirááe.

⁶³ ánibo Tékáráiyama aúba agayaí-yátááqá ítama maténa maará téna agatáiyé: “min-
iyápógóní áwîqa Yóóane.” titata yemá iyánáaq urááe.

⁶⁴ ánibo é mikáq Tékáráiyama aamá keqnáámá áaimma átama kétena Áánûqtuni áwîqa
múte yaútaiye.

⁶⁵ miráitata máqtemma wení móra-marukaq-wayukama ikatîq urááe. ánibo mi máqte-
qtataaqo pááq i-wáígóní watáagoma Yúríabaqa anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráiyé.

⁶⁶ máqte-kayukama maami-kátáámá ítáa-kayukama iyaqnoabaqa netuq-yúyánámmá ítéta
maará-tiraae: “anaaékaqa maan-iyápógómá náaraq umáwaq mániyo?” téta tirááe. ánibo
uyátárai-nakoni akoqnáama wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráiyani imá

⁶⁷ min-iyápógóní aboámá Tékáráiyama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ógikaitanaboana
amunémá kuténa tiráiyé:

⁶⁸ “ketáámá anómma uyátárai-naqa Íbaru-wayukati Áánûqtuma
wenáwîqa múte yauyónátae.

wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena
mamá paá kéumayikaiye.

⁶⁹ móra-nakoma akoqnáa umá

ketáái kúmiq-yataaqa mamá
paábaq yuwánéna kukáiyé.

min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqiye. naayóbáqá

70 Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo
minnýaba Áánûqtu mirá-tiraine.

71 ketáái namuro-wáyúkágáráq
yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq
yetí akoqnáábikema keqtáámá mamá
paábaq tiyuwánitae.
téna timá akoqnáá uráine.

72 ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena
wení anón-anon-aimma timá yarúmakaiqtabama
'aákaq maranúne' téna Áánûqtuma tiráine.

73-74 ketáái namuro-wáyúkábíkémá mamá
paá umátikenataa túawaaq
tuqmá mái-aimma akoqnáá umá
ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.
wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáímá kémayetaa
ketáámá weqtábá ikatíqa íma éta
tirummá kámunanataa

75 wemá ketáái kateko-ámmá awítíkaraitaqtaa
wenáurakaqa arupú umátaa
ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.

76 ánibo emá ketí pááqyan-iyapoma eqtábámá
'mú mikákáá anón-naqa
Áánûqtuma wení amuné-naré' téta tínoe.
anómma uyátárai-nakoni aakaqá
emá áqnáabaq kéoe.

wení aammá mamá yokaa kéumake

77 wení waayúkama timá yíminata
náayuwabi uyátárai-nakoma
yetí kúmiq-yataaqa mamá
paábaq kéyuwena awikátuwainayuma
yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.

78 ketáái Áánûqtuma keqtáámá
arummá kéumatikenata kaayoné kéiyee.
wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurái-waigoma aabaúmá utaréna
kamá tágainikaa umá

79 ketáaráqá Áánûqtuni márûpake
ómá kamá kétagaiye.

náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní
amakaq máawana

Áánûqtuni márûpake ókómá

kamá kétagainata

yemá kanaaráq káoneta

kaayoné-ákáq kanaaráq uréire ínoe."

téna Tékaráiyama tiráiyee.

80 anaaékaqa min-íyápógómá anómma aúkitana wení aúgaraq arun-íyápógáráq akoqnáá
urááye. ánibo Yóáanema waayúkama íma máa-kaqmaapaq máqena abarokáq Ítiráaeo-
wayukati yúrakaq páaq umá iráiyee.

2

Máriaama Ítumma marákáraiye.

¹ mi-kánáaráqá Títaa Ogáátatima móra ámáan-aimma maréna máqte-kayukama yorau téta yíwîqa agayaíkaae tiráiyé.

² minnáma áqnáaba-kanaama yíwîqa matáámma mi-kánáaráqá Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqe-uráiyé.

³ miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí márûpaq wéyáwé uréta yíwîqa mayánéta urááe.

⁴ Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana Yótêbima Náátárêtibake Kááriri-maruqa yuwéna Yúriabaq Tébitini márûqa Béqtaremubaqa uráiyé.

⁵ ánáakoma Máriaama ámûkaraq máitata wetê kóuraaye.

⁶ yenákámá mi-márúpáq paá máayana Máriaama iyápó akání-kanaama pááq uráiyé.

⁷ ániibo purumakaakóni naúpaqa Máriaama áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena purumakaakóni aáwaq-ketibi ákáráiyé. minná waayúkama ópake ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákátí waíyóya-namma íma wáqe-uráiyé.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama timá yímikaae.

⁸ mi-náúkápáqá yaímma tipi-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma yeqtí tipi-típiraqa kawáá umátuweta máqe-uráae.

⁹ ániibo mórama uyátárai-nakoni kaqtó-naqa yeqtópaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatîq uráámanibo

¹⁰ kaqtó-nakoma timá yímikáiyé: “keráwáqá ikatîqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtópaq átê-wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye.

¹¹ mi-nókáámmá Tébitini márûkaqa móra-inikoma iyápóma marákáraiye. minnáma yauwéqma keráwáqá tiwirái-naré. wemá Káríqtoma uyátárai-nare.

¹² ániibo keráwáqá min-iyápómá aónanon-awaameqa maará íniye. minná keráwáqá aónáiyama min-iyápómá tabaráábebi múqmúyakaawana purumakaakóni aáwaq-tapepi waguréna máiyé.” téna tiráiyé.

¹³ kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqe kaqtó-nakote ku máqe-uráae. ániibo yemá Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta íbí maará-tiráae:

¹⁴ “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma

anó-naapaakaraq wenáwîqa anókaq múte yaúyoro. ániibo maa-márábí-káyúkáyábá

Áánûqtuma amuqá kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê waíno.”
téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Ítumma ko aónaraae.

¹⁵ yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márûpaq kówata tipi-típi-kawaa-wayukama maará-tiráae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béqtaremubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe.

¹⁶ mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ániibo yemá ko aónamma Máriaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóni aáwaq-tapepi waguré máqe-uráiyé.

¹⁷ ániibo yemá min-iyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-iyápóyábá timá yímín-aimma tirááe.

¹⁸ tipi-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma náayuwabi ítáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá ítaraae.

¹⁹ yúyánámmá ítaraamanibo Máriaama máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-áuyánámmá ítama aákaq maréna máqe-uráiyé.

²⁰ anaaékaqa tipi-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma itéta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa íbí múte yaútaae. kaqtó-nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráíye.

yemá Ítumma áwîqa yamá mikaae.

²¹ anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-íyápógóní áúma kégareta áwîqa 'Ítue' téta yamá ámikaae. Ítuma íma pááq uréna anóani áyáqnobaq máitana kaqtó-nakoma min-áwíqá yaráine.

Tímioniyaa Áánaama Ítumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

²² anóakaraq wení iyápógaraq mamá íráqôniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-íyápómá uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye.

²³ uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uráíye: “áqnáabaq-iyapoma in-aamaímá marakéqa minná máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna ámáan-aikoma tiráine.

²⁴ yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amíyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno.” téna ámáan-aiko tiráine.

²⁵ ánibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítiráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena

²⁶ min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: “Metáiyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínóna-kanaama íma pááq uráina wemmá aónainone.” téna tiráine.

²⁷ miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq uyábékaiye. ánibo Ítumma anóayaa aboámá awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááríq íyéta óyana

²⁸ Tímionima Ítumma awíqtokena Áánûqtuni áwîqa múte kényauyena maará-tiraiye:

²⁹ “uyátárai-nako, emá

timá akoqnáá umákaana-aimma

paá matokétaa

íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq

kemá timuqá kémareq púyono.

³⁰ ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa

³¹ máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa

óna-naqa íbêqa kemá káonaune.

³² uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa

emá mamá yokaa ónama

ókóráá kamá tágama Yéqtaaeo-wayukayaba

ení aammá kényiraatena

ení-wayukama Ítiráaeo-wayukama

anón-awíqa kényimiye.”

téna Tímioni tiráíye.

³³ Ítumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánáaq urááye.

³⁴ ánibo Tímionima yemmá íráqôniq kéumayikena min-íyápógóní anóama Máriaamma maará téna timá ámikaiye: “taíbaq Ítiráaeo-wayukayaba yíkama ánatanoqtabagaraq paá yi-wiréta ínôqtabagaraq Áánûqtuma maamin-íyápómá awaaméqá umákena awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá mánipoata taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta

³⁵ aúpáq-yúyánámmá abarokáq pááq íniye. ánibo mórama tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení ámáabopi agaibániye.” téna Tímionima Máriaamma timá ámikaiye.

³⁶ mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-kárítímáátímá awaikóté máqe-uraiye.

³⁷ anaaékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye. ánibo abapaké kau-mogaráq kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima yáuraiye. miráitana min-arááqnágómá anó-monoq-naupaqa íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa aweté-urena nunamummá kétena Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákaraqa múte yauyéwaine.

³⁸ mi-kánááráqá Áánaagaraq waaqókáq íréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiyé. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáárebaq awé uráiyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápóyábá timá yímkaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiyé.

³⁹ yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa Náátárêtibaq kóuraae.

⁴⁰ mikáqá min-íyápógómá anómma auréna akoqnáá ínena uráiyé. wemá itaí-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Îtuma yuwaaqnógoma anó-monoq-naupaq uráiyé.

⁴¹ Îtumma anóayaa aboámá aati-aati-kárítímáátíráqá Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane.

⁴² Îtuma yuwaaqnógoma wení karitimaatímá tiyááka umá kaayapóana wegaráq aokaq-kánáágóní áaimma waréta Yérútáárebaq utááe.

⁴³ anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-íyápómá Îtuma paá Yérútáárebaq máqe-uraiye. ánibo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Îtuma máiqtabama íaonaraaye.

⁴⁴ anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqtí aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye.

⁴⁵ anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáárebaq yauwéqma uréta Îtumma abáá urááye.

⁴⁶ yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónáayamma anó-monoq-naupaq yirááti-wayukati aúkáapi máqe-uraiye. ánibo Îtuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwéqma yekáráq ítama aónaraiye.

⁴⁷ Îtun áama kéiteta yemá Îtuni itaí-yátááqtábámá wemmá aamá ítáawana yauwéqma tin-áitábágáráqá ítama iyánáaq urááe.

⁴⁸ ánibo anóayaa aboámá Îtumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Îtumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nôraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Îtumma anóama tiráiyé.

⁴⁹ miráimanibo Îtuma yauwéqma maará téna timá yímkaiye: “kenákámá nôraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Îtuma tiráiyé.

⁵⁰ ááqibo Îtuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraaye.

⁵¹ ánibo Îtuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatímá Îtuma anóayaa aboátí yáama wakáiyé. wenanóama aákaq ínî-qtataaqa aúyánápí matokáiyé.

⁵² ánibo Îtuma anómma aúkitana wení itaí-yátáákógáráq wenáúgogaraq íraqôniq urááye. Áánûqtugaraq maa-márábíké-káyúkágáráq aónaamma íraqôniq uráiyé.

3

nommá Perai-náqá Yóáanema aamá tiráiyé.

¹ Títaama Táibíriati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótiátí Pááíratima Yúria-wayukati anó-kamaani-naqa máqe-uraiye. ániibo mi-kánááráqá Érótima anó-kinima Kááriribaq máqe-uraiye. ániibo ábâkoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáitibakaraq anó-kawaama máqe-uraiye. Aráiténiamama anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uraiye.

² mú mikákáá anó-monoq-nakarutama Áánatiyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóáanema Tékaráiyama ánikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiyé.

³ miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peraiyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikaiye.

⁴ Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáiyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiyé:

“waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa

móra-nakoma ááyama kétiye.

‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.

aammá mamá arupú oro.

⁵ aammá kubáutainabi maqmá ógiraaro.

anumá uyátaina-maruqa mamá

márûte áráwáá oro.

kaé káina-amma mamá arupú oro.

aumáraamaq uráina-amma mamá arútáá oro.

⁶ máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá

atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoe.’ ”

téna Áítáiyama naayóbáqá agatáine.

⁷ netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikaae téta yewana Yóáanema tiráiyé:

“keráwáqá táí-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq titaráq anaaékaqa áyamma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo?

⁸ keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápikémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye.

⁹ Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáiyé. ítáaro. máqte-tagoma íarutama arammá iyáinatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

¹⁰ Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹¹ ániibo Yóáanema maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáina-nakomma mórama amíno. ániibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá mórai q íno.” téna tiráiyé.

¹² yaímma táákíti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá perainéta iréta tirááe: “yiráátinako, ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta Yóáanemama ítama aónaraae.

¹³ ániibo Yóáanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráiyé.

¹⁴ miráitata yaímma ááiq-i-wayukagaraq Yóáanemama ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. ániibo Yóáanema timá yímikaiye: “keráwáqtí náápaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá

yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqti meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráíye.

¹⁵ aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnaá itata yemá iyáqnoqaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe: “Yóáanema Metáiyama yauwéqmataa tiwiraí-nárábí íyabiyo?” téta tirááe.

¹⁶ miráitana Yóáanema yauwéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínimma wení akoqnaágoma ketí akoqnaáma uyátáraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboqaq kemá kanaaráq wení aítauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókáráq keráwáqá nommá pétikaniye.

¹⁷ wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaq wítima áikuinimanibo táíq innama warárima aati-aatimá káíq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráíye.

¹⁸ Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena miráí-waigoma aarawaabímmá Metáíyaqtaba átê-wataama tiráíye.

Érôtima Yóáanemma ánnáma ámikaiye.

¹⁹ miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqti anó-kamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátááríq éna ábâkoni ánáaqa kéyabitená yaímma táí-aaimma tarôq uráíye.

²⁰ miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemma ánná-naupaq ákaraiye.

Yóáanema Ítumma nommá péraakaraiye.

²¹ aarawaamá nommá kéberaawana Ítugaraq nommá pékaiye. ánibo Ítuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráíye.

²² Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Ítukaq kukáíye. ánibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémarauene. ketiyakoma eqtábámá kanaa kéíye.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráíye.

Ítun áítaubikoni yíwîre.

²³ Ítuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení karitimaatimá miráuma kaumotiyáákámá uráíye. aarawaamá téta Ítuma Yótêbimma áanikowabiyaa téta tirááe.

²⁴ Yótêbima Érimma áanikoe.

Érima Máátáátimma áanikoe.

Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.

Mérekima Yáánaimma áanikoe.

²⁵ Yáánaima Yótêbimma áanikoe.

Yótêbima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Émotimma áanikoe.

Émotima Néamumma áanikoe.

Néamuma Étarimma áanikoe.

Étarima Náágaemma áanikoe.

²⁶ Náágaema Máátimma áanikoe.

Máátima Matáátiatimma áanikoe.

Matáátiatima Tímíenimma áanikoe.

Tímíenima Yótekimma áanikoe.

Yótekima Yóramma áanikoe.

²⁷ Yórama Yóáánaanimma áanikoe.

Yóáánaanima Arétamma áanikoe.

Arétama Terúbabeomma áanikoe.

Terúbabeoma Téyaatiomma áanikoe.

Téyaatioma Nérimma áanikoe.
²⁸ Nérima Mérekimma áanikoe.
 Mérekima Áárimma áanikoe.
 Áárima Kóutaamma áanikoe.
 Kóutaama Éramaraamma áanikoe.
²⁹ Éramaraama Éramma áanikoe.
 Érama Yótuamma áanikoe.
 Yótuama Eriétamma áanikoe.
 Eriétama Yóraamma áanikoe.
 Yóraama Máátáátimma áanikoe.
³⁰ Máátáátima Aríbaemma áanikoe.
 Aríbaema Tímionimma áanikoe.
 Tímionima Yútaamma áanikoe.
 Yútaama Yótêbimma áanikoe.
 Yótêbima Yónamumma áanikoe.
 Yónamuma Irááíakimma áanikoe.
³¹ Irááíakima Mériamma áanikoe.
 Mériama Ménnamma áanikoe.
 Ménnama Mátáatamma áanikoe.
 Mátáatama Nétaanimma áanikoe.
 Nétaanima Tébitimma áanikoe.
³² Tébitima Yétimma áanikoe.
 Yétima Óbétimma áanikoe.
 Óbétima Póáatimma áanikoe.
 Póáatima Tárámonimma áanikoe.
 Tárámonima Náátonimma áanikoe.
³³ Náátonima Aammínataamma áanikoe.
 Aammínnataama Ááraminimma áanikoe.
 Ááraminima Ááranimma áanikoe.
 Ááranima Étaronimma áanikoe.
 Étaronima Pérêtimma áanikoe.
 Pérêtima Yútaamma áanikoe.
³⁴ Yútaama Yáakobomma áanikoe.
 Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
 Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
 Áabaraama Téraamma áanikoe.
 Téraama Néomma áanikoe.
³⁵ Néoma Térúkimma áanikoe.
 Térúkima Aréumma áanikoe.
 Aréuma Apéregimma áanikoe.
 Apéregima Ébérimma áanikoe.
 Ébérima Tíraamma áanikoe.
³⁶ Tíraama Kénaanimma áanikoe.
 Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.
 Áárápáqáarima Tênimma áanikoe.
 Tênimma Nóaamma áanikoe.
 Nóaama Aráámekimma áanikoe.
³⁷ Aráámekima Metúteramma áanikoe.
 Metúterama Énôkimma áanikoe.
 Énôkima Yérimma áanikoe.
 Yérima Maaéierimma áanikoe.
 Maaéierima Kénaanimma áanikoe.
³⁸ Kénaanima Énotimma áanikoe.
 Énotima Têtimma áanikoe.
 Têtima Áátaamma áanikoe.
 ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

4

Tááqtaama Ítumma makáqma aónaraiye.

¹ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítupimma ógikaitana Ítuma Yótaa-nopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye.

² mibáqá Ítuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-kanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ániibo mi-kánáárqá Ítuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Ítumma áama yaráiye.

³ ániibo Tááqtaama Ítumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maan-óqtákóqtábá tinana waéqma yammá mamá aurao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana

⁴ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamáa matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma íma amíniye.’” téna Ítuma tiráiye.

⁵ ániibo Tááqtaama Ítumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Ítumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena

⁶ Ítumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennábóaq ániibo mora náawanabi aménááqa kanaaráq aménúne.

⁷ ániibo emá kekáq araayutaúmmá ayé ketíwíqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo

⁸ Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áikómá maará kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwíqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamáa wení mayaímá mayao.’” téna Ítuma tiráiye.

⁹ mikáké Tááqtaama Ítumma awíqmena Yérútáarebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiye: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao.

¹⁰ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata wení kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe.

¹¹ ániibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áipí kétiye.” téna Tááqtaama tiráiye.

¹² Ítuma yauwéqma Tááqtaamma timámena tiráiye: “aamá maaráuma wáiyé. ‘uyátárainaq ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.’” téna Ítuma yauwéqma tiráiye.

¹³ ániibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Ítumma makáqma aónawaaena óq-taoqtaba awé uráiye.

Ítuma Káárirí-marupaq áaimma átama mayaímá matáiyé.

¹⁴ anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq Ítuma yauwéqma Káárirí-marupaq iráiye. ániibo Ítuni watáagoma máqtemma min-áúkápáq wéyáwé uráiye.

¹⁵ aarawaatí monoq-náúpáq kéyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwíqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Ítumma anaaémma umákaraae.

¹⁶ Ítuma Náátárêtibaq uráiye. naayóbáqá Ítuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáq máqte-uraipoana anómma aúrúkaq uráiye. ániibo Tabaatiráqá Ítuma monoq-náúpáq uyábékéna aati-aatimá mirá éwainiq uráiye. Ítuma itó-urena Áánûqtuni watáama yorautínéna uráiye.

17 ániibo yemá amuné-náqá Áítáiyani agamatá-kánnáámá Ítumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áikómá maará-tiraimma aónaraiye:

18 “uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekáq máiiye.

wemá kemmá awaaméqá umátikena áwáyoq-wayukabi

‘Metáíyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráiiye.

ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq

paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.

yúramma karoparáina-wayuka

yúramma káonaiyata

náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma

mamá ayúqyikanunayaba

uyátárai-nakoma timátíkaraiye.

19 minnámo pááq íni-kanaaraq

uyátárai-nakoma wení waayúkama

yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba

abarokáq timá-yimiyo timátíkaraiye.”

téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Áítáiya agatáiiye.

20 Ítuma aúba-wannaama aráápatuwena yauwéqma kawáá-náqá ámítuwena wemá yiráátinena maraq máqe-uraiye. ániibo máqtemma monoq-náúpáq máe-kayukama Ítumma wenamáa wemmá aayoq urááe.

21 ániibo Ítuma mikáq áaimma átáma aamá timá yímikaiye. maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarokáq kéiiye.” téna tiráiiye.

22 mirá téna timátúwáitata yemá Ítuni áwîqa múte yauyéta Ítuma Íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá ítéta iyánaaq urááe. miráimanibo yemá tirááe: “nôraq kéiiyo? maan-náqá Yótêbini áráaqa íyaq máraniyo?” téta tirááe.

23 ániibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “árainé. keráwáqá keqtábá maará tínoe. ‘tótaa-nako, enamááriq téq ónaiq umá mirá uwo. emá mirán-ááímmá Kápéranabaqa tarôq ónama minná ketáámá Ítaraunataama emá mórai q umá maakáqá ení márûkakarq mirá-uwo.’ téq keráwáqá tínomaniibo

24 kemá keráwáqá árainmma kétima-timune. waayúkama yeqtí márûkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane.

25 kemá árainuramma keráwáqá kétima-timune. Íráiyani kanaaráqá taíbaq keqtoq-nóinímmá Ítíráaeobaq máawata mi-kánááráqá aabayámmá aúyakitana kaumo-kárítímáátígáráq móra-tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráiiye. ániibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááe.

26 miráimanibo mórama Ítíráaeobake-kayukayopaqa Íráiyama yíwáqnaa íyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráiyamma Térabatibaq timákáitana Tááíranapaq-marupaq móra-inimma awaikómá pukitana ketoqá máin-inikonopaq uráimiye.

27 miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Íráítaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítíráaeobaq máqe-uraamanibo min-áúkáápímmá íma móra-nakomma íráqôniq uráine. ímiye. Néímenima Tíriabake-nakoma wenamáa wení karígómá atóbamakaraine.” téna Ítuma Yéqtaaeo-inikoqtaba tiráiiye.

28 máqte-kayukama monoq-náúpáq máe-kayukama min-áímmá itáama yeqtábá titatabóata anómma íyaqtaba urááe.

29 páátákáá yemá Ítumma yabitimá máápaq yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma awéqtátuwaneta uráámanibo

30 wení kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí aúkáapike Ítuma yúqtúyuwena kóuraiye.

Îtuma móra-nakopike táí-aagomma watukáiyé.

³¹ Îtuma Kápéranabaq Káárirí-marupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye.

³² ánibo yemá Îtun áagaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Îtun áagoma akoqnááma wáitataboatae.

³³ monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá táí-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráiyé:

³⁴ “Náátárêtibake-naqa Îtuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne.” téna táí-aagoma wepí mái-nakoma tiráiyé.

³⁵ miráitana Îtuma táí-aagomma awáágéna tiráiyé: “emá paatí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaa.” téna tiráiyé. ánibo mi-tái-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye.

³⁶ minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ánibo yeiyáá maará-tiraae: “maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náápaakaraq akoqnáágararaq wái-nakoma táí-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kêtítata táí-aagoma waayúkama iyuwéna kégoe.” téta tirááe.

³⁷ miráitana Îtuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráiyé.

Pítaamma aítáako-araaqnama Îtuma mamá íraqôniq umákaraiye.

³⁸ Îtuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yámma karímá ákaraiye. ánibo Îtuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae.

³⁹ miráipoana Îtuma min-arááqnágóní amakaq ko itó-urena mi-kárigómá awááguraiye. ánibo mi-kókóq yákoma ayúkaiye. miráitana min-arááqnágómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaqa yokaa umáyíkaraiye.

Îtuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

⁴⁰ aabaúmá kuperáne kéitana Tabaatímá ánatagitana waayúkama yeqtí aanábómá ókon-oko-karima máyáa-kayukama Îtunopataa yiwíqmeta irááe. ánibo Îtuma máqte-kayukama móra-mora-yuma yemmá yínêkuyena keqnáámmá mamá atóbamayikaraiye.

⁴¹ táí-aagoma máqte-kayukama iyuwéna kóuraae. ánibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Îtuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Îtuma Yúríá-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

⁴² aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ánibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ánibo Îtuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo

⁴³ Îtuma timá yímikaiye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaq kéune. Áánûqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Îtuma timá yímikaiye.

⁴⁴ ánibo Îtuma Yúríá-wayukati monoq-náúpáq watáama timá yímikaiye.

5

Îtuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráiyé.

¹ móra-taoqa Kénétáaretíqa nokaayúkóní kegébabaqa Îtuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni watáama itánéta ikúma yageq-yageq urááe.

² Ítuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópi-káárérátá únókóni áwabaq wáitana aónaraiye. ániibo noyááqqa yaí-wáyúkámá únópi-káárémá yuwéta kúqômma tete urááe.

³ Ítuma móra-unopi-kaarebi uyátárimma minná Tááímoni Pítaani únópi-kááré. ániibo Ítuma Tááímoniqtaba ‘únópi-káárémá pááqyamma awétáme nékakaá mó maraa’ tiráiyé. ániibo Ítuma únópi-káárébi uyátáma máena aarawaamá watáama timá yímikaiye.

⁴ miráumatuwena Ítuma watáama timá yímituwena anaaékaqa Tááímonimma timá ámikaiye: “únópi-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqômma yúwénana kumínaa noyááqqa yaa.” téna Ítuma Tááímoniqtaba tiráiyé.

⁵ Tááímonima yauwéqma tiráiyé: “íbêq-nokaamma ketáá máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboq kemá kúqômma yúwáánana kumíniye.” téna tiráiyé.

⁶ yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqômma ummaa yamá yararáné uráiyé.

⁷ miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ániibo yemá írétá noyááqqa mamá kaayaq-únópi-káárégómmá maqamá ógikaae. ániibo mi-kááyáq-únópi-káárégórátámá ummaa yamá únópi kumá yuberáyéta urááye.

⁸ Tááímoni Pítaama miráimma aónatuwena Ítuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaa. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiyé.

⁹ Tááímonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtórátataba aónawaaena ikatîq uráiyé. ániibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatîq urááe.

¹⁰ kaayaqá Yéberimma áanikoratama Yêmitiyaa Yóáanema yenákámá Tááímonimma ábárawaaoboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ániibo Ítuma Tááímonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatîq íuwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Ítuma tiráiyé.

¹¹ mikáké yemá únópi-káárémá yabitimá áwabaq má kémareta yemá máqte-qtataaqa kéyuweta Ítuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹² Ítuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. min-nákómá Ítumma aónatuwena óípake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráiyé: “uyátárai-nako, kanaarâq emmá akáinaama ketí karímá kanaarâq mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráiyé.

¹³ Ítuma ayáámma árútukena ánêkuyena tiráiyé: “kemmá tikáiyé. emá atóbagaa.” téna Ítuma tiráiyé. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakaraiye.

¹⁴ ániibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-amena tiráiyé: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq nai-wámmá mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama mikáq aónaaro ení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Ítuma tiráiyé.

¹⁵ miráitana Ítuma máqten-awaameq-yataariq ináikómá ókaraq wéyáwé uráiyé. miráitata netuqyaa-káyúkámá Ítun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiye.

¹⁶ miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Ítuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nuna-mummá mó téwae kéiyé.

móra-naqa áí-ayaamma táíq i-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹⁷ móra-taoqa Ítuma máena aarawaamá kéyiraatitata yaímma Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma

Yúriabakemma Yérútáárebakekaraq yama áikutaee. ániibo uyátárai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Ítupi wáqe-uraiye.

¹⁸ ániibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Ítun-amakaq maránéta urááe.

¹⁹ aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Ítunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ániibo mi-karí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Ítuni aúbáq makááe.

²⁰ Ítuma yeqti yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaaena tiráiyee: “ketí aanábógô, kemá ení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Ítuma tiráiyee.

²¹ yemá ámán-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeiyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaarácq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minná Áánûqtu wenamáa wení mayáímiye.” téta tirááe.

²² Ítuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itarácq tíyaqnoabaqa táí-tuyanamma móite-maite kéoo?”

²³ nóin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaa’ tenúnô?

²⁴ miráinaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-marábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaarácq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Ítuma wenamááríq wetábá tiráiyee. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Ítuma maará téna tiráiyee: “kemá emmá kétimamune. emá itó é ení kúkuta-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaa.” téna Ítuma tiráiyee.

²⁵ miráitana min-ayááqtámmô aráákagi-nakoma aarawaatí yúrikaq páátákáá itó-uraiye. ániibo kúkuta-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

²⁶ ániibo máqte-kayukama iyánáaq urááe. yemá Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqti iyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraae: “íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Ítuma Aríbaemma ááyaraiye.

²⁷ anaaékaqa Ítuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiye. min-nákóní áwîqa Aríbae. ániibo Ítuma min-náqá timá ámikaiye: “emá ketinaae ya waraao.” téna tiráiyee.

²⁸ ániibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Ítun anaaé wakáiyee.

²⁹ Aríbaema Ítumma anón-aawaqa wení-naaupaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Ítute máeta aáwaqa narááe.

³⁰ ániibo Pérati-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itarácq keráwáqá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénnao?” téta yemá tirááe.

³¹ ániibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe.

³² kemá arupú-wayukama yirummá waeráígáae téq íma kukáune. ímiye. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraígáae téq kukáune.” téna Ítuma tiráiyee.

aáwaqa aammá auni-ááímmá

³³ móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Ítumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. ániibo yemá Pérti-wayukati iyápó-annagaraqa mórai q kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe.

³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyee: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqtê maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye.

³⁵ miráinata anaaékaqa min-ínímô mayáné i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. mi-kánáaráqá kanaaráq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Ítuma tiráimma waéqma itaí-áipí téna wenamááriq wetábá ‘aaramá mayáné iníkáá-náqúne’ téna tiráiyee.

³⁶ Ítuma mórama waéqma itaí-áikáráq maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma wení naayómmá aqtábáá-kuberai-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-áqtábáá-únákáqá íma káraataiyee. ímiye. íma aokariq kéiyee. mirá énama aúgemma kúberai-unamma mamá táiq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye.

³⁷ mórai q umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbí íma aúgema wááénima yaqma káitiye. naayón-áúwárátíbí áitinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táiq umáginaiye.

³⁸ ímiye. íma aokariq íniye. mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áitino.

³⁹ ániibo móra-nakoma naayó-kááéní-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéní-nómmá minná íráqône kétiye.’ téna Ítuma waéqma itaí-áipí wení aúge-kataayaba tiráiyee.

6

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma.

¹ móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Ítuma wení iyápó-annate uréire uráiyee. ániibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe.

² minnáyaba yaímma Pérti-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áumakaae. keráwáqá minná nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe.

³ Ítuma yauwéqma timá-yimena tiráiyee: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune.

⁴ Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma matáine. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaráq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áímmá íyaq yóráútaanabiyo?” téna Ítuma kétenama ókaraq

⁵ timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-naqiye.” téna Ítuma wenamááriq wetábá tiráiyee.

ayáamma táiq urái-naqa Tabaatiráqá Ítuma mamá atóbaraiye.

⁶ káqo-Tabaatiraq Ítuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá watáama timá yímikaiye. ániibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táiq umáguraiye.

⁷ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérti-wayukagaraq Ítumma aatómaq urááe. yemá Ítuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Ítumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe.

⁸ miráitana Ítuma wenamááriq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóaa” titana min-nákómá itó-uraiye.

9-10 ánibo Ítuma máqte-kayukati yúrapi karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayááma arupú uwo.” téna tiráiyé. ánibo min-nákómá ayáámma árútuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Ítuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íráqôn-aainaq tarôq ónúnataabi táí-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatataá paá máno-kayukama ketáá mamá táwîq umáyikanunataabiyo?” téna Ítuma tiráiyé.

11 miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeiyáá maará-tiraae: “ketáámá Ítuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Ítuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

12 mi-kánáárqá Ítuma nunamummá tínéna anubaq utáiyé. mi-nókáámmá Ítuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana aaqá irákáiyé.

13 aabaúmá utáitana aabáyaanapimma Ítuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkatuwena yíwîqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiyé.

14 móra-nakoni áwîqa Tááímoniboana Pítaae téna áwîqa yamá ámikaiye. ánibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ánibo Yêmitiyaa Yóáane. ánibo Pírípiyaa Paatááromiyue.

15 ánibo Máátiyuyaa Tó máátie. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonin áwîqa karuwaaq-naré.

16 ánibo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ánibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Ítumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutarurîq uráine.

netuqyaa-káyákábí Ítuma mayaímá matáine.

17-18 mi-káyúkámá iréta watáama kéitaawana Ítuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátama táí-aagoma mái-kayukama Ítuma mamá íráqôniq umáyíkaraiye. ánibo Ítuma yeráwáqtê kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqé-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúríabakema Yérútáárebakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqé-uraae.

19 ánibo taíbaq-wayukama Ítuma iyáánapo ánekuiyana Ítuni akoqnáágoma mi-káyúkámá mamá íráqôniq umáyikaniye.

Ítuma amuq-yatááqtabámá tiráiyé.

20 Ítuma wení iyápó-annama kéyimonena tiráiyé: “keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá máráaro. keráwáqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma keráwáqtí minnáe.

21 keráwáqá íbêqa táayaba kéiyayuma annaékaqa ógiranoe. keráwáqá íbêqa ibiqá kéyaraayuma keqnáámmá wíráa ínóe.

22 ítáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta aamá timá pááqyaniq umátikanoe. yemá mirámô kéiyaqa keráwáqá timuqá maráinoe.

23 timuqá kémarreraq iráa yamá yaúmeta-meta umá timuqá máráaro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiyé. mi-káyúkámá keráwáqá mamá táíq kéumatikaamma naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma mórai q umá Áánûqtuni watáama yirááti-wayukama mamá táíq umáyíkaraane.

24 keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kémaraawanama keráwáqtí túwaraikoma íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa anómma táí-yataakoma keráwákáq yíniye.

²⁵ keráwáqá náayuwabi tímûqa yaiyúmá
annaékaqa táayaba ínóe.
íbêqa náayuwabi wírâa kéiyayuma
annaékaqa ibiqá yaránóe.

²⁶ máqte-kayukama keráwáqtábá íráqôn-aimma kétiyama atéráaro. naayóbáqá yeqtí
yítaubikoma miráuma kaaqaari-ámúné-wáyúkámá mimórá-yátááríq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

²⁷ óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune.
móra náayubi ketáama itéqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi
keráwáqá íyamma umátikaiya-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.

²⁸ náayubi keráwáqá uwaatagááríq umátikaneta íya-kayukama keráwáqá yemmá mamá
íráqôniq umáyíkáaro. ánibo keráwáqá akáyáámmá timá tiwáágíya-kayukama nunamummá
timáyíkáaro.

²⁹ móra-nakoma táápáaraqo yumá tíkaminaqa kanaaráq mórabaq-taapaama yimíyata
tíkamoro. ánibo móra-nakoma keráwáqtí kúberai-unamma mamayaínaqa ókaraq keráwáqtí
wáqtôma áméro.

³⁰ máqtemma nói-qtatabi ítama káonaiyaqa itaíya-qtataaqa paá yímero. ánibo móra-nakoma
keráwáqtí nói-qtataarabi maiyaíyaqa kanaaráq ‘yauwéqma timiyo’ téraq ítimakaaro.

³¹ keráwáqá miráiyaniq umá káqo-yuma mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq ónáae teníq
umátikaiyaqa yemá iyaniq umá íráqôniq umáyíkáaro.

³² tirummá yímê-kayukama yenamáa keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni íráqô-
meyamma nóiqtabaq mayánéraq kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yímê-kayukama
yemmá yirummá kéyime.

³³ móraiq umá waayúkama keráwáqá íráqôniq umátikaiyayuma keráwáqá yenamáa
íráqôniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tíkái-qtataaqa nói-qtataaqtaba abáa
kéoo? kúmiq-wayukagaraq mirá kéoe.

³⁴ ánibo keráwáqá móra-yataaqa waayúkaraq inaatimá matêqa anaaékaqa yauwéqma
yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tikái-qtataaqa nóiqtaba abáa kéoo?
kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaatimá kémayeta anaaékaqa yauwéqma mimórá-
yátááqá paá kéyime.

³⁵ ímiye. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímeraqa mamá íráqôniq
umáyíkáaro. keráwáqá waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera
anaaékaqa yauwéqma mayaiyábá íbaa oro. keráwáqá miráiyana anaaékaqa keráwáqtí
anó-meyamma wáinaq Áánûqtuma mú mikákáa anómma uyátárai-nakoni áanimaqa
mánóe. táí-wayukagaraq Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ íte-kayukagaraqa Áánûqtuma paru-yátáákáráq
kéyabiqyikaiye.

³⁶ miráipoana keráwáqá waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma
waayúkama paru-yátááqá yímíniq umá móraiq umá keráwáqá yemmá keráwáqtí paru-
yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainai-nákórâá umá aónama yainai-ááímmá

³⁷ keráwáqtí yainai-yátááqnápómá káqo-kayukama íma mamá kéyainaiyana Áánûqtuma
keráwáqá íma mamá yainaino. káqó-nakoqtabama waabáqtí yúrikaqa ‘wemá íma árútáyiniq
kéiye’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-
yuma íma yawááq kéumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye.
keráwáqá waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma
keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

³⁸ káqo-kayukama yimíyanama paá Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápi aguyumá káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá mórai q umá yauwéqma ókaraq matéq kanaaráq umá mayánoe. mimóra-áwáátáq káqo-kayukama yímemma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá timíniye.”

³⁹ Ítuma káqomma mórama waéqma itai-áikaráq timá-yimena tiráiyee: “mórama aamma íma aónarai-nakoma káqomma aamma íma aónarai-naqa aamma íma kanaaráq aráátiniye. mórai q umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áitanobaq metáyóye.

⁴⁰ ániibo mórama itai-yátááqá máyái-nakoma wení itai-yátááqá aráati-nakomma íma kéuyataiye. máqtemma mayai-wáyúkámá itai-yátááqá ítama ánatetama yeqtí yiráati-wayukaraa aúránnoe.

⁴¹ keráwáqá nôraq itaráq keqtíbâkoni pááqyamma otaa-qtátááqábámá aúrapi araatákaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátááqábámá aúrapi mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitaa?

⁴² nôraq itaráq keráwáqá tíbâkoqtabama maará kéteo. ‘ketíbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwaao’ kéteo keráwáqá túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaa? ureqáráaq-wayukaa, áqnáabaqa keráwáqá túrapike mútûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqá tíbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma tái-aramma kéiyaiye.

⁴³ Ítuma káqomma waéqma itai-áímmá tiráiyee: “íraqô-tagoma tái-aramma íma kéiyaiye. mórai q umá tái-yagoma íraqôn-aramma íma kéiyaiye.

⁴⁴ waayúkama yaagóni aranókáá aónatuweta mikáq íraqô-tawabi tái-yawabiyo téta káonaae. ániibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá kégutoe. ániibo áwáabiq-annarakema wááeni-aramma íma kégutoe.

⁴⁵ miráuma íraqô-nakoma taíbaq íraqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo tái-nakomma tái-aimma áyáqnobake mamá pááq kéiyee. mirán-áuyánámmá áyáqnoabaqa ógikaitana óyaupike mamá abarokáq téwae kéiyee.” téna Ítuma tiráiyee.

kayaq-áuyánákáq naammá i-ááímmá

⁴⁶ móragaraq waéqma itai-áímmá Ítuma tiráiyee: “nôraq itaráq keqtábámá ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako,’ kéteqanibo ketáama íma kéwaraao?

⁴⁷ móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune.

⁴⁸ minná min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínena iníkáá uráiyee. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiye. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráiyee. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma aúténa min-námmá awétárimanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítiráiyee.

⁴⁹ ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miraráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá itó-umakaraiye. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana ‘pau’ titana yubákuraiye.” téna Ítuma waéqma itai-áímmá tiráiyee.

7

ááiq-i-nakoni mayai-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹ Ítuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráiyee.

² Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórana mayái-náqá ákaraiye. mi-káwáá-nákómá wení mayái-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puiné uráiyé.

³ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma Ítuqtaba máiyé-aimma Ítátuvena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Ítuma mó timá-amiyana ketí mayái-náqá ya mamá atóbáino tiráiyé.

⁴ miráitataboata mi-káyúkámá Ítunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá Ítama aónaraae: “wemá Íráqô-napoa áwáqnaa ínónama Íráqômiye

⁵ wemá keqtáá Íbaru-wayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamááriq monoq-námmá umátíkaraitaae.” téta tewana

⁶ Ítuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráiyé. naakóní waaqókáq itana ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá wataama timá yímitata Ítunopaq uréta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaarácq uráunaboa ketí naaúma íma yínóne.

⁷ ániibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma Íráqô-naqa máunaboaq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayái-náqá keqnáámmá atóbáino.

⁸ kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaímá mayao titaq kémayaune. ániibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkáraunata ketiménáápáq mááe. ániibo kemá móra-nakomma ‘emá kóaa’ túnanama kanaarácq kéwiye. ániibo móra-waigoqtaba téq ‘emá maabácq iyo’ túnanama kanaarácq wemá kéiyé. ketí mayái-nákóqtábá ‘emá maa-máyáímá mayao’ túnanama kanaarácq mi-máyáímá kémayaiye.” téna titata má-tima-amikaae.

⁹ Ítuma min-áíqtábá iyánáaq umátuvena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. Ítiráaeo-wayukati aúkápimma mórana maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ ániibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónaamma mi-máyái-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Ítuma mamá atóbamakaraiye.

¹¹ pááqya-kanaama anaaékaqa Ítuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwîqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Ítute urááe.

¹² mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókáq owata mórana pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamáa ákáraine. ániibo awaíkógáráqá naayóbácq pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-íníktê irááe.

¹³ uyátarai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníktáqábá ‘ibiqá íma yaraao’ téna Ítuma tiráiyé.

¹⁴ ániibo Ítuma waaqókáq uréna pukái-nakoni kúkutaa-yataq ayáámma ánékuitata waayúkama pukái-naqa mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Ítuma maará-tiraiye: “maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaa.” téna titana

¹⁵ mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráiyé. miráitana Ítuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye.

¹⁶ miráitata máqtemma aarawaamá ikatîq éta Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta maará-tiraae: “ketáái aúkápimma mórana Áánûqtuni anómma amuné-náqá páácq kéiyé.” téta ókaraq maará-tiraae: “Áánûqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínéna iráiyé.” téta tirááe.

¹⁷ maamin-áíktómá Ítuqtaba máqtemma Yúria-akapaq uréire kéena máqten-akapaq wéyáwé uráiyé.

Yóaanema Ítunopaq kaayaq-iyápó-ánnámá timáyíkaraiye.

18 máqtemma maami-qtátááqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó timá ámikaae.

19 ániibo Yóáanema wení kaayaq-iyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna timáyíkáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraaye: “naayóbáqá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téta tirááe.

20 mi-kááyáq-nákórátámá Ítunopaq iréta maará-tiraaye: “Yóáanema nommá perai-nákómá kekárátámá enôpaq timátíkáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaaékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?” téna tiyé téta Ítumma timá ámikaaye.

21 mi-kánáaráqá taíbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Ítu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábíkémá netuqá waátáma táí-aagomma watukáíye. taíbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye.

22 Ítuma min-nákátí yáaraq maará téna yauwéqma tiráíye: “kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítuqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae.

23 itáíq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama keqtabá íma ité-maqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

24 kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamá yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáaneqtabama Ítuma maará-tiraiye: “naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwááma yoqmá awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo?

25 keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtowaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta yineqá íráqô-qtataaqa mamaráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae.

26 miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-naráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amune-wayukama yemmá uyátáraiye.

27 min-náqá Yóáaneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: “kemá ketáama mamá kumíní-naqa timákáanana áqnábaq keráwáqtí túbáq wíniye. Áánûqtuma agamatán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye.” téna kétiye.

28 kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune: “Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátárainanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma máinakoma Yóáanemma uyátáraiye.” téna Ítuma tiráíye.

29 Ítuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayai-wáyúkagáráq ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma arupú uráitata yemmá Yóáane nommá péqyikaraimanibo

30 Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen ayáápikeka nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánûqtuma íráqôn-amma yiráátimma yinaaéma umámikaae.

31 ániibo Ítuma maará-tiráíye: “maami-kánáaráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúnô? yemá nóikaa-kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae.

32 yemá miráuma iyápóma márûpi áikuteta káqo-noiyapoyaba maará-tiraee. ‘ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íma kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’

33 ániibo Yóáanema nommá perai-náqá iráimma wemá aáwaqa aweté éna wááéni-nomma íma néna uráíye. miráuraitaq keráwáqá ‘aíboq-nare’ téq tirááe.

34 íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá ‘aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááéni-nomma ôriq umá kénaiye. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq yetí aanábóe.’ keráwáqá téq tirááe.

³⁵ miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itaí-yátáákóní áráabitiaq mááo? ímiye. itaí-yátáákóní áráabitimo máetama móra-nakoni áaikoma árain-aimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

mórama kumari áráaq-inikoma Ítumma aítaukaq ákûq-matawemma péraakaraiye.

³⁶ móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa má-naraaye. ánibo Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye.

³⁷ mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena itáimma Ítuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma ítaraiye. miráitana mi-kúmiq-íníkmá mórama íraqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiyé.

³⁸ ánibo min-íníkmá Ítuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiyé. ánibo kumari-íníkmá aqnuqómá Ítuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkmá wen-aqnotáurake aqnumá Ítun aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Ítuni aítaukoma kámoqnena ákûq-matawemma péraakaraiye.

³⁹ mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Ítumma awíqme i-nákómá miráí-qtataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqô máenama kanaaráq maamin-íníkmá Ítumma ánekuiqtabama kéitena wenáaiqtabama itányô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímiye.” téna Pérati-nakoma aúyánámmá ítaraiye.

⁴⁰ miráimanibo Ítuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboq timá ámenaae.” titana ánibo Tááímoni tiráiyé: “yirááti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiyé.

⁴¹ “itaao, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makái-nakonopake inaatimá móneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiyé.

⁴² min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaaráq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiye. ánibo yenákábíkémhá náawawaq móneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akányô?” téna Ítuma tiráiyé.

⁴³ Tááímonima yauwéqma maará-tiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itááne.” téna Ítuma timátuwena

⁴⁴ min-íníkmápaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemá ení-naupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete í-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkmá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnotáurake ayúmna kokoq umátikaraiye.

⁴⁵ emá kemhá íma tímôqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágáabaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkmá ketítaukomma tímôqnemaimma paá kétimoqnaiye.

⁴⁶ emá matawémna ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títauqaq kébetikaiye.

⁴⁷ miráitaq kemá emhá kétimamune. maamin-íníkmá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ánibo Áánûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekák umá matuwaínanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Ítuma timátuwena

⁴⁸ min-íníkmá timá ámikaiye: “kemá ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétiwikatuwaune.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁹ waayúkama aáwaqa naí-yááréráqá Ítugaraq máqeo-kayukama yeíyáá aamá maará téta kóté-yaté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téna tirááe.

⁵⁰ ááqibo Ítuma min-ínikómmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtorana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yauwéqma káwiraiye. kaayóné-yátáápí wao.” téna Ítuma tiráiyé.

8

yaímma-noinimma Ítuni anaaé waqméta uréire urááe.

¹ anaaékaqa Ítuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wataama Áánûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ániibo yemá tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá Ítuni anaaé waqmé uréire urááe.

² ániibo yaímma-noinimma naayóbáqá Ítuma waátáma táí-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-noinikaraq Ítuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máriaa Máátarini naayóbáqá min-ínikópíkema abapaké kaayaqá waátáma táí-aagomma Ítuma matukáine.

³ Tútaama kíni Érótoni naaúpaqa kawáá-nákómá wenánáakoni áwîqa Yóánaama min-ínikókáráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

móra-nakoma yópi ánayumma yukáine.

⁴ mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Ítunopaq irááe. ániibo Ítuma móra waéqma itái-áímmá timá-yimena tiráiyé:

⁵ “móra-nakoma ánayumma yópi mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáiyé. ániibo min-ánáyúmmá waayúkama yítuqa yamá kéyatamowana numagómá áiqma nátukaiye.

⁶ ániibo yaímma-anayumma óqta-marabi kuqturáiyé. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóni anommá íma wáitana ánayumma aayámmá kamáguráiyé.

⁷ yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiyé. ániibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye.

⁸ tébakaq-anayumma íráqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáiyé.” téna Ítuma tiráiyé. óq-aimma arúbama tiráiyé: “keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma waéqma itái-áímmá ti-wáígóni áaimma

⁹ yemá Ítuni iyápó-annama waéqma itái-áíkoní áaiqtaba Ítumma ítama aónaraae.

¹⁰ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma wenamáárîq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áíkoní áaimma keráwáqá tiráátiraiye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itái-áímmá itánóe. miráinata yúramma aónanomanibo móra-yataaqa íma aónainoe. ániibo yemá aamá itánómanibo mi-wágóni áaimma íma itánóe.

ánayukoni waéqma itái-áíkoní áaimma

¹¹ maami waéqma itái-áíkoní áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minná Áánûqtun áamiye.

¹² yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itáamanibo anaaékaqa Tááqtaama íréna mi-káyúkátí íyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áímmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yauwéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áímmá kématuwaiye.

¹³ yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áíkomá íma ánûqa yamá marabímá kukáiyé. yemá pááqya-kanaabi itáíq-itaiq kéowana mórama maqmá aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye.

14 mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá ítátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá maraí-yátáákómá yúyánámmá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye.

15 miráimanibo ánayumma íraqô-mararaqo kuqti-wáígómá miráuma waayúkama aamá ítéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íraqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóni aménáápáq aúyoqma makááe.

16 waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóni aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mináúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe.

17 máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe.

18 keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ánibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaaráq min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tinnama minná Áánûqtu matuwániye.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráíye.

Ítuma anóagaraq Ítuma ábâqawaayugarare.

19 mi-kánáaráqá Ítuma anóagaraq Ítuni ábâqawaayugaraq Ítunopaq irááe. iráamanibo taíbaq-wayukama iyáá umágowata yemá Ítunopaqa kanaaráq íma úyôwaniq urááe.

20 yaímma-wayukama Ítuma maará téta timá ámikaae: “enanógaraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe.” téta tirááe.

21 ánibo Ítuma yawéqma maará-tiraiye: “aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama ítéta anaaé waráiyayuma minná yemá ketinógaraq ketíbâqawaayue.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

22 móra-taoqa Ítuma wení iyápó-annate únópi-káárébi uyátarena timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meran-ábápáq wíyataao.” téna tiráíye. mirá titata yemá únópi-káárébi kóuraae.

23 únópi-káárégómá uyaaténa kégoitana Ítuma aúwaguraiye. ánibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópi-káárébi má kéogiraitata yemá únópi kumá yubékineta urááe.

24 ánibo yemá Ítuma ko awáuturata tirááe: “kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae.” téta tirááe. ánibo Ítuma itó-urena uwááma yóráiwaigokaraq únón-íyámá metaikáráq yiwááguraiye. ánibo anón-uwaagogaraq únón-íyágógáráq kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye.

25 wení iyápó-annama Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí itaíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa náakaraq wáiyó?” titata yemá ikatíq éta iyánáaq urááe. ánibo yeiyáá maará-tiraae: “maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókáráq yiwáágítata wenáama kéwaraaye.” téta tirááe.

aíbôq-nakopike Ítuma waátáma táí-aagomma watukáíye.

26 anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Kááririri-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye.

27 Ítuma únópi-káárémá yuwéna mi-márúkákáq witana mórama mi-márúkáké-náqá mikáq iráíye. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáíye. min-nákómá naaóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maíqnoábáqá maéwaine.

28-29 taíbaq-yupaama waátáma táí-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnaá uráíye. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákaraa aítaukaqa ánná atáá umákewaone. miráímanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-táí-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráítana min-nákómá Ítumma aónatuwena wááqa kéyena Ítuni aítaupi waaqókáq marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: “Ítuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo.” mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráíye.

30 ánibo Ítuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “enáwíqa náawabono?” téna Ítuma titana ánibo wé tiráíye: “ááiq i-wayukamune.” téna yauwéqma tiráíye. netuqyaamá táí-aagoma min-nákóni arunóbáq péqma máeta

31 Ítukaq inaa-inaa téta ‘abeyúmmá íma wái-maiqnobaqa mibáqá Áánûqtuma keqtáá táí-meyamma timíniqtaaibo ítiyuwaikaae’ tirááe.

32 mi-márúkóni waaqókáqá pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúmá naté utááe. miráítana mi-káátámá Ítukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Ítuma iyúwáitata kóuraae.

33 ánibo mi-táí-áágómá min-nákópikémmá ayuwéta pó-anabitaá uyábékaae. péqmareta áítanobaq metaráamma anó-nokaayupi metaréta nommá nawíketa máqtemma pukááe.

34 miráítata pógoni kawáá-wáyúkámá miráí-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae.

35 miráítata aarawaamá nôrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ánibo mikáké Ítunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtôma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Ítuni aítaupi waaqókáq máitata aónatuweta aarawaamá ikatíq urááe.

36 ánibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama timá yímikaae.

37 ánibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá keqtáá tiyuwé kóaa.” téta tirááe. yemá ôriq umá ikatíq kéetaboata mirá-tiraae. miráítana Ítuma únópi-káárébi uyákébereta wení iyápó-annagaraq yauwéqma kóuraae.

38 min-náqá táí-aagoma ayúwái-nakoma Ítukaq inaa-inaa téna tiráíye: “kemá etê ónááq kéune.” téna tiráíye. miráímanibo Ítuma yauwéqma kétimakena timá ámikaiye:

39 “emá ení márûpaq yauwéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááríqo umákáiqtabama watáama mó tiyo.” téna Ítuma min-náqá timá ámikaiye. miráítana min-nákómá kóurena wení márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Ítumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Ítuma kawáá-nákóni ayáámûkomma yauwéqma kátobamakena mórama Ítuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.

40 Ítuma yauwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae.

41-42 ánibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóni áwíqa Yááíratie. wemá móra monoq-náú-kawáá-náqíye. miráítana min-nákómá Ítuni aítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Ítukaq inaatitana wení naaúpaq uráíye.

43 Ítuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ánibo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-ínikómmá inautámma ákáitana tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. miráítana móra-nakoma mi-kárímá íma kanaaráq atóbamakaraiye.

⁴⁴ min-íníkomá Ítuni anaaépake iréna amakaq Ítuni kúberai-unakoni aqtoráq ayáámma ánekukaiye. miráitana páátákáá min-ínááú-karígómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáráiyé.

⁴⁵ ánibo Ítuma Ítama aónaraiye: “náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?” téna tiráiyé. yaímma-wayukama téta ‘kemá ímiye’ kétimma ‘kemá ímiye’ kétimma urááé. ánibo Pítaama maará-tiraiye: “kawáá-nákô, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae.” téna Pítaama titana

⁴⁶ Ítuma tiráiyé: “móra-waigoma tineq ayáámma ánekukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqmá aónáúnama ketí akoqnááma yaímma tiyuwéna kóuráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁷ min-íníkomá mi-qtátááqá káonenama aúpáq iyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Ítuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrákaq Ítun-aneq ayáámma noiqtatabi ánékuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguráiyé.” téna tiráiyé.

⁴⁸ ánibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápí waaó.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁹ aamá kétena máitana mi-mónóq-náúkékáwáá-nákóní mayaí-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: “enayáámûkoma áqa pukuráiyé. minnáyaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráiyé.

⁵⁰ ááqibo Ítuma min-áímmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráiyé: “emá ikatîq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamá ení iyápóma atóbéna itó-iniye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵¹ ánibo Ítuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá íutaaé. ímiye. Ítuma Pítaamma káwirena Yóóanemma káwirena Yêmitimma káwirena min-ínáárúgóní anóaboamma kéyiwirena umá kúra umá yiwíqmena Ítuma utáiyé.

⁵² ánibo máqte-kayukama min-íyápóyábá ibiqá kéyareta máqé-uraaé. miráimanibo Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yaráaro. min-íyápómá íma pukáiyé. wemá paá aúwaguráiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵³ ánibo mi-káyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa yemá itaraae min-íyápómá pukuráitataboata wíráa urááé.

⁵⁴ miráimanibo Ítuma min-ínáárúgóní ayáákaq múte káyaaqtoarena tiráiyé: “inaarúo, itóaaó.” téna Ítuma tiráiyé.

⁵⁵ ánibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Ítuma yeráwáqtábá ‘aáwaqa áméro’ tiráiyé.

⁵⁶ ánibo min-ínáárúgóní anóayaa aboáma anómma iyánáaq urááyamanibo Ítuma akoqnáá-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro’ tiráiyé.

9

tiyááka umá kaayaq-wáyúkama Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama timáyíkaraiye.

¹ Ítuma tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Ítuma akoqnáágaraq náápaaakaraq yímikaimma yemá waátáma mútúq táí-aagomma waqtukéta ókonoko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye.

² mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kététa karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaaé téna Ítuma timáyíkaraiye.

³ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáýáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra naí-yátáákáráq mónekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro.

⁴ ániibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa paá min-náúpáq máéro.

⁵ ániibo mi-káyúkámá yeqtí-naupaqa ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibikáké obamá popoq umátuweraq kóéraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Ítuma tiráíye.

⁶ miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Ítuni watáama ítaraiye.

⁷ kîni Érôtima Ítuma máqte-qtataariq i-wáígóní watáama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóóanema pukáipike itó-uraiye.’ téta tirááe.

⁸ káqo-kayukama tirááe: “Iráiyama pááq iyé tirááe.” ániibo tébakaq-wayukama tirááe: “mórama naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike itó-uraiye.” téta tirááe.

⁹ miráitana Érôtima maará-tiraiye: “kemá Yóóaneni aqnómmá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máitaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?” timátuwena mikáké Ítumma aúrapi aónane uráíye.

Ítuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

¹⁰ Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Ítukaq má-tima-amikaae. ániibo Ítuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamáa móra-marupaqa Beqtáirapaq urááe.

¹¹ anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Ítun anaaé waqméta urááe. ániibo Ítuma kéyimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ániibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

¹² aabaúgómá kuperánéna kéritata kaayaq-ánná-wáyúkámá Ítunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyíkénata yaímma-maruparaa meraráipaqa wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe.

¹³ miráimanibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamáárîq maami-káyúkámá aáwaqa yímero.” téna Ítuma tiráíye. ániibo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyánîq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹⁴ miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqce-uraae. ániibo Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá áíkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá áíkuma máéro.” téna tiráíye.

¹⁵ miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá áíkuma máqce-uraae.

¹⁶ miráitana Ítuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena ‘tikáíye’ tiráíye. ániibo mi-nóyáákáráq yakaráq mapámma wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae.

¹⁷ ániibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna ‘Ítuma Metáíyae’ tiráíye.

¹⁸ móra-taoqa Ítuma wenamáa nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Ítute máqce-uraae. ániibo Ítuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: “aarawaamá keqtábá náawae kéteo?” téna tiráíye.

19 ániibo íyápó-annama yauwéqma tirááe: “yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá peraí-naré kéte. ániibo yaímma-wayukama téta Iráíyae kéte. ániibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uráiyae kéte.” téta tewana

20 Ítuma yauwéqma tiráiyae: “keráwáqá kenamáárîq keqtabámá náawae téraq kéteo?” ténéa ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiyae: “emá Áánûqtuni Metáiyama yauwéqma tiwiráí-náqóne.” ténéa tiráiyae.

Ítuma ténéa ‘pukéq yauwéqma itó-onune’ tiráiyae.

21 mirá-timatuwaitana Ítuma akoqnáá umá ténéa káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro ténéa iyápó-annama aammá áunikaariye.

22 Ítuma móragaraq timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaémma umáketa ikamíyana pukéna kaumo-kánáámá ánatainana keqnáámmá itó-iniye.” ténéa Ítuma wenamáárîq wetábá tiráiyae.

23 ániibo Ítuma wení iyápó-annama máqtemma maará ténéa timá yímikaiye: “náawabi ketinaae waránáae ténama wemá wenamáárîq wetábá awikátuwena wení kaapaq-yámá maména aati-aatimá mamé wínná-nakoma tinaae waráino.

24 náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámmá íténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo náawabi keqtabá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá máí-auwaraimma paá yáqtoraniye.

25 ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábiké kémayenamanibo matúq-matuq umá máí-auwaraimma ímáýáimma wení oótakoma nôro umákaniyo?

26 ániibo móra-nakoma keqtabágárâq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágárâq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyábá umákaniye.

27 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama íma pukéta Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe.” ténéa Ítuma tiráiyae.

Ítun áúgoma mamá aokarîq uráiyae.

28 min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Ítuma Pítaama káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá tínéna yíwíqme utáiyae.

29 nunamummá kétena máitana Ítun oíkoma mamá aokarîq kéitana wení wáqtôgoma wayámmá auréna miráuma okáá kamá tágariye.

30 ániibo kaayaq-nákórátá Ítute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyya Iráíyae.

31 yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-qtataariq éna Ítuma Yérútáárebaq puíníqtaba watáama tirááe.

32 Pítaagaraq kaayaq-nákátí yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéta urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Ítuni tágama-yataakaraq Mótetiyya Iráíyati tágama-yataaqa aónaraane.

33 Mótetiyya Iráíyama Ítumma ayuwéta kóiyae. kéoyana Pítaama Ítumma maará-tima-amikaiye: “kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama minná íraqône. ketáámá kaumo-námmá ónúnataae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. ániibo móra-namma Iráíyana naané.” ténéa Pítaama tiráiyae. ániibo Pítaama íma ítama arútárenaboana min-áímmá tiráiyae.

34 Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe.

³⁵ ánibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíké tiráiyé: “maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna min-áikómá tiráiyé.

³⁶ min-áikómá mirá-timatuwaitata yemá aónaamma Ítuma wenamáa máqe-uráiyé. ánibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánááráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móra-nakomma íma tímá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Ítu mamá atóbamakaraiye.

³⁷ aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Ítumma aapaké kun aónaraae.

³⁸ ánibo mi-káyúkábíkémá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiráiyé: “yirááti-nako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamáa kímora-iyapoma ákáraune.

³⁹ ánibo mórama táí-aagoma min-iyápómá yáqtoqma akoqnáá uráitana páátákáá wááqa kéitana mamá aíbôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágárégómá ôriq kéiyé. mi-tái-áágómá áú-aiqa aména íma yuwéna kégoiyé.

⁴⁰ kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae.” téna Ítumma tímá ámikaiye.

⁴¹ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqá aarawaamá maa-kánááráq-wáyúkámá itáíq-itaíq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-nákómmá tímá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴² min-iyápómá aapaqá kéiqtaba mi-tái-áágómá min-iyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Ítuma waátáma aamá awáágútuwena min-iyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye.

⁴³ minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Ítuma puíníqtaba kaumobáq tiráiyé.

ánibo mi-káyúkámá Ítuma máqteniq i-qtátááqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma wení iyápó-annama maará téna tímá yímikaiye:

⁴⁴ “keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áikóní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáraae. miráitata yemá ikatíq éta Ítumma min-áikóní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyó?

⁴⁶ yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyó tirááe.

⁴⁷ ánibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati íyáqnoqbaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye.

⁴⁸ ánibo Ítuma maará téna tímá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwíkaq maa-pááqyán-iyápómá áwáqnaa énama minná kemmá tíwáqnaa íniye. ánibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minná kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéiyé. máqtemma keráwáqtí aúkápikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaá umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Ítuma tiráiyé.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai-naqa minná keráwáqtí aanábóe.

⁴⁹ Yóáanema yauwéqma tiráiyé: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónúnataama enáwíkake táí-aagomma kématuwaiye. miráimanibo wemá ketáái tinaaemma íma kéwaraipoataa ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiyé.

⁵⁰ miráitana Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minná keráwáqti aanábómiye.” téna Ítuma tiráiyé.

yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa Ítumma paábaq watukááe.

⁵¹ Áánûqtuma Ítumma awíqmena wenôpaq uwínî-kanaama waaqókáq uráiyé. miráitana Ítuma Yérútáárebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye.

⁵² ániibo Ítuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááe. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Ítumma yokaa umákaneta urááe.

⁵³ miráimanibo mi-márúkáq-wáyúkámá Ítumma awíqmeta yeqtí naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqtí namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Ítumma íawikaae.

⁵⁴ kaayaq-íyápó-ánámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Ítumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téna tiráiyé.

⁵⁵ miráimanibo Ítuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yiwááguraiye.

⁵⁶ ániibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Ítun anaaé waráné i-naré.

⁵⁷ yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíné innabáqá kegáráq anaaé waqmé ónúne.” téna tiráiyé.

⁵⁸ ániibo Ítuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abááq-íyákómá muriánóbáq kémaitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúnanna íma wáiyé.” téna tiráiyé.

⁵⁹ ániibo Ítuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaaé waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaarácq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráiyé.

⁶⁰ ániibo Ítuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaa. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ániibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

⁶¹ ániibo keqnáámmá móra-nakoma tiráiyé: “uyátáraana-nako, kemá enanaaé waránáá kéunamanibo emá kanaarácq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyááma mó yímíqma máéro timá yíkátuwero.” téna tiráiyé.

⁶² ániibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaaépaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaarácq íuwiniye.” téna Ítuma tiráiyé.

10

Ítuma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá timáyíkaraiye.

¹ anaaékaqa uyátárai-nakoma abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnáabaq urááe. ániibo máqtemma anó-maruparabi pááqya-marupaqa Ítuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaaékaq Ítuma wíníqtaba uráiyé.

² ániibo Ítuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópi ábuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóní aboákáq nuna-mummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayai-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino.

³ keráwáqá kóoro. ániibo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe.

⁴ keráwáqá aapaqá yaímma-yataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamé oro. ániibo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate watáama tero.

⁵ móra-naupaqa uyábereq áqnaabaqa maará-tero. ‘maan-náúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero.

⁶ ániibo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma min-nákópi yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno.

⁷ keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máéro. ániibo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayáiráq-nákómá kanaaráq wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro.

⁸ ániibo keráwáqá mera-márúkáq uyáberaiyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaaráq uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro.

⁹ ániibo mi-márúkáq karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikani-waigoma keráwáqtí waaqókáq maíye.’ timá yíméro.

¹⁰ ániibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaaráq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko ító-uma máera maará-tero.

¹¹ ‘keráwáqtí maa-márúkáké kaítôgoma ketáái tibíkáq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yainái-kánáágómá keráwáqtí táí-meyakaraq waaqókáq kéíye.’ tero.

¹² kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma táí-aimma wánipoana aqtó-kánáaráqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Ítuma tiráíye.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waéráa-kayukati tiruno.

¹³ Ítuma óq-aimma tiráíye: “keráwáqá Ítiráaeo-marupaq-wayukao, ítáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákáq táí-yataaqa anómma pááq íniye. ániibo kemá keráwáqtí márûkaq awaaméq-yátáárîq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá káréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae.

¹⁴ aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma táí-meyamma Áánûqtuma yimínímanibo keráwákáq uyátá-maqma anómma anónnáma táí-meyamma timíniye.

¹⁵ ániibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Ítu tiráíye.

¹⁶ Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqtí táama itáína-nakoma minná ketáama kéitaiye. ániibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minná kemmá anaaémma umátikaniye. ániibo móra-nakoma anaaémma umátikenama min-nákómá kemmá timátíkítaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuni abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

17 anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyááká-wáyúkámá Ítuma timáyíkaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwîqa yaúnanataa táí-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Ítumma timá ámikaae.

18 ániibo Ítuma timá yímikaiye: ‘kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune.

19 itáaro. kemá keráwáqá akoqnááma tímikaunaboq keráwáqá kanaaráq iraaq-abayaakógáráq áwáábiq-uwabaaikokaraq títauqnapo yamá káaraapeq Tááqtaani akoqnááma uyátánoe. ániibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye.

20 miráimanibo keráwáqá táí-aagoma keráwáqtí táama itáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqtí tíwîqa kágamaraibo minnýyaba timuqá máraaro.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáiyé’ tiráiyé.

21 mi-kánáaráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Ítun áyáqnoqbaq mamá amuq-yatááqá pááq itana Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-márábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnýyaba ‘tikáiyé’ kétune. emá maami-qtátááqá itái-yátááqá itéta ‘aamá ítaraunatae’ kéte-kayukabima mamá áuyoqyike aamá íma itéta paá-wayukama kéyiraatene. owé. ketiboó, ení akaí-yátáákómá mirá-uraiye.

22 ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiyé. ániibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenamáa kemmá áanikomma kétimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenamáa káonaune. ániibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátanaaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Ítuma tiráiyé.

23 yemá iyápó-annama yenámáa Ítute máawana yeqtôpaq waeréna Ítuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae.

24 kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkáwábi taíbaq kíni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaaráq íaonaraae. ániibo keráwáqá íbêqa itáan-aimma itánáae temánibo yemá íma ítaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

25 mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Ítumma makáqma aónanena uráiyé. ániibo wé Ítumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiyé.

26 ániibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûqtuni watáama agamatán-áíkkómá kético? emá náaraq umá kéyorautono?”

27 titana min-nákó yauwéqma tiráiyé: “mútûq arummá káme ení akoqnáágaraq arun-iyápógógáráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akaíno. ániibo enamáárîq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áíkkómá tiráiyé.

28 ániibo Ítuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matuq umá mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

29 miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamáárîq wenáwîqa mamá íraqôniq iyábá ákáitana timá ámikaiye: “ániibo ketimakaqô máí-naqa minná náawabiyo?” téna tiráiyé.

30 ániibo Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyé: “móra-nakoma Yérútáábake yuwéna Yérikobaq kukáiyé. ániibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puiné uráiyé.

³¹ ánibo mi-kánáaráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiyé. Táméria-naqa aónawaaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuraiye.

³² mórai q umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq iréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuraiye.

³³ miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiyé. ánibo wemmá aónaimma áyáqnoabaqa aruqtabá umákaraiye.

³⁴ ánibo amakaq uréna matawékararaq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá múte yaúma wení ótiraa-kakoni ámúraq abímmá ayákaraiye. ánibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpáq mó ákarena yabírákaraiye.

³⁵ ánibo min-náúpáq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámiqtuwena maará-tiraiye: “emá maa-nákókáq yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókáqô kói-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine.

³⁶ íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumo-wáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyó?” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ ánibo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-naré.” titana Ítuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábáq wemmá Ítuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Máriaae.

³⁸ yemá maré owana Ítuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwíqqa Máátaae. wemá Ítumma awíqmena wení naaúpaq uráiyé.

³⁹ Máátaani áúkoma wení áwíqqa Máriaae. ánibo Máriaama iréna uyátárai-naqa Ítuni aítaupi maraq ya máena Ítun áama ítaraiye.

⁴⁰ miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiyé. miráitana Máátaama Ítunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamá tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnáyabama emá íyaq aúyánámmá kéitaano? emá Máriaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiyé.

⁴¹ miráitana uyátárai-naqa Ítuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuq-áúyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane.

⁴² miráimanibo móra-yataaqtaba íma wáitana abáá kéiyé. ánibo Máriaama íraqô-qtataaqa mayánéna kéiyé. Máriaanopake íraqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Ítuma tiráiyé.

11

nunamummá tí-ááímmá

¹ Ítuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqe-uraiye. ánibo anaaékaqa nuna-mummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráátiyo. miráuma naayóbáqá Yóáanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiyé.

² ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye:

“keráwáqá nunamummá ténéqa maará tero.

keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwíkoma aokaq wáiyé.

emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno.

ení márúkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábikaráqá enaúyánámmá waránátaae.

³ íbêqa aáwaqtaba únnaataama máqte-tupaama timiyo.

⁴ ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe awikátuwaa.
miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa
tiwikátukaunataae.

emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé iyo.”

téna Ítuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye.

⁵ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ánibo keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení
aanábómá máinaboana min-nákómá nokáamma uréna wení aanábógómmá maará téna
mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo.

⁶ ketí aanábó-nákómá ayáqtááqá-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-
yataaqa íma makáune.’ téna tiráiyé.

⁷ ánibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma maará téna yauwéqma tiráiyé. ‘kemmá
ummaa-yátááqá ítime ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá
waguráunataae. kemá íma ító-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiyé.

⁸ ánibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma ító-urena aáwaqa íaminiye. kemá
kétima-timune. emmá agaemá íma ínaaboa okaraq itaa-itya ínanamá wemá ító éna máqte-
qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye.

⁹ ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana
Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa
kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye.

¹⁰ máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayaínoe. móra-nakoma
nóiqtatabi abáá énama wemá aónaniye. ánibo náawabi oqtaráq pagé-page tíanama
Áánûqtuma oqtamá íyakaniye.

¹¹ keráwáqtí aúkáapikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tíanama
aboámá kanaaráq irakabayaammá amíníyô?

¹² ánibo áanikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ tinnayaba kanaaráq aboámá áwáábiq-
wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye.

¹³ ánibo keráwáqá táí-wayukamanobo íráqô-qtataaqa keráwáqtí iyápóma yimí-áímmá
káonaae. miráinataa ketáá minnáyabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení
márûpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itáiyana yemmá wení Aokaq-Áámá
yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

yemá téta ‘Ítuma Piétebugaraq mayaíma kémayaiye’ tirááe.

¹⁴ móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Ítuma táí-aama waqtukáiyé. ánibo mi-
káátámá paábaq kóitana óyauqo aúyaki-nakoma aamá áaimma átama tiráiyé. miráitata
aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe.

¹⁵ ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraae: “Piétebuma táí-aagoni kawáá-nápóana
Tááqtaani akoqnáárake Ítuma waátáma kématuwaiye.” téta tirááe.

¹⁶ ánibo yaímma-wayukama Ítumma makáqma aónaineta Ítuqtaba mórama anón-awaameq-
yataariq ínataa aónaano tirááe.

¹⁷ miráimanibo Ítuma mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá
timá yimikaiye: “móra-marukaq-wayukama yaíkaa uréta ááíqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq
umá paá wániye. móra-anna-wayukama yaíkaa uréta wenikamé-wenikame étama min-
ánná-wáyúkámá íma íráqóniq umá paá mánoe.

¹⁸ keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake táí-aagomma kématuwaane kétewa
minnáyaba kétude. ánibo Tááqtaani waayúkama yaíkaa umá kaayaq-ánnáíq uréta ááíqa
íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye.

¹⁹ móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo táí-aagomma íma kanaaráq kématuwaiye. Ítiráaeo-
wayukao, árainma Piétebuma tíwáqnaa kéí-naqo waátáma kématuwaanama kanaaráq

náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá táí-aama matuwánô? miráinata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo téta ítama aónaaro.

²⁰ miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake táí-aama kématuwaunaboana minnýyaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákáq áqa iráíye.

²¹ ítáaro. Tááqtaama mórama akoqnáá-nakoraa umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá wániye.

²² miráimanibo káqomma uyátá-maqma akoqnáá-nakoma iréna min-nákótê ááiqa umá uyátenama min-nákóní tokóruyakaa-puma wení iyebómá máqtepaq min-nákómá aúyánámmá itáíq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

²³ ítáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minná wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma ketê íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kéumatuwaiye.” téna Ítuma tiráíye.

waátáma yauwéqma iráíye.

²⁴ óqa waéqma itái-áímmá Ítuma timá yímikaiye: “ánibo táí-aagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqta abáa kéíye. mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kétiye. ‘kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye.

²⁵ ánibo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwai-namma kuyúqtuketa yokaa umákaae.

²⁶ miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma táí-aama ko yiwíkema min-nákópí ya máqe-uraae. ánibo naayóbáqá min-nákómá táíq umá máqe-urapoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguraiye.” téna Ítuma tiráíye.

amuqá marái-yátááqá mayái-ááíné.

²⁷ Ítuma min-áímmá ti-kánááráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ánibo móra-inimma mi-káyúkátí aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráíye: “móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení náama naráana-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraíye.” téna min-íníkmá tiráimanibo

²⁸ Ítuma maará-tiraiye: “mirá íma téaq maará tiyo. Áánûqtun áama itéta anaaé waráíya-kayukama yemá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráíye.

yaímma-wayukama ‘anómma awaaméq-yátááqá aónanaae’ téta tirááe.

²⁹ taíbaq-wayukama ayú yagéguyowana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “íbêqa maa-kánááráq-wáyúkámá táí-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yirááatenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yirááatenune.

³⁰ naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráíne. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá íbêq-wayukabima pááq uráíye.

³¹ anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá kéyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma iréna íbêq-anna-wayukati táí-aaimma mamá pááq íniye. min-íníkmá maa-márágóní aqtóráké wemá iréna Tórómónima wení itái-yátáákmá áaiqta timmá ya ítaraimanibo keráwáqá íbêq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa maíye.

³² Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqtí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ánibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbêqa Yónaamma uyátáni-naqa maa maíye.” téna Ítuma tiráíye.

áúgoni ómmá

³³ waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyé: “waayúkama ómmá kúraqma yaaregóní aménáápárábi tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágainmma káonaae.

³⁴ túamma keráwáqtí túgoni óné. ániibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma táganiye. ániibo túrakoma táiq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye.

³⁵ miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo

³⁶ keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaarác miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye.” téna Ítuma tiráiyé.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq táí-aaimma tarôq urááe.

³⁷ Ítuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Ítumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa naínéna uráiyé. miráitana Ítuma aáwaqa naí-yáárérác ko máqe-uraiye.

³⁸ ániibo mi-Pérátí-nákómá aónaimma Ítuma áqnáabaq ayáámma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaaena Pérati-nakoma iyánáaq uráiyé.

³⁹ miráitana uyátárai-nakoma Ítuma timá ámikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráiyé. ániibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye.

⁴⁰ keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákárác arunóbákárác íyaq tarôq kéiyó?

⁴¹ ániibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqa yáyaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye.

⁴² keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátááqá waránómma Áánûqtumma tirummá améq amáan-aimma wáráaro.

⁴³ keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kétékaitana waayúkama álkuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráó-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kétékaiye.

⁴⁴ keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkáraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraaq yítauqa yamáe uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ mórama amáan-aimma yirááti-nakoma Ítun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágárác timá táwíq kéumatikaane.” téna tiráiyé.

⁴⁶ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá amáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqtí ummaa-amáán-áímmá aarawaatí yímûraaqa mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-úmmáá-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe.

⁴⁷ keráwáqá atéráaro. keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyáukáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae.

⁴⁸ keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá nôrabi uráá-qtataaqtaba paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyíkaraae.

⁴⁹ miráitana Áánûqtuma íráqômma itái-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táiq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe.

50-51 miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítaubikoni anónnáma táí-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánááráqá Êboyaa Tékaráíyaama yíkakaane. Tékaráiyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkápimma ikákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkaka-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma táí-meyamma mayánóe.

52 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaí-óqtáraké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Ítuma tiráíye.

53 Ítuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Ítun-aubi maránóqtaba kammáa amáguraae. ánibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae.

54 miráitata yemá Ítumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Ítuni áubi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

12

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

1 netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá áíkuma máqe-uraae. ánibo mi-kánááráqá Ítuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auráiyábá atéráaro. Pérati-wayukati kaaqaari-yááíqtábá kemá kétune.

2 máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe.

3 miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágááma tínoe. ánibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

4 ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Ítuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqti amegaa-túmá waayúkama tikamma kanaarác puínóqtabama ikatíqa íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaarác íumatikanoe.

5 keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikatéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káíq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikatéro.

6 keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyánîq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye.

7 keráwáqtabá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqti tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatíqa íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Ítun-awiqa yaí-ááímmá

8 ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrikaq ketíwîqa yéna ‘emá kennáé’ tínna-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá móraiq umákanune.

9 ánibo móra-nakoma aarawaatí yúrikaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’ téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrikaq wemmá wakárakaniye.

10 Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táíq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmiq-yátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táíq énama min-nákóní kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniye.

11 taákaq máráaro. yemá keráwáqá ketinaae waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náápaakaraq matokáiya-kayukati yúrikaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatíqa íma éraq 'ketáámá nóine ténúnataabiyo' téq ítero.

12 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tínna-aimma tínoe." téna Ítuma tiráiyé.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aibôqnaaboq urái-waigoni waéqma itái-áímmá

13 mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: "yirááti-nako, emá ketiwaammá timá áminana ketiborátái oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá tímíno." téna tiráiyé.

14 ániibo Ítuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: "nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yainai-náqá kemmá awaaméqá umátíkarai keráwáqtí oótamma mamá yainai-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?" téna Ítuma tiráiyé.

15 ániibo Ítuma maará-tima-yimena tiráiyé: "keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-marábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiyé.

16 ániibo Ítuma mórama waéqma itái-áímmá maará téna timá yímikaiye: "mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiyé.

17 wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. 'íbêqa kemá náaraq ónúnô? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiyé' téna

18 aúyánánóbáqá timátuwena 'kemá maará-onune' tiráiyé. 'kemá ketí naammá yawítíma anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítíma kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.' téna aúyánánómmá Ítaraiye.

19 ániibo kemá keti-makómma maará téq timá ámenune. 'timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ániibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.' téna aúyánánóbáq tiráiyé.

20 miráimanibo Áánûqtuma maará-tima-aminiye: 'emá aibôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ániibo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minnâ náawaq mayáníyô?' téna tíniye.

21 miraráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmqá ayúmá kéguyomanibo Áánûqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááe." téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráiyé.

taíbaq-auyanamma itái-áímmá

22 Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: "miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. ániibo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawááq-onunataabiyo? ítero.

23 túwaraimma minnâ aáwaqa íma wáiyé. ániibo keráwáqtí túma minnâ íma unáákáqtôma wáiyé.

24 keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaoata aáwaq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánûqtuma aáwaqa káyimiye. kéréwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae.

25 keráwáqtí aúkáapike náawaq netuq-áúyánámmá iténama kanaaráq wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo?

26 netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itaráq keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaa?

²⁷ keráwáqá wírááti-yataaqa yópi wái-qtataakaq túyánámmá itáaro. yemá mayaímá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maami-kírááti-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáine.

²⁸ wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópi wáitata aabáyaama káráma irabí kágotuwaae. ánibo mirá-námá-karáa-qtátááqá minná Áánûqtuma yaqnammá keyabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikáq aónainoe. Áánûqtuma miraráa umá keráwákáráq yabítikaniye. keráwáqá keráwáqti itáiq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamiye.

²⁹ miráinaq keráwáqá 'nóin-aawaraq nánúnataabi nói-nonaq nánúnataabiyo' téqa netuq-túyánámmá íma itáaro.

³⁰ maa-márábímmá aamá íma itai-wáyúkámá mi-máqte-qtátááqá mayaínôqtaba abáa kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye.

³¹ keráwáqti túyánámmá Áánûqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa mamá áikui-aaimma

³² ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatîqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéieye.

³³ keráwáqti oótanaa máqte-qtataaqa waayúkaraq maráiyata meyáníq kéiyaq minnárake móneqa matéra áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáa umá wái-unaqtaba abáa oro. ánibo Áánûqtunopaqa íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áikuyoro. ánibo Áánûqtunopaqa mórama moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaaráq kéuyowana táí-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye.

³⁴ keráwáqti íráqô-qtataaqa wái-marupaqa keráwáqti tíyakogaraq mi-márúpáq wániye.

mayai-wáyúkámá yokaa o-wáigóni wataama

³⁵ yokaa umá máero. keráwáqti wáqtôma awarakáq umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero.

³⁶ keráwáqá miráuma yeqti kawáa-nákómá aaramá íyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayai-wáyúkámá awé uráawana yauwéqma inikáa oro. ánibo mi-kawáa-nákómá oqtaráqá mamá pagé-page tínatama páátákáa oqtamá íyakanoe.

³⁷ ánibo kawáa-nákómá wení mayai-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwagurayana yimónáinnatama mi-máyái-wáyúkámá yimuqá maránóe. kemá keráwáqá árainma kétima-timune. mi-kánáaráqá uyátárai-nakoma yeqti kaqtó-nakora íniye. uyátárai-nakoma wenamááríq wení wáqtôma awarakáríq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamááríq tímáyikainata aáwaqa naí-yááréráq maraq máiyannama wenamááríq aáwaqa márú-yiminiye.

³⁸ uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma íréna ya yimónáinnama mi-máyái-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôriq umá maránóe.

³⁹ keráwáqá maa-qtátááqtabá túyánámmá ítama arútáaro. naakóni aboámá áqnáabaqa 'moyá-káyúkámá yínóe' téna kanaaráq íma iyuwáinata naammá yawítíyuweta uyáberanoe.

⁴⁰ keráwákáráqá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye." téna Ítuma tiráieye.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakogaraq yenákati waéqma itai-áimmaá

⁴¹ ánibo Pítaama maará-tiraiye: "uyátárai-nako, maami waéqma itai-áimmaá kenamá ketáawáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?" téna Ítumma ítama aónaraiye.

42 anibo uyátárai-nakoma Ítu tiráiyē: “náawaq aamá iténa akoqnáá umá yabíkái-kawaa-naqa máiyō? minnámo wemá wení mayáírāqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayáí-wáyúkárāq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaarāq aáwaqa kéyimiye.

43 anaaékaqa wení uyátárai-naqa yauwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayáí-nákómá énama kanaarāq mi-máyáí-nákómá amuqá marániye.

44 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye.

45 miráinamanibo mi-máyáí-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnoabaqa itániye. ‘ketí uyátárai-nakoma íma páátákáá yauwéqma yíniye.’ mirá-timatuwena mikáké áaimma átárena mayáí-wáyúkáwábi mayáí-nóínímmá tebûqa kéyimena anón-aawaqa kéneña aíbôq-nomma naréña aíbôqnaaboq kéenama

46 mi-káwáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yauwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá áminiq íma itanabóana anón-nakoma wemmá yawááq umákena karatábáyáá kutukáiyē.

47 mórama mayáí-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyáí-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraipoana wení uyátárai-nakoma ôriq umá tebûqa kámena táiq umákaniye.

48 ááqibo mi-máyáí-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tinnaiq ínanama wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa kámena táiq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqa uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. ánibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaarāq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Ítuni mayáigómá aarawaamá mamá yaíkaa q íniye.

49 kemá maa-márábí-káyúkábíkē táí-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune.

50 kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnáyaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye.

51 keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamá kukáiyē kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénáq kukáune.

52 ánibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqē-iyakayukama yaíkaaq umá ketíwîqtaba kaayaq-ánnáiq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikayata kaayaq-wáimá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe.

53 yemá yaíkaaq umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. ánibo anóama ayáámûkomma namuroíq umákainana ayáámûkoma anóamma namuroíq umákaniye. ánibo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkmá awaíkmá anóamma namuroíq umákaniye.” téna Ítuma tiráiyē.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

54 Ítuma aarawaayábáqarāq maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá abutá konnámmá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. ‘aaqá yínéna iyé’ tewanamá áraimma aaqá kéiyē.

55 ánibo keráwáqá itáawana anómma uwáama yóráitāq keráwáqá maará kéte. ‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teni q kéiyē.

56 keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékárāq aabayákāq-áwáámékárāq aónama kárutaamanibo nōraq itarāq íbêqa maa-kánáárāq-áwááméqá íma aónama kárutaao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

⁵⁷ nôraq itaráq keráwáqá kenamáárîq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainao?

⁵⁸ móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótêma yagarog-tamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútaakao. móraiq umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetêma yagarogtamá urékama aamá timá arútaakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yainai-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yainai-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupaq tikaíyábámíye.

⁵⁹ kemá keráwáqá kêtima-timune. keráwáqá kanaaráq í-uraapoaq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupaq máyana keráwáqtí kanaamá ánataniye.” téna Ítuma waéqma itai-áípi yainai-kánááyábá tiráiyé.

13

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

¹ mi-kánáaráqá yaímma-wayukama máeta Ítumma timámeta yaímma Káárirri-wayukayaba Áánûqtukaq agamá amí-yátáárîq kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá téta tirááe.

² ániibo Ítuma yawwéqma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá túyánámmá ítamma maami-Káárirí-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá mái-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo?

³ áraimma kêtima-timune. ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqa keráwákáráq máqtemma móraiq umá puínóe.

⁴ naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá Táéróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena yíkamitata pukáama minná yeqtí otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáarebaq máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátaraiye téraq túyánámmá kéitao?

⁵ kemá keráwáqá kêtima-timune. áraimma ímiye. ániibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákáráq móraiq umá miráuma pukínóe.” téna Ítuma tiráiyé.

yaagómá arammá íma íyái-waigoni waéqma itai-áímmá

⁶ Ítuma móra waéqma itai-áímmá maará téna tiráiyé: “móra-nakoma wení yópi píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye.

⁷ miráitana min-nákómá maará téna mayaí-nákómmá timá ámikaiye. ‘itao. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiyé. miráinaa emá ayáatuwaa. paáyaba maragóní anommá namá kánataiyé.’ tínana

⁸ ániibo mi-tókáq-máyái-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaataráána-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainaao. áaipikemma maramá agáúme kéyauteq purumaakaakóní ayámá abákáma agamoqá má kumaránúne.

⁹ yanaapáq-áúqá arammá iyánímanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.’ ” téna mi-máyái-nákómá tiráiyé. téna Ítuma waéqma itai-áípi tiráiyé.

Tabaatiráqá Ítuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

¹⁰ Tabaatiráqá mórama yirááti-naupaq Ítuma aarawaamá watáama timá yímikaiye.

¹¹ ániibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátáma min-íníkóní arunóbáq máena karíma ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-íníkóní arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiyé.

¹² Ítuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiyé.

13 ánibo min-íníkömmá Ítumma kaayaq-áyáánápó wemma ánekuitana páátákáá min-íníkömá itó-uma arupú umáguraiye. miráitana min-íníkömá Áánûqtun-awiqa múte yaútaiye.

14 Tabaatiráq Ítuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpaq-káwáá-nákómá Ítumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayaí mayánô-kanaama wáíye. ánibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá íkáae téqa keráwáqá kanaaráq mayaí-kánaábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráíye.

15 ánibo Ítuma yauwéqma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótiraa-kamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe.

16-17 miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-karítímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Ítuma tiráíye. Ítuma mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ánibo máqte-kayukama Ítuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma aurái-yátáákáráq (yíqtigaraq) yeqtí waéqma itai-áímmá

18 Ítuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa nói-qtataakaanaq umá wáíyo? kemá minnáyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô?

19 wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráíye. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópi uqmakáíye. ánibo anaaékaqa anómma auréna yaaráá uráitana numagómá amataqá máqe-uraae.” téna Ítuma tiráíye.

20 ókaraq Ítuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq maqmá ténúnô?

21 wemá miráuma anómma aurái-yátááré. móra-inikoma mi anómma aurái-yátááqá (yíqtima) maténa anó-tapepi makéna yammá tarôq í-kánágáráq makéna waékáíye. ánibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáíye.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átárena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Ítuma téna tiráíye.

pááqyan-oqtama

22 Ítuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráíye. wemá aarawaamá kéyiraatena watáama timá yímíqmena Yérútáárebaq wíné uráíye.

23 ánibo móra-nakoma Ítumma maará-tima-amikaiye: “umaataráána-nako, Áánûqtuma keqtáá máqtemma yauwéqma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráíye. miráimanibo Ítuma maará téna timá yímikaiye:

24 “Ímiye. keráwáqá tiyáátamma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaaráq íuraae.

25 anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. ánibo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráána-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.” tíyana wemá yauwéqma keráwáqá maará timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááô kemá minná íaonaraune.” téna tíniye.

26 ánibo keráwáqá maará timá ámino: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtáá tiráátéwaonamiye.” téq tínoe.

27 miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minná kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye.

²⁸ keráwáqá aónáiyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomaniibo keráwáqá kenamááriq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaráiyana tíwáyaakake kóqá iyániye.

²⁹ taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa naínoe.

³⁰ ánibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ánibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiyé.

³¹ é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama íréta Ítumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóaa. Érótima emmá ikámma puínéna kéiyé.” téta tirááe.

³² ánibo Ítuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érótima min-ábááq-iyákómmá maará mó-tima-amero. ‘ítaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá táí-aagomma matuwéq kemá kari-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánááraq ketí mayaímá mamá ánatanune.’

³³ íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaraq Érótimi márûpakemba kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáiyé.

³⁴ Ítuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaa, Yérútááre-wayukaa, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata ye-káyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéiyaabotuwaae. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áiqma miráuma kokóregoma áráaqa áiqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áiqma tikánáae téq kétunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kétikaiye.

³⁵ miráitana Áánûqtuma keráwáqtí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náápaakaraq i-náqá kéiyé. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’ ” tínoe téna Ítuma tiráiyé.

14

móra-naqa ályayaamma itórái-naqa Ítuma mamá atóbaraiye.

¹ móra-Tabaatiraqa Pérati-wayukati anón-nakote Ítuma aáwaqa ko-man naráiyé. ánibo yemá Ítumma kawáá-umatuweta máqe-uraae.

² móra-naqa ályayaamma itórái-naqa Ítun-amakaq iráiyé.

³ Ítuma min-náqá ónawaaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá kari-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye.

⁴ miráitana yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Ítuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye.

⁵ ánibo Ítuma yemmá maará-tima-yimikaiye: “keráwáqtí aúkápíke móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo íyaq múte atínakaniyo?” téna tiráiyé.

⁶ yemá min-áikáqá kanaaráq yauwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

⁷ Ítuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátaráq máiyaba urááe. miráitana Ítuma móra waéqma itái-áímmá timá-yimena maará-tiráiyé:

8 “móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátaráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwîqa uyátá-maqma anón-awíqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátaráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátaráqá mánone.

9 ániibo enókáá kateko-ábíqtátaráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maíno’ tíniye. ániibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá pááq ínaa emá agaeyábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone.

10 miráinana móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaaena maará téna má-tima-aminiye. ‘ketí aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.’ tíniye. mirá tínaama máqte-kayukama etê máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrikaq ení anón-awíqa uwíniye.

11 taákaq máráro. móra-nakoma wení áwîqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa márûte yuwániye. ániibo móra-nakoma wenáwîqa márûte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma méyákáq akániye.” téna Ítuma tiráiyé.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

12 ániibo min-nákómá aaramá iyaí-ómáq-ááwákáqô ááyaitana i-nákómmá Ítuma maará timá ámikaiye: “emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amíyábáé.

13 ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráinna-wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo.

14 yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye.” téna Ítuma tiráiyé.

anón-aawakoni waéqma itaí-áímmá

15 mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Ítute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Ítumma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae.” téna tiráiyé.

16 miráitana Ítuma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqo mamá yokaa ínena uráiyé. ániibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye.

17 aáwaqa naí-kánáámá pááq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayái-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguraiye.” téna tiráiyé.

18 miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyánîq umátukaunaboaq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboaq ení aáwakaq íonune.’ tiráiyé.

19 ániibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyánîq umákaunaboaq kemá ko maqmqá aónanune. kemá timuqá marakáunaboaq íonune.’ tiráiyé.

20 ániibo káqo-nakoma maará-tiraiye. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráipoaq kemá kanaaráq íonune.’ tiráiyé.

21 miráitana mikáké mi-máyái-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mó-tima-amikaiye. ániibo naaúpaq anón-nakoma áyámma umátuwena wení

mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.’ téna tiráiyé.

²² anaaékaqa mi-máyái-nákóma maará-tiráiyé. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáiyé.’ téna tiráiyé.

²³ ánibo anó-nakoma wení mayái-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaae.

²⁴ kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tíniye.” téna Ítuma maami waéqma itaí-áipí tiráiyé.

mórama Ítun anaaé waránáae tínna-waigoma aúyánámmá ítama arútáyuwena waráino.

²⁵ taíbaq aarawaamá Ítun anaaé waqmé kéowana Ítuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye:

²⁶ “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq ketí iyápó-annabi íma mániye.

²⁷ náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaae íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaaráq íma mániye.

²⁸ nôraq íyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtáaq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá ‘kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune’ téna aúyánámmá kéitaiyo?

²⁹ ánibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ánibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné.

³⁰ yemá maará-tinoe. ‘maan-nákómá naammá ínena áaimma átámaraimanibo páátákáá í umá kánataiyé.’ tínóe.

³¹ itáaro. móra-kinima káqo-kinite ááíqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení ááiq-i-wayukama (10,000) yíkáitana ánibo káqo-kinima wení ááiq-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráiyé. miráitana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraíye. uyátá-maqma taíbaq-aiiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání íyabiyo?

³² wemá yeráwátê kanaaráq ááíqa íma owáníq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama watáama timá móraraq maréta ááíqa mamá kaayoné ínóe.

³³ mórai q umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaemma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úmá íma kégaiye.

³⁴ umá íráqô-qtataare. miráimanibo umá ímo kaínataama náaraq onanataáwáq átêma ínáyô?

³⁵ mirán-úmá maragómmá íma íráqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákárq íma kémaraae. yemá paábaqtaa kéyuwaae. aamá itaí taáqa wáinaqa aamá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé. úgómá átê inikáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

¹ táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Ítuni amakaq iréta watáama timmá Ítaraae.

² ániibo Péрати-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóiq umá uréire kéena yeté aáwaqa kénaiye.” téta tirááe.

³ miráitana Ítuma maará téna waéqma itai-áímmá timá yímikaiye:

⁴ “keráwáqtí aúkápíke móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ániibo min-nákómá abáá éqéna awirániye.

⁵ ániibo mi-típí-típímá awirénama kanaaráq múte áíqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye.

⁶ naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ániibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá keté timuqá maráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye.

⁷ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórai q umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íraqôniq umáguraitababoata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeráinatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itai-áímmá

⁸ móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-íníkmá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye.

⁹ min-íníkmá mi-mónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágáráq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ániibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegáráq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tíniye.

¹⁰ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waeráitatama mórai q umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Ítuma waéqma itai-áípí tiráiyé.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurai-waigoni waéqma itai-áímmá

¹¹ Ítuma Ítiráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma kaayaqá inaamaí-íyápórátá yíkaraiye.

¹² ániibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye. ‘ketiboó, emá móneqa yaíkaa q umá kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiyé. ániibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaa q umá yímikaiye.

¹³ ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yokaa kéipíke mórama ayáqtááq-marupa q ko máqte-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye.

¹⁴ miráitana min-íyápógómá wení máqte-qtataaqa yuqmá ánatatuwaitana anaaékaqa áama yaí-yátááqá mi-márábímmá pááq uráiyé. ániibo min-íyápógómá móra-yataaqa íma makáiyé.

¹⁵ miráitana mórama maa-márábí-nákókáq mayaímá ko matáiyé. ániibo min-nákómá min-íyápómá timákáitana wení pó-kawaa umátuwe máqte-uraiye.

¹⁶ aáwaraa máqte-qtataaqa íma ámikaiye. máqtemma pó-annama aáwakoni átima kénaawana min-íyápógómá min-ááwákóní átima nánáae téna aúyánámmá Ítaraiye.

¹⁷ miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiye. ‘ketiboní máqtemma mayai-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata kénaae. miráitaa q kemá maakáqá máeq táayabama kéune.

¹⁸ íbáqyuwaa. kemá ketibonôpaq kónune. ánibo kemá uréq ketibommá maará téq mó-tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune.

¹⁹ íbêqa kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí iyápóe íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa umátikaa. ténúne téna mi-mábúgómá tiráiyé.

²⁰ ánibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiyé. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba aboámá aónaraiyé. ánibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaaté uréna áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiyé.

²¹ ánibo áanikoma maará téna aboámmá timá ámikaiyé. ‘ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraq enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá kanaaráq ketí iyápóe ítinone.’ tiráiyé.

²² aboámá wení mayái-wáyúkámá maará timá yímikaiyé. ‘keráwáqá uréraq ketí kateko-áyáqtáaq-wáqtómá páátákáá mamé má kéiyakeraq ayáápikaraqa waatammá umákáaro. ánibo aítauq-anaakaraq mamé má-umakaaro.

²³ keráwáqá naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaqa agamá kénetaa timuqá marakánúnatae.

²⁴ ketáanimma pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiyé. wemá aúyokuraimanibo ketáámá yauwéqma awiráunatae.’ tiráiyé. ánibo mikáké áaimma átama yimuqá makááe.

²⁵ ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiyé. anaaékaqa yauwéqma naaópaq min-áqnááén-íyápógómá naamátûpaq kéyena ítáimma kaapaúmna kététa imá yarááe.

²⁶ ánibo wemá móra-mayai-naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéó? téna ítama aónaraiyé.

²⁷ mayái-nákómá maará téna timá ámikaiyé. ‘enábâkoma yauwéqma iráitana enabomá móra naatéq-púrúmákáámmá ikákaiyé. wemá wení áanikomma yauwéqma awíkaimma paá íráqôniq umá máitana awíkaiyé.’ téna timá ámikaiyé.

²⁸ miráimanibo áqnáaen-iyapogoma áyamma umágitana naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiyé. aboámá máápaq kumá yaúbarena íráqôn-aimma timá ámikaiyé.

²⁹ miráitana aboámmá maará téna timá ámikaiyé. ‘taíbaq-karitimaatima ení mayaímá miráuma mayái-nákóráá umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabima ení ámáan-aimma íma káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq ketí aanábó-wáyúkáte timuráamuq íkémaraune. ímiyé.

³⁰ miráimanibo enáanikoma ení máqte-qtataaqa kumari-nóinítí yúraq yuqmá ánataraiyé. ánibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.” téna tiráiyé.

³¹ aboámá maará téna yauwéqma timá ámikaiyé. ‘ketáaniko, aati-aatimá etê kerátámá móraraq kémauye. ánibo ketí máqte-qtataaqa minná ennámiyé.

³² íbêqa kerátámá tíyakoma íráqôni kéinaka timuqá maráyáae. enábâkoma pukuráimanibo yauwéqma paá máiyé. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’ téna aboáma tiráiyé.” téna waéqma itaí-áipí Ítuma tiráiyé.

16

mayái-káwáá-nákómá táí-mayaima máyái-waigoni waéqma itaí-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiyé: “mórama móneqa ôriq umá makái-nakoma wení kawáá-náqá ákaraiyé. ánibo yaímna-wayukama móneqa ôriq umá makái-nakokaq íréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. ‘ení mayáíráq-káwáá-nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiyé.’ tirááe.

² ánibo min-nákómá mayáíráq-káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiyé. ‘enáama itaúnama náaraq uráánô? emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannaabí agamé má-timiyo. emá ókaraq íma kawáá-náqá mánone.’ tiráiyé.

³ mi-káwáá-nákómá áyáqnoabaqa maará téna aúyánámmá ítama tiráiyé. ‘kemá náaraq ónúno? ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnááma

íma wáipoaq kanaaráq yómmá íma yoránúne. káqo-kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigeae íniye.

⁴ miráimanibo kemá móra-yataaqtaba túyánámmá itáunaboaq mi-qtátááriqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá waqtuwáinatama waayúkama mamá aanábóiq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.' tiráiyee.

⁵ mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímikayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. 'epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyó?' téna ítama aónaraiye.

⁶ ánibo min-nákómá tiráiyee. 'tiyááka-tiyaakae (100).' tiráiyee. ánibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. 'emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayaaó.' tiráiyee.

⁷ anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. 'ení atábááma náaraq umáwabiyo?' téna ítama aónaraiye. ánibo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.' tiráiyee. ánibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. 'emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tiyáákámá (80) agayaaó.' tiráiyee.

⁸ mi-tái-káwáá-nákómá wenamááriq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwíqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiyee. maa-márábí-káyúkámá yeiyáá maamirá-káyúkátê mayaimá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

⁹ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-márábí-mónéqnápó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábóiq oro. ánibo anaaékaqa móneqa mayai-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkák mútikaniye.

¹⁰ ánibo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye.

¹¹ maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyana náawaq kanaaráq umá Áánûqtuni óq-yataaqa kawáá ínô?

¹² ánibo emá káqowani minnáma íma yabíqma arúténanama náawaq emmá ennámá amíníyô?

¹³ móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákákq mayaimá íma kanaaráq mayániye. ánibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íráqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákákq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánóe." téna Ítuma tiráiyee.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

¹⁴ Péрати-wayukama móneqtabama ôriq umá káyikaitataboata Ítumma aábê-aimma tímá ákaraae.

¹⁵ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá waabá-káyúkátí yúrikaqa kateko-ááímmá tarôq kéiyata yemá keráwáqtí tíwíqa mamé uíkáae kétémanibo Áánûqtuma keráwáqtí tíyaqnobaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrikaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrakaqa paátataakaa kéiyee.

¹⁶ Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma tímá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokákq umá mánóe. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá nai-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágárq agatááe. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minná Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ánibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama káyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe.

¹⁷ Ítáaro. aabayákárq maa-márágárq ánatani-waigoma ummaamá kéyaimanibo mórama ámáan-aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma káyaiye.

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Ítuma tiráíye.

¹⁸ máqte-kayukama yínáaqa kéyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aaraukáqá mamá kéyataae. móra-nakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyái-nakoma aaraukáq-ámáámmá mamá kéyawaaqiye.

móneqa ôriq umá makái-nakaraq Aráátaratie.

¹⁹ naayóbáqá mórama móneqa ôriq umá makái-naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awiqa yaan-únákáqtô áátuma umátokaiye. ánibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé má-naraiye.

²⁰ ánibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókáq mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwíqa Aráátaratie. min-nákóní áúraqa náomma kerémmá karái-nare.

²¹ min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma móneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóní aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áiqma namá tímûtanaae téna éwaine. ánibo iyákómá iréna min-nákóní aneke náomma umánaraae.

²² anaaékaqa min-áwáyóq-náqá púitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana Áabaraate yagarooqtamá máqe-uraiye. ánibo mi móneqa ôriq umá makái-nakogaraq púitata maméta mó uqtamákaraae.

²³ ánibo móneqa makái-nakoma áítanobaq máena aíq-irayaba ôriq uráíye. ánibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Aráátaratima amakaq máqe-uraiye.

²⁴ móneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráíye. 'ketibomá Áabaraao! emá ke-qtábá arummá umátike Aráátaratimma timákénana ayáánaubiqá nopí márú yamátuwena tímáábíraq maráinana yatí umátikaino. tímáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa kéíye.' tiráíye.

²⁵ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. 'ketáaniko,' aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máema íraqô-qtataaqa matáánamanibo Aráátaratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbêqa maa-márúkáqá Aráátaratimma áyákoma íraqôniq kéitana amuq-yatáápi máitaa emá aíqa í-yátáápi máane.

²⁶ óq-yataare. ketáágáráq keráwákáráqti aúkápimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaaráq íuraae. ánibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta ketáá máunabaqa yínoe.' téna Áabaraama tiráíye.

²⁷ ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. 'miráinaa ketiboó, kemá emmá ítama káonaune. emá Aráátaratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno.

²⁸ mibáq kemá móra-tiyaapaq ketíbâtiwaayuma yíkarane. ánibo Aráátaratima ako-qnáá-aimma yepímmá móma tíno. yegáráq maa áwáábíq-marupaq iréta yíqa í-yátááqá mayaíyábáé.' tiráíye.

²⁹ miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá ítáaro.' téna Áabaraama tiráíye.

³⁰ ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. 'ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minná kanaaráq íniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.' tiráimanibo

³¹ Áabaraama maará téna timá ámikaiye. 'yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yauwéqma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma itánoe.' téna Áabaraama tiráíye." téna Ítuma maamin-áímmá waéqma itaí-áipi tiráíye.

17

tái-aaikoma waayúkagoni aúyánámmá ítama arummá amí-yátááqá mamá táíq kéumatuwaiye.

¹ Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yaímma-yataakoma pááq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwaína-waigomma weqtábá tái-meyamma anaaékaqa wániye.

² keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaarác áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánūwarapi ánná kútuweraq nopí yuwaíyana íma tái-aaimma mamá pááq íniye.

³ keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ánibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao.

⁴ wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapác otaa-qtátááríq umákéna abapaké kaayapác enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeráune’ tínaama kanaarác wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaa.” téna Ítuma tiráíye.

arummá amé itáíq-itaiq umá yabi-í-ááímmá

⁵ awaaméqá umáyikéna yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Ítumma maará téta timá ámikaae: “emá ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe.

⁶ ánibo uyátárai-nakoma yauwéqma maará-tiraiye: “keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaarác keráwáqá mi-tágómmá maará-tima-aminoe. ‘emá áaipike enamááríq agíqme únopí koma karuyuwo.’ tíyanama paá keráwáqtí táama warániye.

mayái-nákóní áaimma

⁷ ítáaro. keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma móra mayái-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá kéyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yauwéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô?

⁸ ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátikare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwáanaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye.

⁹ ánibo meyámá íma mayéna kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba ‘tíkáiye’ tíníyô? ímiye.

¹⁰ miráinaq keráwákáráqá ‘Aánûqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaarác keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayáimá mamá ánatarauatae’ tero.” téna Ítuma tiráíye.

tiyááka-karu-wayukama Ítuma mamá atóbamayikaraiye.

¹¹ Ítuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Káárirí-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráíye.

¹² móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Ítumma ya aónaraae. ánibo yemá nékaq ya itó-ureta

¹³ anókaq ááyama tirááe: “Ítuma kawáá-nákô, emá keqtáá arummá umátikaao.” téta tirááe.

¹⁴ Ítuma yemmá yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna Ítuma timá yímikaiye. ánibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íráqôniq umáguráíye.

15 tiyááka-karu-wayukati aúkápíke mórana Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íráqôniq umágítana yauwéqma Ítunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye.

16 mi-kárú-nákómá Ítuni aúbáq óípake marabí aténa ‘tíkáiye’ téna tiráiye. Támériabake Yéqtaaeo-nare.

17 Ítuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: “tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítiráaeo-wayukama náakaraq mááo?

18 káqo-kayukama iréta Áánûqtun-awîqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamá káqo-mapake-nakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?” téna Ítuma tiráiye.

19 ánibo Ítuma min-náqá maará-tima-amikaiye: “emá itó-uma kóaa. keqnáámmá ení itáiq-itaiq umá yáqtoranna-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye.” téna Ítuma tiráiye.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

20 Péрати-wayukama Ítumma maará téta ítama aónaraae: “Áánûqtuma yabíkái-maruqa nói-kanaararaq kumíníyô?” téta tewana Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapíkema íma aónainoe.

21 aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiye aqá mera máiye.’ téta máqtemma ítinoe. ímiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa keráwáqti aúkápi wáiye.” téna Ítuma tiráiye.

22 ánibo wení iyápó-annama maará téna timá yimikaiye: “anaaékaqa móra-kanaama pááq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. ‘móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátáká pááq ínaq aónanae tînômanibo íma aónainoe.’

23 yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. ‘merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.’ tînômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro.

24 aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móra-aukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaararaq móraiq umá miráitata máqtemma aónanoe.

25 miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayaínata íbêq-kanaararaq-wayukama awéqtáma yuwánoe.

26 naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá móraiq íniye.

27 Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópí-káárénóbáq uyábékuraiye. ánibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye.

28 keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá móraiq urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyánîq éta máqte-qtataaqa káqo-kayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe.

29 ánibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kumínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye.

30 móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaararaq miráiniye.

31 mi-kánááráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaaráq naaúpaq uyábékéna wení ótamma ímayaino. móraiq umá móra-nakoma yópáqô máqe-inna-nakoma yauwéqma naaópaqa íwíno.

32 keráwáqá Arótinna ánáákoqtabama túyánámmá itáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótômabaq Komóraabakaraq yawítima iramá agatuwáne kéena Arótiqtaba téna ‘ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaa. ánibo yuwé inna-márúpáqá ókaraq waéqma íaonaa.’ titata kégupike Arótinna ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.)

³³ náawabi wení paá mái-auwaraiqtaba akáinna-nakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ániibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaaráq wení aúwaraimma mayániye.

³⁴ kemá Ítuma keráwáqá kétima-timune. mi-nókáámmá kaayaq-nákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye.

³⁵ ániibo kaayaq-ínikórátá aáwaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye.

³⁶ ániibo kaayaq-nákórátá yópi máraiypikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye.” téna Ítuma tiráiyeye.

³⁷ miráitata yemá Ítuni iyápó-annama min-áímmá itáa eta maará-tiraae: “uyátárai-nako, mi-qtátáaqá náakaraq páaq ínáyô?” téta tewana Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyeye: “pukáa-kayukati aráaq-yuma wáin-aukapaqa akikígómá yagáikuyoe.” téna atékéraq min-áwááméqtábá aónama arútáaro. Ítuma tiráiyeye.

18

aaragómá aamá ítama yainai-nákóqtábá tíwáqnaa ikáae téna ááyarai-waigoni waéqma itái-áímmá

¹ Ítuma wení iyápó-annama móra waéqma itái-áímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yauwéqma timá-yiminiye.

² Ítuma maará-tiraiye: “móra-marukaqa aamá ítama yainai-náqá máqe-uraiye. ániibo min-nákómá Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatíq uráiyeye.

³ ániibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkákáq máqe-uraiye. aati-aatimá min-ínikómá aamá ítama yainai-nákókákáq iréna maará má-tiraiye. ‘ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainaa.’ téna tiráiyeye.

⁴ áqnaabaqa aamá ítama yainai-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiyeye. ‘kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatíq waayúkati yáakaraqqa íma kéikatunamanibo

⁵ maami keqtoq-ínikómá kemmá ummaa-yátáaqá kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tîbô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.’ téna aúyánánóbáqá tiráiyeye.

⁶ ániibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “keráwáqá maami ítama yainai-tái-nákóni áama ítáaro.

⁷ min-áímmá waayúkaraq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yaraiyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íní íyabiyo?

⁸ owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. áaqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqqa maa-márábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máiyanaaq yimónaniyo?” téna keráwáqtí tirummá mamá akoqnáá iyábá Ítuma tiráiyeye.

Pérati-nakaraq táákiti-moneqa mayai-nákóni waéqma itái-áímmá

⁹ yaímma-wayukama téta ‘ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe’ téta yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itái-áímmá Ítuma tiráiyeye:

¹⁰ “kaayaq-nákórátámá nunamummá tíyéta anó-monoq-naupaq utááye. móra-naqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare.

¹¹ ániibo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráiyeye. ‘Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoaq kemá ekáq ‘tíkáiye’ kétune. yemá moyámmá kémayeta táí-aaimma tarôq kéeta aaraukákáq mamá kéyataae. miráimanibo kemá

yemó oníqa íkéune. ániibo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq 'tíkáiye' kétune.

¹² máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqo mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórama kámune.' téna tiráíye.

¹³ miráimanibo táákiti-moneqa mayaí-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. 'Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaao.' téna tiráíye.

¹⁴ kemá keráwáqá kétima-timune. táákiti-moneqo mayaí-nákómmá wení naaópaq yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqte-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqte-uraiye. ítáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márúte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márúte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye." téna Ítuma tiráíye.

pááqya-noiyapoma Ítuma íráqôniq umáyikaraiye.

¹⁵ yaímma-wayukama yemá pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Ítunopaq irááe. yemá téta Ítuqtaba min-nóiyápórâq ayáánapo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Ítuni iyápó-annama minná aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguraae.

¹⁶ ániibo Ítuma iyápórawaqa yááyama amakaq iréna maará-tiraiye: "keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpaq íyaraq íma yaqtórâaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe.

¹⁷ kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana mirárâá umá móra-nakoma pááqyan-iyapora íma aurénama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye." téna Ítuma tiráíye.

anó-nakoma máqte-qtataaqa makáine.

¹⁸ móra anó-nakoma Ítumma maará téna ítama aónaraiye: "íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?" téna ítama aónaraiye.

¹⁹ ániibo Ítuma maará téna tiráíye: "nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéíye.

²⁰ emá áamáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyo. waayúkama íma ikámma puyuwu. moyámmá íma mayao. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaa. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo." téna Ítuma titana

²¹ anón-nakoma maará-tiraiye: "naayóbáqá kemá iyápóma máqte-uraunarake áaimma átama min-ámáán-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye." téna tiráíye.

²² Ítuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: "emá móra-yataaqtaba aqtórâríq urááne. ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyaníq kéiyaa mi-mónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ániibo emá miráumatuwe ketinaae waraao." téna Ítuma tímá ámikaiye.

²³ miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá móneqa ôríq umá makáinapoana wení móneqtaba ítama ummaa yaráíye.

²⁴ min-náqá aónawaaena Ítuma maará-tiraiye: "waayúkama taíbaq-yataaqo makáa-kayukama Áánûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe.

²⁵ káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáá umá miráuma móneqa taíbaq makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye." téna Ítuma tiráíye.

²⁶ waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: "miráinanama kanaarâq náawawaq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáníyô?" téna tirááe.

27 ánibo Ítuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaaráq íma ínômanibo Áánûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Ítuma tiráiyé.

28 Pítaama maará-tiraiye: “ítaao. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaaé kéwaraunataae.” téna titana

29 Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá árainmma kétima-timune. máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaíyanama

30 kanaaráq Áánûqtuma íbêqa maa-kánáaráqá uyátá-maqma taíbaq yauwéqma yimíniye. ánibo anaaéka-kanaama páaq ínátama yemá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba kétiye.

31 Ítuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóiyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáárebaq uyónúnatae. ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma árainmma páaq éna arammá iyániye.

32 yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ánibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wirááti wirakánoe.

33 ánibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánáaráqá itó-iniye.” téna Ítuma tiráiyé.

34 miráimanibo wení iyápó-annama Ítuma min-áímmô timmá íma ítama arútaraae. Ítiráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkoní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Ítuma mamá atóbamakaiye.

35 Ítuma Yérikobaq waaqókáq úítana mórama aúgaroq-nakoma aakóní áwábaq máena mónéqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiyé.

36 min-aúgárorq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama kéyewana ítátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nôraq kéoo?” téna tiráiyé.

37 ánibo yemá maará-tima-amikaae: “Ítuma Náátárêtibake-naqa kéiyé.” téna tirááe.

38 ánibo min-aúgárorq-nákómá maará téna ááyama tiráiyé: “Ítuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé.

39 áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraae: “emá paátí mááo.” téta tirááe. miráimanibo min-aúgárorq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaa.” téna tiráiyé.

40 ánibo Ítuma waaqókáq ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiyé. min-aúgárorq-náqá waaqókáq itana Ítuma maará téna ítama aónaraiye:

41 “kemá emmá nôraq umákanuno?” téna tiráiyé. ánibo min-aúgárorq-nákómá maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kétune.” téna titana

42 Ítuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yatáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

43 miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íráqôniq umágitana aúramma aónarena Ítun anaaé kéwarena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ánibo aarawaamá minnáraq aónawaeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

¹ Ítuma Yérikobaq uyábékaimma

² mikáq móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayaí-wáyúkátí kawáá-nápóana móneqa taíbaq makáiyé.

³ ánibo Takíatima Ítumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaráq Ítumma íma aónaraiye.

⁴ ánibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátárena Ítumma aónainena uráiyé. ánibo wemá 'Ítuma maan-ákáq íniye' téna aúyánámmá Ítaraiye.

⁵ Ítuma min-áúkápáq iréna múte aónatuwena maará-tiraiye: "Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune." téna Ítuma tiráiyé.

⁶ miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipeke Ítumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye.

⁷ ánibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraa: "Ítuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye." téta tiráámanibo

⁸ Takíatima itó-urena uyátárai-nakomma maará-tima-amikaiye: "uyátáraana-nako, emá itaao. íbêqa máqte-qtataqa yaíkaa uréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ánibo kemá móra-nakomma kaaqaarigónîq umákéq wení máqte-qtataqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq yauwéqma kaayaqté-kaayaqte-kanaaráq aménúne." téna tiráiyé.

⁹ miráitana Ítuma maará-tima-amikaiye: "íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánûqtu yauwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiyé.

¹⁰ minná Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yauwéqma yiwiránáae téna uráiyé." téna Ítuma tiráiyé.

tiyááka-wayukama meyámmá matáa-waigoni waéqma itaí-áiné.

¹¹ yemá min-áímmá ítátuwaawana Ítuma móra waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye. Yérútáarebaq waaqókáq yitatabóata Áánûqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokáq ínítana kétiye téta yúyánámmá Ítaraae.

¹² ánibo Ítuma maará-tiraiye: "mórama anó-nakoma móra ayáqtááq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yauwéqma yíniye.

¹³ íurena min-ánó-nákómá wení tiyááka-mayai-wayukama yiwíkema móneqa tiyááka-wayukama yímika-yimika uráiyé. maará-tima-yímikaiye. 'keráwáqá maami-mónéqnápó mayaímá mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yauwéqma yeno.' téna tiráiyé.

¹⁴ miráitana wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama timáyíkáawata anaaé waqmé urááae. ánibo yemá maará mó-tiraa. 'maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaa.' téta tirááae.

¹⁵ min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yauwéqma iráiyé. ánibo wé maará-tiraiye. 'naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-mora-yuma náaraq umáq amuq-yáúmá matááwáa aónanaae.' téna tiráiyé.

¹⁶ áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, emá tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayaímá kémayeq amuq-yáúmá (200) matáune.' téna tiráiyé.

¹⁷ ánibo kínima maará-tiraiye. 'emá íráqô-mayai-napoa emá kateko-máyáímá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa kawáá umá kárutaanaboq íbêqa kemá emmá náápaamma kámunaboa tiyááka-ano-marukaqa yabi ínóne.' téna tiráiyé.

¹⁸ anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayaímá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.' téna tiráiyé.

¹⁹ ánibo kínima maará-tiraiye. 'móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.' téna tiráiyé.

²⁰ káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiye. 'uyátáraana-nako, ení móneqa tiyááka-wayukama maa wáiyé. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune.

²¹ kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.' téna tiráiyé.

²² ánibo kínima mi-máyái-nákómmá maará-tima-amikaiye. 'emá táí-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. árainma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoaq káqo-nakoma márái-qtataaqa kémayeq káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráwáq kéuno?

²³ ánibo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráq íma mayáúnô?' téna tiráiyé.

²⁴ mi-kínimá waaqókák itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. 'keráwáqá min-nákóni ayáápike tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.' téna tiráiyé.

²⁵ ánibo yemá maará-tima-amikaae. 'uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiyé.' téta tewana

²⁶ mi-kínimá maará-tiraiye. 'kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune.

²⁷ ánibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba 'íkétikaitaae' tiráa-kayukama yiwíqme maakák iréra ketúraqa yíkamma púyoro.' téna kínima tiráiyé." téna Ítuma waéqma itái-áímmá tiráiyé.

Ítuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráiyé.

²⁸ Ítuma min-áímmá timá anatatuwena áqnáabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráiyé.

²⁹ ánibo Ítuma Béqtápégibaqa waaqókákárák Béqtanibaqa waaqókákárák iráimma min-ánúmá áwîqa Órîbêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnáabaq urááye.

³⁰ Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: "kenákámá mera-márúpák uréka mórama naatéqá oótiraa-kamma ánnaraq kúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótiráá-kákóni ámûraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao.

³¹ ánibo móra-nakoma kenákámá itama aónéna 'nôraq itakawáq min-ótiráá-kámmá ánná káyuboyo?' tínakama kanaarák kenákámá yauwéqma maará tekao. 'uyátárai-nakoma maamináyaba itakaé tekao.' téna Ítuma timá yímikaiye.

³² Ítuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákmá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye.

³³ yenákmá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótiráá-kákóni aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. 'nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?' téna titata

³⁴ yenákmá maará-tiraae. 'uyátárai-nakoma maamináyaba itakaé.' téta timátuweta

³⁵ naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Ítunopaq iréta min-ótiráá-kákóni ámûraaq wáqtôma abákáreta Ítumma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye.

³⁶ ámûraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtôma maméta aapitáá wíqmakaae.

³⁷ Ítuma Yérútáárebaq waaqókák Órîbêti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Ítuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

³⁸ yemá maará téta ááyama tirááe: "anó-kinima uyátárai-nakoni áwîkaq kéitana Áánûqtuma íráqôniq kéumakaiye. kaayoné-yátááqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaqa wáiyé." téta tirááe.

³⁹ ánibo yaímma Pérati-wayukama mi-táibáq-wáyúkánóbáq máqeokake Ítumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paátí máero’ timá yimiyo.” téta tirááe.

⁴⁰ ánibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímkaiye: “kemá keráwáqá kétéma-timune. paátí máiyanaama kanaaráq óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Ítuma tiráíye.

Ítuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáíye.

⁴¹ Ítuma Yérútáárebaq waaqókákq iréna márûqa káonena ibiqá yakáíye.

⁴² Ítuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqti taákoma kanaaráq íkétaiye.

⁴³ keráwáqá itáaro. anaaékaqa móra-kanaama pááq ínatama keráwáqti namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe.

⁴⁴ keráwákáráq keráwáqti waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánoe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma ítaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Ítuma tiráíye.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa makéta meyámmá máyáa-kayukama Ítuma yíkamma wakáíye.

⁴⁵ Ítuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átáma yíkamma paábataa waqtukáíye.

⁴⁶ Ítuma maará téna mi-káyúkámá timá yímkaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘keti naakómá paá nunamummá tí-námmá waino.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí-aúpáq-nákáá kéumatuwaae.” téna tiráíye.

⁴⁷ aati-aatimá Ítuma anó-monoq-naupaq káyiraatena timá yímkaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Ítumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae.

⁴⁸ miráimanibo máqte-kayukama Ítun áama itáíyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

20

yemá Ítuqtaba ‘náawaq náápaamma ámikaiyo’ téta ítama aónaraae.

¹ móra-taoqa Ítuma anó-monoq-naupaq watáama aarawaamá kétéma-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímkaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Ítunopaq irááe.

² yemá maará téta Ítumma timá ámikaae: “emá keqtáa timá-timiyo. emá nói-naapaanaq matokéyaq maami-máyáimá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta ítama aónaraae.

³ ánibo Ítuma maará téna yauwéqma timá yímkaiye: “kegaráqá keráwákáq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minná

⁴ Yóáanema nommá péqyikai-qtataaqa minná Áánûqtunawabi waayúkagonawabiyo?” téna tiráíye.

⁵ ánibo yeiyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáa maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ tenanataámá Ítuma maará-tiniye. keráwáqá nôraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo tíniye.

⁶ ánibo ketáa téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatataámá máqte-kayukama keqtáa óqtatanapotaa tíkaminotaae. ánibo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-naré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe.

⁷ miráitata yemá maará téta Ítun-aaraq yauwéqma tirááe: “Yóóanema nommá péráiq-tataaqa náakakenaq iráiyô minnâ ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe.

⁸ ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “mórai q umá kegáráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nói-naapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Ítuma tiráiyé.

tái-wayukama wááéni ara-tókáq yabíye-waigoni waéqma itái-áiné.

⁹ Ítuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itái-áímmá timá yimikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááéni ara-tómmá yoqmakáiyé. ániibo min-nákómá wááéni-aramma uqma yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqe-uráiyé.

¹⁰ anaaékaqa wááéni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánááráqá móra-naqa timákáitana wááéni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiyé. anón-nakoma téna min-nákómmá yaímma mi-tópíkén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiyé. ániibo wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuráiyé.

¹¹ keqnáámmá anó-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yauwéqme kóuráiyé.

¹² ániibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiyé. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae.

¹³ miráitana wááéni ara-tókóní aboámá maará-tiraiye. ‘kemá náaraq ónúnô? ketáanikoqtaba ôriq umá tíkáin-iyapoma minnâ timákáanana wíniye. ániibo yemá min-iyápógón áama itánóe.’ tiráiyé.

¹⁴ miráitata wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni áanikoma kéiqtaba yeiyáá maará-tiraae. ‘maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayaiyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.’ tirááe.

¹⁵ ániibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóní áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiyé. ítáaro.

wááéni ara-tókóní aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo?

¹⁶ yókóní aboámá iréna wááéni ara-tókáqô mayái máyaa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye.” téna Ítuma tiráiyé. ániibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “wemá miráinabo áraimma ímiraino.” téta tirááe.

¹⁷ miráitana Ítuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-tiraiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-aainaq wáiyó?

‘maamin-óqtámmá mayái-wáyúkámá

paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa

naakóní akoqnáá-abokaa kéiyé.’

¹⁸ maqte-kayukama maamin-óqtákóní ámûraaqo kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ániibo maamin-óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo kuqténama min-nákómmá ikámma púbuyama obamá aúqtuwaniye.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁹ ániibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá itáamma Ítuma yeqtí yúbi maréna waéqma itái-áímmá tiráiyé. miráitata é mi táoq Ítumma yáqtoraneta urááe. miráitata aarawatí yáaqa ikatéta Ítumma íma yáqtokaae.

Ítuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amikáae téta ítama aónaraae.

²⁰ ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq Ítumma aatómáq urááe. kuqtaruríq o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá timátuweta Ítumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréna aamá ítama yainánéta urááe.

21 ánibo yemá maará téta ítama aónaraae. ‘yirááti-nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú kéitaaboa aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma íkatîq kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraate árain-aimma kétima-yimene.

22 emá nóine téq aúyánámmá kéitaano? Títaamma” Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa aménúnataabi íyabiyo?” téta Ítumma ítama aónaraae.

23 miráimanibo Ítuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye:

24 móra-moneqa tiráátero. maannáma amakarác áwîkaraq waímma náawabiyo?” téna tiráiyé. ánibo yemá maará-tima-amikaae: “Títaani amané.” téta tirááe.

25 ánnibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-yataaqa Títaannamo wárainaqá kanaarác Títaamma áméro. ánibo Áánûqtuni móra-yataaqa wáinaqa kanaarác Áánûqtumma áméro.” téna Ítuma tiráiyé.

26 miráitata Ítun áarakemma aarawatí yúbáqá Ítumma íma yáqtóráawaniq urááe. Ítuma min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma itáá eta aamá íma téta paatí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Ítumma ítama aónaraae.

27 yaímma Táátûti-annabike-kayukama Ítunopaq irááe. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone.

28 ánibo yemá maará téta Ítumma ítama aónaraae: “yirááti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. ‘móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaarác ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.’ tiráine.

29 itaao. mórama ye wátánónáámá miráuma abapaké kaayaqá máqe-uraae. áqnáekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráiyé.

30 anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáiyé.

31 anaaékaqa mamá mikác-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa móraiq umá pukuráiyé. ánibo keqnáámmá móraiq umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá maténa iyápóma íma marakéna máqtemma pukurááe.

32 miráitana min-íníkógárác pukuráiyé.

33 ánibo pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa min-íníkóma náawani ánáaraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá matááne.” téta Ítumma ítama aónaraae.

34 minnáyaba Ítuma maará-tima-yimikaiye: “aaragárác waagarác íbêqa maa-kánáárácq mamá aaraukáqá káuraae.

35 anaaékaqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukáqá íma auránoe.

36 ókaraq íma puínoe. yemá miráuma kaqtó-wáyúkárác umá maéta íma kanaarác puínoe. Áánûqtuma pukáiyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni áráabitie.

37 ánibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitaae. páaqya-tabikemma iramô karái-waigoni watáagoma maará-tiraiye. ‘uyátárai-naqa minná Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.’

38 Mótetima wení anáábútáama pukowana maamin-áímmá ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máiyé. ímiye. wemá minná paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe.” téna Ítuma tiráiyé.

39 Ítuma mirá-timatuwaitata yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe: “yirááti-nako, emá íraqôn-aimma téne.” téta tirááe.

40 ánibo yemá íkatîq éta ókaraq Ítumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwirai-náqá Metáiyama náawabiyo téna Ítuma Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.

⁴¹ Ítuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: “nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma áanikoe kéteo?

⁴² naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine.
‘uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.
emá ketiyáán-urapaq márenaraq

⁴³ anaaékaqa kemá
ení namuro-wáyúkámá mamá
ení aítauq aménáápáq yíkánata wínoe.
téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine.

⁴⁴ Tébitima wenamáárîq wemá ketí uyátárai-nare tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máiyoy?” téna Ítuma tiráiyey.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

⁴⁵ máqtemma aarawaamá máeta Ítun áama ítaraae. ániibo Ítuma maará téna wení iyápó-annama timá yimikaiye:

⁴⁶ “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire íyábá ôriq umá keyikaiye. yemá téta waayúka áíkuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá miráó-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ániibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánááráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte.

⁴⁷ ketog-nóinímmá yetí naammá íma meyaníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yaináí-kánááráqá yemá anómma táí-meyamma mayánoe.” téna Ítuma tiráiyey.

21

keqtoq-íníkmá Áánûqtukaq amuqá marakéna moneqa ámikaiye.

¹ Ítuma aónama keyautena aónaimma moneqa ôriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta moneqa maraí-yáwáápi moneqa má-makaae.

² ániibo Ítuma aónaimma mórana keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata moneq-yawaapi mó-makaiye.

³ Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. maa-kéqtóq-íníkmá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiyey.

⁴ máqtemma maa-káyúkámá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-íníkmá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyaníq umá nání-moneqa íma matokáiyey.” téna Ítuma tiráiyey.

“anó-monoq-namma táíq umáginiye.” téna Ítuma tiráiyey.

⁵ yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íraqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqteqtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Ítuma maará-tiraiye:

⁶ “máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónaamma móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániyey. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniyey.” téna Ítuma tiráiyey.

“taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniyey.” téna Ítuma tiráiyey.

⁷ yemá Ítumma maará téta ítama aónaraae: “yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq íníyô? áqnáabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?” téta tirááey.

⁸ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwíkaq iréta maará-tinoe. ‘kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéiyé.’ tînômanibo kerawáqá íma yinaaémma ko wáráaro.

⁹ anaaékaqa webómá kéeta anón-aaíqa kéoe tíyan-aimma itánómanibo kanaaráq íma ikatíqa oro. mirái-qtataaqa áqnaabaq pááq ínîmanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁰ móragaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááíqa umáyikanoe. ániibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááíqa ínoe.

¹¹ ániibo maa-márábímmá anómma márûma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ániibo taíbaq anómma táí-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

¹² miráímanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náúpáq mamá tíkareta aamá ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwíqtaba mamá kîni-kayukararabi kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe.

¹³ ániibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yiminoe.

¹⁴ miráinaq keráwáqá mi-kánááráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaaráq timá-yiminoe.

¹⁵ kemá kenamáárîq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itaí-yátááqá timíniye. ániibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqá namuro-wáyúkámá kanaaráq íaratinoe.

¹⁶ keqtibomá keqtinóma keráwáqá móra-naaegoma keráwáqá tibâqawaayuma keráwáqá aanábómá mamá keráwáqá namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tíkamma keráwápikémá yaímma puínoe.

¹⁷ kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwáágínomanibo

¹⁸ keráwáqá tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tíkamma puínoe.

¹⁹ keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtoraapoata keráwáqá túwaraimma paá mánoe.

“Yérútááre-maruqa táíq íniye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ miráímanibo anaaékaqa keráwáqá aónáiyata ááíq-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaaráq mikáq aónéq márûqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe.

²¹ mi-kánááráqá Yúria-marupaqo márâiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ániibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqo máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ániibo márûkoni aaumépaqo máiya-kayukama ókaraq yawwéqma mi-márúpáqá íma úyoro.

²² maami-kánáámá anónnáma táí-meyamma mayáí-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye.

²³ mi-kánááráqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náamma kéyime-noinikaraqa tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínatama mi-kánááráq Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma áyámma umáyikaniye.

²⁴ yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma képuyeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ániibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igárîq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaeékaqa Waayúkagoni Áráaqa Ítuma kumíniye.

²⁵ ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrarábi wíyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ániibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetainata máqten-anna-wayukati íyákoma táíq kéinata ikatíq ínoe.

²⁶ maa-márábí máqte-qtataaqa pááq ínena ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatîq kéiyana yúgabaaq ínata kekaa q ínoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínipoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé ínoe.

²⁷ mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínímma anómma akoqnáágarag tágama-yataakaraq kumíniye.

²⁸ anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánááráqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwirání-kanaama íbêqa waaqókáq wáiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

²⁹ móra waéqma itaí-áimmá Ítuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro.

³⁰ aónáawana aúgen-anama amúmma márítaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae.

³¹ mórai q umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaarág keráwáqá aónanoe. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínena kéiyé.

³² kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánááráqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq ínoe.

³³ aabayákáráq maa-márágáráq ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

³⁴ miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma itáabo. íma netuqá omáq-ááwákáqá wááéni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawááq-umatikainanama kanaarág uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye.

³⁵ mirá-kánáámá maa-márábí máiyá-kayukaraq waakákora umá pááq íniye.

³⁶ aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnááma timíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaarág itó-inoe.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁷ máqte-kanaaraqa Ítuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kényiraatena nokáámma Órîbêti-anuraq aúma ko kéwaine.

³⁸ ániibo aarawaamá nokáapaq itó-uma Ítunopaq iréta wení watáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

22

Yúqtaatima timá akoqnáá éna anó-kayukaraq Ítumma awíqma yiménúne’ tiráiyé.

¹ aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwîqa kótámaki-kanaama pááq ínena uráiyé.

² uyátárai-monoq-wayukagaraq ámán-aimma yirááti-wayukagaraq Ítumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae.

³ ániibo Tááqtaama Yúqtaatini áyáqnoqaq pékaima óq-awiqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-iyápó-ánnábikéné.

⁴ ániibo wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáráq watáama téna Ítumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye.

⁵ miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe.

⁶ ániibo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaararé timátuwena Ítumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáá-uraiye. taíbaq aarawaamá Ítute íma yagaroqtamá máiyana-awaatare téna awé uráiyé.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

7 aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá pááq uráiyé. mi-kánááráqá mórana típi-típi-naateqa ikaméwaone.

8 miráitana Ítuma Pítaayaa Yóáanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: “kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa íyataa naano.” téna tiráiyé.

9 ánibo yenákámá maará-tiraaye: “kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?” téta tirááye.

10 ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónái-nakama kenákámá min-nákóní anaáé waqmé wíyana wemá ko peráinna-naupaqa ko perááakao.

11 min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: “yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. ‘ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnama umá aráqmata-namma náanaq wáiyó? tiyé téka timá ámekao.’

12 mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáárégáráq abíqtátágáráq wái-namma tiráátino. miráinaka kenákámá min-náúpáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao.” téna Ítuma tiráiyé.

13 ánibo min-nákámá uréta Ítuma tiníq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Ítuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraq aáwaqa yímikaiye.

14 kanaamá pááq umágitata Ítuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae.

15 ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemmá keráwáqtábá ôriq umá tikáipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaáékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne.

16 kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé.

17 ánibo Ítuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq ‘tikáiyé’ timátuwena maará-tiraiye: “keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro.

18 kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq íni-kanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne.” téna Ítuma tiráiyé.

19 ánibo keqnáámmá Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tikáiyé’ timátuwena mapámma yímítuwena Ítuma maará-tiraiye: “maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá itáaro.” téna Ítuma tiráiyé.

20 anaáékaqa yemá nátuweta keqnáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: “maa-káápúmá Áánûqtuni aúemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

21 miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketê aáwaqa naí-yááréráq máiyé.

22 owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiyé. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránî-nakoma anómma táí-meyamma wemá mayániye.” téna Ítuma tiráiyé.

23 Ítuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeiyáá wenita-wenita kéeta “náawaq mirán-ááímmá tarôq ínáyô?” tirááe.

iyápó-annama aamá téite kéeta ‘náawaq áqnáabaq-naqa máiyó?’ tirááe.

24 ánibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkáapimma uyátá-maqma anómma máiyé téta téite kéowana

²⁵ Ítuma maará-tima-yimikaiye: “káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqñáárake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáraa-kayukama ‘waayúkati aanábóé’ téta yenamáárîq yetábá kéte.

²⁶ miráinaq keráwátê mórai q íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkápimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakora umá maíno. áqñáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno.

²⁷ náawaq uyátá-maqma anómma máiyó? aáwaqa naíráqô mái-narabi mayaí-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa naíráqô maraq mái-nakoma wemíye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.

²⁸ taíbaq-kanaama kekáq táí-yataakoma pááq kéitaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane.

²⁹ ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náapaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá mórai q umá kétimune.

³⁰ annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naí-yááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ániibo keráwáqá náapaakaraq-abitaraq maéq Ítiráaeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yaináí-wáyúkámá mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma téna Pítaaqtaba ‘anaaemma umátikaniye’ tiráiyé.

³¹ Pítaamma Ítuma tímá ámikaiye: “Tááímonio, Tááímonio, emá itaao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma ‘mirá-owo’ tímá ámikaiye.

³² kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínana ení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yauwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwayuma mamá akoqñáá umáyikaa.” téna Ítuma tiráiyé.

³³ ániibo Pítaama maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupa q ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune.” téna Pítaama Ítumma tímá ámikaiye.

³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té ‘kemá Ítumma íaonaraune’ té kaumobáq tinóne.” téna Ítuma tiráiyé.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

³⁵ maa-márábíké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitana poana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá tímátikaunaq uráamma keráwáqá kápi-unamma anó-unamma títauq-anaakaraqa íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uráanabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. ániibo yemá yauwéqma maará-tiraae: “ímiye.” téta tirááe.

³⁶ miráitana Ítuma maará téna tímá yímikaiye: “íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ániibo móra-nakoma tokóru-yakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama kéyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno.

³⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kétiye. ‘otaa-káyúkábí ákaraae.’ tiráiniq umá maamin-áikómá kekáqô pááq ína-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyáino. owé. máqten-aimma keqtábá tímá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁸ ániibo yemá maará-tiraae: “uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae.” téta tirááe. ániibo Ítuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “kínna kanaaráqíye.” téna tiráiyé.

Ítuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kétiye.

39 Ítuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óribêti-anuraq uráiyē. ániibo wení iyápó-annama anaaé waqmé urááē.

40 min-áúkápáq iréna Ítuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kētiyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáíno.” téna tiráiyē.

41 mikáké Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiyē. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye.

42 “ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketôpake paábaq matuwaa. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaúyánámmá waraao.” téna Ítuma nunamupí tiráiyē.

43 ániibo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kukéna Ítumma mamá akoqnáá umákaraiye.

44 Ítuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kētitana áúnobakemma imutigómá naægóráá nommá auména marabí kuq-turáiyē.

45 nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiyē. ániibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí íyákoma ummaa yamágitataboata yúma wagurááē.

46 ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááô? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nuna-mummá tero.” téna Ítuma tiráiyē.

Yúqtaatima Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiyē.

47 Ítuma aamá kétena máitata taíbaq-wayukama Yúqtaatini anaaé irááē. min-náqá Yúqtaati wemá minná tiyááka umá kaayaq-iyápó-ánnábikénápóana wemá Ítuni-amakaq iréna ámôqnanena uráiyē.

48 miráimanibo Ítuma maará-tima-amikaiye: “Yúqtaatio, Waayúkagoni Áráaqa paá-ubi maré á/môqnanē kéono?” téna Ítuma tiráiyē.

49 iyápó-annama Ítute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma átáma pááq íné immá aónatuweta maará-tiraaē: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téna tirááē.

50 ániibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayái-náqá ikákēna ayáánurapake aáqa áaipike agáutukaimanibo

51 Ítuma minná aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiyē. ániibo Ítuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárárákómá keqnáámmá íráqôniq uráiyē.

52 uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Ítumma yáqtorane o-káyúkáyábá Ítuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamá iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Ítuma tiráiyē.

53 máqte-kanaama kemá keráwáqtē anó-monoq-naupaq máqē uráunamanibo kemmá íma tínêkukaane. miráimanibo maamin-áwáátáqá minná keráwákaráq kumayuq-yátáákóní akoqnáágaraq pááq iyé.” téna Ítuma tiráiyē.

Pítaama téna ‘kemá Ítumma íaonaraune’ tiráiyē.

54 Ítuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Ítumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááē. ániibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqē-uraiye.

55 kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátûpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqē-uraiye.

⁵⁶ móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayaí ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógáráq Ítute máqe-uraiye.” téna tiráiyé.

⁵⁷ miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiyé: “maan-íníkô, kemá Ítumma íaonaraune.” téna tiráiyé.

⁵⁸ anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá emá Ítun-annabikemone.” téna tiráiyé. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiyé.

⁵⁹ anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “árainé. maan-nákómá Ítute máqe-urainé. wemá Kááriribake-naqiye.” téna tiráiyé.

⁶⁰ ániibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kétitana páátákáá kokórigoma áama tiráiyé.

⁶¹ ániibo uyátárai-naqa Ítuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráine. ‘mí-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye.

⁶² ániibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáiyé.

yemá Ítumma wíráa kéumaketa ikákaae.

⁶³ Ítumma yáqtóráa-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae.

⁶⁴ yemá tabaráábenapo Ítuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe.

⁶⁵ ókaraq-okaraq umá táí-aimma timá awááguraae.

káánítôre-wayukati yúrikaq Ítuni aamá ítama yaíkaae.

⁶⁶ aaqá utamákaitata Ítiráaeobake anó-kayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq mórabi áíkuteta yemá Ítumma awíqmeta yeqtí káánítôre-wayukaraq uréta maará-tiraae:

⁶⁷ “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá tímínoe.

⁶⁸ ániibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe.

⁶⁹ miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánûqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷⁰ máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamáárîq Áánûqtumma áanikowabono?” téta Ítumma ítama aónaraae. ániibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá mí kête. minná kemúne.” téna Ítuma tiráiyé.

⁷¹ ániibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaq itánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

23

Pááíratini aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

¹ miráitata máqtemma itó-uma ánateta Ítumma awíqmeta Pááíratikaq urááe.

² yemá áaimma átama aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánná-wáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiyé. táákiti-moneqa Títaamma amíyábá aammá káutikaitaae. ániibo wenamáárîq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tirááe.

³ ániibo Pááíratima Ítumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiyé. ániibo Ítuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamáárîq mí kéténe.” téna tiráiyé.

⁴ miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiyé.

⁵ áaqibo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétima-yimitata Yúria-aukapaq-wayukama yaíkaa q uréta ááiqá urááe. Kááiriri-aukapake áaimma átárena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiyé.” téta tirááe.

yemá Érótimi aúrakaq Ítumma aamá ítama yaíkaae.

⁶ Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemmá ítama aónaraiye: “maan-náqá Kááiriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiyé.

⁷ ániibo Pááíratima ítaraimma Ítuma min-áúkápáqá Érótima yabíkáin-aukapakenapoana Ítumma timákáitana Érótinopaq uráiyé. mi-kánááráqá Érótima Yérútáárebaq máqe-uraine.

⁸ Érótima Ítumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Ítun áama ítátuwena ‘wemmá aónanaae’ tiráine. Érótima téna Ítuqtaba móra awaaméq-yátáárîq ínaq aónanaae tiráiyé.

⁹ miráitana Érótima máqte-qtataaqtaba Ítukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Ítuma íma móra-aimma yauwéqma Érótimma timá ámikaiye.

¹⁰ uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Ítuni amakaq ya itó-ureta akoqnáá umá Ítumma aamá timákaraae.

¹¹ ániibo Érótigaraq wení ááiq-i-wayukagaraq Ítumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íráqô-kaqtoma matéta Ítumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiyé.

¹² naayóbáqá Érótima Pááíratite namuroíq urááyane. ániibo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Ítuma Pááíratini aúbáq itó-uraiye.

¹³ Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya álkutaae.

¹⁴ ániibo Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táiq kéiyé.’ kéte ániibo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. ániibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaínáa-waigoni áaimma maami-nákópikémmá otaa-qtátááqá íma káonaune.

¹⁵ Érótigaraq miráuma otaa-qtátááqá íma aónaraiye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwéqma iráiyé. ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae.

¹⁶ miráinaq kemá tebûqa ámítuweq timákáanana wíniye.

¹⁷ miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáiyé. máqtemma kótámaki-aawaqa naí-kánááráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye.

¹⁸ ániibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe.

¹⁹ Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááiqá umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane.

²⁰ ániibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Ítumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo

²¹ yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápaa. kaapaq-yátáq ikámma aráápaa.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe.

²² ániibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáiyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebûqa ámítuweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráiyé.

²³ miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnaá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma iyakao.’ tirááe. ániibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye.

²⁴ miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráíye.

²⁵ min-nákómá kámááni-wayukate ááíqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkka-naqa yawwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráíye. ániibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Ítumma yeqtí iyáápi makáíye.

kaapaq-yátáq Ítumma ikámma ítaae.

²⁶ yemá Ítumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááímonimma Tairínibake-naqa yáqtokaamma min-nákómá íbêq wení naaópake iréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábûkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Ítuni anaaé waqmé uráíye.

²⁷ taíbaq-wayukama Ítuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtabá umákaraae.

²⁸ miráitana Ítuma waeréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútaárebake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yáráaro. paá keráwáqtabábi keráwáqti iyápóyaba ibiqá yáráaro.

²⁹ ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá pááq ínatama keráwáqti iyápóyaba ibiqá yaráiya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaarácq iyápóma

ákáraiayamma anaamoq-nóinímmá

iyápóma náamma ímo kámiya-noinimma

yemá yimuqá maránóe tiráine.’

³⁰ mi-kánááráqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítimera tímûraataa yama yawááq oro’ tínoe. ániibo pááqyan-anugoqtaba maará-tinoe. ‘keráwáqá keqtáá yawááq oro.’ tínoe.

³¹ íbêqa kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?” téna Ítuma mirá-tiraiye.

³² yemá káqo-nakarataragaq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágárácq Ítukaraq móra-nakoma yíkamineta urááe.

³³ yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóní áwíqa aqnón-ayaaqtaqpare. mi-márúkácq Ítumma ikámma kaapaq-yátáq iyakaraae. ániibo yemá otaa-nákárátágárácq yíkamma kaapaq-yátáq ítaae. móra-waigomma Ítuni ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma iyaketa urááe.

³⁴ ániibo Ítuma maará-tiraiye: “ketiboó, emá yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikátuwaao. maami-qtátáárîq o-wáígóní áaimma yemá íaonaraae.” téna Ítuma tiráíye. ániibo yemá aábêma yaréta Ítuni unáákáqtôma yáátáá urááe.

³⁵ aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ániibo kawáá-wáyúkámá Ítumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaarácq wemá wenamáárîq áwáqnaa íno.” téta tiraae.

³⁶ ááiq-i-wayukagaraq Ítumma aábê-aimma timákaraae. yemá waaqókácq iréta ikaaqq-wááení-nómmá amínéta

³⁷ maará-tiraae: “árimma emá Ítiráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaarácq enamáárîq áwáqnaa uwo.” téta tirááe.

³⁸ aqnókácq agamáráa-waigoma maará-tiraiye: “maan-náqá Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.”

³⁹ mi-kááyáq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Ítumma áyoqa atáíye: “Metáiyawabono? kanaarácq emá enamáárîq áwáqnaa kée kekárátágárácq tíwáqnaa uwo.” téna tiráíye.

⁴⁰ miráitana káqomma móra-nakoma min-áímmá ítátuwena maará téna awááguraye: “emá wetê mórai umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuní áaqa íya kéikatenó?”

⁴¹ kerátátí anónnáma ummaatamá mayaúye. miráimanibo maan-nákómá Ítuma otaa-qtátáárîq íuraiye.” téna tiráiyé.

⁴² min-nákómá keqnáámmá Ítumma timá ámikaiye: “Ítuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánáaráqá emá keqtábá aúyánámmá itaao.” téna tiráiyé.

⁴³ ánibo Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma pukuráiyé.

⁴⁴ íbêqa aabaúgómá aúkáamaka kéitana aabaúmá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kaumoráq kumáwéna énáikariq uráiyé.

⁴⁵ ánibo Áánûqtunopaqa aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaqa abíkúmaraamma aúkáapike yakáqma kaayaq-átóîq uráiyé.

⁴⁶ ánibo Ítuma anókaq maará téna ááyama tiráiyé: “ketiboó, kemá ketí taáma enayáápi kémarauene.” kétena Ítuma pukáiyé.

⁴⁷ ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaaena Áánûqtuni áwîqa múte yauyéna maará-tiraiye: “árainé. maan-náqá arupú-nare.” téna tiráiyé.

⁴⁸ máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqô pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq keyabiteta naaúpaq kóuraae.

⁴⁹ máqtemma Ítuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááriribake iréta Ítuni anaaé waqmé ye-nóiníkáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Ítuni arááq-auma óqtakoni muriánóbáq makááe.

⁵⁰ móra-naqa máqte-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítiráaeo-wayukati móra-maruqa Aari-maatéabake-nare. wemá íráqômma arupú-napoana káánítore-naqiye.

⁵¹ miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánûqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine.

⁵² miráitana min-nákómá Pááíratikaq uréna Ítuni arááq-auma mayánîqtaba ítama aónaraiye.

⁵³ miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábáráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-múríánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarôq urááe. ánibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákáraapine.

⁵⁴ minnáma aokaq-kánáágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá pááq inéna uráiyé.

⁵⁵ Kááriribake iréta Ítute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-múríánóbáqá aónaraae. ánibo Yótêbima náaraq umáwaq Ítuni arááq-auma uqtamákaniyo téta minnágaraq ko aónaraae.

⁵⁶ yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Ítuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. ánibo ámán-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagarááe.

24

Ítuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.

¹ Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Ítumma uqtamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umaráapoata maméta urááe.

² yemá aónaamma óqtamma muriákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae.

³ ánibo yemá mi-múriánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Ítuni aráaq-auma íaonaraae.

⁴ yemá minnáyaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtôrakemma aakáá kamá tágaraiye.

⁵ mi-nóinímmá ikatíq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkápimma nôraq itaráq paá máinaoqtaba abáá kéoo?”

⁶ wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Ítuma Kááribaq máena keráwáqá timá tímikain-aimma túyánámmá Ítáaro.

⁷ wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikaíyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téna tirááye.

⁸ naayóbáqá Ítuma mirá-tiraipoata yúyánámmá Ítátuweta

⁹ yemá múriánóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. ánibo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae.

¹⁰ Maríaa Máátarini Yóánaama Maríaa Yêmitimma anóama min-nóinímmá yemá máqe-uraae. min-nóiníkaráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae.

¹¹ miráitata Ítuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráamanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yímikaae.

¹² miráitanamanibo Pítaama itó-uma múriánóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaútena kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. ánibo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnáyaba taíbaq-auyanamma Ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Ítumma aónaraaye.

¹³ mi táoq yeqtí aúkápíke kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Eméatibaq uráimma ayáqtááqa (11 km) ayátáákakaane.

¹⁴ yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye.

¹⁵ yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Ítuma wenamáárîq yimakaq íréna yenákátê yagaroqtamá uráíye.

¹⁶ miráimanibo Ítue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye.

¹⁷ ánibo Ítuma min-nákámá maará-tima-yimikaiye: “kenákámá nói-qtataaqtabawaq aamá téite umáekawaq aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Ítuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágítana yóikoma waemmá amáguraiye.

¹⁸ ánibo móra-nakoni áwîqa Karíopaatie. wemá yauwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráíye.

¹⁹ mirá-timatuwaitana Ítuma maará téna min-nákámá ítama aónaraiye: “nói-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Ítuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráíye. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrikaqa akoqnáá-aimma tiréna akoqnáá-mayaima maténa kéíye.

²⁰ ánibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá ákáraae. ánibo kámááni-wayukama ikámôwana púttata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaraae.

²¹ miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yauwéqma Ítiráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráine. ánibo móra-aikaraq wáíye. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minná íbêqa kaumo-kánááráqá pááq kéíye.

²² ánibo íbêqa keqtaábiké yaímma-noinimma Ítuni anaaé waráa-noinimma yaímma-aimma timá tímewataa iyánáaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muriánóbáqá uréta

²³ Ítuni aráaq-auma íaonaraae. ánibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Ítuma paá máiye tirááe.’ téta tirááye.

²⁴ ánibo keqtaábiké yaímma-wayukamma muriánóbáqá uréta aónaamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá wemmá Ítumma íaonaraae.” téta tirááye.

²⁵ ánibo Ítuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéiye.

²⁶ minná yauwéqma tiwiraí-náqá Metáiyama áqnáabaqa áíqa í-yátááqá maména anaaékaqa wení tágama-yataaqa mayánîqtabama íyaq kenákámá ítaraayo?” téna Ítuma tiráíye.

²⁷ mikáké áaimma átarena Mótetini watáagaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama Ítuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Ítuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

²⁸ óya-marupaq mi-káúmómá uráámanibo Ítuma miráuma abákákáá wínéna uráíye.

²⁹ miráitata kaayaq-nákámá Ítumma timá yáqtoreta maará-tiraaye: “emá kerátátê mááo. aabaúmá kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye.

³⁰ anaaékaqa aáwaqa nánéta owana Ítuma yenákátê maraq máqe-uraiye. ánibo Ítuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye.

³¹ Ítuma mirá-umatuwaitana min-nákátí yúrakoma tágamagitata Ítumma aónaraaye. ánibo Ítuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye.

³² ánibo maará-tiraaye: “kerátámá aapaq keyuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábikén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátái tíyakoratama íraqôniq uráíye.” téta tirááye.

³³ mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ánibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye.

³⁴ mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “áraine. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguraiye. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae.

³⁵ miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô páaq itata aónááya-waigoni watáama téta wemá Ítuma yammá kítima yímitata kéneta mikáké wemmá aónááyan-aimma tirááye.

iyápó-annama Ítumma aónaraae.

³⁶ yemá min-áímmá kététa máawana Ítuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye.

³⁷ miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatíq urááe.

³⁸ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaaó?”

³⁹ keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Ítuma máune. tiyááma yuwaiyana ínaq maqma aónaaro. kemmá túwaa tiyáátamma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátamma íma wániye.”

⁴⁰ Ítuma mirá-timatuwena ayáánaa aítauqa níri-abuma yiráátiraiye.

⁴¹ yemá ‘áraine’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Ítuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?” téna ítama yimónaraiye.

⁴² ánibo yemá noyááqa agamáráamma áméwana

⁴³ Ítuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

⁴⁴ ánibo Ítuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqtê máeq keráwáqá timá tímiqma ánatarauae. naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minná máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁵ ánibo Ítuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae.

⁴⁶ ókaraq Ítuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiyé. ‘Metáiyama yauwéqma yiwiráí-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánáaráqá yauwéqma itó-iniye.’

⁴⁷ ánibo áwîqtabama máqten-anna-wayukabi kétiyata yemá yirummá waeraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamin-áímmá Yérútáárebake áaimma átáma téraq

⁴⁸ keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro.

⁴⁹ itáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráí-qtataaqa keráwákáq kenamáárîq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Ítuma tiráiyé.

Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵⁰ Ítuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiyé. wení ayáámma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye.

⁵¹ wemá Ítuma waaroqá keyimitana Áánûqtuma Ítumma awíqmena wení márûpaq utáiyé.

⁵² miráitata yemá Yérútáárebap yauwéqma uréta yimuqá makááe.

⁵³ ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

Yóáane

Aagómá máíye.

- ¹ maramá tarôq íma urái-tupaama Aagómá mi-kánáaráqá máqe-uraitana Aagómá Áánûqtute maa-kááyáqá máqe-uraaye.
- ² Aagómá Áánûqtugaraq máqe-uraayana Aagómá Áánûqtuma mimórámá máqe-uraiye. maramá tarôq íma urái-kanaama
- ³ Aanapó máqte-qtaataqa abarokáq aúkáiye. wenamáárîq máqte-qtataaqa abarokáq íaukaiye.
- ⁴ Aagómá áyaqnobake wemá kéqokeq-wamma aúwaraimma yímikaiye. miráipoata paá mááe. kéqokeq-karui-yataaqa tarôq uráiye. miráipoana paá wáíye. Aagómá wenáyaqnobaa aúwaraimma wáqe-uraitana min-áúwáraímmá waayúkagoni arunóbáqá ómmá tágama wáqe-uraiye.
- ⁵ maan-ómmá kumayupí tágagiye. kumayupí tágagitana maan-ómmá mú mikákáá akoqnáá-kumayuqa wáíye.
- ⁶ Áánûqtu móra-nakoma timákáraitana tágai-yataaqtaba timá yímikaiye. Áánûqtuni wataá-wataa-naqa wemá máqe-uraiye. maa-nákónáwîqa Yóáane téta ááyaraae.
- ⁷ maan-nákómá tágai-nakoqtabama timá-yiminena iráíye. iráitata wenáarake máqte-kayukama yirummá amínoe. ááqibo maamin-áítábá iráíye.
- ⁸ Yóáane tágainaqa wemá íma máíye. paá tágagi-aimma mamé iráíye.
- ⁹ árai-tagainaqa mararáq yínana máqte-kayukaraqa tágaginiye. maannáyaba Áánûqtuni áraimma tágai-yataaqtaba téna tiráíye.
- ¹⁰ mararáqá Aagómá máqe-uraitana Aanapó maramá Áánûqtu tarôq uráimma aarawaamá Amá kéiteta íma ítaraae.
- ¹¹ Aagómá wení waayúkaraq iráimma mi-káyúká weqtábámá íawikaae.
- ¹² miráimanibo yaímma óq-wayuka weqtábámá kényikainata Áánûqtu yemmá náápaamma yímikaitata wení iyápo aúkáae. maan-iyápo-ánnámá Áánûqtuni wenáwîkaq kéitaae.
- ¹³ yeráwáqá maqíkaraimma naaerákén-iyáporáá íma ákaraimibo Áánûqtu maqíkaraiye. waayúkati yimuq-yatááqnápo íma ákaraimibo Áánûqtu maqíkaraiye. aarawaabíké íma marákáraitana Áánûqtu wenamáárîq wení iyápo-annama maqíkaraiye.
- ¹⁴ Aagómá waékáimiye. Aagómá aúma wemá pááq uráiye. mararáq kukéna watáíye. ketáaráqá kukéna watáíye. miráí-nakoma wení tágama-yataaqa Yóáane netuqyaa-káyúkágáráq aónaraae. Áánûqtuni kímora áanikoni tágama-yataaqa aónaraae. Aagómá aúgaraq-naqa wení tágama-yataaqa aboánôpake akoqnáá matáíye. maaminnâ tágama-yataaqa kaayóné-í-yátááqá ógikaima ôriq umá wáitana ááqibo maami-káayóné-í-yátááqá aati-aatimá paá wáíye.
- ¹⁵ Yóáane wetábá mirá téna wenáá-wenaa tiráíye: “Aagómá aúgaraq yínítabama mirá téq kemá Yóaane timá tímikaune. Aagómá naayóbágá máqe-uraimma maramá tarôq íma urái-kanaama máqe-uraiye. miráipoaq wenáaimma yaaguyaqmé kényune. ááqibo íbêq-kanaayataba

Aagómá aúgaraq-naqa tinaaépaq kéinnama aanibo tágagiyabama min-náqá tinaaépaq íma kéíye. tágagiyabama uyátárai-naqa ketúbáqá máíye.” téna Yóáane tiráíye.

¹⁶ min-áúgáráq-náqá

arunábáqá kaayoné-yátááqá ógikaiye.

kaayoné-yátááqá ógikaipike ketáá matáunatae.

ayúgutaipike ketáá matáunatae.

wení kaayoné-yátááqá ókaraq-okaraq umá ketáá kétimitae.

naayón-ámáán-áímmá yuwéna Áánûqtuma aúgen-amaan-aimma timá waéqma akoqnáá uráíye.

¹⁷ Áánûqtuma Móteti aammá aúmakain-aikaraa aammá yawítíqtukain-aikaraqa ámikaitana káqo-qtataaqa kaayoné umá aati-aatimá wái-yataaqa Ítuma mamé iráíye.

¹⁸ móra-nakoma Áánûqtuma íma aónéwaimiye. Áánûqtu wemá wenamá wení áanikoma máíye. wenamá kímora áanikoma ákain-iyapoma aati-aatimá amakaq máítana áanikoma wenaboáqtábámá paá tiráátiraiye.

Yóáane nommá perái-nákómá nóinabi timá yímikaiye.

¹⁹ aanibo Yóáanenopaqa anó-monoq-wayukama Aríbaeti-annagaraq Yérútááre-wayukama timáyíkaraae. Yérútáárebake yaímma-wayukati yíwîqa Aríbaeti-annama monoq-káwáá-wáyúkámá máqe-uraae. Yóáanenopaqa kukéta ítama aónaraae: “emá náawabono?” téta tirááe.

²⁰ Yóáane wemá paá tiráíye: “kemá Metáíya íma máune.” téna tiráíye.

²¹ móragaraq Aríbaeti-annama Yérútáárebake ítama aónaraae: “ááqibo emá paá náawabono? Irááíya máano?” téta ítaraae. Yóáane tiráíye: “ímiye” tiráíye. Aríbaeti-annama móragaraq ítama aónaraae: “emá Áánûqtuni amuné-náqá máano?” téta ítaraae. Yóáane timá yímikaiye: “aaqáo” tiráíye.

²² Aríbaeti-annama ááqaanibo ítama aónaraae: “timá timiyo! é náawabono? timá tíminataa ketáá timátíkaa-kayukata mó timá-yimenunatae. etábámá enamáárîq nóinae kéteno?” téta ítama aónaraae.

²³ wé Yóáane wetábá téna Áítáíyani watáama yauwéqma timá yímikaiye: “kemá paá aagómá kaqmáápaqa máune. ketáagoma pááqya-kanaama abarokáq kétaayaiye. uyátárai-nakoni aammá kaqmáápaqa mó tarôq oro! min-ánón-ámmá arupú oro!” mirá téna timá yímikaiye

²⁴ Péрати-wayukayopake óq-wayukama iréta móragaraq ítama aónaraae:

²⁵ “emá tirááne ‘kemá Metáíya íma máune. íma Irááíya máune. íma Áánûqtuni amuné-náqá máune.’ té emá timá tímikaanatae. ááqibo nôraq itaaq nommá kébeqyikaano?” tewana

²⁶ Yóáane timá yímikaiye: “paá nokáráqá kébeqyikaune. maa taíbaq-wayukati aúkápimma móra-naqa máítata yeráwáqá íma ítaraamanibo wemá

²⁷ uyátárai-nakoma tinaaépaqa kéitaq ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqné-náqá maqnégánópóqa wení aítauq-anaan-annama íma kanaaráq uwaénúnamiye.” téna Yóáane Béqtanibaqa timá yímikaiye.

²⁸ miráuraitana Yótaa-non-abapaqa mikáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa pááq uráíye.

Áánûqtuni tipi-típi-araaqa

²⁹ miráuma aabáyaama Yóáanen-opaqa Ítuma kéitana Yóáane Ítumma aónarena maará téna abarokáq tiráíye: “aónaaro! maannáma Áánûqtuni tipi-típi áráakaa-naqa máíye. wemá maa-marábí-kúmîq-yátááqá kebó-yátáákáráq mamá matuwánéna kukáíye.”

³⁰ wetábámá keráwáqá timá tímikaune: “tinaaépaq uyátárai-nakoma kéitana ketí mú mikáq-náqá kemá naayóbáqá pááq uráune wemá máqe-urainana miráipoana wemmá yaaguyaqmá keyune.” téna Yóáane tiráíye.

31 Yóáane óqa tiráiyē: “áqnaábaqa kemá kenamáárîqa íaonaraune.wemá náawabiyo? nóiqtaba kemá iráúnábô? nommá má kébeqyikaunaboata ááqibo miráuma Ítiráaeo-wayukama wemmá aónanoē.

32 Yóáane ókaraq tiráiyē: “kemá Áánûqtuni Aágoma kégumita aónaraune máaraa kukéna Aágoma wekáqá ku máqe-uráiyē.

33 aanibo kemá kenamáárîqa wemmá íma ítaraunamanibo kemô nokáráqá péqyikao téna timátíkái-nakoma mémá-kánaábímá timá tímikáiyē. ‘emá aónenanamo Áánûqtuni Aágoma kumínama móra-nakoni aúraqa ku máinama anaaékaqa min-nákómá Áánûqtuni Aágogaraqa pérakaniyē.’ tena

34 kemá kenamáárîq aónareq tiráune. ‘min-náqá Áánûqtuni mú mikákáá-náqá máiyē.’ ” téna Yóáane tiráiyē.

Ítuma wení áqnaáae-noiyapoma

35 aabáyaama Yóáane wenanaae warááya-nakarátama máeta

36 áánibo Ítuma paá ureíre kéitata aónaraae. Yóáane abarokáq tiráiyē: “aónaakao! maannáma Áánûqtuni tipí-típi-araare.” téna tiráiyē.

37 kaayaq-nákórátá yegárágá ítaarayapoata Ítumma anaaé

38 waqmé kéoyana Ítuma waéqma yimónaraayē. maa-kááyáqá Ítuma ítama aónaraiyē: “kenákámá nóiqtaba abáá kéoyo?” téna yenáká timá yímikáiyē. aanibo yenákámá tiráiyē: “Aráábaeo, náakaraq kéwaeno? teta (Aráábae wenáaimma yirááti-naqa máiyē.)

39 Ítuma tiráiyē: “ketê iréka yaónaakao!” téna tiráiyē. miráimanibo yenáká iréta Ítugaraqa mi-nókáámá máqe-uraayē aabaúmá énaikaqa waaqókáqá kaayaqté-kaayaqtē (4.00 kiroki) inéna uráiyē.

40 yenákábíkē móra-nakoma wemá Yóáane ítaraipoana Ítuma anaaéma wakáiyē wenáwîre Áánaru Tááímoni Pítaa wenábâkoe.

41 Áánaru páátákáá awaaómmá Tááímoni ko aónatuwena timá ámikáiyē téna “Metáíya kerátámá aónarauyē” (Metáíya wenáaimma Áánûqtunopake mú mikákáá máí-naqa).

42 Tááímoni Áánaru áwíqmena Ítukaqa uráiyē. Ítuma wemmá aónarena tiráiyē: “emá Tááímonio, Yóáanen áaniko, ení aúgen-awiqa Tépati wániyē.” téna tiráiyē. ááqibo paá Pítaa min-áwíqá ááyanunatae. Tépati wenáaimma “óqtamma” wáiyē.

43 aabáyaama Kááiriri-marupaqa Ítuma uínéna kéena kóuráiyē. Píripima aónarena timá ámikáiyē: “ketinaae waraao!”

44 Píripi Beqtáirapake kéiyē. mimórá-márúkáqá Áánaruyaa Pítaa yeqtí márúkare.

45 anaaékaq Píripi Natáániomma aónarena timá ámikáiyē: “móra-nakoma Móteti Áánûqtuni amuné-nákáráq naayóbáq wetábá agatáae mimórá-nákómá aónaraunatae. wemá Ítuma Yótêbi wení áanikoma Náátárêtibake máiyē.” Píripi téna tiráiyē.

46 Natáánio íkéitamma maará wemá tiráiyē: “Náátárêtibakenabiyo? aaqáo! mikáké íráqô-qtataaqa paá íma kéimiye.” téna tiráiyē. Píripi timá ámikáiyē: “enamáárîq íré aónaao!” téna tiráiyē.

47 Ítunopaqa Natáánio kéena Ítuma káonaiyē.wemmá káonena Ítuma abarokáqá tiráiyē: “aónaaro! maan-nákómá Ítiráaeobake-nakoma máena wení agaemá íma wáiyē.” téna Ítuma Natáánioqtabama mirá-tiraiyē.

48 Natáánio ítama aónaraiyē: “ketábámá náaraq umá ketí áaimma ítaraano?” téna tiráiyē. ááqibo Ítuma tiráiyē: “Píripi emmá íma ááyaraitaq yaa áménaapaqa máanaq túyánápi aónaraunamiye.” téna tiráiyē. (mí-tágón-áwîqa “píki”).

49 aanibo Natáánio timá ámikena: “Aráábaeo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Ítiráaeo-mararaqa máqte-qtataakaqa anómma máane.” kétena tiráiyē.

⁵⁰ Ítuma yauwêqma tiráiyē: “emá píki yaa áménaapaqa máanaqa aónaraune maará téqo túnnama minnáyabama kétima-timeno? múte anó-qtataaqa anaaékaq ôriq umá aónanoē.” Ítuma mirá téna

⁵¹ Óq-aimma tiráiyē: “áraine. keráwáqá abaayámmá yawákínaqa abo Áánûqtuni márûpake wení kaqtó-wayukama wíyokakaa-kama taígani mú mikáq-náqá Waayúkagon-Araakaq wenôpaqa kuké ute íyaq aónanoē.” téna tiráiyē.

2

Ítuni áqnáaen-awaameqa

¹ kaumo-yúpáámá ánatagitata móra-innima iyakánéta Káárirī-marukaq kéoe. pááqya márûkon-awíqa Kéinabare. Ítuma wenanóama mibáq máqe-uráiyē.

² Ítuma wení iyápó-annagaraqa min-íníkoní waayúkagaraq awaikóní waayúkagaraqa yááyaawata ya aónaraae.

³ wááéni-nomma ánatanena itana Ítuma anóama timá ámikaiyē: “wááéni-nomma ánataguraiyē.” wenanóama titana

⁴ Ítuma yauwêqma tiráiyē: “aaraqô! etábámá ketábámá nóinabiyo? ketí kanaamá íma pááq uráiyē.” téna tiráiyē.

⁵⁻⁶ wenanóama aáwaqa mamé kéye-kayukama maará téna timá yímikaiyē: “timá-timinaiqa-oro!” téna Ítuqtabama tiráiyē. abapaké móra óqta-tawema wáqe-uráae. Ítiráaeo-wayukati nommá perái-ámmá yawítítukain-aiqtabama miráipoana min-óqtá-táwémá mibáq wáqe-uráae. móra-mora óqta-tawebima móraiq-moraiq umá waaqókákáá kaayaqté-kaayaqte káápaa-tawebima yaqmá ógiqma wáiyē (113 aríta).

⁷ Ítuma tiráiyē: “mirá-oro! mi-táwérápí nommá yábóro!” wemá téna tiráiyē. aáwaqa mamé kéye-kayukama nommá yaqmá ógiqma ótaqa makááe.

⁸ Ítuma óq-aimma tiráiyē: “íbêqa yaímma yaqmá aáwakaq-kawaa-naqa mó ámêro!” téna titana mirá-uráae.

⁹ aáwakaq-kawaa-nakoma wemá namá aónaraitana naréna wááeni-none téna ítaraiyē. áaqibo náakakenabiyo téna íma ítaraiyē. aanibo aáwaqa mamé kéye-kayukama yemá ítaráae. iyakánéta on-íníkoní awaikómá aáwakaq yabíkái-naqa ááyarena

¹⁰ timá ámikaiyē: “máqte-kayukama íráqô-waaeni-nomma áqnáabaq-taoqa yímituwaitana anaaékaqa yeráwáqá aáwaqa kénaawata paá-waaeni yimínoe. áaqibo emá íráqô-waaeni-nomma maráánama íbêqa kéyimene.” téna tiráiyē.

¹¹ maa-qtátááqô Ítuma miráuraimma nommá wááeni-nomma aúkáitana kéena maannáma Ítuni áqnáabaq-awaameqa Kéinabaqa Káárirī-marukaqa mirá-uráiyē. Ítuma wení iyápó-annama Ítuni tágama-yataaqa aónareta wemmá yirummá ámikaae.

Ítuma Káperanabaqa kóiyē.

¹² anaaékaqa mirá-umaqtuwaawata Ítuma wenanóagaraq wenábâkogaraq wení iyápó-annagaraqa Káperanabaqa urááe. mibáq pááqya-kanaama ko máqe-uráae.

anó-monoq-naupake (tépo) Ítuma táigo-qtataaqtabama kuyúqtukaiyē.

¹³ ayú maqnánó-kanaama awaaraq kéitata min-áyú maqnánéta owana wenáwíqa kótámakini-kanaama (páátoba) miráipoana Ítuma Yérúttárebaqa utáiyē.

¹⁴ anó-monoq-naupaqa waayúkama yetí purumakaamá tipí-típima máama meyámmá maránéta iráawana Ítuma aónaraiyē. óq-wayukama maraq máeta óqtama waékáae.

¹⁵ kéwaeraawana Ítuma ánnama maténa pú yoqmá tebûqa yímiqma waqtúwáitata pípéban umáqtukaiyē. monoq-naupáké máqtemma purumakaakáráqá tipí-típigaraqa pípéban umáguraae. óqtama waékáa-kayukati yaaremá waéqtukaitana yeqtí móneqa kugúbaguraiyē.

16 ááqaanibo máama meyámmámáráá-kayukama Ítuma timá yímikaiye: “maéqé páapaq kóoro!” téna wemá tiráiyé: “ketiboní naammá íma mamá meyá-námmá aúráaro!” téna Ítuma timá yímikaiye.

17 Áánûqtutaba agatáinabi wení iyápó-annama yeráwáqá yúyánákáqá makááe. minnáma agatáimma mirá kétiye: “ení monoq-náútábámá tirupi irá kamáguraiye.” téna agatáimma minná yúyánákáqá makááe.

18 anó-monoq-naupaqa kuyúqtúwáitaba Ítiráaeo-wayukama Ítumma ítama aónaraae: “nóin-awaameraq umá tiráátinonataabiyo? náápaamma matokéaq mirá kéono? náápaamma náawa ámikaiyo? tiráátiyo!” téta ítama aónaraae.

19 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “keráwáqô, yawítítuwaiyaqa maa-mónóq-námá kaumo-yúpáá maéqa kemá móragaraqa múte itó-umaranune.” téna tiráiyé.

20 Ítiráaeo-wayukama wenáama íma ítareta maará téta tirááe: “kanaaráq ayáqtáá-kanaama maa-mónóq-námmá umá múte itó-uyakaraae. kaayaqté-kaayaqte-wayukati yíyiaamma naaikamá abapaké móra aúqa urááe (46 karitimaatimá). ááqibo miráinama kanaaráq kaumo-yúpáámá enamáa múte itó-umaranono?”. Ítiráaeo-wayukama téta tirááe.

21 áánibo anó-monoq-naqtaba Ítuma tiráiyábô wenaúyataba tiráiyé.

22 anaaékaqa Ítuma pukáipikemo itó-urai-taoqa wení iyápo-annama wenáama yúyánákáqá makéta Áánûqtutaba agatáin-aikaraqa Ítun-aagaraqa áráitabaae téta tirááe.

Ítuma waayúkati yáaimma kéitaiye.

23 keqnáámmá kótai-kanaama itana Ítuma Yérútáarebaqa máqe-uraitata taíbaq-wayukama wení awaaméqá aónaraapoana wenáwíkaqa yirummá ámikaae.

24 Ítuma wenamáárîq yaímma-wayukati táí-yaiqtabama ítaraiipoana yemmá wenáaiqtabama yaákarena yiráátiraiye.

25 máqte-kayukati yirupimmá káonaipoana waayúkati yáaiqtabama káqowama wemmá kanaaráq ítimamiye.

3

Ítuyaa Níkótímati

1 ááqibo Pérati-wayukabikemma anó-nakoma Níkótímati

2 Ítunopaqa nokáámma wemá iréna timá ámikaiye: “Aráábaeo, emá timá-yiminaqa Áánûqtunopake máane. minná ketáá kéitaunatae. Áánûqtu etê ímo máráinaama emá íma anómma uyáqtárain-awaameqa kanaaráq ínóne.” téna Níkótímati tiráiyé.

3 Ítuma wenáaraqa yauwéqma tiráiyé: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma móragaraq marakáinama wemá Áánûqtuni márûqa íaonaniye.” Ítuma mirá téna tiráiyé.

4 Níkótímati Ítumma timá ámikaiye: “wemá náaraq umáwaq waayúkago ááyaqnobakemma yauwéqma marakániyo? wenanóani ááyaqnobaba móragaraq ku peráinana ámûkarariq umá máena móragaraq marakáníyô?” téna Níkótímati Ítumma ítama aónaraiye.

5 Ítuma móragaraq tiráiyé: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma íma Áánûqtuni márûpaqa wemá uyáberenamoenama wemmá nokáráq Áánûqtuni Aágogaraq marakániye.

6 aúgoma aúgomma ákáráitana Aágoma aágomma ákáráimiye.

7 íma karatiyo! kemó timámunayatabama keráwáqá móragaraq matikaíno!

8 uwáágoma uwáá yoqmá wemá náabarabi ónááe tipáqá kéuiye. wenáama kéitaane. ááqibo náakakena kéuiyo? náakaraq kéiyó té íma káonaane. mimóraráá waayúkama Áánûqtuni Aágoma kémaqyikaiye.” téna Ítuma tiráiyé.

9 Níkótímati ítama aónaraiye: “náaraq umá maami-qtátáákómá pááq íníyô?” téna Níkótímati ítama aónaraiye.

10 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “Ítiráaeo-wayukati anó timá-yimi-naqa máanana ááqibo maami-qtátáákóqtábámá íyaq ítaraano?” Ítuma óq-wataama tiráiyé:

11 “kemá áraimma kétima-amune. ketáá kéitauna-yataaqtaba kétunanataa káonauna-yataaqtabataa kétima-yimunatae. ááqibo keráwáqá ketái táaraqa taákaq íma kémaraae.

12 Ímo itéq oweqa maa-márábi-qtátááqtábá timá-timunama Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama timá-timunama náaraq umá itánô?

13 ááqibo áraimma móra-nakoma Áánûqtuni márûpaqa aati-aatimá íma utáiyé. paá kímora-nakoma Áánûqtuni márûpake kukáimma wenáwîqa Waayúkagon-Araaqune kemá.

14 kaqmáápaqa káápaa-augaraq-iraakabayaamma Mótetí tarôq uráimma múte yaútaiyé. waayúkama irakabayaamá káonaawana yemmá Áánûqtu yíwáqnaa uráiyé. móraiq umá Waayúkagon-Araaq múde yaúteta kaapaq-yátáqá ikámakaae. waayúkama wemmá káonaawanama yemmá Áánûqtu yíwáqnaa kéiyé. miraráá umá Waayúkagon-Araaq múde yauwínoe.

15 miráipoata yeráwáqá Áánûqtuni áanikoma yirummá amétama yemmá káqon-auwaraimma yímikaiyé.

16 owé. Áánûqtu máqte-marabi-kayukayatabama amáabopike ákaraipoana wení kímora áanikoma yímikaiyé. yeráwáqá wenáanikoma yirummá amétama yeráwáqá Áánûqtuni ayáápike íma aúyoretama ípuinoe. wenáanikoma aúgen-auwaraimma yimínama máqte-kanaama yeráwáqá paá mánoe. yirun-iyápómá matúq-matuq umá mánoe.

17 Áánûqtu wenáanikoma aarawaamá yawááq umáikaiyabae téna íkukaiyé. paá aarawaamá atóbamaikaiyaba timákáitana kukáiyé.

18 móra-mora-nakoma arummô amínanama Áánûqtu wemmá íma yawááq kéumakaiyé. ááqibo móra-mora-nakoma íbêqa arummô ímo kámitanama Áánûqtu wemmá íbêqa yawááq kéumakaiyé. miráipoana wemmá kímora Áánûqtuni áanikon-awikaqa arummá íkamitanama min-nákómá íkákaitana Áánûqtu wemmá yawááq kéumakaiyé.

19 íbêqa Áánûqtu maannáyabama yawááq kéumaikaiyé. ómmá anómma marabí tágaguraiyé. ááqibo waayúkama kumayuq-yátááqtábá keyikaitata ómmá yupayo umá tágaiqtaba íkeyikaiyé. yeráwáqtí yáaimma táígoni kéopoana ómmá yupayo iqtábá íkeyikaiyé.

20 móra-mora-nakoma táígo-qtataaqa kéenama ómmá yupayo iqtábá íkákaiyé. wení mayáígómá abarokáq yínipoana ómmá yupayo ikáqá waaqókáq íkuminiyé.

21 móra-mora-nakoma áraimma íraqô-qtataaqa kéenama ómmá kamá yupayo ikáqá yíniyé. Áánûqtun anaaé kéwaraipoana wení mayáígómá ókáá kamá tágaginana wemá yupayo iqtábá áaqa íkegaiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

22 anaaékaq Ítugaraq wení iyápó-annagaraq maréta Yúríá-marukaq ko mááwana pááqyanaama mááwana mibáqá nommá péqyikaraae.

23 Ínonibaq waaqókáqá Téiramapaq taíbaq nommá wáqe-uraitata Yóáane mibáq nommá kébeqyikaiyé. waayúkama nommá peráiyábá keyikaipoata wekáqá yíq-yiq kéoe.

24 Yóáane ánná-naupaqa íákaraabo.

25 maakáqá Ínonibaq Yóáane wení iyápó-annama Ítirááéo-wayukagaraqa nóbíq-naabiq-aimma kétee. Ítirááéo-wayukati nommá perái-ámmá yawíqtítukain-aiqtabama téta nóbíq-naabiq-aimma kétee.

26 Yóáanen-opaqa iréta tirááe: “Aráábaeo, min-nákómá egaráq Yótaa-non-abapaqa mimórá-nákómá wetábámá tímikaanatae.kanaaráqá wemá íbêqa nommá kéberakaipoana máqte-kayukama wenôpaqa yageg-yageg kéoe.

27 Yóáane maaráá téna yauwéqma tiráiyé: “máqte-qtataaqa wení márûpake Áánûqtu ámikaipoana móra-nakoma kéqokeq-yataaqa paá íma mayáníbo.” Yóáane téna tiráiyé:

28 “keráwáqá kenamáárîq tinîq umá kemá timá tímikaune. kemá Metáíya íma máune. paá timákai-naqa wenáaraqa áqnáabaq téqa tiráune. wágáábaqa maannáma timá tímikaune.

29 Ítáaro! móra-nakoma ánáakoma kémayaitana yenáká yimuqá kémaraaye. maannáyaba min-nákóní ábárawaoma awé kéena káonena wegáráqá amuqá kémarakaiye. miráráá umá Ítuqtaba tíyaqnoabaqa ógikaipike timuqá kémaqtuwaune.

30 wenáwîkoma íbêqa uíno ááqibo ketíwîkoma paá kumíkáae.

31 móra-nakoma yanaaké kéena wenáaimma máqte-qtataaqtabama yanaamá wáíye. káqo-nakoma marabíké kéena wemá paá marabí-qtátááqtábámá kétéye. móra-nakoma Áánûqtuni márûpakemo kéyenama

32 aónarena Ítarai-qtataaqtaba Áánûqtuni márûpaqa wemá kétéye. ááqibo keráwáqá wenáaraqa taákaq íkemaraae.

33 waayúkama wenáaraqa yáqtoqma akoqnáá urétama yíyaqnoabaqa mirá kétee. ‘Áánûqtu árai-naqa máíye.’ yíyaqnoabaqa maami-káyúkámá mirá téta kétee.

34 móra-nakoma Áánûqtu timákaraitana wemá Áánûqtuni watáama kétéye. Áánûqtuni Aágogaraqa wenáayaqnobaq aati-aatimá ógiqma wáíye.

35 aboámá wenáanikoma kaayoné umákema máqte-qtataaqa wení akoqnáaraq ámikaiye.

36 móra náawawaq Áánûqtuni áanikoqtabama arummá aménama áanikoma wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra náawawaq áanikoqtabama kaúbîq kéena aúgen-auwaraimma íanonaiye. wekáqá Áánûqtuni áyamma umá watúq-watuq umá wániye.” Ítuma téna tiráíye.

4

Ítuma Yúriabake kóíye.

1-3 Yóáane netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. ááqibo Ítuma mú mikáq netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. Péra-ti-wayukama minná Ítaraapoana Ítuma Yúriabake itátuwena kóuraiye. Ítuma nommá íma péqyikaraiye. paá wení iyápó-annama yenamáárîq waayúkama nommá péqyikaraae. Ítuma Kááriribaqa móragaraq yauweré uráíye.

Ítuma Táméria-inikote watáá-wataa kétéye.

4 Ítuma Táméria-marukaqa aúkáapi kótáma-kuraiye.

5 móra márûqa Táméria-wayukati márûkaqa iráíye. pááqya márûkon-awíqa Tékemabaq waaqókáq mi-márúqá Yáakoboma wenáanikoma Yótêbi ámikaiye.

6 mibáq nááyóbáqá Yáakoboni nommá yabí-máíqá wáqe-uraima íbêqa paá wáíye. aanibo Ítumma ábô-kaitana nommá yabí-máíkáqá ya máqe-uraiye. aáwaqa naí-kánáámá waaqókáq kékítata

7-8 wení iyápó-annama aáwaqa ko meyánîq ínéta kóuraae. móra-inikoma Támériabake nommá yabínéna iráíye. Ítuma timá ámikaiye: “nommá tímínaq naano!” téna tiráíye.

9 ááqibo maamin-íníkomá yauwéqma tiráíye: “emá Ítirááéo-naqopo kemá Táméria-inimune. nôraq itaawáq kekáqá noqtábámá kéteno?” mirá téna timá ámikaiye.

10 anaaékaqa Ítuma maará tiráíye: “ááqibo emá Áánûqtunopake ámî-qtataaqtabama kéitaanama ekáqá náawabi noqtábámá ítama káonaiye emá kekáqá íténaq akoqnáá umá máí-nomma améno.” Ítuma mirá téna timá ámikaiye.

11 Táméria-inikoma yauwéqma tiráíye: “anóko, maa-nómmá yabí-máíqá mémá-nóbáqá wáíye. ááqibo ení tawemá íma wáíye. náakakenaq maami kúmi-nomma yabínónô?

12 ketáái títaubikoma Yáakoboma mú mikáq anó-naqa amé méqa kéono? wemá maami-nómmá yabí-máíqá tímikaiqtaae. wemá áanimaakaraqa wení tipi-típigaraqa mipíké narááe.” min-íníkomá mirá téna tiráíye.

13 Ítuma waéqma itai-áímmá wemmá timá ámikaiye: “máqtemmo maamipíké-nómmá naiyama óqa noqtábá yikániye.

14 máqtemma kemó yíména-nomma akoqnáá umá mái-nomma nétama anaaékaq ókaraq noqtábá íyikaniye. ááqibo kemó nommá amúnama arunóbáqá metiráá yubáma kumíniye. maami-métímá yubáma piri-piri téna kúminiye. máqtemma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayétama matúq-matuq umá mái-yataaqa mataápoana arunóbáqá ummaa íyaniye.” mirá téna tiráiyé.

15 maamin-ínikómá timá ámikaiye: “anóko, mirá-nómmá timiyo! anaaékaq noqtábá ítikainaqa keqnáámmá maakáqá noqtábámá yauweré íyenune.” wemá téna tiráiyé.

16 Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “enawaikómá ko ááyama timá amítuwe yauweré yekao.” Ítuma mirá-tiraiye.

17 maamin-ínikómá tiráiyé: “ketiwaikómá íma máiyé.” Ítuma akoqnáá umá tiráiyé: “árainé. enawaikómá íma máiyé kéténe.

18 árainma kéténe. emá móra-tiyaapaq-naqa mataánamiye. áánibo íbêqa mayáánama minná enawaiqá íma máiyé. árainqabama paá yaímma emá kéténe. tébakaq kenamáá tiráune.” téna Ítuma tiráiyé. maamin-ínikómá yauwéqma timá ámikaiye:

19 “uyátaráana-nako! Áánûqtuni amuné-náqá máane. maannâ aónanaa únnae.

20 itaao! ketáái títaubikoma maan-ánuráqá nunamummá Áánûqtukaqa tirááe. ááqibo emá ení waayúkagaraq miráuma kéténe. ‘Yérútáárebaq mibáqá nunamummá mó tero!’ ” téna wemá tiráiyé.

21 Ítuma minnáyaba óq-aimma tiráiyé: “aaraqô, itaao! óq-kanaama yínaamoema mi-kánááyábá íma anuraqá íma Yérútáárebaq nunamummá tinóne.

22 emá ení waayúkagaraq nunamuqtábámá ikéitaae. paá-wataama kéténe. atóbamayikai-yataaqa Ítiráaeo-wayukarake kéipoana nunamummá-tí-yátááqtábá arupú umá ketáá kéitaunatae.

23 mi-kánáamá yíniye. árainma mi-kánáámá íbêqa wáiyé. waayúkama árain-nunamuqtabama yeráwáqá mútûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa nunamummá ketibotáá Áánûqtukaqa tínoe. owé. ketibotáá Áánûqtu yeráwáqá mútûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa téta mirá-káyúkábá Áánûqtuma kákaiye.

24 Áánûqtu wenamáárîq aágoma máipoana waayúkati yirunóbáqá aágoma Áánûqtu wenamáá maqikáné iné. Áánûqtu aágoma máinapoana máqtemma yetí aágogaraq wekáqá nunamummá tinobo. aágogaraq tétama mútûq yirummá ámiketa Áánûqtuni árain-aikaraq nunamummá tinobo.” téna Ítuma tiráiyé.

25 maamin-ínikómá timá ámikaiye: “Metáíya (Káríqto) kumínayaba kéitaune. wemá kuména máqte-qtataaqa kéitaipoana máqte-qtatabama timá-timinitae.” téna tiráiyé.

26 Ítuma abarokáq timá ámikaiye: “kemá kétéma-amune minná kemúne.” téna tiráiyé.

27 mikáqá wení iyápó-annama irááe. iréta Ítuma maamin-ínikótê watáá-wataa kítitata wení iyápó-annama ya káoneta yáaqtaba urááe. yeráwápíké móra-nakoma íma ítama aónaraiye: “nóiqtaba kákaiyo?” téna “nôraq itaa wetê watáá kéténo?” mirá téna móra-nakoma Ítiraiye.

28 miráitana min-ínikómá no-táwémá mikáq yuwéna anó-marupaqa uréna mibáq waayúkama timá yímikaiye:

29 “iréra! móra-nakoma ya aónaaro! wemá máqte-qtataariq naayóbákáráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye. wemá Metáíyawabiyo?” min-ínikómá téna tiráiyé.

30 ááqibo waayúkama anó-marupake yuwéta Ítunopaqa kéowata

31 mi-kánáaráqá wení iyápó-annama waku-waku tirááe: “Aráábaeo, pááqyamibo paá naao!” téta tirááe.

³² ááqibo Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketí kaawéqá wáitaq abo keráwáqá maannáyaba íkeitaae.” Ítunopaqa kéowata

³³ mi-kánááráqá wení iyápó-annama wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe: “móra-nakoma aáwaqa maméta irááô?” wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe.

³⁴ Ítuma miráráá téna timá yímikaiye: “ketí aáwaqa miráuma wáiyé. kemá timátíkarai-nakoni aúyánámmá waránááre waqmá mayaímá tímikaimma mamá ánatanaare.” téna Ítuma tiráiyé. Támériabake-kayukama kéowana Ítuma yimónarena óqa waéqma itaí-áímmá tiráiyé:

³⁵ “keráwáqá tiráama miráuma kétee. ‘kaayaqté-kaayaqte-wiyokoni mi-kánáágóni arupimmá yómmá anagánoe.’ abo kètune tú maréra! yómmá aónaaro! yókómá íbêqa anagégaiye.

³⁶ íbêqa arammá kúqtín-nakoma wení ápêqa kémayaitana arammá watúq-watuq umá wánin-aramma kútúma ayúgutaiye. miráumaraa úbî-nakogaraq arammá kúqtín-nakogaraq yimuqá maráyóye.

³⁷ tiráama áraíne ‘móra-nakoma arammá ánayumma kéubitana káqo-nakoma arammá kútúma ayúgutaiye.’

³⁸ ááqibo keráwáqá arammá kútúma ayúma kúyoro téqa timá tíkaraune. ááqibo min-áráqtábámá keráwáqá íma uqmakéqa íma kawáá urááe. káqo-yuma maamin-árakáqtábá ôriq umá mayaímá mataáwaqa ááqibo keráwáqá paá ya ayúgéguyoe.” téna Ítuma tiráiyé. Ítuma mi-kátáagóni áaimma abarokáq ítiraiye. mirá-uraiye. ánayumma wení watáama wáiyé. waayúkama yókáá mááe. móra-nakoma Ítuni watáama waayúkati yirupi kéubitana anaaékaq káqo-nakoma wení iyápó-annabike íráqôn-aaimma arakáá waayúkati yirupiké aónaniye.

³⁹ maamin-íníkoní watáaboana netuqyaa Táméria-wayukama anó-marupake Ítuqtabama yirupi kéitaae. min-íníko tiráiyé: “wemá timá tímikaiye kemá máqte-qtataariq naayóbakáráq íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye.” téna máqtemma min-íníko timá yímikaiye.

⁴⁰ miráipoana maami Táméria-wayukama Ítunopaqa kégumeta inaa-inaa tirááe: “ketáátê ya mááo!” téta tirááe. kaayaq-yúpáámá yéráwátê máqe-uraimma wení watáama tiráitata

⁴¹ óq-wayukama netuqyaamá yirummá ámikaae.

⁴² anaaékaqa maamin-íníkomma yemá timá ámikaae: “áqnáabaq emá ténayabobaqtaa Ítuqtabama tirummá ámikaunatae. íbêqa ketáá kenamáárîq ítaraunatae. tirupi kéitaunatae maan-nákómá áraíne wemá máqtemma yirummá amíya-kayukama yeqtí atóbamaqyikainaqa máiyé.” mirá téta tirááe.

⁴³ kaayaq-yúpáámá ánatagitana wemá iyuwéna Kááriribaqa kégoena

⁴⁴ Ítuma wenamáárîq tiráiyé: “Áánûqtuni amuné-nákómá wenamáápaqa íma anón-awíqa wáiyé.” téna tiráiyé.

⁴⁵ Kááriribaqa itata mibáq-wáyúkámá wemmá yiqtábá yimuráámuq marákáraae. yeráwáqá yenamáárîq ayú maqnánó-kanaabimma Yérútáárebaq máqe-uraawana máqte-qtataariq kái-qtataariq mibáq immá aónaraae.

⁴⁶ anaaékaq Ítuma môragaraq Kéinabaqa Kááririmarukaqa yauweré iráiyé. mibáq áqnáabaqa nomma waéqma wááéni-nomma aúkaiye. móra-ano-naqa Káperanabake wenáanikoma karímá ákaraiye.

⁴⁷ Ítuma Yúriabake Kááriribaqa yináímmá ítátuwena miráipoana Ítunopaqa min-ánó-nákómá ko tiráiyé: “ketáanima puiné kéibo. iré mamá atóbamakao!” téna min-ánó-kómá timá ámikaiye.

⁴⁸ maaráá Ítuma tiráiyé: “paá kéqokeq-awaameqa íaonareq keráwáqá tirummá íaminoe.” téna Ítuma tiráiyé.

⁴⁹ anó-nakoma mibáq tiráiyé: “anoko! ketí iyápómá puínabo kuké aónaao!” téna tiráiyé.

⁵⁰ Ítuma timá ámikaiye: “kóaa! ení áanikoma paá mániye.” téna tiráiyé. miráuma min-ánó-nákómá Ítun áama ítama arupi maréna Ítunopake kóuraiye.

⁵¹ min-ánókómá kégumitata wení kaqtó-wayukama aapaq wenaitaatán uréta timá ámikaae: “ení iyápóma íbêqa paá máiyé.” téta tirááe.

⁵² min-iyápógóní aboámá ítama aónaraiye: “nóin-aabauma wení kokoq yámma ánatayakaraiyo?” téna ítama aónaraiye. kaqtó-wayukama minnáma yauwéqma tirááe: “aabaúmá yotéqma móraitana kokoq yámma ánatamakaraiye.” téta tirááe.

⁵³ min-ábáúmá mimórá-kánaáráq Ítuma timá ámikaiye: “enánikoma paá mániye.” téna aboámá aákaq makáiyé. aboágáráq máqten-araabanogaraq ábâqawaagaraqa yirupi kéitaae.

⁵⁴ áqnáabaq-awaameq-yataaqa Kéinabaq wááéni-nokaq uráiyé. ááqibo Yúríabake yuwéna Ítuma Kááriribaq mikáq keqnáámmá mi káqon-awaameqa uráiyé.

5

Tabaati-yúpááyábámá

¹ anaaékaq Ítiráaeo-wayukati óq-oniqtabama Ítuma Yérútáárebaq utáiyé.

² Yérútáárebaq mibáq nokaayúkáká wenáwîqa Batétara waaqókák tipi-típigoni oqtaráqá wáiyé. mi-nókááyún áwábaqa móra-tiyaapaq púgágîq-nama wáqe-uraiye.

³ mi púgágîq-naupaqa taíbaq-wayukama yipaqa atááe. yaímma yúrama karoparáiyé. yaímma yítauqa arúkeq-arukeqa urááe. yaímma yítauqa yabitimáguraiye. tébakaq-wayukama yíiyaa-kareremma urááe. nommá karááqto ínayabae téta awé urááe. áqnáabaq náawabi nommá karááqto ipí kukáitana wení áiyayaakoma akoqnáá íniye téta waayúkama yúyánápí ítaraae.

⁴ yúyánápíké tiráama kaqtó-wamma Áánûqtunopake móra-mora-taoqa nommá waéqma uréire uráiyé.

⁵ abo mórama karí-náqá kaumo-tiyáákágáráq abapaké kaumo aúqá (38 karitimaatimá) karí maéna máqe-uraiye.

⁶ Ítuma aúyánámmá ítaraiye min-nákómá karímá naayóbáq matáiyé. ááqibo mibáq min-náqá aipaqa atáitana aónatuwena Ítuma ítama aónaraiye: “emá atóbaiyaba kákaiyo?” téna Ítuma ítama aónaitana

⁷ karí-nákómá yauwéqma tiráiyé: “anón-nako! yaímma-wayukama kemmá íma tiyáátoqma nokayúpímmá nommá karááqto ipímmá tikéwae ikéoe. kenamáárîq mi-nópímô kumónae tégo kéunama káqo-yu yenókáá ketí aammá kunaúyakewae kéoe.” téna tiráiyé.

⁸ Ítuma timá ámikaiye: “ítóaa! itó éyaq ení yuwaiqá yawátama mamé minnágaraq uréire uwo!” téna akoqnáá umá tiráiyé.

⁹ páátákáá min-nákómá kátobakena wení yuwaikáráq yawátamena kóuraiye. aanibo mitúpáámá Taabati-yúpáámá aagaí-yúpáámá wáqe-uraiye.

¹⁰ miráipoana Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá amíqmeta urááe: “íbêq-yupaama Tabaati-yúpááraré. emá ení yuwaikáráq íma mamé uréire uwo aagaí-yúpááraré!” téta timá ámikaae.

¹¹ wemá timá arútá-yimikaiye: “mamá atóbatikai-nakoma ení yuwaiqá yawátama mamé waao titaq mamé kéyune.” téna timá yímikaiye.

¹² anó-monoq-wayukama ítama aónaraae: “min-nákómá timákáitaa mamé yénama náawabiyo?” téta ítama aónaraae.

¹³ ááqibo atóbai-nakoma íma ítama arútaraiye Ítuqtabama náawabiyo téna Ítuma taígani-kayukabike péqma yútúgitana atóbai-nakoma íaonaraiye. Ítuqtabama íma ítaraiye wé náawabiyo.

¹⁴ anaaékaq min atóbamakai-nakoma Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naopaqa Ítuma aónatuwena timá ámikaiye: “aákaq maraa! emá kátobaane. móragaraq ení kebó-yátááqá

kúmiq-yataaqa íma uwo! íbêqa pááqya-karima mataáne. anaaékaq anópi wíyátábámá yabíqma arutaa!” téna Ítuma timá ámikaiye.

15 min atóbai-nakoma yuwéna Ítiráao anó-monoq-wayukama timá yímikaiye: “min-nákómá wenamáárîq kemmá atóbamatikaraiye.” téna Ítuqtabama timá yímikaiye.

16 karí kátobamayikena mirá-qtátáárîq Ítuma kéinapoana Tabaati-yúpááráqá anó-monoq-wayukama wemmá áaimma átáma waqamá ikamínéta abáá-uraae.

17 ááqibo Ítuma yawwéqma timá yímikaiye: “ketiboó, íbêqa mayái kémayaitaqa miráipoana mayáimá mimóráiq umá kémayaune.” téna tiráiyee.

18 min-áíqtábá Ítiráao anó-monoq-wayukama ókaraq-okaraq umá wemmá abáá-uma uréire urááe. Tabaatiráqá aammá aúmakaan-aimma araténa Áánûqtutaba “kenamáa ketiboé” téna tiráiyee. min-áíkmá mamá wekáráq Áánûqtukaraq móraiq uráitata anó-monoq-wayukama abáá-uma ikamínéta urááe.

19 Ítuma maannáyaba yawwéqma tiráiyee: “kemá túyánámmá ítama kateko umá keráwáqá kétima-timune. áanikoma wenamáa wenamáárîq máqte-qtataaqa íma íné ímiye. paá aboámá kái-qtataaqa káonena minnáma áanikoma mimóráiq kéiyee.

20 aboámá áanikomma ôriq umá weqtábámá amuqá kémarakaiipoana kákaitana aboámá máqte-qtataariq kái-qtataaqtatabama áanikomma káraatiye.

21 aboámá pukáipike kátobamakaitana paá áanikomma pukáipike mimórá miráuma kátobamakaiye. miráuma móraiq umá aúwaraimma aboámá ámikaitana paá áanikoma móraiq umá aúwaraimma mórá náawanabi ákái-naqa ámikaiye.

22 ítáaro! aboámá máqte-kayukama yawááq íma umáyikaniye. ímiye! áanikoma yawááq-umayikai-aiqtaba wemmá ayuwáinana tíniye.

23 miráipoana wé náayuwabi áanikoqtatabama áwîqa múte kéyauyowana miráuma móraiq umá aboán áwîkaa kéuwiye. náayuwabi áanikon-awiqa múte íkéyauyowana miráuma móraiq umá aboámá wemmá timákái-naqa wenáwîkaa íkéuwiye.

24 kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. náawabi ketáama iténama kemmá timátikárai-naqa arummá aménama aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaiye. wemá íma yawáá kéena ímiye! arummá amína-nakoma áqnáabaq arun-íyápómá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá paá mániye.

25 kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. mi-kánáámá yínatama áraíne. mi táoqa áaimma kátenama mibáq yirun-íyápómá pukuráa-kayukama Áánûqtuni áanikon-aama itétama náayu-naayubi yirummá amétama yeráwáqá matúq-matuq umá paá mánoe.” Ítuma téna tiráiyee. óq-wataama timá yímikaiye:

26 “áraíne. ketibomá Áánûqtu wenamáárîq aúwarai-qtataaqa áqnáabaq pááq-urainapoana miráuma móraiq umá kemá áanikoma aúwarai-qtataaqa móraiq umá tirunóbáqá wáiyee.

27 kemá Waayúka-Araakoma máunaboana ketibomá kemmá áanikoma akoqnáa-yataaqa tímikaitaq waayúkama mamá yainánúne.

28 maannáyaba íma iyánáaq uwo! ááqibo mi-kánáámá yínatama yúma pukuráa-kayukama maiqnóbáq máetama áama itánópoata

29 muriánóbákénabi maiqnóbákémá utátuweta uínoe. máqte-kayukama itó-inoe. yaímma íráqô-qtataariqo uráa-kayukama paá matúq-matuq umá mánoe. tébakaq-wayukama táigo-qtataariqo uráa-kayukama yawááq-uma-ikanune.

30 kenamáa kenamáárîq máqte-qtataaqa íma onááq únnae. kemá tíkái-qtataariqa íkeune. ááqibo timátikái-nakoni ákái-qtataariqa kéune. miráipoana paá kéiteq ítama kéyainanana ketí yaináuna-yataakoma arupú kéiyee.” téna tiráiyee.

31 Ítuma óq-aimma tiráiyee: “keráwáqá kemmá kenamáárîq áraimmo timá tímênaqa tirummá íaminobo paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómô timá-timiyaatama mikáq itánúnatae.

³² ááqibo óq-nakoma ketibomá wemá ketáaiqtabama áraimma keráwáqá kétima-timitaq wenáama árain-aimma kététaqtaá ketáá kéitaunatae. kenamá ketábámá íketune.

³³ keráwáqá Yóáane nommá perái-nákónôpaqa taíbaq-wayukama timáyíkaraiye. mikáyúkámá Yóáanema ítama aónaraawana wemá arupú umá yauwéqma tiráiyé.

³⁴ paá-wayukama Yóáane máqe-uraipoana wenáayabama kemá túyánámmá íkéitaune. maamin-áímmô túnnama keráwáqá tíwâqnaa umá atóbamatikaiyabae téq kéténe.

³⁵ Yóáane wemá ókáá kamá tágaraitaq pááqya-kanaama keráwáqá min-ópi timuqá kémaraae.

³⁶ Yóáane ketáaiqtabama akoqnáá umá ítaraiye. ááqibo óq-yataakoma keti mayaímá mú mikáq akoqnáá umá keqtábámá kétee. mayaímá mamá ánataao téna ketibomá tímikaitaq maami-máiyáímmô mayáunama áraimma ketibó timá tíkaraitaq káonaae. ketibomá mayaaó téna timátíkáitaiq iráune.

³⁷ aanibo ketibomá timátíkáimma wenamáárîq káqo-yu ketáaiqtaba timá yímikaiye.

³⁸ wenáama aati-aatimá íkéiteqa wenóíkaqa aati-aatimá íkaoneqa kemmá timátíkáráinakaq tirummá íkamepoaqa keráwáqá ketiboní aagómá watúq-watuq umá tirupi íma wáiyé.

³⁹ Áánûqtun áama agamatán-áipi ketáaiqtaba kéténe. keráwáqá anó-monoq-wayukamo maamin agamatán-aimma abáá-abaa kéeqa áaimma íkeitaabo watáama paá keyorautopoqa min-aúgén-áúwáráímmá mayánúne téq túyánámmá kéitaae. ááqibo paá keyorautopoana keráwáqá min-aúgén-áúwáráímmá íma yíniye.

⁴⁰ ókaraq-okaraq timá yímíkaimanibo máqtemma keráwáqá ketôpaqa iréq maamin-áúwáráímmá mayáítaáqá íma kéitaae.

⁴¹ kemá íma keráwáqtabámá ketíwîqa múte yaúyóro téqa íketune.

⁴² minná keráwáqti táaimma káoneqa Áánûqtuni akaí-yátááqá tirupi íma wáiyé.

⁴³ ketiboní náapaakaraq mamé keyune. ááqibo keráwáqá kemmá íkétiwiraae. móranakoma paá wení náapaakaraq mamé yínaqa keráwáqá wemmá awiránóe.

⁴⁴ keráwákáán uráá-kayukama náaraq umáwaq tirummá kanaarâq timínô? kanaarâq ítiminoe. keráwáqá yiyuwáiyata keráwáqti tíwîqa wenámí-kenamin umá múte yaúyóro.

⁴⁵ kemá keráwáqá ketibon-áúbáqá túbi marániye ítero. Móteti tirummá umátikena tíwâqnaa íniye téq túyánámmá kéitaaó Móteti wenamá keráwáqti túbi marániye.

⁴⁶ keráwáqá Mótetima tirummô kámeqa kemmá tirummá timínoe. ááqibo wení aúbabi keqtábámá agatáiyé.

⁴⁷ agatáimma tirummô íkámeqa náaraq umáwaq ketáama tirummá amínéq onábiyo?" téna Ítuma tiráiyé.

6

¹ anaaékaq Ítuma anó-nokayukon áwîqa Kááriribaqa nopí-káárébi meran-ábápâq uráiyé.

² ááqibo Ítuma kégoitata karí atóbamayikain-awaameqa aónawaeta taíbaq-wayukama anaaé wakááe. miráitata

³ Ítuma anuraqá wení iyápó-annagaraq umáqe-uraae.

⁴ Ítiráaeo-wayukati kótámaki-kanaama waaqókárîq uráiyé.

⁵ Ítuma múte aónaimma taígani-kayukama wenôpaqa keyewana káonena Píripiqtaba timá ámikaiye: "náakakena taíbaq-awaaqa meyánîq umátaawaq maami-káyúkámá yiménúnatabiyo?" téna Ítuma Píripimma ítama aónaraiye.

⁶ Ítuma wemô miráini-qtataaqa ítáreboana paá Píripimma kumá yumá ítarena

⁷ Píripí yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: "abapaké kaayaq-wíyókón arupi óqta-mayaima mamátaa móra-mora-nakoma móra-mutaaqa yínî-kaaweqa yiménúnatae." téna yauwéqma tiráiyé.

⁸ Ítuni iyápó-annabike móra-waigon-awiqa Áánaru Tááimoni Pítaan ábâkoma Ítumma timá ámikaiye:

9 “móra-iyapogoma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá káqtútai-noyaakaraqa matokáiyé” téna “ááqibo kágínagoma íma maami-máqté-káyúkábímmá kanaarác íniye.” téna Áánaru tiráiyé.

10 tiyáápaq-tiyaapaq-tiyaakagaraq-wayukama (5,000) máqe-uraawana íráqôn-aapeqa netuqyaa wáitana wení iyápó-annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama tíyata maraq máero.” téna tiráiyé.

11 ááqibo Ítuma yammá maténa “Áánûqtuo, maan-ááwáqô timénayabataa timuqá kémaraakane” timátuwena mikác-mikacq umá yímíqme uréna keqnáámmá káqtútai-noyaaqa maténa mikác-mikacq umá yímíqme uráiyé.

12 yeráwáqá kanaarácq umá mi-kááwéqá mamá yáawana wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aqtó-átómá aítma aíkuyoro yaímma páabaq iyúwáaro.” téna tiráiyé.

13 waayúkama móra-tiyaapaq-yamma nátuweta aqtó-átómá tiyááka uréna títaupake kaayaq-kamáágúq-únámá aítuma ógiqmaakae.

14 waayúkama min-ánón-áwááméqá immá káoneta tirááe: “árainé. maan-nákómá Áánûqtuni amuné-náqá marabí ku máiyé.” téna tirááe.

15 Ítuma mi-qtátáátábámô kéitenama anuraqá páátákáá wenamáa utáiyé. wemmá awíqmeta koma yeráwáqtí anón-naqa tarôq umá máena yabíqyikaikae téna kétéwana Ítuma ítátuwena páátákáá yiyuwéna anuraq utáiyé.

16 Ítuma anuraq máitana aaqá enánéna yúmáran immá wení iyápó-annama yenamáa Kááririnokayukaq kukááe.

17 nopí-káárébí uténa aqtamá Kápéranabaq wínéta urááe. Ítuma paá anuraq máena yeráwáqtôpaqa íraiqtaba aaqá ékáiyé.

18 akoqnáá-uwaa kéyoraitana nokómmá ôriq umá karááqto uráiyé.

19 ayau-yatáraké non aúkáapi warárituqme kéyeta nopí-káárébíké Ítuma non ámûraaqa yetôpaq kéitata aónaraae. yeráwáqá ikatîq urááe.

20 ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “kemíbo ikatîq íoro!” téna tiráiyé.

21 yeráwáqá Ítumma nopí-káárébí auwiránéta urááe. kéowana ááqibo páátákáá yeqtí nopí-káárégómá min-ábápácq wínéta opácq áqa irááe.

22 íbêqa iyápó-annama yuwéta nópi-káárébímmô kéowatama taígani-kayukama yimónaraae. óq-aabayaanapimma yeráwáqá mi-káyúkámá aónaraamma kímora nopí-káárábímmá iyápó-annama yenamáa máeta kóuraae.

23 Ítuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákárácq yímikai-marukaqa waaqókácq Táíbiriati mibáké káqo-nopi-kaarema irááe.

24 maa-taígání-káyúkámá Ítugaraq wení iyápó-annagaraq aónaamma íma máawata miráitata yeráwáqá Kápéranabaqa nopí-káárébí maréta Ítumma abáá ineta urááe.

Ítuma tirukóni-aawaqtabama watáá-wataa kétiye.

25 “aanibo yeráwáqô Ítummo káonetama nokómmá meran-ábápácq máitata ítama aónaraae: “Aráábaeo, náa-taoraq maamibácq yénnabiyo?” téna Ítumma ítama aónaraae.

26 Ítuma yawwéqma tiráiyé: “árainma kétima-timune. keqtábámô tibáá kéomma kemô anón-awaameq-yataariq únayataba íma tibáá kéobo ááqibo kemô timúna-kaaweqa namá tímúqa yaitaq ókaraq kaawéqá timíkáae téqa tibáá kéoe.

kemá keráwáqtí aáwaqune.

27 keráwáqá wáqena kabiránin-aawakoni mayaímá íma máyáaro. máqte-kabirani-qtataakoma íma mamá túbácq máráaro! keráwáqá aáwakoma watúq-watuq umá wánin-aawakoma kétékaiyo. kemá Waayúkagon-Araaqa ketôpaq ketibomá Áánûqtu wenáwîqa ikámakaipoana mirán-ááwáqá watúq-watuq umá wánin-aawaqa timénúne.” téna Ítuma tiráiyé.

28 Ítumo kaawéqtábámô timá waayúkama íma ítama arútareta yeráwáqá Ítumma ítama aónaraae: “náaraq umátaawaq Áánûqtuni mayaímá wení amuq-yataáqá kanaaraq mayanúnataabiyo?” mi-káyúkámá mirá téta Ítumma ítama aónaraae.

29 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “maami-máyáímá Áánûqtuni mayaíyé. keráwáqtábá timákáitana kúminakaq tirummá áméro.” téna Ítuma tiráiyé.

30 waayúkama timá ámikaae: “nóin-anon-awaameqa inataawáq ketáámá emmá tiruqtáá aménúnataabiyo? ení mayaímá nóinabiyo?

31 ketáái títaubikoma kokoq-márúkáq karaaqtatááqá íma wáikaq Áánûqtuni aúbabimma miráuma maannáe. ‘aáwaqa wíyôpake wemá yimíq-yimíq uráiyé.’ ” Áánûqtuni aúbabi mirá téna kétiye.

32 miráitana Ítuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “árainma kétima-timune. maamin-ááwáqá wíyôpake Móteti wemá íyímikaiye. ááqibo Áánûqtunopake árai-kaaweqa ketibó íbêqa keráwáqá kétimiye.

33 aáwaqa Áánûqtunopake yuwéna maa-márábí kuména maa-márábí-káyúkámá aaramá waamá wemá yeráwáqtí yirun-íyápógóní kaawéqá kéyimiye.” téna Ítuma tiráiyé.

34 waayúkama inaa-inaa tirááe: “anóko, maamirá-kááwéqá aati-aati étaa keqtáámá timíkááe.” téta tirááe.

35 Ítuma timá arúta yímikaiye: “kemá kenamáárîq matúq-matuq umá mái-aawaqune. náawabi-naawabi ketôpaqo yénama íma áa yániye. náawa-naawabi kemmá arummô timénama íma non-áá akániye.

36 kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá kétimoneqanibo íma keráwáqá kemmá tirummá ketime.

37 máqtemma ketibomá tími-qtataaqa ketôpaqtaa yínoe. náawabi-naawabi ketôpaqa yínaqa wemmá íma watuwánúne.

38 ketúyánákáq tikáinaiq íonaaq Áánûqtunopake kukáupo paá wemô timátíkái-nakoni aúyánákáq kuké-mayaune.

39 timátíkái-nakoma wení aúyánámmá miráuma wáiyé. máqte-qtataaqa tímímma móra íyuwanunaboqa ááqibo ánatai-yupaama máqtemma tími-qtataaqa múte itó-umayikanune.

40 ketibon-áúyánákó mirá kéiyé. máqtekomo kemmá ketáanima káoneq tirummô ketimeqa aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá paá mái-yataaqa íbêqa áaimma átáma kéimma ánatai-yupaama yemmá múte itó-umayikanune.” téna Ítuma tiraiye.

41 Ítuma tiráipoana “kemá Áánûqtunopake árai-kaaweqa máune.” téna titata Ítíráaeo anó-monoq-wayukama timú-timun-aimma kótéyáté urááe.

42 maan-áímmá tíq-tiq umá tirááe: “maaminnâ Ítuma Yótêbin áanikobiyo? wenaboámá wenanóagaraqa ketáámá ítaraunataabiyo? nôraq itana ‘Áánûqtunopake kukáune’ kėtiyo?” mi-káyúkámá téta tirááe.

43 Ítuma yetí yúyánámmá ítátuwena timá yímikaiye: “keráwáqá íma náru-narun-aimma tero!” téna tiráiyé.

44 óq-aimma Ítuma tiráiyé: “ketibomá timátíkái-nakoma wemô móra-nakoma ketôpaq yabiti máena yíniye. ááqibo ketibomá móra-nakoma íyabiti máena wemmá ketôpaq íma yíne íné. náawabi ketôpaq yin-náqá ánatai-yupaama wemmá múte itó-umakanune.

45 Áánûqtuni wannaabí Áánûqtu wení amuné-wáyúkámá agatááe. máqte-kayukama Áánûqtu yiráátiniye. minnáyaba yemá náayubi ketibon áama itétama náayubi yemmô yirááti-qtataaqa ítama arutétama yeráwáqá ketôpaq kéeye.

46 móra-nakoma ketibommá íaonaraane. kímora-naqa Áánûqtunopake kúmîn-nakoma we-namáa ketibommá aónaraiye.

47-48 árainma kétima-timune. náawabi arummá kétimenama aati-aatimá matúq-matuq umá kémaiye. kemá matúq-matuq umá mái-aawaqune.

49 keráwáqtí títaubikotaa kaqamáapaqa yímikain-aawakon áwîqa máánna Áánûqtunopake kúmitata nátuweta pukurááe.

50 náawabi maakáq-ááwáqá Áánûqtunopake kúmin-aawaqa nénama wemá ípuiniye.

51 kemá kenamáárîq Áánûqtunopake kukáunama aati-aatí paá mái-aawaqune. náawabi maamin-ááwáqá nénama aati-aatí paá matúq-matuq umá mániye. min-ááwáqá tímúnnama minná ketúmiye. maa-márábí-káyúkáyábáé téq kukáune. ááqibo ketúma yiménúnaboata yemá aúgen-auwaraimma mayánóe.” téna Ítuma tiráiyé.

52 maami-qtátááqtábá anó-monoq-wayukama aamá móté-máté umá tirááe: “náaraq umá wenaúma tímínataaq nanúno?” téta tirááe.

53 ááqibo Ítuma tímá yímikaiye: “ítama arútáaro! Waayúkagon-Araakon aúma íma néqa wení naaegaráqá íma néqa aúwaraimma keráwáqá paá íma mayáinoe.

54 náayu-naayubi ketúma néta ketí naaemá néta íya-kayukama aati-aatimá matúq-matuq umá mánopoata ánatai-yupaa máqtemma ketúma náiyáqa yemmá múte itó-umayikanune.

55 ketúma kateko-ááwáqá wáitana ketí naaemá árainma náí-yátááqá wáiyé.

56 náawa-naawabi ketúmo néna ketí naaemô néna ína-waigomma wení aágoma tirunóbáqá mánipoaqa ketaágoma wenarunóbáqá mániye.

57 máqten-auwaraimma ketibomá tímátíkái-nakoma wenaúyánákáráq kéena miráuma móraiq umá ketiboní paá mái-yataaqa keté wáiyé. miráipoana móra-nakoma ketúma nénama arunóbáqá ketí mái-yataaqa mayániye.

58 maamin-ááwáqá Áánûqtunopake kukáiyé. títaubikotaa kaqamáapaqa nátuweta pukurááe. mirán-ááwáqá íma wáiyé. ááqibo náawabi maamirán-ááwáqá nénama matúq-matuq umá mániye.”

59 Ítuma Kápéranabaqa monoq-náúpáqá kényiraatena mirá téna tímá yímikaiye.

Ítuma paá matúq-matuq umá mái-wataagoni áaimma matokáiyé.

60 ááqibo yaímma wení iyápó-annama maamin-áímmá kéiteta yé tirááe: “maamin-áímmá ummaamá kényaiye. náawa kanaaráqá itáné inábiyo?” téta tirááe.

61 Ítuma wenaúyánánóbáqá wení iyápó-annamo aamô káráán-aimma ítaraiye. miráitana wé tímá yímikaiye: “maamin-áíkkómá túyánámmá ítama yuwáneraq kéoo?” téna Ítuma tímá yímikaiye. óq-aimma Ítuma tiráiyé:

62 “ááqibo keráwáqá aónáíyanamo Waayúkagon-Araaqa naayóbáqô maéwai-marupaqa uínaqa nôraq íno?

63 Áánûqtuni aágoma mái-yataaqa waayúkama yetôpaq kényimiye. ááqibo túgotaa íma tíwáqnaa íné iné. maamin-áímmá keráwáqá tímá tímikaunama Áánûqtuni mái-yataakaraq wení aágogaraq paá máiyé.

64 aanibo keráwáqtí aúkáapimma yaímma-wayukama yirummá íma ketime.” téna Ítuma óq-aimma tiráiyé:

65 “miráipoaq tímá tímikaune minná ketibomá móra-naqa íma tímákainena ínanama wemá ketôpaqa íma yíne iné.” téna Ítuma tiráiyé. naayóbáqá Ítuma aónatukaiye yaímma-wayukama íma yirummá kámata anaaéma íkéwareta kéo-kayukama ááqibo wemá webómô agayakánín-naqa wemmá aónaraiye.

66 maamin-áímmá ánatagitata taíbaq Ítuni iyápó-annabike ayuwéta yauwéqma kóuraae. ááqibo kó éta íma wetêma ókaraqa uréire urááe.

67 miráitana Ítuma min-ánnámá tiyááka naikamá kaayaq-wáyúkámá áqnáabaq yááyarena tímá yímikaiye: “keráwákáráqá tiyuwéra kégo?” téna Ítuma tiráiyé.

68 Tááímoni Pítáa maará téna timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náawanoparaq ónúntaabiyo? aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aimma ení áama matokááne.

69 ááqibo ketáámá tirummá ámikaunatae. enamáa emá Áánûqtuni katekomá aokaq-náqá máanataa ketáá kéitaunatae.” téna Pítáa tiráiyé.

70 Ítuma ye táaraqa yauwéqma timá yímikena tiráiyé: “nôraq inábiyo? kemá kenamááríq keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketúyánákó kékikaipoaq matáunama móra-naqa Tááqtaan-aagogaraq máiyé.” téna tiráin-naqa

71 wemá Yúqtaati aboámá Tááímoni Itikáárioti wemá wenamáa tiyáákagaraqa kaayaq-íyápó-ánnábikémá wemá anaáekaq namuro-wáyúkábí Ítumma awíqmena wíniye.

7

Ítuni ábâqawaama wenáaraqa íkéitaae.

1 anaaékaq Ítuma Kááririri aúkáapi márûtaba-marutaba uréire uwáena uráiyé. Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta owana Yúríabaq íuraiye.

2 ááqibo Ítiráaeo-wayukati ayú maqnáno-kanaama áwîqa pórábónakaa-naupaq ayú maq-naráae mi-kánáámá waaqókárîq itanabóana

3 wení ábâqawaama timá ámikaae: “ení iyápó-annama mibáq emô mayána-mayaima aónanobo maa-márúqá yuwé Yúríabaqa waao.

4 móra-nakoma wé máqte-kayukama wemô náawabiyo téta wemmá aónaineta íyanama wé íma aúpáqá mirá íniye. ááqibo maami-qtátááríqô ínéma máqte-kayukati yúrakaq itó-ure mirá kéinata emmá aónaaro.” téta timá ámikaae.

5 áraíne. wenábâqawaayugaraqa íma yirummá améta anaaemma íwakaae.

6 Ítuma timá yímikaiye: “ketí kanaamá íma pááq uráiyé. ááqibo máqte-kanaama minná keráwáqti kanaamiye.

7 maa-márábí-káyúkámá keráwáqá íma webó kágatikaae. ááqibo kemá yeqtí táígoniq on-ááímmá timá abarokáq kéunataboata kemmá webó kágatikaae.

8 keráwáqá kenamááríq ayú maqnáíbáq ko aónaaro. ketí kanaamá íma pááq uráipoaq kemá ígo-aonanune.”

9 maamin-áímmá ánatagitana Kááriribaq wemá máqe-uraiye.

Ítuma ayú maqnaamá ko aónaraiye.

10 ááqibo áqnáabaqa ábâqawaayuma ayú maqnáíbáq kówana wemá anaaékaq aúpáq utáiyé. miráipoana waayúkama wemmá íaonanoe.

11 máqtemma Ítiráaeo-wayukama ayú maqnaapí weqtábá abáá urááe: “náakaraq min-náqá máiyó?” téta ítama aónaraae.

12 waayúka-aukaapimma yaímma-wayukama wé kanaa-naré kétéwata yaímma-wayukama wé kaaqaari-naré kétéwata miráuma nóbíq-naabiq-aimma tirááe.

13 ááqibo waayúkama anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatetaboata móra-nakoma íma abarokáq umá aá tiráiyé.

14 ayú maqnaa-kánáámá ánatanena aúkáa-makaariqa itana Ítuma anó-monoq-naupaqa uténa aarawaamá kéyiraatena kétima-yimiye.

15 Ítiráaeo-wayukama yúyánámmá ítama netuqnaatúq kéeta tirááe: “náaraq umáwaq maamin-nákómá aúbabimma aónarenaawaq aúbama kéyorautiyo? wemá naayóbáqá íma tugarú tiráiyé.” téta tirááe.

16 miráitana Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “kemô kétéraatunnama íma ketôpake íkeiye. paá timátíkái-nakonopake kéiyé.

17 náawabi timátíkái-nakoni aúyánámmá itaínana wemá kemô aráátúnnayataba ítama aruténama Áánûqtunopakena kukáiyô ketááq maqmawa kéténo téna ítama arutániye.

18 náawabi wenáúyánápíkén-áímmô ténama aanábógó wenáwîqa múte yauwínéna tíniye. ááqibo náawabi timátíkái-nakon áamo ténama wení watáama árain-aine. aanibo watáama kaaqaari-áímmá arunóbáqá íma wáíye.

19 naayóbáq Móteti aammá aúmakain-aimma íyaq tímikainabiyo? ááqibo móra-nakoma keráwápíkémá íma maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá uráíye. nôraq itaráq kemmá tíkaminera tibáá kéoo?” téna Ítuma tiráíye.

20 aarawaamá yauwéqma tirááe: “epímmá kuti-áágómá wáíye. náayuq emmá ikamínéta kéowaawaq aíbôqnaaboq-aikon-aimma kéteno?” téta tirááe.

21 Ítuma yauwéqma tiráíye: “Tabaati-yúpááráqá kemá móra anón-awaameqa únnayaba keráwáqá káoneq iyánáaqa kéoe.

22 maamináyaba Mótetima áumo karai-ááímmá tímikaine. áraíne. min-ááímmá íma Mótetikaqa pááq uráíye. wé tináábútáá títaubikokaqa pááq uráíye. miráimanibo keráwáqá Tabaati-yúpááráqá pááqyan-iyapogon aúma karéwaone.

23-24 keráwáqá Mótetini aammá aúkain-aaimma íraqôniq umá waqma itánúnatae kéteo. keráwáqá Tabaati-yúpááráqô iyápótí yúmo karéwaomano. aónaaro! Tabaati-yúpááráqá kemá móra-naqa mútúq atúbamakaraune. ááqibo nôraq itaráq keráwáqá tíyamma kéumatikaa? keráwáqá íma túrakakemma aónama yainááro. máqte-qtataakon-aaimma arútárain-a-yataaqtaba ítama yainááro.” téna Ítuma tiráíye.

yé tirááe: “maan-náqá Káríqtowabiyo?”

25 ááqibo yaímma Yérútáárebake-noinin-aukaqa tirááe: “wé maamin-naráq ikamínéta kéoo?

26 ááqibo aónaaro! wemá abarokáq aamá kétiye. ááqibo yé íma móra-aimma kétimakaae. áraíne. máqtemma anó-kayukama yé ítaraae wé Metáiyabiyo?

27 miráimanibo ketáá wemó yi-márúqá aónaraunatae. ááqibo Metáiyamo ínaqtaama móra-nakoma íma wemô kúmi-maruqa íaonaraiye.” téta tirááe.

28 Ítuma monoq-náúpáqá máena waayúkama keyiraatena timá yímikaiye. wemá ááyataa umá tiráíye: “keráwáqá kemmá kétimoneraq kemô yúnna-maruqa aónaraune kéteo? miráimanibo kemá kenamááríq ke-túyánákáqá íkukaune. áraíne. timátíkái-nakon aúyánápíké timátíkáitaqa kukáune. wenáaimma áraíne. miráimanibo keráwáqá wemmá íaonaraae.

29 ké kemá wemmá aónaraune. kemá wetê máqe-uraune. ááqibo wetê máunana wé timátíkáitaqa kukáune.” téna tiráíye.

30 miráitata yé wemmá ánná amínéta urááe. miráimanibo wení kanaamá íma pááq uráíye. miráitana móra-nakoma íma aneqá ayáámma ánekukaiye. ímiye.

31 taígani-kayukama aúkápikemma yaímma-wayukama yirummá améta tirááe: “Metáíya yénama óq-anon-awaameqa mú mikáq anón-awaameqa ínáyô?” téta tirááe.

yaímma i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítuma ánnáma ínéta urááe.

32 Ítuqtabama waayúkama netuqnaatúq-aimma káráán-aimma Péрати-wayukama ítátuweta uyátárai-monoq-wayukagaraqa Péрати-wayukaqaraqa i-wáyúkámá timáyíkááwata Ítumma ánná amínéta urááe.

33 Ítuma tiráíye: “kemá keráwátê pááqya-kanaama mánunaboq kemá timátíkái-nakonopaqa kónune.

34 ááqibo keráwáqá kemmá tibáá kéomanibo keráwáqá kemmá íkétimonaae. keráwáqá kenamááríq kemá máuna-marupaqa íma kanaaráq uínoe.” téna Ítuma tiráíye.

35 miráitata yé Ítiráaeo-wayukama ye-íyáá aayó-aayo kéteta tirááe: “wé náakaraq kóinaqtaa íaonanunataabiyo? wemá Karíki-marupaq íyaq uráíyô? káqomma Ítiráaeo-wayukama mibáq máapoana kémaena mibáq Karíki-wayukama timá yiráátiniyo?

³⁶ wé kėtiye. ‘keráwáqá kemmá kětibaaoe. miráimanibo keráwáqá ikétimonaae’ ááqibo ‘keráwáqá kemô máuna-marukaqa íma kanaarác uínoe.’ téna kėtiye. maamin-áikón áaimma nóinabiyo?” téta tirááe.

akoqnáá umá mái-nomma

³⁷ ánatainna-taoqa mú mikác anó-taoqa ayú maqnaapí Ítuma itó éna waéqma itái-áímmá ááyataa umá anón-aimma tiráíye: “móra náawa-naawabi non-áámô akaína-naqa ayuwáíyanawaq ketôpaq yíno kéyenawaq wemá náino.

³⁸ Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí kėtiye. ‘arunóbáké matúq-matuq umá mái-noko metiráá yubátuwena kumíniye’ mirá kėtiye.” téna tiráíye.

³⁹ maamin-áímma Ítuma Áánûqtun-aagotaba kėtiye. máqtemma náayubi wenáaraqo itétama Áánûqtuni aáma mayánoe. Ítuma pukáipike íma itó-uraipoana mi táoqa Áánûqtuni aáma íma yímikaiye.

⁴⁰ yaímma-wayukama min-áímmá kéteta mamá tirááe: “wé maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqíye.” téta tirááe.

⁴¹ yaímma-yu tirááe: “wemá áraimma Metáíyae” kétéwata ááqibo yaímma-yuma “ímiye” kétéwata “Metáíyaraatati wé miráuma Kááriri-marupake íyine iné.” téta

⁴² “íyaq Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí Metáíyaqtaba tiráinabiyo? móra-aaniko Tébitin-annabike Béqtaremubaqa Tébitini pááqya-marupake kéíye.” téta tirááe.

⁴³ ááqibo miráitata Ítuqtabae téta máqtemma aaraukáqá mamá yáíkaa urááe.

⁴⁴ yaímma-wayukama aneq yáqtoraineta kéetamanibo ááqibo móra-nakoma íma wenaneqá ko yáqtokaiye.

⁴⁵ miráitana anó-monoq-naupake i-wáyúkámá yauwéqma yewata uyátárai-monoq-wayukagaraq Péрати-wayukagaraq min-í-wáyúkámá ítama yimónaraae: “nôraq itaráq keráwáqá wemmá íawiqme irááo?” téta ítama yimónaraae.

⁴⁶ i-wáyúká yauwéqmá tirááe: “móra-nakoma maan-nákó tiníq umá íketimiye.” téta tirááe.

⁴⁷ Péрати-wayukama yetábámá mirá téta timá yímikaae: “wemá keráwákárác tímioq-naayoq kéíyo?

⁴⁸ keráwáqá aónaraawaqtaawaq móra ketáábíké uyátárai-monoq-wayukabi Péрати-wayukabikemba yirummá ámikaa íyabiyo?

⁴⁹ ímiye! paá maami-káyúkámá aá íma ítaraa-kayukama Áánûqtuni áa Móteti agatáimma íma kéitaae. Áánûqtu yawááq-umayikaniye.” téta timá yímikaae.

⁵⁰ ááqibo yeráwápíké móra-nakon-awiqa Níkótímati wemá naayóbác Ítunopaq ko aónaraiye wemá timá yímikaiye:

⁵¹ “ketáái Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aikoma móra-nakomma íma ketáá yawááq-umakaraanataa wemô naayóbácô nôrabi uráina-yataaqtaba tínataa itánatae.” téna Níkótímati tiráíye.

⁵² yeráwáqá yauwéqma tirááe: “egárác Kááriribakenabono? emá Áánûqtuni aúba-wannaabin-aimma yorautíq-yorautiq umá aónaao! mipí móra Áánûqtuni amuné-náqá íma Kááriri-marupake íma pááq íniye.” téta tirááe.

8

aaraukáqá mamá kéyatáiye.

¹ máqte-kayukama yeqtí naaópataa wéyáwé umágoana Ítuma Óríbêti-anuraq utáiye.

² aabáyaanapimma nokáápaq anó-monoq-nama kuru aúkánobaq wáípaq móragaraq yauwéqma kéuwitata máqtemma wenôpaqa iráawana maraq máena aarawaamá kéyiraatena timá yímikaiye.

³ móra-inikoma máqtemma aá itaí-wáyúkágáráq Péra-ti-wayukagaraq min-ínímmá awíqmeta irááe. min-íníkmá aaraukáqá mamá keyainaitataboata yetúbáq aúkáapi mú itó-umakaraae.

⁴ yé Ítuma timá ámiketa tirááe: “tirááti-nakotao, maan-íníkmá kiyaamoríqa kéena aaraukáqá mamá keyainaibo wemmá aónaaro!

⁵ aammá aúmakain-aipimma Móteti mirá téna timá tímikaitae. mirámô íyan-ininaukaqa óqtatanapo ikámóro téna timá tímikaitae. emá é nóina kéteno?” téta tirááe.

⁶ yé mirá téta wemmá makáqma aónaraae. yeráwáqá móra-aimma abáá-uma aá timákanetaboata mirá-tiraae. miráitana Ítuma aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo marabí aúbama agatáiyee.

⁷ yemá ókaraq-okaraq umá itaa-ittaa urááe. aanibo wé itó-urena timá yímikaiye: “waayúka-aukaapikemmo móra-nakoma kúmiq-yataaqa kebó-yátááqá otaammá kui-qtataaqa íma wárainanama áqnáabaqa móra-oqtatama min-íníkmá aneqá iyaabóma ikamíno.” téna tiráiyee.

⁸ ááqibo keqnáámmá aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo mararáqá aúbama agatáiyee.

⁹ yé miráuma ítátuweta máqtemma máápaqtaa móra-mora yáubaguraae. máqtemma anó-kayukama áqnáabaqa kówata yinaaemma tébakaq-wayukama yáubaguraae. ááqibo Ítumma wenamáa ayuwéta kóuraae. kówana wenamáa min-íníkgáráq máqe-uraiye. wemá Ítun aúbáq itó-uma máitana

¹⁰ Ítuma itó-urena min-íníkmá timá ámikaiye: “maan-íníkmá, yé náakaraq mááo? móra-nakoma enôpaqa íyaq óqtatamma iyaabótukaiyo?” téna tiráiyee.

¹¹ min-íníkmá tiráiyee: “anó-nako, móra íma máiyee.” téna tiráiyee. ááqibo Ítuma timá ámikaiye: “kegáráqá íma yawááq kéumakaune. emá kóaa. kóure anaaékaq íma móragaraq kebó-yátááqá uwo!” Ítuma maamin-íníkmá timá ámikaiye.

Ítuma maa-márábín-óné.

¹² anaaékaqa Ítuma keqnáámmá tiráiyee: “kemá maa-márábín-ómmúne. náawabi keti-naaémo warénama wemá matúq-matuq umá mái-omma kémayena kumayuqnóbáq aati-aatimá íma uréire íniye.” téna tiráiyee.

¹³ Péra-ti-wayukama wemmá timá ámikaae: “emmá enamáárîq timá waéqme uréire kéone. emô téna-yataaqa íma áraimiye.” téta tirááe.

¹⁴ Ítuma yawwéqma tiráiyee: “kemá kenamáárîq ketáayaba tennamá áraine. káqo-nakomo máena ketáayaba tínnama árain-aimma tíniye. kemá náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama kéitaune. miráipoana ketáama árain-aimma wáiyee. ááqibo náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama keráwáqá íkéitaae.

¹⁵ keráwáqá maa-márábí-káyúkámá paá maa-márábín-ááíqtábámá ítama keyainaabo kemá móraiq umá móra-nakoma íma yawááq kéumakaune.

¹⁶ kemá íma kenamáa máune. timátíkái-nakoma minná ketibomá ketimakaq máiyee. miráipoana kemô móra-yataaqa keyainaunama árain-aaimma keyainaune.

¹⁷ Ítiráaeo-wayukati aammá aúkain-aipimma kétiye. kaayaq-nákórátámô móra-aimmo tíyamma minná yenákámô nóinabi tíyamma árain-aine. mirá téna kétiye.

¹⁸ kemá kenamáárîq ketábá kétunama ketibomá timátíkái-nakoma ketábágáráq kétiye.” téna Ítuma tiráiyee.

¹⁹ yeráwáqá ítama aónaraae: “enabomá náakarabiyo?” téta ítama aónaraae. Ítuma yawwéqma tiráiyee: “minnámo kemmô kétimonaama minná ketiboé. ááqibo kemmô kétimoneqa minná ketibo aónainoe.” téna tiráiyee.

²⁰ Ítuma maamin-áímmá anó-monoq-naupaqa keyiraatena waaqókáq Áánûqtuma yimuqá marakéta áme-moneqa wáinaukapaqa timá yímikaiye. wení kanaamá íma iráipoata móra-nakoma íma ánná ámikaiye.

keráwáqá kemô kouñabaqa íma kanaaráq uínoe.

²¹ miráitana keqnáámmá Ítuma timá yímikaiye: “kemá kégonaboqa keráwáqá kemmá tibáá inomaniyo keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikáráq uínoe. kemá kónabaqa keráwáqá kenamáárîq íma kanaaráq uínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

²² miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukama tirááe: “minná wenamáárîqa íyaq ikámma puínéna kéiyó? nôraq inábiyo wé tiráiyé ‘kemó kouña-marupaqa keráwáqá íma kanaaráq uínoe?’ ” téta tirááe.

²³ ááqibo Ítuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá napakémíbo kemá yanaapákémúne. keráwáqá minná maa-márábí-káyúkámóbo kemá maa-márábíké-náqá íma máune.

²⁴ miráitaq keráwáqá timá tímíqma ánatarauñe. keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikáráq puínoe. keráwáqá tirummô timíyaqa náawabi MÁUNE. kegáráq Áánûqtute mórabi máune. áraimma keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápikáráq puínoe.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁵ yé timá ámikaae: “ááqibo é náawabono?” téwana Ítuma timá yímikaiye: “minná áqnáabaqa kemá nóine térabi timá tímikaune.

²⁶ netuqyaan-áímmá keráwáqtábá kenamáárîq timá keráwáqá yawááq-umatikanaa únnae. ááqibo óq-aimma tenúne. máqten-aimma kemá marabí-káyúkámá kétima-yimunama mútûqa timátíkái-nakoma wenôpake itáunama wemá aati-aatimá áraimma kétéye.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁷ aboáqtábá kétitata yemá ítaraae.

²⁸ miráitana Ítuma timá yímikaiye: “anaaeékaqa kemá Waayúkagon-Araakokaqo kaapaq-yátáqá múte yauyéqa mikáqá kemmá náawabi MÁUNE timónanoe. máqte-qtataariqo kéunama kenamáa kenamáárîq íkeune. ímiye. kemá maami árain-aimmo túnnama ketibomá kétiraatena timá tímín-aimma kétune.

²⁹ maaminámo timátíkái-nakoma wemá ketè máiyé. máqte-qtataariq únnyaba wemá amuqá kématikaipoana wemá kemmá ítiyuwaitaq kenamáa íureire kéune.” téna Ítuma tiráiyé.

³⁰ wemá aamô kétitama taíbaq-wayukama wemmá yirummá ámikaae.

Ítuyaa Áabaraama

³¹ móragaraq Ítuma Ítiráaeo-wayuka wemmô yirummá ámê-kayukayaba tiráiyé: “keráwáqô ketáabimmo máeqa áraimma keráwáqá ketí iyápó-annama mááe.

³² keráwáqô ketáabimmo máeqa keráwáqá máqten-arai-qtataaqa aónéqa árain-aaimma ítaraunama keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe.” téna Ítuma timá yímikaiye.

³³ mirá téta yemá timá ámikaae: “ketáámá Áabaraan-annabike-kayukataa máunatae. óq-wayukama keqtáámá íyaqtorewaone. ‘keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe’ nôraq itaawáq kéteno?” téta tirááe.

³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “árain-aimma kétima-timune. kúmiq-yataariq i-nákómá otaammá kuína-nakokaraqa minná otaammá kuína-yataakoma wemmá yáqtoqma ánná kámiye.

³⁵ yáqtorai-nakoma ábâqawaan aúkáapimma íma máiyé. ááqibo paá ánikoma ábâqawaan aúkáapimma wemá aati-aatimá máiyé.

³⁶ otaammá kuína-yataakoma keráwáqô yáqtorainaqa kemá ánikoma aati-aatimá ketibotê kémaunaboq kemô yabítuwanaqa kóinoe. miráipoana áraine móra-nakogaraq móra-yataakaraq keráwáqá íma kanaaráq yáqtoraniye.

³⁷ kemá ítaraune. Áabaraan-annama mááe. ááqibo kemô timátimuna-yataaqa íma kémaiyeq kemmá tíkamino-kanaayaba abáá kéoe.

³⁸ ketibonôpaq wái-qtataaqtaba aónareqa kétima-timune. nóinainabi ketibonôpakemo ítáama miraíno.” téna Ítuma tiráiyé.

39 Ítiráaeo-wayukama miráuma tirááe: “ketibotáá Áabaraama máíye.” téta tirááe. Ítuma yauwéqma tiráíye: “Áabaraan-annama máeq oweqa wemô mayaímá máyáinikaa umá mayáiné oné.

40 kemá árain-aimma Áánûqtunopake ítama timá tímikaunaboqa keráwáqá kemmá tikamineqa tibáá kéoe. Áabaraama mirá íuraiye.

41 keráwáqá Tááqtaama keqtiboní mayaímá kémayaabo!” téna Ítuma kítitata waayúkama agaren áaimma tirááe: “aguyáán-iyaporaá íma máunatae. Áánûqtu wenamáá ketibotáá máíye.” téta mi-káyúkámá tirááe.

42 Ítuma timá yímikaiye: “Áánûqtuqtaba ketiboé téq oweqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá Áánûqtunopake iréqa íbêqa maami máunaboqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá íma ketúyánápíkémhá kukáupo Áánûqtu timátíkáitaq kukáune.

43 nôraq itaráq ketáama íma ítama kárutao? ketáama íkétikaipoaqa keráwáqá íma kanaaráq ítama kárutaae.

44 keqtibomá Tááqtaama máitaq ákái-qtataariq kéoe. Tááqtaama naayóbáqá áqnáabaqa káqo-nakomma ikákaiye. aboámá máíye. wepímmá árain-aimma íma wáitanaboana wemá aati-aatimá árain-aaikon-anaema íkéwaraiye. wemô kaaqaari-áímmô kétena wenábike mirá téwaine. maami-kááqáárí-nákómá kaaqaarimô kétenama kaaqaari-áíkmô aboámá máíye.

45 ááqibo kemá árainma kétima-timunaqanibo kemmá íma keráwáqá tirummá kétime.

46 kanaaráq móra-waigoma keqtábá kúmiq-yataariq kéone tíníyô? kemô árainmo kétima-timunaqa nôraq itaráq ketáama íkéitaa?

47 náawabi Áánûqtuni iyápóma máenama wemá Áánûqtuni áama kítaiye. keráwáqá íma Áánûqtuni iyápó máepoaqa íma wenáaraqa kéitaae.” téna Ítuma tiráíye.

48 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: “emá Táméria-napoa kuti-áágón áaraan-aimma kéteno? ketáámá árain-aimma kétunataabiyo?” téta anó-monoq-wayukama tirááe.

49 Ítuma yauwéqma tiráíye: “kuti-áágómá tirunóbáqá íma máíye. ááqibo ketibon áwîqa múte kéyauyune. áánibo keráwáqá ketíwîqa múte yauwínôqtaba kammáa kámagoe.

50-51 kemá ketíwîqa íma múte yauyónáá kéune. ááqibo móra-nakoma ketíwîqa múte yauwínéna kéena wemá mamá kéyainikaiye. árainma keráwáqá kétima-timune. móra-nakomo ketáama warénama wemá aati-aatimá ípuiniye.” téna Ítuma tiráíye.

52 anó-monoq-wayukama miráuma tirááe: “árain-uramma íbêqa itáunatae. epímmá kuti-ááqómá arunóbáqá wáíye. Áabaraama pukuráitata Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq pukurááe. ááqibo emá kéténe ‘móra-nakoma ketáamo warénama ípuiniye.’

53-54 nôraq inábiyo? ketibotáá Áabaraamma pukitaa mú mikákáán-ánómmá emá máano? Áabaraama pukuráíye. Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq máqtemma pukurááe. emá náawana káureq kéteno?” téta tirááe. Ítuma yauwéqma tiráíye: “kemô ketíwîqo múte yauyéqa minná ketíwîqa paátataaqiye. móra-nakomo ketíwîqo múte yauyéna minná ketibomíye. keráwáqô temmá minná keráwáqtí ítóe.

55 keráwáqá wemmá íaonaraabo kemá wemmá aónaraune. kemá téqa wemmá íma aónaraune tennamá keráwákáá ónúne. kaaqaari-náqá mánune. owé. kemá wemmá aónareqa wenáama matokéq mirá kéone.

56 keqtítaubikoma Áabaraama kemá kukáuna-kanaama aónanipoana Áánûqtu aráátiraipoana ôriq umá amuqá makáíye. káonena amuqá makáíye.” téna Ítuma tiráíye.

57 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timá ámikaae: “emá íma móra-tiyaapaq-tiyaaka-auqa uráápo emá Áabaraamma náaraq umá aónaraano?” téta tirááe.

58 Ítuma yauwéqma timá yímikaiye: “naayóbáq Áabaraamo íma máikaqa kemá kenókáá náawabi máqe-uraunama MÁUNE.” téna Ítuma timá yímikaiye.

59 miráitata yemá óqtatamma múte matéta Ítumma iyaabóma ikamínéta urááe. ááqibo wemá aúpáq péqmarena anó-monoq-naupake yaákarena aa íwáimma yaúbaguraiye.

9

aúgaroq-nakoni watáama

1 Ítuma uréire kéena mórama aúgaroq-naqa aónaraiye. wemá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopágurayie.

2-3 máqtemma Ítuni iyápó-annama wemmá ítama aónaraae: “Aráábaeo, náawaq kúmiq-yataariq itanawáq anóama aúgaroq-iyapoma marákárainabiyo? maamin-nákóáq kúmiq-yataariqa uráí anóaboawaq kúmiq-yataariqa uráiyô?” téta ítama aónaraae. ááqibo Ítuma maará téna timá yímikaiye: “maamin-nákóní kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiye. wenanóboyuti kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiyo miwágón áaimma miráuma íma wáiyé. ímiye. maami-qtátááqá Áánûqtuni maiyáígómá abarokáq maan-nákókáq pááq íniye.

4 íbêqa aabaú má wáinagaraq timátíkái-nakoni mayaímá máyáanatao. miráipoana aaqô enáinanama móra-nakoma mayaímá íyaonena kanaaráq ímayaniye.

5 kemá maa-márábímô máunama kemá maa-márábín-ómmúne.” mirá téna Ítuma timátuwena

6 Ítuma mararáq wirááti wiqmakéna maramá abákátana wirááti-maragaraq mamá yogarí-karaariq umátuwena Ítuma yomá tarôq uráiyé. tarôq umátuwena Ítuma mi-tónápó min-nákóní aúnáakaq pérakatuwena

7 miráitana Ítuma wemmá timá ámikaiye: “emá Táéróa-nokaayupi nommá koberaao.” téna tiráiyé. maamin-áwíqá waéqma yarááe “timákáawana kóurayie”. miráitana wemá uréna nommá kobékaiye. nommá pétuwena mikáké aúramma karáqma aónamaena yauwéqma iráiyé.

8 ááqibo máqtemma wení márûpaq-wayukagaraqa wemmá káonaa-kayukagaraq naayóbáqá wemá aáwaqtaba aarawaamá ítama yimónéwaine téta yé tirááe: “nôraq inábiyo? aqá maamin-nákómá maraqô máena waayúkaraga áa kéyaitana aáwaqtabama itaa-ittaa éwainabiyo?” tewata

9 yaímma-wayukama tirááe: “owé. wemá maamin-náqíye.” téta tirááe. ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “ímiye. wemá paá miráuma mórai q uráí-naqiye.” tewana aanibo aanábógó wé tiráiyé: “minná áraimma kemúne.” téna tiráiyé.

10 yé timá ámikaae: “nôraq itanawáq aúramma kabárikaiyo?” tewana

11 wé yauwéqma timá yímikaiye: “min-náqá Ítue téta áwíqa kéyaae. wemá yomá tarôq umátuwena túnáakaq tótaa umátíkátuwena wé timá tímikena tiráiyé ‘emá Tááéróa-nokaayupi nommá koberaao’ téna titaqá ááqibo kemá nommá kogéberaunana túrakoma íraqôniq kéitaq kéqokeq-yataaqa íbêqa káonaune.” téna titata

12 yé timá ámikaae: “min-náqá náakaraq máiyô?” tewana maará téna wemá tiráiyé: “kemá paá íaonaraune.” téna yauwéqma tiráiyé.

13 maamin-náqá naayóbáqá aúramma karopáguraimiye yemá Pérati-wayukaraq awíqmeta urááe.

14 mi-túpáámá Ítuma yomá tarôq umátuwena aúgaroq-naqa mamá aúramma tágayakaraiye mi táoqa Tabaati-yúpááraré.

15 mikáq Pérati-wayukama ítama aónaraae: “enaúrakoma náaraq umá íraqôniq uráiyô?” tewana wé timá yímikaiye: “wemá túnáakaq yomá pétikaitaq nommá kobéqtuwe íbêqa kanaaráq káonaune.” téna timá yímikaiye.

16 miráipoana yaímma Pérati-wayukama tirááe: “Tabaati-yúpáámá íma kawáá kéipoana maamin-nákómá Áánûqtunopake íraiyé.” téta tirááe. káqo-Perati-wayukama tirááe: “wemô kúmiq-araaq-naqa máenamoenama wemá náaraq umáwaq anón-awaameqa kanaaráq iné inábiyo?” téta timátuweta yaíkaa qumá kaayaq-ánnáé urááe.

17 miráitata min-nákómá keqnáámmá ítama aónaraae: “enaúramma wemá kékabarirakaitaa wetábámá nóineq tinóno?” téta ítama aónaraae. wé tiráiyé: “wemá Áánûqtuni amuné-náqíye.” téna yauwéqma tiráiyé.

18 ááqibo wemá naayóbáqá aúgaroq-naqa marákáraamanibo íbêqa kanaaráq káonaitata anó-monoq-wayukama minnýaba yirummá íkámataboata anóboyuma yááyareta ítama yimónaraae:

19 “maaminná keqtáaninabiyo? árainaq kenákámá aúgaroq-naqa marákáraayanabiyo? owé. kéteyamanibo náaraq umáwaq íbêqa wemá aúramma kanaaráq káonaiyo?” téta ítama yimónaraae.

20 anóboyuma yauwéqma timá yímikaaye: “ketáanikorataboaka aónaruyama anóama aúgaroqa marákárainiye.

21 ááqibo wé náaraq umá aúramma kanaaráq káonaiyo? kerátá íma ítarauye. náawa aúramma mamá kabárirakaraiyo? kerátámá íaonarauye. wemmá ítama aónaaro! wemá anópoana wenamáárîq aamá timá-timiniye.” téta tirááye.

22 wenanóboyuma Ítiráaeo anó-monoq-wayukayataba yáaqa kéikatetaboata mirá-tiraaye. anó-monoq-wayukama yeráwáqá wágáábaq timá akoqnáá umákaae: “móra-nakoma Ítuqtaba Metáiyae tîna-naqa monoq-náúpáké watuwánúnatae.”

23 minnýababoata wenanóboyuma tirááye: “wemá anómibo wekák ítama aónaaro.” téta tirááye.

24 miráitata kaayaq táoqa keqnáámmá maamin-nákómá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraimiye wemmá Pérati-wayukama ááyareta yé timá ámikaae: “emá Áánûqtun-awiqa múte yauyuwo! ketáá káonaunatae maamin-náqá Ítuma kúmiq-yataariq i-náqíye.” téta tirááe.

25 minnýabo min-nákómá yauwéqma tiráiyé: “wemá kúmiq-yataariq inárábi íyabiyo kemá íma ítaraune. kemá móra-yataaqa árainma kéitaune. kemá naayóbáqá túgaroq-naqa máqe-uraunamibo íbêqa kanaaráq káonaune.” téna wé timá yímikaiye.

26 yé ókaraq-okaraq itaa-ittaa umá ítama aónaraae: “wemá emmá nôraq umákáraiyo? wemá náaraq umá aúramma kabárirakaraiyo?” téta ítama aónaraae.

27 yauwéqma wé timá yímikaiye: “kemá keráwáqá timá tímikaunaqanibo íma kéitaae. nôraq itaráq keráwáqá keqnáámmá itánéra kéoo? áqa keráwákárárák kékaitaraq wení iyápó-annama auránéra kéoo?” téna yauwéqma tiráiyé.

28 yé wemmá aá awáááureta tirááe: “emáaq wení iyápó-annama mááne. ááqibo ké ketáá Mótetini iyápó-annataa máunatae.

29 Áánûqtuma Mótetima aamá ámikaiye minnýaba kéitaunatae. miráimanibo min-náqá náakakena íráiyó? ketáá íaonaraunatae.” téta tirááe.

30 min-nákómá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá anó-kayukamanobo wé náakakena kéiyó íaonaraunatae téq kétee. aanibo wemá wenamáárîq ketúramma mamá kabáritikariye.” téna tiráiyé.

31 yé timá ámikaae: “túyánámmá kéitaunatae. Áánûqtuma kúmiq-wayukati yáama íma kéitaibo paá wenaúyánámô ítama kaqtó umá máyáa-kayukama yetáama Áánûqtu kéitaye.

32 maa-márámô tarôq urái-kanaarake íbêq-kanaarakaraq aúramma karoparáin-iyapoma marákáitana móra-nakoma íma kabárirakewaine. móra-nakoma íma kanaaráq mirá-íniye.

33 maamin-náqá Áánûqtunopake írenama wemá anón-awaameqa kanaaráq íiniye.” téna wé tiráiyé.

³⁴ yé akoqnáá umá tirááe: “nóinabiyo! emá kúmiq-yataapi paá marákáaraa íbêqa ketáá kétiraa-tennataabiyo?” téta yé timátuweta min-náqá yabitimátukaae.

³⁵ Ítuma min-náqá yabitimátúwáan-aimma ítátuwena yaónatuwena tiráiyee: “emá Waayúka-Araakomma arummá káme íyabiyo?” téna ítama aónaraiye.

³⁶ min-nákómá yauwéqma tiráiyee: “anóko, wemá náawabiyo? timá tíminaq wemmá tirummá áméno.” téna tiráiyee.

³⁷ Ítuma timá ámikaiye: “wemmá aónatukaane. minnâ íbêqa etê watáá-wataa kéteq máune.” téna Ítuma timá ámikaiye.

³⁸ uyátáraana-nako, kemá emmá tirummá kámune.” timátuwena Ítukaqa araayutáúmmá aténa nunamupí Ítun-awiqa múte kéyauyena timá ámikaiye.

³⁹ miráitana Ítuma tiráiyee: “maa-márábí kemá árain-aiiqtaba kaaqaari-ááíqtábá yainaíyábá kukáune. miráitata íkaonaa-kayukama kanaaráq aónanoe. ááqibo káonaa-kayukama yúgaroq-wayukama auránóe.” téna Ítuma waéqma itaí-áímmá tiráiyee.

⁴⁰ yaímma Pérati-wayukama wenamakaq máeta timá ámikaae: “kekáráqtáá túramma kégaropaiye. íyaq kéteno?” téta timá ámikaae.

⁴¹ Ítuma yauwéqma tiráiyee: “keráwáqô paá túgaroqo máeq oweqa keráwáqá íma kúmiq-yataakaraqa íneq oné. ááqibo íbêqa keráwáqá ‘kanaaráq káonaunatae’ téq kétee. miráipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáiyee.” téna Ítuma tiráiyee.

10

tipi-típigoni kurubí waéqma itaí-áímmá

¹ Ítuma mirá tiráiyee: “árainmma kétima-timune. náawabi móra-nakoma tipi-típigoni kurubí oqtabákémá íuyenamo óq-aukapakemmo uyénama maami uyábéráina-naqa moyá-náqá máiyee.

² móra-nakoma oqtabákémô uyábérái-naqa wemá tipi-típi-kawaa-nare.

³ kawáábóana oqtaráq yabí-nakoma oqtamá kéiyakaiye. miráitata tipi-típima yeqtí kawáá-nákón áama kéitaae. wení tipi-típima yíwîq-yiwiqa yátuwena mi-kánóqá máápaq áqnáabaq kóitata anaaé waqmé kégumoe.

⁴ wení tipi-típima yíwîqma márúte yuwéna wemá áqnáabaq kégumitata wenáama kéitetaboata tipi-típi-annama anaaé wakááe.

⁵ káqo-wan anaaé íkewaraae. káqo-wan áama íiteta wenáaq ikátéta peréqé wínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

⁶ waéqma itaí-áímmá Ítuma timá yímimanibo yeráwáqá nóin-aainabiyo téta íma ítama arútaraae.

oqtayábámá Ítuma kétiye.

⁷ ááqibo Ítuma keqnáámmá timá yímikaiye: “árainmma kétima-timune. kemá tipi-típigoni oqtamúne.

⁸ máqtemma áqnáabaqa ye-káyúkámá yeráwáqá moyámmá mayaí-wáyúkáe. ááqibo tipi-típigoma íma yetáama kéitaae.

⁹ kemá oqtamúne. náawabi oqtaráq wéna arummá tiména kurunóbáq uyáberaina wemmá kawáá umákanune. wemá uyábekena yaúbagure umá uréire kéena aáwaqtaba abáá umá mayániye.

¹⁰ moyá-nákómá moyámmá kémayena kéikamena kéqokeq-yataaqa mamá táíq inéna kéiyee. kemá yúnnama minnâ yeráwáqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma óqiqma yiménáe téq iráune.” téna tiráiyee.

tipi-típigoni kawáá-náqá máune.

11 óq-aimma Ítuma tiráiyē: “kemá íráqô-tipi-tipi-kawaa-naqupo ketiyáánaubiqa aóna-mayaaro. íráqô-tipi-tipi-kawaa-nakoma wemá tipi-típi-annayabae téna puíniye.

12 móra-nakoma paá meyáqtábá mayaímá kémayena wemá kawaa-náqá íma máena tipi-típima íma yabíqma kárutaiye. áwáábíq-iyammo ínanama wemá iyuwéna péqmare kóinana áwáábíq-iyakoma tipi-típima yúpuqma pípéban éqé kéyuwaiye.

13 wemá paá móneqtaba mayaímá kémayena tipi-típi-yatabama íma arummá kéumayikaiye.

14 kemá tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqune. ketí tipi-típi-annama kéyimonanata kemmá kétimonaae.

15 móraiq umá ketibomá kemmá kétimonaitaq kemá wemmá káonaune. aanibo maami-típi-típi-ánnáyábáé téq ketí aúwaraimma yetôpaqa kéyimune.

16 ketí óq-tipi-tipima íma maami-tíqnóbákémíbo minnágaraq kemá áqnáabaq kéweq yíwíqme onata ketáama itánoe. miráiyata kímora tipi-típi-annama máiyana kímora-kawaa-nakoma yabíqykaniye.

17 ketí aúwaraimma kéyimune. minnágón-aaíqtaba ketibomá keqtábámá kákaiye. miráinaq anaaékaq ketí aúwaraimma yauwéqma mayánúne.

18 móra-nakoma ketí aúwaraimma íma kanaaráq matuwániye ímiye. kenamáárîq ketí aúwaraimma kéyimune. kemá ketí akoqnáárake ketí aúwaraimma kanaaráq yukéq ketí akoqnáárake kanaaráq yauwéqma mayánúne. maamin-áímmá ketibonôpake matáune.” téna Ítuma tiráiyē.

19 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama maamin-áíqtábá keqnáámmá yaíkaa umá kaayaq-ánnáiq urááe.

20 netuqyaa-káyúkámá tirááe: “kuti-áágómá wepímmá máitana wemá aíbôqnaaboq kéiyē. nôraq itaráq wenáama kéitao?” téta tirááe.

21 yaímma-wayukama tirááe: “maamin-áímmá íma aíbôq-nakon-aamiye. móra kuti-wákómá aúgaroq-nakoni aúramma mamá íyaq kanaaráq kabáírakaniyo?” téta tirááe.

Ítiráaeo anó-monoq-wayukama Ítumma namuroîq umákáraae.

22 anaaékaq Yérútáárebaqa ayú maqnaí-kánáámá pááq uráiyē. mi-kánáámá naayóbáqá monoq-námmá yimuráamuq kémareta monoq-nákóní oqtamá ítaae. mi-kánáámá yaugi-kánáámíyē.

23 Ítuma anó-monoq-naupaqa yítaubikoma Tórómóni-oqtaraqa uréire kéitata

24 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama amakaq yagutéta timá ámikaae: “emá Metáiyamo máema kanaaráq timá abarokáq umá-timinonatae. náaraq umá-taaraq awé ónúnataabiyo?” téta timá ámikaae.

25 Ítuma maará téna yauwéqma tiráiyē: “kemá timá tímîqma ánatatukaun-aqanibo keráwáqá íma tirummá tímikaae. máqte-mayaima ketibon áwîkaqa kémayaunama ketáaiqtaba kétiraatiye.

26 miráimanibo keráwáqá íma ketí tipi-típi-annama máepoqa íma tirummá ketime.

27 máqtemma ketí tipi-típi-annama ketáama kéitaawaqa kemá yemmá kéimonanata ketinaaéma kéwaraae.

28 kemá matúq-matuq umá paá máí-auwaraimma kéyimune. miráipoata yemá íma aúyokinoe. móra-nakoma ketiyááipikema yemmá íma yabítuwaniye.

29 nói-qtataarabi ketibomô tímîmma minná mú mikáq anókaapoana móra-nakoma ketibon ayááipikema yemmá kanaaráq íyabítuwaniye.

30 ketibotê kegáráq kerátámá kímoramuye.” téna Ítuma tiráiyē.

31 Ítiráaeo anó-monoq-wayukama keqnáámmá óqtatama mamá ikamínétamo kéowanama

32 Ítuma timá yímikaiye: “netuqyaammá íráqô-mayaima ketibonôpake tiráátiraune. keráwáqá nói-mayaiyabawaq óqtatamma iyaabóma tókaminera kéoo?” téna Ítuma tiráiyē.

³³ anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: “ketáámá íma móra íraqô-mayaiyabata óqtatanapo ikamónátaa kéunatae. ímiye. emá Áánûqtuma áyóqa káyaanatae. emá paá-naqanopo ‘kemá Áánûqtumune’ kétenaqtæ.” téta tirááe.

³⁴ Ítuma yauwéqma tiráiyæ: “ ‘tiráune keráwáqá Áánûqturaa-moe.’ miráuma agamatámmá keráwáqtí aammá aúmatan-aipimma íyaq agatáiyô?

³⁵ wannaabímmá Áánûqtu yemmá timá yímikena mera-káyúkáyábámá Áánûqturaane. téna yeqtábá tiráine. Áánûqtuni watáama agamatá kátáámá aati-aatimá wení akoqnááma íma kanaaráq aúyoraniye.

³⁶ ketibomá móra-aukapaq kétékena maa-márábí timátíkaraiye. miráipoana ‘kemá Áánûqtun ánikomune’ túnnama keráwáqá keqtábámá áyóqa káyaiye kéteo?

³⁷ ketiboní mayaímá ímo kémayaanaqa kanaaráqíbo ketáaraqa tirummá ítíméro.

³⁸ ááqibo ketiboní mayaímá kémayaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma tirummá ketimeq oweqa kemá mayaímá mayáunaraq káonera mi-máyáígómá tirummá kámara anaaékaq ítama arutánoe minná ketibomá tirunóbáqá máitaqa kemá wenarunóbáqá máune.” téna Ítuma timá yímikaiye.

³⁹ miráitata móragaraq yáqtoqma ánná amínéta ománibo wemá iyáápike akarupátuwena kóuraiye.

⁴⁰ keqnáámmá Ítuma yauwéqma uréna Yótaa-nomma atátuwe uréna naayóbáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa mibáq ko máqe-uraiye.

⁴¹ mibáq máitatama wenôpaqa aarawaamá netuqyaa irááe. iréta tirááe: “Yóáane íma móra-awaameq-yataariqa uráimanibo máqten-aiqtaba maami-nákótábá Ítuqtaba timá áraimma tiráiyæ.” téta tirááe.

⁴² ááqibo mibáqá netuqyaa-káyúkámá Ítumma yirummá ámikaae.

11

Aráátarati pukuráiyæ.

¹ ááqibo móra-naqa karímá matáiyæ. minákón-áwíqa Aráátaratie. wemá Béqtanibake Máriaa wenaúko Máátaa yeqtí márûpake kukáiyæ.

² wemá mi Máriaa ákûq-nomma Ítun-aitaukaq pérakarena aqnótáunapo áyúnakaraininikoma ayóbíyoma Aráátarati karímá matáiyæ.

³ miráitata kaayaq-ánáánómá aamá yuwááyana Ítunopaqa win-áíkmá mirá-tiraiye: “uyátáraana-nako emá maannáqtábá akái-naqa karíma kémayaiye.” téna tiráiyæ.

⁴ Ítuma min-áímmá ítátuwena tiráiyæ: “wení karímá puí-kárímá íma wáiyæ. paá Áánûqtuni tágama-yataaqa mamá pááq ínena kéipoana minná Waayúkagon-Araakon-awiqa múte yauwínoe.” téna Ítuma tiráiyæ.

⁵ Ítuma Máátaaqtabama wenaúkoqtabama Aráátaratiqtabagaraqa Ítuma ôriq umá yeqtábáma kákaiye.

⁶ aanibo wemá Aráátarati karí máyáiyæ-aimma iténa wé kaayaq táoqa ókaraq mibáq máqei-marupaq paá máqe-uraiye.

⁷ anaaékaqa wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yauwéqma Yúríabaqa kónatae.” titata

⁸ wení iyápó-annama timá ámikaae: “Aráábaeo, íbêqa Ítiráaeo-wayukama óqtatanapo emmá ikamínéta kéoe. ááqibo emá keqnáá-márûpáráq yauwéqma ónáae téq kéteno?” tewana

⁹ Ítuni-kanaama awaararíq kéitanaboana yauwéqma tiráiyæ: “íyaq tiyááka umá kaayaq-ábáúmá aaqá kamátágaraiyo? ááqibo waayúkagoma wágááma uréire kéenama maa-márábín-ókómá tágaraitana káonaipoana íma aítuqa yurarániye.

¹⁰ miráimanibo waayúkagoma nokáámmo uréire kététa omá yirunóbáqá íma tágaraitanapoata yítuqa yuraránoe.” téna tiráiyæ.

11 mirá-timatuwena anaaékaqa Ítuma timá yímikaiye: “ketáái aanábómá Aráátarati waguráiyé. ááqibo kemá ko itó-umakanune.” téna tiráiyé.

12 máqtemma iyápó-annama timá ámikaae: “uyátáraana-nako, aanibo wemá aú wagurénama keqnáámmá paá mániye.” téta tirááe.

13 Ítuma Aráátarati pukáiqtaba kítitata ááqibo wení iyápó-annama paá waguráitana kétiyaa téta yé tirááe.

14 miráitana ‘Aráátarati pukuráiyé’ téna Ítuma abarokáq umá timá yímikaiye:

15 “ááqibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteqa timuqá kémaraune. kemá mi táoqa íma weté máqe-uraune. miráinaqa keráwáqá mikáqá tirummá timínoe. íbêqa wenôpaqa ónátáe.” téna tiráiyé.

16 Tóamáati wenáwíkon áaimma ábárawaoma wemá máqten-noiyapo-annayaba timá yímikaiye: “mewíyataa wegáráq ko púyonataao!” Tóamáati téna tiráiyé.

17 ááqibo Ítuma uráiyé. wemá uréna ítaraiye Aráátarati kaayaqté-kaayaqte-yupaama muríanóbáqá (máátíq-máatinobaq) máqe-uraiye.

18 Yérútáarebaqa waaqókáq Béqtanibaqa (3 km) wáiyé. miráuma íma ayáqtáakaqa wáiyé. paá awaarakáqiyé.

19 ááqibo Ítiráaeobakemma netuqyaa-nóínínáúkáqá Máátaayaa Máriaanopaqa irááe. yetiyóbímo púiqtabama yenákátí yíyaqa mamá íraqôniq ínéta irááe.

20 Máátaama Ítumo in-áímmá ítátuwena aapaq ko aónaraiye. miráitana Máriaa paá yaákarena naaúpaqa máqe-uraiye.

21 ááqibo Máátaa Ítuma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, maakáqô máanarakaa ketiyóbíma ípuinena iné.

22 íbêkaraqa kemá káonaune. aanibo emá nóiqtababi Áánûqtukaqo iténanama emmá paá amíniye.” téna Máátaa tiráiyé.

23 Ítuma timá ámikaiye: “enayóbíma paá kanaaráq itó-iniye.” téna tiráiyé.

24 Máátaa timá ámikaiye: “kemá ítaraune. ánatai-yupaaraqa mi-túpáámá máqtemma aarawaamá keíto-iyana wemá itó-iniye.” téna Máátaa tiráiyé.

25 Ítuma timá ámikaiye: “pukáipike itói-aaimma paá mái-auwaraikaraqa kemúne. náawabi kemmá arummá tiména wemá puínamanibo wemá paá itó-uma mániye.

26 máqte-kayukama paá máetamo kekáq yirummó timíyamma yeráwáqá aati-aatimá ípuinoe. Máátaao, emá minnáyaba aúyánámmá kéitaano?” téna Ítuma tiráiyé.

27 ááqibo Máátaa Ítumma timá ámikaiye: “owé, uyátáraana-nako, kemá ekáqá tirummá ámíqtukaune. emá Metáiyama máane. eqtábá Áánûqtun-aanikoma maa-márábímmá kumíniye téta naayóbáqá amuné-wáyúkámá tiráane.” téna Máátaa timá ámikaiye.

Ítuma ibiqá yakáiyé.

28 Máátaa mirá-timatuwena aúkoma Máriaa ko ááyariye. ko ááyama áwábaq uréna yaákarena timú-timun-aipike timá ámikaiye: “yirááti-naqa ya máena emmá kááyaiye.” téna timá ámikaiye.

29 Máriaa maamin-áímmô kéitenama páátákáá itó-uma Ítunopaqa uráiyé.

30 Ítuma márûpaqa íma utáibo paá wágáábaqa Máátaa aónaipaqa máqe-uraiye.

31 máqtemma Ítiráaeo-wayukama Máriaagaraqa naaúpaqa máeta wenáyaqa mamá íraqôniq émáa-kayukama aónaamma wemá iyánáaq umárena páátákáá máápaq yaúbagitata yemá anaaé waqméta kukááe. wemá pukái-nakoma muríanóbáq móyukaapaq ibiqá márú-yaranenawaq kéiyaa téta waqmé kukááe.

32 Máriaa Ítu máipaqa irénama Ítumma káonena aítaupi aipaqa aténa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá maakáqô máanarakaatati ketiyóbíma ípuine iné.” téna tiráiyé.

33 Ítuma aónaimma min-íníkomá ibiqá kéyaraitana Ítiráaeo-wayukama yimónaimma yegáráq ibiqá kéyaraawana arummá ôriq umágitana karagíqá wenarúnóbáqá yuráiyé.

34 Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqá náakaraq wemmá ákáraao?” téna titata yé timá ámikaae: “uyátáraana-nako, iré ya aónaao.” téta tirááe.

35 Ítuma ibiqá yaránéna kéiyé.

36 miráipoata Ítiráaeo-wayukama tirááe: “aónaaro. weqtábá ôriq éna kákaitanaboana ibiqá kéyaraiye.” téta tirááe.

37 ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “wemá aúgaroq-nakon-auramma kabárirakaraiye. kanaaráq wemá óq-yataariq umákainana Aráátarati ípuiniyo?” téta tirááe.

38 Ítuma keqnáámmá arummá ôriq kéitana min-náqá muríanóbáq móyukaapaq iráiyé. muríanôtaqa óqtanapo ayá yumákaawana wáqe-uraiye.

39 Ítuma tiráiyé: “keráwáqá min-óqtámá paábaq matúwáaro.” titana Máátaa puki-nákóní ámánaakoma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemá pukitana kaayaqté-kaayaqte-yupaama kóuraiye. miráipoana íbêqa táí-akuqa kéiyé.” téna Máátaa tiráiyé.

40 ááqibo Ítuma timá ámikaiye: “emá arummá timéma Áánûqtuni tágama-yataaqa aónanone íyaq timá ámikauno?” téna Ítuma tiráiyé.

41 maamin-óqtámá aukáqtúwááwana Ítuma yanaa múte káonena tiráiyé: “ketiboó, ketáama itáánayaba timuqá kémarakaune.

42 áraíne. kemá aónaraune. aati-aatié emá ketáama kéitaane. ááqibo máqtemma aarawaamá maakáqá itó-uraapoata itaígáae téq kétune. yeráwáqá emá timátíkaraane téta mikáq emmá yirummá amínoe téq kétune.” téna Ítuma tiráiyé.

43 mirá-timatuwenama wemá anón-aiq timá ááyaraiye: “Aráátaratio! yaúbatuwe kumuwo!” téna Ítuma ááyaraiye.

44 pukái-nakoma yaúbatuwena kukáiyé. wenayáamma mórabi maqmá atáá-umakareta ánná-tabaraabenapo wenaítaukaq atáá-uma mórabi maqmá mórai q umá wenaqnokáqá keqnáámmá óq-tabaraabenapo útûyakaraae. Ítuma timá yímikaiye: “wemmá uwáqtuweraq ayuwáiyana kóino.” téna Ítuma tiráiyé.

anó-monoq-wayukama Ítumma ikamínéta waayaímmá tirááe.

45 minnáyaba taíganaimma Ítiráaeo-wayukama Máriaamma aónaineta ye-káyúkámá Ítuma nôrabi i-qtátááqá káoneta yirummá ámikaae.

46 yaímma-wayukama uyaatéta Pérati-wayukaraq uréta Ítuma nói-qtataarirabi immá mó-tima-yimikaae.

47 aanibo Pérati-wayukagaraq anó-monoq-kawaa-wayukagaraq káánítóre-wayukama ya áíkuteta káánítóre áwîqa Táánítarani maará téta tirááe: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo? wé maamin-nákómá netuqyaa anón-awaameq-yataariqa kéiyé.

48 ááqibo ketáá ayúwáananataa miráuqtenamo uínatama máqte-kayukama wekáq yirummá kámiyatama Árómani-wayukama ketáái anó-monoq-namma ketáái waayúkagaraq yama mayáinoe.” téta tirááe.

49 yepíké móra-nakon-awiqa Kááyapati wemá maa-kárítímáátiráqá mú mikákáá anó-monoq-nakoma máena wé timá yímikaiye: “keráwáqá íma maami-qtátááqá aónaraae!

50 maamináyaba keráwáqá íyaq túyánámmá kéitao? maannâ móra-naqa puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínímma minná kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna tiráiyé.

51 áraímma wenááq-maqma ítiraiye. ímiye. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa maa-kárítímáátiráqá máqe-uraiye. miráínana Ítuma puyéna Ítiráaeo-wayukama yíwáqnaa íniye téna amunémá kégutena tiráiyé.

⁵² ááqibo íma paá ketáái wayúkayataba yíwáqnaa ínena pukáiyee. ímiye. Áánûqtuni-iyapo-annama máqte-naukapaqo máa-kayukama mamá mórabi áíkuyikanena puíniye.

⁵³ aanibo miráitata mi táoqa Ítumma ikamínéta waayaímmá timáeta uréire urááe.

⁵⁴ miráitana Ítuma móragaraqa íma Ítiráaeo-aukaapimma uréire uráiyee. wemá mi-márúqá yuwéna kaqmáápaqa uréire uráiyee. kaqmáápaq waaqókákq móra-marukon-awiqa Íparama mibáqá wení iyápó-annate máqe-uráiyee.

⁵⁵ íbêqa Ítiráaeo-wayukati kótamaki-kanaama awaaraq kéitataboata áwábake taígani-kayuka maréta Yérútáárebaq múma yirummá maqmá tágaiyaqtaba utááe.

⁵⁶ yeráwáqá Ítuqtaba arútama aónaqteta kéuyoata anó-monoq-namatupaqa máe-kayukama aamá timá wenamí-kenamin urááe: “é náaran-auyananaq kéitaano? kaawéqá naíbáq íyaq yíniyo?” téta wemmá kétaimma wemmá kétaimma urááe.

⁵⁷ missing?

12

Máriaa Ítun-aitaukaq akúq-matawema pérakaraiye.

¹ abapaké móra-kanaama awaaraq kéitana kótamaki-kanaama pááq ínena uráiyee. Ítuma Béqtanibaq uráiyee. mi-márúkákq Arááataratima pukáipike mamá itó-umakaraiye.

² mikákq yeráwáqá kaawéqá amínéta urááe. Máátaa aáwaqa kéikamitana Arááatarati yaareráqá Ítugaraq máqe-uráiyee.

³ Máriaa anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwémá maténa Ítun-aitaukaqa atímma pérakarena Ítun-aituqa wenaqnotáurake ayúnakaraiye. miráitana átê-kuyukoma mi-náúpáqá ôriq uráiyee.

⁴ wení iyápó-annabike móra-naqa Yúqtaati Itikáárioti wemá Ítumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápipimma anaaékaq maránéna wé Yúqtaati tiráiyee:

⁵ “nôraq itataawáq maamin-ákúq-mátáwémá íma kéyimetaa meyámmá matáunataabiyo? mipímmá kaumo-tíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáiyee. ááqibo meyámmá matáunarakaatati mi-meyámmá áwáyoq-wayukataa kanaaráq yiménaqtaa únnae.” Yúqtaati téna tiráiyee.

⁶ áwáyoq-wayukama yimíyátábá ítiraibo paá moyánápóana wemá moyámmá mamá wenamááríq moyámmá mayáinayaba tiráiyee. wemá monekaq yabíkéna wenamááríq máyáinapoana wemá tiráiyee.

⁷ miráitana Ítuma tiráiyee: “wemmá min-ínikómmá ayuwáaro. minná maqtokéna kemmá uqta mátikaino-kanaaraqtaba kémaqtoraiye.

⁸ áwáyoq-wayukama keráwáqtê aati-aatimá mánobo kemá keráwáqtê aati-aatimá íma mánune.

anó-monoq-wayukama Arááataratimma ikamínéta waayaímmá tirááe.

⁹ taíbaq Ítiráaeo-wayukama Ítuma Béqtani-marupaqa máin-aimma itátuweta yeráwáqá mibáq urááe. yeráwáqá uráámanibo Ítuqtabae téta íuraabo Arááataratimma aónainetaae. Ítumo náawanabi pukáipike mamá itó-umakaimma aónaineta urááe.

¹⁰ miráitata anó-monoq-kawaa-wayukama

¹¹ Arááataratiqtabae téta taíbaq Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-wayukama iyuwéta yirummá Ítumma ámikaae.

Ítuma Yérútáárebaq anómma uyátárai-nakoraan umá uráiyee.

¹² óq-taoqa netuqyaa aarawaamá kótamaki-kanaaraq ayú maqnáiyama aónaneta ya máeta ítaraae. miráuma Ítuma Yérútáárebaq ínena kéiyee-aimma itátuweta

13 yeráwáqá kóbékáátágóní amamá akáteta utín-utin umá aapaké awiránéta urááe. wááqa yumáe kéweta tirááe: “atóbatikai-nako, otáánao, yéna-nakoqtabama anómma uyátárai-nakon-awikaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye. Ítiráaeo-wayukati mú mikáq anómma yabíyikai-naqa (kíni) Áánûqtu weqtábá amuqá kémarakaiye.” téta tirááe.

14 Ítuma móra naatéq-ótiráákákóní ámûraaq máena kéiyé. Áánûqtun-aama agamatá-kátáágó tiráiniq umá kéiyé. mirá kétiye:

15 “Tááíoni-maruko, áaqa ígáino! aónaaro. keráwáqtí mú mikáq anómma yabíyikai-naqa kéiyé. naatéq-ótiráákákóní ámûraaq máena kéiyé.” Áánûqtuni agamatá-kátáágó téna kétiye.

16 maamin-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma áqnáabaq Ítuni iyápó-annama íma ítaraae. aanibo anaaékaqa Ítumma pukáipike Áánûqtuma tágama-yataapi mamá atóbamakaitata mikáq yeráwáqá yúyánákáq maréta tirááe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma yaákaq urááe.

17 taíbaq Ítute máqeo-kayukama Ítuma Aráátaratimma ááyaitana utátuwena úin-aimma timá abarokáq kéiteta nórabi i-náikáráq tirááe.

18 taíbaq óq-wayukama maami anón-awaameqa in-áímmá ítaraapoata yeráwáqá aapaq yaónaineta irááe.

19 minnáyaba Péрати-wayukama yeiyáá téite urááe: “káonaao? ketáataa íma itánoe. aónaaro! máqtemma maa-márábí-káyúkámá wenanaae kéwaraae.” téta Péрати-wayukama tirááe.

yaímma Karíki-wayukama Ítumma aónaneta abáá-uraae.

20 yaímma Karíki-wayukama maréta Yérútáárebaqa aapinaammá tíyaqtaba ayú maqnaapí utááe.

21 yeráwáqá Píripikaq urááe. wemá Beqtáirapake Kááiriri-marupaq iráiyé. wemmá yeráwáqá ítama aónanaqtaa: “anóko, ketáámá Ítumma aónanaqtaa kéyunataae.” téta tirááe.

22 miráitana Píripi maréna Áánarukaq kéwena timá ámitata keqnáámmá mákanakama marétarata Ítukaq kéwetarata mó-tima-amikaaye.

23 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “mi-kánaámá íbêqa kéyitata kemá Waayúkagon-Araakoma anómma tágama-yataaqa káme.

24 kemá áraimma kétima-timune. mórama wíti-yumma marabí íkumena ípuinama kímora pááqyan-ayumma wenamáa wániye. minná wemá puínamanibo taíganimma uta-uta umá ôriq umá arammá iyániye.

25 móra-nakoma wení aúwaraiqtaba ôriq umá akáinanama wemá wení aúwaraikoma páátataakaa íniye. móra-nakoma wení aúwaraiqtaba maa-márábí mái-yataaqtaba íakainanama anaaékaq matúq-matuq umá aati-aatimá mái-auwaraimma maqtorániye.

26 náawa-naawabi kekáqô mayaímô mayanénama ketinaae waráino! kemá máuna-marukaqa ketí mayaímá matikái-náqá mániye. ketí mayaímá matikáina-nakoma ketibomá wenáwíqa múte yauwíniye.” téna tiráiyé. Ítuma óq-aimma tiráiyé:

27 “Íbêqa tíyakoma ummaa kéyiyé. ááqibo nóineq tenúno? ‘ketiboó, ketí ánatagina-kanaama íma yúwénana kumíno tenúno?’ ímiye. minnáyaba paá kukáune.

28 ketiboó, tágama-yataaqa enáwíkaq akoqnáá umá mamá maa-márábí-káyúkámá yiráátinonama enáwíqa anómma uyátá-maqma mimórá mái-waigonamiye.” téna Ítuma mirá-timatuwaitana aagómá wíyôpake kukéna tiráiyé: “kemá tágama-yataaga ketíwíkaq mamá múte yaútaunnama móragaraq múte yauyónúne.” téna maamin-áikómá tiráiyé.

29 waayúkama máqeo-kayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “wíyonaa kétiye.” téta kétéwata yaímma-wayukama tirááe: “Áánûqtunopakekako kétiye.” téta mi-káyúká tirááe.

30 Ítuma yauwéqma tiráiyé: “aagómá wíyôpake keqtábá ítiraiibo keráwáqtábá itaígáae téna tiráiyé.

31 íbêqa máqtemma maa-márábí-káyúkámá Áánûqtu káyainaiye. maa-mará áaikoni anónaqa Tááqtaama íbêqa íkámma waqtuwániye.

32 aanibo kemá maa-márábíkémô múte itó éqa máqtemma yiwíqma ketôpaqtaa ónúne.” téna Ítuma tiráíye.

33 wemá min-áímmô tiráimma minná náaraq umá puíníyo minnáyataba yiráá téna tiráíye.

34 ááqibo aarawaamá yauwéqma tirááe: “miráuma aammá aúmakaan-aipitaa Ítaraunataa miráuma Metáíya paá matúq-matuq umá mániye. nôraq itaawáq Waayúkagon-Araakokaq múte yauwínoe kéteno? náawawaq Waayúkagon-Araakoma máíyo?” téta ítama aónaraae.

35 mirá téna Ítuma timá yímikaiye: “pááqya-kanaabi ómmá keráwáqtê mániye. keráwáqá ómmá wáinagaraq ókáqá íma máíyanama keráwáqá kumayukómá yawááq-umatikaniye. móra-nakoma kumayuqnóbáqá uréire ínna-nakoma ‘náakaraq kéi náakaraq kéwiyo’ téna wemá kanaaráq íkáonaiye.

36 ómmá wáinaq ókómmá tirummá áméro! miráinaq keráwáqá ókón áráaqa mánoe.” téna Ítuma tiráíye. Ítuma min-áímmá timátuwenama yemmá iyuwéna aúpáq kóuraiye.

netuqyaa Ítiráaeo-wayukama Ítumma yirummá íamikaae.

37 Ítuma netuqyaa anón-awaameqa yetúrikaqa imánibo yeráwáqá paá íma Ítumma yirummá ámikaae.

38 netuqyaa-káyúkámá Ítumma yirummá íámikaapoata Áítáíya Áánûqtuni amuné-náqá wenáama áraíne téna káyiraatiye. Áítáíya naayóbáqá tiráíne: “uyátáraana-nako, náawaq ketáái táaraqa ítáraiyo? náawakaraq uyátárai-nakoma wení akoqnáama aráátitanawaq kanaaráq aónaraiyo?” téna Áítáíya tiráíye.

39 maami-qtátáátábábóata yeráwáqá kanaaráq yirummá íma káme miráipoana Áítáíya tiráíne:

40 “Áánûqtu yeráwáqtí yúramma mamá karopamáyikena yúyánámmá mamá óqtakaa umátukaiye. miráitata yé íma yúramma káoneta yúyánámmá íma kéitaae. yeqtí yúrakakema íkáonaapoata yúyánámmá íma ítama káruteta kéopoata íma ketôpaqa waéqma íyaqa yemmá mamá atóbamayikanune.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráíne.

41 Áítáíya uyátáraana-nakoni tágama-yataaqa aónaraiipoana weqtábá wenáaimma tiráíye.

42 ááqibo netuqyaa-káyúkámá yaímma Táánítarani-kaanitori-wayukagaraq wemmá yirummá ámikaamanibo Pérati-wayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá yirummá ámekayukama íma abarokáq umá tirááe. abarokáqô tíyatama monoq-náúpáké paábaq waqtuwánoe.

43 yenamááríq yeráwáqtábá yetíwíqa múte yauwígáae kététemanibo Áánûqtuni tágama-yataaqtabama abarokáq umá íketee.

44 ááqibo Ítuma yááyama tiráíye: “náawabi arummá kétimenama kenamá kekáqá íma arummá kétimibo ketibomá timátíkái-nakokaraq arummá kámiye.

45 náawabi kemmá kétimonenama wemmá ketibomá timátíkái-naqa káonaiye.

46 kemá maa-márábí-ómmá kukáune. miráipoana náawabi kekáqá arummá timénama wemá íma kumayupímmá mániye.

47 móra-nakoma ketáama kéitena ketáama íkémayainama kemá kenamááríq wemmá íma yawááq-umakanune. aanibo maa-márábí yawááq-umayikanaaq íkukaune. ímiye. kemá aarawaamá yááyabo umáyikanaaq kukáune.

48 náawabi kemmá anaaéma umátikenama ketáama ímayenama íbêqa yainái-yátááqá wemmá káyainaiye. minnámo ánatai-yupaama máqtemma túnna-aikoma wemmá mamá yawááq-umatikanoe.

49 kemá ke-túyánápíkén-áímmá íkétune. ímiye. ketibomá timátíkái-nakoma wenamááríq timá tímin-aimma kétunaboqa máqten-aimma kétima-timune.

50 ááqibo kemá ítaraune. ketiboní wataáama aati-aatimá matúq-matuq umá máiuwaraimma mamá paá kéiyee. miráitaqa máqten-aimma túnnama minná ketibó timá tímin-aimma kétune.” téna Ítuma tiráiyee.

13

Ítuma wení iyápó-annati yítauqa tete uráiyee.

1 kótámaki-kanaama waagókárîq kéitana Ítuma maa-márábíké yuwéna aboánôpaqa uínî-kanaama yimmá ítaraiyee. maa-márábí máena wení aanábó-wáyúkáyábá ôriq umá kákaitana yeqtábá yikáíq-yikaiq umáe kéuyena wení puíni-kanaaraq uráiyee.

2 Tááqtaama Yúqtaatin aúyánámmá waéqma Ítuni kutarurîq webó-náqá aúrâkaraiye. ááqibo aáwaqa kénaawana

3 Ítuma ítaraiyee máqte-qtataaqa Áánûqtuma wenayáápi ámikaitanaboana wemá Áánûqtunopake kukáunaboaq yauweré uyónúne téna aúyánámmá ítaraiyee.

4 aanibo Ítuma aáwaqa naí-yáárérâq máqeikake itó-urena wení ámûraake aqtorái-wáqtómá ayúqma mikâq kéyuwena óíqa ayumí-wánáámá (táúrima) maténa ámûrana uráiyee.

5 kâqomma wemá nommá táápepi atímakena wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkarena ayumí-wánáánápó yítauqa ayúnikanena uráiyee.

6 áqnáabaqa Tááímoni Pítaakaq yitana Pítaa tiráiyee: “uyátáraana-nako, ketítauraq tete umátikane kéono?” téna Pítaa ítama aónaitana

7 Ítuma yauwéqma tiráiyee: “íbêqa emá íaonaraanaiq ónáa kéune. ááqibo anaaékaqa emá aónanone.” téna Ítuma tiráiyee.

8 Pítaa akoqnáa-aimma abarokâq tiráiyee: “emá íma ketítauqa tete ínóne.” téna titana Ítuma yauwéqma tiráiyee: “ááqibo kemô enaituqa ímo tete onaamá emá íma ókaraq ketí iyápó-annama mánone.” téna Ítuma tiráiyee.

9 Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, ketítauqa wenamáa ítete é mútûq tiyáánaa tiqnókárâq tete umátikaaol!” téna Pítaa timá ámikaiye.

10 Ítuma mikâq tiráiyee: “móra-nakoma máqten-aubakaraqo nommá pétukenama íma óqa peránibo paá wenaitauqa tete íno. mútûq keráwáqtí túgogaraq tirunóbáqá íráqôniq uráibo kímora-nakone.” téna Ítuma timá yímikaiye.

11 móra-naqa waéqma kutarurîq webómá aukái-naqa Ítuma aónatukaipoana tiráiyee: “kímora-nakone.”

12 Ítuma wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkátuwena wení ámûraaq aqtorái-wáqtómá mamá aqména yauwéqma yaarerâq umáena tiráiyee: “kemô umátikauna-yataaqtaba ítama kárutao?”

13 keráwáqá keqtábá yirááti-nare kéte ‘uyátáraana-nako’ kéte kéoma minná áraine. miráipoana minná kemúne.

14 ááqibo kemá keráwáqtí títauqo tete umátikaunama kemá yirááti-naqa uyátárauna-nakoma tete kéumatikaune. mórai q umá keráwápíké kâqowa-kâqowan-aituqa tete ínôqtaba ketiyáánaubiqa aóna-mayaaro. wenáítuq-wenaituqa tete íné oné.

15 íbêqa keráwáqá umá tiráá túnnai q kemá nôrabi umátikaunayaba mimóráíq umá keráwáqá íné oné.

16 éqtukena timámeno áraine. móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye. móra-nakoma wataáama mamé inákómá timákáitana yi-nákómmá íma uyátá-maqma anómma kémaiye.

17 keráwáqá ítama arútama miráeq oweqa mikâq timuqá maránoe.

18 kemá nóinabi íma máqtemma keráwáqtábá ketí iyápó-annama máqtemma ye táaimma káoneq yiwíkaunama taíbaq-wayukabike yíwíkeq Áánûqtuni agamatá-kátáámá áraine téq kéyiraatune. min-ágámátá-kátáágó kétiye. ‘móra-nakoma ketí aáwaqa keté nai-nákómá

wenáitagegunapo múte yaáqma tímûraq yániye.’ ” téna Áánûqtuni watáa agamatán-áikómá mirá kėtiye. Ítuma óq-aimma tiráiyē:

19 “mi-qtátááqá pááq iné kéitaq íbêqa aamá kétima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa keráwáqá mikáq tirummá amínomma minná náawabi MÁUNE.

20 akoqnáá umá kétima-timune. kemá timákauna-naqa náawabi awirénama kekáráq kėtiwiraiye. náawabi kemmá tiwirénama timátikarai-nakokaraq káwiraiye.” téna

21 min-áímmá Ítuma timátuwena amakó ôriq umá ummaa yágitana wé tiráiyē: “árimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí tikániye.” téna Ítuma tiráiyē.

22 wení iyápó-annama wenaúrapi-kenaurapi káoneta yúyánápí náawaqtaba kėtiyo téta íaonaraae.

23 iyápó-annabike móra-naqtaba Ítuma ôriq umá ákái-naqa Ítun-amakaq yaareráqá máena aíttaaraq agebamá máqe-uraiye.

24 miráitana Tááímoni Pítaa aqnótáq yumátuwena ‘náawaqtaba kėtiyaa wekáq itaao’ téna awaaméqá umá timá ámikaiye.

25 Ítun-aiqtaabi agebaréna tiráiyē: “uyátáraana-nako, náawaqtaba kéteno?” téna ítama aónaitana

26 Ítuma yawwéqma tiráiyē: “kemá yammá aáwaq-anopi yamá atímma áménama minnáqíyē.” téna Ítuma timátuwena yammá aáwaq-anopi yamá atíkēna Yúqtaati Tááímoni Itikááriotini áanikoma ámikaiye.

27 mikáq Yúqtaati min-aáwáqá mamáyáitana Tááqtaama wepí yabékítana Ítuma timá ámikaiye: “nôrabi ínēma páátákáá mirá-uwol!” téna tiráiyē.

28 máqtemma yaareráqá máe-kayukabike móra-nakoma Yúqtaatima nóin-ainabi timá ámin-aimma íma ítama arútaraiye.

29 Yúqtaati móne-ketima matóráiqtaba kėtiyaa téta yaímma-wayukama tirááē: “kótámaki-kanaaraq-yataaraq meyanîq uwo kėti kéqokeq-yataaraq áwáyoq-wayukama yimiyówaq” kėtiyaa téta tirááē.

30 Yúqtaati min-aáwáqá kémayenama máápaqa kumayupí yáubaguraiye.

aúgen-amaan-aimma

31 Yúqtaati ayuwéna kóitana Ítuma tiráiyē: “íbêqa Waayúkagon-Araakoni tágama-yataaqa mamá abarokáq kéumakēna Áánûqtuni tágama-yataaqa Waayúkagon-Araakokaq kéumakaiye.

32 Waayúkagon-Araakoma Áánûqtuni tágama-yataaqa abarokáq mamá ínana wení tágama-yataaqa Áánûqtu waéqma wenamáárîq wepí páátákáá abarokáq mamá íniye.

33 ketí pááqyan-iyao! kemá keráwáqtē pááqya-kanaama mánune. keráwáqá tibáá-inoe. ááqibo keqnáámmá Ítiráaeo-wayukamma timá yímikaunaiq umá kemá kétima-timune. keráwáqá kenamáárîq kemá kóúnabaqa íma kanaarácq uínoe.

34 íbêq-kanaayaba kemá aúgen-amaan-aimma kétimune. kemá keráwáqtábá tíkáiniq umá keráwáqá móraiq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. miráuma keráwákárácq káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina tíkáiniq únnaiq umá máero.

35 akái-yátááqá keiyáátaa wenámí-kenamin umá maíyata ketí iyápó-annae téta máqte-kayukama aónainoe.” téna Ítuma tiráiyē.

Ítuma tiráiyē Pítaama anaaéma umátikaniye.

36 Tááímoni Pítaa tiráiyē: “uyátáraana-nako, náakaraq kéono?” téna wé timátuwaitana Ítuma yawwéqma tiráiyē: “kemá kóúna-marupaqa íbêqa emá íma kanaarácq tinaaéma waráínóne. ááqibo anaaékaq ketinaaéma waráínóne.” téna Ítuma tiráiyē.

37 Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, nôraq ínaraq enanaaéma íbêqa kanaarácq íwaranuno? kemá eqtábáé téq áqa puyónúne.” téna Pítaa titana

³⁸ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “emá keqtábáé téa q áqá puíné kéono? kemá akoqnáá umá kétima-amune. kokóregoma áa tiné kéinaa emá keqtábá kaumobáqá ‘wemmá íaonaraune’ té wakaránóne.” téna Ítuma Pítaamma timá ámikaiye.

14

aboánôpaqa uí-ámmá Ítumiye.

¹ Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “íma yuwáiyana tíyako ummaa yaíno. miráinaq Áánûqtukaq tirummá kámera q ááqibo kekákáráq tirummá tíméro.

² ketiboní naaúpaqa taígani-maqa wáiyē. ímo wárainaqá kemá keráwáqtábá wágáabaq timátikanaa únnae. kemá kóureqa keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátikanune.

³ kemó kówéqa keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátíkátuweq kemá yauwéqma iréq kenamáárîq yatiwiranúne. kemá máuna-marupaqa keráwákáráq mánoe.

⁴ kemá ónááqo únna-maruqtaba aammá keráwáqá kéitaae.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

⁵ Tó mááti timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, náakaraq kóinono minnâ ketáá íaonaraunatae? náaraq umátaawaq maamin-ámmá kanaaráq aónanunataabiyo?” téna Tó mááti timá ámikaiye.

⁶ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “kemá kenamáárîq ketibonôpaq wíámúne. kemá áraimma tí-ááímúne. kemá aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aaimune. móra-nakoma ketibonôpaqa kéyena káqon-amma íma mamá awi íniye. ímiye. kemá kenamáamune.

⁷ kemmô kétimoneqa ketibokáráqá káonaae. íbêqake wemmá aónatukeqa wemmá keqtúrapike aónaraae.” téna Ítuma yauwéqma tiráiyē.

⁸ Píripi timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá enaboqtáá tiráátinana keqtáá kanaaráq íno.” téna Píripi timá ámikaiye.

⁹ Ítuma yauwéqma tiráiyē: “Píripao, kemá ayáqtáá-kanaama keráwáqtê máqe-uraune. emá íyaq kemmá timónaraano? náawabi kétimonenama ketibokáráqá káonaiye. nôraq itaawáq ‘enaboqtáá tiráátiyo’ kéteno?

¹⁰ kemá ketibopí máunana wemá ketibomá kepí máiyē. minnáyaba íyaq kekáqá arummá kétimeno? aamô timá-timunama íma ketááq-maqma kétune. ketibomá kepí máena wení mayaímá kémayaiye.

¹¹ keráwáqá maan-áikáqá tirummá áméro. kemá ketibopí máunana ketibomá kepí máiyē. ááqibo ímo miráinaqa kemá máqtemma anón-awaameq-yataariq únnaa aónaraabo minnáyaba kekáq tirummá tíméro.

¹² kemá áraimma kétima-timune. móra-nakoma arummá timénama mórai q umá anón-awaameq-yataariq íniye. kemá ketibonôpaq uyátá-maqma anón-awaameq-yataariq íniye.

¹³ aanibo máqte-qtataaqtabama ketíwîkaqa nunamupí itáiyáqa kemá paá mirá-onune. miráonana ketiboní tágama-yataakoma kemá áanikokaqa yíniye.

¹⁴ ááqibo ketíwîkaqa nunamupí móra-yataariq uwó tíyaqa kemá paá mirá-onune.” téna Ítuma tiráiyē.

Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kumíniye.

¹⁵ Ítuma óq-aimma tiráiyē: “keráwáqô, keqtábá tikáinaqa ketí ámáan-aimma taákaq matokéra mirá-inoe.

¹⁶ ketibommá ítama aónaanana wemá káqomma tíwâqnaa í-náqá wení Aokaq-Áágómmá timákainana keráwáqtê ku matúq-matuq umá mániye.

¹⁷ Aágoma wení árain-aikoni áaimma máiyē. maa-márábí-káyúkámá wemmá íkaoneta íkéteta kéopoata wemmá íma kanaaráq awiránóe. wemá keráwáqtê máipoana keráwápí mániye. ááqibo keráwáqá kenamáárîq wemmá káonaae.

¹⁸ miráinaq kemá itiyuwaanaq keráwáqá kenamáa anóbo íma máin-iyapogoraan umá íma mánobo kemá yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.

¹⁹ pááqya-kanaabi maa-márábí-káyúkámá kemmá móragaraq ítimonainobo kemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma matokáunaboq keráwákáráq miráuma mayáinopoq miráinaqa kemmá timónanoe.

²⁰ mi-kánáámô yínaqa keráwáqá itánoe. minnâ kemá ketibopí máunaq aanibo keráwáqá kepí máápoaq kemá keráwápí máune.

²¹ náawabi ketí aúgen-amaan-aimma aákaq matokéna mirá énama wemá keqtábá ôriq umá kákaiye. keqtábámô ôriq umá akáina-nakoma ketibomá weqtábá ôriq umá akániye. kegáráq ketí tikaí-yátááqá aménúnaboq kemá kenamáárîq ketáaimma arááatenune.” téna Ítuma tiráiyé.

²² Ítuma óq-Yuqtaatimma timá ámikaiye íma Yúqtaati Itikááriotimibo: “uyátáraana-nako, náaraq umáwaq enáaimma keqtáá kétiraatetaa maa-márábí-káyúkámá íma yirááatenune kéteno?” téna Yúqtaati tiráiyé.

²³ Ítuma yauwéqma tiráiyé: “náawabi keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma aákaq matokéna mirá-iniye. ketibomá weqtábá akáinakama ketibotê kegáráq wenôpaq iréka wetê kerátá ya matúq-matuq umá máyuye.

²⁴ náawabi íma keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma íma aákaq matokéna miráinipoaq wemmá ketáaimma íaraatenune. aamô kéitaamma íma kennáé. ááqibo min-áímmá ketibó timátíkarai-nakonopake kéiyé.” téna Ítuma tiráiyé.

Ítuma puínéna ákaq-aimma kétiye.

²⁵ wení iyápó-anamma Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtê máeqa maami-qtátááqá timá tímikaune.

²⁶ Áánûqtuni Aokaq-Áámá tíwáqnaa í-náqá ketibomá ketíwîkaq timákainana kégumena wemá máqte-qtataaqa kétiraatena wemá tímikauna-aimma túyánákáq mamá marániye.

²⁷ kaayoné-yátááqá keráwáqtê yuwáune. ketí kaayone-yátááqá keráwáqá kétimune. maa-márábí-káyúkámá mirá-kááyóné-yátááqá íyokaa-qtataaqa kétimune. íma yuwáiyana tíyako ummaa káyainaraq íma ikatíqa oro!

²⁸ keráwáqá ítaraawaq timá tímikaune. minnâ ‘kemá koureqa yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.’ keqtábá tikáinaqa timuqá maránóe. kemá ketibonôpaqa kégounama ketibomá kemmá uyátá-maqma máiyé.

²⁹ íbêqa mi-qtátááqá íma pááq iné kéitaq paá aamá kétima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa mikáq tirummá tímínoe.

³⁰ kemá íma keráwáqtê ayaqtáá-kanaama watáá-wataa tenúne. maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) kéimanibo wení akoqnáá-yataaqa kemmá íma kanaarácq uyátá-maqma yokáiyé. wení akoqnáarakemma kemmá ánná ítiminiye.

³¹ maa-márábí-káyúkámá timónainoe. minnâ ketiboqtábá ôriq umá kétékaitaq wemá máqten-aimma timá tímímma taákaq yokéq mirá kéune. itó-oro! maa-márúkáké yuwéqtaa kónatae.” téna Ítuma tiráiyé.

15

ánnágon-aboma Ítumiye.

¹ Ítuma wenamáárîq ánnágon áaimma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá árain-annagon ábô máunana ketibomá yókón aboámíye.

² amagómá arammá íma íyáitanama akáma kéiyabotuwaiye. ááqibo arakarácq-ámámá ayááma tágatukena amumá yaákarena aráka-araka égé yuwáitana anaaékaq óq-aupaqa arammá iyániqtaba mirá kéiyé.

³ ketáa timá tímikaunaboq íbêqa keráwáqá aúgen-augen urááe.

⁴ kemá keráwápímmô máunaiq umá keráwáqá kepímmá móraiq umá máero. amagómá ábôraqa íaraaparenama wemá arammá íma iyániye. miráínaqa keráwákáráq kekáq íma máeqa keráwáqá arammá íma iyánoe.

⁵ kemá ánnágon-abomune. keráwáqá ánnágon-amamoe. miráipoana náawabi kepí máinaqa kemá wepí máenana wemá arammá netuqyaa iyániye. ááqibo kekáké yuwéq ókaqo maéqa keráwáqá móra-yataariqa kanaaráq íma ínoe.

⁶ móra-nakoma kepí ímo maínanama wemá amamó ayááma iyaabótúwáanikaa umá yuwáiyana aayákaginata máqtemma aúqma irabí agatuwánoe.

⁷ keráwáqá kepí maíyanama ketáagoma keráwáqá maínaqa keráwáqá kemmá kenamáárîq nunamupí máqte-qtataaqtaba itáiya-qtatakoma mamá pááq umátiminoe.

⁸ keráwáqá taíganin-aramma iyéqo ketí iyápó-annamo auráiyana ketiboní tágama-yataakoma múte yauwíniye.

⁹ ketibomá keqtábá ôriq umá kákaitaqa móraiq umá kemmá keráwáqtábá ôriq umá kékaiye. ketí tikaí-yátáákón aúkáapi máero.

¹⁰ kemá ketiboní áamáan-aimma taákaq matokéq miráuraunaboaq kemá wení akai-yátáápi máune. móraiq umá keráwáqô ketí áamáan-aimma taákaq matokéq miráiyama ketí tikaí-yátáápi máinoe.

¹¹ kemá timá tímikaune. minná ketí timuq-yatááqá keráwáqá mayánoe. ketí timuq-yatááqá keráwáqá ógiqma mániye.

¹² maaminnáma ketí áamáan-aimmibo. keqtábá tikaíniq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.

¹³ mú mikáq anómma akai-yátááqá íma wáiyé. minná móra-nakoma ákáina-wayukayabae téna puíniye. káqo-nakoni akái-yátáákómá íma uyátá-maqma wáiyé.

¹⁴ kemá áamáan-aimma túnna-yataariq owéqa keráwáqá tikaí-kayukamoe.

¹⁵ mayaí-nákómá wemá mayaímô ámî-nakomma nôrabi i-qtátááqá íma kékaiye. miráipoana kemá íma keráwáqtábá ókaraq 'ketí mayaí-wáyúkáé' téqa tenúne. máqte-qtataaqa ketibonôpake itáuna-yataaqa keráwáqá timá tímikaunaboaq keráwáqtábá íbêqa 'kemmá tikaí-kayukae' kétune.

¹⁶ keráwáqá íma kemmá máqte-kayukabike tikaímma íma tiwíkaabo kemá kenamáárîq keráwáqá máqte-kayukabike tikaímma tiwíkaune. kemá mi-máyáíráq keráwáqá timátikaraunaboaq keráwáqá koma matúq-matuq umá mái-aramma ko iyáíq-iyaiq umá máraiyanama ketibomá keráwáqá nói-qtataaqtababi ketíwíkaq itáiyana wemá timíniye.

¹⁷ keráwáqá maami-qtátáárîqa oro! weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero." téna Ítuma tiráiyé.

máqtemma maa-márábi-káyúkámá Ítumma wení iyápó-annagaraq íyamma kéumayikaae.

¹⁸ óq-aimma Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "maa-márábi-káyúkámá keráwáqtábá ítikaiyaqa minnáma taákaq máráaro! áqnáabaq keqtábá íyikaitata anaaékaq keráwáqtábá íkéyikaiye.

¹⁹ keráwáqá maa-márágóní waayúkamo máraiyanama yemá keráwáqtábá yikániye. ááqibo kemá keráwáqá maa-márábíké tikaímma tiwíkaunapoana íbêqa maa-márágóní waayúkama íma mááe. miráipoana yemá keráwáqá íyamma kéumatikaae.

²⁰ timá-timuna-aimma taákaq máráaro! 'móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye.' miráipoana yeráwáqô kemmá tikkama kéwaretama keráwákáráq tikkama waránóe. yemá ketáamo kéketa mirá étamo-etama yemá keráwáqtí táagaraq kéketa mirá-inoe.

²¹ yemá timátikáin-nakomma íaonaraapoata ketíwíqtabae téta maami-qtátáárîq umátikanoe.

²² kemá ímo iréqo aamá timá yímenatama yeqtí yigae-yátááqá íwane imánibo íbêqa yeqtí kúmiq-yataaqa íma kanaaráq aúpáq yuwánóe.

²³ náawabi kemmá áyámma umátikaina-nakoma móraiq umá wemmá ketibokáráq áyámma kéumakaiye.

²⁴ kemá anón-awaameqa káqo-kayukama ikéoniq umá kenamáa yiráátiraunaboata yeqtí yigae-yátááqá íma wániye. ááqibo íbêqa yeráwáqá aónaretamanibo kemmá ketibokáráq paá íyámma kéumatikaakarataae.

²⁵ ááqibo yeráqwátí agamatá-kánnáábí árainmma yíniye. ‘yeráwáqá paáyaba kemmá íyámma umátikaraae.’

²⁶ akoqnáá umá tíwáqnaa ínîn-naqa árain-aain-Aagoma ketibonôpake timákáanana kumínama ketí árain-aaimma má tínaq keráwáqá ítánoe.

²⁷ ketê keráwáqá áqnábake mamé iráapoq keráwákáráq keqtábá árain-aimma tínoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímkaiye.

16

¹ Ítuma ókaraq íyamma umáyikanoqtaba téna tiráiyee: “keráwáqá kemmá tirummô timí-yátááqá íyuwaigae téq maa-qtátááqtabá timá tímikaune.

² keráwáqá monoq-náúpáké waqtuwánóe. áraine. mi-kánáámá yínanama keráwáqô tíkamiya-kayukama ‘Áánûqtuni mayaímá kémayaunatae’ téta tínoe.

³ ketibokáráq kekáráq ítimonaraapoata mi-qtátáárîq umátikanoe.

⁴ ááqibo timá tímikaune. mi-kánáámá yínaqa timá tímítukaiqtaae téq mikáq túyánámmá ítama taákaq ínoe.” téna Ítuma tiráiyee.

Áánûqtuni Aokaq-Áámá kumíniye.

óq-aimma Ítuma tiráiyee: “áqnáabaqa keráwáqtê máqe-uraunaboq keráwáqá maami-qtátááqá íma timá tímikaune.

⁵ ááqibo íbêqa timátikáitaq kukáuna-nakonopaqa koune. miráitana keráwápíké móra-nakoma ‘náakaraq kégono’ téna íma ítama kétimonaiye.

⁶ kemá maamin-áímmá kétunana keráwáqti tíyakoma ummaa kéyaiye.

⁷ paá árain-aimma kétima-timune. kemá kónanama íraqôniq umátikaniye. íma kónanama keráwáqtôpaqa Tíwáqnaa Í-náqá íyiniye. ááqibo kemá kowéqa Tíwáqnaa Í-náqá timákáanana keráwáqtôpaqa kumíniye. kumínama

⁸ waayúkagoni kúmiq-yataaqtaba wemá yainániye. kateko-yátáákón áaimma má téna yainái-yátáákón áaimma má téna íniye.

⁹ Tíwáqnaa Í-náqá yénama miráuma kaumo-yátááqtabá tíniye. minná áqnáabaq yeráwáqá íma kemmá yirummá kétimpoata maami-kúmíq-yátáákóní táígon-aiiqtabama wemá yiráátiniye.

¹⁰ ketibonôpaqa kounaboq ókaraq ítimonanopoana kateko-ááíqtabá wemá tiráátiniye.

¹¹ maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) yawáaq-umatukaipoana yainái-yátáákón áaiqtaba Tíwáqnaa Í-náqá tiráátiniye.

¹² kemá taígani-qtataaqtaba timá timenaa únnamanibo íbêqa maamin-áíko keráwáqá mamá ummaa yamátikaniye.

¹³ wemá yénama Árain-aain-Aagoma máipoana wemá máqtemma árain-aain-aimma má téna taákaq mamá tikániye. wenamáárîq wenááq-maqma ítiniibo paá ítáin-aimma tínana anaaékaq pááq ínî-qtataaqtaba timá-timiniye.

¹⁴ nóin-ainabi ketôpakemmo kéitenama timá-timinipoana ketí tágama-yataaqqa wemá múte yauwíniye.

¹⁵ máqtemma ketibomá matokái-qtataaqqa minná kennámiye. miráipoq kemá timá tímikaune. ‘nóin-ainabi keráwáqá timá-timinama ketôpake kémayaiye.’” mirá téna Ítuma tiráiyee. iyápó-annama yiru-qtatáákómá anaaékaq waéqma yimuq-yátááqá aurániye.

16 Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “pááqya-kanaabimma keráwáqá kemmá ítimonainoe. ááqibo pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.” téna Ítuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

17 maannáyaba yaímma wení iyápó-annama ye íyáá tirááe: “wenáaimma nóiqtaba kėtiyo? wemá kětima-timiqtáae. ‘pááqya-kanaabimma kemmá ítimonainoe.’ ááqibo ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.’ wemá ókaraq tiráíye. ‘ketibonôpaq kounaboq kėtiye.’” téta

18 wení iyápó-annama tirááe: “nôraq téna ‘pááqya-kanaabine’ kėtiyo?” téta yeráwáqá kaumo kááyaq-yuyanamma ítaraae. wení iyápó-annama ókaraq tirááe: “nóin-aiiqtaba kėtiyo? ketáá íma ítama kárutaunatae.” téta tirááe.

19 Ítuma aónaraimma yeráwáqá wemmá ítama aónaineta kéowana timá yímikaiye: “keráwáqá kaumo kááyaq-tuyanamma kéiteq kemmá ítama timónaineraq kéoo? kemô túnnama ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe’ maaminnáyataboq keráwáqá wemmá kείταιmma wemmá kείταιmma kéoo?” téna Ítuma timá yímikaiye.

20 óq-aimma Ítuma tiráíye: “árainma kětima-timune. keráwáqá ibiqá kéyareq keráwáqá mikánáárq ketoqá máiyana miráiyata mimórá táoqa maa-márábi-káyúkámá yimuq-yatáápi mánoe. keráwáqá tirumá ínomanibo anaaékaq tiru-qtatáákómá waéqma timuq-yatáápi mánoe.

21 aaragómá iyápómo akáínéna kéenama wení kanaamá kείταιnaboana wemá arummá ôriq kėtiye. ááqibo anaaékaq iyápóma marákátuwenama amuqá kémarena wení aíqo éwai-qtataaqa wemá káwikatuwaiye.

22 miráitaq íbêqa keráwáqá tirummá kéoe. ááqibo móragaraq keráwáqá kětimonanaanana keráwáqti tíyakoma kanaa íniye. keráwáqti timuq-yatááqá náawabi móra-nakoma keráwápi ké ímatuwaniye.

23 mi táoqo pááq ínaqa keráwáqá móra-yataaqtaba íma kekáq itánóe. árainma kětima-timune. keráwáqá móra-yataaqa ketibokáq itáiyana ketíwíkaq wemá timíniye.

24 naayóbákárq móra-yataaqa ketíwíkaq íma ítama aónaraae. íbêqa ítama aónera kéqokeq-yataaqa kémayaiyana keráwáqti timuq-yatáákómá ógiqma wániye.

25 maami-qtatááqá taíganimma waéqma itai-áipi timá tímikaune. mi táoqa yínaqa íma waéqma itai-áipi timá-timenupo paá ketiboqtábámá abarokáq timá-timenune.

26-27 ketibomá wenamááríq keráwáqtábábá kákaipoana mi táoqa keráwáqá ketíwíkaq itáiyaga ketibokáq ‘ítatikanune’ téq kětune. keráwáqá keqtábámá tíkáitababoq kemá ketibonôpake kukáunaq tirummá tímikaapoana minnáyaba ketibomá keráwáqtábá kákaiye.

28-29 kemá ketibommá ayuwéq maa-márábi kukéq íbêqa keráwáqá tiyuwéq ketibonôpaq yauweré kégone.” Ítuma mirá téna titata wení iyápó-annama timá ámikaae: “mi aónaao! íbêqa waéqma itai-áímmá íkétepo paá abarokáq kéténe.

30 íbêqa ketáá káonaunatae. minná emá máqte-qtataaqtaba ítareboaa náawabi móra-nakoma paá íma awé kéonana emmá ítama káonaiye. minnáyabataa ‘Áánûqtunopake kukááne’ téqtaa ekáq tirummá kámunatae.” téta wení iyápó-annama tewana

31 Ítuma yauwéqma tiráíye: “íbêqa keráwáqá árinaq kéwareraq tirummá kětímeyo?

32 itáaro! mi-kánáámá kéyena íbêqa yábaq kéipoaq keráwáqá móra-mora umágíyaga kenamáa mánnune. ááqibo kenamáa íma mánnupo ketibó ketê máíye.

33 kaayoné-yatááqá mayaígáae téq maami-qtatááqá timá tímikaune. maa-márábímmá tú-tiq-yataapi máinomanibo akoqnáa umá máero! maa-márábi-qtatáákón áaikoma kemá uyátamakuraune.

17

Ítuma tágama-yataaqtaba nunamummá kėtiye.

¹ Ítuma maará-timatuwena yanaa wíyôpaq aúramma káonena tiráiyē: “ketiboó, íbêqa kanaamá pááq umáguraiye. tágama-yataaqa enáanikokaq múte kényauwinana tágama-yataaqa ekáq áanikoma kanaaráq múte yauwíniye.

² miráipooa emá náápaamma máqte-kayukati anómma ámitukaane. ááqibo wemá yemmá tiména-wayukama matúq-matuq umá mái-auwaraimma kanaaráq yimíniye.” téna Ítuma tiráiyē.

³ matúq-matuq umá mái-auwaraimma miráuma wáiyē. móra-nakoma ekaráq kemá Ítu Káriqtokaraq káonaiye. emá enámáa árai-manikoe. ááqibo Ítu Káriqtomma emá timákaanana kukáiyē.

⁴ Ítuma óq-aimma nunamupí tiráiyē: “mayái mayaaó té tiména-mayaima mamá ánatatukaune. minnáyababoq ení tágama-yataaqa maa-márábí-káyúkámá kényiraatune.

⁵ ketiboó, naayóbáqá maa-márámá íma pááq uráitaq kemá etê máeqa anó-tagama-yataaqa egáráq kegáráq matokáuyane. ááqibo mirá-tágámá-yátááqá íbêqa keqnáámmá timiyo.

⁶ maa-márábí-káyúkámá tímikaana-wayukama enáwíkon áaimma yiráátiraune. naayóbáqá ení waayúkama máqe-uraamanibo kemmá tímikaanata enáaraq kéiteta mirá-uraae.

⁷ íbêqa yemá ítama kárutaae. minná máqte-qtataaqa ketê wáimma timénaq matokáunama enôpake íráiyē.

⁸ írááti-yataaqa timá tímikaanama yeráwáqá timá yímitukaunata yeráwáqá matááe. naayóbáqá etê máqe-uraune. enôpake yúnaa enamááríq timátíkaraanata minnáyaba áraimma ítama arútaraanata yirummá tímikaae.

Ítuma yirummá ámê-kayukayaba nunamummá kétimayikaiye.

⁹ kemmá yirummá tímê-kayukayaba nunamummá kétimayikaune. kemá íma maa-márábí-káyúkáyábá nunamummá kétune. yemá áraimma enabóata paá tímikaana-wayukayaba nunamummá kétimayikaune.

¹⁰ máqtemma kemá matokáunama ennámiye. móraiq umá máqtemma emá yokááná-yataaqa kennámiye. tiména-wayukama yirummá timéta ketí tágama-yataaqa múte yaútaae.

¹¹ íbêqa kemá íma maa-márábí máune. enôpaqa kényunatama yeráwáqá maa-márábí mááe. mú mikáq aokaq-kétíboó, emá enáwíkoni akoqnáaraq tímikaanana enáwípi tímikaana-wayukama kawáá umá yabíqyikaa. miráinaka kerátámá úyaniq umá miráuma yeráwáqá kímoraiq ígáae téq kétune.

¹² kemá yeráwáqtê máeqa enáwíkoni akoqnáaraq tímikaanaq maamin-ákoqnááraké yemmá yabíqyíkaraune. kemá yabíqyíkaraunaboata máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyukaune. paá kímora-nakoma aúyokurena Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq umá áraimma íráiyē.

¹³ íbêqa enôpaq kényunamanibo maa-márábí paá máeqa maa-qtátááqtábá kétunaboata timuq-yatááqá yirupí kémayaiyanama yimuq-yatááqá ógiqma wániye.

¹⁴ enáama yímikaunatananibo maa-márágóní waayúkama kekáá umá íma máápoata yeráwáqá maa-márágóní waayúkama yemmá íyámma umáyikaraae.

¹⁵ timénna-wayukama eqtábá ‘maa-márábíkémá íma yiwíqma paábaq yuwaa’ téq íkéitaupo paá Táí-nakoqtaba kawáá umá ‘íráqôniq umáyikaa’ téq ítama káonaune.

¹⁶ kemá íma maa-márábí-náqá máunata yeráwáqá móraiq umá maa-márábí-káyúkámá íma mááe.

¹⁷ yeráwáqá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi mamá yikaa. enáagoma árain-aain-aimma wáiyē.

¹⁸ kemmá maa-márábímmô timátíkáránaiq umá yeráwáqá móraiq umá maa-márábí timáyikaraune.

¹⁹ keráwáqtábááé téq kenamááriq mamá aokaq-aokaq kéune. miráipoata yeráwákáráq mamá aokaq-aokaq umá árain-aain-aiپی kanaaráq mánoe.” mirá téna Ítuma nunamupí tiráiyē.

Ítuma wení iyápó-annati yáamo ítáa-kayukayaba nunamummá kētimayikaiye.

²⁰ Ítuma ókaraq nunamummá tiráiyē: “yenamáa yeráwáqtábá íma maami-núnámúmmá kētimayikaupo ááqibo yeráwáqtí yáamo ítáa-kayukayabagaraq kētimayimenata yirummá amínoe.

²¹ emá ketiboó, kepí maénaq kemá epí máunaiq umá yeráwáqá mimóráiq umá kímora-nakoraa umá kerátábí máigaae téq kētone.

²² kemmá tímikaana-tagama-yataaqa yímikaunaboata yeráwáqá kímora-nakoraa umá kerátámá máuyaniq umá mánoe.

²³ kemá yepí máunaa emá kepí máane. miráuma komaé-yamae umá mórabi íráqôn-aaíqtaba ánatatuwenata máigaae téq kētone. máiyata maa-márábí-káyúkámá aónanoe. minná emá timátíkarema keqtábá ‘ákarainiq umá’ yeráwáqtábá ‘ákaraine’ téta tínoe.

²⁴ ketiboó, emá yeráwáqá kemmá tímíqtukaanaq yeráwáqá kemá máennabaq máigaae téq kētone. tágama-yataaqa emó tímikaanama maa-márámá íma pááq uráitaama emá keqtábá óriq umá ákaraine. miráinata yeráwáqá ketí tágama-yataaqa yimónanaae téq kéune.

²⁵ kateko-kétibóo, maa-márábí-káyúkámá emmá íma aónaraabo kemá emmá aónaraune. maami-káyúkámá ‘é timátíkaraane’ téta íbêqa kētimonaae.

²⁶ enáwíkon áaimma yiráátiraune. ókaraq-okaraq yiráátimaeq onúne téq miráuma keqtábá tíkái-qtataaqa yokáánama yeráwápí maínaq kegáráq yeráwápí mánune.” Ítuma mirá téna nunamupí tiráiyē.

18

Yúqtaati Ítumma namuro-wáyúkátí iyáápi kēyimiye.

¹ Ítuma mirá-timatuwena wení iyápó-annate Kítaroni-kokubi ko atátuweta mórama yópí máqtemma utááe.

² Ítuma netuqyaa-túpáá wení iyápó-annate mi-tómmá wáipaq wéwainapoana Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápimmo Ítumma ma ayuwaí-nákómá wemá naayóbáqá mi-qtómmá aónaraine.

³ ááqibo Yúqtaati ááiq-wayukama yiwíqmena i-wáyúkágáráq uyátáraa-monoq-wayukabikekaraq Péрати-wayukabikegaraq yiwíqmena iráiyē. ááiq-yataakaraq maméta ókáráq kúraqma mamé irááe.

⁴ Ítuma máqte-qtataaqa wenaneq pááq ínimma aónaraiye. miráitana wemá waaqókáq uréna timá yímikaiye: “keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?” téna ítama aónaitata yemá tirááe:

⁵ “ketáámá Ítumma Náátárêtibake-nakoqtabataa kábaa-unnatae.” tewana Ítuma tiráiyē: “kemúne.” téna tiráiyē. Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápi Ítumma mayuwaí-nákómá yeráwáqtê itó-uma máqte-uraiye.

⁶ Ítuma “kemúne” kētitata yemá abákaq-abakaq umááe kéweta yinaaépake marabí ko wagéqé urááe.

⁷ keqnáámmá Ítuma ítama yimónaraiye: “keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?” téna titata yemá tirááe: “Ítuma Náátárêtibakene.” téta móragaraq tirááe.

⁸ Ítuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá timá tímítukaune. minná kemíye. ááqibo kenamá kemmá kētibaaeqa iyuwáiyata tébakaqa kóoro.” téna timá yímikaiye.

⁹ Ítuma naayóbáq tiráiyē: “máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyuwaunana pukuráiyē.” téna tiráimma min-áikómá íbêqa kímora-nakoma Yúqtaatikaq áraimma pááq kēiyē.

10 mikáq Tááimoni Pítaa yáákáá-qtátááqá yabitiréna mú mikáq anó-monoq-nakoni mayái-nákómmá ikámma aáq aqtómá káratukaiye. maami-máyái-nákón áwîqa Mááarakatie.

11 ááqibo Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “mi-táákáá-qtátááqá yauwéqma ánánobaqa maraa. ketibomá tímikai-kaapubike tú-tiq-yataaqa íyaq mayánúnô?” Ítuma mirá téna Pítaamma timá ámikaiye.

12 minnáyataba ááiq-wayukagaraq i-wáyúkágáráq Ítumma yáqtoqma ánná atáá urááe.

Ítumma Áánatini aúbáq ítama káonaae.

13 áqnáabaq Ítumma awíqmeta Áánatikaq urááe. Áánati wemá Kááyapatimma ánáakon aboáe. mú mikákáá anó-monoq-naqa mi-kárítímáátíráqá máqe-uraiye.

14 taákaq máráro! Kááyapati wemá naayóbáq tiráine: “móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínímma minná kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna Kááyapati naayóbáq tiráiyé.

15 Tááimoni Pítaayaa iyápó-annabike móra-waigote Ítumma anaaé waqméta urááye. yenákábiké móra-waigomma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútaraimiye. yenákábiké keqnáá-nákómá Ítugaraq anó-nakoni naaúpaqa utááye.

16 ááqibo Pítaa máapaq oqtaráq itó-uma máqe-uraiye. miráitana móra-waigoma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútarai-nakoma yauwéqma kukéna oqtaráq yabíkáin-inikoma márúmna timá ámituwena Pítaama awíqmeta uyábekaaye.

17 oqtaráq yabíkáin-inikoma Pítaamma timá ámikaiye: “egáráq min-nákóní iyápó-annawabono?” téna titana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “kemá ímiye.” téna tiráiyé.

18 yaugiq itata máqtemma mayái-wáyúkágáráq i-wáyúkágáráq iramá agamaréta iraráq itó-uma máawana aanibo Pítaa yeráwáqtê ya itó-uma máena iramá káánuráiyé.

19 mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítumma wení yirááti-yataaqtatabi wení iyápó-annayataba ítama aónaraiye.

20 Ítuma yauwéqma maará téna timá ámikaiye: “abarokáq umá máqtemma maa-márábí-káyúkámá timá yímikaune. aati-aatimá monoq-náúpáqá anó-monoq-nama wái-marupi máqtemma Ítiráaeo-wayukama ya aíkuyo-marupimma timá yímikaune. ketáayataba aupaq-áímmá ítiraune.

21 nóraq itaa kekáqá ítama káonaano? timá-yimunata ítaraa-kayukama ítama yimónaao. kemá túnna-aimma yeráwáqá ítararanoe.” téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye.

22-23 mirá-tin-aiqtaba móra-i-nakoma óyauga yuráqtuwena wemá akoqnáá umá tiráiyé: “miráumawaq mú mikákáá anó-monoq-nakokaq timáminono?” téna titana Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “otaammá kuí-aímmô tiráán-aama máqte-kayukama timá yíminata ítáaro. ááqibo árain-aimmo kêtun-aama nóraq itaawáq kêtikamono?” téna Ítuma timá ámikaiye.

24 miráitana Ítumma ánná atáá-umakaamma paá wáinakaraq Kááyapati mú mikákáá anó-monoq-nakaq Áánati timákáitana uráiyé.

25 mimórá táoqa Tááimoni Pítaa iraráqá itó-uma máena kégaanitata ítama aónaraae: “egáráq wení iyápó-annabikenabono?” tewana Pítaa yauwéqma tiráiyé: “kemá ímiye.” téna wakákáiyé.

26 móra-mayai-nakoma wemá Pítaa aárarammo káratukain-annabiken-nakoma Pítaamma ítama aónaraiye: “egáráráq Ítutema yópímmá máanaraq aónaraunabiyo?” téna ítama aónaitana

27 Pítaa móragaraq wakaréna mimórá táoqa “ímiye” titana mikáq kokóregoma áa tiráiyé.

Ítuma Pááíratini aúbáq kéitoiye.

28 aaqá iraráitata Kááyapatinopake Ítumma awíqmeta anó-kamaani-nakoni naaópaqa urááe. kámááni-nakoni naaúpaqa íma uyábékaae. uyáberetama kótámaki-kanaaraq-aawaqa kanaaráq ínanoe.

29 miráipoana Pááírati kumá yaúbama yeráwáqtôpaq kukéna tiráiyē: “nóiqtabawaq keráwáqá wenaúbimma kémaraa?” Pááírati ítama yimónaitata

30 yeráwáqá yauwéqma ten-áikómá maará-tiraaē: “wemá íma otaammô kúi-nakaa íma enôpaqtaa awíqme má ayuwánáá únntaaē.” téta tirááē.

31 ááqibo Pááírati timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq mamá Ítiráaeo-wayukati aammá aúmakaan-aipi wemmá yaínáaro!” Pááírati téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama tirááē: “móra-nakoma ikamíyábámá ketáái mayaímá íma wáiyē.” téta tirááē.

32 naayóbáqá Ítuma náaraq umá puyónúnô tiráina-aikoma áraimma pááq inéna kéiyē.

33 Pááírati kámááni-naupaqa yauwéqma uyábékēna Ítumma ááyarena Ítaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáána-naraq (kíni) máano?” téna ítama aónaitana

34 Ítuma yauwéqma tiráiyē: “keqtábámá enamáárîraq enááq-maqma ítama káonaa waayúka naayóbáráq timá ámikaan-ainaq ítama káonaano?” téna Ítuma tiráiyē.

35 Pááírati yauwéqma Ítumma timá ámikaiye: “kemá Ítiráaeo-narabuno? ení waayúkagaraq uyátáaraa-monoq-wayukagaraq emmá awíqmeta má tímikaaē. emá nôraq uráánatabiyo?” téna Pááírati Ítumma ítama aónaitana

36 Ítuma yauwéqma tiráiyē: “ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáiyē. ketí márûqa maa-márágónnámô wáikakaa ketinaaémma wáráa-kayukama ááiqa éta íma kemmá tiwíqma anó-monoq-wayukati iyáápi maráné oné. ímiye. ááqibo ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáiyē.” téna Ítuma tiráiyē.

37 Pááírati tiráiyē: “emá anómma yabíkáána-narabono?” téna ítama aónaitana Ítuma yauwéqma tiráiyē: “emá keqtábá anómma yabíkáána-nare kétene. ketinóma matíkáitaq maa-márábí kukáunama árain-aain-aimma ténááq kukáune. máqtemma árain-aain-annama ketáaraq kéitaaē.” téna Ítuma tiráiyē.

38 minnýaba Pááírati yauwéqma tiráiyē: “aanibo árain-aain-aimma nóinabiyo?” téna Pááírati tiráiyē.

mirá-timatuwena Pááírati keqnáámmá kumá yaúbama anó-monoq-wayukayopaq kukéna tiráiyē: “kemá otaammá kutáin-aaimma wepímmá ikáonaune.

39 taákaq máráaro. keráwáqá móra-aaimma yokáapoq móra-naqa ayúwáanana kótámaki-kanaaraq wíniye. miráinaq ‘Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-naqa’ ayúqtikanuno?” téna Pááírati tiráiyē.

40 mikáq yeráwáqá anókaq timá ámikaaē: “wemá ímiye. ketáá Baráábatiqtaba kétikaiqtae.” téta áayaqtaa umá tirááē. Baráábatí wemá otaammá kumá waayúka ikákēna moyámmá maténa i-náqiyē.

19

1 miráitana Pááírati timá yíkáitata Ítumma tebûqa ámikaaē.

2 ááiqa-wayukama áwáábiq-annama kárama atoyumá aqnókáq kámokaa umá kuyákareta tokô-kaqtoma matéta anómma yabíkái-nakokaa umá aneq abákaraae.

3 yemá ókaraq-okaraq umá iréta tirááē: “Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nakoqtaba’ máqtemma miráono-maraaono téra tíyaqtaao.” téta timátuweta wemmá óyauqa yurákááē.

4 keqnáámmá Pááírati kumá yaúbarena timá yímikaiye: “aónaaro! otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboq wemmá awíqma márúte máápaq keráwáqtôpaq kumónúne.” téna Pááírati timá yímikaiye.

5 Ítuma áwáábiq-annagaraq tokô-kaqtogaraq umátokainakaraq kumá kéyaubaitanama Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! maan-náqá wemíye.” téna timá yímikaiye.

6 uyátáaraa-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupaken-i-wayukagaraq wemmá káonetama anókaq áayaqtaa umá tirááē: “wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraa! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraa!” téta tewana Pááírati timá yímikaiye: “keráwáqá

kenamáárîq wemmá awíkera kaapaq-yátáq ikámma aráápa máráaro! kemá aónáúnama íma otaammá kutáiyê.” téna Pááírati titata

⁷ Ítiráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: “wemá ‘Áánûqtun áanikomune’ tiráipoana minnáyaba ketáái aammá aúmatan-aikoma maan-náqá puíno kétiye.” téta timá ámikaae.

⁸ ááqibo Pááírati min-áímmá ítáimma wemmá ókaqma-aaqa kamáguraiye.

⁹ Pááírati yauwéqma kámááni-naupaqa uténa Ítumma ítama aónaraiye: “emá náakakena iráánô?” téna ítáitana Ítuma aamá Ítiraiye.

¹⁰ Pááírati timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íma ketáaraq yauwéqma kéteno? ketí akoqnáárake emmá kanaaráq ayúkeq kétéi akoqnáárake emmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-yakanune. íyaq minná káonaano?” téna titana

¹¹ Ítuma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtu ení akoqnáá-yataaqa ámikaiyoa ení akoqnáárake kemmá kanaaráq mirá-umatikanone. miráipoana kemmá tiwíqmena enayáápi má márái-nakopi wái-kumiq-yataakoma ení kúmiq-yataaqa uyátá-maqma wáiyê.” téna Ítuma yauwéqma timá ámikaiye.

¹² min-áímmá ítátuwena Pááírati Ítumma ayuwáinana kóinin-aiqtaba abáá kéitata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama anókaq ááyaqtaa umá tiráae: “emá ayúwénana kóinaama Títaama” Arómani mú mikáq anó-naqa wení ‘aanábómá’ íma mánone. móra-nakoma wenamáárîq anómma yabíkái-nakon amé mékaan énama wemá Títaani webó-náqá mániye.” téta tiráae.

¹³ Pááírati yeráwáqô ten-áímmá ítátuwena Ítumma awíqma yaináí-nákóní abíqtaráq óqtamma maréq-uraapimma Ítiráaeo-wayukati yáabimma Káábatae tekáq Pááírati maraq máqe-uraiye.

¹⁴ taákaq máráaro. mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáámíye. miráuma abaúgómá aúkáa-makaaq itana (12:00) Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! keráwáqtí anómma yabíkái-naqa maannámiye.” téna Pááírati tiráiyê.

¹⁵ min-áímmá ítátuweta waayúkama ááyaqtaa umá tiráae: “nékaq akaao! nékaq akaao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!” téta tewana Pááírati akáyáámá timá wíráabe umákéna timá yímikaiye: “nóinabiyo! keráwáqtí anómma yabíkái-naqa kemá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makanuno?” téna titata uyátáaraa-monoq-wayukama yauwéqma tiráae: “Títaama wenamá ketáái anómma yabíkáimiye.” téta tiráae.

¹⁶ ááqibo miráitana Pááírati Ítumma yeqtiyáápi maréna kaapaq-yátáq ikámma aráápa-maraigaae téna yímikaiye.

Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaae.

miráitata Ítumma awíqme yewana

¹⁷ wenamáárîq kaapaq-yámá aqména uráiyê. ááqibo móra-anugon-awiqa “áqnón-ayaatane” ten-ánúrâq kóuraiye. Ítiráaeo-wayukati yáabimma Kórákótá-anue.

¹⁸ mibáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makaraae. káqomma kaayaq-nákárátámá téba-tebaq kaayaq-káápáq-yátáq yíkamma níri amá aráápaq-mayiketa Ítumma aúkáapi ikámma kaapaq-yátáq aráápa-makaraae.

¹⁹ Pááírati móra-aubama agamá kaapaq-yátáq aráápa-makaiye. min-áúbágómá mirá-tiraiye: “Ítuma Náátárêtibakene Ítiráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.” wemá mirá téna agatáiyê.

²⁰ min-áúkápáq Ítumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaraae. waaqókáq anó-marukapoata taígani-kayukama min-áúbámá yoráútaae. Pááírati Ítiráaeo-wayukati yáabikaraq” Arómani-aipikaraq Karíki-aipikaraqa agatáiyê.

21 miráitata uyátáaraa-monoq-wayukama Pááíratimma timá ámikaae: “Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare’ té íagayaa! emá maará té agayaa. ‘maan-nákómá Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkáuna-naqune tiráíye’ té agayaa!” téta tewana

22 Pááírati yauwéqma tiráíye: “kemá agamaráuna-aubama minnâ agamakáune.” téna tiráíye.

23 ááiq-i-wayukama Ítumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makatuwetama wení unáákáqtôma mamá yakáqma kaayaqté-kaayaqte-aqtoiq umáketa móra-mora umá yáátáá umátaae. wení aneke-káqtókáráq matáamma íma arááqtama-qtamma meyabaké kumátamakuraine.

24 wení aneke-káqtóyátábámá ááiq-i-wayukama ye íyáá téite urááe: “maaminnâ íma yakaráiyaqtao! minnáraq aábêma kéyaananatanaa móra uyátainna-nakoma mayániye.” téta aábê yarááe. naayóbáq Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. minnâ “ketí unáákáqtôma mamá yátáá umáyeta ketí unáákáqtôraq aábê yamá móra uyátainna-nako mayániye.”

téna tiráiniq ááiq-i-wayukama mirá-uraae.

25 ááqibo Ítuni kaapaq-yátágóní waaqókáqá wenanóagaraq wenanóani aúkogaraq wenáwîqa Máriaa Káropatin ánáako Máriaa Máátarinigaraq itó-uma máqe-uraae.

26 Ítuma wenanóakaraq wení iyápó-annabike ôriq umá ákái-nakaraq mikáq itó-uma mááyana yimónatuwena wenanóamma timá ámikaiye: “aaragô, enánima maamíye.” téna Ítuma wení iyápó-annabike móra ákái-nakoqtaba timátuwena

27 wení iyápó-annabike ákái-nakomma timá ámikaiye: “enanôma maamíye.” téna titana mikáké min-íyápó-ánnábíké-nákómá Ítuni anóama awíqmena mó yabírakaraiye.

28 íbêqa aónaimma máqte-mayaima wenaboámá ámikai-mayaima mamá ánatagitana Ítuma tiráíye: “kemmá nonáá kétékaiye.” téna tiráíye. mirá kétématuwenama máqtemma Áánûqtuni agamatán-áíkómá pááq íniye tiráiniq umá ánatagitana áraimma mirá-uraiye.

29 tawebímmá wááéni-nokaraq waaqókáq wáqe-uraiye. aináákáá-qtátááqnpó wááeni-nopi yamá atímma yátábi apiramá múte mamá Ítun óyaukaq makááe.

30 wááéni-nomma yaímma nátuwena mirá téna tiráíye: “maaminnâ ánatagiye.” mirá-timatuwena aqnómmá mamá awáutena pukuráíye.

Ítumma kéuqtaae.

31 mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáárápóata Ítíráaeo anó-monoq-wayukama “aráaq-yuma íma kaapaq-yátáq wáikaae” téta tirááe. aabáyaama Taabati-yúpáábóata anón-aawaqa nai-yúpáárápóata “yúma kaapaq-yátáraq íma wáikaae” téta tirááe. miráipoata min-Ítírááeó-wáyúkámá Pááíratimma ko ítama aónaraae: “yítauqa ko akáma yúma mamé mó yúwáaro téaq timáyikaa.” téta tirááe.

32 Pááírati ááiq-i-wayukama timáyíkáitata iréta Ítute yíkamo-nakoratati yítauqa ya akátaae.

33 ááqibo Ítukaq iréta aónaamma wemá pukuráitataboata wenaítuqa íma akátaae.

34 aanibo ááiq-i-wayukabike móra-nakoma wení waqtáánápó Ítun arautapí atáqtúwáitana mikáqá nokáráq naaegáráq aumé kukáíye.

35 minnáma kemmá timónai-nakoma watáa tiráimma min-áímmô timá minnâ áraimma tiráíye. kemmá timónai-nakoma wenamáárîq aónaraimma minnâ áraine. miráinaq mikáq keráwáqá tirummá amínoe.

36 Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráíye:

“íma móra wenayááqtáma akatínoe.”

Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráimma minnâ áraimma kéyipoana mi-qtátááqá pááq uráíye.

37 káqomma Áánûqtuni agamatá-kátáágómá kétéiye:

“waayúkama agaibamaráa-naqa aónainoe.”

min-áikómá mirá téna tiráiyé.

³⁸ anaaékaq Yótêbi Aarimatéabake-nakoma wenamááirîq Pááíratikaq Îtun aúma mamé mó uqtamákainayaba ítama aónaraiyé. Yótêbi Îtun anaaé wárái-naqanibo wemá Ítiráaeo anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatenaboana aúpáq mirá-uraiyé. Pááíratima kanaaráq mayániyé téna titana Yótêbi Îtun-auma mamé kóuraiyé.

³⁹ Níkótímaatigaraq Îtumma ko aónainena nokáámma urái-nakoma wemá káwekaa-qtataakaraqa óq-yarake kugáqmatakaraqa mákama íráqôn-akuq-yataaqa ko maména uráiyé. taíganipoana miráuma óqtakoraan-ummaa (34 kg) yaráiyé.

⁴⁰ miráitata máqtemma Ítiráaeo-wayukati yáaimma pukáa-kayukama kéuqtaani umá Îtumma uqtamákaiyeta urááyé. yenákámá Îtun-auma matétarata paru-baru-wáqtóraké máqte-qtataaqa mamé i-qtátááqnápógáráq múqmûma útúyuweta ákûq-matawekaraq umá uq-tamákaiaqtaaba mamá óqtaa urááyé.

⁴¹ Îtuma pukái-marukaqa mipímmá yómmá wáqe-uraiyé. mi-qtópímmá móra aúgen-oqtapi muriámmá waayúkama uqtamáyikaima wáqe-uraiyé. min-óqtá-múríápímmá naayóbáqá móra-naqa íma uqtaráápine.

⁴² Ítiráaeo-wayukati máqte-qtataaqa óqtaa í-yúpáá páaq iné kéitataboata Îtumma min-óqtá-múríápímmá mó uqtamákaraaye.

20

Îtumma uqtamákaraa-muriakare.

¹ áqnáabaq-yupaama Tótaaraqa maí-nókáápáqá paá íma aaqá iráqma tágaraitana Máriaa Máátarini Îtumma uqtamákaraa-muriamma waípaq iráiyé. ya aónaimma murián ótaken-oqtama paábaq matukááe.

² miráitana wemá uyaaténa yauwéqma Tááímoni Pítaayaa min-íyápó-ánnábíké Îtuma ôriq éna ákái-nakonopaq uréna timá yímikaiyé: “yeráwáqá uyátárai-nakomma uqtamákaraa-murianobake mamá náakarabi ketáá íaonaunabaqtaa wemmá ákaraae.” téna timá yímikaiyé.

³ Pítaayaa káqon-iyapo-annabike Îtuma ôriq éna ákái-nakote mikáq yuwéta uqtamákaraa-muriamma waípaq urááyé.

⁴ yenákámá móraiq-moraiq umá uyaatéyamanibo káqon-iyapo-annabike Yóáane wemá Pítaamma kótamaqtuwena uqtamákaraa-muriakaq wenókáá iráiyé.

⁵ awaútena kúreq umá aónaimma Îtumma útúyakaq-qtataaqa paá mibáq wáqe-uraitana aónaimanibo íma kumábékuraiyé.

⁶ anaaékaq Pítáa iréna uqtamákaraa-murianobaq íma ko awé uráibo páátákáá kumábékuraiyé. wemá útúyakaq-qtataaqa aónaimma mibáq wáqe-uraitana

⁷ aqnókáqô útúyakaq-qtataakoma íma tébakaqa útúyakaq-qtataakote wáqe-uraibo aokaq wenamááirîq útúma wáqe-uraiyé.

⁸ Pítaan anaaépaq keqnáámmá wenókáámô yin-íyápó-ánnábíké-nákómá mi-múriánóbáqá kumábékéna “Îtuma pukáipike itó-uma kóuraiyé” téna wemá arummá ámikaiyé.

⁹ taákaq máráaro. yeráwáqá mi táoqa íma ítama arútaraae. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó téna “wemá pukáinabike itó-iniyé” tiráine.

¹⁰ miráitata yenákámá yauwéqma naaópaq kóuraaye.

¹¹ páaqya-kanaabi anaaékaq Máriaa muriánôtaq itó-uma máena ibiqá yakáiyé. paá ibiqá keyarena wemá awaútena uqtamákaraa-murianobaq kúreq umá aónaimma

¹² kaayaqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoratama wayánúná káqtô mamarétarata Îtuni aúma wáqe-uraikaq máqe-uraaye. aqnómmá wáqe-uraikaq móra-naqa maraq máiten káqo-nakoma aítuqo wáqe-uraikaq maraq maéta urááyé.

13 Áánûqtunopake-nakabike móra-nako tiráiyee: “aaragô, nôraq itaawáq ibiqá kéyaraano?” téna ítama aónaitana min-íníkomá yauwéqma tiráiyee: “yeráwáqá ketí uyátárai-nakomma maméta náabarabi wemmá mó-yukaawaq íkáonaune.” téna timá ámikaiye.

14 mirá-timatuwena Máriaa waéqma aónaimma Ítuma mikáq itó-uma máqe-uraiye. miráimanibo wemá íma Ítue téna aónaraiye.

15 Ítuma wemmá ítama aónaraiye: “aaragô, nôraq itaawáq emá ibiqá kéyaraano? náawaqtabawaq emá abáá kéono?” téna Ítuma ítama aónaitana Máriaa yó-káwáá-nákó kétéyaa téna aúyánámmá ítatuwena wemá Ítumma yauwéqma timá ámikaiye: “anóko, emá wenaúmo mamé mó-yukema náakarabiyaa tiráátinaq wemmá ko máyáano.” téna min-íníko timá ámikaiye.

16 Ítuma wemmá timá ámikaiye: “Máriaao!” titana waéqma Ítumma káonena timá ámikaiye: “Aráábuni!” wenáaimma “tirááti-naqa tíkáinare” téna timá ámikaiye.

17 Ítuma Máriaamma timá ámikaiye: “kemá ketibonôpaq paá ítaupo kemmá íyaqtoraa! ááqibo ketíbâqawaanopaq uréaq mó-tima-yimiyo. ‘kemá ketibogáráq keráwáqá keqti-bogáráq ketí Áánûqtuma keráwáqti Áánûqtuma máipaq kéuyune.’ ” téna Ítuma timá ámikaiye.

18 Máriaa Máátarinima Ítuni iyápó-annama mó-tima-yimikaiye: “kemá uyátárai-nakomma aónaraune!” téna timátuwena wemá Ítuma timámin-aimma timá yímikaiye.

Ítumma wení iyápó-annama aónaraae.

19 mimórá-Tótáágóní áqnaabaq-yupaaraq aabaúma kupékinobaqa Ítuni iyápó-annama anó-monoq-wayukayaba yáaqa íkatétaboata máqeo-marukoni oqtamá umá aúyaqma akoqnaá umákaae. akoqnaá umákaamanibo Ítuma yúbáq ya itó-urena miráóo téna tiráiyee; “kaayoné-yátááqá karáwáqte waíno.” téna

20 timátuwena wenayáákaráq arautakáráq yirááténa itata wení iyápó-annama yeqti uyátárai-nakoma aónéta ôriq umá yimuqá makááe.

21 keqnaámmá Ítuma timá yímikaiye: “kaayoné-yátááqá keráwáqte waíno. keti-bomá kemmá maa-márábímô timátíkarainiq umá keráwáqá mórai q umá maa-márábí kétimakaune.” téna

22-23 mirá-timatuwena yetôpaq aáma kéyimena tiráiyee: “Aokaq-Áámá máyáaro. keráwáqô waayúkati kúmiq-yataaqa iyaabótuweqa ókaraq taákaq ímaraiyanama miráinata yeráwáqti kúmiq-yataaqa áraimma íma wániye. ááqibo yeqti kúmiq-yataaqa keráwáqá yáqtoqtoraiyatama yeráwáqti kúmiq-yataaqa áraimma paá wániye.” téna Ítuma tiráiyee.

24 Ítuni iyápó-annabike móra-naqa Tó mááti wenáwíkon áaimma “ábárawaoma” tébakaqtema íma máitana Ítuma mikáq iráiyee.

25 miráitata tébakaq-noiyapo-annama ókaraq-okaraq timá ámikaae: “uyátárai-nakoma aónatukaunatae.” téta tewana Tó mááti maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “ayáápimma níri-abuma íaoneq níri-apimma tiyáánaubiqá íguyeq tiyáámma wataán-ápímmá íguyeq éqa íma tirummá aménúne.” téna Tó mááti timá yímikaiye.

26 ááqibo abapaké kaumo-yúpáámá ánatagitana Ítuni iyápó-annama keqnaámmá naaúpaqa mááwana Tó mááti mikáq yetê máqe-uraiye. máqten-oqtama umá akoqnaá-umareta mááwana Ítuma yetúbáq ya itó-urena tiráiyee: “kaayoné-yátááqá keráwátê waíno.” téna timátuwena

27 Tó máátimma timá ámikaiye: “ayáánaubiqá arúqma yúwénana ínaa tiyáámma aónaao. ayáámma arúqma yúwénana ínaa tirautapí kuyuwo. íbêkakemma arummá íámî-nakaan íyé arummá timiyo.” téna Ítuma Tó máátimma timá ámikaiye.

28 Tó mááti yauwéqma tiráiyee: “ketí uyátáraana-nakoma ketí Áánûqtumone!” téna Tó mááti titana

29 Ítuma timá ámikaiye: “kemmá kétimoneboaa arummá kétimene. kemmá ítimonaa-kayukama yirummá kétimeta yimuq-yataápi mánoe.” téna Ítuma tiráiyé.

Yóáane agatái-kannaagon-aaimma

30 Ítuma netuqyaa anón-awaameq-yataaqa wení iyápó-annati yúrikaq imánibo máqtemma maa-kánnáábímmá íagataune.

31 ááqibo Ítuma minná “Metáiyae. Áánûqtun Áanikoe.” téq keráwáqá tirummá kámeqa wenáwîkake matúq-matuq umá máí-auwaraimma kanaaráq mayánóe. miráipoaq maamin-áímmá agataúne.

21

Ítuma pukáipike itó-uma kéitata wení iyápó-annama Tááíbiriati-nokayukaq aónaraae.

1 anaaékaq Táíbiriati-nokayukaq Ítuma wenamaarîq keqnáámmá ókaraq yiráátiraiye. maaminná náabarabi uráine.

2 Tááímoni Pítaa Tómaáti wenáwîkon áaimma “ábárawaaoma” Natáánio Kéinabaq Kááririmarupakene Yéberi áanikoratagaraq káqomma kaayaqá Ítuni iyápó-annabike-karatagaraq máqtemma komáé-yamae umá máqe-uraae.

3 Tááímoni Pítaa tébakaqa timá yímikaiye: “kemá noyááq-amaataq kégone.” téna titata tébakaqa tirááe: “ketáágáráqtáá etê ónúnatae.” téta timámiqtuweta yeráwáqá máqtemma kóureta nopí-káárébi ko uyáqtama máeta uráámanibo yeráwáqá mi-nókáámmá íma móra-noyaaqa yáqtokaee.

4 aabáyaanapimma aabaú utané kéitana Ítuma mikáq non áwábaq itó-uma máqe-uraimanibo wení iyápó-annama “Ítue” téta íaonaraae.

5 Ítuma yááyama timá yímikaiye: “iyáqô, yaímma-noyaaqa nanúna-yataaqtaa keráwáqá íyaq yáqtokaao?” téna titata yeráwáqá tirááe: “ímiye.” téta yauwéqma tewana

6 Ítuma timá yímikaiye: “keráwáqtí kúqômma nopí-káárégómá tiyáánuran-aukapaq yukéraq aónaaro. keráwáqá yaímma-noyaaqa yabitínoe.” téna titata yeráwáqá mi-kúqómmá yukéta yabitemmá noyáákoma ógikaitataboata íma kanaaráq yabítirááe.

7 Pítaa aneq-wáqtómá itokéna émáipoana Ítuni iyápó-annabike móra-naqtaba ákái-nakoma karámarena Pítaamma timá ámikaiye: “uyátárai-nakoe!” téna titana Pítaa ítátuwena wení óq-waqtoma mamá yatánáátá umá kéiyaipike nokaayúpi yáumeq-tagurena nokótaaqa yumáena Ítuma máipaq uráiyé.

8 miráitata tébakaq-iyapo-annama nopí-káárébi iréta noyááqa ôriq éna ógikai-kuqomma yabítirááe. yeráwáqá non áwábakemma nékaqa ímiye (91 míta). paá waaqókápóana Ítuma non áwábake kanaaráq yááyama timá yímikaiye.

9 yeráwáqá paábaq ya aqtaréta aónaamma ira ámûraaqa noyáákaraq yakaráq wáqe-uraaye.

10 ááqibo Ítuma timá yímikaiye: “yaímma-noyaaqa yáqtoraiyama mamá yero.” téna titana

11 Tááímoni Pítaa nopí-káárébi uréna taíbaq (153) anó-noyaaqnatomma mi-kúqópímmá ógikaimma yabítimá áwábaq móte yukáimanibo mi-kúqómmá íyarakuraiye.

12 Ítuma timá yímikaiye: “aabáyaanapin-aawaqa yama nátuwero!” téna titata yeráwáqá aónaraae. wemá uyátárai-nare. tétaboata yúyánánóbáqá móra wení iyápó-annabike-nakoma íma “emá náawabono?” téna ítama íaonaraiye.

13 Ítuma iréna yammá mamá yímikaiye. miráuma keqnáámmá noyáákaraq yímikaiye.

14 maaminnáma kaumobáq Ítuma pukáipike itó-urena wení iyápó-annama wenamáarîq yiráátiraiye.

Ítuyaa Pítaama

¹⁵ aabáyaanapin-aawaqa nátuwetama Ítuma Tááímoni Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, áqnaabaq maami-qtátááqtábámá mú mikákáán umá keqtábá kákaiyo?” téna ítama aónaitana Pítaa yauwéqma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí máqte-tipi-tipi-araaqa aáwaqa yimiyo.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁶ keqnáámmá kaayapáq Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, kemmá emá ákáinaraq máuno?” téna ítama aónaitana Pítaa yauwéqma timá ámikaiye: “owé. uyátáraana-nako, emá káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye.” téna titana Ítuma timá ámikaiye: “miráínaa ketí tipi-típiraq yabíqma arutaa.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ kaumobáq Ítuma Pítaamma ítama aónaraiye: “Tááímonio, Yóáanen áaniko, ketí aanábó máano? téna Ítuma kaumobáq ítama aónaitanaboana Pítaamma arummá ôriq kéiyé. miráitana Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, máqte-qtataaqtaba káonaane. emá árainma káonaane. kemá ení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye.” Pítaa téna timá ámitana Ítuma yauwéqma tiráiyé: “miráínaama ketí tipi-típima aáwaqa yimiyo.

¹⁸ kemá árainma kétima-amune. emá maabumô máema ení ámûrannama umááé. náakarabi ónááé ténabaq paá urááne. ááqibo anónuqma kéma kaapaq ayáamma árúqtuwe márenata yeráwáqá miráuma-katuweta ámûrannama umá katuweta emá ‘íonaa’ tin-namánibo yeráwáqá náakarabi emmá awíqmeta wínoe.” téna Ítuma Pítaamma timá ámikaiye.

¹⁹ Ítuma min-álpí Pítaama náarabi umá puíniqtaba tiráiyé. miráinana Áánûqtuni tágama-yataaqa múte yauwíniye. maamin-áímmá timátuwena Ítuma Pítaamma timá ámikaiye: “tinaaé waraa.” téna Ítuma tiráiyé.

²⁰ Pítaama waéqma káqomma móra iyápó-annabike Ítuma ôriq éna ákáinaqa náawabi kaawéqá naapí Ítumma áiqtaabi agebaréna tiráiyé: “uyátáraana-nako, náawawaq emmá namuro-wáyúkátí iyáápi maraí-náqá máiyó?” téna ítama aónarai-naqa yinaaé waqme kéiyé.

²¹ Pítaama aónatuwenama Ítumma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemmá nôraq inábiyo?” téna Pítaa Ítumma ítama aónaitana

²² Ítuma yauwéqma tiráiyé: “ááqibo paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minná ení mayaíyábiyo? ení mayaímá paá ketinaaé waraa.” téna Ítuma timá ámikaiye.

²³ miráipoata timá uréire máqtemma yirummá ámê-kayukabi urááé. maamin-iyápó-ánnábíké-náqá “íma puíniye” téta timá uréire urááé. ááqibo Ítuma íma weqtábá puíniye téna timá ámikaibo wemá tiráiyé: “paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minná ení mayaíyábiyo?” téna tiráiyé.

aqtóráé.

²⁴ iyápó-annabike-naqa mimórá maami-qtátááqtábá aónaraiyoana agatáiyé. wemô tiráimma árain-aain-aimma Ítaraunatae.

²⁵ paá taígani-qtataaqa Ítuma uráimanibo móra-moramo agamaráiyana mûtûq maa-marábímmá min-áúbágómá titipáá ínata yeráwáqá íma kanaaráq íraqôniq umá maránoe.

nôrabi urááqtaba (Apótoro) timáyíkarai-wayukama nôrabi urááqtaba

Îtuma aáma tíménune téna árain-aimma tiráiyé.

¹ Tíópiratio, naayóbáqá maami-kánnáábímmá watáama agatáunama minná Îtuma mi-qtátááqá tarôq uréna aarawaamá yiráátirai-qtataaqtaba agatáune.

² naayóbáké áaimma átárena íbêq-kanaaraqa Îtuma wenamáárîq awaaméqá umáyikena timáyíkarai-kayukama yiwíkена aamá áúmatan-aimma kéyiraatiye. wemá mayaímá mamá ánataigae téna Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq timá yímikaiye. mikáké Áánûqtuma Îtumma awíqmena Áánûqtuma yabíkái-marupaqa utáiyé.

³ naayóbáqá Îtuma wenamáárîq aú-aíqa maténa pukáipoana anaaékaqa netuq-kánáámá wemá iyápó-annaraq wenaúma má-yiraatiraiye. miráuma kaayaq-wáyúká áí-ayaa-kanaama (40 kanaama) Îtuma yetôpaqa uréna Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye.

⁴ mirá téna Îtuma yeráwáqtê aáwaqa nai-yááréráq maraq máena timá yímikaiye. keráwáqá Yérútáárebaq íma yuwéraq kóoro. keráwáqá paá yaákareq aboámá 'tíménúne' téna timá akoqnáá tiráine. naayóbáqá Îtuma maará-tiraine: "kemá timá tímikaunna-yataaqaba awé oro.

⁵ Yóáne wemá aarawaamá nommá péqyikaraimanibo anaaékaqa pááqya-kanaabimma nommá peránómma Aokaq-Áágómá péqtikaniye." téna Îtuma tiráine.

⁶ ániibo mi-kánááráqa iyápó-annama mórabi áíkuma máqe-uraae. yeráwáqá maará téta Îtuma ítama aónaraae: "uyátáraana-nako, íbêqa emá káámááni yabíkáanna-yataaqqa yauwéqma ketáámá Ítiráaeo-wayukama yimínónô?" téta yemá tirááe.

⁷ ániibo wemá yauwéqma yeráwáqá timá yímikaiye: "maami-qtátááqá keráwáqtí minná íma wáipoaq mi-kánááwábi mi-túpááyábámá itánóe. ímiye. ketibomá aúyánápí kéitana wenamá mi-qtátááqtabámá kéitaiye.

⁸ miráimanibo anaaékaqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá keráwáqtê kumáinaq keráwáqá akoqnááma mayánoe. ániibo keráwáqá ketáama maméq Yérútáárebakaraq Yúriabakaraq Támériabakaraq máqten-aukapaq-marabaqa mamé wéyáwé umá ínóe.

Îtuma aboání marûpaq utáiyé.

⁹ Îtuma wemá maamin-áímmá timá ánatatuwaitata wení iyápó-annama aónraawana aboání marûpaq Îtuma utáiyé.mórama waayá-kónnákómá awíqmena utáiyé. miráitata móra-konnakoma awíqmena kóitata yeráwáqá ókaraq wemmá íma aónaraae.

¹⁰ Îtuma aboání marûpaq kóitata yeráwáqá paá karáqtuwe máawana yeráwáqtí yimakaqá kaayaq-nákárátá itó-uma máqe-uraaye. yenákámá wayán-únákáqtôma umátoketa maará téta tirááye:

¹¹ "keráwáqá Káárirí-wayukama nôraq itaráq itó-uma máeraq aabayápáqá karáqtuweraq mááo? maami Îtuma káonaawana Áánûqtuma wení marûpaq yauwéqma awíráitana kóiniq umá anaaéqa wemá miraráá umá yauwéqmena kumáinaq aónanoe." téta yenákámá tirááye.

iyápó-annama yeráwáqá téta 'Yúqtaatini mayáiráqá móra-nakoma mayániye' tirááe.

¹² miráitata yemá Óribêti-anuraq máqeta yuwéta Yérútáárebaq waaqókáq uréire urááe.

¹³ ániibo yemá uréta naayóbáqá máqe-uraan-namma yanaammá aráqmata-naupaq máqtemma máqe-uraae. min-iyápó-ánnámá mibáq máqe uráa-yuti yíwíqa Pítae. Yóáne. Yêmitie. Áánarue. Píripie. Tómáátie. Paatááromiyue. Máátiyue.anibo Yêmitima Áápiatimma

áanikoe. ániibo Tááímonima káámááni-ayubike karuwaaq-naré. Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. mirá-uraiye.

¹⁴ maami-káyúkámá yemá máqtemma móra-iyakaq maréta nunamummá tíq-tiq urááe. ániibo yaímma aaranaammá Máriaama Ítuma anóama wení ábâqawaaraayugaraq máqtemma nunamummá tirááe.

¹⁵ mi-kánáaráqá Pítaama itó-urena máqtemma wení ábâqawaaraayuma Ítun anaaé wáráa-kayukati yúrikaq móra-aimma tiráíye. mi-káyúkámá miráuma netuqyaammá (120) máqe-uraae.

¹⁶ Pítaama maará-tiraiye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro.naayóbáqá móra-aimma maará téna Aokaq-Áágómá Tébitini óyaukaq tiráíne. maamin-nákómá Yúqtaatima aammá yiráátiqtata Ítumma yáqtokaae. min-áímmá Yúqtaatitaba arammá iyaíno. tiráimma íbêqa abarokáq kéíye.

¹⁷ Yúqtaatima ketáátê yagaroqtamá máqe-uraimma wemá maami-máyáímá matáíye.” téna Pítaama mirá-tiraiye.

¹⁸ maamin-nákómmá Yúqtaatima naayóbáqá wenamáárîq wení otaa-mónéqnapó maramá meyaníq uráíne. min-áúkápáqá wenamáárîq ikákuraine. ko yutákitana yarákéna áyaqa kugúbagitana pukuráíne.

¹⁹ minnáyaba máqtemma Yérútáárebaq máa-kayukama ítaraane. miráitata min-áúkápáqtábámá yeqtí yábikemma Aaketááma miráuma ‘naae-márábáre’ kéte.

²⁰ ániibo Pítaama maará-tiraiye: “maamin-áímmá Táámupi agatáin-aikoma maará kétiye. ‘wení naammá paá-namma wániye. móra-nakoma íma min-áúpáqá maíno.’ téna kétiye. ániibo ókaraq Táámuni wannabí téna ‘káqo-nakoma ayuwáiyana wení mayaímá mayaíno.’ téna kétiye.

²¹ miráinataa íbêqa ketáámá móra-naqa uyátárai-naqa Ítute uréire uráíya-kayukabike aónama awiránúnatae.

²² naayóbáqá Yóáanema áaimma átarena nommá waayúkama péqyikaraikake Ítuma mayaímá áaimma átama maténa aqtórâq itana Áánûqtuma yauwéqma wení márûpaq awíqmena úitata aónaraiya-kayukabike móra-naqa awiránúnatae. miráinana Ítuma pukáipike itó-urai-waigoni ketáátê wataáama tíniye.” tená Pítaama tiráíye.

²³ Pítaama mirá-timatuwaitata yemá kaayaq-náqá yiwíkaae. móra-waigon-awiqa Yótêbi Yátatie. wení káqon-awiqa Patáábatie.morá-nakon áwîqa Máátáiyatie.

²⁴ miráitata yeráwáqá nunamummá maará tétá tirááe: “uyátárai-nako, emá máqte-kayukati íyaqnoabaqa kanaaráq káonaane. maa-kááyáq-nákábíkémá náawanaq awiránónáa keqtáámá tiráátiyo.

²⁵ miráinana min-nákómá Yúqtaatini mayaírâq mayániye. wemá mórama ení iyápó-annabi mániye. ániibo Yúqtaatima maami-máyáímá yuwéna puí-márúpâq kói-nakoni mayaírâq mayániye.” téta nunamupí tirááe.

²⁶ mi máka-nakoratama kanaaráq mi-máyáímá máyáawaniq urááyataboata yemá nuna-mummá kététa yátáma maqmá akátémma Áánûqtuma mi-tátámá mamá Máátáiyatinopaq makáíye. mikáké Máátáiyatima wemá uyátáitata wemmá awíqma tiyááka umá móra timáyíkáan-annate yagaroqtamá ákáraae.

2

Aánûqtunopake Aokaq-Áágómá kukáíye.

¹ Ítuma pukéna itó-urai-kanaarake áaimma átarena kaayaq-wáyúkágárâq tiyááka-kanaaraq (áwíqa Péqtekoti-omaqa) yeráwáqá móra-naupaq yama áíkutaee. ániibo

² anókaq áama ayéna akoqnáá uwáágoraa umá Áánûqtunopake kukéna maraq máa-naupaqa ógikáíye.

³ ánibo irautakáá-qtátááqá aónaraae. mi-qtátáákómá yabí-tábí umá móra-mora-yuti yiqnókáq kukáiyé.

⁴ ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yepí máqtemma ógíqme uráiyé. mi táoqa yeráwáqa áaimma átáma óq-aipike Aokaq-Áágómá yímitata tirááe.

⁵ mi-kánáaráqá yaímma Yérútáárebaq yamáa-kayukama yemá monoq-wáyúkábóata yemá máqte-marabake-kayukae.

⁶ maamin akoqnáá-uwaagoraan-aimma timá abarokáq itata máqtemma aarawaamá mórabita áikutaae. miráitata yemá máqtemma móra-mora-yuma iyápó-annama yimónaamma óq-ain oq-aipike aamá kétéwata ôpake ya máe-kayukama yeqtáábike aamá kétéwataboata yimurere urááe.

⁷ ánibo yemá máqtemma iyánáaq umá kánateta yúyánámmá ôriq umá itéta tirááe: “yemá maami-káyúkámá máqtemma aamó te-káyúkámá Káárirí-marupake-kayukamoe.

⁸ náaraq iyô? ketáá móra-mora-yutaama ketáái táabikenaq kéitaunataabiyo?” téta tirááe.

⁹ ketáá máqtemma miráuma Páátíya-wayukama Maríya-wayukama Írama-wayukama Metapotémia-wayukama Yúria-wayukama Kaaparótia-wayukama Pááqtati-wayukama Étia-wayukama

¹⁰ Parítiya-wayukama Paapíríya-wayukama Íqtîbi-wayukama Aríbiya-wayukama Tairíni-marupaq waaqókáre Aróma-wayukama Íbarugaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Karíti-wayukama Arébiya-wayukama itáunataama

¹¹ ketáámá káqo-kaqo-marupake yemá máqtemma ketáái táabike watáama Áánûqtuni anó-qtataatriq iqtábá kéte.

¹² máqte-kayukama iyánáaq umá ánataramaanibo móra-nakoma mi-qtátáákón áaimma íma kanaaráq timá yímikáiyé. yemá yeiyáá maará téta tirááe: “maami-qtátááqá nói-qtataakoni áainabiyo?” téta tiráámanibo

¹³ yaímma-wayukama akáyáámmá téta maará-tiraae: “yemá taíbaq-aipike téta taíbaq aúgemma wááéni-nomma naréta neginaagí kéoe.” téta tirááe.

Pítaama watáama tiráiyé.

¹⁴ miráimanibo Pítaama tiyááka umá móra-iyapo-annate itó-uma máena anókaq ááyama máqte-kayukama watáa timá-yimena tiráiyé: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Yérútáárebaqa máa-kayukama ketáama itéraq maami-wágóní áaimma keráwáqá ítama arútáaro.

¹⁵ keráwáqá túyánámmá itáama keqtááyábá ‘aíbôq-nomma naréta neginaagí kéoe’ téq kétémanibo íbêqa paá aabayaaraq (9 kirokíraq) kéuyawiye.

¹⁶ miráimanibo maami-qtátááqtábá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Yóéroma maará-tiraine.

¹⁷ Áánûqtu tiráine.

‘aqtó-kánáámá waaqókárîq kéinaqa ketí Aágoni akoqnááma yúwáanana máqtemma aarawaabí kumíniye. miráinata keqtáanimaarabi keqtiáámûmaaqa amuné-áímmá tínoe.

keráwáqtí awaayatí-wayukama yúramma karákéta kainapákáá umá aónaiyata keráwáqtí anónuqma-wayukama kaimmá aónanoe.

¹⁸ mi-kánáaráqá ketí mayái-mákónábi mayái-íníkkómá ketí Aágoni akoqnááma yíménata yeráwáqá amuné-áímmá tínoe.

¹⁹ kemá aabayákáqá awaaméq-yátááqá yiráátéq amenáápáqá maa-márábímmá awaaméq-yátááqá yiráátenune.

naaegógáráq iragáráq úmukaraq wánoe.

²⁰ uyátárai-nakoni anó-kanaama íma pááq uráinana aabaúgómá kumayuqá auráinana wíyokoma mamá naaemá aurániye.

21 mi-kánáaráqá náayubi uyátárai-nakon áwîkaq yaíya-kayukama Áánûqtuma yeráwáqá yauwéqma yiwiraínata yemá wenná mánoe.'

téna Áánûqtuni amuné-nákomá Yóéro mirá-tiraine.” téna Pítaama tiráiyé.

22 Pítaama ókaraq tiráiyé: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, maamin-áímmá ítáaro. Ítuma Náátárêtibake-nakoqtaba aamá timá-timénaa kéune.

23 wemá keráwáqti aúkáapi máitanama Áánûqtuma wepí taígani awaaméq-yátáákáráq amuné-áikáráq tarôq itaq keráwáqá kenamáárîq aónaraae. naayóbáqá Áánûqtuma wenamáárîq auyánámmá ítarena maamin-náqá Ítumma keráwáqti tiyáápikaraq maréna keráwáqá áamáam-aimma arátê-kayukama iyáápi tímitaq wemmá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiyé.

24 miráimanibo Áánûqtuma min-náqá yauwéqma pukáipike múte itó-umakaraiyé. áníbo wemmá aú-aiqa éna puí-yátáápike mamá paábaq ayúkaiyé. miráuma puí-yátáákómá min-náqá íma kanaaráq yáqtokaiyé.

25 Tébitima min-nákóqtábá pukáipike itó-iniqtaba maará téna tiráiyé.

'kemá máqte-tupaama uyátárai-nakoma ketí túbáq aati-aatimá máetaq aónaraunaboana wemá ketimakáq máipoana kemmá móra-yataakoma íma tiweqtániyé.

minnýaba timuqá ôriq umá kémarauana

26 ketáagoma amuq-yatáákáráq tóyaupikemma anókaq ááyama kétiyé.

27 emá íma ketí tirun-íyápómá yúwénana puí-márúpáq wíniyé.

ítaraunboana ketí túgogaraq aagániyé. minná kemá ení Aokaq-náqá íma ayúwénana kabi-raíno.

28 matúq-matuq umá mái-apaq wí-ámmá kemmá tiráátiraanama kemá kété máeboaa kepímmá timuq-yatááqá ógitikaraane.'

téna ketináábútáá Tébitima tiráiyé.

29 ketibâqawaaraayuo, ketináábútáámá Tébitima púitata uqtamá karaane. wení mararamá ketáátê íbêqa paá wáiyé.

30 miráimanibo Tébitima Áánûqtuni amuné-náqá máenaboana kéitaitana Áánûqtuma árain-aimma akoqnáá umá maará-tiraine. mórama 'enánábíké-nákómá ení márûqa yabíkái-yataaqa mayániyé' téna Áánûqtuma Ítuqtaba Tébitimma timá ámikaiyé.

31 naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínena i-qtátááqá Tébitima aónatuwena Ítuma pukéna itó-iniqtaba tiráiyé. Ítu Káríqtoma wemá min-nákóqtábá Áánûqtu íma ayúwáitana puí-márúpáqá máena wení aúgoma íma kabiraráiyé. ímiyé.

32 Ítuma pukáipike Áánûqtuma mamá itó-umakaraiyé. miráitaqtaa ketáámá aónareqtaa kêtunatae.

33 íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq uténa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mayéna aboání aayáánurapaq máiyé. áníbo naayóbáqá Áánûqtuma téna 'Aokaq-Áámá aménúne' téna tiráiniq umá íbêqa aboámá Aokaq-Áámá keqtaábí atítikaraitaq íbêqa keráwáqá káonaae.

34 Tébitima Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtuni aayáánurapaq ímamanibo wemá maará téna tiráiyé.

'uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakoqtaba maará-tiraine.

emá ketiyáánurapaq maraq mááo.

35 áníbo anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá mamá ení aítauq aménáápáq yikánúne.' téna Tébitima tiráiyé. maamin-áímmá téna anaaékaq Áánûqtuma Ítuni namuro-wáyúkámá yítábí mayuwánîqtaba amuné-áípi tiráiyé.

36 miráinataa ketáámá máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama maaminnýabama ketáámá ítama arutánátae.maamin-náqá Ítumma keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana pukáimma minná Áánûqtuma wemmá mamá anómma uyátárai-naqa Metáiyamma aúrákaraiyé.” téna Pítaama tiráiyé.

aarawaamá taíbaq yirummá waeréta monoq-nómmá pékaae.

³⁷ yemá maamin-áímmá itáawana min-áíkkóma yeqti íyaqa atákáie. yeráwáqá Pítaakaraq yaímma iyápó-annama maará téta timá yímikaae: “ketíbâtiwaayuo, ketáái túnabaro íbêqa ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta tirááe.

³⁸ Pítaa maará téna timá yímikáie: “keráwáqá máqtemma móra-mora-wayukama tirummá waeréraq monoq-nómmá Ítu Káríqton áwíkaq kéberaiyanawaq keráwáqti kúmiqa mamá paá umátikaino. keráwáqá mirá kéiyánawaq Áánûqtuma wení Aokaq-Áámá timíniye.

³⁹ naayóbáqá Áánûqtuma maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqti iyápógararaq yaímma nékaq máiya-kayukagaraq ‘timénúne’ téna timá akoqnáá uráine. owé. Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma ‘timénúne’ ténaboana máqtemma yááyarai-kayukama Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Pítaama tiráie.

⁴⁰ ánibo Pítaama aayáqtáákaq watáama akoqnáá umá maará tiráie: “keráwáqá atéráaro! keráwáqá íma arupú o-káyúkati táí-aaikake nékaq mááero. yetí táí-meyamma anómma aurániye.” téna Pítaama tiráie.

⁴¹ miráitata máqte-kayukama Pítaan áama itáa-kayukama monoq-nómmá pékaae. mi táoqa taígani-kayukama yirummá waékáamma (miráuma 3,000) mórabi yorupamá yoráutaiye.

aúgementa Ítun aamá itáa-kayukati íráqôn-aaine.

⁴² mi-káyúkámá íráqôniq umá timáyíkkáan-annati yáama kéiteta yíbâqawaayuma yíwáqnaa éta yeráwáqtê mórapike aáwaqa kéneta nunamummá tirááe.

⁴³ miráitana Áánûqtuma taíbaq-awaameq-yataaqa iyápó-annabi tarôq uráitataboata máqte-kayukama ikatíq urááe.

⁴⁴ máqte-kayukama Ítu Káríqtoq itáíq-itaiq uráa-kayukagaraq mórabi máqe-uraae. ánibo yemá yeqti máqte-qtataaqtabama mórabi maqmá yaíkkáe.

⁴⁵ miráitata yemá yeqti máqte-qtataaqa waayúkaraq máráawata meyáníq kéowata móneqa mataáe. mi-mónékáké yeqti waayúkama móra-mora-yuma nóiqtababi o-qtátááqá meyáníq urááe.

⁴⁶ máqte-tupaama yemá máqtemma mórabi anó-monoq-naupaq uráámanibo yemá óq-naun oq-nauke Ítuma naayóbáqá yímikainikaa umá yammá wááeni-nokaraq mórabike narááe.yeráwáqá yimuqá kémareta máqtemma yímikaae.

⁴⁷ máqte-kanaaraq yemá Áánûqtun áwíqa múte kéyauyowana káqo-kayukama yeqti yáaimma yimónéta ‘íráqôniq kéoe’ tirááe. máqte-kanaabimma uyátárai-nakoma yauwéqma yiwírái-kayukama ókaraq-okaraq yoráutaiye.

3

mórama aítuqa táíq urái-naqa íráqôniq uráie.

¹ móra-taoqa Pítaayaa Yóáanema anó-monoq-naupaq nunamummô téqo-kanaa énaikaq (3 kiroki) kéitata utááie.

² ánibo móra-naqa aítuqa táíq urái-naqa mikáq awíqmeta utááe. min-náqá anóama miráuraimma marákárine. máqte-tupaama anó-monoq-nakoni oqtaráqá aati-aatimá máitata min-óqtáyábá ‘íráqôn-auramma aónaiye’ téta tirááe. máqte-kayukama yemá wemmá káonaawana máqte-kanaaraq móneqtaba waayúkaraq inaa-inaa tiráie.

³ ánibo maamin-nákómá Pítaayaa Yóáanemma yumónaimma anó-monoq-naupaq uyáberaiyeta kéoyana min-nákómá oqtaráq máena yenákáráq yaímma-yataaqa tímígáae téna ítama aónaraiye.

⁴ Pítaama mi kárú-nakomma aúrapi karáqma akoqnáá kéitana Yóáanegaraqa miráuma aúrapi karákáitana Pítaama maará téna tiráie: “emá kekárátá tímónaao.” téna tiráie.

⁵ ánibo “móra-yataaqa yenákámá tímíyéta kéoye” téna wemá waéqma yenákati yúrapi karákáie.

⁶ miráimanibo Pítaama maará téna tiráiyé: “kemá móneqa íma matokáunnamanibo kemá móra-yataaqa matokáunnama kanaaráq emmá aménúne. minná Náátárêtipake-naqa Ítu Káríqton áwîkaq emá itó-uma aammá waao.” téna timá ámikaiye.

⁷ min-nákóni ayáákaq yáqtoqma itó-umakaitana páátákáá min-nákóni áiyayaakoma arupú umágéna akoqnáá uráiyé.

⁸ ániibo min-nákómá yaúmetameta kéena uréire éna yenákátí yinaaé waqména anó-monoq-naupaqa uténa wemá yaúmetameta kéena Áánûqtun áwîqa múte yaútaiye.

⁹ ániibo máqtemma aarawaamá min-náqá káonaawana uréire kéitata yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

¹⁰ miráitata aarawaamá min-nákómá anó-monoq-nakoni íráqôn-oqtaraqa máena máqte-kayukaraq móneqtaba inaa-inaa téwai-nakoma aarawaamá íbêqa káonaawana atóbamagitata aónama iyánáaq kéeta taíbaq-yuyanamma ítaraae.

Pítaama anó-monoq-naupaq watáama tiráiyé.

¹¹ maami aítauqa táíq urái-nakoma Pítaayaa Yóáaneti iyáákaq toto umá aarawaamá anó-monoq-namma ‘Tórómónini naamátûpare’ tenn-áúkápáq uyaatéta yama áíkutaee.

¹² Pítaa mi-káyúkámá kéyimonena maará téna watáama timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq maami-qtátááqtábámá netuqyaa-túyánámmá kéitaa? nôraq itaráq kerátátí túrapimma kégararaao? keráwáqá túyánámmá itáama kerátámá kerátátí akoqnáágaraq aokaq-ááikákénáq maamin-náqá mamá itó-umakarauyo? áraimma ímiye.

¹³ keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakoboma yeráwáqá ketáái títaubikotaai Áánûqtuma wení mayái-íyápógón áwîqa múte yaútaimma Ítue. wemá min-nákómá keráwáqá awîqma ááíq-wayukati iyáápi máráawana anó-kawaa-nakoma Pááíratima aónaimma otaa-qtátááqá íma wáitanaboana yauwéqma paá timákanena uráimanibo ímiye. keráwáqá wemmá tinaaéma umákaraane.

¹⁴ miráita keráwáqá wemá arupú éna Aokaq-náqá íráqôniq umá yainái-náqá aabi mayákaraae. keráwáqá waayúkama ikámma puí-náqá ayúkaamanibo

¹⁵ aúwaraikoni áai-naqa wemmá ikákaae. miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraitaka yauwéqma kerátámá minnýaba wení watáama timáe uréire kéuye.

¹⁶ miráitaka kerátámá weqtábá itáíq-itaiq kéuye. miráitana Ítun áwîkaqa maamin-náqá mamá akoqnáá kéumakaitaq keráwáqá wemmá káoneq ítama kárutaae. Ítuma wenamáárîq kerátátí itáíq-itaiq í-yátááqá kêtimitaka maami itái-yákáákómá maan-nákókáqá keráwáqti túrakaq íráqôn-akoqnaa-yataaqa abarokáq kéiyé.

¹⁷ áraine. ketíbâtiwaayuo, kemá itáunnama maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqti anó-kayukagaraq Ítu Káríqtomma íma ítama arútarepoaq keráwáqá mirá-uraane.

¹⁸ miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma maará téna wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráine. ketí timákai-naqa Káríqtoma aíqa í-yátááqá mayániye.’ tiráane. keráwáqá mirá kéowanaibeqa min-ááímmá abarokáq kéitana naayóbáqá Áánûqtuma tiráin-aikoma arammá kéiyaiye.

¹⁹ miráinaq túyánámmá waéqma itéraq tirummá waeraíyana Áánûqtuma keráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

²⁰ miráiyana Áánûqtuma keráwáqá aúgen-akoqnaama tiména Ítumma Káríqtoma timákainana kerawaqtôpaq kumínimma Áánûqtuma naayóbáq Ítumma awaaméqá umákaraine.

²¹ íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq máena Áánûqtuma máqte-qtataaqa keqnáámmá mamá aúgeniq íní-kanaayaba awé ínimma miráuma naayóbáqá Áánûqtuma wení aokaq-ámúné-wáyúkátí yóyaukaq tiráine.

²² Móteti maará-tiraine. ‘Áánûqtuma uyátárai-nakoma keráwáqtí tîbâqawaayupike mórama amuné-náqá kekáá umá mamá timíniye. keráwáqá wenáama anaaé waqmá kéitera q keráwáqtábá tînna-yataakoni anaaé wáráaro.

²³ náayuwabi min-ámúné-nákón áama íma itáiyana Áánûqtuma yeráwáqá yíkaminata puínoe. miráinata yemá ókaraq Ítiráaeo-wayukate móragaraq íma mánoe.’ téna Mótetima tiráine.

²⁴ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maamin-áímmá tiráamma Táámuyogaraq yaímma anaaéka qo abaroká q uráa-kayukagara q yeráwáqá maamin-áímmá tiráamma íbêq-kanaaraq wáiqtaba tiráane.

²⁵ keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí iyápó-annama mááe. keráwáqtí tináábútáábi Áánûqtuma aamá timá yarúmakai-qtataa q matáa-kayukae. Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘ení iyápógokake máqtemma maa-márábí-káyúkámá kemá yemmá íráqôni q umáyikanune.’ tiráine.

²⁶ Áánûqtuma áqnába q wení iyápóma Ítumma timákaitana keráwáqá mamá íráqôni q kéomatikena keráwáqtí táí-aaipe mamá waétikanena íráine.” téna Pítaama tiráiyé.

4

Pítaayaa Yóáanema ánná yímikaae.

¹ Pítaayaa Yóáanema yenákámá máqte-kayukabi watáama kéteyaqtaba anó-monoq-wayukagara q monoq-náupá q káwáá-nákárá q Tááqtúti-wayukagara q miká q iráae.

² áni bo anó-monoq-wayukama maamin-nákámá aarawaamá watáama kétima-yimeta ‘Ítu Káríqtoma pukáipike itó-urai-waigoni watáama kétima-yimeta yaímma pukáa-kayukama itó-inoe’ téta tiráiyé.

³ miráitata yemá maamin-nákámá yáqtoqma ánná yiméta íbêq énaikari q itata aabáyaamma aamá ítama yainánúnatae’ téta yiwíqmeta uráae.

⁴ miráimanibo netuqyaa-káyúkámá aaramá waamá yenákátí Ítuqtaba téyan-aimma itéta yirummá waékáamma yemá netuqyaa-káyúkáe (miráuma 5,000).

yenákámá káánítôre-wayukati yúraka q aamá ítama yaíkaae.

⁵ aabáyaamma anó-kayukagara q anó-monoq-wayukagara q yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagara q máqtemma Yérútááreba q áíkutaae.

⁶ áni bo máqtemma anó-monoq-wayukagara q Áánatima Kááyápatima Yóáanegara q Érékánara yeráwákárá q yeqtí móra-annagara q yeráwáqá mórabita Yérútááreba q áíkutaae.

⁷ mi-kááyá q íyápórátámá yemá yeqtí yúbá q mamá itó-umayikareta yemá maará téta ítama aónaraae: “kenákámá náawan áwîkarabi akoqnááraq maami-qtátáá q tarô q kéoyo?” téta tiráae.

⁸ áni bo Aoka q Áágómá Pítaani arupimmá ógiraitana wemá maará téna tiráiyé: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukati anómma kawáá-wáyúkágárá q waayúkati áaimma kawáá uráa-kayukagara q keráwáqô,

⁹ kekárátá ítama aóné q ‘naayóbáqá maamin-náqá aítu q táí q uráimanibo nôraq itanawá q aítukoma íráqôni q uráiyó’ té q keráwáqá kétemanibo

¹⁰ keráwáqá káonaiyata máqtemma Ítiráaeo-wayukama aónaaro. maamin-náqá wemá keráwáqtí túbá q itó-uma mái-nakoma Ítu Káríqtoma Náátárêtibake-nakoni áwîka q atóbama íráqôni q kéiyé. min-náqá keráwáqá kaapa q yátá q ikámôwana púitana Áánûqtuma wemmá yawwé q itó-umakaraiye.

¹¹ maamin-náqá Ítuqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye. ‘keráwáqá mayái-wáyúkámá naammá iné q maamin-óqtá q táí-oqtane té q tiráamanibo

akoqnáá uráitata naakóní áwáá moyakaq makéta káqon-oqtamma min-ámúráq kémaraae. íbêqa maamin-óqtákómá akoqnáá-oqtama káuraiye.' kétiye.

¹² máqte-marabaqa Áánûqtuma íma káqon-awikaq keqtáámô yauwéqma tiwirániqtaama tiráátiraae. paá Ítun áwîkarapi akoqnááráraq tímikaiye.

¹³ ániibo káánítôre-wayukama yemá Pítaayaa Yóáanema yimónaamma yenákámá íma ikatîqa éta akoqnáá umá watáama tiráiyee. miráitata monoq-káánitóré-wáyúkámá yenákámá yimónaamma naayóbáqá íma aúba-namma pékaaye. yenákámá paá Ítugaraq yagaroqtamá uréire uréta yaákaq urááe.

¹⁴ miráitata yemá aónaamma minnámo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaayan-nakoma yenákátê itó-uma yagaroqtamá máitata aónawaeta káánítôre-wayukama yemá tínón-aimma íma wáitata ókaraq íma watáama tirááe.

¹⁵ miráitata yemá min-nákámá timáyikaayata min-námmá yuwéta máápaq yaúbama mááyata yemá naaúpaqa watáama yeiyáá téite urááe:

¹⁶ “ketáámá maamin-nákámá nôraq umáyikanunataabiyo? yenákámá móra-awaameq-yataaqa tarôq óyata máqtemma Yérútáárebaq-ininukaqa yemá aónama ánataraapoata ketáámá minná kanaaráq íma mamá aúyoranunatae.

¹⁷ miráimanibo maamin-áikómá móragaraq anóniq umá máqte-kayukabi wéyáwé ínîpoaqtaa ketáá yenákámá yiwíkeqtaa ókaraq Ítuni áwîqa íma káqo-kayukama timá yíméro téqtaa akoqnáá-aimma timá-yimenunatae.” téta yemá tirááe.

¹⁸ ániibo yeráwáqá maamin-nákámá yiwíketa akoqnáá-aimma téta “kenákámá móragaraq maamin-náqá Ítun áwîkaqa káqo-kayukama íma timá yímekao.” téta tirááe.

¹⁹ miráimanibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá maará téta tirááye: “kerátámá Áánûqtun aúrakaqa arupú-aainaq tarôq óyú keráwáqtí táawaq itáyúyô? keráwáqá kenamáárîq yaináí-wáyúkáráá umá máeqa timá tíméro.

²⁰ kerátámá maami kateko-yátááqá káoneka ítarauyatabama íma kanaaráq paátí máyubo abarokáq timá-yimeyuye.” téta Pítaayaa Yóáanema tirááye.

²¹ máqtemma anó-monoq-wayukama akoqnáá umá iragáráq-áímmá téta maamin-nákámá timáyikayata kóuraaye. miráitata yeráwáqá máqte-kayukati yáaqa ikatîq urááe. ániibo anó-monoq-wayukama maamin-nákámá ánná yimínônaqtaba abáá uwaeta íbáqyukaae. máqte-kayukama maami-qtátááqá tarôq kéoyata káoneta yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

²² ániibo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaraaya-nakoni-karitimaatima uyátá-maqma kaayaq-wáyúká áiyayaamma (40 karitimaatima) máqe-uráiyee.

monoq-wáyúkámá akoqnáá umá nunamummá tirááe.

²³ iyuwáiyatama yauwéqma yenákátí aanábó-wáyúkámá máápaq uréta anó-monoq-wayukama ten-áimma máma timá-yimikaaye.

²⁴ ániibo yemá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá móra-iyakaq maréta nunamummá maará téta tirááe: “anó-nako, enamáárîq wíyôkaraq maragáráq únókáráq tarôq kée máqte-qtataaqa arunóbáqá wáimma tarôq urááne.

²⁵ naayóbáqá ení Aokaq-Áágómá ketáái títaubikomma ení mayái-náqá Tébitimma maará téna timá ámikaiye. ‘nôraq itatawáq Yéqtaeao-wayukama íma Íbaru-wayukama íyamma yeráwáqá kéitatawaq nôraq itatawáq waayúkama aamá íma ítaraa-kayukaraa umá kéitao?

²⁶ maa-márábí yabíkái-kayukama (kíni) yeráwáqá yokaa umá ánateta anó-kayukama mamá áikuyeta Áánûqtumma wení Metáiyakaraq namuroíq umákaraae.’ téna Aokaq-Áágómá Tébitini íbí tiráiyee.

yemá nunamupí téite kéoe.

²⁷ áraain-uraane. kínima Érótigaraq anó-kamaami-naqa Pááqtati Pááíratigaraq yaímma Yéqtaaeo-wayukagaraqa Ítiráaeo-wayukate yeráwáqá yagaroqtaréta máqtemma Ítumma ení Metáiyama namuroíq umákáraae.

²⁸ miráimanibo yemá áíkuteta emá túyánápíké timá akoqnáá uráán-aimma abarokáq mamá pááq urááe.

²⁹ uyátaráana-nako, íbêqa emá itaao.maamin-áíqtába yeráwáqá akoqnáá-aimma téta iragáráq-áímmá kéte. ení watáama abarokáq ikatíq íma éqtaa timá yiménúnayabataama tíwáqnaa uwo.

³⁰ ení ayáamma múte yaúte waayúkama mamá atóbamayikeaq enamááríq ení Aokaq-náqá Ítumma wenáwíkaqa anón-awaameq-yataakaraq kateko-yátááríq uwo.” téta nunamupí tirááe.

³¹ miráitana yeráwáqá áíkuma máqeo-nakoma waráá-waraa kéitana yeráwápímmá Aokaq-Áágómá ógikaiye. miráipoata yeráwáqá ókaraq íma ikatíq éta yeráwáqá akoqnáá umá Áánûqtuni watáama abarokáq áaimma átáma timá yímikaae.

yirummá ámê-kayukama máqtemma móra-iyakaq makááe.

³² máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama móra-iyakaq maréta móra-nakoma íma móra-yataaqtabama ‘kennáe’ téna tiráibo máqte-qtataaqa minná ‘máqte-kayukati minnáe’ téta yeráwáqá tirááe.

³³ ánibo timáyíkarai-wayukama yeráwáqá Ítuma pukéna itó-urain-aimma téta wení akoqnáá-yataaqtabagaraq tirááe.miráitana máqtemma Áánûqtuma wení Íráqô-yataa yímikaiye.

³⁴ ánibo yeráwápíkémá móra-nakoma íma aáwaqtabama áama yaráíye. miráitana máqtemma yeráwáqtí marawábi naammá waayúkaraq maráawata meyáníq urááe. minnárake móneqa matéta timáyíkarai-wayukama yímikaae.

³⁵ ánibo timáyíkarai-wayukama yemá móneqa matéta aqtóráríq o-qtátááqá íma makáá-kayukama yaímma yímikaae.

³⁶ Ítáaro. móra-naqa máqe-uraimma wenáwíqa Yótêbie. wemá Aríbae-annabike abarokáq uráimanibo timáyíkarai-wayukama weqtábá Páánabati téta tirááe. min-áwíkon áaimma umá yíqtaiq í-áráaré’.

³⁷ wení maramá Táíparatibaq wáitana waayúkaraq máraitata meyáníq urááe. minnárake móneqa maténa timáyíkarai-wayukama má yímikaiye.

5

Áánánáiyatiyaa Tapáírae.

¹ móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwíqa Áánánáiyatie. ánibo ánáakon áwíqa Tapáírae. miráitana Áánánáiyatima wení yaímma-yataakaraq maragáráq yaímma-wayukaraq maráyata meyáníq ígáae tirááye.

² miráitana Áánánáiyatima mikáké móneqa maténa yaímma wetábá aúpáq máráimma ánáakogaraq aónaraiye. tébakaq-moneqa iyápó-annati yítaupi má-makaiye.

³ ánibo Pítaama maará téna tiráíye: “Áánánáiyatio, nôraq itaawáq emá Tááqtaamma ayuwáánanawaq ení áyaqnoabaqa ógiraitaa emá Aokaq-Áágómmá kaaqaari-áímmá timá ayuwé mi-máráraké enamááríq yaímma-moneqa aúpáq makáánô?

⁴ maami-márámá ení maramá íyaq wáqe-uraiyo? anaaékaqa maami-márámá meyáníq kéowana móragaraq ení maramá íma wáqe-uraimanibo móneqa maténa ennámíbo mónekaraq arupú íma urááne. nôraq itaawáq mirán-ááímmá tarôq uráano? emá morá-wayukama íma kaaqaari-áímmá timákáraapo Áánûqtuma kaaqaari timákáraane.” téna Pítaama tiráíye.

⁵ ánibo Áánánáiyatima maamin-áímmá kéitena marabí yutákéna pukuráíye. miráitana min-áímmá Ítáa-kayukama ôriq umá yáaqtaba urááe.

⁶ miráitata yaímma awaayatí-wáyúkámá wení arááq-auma tabaráábe wáqtôbi múqmúmeta mó-uqtamakaraae.

⁷ anaaékaqa aabaúgómá kaumotá kéitana Áánánáiyatimma ánáakoma nói-qtarabi abarokáq immá íma ítarena min-náúpáqá utáiyé.

⁸ ánibo Pítaama maará téna: “Tapáírao, timá-timiyo. mararákémhá móneqa káginnawaq enawaikótéma matááyô?” téna Pítaa titana Áánánáiyatimma ánáakoma maará-tiraiye: “owé. kínnamiye.” téna tiráiyé.

⁹ ánibo Pítaama maará téna timá ámikaiye: “nôraq itakawáq kenákámá aamá timá móraraq marékawaq uyátárai-nakomi Aágómmá kémakateyo? emá itaao. enawaikómmá maaméta mó-uqtamakatuweta ye-káyúkámá yemá waaqókáq oqtaráq máanapoata yemá ekaráq maméta mó-uqtanoé.” téna tiráiyé.

¹⁰ miráitana Tapáírama wemá min-áímmá kéitena páátákáá marabí yutákéna pukuráitata awaayatí-wáyúkámá min-náúpáq utéta aónaamma Tapáírama pukuráitata yemá min-ínímmá maméta awaikómmá uqtamákáraa-waigoni waaqókáq mó-uqtamakaraae.

¹¹ miráitata máqtemma yirummá ámê-kayukama káíkuyogaraq yaímma-waayukagaraq maamin-áímma kéiteta yeráwáqá yáaqa ôriq umá karáiyé.

ókon-okomma awaaméq-yátááqá abarokáq uráiyé.

¹² timáyíkarai-wayukama aarawaatí aúkápimma netuqyaamá awaaméq-yátááqá ókon-okomma tarôq urááé. miráitata máqtemma itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá móra-iyakaq maréta Tórómónini naamátûpare téta áwíqa yaakáq ya áikutaae.

¹³ yaímma káqo-kayukagaraq yemá ikatéta íma yeráwáqtê yagaroqtamá máqe-uraae. miráimanibo yemá aarawaamá maami-káyúkátí arupú-yaaimma aónaraae.

¹⁴ taíbaq-wayukama uyátárai-naqa Ítukaq itáíq-itaiq kéeta yeráwáqtê yagaroqtamá mórabi yorupamá yoráutaae.

¹⁵ miráitata máqtemma aarawaamá karí-wáyúkámá yíwíqmeta aakaq mó yíkaraae. miráinana Pítaama aakaq uréire kéinana amakómá mi-karí-wáyúkámá yúgeqtaaq íniye.

¹⁶ yaímma aarawaamá máqte-marupakemma Yérútááre-marukoni waaqókáq-wáyúkágáráq yemá yama áikutaae. mi-káyúkámá yemá karí-wáyúkágáráq yaímma táí-aagoma yeráwápi mái-kayugaraq yíwíqmeta irááé. miráitata máqtemma mi-karí-wáyúkámá atóbageqe urááé.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma iyápó-annama ánnábike paábaq iyúkaiye.

¹⁷ miráitata anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukama yemá Táátûtiq-wayukaboata tímáyíkarai-wayukama anómma íyamma umáyíkaraae.

¹⁸ miráitata anó-monoq-wayukama yemá íyamma itata tímáyíkarai-wayukama kárún-aaimma tímáyiketa yáqtoqma ánná-naupaq otaa-káyúkágáráq yagaroqtamá yíkáawata máqe-uraae.

¹⁹ miráimanibo nokáámma uyátárai-nakonopake kaqtó-nakoma ánná-naupake oqtamá ítuwena máápaq yíwíqma márûte kéiyuwena maará-tiraiye:

²⁰ “keráwáqá anó-monoq-naupaq uréraq maami máqtemma aúgen aúwarai-waigoni áaiqtaba itáamma abarokáq máqte-kayukama mó timá yíméro.” téna uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake iréna tiráiyé.

²¹ yemá iyápó-annama maamin-áímmô kéitetama aabáyaanapaq yaúbama iréta anó-monoq-naupaq watáama máqte-kayukama má timá yímikaae. ánibo anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yaímma Ítiráaeobake anó-kayukagaraq yeráwáqá mórabi áikutaae. miráitata yemá ánná-naupaq aamá yuwéta iyápó-annama yíwíqme yero.” téta tirááé.

²² miráitata yaímma i-wáyúkámá ánná-naupaq uréta aónaamma min-náúpáqá iyápó-annama íma máqe-uraae. miráitata yemá yauwéqmeta anó-monoq-wayukaraq uréta maará-tiraae:

²³ “ketáámá ánná-nakoni oqtamá aónáunataama akoqnáá umá aúyaqmaketa ánná-wayukaraq yabi-í-wáyúkámá yemá máqten-oqtaraq yabíqtuweta máqe-uraae. miráitaqtaa ketáámá min-nákóni oqtamá íma aónáunataama min-náúpáqá móra-naqa íma máqe-uraiye.” téta tirááe.

²⁴ ániibo i-wáyúkati monoq-káwáá-nákógáráq wayúkati yaímma anó-monoq-wayukagaraq yemá maamin-áímmá ítátuweta yeráwáqá netuq-yúyánámmá kéiteta maará téta tirááe: “mi-qtátááqá náaraq umá pááq uráiyó?” téta tirááe.

²⁵ miráitana móra-nakoma yeqtôpaq iréna timá yímikaiye: “ítáaro. maami-káyúkámá keráwáqá ánná-naupaq yíkáa-kayukama yeráwáqá anó-monoq-naupaq máeta máqte-kayukama watáama kétima-yime.” téna wemá tiráiyé.

²⁶ miráitata yaímma i-wáyúkágáráq yeqtí anó-kawaa-nakogaraq yeráwáqá anó-monoq-naupaq uréta iyápó-annama yíwíqmeta íráamanibo íma yíkakaae. ímiye. yemá máqte-kayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá tükaminoqtaae téta ikatíq urááe.

iyápó-annama káánítôre-wayukati yúrapaq aamá tíyábá íma ikatíq urááe.

²⁷⁻²⁸ miráitata i-wáyúkámá iyápó-annama yíwíqmeta káánítôre-wayukati aúkáapi máma yíkaraawata anó-monoq-makoma maará téna timá yímikaiye: “ketáámá akoqnáá-aimma téqtaa keráwáqtabámá ‘Ítun áwíqqa íma yamá máqte-kayukama timá yíméro’ téqtaa ketáámá tiráunatae. miráimanibo keráwáqti watáagoma Yérútáare-marupaq máa-kayukabimma wéyáwé umá anóniq kéitaq keráwáqá keqtááyábá maamin-náqá Ítumma ikámôwana pukáiyé téq keqtááyábá kaaqaari-túbí kémaraae.” téna tiráiyé.

²⁹ miráimanibo Pítaagaraq yaímma timáiyíkarai-wayukama yemá maará-tiraae: “ketáámá Áánûqtun áama waránúnatae. maa-márábí-káyúkati yáama íma waránúnatae.

³⁰ keráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámma puyówana ketibotáámá Áánûqtu mamá itó-umakaraiye.

³¹ Áánûqtuma Ítuma kun áwíqmena wení márûpaqa wení waaqókáq múma akáitana wété máiyé. miráitana wemá keqtáámá kétiwirai-naqa áqnáabariq umátikenataa wemá ketáái anómma máena Ítiráaeo-wayukagaraq ketáái táí-aaipike mamá waétikenaqtaa kúmiqataapike mamá paá kéumatikaitaae.

³² maami-qtátááqtabá ketáámá Aokaq-Áágógáráq aónaraunatae. aarawaamá Áánûqtun-aimma wáráa-kayukama wení Aokaq-Áámá kéyimiye.

³³ maamin-áímmá kéitaawana íyámma ôriq itata yíkama puyónúnatae tirááe.

‘iyápó-annama kaayoné umáykáaro’ téna Kaméirioma tiráiyé.

³⁴ móra-naqa Kaméirioma anó-monoq-naqa káánítôre-wayukati yúrapaq itó-uraiye. miráitana Kaméirioma wemá naayóbáqá amáan-aimma yirááténa timá yímikaipoana máqte-kayukama wenáwíqqa múte yaútaae. ániibo Kaméirio tiráiyé: “iyápó-annama paá máápaq iyuwáiyata kóoro.” téna

³⁵ káánítôre-wayukama timá yímikaiye: “Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá maami-káyúkámá nôrawabi umáyikanae téqa túyánámmá ítama arútáaro.

³⁶ Tiútatiqtabama táakaq máráaro. wemá tiráiyé. ‘kemá akoqnáá-naqa máune’ téna titata netuqyaa-káyúkámá (400) wenanaae kéwaraawata yeqtí namuro-wáyúkámá Tiútatima ikámôwana képuiqtaba wení máqte-kayukama yuwéta pípéban umá péqmare kóuraane.

³⁷ anaaékaqa kámááni-wayukama máqte-kayukati yíwíqqa agataí-kánááráqá káqo-nakoma Yúqtaati Káárirri-marupake-nakoma wemá miráuma ‘akoqnáá-naqune’ téna titata taíbaq-wayukama wenanaae wakáamanibo wemmá ikámôwana képuiqtaba wení waayúkama pípéban umá péqmareta kóuraae.

³⁸ miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. maami-káyúkámá paá iyuwáiyataq mááero. yeqtáaraqa taíbaq-wayukama wáraamma paá waayúkagon-ama wáinanama paá ánataginiye.

³⁹ miráimanibo yeqtáama Áánûqtunopake kukáinama keráwáqá íma kanaaráq aúyaqikanoe. aúqyikaneqo éq oeqa Áánûqtuni namuró aúráabo.” téna Kaméirioma tiráiyé.

iyápó-annama Ítun áwíkaq otaammá kégyikaawataboata yeráwáqá yimuqá makááe.

⁴⁰ miráitata anó-monoq-wayukama yemmá tebûqa yímíqtuweta ókaraq Ítun áama íma máqte-kayukama timá yíméro’ timátuweta timáyíkarai-wayukama timá yíkáawata kóuraae.

⁴¹ Kaméirioma wenáama waráiyata yeráwáqá káánítôre-wayukama iyuwéta kégoeta yeqtí yú-aiqa í-yátááqá Ítun áwíkake maétaboata yemá íma yiruqtabá urááe. ímiye. Áánûqtuma yemmá Ítun áwíkake yú-aiqa í-yátááqá mayaígáae téna yíwíkaiqtaba yemá yimuqá makááe.

⁴² miráitata máqte-tupaama anó-monoq-nauparabi waayúkati-naupaqa aarawaamá mamá áíkuyikareta Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni átê-wataama íma yuwéta paá timá yímikaae.

6

abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráawata urááe.

¹ mi-túpáámá Ítun anaaé wáráa-kayukama netuqyaa abarokáq urááe. miráitata yaímma min Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukama Íbaru-aimma ítaraa-kayukaraq maará-tiraae: “máqte-tupaama keráwáqá Karíki-wayukati keqtoq-nóinímmá umaatamá aáwaqa íma yíméwata kémayaae.” téta tirááe.

² miráitata Ítuni tiyááka umá timáyíkarai-wayukama máqtemma Ítun anaaé wáráa-kayukama yááreta yeráwáqá maará-tiraae: “ketáámá Áánûqtuni mayaímá yuwéqtaa aáwaqa yaímma yímíqmetaa uréire onatáámá íarutaniye.

³ miráinaq tíbâtiwaayuo, abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráaro. yemá ketoq-nóinímmá aáwaqa kanaaráq yimínoe. keráwápkémmá aabapaké kaayaq-wáyúkámá aaraukáqtí yúrakaqa yepímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq itaí-yátáákógáráq ógikaina-wayukama yiwíráaro. yemmá yetí mayaímá ketáámá yiménúnatae.

⁴ miráinata ketáámá kenamááríqtaa nunamummá kététae aarawaamá Áánûqtun áama yirááatenunatae.” téta tirááe.

⁵ ánibo máqte-kayukama min-áíqtábá yimuqá makááe. miráitata yemá mórabi áíkuteta abapaké kaayaqá yiwíkaae. móra-naqa Tíbeni wemá akoqnáá umá Áánûqtukaq itaíq-itaíq kéitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikai-nakagaraq Píripikaraq Parókaratikaraq Níkaanogaraq Tímonigaraq Paaménatikaraq mórama káqon-annabike-naqa Níkorautie. Níkorautima wemá Áátioki márûpakemma Yéqtaaeo-naqa áqnaáabaqa máqe-uraimanibo anaaékaqa wemá mórama Íbaru-naqa yama aúqma máqe-uraiye.

⁶ miráitata yemá maami abapaké kaayaq-wáyúkámá mamá iyápó-annati yúbáq itó-umayikareta iyááma yínêkuyeta nunamummá timá yíkaraae.

⁷ miráitana Áánûqtun áagoma wéyáwé kéitana taíbaq-wayukama Yérútááre-aukapaqa iyápó-annagaraq yorupamá yoráutaae. yaímma anó-monoq-wayukagaraq min-áímmá kéiteta Ítun anaaé áaimma átáma wakááe.

yaímma Íbaru-wayukama Tíbenimma aabi mayákaraae.

⁸ Tíbenimma Áánûqtuni íráqô-qtataakaraq akoqnáágaraq ógikaitana máqte-kayukati yúrakaqa taígani awaaméq-yátáákáqá ôriq uma tarôq uráiyé.

⁹ miráimanibo yaímma-wayukama Tíbenimma aamá káwaageta namuroíq umákaraae. yeráwáqá Íbaru-wayukama Arómani-wayukati paá-mayaima mayéwao-kayukama máqe-uraane. yemá Tairínibakekaraq Érékáánarabakekaraq Tirítibakekaraq Étiabakekarare.

yemá Tíbenimma aamá timákaraamanibo wemá yeqtí itaí-yátááqá uyátáraitana Aokaq-Áágómá aamá tínín-aimma aráátitana tiráíye. miráitata paá-mayai-wayukati monoq-náúkékáyúkámá yemá Tíbenimma íma uyátáawaniq urááe.

¹⁰ miráimanibo Tíbenimma Áánûqtuni Aokaq-Áágómá akoqnáá umá itaí-yátááqá kámitataboata wenáaraqa yemá kanaarácq íma uyátáaraae.

¹¹ miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama aúpácq yiwíráawata maará téta kaaqaari-áímmá tirááe: “ketáá kéitaunanataa wemá Mótetikaraq Áánûqtun áwîkaraq timá táwîq uráíye.” téta yeráwáqá tirááe.

¹² ániibo yeráwáqá mirá téta aarawaagárácq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq íyaqa timá ataráawata yeráwáqá Tíbenimma yáqtoqma awíqmeta káánítôre-wayukati yúrakaq urááe.

¹³ miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá Tíbenimma kaaqaari-áúbí maránô-kayukama maará-tiraae: “aati-aatimá maan-nákómá maan aokaq-námá ámáan-aiqtabagaraq timá táiq kéíye.

¹⁴ ketáá kéitaunana wemá maará-tiraiye. ‘Ítuma Náátárêtabake-nakoma maan anó-monoq-naopaqa mamá táiq umátuwena Móteti naayóbácq ámáan-aimma tímikaitaama mamá waéqma tawîq íniye.’ téna tiráíye.” téta yemá kaaqaari-áímmá tirááe.

¹⁵ miráitata káánítôre-wayukama yeráwáqá máqtemma Tíbenini óipi aónaamma Áánûqtunopake kaqtó-nakoni óikora uráíye.

7

Tíbenima káánítôre-wayukati yúrakaq watáama tiráíye.

¹ ániibo uyátá-maqma anó-monoq-nakoma Tíbenimma ítama aónaraiye: “árainaq maamin-áímmá emá tiráánô?” téna tiráíye.

² ániibo Tíbenima yauwéqma tiráíye: “ketíbâqawaayugaraq ketibóutaagaraq keráwáqá itáaro. naayóbácqá ketináábútáámá Áabaraama Éraamuqa íurena paá Métápótémia mái-kanaaraqa tágama-yataaqa wáin-Aanuqtuma wekácq kukáine.

³ mi-kánáárácqá Áánûqtuma Áabaraamma maará timá ámikaiye. ‘ení maragárácq ení waayúkagaraq iyuwé móra-aukapaq aúge-marama aráátenaq únnabaq wao’ téna Áánûqtuma tiráíye.

⁴ miráitana Áabaraama wemá Káátía-maruqa yuwéna móra-maruqa Éraamubaq ko máqe-uraiye. ániibo anaaékaq Áabaraamma aboámá pukitana Áánûqtuma wemá timákáitana maami íbêqa keráwáqô máa-mararaq timákáitana iráine.

⁵ mi-kánáárácqá Áánûqtuma Áabaraamma íma móra-marama ákaq wemmá ámikaine. ímiye. miráimanibo Áánûqtu wemá aamá timá akoqnáá éna téna Áabaraaqtaba ‘anaaékaqa maami-márámá matoké ení iyápó-annagaraq téna Áánûqtuma tiráine. miráimanibo mi-kánáárácqá Áabaraama wemá iyápóma íma maqyíkaraitana Áánûqtuma akoqnáá-aimma tiráine.

⁶ Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘anaaékaqa ení iyápó-annama káqo-kayukati marabí mánoe. ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá yiwíqma paá-mayaima kaayóq-wáyúkámá aúqyiketa miráuma netuqyaa-kárítímáátígóní (400) aúkapi mamá táwîq umáyikanoe.

⁷ miráimanibo ení iyápó-annama anaaékaqa paá-mayaima kaayóqá mamá yíme-kayukama ánnáma yíménata yeráwáqá mi-nóiyápómá mi-márúqá yuwéta kóinoe. miráinata yemá maami-márárácq kekácq nunamummá má-tinoe.’ téna Áánûqtu tiráine.

⁸ ániibo Áánûqtuma aamá timá yarúmarena mórama áuma karáí-áwááméqá Áabaraamma ámikaiye. miráitana anaaékaqa Áabaraama móra-iyapoma Ááítekimma marákátuwena abapaké kaumo-kánáárácqá aúma kárátaimma minná Áánûqtuni awaaméré. miráitana

Ááítekima Yáakobomma aboaé. ániibo Yáakoboma tiyááka umá kaayaq-ánnátí yiboámá ketáái títaubikomma yúma kárátaine.

⁹ miráitata títaupake kaayaq-ánnátí yiboámá yeqtíbâkoma Yótêbimma kárún-aimma timáketa káqo-kayukama awíqma kéyimeta meyámmá mataáe. miráitata Íqtîbibake-kayukama yemá Yótêbimma awíqmeta Íqtîbibaba kóuraamanibo Ááûqtuma paá wetê máqe-uraiye.

¹⁰ Áánûqtuma Yótêbimma áwáqnaa kéena máqtemma wení ummaa-yátáápíké mamá paá kéumakena kaayoné-yátáákáráq íráqôn-auyanama kínima Péron aúbáq ámikaiye. miráitana Íqtîbibaba kínima Péroma Yótêbimma kawáá-yátááqá mayaména wení naaúparabi máqtemma Íqtîbibaq-wayukaraq kawáá umákaraiye.

¹¹ anaaékaqa mórana anómma aayawaa-kánáámá abarokáq itana Íqtîbi-aukapakaraq Kéinani-aukapakaraq anómma yáayaba urááe. miráitata ketítaubikotaama yeráwáqá aáwaqa kanaaráq íma naawánîq urááe.

¹² miráimanibo Yáakoboma Íqtîbi-marabaq aáwaqa wáiyé ten-áímmá ítátuwena wenaráábitima ketáái títaubikoqtaama áqnáabariq umá meyánîq ínéta kukáane.

¹³ ániibo anaaékaqa yeráwáqá ókaraq yawwéqmeta Íqtîbi-marupaq kúmôwana Yótêbimma wení awaaútáama timá yímikaiye. 'kemá keqtíbâkoma Yótêbimune.' téna kétimayimitana Íqtîbi-marupake-kinima Péromma timá-amena 'ketiwaaútááe' téna wegáráq Yótêbini yimónaraiye.

¹⁴ miráitana Yótêbimma aboámá Yáakobonopaq aamá yuwéna máqtemma awaaútáati aara iyápóma miráuma abapaké kaayaq-tiyáákágáráq móra-tiraapaq-wayukama (75) Íqtîbibaq kumígáae téna yááyaraiye.

¹⁵ miráitana Yáakoboma mi-tínáábútáágáráq Íqtîbibaq kumáeta anaaékaqa mibáq pukuráane.

¹⁶ miráitata Yáakoboma aara iyápógaráq Íqtîbibaq kumáeta yemá anaaékaqa mibáq pukuráae. mi-káyúkátí aráaq-yuma maméta Tékemabaq mó uqtamáyíkaraane. mi-márámá naayóbáqá Áabaraama Émorini ánnábike móneqa yuwéna meyánîq urái-marama Tékemabaq mó uqtamáyíkaraae.

¹⁷ ániibo naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínîqtaba Áabaraamma timá ámikaimma mi-kánáámá íbêqa waaqókáq uráiye. Ítiráaeo-wayukama Íqtîbi-marabaqa netuqyaa-káyúkámá abarokáq umá máqe-uraae.

¹⁸ ániibo Íqtîbi-marabaqa mórana aúge-kinimma abarokáq uréna wemá Yótêbimma we-naúyánámmá íamikaiye.

¹⁹ miráitana min-nákómá ketáái tináábútááma makaténa kaaqaari-áímmá kétimayimena anón-ummaa-yataaqa mayiména yeráwáqti pááqyan-iyapoma karaanóbáq yuwáiyana puígáae téna tiráiye.

²⁰ mimórá-kánááráqá Mótetimma anóama marákáraiye. miráitana min-iyápómá íráqôn-iyapoboana Áánûtumma ôriq umá ákaraiye. miráitana Mótetimma anóayaa aboámá kaumowíyókóní arupimmá yeqtí naaúpaq ákáreta kawáá umáketa anóama náamma ámikaiye.

²¹ ániibo anaaékaqa Mótetimma awíqmeta karaanóbáq mó ayúwáawana máitana kínima Péromma ayáámûkoma Mótetimma awíqma wení iyápóraa umá awíqme iréna awítaiye.

²² ániibo Mótetima Íqtîbi-marupaq máitata yirááti-wayukama wemmá íráqô-qtataaqa aráátewana wemá itai-yátááqá kémayena akoqnáá-aimma kétena wení mayairákáráqá akoqnáá-naqa máqe-uraiye.

²³ ániibo Mótetima anómma auréna miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatima maéna (40)wení Ítiráaeo-wayukama ko yimónanena uráiye.

24 miráitana Mótetima aónaimma mórana Íqtîbi-marupake-nakoma Ítíráaeo-naqa yáqtoqma ikákaiye. miráitana Mótetima Ítíráaeo-nakomma áwáqnaa umá Íqtîbi-marupake-naqa ikámma pukáiyé.

25 Mótetima aúyánámma ítáimma wení waayúkama téta Áánûqtuma wemmá akoqnáama amínana yauwéqma tiwiránítaae téta yúyánámma itánóáa téna Móteti timánibo Ítíráaeo-wayukama yemá íma yúyámámma ítaraae.

26 móra-aabayaanaapimma Mótetima aónaimma kaayaqá Ítíráaeo-nakoratama ááiqa kéoyana Mótetima min-nákámá mamá paá umáyikanaae téna maará-tiraiye. ‘ááiqa íma okao. kenákámá kewátámóbo nôraq itakawáq ááiqa kéoyo?’ téna Mótetima tiráiyé.

27 miráimanibo mi ááiqa i-nákómá Mótetimma taábaq káweqtatuwena maará-tiraiye. ‘emá ketáái anómma mááe aamá ítama yainai-náqá emmá náawaq tarôq umákarauyo?’

28 énaimma emmá Íqtîbibake-naqa ikámma puyétaanaiq umá íbêqa emá kemmá tíkamma puíneq kéono?’ téna min-nákómá tiráiyé.

29 miráitana Mótetima min-áimma kéitenama péqmarena káqon-aukapaq Míria-marabaq ko máqe-uraiye. mibáq wemá aaramá maténa iyápo kaayaqá inaamaí maqyíkariye.

30 ánibo miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatima (40) yáwitana mi-kánááráqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Mótetinopaq waayúkama íma máa-kaqmaapaq paaq uráimma Tááínai-anugoni waaqókáq pááqya-tabike iramá karáiyé.

31 miráitana Mótetima min-írámá káonena wemá netuq-áúyánámma ítátuwena wemá min-írágóni waaqókáq uréna aónanaae téna uráiyé. ánibo Áánûqtuma abarokáq maará-tiraiye.

32 ‘kemá Áánûqtue. enanáábútááti uyátárai-nakoma kemá Áabaraama Ááitekigaraq Yáakobogaraq yeqtí uyátárai-naqune.’ téna Áánûqtuma tiráiyé. miráitana Mótetima ikatîq éna aqtete kéena ókaraq min-írágómma íma aónaraiye.

33 ánibo Áánûqtu maará téna Mótetimma timá ámikaiye. ‘emá aítuq-anaamma ayúqtuwao. mi-máraráqá emá aítuq yáánama kemá máunaboana aokaq márámíye.

34 ketí-wayukama Íqtîbibaq kemá aónáunnama mamá táwîq kéumayikaawaq kemá yeráwáqtí íbíq-áimma kéiteq íbêqa yemmá yíwáqnaa ónáá kéune. miráinaa emá íbêqa itóaa. kemá Íqtîbi-marabaq emmá timákáanaa wínóne.’ téna Áánûqtuma Mótetimma timá ámikaiye.

35 miráimanibo naayóbáqá Mótetima Ítíráaeo-wayukama taábaq awéqtátuweta maará-tiraane. ‘náawaq eqtábámá anómma mááe aamá ítama yainao téna timákaraiyo?’ téta tiráa-nakomma íbêqa Áánûqtuma anó-kawaa-naqa aúrákáitana Ítíráaeo-wayukama yauwéqma yiwirai-nákáá umá timákáitana uráiyé. pááqya-tabike iramá karáimma móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake Mótetimma akoqnáama ámikaiye.

36 miráitana Mótetima Íqtîbibake waayúkama yiwíqmena karogaron-únópikaráqá waayúka íma máa-kaqmaapakaraqa miráuma kaayaqté-kaayaqte-wayuka áiyayaa-karitimaatima (40) yeqtí aúkápimma ókon-okomma anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyé.

37 ánibo mi Mótetima wemá Ítíráaeo-wayukama maará timá yímikaine. ‘Áánûqtuma keráwáqtí ánnábike móra-naqa amuné-náqá aúrakanimma Áánûqtu kemmá timátikarainiq umá timákaniye.’ tiráiyé.

38 naayóbáqá Mótetima waayúkama íma máa-kaqmaa-marabaqa yaímma-wayukagaraq áikumareta máqe-uraane. wemá ketáái títaubikotetaa máitana kaqtó-nakoma Tááínai-anupike wataama timá ámikaine. wemá Áánûqtun áama matáimma min-áimma aúwarain-aipoana ketáái títaubikomma tímikaiqtaama íbêqa ketáámá kémayaunatae.

39 miráimanibo mi-kánááráqá ketáái títaubikoma yeráwáqá Mótetin áama íwakaabo yemá Mótetimma paábaq káweqtatuweta Íqtîbibaq wínóqtaba yúyánámma ítaraane.

40 miráitata yemá Mótetimma ábâkoma Éronikaq maará-tiraae. ‘Éronio, emá móra-yataaqa tarôq umákenana mi-qtátáákómá ketáái Áánûqturaa umá ketáái túbáq kéwinaqtaa ketáámá minnáraq itáiq-itaiq ónúnatae. ketáái anó-nakoma Mótetima náakaraq kóurayio? íkéitaunatae.’ téta tirááe.

41 ánibo mi-kánááráqá yemá mórama purumakaakón áráaqa tarôq umáketa yeráwáqá yaímma naí-wámmá ikámma yeqtí kaaqaari-yátáákáq agamá ákûq umákaraae. maami-púrúmakáákón áráaqa yeráwáqtí iyáápike tarôq umáráakaq yimuqá marakéta nunamummá mi-qtátáákáq tirááe.

42 miráitana Áánûqtuma mi-káyúkámá yeráwáqá anaaémma umayíkáitata yeráwáqá máqtemma aabáyákáq wái-qtataaqa aabaúrúqá wíyokaqa wiyókáqá yekáq nunamummá tirááe. miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráíye. ‘keráwáqá Ítiráaeo-anna-wayukama keráwáqá Mótetigaraq yagaroqtamá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaa-karitimaatigoni (40) arupimmá waayúkama íma máa-kaqmaapaq-marabaqa keráwáqá naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minná kekáráq mirá-uraanabiyo? ímiye.

Ítiráaeo-wayukao, keráwáqá kaayáqté-kayaaqte-wayuka áiyayaa-karitimaatigoni arupimmá kaqmáápaqa naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minná kekáq ímira-uraane. kaaqaari-Áánûqtúráá-náqá Móroki wení tabarááberake-namma keráwáqá yaagumá matááne.

43 keráwáqá wiyókóní amammá tarôq umákeq minnágónáwîqa Arébaana óq-yataakaraq tarôq umákeq yekáq nunamummá tiráánaboaq Bébírónbake nékaq óq-mapaq timátíkánaq kóinoe.’

wení amuné-wáyúkámá agatáá-kannaabimma Áánûqtu mirá-tiraine.

44 ánibo naayóbáqá ketáái títaubikotaama waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máqe uráá-kanaaraqa tabaráábe-nama Áánûqtunopakaraq wáqe-uraine. miráitana naayóbáqá Áánûtuma Mótetiqtaba maami-námmá ‘miráuma uwo’ téna aráátitana Mótetima mirán-námmá tarôq uráíne.

45 anaaékaqa ketáái títaubikotaama maami-tábaráábé-námmá yeráwáqá yaaguyaqméta Yótuete kéweta káqo-kayukati maramá ketáái tináábútááti yúrakaq Áánûqtuma mi-káyúkámá watukáíne. mi-márámá yíkamma kéwareta yeráwáqtí maramá matááne. mi-kánááráqá tabarááberake umáta-monoq-namma maméta iráámma íbêqa paá wáqena Tébitini kanaarácq iráíye.

46 ánibo Áánûqtuma Tébitiqtaba ákáitana Tébitima ‘Yáakobon-annagoni monoq-námmá yetí uyátárai-nakoqtaba mórama umákanune’ téna nunamupí ítama aónaraiye.

47 miráimanibo Tébitimma áanikoma Tórómónima mi-námmá Áánûqtuni monoq-námmá tarôq uráíne.

48 miráimanibo mú mikákáá anómma uyátárai-naqa Áánûqtuma waayúkama umáráapi-namma íma kémaiye. wemá miráuma Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáíya maará-tiraine.

49 ‘uyátárai-nakoma maará-tiraiye.

ketí márûpaq aabayápáqá ketí yabíkái-tibiqtatae.

ánibo maa-márámá ketí títauqa maqmá arage kéune.

keráwáqá náaraq nanaq kemmá kanaarácq umátikano?

kemá náa-marukaraq máeraq aagánúnô?

50 maami-máqté-qtátááqá ketiyáákoma íyaq tarôq uráíyo?’

téna Áánûqtu tiráíne. Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáíya agatáíne.

51 keráwáqá aamá ítama yagu-yagu kée. keráwáqtí tíyaqnobarabi túyánánóbáqá aamá íma itái-wáyúkáé. keráwáqá aati-aatimá Aokaq-Áágómmá kárate. keráwáqá mórai q umá keráwáqtí tináábútááraa kéoe.

⁵² árainma naayóbáqá ketítaubikotaama nóin-amune-wayukawaq naayóbáqá máawatawaq keráwáqti tináábútááma íma mamá táíq umáyikáráanabiyo? árainma mórama ímiye. anaaékaqa arupú-naqa yínîn-nakoni watáama te-káyúkámá yíkakaane. ániibo íbêqa wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi máráawata keráwáqá wemmá ikámôwana pukáíye.

⁵³ miráitaq keráwáqá Áánûqtuni áamáam-aimma wení kaqtó-wayukati iyáápike matáamanibo anaaémma ímo kéwaraae.” téna Tíbenima ayáqtááq-aimma tiráíye.

Tíbenimma óqtatannapo ikámôwana pukáíye.

⁵⁴ ániibo anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yeráwáqá Tíbenini watáama kéiteta yemá íyamma itata yíwáyaa kaabu-kaabun urááe.

⁵⁵ miráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tíbenipimma ógikaitana wemá Áánûqtuni márûpaq múte aónaimma Áánûqtuni táqama-yataaqa káonena Ítuma Áánûqtuni amakaq ayáánurapaq itó-uma máitana aónaraiye.

⁵⁶ ániibo Tíbenima maará-tiraiye: “aónaaro! íbêqa kemá Áánûqtuni márûqa agaro umágitaq aónáunnama Waayúkagon Áráaqa Áánûqtuni ayáánurapaq itó-uma máíye.” téna Tíbenima tiráíye.

⁵⁷ mirá titata mi máqte-kayukama yeráwáqti yaákaq káuyareta yemá anókaq ááyama tirááe. mikáké Tíbenimma yemá waqméta mórabi uyaaté urááe.

⁵⁸ ániibo yemá Tíbenimma anó-marukoni áwábaq awíqmeta mó ákáreta óqtatannapo ikákae. áqnáabaqa káánítôre-yurakaq wenáúbimmo maráa-kayukama yemá yeráwáqti kúberai-unamma ayúqma mórama awaayatí-nákóní amakaq makáamma min-nákón áwîqa Tóroe.

⁵⁹ ániibo yemá Tíbenimma óqtatannapo kéikamowana Tíbenima maará téna nunamummá tiráíye: “uyátáraana-naqa Ítuo, emá ketí taáma mayaa.” téna tiráíye.

⁶⁰ miráitana wemá araayutaúmmá aténa anókaq ááyama maará tiráíye: “uyátáraana-nako, emá maami-káyúkátí kúmiq-yataakoni anónnáma íma yimiyo.” Tíbenima mirá kétena wemá pukuráíye.

8

Ítun áama itáa-kayukama Tóroma mamá táíq umáyikaraiye.

¹ Tíbenimma ikámma púyôqtabama Tóron áyakoma kanaa uráíye. ániibo mi-kánááráq-wáyúkámá Yérútáarebaq máeta Ítun anaaé wáráa-kayukama mamá táíq umáyikarae. miráitata yeráwáqá péqmareta Yúria-marupakaraq Táméria-marupakaraq kóuraae. ániibo máqtemma Ítuni iyápó-annama mikáq Yérútáarebaq máqe-uraae.

² yaímma-wayukama Áánûqtun áaimma íráqôniq umá wáráa-kayukama Tíbenini arááq-auma maméta mó kéuqtamaketa yemá ôriq umá anómma ibiqá yakááe.

³ ániibo Tóroma Ítun anaaé wáráa-kayukama yíkamena uréire kéena yeráwáqti naaúpake mórabi iyáákaq aaramá waamá yáqtoqma yíwíqmena ánná-naupaq mamá yíkaraíye.

⁴ miráitata Ítun anaaé wáráa-kayukama yaímma péqmareta káqo-marabaq wéyáwé uréta mi-káyúkábímmá yemá átê-wataama Ítuqtaba timá yímikaae.

⁵ ániibo Píripima Táméria-wayukati márûpaq kukéna Áánûqtuma timákarai-nakoma Ítuqtaba watáama timá yímikaiye.

⁶⁻⁷ miráitata netuqyaa-káyúkámá Píripin áama itéta awaaméq-yátááriq immá káoneta taíbaq-wayukabikemma táí-aagoma ógikai-kayukabikema táí-aagoma anókaq wááqa kéyeta iyuwéta kóuraae. ániibo taíbaq-wayukama yítuqqa táwîq urái-kayukagaraq iyáátamma akátai-kayukagaraq wemá mamá atóbamayikaraiye. minnáyaba wení waaqókáq ya áikuteta watáama ítaraae.

⁸ miráitana Táméria-marabaqa mááe-kayukabimma anómma yimuq-yatááqá pááq uráíye.

9 mi Táméria-marukaqa móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tááímonie. wemá máqte-qtataariq kéena awéqa kétena wemá téna “kemá máqte-kayukati anómma máune.” téna kítitata

10 akoqnáá umá kítiteta máqte-kayukama anó-kayukagaraq paá-wayukagaraq weqtábámá “anó-naqiye. maamin-náqá Áánûqtu timákaitana akoqnáágaraq kukáiyé.” téta yemá tirááe.

11 ánibo yemá akoqnáá umá ayáqtáá-kanaama wenáama kítiteta máqten awaaméq-yátááqá tarôq kítitataboata yeráwáqá wenáama ítaraae.

12 miraimanibo Píripima iréna átê-wataama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabagaraq Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni áwîqtabagaraq má-tiraiye. miráitata mi-kánáaráqá aarawaamá min-áímmá itáíq-itaiq éta monoq-nómmá pékaae.

13 ánibo Tááímonigaraq awéqa téwai-nakoma wegáráq maamin-áímmá kítitaitana Píripima wemmá monoq-nómmá pérakaraiye. miráitana Tááímonima Píripite máqe-uraiye. wemá aónaimma Píripima uyátá-maqma anón-awaameq-yataaqa tarôq kítitana wemá káonena iyánáaq uráiyé.

14 ánibo Ítuni timáyíkarai-wayukama Yérútááre-marupaq máeta yeráwáqá itáama yaímma Táméria-marupake-kayukama yemá íráqônîq umá Áánûqtun áama ítaraae. miráitata yemá kaayaq-nákámá Pítaayaa Yóáanema timáyikaayata Táméria-wayukayopaq kóuraaye.

15 miráitata yenákámá Táméria-marupaq uréta Ítukaq yirummá ámê-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá yeráwáqá mayaígáae téta yenákámá nunamummá tirááye.

16 miráitata yeráwáqá paá Ítun áwîkaq monoq-nómmá kéberaawana Aokaq-Áágómá yeráwápímmá íma kukáiyé.

17 ánibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá mi-káyúkáráq iyáámma makéta nunamummá kéteyata mi-káyúkámá Aokaq-Áámá matááe.

18 miráitana Tááímonima Pítaayaa Yóánema yimónaimma yenákámá máqte-kayukaraq iyáámma kánékuyoyata mi-káyúkámá yemá Aokaq-Áámá matááe. miráitana Tááímonima yaímma móneqa maména yenákáyôpaq iréna maará-tiraiye:

19 “kenákámá maamin-ákóqnáámá kekáráq tímêkao. miráinaq kemá móra-nakoni aneq tiyáámma ánekuyonana wemá Aokaq-Áámá miráuma mayábute.” téna Tááímonima tiráiyé.

20 miráimanibo Pítaama wemmá maará timá ámikaiye: “íbáqyuwaa. Áánûqtuma maaminnámo amínna-yataaqa ení mónekake meyáníq inanamá ení mónekogaraq egáráq puí-márúpáq kókaao.

21 enáyakoma Áánûqtuni aúrikaqa íma kárutaipoana ketáái mayaímá kanaaráq íma yainánóne.

22 ánibo emá íbêqa maa mirái-qtataakoma anaaémma umakátuwe arummá waeraao. miráumatuwe Áánûqtukaq nunamummá kétinanawaq wemá mi-tái-áúyánámmá mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye.

23 áraimma kemá ení áyaqnobaq aónáúnnama enáyapimma aúrananna aí-yátááqá ógikaitana kúmiq-yataakoma emmá yáqtoqma akoqnáá kéiyé.” téna Pítaa Tááímonimma timá ámikaiye.

24 ánibo Tááímonima Pítaamma maará téna timá ámikaiye: “kenákámá uyátárai-nakokaq nunamummá kétiyanaawaq maamin-áímmá timá-timeya-qtataakoma kemmá íma mamá táwîq íno.” téna Tááímoni tiráiyé.

25 miráitata Pítaayaa Yóáanema yenákámá akoqnáá-aimma téta naayóbáqá Ítuma timá yímikain-aimma timá yímiqtuweta yenákámá yauwéqma Yérútáárebaq utááye. ánibo aapaqá yenákámá kéuyeta taíbaq Táméria-marukaq-wayukabimma uyátárai-nakoni átê-wataama tirááye.

Píripima Ítíópiabake-nakomma átê-wataama Ítuqtaba timá ámikaiye.

26 mórana uyátarai-nakoni kaqtó-nakoma íréná Píripimma timá ámikaiye: “Píripio, emá itó-uma kaapaq ákácq uréaq Yérútáábake Káátaq uráin-akaq waa.” téna tiráiyé. min-ákómá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráiyé.

27 ánibo Píripima páátákáá wení oótamma yokaa kéena min-ápácq maréna uráiyé. ánibo min-ákácqá Ítíópiabake-naqa aónaraiye. wemá anó-kawaa-naqa Ítíópia-wayukaraq yabíkáin-inikoma Káánetini mayaíma matáiyé. miráitana máqtemma Káánetini mónékaq kawáá uráiyé.

28 min-nákómá wení naaópaq yauwéqma wení oóti ayárepi kéwena Áítáíyanama agatái-kannaama yoráutaiye.

29 miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Píripimma timá ámikaiye: “emá páátákáá uyaaté uré oótigoma ayáremma kúma yabitimáena wi-wáígóní waaqókácq waa.” téna tiráiyé.

30 ánibo Píripima uyaaténa waaqókácq uréna ítáimma maamin-nákómá Áánûqtuni watáama naayóbácqá Áítáíya agatái-kannaama yoráutiye. miráitana Píripima maará téna min-nácqá ítama aónaraiye: “maamin-áímmá emá yorautónama áaimma ítama kárutaano?” téna tiráiyé.

31 ánibo min-nákómá yauwéqma maará-tiraiye: “móra-nakoma maamin-áíkkóní áaimma kemmá kanaarácq ímo tirááti-naqa kemá náaraq umáwaq áaimma ítama arutánúnô?” téna tiráiyé. miráitana Píripimma maará timá ámikaiye: “emá kanaarácq ketê uyáqtama máinaka kóyo.” téna tiráiyé.

32 miráitana min-nákómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí yoráútín-aikoma maará-tiraiye:

“yemá wemmá awíqme íréta tipi-típi áráaqa ikamínéta oníkáá umá kaayoné uráitata min-nácqá awíqmeta irááe.
maamin-nákómá aamá íma téna miráuma tipi-típi áráakoni áyáuma karanéta kéowana áama íma tiníkáá uráiyé.

33 miráitata yemá wemmá mamá márúte yuwéta wenáama yainaiyábá íma ítama arútaraae.

wenaúwaraimma paábaq matúwáapoana náawaq wení iyápóyataba tíniyo?”

téna Áítáíya agatái-kannaagoma tiráiyé.

34 ánibo mi-káwáá-nákómá Píripimma maará téna ítama aónaraiye: “timá-timiyo. náawaqtabawaq amuné-nákómá náawaqtabaq tiráiyô? wetábácq tiráí káqo-nakoqtabaq tiráiyô?” téna tiráiyé.

35 ánibo máqtemma maamin-áíkkómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráimma minná átê-wataama Ítuqtaba Píripima timá ámikaiye.

36 ánibo yenákámá aapaqá mirá titeta wéqéta móra-nomma wáikaq urááye. mi-káwáá-nákómá maará téna Píripimma timá ámikaiye: “aónaao! nommá maa wáiyé. nói-qtataakowaq ketí aammá káuyaraitaraq kemá kanaarácq monoq-nómmá íma kéberauno?” téna tiráiyé.

37 ánibo Píripima tiráiyé: “emá kanaarácq enarukaké Ítuqtaba itáíq-itaiq emá kanaarácq nommá peránóne.” téna tiráiyé. miráitana min-nákómá yauwéqma tiráiyé: “kemá tirummá amúnama Ítu Káríqtoma Áánûqtumma áanikoe.” téna tiráiyé.

38 ánibo mi-káwáá-nákómá mirá titana oóti ayárekoma mikácq máqe-uraiye. ánibo Píripiyaa mi-káwáá-nákómá nopí kukéta Píripima wemmá nommá péraakaraiye.

39 nommá pérakatuweta nopíké yuwéta kéuyoyana páátákáá uyátarai-nakoni Aágoma Píripimma awíqmena kóuraiye. miráitana mi-káwáá-nákómá Píripimma ókaraq íma aónena wemá min-ápácq maréna wení naaópaq kégoena ôriq umá amuqá maqména kóuraiye.

40 ánibo Píripima wemá móra-marukaq iráimma mi-márúkón áwíqqa Ááqtáátiq iráiyé. min-aúkápácq wemá uréire kéena átê-wataama Ítuqtaba waayúkama timá yímikaiye. anaaékaqa Tétaría-marukaq koyaraiye.

9

Tóroma arummá waeréna Ítun áama ítaraiye.

¹ Tóroma akoqnáa-aimma téna Ítuma uyátárai-nakoni anaaé wáráa-kayukama yíkamma puínéna uráiyé. miráitana wemá mú mikákáa anó-monoq-makonopaq uréna mó titana

² aúba-wannaabi Ítiráaeo monoq-wáyúkámá Tamáátikati-marupaq áíkuma máa-kayukayopaq agatáimma maará-uraiye: “móra-nakowabi aaragómá Ítun aammá kéwareta min-áimma kéwaraiya-kayukama yeráwáqá yiwíqmena Yérútááre-marupaq máma ánnáma umáyikaniye.” téna tiráiyé.

³ miráitana Tóroma wemá maréna Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéwitana páátákáa aabayápáké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiyé.

⁴ ániibo Tóroma marabí yutákurena kéitaitana aabayápíké móra aagómá maará téna tiráiyé: “Tóro, Tóro, emá nôraq itaawáq kemmá mamá táíq kéumatikaano?” téna tiráiyé.

⁵ ániibo Tóroma maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, emá náawabono?” téna titana wemá tiráiyé: “kémá Ítue. emá kemmá mamá táwîq kéone.

⁶ miráimanibo emá itó-ure anó-marupaq uyuwo. anaaékaqa emá nôrabi ínónayaba móra-nakoma watáama timá-aminiye.” téna aagómá tiráiyé.

⁷ miráitata yaímma Tórote yagaroqtamá o-káyúkámá yeráwáqá itó-uma máeta aamá íma tirááe. ániibo watáama kítitata yeráwáqá ítaaramanibo mi kátáámo ti-náqá íaonaraae.

⁸ ániibo Tóroma itó-urena aúramma karáráimanibo wenáurakoma kumayuqá aúkaiye. miráitata yaímma-wayukama wemmá ayáátoqmeta Tamáátikati-marupaq urááe.

⁹ ániibo kaumo-yúpáámá Tóroni aúrakoma kumayuqá aúkáitana mi-kánááráqá wemá aáwárabí nommá íma naráiyé.

¹⁰ ániibo Tamáátikati-marupaqa móra Ítun anaaé wáráa-naqa máqe-uraimma min-nákómá áwîqa Áánánáiyatie. wemá Ítukaq itáíq-itaiq kéitana aúramma karákéna kaikáa umá aónaitana uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyé: “Áánánáiyatio.” titana ániibo Áánánáiyatima tiráiyé: “uyátaráana-nako, kémá maa máune.” téna tiráiyé.

¹¹ ániibo uyátárai-nakoma Ítuma maará téna timá ámikaiye: “emá itó-uma arupú-apare téta ten-ápáq waao. Yúqtaatini-naupaqa uré mórama Táátiti-marupake-naqa máena nuna-mummá kítibo aónao. min-nákón áwîqa Tóroe.

¹² ániibo min-nákómá maaráuma kaikáa umá aónáitana móra-nakoma wenôpaq iréna ayáámma ánekuitana wenaúrakoma yauwéqma íraqôniq itana káonaiye. min-nákóní áwîqa Áánánáiyatie.” téna uyátárai-nakoma tiráiyé.

¹³ ániibo Áánánáiyati maará téna yauwéqma tiráiyé: “uyátaráana-nako, taíbaq-wayukama téta min-nákóqtábámá yemá máqtemma Áánúqtuni aokaq-wáyúkámá Yérútááre-marupake kényikamena mamá táwîq umáyikaraiye. téta tirááe.

¹⁴ miráitata wemá anó-monoq-wayukarake náápaamma matáipoana áwîqa múte yaútai-kayukama yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mó-yikaniye.” téna Áánánáiyatima tiráiyé.

¹⁵ miráimanibo uyátárai-nakoma Ítuma tiráiyé: “emá paá waao. min-náqá ketí mayaí-náqíye. kémá wemmá awíkaunaboana anaaékaqa wemá ketí mayaímá kémayena ketáama káqo-kayukagaraq yeráwákáq yabíkáa-kayukawabi Yéqtaaeo-wayukagaraq keráwáqá Ítiráaeo-anna wayukagaraq mó timá-timiniye.

¹⁶ miráinaq kenamáárîq wemmá ketíwîkake aú-aiqa ummaa-yátáákáráq mayánîq-qtataaqtaba timá-amenu.” téna Ítuma tiráiyé.

¹⁷ miráitana Áánánáiyatima uréna naaúpaq uyábékéna Tóromma ayáámma ánekuyena maará téna tiráiyé: “ketíbákoma Tóro, uyátárai-naqa Ítuma aapaqá wenamáárîq ekáq abarokáq i-nákómá kemmá timátikaitaq enôpaq kényune. miráinaa emá keqnáámmá aúramma káonenanama Aokaq-Áágómá epímmá ógiraniye.” téna tiráiyé.

18 páátákáá Tóroni aúrapike kumayuq-yátáákómá akakó aukákitanaraa mikáké wení aúrakoma tágagitana máqte-qtataaqa aónariye. miráitana wemá mikáq itó-uma monoq-nómmá pékaiye.

19 anaaékaqa Tóroma aáwaqa kénaitana wenaúgoma akoqnáá uráiyé. miráitana wemá yaímma-kanaama Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá Tamáátikatiq máqe-uráiyé.

Tóroma Tamáátikati-marupaq máa-kayukama Ítun áama timá yímikaiye.

20 Tóroma páátákáá Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naupaq uréire kéena Ítuni watáama kétima-yimena ‘maamin-náqá Ítuma Áánûqtuni áanikoe’ téna timá yímikaiye.

21 miráimanibo máqte-kayukama wenáama itéta iyánáaq umáreta tirááe: “maamin-náqá wemá Yérútááre-marupaq máeta Ítun-awíqa múte yaútai-kayukama yíkamma ánatatuwewaine. miráumatuwena íbêqa wemá maabáq Tamáátikati-marupaq iráipoana wemá ánnábi yiwíqmenata Yérútáárebaq anó-monoq-wayukaraq wínímma wemá maamin-náqíye.” téta tirááe.

22 miráimanibo Tóroma akoqnáá umá iragáráq-áímmá téna ‘Ítuma keqtaái kúmiq-yataapike kétiwiradataa-naqa wenamá akoqnáá-naqa máiyé’ téna kétitata Tamáátikatiq máa-kayukama yemá iyánáaq umáreta aamá íma tirááe.

23 ánibo taíbaq-kanaama yáwitata móra-taoqa Ítiráaeo-wayukama mórabi áíkuteta aamá téite éta Tóromma ikamí-áímmá tirááe.

24 miráimanibo Tóroma wemmá ikamínón-aimma temmá ítaraiye. miráitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaqa kurugóni oqtaráqá wágááwabi nokáamma Tóroma kumínnayabae téta yeráwáqá yabíqtuwe máqe-uráae.

25 móra-nokaamma Tóroni aanábó-wáyúkámá yemá ayáqtaáq-annama matéta kámááguq-unakaq kú-mareta mipí Tóromma awírakatuweta ánnaraq yabitimá yuwáka-yuwaka kéowana Tóroma kurugóni aaumépaq metátuwena kóuraiye.

Tóroma Yérútáárebaq máqe-uráiyé.

26 anaaékaqa Tóroma Yérútááre-marupaq uréna Ítumma wáráa-annate yagaroqtamá máiyaba ákáráimanibo wenáqa ikatéta ‘maamin-náqá wemá áraimma íma Ítuni wáráa-annabikene’ téta yemá tirááe.

27 miráitana móra-naqa áwíqa Páánabatima Tóromma áwáqnaa umá awíqmena timáyíkarai-wayukaraq uréna Tóroni watáama kétima-yimena Tóroma Tamáátikati-marupaq kéwitana aapaqá Ítuma wemmá watáama timá ámítana wemá Tamáátikati-marupaq Ítuni watáama timá yímikain-aimma timá tága-yimikaiye.

28 miráitana mikáké Tóroma Ítumma wáráa-annate máqten-aukapaq uréire kéena wemá ikatíqa íma éna Ítuma uyátárai-nakoqtaba wení watáama timá yímikaiye.

29 ánibo wemá mirá kéena yaímma Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukati yúyánámmá mamá iráqóniq inéna kétitata yemá wemmá ikamínónaqtaba abáá urááe.

30 miráitata yaímma Ítuqtaba wenábâqawaaraayuma yeráwáqá min-áímmá ítátuweta Tóromma awíqmeta Tétáriq mó ayúwáawana mikáké wemá wení márûpaq Táátiti-marabaq kóuraiye.

31 miráitana mi-kánáaráqá máqtemma Ítun áama kítaa-kayukama Yúriabarabi Kááriribarabi Támériabakaraqa máa-kayukama yemá iráqóniq umá máqe-uráae. ááiq-yataaqa íma wáitata yeráwáqá iráqóniq umá máeta Ítun aamá ítaráae. miráitata yemá uyátárai-nakoni aménáápáq máawana Aokaq-Áágómá yepímmá mamá akoqnáá kétitana taíbaq-wayukama móra-iyakaq Ítun anaaé wakááe.

Pítaama Aríra-marupakaraq Yáapa-marupakaraq itó-umakaraiye.

32 Pítaama máqten-aukapaq uréire kéena Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama keyimonena móra-taoqa wemá Aríra-marabaq máeta Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yimónanena uráiyé.

33 ánibo mi-márúkáqá móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Iníatie. wení aúgoma akoqnááma íma wáitana abapaké kaumo-kárítímáátímá aamma íma kanaaráq uréire éna atípáaraq waguréna matúq-matuq uráiyé.

34 ánibo Pítaama min-nákóqtábá tiráiyé: “Iníatio, íbêqa emmá Ítuma Káríqtoma emmá mamá kátobamakaiye. emá itó-urewaq ení atípáama mamá arutaa.” téna Pítaa tiráiyé. mirá titana min-nákómá páátákáá itó-uráiyé.

35 miráitata yaímma aarawaamá Aríra-marabaq-wayukagaraq yaímma Téroni-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá aónamma maamin-náqá uréire kéitata máqte-kayukama yirummá waeréta uyátárai-nakoma Ítun anaaé wakááe.

Pítaama Táábitaamma mamá itó-umakaraiye.

36 móra-maruqa Yáapare. mi-márúkáqá móra-inimma máqe-uraimma min-íníkón áwîqa Táábitaae. ánibo káqon-awíqa Karíki-aipimma Tókatie téta áwîqa yarááe. min-íníkómá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéena wemá káqo-kayukama ôriq umá aáwaqa keyimena máqte-qtataaqa yíwáqnaa uráiyé.

37 mi-kánáaráqá min-íníkómá karímá mayéna púitata yaímma-noinimma wení arááq-auma matéta nopí tete umátuweta móra-naupaq yanáá makááe.

38 ánibo Yáapa-maruqa Aríra-marukoni waaqókáq wáitataboata yaímma Ítun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá itáamma maamin-náqá Pítaama Aríra-marupaq máiyé tirááe. miráitata yemá páátákáá kaayaq-nákámá timáyíkáawata yenákámá Pítaamma ko awíqmeta irááye.

39 ánibo Pítaama páátákáá yokaa kéena yenákátê yagaroqtamá uráiyé. mi-náúpáq itata yemá awíqmeta yanáá-náúpáq utááe. miráitata yaímma keqtoq-nóínímmá naayóbáqá Táábitaama aúwarikaqa tarôq umá yímikain-unakaqtoma matokéta yeráwáqá ibiqá keyareta Pítaamma aráátiraae.

40 ánibo Pítaama máqtemma aarawaamá timáyíkáitata máápaq kówana wemá araayutaummá aténa nunamummá timátuwena waéqma maamin-íníkóní arááq-auma káonena tiráiyé: “Táábitaa, emá itóaa.” téna tiráiyé. ánibo min-íníkómá aúramma káonena wemá Pítaamma aónatuwena itó-uma máqe-uráiyé.

41 miráitana Pítaama min-ínímmá áwáqnaa umá ayáátoqmena keqtoq-nóínímmá Áánûqtuni óq-aokaq-wayukama yááyarena Tókatimma yímikaiye.

42 miráitana min-áíkómá máqtemma Yáapa-aukapaq wéyáwé itata taíbaq-wayukama Ítun áama akoqnáá umá itáíq-itaiq urááe.

43 ánibo Pítaama taíbaq-kanaama Yáapa-marabaq máena móra-naqa áwîqa Tááímonini naaúpaq watúq-watuq uráiyé. ánibo min-náqá Tááímonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôyaba yokaa kéema wení mayáiyé.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Koníriatimma watáama timá ámikaiye.

1 móra-naqa Tétaría-marupaq máqe-uraimma min-nákón áwîqa Koníriatie. Koníriatima mórama Arómuq-marukaq tiyááka-wayuka áiyayaan-aaiq-i-wayukati anómma máena yeráwákáq yabíkáitata yeráwáqtábámá Ítariq ánnáe téta tirááe.

2 ánibo maami-Yéqtááéó-náqá Koníriatima wení móra-naoq-wayukagaraq Áánûqtun áama kéitena máqtemma áwáyoq-wayukama yíwáqnaa kéena aati-aatimá wemá Áánûqtukaq nuna-mummá tíq-tiq uráiyé.

³ ániibo móra-taoqa énaikaqa miráuma aabaúgómá karáákáq kumáwitana wemá kaikáá umá tágama aónaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma wenôpaq iréna tiráiyé: “Koníriatio.” téna tiráiyé.

⁴ ániibo Koníriati maamin-náqá káonena áaqa kégaitana wená tiráiyé: “umaataráana-nako, nóitabawaq kéteno?” téna wemá tiráiyé. ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “Áánûqtuma ení nunamummá kéitena óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnáyaba Áánûqtu kéitaiye.

⁵ íbêqa emá yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uréta móra-nakoni áwîqa Tááímonie. káqon-awîqa Pítaae. wemmá awíqmeta yero.

⁶ min-náqá Tááímoni Pítaa wemá móra káqo-Taaimonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtóma yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwabaq máiyé.” téna tiráiyé.

⁷⁻⁸ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma Koníriatimma mirá timámíqtuwena kóuraiye. Koníriatima wení naaúpaqa kaayaqá mayaímá kémayaaya-nakaratagaraq káqomma móra-naqa ááiq-i-wayukabike Áánûqtun áama itáiq-itaiq i-nákáráq mi-káúmómá timáyikaitata yeráwáqá Yáapa-marupaq urááe.

⁹ óq-aabayanapimma yemá maréta Yáapa-marukoni waaqókáq kéowana min-náqá Pítaama naakóní ámûraaq aagai-márúkáq umáena nunamummá kítitana wágáama aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá uráiyé.

¹⁰ miráitana Pítaamma áama yaitana aáwaqa nánéna itata yemá aáwaqa yokaa kéowana Pítaama móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye.

¹¹ kaikáá umá aabayákómá agaro umágitana mórana miráuma anó-tabaraaberaa-qtataakoni kaayaqté-kaayaqté-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí kukáitana aónaraiye.

¹² miráitana mi-tábáráábégóní arupimma máqtemma abááq-wáí-wáámmá irakabayaanábi numagaráqá mipímmá ógikaiye.

¹³ mórana aagómá maará téna Pítaama timá ámikaiye: “Pítaao, emá iré maami-kámmá ikámma naao.” téna tiráiyé.

¹⁴ miráimanibo Pítaama tiráiyé: “aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, maami-kámmá ketáái aúmatan-aiqtaba Ítíráaeo-wayukama ketáá íma kénanatae.” téna tiráiyé.

¹⁵ ókaraq aagómá keqnáámmá tiráiyé; “emá ‘aaqáo táí-yataare’ ítiyo. Áánûqtuma mi-kámmá naí-yátáaré téna tarôq uráinaama emá aammá aúmatan-aaware té ítiyo.” téna tiráiyé.

¹⁶ ániibo maami-qtátáákómá kaumobáq abarokáq uréna yauwéqma aabayápáq kóuraiye.

¹⁷ ániibo Pítaa wemá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtabama taíbaq-auyanamma ítaraiye. miráitata maami-káyúkámá Koníriati timáyíkáitata ye-káyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama ítama aónaawata Tááímonini naammá yiráátewata yeráwáqá Tááímonini márûq-kurugoni oqtaráq ko máqe-uraae.

¹⁸ ániibo yeráwáqá anókaq ááyama ítama aónaraae: “móra-naqa áwîqa Tááímoni Pítaama keráwáqté máiyó?” téta yeráwáqá tirááe.

¹⁹ miráimanibo Pítaa wemá paá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtaba aúyánámmá kéitaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyé: “Pítaao, kaumo-wáyúkámá emmá abáá kéoe.

²⁰ emá itó-urewaq yokaa uré kégume yeráwáqté waaó. emá íma netuq-áúyánámmá itaao. maami-káyúkámá kemá timáyikaunata irááe.” téna Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyé.

²¹ ániibo Pítaa wemá kukéna timá yímikaiye: “keráwáqá abáá-o-naqa minná kemíbo nôraq itaráq keráwáqá ketôpaqa kéyeo?” téna Pítaa tiráiyé.

²² ániibo yeráwáqá tirááe: “móra-naqa Arómuq-marupake ááiq-i-wayukati anómma kawáá-nákómá Koníriati wemá timátikaitata kéyunatae. ániibo maamin-náqá Koníriati wemá Áánûqtun áama itáiq-itaiq kéitata weqtabá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá yimuqá kémaraae.

miráitana mórana Áánûqtuni kaqtó-nakoma eqtábá timá ámitana wemá enóyaupiken-aimma itánéna kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe.

²³ miráitana Pítaama mi-káyúkámá yiwíqma yíkáitata wetê watúwáawana aabáyaa-aabayaapimma Pítaagaraq yaímma Yáapa-marupaq Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéokayukagaraq mi-káyúkátê yagaroqtamá kóuraae.

²⁴ ániibo aapaqá móra-nokaamma ko watuwéta óq-aabayaapimma yeráwáqá Tétaría-marukaq ko yarááe. miráitana Koníriatima wení aanábó-wáyúkátê yiwíqma wení naaúpaq áíkuteta yiwé urááe.

²⁵ ániibo Pítaa Koníriatini naaúpaq uyáberanena kéitana Koníriatima awáutena amuqá makáiyé.

²⁶ miráimanibo Pítaama Koníriatimma mamá itó-umakatuwena tiráiyé: “Koníriatio, emá itóaa. kemá kegáráqá emô ónnaiq umá maa-marábí-náqúne.” téna Pítaama tiráiyé.

²⁷ ániibo Pítaama wetê watáama titéta mi-náúpáq uténa aónaimma netuqyaa-káyúkámá áíkuma mi-náúpáqá máqe-uraawana aónaraiye.

²⁸ ániibo Pítaa maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “ketáámá Ítiráaeo-wayukama íma káqo-kayukate yagaroqtamá kémayunataama keráwáqá Ítaraae. miráimanibo Áánûqtuma kemmá timá-timena ‘móra-nakoqtaba táí-naqiye ítiyo’ téna Áánûqtu tiráiyé.

²⁹ miráitaq kemá íma keráwáqtí táama aratéq ‘aaqáo’ Ítiraunamanibo kemá paá keráwáqtí táama itéq keráwáqtôpaq iráune. ániibo íbêqa keráwáqá ítama káonaune. keráwáqá nôraq ítaráq kemmá tááyaawaraq keráwáqtôpaq iráúnô?” téna Pítaa tiráiyé.

³⁰ ániibo Koníriatima tiráiyé: “kekáq móra-yataaqa pááq uráimma íbêqa kaumo-kánáámá keyawiye. mi táoqa nunamummá-tí-kánáaráqá aabaúgómá karáákáq kégumitaq ketí naaúpaq máeq nunamummá kêtunana páátákáá móra-nakoma ketimakaq yama itó-uraiye. ániibo min-nákóní unáákáqtôrakemma tágama wayá-tábáráábéráá uráiyé.

³¹ miráitana min-nákómá maará-tiraiye. ‘Koníriatio, Áánûqtuma ení nunamummá kéitena emá óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnýaba Áánûqtuma kéitaiye.

³² miráinaa emá íbêqa yaímma-wayukama timáyikénatawaq Yáapa-marupaq uré móra-nakoni áwíqa Tááímonie. káqon-awiqa Pítaae. ániibo min-nákómá káqo-Taaimonite purumakaakóní aúwaratiraq yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwábaq máiyé.’ téna min-nákómá tiráiyé.

³³ miráitaq kemá páátákáá yaímma-wayukama timáyikaunata emmá koma awíráawaa íráqôniq umá kéyenaqtaa ketáámá yagaroqtamá áíkuma Áánûqtun aúrakaqa uyátárai-nakoma emmá watáama timámîn-aimma keqtáá timá tímînaqtaa itánúnatae.” téna Koníriati tiráiyé.

Koníriatini naaúpaqa Pítaama watáama tiráiyé.

³⁴ Pítaama áaimma átáma watáama tiráiyé: “árimma kemá káonaune. waayúkama máqten-aupake yemmá máqtemma Áánûqtuma mimóráíq kéumayikaiye.

³⁵ máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aaqa ikatéta wenaúrakaqa arupú-aaimma tarôq oyúma yemmá Áánûqtu kéyiwiraiye.

³⁶ Áánûqtuni átê-wataama yukáimma minná Ítu Káríqtoma kêtitana keqtáámá kaayoné-yátááqá kêtimiqtaama máqte-marabi-kayukati anómma uyátárai-nare. maamin-áimmá áqa keráwáqá Ítaraane.

³⁷ Yóáanema áaimma átáma wení watáama kétena Káárirí-marupaq nommá péqyikarena Ítuma wení watáama tiráin-aikoma máqtemma Yúría-aupaq wéyáwé uráiyé.

³⁸ Ítuma Náátárêtibake-naqa wekáq Áánûqtuma wení Aokaq-Áágáráq wení náápaakaraq ámikaiye. Áánûqtuma wetê máitanaboana máqten-aupaq uréire kéena waayúkama

Tááqtaani aménáápáq máa-kayukama mamá íráqôniq umáyíkaraiye. maamin-áíqtábágáráq keráwáqá ítaraae.

³⁹ miráitaqtaa ketáámá máqtemma Ítíráaeo-wayukabimma máqten-aukapakaraq Yérútáárebakaraq Ítuma máqte-qtataariq uráiqtaba kétima-yimunatae. yeráwáqá Ítumma kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiyé.

⁴⁰ miráimanibo min-náqá pukáipike kaumo-kánáámá yáwitana Áánûqtuma wemmá mamá abarokáq itó-umakaraiye.

⁴¹ máqtemma Ítíráaeo-wayukama wemmá íma aónaraae. ímiye. wemá pukáipike itó-itaqtaa ketáámá wení watáama timáetaa uréire ónúna-wayukataama Áánûqtuma keqtáá awaaméqá umátikenataa tiwíkai-kayukama wemmá káoneqtaa weté aáwaqa naráunatae.

⁴² miráitana wemá akoqnáá-aimma téna ‘maamin-áímmá máqte-kayukama maará téraq mó timá-yimero’ tiráiyé. ‘Áánûqtu Ítumma náapaamma aména yúareta paá máiya-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq wemá yetí yaináí-náqá máiyé tero’ tiráiyé.

⁴³ miráitata naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikoma maará-uraiye. ‘máqtemma náayuwabi wekáq itáíq-itaiq íya-kayukama wení akoqnáán-awikake yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna Áánûqtuma awikátuwaniye.’ téta agatááne.” téna Pítaama tiráiyé.

íma Ítíráaeo-wayukamibo káqo-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá matááe.

⁴⁴ Pítaa wemá maamin-áímmá máena kétitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá maamin-áímmá itáa-kayukabi kukáiyé.

⁴⁵ miráitata yaímma Ítíráaeo-wayukama Ítuma yiwíkai-kayukama Pítaagaraq yagaroqtamá Yáapa-marupake iráa-kayukama yeráwáqá maami-qtátááq káoneta maará-tiraae: “maami-káyúkámá yeráwáqá íma Ítíráaeo-wayukama máamanibo Áánûqtuma Aokaq-Áámá paá káyimiye.” téta yeráwáqá tirááe.

⁴⁶ miráitata yeráwáqá itáamma maami-káyúkámá óq-ain oq-aipike aamá kétena Áánûqtun-awiqa múte kényauyowana Pítaa wemá tiráiyé:

⁴⁷ “ketáaráa yemá Aokaq-Áámá kémayaapoata nommá peraiyábámá náawaq kanaaráq yemmá aammá aúnikaniyo?

⁴⁸ keráwáqá yokaa kéeraq Ítun-awikaq monoq-nómmá péráaro.” kétitata yemá Pítaamma yáqtóráawana yeráwáqté yaímma-kanaama yagaroqtamá máqe-uraiye.

11

Pítaani mayáigón áaimma Yérútáárebaq Ítun áama itáa-kayukaraq timá yímikaae.

¹ ánibo yaímma Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun áama máyáan-aimma máqtemma timáyíkarai-wayukama yeqtíbâqawaayugaraq Yúriabaq máe-yuma mi-kátáámá ítaraae.

² miráimanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá yúma karéta Ítuni anaaé wáráa-kayukati awaaméqá matáa-kayukama yeráwáqá akoqnáá-aimma téta Pítaamma awáágúraae.

³ ánibo yeráwáqá maará téta tirááe: “emá Yéqtaaeo-wayukama íma ketáágáráq yagaroqtamá máe-kayukati naaúpaqa máqe-uraannama yemá yúma kárataa-kayukate aáwaqa naráane.

⁴ miráitana Pítaa wemá áaimma átáma nôrawabi urái-qtataaqtaba kétima-yimena maará téna tiráiyé:

⁵ “kema Yáapa-marupaq máeq nunamummá kéteq móra-yataaqa kaikáá umá aónáúnana aabayámmá agaro kétana mórama tabarááberaa-qatataakoma wení kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí ketimakaq kukáiyé.

⁶ miráitaq kemá mi-tábaráábébi aónáunama taíbaq waí-wáámmá irakabayaakáá-kákógáráq abááq-númágógáráq mipí ógikaiye.

⁷ miráitana móra-aikoma maará téna tiráiyē. ‘Pítaao, emá maami-kámmá yaímma ikámma agamá naao.’ téna tiráimanibo

⁸ kemá maará-tiraune. ‘aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, aúmatan-aiqtaba íarutai-kamma kemá aati-aatimá íma kénaune.’ téq tiráune.

⁹ ánibo móragaraq aabayápáké móra watáagoma tiráiyē. ‘emá íma aaqáo táí-yataare ítiyo. maami-kámmá Áánũqtuma nai-yátáaré téna tarôq uráinaama aammá aúmatan-aaware té ítiyo.’ tiráiyē.

¹⁰ miráitana maami-qtátáákómá kaumobáq pááq uréna maami-tábáráábégómá yauwéqma aabayápáq utáiyē.

¹¹ ánibo kaumo-wáyúkámá Tétária-marupake Koníriatima timáyíkáitata ye-káyúkámá yeráwáqá naammá kéwauna-nakoni waaqókáq ya máqe-uraae.

¹² miráitana Áánũqtuni Aokaq-Áágómá tiráiyē. ‘emá Ítiráaeo-wayukati yáaiqtaba aúyánámmá íma ité paá yeráwáqtê waaoo.’ titaq kéunata yaímma tîbâqawaayuma miráuma abapaké móra-wayukama yeráwáqá ketê yagaroqtamá yewaqtaa Koníriatini naaúpaq Tétária-marabaq uráunatae.

¹³ ánibo Koníriati wemá tiráiyē naayóbáqá Áánũqtuni kaqtó-nakoma wení naaúpaq iréna timá ámikaiye. ‘yaímma-wayukama timáyíkénatawaq yeráwáqá Yáapa-marupaq urétawaq móra-naqa wení áwîq-uramma Tááímoni Pítaa wemmá koma awíqmeta yero.

¹⁴ maamin-náqá Pítaa wemá iréna wení watáama kétena Áánũqtuma emmá ení móra-naoq-wayukama yauwéqma tiwiránîn-aimma máma timá-timiniye.’ téna Áánũqtuni kaqtó-nakoma tiráiyē. Koníriatimma wemá timá ámikaiye.

¹⁵ miráitaq kemá áaimma átama Áánũqtun áama tén-ááqa mikáq Áánũqtuni Aokaq-Áágómá yekáq kukáimma miráuma áqnáabaqa keqtááráq kukáiniq uráiyē.

¹⁶ miráitaq kemá uyátárai-nakoma tiráin-aimma taákaq uráune. ‘Yóáanema wemá no-núrápí péqtikaraipoana anaaékaqa keráwáqá Aokaq-Áágómá péqtikaniye.’ téna wemá tiráiyē.

¹⁷ miráitaqtaa naayóbáqá ketáámá Ítuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáiq-itaiq kéunanata akoqnáama tímikainiqtaa umá maamin-ákóqnáámá Áánũqtu yeráwáqá yímikaiye. miráitaq kemá paá-naqa máeq yetí aammá íma aúkaune. maami-qtátááqtabá Áánũqtuma íma timá yáqtorakanune.” téna Pítaama tiráiyē.

¹⁸ ánibo mi-káyúkámá Pítaama tin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánũqtuma yimuqá kémaraketa maará-tiraae: “árimma íbêqa Áánũqtuma Yéqtaaeo-wayukabima aammá awíqyikaitata yeráwáqá táí-yataakoma yinaaépariq éta matúq-matuq máí-auwaraima mayánóe.” téta yeráwáqá tiráae.

Áátioki-marabaq áíkuta-kayukama íráqô-mayai matáae.

¹⁹ naayóbáqá Tíbenimma ikámôwana pukái-kanaaraqa yaímma-wayukama Ítun áama kéwareta watáama Áánũqtuqtaba kéita-kayukama yíkamineta owata yeráwáqá péqmareta yaímma-wayukama Pinítiabakaraq Tááíparati-marabakaraq Áátioki-marabakaraq uráae. miráimanibo yeráwáqá Ítiráaeo-wayukaraq yenamáa áiqma Áánũqtun áama timá yímikaae.

²⁰ ánibo yaímma átê-wataama Ítuqtaba ítaraa-kayukama péqmareta Tááíparatikaraq Tairíniq uráa-kayukama yeráwáqá Áátioki-marabaq uréta átê-wataama Ítuqtaba káqon-anna-wayukagaraq timá yímikaae.

²¹ miráitana Áánũqtuma wení akoqnáama kéyimitata taígani Yéqtaaeo-kayukama táí-yaímma yuwéta Ítuni anaaé kéwareta uyátárai-nakon-aama ítaraae.

²² miráitana maamin-áíkkómá Yéqtaaeo-wayukayaba máqtemma Yérútáare-aukapaq wéyáwé itaqtaa yeráwáqá kéiteta Páánabatimma Áátioki-marabaq timákáawana uráiyē.

23 Páánabati wemá Áátioki-marukaq uréna maami-káyúkámá Áánúqtuma íráqôniq umáyímkai-kayukama káyimonena wemá amuqá kémarena maará téna timá yímkaiye: “keráwáqá máqtemma móra-tuyanakaq maéraq uyátárai-nakoma Ítuni anaaé waqmá wenáama ítáaro.” téna tiráiyé.

24 miráitana Páánabati wemá íráqôniq umá itáíq-itaiq kéitana Áánúqtuni Aokaq-Áágómá wepí ógikaitana mi-kánááráqá taíbaq-wayukama yirummá káméta uyátárai-nakoma Ítukaq itáíq-itaiq urááe.

25 ánibo Páánabati Táátiti-marabaq Tóromma abáá-inena uráiyé.

26 miráitana Páánabati wemá Tóromma awíqmeta yenákámá yauwéqma Áátioki-marabaq móra-karitimaatima ko máqe-uraaye. ánibo yenákámá Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq taíganimma kétima-yimeyata kéitaa-kayukayabama áqnáabariq umá “Káríqton-annae” téta yiwíqá yarááe.

27 mi-kánááráqá yaímma Áánúqtuni amuné-wáyúkámá Yérútáárebakemma Áátioki-marabaq kukááe.

28 miráitana yaímma Áánúqtuni amuné-wáyúkábíkémhá móra-naqa áwíqá Áágabaati wemmá Aokaq-Áágómá timá ámitana tiráiyé: “máqte-marabaqa aáwaqa íma wáinata anómma aayawaamá yánóe.” téna tiráiyé. (ánibo móra-naqa áwíqá Karótiati wemá anókawaa-naqa máena Arómuq yabíkái-kanaaraqa maamin-ááyáwáámá páaq uráiyé.)

29 miráitata yaímma Áátioki-marabaq Ítukaq itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá Yúríabaq yeráwáqtí yíbbáqawaayuma yimínéta urááe.

30 miráumatuweta mi-yímí-yátááqá Páánabatiyaa Tóroti iyáápi marááyata maméta Yúríabaq anó-monoq-wayukaraq urááye.

12

Érôtima Yêmitimma ikámma képuyena Pítaamma ánná umákaraiye.

1 mi-kánááráqá kínima Érôtima yaímma Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq yíkamitata pukááe.

2 miráitana Érôtima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Yêmitima Yóáanemma ábâkomma yáqtoqma tokóru-yakaa-punapo ikámôwana pukáiyé.

3 miráitata Yúríaa-wayukama yemá minná káoneta yeráwáqá yimuqá kémaraawana Érôtima óqa wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yemá Pítaamma yáqtokaae. ánibo mi-kánááráqá wemá mirá kéitata Yúríabaq-wayukama yammá íma iqtoraí-kánááráqá yeráwáqtí kótámaki-kanaaraqa anón-aawaqa agamá nai-kánááráqá mirá urááe.

4 miráitata mi-kánááráqá yeráwáqá Pítaamma yáqtoqma ánná-naupaq ákátuwena kaayaqté-kaayaqte ááiq-i-wayukati iyáápi máráitata kawáá urááe. mi kaayaqté-kaayaqte-anna-i-wayukama miráuma kaayaqté-kaayaqte-i-wayukama yiwíqma-yiwíqma urááe. miráitana Érôtima aúyánámmá ítaraiye: “maami Ítíráaeo-wayukati kótámaki-kanaama ánatainatama Pítaamma awíqma máqte-kayukati yúbáq aamá ítama yainánúne.” téna Érôtima tiráiyé.

5 miráitana Pítaama ánná-naupaq ákaraae. miráimanibo Ítumma wáráa-kayukama móra-iyakaq yeráwáqá akoqnáá umá nunamummá téta Áánútuqtaba áwáqnaa íkáae téta tirááe.

Áánúqtuni kaqtó-nakoma ánná-naupake Pítaamma paábaq mamá ayúbákaraiye.

6 Érôtima Pítaamma aabi mayakánéna i-nókáámmá Pítaama kaayaq í-nákátí aúkáapi aúmá watáiyé. yemá Pítaamma kaayaqá akoqnáá-annanapo (téini-annarake) kúyakaraae. miráitata yaímma-i-wayukama ánná-nakoni oqtaráq yabíqtuweta máqe-uraae.

⁷ páátákáá mórana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kúmítana mi-náupáqá wení tágama-yataakoma ókóráá kamá tágaraiye. anibo mi-káqtó-nákómá Pítaani ábûkaq ikámma awáuturana tiráiyé: “emá páátákáá itóáao.” téna kétitana Pítaani ayáápike kaayaq-ánnágórátá yaráqmeta kuturááye.

⁸ ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “Pítaao, emá páátákáá ení aítauq-anaamma kégubere ení ámûrannama mamá uwo.” tená timá ámitana Pítaama miráumatuwaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “ení kúberai-unamma kémaye ketinaaé waraao.” téna tiráiyé.

⁹ miráitana Pítaama mi-námmá yuwéna Áánûqtuni kaqtó-nakoni anaaé waqména uráiyé. Pítaama íma ítama aruténa kaináq káonaunaa timmá abarokáq kéwena aónaraiye.

¹⁰ ánibo yenákámá maréta kaayaq-óqtaráq yabíqtuweta máen-i-wayukama kumátámaqtuweta uyátá-maqma akoqnáá-oqtaraq kumóyana akoqnáá umá aúyaqmakaan-oqtagoma wenamáárîq íguraiye. miráitana yenákámá móra-apaq urááye. maré kéoyana mikáké Áánûqtuni kaqtó-nakoma páátákáá Pítaamma ayuwéna kóuraiye.

¹¹ miráitana Pítaama wemá mikáq itáimma kaimmá íma aónarenaboana wé tiráiyé: “árainma íbêqa Áánûqtuma wení kaqtó-naqa timákáitana wemá Érôtini ayáápikekaraq Ítiráaeo-wayukama nôrawabi ónáae teq-qtátáápíkémá kemmá mamá paá umátikaiye.” téna Pítaama tiráiyé.

¹² ánibo Pítaama maami-qtátááqtábá aúyánámmá ítama ánatatuwena wemá móra-inimma Máríaama Yóáanema káqon-awiqa Mááki wení anóani naaúpaq uráiyé. ánibo min-náupáqá taíbaq-wayukama áíkuma máeta nunamummá kététa máqe-uráae.

¹³ ánibo Pítaama oqtaráq pagé-page kétitana mórana mayái-ínimmá Aróta wemá Máríaamma áwáqnaa umá mayaímá kémayain-inikoma oqtamá íyakanena uráiyé.

¹⁴ ánibo min-ínikómá wemá Pítaan-aama kéitena wemá amuqá ôriq umá kémarena wemá min-óqtámá íma íyakaraiye. wemá paá yawwéqma naaúpaq uyaaté uréna máqte-kayukama timá-yimena tiráiyé: “maamin-náqá Pítaama máápaq ya máiyé.” téna tiráiyé.

¹⁵ ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá máqtemma tirááe: “negi-íní-móne. emá kaaqaari kéténe.” téta yeráwáqá kétéwana min-ínikómá akoqnáá umá árain-aimma kétitana yemá ókaraq tirááe: “Pítaani amakómá ya marániye.” téta tirááe.

¹⁶ miráimanibo Pítaama oqtaráq paá máena pagé-page tiráiyé. miráitana yemá oqtamá íteta Pítaamma aónatuweta yemá iyánáaq urááe.

¹⁷ ánibo Pítaama wení ayáámma múte káruraitata yemá káoneta aamá móragaraq íma tirááe. miráitana Pítaama wemmá ánná-naupake uyátárai-naqa Áánûqtuni kaqtó-nakoma mamá paábaq ayúwáin-aimma kétima-yimena tiraiye: “keráwáqá maamin-áímmá Yêmitigaraq tébakaq kêtibâqawaayuma timá yíméro.” téna wemá timátuwena iyuwéna móra-aukapaq kóuraiye.

¹⁸ anaaékaqa aabáyaanapimma i-wáyúkámá anómma ikatíq kéeta yeráwáqá maará-tiráae: “Pítaama náakaraq máiyó?” téta yemá tirááe.

¹⁹ miráitana Érôtima yaímma-wayukama timáyíkáitata Pítaamma abáá-omanibo yemá íma wemmá aónaraae. miráitana áái-q-i-wayukama yeráwáqá máqtemma Pítaakaq kawáá umátuwe máqeon-i-wayukama yíkamiyaba Érôtima tiráiyé.

miráitana anaaékaqa Érôtima wemá Tétaría-marabaq ko máqe-uráiyé.

Érôtima pukuráiyé.

²⁰ Érôtima Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq aamá yiwáágúraiye. miráitana mi-káyúkámá yeráwáqá mórabi yorupamá Érôtimma aónaneta urááe. ánibo áqnáabaqa yeráwáqá kínima Érôtini naaúpaq yabíkái-kawaa-nakon áwîqa Paráátatae. wekáq min-áímmá yemá timáméwana wemá Érôtimma timá ámitana anón-anon-aimma mamá

paá umákaraiye. miráimanibo yeráwáqtí aáwaqa Êrôtimma yabíkáin-aukapake meyanîq kéetapoata mirá-uraae.

²¹ móra-kanaama maréna Êrôtima kínin-unakaqtoma umátorena wení kínin-abiqtataraq máena máqte-kayukama akoqnáá-aimma timá yímikaiye.

²² miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama tirááe: “maamin-náqá wemá waayúkagoraan-aimma íma kétéibo Áánûqturaan-aimma kétéiye.” téta yemá anókaq ááyama tirááe.

²³ miráimanibo min-áímmá ítarena wemá Áánûqtukaq íma yaagumá káonaitanaboana páátákáá mórana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna Êrôtimma ikákaiye. miráitana Êrôtima pukáitana marikómá narááe.

²⁴ miraimanibo Áánûqtun áagoma akoqnáá umá máqte-marabaq wéyáwé umá anóniq uráíye.

²⁵ ánibo Páánabaatiyaa Tóroma yenákátí mayaímá Yérútááre-marupaq mamá ánatatuweta yenákámá Yóáanema káqon-awiqa Máákima awíqmeta yenákáqtê Áátioki-marabaq yauwéqma kóuraaye.

13

Páánabatiyaa Tórama timáyikáawata Áánûtuqtaba waayúkarag mó-tima-yimikaaye.

¹ Áátioki-marukaqa Ítun-aama ítáa-kayukama áíkutaee. yepímmá yaímma Áánûqtuni yirááqti-wayukama amuné-wáyúkágáráq máqe-uraamma yeráwáqtí yíwîqa Páánabatie. Tímionie. wení káqon-awiqa Abuqtákóé. káqomma Arútiama Tairíni-marukake-nakaraq Máánéoma Êrôtimi ábârawaaogaraq Tórogarare.

² mi-kánááráqá Ítun-anna-wáyúkámá yemá aáwaqa aweté-ureta nunamummá tirááe. ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráíye: “keráwáqá Páánabatiyaa Tóroma aokaq timáyikaiyata mayaígáae téq yááyaraa-mayaima mayáatao.” téna tiráíye.

³ yemá aáwaqa aweté-ureta maamin-nákámá Páánabatiyaa Tóroti yineq iyáámma kéyinekuyeta nunamummá timáyikaayata mi-máyáírág kóuraaye. Páánabatiyaa Tóroma Táíparatiq átê-wataama tiráíye.

⁴ ánibo min-nákámá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá timáyikáitata Terútia-marabaq kukááye. mikákémmá únópí-káárébí utéta móra-maruqa Táíparati únókóni kebóqyáa-marupaq urááye.

⁵ ánibo yenákámá maréta Tááramibaq Táíparati-marupaq uréta Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq Áánûqtuni átê-wataama mó-tima-yimikaaye. miráitana Yóáane Máákima mayaímá mataíye.

⁶ miráitata yeráwáqá Táíparati-marupaq uréire umátuweta Páábotiq urááe. ánibo mi-márúkáqá mórana Ítiráaeo-annabike-naqa máena awéqa téna máqteniq i-nákómá wenáwîqa Baa-Ítue. wení káqon-awiqa Karíki-aipimma Érimatie.

⁷ miráitana Érimatima wemá anó-kamaani-naqa áwîqa Téglía-Póruma wení aanábó-náqíye. ánibo min-ánó-káwáá-náqá Téglía-Póruma wemá aá ítarai-naqiye. Áánûqtun áama itánénaboana Páánabatiyaa Tóroma wení naaúpaq yááyaitata yenákámá irááye.

⁸ miráimanibo maamin awéqa tîn-náqá Érimatima wenáiyabama íma yíkaraiye. miráitana Érimatima anó-kawaa-nakoni aúyánámmá mamá táwîq kéonana maami-kááyáq-nákátí wataama íma ítama arutáikae téna mirá-uraiye.

⁹ ánibo Tóroqtabama yaímma-taoqa Póroma téta tirááe. miráitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikaitana wemá maamin-náqá Érimatini aúrapi karákéna tiráíye:

¹⁰ “emá Tááqtaan-araaqa máane. emá máqtemma íráqô-qtataakoma mamá táwîq kée. namuro-náqá máane. emá táí-yataariq é epímmá makatí-ááímmá ógikaiye. kaaqaari-áímmá kété uyátárai-nakoni aammá mamá táwîq kéone.

11 íbêqa uyátárai-nakoma emmá ikamíniye. enaúramma kumayuqá auráina móragaraq máqte-qtataaqa yaímma-kanaaraqa íma aónanone.” téna Póroma kétitana páátákáá konnákóráá-qtátáákómá Érimatini aúramma yawááq-umatuwaitana wemá aammá íaonena paábaq uréire kéena waayúkama ayáákaq yáqtoketa aamá arááti-wayukayaba yibáá uráíye.

12 miráitana anó-kawaa-nakoma maami-qtátááqá Érimatini aúramma karopágitana káonena uyátárai-nakoni akoqnáayaba iyánáaq umárena Ítuqtaba itáíq-itaiq uráíye.

Páánabatiyaa Póroma Áátioki-aukapaqa Patíria-marabaq mayáimá matááye.

13 ániibo Pórogoraq yaímma wení aanábó-wáyúkágáráq yeráwáqá Pááboti-maruqa yuwéta únópi-káárébi maréta Pégaabaq Paapíriya-marabaq urááe. miráitana mikáké Yóáne Máákima wemá iyuwéna yauwéqma Yérútáárebaq kóuraiye.

14 miráitata yeráwáqá Pégaabaq yuwéta Áátioki-marabaq Patíriabaq urááe. ániibo Tabaati-yúpáámá yeráwáqá Ítiráeo-wayukati monoq-náúpáq uréta yeráwáqtê yagaroqtamá maraq máqe-uráae.

15 ániibo anó-monoq-wayukama yeráwáqá agamatá-kánnáábíké Mótetini ámáan-aikaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikaraq yeráwáqá yoráuma ítátuweta anaaékaqa anó-monoq-wayukama yeráwáqá aamá yúwáawana Póroyaa Páánabatikaq keyitata yeráwáqá maará-tiraae; “ketíbâqawaayuo, keráwáqá yaímma íráqôniq í-áímmá matokéqa keráwáqá maami-káyúkámá timá yíméro.” téta tirááe.

16 ániibo Póro wemá itó-uma ayáámma múte kéyauyena tiráíye:

“keráwáqá Ítiráeo-anna-wayukao, yaímma káqo-kayukama Yéqtaeao-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukama keráwáqá ítáaro.

17 wenamá Áánûqtukaq Ítiráeo-wayukama nunamummá tirááne. wemá ketáái títaubikomma yiwíkaine. wemá pááq umáyíkaraitataboata Ítiráeo-wayukama Íqtîbibaqa máetama akoqnáá umá pááq urááe. ániibo wení anón-akoqnaanapo Íqtîbibake yemmá yiwíkaine.

18 ániibo yeráwáqá kaaqmáápaqa waayúka íma máa-marabaqa kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá Áánûqtuma íraqôniq umá yíwáqnaa uráíye.

19 min-áúkápáqá Kéinabaqa abapaké kaayaqá anó-marukaq máa-kayukama Áánûqtuma mamá táwîq umáyikena yíkamma ánatatuwena yeráwáqtí maramá Áánûqtu mamá Ítiráeo-wayukama yímikaine.

20 ániibo mi-márábáqá Ítiráeo-wayukama yeráwáqá netuqyaamá taígani-karitimaatima (450) máqe-uráae. anaaékaqa yainai-wáyúkámá yíkaraawata yeqtí kawáá-wáyúkámá máqeta mórana Áánûqtuni amuné-náqá Táámuyoni kanaarác iráíye.

21 ániibo mi-kánááráqá Ítiráeo-wayukama yeráwáqá mórana yeráwáqtí anó-kawaa-naqa (kínima) máikaae téta Áánûqtuma ítama aónaawana Áánûqtu wemá móra-naqa Tóroma Kítimma áanikomma awîqma yímikaitana wemá yeráwákáqá kaayaq-wáyúká áiyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá yeráwákáq yabíkáiye.

22 ániibo Áánûqtuma min-náqá Tóroma kéwatuwena wení anónnáma móra-naqa áwîqa Tébitima Yétimma áanikomma awîqma Ítiráeo-wayukati yabí-í-náqá (kínima) tarôq umákaraiye. Tébitiqtaba maará téna waayúkama timá yímikáiye. “Tébitima Yétimma áanikomma káonaunana ketíyakoma íraqôniq kéíye. miráipoana wemá kanaarác kemô tenna-máyáimá mayániye.’ téna Áánûqtu tiráíye.

23 miráitana naayóbáqá Áánûqtuma timá akoqnáá uráíne. ‘anaaékaqa Tébitin-annabike móra-naqa abarokác uréna wemá akoqnáá-naqa máena Ítiráeo-wayukama puí-yátáápíké mamá paá umáyíkaniye.’ tiráíne. min-náqá Ítumma Áánûqtuma mamá pááq umákana Ítiráeo-wayukama yímikáiye.

²⁴ ánibo naayóbáqá maa-márábímmá abarokáq Ítuma íma kukáitana móra-naqa Yóáanema Ítiráaeo-wayukama kétima-yimena ‘keráwáqti tirummá waeréra monoq-nómmá péráaro.’ téna tiráine.

²⁵ miráitana Yóáane wení mayaímá mamá ánatani-kanaagoma waaqókáríq kítana Ítiráaeo-wayukama maará téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá náawae téraq keqtábámá kéteo? maamin-nákóní awé o-náqá kemá íma máune. miráimanibo ítáaro. móra-naqa ketinaae yínîn-nakomma kemá íráqô-naqa íma máunaboq kanaaráq wení aítauq-anaamma íma múte mayánúne.’ tiráiyé.

²⁶ ketibâtiwaayuo, keráwáqá Ítiráaeo-wayukama Áabaraan-anna-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûtuqaq nunamummá kéte-kayukao, keqtááyábáé téna maami-kátáámá puí-yátáápike atóbamatikaniqtabataa Ítuma timákaitana tiráiyé.

²⁷ miráimanibo yaímma Yérútáárebaq máa-kayukagaraq yeráwáqti anó-kawaa-wayukagaraqa yemá wemmá atóbamatikanin-naqa íma aónaraae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqte-Tabaatiraqa aúba-wannaabike yoráuma timá yímemma íma ítaraae. ímiye. yemá wemmá íma ítaraamanibo Ítumma ikámówana Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagoma áraimma abarokáq uráiyé.

²⁸ mi-káyúkámá wemmá ikámma puínôn-otaa-qtataaqa íma aónaraamanibo yemá Pááíratima paá Ítumma ikámma puíkáae tirááe.

²⁹ miráitata mi-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráániq umá ánatatuweta Ítuni arááq-auma kaapaq-yaráké mamá muríanóbáq uqtamákáraae.

³⁰ miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

³¹ ánibo Ítuma íma pukái-kanaama waayúkama Ítugaraq yagaroqtamá Kááririmarupakemma Yérútáárebaq utáa-kayukama yemá wemmá taíbaq-kanaama aónaraae. ánibo mi-káyúkámá íbêqa yemá máqtemma Ítiráaeo-wayukabimma maamin-nákón áama timá yíméwata kéitaae.

³² miráitaqtaa ketáámá keráwákáq maará téqtaa Ítuni átê-wataama kétima-timunatae. naayóbáqá Áánûqtuma téna maami-qtátááqá ketáái títaubikomma yiménúne tiráimma

³³ mi aónaaro. maami-qtátááqá Áánûqtuma keqtáa yeqti iyápó-annaraq abarokáq páaq uráiyé. Áánûqtuma Ítumma mamá itó-umakaraimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábímmá naayóbáqá Táámupi tiráine.

‘emá ketáanimone.

íbêq-kanaaraqa kemá enabomá káuraune.’

tiráine.

³⁴ miráitana Áánûqtu wemmá pukáipike mamá itó-umakaitana íkabirarena ókaraq íma yauwéqma aúma íma kabiráníqtaba miráuma Áánûqtuma maará-tiraiye.

‘kemá aokaq-yátáákáráq akái-yátáákáráq keráwáqá timénúnama naayóbáqá kemá Tébitimma aménúne téq timá akoqnáá uráunnae.’

tiráiyé.

³⁵ miráitana káqomma wannaabí agamatán-áipímmá Tébitima Áánûqtuqtaba tiráiyé.

‘miráinaa ení aokaq-náqá íma ayuwénana wenaúma kabirániye.’

téna Ítuqtaba tiráine.

³⁶ ánibo Áánûqtuma maa-márábí miráonae ti-qtátááqá wemá Tébitini ayáákaq mirá-uraiye. anaaékaqa Tébitima puítata wení aítubikon-amakaq uqtamákáawana kabiraráiyé.

³⁷ miráimanibo Ítumma Áánûqtuma pukáipike mamá itó-umakarai-naqa wenaúgoma íma kabiraráiyé.

³⁸⁻³⁹ miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. maamin-náqá Ítuma wemá keráwáqti kúmiq-yataaqa mamá paá umátikaniye. Mótetini ámáan-aikoma

keráwáqtí kúmiqa íma mamá paá umátikena keráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna ítiniye. miráimanibo maamin-nákómá Ítumma máqtemma yirummá ámê-kayukama yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyikena yeráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna tíniye.

⁴⁰ miráinaq keráwáqá atéráaro. naayóbáqá Áánûqtuma wení amuné-náqá Áábakaakama timá ámitana wemá tirái-qtataama káubiq keráwákáq pááq íyábáé. wemá maará-tiraine.

⁴¹ ‘ítáaro. keráwáqá akáyáán áraraq-wayukao, keráwáqá iyánáaq umáreq pukínoe.

kemá keráwáqtí aúkáapi ketí mayaímá kémayaunamanibo maami-qtatááqtabá móra-nakoma minnágoni áaimma timá-timinimanibo keráwáqá íma itáíq-itaiq ínoe.’

téna Áánûqtuni amuné-nákómá tiráine.” téna Póroma timá yímikaiye.

⁴² ániibo Póroyaa Páánabatima mi-mónóq-náúpáké yaúbama kégumoyata aarawaamá maará-tiraae: “kenákámá yauwéqma iréka káqo-Tabaatiraqa maamin-áímmá ókaraq ke-qtáámá timá tímékao.” téta yeráwáqá tirááe.

⁴³ miráitata yenákámá monoq-náúpáké yaúbama máápaq kégumoyata yaímma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama yemá Ítiráaeo-wayukate máa-kayukama yeráwáqá Póroyaa Páánabatiyaa min-nákátí yinaaeq waqmé urááe. miráitata yenákámá umá yíqtaaiq éta Áánûqtuni íráqô-qtataapi paá máero tiráiyé.

⁴⁴ ániibo káqo-Tabaatiraqa mi-márúkóní waaqókáké máqte-kayukama Áánûqtun-aama itánéta ya áíkutaee.

⁴⁵ miráimanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá aónaamma maami taíbaq-wayukama mórabi káíkuyowata yemá ítama táwîq kéeta yemá Póroma timá yímîn-aimma timá márúte yukááe.

⁴⁶ Póroyaa Páánabatima yenákámá anókaq ááyana tirááye: “áqnáabaqa kerátámá Áánûqtun-aama timá-timikauyamanibo keráwáqá maamin-áíkmá mamá tinaaeqpaq keyuwama minná keráwáqá kenamáárîq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íma mayánóe. ániibo keráwáqá ítáaro. íbêqa kerátámá tiyuwéka káqo-kayukayopaq yagaroqtamá kégouye.

⁴⁷ mirámô inaqa anómma uyátárai-naqa maará téna anón-anon-aimma keqtáá timá-timikaiye.

‘kemá keráwáqá Yéqtaaeo-wayukabimma ókáá kamá tágaikaae téq keráwáqá kétima-tikaune. ániibo

máqte-marabake-kayukama yíwáqnaa umá kétima-yiminana anaaékaqa kemá yeráwáqá yauwéqma yiwiránúne.’

téna Áánûqtuma tiráiyé.” téta Póroyaa Páánabati tirááye.

⁴⁸ ániibo káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéteta yeráwáqá min-áíqtábá Áánûqtun awîqa múte keyuyeta yimuqá makááe. miráitana máqtemma aarawaamá matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtuma mayánóe téna awaaméqá umáyíkarai-kayukama yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

⁴⁹ miráitana máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Áánûqtun-aagoma wéyáwé umá kanaaráq uráiyé.

⁵⁰ ániibo yaímma Ítiráaeo-annabike anó-kayukagaraq yaímma Yéqtaaeobake anó-noinimma Áánûqtukaq nunamummá tiráa-noinimma mamá íyaqa atáráawata Póroyaa Páánabatima áaimma átáma mamá táwîq umáyiketa yeráwáqtí márûpikemma paábaq waqtukááe.

⁵¹ ániibo yenákámá yítaukake yomá ayúqtuweta ‘móragaraq íma yauwéqma keráwáqtí táí-aaipe nékaq kóyuye.’ téta Aikónia-marabaq kóuraaye.

⁵² miráitata Ítun-anna-wayukama Áátioki-marabaq máa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémaraawana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yeráwápímmá ógikaiye.

14

Póroyaa Páánabati yenákámá Aikónia-marabaq máqe-uraaye.

¹ Aikónia-marupaqa yenákámá keqnáánîq umá Ítíraaeo-wayukati yirááti-naupaq uréta íráqôn-aimma tirááye. yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta taíbaq Ítíraaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítuqtaba itáíq-itaiq urááe.

² miráimanibo mi Ítíraaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma itáíq-itaiq kéeta yeráwáqá yaímma Yéqtaaeo-wayukati yúyánámmá mamá táwîq umáyiketa Káriqton-annati yíbâqawaayuma ítama táwîq urááe.

³ miráimanibo yenákámá Aikónia-marupaqa ayáqtáá-kanaama máeta uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-aimma kéteyana Áánûqtuma Aokaq-Áágóni akoqnáámá keyimitata yenákámá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa wenamáa wenôpake keyitata áraikoniq uráíye. netuqyaamá awaaméq-yátááqá tarôq urááye.

⁴ ánibo Aikónia-marupake-kayukama aarawaamá yeráwáqá yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta yaímma Ítíraaeo-wayukayopaq owata tébakaqa Ítuma yiwíkai-kayukayopaq urááe.

⁵ anaaékaqa Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítíraaeo-wayukagaraq yeqtí anó-kayukagaraq yeráwáqá aarawaamá áiqma áikuyikareta Póroyaa Páánabatima óqtatannapo yíkami-aimma tirááe.

⁶ ánibo Póroyaa Páánabatima maamin-áímmá kéiteta yenákámá péqmareta kaayaq-márúpáqá Arítaraabakaraq Tébeq-aukapaq kóuraaye. ánibo mi-kááyáq-márúqá Araaikóniabaq anó-marukoni aúkáapi wáqe-uraaye.

⁷ miráitata min-áúkápáqá máa-kayukabimma yenákámá mi átê-wataama Ítuqtaba tirááye.

Arítaraabaq Póroyaa Páánabatima máqe-uraaye.

⁸ Arítaraa-marabaqa móra aítuqa táwîq urái-naqa máqe-uraiye. ánibo min-náqá aítuqa miráuma táwîq uráimma naayóbáqá anóama marákáraipoana wemá kanaarác aammá íma uréire uráíye.

⁹ miráitana min-nákómá Póroni watáama kéitaitana Póro wemá maamin-nákóni itáíq-itaiq-yataakoma káonena wení aúyánápímmá téna ‘maamin-nákóqtábá kanaarác itó-uma uréire íniye’ téna ítaraiye. miráitana Póroma wenaúrapi karákéna tiráíye:

¹⁰ “emá itó-uma aítuqa yamá arupú uwo.” téna kêtítana min-nákómá wemá páátákáá itó-urena uréire uráíye.

¹¹ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póron áama kéiteta máqe-o-kayukama maami-qtátááqá káoneta yeráwáqtí yábikemma anókaq ááyama tirááe: “ketáái maníkómá wíyôpake waayúkaraa umá ketáárác kukááye.” téta yeráwáqá tirááe.

¹² miráitata yemá Páánabatimma áwîqa Tútie téta keyamameta ánibo watáama tirái-náqá Póromma Émitie téta áwîqa yarááe.

¹³ yeráwáqtí maníqá Tútikaq nunamummá tí-námmá anó-marukoni áwábaq wáqe-uraiye. ánibo mórama anó-nakoma Tútini áwîqa múte yaúyewai-nakoma wemá wíráati-yataariq umáketa awai-púrúmákáámá mi-márúkóni kurubín-óqtárác itó-urena Póromma Páánabatigaraq ikámma yiménáae téna uráíye.

¹⁴ ánibo timáyíkarai-nakarata Póroyaa Páánabatima yenákámá maamin-áímmá ítátuweta mirákómmá íma ígáae téta íyamma ôriq itata yenákátí unáákáqtôma yarácma mipí yuwéta uyaatéta máqte-kayukati aúkáapi uréta anókaq ááyama maará-tiraaye:

¹⁵ “maa-káyúkâô, nôraq itarác keráwáqá maami-qtátááqá tarôq kéoo? kerátámá keráwáqtê móraiq umá maa-márábí-káyúkámúye. kerátámá paá keráwáqa Áánûqtuni átê-wataama kêtima-timuye. naayó-qtátááqá yetíwîqa múte yaúyoqtabama minnábike waéqtikayaaka kerátámá íráuye. matúq-matuq umá maí-Aanuqtuma aabayákárác maragarác únókárác máqte-qtataakaraq máqte-kamma marabíkárác nópikárác tarôq urái-nakoqtaba timá-timeyaaka kerátámá íráuye.

16 naayóbáqá wemá iyúwáitata yeráwáqá máqte-marabake yeqtí yúyánákáq máqte-qtataaqa tarôq urááe.

17 miráitana máqte-tupaama wemá máqte-kayukati aúkáapimma yaímma-yataaqa káyimitata mi-qtátááqá yemá aónaraae. ániibo Áánûqtu wemá keráwáqá aaqá kítimitana keráwáqtí yókáq-yátááqá mamá parú kéitaq yókáké-qtátááqá mamá kéneq keráwáqá timuqá kémaraae.

18 miráitana Póro wemá maamin-áímmá waayúkama kétima-yimitatamanibo yeráwáqá íma kíteta yeráwáqá paá máqte-kayukabama aáwaqa agamá ákûq umáyikaiyaba yíkaraae.

Póromma óqtatannapo ikákaae téta tirááe.

19 yaímma Ítiráaeo-wayukama Áátioki-marabakekaraq Aikónia-marabake iráa-kayukama yeráwáqá waayúkati yúyánámmá mayéta Póromma óqtatannapo ikákaae. miráitata yemá Póroqtabama pukaíyáa téta anó-marupakema yabitimá paábaq márûte yukááe.

20 miráimanibo yaímma Ítun-anna-wayukama Póromma amakaq ya ikúyakaraawana Póroma itó-urena anó-marupaq yauwéqma utáiyé. ániibo aabáyaama Póroma Páánabatigaraq yenákámá Tébe-marabaq kóuraaye.

Póroyaa Páánabatima yenákámá Tíriabake yauwéqma Áátioki-marabaq irááye.

21 Póroyaa Páánabatima Ítuni átê-wataama Tébe-marabaq máa-kayukama kétima-yimeta Ítun-awikaqa netuqyaa-káyúkámá iyápó-annama mamá aúqyiketa anaaékaqa maréta Arítara-marabaq uréta mikákémmá Aaikóniabaq uréta Patíriyaa Áátiokaq urááye.

22 miráitata yenákámá mi kaumo-márábáq Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá akoqnáá kéumayiketa maará téta yenákámá akoqnáá umá tiráiyé: “keráwáqá maamin-áímmá itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. Áánûqtuma yábíkái-marupaqa uyáberanunataamanibo áqnáabaqa ketáámá ummaamá mamayéqtaae.” téta tirááye.

23 ániibo máqten-aukapaqa Ítun-aama itáa-kayukama áíkuyo-kayukati aúkáapikemma yaímma yetí anó-wayukama mamá tarôq umáyikaraaye. miráitata yenákámá aáwaqa awéta uréta Ítukaq nunamummá kéteta Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá uyátárai-nakoma yemmá yíwáqnaa ígáae.” téta tirááye.

24 anaaékaqa yenákámá Patíria-aukapaq kótámatuweta Paapíriya-marabaq urááye.

25 miráitata yenákámá Pégaabaq átê-wataama timá yímiqtuweta anaaékaqa Aatáaria-marabaq kukááye.

26 ániibo Aatáariabakemma yenákámá únópí-káárébi Áátioka-marabaq yauwéqma urááye. ániibo naayóbáqá mi-márúkákémmá Póroyaa Páánabatima yínêkuyeta nunamummá kéteta Áánûqtuni yíwáqnaa í-yátáákómá yenákáyôpaq máinata wení mayaímá mayaígáae téta tiráa-mayaima yenákámá mamá ánatatuweta irááye.

27 yenákámá Áátioki-marukaq iréta Ítun-aama kéitaa-kayukama mamá áíkuyikaraaye. ániibo Áánûqtuma yenákátê yagaroqtamá nôrawabi urái-qtataaqtaba kétima-yimeta maará téta tirááye: “káqo-kayukabimma Áánûqtuma aamá awíqyikena oqtamá íyikaitata yemá Ítun-aama itáíq-itaiq kéoe.” téta yenákámá máqte-kayukama timá yímikaaye.

28 ániibo yenákámá mi-káyúkátê taíbaq-kanaama máqe-uraaye.

15

Yérútáárebaqa monoq-áímmá kéitaa-kayukama áíkuma watáama tirááe.

1 yaímma Yúria-wayukama iréta Ítun-anna-wayukama maará téta watáama timá yímikaae: “keráwáqá Mótetini ámáan-aimma íma waráiyata kerawáqtí túma káráraiyanama kanaarâq Áánûqtuma íma kúmiq-yataapike tiwirániye.” téta tirááe.

2 yemá mirá-timatuwaawata Póroyaa Páánabatima min-áímmá kíteta yenákámá mi-káyúkátê íyamma éta akoqnáá umá aamá tirááye. miráitata yaímma yíbâqawaaraa-kayukama

Póroyaa Páánabatima timáyikaayata tébakaq-wayukate Yérútáárebaq uréta iyápó-annagaraq anó-kawaa-wayukama yekáq wataama móma téite urááe.

³ ánibo Áátioki-marabaq Ítun-aama itéta áíkuyo-kayukama yeráwáqá mi-káyúkámá timáyikaawata kégomma yemá Pinítiabakaraq Tamériabakaraq urááe. miráitata mi-kááyáq-áúkápáqá yemá Ítun-anna-wayukaraq timá tágeta káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma yirummá mamá waéraiye téta timá yímikaae. miráitata yemá Ítun-anna-wayukati íyaqa mamá íráqôniq urááe.

⁴ miráitata yeráwáqá Yérútáárebaq yewata yaímma timáyíkarai-kayukagaraq yetí kawáá-wáyúkágáráq yemá keyimoneta miráo-maarao timáyíkaraae. miráitata Póroyaa Páánabatima yenákátê Áánûqtuma nôrawabi i-qtátááqtábámá wataama timá yímikaaye.

⁵ ánibo yaímma Pérati-wayukabike Ítun-anna-wayukama itó-uma maará-tiraae: “tiwiránîqtaba yeqtí yúma kégaqeq yeráwáqá timá-yimiyata Mótetini ámaan-aimma wáráaro.” téta tirááe.

⁶ miráitata yaímma anó-monoq-wayukagaraq timáyíkarai-wayukagaraq mórabi áíkuteta min-áímmá timá uwákáae.

⁷ miráitata yemá taíbaq-aimma timátúwáawana Pítaama itó-urena maará téna timá yímikaiye: “ketíbâqawaayuo, naayóbáqá Áánûqtuma kemmá tiwiréna átê-wataama káqo-kayukabi mó-ketima-yiminata yemá kéiteta Áánûqtukaq itáíq-itaiq ígáae téna tiwíkaiye. minnáyaba keráwáqá itaraae.

⁸ Áánûqtuma máqte-kayukati íyaqnoabaqa káonenaboana yíyaqnoabaqa íráqôniq kéitana ke-qtáá kétiraatiye. miráitana wemá wení Aokaq-Áámá yeráwáqá keyimimma miráuma naayóbáqá keqtáá tímikainiq umá keyimiye.

⁹ Áánûqtuma wemá keqtáámá ôriq umá íma kétiraatenata yeráwáqá aokariq imá kéiye. ímiye. yeqtí yúma íkegaqeq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéowana wemá yeráwáqti yirunóbáké kúmiq-yataaqa mamá paá kéumayikaiye.

¹⁰ miráitaq yeqtí yúma kégaqeqtaba keráwáqá nôraq itaráq Áánûqtumma áyamma iníq kémakateo? miráitaq maamin-úmmáán-ámáán-áímmá monoq-áímmá kéita-kayukabimma íma yíméro. naayóbáqá ketítaubikotaama yeráwákáráq ketáágáráq maamin-úmmá yátááqá kanaaráq umá íma wakáunatae.

¹¹ miráimanibo ketáámá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéunanata wení íráqô-qtataaqa wenamáa wenôpake kéitana keqtáá mamá paá kéumatikenata tiwíkaipoana miraráá umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwíkaiye.” téna Pítaama tiráiye.

¹² Pítaa wemá mirá téna kítitata yaímma áíkutaa-kayukama yeráwáqá aamá íma téta yeráwáqá Póroyaa Páánabatima min-nákátí yúrapi karákáayata Áánûqtuma yenákátí iyáákaq máqtemma awaaméq-yátááqá tarôq umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiráátin-aimma yenákámá tirááye.

¹³ ánibo yenákámá maamin-áímmá timá ánatatuwaayana Yêmiti wemá tiráiye: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ketáámá itáaro.

¹⁴ Tááímoni Pítaama wemá keráwáqá timá-timikaiye. áqnáabaqa Áánûqtu wemá wení yabíkái-qtataaqa yúwáitana káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabimma kégumitana mi-káyúkábikémmá Áánûqtu wemá yaímma yiwíqma wení waayúkaiq uráiye.

¹⁵ minnáyaba naayóbáqá mórana Áánûqtuni amuné-náqá Êmoti wemá agamatá-kánnáábí maará-tiráine.

¹⁶ ‘uyátárai-nakoma Áánûqtu wemá tiráiye.

anaaeqáqá kemá yauwéqma yénúne.

miráinaq kemá yeráwáqá Tébitin-anna-wayukama aúgen-augen umáyikanune.

miráitata yeráwáqá miráuma móra-namma aútú kamá wáinikaa umá yeráwáqá mááe.

miráipoaq kemá mi-námmá yawítíma aúge-nakaa ónúnnama miráuma Tébitin-anna-wayukama mamá íráqôniq umá umáyikanune.

17 miráipoana máqtemma káqon-anna-wayukagaraq yaímma ketábá yiwíkauna-wayukagaraq yemá uyátárai-nakoqtaba abáá-inoe.'

18 téna naayóbáqá uyátárai-naqa Áánûqtumma wenamáárîq maamin-áímmá aúyánápi téna tiráiyé."

19 miráitana Yêmiti wemá móragaraq maará téna tiráiyé: "káqon-anna-wayukama yeráwáqá Áánûqtuma yirummá káme-kayukama ketáá íma ummaan-ámáán-áímmá yeráwáqá yiménúnatae.

20 minnáyaba ketáá aúbama agamá yeráwáqá paá maará timá-yimenunatae. 'yeráwáqá yeráwáqti maníkáq awéqa timátuweta yeqtáaimma táwîq kéomayiketa miraráá íoro. miráuma aarukáqá mamá yataí-áímmá íma tarôq ígáae. miráuma yaímma waí-waakoni naaemá íma néta móra-wamma ánúwaramma íbibamá íkamaraiye-kama naaemá íarena íma naaro.' téqtaa timá-yimenunatae téna Yêmiti tiráiyé:

21 "ánibo minnáyaba Mótetini ámán-aimma máqte-marupaqa monoq-náúpáqá Tabaati-yúpáamá yoráuma ítaraae." téna tiráiyé.

yeráwáqá aúbama agamá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama timáyikaraae.

22 miráitata yeráwáqá yaímma iyápó-annagaraq yeráwáqti aúkápimma yeqti anó-kayukagaraq awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukagaraq máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama yemmá yiwíkaae. minnámo yiwiráa-kayukama Póroyaa Páánabatite Áátioki-marupaq wígáae téta yiwíkaae. miráitata yeráwáqá kaayaq-nákámá Yúqtaatima móra-awíqa Paatáábati wegáráq móra-naqa Táératima yenákámá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôn-ano-wayukae.

23 maamin-áúbámá yetê mamé urááe:

"ketáámá keqtíbâqawaayutaama timáyikarai-wayukagaraq anó-kayukagaraq keráwáqá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama ketíbâqawaayuraa umá Áátioki-aukapaq Tíriyapakaraq Tirítiabaq máa-kayukama keráwáqtabá wágáae téqtaa kétunatae.

24 yaímma-wayukama keqtáábikémmá keráwáqtpaq uréta yeráwáqá kaaqaari-áímmá téta keráwáqti túyánámmá mamá táiq kéoe-aimma ketáá itáunataamanibo keqtáábikémmá aamá yeráwáqá íma mamé uréta yeráwáqá paá kaaqaarigónîq kéoe.

25 miráitata ketáámá minnáyabataa aamá timá móra-akaq maréqtaa keqtáábikémmá kaayaq-nákámá timáyikaunataa yenákámá yagaroqtamá ketáá tikái-nakama Páánabatiyaa Pórogaraq keráwáqtpaq yeráwáqá kéoe.

26 yenákámá ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni mayaírákémhá puíyóyaqtabama íma ikatîqa kéoye.

27 miráitaqtaa ketáámá kaayaq-nákámá Yúqtaatiyaa Táérati yenákámá timáyikaunataa keráwáqtpaq kéoyapoata yenákámá yenamáárîq mimórá watáama agayáuna-aimma mó-tima-timiyaq itánoe.

28 ánibo keqtáábímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mimóráq-túyánámmá kétimitaqtaa ketáámá aamá timá móra-akaq maréqtaa ummaa-yátááqá keráwáqá íma mayánoe téqtaa ketáámá pááqyan-amaan-aimma paá agatáunatae.

29 itáaro. maníkáq awéqa timátuweta yimíyan-aawaqa íma naínoe. waí-wáákóní naaemá íma néta móra-wamma ánúwaramma íbibamá íkamaraiya-kamma íma naaro. miráuma aarukáqá mamá yataí-áímmá íma tarôq oro. mirá-qtataariq éqa keráwáqá íráqôniq ínoe. áre." téta min-áúbábí tirááe.

30 miráitata yemá maamin-áúbámá maméta Áátioki-marabaq kóuraae. Áátioki-marabaq kéwetama áíkuma itáiq-itaiq kéo-kayukama maamin-áúbámá maméta móma yímikae.

³¹ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áúbágómá umá yíqtaaiq iqtábá yoráuma ítátuweta yeráwáqá yimuqá ôriq umá makááe.

³² miráitata Yúqtaatiyaa Táératima yenákámá Áánûqtuni amuné-nákórátámá yenákámá mi-kayúkábímmá ayáqtaákaq watáama téta Káríqton-anna-wayukati yirummá mamá akoqnaá umáyíkaraae.

³³ miráitata yenákámá Áátioki-marupaqa pááqyamma ayáqtaá-kanaama kémaeyata yetíbâqawaayuma min-nákámá iyuwáiyáqtabá timá kaayoné umáyíkaraae.

³⁴ miráimanibo Táérati wemá yuwéna mibáq Áátioki-marabaq máqe-uráie.

³⁵ Póroyaa Páánabati yenákámá Áátioki-marupaqa netuqyaa-kánáámá taíbaq óq-wayukate yagaroqtamá kémaeyata Áánûqtuni watáama kéyiraateta timá yímikaaye.

Póroyaa Páánabati yenákámá yatákááye.

³⁶ yaímma-kanaama yátáitana Póro wemá maará téna Páánabatimma timá ámikáie: “kerátámá máqte-marabaq uréire umá Áánûqtuni watáama timá yímikauya-kayukama yeráwáqá íráqôniq umáwaq uyátárai-nakokaq itáíq-itaiq kéino téna tiráie.

³⁷ miráitana Páánabatima Yóáane Máákima awíqmena yenákátê wínéna uráie.

³⁸ miráimanibo Póroma maará-tiráie: “naayóbáqá wemá Paapíriya-marukaqa tiyuwénarata wemá maami-máyáímá íma mayéna kóuraipoaka wemá kerátátê íwiniye.” téna tiráie.

³⁹ miráitana Póroyaa Páánabatima yenákátí yúyánákómá íma móraiq uráibo ôriq-oriq itata mikáké yaíkaa q urááye. miráitana Páánabatima Yóáane Máákimma awíqmeta yenákámá únópi-káárébi uréta Táíparati-marabaq kóuraaye.

⁴⁰ ániibo Póroma Táératimma awíqmeta kóyata Ítun-anna-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoni kaayoné-yátáqá kenákátê waíno.” téta tirááe.

⁴¹ ániibo Póroma Táératimma awíqmeta Tíriabakaraq Tirítiabakaraq kéwena Ítun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqti yúyánámmá mamá akoqnaá uráie.

16

Tímoti wemá Póroyaa Táératite yagaroqtamá uráie.

¹ Póroyaa Táératima Tébe-marabakaraq Arítaraa-marabakaraq uráie. ániibo mi-márúkáqá mórama Ítun-anna-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tímotie. mórama Ítiráaeo-annabiken-inikoni áanikoe. min-íníkmá Ítukaq itáíq-itaiq miráimanibo aboámá Karíki-nare.

² miráitata yaímma Ítun-anna-wayukama Arítaraabakekaraq Aikónia-marupakekaraq yemá Tímotin áaikoma yeqti yúrikaq íráqôniq uráie.

³ ániibo Póroma Tímotimma ketê wíkáae ténaboana wení aúma kárataie. Ítiráaeo-wayukama mibáq máaqtabae téna miráuraimanibo wení aboámá Yéqtaaeo-naqa máetata máqte-kayukama aónaraae. Ítiráaeo-wayukayaba íyamma iyá téta wení aúma kárataie.

⁴ ániibo yeráwáqá anó-marupaq kéweta naayóbáqá Káríqton-annagaraq aúbabi agamá tiráan-aimma kétima-yimeta ‘keráwáqá maamin-áímmá wáráaro’ téta tirááe.

⁵ miráitana máqten-aukapake Káríqton-anna-wayukama yeráwáqá akoqnaá umá itáíq-itaiq kéowana móra-mora-taoqa taíbaq yorupamá móraibi yoráutaae.

Póroni kaikáá-qtátáaré.

⁶ yeráwáqá maréta Parítia-marabake Karétia-marabaq kéowana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Étia-maragoni aúkaapimma Áánûqtun áama abarokáq mó-tiyaba íma iyúwáitata tirááe.

⁷ miráitata yeráwáqá maréta Mítia-marukaq uréta mikákémmá yeráwáqá Pitínia-marupaq wínéta kéowana Aokaq-Áágómá yeráwáqá yáqtokáie.

⁸ miráitata yeráwáqá Mítia-marukaq kótámatuweta Taróqaati-marabaq urááe.

9 mi-nókáámmá Póroma móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. miráitana mórana Maaterónia-marupake-nakoma itó-urena Póromma inaa-inaa tiráiyē: “emá Maaterónia-marabaq iréwaq keqtáá tiwáqnaa uwo.” téna kítitana aónaraiye.

10 ániibo Póroma mirá-qtátááqá káonaiqtaba páátákáá kemá Arúkegaraq ketáámá yokaa uréta aammá ónúna-aqtabataa abáá-uraunatae. miráitaqtaa ketáá utáunataama Áánûqtuma mi-káyúkábí átê-wataama mó-tima-yimero téna kétaayaiye téqtaa ketáá tiráunatae.

Aríriaama Káríqton-annama aúkáiye.

11 ketáámá Taróqaati-marukakemma únópi-káarébi kéunanataa únópi-kááregómá maréna Tamáatarati-marabaq uréna káqon-aabayanapimma mikákémmá Niyáápori-marukaq uráunatae.

12 ániibo mikákémmá ketáá mi-márúqá yuwéta Píripaabaq uráunatae. Maaterónia-wayukati anó-marukaqa naayóbáqá Arómani-wayukama yeráwáqá mi-márúkáqá ya máqe-uraane. miráitaqtaa mi-márúkáqá ketáámá yaímma-kanaama ya máqe-uraunatae.

13 ániibo Tabaati-yúpáámá ketáámá anó-marupakemma yuwéta máápaqa móra-nokoni áwabaq nunamummá ténaqtaa kéunanataa min-áúkápáqá yaímma-noinimma yemá mórabi áíkuma máawaqtaa yeráwáqtê ketáámá wataá-wataa tiráunatae.

14 ániibo mi-nóinípkémmá móra-inikoni áwîqa Aríriaae. wemá Táiyátáera-marapakenimma wemá karogaro-tábáráábémá yakáqma anó-kayukama kéyimena minnárake móneqa kémayena Áánûqtukaq nunamummá téwain-inikomma wemmá uyátárai-nakoma wení aúyánámmá mamá íraqôniq umákáitana wemá Póron áama ítaraiye.

15 ániibo min-íníkomá yaímma wení waayúkagaraq yeráwáqá Ítuqtaba nommá péqtuwaawana min-íníkomá maará-tiraiye: “kemá áraimma uyátárai-nakokaq itáíq-itaiq kéonaqa keráwáqá kanaaráq máqtemma ketí naaúpaq yero.” téna titaqtáá ketáá wení-naupaq uráunatae.

Póroyaa Táératima yenákámá Píripaabaq ánná-naupaq máqe-uraaye.

16 móra-taoqa ketáá nunamummá tí-márúpáq kéweqtaa mórana paá-mayai-inaaruma aónaraunatae. ániibo wepímmá táí-aagoma máena mi táí-áágómá wemmá amuné-áímmá tiráiyē. anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtaba kítitana min-ínáárúgóní kawáá-wáyúkámá wení akoqnáárake móneqa mayéwaone.

17 min-ínáárúgómá Póroqaraq ketáái tinaae kéyena wemá anókaq ááyama tiráiyē: “maami-káyúkámá yemá mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni mayaí-wáyúkábóata yemá Áánûqtuma keqtáá kúmiq-yataapike tiwiránîqtaba wataama kétima-timetaae.” téna min-ínáárúgómá tiráiyē.

18 máqte-tupaama min-ínáárúgómá min-áímmá timáe kéuwitana Póroma min-áímmá itáimma ábôgaitana wemá waéqma min-ínáárúmá káonena maará téna táí-aagoqtaba tiráiyē: “Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakon áwîkaq emá min-ínáárúgóní arunóbáké ayuwé paábaq kóao.” téna kítitana páátákáá táí-aagoma ayuwéna kóuraiye.

19 ániibo min-ínáárúgóní kawáá-wayukama aónaamma yemá móneqa mayéwaon-aaimma táí-aagoma ayuwéna kégoiqtaba mi-káyúkámá yemá Póroyaa Táératimma yáqtoqma yiwíqmeta máqte-kayukati yúbáq anó-kawaa-wayukaraq urááe.

20 mikákémmá yiwíqmeta aamá ítama yainai-wáyúkáráq uréta maará-tiraae: “maamin-nákámá yenákámá Ítiráaeo-nakaboata ketáái márûqa mamá táwîq kéoye.” téta yemá tirááe.

21 miráitana yenákámá keqtááyábá káqon-aaimma ‘wáráaro’ téta kétéyamanibo ketáámá Arómani-wayukama min-ááímmá waraíyábá aammá áúkaiye.” téta tirááe.

22 ániibo aarawaamá yemá máqtemma min-nákátí paá-yubi kémaraaqtaba aamá ítama yainai-wáyúkámá yemá Póroyaa Táératini kúberai-unamma ayúqtuweta máqte-kayukama ‘tebûqa yíméro’ tewata yemá maami-kááyáq-nákámá tebûqa yímikaae.

²³ miráitata yeráwáqá maamin-nákámá tebûqa yímítuweta yiwíqmeta ánná-naupaq móma yíkáreta ánná-wayukati kawáá-nákóqtábá oqtamá umá akoqnáá uwo' téta tirááe.

²⁴ ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá maamin-ákóqnáá-áímmá iténa wemá maamin-nákámá yiwíqma naaún-arunobaq yíkarena yenákátí yítaukaqa akoqnáá-annanapo kúyikatuwena iyúwáitata min-náúpáq máqe-uraaye.

²⁵ nokáámma Póroyaa Táératima Áánûtukaq nunamummá timátuweta imá kéteyata ánná-wayukama yemá itaraae.

²⁶ mirá kéitana páátákáá anómma márûma yokéna ánná-wayukati naakóní ábo-tagoma karekóq uráiyé. páátákáá máqten-anna-wayukati iyáápikeka akoqnáá-annagoma máqtepaq yarákuraiye.

²⁷ miráitana ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá itó-urena aónaimma ánná-nakoni máqten-oqtagoma íguraiye. máqtemma ánná-wayukama kóuraawaa téna wení tokóru-yakaa-puma yabitiréna wenamáárîq wení ánûwaramma araráánéna uráiyé.

²⁸ mirá kéitana Póroma anókaq ááyama tiráiyé: “emá enamáárîq enaúma íma mamá táwîq uwo. ketáá máqtemma kanaaráq máunatae.” téna Póroma tiráiyé.

²⁹ ániibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma ikatíq kéitata ‘ómmá kúraqme yero’ titata ómmá kúraqma tágaraawana wemá uyaaténa Póroyaa Táératiti yítaupi aiqá ya atákuraiye.

³⁰ ániibo mi-kawáá-nákómá Póroyaa Táératimma yiwíqmena máápaq kumá yaúbarena maará téna timá yímikaiye: “kenákámá umaataráaya-nakao, nôraq kéonanawaq Áánûqtuma kemmá mamá atóbatikaniyo?” téna wemá tiráiyé.

³¹ ániibo yenákámá maará téta timá ámikaaye: “emá Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéinana Áánûqtuma emmá kúmiq-yataapike káwirainana ení aara iyápógaraq móraiq oro.” téta tirááye.

³² miráitata yenákámá uyátárai-nakon-aama kétimameta máqtemma wení naaúpaq máa-kayukayabagaraq timá yímikaaye.

³³ mi-nókáámmá Póroyaa Táératimma tebûqa yímíqmaraapimma yenákátí náomma nommá kumá tete kéumayikena min-nákógárâq máqtemma wení aara iyápóma yeráwáqá Îtuqtaba nommá pékaae.

³⁴ miráitana wemá Póroyaa Táératima yawíqmena wení naaúpaq uténa aáwaqa yímítata narááye. ániibo wemá wení móra-naoq-wayukagaraq wegárâq máqtemma Áánûqtun-aama itááqtaba yimuqá makááe.

³⁵ aaqá iráráitata aabáyaanapimma aamá ítama yainái-wáyúkámá yaímma i-wáyúkámá timáyiketa ‘min-nákámá timáyíkénata kóotao’ téta máma timá ámikaae.

³⁶ miráitana ánná-wayukaraq kawáá-nákómá Póromma timá ámikaae: “aamá ítama yainái-wáyúkámá téta ‘kenákáyábámá iyúwénata kóotao’ téta tepóaka yaákare kóyuye.” téna timá yímikaiye.

³⁷ Arómani-wayukati ámáan-aimma téna “Arómani-wayukama tebûqa íyimero.” kétepoana Póroma maará téna timá yímikaiye: “kerátámá Arómani-nakamuyamanibo yemá kekárátábíkémhá árain-aimma íma ítama yaíkaae. ímiye. aarawaatí yúrikaqa paáyaba kekárátámá tikakaakarataae. miráitata yemá kekárátámá ánná-naupaq tikaraae. ániibo íbêqa kekárátámá aúparâq timátikanetaq kéoo? árainma ímira-inoe. yenamáárîq iréta kekárátámá mamá máápaq márûte tiyuwánôkarataae.” téna Póroma tiráiyé.

³⁸ ániibo i-wáyúkámá maamin-áímmá maméta aamá ítama yainái-wáyúkárâq mó-tima-yimewata yemá min-áímmá itáamma Arómani-nakaboata ôriq umá ikatíq urááe.

³⁹ miráitata yeráwáqá uréta min-nákámá mó-tima yiruqtabá umáyiketa máápaq iyúwáawata ‘mi-márúqá yuwéka kóokao’ téta yeráwáqá tirááe.

⁴⁰ miráitata yenákámá ánnábike yuwéta Aríriaani naaúpaq urááye. mibâq yenákámá yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yimónatuweta Îtuni watáama kétima-yimeta yeráwáqti íyaqa mamá akoqnáá umáyiketa yenákámá kóuraaye.

17

Tetarónáikaq-wayukama Póroyaa Táératima yíkamineta urááe.

¹ Póroyaa Táératima yenákámá maréta Áápîpori-marabakemma Aaporónia-marukaq uréta mikákémmá maréta Tetarónáikaq Ítiráaeo-wayukati monoq-námmá wái-marukaq urááye.

² miráitana naayóbáqá Póro wemá mirá éwainiq umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáqá kaumo-Tábáátigóni aúkápimma wemá yeráwáqtê yagaroqtamá maéna Áánûqtuni wanaabi agamatán-áímmá timá-yimikaiye.

³ ániibo wemá Áánûqtuni áaimma kétima-yimena “keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakoma wemá aú-tiqa mayéna pukéna itó-iniye” téna tiráimma “maamin-náqá wemá Ítue. wemá keqtáái kúmiq-yataapike tiwirániye.” téna Póro wemá tiráiyé.

⁴ miráitana mi-káyúkábikémmá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtqtaba kéiteta yeráwáqá Póroyaa Táératiti yinaae wakááe. yaímma Karíki-wayukama yeráwáqá Áánûqtqtaba itáiq-itaiq kéo-kayukama kaayaq-nákátí yinaae kéwaraawata yaímma anó-noinimma yeráwákáráq mirá-uraae.

⁵ miráitana yaímma Ítiráaeo-wayukati íyakoma táwîq kéiteta yeráwáqá yaímma-wayukama oótamma íma makáa-kayukagaraq yaímma táí-wayukama timáyíkaawata yeráwáqá márûqnohaq uréire kéeta anókaq ááyama aamá kététa Yéitonini naammá yeráwáqá ya ikúteta Póroyaa Táératima máqte-kayukati yúrikaq yiwíqmeta yinéta urááe.

⁶ miráimanibo yeráwáqá íma mi-kááyáq-nákámá yimóneta yeráwáqá Yéitonikaraq yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yáqtoqma yiwíqmeta kámááni-wayukaraq kéyeta yeráwáqá maará téta anókaq ááyama tirááe: “maami-káyúkámá yeráwáqá máqten-aukapaqa táí-aaimma tarôq umáe uréire kéeta íbêqa yeráwáqá maa-márúkák ketáábí ya mááe.

⁷ ániibo Yéitonima wemá mi-káyúkámá yiwíqmena wení naaúpaqa ma keyikaiye. máqtemma yeráwáqá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni ámáan-aimma kárateta tirááe: “káqomma yabíkái-naqa máimma áwîqa Ítue kéte.” téta tirááe.

⁸ aarawaagáráq kámááni-wayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá máqtemma ôriq umá íyaqtaba urááe.

⁹ miráitata Yéitonigaraq wetê oq-wáyúkágáráq yeráwáqá máqtemma móneqa meyanîq umátúwáawata anó-kamaani-wayukama yeráwáqá iyúwáawata kóuraae. Póroyaa Táératinopake nékaq máiyaq yetí móneqa yauwéqma yimínoe.

Póroyaa Táératí yenákámá Périabaq mayáimá matááye.

¹⁰ kumayuqá aúráitata nokáamma Póroyaa Táératimma yíbâqawaaraa-kayukama yenákámá Périabaq timáyikaayata mi-márúkák uréta yenákámá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uyábékaaye.

¹¹ ániibo Ítiráaeo-wayukama Périabaq máa-kayukama yeráwáqá íraqôniq umá Áánûqtuni watáama itéta yaímma-wayukama Tetarónáikaq máeta Áánûqtuni watáama íma itáa-kayukaraa yeráwáqá íma urááe. ániibo máqte-tupaama yeráwáqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáámá kéyorauteta Póroni watáama ‘árainabiyo?’ téta yeráwáqá tirááe.

¹² miráitata taígani aarawaamá yaímma Karíki-wayukabike yaímma waagáráq anó-noinikaraq yeráwáqá Áánûqtqtaba itáiq-itaiq kéeta yirummá ámikaae.

¹³ Póro wemá Áánûqtuni watáama Périabaq máa-kayukama kétima-yimitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Tetarónáikaq máa-kayukama yeráwáqá itéta mi-márábáq uréta aarawaamá Póroni watáama kéita-kayukati yúyanámmá mamá tawîq umáyikaraae.

¹⁴ mirátata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá páátákáá Póromma únón áwabaq timákáawana kóitata Táératiyaa Tímotima Périabaq paá máqe-uraaye.

¹⁵ ánibo Póromma aapaké awíqmeta ye-káyúkámá Áátenibaq nékaq mó-ayuweta yemá yawwéqma Péríbaq kégowana Póro maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá móma Táératiyaa Tímotima timá-yimiyatawaq yenákámá páátákáá ketôpaq yetao.” téna timá yímikaiye.

Póroma Áátenibaq Ítuni watáama tiráiyé.

¹⁶ ánibo Póroma Táératiyaa Tímotiti yiwémá Áátenibaq máena aónaimma mi-márúkáqá yaataq ikúqma waayúka óiqa tarôq umáketa minnáraq nunamummá kétéwana Póroma minnáma aónaimma wení áyakoma táwîq uráiyé.

¹⁷ miráitana wemá máqte-tupaama monoq-náúpáqá uténa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukagaraq yemmá akoqnáá umá watáama tiráiyé. miráitana máqte-tupaama waabá-káyúkámá áikutaawana yeráwáqtí yúraqaq agarokáq watáama tiráiyé.

¹⁸ ánibo yaímma yeqtí yirááti-wayukama yetí tugarukón áwîqa Epikúriayaa Atóika yemá Pórote kárún-aaimma tirááe. yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá aamá íma Ítarai-nakoma waayúkama timónaigaae téna mirá kéiyé. netuqyaan-áímmá tin-nákómá nóin-ainaq tínénaq kéiyó?” téta kétéwata yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá káqo-marupake kaaqaari maníkóní watáama kétiye.” téta tiráamanibo Póroma Ítuni átê-wataama kétimayimena Ítuma pukéna itó-uráiqtaba kétima-yimitata yeráwáqá mirán-áímmá tirááe.

¹⁹ miráitana yeráwáqá Póromma awíqmeta káánítôre-wayukaraq uréta yemá maará téta tirááe: “emá aúgen-aimma máqtemma aarawaamá timá-yimen-aimma tinaqtaa itáano.

²⁰ maamin-áímmá ténaqtaa ketáá itáúnama aokaríq kéiyé. miráinaa min-áíkoní áaimma tinaqtaa itáano.” téta tirááe.

²¹ Áátenibaq-wayukagaraq káqo-marupake Áátenibaq yama kémae-kayukama yemá yeqtí anó-kanaama yuwéta mikáq yama máeta máqtemma aúgen-aiqtaba kéiteta téite urááe.

²² ánibo Póroma káánítôre-wayukati áikuma máa-marupaq Éríáapagatiq wenáwîqa itó-urena wemá tiráiyé: “keráwáqá Ááteni-wayukao, keráwáqtí maníkókáq akoqnáá umá nunamummá kétéwaq káonaune.

²³ miráitaq kemá uréq keráwáqá nunamummá kéte-naupaq utéq aónaraunama keráwáqtí maníkókáq agamá amí-yáréráqá móra áubama maará téq agamakááe. ‘maaminnáma ketáá íma aónarauna-naqa móra uyátarai-nakoe.’ téq agamakéq min-náqá keráwáqá íma aónareq wekáq nunamummá paáyaba tiráamanibo íbêqa kemá min-nákóní watáama kétima-timune.

²⁴ ánibo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa tarôq uráiyé. miráitana Áánûqtuma wenamáa wíyopakaraq mararákáráq anómma uyátá-maqma máiyé. miráitana wemá waayúkama iyáápike umaráan-naupaqa íma kémaiye.

²⁵ ánibo Áánûqtu wemá móra-yataaqtaba íma aqtórárîq kéena móra-nakoni ayáákogaraq mamá tíwáqnaa íniye. téna íma kémaiye. ímiye. wemá wenamáárîq máqte-kayukabimma aúgen-auwaraima kéyimena máqte-qtataakaraq aama kéyimiye.

²⁶ miráitana kímora-naqa wemá tarôq uráitana wepíkémá mamá netuq-wáyúkámá abarokáq urááwana wemá mamá máqte-marabaq yíkaraiye. miráitana wenamáárîq yeráwáqtí máe-kanaama maréna yeráwáqtí máa-maruqa kéyimena uráiyé.

²⁷ ánibo Áánûqtuma miráuraipoata yeráwáqá wemmá abáá kététa wemmá aónainoe. miráitana Áánûqtuma keqtáá móra-mora-yutaa ketáái nékaq íma máiyé.

²⁸ ‘miráitaqtaa ketáámá wepí máeqtaa ketáámá tú aréqtaa uréire kéunataae.’ miráuma naayóbáqá keráwáqtí aamá Ítaraa-kayukama yemá tirááne; ‘ketáágáráqá Áánûqtuni iyápó-annataa máunatae.’ téta tirááne.

²⁹ owé. ketáámá Áánûqtuni iyápó-anna máeqtaama weqtábámá íma áwáarara kain-óqtánábi mónerabi óqtane. Ítenatae. móra-yataaqa waayúkagoni ayáápikenabi aúyánápíké tarôq umákáraiye téqtaa íma ténátae.

³⁰ naayóbáqá waayúkama aamá íma ítaraa-kanaaraqa yeráwáqá nói-qtataarabi minnáráqá tarôq kéowanama Áánûqtu wemá aamá minnáyaba yainái-áímmá íma tiráine. íbêqa wemá máqte-marupaq máa-kayukayabama téna 'keráwáqá keráwáqtí táí-aaipike waéráaro.' téna kétiye.

³¹ miráitana Áánûqtu wemá móra-kanaama maréna móra-taoqa máqte-kayukama kateko-yátáákáq yeráwáqtí yáaiqtaba aamá ítama yainánîn-naqa awíkaipoana weqtábá ketáá itáíq-itaiq ónúnataama min-náqá wemmá pukáipike mamá itó-uyakaraiye." téna Póroma Ááteni-wayukama tiráiyé.

³² yeráwáqá itáamma maamin-náqá Ítuma wemá pukéna itó-urain-aimma Póroma kítitata yaímma-wayukama yeráwáqá kéiteta wíríaa kéowata yaímma yeráwáqá tirááe: "emá móragaraq maamin-áíqtábá kétinaqtaa anaaékaqa itáano." téta yerwáwáqá tirááe.

³³ miráitana Póro wemá mi-káyúkámá iyuwéna kóuraiye.

³⁴ ániibo yaímma-wayukama Póroni anaaé kéwaraawata káánítôre-wayukapikemma móra-naqa áwîqa Taeonítíati wegáráq móra-inimma áwîqa Aráámari wegáráq yaímma-wayukagaraq Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

18

Póroma Kóriti-wayukabi mayaímá matáiyé.

¹ anaaékaqa Póro wemá Áátenibaq yuwéna Kóriti-marabaq uráiyé.

² ániibo mórama Ítiráaeo-naqa wenáwîqa Akíra wení márûqa Pááqtatibaq naayóbáqá Akíra wegáráq wení ánáakoma áwîqa Patíra yenákámá Ítari-maruqa yuwéna yaímma Ítiráaeo-wayukayaba Ítari-marupake anó-kawaa-nakoma áwîqa Karótiatima téna máqtemma Ítiráaeo-anna-wayukama kóoro téna titata iráa-kayukayopaq uráiyé.

³ miráitana Póro wemá yenákátê kémaena naayóbáqá kémayai-mayaima kémayena yíwáqnaa kéena tabarááberaq-namma urááe.

⁴ ániibo máqtemma Tabaati-yúpáámá Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uténa yeráwáqtê Ítiráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq máitata móra-mora-yuma yemá itó-uma yeqtí watáama tirááe.

⁵ ániibo anaaékaqa Táeratiyaa Tímoti yenákámá Maaterónia-maruqa yuwéna kégumoyana máqte-tupaama Póro wemá akoqnáa umá Ítiráaeo-wayukabimma min-áímmá kétima-yimena "Ítuqtabama keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nare." téna timá yímikaiye.

⁶ miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá áyoqa káyeta weqtábá waáq táimma tirááe. miráitana Póro wemá itó-urena abíkáké káitôma popoq umátuwena wemá tiráiyé: "keráwáqá auyokiyamma minnâ kanaaráq keráwáqtí minnáe. ániibo íbêqa kemá keráwáqá tiyuwéq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukayopaq kégoune." téna Póro timá yímikaiye.

⁷ ániibo Póro wemá iyuwéna móra Yéqtaaeo-nakoni naaúpaq ko mánena uráimma min-nákón áwîqa Títíá Yátati ániibo min-nákómá wemá Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana wení naammá Ítiráaeo-wayukati monoq-nákóní waaqókáq wáqe-uraiye.

⁸ miráitana mórama Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Karípu wegáráq máqtemma wení aara iyápógaraq yeráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq kéowata yaímma Kóriti-wayukama yeráwáqá Póron-aama kéiteta yeráwáqá Áánûqtuqtaba kéiteta Ítuqtaba nommá pékaae.

⁹ ániibo móra-nokaamma uyátárai-nakoma wemá kainapákáá umá Póromma maará téna timá ámikaiye: "Póro, emá íma ikatíq léaq maamin-áímmá iyuwao. emá paá tíq-tiq umá timá-yimiyó.

10 kemá etê yagaroqtamá mánunaboana móra-nakoma íma emmá ikaména mamá táwîq umákaniye. ániibo maami-márúkáqá ketí waayúkama taígani-kayukama mááe.” téna Áánûqtuma tiráíye.

11 ániibo Póro wemá mi-márúkáqá móra-karitimaatigaraq abapaké móra-wiyomma kémaena wemá mi-káyúkábímmá Áánûqtuni watáama timá yímikaiye.

12 anaaékaqa Arómani kámááni-wayukama yeráwáqá móra-naqa Kááriomma timáketa móra-marukoni naayón-áwíqá Akááiya íbêqa káqon-awiqa Karíti mi-márúkáq anó-kawaa-naqa ‘maao’ téta tirááe. miráitata mi-kánááráqá Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá ááíqa Póromma kéumaketa awíqmeta kawáá-wáyúkáq urááe.

13 ániibo yeráwáqá maará téta tirááe: “maamin-nákómá wemá máqte-kayukabimma téna “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna “wemá Ítiráaeo-wayukati yáaimma mamá táwîq kéíye.” téta yeráwáqá tirááe.

14 ániibo Póro wemá watáama tínéna kéitana Kááριο wemá Ítiráaeo-wayukama timá yímikaiye: “maamin-nákómá wemá táí-aaimma tarôq éna móra ámáan-aimma araténa uráinaqa minná kemá keráwáqá Ítiráaeo-wayukati táama itánúnamanibo

15 mórama keráwáqtí tíwîkaraq yaímma keráwáqtí táaiqtabama íma maamin-áímmá maméraq kemmá máma timá-timiyaraq kemá aamá ítama yaináano.” téna aamá ítama yaináí-nákómá tiráíye.

16 mirá téna aamá itaí-nákómá wemá maami-káyúkámá yaináí-náúpáké waqtúwáitata kóuraae.

17 ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá mórama Ítiráaeo-wayukati anó-kawaa-naqa monoq-náúpáqtábá wenáwîqa Tóqtanimma yáqtoqma aamá ítama yaináí-márúkóní waaqókáq tebûqa ámikaae. aamá ítama yaináí-náqá Kááριο wemá minnýaba taíbaq-auyanamma íma ítaraiye.

Póroma yauwéqma Áátioki-marabaq iráíye.

18 Póro wemá Kóriti-marabaqa netuqyaa-túpáámá kémaena wení ábâqawaaraa-kayukate íráqôniq umáyikena wemá mórama únópí-káárébí maréna Tíria-marabaq uráíye. miráitana Patíragaraq Akíra yenákámá yagaroqtamá Pórogaraq urááe. ániibo áqnáabaqa Tékariabaq wemá mórama yanaan-áímmá ánatanena Ítiráaeo-wayukati yáaimma waréna wení aqnótáuma kárátaiye.

19 miráitata yeráwáqá maréta Ipítiani-wayukati márûkaq uréta Póro wemá Patíragaraq Akíra yenákámá iyuwéna wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna watáama akoqnáá umá timá yímikaiye.

20 ániibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá téta ‘Póro wemá yeráwáqtê ayáqtáá-kanaama kémaena wíniye’ téta tirááamanibo Póroma yeráwáqtí yáama íma ítaraiye.

21 miráitana Póro wemá tiráíye: “Áánûqtu wemmá akáinanama wemá kanaaráq kemmá timátíkainaqa keráwáqá ya timónanune.” téna timátuwena Póro wemá yauwéqma kúmîtaqtaa ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Ipítiani-marama yuwéqtaa kóuraunatae.

22 ániibo únópí-káárégómá maréna Tétaría-marabaq uráitana Póro wemá Yérútáárebaq uténa Ítun-aama kéitaa-kayukama ‘mirá-maara oro’ kétima-yimena timá íráqôniq kéumayikena wemá Áátioki-marabaq kóuraiye.

Póroma yauwéqma kaumobáriq umá aammá uréire uráíye.

23 ayáqtáá-kanaama Póro wemá Áátioki-marabaq máqena anaaékaqa wemá maréna káqo-kaqo-marupaqa Karétiabakaraq Parítiyabakaraq kéwena máqtemma Áánûqtun-aama kéita-kayukati yúyánámmá mamá íráqôniq kéena watáama timá yímikaiye.

²⁴ miráitana móra Ítiráaeo-nakon-awiqá Aapóro wení márûqa Érékáánaria mikáké maréna Ipítiani-marabaq uráiyé. ánibo min-nákómá wemá íráqôn-aimma kétena Áánûqtuni watáama agamatán-áímmá ítarena

²⁵ Ítuma ketáái kúmiq-yataapike kétiwiraiqtaba ítarena wení arukómá íráqôniq kéitana máqte-kayukama uyátárai-nakoni aammá waráíqtábá timá-yimikaimanibo wemá paá Yóáanenin-aiqtaba nommá péqyikaraiye. Ítuma káqomma péqyikaiyaba íma ítaraiye.

²⁶ ánibo wemá akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpápá máqte-kayukama Áánûqtuni watáama kétima-yimitata Patíragaraq Akíra yenákámá awíqmeta yenákátí naaúpaq uréta Áánûqtuni aammá waráá éta timá íráqôniq umá ámikaaye.

²⁷ anaaékaqa Aapóro wemá Karíki-marupaq wínéna kéitata yaímma Ipítiani-marupaq Áánûqtun-aama kéita-kayukama yeráwáqá wemmá áwáqnaa umá aúbama agamá ámêwana wemá maména móma Karíki-marupaq Ítun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yímikaiye. miráitana Aapóro wemá mi-márúkáq uréna waayúkama Ítuqtaba itáíq-itaiq kéowana Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa wenamáa kéyimi-kayukabimma watáama kétena yíwáqnaa uráiyé.

²⁸ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá ‘árainma Ítuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-naqiye’ téna yemmá yiráátiraiye. mirá kétena wemá máqte-kayukati yúrapimma akoqnáá umá Ítiráaeo-wayukati táí-aimma mamá paábaq yukáiyé.

19

Póroma Ipítiani q mayaímá matáiyé.

¹ Aapóro wemá Koríti-marabaq máqe-uraimma mi-kánáaráqá Póro wemá máqtemma anugómá ôriq in-áúkápáq uréna wemá Ipítiani-marukaq yayamá iráiyé. ánibo mi-márúkáqá yaímma Ítun-aama kéita-kayukama ya yimónaraiye.

² ánibo Póro wemá yeráwáqá ítama aónaraiye: “naayóbáqá Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama keráwáqá Aokaq-Áámá matááô?” téna kétitata yeráwáqá tirááe: “aaqáo. ímiye. mórama Aokaq-Áámá wáiyé téta íma timá tímewaqtaa kétéáámá íma ítaraunatae.” téta yeráwáqá tirááe.

³ miráitana Póro wemá tiráiyé: “keráwáqá náaraq umáwaq pékaao?” téna kétitata yeráwáqá tirááe: “ketáámá Yóáanenin-aiqtaba nonápó pékaunatae.” téta yeráwáqá tirááe.

⁴ ánibo Póro wemá tiráiyé: “naayóbáqá Yóáane wemá aarawaamá nonápó kébeqyikena tiráiyé: “keráwáqtí tirummá yokaa kéeraq nommá péráaro. ánibo ketinaaémo yínîn-nakoqtaba itáíq-itaiq inomma min-náqá wemá Ítue.” téna tiráine.

⁵ maamin-áímmá kéiteta anómma uyátárai-naqa Ítun-awikaq nommá pékaae.

⁶ miráitana Póro wemá yekáq ayáámma arááparena nunamummá kétitana yeráwápímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kukáiyé. miráitata yeráwáqá káqo-kaqon-aimma téta Áánûqtun-aama yemá amuné-áímmá tirááe.

⁷ ánibo mi-káyúkámá máqtemma miráuma tiyááka umá títaupake kaayaré (12).

⁸ miráitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna kaumo-wíyókóní arupímmá watáama kétena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtataba timá yímikaiye.

⁹ ánibo yaímma-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma kéiteta yeráwáqá máqte-kayukati yúrapimma Ítun aammá waráíqtábá timá táwíq urááe. miráitana Póro wemá iyuwéna yaímma Ítun-aama kéita-kayukama yiwíqmena káqomma yirááti-naupaq uráamma mi-naakón áwíqqa Tiráánati-naupaqa yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtataba téite urááe.

10 ánibo Póro wemá kaayaq-kárítímáátímá máena miraráá kététa yaímma Étia-marabaq máa-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq yaímma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukagaraqa yeráwáqá máqtemma ketáái anómma uyátárai-nakon-aama ítaraae.

Tíbaani iyápó-annama

11 Póroni ayáápimma mórama Áánûqtuma aokaríq umá anón-awaameqa tarôq uráíye.

12 miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá Póroni óiqa ayumí-tábaráábémá maméta karíwáyúkátí yineqá móma kémaraawana yeráwáqti karígómá kánataitata yeráwápíkémhá táí-aagoma iyuwéna paábaq kóuráíye.

13-14 mi-káyúkátí aúkápíke mórama Ítiráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Tíbaa wení abapaké kaayaq-iyápó-ánnámá yeráwáqti mayaímá táí-aagoma matuwáiyátábá wáqe-uráíye. miráitata yaímma Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maami-máyáíráq uréire kéeta yaímma-wayukabikemma táí-aama mamá paábaq yuwánétama yeráwáqá maará téta tirááe: “Póroma maamin-nákón áwîkaq akoqnáá-aimma kétitaqtaa ketáái kéitaunataama min-náqá Ítun-awikaq paábaq kóaa.” téta yeráwáqá tirááe.

15 miráímanibo maami-tái-áágómá yeráwáqá maará téna timá yímikáíye: “kemá Ítumma aónéq Póromma káoneq uráúpo keráwáqá náayuwabo?” téna yeráwáqá timá yímikáíye.

16 miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá táí-aagoma máí-kayukama yeráwáqá itó-ureta maami-káyúkámá ááíqa kéumayiketa yeráwáqti unáákáqtóma yaráqma táíq kéowata táí-aagoma yíkamma ayáá ayíkáitata naae áráaq-wamma kóuraae.

17 ánibo anaaékaqa Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma máqtemma maami-qtátááqá kéiteta yáaqa karáíye yeráwáqá uyátárai-nakon áwîqa múte yaútaae.

18 netuqyaammá Ítuqtaba itáíq-itáíq kéo-kayukama yeráwáqá máqte-kayukati yúraqaq iréta naayóbáqá nóí-atataarabi tarôq uráa-qtataaqtaba timá abarokáq urááe.

19 miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá maa-márábín-ámúné kéguteta awéqa téta uwaaqtagááníq éta awaaméq-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeráwáqti wannaamá máqte-kayukati yúraqaq maméta irabí má-agataae. ánibo mi-kánnáágóní meyámmá mórabi komáé-yamae umá yoruparáamma móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (50,000) abarokáq uráíye.

20 ánibo yeráwáqá mirá kéowana uyátárai-naqa Ítun-aagoma akoqnáá umá anóniq éna wéyáwé uráíye.

Ipítiani-marupaq anón-aiíqa urááe.

21 miráitana anaaékaqa Póro wemá auyánámmá ítaráíye: “kemá maréq Maateróniakaraq Karíkiq uréq mikákémhá maréq Yérútáarebaq uréq ánibo anaaékaqa Arómuq ónúne.” téna wemá auyánámmá ítaráíye.

22 miráitana kaayaqá wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaaya-nakama Tímotiyaa Irááqtimma timáyíkáitata yenákámá maréta Maaterónia-marabaq kéoyana wemá pááqyanaama Étia-marabaq máqe-uráíye.

23 mi-kánááráqá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtun-aama timá táwîq kéeta uyátárai-naqa Ítuni aammá auyáráaqtaba ááíqa urááe.

24 ánibo móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Timítarie. wemá áwáarara kain-óqtákáké máqte-qtataaqa tarôq í-naré. miráitana wemá máqte-qtataaqa tarôq umá Ááqtamima yeqti maníq-íníkóní aman-náópáq téna makáíye. miráitana mi-máyáíráké móneqa maténa yaímma wení mayaí-wáyúkámá yímikáíye.

25 miráitana wemá mi-káyúkámá yiwíqma móraraq yíkarena maará téna tiráíye: “waayúkao, keráwáqá máqtemma aónaraae. ketáái móneqa maami-máyáíráké paá kéena Póroni watáama táwîq kéumakáíye.

²⁶ ániibo maamin-náqá Póroma máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéitaq minná keráwáqá káoneq kéitaae. miráitana maami-qtátááqá wemá Ipítiani-marukaqa wenamá íma mirá kéibo máqte-marabaq Étia-aukapaqa mirá kéena wemá maará téna kétiye. ‘maníqá ketáái tiyáápíke tarôq únna-yataaqa minná íma Áánûqtue.’ téna kétiye.” téna Timítarima timá yímikaiye.

²⁷ ániibo Póroni wataágoma ketáái móneqa mayaí-ámmá mamá táíq kéena máqte-kayukati yúyánákómá ketáái maníqá Ááqtamiqtabama máqte-kayukama yúyánámmá íma ítéta paá “tái-yataare.” téta tínoe. ániibo naayóbáqá Étia-wayukagaraq máqte-marabake-kayukama yeráwáqá maamin-ínímmá Ááqtamima ketáái maníkókáq nunamummá kétémanibo Póroma maamin-íníkóni áwîqa mamá táíq kéie.” téna Timítarima tiráie.

²⁸ ániibo yemá maamin-áímmá ítáamma ôriq umá íyamma itata yeráwáqá anókaq ááyama tiráae: “ketáá Ipítiani-wayukama ketáái anómmá Ááqtamima máie.” téta yemá tiráae.

²⁹ miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama kététa kaayaqá Maateróniabake-nakama yiwíqmeta iráan-nakama Káéatiyaa Ááritáákatima min-nákámá Póroqaraq yagaroq-tamá uréire kéoya-nakaboata waabá-káyúkátí yúrikaq páátákáá yiwíqmeta uráae.

³⁰ miráitana Póroma waabá-káyúkátí yúrikaq wínéna kéitana yaímma Káríqton-annawayukama yemá wemmá yáqtokaae.

³¹ ániibo yaímma Étia-marabake anó-kamaani-wayukama yeráwáqá Póroni aanábó-wáyúkábóata yemá téta Póroqtaba íma waabá-káyúkátí yúrikaqa wíno.” téta yeráwáqá tiráae.

³² miráitana waabá-káyúkátí yúyánákómá táíq umáguraiye. yaímma-wayukama óq-aipike ááyama kétéwata yaímma-wayukama óq-yataaqtaba kétéwata yaímma-wayukama yemá “nóin-aiiqtabawaq ya áíkutaunataabiyo?” téta paá aíbôqnaaboq uráae.

³³ yaímma Ítiráaeo-wayukama yemá móra-naqa Érékáánaramma timákáawana maamin-náqá tikáae téta máqte-kayukama ákaraae.

³⁴ ániibo aarawaamá aónamma Ítiráaeo-nakoma maamin-áímmá kététaboata yeráwáqá Ipítiani-wayukama máqtemma maará téta tiráae: “Ááqtamima ketáái uyátárai-maniqa máie.” téta ayáqtááq-kanaama mirá tíq-tiq uráae.

³⁵ anaaékaqa móra-naqa aúbama agayaí-nákómá aarawaakáráq timá yubínikena tiráie: “keráwáqá Ipítiani-wayukao, máqte-kayukama yeráwáqá ítaraae. ketáámá Ipítiani-wayukama yemá yeqtí anómma maníq-íníkómá Ááqtamitini nunamu-nákáráq aokaq-óqtámmá aabayápáké kukáimma yemá kéyabiye.

³⁶ miráitana móra-nakoma íma maamin-áíqtábámá kaaqaari-áiné ítinibo keráwáqá paátí máero.

³⁷ keráwáqá maa-kááyáq-nákámá yiwíqme má yíkaraamanibo yenákámá íma ketáái aokaq-náúpákémmá moyámmá mayéta maamin-ínímá Ááqtamima ketáái maníkómmá timá táíq íuraaye.

³⁸ ániibo Timítarigaraq yaímma wení mayaí-wáyúkámá yemá móra-nakomma aamá timákaneta kéiyanaama anó-kamaani-wayukama yemá maamin-áímmá ítama yainánóe.

³⁹ ániibo keráwápímmá móra-wataama wárainaq keráwáqá máqte-kayukama áíkuteraq waabá-káyúkábí min-áímmá tero.

⁴⁰ íbêqa máqte-kayukama ketáá ááiqa owáníq kéunataamanibo maami-wágóni áaimma móra íma wáiniq kéunaboataa keqtáá ítama káonaiyaqtaama ketáámá kanaarq aamá íma tenúnatae.” téna tiráie.

⁴¹ aamá ítama aúbama agayaí-nákómá wemá maamin-áímmá kétima-yimena máqtemma waabá-káyúkámá timáyíkáitata wéyáwé uráae.

20

Póroma Maateróniabakaraq Karíki-marukaraq uráiyé.

¹ anaaékaqa maamin-áikómá ánatagitana Póroma máqtemma Káríqton-anna-wayukama yááyama yiwíqmena iréna yeqtí íyaqa mamá akoqnáá umáyikena wemá Maaterónia-marabaq kóuraiye.

² ániibo wemá min-áúkápáq uréire kéena Ítun-anna-wayukabimma wemá watáama kétima-yimena yeráwáqtí yirummá mamá akoqnáá umáyikaraiye. miráitana mikákémmá maréna Karíki-marukaq uréna

³ mi-márúkáqá wemá kaumo-wíyómmá máqe-uraiye. anaaékaqa Tíria-marabaq wínéna kéitata Ítiráaeo-wayukama yemá Póroma ikamí-áímmá tewana ítátuwena únópi-káárébi mikáké wemá yauwéqma Maaterónia-marabaq wínéna uráiyé.

⁴ ániibo Tópaateri Píraatimma áanikoe. wemá Péría-marabake-nakoma Pórote yagaroqtamá uráiyé. miráitana Tetarónáika-marabakemma kaayaq-nákárátámá Ááritáakatima Tekútue. ániibo Káéatima Tébe-marabakekaraq Tímotigaraq kaayaqá Étia-marabakemma Tíkikatiyaa Tarópima yemá máqtemma Pórogaraq yagaroqtamá kóuraae.

⁵ mi-káyúkámá yemá áqnáabaq uréta keqtááyábá Taróqaati-marabaqa tiwétáá urááe.

⁶ ániibo yammá irabí agamá nai-kánáámá yátamakitaqtaa kemá Arúkegaraq ketáámá Píripai-marabakemma yuwéqtaa únópi-káárébi maréqtaa Taróqaati-marabaq uréqtaa yeráwáqté yagaroqtamá mibáqá móra-Toqtaama máqe-uraunatae.

Póroma ákaq uréire uráiyé.

⁷ Tóqtaagoni áqnáabaq-kanaaraqa ketááma aáwaqa kénaunanataa Póroma aabáyaama kóinenaboana aarawaamá watáama kétima-yimitana nokáan-aukaaniq uráiyé.

⁸ mi yanaa-náúpáqá ketáá áikuma máeqtaa watáá-wataa túnna-naupaqa ómmá netuqyaa kúraqmakaae.

⁹ miráitana mórama maabu-nákóni áwîqa Yútikatie. wemá naammá yanaa-nákóni motôqakaqa máena Póroma watáama tin-áímmá Yútikatima itéq éna aúgáibaa itana aúma waguré mágena yanaa-nákóni motôqakake kuména marabí yutákuraiye. miráitata yemá kukéta aónamma wemá pukuráiyé.

¹⁰ ániibo Póroma kukéna ámûraaq áyabaa uréna tiráiyé: “keráwáqá íma túyánámmá ítáaro. wemá íma pukáibo paá máiyé.” téna tiráiyé.

¹¹ ániibo Póroma yauwéqma naaúpaq uténa Ítuma yímikainikaa yammá mapámma kénena móragaraq watáama kétima-yimitana aaqá iraráitana Póroma iyuwéna kóuraiye.

¹² miráitata yemá mi-mábú-náqá íraqôniq umá máitata yemá yimuqá maréta awíqmeta urááe.

Póroma Taróqaati-maruqa yuwéna Mairítati-marabaq uráiyé.

¹³ Póroma marabí tiyuwénata ‘Ááqtoti-marabaq kégonabo ko tiwíráaro’ téna timá tímîtaqtaa ketáámá únópi-káárébi maréqtaa Ááqtoti-marabaq uráunatae.

¹⁴ mikákémmá Póromma awíqmetaa ketáámá únópi-káárébi Mítiríni-marabaq uráunatae.

¹⁵ mikákémmá ketáámá únópi-káárébi uréqtaa Kááíoti-marukaq ko watuwéqtaa mikákémmá mimórá táoqa Táámoti-marukaq uréqtaa Mairítati-marukaq ko yamá uráunatae.

¹⁶ ániibo Póro wemá maará téna aúyánámmá ítaraiye. wemá yaímma-kanaama Étia-aukapaqa íma máena páátákáá Ipítiani-maruqa kótámatuwena Yérútáarebaq ya-kánáámá (péqtakoti-omaqa) aónanena uráiyé.

Póroma Ipítianiq monoq-náúpáq kawáá uráa-kayukama watáama timá yímikaiye.

¹⁷ Póro wegáraq wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaa-kayukagaraq yeráwáqá Mairítati-marupaq máeta Póro wemá Ipítianiq Ítun-aama kéita-kayukati anó-kawaa-wayukama yááyaitata yemá wenôpaq irááe.

18 ánibo yemá wenôpaq keyewana wemá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq kemmá kêtimoneq ketáaimma aónaraane. kemá Étia-marabaqa karáwáqtê áqnáabaqa máqe-uraune.

19 miráitaq keráwáqá aónaraane. netuqyaa-túpáámá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá kemmá mamá táíq kéumatikaawaq kemá ôriq umá ummaa-yátááqá kémaye q kemá anómma uyátárai-nakoni mayaímá matáunae.” téna Póroma tiráiyé.

20 miráitaq keráwáqá káonaae. kemá keráwáqá tíwáqnaa í-áímmá íma yáqtoqma akoqnáá éq kemá paá keráwáqá kêtiraateq waabá-káyúkátí yúrakarabi naaúpaq timá tímikaune.

21 miráitaq máqte-tupaama kemá Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq maará téq timá yímikaunae: “keráwáqá keráwáqtí tirummá Áánûqtumma améraq keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq keyuweraq ketáái uyátárai-naqa Ítuqtaba itáíq-itaiq oro.” téq timá yímikaune.

22 keráwáqá itáaro. íbêqa Aokaq-Áágómá kemmá tiwíqmena Yérútáárebaq kéwipoaq mórama nói-qtataarabi ketineqá abarokáq ínî-waigoqtabama kemá íma itaraune.

23 ánibo kemá kímora-yataaqtaba itaraunama Aokaq-Áágómá akoqnáá umá timá tímikaiye. ‘máqte-marupaqa uréire innamá emá ummaa-yátááq áátuqma kémaye ánnáma mayánóne.’ téna timá tímikaiye.

24 miráimanibo kemá ketí túwaraiqtabama túyánámmá íma itéq yáqtoqma akoqnáá íkéune. minnáyaba kemá ketí mayaímá uyátárai-nakoma Ítuma tímikai-mayaima mayánúnama minná Áánûqtuni átê-wataama Ítuqtaba timá-yimenune.

25 miráinaq keráwáqá itáaro. naayóbáqá kemá keráwáqtí aúkáapi uréire kéeq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoqtaba timá-timikaune. miráimanibo kemá itáunama anaaékaqa keráwáqá íma móragaraq kemmá timónanoe.

26-27 ánibo kemá Áánûqtun-auyanamma keráwáqá timá-timiyabama ikatíqa íma éq yáqtoqma akoqnáá íuraupo máqten-aimma keráwáqá timá-timikaune. miráitaq kemá keráwáqá kêtima-timune. móra-nakoma keráwáqtí aúkáapikemma wemá aúyokinimma minná íma kennámíye.

28 ánibo keráwáqá yabíqma arutéraq yaímma tipi-típi-annagaraq Aokaq-Áágómá keráwáqtábá yekáq yabíero téna keráwáqá tiwíkaiye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuma wení naaenápó meyaníq umá yiwíkai-kayukagaraq keráwáqá keqtimáárîq yabíqma akoqnáá oro.

29 ánibo anaaékaqa kemá keráwáqá tiyuwéq kégonanama mórama táí-wayukama abááq-íyákóráá umá keráwáqtí aúkáapi iréta keráwáqtí itáíq-itaiq umá máí-yataaqa mamá táíq umátikanoe.

30 ánibo yaímma keráwáqá kemmá keráwáqtí waayúkama yemá itó-uma kaaqaari-áímmá kêteta máqtemma Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama tiwíqma táí-akaq tikánóe.

31 minnáyaba keráwáqá yabíqma máero. keráwáqá túyánámmá itáaro. kaumo-kárítímáátígóní arupimmá wágááwabi nokáámma maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunna minnáyaba kemá tiqnumá keyaitaq maamin-áímmá kêtune.

32 íbêqa kemá keráwáqá máqtemma Áánûqtuni ayáápi kêtikaunaboana wení watáagoni kaayoné-yátáákómá keráwáqtê wáinanana Áánûqtu wemá kanaarâq máqte-qtataaqa wení waayúkama yiménúne téna tirái-qtataaqa keráwáqá timíniye.

33 ánibo kemá móra-waigoni mónerabi unáákáqtôyabama íma túran-annama káune.

34 miráitaq keráwáqá aónaraae. kemá kenamáárîq ketiyáápike mayaímá kémayaunana móneqa abarokáq kéta kemá aáwaqa meyáníq umá kéneq ketê yagaroqtamá máa-kayukama yíwáqnaa kéune.

35 miráitaq kemá máqte-mayaima tiráátúnna máqtemma ketááma miráuma mayaímá kémayeqtaa káqo-yuma yeráwáqá íma akoqnáá íya-kayukama yíwáqnaa ónúnatae. ánibo Ítuma

maará téna wemá tiráin-aimma keráwáqá túyánámmá ítáaro.

‘keráwáqá paá móra-yataaqa mayéqa timuqá maranóe. ánibo móra-nakoma wení mi-qtátááqá yiménama yímîqma ánatenama wemá amuqá ôriq umá marániye.’

Îtuma tiráine.” téna Póroma tiráiyé.

³⁶ ánibo wemá maamin-áímmá timátuwena wemá arayutaúmmá aténa máqte-kayukate nunamummá tiráiyé.

³⁷ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póromma yáqtoqma kámoqmeta ibiqá ôriq umá yakááe.

³⁸ ánibo Póro wemá téna keráwáqá móragaraq íma tóikaqo timónanoe tin-áíqtábá yemá ibiqá kéyareta awíqmeta únópi-káárébi móma ayúwáawana kóuraiye.

21

Póroma únópi-káárébi maréna Yérútáárebaq uráiyé.

¹ ketáámá timá íraqôniq umáyikeqtaa únópi-káárébi maréqtaa Kóti-marukaq uréqtaa ánibo óq-aabayaanaapimma ketáámá maréqtaa Aróti-marukaq uréqtaa mikákémmá Páátaraaq uráunatae.

² miráitaqtaa mi-márúkákémmá mórama únópi-káárégómá Pinítiabaq wínéna kéitaqta ketáámá mipí maréqtaa Pinítiabaq uráunatae.

³ ánibo ketáámá Táíparatibaq káoneqtaa móra-aukapaq maréqtaa Tiríabaq uréqtaa únópi-káárégómá Tááyabaq oótamma móma yuwanéna kéitaqtaa mibáq uráunatae.

⁴ ánibo mi-márúkáqá ketáámá yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimoneqtaa yeráwáqté yagaroqtamá abapaké kaayaq-yúpáámá máqe-uraunatae. miráitana Aokaq-Áágómá Káríqton-anna-wayukati yúyánámmá mamá akoqnáá kéitata yeráwáqá Póroqtabama wemá Yérútáárebaq íma wíno téta tirááe.

⁵ ánibo ketáámá yeráwáqté máqetaa kégounanataa máqte-kayukama yeráwáqtí aara iyápógarag maréta kéyewaqtaa máqtemma únón áwábaq ya áíkuma nunamummá tiráunatae.

⁶ miráitata yeráwáqá keqtáá timá íraqôniq umátíkáawataa ketáámá únópi-káárébi kóunataa yeráwáqá maréta yeqtí naaópaq kóurae.

Tétaría-marabaq amuné-áímmá Póromma Áágabaatima timá ámikaiye.

⁷ ánibo ketáámá únópi-káárébi maréqtaa Tááyabaq yuwéqtaa móra-maruqa Tórameti koyamá uráunatae. miráitaqtaa ketáái tibâqawaaraa-kayukama timá íraqôniq umáyikeqtaa yeráwáqté yagaroqtamá kímora-yupaama máqe-uraunatae.

⁸ mikákémmá maréqtaa Tétaría-marabaq uréqtaa móra-naqa áwîqa Píripi wemá mórama Yérútáárebake abapaké kaayaqá Áánûqtuma yiwíkai-kayukabikemma wemmá mayaíráq yíwáqnaa min-áúkápáq urááne.

⁹ miráitata min-nákóni kaayaqté-kaayaqte-noinaaruma wení ayáámûmaaqa yeráwákáráq Áánûqtuni watáama amuné-wáyúkáráá umá tirááe.

¹⁰ ánibo ketáámá Tétaría-marabaq yaímma-kanaama kémayunanataa mórama Áánûqtuni amuné-náqá áwîqa Áágabaati wemá Yúria-marabake yuwéna Tétaría-marabaq kukáiyé.

¹¹ miráitana wemá kukéna Póroni amûrannama maténa wení ayáákaraa aítaukaqa atáá kéena tiráiyé: “Aokaq-Áágómá kétiye. ‘maamin-ámúránágóni aboámmá Yérútáárebaq Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamiráuma atáá umá káqon-anna-wayukama yimínóe.’ téna Aokaq-Áágómá kétiye.” téna Áágabaati tiráiyé.

¹² ánibo ketáámá maamin-áímmá kéiteqtaa ketáágáráq yaímma aarawaagáráq Póroqtabama “wemá Yérútáárebaq íma wíno” téqtaa tiráunatae.

¹³ ánibo Póro wemá maará téna tiráiyé: “nóraq itaráq keráwáqá ibiqá kéyareraq keti tirummá mamá táwîqa kéoo? kemá íma ánnáma mayaiyábámá yokaa kéupo? kemá *érútáárebaq Îtuni áwîkaqa puyónáá kéune.” téna Póro *emá *aiye.

14 ánibo ketáámá íma káqomma túyánámmá itéqtaamanibo maará téqtaa ketáámá tiráunatae. ‘kanaaraq uyátárai-nakoni aúyánákáq mi-qtátááqá abarokáq íniye.’ téqtaa tiráunatae.

15 anaaékaqa mi-márúkákémmá ketáái oótamma yokaa umá maméqtaa Yérútáárebaq uráunatae.

16 miráitata yaímma Káríqton-anna-wayukama Tétária-marabakemma yeráwáqá keqtáá tiwíqmetataa owaqtáá ketáámá mórana naayóbáqá *q-itaiq kéi-naqa Náátonini-naupaq auráunatae.

Póro wemá Yêmitimma aónaraiye.

17 ketáámá Yérútáárebaq yaayamá kéyunanataa yaímma ketíbâqawaaraa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémareta keqtáámá tiwíkaae.

18 ánibo aabáyanapimma Póro wemá Yêmitimma aónane kéitaqtaa yaímma Káríqton-annabike anó-wayukama yeráwáqá Yêmitigaraq yagaroqtamá máqe-uraae.

19 ánibo Póro wemá Íráqôn-aimma téna Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabimma Íráqô-qtataariq umáyíkáin-aimma wemá timá yímikaiye.

Póroma anó-monoq-wayukati yáama iténa anó-monoq-naupaq uráiyé.

20 yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtumma yimuqá marakéta tirááe: “taígani-kayukama Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Ítukaq itáíq-itaiq kéeta akoqnáá umá ámáan-aimma kéwaraae.” téta yeráwáqá tiráámanibo

21 yaímma-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “Póro wemá Ítiráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukabi máa-kayukayabama Mótetini ámáan-aimma yuwéraq túma íma karéraq Áánûqtuni awaaméqá íma mayéraq naayón-ááímmá ímáyáaro. téna kétiye.” téta yaímma-wayukama tirááe.

22 miráitata emá yénna-aimma yeráwáqá Ítaraapoaqtaa “ketáámá nôraq ónúnataabiyo?” téta tirááe.

23 ánibo emá ketáá timá ámenaiqtaa uwo. kaayaqté-kaayaqte-wayukama yeráwáqá yanaan-áímmá téta mi-yánáán-áímmá ína-kanaama yiqnótáuma karánóe.

24 ánibo emá mi-káyúkámá yiwíqme anó-monoq-naupaq uréwaq kúmiqa mamá paá í-yátááqá tarôq kéewaqa mi-káyúkágáráq mirá kéumayikewaqa yemmá meyámmá Áánûqtukaq amí-wámmá yímínatawaqa yeqtí yiqnótáuma anaaékaqa kégaraiyata máqte-kayukama yemá emmá káoneta maamin-áímmá eqtábá tiráamma minná “kaaqaari-áiné” téta kététa eqtábámá “árimma Mótetini ámáan-aimma kéwaraiye” téta tínoe.

25 ánibo káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aama kéita-kayukama aúbama agamá kéyimeta maará téta yemá tirááe: “yeráwáqá yabíqma arutéta maníkóní amammá tarôq umáketa amíyan-aawaqa wai-wámmá ánûwaramma íbibamá ikamí-yamma naaemá íma naaro. mirá kéeta yeráwáqá aaraukáqá íma mamá yatáero.” téta agatááe.

26 ánibo Póro wemá maami-káyúkámá yiwíkema yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá ínéta wemá anó-monoq-naupaq uténa anó-monoq-wayukaraq nói-tupaawaqa yeráwáqá kúmiq-yataaqa mamá paá matuwáinata yeráwáqá Áánûqtukaq óq-ami-yataaqa agamá ákûqa umákanunataabiyo?” téna ítama aónaraiye.

Ítiráaeo-wayukama anó-monoq-naupaq Póromma yáqtokaae.

27 anaaékaqa abapaké kaayaq-yúpáámá yanáán-áíqtábá ánatanena kéitata yaímma Ítiráaeo-wayukama Étia-marabaq máa-kayukama yemá aónamma Póro wemá anó-monoq-naupaq máitata máqtemma Póroqtaba yemá téta íyamma ôriq kéitata wemmá yáqtokaae.

28 miráitata yemá anókaq ááyama téta “keráwáqá Ítiráaeo-wayukama keqtáá yama tíwáqnaa oro. maamin-nákómá wemá máqten-aukapaq uréire kéena wemá Mótetini ámáan-aimma mamá táíq kéena ketáái anó-monoq-naupaq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwéqmena kéuwiye.” téta yemá ááyama tirááe.

29 miráitata naayóbáqá Ipítiani-marabake-naqa Tarópima wemá Pórote yagaroqtamá máitata yemá aónatuweta Póro wemá min-náqá awíqmena qoqaq-mónóq-náúpq táwî éna utáiyáá téta mirá-uráae.

30 ániibo máqtemma Yérútáárebake-kayukama yemá anó-monoq-naupa q uréta Póromma áyábaa umá yáqtometa máápaq kégumeta anó-monoq-nakoni oqtamá máqtepaq aúyareqeta yukááe.

31 miráitata yem* Póromma kéikamowata yaímma-wayukama maréta i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa móma tímá ámikaae.

32 ániibo wemá wení i-wáyúkámá yiwíqmena keyítata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá i-wáyúkámá keyimoneta yemá móragaraq íma Póromma ikákáae.

33 ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna i-wáyúkáyábá tímáykáitata yemá Póromma yáqtokaawana i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna “maamin-nákómá wemá nôraq uráiyó?” téna ítama aónaraiye.

34 máqte-kayukama yeráwáqá óq-aimma kétéwana yaímma-wayukama káqon-aimma kétéwana anó-kawaa-nakoma wemá maamin-áikóní áaimma íma iténa wemá i-wáyúkámá tímáykáitata Póromma awíqmeta yeráwáqti-naupa q urááe.

35 miráitana Póro wemá mórama naakóní oqtaráq kéwitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Póromma ikamínéta kéowata i-wáyúkámá yeráwáqá Póromma yaaguyaqméta kóuraae.

36 miráitata netuqyaammá aarawaamá yinnaae waqméta kéweta ikámma púyóro.” téta tirááe.

Póroma wení watáama tímá yímikaiye.

37 Póromma awíqmeta naaúpaq uwínéta kéowana Póro wemá i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoqtabama “mórama watáama tímá ámena kéune.” téna tiráiyé. ániibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna Póroqtabama “emá kanaaráq Karíki-aimma tinónô? kemmá tímá-timiyo.

38 naayóbáqá móra-nakoma Íqtíbibake miráuma náápaamma awétáma taígani-kayukama (4,000) yiwíqmena kaqmáápaqa waayukáma íma máa-marabaq uráimma minná íma eyábono?” téna ítama aónaraiye.

39 ániibo Póro wemá tiráiyé: “ímiye. kemá Ítiráaeo-naqa ketí márûqa Táátiti minanó-marupake kemá watáama aarawaamá tímá-yimenaq kéune.” téna anó-kawaa-naqa tímá ámikaiye.

40 ániibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma “kanaaráqíye” téna kítitana Póro wemá min-nákóní oqtaráq itó-uma ayáamma múte yaútena waayúkama yaákare maéra wemá máqte-kayukabimma Íbaru-aipike watáama maará téna tímá yímikaiye:

22

1 “ketíbâqawaayuo, ketibôutao, kemá watáama ténáaq kéupo keráwáqá itáaro. keráwáqá kemmá yaináné kéoe.” téna Póroma tiráiyé.

2 miráitata yeráwáqá itáamma Póro wemá Ítiráaeo-wayukati yáama Íbaru-aipike watáama kítitata yeráwáqá yaákare uyátá-maqma maamin-áimma ítaraae.

3 ániibo Póro wemá tiráiyé: “kemá Ítiráaeo-naqa ketinóma kemmá Táátati-marukaq maqtíkáitaq kemá Yérútáárebaq iréq anómma káureq Kaméirioe. wemá yirááti-nakoma kemmá naayóbáqá ketáái titaubikoni amáan-aimma tímá tímikaitaq kemá akoqnáá umá Áánûqtun-aama íbêqa keráwáqá wáráaniq umá kemá kéwaraune.

4 miráitaq kemá Ítun aammá itáiq-itaiq kéo-kayukama keyíkameq aarawaamá yiwíqme máma ánná-naupa q yíkaraune.

5 ániibo mú mikákáá anó-monoq-naqa wení anó-monoq-wayukagaraq yemá maami-qtátááqtabá aónaretama ‘árainé’ téta tínoe. naayóbáqá yeráwáqá aúbama agamá tímêwaqa

kemá maméq Tamáátikati-marabaqa Ítun-aama kéita-kayukama koma yiwíqme yenata Yérútáárebaqa yemá yútiqa mayéta ánnáma ínoe téq uráunae.

Póro wemá Káríqton-annama aúkáin-aimma tiráiyé.

⁶ miráitaq Póro kemá maréq Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéunana aabaúgómá miráuma wágáá aúkáammakariq kéitana páátákáá aabayápiké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiyé.

⁷ miráitaq kemá marabí yutákure kéitaunana móra-aikoma aabayápáké maará téna tiráiyé. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono?’ tiráiyé.

⁸ ániibo kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ téq kétunana wemá yauwéqma tiráiyé. ‘kemá Ítuma Náátárêtibake-nakoma kemmá mamá táwîqa kéone.’ tiráiyé.

⁹ miráitata yaímma ketê yagaroqtamá uráa-kayukama yemá maamin-ómmá káonetamanibo watáamo timá tímîn-naqa íma aónaraae.

¹⁰ miráitaq Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá nôraq ónúno?’ kétunana uyátárai-naqa Ítuma tiráiyé. ‘emá itó-uma Tamáátikati-marabaq kéwinana móra-nakoma kéma emmá mayaímá aménúnna-yataaqtaba watáama timá áminiye.’ téna wemá tiráiyé.

¹¹ miráitana min-ókómá ketí túramma mamá kumayuqá aúraitaq kemá máqte-qtataaqa íma kanaarácq umá aónáunata yaímma ketê yagaroqtamá o-káyúkámá yemá tiyáákaq yáqtoqma tiwíqmeta Tamáátikatiq urááe.

¹² ániibo mi-márúkákáq móra-naqa máqte-uraimma áwîqa Áánánáiyatie. wemá Íraqôniq umá ketáái amáan-aimma kéitena kéwaraitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaq kémae-kayukama yemá weqtábá ‘Íraqô-nare’ téta tirááe.

¹³ min-nákómá wemá ketimakaq iréna maará-tiraiye. ‘Tóro, ketíbâko, emá kanaarácq aúramma kararánóne.’ téna kétitaq kemá páátákáá túramma kégarareq wemmá aónaraune.

¹⁴ ániibo wemá tiráiyé. ‘ketáágárácq ketáái títaubikoni Áánûqtuma emmá awíkена wení áaimma aónaikaе. téna wenamáárîq wení óyaupike watáama emmá timá ámikaiye.

¹⁵ miráina emá maamin-áímmá kéite aónáanna-yataaqtabama máqte-kayukama timá-yiminone.

¹⁶ ániibo emá nôraq itawáq paá máano? itó-uma Ítun-awikaq nommá kéberewaқ wenáwîqa kéyenanaуaq ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwániye.’ téna wemá tiráiyé.

Áánûqtuma Póromma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaraiye.

¹⁷⁻¹⁸ ániibo anaaékaqa kemá yauwéqma Yérútáárebaq uréq anó-monoq-naupaq nuna-mummá kéteq mórama kainapákáá umá uyátárai-naqa Ítumma aónáúnana wemá timá tímikaiye. ‘páátákáá emá maami-márúqá yuwéwaq kóaaо. emá maami-márúkákáq kémae ketáama timá yíminamanibo yemá maamin-áímmá íma itánóe.’ téna tiráiyé.

¹⁹ ániibo Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, kemá kenamáárîq máqtemma monoq-náúpáq uréire kéeq enáama kéita-kayukama kéyikameq yáqtoqma ánnáma kéumayikaunata yemá kemmá tímónaraae.

²⁰ ániibo naayóbáqá ení átê-wataama tirái-naqa Tíbenimma ikámôwana pukáimma mi-kánáárácqá kemá máeq mi-káyúkátí kúberai-unamma matokáunata ikákaane.’ téq kétunana wemá tiráiyé.

²¹ emá paá kéwinaq kemá emmá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaana waaо.’ téna Ítuma timá tímikaiye.’ téna Póroma tiráiyé.

²² ániibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéitetamanibo Yéqtaaeo-aiqtabama yeráwáqá anókaq ááyama maará téta tirááe: “wemmá ikámma púyoro. mirán-nákómá wemá maa-márúkákáq íma mániye.” téta tirááe.

²³ miráitata máqte-kayukama yeráwáqá yeqtí kúberai-unamma ayúqma paábaqtaa kéyuweta mé móyuweo téta obamá apákáma yukááe.

24 ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma i-wáyúkámá timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta naaúpaq múma ákareta tebûqa kámeta ‘nôraq itatawáq Ítiráaeo-wayukama emmá maamin-áíqtábá kéteo?’ téta yeráwáqá tirááe.

25 miráitata yemá ánnánapo Póromma yaataq atáá umákareta tebûqa kámewana Póro wemá kawáá-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “keráwáqtí ámáan-aikoma téna Arómani-wayukama aamá íma ítama yainéq paá tebûqa yíméro ténawaq keráwáqtí ámáan-aimma wáiyó?” téna ítama aónaraiye.

26 ánibo kawáá-nákómá maamin-áímmá kéitena wemá maréna i-wáyúkátí anó-kawaa-nakomma móma timá ámikaiye: “emá maamin-nákómmá nôraq umákanewa q kéono? maamin-náqá wemá Arómani-naqiye.” téna timá ámikaiye.

27 ánibo anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna “emá Arómani-naraq máano?” téna kítitana Póro wemá “owé” téna tiráiyé.

28 miráitana anó-kawaa-nakoma tiráiyé: “kemá anó-moneqa meyanîq umátuweq kemá Arómani-naqa máune.” téna titana Póroma tiráiyé: “kemmá ketinóma maqtíkáitaq kemá Arómani-naqa máqe-uraune.” téna tiráiyé.

29 miráitata máqtemma Póromma tebûqa ikamítáae téta yemá péqmareta kégowana anó-kawaa-nakoma itáimma Póro wemá “Arómani-naqune” téna kítitana kawáá-nákómá ikatíq uráiyé.

Póro wemá káánítôre-wayukati yúrakaq uráiyé.

30 ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Ítiráaeo-wayukama yemá nôraq itatawáq maamin-nákóqtábámá maamin-áímmá kéteo?” téna wemá ítama arútanena móra-taoqa wemá ánnáma ayúqtuwena uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq áíkutaawana Póromma awíqmena yeqtí yúrakaq uráiyé.

23

1 Póro wemá káánítôre-wayukati yúrapi karákéna tiráiyé: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni aúrakaqa íraqôniq umá uréire kéeq ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íkémayaune.” téna tiráiyé.

2 ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Áánánáiyati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata Póroni óyauqa yurákááe.

3 miráitana Póro wemá tiráiyé: “enaúraqa miráuma aúgemma naakaqá ayamná péqmaraanikaa kéimanibo ení arunóbáqá miráuma kabirai-qtátáákáá kéipoana Áánûqtuma emmá ikamíniye. ánibo emá enamáárîq makaq ámáan-aimma kéware. aamá keyainemanibo emá maamin-ámáán-áímmá kárate waayúkama timáyikaanata yemá ketóyauqa keyurarae.” téna tiráiyé.

4 miráitata yaímma Póroni amakaq máa-kayukama yemá tirááe: “emá Áánûqtuni mú mikákáá anó-monoq-naqa timá táíq kéumakaane.” téta yemá tirááe.

5 ánibo Póro wemá tiráiyé: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa áraimma máiyó? miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá maará téna kítiyé. ‘emá ení anó-kawaa-nakoqtabama íma timá táíq umákaao.’ tiráimma minná kemá ítaraune.” téna tiráiyé.

6 ánibo Póro wemá káánítôre-wayukama yimónaimma yeráwáqá yaímma Pérati-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq máawana wemá káánítôre-wayukayaba maará téna tiráiyé. “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. kemá Pérati-naqa máeq Pérati-nakoni áanikomune. miráitaq kemá pukáa-kayukama yauwéqma itó-inoe téq kemá itáíq-itaiq kéune.” téna tiráiyé.

7 Póro wemá mirá téna kítitata yaímma Pérati-wayukagaraq Tááqtuti-monoq-wayukagaraq yeráwáqá unítíqa tirááe.

8 miráitata Tááqtuti-wayukama yeráwáqá kéte. pukáa-kayukama yeráwáqá yauwéqma íma itó-iyana yeqtí yimammá íma wáitana Áánûqtuni kaqtó-wayukama yeqtábá íma mááe kétéwatamanibo Pérati-wayukama mi-qtátááqtabá itáíq-itaiq kéoe.

9 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá anókaq ááyama kétéwana yaímma Pérati-wayukabike ámáan-aimma yirááti-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “ketáámá maamin-náqá aónáúnataama wení otaa-qtátááqá íma wáipoana Áánûqtunopake móra-nakowabi mórama aágobi wepí watáama titana áraimma íyaq kétiyo?” téta yemá tirááe.

10 ániibo yeráwáqá anókariq umá unítíqá kététa Póromma máka-ayaakaq yabitimá uréire kéeta aúma mamá yararáawaniq kéowana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma aónaimma wemmá áaqa kégaitaba wemá yaímma i-wáyúkámá timáyíkáitata yeráwáqá mi-káyúkátí aúkáapike Póromma awíqmeta yeráwáqti-naupaq kóuraae.

11 ániibo nokáámma uyátárai-naqa Ítuma Póroni amakaq iréna timá ámikaiye: “enáyakoma íráqôniq kéina emá akoqnáá umá Yérútáárebaqa ketáama timá-yimennaiq umá Arómuq-wayukama timá-yimiyo.” téna timá ámikaiye.

Ítíráaeo-wayukama Póromma ikamínéta téta urááe.

12 Óq-aabayaanaapimma Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá áikuteta mórama yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta Póromma ikamínéta urááe. miráitata yeráwáqá aáwaqa íma néta awetá umá máeta Póromma ikátuweta nainéta urááe.

13 Póromma ikamí-áímmá tiráá-kayukama miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama maamin-áímmá timá akoqnáá urááe.

14 miráitata yemá uyátárai-monoq-wayukararabi anó-kayukaraq uréta tirááe: “ketáámá mórama aáwaqa ínéttaa awetá umá máeta Póroma ikátuweqtaa mikáq aáwaqa nanúnatae téqtaa timá aúwáayakaq maráúnatae.” téta tirááe.

15 miráinaq keráwáqá kawáá-wáyúkágáráq káánítôre-wayukagaraq aamá yuwáiyana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakaq kéwinaq wemmá maará téraq timá ámero. ketáámá móragaraq maamin-náqá Póron-aama itánáqtaa kéune tíyana wemá timákainana kéyinaqtaa ketáámá aapaq yabíkéttaa ikámóno.” téta tirááe.

16 ániibo Póromma ámánaakoni ánikoma anaugómá maamin-áímmá itátuwena wemá maréna i-wáyúkátí naaúpaq uréna Póromma maamin-áímmá timá ámikaiye.

17 miráitana Póro wemá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábá tiráíye: “emá maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá anó-kawaa-naqa watáama timá ámino.” téna tiráíye.

18 ániibo i-wáyúkátí kawáá-nákómá maamin-íyápómá awíqmena anó-kawaa-nakaq kéwena wemá tiráíye: “ánná-nakoma Póro wemá téna maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá emmá watáama timá áminiye. téna titaq kemá awíqme kéyune.” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá tiráíye.

19 ániibo anó-kawaa-nakoma min-íyápómá awíqma ayáákaq yáqtoqma móma áwábaq ákárena wemá tiráíye: “emá nói-kataawaq timá-timinono?” téna min-íyápómmá ítama aónaraiye.

20 miráitana min-íyápógómá tiráíye: “Íríráaeo-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta aabáyaama eqtábá Póromma awíqme káánítôre-wayukati yúrikaq kumínaqtaa ketáámá móragaraq maamin-áímmá ítama wemmá aónanunataae.”

21 tiráámanibo emá yeqtí yáama íma itaao. mi-káyúkámá miráuma kaayaq-wáyúká áiyayaamma naikamá taígani-kayukama yemá yanaan-áímmá timá akoqnáá kéeta Póromma ikámma puínéta aáwaqa íma néta paá máeta íbêqa yeráwáqá aúpáq yokaa kéoe.” téna tiráíye.

²² ánibo anó-kawaa-nakoma wemá maamin-íyápómá timákáitana kégoitana wemá tiráiyē: “maamin-áímmá emá timá-timenna-aimma káqo-yuma íma timá-yimiyo.” téna timákáitana kóuraiye.

Póromma timákáawana anó-kawaa-naqa Pírikikaq uráiyē.

²³ ánibo ááiq-i-wayukati anó-kawaa-nakoma kaayaqá kawáá-nákárátámá yááyama timá yímikaiye: “kenákámá ááiq-i-wayukama taígani-kayukama (200) kéyiwirekawaq ánibo kaumo-wáyúkágáráq tiyáákama oóti ámûraaq winó-kayukagaraq yaímma taígani-kayukama (200) paromá matóráiyaraq nokáámma aúwai-kanaaraq keráwáqá Tétária-marabaq oro.

²⁴ miráinaq keráwáqá Póromma móra-otima wemmá amíyana wemá min-ótíbí máinaq keráwáqá kékén umá awíqme anó-naqa Pírikikaq móma ayúwáaro.” téna timá yímikaiye.

²⁵ miráitana wemá móra aúbama maará téna agatáiyē:

²⁶ “kemá Karótiatima kemá maamin-áúbámá anó-kamaani-naqa Pírikikaq agamá kámeq wágáae téq kétune.

²⁷ Ítiráaeo-wayukama yemá maamin-náqá ikamínéta kéowaq kemá itáúnnama wemá Arómani-naqune’ téna kėtiqtaba kegáráq ketí ááiq-i-wayukagaraq ketáámá Ítiráaeo-wayukati iyáápike maamin-náqá awíkaunatae.

²⁸ miráitaq kemá nóin-aiiqtabawaq yeráwáqá maamin-áímmá kéteo téq kemá maamin-náqá awíqme káánítôre-wayukati yúraqaq uráune.

²⁹ ánibo wemmá ikámma puyéta ánnáma amí-yátááqá wemá íma tarôq uráibo paá yeráwáqtí ámáan-aikaraq naayón-ááíqtábá yeráwáqá mirá-uraae.

³⁰ miráitaq kemá itáúnnama yeráwáqá akoqnáá-aimma timá aúwáayakaq maréta maamin-náqá aúpáq ikámma puínéta kéowaq kemá páátákáá timákaunana wemá enôpaq kéwepoata mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áímmá enaúrakaq tínoe.” téna Karótiati wemá aúbama agatáiyē.

³¹ miráitata ááiq-i-wayukama yeráwáqá Póromma awíqmeta Áátiparááti-marukaq ko watéta

³² ánibo mikákémmá yaímma marabí uráan-i-wayukama yeráwáqá yauwéqmeta yeqtí-naopaq kéywata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá Póromma awíqmeta Tétária-marabaq uráae.

³³ mirátata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá maamin-áúbámá maméta anó-kawaa-naqa móma kámeta Póromma awíqmeta wení aúrakaq uráae.

³⁴ ánibo anó-kamaani-nakoma wemá maamin-áúbámá káonena wemá Póromma ítama aónaraiye: “emá náakake-narabono?” téna kétitana Póro wemá tiráiyē: “kemá Tiritia-marabakena” téna kétitana

³⁵ ánibo anó-kawaa-nakoma tiráiyē: “maamin-áímmá eqtábá tiráá-kayukama yeráwáqá maakáq íyaqa maamin-áímmá ítama yainánúne.” téna wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta Érótiini kámááni-naupaq móma ánná umákáawana máqe-uraiye.

24

Ítiráaeo-wayukati anó-kawaa-wayukama Póromma aabi mayákaraae.

¹ anaaékaqa móra-tiyaapaq-kanaama yátáitata anó-monoq-naqa Áánánáiyati wegáráq yaímma anó-kayukagaraq mórama yeráwáqtí yáama waeránîn-naqa áwîqa Tetúratí yeráwáqá máqtemma Póromma aabi mayakánón-aimma anó-kamaani-naqa Pírikikaq tiráae.

² ánibo anó-kamaani-nakoma Póromma ááyaitana kéyitana Tetúratí wemá maará téna kaaqaari-áímmá tiráiyē:

“anó-nako, emá keqtáá íráqôniq umá tíwáqnaa kéonaqtaa ketáámá ááíqa íma kéeqtaa ení aúyánákáqá máqte-marukaqa móra-yataqa íma abarokáq kéiyē.

³ miráitaqtaa ketáámá minnáyaba emmá ítama íráqôniq kéeqtaa timuqá kémaraunatae.

4 miráimanibo emmá watáama timá yáqtoraiyabama ení paru-yátáákáq emá ketáái watáama awaaraq-áímmá itánóne.

5 maamin-nákómá máqte-tupaama wemá ááiqa kéena máqte-marabaqa Ítiráaeo-wayukati aúkápimma wemá táí-aaimma tarôq kéena wemá áqnáabariq umá keqtáá Ítiráaeo-wayukabikemma wemá Náátárêti-wayukaraq yabíkéna yúyánámmá mamá táwî kéumayikaiye.

6 miráitana wemá ketáái anó-monoq-naupaqa kúmiq-yataaqa tarôq kéitaqtaa ketáámá wemmá yáqtokaunatae.

7 miráimanibo ááiqa-i-wayukati anó-kawaa-naqa Arítiati wemá iréna maamin-náqá akoqnáá umá awíqmena kóuraiye.

8 miráitana Arítiati wemá téna ‘maamin-náqá aabi mayakánéqa keqtááyábámá enôpaq oro.’ téna wemá timá tikaraaiqtaae. miráipoaq emá maamin-náqá enamáárîq ítama káonenana weqtábá ketáama ‘árainé’ tíya emá aónanone.” téna Tetúratí wemá tiráíye.

9 máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq yemá téta maamin-áímmá “árainé” téta yemá tirááe.

Póro wemá Pírikikaq watáama tiráíye.

10 ánibo anó-kamaani-nakoma wemá Póroni aúrapi aayóq uráitana Póro wemá watáama tiráíye:

“kemá aónaraunama emá netuqyaa-túpáámá maami-káyúkátí anó-kawaa-naqa mááe. aamá ítama keyainanaq kemá akoqnáá umá yauwéqma tenúne.

11 ánibo emá enamáárîq maami-káyúkámá ítama yimónao. kemá Yérútáárebaqa monoq-námmá peránááq uráunama títaubake kaayaq-yúpáámá keyataiye.

12 miráitata Ítiráaeo-wayukama yemá íma kétimonawaq kemá móra-naqa unítíq-aimma ítimayikeq ánibo kemá máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq íma kéeq yeráwáqtí anó-monoq-naupaqa yirááti-naupakaraq íma anó-maruqa mamá táwîqa íma uráune. ímiye.

13 ánibo íbêqa maami-káyúkámá máqten-aimma kétémanibo íma kanaarác abarokác yirááti-aimma kété.” téna Póroma óq-aimma tiráíye:

14 “miráimanibo kemá móra-yataaqtaba emmá timá-amenunama minnâ aammá uyátárai-nakoma tiráátiraiye. ketí aúbi márâa-kayukama min-áqtábá ‘kaaqaari-áiné’ kété. kemá Ítiráaeo-wayukabikemma yatáqma kémaeq naayóbáqá ketáái títaubikoni Áánûqtukaq anaáe kéwáreq kemá máqtemma ámáan-aima kéwareq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama agamatá-kánnáábímmá wáitaq kemá itáíq-itaiq kéune.

15 miráitata yeráwáqá maami-káyúkámá Áánûqtuqtaba awé oníq umá kegárác Áánûqtumma awé kéeq kemá Áánûqtuqtaba wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniye. téq kemá itáíq-itaiq keune.

16 ánibo ketirukómá íráqôniq kéena arupú kéitaq kemá Áánûqtugaraq aarawaatí yúrakaca kemá ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íma kémayaune.

17 ánibo kemá Yérútáárebaq yuwéq káqo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraune. mibákémmá kemá yauwéqma ketí márûkaq iráunnama kemá Áánûqtukaq amí-yátááqá maméq iréq móneqa ketí waayúkama íma makáa-kayukama yímikaune.

18 ánibo kemá mirá kéeq anó-monoq-naupaq máeq ketí kúmiq-yataaqa mamá paá i-yátáárîq kéunatama taíbaq-wayukama ketê íma áikuteta unítíq-aimma íma wáqe-uraiye.

19 miráitamanibo yaímma Ítiráaeo-wayukama Étia-marabaq kémaae-kayukama yeráwáqá máqe-uraae. yemá kemmá aabi matikánétama yemá maakác enaúrakaq irétawaq ókaraq yeqtí watáama itáaro.

20 ánibo mi-káyúkámá min-áímmá íma timá-amiyaama maanámo máa-kayukama iyúwénatawaq káánítôre-wayukati yúrakaca itó-uraunata otaa-qtátáárîq íuraane tiráan-aimma timá-amero.

²¹ miráimanibo kímora-yataaqa kemá maará téq tiráune. ‘Áánûqtu wemá pukáa-kayukama yauwéqma mamá itó-umayikanitaq kemá minnýaba itáíq-itaiq kéune téq tiráunayaba yemá minnýaba kemmá aabi kématikaae.’ téna Póroma tiráiyé.

²² ániibo anó-kawaa-naqa Píriki wemá uyátárai-nakon aammá itáíq-itaiq on-ááímmá aónéna wemá tiráiyé: “i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa Arítíati wemá maakáq yínna-yupaama kemá keráwáqtí táama ítama yainánúne.” téna anó-kamaani-naqa Píriki wemá tiráiyé.

²³ ániibo anó-kawaa-nakoma yaímma-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Póromma awíqma ánná-naupaq móma ákáreraq akoqnáa-aimma íma téraq wemmá ayuwáiyana paá uréire kéinaq wení waayúkama iyuwáiyata paá yama káoneta aáwaqa wemmá áméro.” téna tiráiyé.

Píriki Póromma kaayaq-kárítímáátímá ánnáma umákaraiye.

²⁴ Píriki wegáraq wení ánáakoni áwíqa Tarútíra wemá Ítiráaeo-annabiken-inimiye. miráitana Píriki yaímma-taoqa wemá Póromma ááyaitana Póro wemá iréna Ítuma keqtáa yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáíq-itaiq kéo-waigoni áaimma timá ámikaiye.

²⁵ miráimanibo Póroni watáagoma arupú áaiqtaba téna ketáái túma yabi-iyábágáraq Áánûqtuma ketáamá mamá yainánîq-kanaayabagaraq wé tiráiyé. Píriki wemá maamin-áímmá kéitena ikatíq uráiyé. miráitana Píriki wemá Póromma timá ámikaiye: “anaaékaqa aamá tí-kánáaráqá emmá ááyaanaa aamá máma tínópo emá kóaa.” téna timákaraiye.

²⁶ miráitana Píriki wemá Póroqtaba “yaímma móneqa timíniye” téna wemá Póromma taígani-tupaama timákaitana kégoitana wemá awé umá máqe-uraiye.

²⁷ anaaékaqa kaayaq-kárítímáátímá káyataitana Pótítati Péqtati wemá Pírikini-maruqa mayéna wemá anó-kawaa-naqa maínna-kanaaraq Píriki wemá Ítiráaeo-wayukama yimuqá maraígáae téna Póromma paá ánná-naupaq ayúwáitana máqe-uraiye.

25

¹ kaumo-yúpáámá káyataitana anó-kamaani-naqa Péqtati wemá Tétaría-marabake maréna yauwéqma Yérútáarebaq uráiyé.

² miráitata uyátárai-monoq-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkágáraq yeráwáqá Póromma aabi mayakánôn-aimma anó-kamaani-nakokaq maméta urááe.

³ yemá anó-kamaani-nakaq inaa-inaa tiráae: “emá keqtáa tíwáqnaa éaq emá maamin-náqá timákénanawaq wemá Yérútáarebaq yíno.” téta yemá aapaq kéwinaraq aúpáké atíqtuweta ikamónáae téta tiráae.

⁴ ániibo anó-kamaani-naqa Péqtati wemá tiráiyé: “Póro wemá Tétaría-marabaq ánná-naupaq máipoaq kemá mibáq yauwéqma ónúne.” téna wemá tiráiyé.

⁵ miráinata keráwáqtí anó-kayukama yemá ketê yagaroqtamá mibáq uréta min-nákóní otaa-qtátááqá wáinatama yemá Póromma aabi mayakánoe.” téna anó-kamaani-nakoma tiráiyé.

⁶ ániibo Péqtati wemá Yérútáarebaqa tiyááka-kanaama yeráwáqtê maéna wemá Tétaría-marabaq uréna móra-taoqa wemá aamá ítama yainái-náúpáq máena wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe.

⁷ ániibo Ítiráaeo-wayukama yemá Yérútáarebake ye-káyúkámá iréta máqten-aimma téta Póroni aúbi makáámanibo árain-aimma íma anó-kamaani-naqa timá ámikaae.

⁸ ániibo Póro wemá tiráiyé: “kemá mórama otaa-qtátááqá íma tarôq éq ániibo Ítiráaeo-wayukati ámáan-aimma íma mamá táwíqa kéeq yeráwáqtí monoq-námmá íma mamá táíq kéeq Arómani-wayukati anómma yabíkái-naqa íma awáágúraune.” téna Póroma tiráiyé.

⁹ ániibo Ítiráaeo-wayukayaba yimuqá kémarena Péqtati wemá Póromma awíqma Ítiráaeo-wayukati iyáápi maráinayaba wemá maará téna Póromma timá ámikaiye: “Póro, emá kanaaraq Yérútáarebaq kéwinaraq mibáqá kemá enáama ítama yainánúnô?” téna tiráiyé.

10 ániibo Póro wemá tiráiyē: “íbêqa kemá maami-náúpáq itó-uraunama maammi-náúmmá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni Íráqôn ámáan-aikaraq ketáámá ítama keráwáqá yainánóe. ániibo emá káonaane. kemá Ítiráaeo-wayukabimma mórama otaa-qtátááqá íma tarôq uráune.

11 kemá mórama kemmá tíkamma puí-yátáárîq uráanatama minná kanaarâq tíkaminoe. miráimanibo yeráwáqá kaaqaari-áímmá tétama kemmá yeqtí yiyáápi yimínîqtabama móra-nakoni náápaamma íma wáiyē. minnýaba kemmá Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma yúrakaq ketáámá yainániye.” téna Póroma tiráiyē.

12 ániibo Péqtati wemá maamin-áímmá kéitena wení káánítôre-wayukagaraq watáama timátuwena wemá Póromma timá ámikaiye: “emá anómma yabíkái-nakoma enáama ítama yainániye ténnaboa emá kanaarâq wekáq wínóne.” téna tiráiyē.

Póro wemá káqomma yabíkái-naqa Aagarípaani aúrakaq uráiyē.

13 yaímma-kanaama kóitana anómma yabíkái-naqa (kíni) Aagarípa Peníti wení anaanoágárâq yenákámá maréta Tétaría-marabaq uréta Péqtatimma yaagumá téta timá ákaraaye.

14 miráitata yenákámá Tétaría-marabaq ayáqtáá-kanaama kémaeyana anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá mi yabíkái-naqa Aagarípaamma Póroqtaba maará téna tiráiyē: “naayóbáqá Píríki wemá móra-naqa Póromma ánná-naupaq ákáráimma wemá íbêqa paá máiyē.

15 miráitâq naayóbáqá kemá Yérútáárebaq máunata Ítiráaeo-wayukati uyátárai-monoq-wayukama yemá téta ‘maamin-náqá aabi mayakéta ikamíyana puíno.’ tirááe.

16 ketáámá Arómani-wayukataama maamirárâá kéunatae. áqnáabaq móra-nakoni aúbímmô maráina-waigoma wenáama ítátuwena aúbi maráin-aqtaba wemá kanaarâq tíniye. anaaékaqa ayúwáananataa yainánúnatae.

17 miráitata yemá maréta maakâq káyewaqa kemá íma ayáqtáá-yupaama máqe-ureq kemá aamá ítama yainái-náúpáq káqon-aabayaanaapimma kemá yaímma-wayukama timáyíkaunata Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe.

18 miráitata mi-káyúkámá yama itó-uraamanibo yemá Póromma aabi mayakái watáama íma tirááe. ímiye.

19 yemá paá yeráwáqtí monoq-nááqtábá kététa mórama pukurái-naqa wenáwîqa Ítue wetábá tirááe. Póroma wemá téna maamin-náqá ‘paá máiyē’ téna kétiye.

20 miráitâq kemá maamin-áímmá ítáúnnama ummaa káyaitâq kemá Póroqtaba maará téq tiráune. ‘emá kanaarâq Yérútáárebaq kéwínaraq maamin-áímmá ítama yainánúnô?’ téq kemá tiráunamanibo

21 Póro wemá téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.’ téna kététaq ayuwáunana wemá ánná-naupaq máiyē.” téna Péqtati wemá timá yímikaiye.

22 ániibo anómma yabíkái-naqa Aagarípa wemá tiráiyē: “kemá kenamáárîq maamin-nákón áama ítánaq kéune.” téna kététa Péqtati wemá téna “maamin-áímmá aabáyaama ítánóne.” téna tiráiyē.

23 káqon-aabayaanaapimma kíni Aagarípa wegárâq Peníti yenákámá anómma yabíkái-kayukati unáákáqtôma yenákátí yineqá umátoreta yaímma i-wáyúkátí anó-kawaa-wayukagaraq yaímma anó-kayukagaraq yeráwáqá móra-naupaq áíkuma máeta Péqtati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake ko awíqmeta irááe.

24 ániibo Péqtati wemá tiráiyē: “kíni Aagarípaao, ketáágárâq máqte-kayukao, maamin-náqá aónaaro. Ítiráaeo-wayukama aarawaamá Yérútáárebaq kémaae-kayukagaraq yaímma maabáqá Tétaría-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá téta ‘maamin-náqá wemá paá íma mánibo ikámínana puíno’ téta yemá ketúrakaq ááyama tirááe.

25 miráimanibo kemá maamin-náqá aónáúnnama wemá mórama otaa-qtátááqá tarôq éna puínî-qtataaqa íma wáitana wemá wenamáárîq téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.’ téna kététaq kemá ‘wekáq wakúyakaanana wíniye.’ tiráune.

²⁶ miráitaq kemá weqtábá aúbabi agatúwáanana Arómani anómma yabíkái-nakokaq wínîn-aimma íma Ítaraune. miráitaq kemá wemmá awíqme kínima Aagriþaao, emá anómma yabíkáana-waigokaraq yaímma-yuti yúrakakaraq kéyunaboq keráwáqá wenáama kéitaiyaq anaaékaq kemá wení otaa-qtátááqtabá kanaaráq agayánúne.

²⁷ miráinaq kemá móra-nakomma ánnábimmo Arómuq timákaanana kéwinaq wemmá aamá mayákáan-aimma kemá íma aúba-wannaabi agáyáanama minná íma arupú íniye.” tena anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá tiráiyé.

26

Póro wemá Aagarípaani aúrakaq watáama tiráiyé.

¹ ániþo Aagarípa wemá tiráiyé: “Póro, emá íbêqa ení watáama tiyo.” tena kítitana Póro wemá ayáamma múte yaútena wenaúbi máráan-aiqtaba tínéna itata waayúkama yaákama máqe-uraae. Póro mirá téna:

² “anó-kawaa-naqa Aagaríþaao, emá ketáái áaiqtaba kéitaanaboq kemá timuqá ôriq umá kémareq kemá anaúrakaq watáama ténáaq kéune. miráitaq kemá emmá watáama timá-amenunama minná Ítiráeowayukama yeráwáqá keqtábá kaaqaari-áímmá téta túbi kémaran-aimma timá-amenune.

³ miráita emá Ítiráeowayukama ketáái táaikaraq ketáámá watáama túnnatama minná emá káonaane. minnáyaba emá ketáama ítama Íráqôniq éwaq emá íma ábôkariq uwo.

⁴ ániþo Ítiráeowayukama yemá máqtemma ketáaimma aónaraae. naayóbáqá kemá pááqyan-iyapogoma ketí-wayukate yagaroqtamá kémaeqa kemá Yérútáárebaqa uréire uráune.

⁵ miráitata naayóbáqá yemá kemmá timónaraapoata yemá kanaaráq ketáaimma timá-aminetama minná kanaaráq íye. miráitata yemá aónaraane. naayóbáqá kemá Pératíwayukati yáaimma kéwaraunata min-ááikómá akoqnáá umá ketáái monokóní áaimma uyátáraiye.

⁶ miráitaq kemá íbêqa itó-uma máunata yemá kemmá aabi kématikamma maamin-áikóní áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá Áánûqtuma ketáái títaubikomma akoqnáá-aimma timá yímikaitaq minnáyaba kemá itáíq-itaiq kéune.

⁷ ániþo ketáái títaubake kaayaq-ánná-wáyúkámá yeráwáqá wágááwabi nokáamma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq umá awé kéone. ániþo anómma yabíkáana-nako, kemá itáíq-itaiq kéunata Ítiráeowayukama yemá kemmá aabi matíkaraae.

⁸ keráwáqá Ítiráeowayukao, Áánûqtuma pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniqtaba nôraq itaráq íma tínô?

⁹ naayóbáqá kemá kenamááríqa Ítuma Náátárêtibake-nakon áwîqa mamá táíq uráune.

¹⁰ miráitaq kemá Yérútáárebaq uyátárai-monoq-wayukabikemma akoqnááama matéq netuqyaammá Áánûqtuni waayúkama yáqtoqma Yérútáárebaq ánná-naupaq kéyikeq yaímma-wayukama yíkamiyata púyoro téq tiráunae.

¹¹ miráitaq kemá máqte-tupaama yeráwáqti monoq-náúpáq uréq ánnáama kéyimeq Ítuni anaaémo wáráan-aimma yuwaígáae téq uráune. minnáyaba kemá káqo-marabaq uréire umá Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mamá táíq umáyikaraune.

Póro wemá Káríqton-annama aúkain-aimma tiráiyé.

¹² miráitaq kemá uyátárai-monoq-wayukabike náápaamma kémayaunata yemá timátíkáawaq kemá maréq Tamáátikati-marabaq uráune.

¹³ miráitana wágáama aabaúgómá aáwaqa naí-kánáa kéita kemá aónáúnana aabáyákákémmá ókómá kamá yupayo uréna ketê yagaroqtamá uráa-kayukati yineqá ókómá kamá yupayo uráiyé.

14 ánibo máqtemma ketáámá marabí yutákureqtaa kéitaunana móra-wataagoma Íbaru-aipikemma maará téna tiráiyé. “Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono? kemmá apupé kée emá ketí-wayukama mamá táiq kéumayikaanaboa emá enamááriq aú-aiqa mayánóne.” téna min-áikómá tiráiyé.

15 ánibo Póro kemá tiráune. ‘uyátaráana-nako, emá náawabono?’ tiráune. ánibo uyátárai-nakoma wemá tiráiyé. ‘kemá Ítue. emá kemmá mamá táwîqa kéone.’ téna tiráiyé.

16 miráimanibo íbêqa emá itó-urewaq kemá enôpaq iráunapoaq kemá emmá awírána emá ketí mayaí-náqá mááe. emá íbêqa kéite aónána-yataaqtabama máqte-kayukama kétimayiminaq ánibo anaaékaqa abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq emmá arááatenune.

17 miránaq emmá timákána Ítiráaeo-anna-wayukayaqtaba káqo-wayukayaqtaba kawáá onúne.

18 minnáyaba emá yeráwáqtí yúramma mamá tágamayikenata yemá kumayuq-yátáápi-kemmá yuwéta yeráwáqá waéqma tágama-yataakaq maéta Tááqtaani akoqnáápi-kemma yuwéta kekáq itáiq-itaiq kéiyáq kemá yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyíkánata yemá Áánûqtuma yiwíkai-kayukagaraq aokariq umá yagaroqtamá mánoe.’ téna Ítuma tiráine.” téna Póroma tiráiyé.

Póroma wení mayaígón áaimma tiráiyé.

19 ánibo emá anómma yabíkán-naqa Aagarípao, kemá Áánûqtunopake-tataaqa káoneq kemá íma wenáama arátaune.

20 miráitaq kemá áqnáabaqa Tamáátikati-marabakemma Yérútáárebaq uréq mikákémmá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma Áánûqtuni átê-wataama kétimayimunata yeráwáqtí kúmiq-yataapikemma waéqma yeráwáqá Áánûqtukaq yirummá ámiketa íráqôn-aaimma íyábá timá yímikaune.

21 kemá mirá kéunata minnáyaba Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá monoq-náúpáké kemmá yáqtoqma tikamineta urááe.

22 ánibo ketirummá akoqnáá wáqe-urena Áánûqtuma kemmá tíwáqnaa uréna kemá máqte-kayukagaraq yaímma anó-kayukati túrapi watáama tiráiyé. miráitaq kemá íma káqon-aimma kétupo kemá naayóbáqá Mótetigaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe.

23 Áánûqtunopake tiwiránîn-nakoma wemá aú-aiqa maténa keqtáámá áqnábariq umá pukáipike itó-urena wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma aúwaraimma tágama-yataakaraq timá-yiminiye.’ téta yeráwáqá tirááe.” téna Póroma tiráiyé.

24 Póro wemá mirá téna kétitana Péqtati wemá tiráiyé: “Póro! emá aíbôqnaaboq kéone! emá ení taíbaq itaí-yátáákómá emmá mamá aíbôqnaaboq kéiyé.” téna Péqtati tiráiyé.

25 ánibo Póro wemá tiráiyé: “anó-nako, kemá íma aíbôqnaaboqa kéune. kemá paá túyánámmá kéiteq kétune.

26 Aagarípao, ketáama itaao. emá maami-qtátááqtabámá káone kéite uráánaq minnáyabama kemá íma ikatîqa éq watáama kétunama maami-qtátááqá íma aúpáq abarokáq uráiyé.

27 anómma yabíkána-naqa Aagarípao, emá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama kéitaano? kemá itáunama emá yetáama itáiq-itaiq kéone.” téna Póroma tiráiyé.

28 ánibo anómma yabíkái-nakoma Aagarípa wemá Póromma maará téna timá ámikaiye: “emá maamin-áwááráq-yúpááwáq kemmá mamá Káriqton-anna-naqa káutikaano?” téna tiráiyé.

29 ánibo Póro wemá tiráiyé: “awaaraq-yúpááwábi ayáqtááq-yupaama minná kanaaráq íye. miráimanibo kemá Áánûqtukaq maará téq nunamummá kétune. egáráq yaímma-wayukama kéréwáqá maamin-áímmá kétuna itáa-kayukama keráwáqá Ítun anaaé waqpmá ketê mórai q umá kétékaiye. miráiyana maamin-ánnábí keráwápímmá íma wániye.

³⁰ Póro wemá mirá téna kítitana anómma yabíkái-naqa Aagarípaa Penítigaraq yaímma-wayukagaraq yeráwáqá itó-uma máápaq kóuraae.

³¹ miráitata yeráwáqá máápaq máeta maará téta tirááe: “maamin-náqá wemá mórama ikámma puyéta ánnama améta ínín-úmmáá-yátááqá íma tarôq uráíye.” téta tirááe.

³² ánibo Aagarípaa wemá Péqtatimma maará téna timá ámikaiye: “maamin-náqá Póro wemá ‘Arómani-wayukati anómma yabíkáan-nakoma ketáama ítama yainániye’ téna íma tinnarakaa wemmá timákáanana paá yauwéqma kóine iné.” téna Aagarípaa kínima wé tiráíye.

27

Póroma únópi-káárébi maréna Arómuq uráíye.

¹ ánibo yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta keqtáá timátikaawaqtaa únópi-káárébi maréqtaa Arómuq Ítari-marupaq kéunanata yeráwáqá yáqtoqma Póroqaraq yaímma ánná-wayukagaraq anómma i-wáyúkátí kawáá-náqá áwíqá Yúriati wení ayáápi yíkaraae. miráitana maamin-náqá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábámá Arómani-wayukati i-naré.

² ánibo kemá Arúkeqaraq ketáámá mórama Áátaráámítíq únópi-káárégómá Étia-marupaq kéwitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae. ánibo móra-naqa áwíqá Ááritáákatima wemá Tetarónáikaqa Maateróniabake-nakoma wegáráq yagaroqtamá ketáátê iráíye.

³ ánibo óq-abayaanapimma ketáámá Tááíranapaqa ko yamá uráunatae. miráitana Yúriati wemá Póromma mamá íráqôniq kéumakena ayúwáitana uréire kéena wení aanábó-wáyúkámá yimónaraiye.

⁴ ánibo ketáámá Tááíranapakemna únópi-káárébi maréqtaa kéunanata uwáágoma keqtáá mamá táwíq kéitaqtaa íyórai-aukapaq maréqtaa Táíparatibaq uráunatae.

⁵ miráitaqta ketáámá únókóní aúkáapi maréqtaa Tirítibaq uréqtaa mikákémmá Paapíriya-marupaq uréqtaa ánibo mikákémmá Mááíraqa Arítia-marabaq uráunatae.

⁶ ánibo mi-márúkákémmá mórama i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Érékáánaraa-marabake únópi-káárégómá maréna Arómuq Ítari-marupaq wíné kítitana wemá timátíkáitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae.

⁷ miráitaqtaa ketáámá mi-únópi-káárébiimmá yaákare kéweta yaímma-kanaama máqe-uraunatae. miráitana móra-maruqa Nááítatiq keyúnanata mikákémmá anón-uwaagoma keqtáá mamá táiq kéiqtaba mikáké maréqtaa Karíti-marukoni íyórai-aukapaq waaqókáq Táárámóniq uráunatae.

⁸ ánibo mikákémmá maréqtaa únókóní áwabaq kégumunanata min-áúkápáqá anón-ummaa-yataaqa kémayeqtaa ketáámá maréqtaa Áráátia-marukoni waaqókáqá únópi-káárémá maraí-márúkáq yayamá iráunatae.

⁹ ánibo netuqyaa-túpáámá keyataitana Ítiráaeo-wayukati aáwaqa awetá i-kánáámá yátamakitata mimóra-kánáámá uwáágoma ôriq umá keyorena únókómá yeráwáqá mamá táiq uráíye. miráitana Póro wemá maará téna timá yímikaiye:

¹⁰ “máqte-kayukama ítáaro! íbêqa ketáámá kéonanataama taíbaq-yataaqa aúyoranimanibo miráuma únópi-káárégáráq oótakaraq yenamá mi-qtátááqá íma aúyoraiyobo ketáámá waayúkagaraq aúyoranunatae téq kemá kéitaune.” téna Póro wemá tiráíye.

¹¹ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá únópi-káárémá awéqtameta uréire kéo-kayukati yáama kítitana Póron-aama íma ítaraiye.

¹² ánibo min-áúkápáqá únópi-káárémá maraí-márúqá uwáágo ôriq kéena íma íráqôniq uráitata mi-káyúkámá yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta Karíti-aukapaqa Pinítibaqa únópi-káárémá maraí-márúqá uwáá keyorai-kanaama íráqôniq uráitata yeráwáqá mibáq wínéta urááe.

únópiimmá anón-uwaama yokáíye.

13 anaaékaqa uwáágoma mamá pááqyaniq kéitata yeráwáqá yúyánámmá ítáaniq umá únópi-káárémá maméta Karíti-aukapaq maréta urááe.

14 miráitata yeráwáqá únópi-káárébi maréta pááqya-kanaama kéowana Karíti-marukake uwáama áwiqa anón-uwaama yokáie.

15 miráitana min-úwáágómá únópi-káárémá mamá táiq kéitana ketáámá íma kanaaráq yáqtoqma awíqmeqtaa uráunatae.

16 miráitaqtaa mikákémmá ketáámá maréqtaa pááqya-marukaqa Kótaq uréqtaa íyórai-aukapaqa ketáámá anón-ummaa-yataaqa matáunatae. ketáái pááqya-unopi-kaarema anón-unopi-kaarenobaq múte makáunatae.

17 miráitata únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá únópi-káárémá yáqtorai-yataaqa yabítiréta ánnama atáa umá akoqnáa kéeta yeráwáqá téta únópi-káárégómá tíwíqmenata Aríbiya-aukapaq wíniye téta yeráwáqá tabaráábera-qtataaqa ayútuwaawana mi-káárégómá únókóni ámûraaqa mayaqména uréire uráie.

18 miráimanibo anón-uwaagogaraq únókógáráqá keqtáámá tiwéqtaмена uréire kéitata yeráwáqá káqon-abayaanapimma áaimma átáma oótamma mamá iyaabítaaq urááe.

19 ániibo óq-taoqa yeráwáqti iyáápiemma únópi-káárémá mamá íraqôniq i-yátááqá mamá iyaabítaaq urááe.

20 miráitaqtaa netuqyaa-túpáámá ketáámá aabaúwábi wiyóqá íma káonaunataama 'náakaqtaa máuno?' téqtaa anón-uwaama kéyoraitaqtaa ketáámá íma paá mái-tuyanamma ítaraunataamibo "táiq ónúntae" téqtaa tiráunatae.

21 ániibo netuqyaa-túpáámá máqte-kayukama aáwaqa íma néta máawana Póro wemá yeráwáqti aúkáapi itó-urena tiráie: "keráwáqá maami-káyúkámá ítáaro. naayóbáqá keráwáqá ketáama kéiteqa Karítibaq yuwéq íma uráiyakakaa maamiráuma ummaa-yátááqá íma mayéqtaa máqte-qtataaqa íma aúyoranena iné.

22 miráimanibo kemá timá-timunna-aimma ítáaro. keráwápikémmá móra-naqa íma aúyoranibo kímora-yataaqa únópi-káárémá wenamáa aúyoraniye.

23 ániibo kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq wekáq itáiq-itaiq kéunana nokáámma Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketimakaq yama itó-urena tiráie.

24 'Póro, emá íma ikatîqa éwaq anómma Arómani-nakoma Títaama wenaúrakaq koma itóaao. ániibo maami-káyúkámá máqtemma yeráwáqá únópi-káárébi máa-kayukama eqtábá Áánûqtuma kawáá iniye.' téna tiráie.

25 minnáyaba waayúkama keráwáqá íma ikatîqa oro. kemá Áánûqtuqtaba itáiq-itaiq kéunapoana Áánûqtu wemá tinná-yataaqa kanaaráq tarôq iniye.

26 minnáyaba ketáámá páátákáá únópi-káárémá maméqtaa móra-marukaq onúnatae." téna Póroma tiráie.

27 ániibo tiyááka umá títaubake kaumo-nókáámmá kéyataitata uwáá kéyorena ániibo móra-nokaama títaubake kaayaqté-kaayaqtekomma yeráwáqá Meriteréinia-unokoni áwabaqa nokáan-aukaama únópi-káárébi mayaímá mayáa-kayukama yúyánámmá ítáama maami-káárégómá "móra-marukaq kéwiye" téta yeráwáqá yúyánámmá ítiraae.

28 miráitata yeráwáqá ayáqtáaq-annaraqa ummaa-yátááqá abikumareta únópi yúwáawana kúmîmma waaqókáriq uráie. miráitaqtaa ketáámá maréqtaa móragaraq pááqya-kanaama kéweta min-ánnámá únópi yúwáawana kúmîmma waaqókáriq éna kegébaraq kukáie.

29 ániibo únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá ótakaq ya kumayániye téta yeráwáqá ôriq umá ikatîqa urááe. miráitata yeráwáqá páátákáá únópi-káárémá yáqtoqma akoqnáa i-yataaqa mi-káárégóni ayárepaqa kaayaqté-kaayaqte ummaa-yátááqnápó yáqtoq-mareta máiyana aabaúma utaíkáae téta yeráwáqá nunamummá tirááe.

30 miráitata únópi-káárébi mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá yuwéta péqmareta kóineta únópi-káárégóni aipakémmá ummaa yamá yáqtorai-yataaqa karikaa uréta pááqya-unopi-kaarema mémánóbáq yubéqtukaae.

³¹ miráitana Póro aónarena wemá i-wáyúkátí kawáá-nákáráq yaímma i-wáyúkágáráq timá yímikaiye: “maamin-únópí-káárébbímá mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá íma máiyaqa minná máqtemma keráwáqá táwîq ínoe.” téna Póroma tiráiyé.

³² ánibo i-wáyúkámá yeráwáqá maami-káárégóní ánnáma kárátuwaawana uráiyé.

³³ aabaúma utánéna kéitana Póro wemá maami-káyúkámá aáwaqa naígáae téna watáama tiráiyé: “máka-tiyaapari umá títaubake kaayaqté-kaayaqte miráuma ayáqtáá-kanaama ketáá ikatíq umá aúyokeqtaa aáwaqa íma naráunatae.

³⁴ miráitaq kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yaímma paá-aawaqa mamá kénaiyanawaq min-ááwákómá keráwáqá mamá akoqnáá íniye. minnáyaba keráwáqá ítáaro. keráwáqtí túma íma ayáá atikaniye.”

³⁵ Póro wemá mirá kétena yeráwáqtí yúrikaqa yammá maténa Áánûqtumma amuqá marakéna nunamummá kétena Póro wemá yammá naráiyé.

³⁶ miráitata máqte-kayukama yeráwáqtí íyakoma íráqôniq kéitata aáwaqa mamá narááe.

³⁷ miráitaqtaa ketáámá taígani-kayukama (miráuma 276) mi únópí-káárébbímá máqé-uraunatae.

³⁸ ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá aáwaqa mamá nátuweta anaaékaqa yeráwáqá únópí-káárébbíkémá aáwaq-unamma mamá únópítáá iyabótúwáawana únópí-káárégómá um-mamá íma yéna oyaaq umá uráiyé.

únópí-káárémá táiq uráiyé.

³⁹ aabaúma utamá kégaitata únópí-káárébbí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá márûqa káonetaamanibo maramá íma aónaraae. miráitata yeráwáqá min-áúkápáqá íráqôniq umá únópí-káárégóní márûqa wáitana íráqôniq umá kegébama wáitata yeráwáqá min-áúkápáq wínéta urááe.

⁴⁰ miráitata yeráwáqá mi únópí-kááréráqá ánnáma kúma akoqnáá umaráan-annama kárátuwaawana únókóní ámûraaq wáqé-uraiye. miráitata yeráwáqá aweqtaí-yátaráqá ánnáma kúma akoqnáá umaráan-annama kégareta ánibo taabaráábema múte abíkumaraawana uwáágoma yiwíqmena únókóní kegébabaq uráiyé.

⁴¹ miráitana mi únópí-káárégómá maréna únókóní kegébanobaqa aipaké koma aguréna maranóbáqá akoqnáá uráiyé. miráitana anón-uwaama yokéna maamin-únópí-káárégóní ayáremma mamá táwîq uráiyé.

⁴² ánibo i-wáyúkámá yeráwáqá yaímma ánná-wayukama péqmareta kóinoe téta yeráwáqá yíkamineta urááe.

⁴³ miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Póromma áwáqnaa kéena íma miráinoe téna wemá yaímma-anna-wayukama tímáyíkáitata yeráwáqá nokótaaqa yubámeta únókóní kegébabaq urááe.

⁴⁴ ánibo yaímma-wayukama únópí-káárégóní yaa aqtóráq yáqtoqma mayaqméta nokegébabaq urááe. miráitaqtaa máqte-kayukama íráqôniq umá máqé-uraunatae.

28

Póroma Mórota-marabaq máqé-uraiye.

¹ ketáámá máqtemma mi-nókóní kegébabaq iréqtaa ketáá itáunama mi-márúkón áwîqa Mórota-marabare.

² miráitata mi-márúkáké-káyúkámá yeráwáqá keqtaámá mamá íráqôniq kéowana ánibo aaqá yéna yaugiqá kéitata yeráwáqá iramá agamakéta min-íraráqá keqtaá tiwíqma tíkawaqtaa máqé-uraunatae.

³ ánibo Póro wemá móra ira-átáámá mamá irabí agamakáitana móra-iraakabayaakoma min-ír-átáábí máqena kokoqá kéiqtaba min-ír-áákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúraiye.

⁴ ánibo mi-márúkáké-káyúkámá aarawaamá yeráwáqá aónamma maamin-ír-áákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúrena upúkáiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá

maará téta tirááe: “árainma maamin-nákómá wemá yaímma-wayukama únópi yíkamitata pukáawana ketáái maníkómá íraqôn-aaimma tarôq í-nákómá wemá maami-nákóqtábámá íma paá mániye. téna maami-qtátááqá tarôq kéiyé.” téta yeráwáqá tirááe.

⁵ miráimanibo Póro wemá maamin-íráákábáyáámmá iranóbáq awéqtáma kéyuwena paá máqe-uráiye.

⁶ ániibo mi-káyúkámá yeráwáqá Póromma awé umá karákéta iqtoráinana wemá puíniye téta temmá Póroni aneqá móra-yataaqa íma abarokáq kéiqtaba yeráwáqá téta “maamin-náqá wemá maníkóé.” téta yúyánámmá ítaráae.

⁷ min-áúkápáqá mórama maramá wáqe-uraitana mi-máraráqá yabíkái-naqa áwîqa Púbiria wemá keqtáámá mamá íraqôniq umátíkítaqta ketáámá kaumo-yúpáámá wení-naupaqa máqe-uraunatae.

⁸ ániibo Púbiriamma aboámá anó-karima kokoq-kárimá mayéna waguráitana Póro wemá min-nákóni naaúpaqa uténa min-nákóni aneqá ayáámma aráápare nunamummá kítitana min-nákómá atóbaraiye.

⁹ Póro wemá mirá kítitana mi-márúkákémmá netuqyaammá karí-wáyúkámá yeráwáqá kéyewana Póro wemá mamá atóbamayikaraiye.

¹⁰ miráitana mi-káyúkámá yeráwáqá keqtáámá íraqôniq umá tíwáqnaa kéeetana ániibo yaímma-yataaqa keqtáá kétimetata tíwáqnaa umá móma únópi-káárébi tiyúkataae.

Póroma Arómuq yayamá iráiyé.

¹¹ ániibo mi-márúkákémmá kaumo-wíyómmá maéqtaa anaaékaq ketáámá maréqta morama únópi-káárémá Érékánara-marabakemma anón-uwaama yóráitana mi-márúkákémmá ya máqe urái-kaarebiqta uyáqta uráunatae. miráitana únópi-káárégóni aikaqá Tútie téta yeráwáqti maníkóni ábárawaao-aanikoratati yimammá tarôq umákáawana wáqe-uráiye.

¹² ániibo ketáámá min-únópi-káárébi maréqtaa Tírakuti-marukaq yayamá iréqta mi-márúkákémmá kaumo-yúpáámá máqe-uraunatae.

¹³ miráitaqta mi-márúkákémmá ketáámá min-únópi-káárébi maréqtaa Arégiuma-marukaq yaútúma yayamá iréqta mikákémmá anón-uwaama yóráitaqta maréqta Putióribaq anó-marukaq ko yamá uráunatae.

¹⁴ ániibo mi-márúkákémmá yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimonanata yemá keqtáá yáqtóráawata abapaké kaayaq-yúpáámá yeráwáqte maéqtaa Arómuq uráunatae.

¹⁵ ániibo Arómuq yaímma ketibâqawaayutaama Ítun-aama kéitaa-kayukama yeráwáqá ítáamma keqtááyábámá kéye téta kétéwata yemá máqtemma maréta mi-márúkákémmá áwîqa kaumo-áúwái-náúpáqá mááketi-marukaraq wenáwîqa Áápiatibaq iréta keqtáámá aapaq ya kétimonaawaqta Póro wemá yemá kéyimonena wemá Áánûqtumma amuqá marakéna akoqnáama matáiyé.

Póroma Arómuq Áánûqtuni watáama tiráiyé.

¹⁶ ániibo ketáama Arómuq yayamá kéyunanata kámááni-nakoma Póroqtaba wenamá móra-naupaqa máinana móra í-nákómá wekáqá yabíkáiye.

¹⁷ ániibo kaumo-yúpáámá kéyataitana Póro wemá Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yááyaitata yemá máqtemma ya áíkutaawana wemá maará téna tiráiyé: “keráwáqá ketibâqawaayuo, itáaro. kemá íma táí-aaimmá tarôq kéeq Ítiráaeo-wayukama ketáái títaubikon-aaimma mamá táíqa íma uráunamanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Yérútáárebaqa kemmá ánnáma umátiketa Arómani-wayukati iyáápi kemmá tíkaraae.

¹⁸ miráitana Arómani-wayukama yeráwáqá aamá ítama yaíkaamanibo kemá móra-yataaqa tarôq kéeq puyónúnna-aaimma íma tarôq uráunata yemá kemmá tiyuwánéta urááe.

¹⁹ miráimanibo Ítiráaeo-wayukama yemá ímiye téta maamin-áímmá arátéwaq óqa kemá aamá ténúnna-aaimma íma wáqe-uráiye. miráitaq kemá anó-kamaani-wayukama yááyanata

yeráwáqá ketáama ítama yaínánóe. téq kemá tiráunamanibo ketí-wayukama yeráwáqá móra-yataaqtaba aabimmá íma mayikánúne.

²⁰ ánibo kemá maamin-áíqtábá keráwáqá tááyama kétima-timune. miráitaq Ítiráaeo-wayukama keráwáqá kéiteq awé uráa-qtataaqtaba kemá itáíq-itaiq kéeq awé uráune. miráitana minnýaba maamin-ánnágómá kemmá yáqtoqma akoqnáá kéiyé.” téna Póroma tiráiyé.

²¹ ánibo yemá tirááe: “Ítiráaeo-wayukabikemma móra-nakoma ení watáama íma aúbabimma agamá timá-timenata ánibo móra ketíbâqawaayutaama iréta ení watáama íma téta emmá íma timá táwîq urááe.

²² miráitaqta ketáamá enóyaupiken-aimma itánáqta kéune. ánibo ketáamá itáunataama máqte-kayukama yemá uyátárai-nakoni aammá kéwaraa-kayukama keráwáqtabágáráq yatáqma-yataapi mááe.” téta tirááe.

²³ ánibo Ítiráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yeráwáqá mórama kanaamá maréta Ítiráaeo-wayukama yemá máqtemma aarawaamá Póroni márûpaq irááe. miráitana Póro wemá aabáyaanapike áaimma átarena énaikaqa wemá watáagon áaimma timá kétagená Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba Ítuqtabagaraq watáama tiráiyé. miráitana wemá Mótetini ámán-aimma kétena yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá wannaabí agamakáan-aimma kítitana maamin-áíkmá yeqtí yúyánámmá mamá íráqôniq kítitá yeráwáqá Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe.

²⁴ miráitata yaímma-wayukama wenáama kéitaawata yaímma-wayukama wenáama íma ítama arútaráe.

²⁵ miráitata yeráwáqá yenamáárîq óq-yuyanamma itéta kégowana Póro wemá áqnáabaqa maará téna tiráiyé: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá árain-aimma keráwáqá yúbi-kayukayaba téna Áánûqtuni amuné-náqá ketáái títaubikoma Áítáiyani óyaukaq tiráine.

²⁶ ‘emá maami-káyúkábí kéweaq maará téaq timá-yimiyo.

keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

²⁷ maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparáe.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íkáonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íkétaitataboata yúyánámmá íkéitáe.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáiyama tiráine.

²⁸ Ítiráaeo-wayukama yúbi máin-aiiqtaba maami íráqô-mayaima Áánûqtuma keqtáa yauwéqma tiwiránî-kataama minná Áánûqtu wemá káqon-anna-wayukabi yúwáitana kéwiye. ánibo ketáamá maamin-áímmá timá-yimenatataa yemá itánoe.

²⁹ Póro wemá mirá téna kítitata Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá yenamáárîq aamá téite urááe.

³⁰ ánibo Póroma mi-márúkáq máena kaayaq-kárítímáátígóní arupimmá móra naammá meyaníq uréna yaímma-wayukama wení-naupaq kéyewanama wemá mamá íráqôniq umáyikaraiye.

³¹ miráitana wemá akoqnáá umá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama kétena uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma watáama máqte-kayukama timá yímikaiye. miráitana wemá maamin-áímmá waayúkama abarokáq akoqnáá umá timá-yimiyabama móra-nakoma aammá íma aúnakaraiye.

Arómani

Îtun **anaaé kéwaraa-yubaq Arómubaq Póroma agatáye.**

Póroni mayaígón áaimma

¹ kemá Póro mayai-nákómá Îtu Káríqtoni mayairá Áánûqtuma aúyatikarena tááyaraitaq min-áúbá-wánnáámá agatáune. kemá Póroma Áánûqtuni íráqô-kataama tin-áímmá timá tímikaune.

² Áánûqtuni amuné-wáyúkábí wení aúba-wannaabi naayóbáqá mimórá-íráqô-katáámá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráye.

³ maamin-íráqô-katáámá Áánûqtuni áanikoqtabama wáqe-uraitana Tébitin-annabike pááq uráye. maa-márábi-káyúkáúrámmá pááq uráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq Áánûqtun áanikoma máqe-uráye.

⁴ áanikoni akoqnáágaraq imaamugáráqá yirááténa pukáapike kímora itó-umakaraiye.

⁵ kemá Póroma Îtumma tirummá kámunana Áánûqtu wení mayáimá kêtimitaq Îtumma wekáq kémaiyaune. waayúkama máqte-marabake Îtumma yirummá kámeta anaaé kéwaraaqtaba Áánûqtuni íráqô-kataama kemá timá yimunaiq umá

⁶ keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma Áánûqtu tááyaraimma Îtu Káríqtonamoe.

⁷ keráwáqá Árómuq-marupaq máa-yuma keráwáqtábá tááyaraitaq Áánûqtun-aama wáráa-kayukama kemá keráwáqtôpaq kágayaune. Áánûqtumma ákái-kayukao, Áánûqtuma keti-botáámá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoqogaraq yenamáa yenákátí íráqô-qtataakaraq yeqtí kaayoné-yátáákáráq keráwákáq paá waíno.

Póroma amuqá maréna nunamummá tiráye.

⁸ áqnáabaq ketí Áánûqtuqtabama Îtu Káríqton áwíkaq timuqá kémarakaune. maragáráq-maragaraq-wayukama keráwáqtí itái-yátááqtábámá ítama ánataqtukaapoq keráwáqtábámá timuqá kématikaune.

⁹ nunamupí maamin-áímmá túnnama Áánûqtuma wenamáárîq ítaraimma árain-aíne. Áánûqtuni íráqô-kataama tirukakékáráq kêtimaimeq weqtábá kéune. wení íráqô-kataama wenáanikoqtabama wáye. Áánûqtuma ítaraiye máqte-tupaama keráwáqtábá nunamupí kétune.

¹⁰ aati-aatimá nunamupí Áánûqtumma ítáanana akáinanama ketí aammá awíqtikainaq yayamá keráwáqtôpaq yenúne. ayáqtááq-kanaama yénáae téq uráune.

¹¹ miráitaq keráwáqtábámá ôriq umá kemá kêtikaitaq timónanaq kéune. miráinaq kemá yaímma-yataaqa timénáá kéune. Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtê keqtirupi wamá akoqnáá íkáae téq kéyune.

¹² minná Áánûqtukaq aati-aatimá túyánámmá itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqá tíwáqnaa kéinana keráwáqtí itái-yátáákómá kemmá tíwáqnaa kéinama itáíq-itaiq í-yátááqá keráwáqtôpaq akoqnáá kéena ketíyápiqtaa akoqnáá íkáae téq kéyune.

¹³ ketúnabaro, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. netuqyaa-túpáámá kemá túyánámmá kéitaune, keráwáqá óq-wayukama Yéqtaeao-wayukama Îtu Káríqtonopaq yíwíqme yénáae téq kéyune. miráimanibo máqte-tupaama yaímma-yataakoma kemmá yáqtoraitaq paá kémaune.

¹⁴ máqte-marabaq-wayukama watáama Îtuqtaba ketí aqtábááma wáye. minná márúkaq-wayukagaraq karaanóbáq-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq íma ítaraa-kayukagaraq mi-katáámá yemmá timá-yimenune.

15 miráimanibo ketíyakoma iyánáaq kéitaq keráwáqá Arómuq-marupaqa íráqô-kataama timá-timenaee téq kéune.

íráqô-kataama Áánûqtuni akoqnááe.

16 miráimanibo Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá tigaemá íkéune. íráqô-kataayaba nôraq inábiyo? minná Áánûqtuni íráqô-kataama wení akoqnááama wáipoana máqte-kayukama kanaaráq mamá atóbamayikaniye. áqnáabaqa Ítiráaeo-wayukama anaaékaq Yéqtaaeo-wayukama maamin-íráqô-kátáánápó atóbamayikaniye.

17 miráinana Áánûqtuni íráqô-kataagaraq waayúkagoni arupú-aaimma abarokáq pááq kéieye. waayúkagoni áaimma arupú umá minnáyataba yúyánámmá itáiq-itaiq umá yabíqme kéuyoe. Áánûqtuni aúba-wannaabi miráuma kétiye: “móra-nakoma Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáiq-itaiq umá yabíqme uwínanama matúq-matuq umá mái-yataaqa Áánûqtu amíniye.” téna kétiye.

waayúkaurakoni agaemá

18 maa-káyúkámá Áánûqtuma yinaaéma kéumamepoana Áánûqtuni áyámma wení márûpake kégumiye. kebó-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeqtí kúmiqtababoana Áánûqtuni árain-aimma yayamá pááq íkeiye.

19 Áánûqtuni máqten-aaimma íma aúpáq wáieye. miráipoana Áánûqtu yemmá yiráátiraiye.

20 Áánûqtumma ketáámá kanaaráq íma aónanunataamanibo wemá tarôq urái-qtataaqnapo kanaaráq káonaunatae. maa-márámá pááq urái-kanaarake wení watúq-watuq umá wái-akoqnaama kanaaráq káonaunatae. miráinata yeqtí kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwéta maará tínoe “ketáá íaonaraunatae” ítinoe.

21 Áánûqtuqtaba ítaretamanibo wení áwíkaqa íma yaaguyabéta wekáq “tíkáieye” ítiraae.

22 “ítaí-wáyúkámá máunatae” téta tiráámanibo yeráwáqá áá íma ítaraa-kayukama yayamá máqe-uraae.

23 matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma yiwikáqtuwetamanibo wenamí-kanamin umá waayúka-amakaraq wáíwaakon-amakaraq áwáábíq-wakoni-amakaraq yekáq irayutáúmá mamá téta uyátá-maqma “íráqô-qtataare” téta yúyánápi tirááe.

24 áá íma ítaraa-kayukama pááq kéopoana Áánûqtuma iyúwáitata yenamááríq yetáaimma kéwaraae. yeráwáqtí yikáí-yátáákó yabititata kebó-yátááqá tarôq urááe. yúnapogaraq kebó-yátááríqá urááe.

25 yaímma-wayukama miráitata Áánûqtuni árain-aimma wenamí-kenamin umá kaaqaari-áímmá wakááe. mi-qtátááqá Áánûqtu tarôq uráiqtataakaq yiraayutáúmá amá yetíwíqa múte yaútaamanibo tarôq urái-nakon áwíqa ímiye. ááqibo Áánûqtuma wenáwíqa múte yaúma watúq-watuq umá waímo. árainma waíno.

26 otaa-qtátááríq oqtábábóana Áánûqtu iyuwáitata yenamááríq kéweta yetúnapo yigae-yátááqá mamá pááq urááe. miráitataa aaragógáráq aaraukáq-ááímmá íma wakááe. paá yetúraqa íarutainama kéwaraae.

27 mimóráíq umá waamá aaraukáq-ááímmá paábaq mamá kéyuwaamanibo káqo-waqtaba keyikaiqtataboata yirunóbáqá iraráá karáieye. yigae-yátááqá káqowa-kaqowamma mamá paá urááe. miráipoata yetúnobaqa ókon-okomma táí-ummaa-yataaqa pááq íno-waigoni ápêqa yeqtí kúmiq-yataakoqtabama wáqe-uraiye.

28 miráimanibo Áánûqtuni aúyánámmá yeráwáqá íma yáqtóráawana Áánûqtuma iyúwáitata yetúyánápike waqmá kéitaae. kebó-yátááríqo kéomma kéqoke-kaqoke-kebo-yataaqa tarôq kéoe.

29 waátâ-aaimma aráágayan-aaimma táí-aaimma iyáábúq-aaimma aweké-ááímmá ááíqa í-ááímmá komarummá í-ááímmá waayúkayaba ítama táíq í-ááímmá ógikaae. anaaépaq-aimma tí-ááímmá

³⁰ waayáímmá tí-ááímmá Áánûqtuqtaba íyámma umákai-yataaqa aamá aratéta yeqtúma mamé uí-yátááqá yeqtí yúyánápíké aúgemma otaa-qtátááqá mirán-ááímmá ógikaae. anóbon-aama kárate.

³¹ áá íma itai-wáyúkáá yeqtí anóna-anon-aimma arátaae. waayúkayataba íyaqa íkeyimeta kaayoné-yátááqá íyimikaae.

³² Áánûqtuni áamáan-aiko téna: “máqtemma mirán-ákáq maíyanama puí-yátááqá yeqtí ápêqa waiye.” mirá téta ítaraae. yeráwáqá móragaraq miráute kéuyeta máqte-kayukama miráute kéuyeta warái-yátááqtabá kéyikaiye.

2

Áánûqtuni yainai-yátááqá kanaa kéiyé.

¹ ketí aanábô, óq-wayukama kéyainaa? móra-nakoma wení kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwániye. óq-wayukati yenáánamanibo yemô oníq umá emá móraiq kée miráuma enamááríq yawááq kéone.

² Áánûqtu óq-wayukama náayubi maamirá-qtátááríq o-káyúkámá yáínáimma ketáá káounaunatae. wemá kanaa kéiyé.

³ ááqibo ketí aanábô, óq-wayukama yaináánaiq umá móraiq umá emá enamááríq kéyainaane. “Áánûqtuni yawááq-iyataapike kótanune” téq enaúyánápímmá kéteno?

⁴ aqá Áánûqtuni paru-yátáákómá waayúkama íma iyuwai-yátááqá waayúkayataba yaákarena awé-í-yátááqá enaúyánápímmá pááqya-qtataariq kéteno? enáaimma waéqma tinanamá Áánûqtu wení kaayoné-yátááqá emmá kanaaráq uíniye.

⁵ enaákoma akoqnáá umá óqtakaa umágitaa enáimma íma mamá kéwairaane. ení yainai-yátááqá anókariq kéinana mi-túpááyábá Áánûqtuni áyámma í-yátáákáráq yainai-í-yátáákáráq pááq inaama ení yainai-yátááqá íbêqa anókariq kéone.

⁶ máqte-kayukama aókáq-aokaq máqte-qtataariq kéoqtaba Áánûqtuma yeqtí ápêqa yimíniye.

⁷ yaímma-wayukama tágama-yataakaraq yíwîqa uí-yátáákáráq paá matúq-matuq umá mái-yataakaraq abáá-umae kéuyeta íráqô-qtataariq kéopoana yemmá matúq-matuq umá mái-yataaqa Áánûqtu yimíniye.

⁸ yaímma-wayukama yenamááríq yetábá yúyánámmá itéta kateko-ámmá íbáq kéyuwaapoata yemmá Áánûqtuma moyáqá yéna áyámma umá nommá atíqtuwainikaa umá ayáuyikaniye.

⁹ máqte-kayukama waátâ-yataariq uráiyánama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá yú-tikaraq yíkaraq mayánoe.

¹⁰ ááqibo máqtemma arupú-amma waráiyánama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá tágama-yataakaraq yíwîqa anómma uí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq Áánûqtu yimíniye.

¹¹ máqte-kayukama Áánûqtu mimoráíq umá yainániye.

¹² Mótetini áamáama Yéqtaaeo-wayukama íma yímikaiye. áamáan-aimma íma matéta yemá kúmiq-yataaqa umáe kéuyeta yeráwáqá puínoe. Mótetini áamáama Ítíráaeo-wayukama yímikaimma kúmiq-yataariq umáe kéuiyanama áamáan-ainapo yainániye.

¹³ áamáan-aimma paá kéiteta Áánûqtuma “íráqô-kayukae” téna íkétimanibo áamáan-aimma waráiyánama Áánûqtun-aurakaaq íráqô-kayukama mamá aúqyikaniye.

¹⁴ Yéqtaaeo-wayukama áamáan-aimma Móteti íma yímikaimanibo yeqtí yúyánápíké téta yaímma-taoqa Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma wakááe. miráitata yenamááríq yeqtí áamáan-aikaaq mááe.

15 Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma wakáapoata árain-aimma yirááténa yirupi aúba-wannaaraa agamá kémaraiye. yaímma-taoqa yúyánákómá yeqtí kúmiq-yataakoma yeqtúbi kémaraitana káqo-taoqa yúyánákómá kanaaráq kéumayikaiye.

16 Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá abarokáq kétunama miráuma maami-túpáámá Áánûqtu Ítu Káríqtoni óyaupike máqte-kayukati aúpáq-yááímmá mamá yainániye.

Ítíráaeo-wayukaraq áamáan-aikaraq

17 emánô? kemmá Ítíráaeo-naqune té kétima-timene. Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma aúyánápi kéwarema Ítíráaeo-nakoma máíye. emá Áánûqtuqtabama weganoq-kanooq-áímmá abarokáq kétene.

18 Áánûqtuma mirá-uwo ti-qtátááqá emá ítaraane. áamáan-aimma yoráuma ítaraanabooa arupú-amma ítaraane.

19 yúgarooq-wayukati yabi-í-náqá kumayuqnóbáq máa-kayukati ókáán umá máema

20 áá íma ítaraa-kayukagaraq iyápógaraq yeqtí yirááti-naqa máema áamáan-aipi mútûq itaí-yatáákáráq árain-aikaraq ítama arútarema

21 waayúkama kéyiraatenamanibo nóraq itááq irááténnaiq umá enamáárîqa ímira-keono? emá “moyámmá ímáyáaro” abarokáq kétemanibo emá moyámmá kémayaane.

22 emá “aaraukáqá íyataaero” abarokáq kétemanibo emá mirá kéono? emá yaataq ikúqma amammá tarôq uráá-qtataakoma kéyiwaagonamanibo yemmá káqo-kayukati monoq-nákáá-náópákémmá emá kémayaano?

23 áamáan-aiqtaba enaúma mamá kéuyonamanibo Áánûqtuni áamáan-aimma íma kéware wekáq agaemá makáane.

24 miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi Ítíráaeo-wayukaraq kétiye: “keráwáqá táígo-qtataaqa kéopoata Yéqtaaeo-wayukama kétimonetaboata Áánûqtuni áwîqa yamá akáyáámmá kétee.” téna aúbabi kétiye.

25 Ítíráaeo-wayukati áamáan-aimma warétama íráqô-qtataaqa yúma kará ínomanibo áamáan-aimma yúma íkáratainikaa ínoe.

26 Yéqtaaeo-wayukama yúma íkarataamanibo áamáan-aikoma waréta yemmá yúma kárataakaa-kayukama Áánûqtu kéyimonai íyabiyo?

27 Yéqtaaeo-wayukababoata keráwáqá Ítíráaeo-wayukama yawááq-umayikanoe. paá túma kárataama Mótetini áamáan-aimma keráwáqábá agatáimanibo íkéwaraae. ááqibo Yéqtaaeo-wayukama túma íkarataama maamin-ámáán-áímmá kéwaraae.

28 náawaq árainma Ítíráaeo-naquramma máíyo? náawaq aúma káratai-naqa árainma máíyo? Ítíráaeo-naqa paá amegaaráq-áúmá íma máíye.

29 aaqáo. Ítíráaeo-naqa arunóbákéqtábá árainma Ítíráaeo-naqiye. arunóbáqtábá Áánuqtun Aágoni mayaímá wáitanamanibo áamáan-aikake íma pááq kéíye. min-nákómá arunóbáqá Áánûqtun Aágoni mayaímá wáitana wenáwîqa maa-márábí-káyúkátí yúrakaq anómma íwáimanibo Áánûqtun-aurakaq wenáwîqa anómma wáíye.

3

tái-yaaikoma íráqôn-aaimma íma yawááq-íniye.

1 Ítíráaeo-naqa máena uyátá-maqma kéqon-naqa íráqôniq kéumakaiyo? yúmo kará-í-yatááqá kanaarárábíyô?

2 owé. máqten-aukapaq kanaaráq wáíye. Áánûqtuma wení watáama Ítíráaeo-wayukama áqnáabaq iyáápi yímikaitata abarokáq Áánûqtun-aaimma kéítae.

3 yaímma-wayukama itaíq-itaiq umá íyabikaamanibo Áánûqtu mimóráiq umá wemá yímikain-aimma aratínô?

4 túyánámmá íma ítáaro! miráuma máqtemma kaaqaari-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuma wemá yímikain-aikaq yabíqma matúq-matuq umá mániye. Áánûqtuni aúba-wannaabi kétéye:

“máqten-aimmo tinnamá kateko umá yiráátiniye. emmá yainályaama uyáqtanone.” téna min-áúbábí kétéye.

5 ketáái otaa-qtátááqô abarokáq kéinana Áánûqtuni kateko-yátááqá tiráá tínataama nóinae téqtaa tenúnataabiyo? otaa-qtátáárîq kéonanataa Áánûqtuma keqtaámá táigoma timínîqtae. mirá téqtaa tenúnataabiyo? mirá téta yaímma-wayukama kaaqaari kéte. yekáá kéunataae. mirá téqtaa tenúnataabiyo?

6 aaqáo. Áánûqtu kateko umá iyainenama náaraq umá maa-márábí-káyúkámá kanaaráq yaináníô?

7 kaaqaari-áímmá tenanamá Áánûqtuni árain-aikoma máqte-kayukayopaq anómma abarokáq íniye. abarokáq ínatama nôraq ínata “kúmiq-nare” tînô? yaímma-wayukama yúyánápi mirá kéte.

8 mimórá-wáyúkámá mirá téta: “otaa-qtátáárîq ónátae. mirá kéonanataa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa pááq íniye.” téta yaímma-wayukama wakutéta ketí wataama mirá kétune kéte. yeqtí ápêqa yawááq umá wániye.

árainma móra-nakoma kateko-náqá íma máiye.

9 ketáámá Ítíráaeo-wayukama uyáqtaraunataabiyo? ímiye. kúmiq-yataakoni akoqnáábi máqtemma móraiq umá máunatae.

10 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétéye: “árainma móra-nakoma katekó-náqá íma máiye.

11 kímora áá ítarain-naqa íma maéna Áánûqtuqtaba abáá-i-naqa íma máibo

12 máqte-kayukama Áánûqtuma yinaaéma umákaraae. máqtemma otaa-qtátááqá tarôq éta íma móra-nako íráqô-qtataaqa tarôq kéiyé. árainma kímora-naqa íma máiye.

13 yeráwáqtí yimóyarokoma agaro umáguraimma waayúka utái-máíkáá kéitata yimáábírake waéqma kaaqaari-aímmá téta yóyauq-ananaakake puí-áímmá iraakabayaakóni waátâikaan-aimma kéte.

14 yeqtí yóyaukaqa íma íkaa-áímmá ógiqma wáiyé.

15 waayúkama yíkamma puí-yátááqtábá oyaaq kéoe.

16 aati-aatimá yawití-wáátí kéeta yeqtábábóata waayúka yimuqá máráníq íkeoe.

17 kaayoné-ámmá íma waréta

18 Áánûqtuqtaba yáaqa íkeigaitata íma kéitaae.”

téna Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétéye.

19 ááqibo ketáá kétaunatae. ámáan-aikoma téna máqte-kayukayataba ámáan-aikoni aménáápáqá máqe-uraae. miraráá umá óq-yoyauqa aúyakaitata máqte-kayukama Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtuni yaináí-yátáápi máqe-uraae.

20 móra-nakoma ámáan-aimma kéitaitana kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq kanaaráq ímanibo ámáan-aikoma paá máqtemma ketáái kúmiq-yataaqtabama kétiraatiqtae.

maamin-ákáq móra-nakoma yayamá kateko umá mániye.

21 íbêqa ámáan-aikoni-kanaama yátamakitana Áánûqtuni kateko-yátááqá abarokáq uráiyé. maami-kátékó-yátááqá miráuma wáiyé.

22 Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáaré. máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq wekáq yirummá améta Áánûqtuni kateko-yátááqá mamé kanaaráq mayánoe.

naayóbáqá Áánûqtuni ámáan-aikogaraq amuné-wáyúkágáráq mimórá-ái tirááe. Ítiráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq máqtemma kúmiq-yataariq uráápoata mimórá-yáinái-wátáámá tirááe.

²³ máqte-kayukama kúmiq-yataariq uráápoata máqtemma Áánûqtuni tágama-yataaqtaba aqtórárîq umá mááe.

²⁴ ááqibo Ítu Káríqtoma mamá paá umáyikaniye. Áánuqtuni íráqô-qtataakoma paá yímikaiye.

²⁵ Áánûqtu Ítumma paá yímikaiye. ánibo Ítuma pukáipoana wení naaegómá máqtemma yirummá ámekaa-kayukati kúmiq-yataakoni yigaemá mamá paábaq yuwániye. wenáanikoma paá yiména waayúkararaq katekoîq ínôqtabama Áánûqtu yiráátiraiye. naayóbáqá taígani kúmiq-yataaqtaba Áánûqtu íma yainéna táígoma íyimikaimibo

²⁶ íbêqa waayúkararaq katekoîq ínôqtabama káyiraatiye. waayúkama máqtemma Ítukaq yirummá ámê-kayukama wé mamá kateko-wáyúkámá káuqyikaiye.

²⁷ ámáan-aimma waráinaiyataba aúma mamá uí-yátááqá paá íniye. arummá amínayaba kateko-yátááqá uíniye.

²⁸ miráuma kéitaunatae. ámáan-aikakema waayúkama kateko umá íma kanaaráq mánomanibo yirummá Ítumma améta kateko umá mánoe.

²⁹ Áánûqtu Ítiráaeo-wayukama paá yenamáa yeqtí Áánûqtuwaq máiyó? Yéqtaaeo-wayukati Áánûqtugaraq máiyó? owé. máiyé.

³⁰ Áánûqtu wenamá mimóráe. Ítiráaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama Áánûqtu katekoîq umáyikaniye. mórai q umá Yéqtaaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama katekoîq umáyikaniye.

³¹ ámáan-aimma paábaq ketáa yuwánátae kéliyo? aaqáo. áraimma ímiye. tirummá amétaaboqtaa ámáan-aimma ketáái kúmiq-yataaqa káyiraateqtaa waránátae.

4

Áánûqtu Áabaraaqtaba “kateko-náre” tiráiyé.

¹ miráinataa ketítaubikotaama Áabaraama weqtábámá nóineq tenúnataabiyo?

² máqte-qtataariq oi-qtátááqtábá kateko-náqá íma aúrakraipoana aúma mamá kanaaráq íuwiniye.

³ Áánûqtuni aúba-wannaabi kéliye: “Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména aúyánápi itáiq-itai q umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiyé.” téna kéliye.

⁴ móra-nakoma wení mayairáqtábá ápêqa matáibo íma paá amikaiye.

⁵ ááqibo káqo-nakoma wení mayairákéqtábámá ímibo paá itáiq-itai q umá yabi-í-yátááqtábámá Áánûqtuma kateko-náqá pááq umákaraiye. mirá kéumayikaiye.

⁶ minnáyaba Ítiráaeo anó-naqa Tébiti naayóbáqá téna áraimma tiráine. móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq katekon-náqá maénama wení mayaiyábámá íbáqyuwena ôriq umá amuqá min-nákómá marániye. ókaraq Tébiti miráuma Áánûqtun-aubabi íbí tiráine:

⁷ “maa-káyúkámá yeqtí otaa-qtátááqá Áánûqtu mamá paábaq yuwéna awikáqtukaitata yeqtí kúmiq-yataaqa Áánûqtu mamá yawikágutaitata yimuqá ôriq umá kémaraae.

⁸ móra-nakoma kúmiq-yataaqtabama uyátárai-nakoma wenáúbiq íma kémaraitena abo min-nákómá amuqá ôriq umá kémaraiye!”

Tébiti mirá téna íbí tiráine.

⁹ maami amuq-yatááqá paá Ítiráaeo-wayukama yúma káraa-kayukabimma yenamáa yeráwápínáq wáiyó? káqo-yuma yemá náayuti yúwaq íma kárataanabiyo? Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kéliye tiráunaiq umátaa ketáa kéitaunatae. Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména itáiq-itai q umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiyé.

10 aanibo nói-kanaabinaq Áabaraama kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq máqe-uraiyo? áqnáabaraq aúma káratai anaaékarabiyo? áqnáabaraq aúma íkaratai-kanaama wáqe-uraiye.

11 aúma káratin-abuma matáimma wení itáiq-itaiq umá yabi-í-yátáákóní awaaméqá aúma íkaratai-kanaaraq wáqe-uraimma maami-kátékó-yátááqá áqnáabaraq Áánûqtukaq itáiq-itaiq umá yabíkáipoana matáiyé. miráipoana Áabaraama máqte-kayukayaba Áánûqtuma yirummá aména yúma íkarataa-kayukayaba yiboáráá-náqá aúkáiye. yeráwáqá wekáá umá Áánûqtukaq itáiq-itaiq umá yabíkéta kateko-yátááqá kanaaráq mayánéta wenáraaq aúkáae.

12 mimóráiq umá yúma kárataa-kayukama yeqtibomá máimanibo miráuma íma yúma kárataae. Áabaraani áaimma áqnáabaraq aúma karaí-ááimmá wáqe-uraitana yeráwáqá itáiq-itaiq umá móraiq umá yabíkáapoata yeqtibó máiyé.

Áánûqtu yímikain-aimma itáiq-itaiq umá yabi-í-wáyúká mayánoe.

13 Áánûtuma Áabaraamma “wenaráabitigaraq máqte-marukaq yiménúne.” téna timá akoqnáá umákaine. ámáan-aimma wáraitababoana Áánûqtu minná yímikain-aimma ítiraimibo Áabaraama itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábábóana weqatábá “kateko-naré” téna Áánûqtu mirá-tiraiye.

14 mirá-uraiye. ámáan-aimma kéwaraa-kayukama Áánûqtuma yímikain-aimma kanaaráq mayétama ketáái itáiq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq Áánûqtuma yímikain-aikaraq pááq ínana ketáái yabi-í-yátááqá yayamá paátataakaa íniye.

15 ámáan-aimma Áánûqtuni áyámma mamé kumínibo ámáan-aimma íma wáinana waayúkama ima kanaaráq aratíyanama Áánûqtuma ááyamma umákanoe.

16 Áánûqtuma yímikain-aimma wenáaimma itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá wáiyé. miráipoana Áabaraan-araabitiraq mi yímikain-aimma Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike kanaaráq paá yímiqtukaiye. itáiq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq Áabarakaa-kayukama ámáan-aimma kéwaraa-kayukagaraq itáiq-itaiq umá yabíkáa-kayukagaraq Áánûqtuma yímikain-aimma mayánoe. miráuma máqte-qtataaqa Áánûqtuqtaba yabíkái-qtataaqa Áabaraama yetiboé.

17 mirá téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye: “netuqyaa-márúpáq táigani-kayukati yiboámá kaurakaune.” téna kétiye. Áabaraama wení itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábábóana ketibotáámá Áánûqtun-aurakaq máiyé. mimórá-Áánûqtú pukái-qtataaqa mamá itó-uma paá kéumayikaitana íma abarokáq urái-qtataaqtaba tiráimma pááq kéoe.

18 Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba Áabaraama awé únnataama íma pááq owáníq kéiyé. min-íráqô-qtátááqtábá awé únnátaama arummá aména anaaékaq taígani-marupake-kayukati yiboámá pááq uráiyé. minnáma Áánûqtuni wanaagó kétiye: “epíké-ánnámá taígani pááq yínoe.” téna kétiye.

19 Áabaraama waaqókáq tiyááka-wayukati ááyayaa-kanaama (100 karitimaatiraq) máqe-uraitana wenaúgoma pukáínakaa uráitana ítaraiye. ánáakoma Térain-augogaraq móraiq uráimanibo Áabaraama itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá aboámá auránîqtaba yáqtoqma akoqnáá uráiyé.

20 wení yabi-í-yátááqá íma yukáimanibo Áánûqtuma ámikain-aimma íaratena paá awé uráiyé. yabi-í-yátááqá arunóbáqá ógiqma akoqnáá uráitana Áánûqtukaq “tíkáiye” tiráiyé.

21 Áánûqtu nóinabi timá akoqnáá uráimma kanaaráq miráitana Áabaraama ítama ánataqtukaiye.

22 miráipoana Áabaraama wení itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqnápó Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraiye.

23-24 mi-katáámá “Áánûqtun-aurakaq kateko umá” wenamáa weqtábá ítiraiye. wemá Ítuma pukáipike itó-umakarai-nakoma wekáq tirummá kámunanaboanataa keqtááyábágáráqtábá itáiyé. ketáámá Áánûqtukaq tirummá améqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae.

25 ketáái kúmiq-yataaqtaba Ítumma ikámôwana pukáiyé. ketáá mamá katekoîq kéumatikaipoanataa pukáipike itó-umakaraiye.

5

Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkámá mánoe.

1 Áánûqtu mirá-tiraimma itáíq-itaiq umá yabíqma kateko umá máunanataa kaay-oné-yatááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoq tirummá améqtaa mataúnatae.

2 Áánûqtuni íráqô-qtataapi Ítu Káríqto ketáámá tiwíqmenataa uráiyé. mipí ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yatáákáráq máeqtaa timuqá kémaranatae. íráqô-qtataaqtaba awé kéeta Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

3 ketáá ítama ummaa kéyetaamanibo timuqá kémaranatae. miráipoana ketáá kéitaunatae. ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataaqa ummaa-yatáákón anaaé yíniye.

4 Áánûqtuni akaí-yatááqá ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataakon anaaé yínataama Áánûqtuni akaí-yatááqá ketáá kémayetaa Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnayataba awé ónúmatae.

5 mi-qtatááqá awé éta ítama táíq íkeunatae. miráinana Áánûqtuma wení akaí-yatááqá ketirupiqtaá ayáutikainaqtaa Áánûqtun Aágoma tirunóbáqá timínénataa makáiyé.

6 mi kenamááríq tíwáqnaa í-yatááqtábátáá kanaaráq íuraunataamanibo kúmiq-wayukayaba Ítu Káríqto wemá pukái-tupaama pááq uráiyé.

7 móra-nakoma kateko-nákóqtábá puyéna áwáqnaa íyábá ummaa ôriq umá kéyáiyé. yaímma-taoqa móra-nakoma kateko-náqtábá áwáqnaa ínena puínimanibo

8 Ítu Káríqto kúmiq-wayukataa tíwáqnaa ínena keqtááyatábá pukáiyé. keqtááyábá Áánûqtuni akaí-yatááqá anóniq umá tiráátiraiqtae.

9 pukáipoana ketáá mamá katekoîq kéumatikaipoanataa Áánûqtuni áyamma íni-waigoni anónnáma uyátá-maqma keqtáa tiyuwaínaqtaa paá mánunatae.

10 naayóbáqá Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraunataamanibo íbêqa katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma pukáitaqtaa wení aanábótáá pááq umá máunatae. katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma paá máena keqtáá tiwirániye.

11 ááqibo íma ánataguraiye. minná Áánûqtuqtaba Ítu Káríqtoma ínîqtababoana oyaaq-yatáápi kémaunanataa Áánûqtu wení aanábómá aúqtíkaraiqtae.

Áátaayaa Ítu Káríqtoqtaba

12 kímora-nakoma kúmiq-yataaqa maa-márábí mamá uráitana maami-kúmiq-yatáápike puí-yatááqá mamá pááq uráiyé. minnáyababoana puí-yatááqá máqte-kayukaraq iráiyé. miráuma máqtemma kúmiq-yataariq uráapoana máqte-kayukama anónuqma kégeta képuyoe.

13 ámáan-aimma íyimikai-kanaaraqa kúmiq-yataaqa wáqe-uraiye. ááqibo mi-kánááráq ámáan-aimma íma wáqe-uraitana móra-naqa ámáan-aikaq íma yáíkaiye.

14 ááqaanibo Áátaama wení kanaaráké Móteti kanaaráq itáimma máqte-kayukama puí-yatáákóní akoqnáábi máqe-uráae. Áátaani kúmiq-yataakaa íuraa-kayukagaraq máqtemma puí-yatáákóní akoqnáábi máqe-uráae. Áánûqtu mirá-uwo ítirai-qtataariq umá Áátaama kúmiq-yataariq uráiyé.

Áátaama anaaékaq Ítuma yíni-waigoni amakáá umá máqe-uraiye. ááqibo yenákámá móraiq íuraaye.

¹⁵ Áánûqtuma paá yímikai-qtataaqa tímitaama Áátaani kúmiq-yataakaa íuraaye. áraine. Áátaani kúmiq-yataaqtaboata taígani-kayukama pukááe. Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anóniq uráitana wemá paá yímikai-qtataaqa taígani-kayukaraq Ítu Káríqtoma wenamáakoni íráqô-qtataanaapo uyátá-maqma mirá-uraiye.

¹⁶ miráuma íráqô-qtataaqa Áánûqtuma tímîqtaama móra-nakoni kúmiq-yataaqa móraiq íuraaye. móra-nakoni kúmiq-yataakon anaaéma yainai-kánááráqá yawááq-i-yataaqa paá wániye. ááqibo Áánûqtuma yímî-qtataaqa taígani-kumiq-yataakon anaaéma yainai-kánááráqá yawááq-i-yataaqa íma wániye.

¹⁷ áraine. móra-nakoma kúmiq-yataariq uráipoata máqte-kayukama puínoe. ááqibo káqo-nakoma Ítu Káríqtoma áraimma uyátá-maqma anó-qtataariq uráiyie. máqte-kayukama Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa ôriq umá timínaqtaa kateko-yátáákáráq timínaqtaa mayéqtaama mi-káyúkámá Ítu Káríqtoma nôrabi umátikaraiqtaboana akoqnáá-nakaa umá paá mánoe.

¹⁸ áánibo kímora kúmiq-yataakoma máqte-kayukama yawááq-uraimanibo kímora kateko-yátáákómá máqte-kayukama paá umáyikena matúq-matuq umá mái-yataaqa kényimiye.

¹⁹ kímora-nakoma Áátaama Áánûqtuni watáama ítarena ímirauraiipoana netuqyaammá kúmiq-wayukama pááq urááe. móraiq umá kímora-nakoma Ítuma Áánûqtuni watáama ítaraiipoata netuqyaammá kateko-wáyúkámá auránoe.

²⁰ ámáan-aikaraq netuqyaa-kánáámá kúmiq-yataariq umá anómma pááq urááe. ááqibo kúmiq-yataariq umá anómma pááq uráawana Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anómma pááq uráiyie.

²¹ mirá-uraiye. kúmiq-yataakon akoqnááma puí-yátááqá mamé iráimanibo Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataakon akoqnááma kateko-yátááqá mamé iráitana matúq-matuq umá mái-yataakaq keqtáámá uyátárai-nakoma Ítu Káríqto ketíwiraiqtae.

6

Ítu Káríqtokaq arummá aména paá mái-yataariq íniye.

¹ miráuma nóinae téqtaa kétunataabiyo? Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa anómma pááq íniipoata kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq mánunataabiyo? mirá tenúnataabiyo?

² miráimanibo íniye. kúmiq-yataaqtaba pukuráunatae. miráipoana kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq tikáínaiq umátaa ketáá mánuno? íniye.

³ ááqibo minnáma kéitaunatae. ketáá nommá pékaana-wayukataama yagaroqtamá Ítu Káríqtoni puí-yátáápí nommá peránátae.

⁴ miráuma nommá peréqtaa waayúka utai-máíqnóbáq maranóbáq peréqtaa wení puí-yátááqá miraráa onanatáa miráuma tirupí yaímma mórabí pukáunatae. miráumaqtuweqtaa Ítu Káríqto keqtááyábá pukaípíke wenaboání tágama-akoqnaanaapo akoqnáá umá itó-umakaraitaqtaa móraiq umá aúgemma mái-yataaqa ketáá mayánátae.

paá matúq-matuq umá Ítugaraqtaa mánunatae.

⁵ wegáráq-kegaraqtaa yayamá móraiq éqtaama pukáinikaa umá tirupí puyéqtaa itó-umakarainikaa umá tirupí itó-unatae.

⁶ ókaraq áraimma kéitaunatae. ketáái naayón-ááímmá Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá kaapaq-yátáq pukuráunatae. miráumaraa ketáái naayón-ááímmá yawítíqtukaiye téqtaa kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama íbêqa íma máunatae.

⁷ aónaaro. kébuyenama móra-naqa kúmiq-yataakoni akoqnáábike paá kéumakaiye.

- ⁸ Ítu Káríqtogaraq tirupi kébuyeqtaama árainma kéitaunatae ‘wetê paá mánune’ téqtaa
⁹ árainma ketáá kéitaunatae. Ítu Káríqto pukáipike itó-uraimma ókaraq ípuiniye. puí-yátáákóní akoqnáágoma wemmá íuyata-maqma wáiyie.
¹⁰ marabí kímora-taoqa kúmiq-yataaqtaba pukáimanibo íbêqa wení paá mái-yataaqa Áánûqtukaq kúmiq-yataapike nékaq kémaiye.
¹¹ keráwáqá miráumaraa kúmiq-yataaqaq pukáíniq umá kúmiq-yataapike nékaq maéraq Ítu Káríqto wegáráq keráwákáráq yagaroqtamá itéraq ítama arútáaro.
¹² tirunóbáqá kebó-yátáákóní akoqnáágoma íma yabi íno. túnobaqa tikáina-yataaqa íwaraaro!
¹³ otaa-qtátáákóqtábámá keráwáqtí tí-tiyaakaraq túranaa tóyaukaraq íma mamá páaq íno. ááqaanibo pukáápike itó-onikaa umá nôrabi íya-qtataaqa Áánûqtuqtaba mirá-umakaaro. kateko-yátááríq oí-yátááqtábá keráwáqá máqtemma kenamáárîq Áánûqtukaq áméro.
¹⁴ kúmiq-yataakoni akoqnáábi keráwáqá íma mánomanibo Áánûqtuma wenamáakoni akoqnáábi máero. Ítíráaeo-wayukati ámáan-ai-kanaaraq ímáamanibo Áánûqtu wenamáakoni íráqô-kanaaraq mááe.

kateko-yátáákóní akoqnáábi kaqtó-wayukama mánatae.

- ¹⁵ abô Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma ketáá íma kéwaraunaboanataa Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataapi maéqtaa kúmiq-yataariq onúnataabiyo? ímiye.
¹⁶ árainma íyaq kéitaa? keráwáqá kaqtó kéeq “wenanaae kéwaraunatae” téqa móra-tuyanakaq maréq wení kaqtó-wayukama mánoe. kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máeqa puí-yátáákó kėtiwiraiye. aammá itaí-yátáákóní kaqtó-wayukama máawana kateko-yátáákó kėtiwiraiye.
¹⁷ naayóbáqá kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-uraamanibo íbêqa árai-qtataakoma ítareta yirummá amíqtuketa kéwaraae. minnáyaba Áánûqtukaq kemá “tíkáiyie” kétune.
¹⁸ kúmiq-yataapike paá umáyíkaraimanibo kateko-yátáákóní kaqtó-wayukama yayaráae.
¹⁹ waayúkati yúyánámmá kéwareq kétune. naayóbáqá kebó-yátáákáq ókaraq-okaraq otaammá kuí-yátáákáq ketúgoma ámikaaniq umá miráuma íbêqa katekoíq umá kaqtó-yataakaraq túgoma améqa keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máero.
²⁰ kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-ureta kateko-yátááqtábá ítaraae.
²¹ aanibo mi-qtátááríq ónna-yataaqtaba íbêqa agae kéiyie. íráqô-qtataaqa mipíké matáánô? mi-qtátáákómá aqtóráríq ínata puínoe.
²² ááqibo íbêqa kúmiq-yataapike paá umátikaitaq Áánûqtuni kaqtó-wayukama mááe. minnágon anónnáma keráwáqtí mái-yataaqa Áánûqtukaq paá wáinana min-áqtóráqá matúq-matuq umá paá mái-yataaqa wániye.
²³ kúmiq-yataakoni anónnáma timínîmma puí-yátááré. ááqibo Áánûqtu paá yími-qtataaqa matúq-matuq umá paá mái-yataaqa ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote wáiyie.

7

aaraukátí watáae.

- ¹ ketúnabaro, ámáan-aikoma arupú umá kéitaapoana kemá ténáaq únna-aimma ítama kánataae. mi táoqa wemó puíni-tupaama waabámmá ámáan-aimma waráinoe.
² ámáan-aikaq aaragómá awaikómá paá máinanagaraq wenanaae waráino. ááqibo puínanama aaragómá ámáan-aikake awaikóní anaaé waráiyábá téna paá umákaniye.
³ mirá-uraiye. wenawaikóma paá máinanagaraq káqon-naqa mayáinama kumari-ínnímí mániye. ááqibo awaikómá puínanama ámáan-aiko paá umákaniye kėtiye. puínanama káqon-naqa kanaaráq mayániye.

⁴ ketúnabaro, keráwáqtábámá miráumaraa wáíye. Ítu Káríqton-auma máápoaq ámáan-aimma keráwáqtábá pukuráíye. íbêqa keráwáqá ámáan-aikonna íma máawana káqon-awaiqa kanaaráq mayáíyanama min-náqá pukáípike itó-uraimma wennámá mááe.

wennámá ketáá máunaboqtaa Áánûqtukaq kátobaunatae.

⁵ ketúgoni akaí-yátááqá waréqtaama ámáan-aiqtababoana ketáái kebó-yátáákómá pááq uráíye. kúmiq-yataaqa túbiqtaa wáqe-uraitanaboana puí-yátááqá mamá pááq uráíye.

⁶ ááqibo áqnáabaqa ámáan-aiqtabama ánná-wayukaraa umá máqe-uraawana íbêqa ketáámá ámáan-aipike ayúqtíkaraiqtae. naayón-ámáán-áímmá agamatán-ámáán-áíkáqá íma kaqtó kéunataamanibo aúgen-api Áánûqtun Aágogaraq kaqtó kéunatae.

ámáan-aikaraq kúmiq-yataakaraq

⁷ minnáyaba nóinae tenúnataabiyo? ámáan-aimma táí-yataaqa wáíyo? aaqáo. ááqibo ámáan-aikoma kúmiq yataakon áaimma ítiratinaqa íanonunne. ámáan-aikoma ímo téna “káqo-wannayaba egaamá íao!” tínaqa kemá egaa-áiyábá íma itánúne.

⁸ ááqibo maami-kátáámá kéitaunanama egaa-í-yátááqá túyánánóbáq yabékaiye. ámáan-aimmá íma wáikaqa kúmiq-yataaqa íma pááq kéíye.

⁹ ámáan-aimma íma ítaraunaraq kemá paá máune. ááqibo ámáa-kataama kéiteqa kúmiq-yataaqa kepí abarokáq pááq éna tiráátiraitaq

¹⁰ kemá tirúnóbáqá pukáune. mi-kátáámá ámáan-aipike máí-yataaqa mamá abarokáq íuraimanibo kepí puí-yátáákóní aammá mamá pááq uráíye.

¹¹ miráitana kúmiq-yataakoma kemmá makaténa ámáan-aimma yéna kúmiq-yataaqa puí-ápí matíkaraiye.

¹² ámáan-aimma mi-kátáámá ámáan-aipikekaraq aokaq-yátááqá arupú umá íráqô-qtataare.

¹³ íráqô-qtataakoma tíkamitaraq tirunóbáqá pukáúnô? áraimma ímiye. íráqô-qtataaqnapo kúmiq-yataakoni áaikoma tíkamita tirunóbáqá pukáune. miráuma kúmiq-yataakon áaimma abarokáq uráimma tiráátiraiye. táwí-yataaqiye. maami íráqô-kataama ámáan-aipike mamá puí-yátááqá pááq ínena kéíye. miráitana kúmiq-yataakon áaimma abarokáq kétéraatimma anómma táwí-yataare.

waabá-káyúkátí kaayaq-ááímmá wáíye.

¹⁴ itáaro. ámáan-aimma Áánûqtunopake aágotabae. ááqibo kemá marabín-nákómá paá máune. kúmiq-yataakon áaikoni kaqtó-naqa máqe-uraune.

¹⁵ mayáuna-waigoni áaimma íma ítaraune. tíkáina-yataariq ónááqa íma mirá kéunamanibo ímo tíkái-qtataariq paá kéune.

¹⁶ kemá mi-qtátááríq únna-waigon áaimma íketikaitaq miráunai-yataakoqtaaba kemá kétune: “ámáan-aimma arupú-aine.” téq kétune.

¹⁷ miráimanibo maami ítíkái-qtataaqa kenamáa ímira-keunamanibo kúmiq-yataakoma kepí wáina wé mirá kéíye.

¹⁸ minná kéitaune. kemá marabín-nákómá íráqô-qtataaqa kepí íma wáíye. íráqô-qtataariq íyábá kétékaimanibo íma kanaaráq mirá kéune.

¹⁹ íráqô-qtataaqa tíkáiniq ónáae túnna-yataaqa ímira-keunamanibo táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéune.

²⁰ táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéunama kenamáa ímira-keunamanibo paá kúmiq-yataakoma kepímmí wáina mirá kéíye.

²¹ miraráá umá wáíye. íráqô-qtataakoma tíkáiniq ónáae túnnamanibo táígo-qtataakoma kekáq wáíye.

²² ketúnobaqa Áánûqtuni ámáan-aiqtaba ôriq umá kétékaiye.

23-24 Áánûqtuni áamáan-aimma yúyánápi wáitana kékikaimanibo ketúgoni kágon-aaimma wáitana Áánûqtuni áamáan-aikote ááíqa kéoye. áaimma ketúnobaqa wáimanibo kúmiq-yataakoni áaimma wáitana kemá wení kaqtó-naqa mamá káutikaiye. abô tirunô túyánákó awígíóq kéíye. tirunóbáqá kúmiq-yataakon áaimma puí-yátáápi tiwíqme kéuwimanibo náawa maamin-ááíq-yátáápi ké tirunóbáqá mamá paá umátikaniyo?

25 Áánûqtukaq “tíkáiye” kétune Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma wemá mamá paá umátikaniye. miráumaraa wáíye. kemá Áánûqtuni áamáan-aimma paá ketúyánánápó kanaaráq miráuma waráunamanibo ketúgoma kúmiq-yataakoni áaimma paá kéwaraiye.

8

kúmiq-yataapike atóbatikenataa aúgen-aagoma Ítu Káríqto timínîqtaae.

1 Ítu Káríqtote yagaróqtamá máena-wayukayaba yawááq-umayikai-yataakoni ápêqa íma wániye.

2 nôraq inábiyo? aúgen-aagonapo kúmiq-yataakon áaipike puí-yátáápi tiwíqme kéuitana Ítu Káríqto yemmá paá umáyíkaraiye. Aágoma paá máí-aagoma Ítu Káríqtopi máena umáyíkaraiye.

3 kúmiq-yataaqa ketáái túnobaqa Áánûqtu yawááq-uraiye. miráipoana wenáanikoma ketáái túrakaraq timákaraimma arunóbáqá kúmiq-yataakoni áaimma urái-naqa keqtáaráá-náqá timákaraiye. miráitana kúmiq-yataakoma maqtuwáikáae téna timákaraiye. naayón-ámáán-áikó kanaaráq ímaqtukaibo Áánûqtu maqtukáiye. waayúkati áaimma aqnúnîq uráápoana áamáan-aikoma yawéqma kárayikaiye.

4 áamáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá mútûq miráuma ánataniqtaba keqtáábí Áánûqtu wenáanikoma timákaraiye. keqtáábí íma ketúraqtaa wakáábo Áánûqtuni Aágoma wakááwana áamáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá miráráá umá wenáanima keqtáábí mirá-uraiye.

5 mi-káyúkámá yúgoma timá yíminiq kéeta yetúgoni akaí-yátááqá yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye. ááqibo mi-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma timá yíminiq kéeta Aágon-aaikoma yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye.

6 túgoma ákáinaiq umá túyánámmá kéwaraiyana anaaékaq puí-yátááqá pááq íniye. ááqibo Áánûqtuni Aágoma ákáinaiq umá kéwaraiyana matúq-matuq umá paá máí-yataakaraq kaay-oné-yátáákógáráq pááq íyóye.

7 morá-nakoma aúgoma ákáiniq umá aúyánámmá kéwaraitana Áánûqtuma webó kágayakaiye. wemá Áánûqtuni áama íkéwarainanama maamin-áímmá áraimma kanaaráq íma warániye.

8 mi-káyúkámá yetúgon áaimma kéwaretama Áánûqtuma íma yimuqá kanaaráq marakánoe.

9 keráwáqá Áánûqtuni Aágoma tirunóbáqá paá máinaqa túgon áaimma kéwareqa íma mánobo Aágoma kétima-timitaq mááe. náawabi min-Áágómá Ítu Káríqtopi wáiniq umá wepímmá íma máinaqa Ítu Káríqtonna íma máíye.

10 ááqibo keráwáqá Ítu Káríqto keráwápi paá máinaqa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánoe. áraimma kúmiq-yataakoma tirunóbáqá ikámma képuitana Aágoma keráwápi paá máí-yataaqa kétimiye.

11 Áánûqtuni Aágoma Ítumma pukáipike mamá atóbamakaiye. miráráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápi mániipoana maamin-Áánápó keráwápi mmá ketúgoma paá máí-yataaqa timíniye. Áánûqtuni Aágoma mamá wení iyápó-annae kéumatikaiqtaae.

12 miráuma ketúnabaro, ketáái anónnáma wáimma túgon áaimma waráí-yátááqá íma wáíye.

13 tûgon áaimma kéwaretama képuyomanibo Aánapo ketûgon áaimma warái-yátááqá ánatama paá mánoe.

14 maa-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma tíwíqme wí-naqa Áánûqtuni áanimaqa mánoe.

15 móra paá-mayai kaqtó-nakoni aágoma mamá áaqa ikatíniye. miraráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápímmá íma máiiye. Áánûqtun Aágogaraqa wenáanimaqa mááe. Aágoma mamá wenáanimaqa káutikaitaqtaa ááyeqtaa: “apáo, ketiboó!” téqtaa kêtunatae.

16 Áánûqtuni Aágogaraq ketáái aágogaraq yagaroqtamá kéteye. Áánûqtun-araabitiba máunatae.

17 wenáráabitiba máunaboanataa wemá waaroqá timátikainaqtaa wenáama wení áráabitiyaba wáipoaqtaa mayánúnatae. máqte-qtataaqa “Ítunnae” téna makái-qtataaqa Ítugaraq yagaroqtamá ketáái minnáe. mórabi Ítuni aú-aiqa urái-qtataaqa yaímma mayéqtaa Ítuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

anaaékaq tágama-yataaqa wániye.

18 túyámámmá kéitaune. tú-tiqtabaqtaa íbêqa kéunataamanibo anaaékaqa keqtaábímmá Áánûqtuni anómma tágama-yataaqa pááq ínipoana ketáái tú-tiqa mikáq pááqya-qtataakaa umáginiye.

19 maami-qtátááqá Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma Áánûqtu wenáanimaqa abarokáq yiráátiniq-kanaayaba awé kéoe.

20 máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma yigaé íkéetamanibo Áánûqtu yawááq-uraiye. ááqibo anómma íráqô-qtataaqa kumínîqtaba minná awé kéoe.

21 máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq umákai-qtataakoma móragaraq íarowaq nániye. Áánûqtuni áráabititi anómma umáyikaiya-taoqa pááq ínata mórabike máqtemma tarôq umákai-qtataakoma yaímma mayánoe.

22 ketáá kéitaunatae. máqtemma tarôq umákai-qtataakoma karagíkaráq yumá aaragómá iyápo akánéna iníkáá umá karagiqyá kéoe.

23 tarôq umákai-qtataakoma yenamáa ímiye. ketáámá Áánûqtuni Aágogaraq Áánûqtu wení áqnáabaq-yataaqa tímikaitaqtaa karagíqyá kéyeqtaa awé kéunatae. Áánûqtu wenáráabiti mamá aúqtikenata abarokáq anómma paá umátikainaqtaa ketááráq mútûq pááq umá ánataniye.

24 kumínîqtabataa kéiteqtaa íráqô-qtataaqtaba awetéáá uráunaboaqtaa ketáámá atóbaraunatae. awé únai-yataaqa íkaonetaamanibo paá awé kéunatae. náawa awé urái-qtataaqa yayamá itanawáq kanaarác aónaniyo? máqte-kayukama kanaarác íaonanoe.

25 ááqibo íma káonauna-yataaqtabataa awé kéonanataa kumínîqtaba kéiteqtaa paá yaákama awé kéunatae.

26 waabámmá aqnúnîq kéopoana Áánûqtuni Aágoma kuma tíwáqnaa íniqtaae. nuna-mummá-tí-yátááqá kanaarác íkéitaunatae. miráipoana Áánûqtuni Aágoma wataáama ketáá íkéitauna-yataaqtabataa nunamupí ítama káonatikaiqtaae. áyaqa kétimenataa keqtaáyábá ayaqtáá-karagiqya kéyiye.

27 Áánûqtu waabá-káyúkátí yáaimma káonena Aágoni aúyánámmá kéitaiye. Áánûtuni aúyánákáq máena Aágoma Áánûqtuni waayúkayaba ítama káonamayikaiye.

28 arútama ítáaro! Áánûqtuqtaba ôriq umá yíkái-kayukama máqte-qtataaqa yayamá íráqôniq umá abarokáq íniye. mi-káyúkámá wenôpaq yááyama kéyikaiye.

29 naayóbáq máqte-kayukabike yiwíkaimiye. nôraq itana yiwíkainabiyo? miráinata yemá wenáanikorraa umá máiyana wenáanikoma áqnáabaq yiwaaómá mániye.

30 miráitana mi-káyúkámá Áánûqtu naayóbáqá aokaq yiwíkena anaaékaq yááyaraiye. yááyarena kateko-wáyúkámá aúqyikena wení tágama-yataaqa yeréwáqtê yáíkkaq uráiye.

Áánûqtuni akaí-yátááqá Ítu Káríqtopi wáíye.

³¹ mi-qtátááqtabá kéiteta ókaraq nóine kanaaráq tenúnataabiyo? ketáái min-áúkápáq Áánûqtu máena tíwâqnaa kéitanataama náayuwaq ketáái namuro-wáyúkámá kanaaráq máno?

³² wenamááríq wenáanikoqtaba “ketáanine” téna íma yáqtokaimanibo keqtaáyábáé téna tímikaiye. wenáanikoma tímínika umá máqte-qtataaqa ókaraq paá tímíníqtaabiyo?

³³ Áánûqtuma yiwíkai-kayukama náawaq yúbi maráníyô? yeqtabá Áánûqtu wenamááríq tiráíye: “yigae-yátááqá íma wáíye.” mirá téna yáíkaiye.

³⁴ móra-nakoma yemmá kanaaráq yawááq-umayikaniyo? Ítu Káríqto min-nákómá pukáimanibo paá mái-yataakaq atóbamakaitana Áánûqtuni ayáánurapaq máíye. mibáq wemá Áánûqtukaq kéitatikaiqtaae.

³⁵ miráinana nóinaq Ítu Káríqtoni akaí-yátáápike kanaaráq yáíkaraq umátikaniqtaabiyo? aweké kuí-yátááqá otaammá kuí-yátááqá yáama yáí-yátááqá ótakaq í áona-yataaqa unítíqa tí-yátááqá ááíqa í-yátááqá máqtemma Ítu Káríqtoni akaí-yátáápike kanaaráq íma yáíkaraq umátikaniqtaae.

³⁶ miráuma agamatán-áípi téna kétiye:

“máqte-tupaama keráwáqtabá
ketáái puí-yátááqá waaqókáq kéíye.
tipi-típi ikámónika umá
ketáá móraiq kéumatikaae.”
téna kétiye.

³⁷ minnáyataba Ítu Káríqtogaraq keqtaáyábá uyátá-maqma kákaiye.

³⁸ túyánápi akoqnáá umá kéitaune. Ítu Káríqtoni akaí-yátáápike máqtemma ketáámá íma kanaaráq maqtuwániye. puí-yátáárabi paá mái-yataarabi kaqtó-wayukama Áánûqtuni márûpakenabi maa-márábíké anónarabi íbêqa paá wái-qtataarabi anaaékaq yíni-qtataarabi máqtemma akoqnáá-yataarabi

³⁹ yanaapáq-yátáárabi aménáápáq-yátáárabi tarôq uráiq-qtataarabi Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáágáráq yenákátí aúkáapimma máqte-qtataakoma matúq-matuq umá íma kanaaráq yainániye. maami akaí-yátááqá Áánûqtu tímikaiqtaama ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoq tímikaiqtaae.

9

Póro Ítiráaeo-wayukama áyámma umáyíkaraiye.

¹ watáama túnnama áraíne. kemá Ítu Káríqtonaboq yaqaroqtamá kaaqaari-áímmá íkétune. Áánûqtun-Aagoma ketúyánámmá awíkaitaq kaaqaari-áímmá íkétune.

² ketí watáama miráuma wáíye. anómma tú-tíqa kéíye. ketí Ítiráaeo-wayukayaba túyánákómá netuq kéíye.

³ aammá wáinaqa nunamupí ítama aónaanana kemá Ítu Káríqtonopake maqtuwáinaq waéqma miráinaqa ketí túbâqawaama yíwâqnaa onata umáyíkaanata paá mánoe.

⁴ yemmá Áánûqtu yiwíkai-kayukama wenáanimaqa aúqyíkema wení táqama-yataaqa yaímma yímikaiye. wení anóna-anon-aimma yeráwáqté téna ámáan-aimma yímikaiye. árain-akaq Áánûqtun-aama itéta wekáq nunamupí kétee. akoqnáá umá árain-aimma yímitata matááe.

⁵ máqten-annabike títaubikoma anókoni yeqtí áráabitie. Ítu Káríqto mimórá-ánnábíké iréna máqte-kayukaraq mú mikákáá anómma máíye. matúq-matuq umá Áánûqtun-awíqa múte yauyónátae. miráuma paá waíno!

Áánûqtu wení aaraawaamá yiwíkaiye.

⁶ Áánûqtuma yímikain-aimma aúyokuraiye íkétune. máqtemma Ítiráao-wayukama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama íma mááe.

⁷ móraiq umá Áabaran-annabike máqtemma Áánûqtun-araabiti íma mááe. Áánûqtu Áabaraamma timá ámikaiye: “Áítekin-annama yenamáa enáwîkaraq mánoe.” téna timá ámikaiye.

⁸ paá marákárainai-iyapoma Áánûqtun-araabiti íma mááe. máqte-kayukama Áánûqtuni akoqnáa-arain-aikaq maqyíkaraimma Áánûqtun-araabitie. minná

⁹ Áánûqtuma yímikai-kataama mirá umá wáqe-uraiye: “móra-taoqa enôpaqa yenanamá Téraima áanikoma marakániye.” téna Áánûqtu Áabaraani ánáakoma timá ámikaiye.

¹⁰ óqa ímibo áre. Arébékani aapaatáráaq-iyaporati yiboámá ketáái títaubikoma mimórá Áíteki Téraimi áanikoma máqe-uraiye.

¹¹⁻¹² Áánûqtu mi-kááyáq-íyápóbíké wetábá ákáiimma móra awíkaiye. mayaíyábá íawikaibo paá wetábá ákáiimma awíkaiye. Arébekaamma Áánûqtu timá ámikaiye: “áqnáekoma anaaékoni kaqtó-naqa mániye.” téna Áánûqtu timá ámiqtuwaitana anaaékaq min-íyápórátámá máqyíkaraiye. yenákmá táí-yataarabi íráqô-qtataariqa íuraayamanibo Áánûqtuma awíkai-waigoma paá ááyaraiye.

¹³ miráuma Áánûqtuma agamatán-áípi kétéye: “Yáakoboqtaba kéticaibo Étaumma komá yumákaraune.” téna agamatán-áípi kétéye.

¹⁴ nóinae tenúnataabiyo? Áánûqtu wení yainai-yatááqá kae kááeq uráiyô? ímiye. mirá íuraiye.

¹⁵ aanibo Áánûqtu Mótetimma timá ámikaiye: “móra-nakoqtaba tikáinaqa tíyaqa aménááqa tíyaqa aménúpo. móra-nakoma tikáinaqa tirummá umákanaaq tirummá umákanune.” Áánûqtu mirá téna tiráiyé.

¹⁶ Áánûqtuma áyaqa yiména waayúkati yikai-yatááqtábá íma wáimanibo Áánûqtuni akai-yatááqtábáe.

¹⁷ agamatán-áípi Áánûqtuma Péromma (kíni) timá ámikaiye: “ketí akoqnáama aónéta ketíwíqa máqte-marabaq itaígáae téq emá múte itó-umakaraune.” téna timá ámikaiye.

¹⁸ miráitana Áánûqtu móra-nakoqtaba akáinaqa áyaqa aménáe ténama amínimanibo káqo-nakoma akáinaqa aúyánámmá mamá akoqnáa umákanae ténama mirá-iniye.” téna timá ámikaiye.

Áánûqtuma áyamma kéumatikenataagaraq áyaqa tímikaiqtae.

¹⁹ móra-waigoma mirá té kemmá ítama aónanone: “miráinanama Áánûqtu nôraq itana waagóqtábámá agaemá wániye kétéyo? náawa wení akai-yatááqtábá ímiye tinónô?” té ítama aónanone.

²⁰ áaqibo ketí aanábô náawa Áánûqtuqtabama emá kanaarác waéqma-aimma tinónô? maráké kaqmá táapeqa tarôq umarái-waigoma mirá téna íkétéye: “nôraq itaaq kemmá miráuma tarôq umátikaraano?” téna íkétéye.

²¹ tarôq oí-nákómá akáinanama mará maténa kaqmá kaayaq-táápéqá tarôq íniye. mórama íráqômma káqomma kogonaagó íniye. miráinama íarutaniyo?

²² miráuma móraiq umá Áánûqtu waayúkayaba tarôq uráiyé. Áánûqtu wení áyamma í-yatááqá yokaa umá tiráátinenataa kéiyé. miráinata máqte-kayukama wení akoqnáama aónanoe. mi-káyúkámá áyamma umákaa-yuma kogonaagó-táápéqá yubákinikaa umá yubamínéna kéimanibo yaákama paá awé kéiyé. nôraq itana?

²³ wení anómma tágama-yataaqa keqtaábí yiráátíyaqtaba kákaiipoana awé kéiyé. keqtaáyábá wení áyaqa tiráátiraitana íraqô-taapekaa wení tágama-yataaqa ketááráq atítaiye. áyaqa yirááti-kayukama wení tágama-yataaqa matáá-yuma yokaa umáyíkaraiye.

²⁴ ketáámá tááyarai-kayukataae. íma paá Ítiráaeo-wayukabike yenamáa tááyaraiibo Yéqtaaeo-wayukabike tááyaraiye.

²⁵ Áánûqtuni agamatá-kánáábímmá min-áúbábí Otía mirá téna kétiye: “móra-wayukama íma ketí-wayukama máamanibo anaaékaq yerawáqtábá ‘ketí-wayukama mááe’ téq yááyanune. maa-káyúkáyábámá kemá íkétikaimanibo paá ‘kétikaiye’ téq tenúne.

²⁶ mi-márúpáq timá yímikaunama ‘ketí-wayuka íma mááe’ mibáq íbêqa ‘paá mái-Aanuqtuma wení áanimaare’ yeráwáqtábámá mirá tínóe.”

téna Otía-aubabi kétiye.

²⁷ Áítáiya naayóbáqá Ítiráaeo-wayukayataba akoqnaá umá tiráiyé: “Ítiráaeo-wayukama paá taíganimma miráuma nópíké-gébáráá uráámanibo yeráwápíkémá pááqyamma kúmiq-yataapike atóbamayikaniye.

²⁸ uyátárai-nakoma páátákaáá ítama yainéna marabí-káyúkámá anónnáma yimíniye.” téna Áítáiya tiráiyé.

²⁹ minnáyataba naayóbáqá Áítáiya mirá téna tiráine: “uyátárai-nakoma Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq íma yaímma-annamo yiyuwainana mái-yataama Tótômabaq-wayukaraa Komóraabaq-wayukaraa umá ketáa yayamá pááq ónúntae.” téna Áítáiya naayóbáqá tiráine.

Ítiráaeo-wayukama kateko-áqtábá mirá-uraae.

³⁰ Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aurapi kateko-áqtábá íma abáá uráámanibo paá aónaraae. maami-kátékó-ámmá aónaraamma Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataare.

³¹ ááqibo Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama ámáan-aipike kateko-ámmá abáá uráámanibo ámáan-aimma íma kanaaráq kateko-ámmá íaonaraae.

³² nôraq itatáq yawwékáao? miráipoana yúyánápímmá íraqô-qtataariq kéowana kateko-ákáq mayíkáitata máqe-uraae. ááqibo paá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-ianama kateko-ákáq mayikániye. Ítiráaeo-wayukama aukákáan-oqtakaqa yítuqa yurákaane.

³³ Áánûqtuni agamatán-áipí aukákáan-oqtaba kétiye: “aónaaro! Tááíoni-marupaq aukái-óqtámá makáune. maamin-ótákáq yítuqa yurákáamanibo wemmá itáíq-itaiq ínná-nakoma ítama táíq íniye.” mirá téna agamatán-áipí kétiye.

10

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni kateko-ákáq íwakaae.

¹ ketúnabaro, Ítiráaeo-wayukayatabama ôriq umá kétékaitaq Áánûqtu kúmiq-yataapike atóbamayikaikaae téq nunamupí kétune.

² kemá yeráwáqá yimónaraune. Áánûqtuqtaba ôriq umá abáá kéomanibo yeráwáqti aakómmá arábaraiye.

³ Áánûqtun-aurapi kateko-wáyúkámá mamá aúqyíkaraiqtabama íma ítaraabo yenamáa káqon-amma yenamáárîq awíqma waranéta urááe. miráitata yeráwáqá Áánûqtuni kateko-yátáákóní aménáápáqá íma máqe-uraae.

⁴ íbêqa Ítu Káriqtogaraq iréna ámáan-aimma mamá ánataqtukaiye. miráipoana máqte-kayukama yirummá amétama Áánûqtuni kateko-yátááqá yaímma kémayaae.

Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike mamá paá umáyikaiyataba kákaiye.

5 Áánûqtuma kateko-yátáárîq o-káyúkáyábá téna áamáan-aimma kéwaraaqtaba Móteti agatáiyee: “morá-nakoma náawabi áamáan-aimma kéwarena wení paá mái-yataaqa mipíké kémaiyaie.” mirá téna agatáiyee.

6 ááqibo itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqnapo Áánûqtuni kateko-yátááqá náawabi matáitana agamatán-áúbá-wánnáábí weqtábá kétiye: “íma enamáaraq maará té ítiyo ‘Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpake náawaq kanaaraq umawíqme kumíníyô?”

7 aménáápáq puí-márúpáq náawaq kanaaraq kuména Ítu Káríqtoma múte yawíníyô? ” mirá té maami-négí-náágí-wátáámá túyánápi íma waíno. agamatán-áúbá-wánnáábí mirá kétiye.

8 aúba-wannaabi óqa kétiye: “Áánûqtuni watáama ení waaqókáq máena enóyaukakarraq enarupi wáiyee.” mi-kátáámá Áánûqtukaq itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba ketáá abarokáq kêtunatae.

9 enóyaukakemmo témo “Ítu Káríqto uyátárai-nakoe” tinnamá “Áánûqtu wemmá pukáipike atóbayakaraiye” té arummá amínanama ení kúmiq-yataapike Áánûqtu atóbamakaniye.

10 abo tirukakéqtáá itéqtaa Áánûqtuma keqtáá kateko-wáyúkámá káutikaiqtaae. ketáái itáiq-itaiq í-yátááqá tóyaupikeqtaa tennatáámá ketáái kúmiq-yataapike atóbanunatae.

11 Áánûqtuni agamatán-áipi kétiye: “náawabi wekáq arummá amína-waigoma mamá táiq umáketa agaeráq íma mayakánoe.” téna kétiye.

12 maa-kánáámá máqte-kayukayaba wáiyee. Áánûqtun-aurakaq Ítiráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukama mórai qéoe. máqte-kayukayataba Áánûqtuma mimóra uyátárai-nakoma máena máqtemma wekáq nunamupí wanáwîqa yáíyanama wení íráqô-qtataakoma yimíniye.

13 agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye: “máqte-kayukama nunamupí uyátárai-nakon áwîqa ááyaiamma yeqtí kúmiq-yataapike mamá atóbamayikaniye.” téna agamatán-áipi kétiye.

14 ááqibo Áánûqtukaq yirummá ímo améta náaraq umá kanaaraq wemmá ááyano? mi-kátáámá íma ítareta náaraq umá yirummá amínô? mi-kátáámá abarokáq íma timá-yimiyamma náaraq umá itánô?

15 miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama íma timáyikainanama mi-kátáámá náaraq umá abarokáq timá-yimino? agamatán-áipi mirá téna kétiye: “Áánûqtuni átê-wataama wení kaqtó-wayukama mamé kéyewanaboana yítaiq-aagoma abô íráqôniq kéiyee!” téna agamatán-áipi mirá kétiye.

Ítiráaeo-wayukama paá yaímma aúge-kataama wakááe.

16 aúge-kataama íma máqte-kayukama kéitaae. Áátáíya Áánûqtuni watáa-naqa naayóbáqá mirá téna: “uyátáráana-nako, nôraq umáyuwa mi-kátáámá ketáá abarokáq timá-yimunataa kéitaa?” mirá téna Áítáíya tiráine.

17 miráuma mi-kátáábíké kéiteta itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kéiyee. Ítu Káríqtoqtaba abarokáq timá-yimunabike mi-kátáámá kéiyee.

18 ítáaro. kemá mirá téq ítama káonaune. mi-kátáámá árainaq yeráwáqá íma ítaraao? ítaraae. áraíne. átê-wataama kéte-kayukayaba óq-wataama agamatán-áikó kétiye: “yeráwáqtí yáama máqte-marabaq ítaraae. yeráwáqtí watáagoma kótámaqma maragóni aqtóráqá uráiyee.”

téna agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye.

19 ókaraq emmá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama árainaq ítaraao? Móteti wenamáárîq áqnábariq umá yauwéqma tiráine:

“óq-wayukayaba maramá ímaina-wayukama mamá aúqyíkáan-ayataba koyukayúmna ínoe. aíbôq-wayukayaba mamá aúqyíkáan-ayataba yeqtábá tíyámma ínoe.”

téna Móteti mín-áikáq tiráine.

²⁰ Áítáíya wemá íma ikatíq éna abarokáq mirá tiráine:
 “kemmá ímo tibáá-uraa-kayukama timónaraae. kemmá ímo ítana aónaraa-kayukaq yemá
 kemmá kenamáárîq yiráátiraune.”

téna Áítáíya tiráine.

²¹ ááqibo Ítiráaeo-wayukayaba tiráine: “túnnaiq íma éta aamá arátaa-kayukabimma ayáqtááq-
 yupaa yetôpaq tiyáámma arúqtukaune.” téna Áítáíya Ítiráaeo-wayukayaba wenôpaq yikáinata
 yínôqtaba tiráine.

11

Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu áyaqa kéyimiye.

¹ kemá ítama káonaune. Áánûqtu wení waayúkama waqtukáiyó? aaqáo ímiye. kemá
 kenamáárîq Ítiráaeo-wayukabike Béqtimaanin-annabike máune. ketítaubikoma Áabaraae.

² Áánûqtu wení waayúkama íwaqtukaiye. yemmá áaikakemma yiwíkaiye. mi-kátáámá
 Áánûqtuni wannabí Iráíyaqtaba kéitaae. wemá Ítiráaeo-wayukayaba Áánûqtukaq nunamupí
 akoqnáá umá inaa-inaa tiráine:

³ “uyátaráana-nako, ení amuné-wáyúkámá yíkamma yuwéta monoq-náúpáké yaaremá
 yawítíyuwaawaq kenamáa máunata tókamineta kéoe.” Iráíya nunamupí Áánûqtukaq mirá
 tiráine.

⁴ nóine ténaq Áánûqtu timá ámikaiyo? mirá-tiraiye: “ketábá taígani-kayukama (7,000)
 iyuwaúnata paá mááe. kaaqaari-máníkókáq wénáwîqa Béoma wekáq yiraayutáúmmá íma
 atéta nunamummá ítiraae.” téna Áánûqtu timá ámikaiye.

⁵ íbêqa mimóráíq kéiyee. yaímma pááqya-kayukama wení áyaqa yiména Áánûqtu yiwíkaiye.

⁶ yeráwáqá nôrabi uráá-qtataaqa ímira-uraapoana paá wení áyaqa yiména yiwíkaiye.
 miráinanama waayúka nôrabi uráa-qtataaqa Áánûqtu yiwiráinana áyaqa yimí-yátááqá íma
 wániye.

⁷ nôraq ínáyô? Ítiráaeo-wayukama abáá kéo-qtataaqa íaonaraae. paá yaímma pááqya-
 kayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama aónaraamma wenaúrapi kateko umá máqe-uraae.
 tébakaq-wayukama Áánûqtuma yááyaiqtaba aíbôriq urááe.

⁸ Áánûqtuni agamatán-áípi kétiye:

“yirukáráq yúyánakáráq Áánûqtu mamá ummaa yamá yíkaraiye.
 paá íbêkaraq yúranapo íma kanaaráq aónama arutéta yaáqnapo íma kanaaráq ítama
 kárutaae.”
 téna kétiye.

⁹ maa-káyúkámá Áánûqtuqtaba aíbôriq uráapoata Tébiti mirá téna kétiye:

“anón-onikaqa yiyuwáiyata waakápi amá máero.

kúqôpi péráinikaa oro.

¹⁰ yúramma keropáinaqa iyuwáiyata íma aónama arútáaro.

yeqtí ummaa-yátáákóní aménáápáq awáuma máero.”

téna Tébiti agamatán-áípi tiráine.

Áánûqtu káqo-kayukama yiwíkaiye.

¹¹ íbêqa yeráwáqá ítama káonaune. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni aamá íma waráiyana
 pááqyan-iwiqa matúq-matuq umá yamá-yiminiyo? ímiye. kúmiq-yataariq uráapoana Yéqtaaeo-
 wayukama Áánûqtu yiwíqma Ítiráaeo-wayukama íyama ígáae téta atóbamayikaraiye.

¹² Ítiráaeo-wayukama kúmiq-yataariq on-ááímmá káqo-yuraq íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake
 iráiyee. Áánûqtunopake-qtataaqa taígani wáipike Ítiráaeo-wayukama pááqyamma matáapoana

Yéqtaaeo-wayukaraq netuqyaammá yímikaiye. miráuma Ítiráaeo-wayukama kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurapi máíyanama Áánûqtuma uyátá-maqma Íráqô-qtataqa yimíniye.

kúmiq-yataaqa maqtuwéna Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu atóbamayikaraiye.

¹³ íbêqa karáwáqá Yéqtaaeo-wayukaraq tenúne. kemá Áánûqtuni watáama waayúkaraq mamé uréire únna-naqa máeqa mi-máyáiyátábá timuqá kémarauene.

¹⁴ miráinaqa ke ánná-wáyúkámá yeráwáqô komá yumá yíkáanatama yaímma kúmiq-yataapike atóbano?

¹⁵ Ítiráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkaitata káqo-marabi-kayukama Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama yiwiráinanama yeqtábá nói-qtataaraq wániyo? miraráá umá minná pukáa-kayukama paá máanikaa ínoe.

¹⁶ áqnáabaq-yamma Áánûqtukaq améq oweqa tébakaq-yamma Áánûqtuqtaba aokaríq umá aurániye. mimóráníq umá yaagóní ánûqo Áánûqtukaq améq oweqa mútûq-yagoma amagaráq wennámiye.

¹⁷ itáaro. uqmatán-óribetí-yágóní amamá ayáátuweta káqomma abáaq-óribetí-yágóní amamá ayáama arúbamakaae. awaaméq-áímmá nóinabiyo? minná keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama abáaqá óribetí-yaraa umá máae. íbêqa Ítiráaeo-yagoni anommá mimórání yaímma keráwáqtí amabiqtáá kéuiye.

¹⁸ miráipoana amamô ayáátuwaa-kayukama páaqyan-awiqa íyíméro. weganokanoqá íma oro. keráwáqá paá amamóe. amagómmá ánûkoma íyaqtokaibo ánûkoma amagómmá yáqtokaiye.

¹⁹ áaqibo keráwáqá tínoe: “ánibo amagómmá keqtáá tiwiránîqtaba ayáátukaae.” téq tínoe.

²⁰ owé. Áánûqtukaq íma itáiq-itaiq uráapoana yeráwáqá ayáátukaae. Áánûqtukaq túyánámmá kámepoaq keráwáqá paá mánoe. minnáyataba weganokanoq-túyánámmá íma itáaro. minnáyataba keráwáqá íkatíq oro.

²¹ Ítiráaeo-wayukama áqnáaen-amama Áánûqtu íma yukáiyé. túyánámmá itáamma Áánûqtu keráwáqá tiyuwáníyô?

²² mikáq Áánûqtu áwáábíqa kéna kaayoné kéena immá káonaunatae. yirummá aati-aatimá ámê-kayukayataba kaayoné umáyikaniye. áaqibo yirummá íma ámê-kayukayataba áwáábíqa kégaimanibo keráwáqtábá kaayoné kéiyé. áaqibo keráwáqá Áánûqtukaq tirummá íma ámê-kayukama paá kéíyanama keráwáqtábágáráq wemá áwáábíqa kániye.

²³ áaqaanibo Ítiráaeo-wayukama waéqma yirummá ámê-kayukama yaayamá paá kéíyanama Áánûqtu móragaraq keqnáámmá wení kaayoné-yátáaqá yeráwáqá yimíniye.

²⁴ Áánûqtu óq-yataariq kéena keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama áwáábíq-oribeti-yarake ayáátukaamma uqmakáan-oribeti-yaraq arúbaraae. Ítiráaeo-wayukama maaminnámo uqmakáan-oribeti-yaraa umá máeta ayáátukaan-amama mimórá-yaráq yauwéqména áaikaqa oyaaq umá Áánûqtuma kanaaráq aráápaniye.

máqte-kayukama Áánûqtu wenáyaqa yímikaiye.

²⁵ keráwáqá aúpáq-aráín-áímmá timá-timenune. minná Ítiráaeo-wayukama yaímma Áánûqtuqtaba komá yéta matúq-matuq umá íma mánoe. mi-kánáámá mamé kéowana Yéqtaaeo-wayukabike máqtemma yiwíkai-kayukama Áánûqtunopaqa yínoe. minnágon anaaéma tébakaq Ítiráaeo-wayukama atóbamayikaniye. minnáma itéqa “ketáá itai-yátáaqá itaraunatae” téq týábámá ókaraq mirá ítigaae.

²⁶ máqtemma Ítiráaeo-wayukama miráuma atóbayikaniye téna Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye:

“Tááíoni-marupake mamá paá umáyikani-naqa yíniye.

máqtemma táígoniq uráiya-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike matuwániye.

²⁷ yeqtí kúmiq-yataaqa matuwánîq-kanaaraq anóna-anon-aimma yeráwáqtê tenúne.” téna agamatán-áipí kétiye.

²⁸ Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni átê-wataama waqtukáapoata minnágoma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama tíwáqnaa itaq Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá aúkáae. miráimanibo Áánûqtuma naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama yiwíkaimma áyaqa yiména áqnáabaq-annabike anó-kayukayababoana aati-aatimá yeqtábá kákaiye.

²⁹ yiwíkai-kayukama wení íráqô-qtataaqa kéyimena Áánûqtuma íma aúyánámmá waéqma kéitaiye.

³⁰ keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama naayóbáqá Áánûqtun-aama arátaamanibo íbêqa Ítiráaeo-wayukama Áánûqtun-aama arátaapoata keráwáqá Áánûqtuma áyaqa tímîmma matááe.

³¹ mimóráiq umá áyaqa matáapoata Ítiráaeo-wayukama íbêqa Áánûqtun-aama arátaamanibo anaaékaq Áánûqtuma áyaqa yimî-qtataaqa mayánoe.

³² máqte-kayukama Áánûqtuni ámáan-aimma arátaa-kayukama Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq wemá mórai q umá yawáaq-umayikaraimanibo yemmá paru-yátáákómá mórai q umá yimíniye.

máqtemma íráqô-kataama Áánûqtukaq tenúnatae.

³³ Áánûqtuma wenáaimma uyátá-maqma abo anóne. wení itaí-yátááqá mórama arááti-nakoma ítima-amena íraatiraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. mimóráiq umá wení itaí-yátááqá yirááti-nakoma waqmá ítaraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye.

³⁴ Áánûqtuni agamatán-áipí kétiye:

“náayuwaq uyátárai-nakoni aúyánámmá kanaaráq ítaraao? náayuwaq kanaaráq aráátino?

³⁵ náawaq móra-yataaqa ámikaitana wení anónnáma ámikaqa ‘yauwéqma aménúne’ téna tiráiyó?”

téna kétiye.

³⁶ uyátárai-nakoma máqte-qtataaqa wenayáánapo tarôq uráiyé. wenôpake tarôq éna wetábá máqte-qtataaqa paá mááe. Áánûqtukaq máqtemma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

12

ketáa ketúma Áánûqtukaq aménátae.

¹ miráinataa ketúnabaro, keqtááyábá Áánûqtu áyaqa taígani-tupaa tímikaipoaqtaa keráwáqá tirun-áímmá kétima-timune. Áánûqtukaq keráwáqtí túma aiqta-táúráa umá wekák améro. keráwáqtí túma Áánûqtukaq aiqta-táúráa umá amíyábá wáiyé. karáwáqtí túyánámmá túgoni akaí-yátááqá paá améro. keráwáqá weqtábá kanamáárîq timuqá marakéq agamá amé-wao-qtataakaa umá wekák paá améro. ánibo wemá keráwáqá miráumatikena wemá keráwáqtábá mirá téna tíniye: “minná íráqône.” téna tíniye. Áánûqtuma paá-wayuka íma máipoaqtaa wekák mirá-onatae. minnáma keráwáqtí árai-monoq-yataare.

² káqo-kayukama nôrabi íyamma yimémekaa ínomanibo Áánûqtu keráwáqtí túyánámmá waeráino. keráwáqtí táimma waéqma Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúráaro. miráiyataba Áánûqtuni aúyánámmá kanaaráq itánoe. aúge-tuyanapike Áánûqtu tímikaimma íráqô-qtataaqtabagaraq Áánûqtu amuqá kémarai-qtataaqtabagaraq mûtûq páaq umá ánatagurai-qtataaqtabagaraq itánoe. mi itaí-yátááqábámá kímora-amma wenamáa wáimma minná Áánûqtu túyánámmá kéwaeraiye.

³ Áánûqtuma íráqô-qtataakoma kemmá tímikaipoaq máqtemma keráwáqá móra-mora kétima-timune. íuyata-maqma túyánápmá “kemá uyátaraune” ítero! ímiye. keráwáqá

máqtemma Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike keráwáqtí yáqtorai-yataaqa móra-mora tímimma minnýaba ítama arútáaro.

⁴ ítáaro. mimórá-áúráqá netuqyaan-áúkápáqá wáimanibo máqten-aukapaqa móra-mayaima wáíye.

⁵ mimóráíq umá aarawaamá netuqyaammá máunataamanibo yegáráq-kegaraqtaa Ítu Káríqtoqaraq kímora-turaa umá kéitaunatae. ketáámá máqtemma mórabi yagaroqtamá aokaq-aokakémá máunatae.

⁶ miráinata Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike móra-mora umá mayaímá tímîtaqtaa kémayaunatae. móra-nakoma wení aokaq-máyáímá Áánûqtu ámikaimma waabá-káyúkátí yúrikaq Áánûqtuni watáae téna wáinanama arukaké ítama yáqtorai-yataakaraq tíno.

⁷ ánibo Áánûqtunopake aokaq-máyáímá kaqtó-í-yátááqá wáinanana minnýaba kaqtó íno. óq-mayaima yiráátinenama maannáyaba yiráátíno.

⁸ móra-nakoma wení aokaq-máyáímá umá yíqtaaiq íkáae téna wáinanama tímá-yimino. móra-nakoma maqtokái-qtataaqa yaináinama ôrikaa umá yaináino. káqomma anó-nakoma náápaakaraq máena wemá akoqnáá umá mayaímá mayaíno. óq-nakoma waayúkarraq kaayoné-yátááqá yímikenama minnýaba amuqá maráino.

⁹ ítáaro. keráwáqtí tíyaqa yimí-yátááqá árai-qtataariq umá waíno. waátâ-yataaqa yiwáágóro. íráqô-qtataakoma yáqtoqma akoqnáá oro.

¹⁰ tirukaké káqowa-kaqowaqtabataa keráwáqá tikaíno. Ítu Káríqto uráiniq umá keráwáqá tirummá améra ábâqwaayuraa umá máero. keráwáqtí káqowa-kaqowan-aama yaaguyábóro. keqtíbâqawaayuyabama uyátá-maqma anóniq umá túyánámmá itéraq timuqá maqyikáaro.

¹¹ keráwáqtí mayaiyábámá akoqnáá umá maiyéraq piruq nááruq íma oro. akaí-yátáákómá ógiqma wáinaq uyátárai-nakoma kaqtó umá áméro.

¹² keráwáqá awé uréq íkáonaa-qtataaqtabama timuqá máráaro. awéké kuí-yátááqtabámá yaákare awé oro. nunamummá aati-aatimá tíq-tiq oro.

¹³ ábâqawaraayuma móra-yataaqtaba yeráwáqá abáá íyaqa keráwáqtí oótamma yeráwáqté yainéra namuq-wáyúkámá keráwáqtí oqtamá íyikaaro!

¹⁴ náayuwabi mamá táíq umátikaiya-kayukama Áánûqtukaq yeqtábá tero: “íma mamá yawááq-umayikaa. ímibo yemmá mamá íráqôniq umáyikaa.” téraq tero.

¹⁵ yimuqá maráiya-yutema yagaroqtamá timuqá máráaro. ibiqá yaráiya-yutema yagaroqtamá ibiqá yaráaro.

¹⁶ máqte-kayukama mimórá-ááímmá yíméro. kaayoné umá yíméro. keráwáqtí túma íma mamá úyóro.

¹⁷ móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma mamá táíq umákaaro. ímiye. máqte-tupaama waayúkama mamá íráqôniq í-yátááqtabá túyánákáq máráaro.

¹⁸ máqte-kayukagaraq kaayoné-yátáápí wenáú-kenaun umá maqmá aónaaro.

¹⁹ ketí aanabô, móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma túyánámmá umákanomanibo Áánûqtuma ayuwáiyana wení áyamma i-wáígóní anónnáma umáyikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye:

“anónnáma yauwéqma yiménúne uyátárai-nakoma kétiye.”

téna agamatá-kánnáábí kétiye.

²⁰ miráinaq Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tinnaiq oro. minná

“ení namuro-nákómá áama kéyainama aáwaqa amiyo. noqtábá kéinaama paá amiyo. mirá éma aqnókáq iráama káíq-kaiq iníkáá umá wení agaemá íniye.”

téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye.

²¹ Tááqtaani áaikomma íma uyátaino. ímibo íráqô-qtataaqnapo táí-aikomma uyátáaro.

13

kámáániti yáaimma wáráaro.

¹ máqte-kayukama kámáániti yáaimma wáráaro! máqte-kamaanima Áánûqtu iyúwáitata máawana kámááni-wayukama Áánûqtu yíkáitata mááe.

² náayubi kámáániti yáaimma aratétama Áánûqtukaraq móraiq umá káratemanibo yetôpaqa yenamáárîq yainai-yátááqá mamá abarokáq ínoe.

³ otaa-qtátáárîq o-káyúkámá anó-kamaani-wayukama mamá yáaqa kégamayiketamanibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá mamá yáaqa íkegamayikaae. keráwáqá anó-kamaani-wayukati yáaqa íyaq kéikateyo? miráinaq íráqô-qtataariq kéyana yemá karáwáqá tikaq káaruinoe.

⁴ yemmá Áánûqtuni mayaí-wáyúkábóata keráwáqá tíwáqnaa íneta kéoe. áaqibo otaa-qtátáárîq éqa ikatéro. miráipoata áraimma yeqtí akoqnáárake táí-yataariq kanaarácq umáqtikanoe. yeráwáqá Áánûqtuni mayaí-wáyúkábóata Áánûqtuni áyámma otaa-qtátáárîq o-káyúkámá kéumayikaae.

⁵ minnáyataba keráwáqá paá wáráaro. wenamá Áánûqtuni áyaqtaba íwaimanibo wemá áyámma mayéna keráwáqtí túyánákómá mamá yawááq umátikaniye.

⁶ minnágoni aaimma táákitima meyaníq kéoe. ítama arútáaro. anó-kamaani-wayuka yeqtí kanaarácq o-máiyáama Áánûqtuni mayaímá kémaiyaee.

⁷ keráwáqtí aqtábáaraq mayáneta íyaqa yemmá meyaníq oro. waabáq-táákítígáraq ení oótakoni táákitigaraq mayáníq oro. anó-kamaani-wayukama yeráwáqtábá anóne téra mi máqtemma yemmá yikaq káaruoyoro.

móra-nakoma áyaqa ámîn-nakoma ámáan-aikoni anaaé kéwaraiye.

⁸ keráwáqá íma móra-nakoma aatábáama éraq kímora-aatabaama aati-aatimá taákaq maráaro. minná keráwáqá káqowa-kaqowamma yirummá yíméro mirámô éqa ámáan-aimma kéwaraae.

⁹ ámáan-aikoma mirá-tiraine: “aaraukáqá íma mamá yataiyo. awekémá íkuyuwo. moyámmá íma mayao. egaa íao.” máqtemma maamin-ámáan-áímmá káqon-amaan-aikaraq kímora-auwayaapi wáíye. minná: “enamáárîq arummá aménaiq umá káqo-kayukama móraiq umá arummá yimiyo.” téna wáíye.

¹⁰ náayubi arummá ámî-nakoma otaammá móra-nakokaq íkeguyakaiye. miráitana arummá amí-yátááqá áraimma minnae. naayón-ámáan-áíkáraq Ítuni watáagaraq kéwaraiye.

ketáámá arupú-akaq uréire ónátae.

¹¹ nôrabi íni-qtataaqtabama kéitaapoq keráwáqá yokaa éraq túbanaaq oro. ketáámá kuqtiwiránî-kanaama waaqókáq kéíye. Ítukaq tirummá ámikauna-kanaataama waqókákáá uráimanibo íbêq-kanaama waaqókáq awaararîq kéíye.

¹² awé uráuna-kanaataama kumayukáá aúqma kánataitana keqtáámá kuqtiwiránî-kanaagoma aaqá iráqma tágainikaa umá waaqókáráq kéíye. kumayuq-yátáápíké-qtátáárîq únna-yataaqa yuwánátae. ániibo akoqnáá umá tirukákéqtáá iráqma tágama-yataapi yokaa ónátae.

¹³ ketáámá arupú umá tágama-yataapi máae-kayukaraa umá uréire ónátae. kebó-yátááqtábámá neginaagí-nomma naíyábá kumari-yátááqtábámá námô-yataaqtaba máqtemma yuwánátae.

¹⁴ máqtemma kúmikomma uyátani-qtataaqa uyátárai-nakoma Ítu Káríqtonopake máyaaro. keráwáqá kúmiq-yataariq ónáae tíya-qtataaqa íma wáráaro.

14

Ítukaq náawaq arummá ámînnarabi íámînarabiyo?

¹ yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtabama kéitetamanibo paá aqnúníq kéoe. miráiya-kayukama áikutaiyapi uyáberanomanibo íma nóbíq-naabiq-aimma tero.

² yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa akoqnáá kéeta kéqo-keq-yataaqa paá kénaae. miráimanibo káqo-kayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa aqnúníq kéetaboata amaqa íkénaae.

³ kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá amaqa ínai-nakoma pááqyan-awiqá íamamiyo. weqtábá kúmiq-yataariq kéiye ítiyo. Áánûqtuma min-nákáráq paá auwirániye.

⁴ móra náawaq káqo-nakoni kaqtó-nakoqtaba timá táíq kéumakaiyo? wení mayaímá akoqnáá umá mayaínanabi kumówínanabi minnáma wení anókoma Áánûqtu wenamáa tíniye. miráinana áraimma wemá akoqnáá umá mayániye. wení anó-nakoma kanaaráq áwáqnaa ínanaboana akoqnáá umá mayániye.

⁵ yaímma-wayukama móra-yupaagoma tébakaq-yupaagoma “uyátá-maqma anómma wáíye” yúyánápímmá kéte. káqo-kayukama “máqte-tupaayaba mimóráíq kéiye” kéte. móra-mora-wayukama itáíq-itaiq i-yátááqá yúyánápímmá akoqnáá umá itáaro.

⁶ móra-nakoma móra-yupaayataba aúyánápímmá “uyátá-maqma-kanaae” kétena wemá “uyátárai-nakoni anó-kanaae” téna mirá kéiye. min-nákómá kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-koqtaba kéiye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. anibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéiye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. anibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéena Áánûqtukaq “tíkáiye” téna íkenaiye.

⁷ ketáá kenamáayababoaqtaa íma paá máetaa kenamáayababoaqtaa ípukaunataamanibo paá máunataama uyátárai-nakoqtabataa máunatae.

⁸ miráimanibo ketáá puyúnataama uyátárai-nakoqtabataa képuyunatae. paá máunataabi púyonataama ketáámá uyátárai-nakoqtabataa máunatae.

⁹ taákaq máráaro. Ítuma pukéna itó-uma paá máqe-uraimma “keráwáqtí uyátárai-naqune” téna kétiye. miráuma paá máa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraqti uyátárai-nare.

¹⁰ keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukayaba timá táíq kéumayikao? nôraq itaráq tîbâqawaaraa-nakomma pááqyan-awiqá kéyamameyo? ketáágáráq máqtemma Áánûqtuni aúbaq itó-onanataa keqtáámá wemá yainániye.

¹¹ Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye:

“uyátárai-nakoma mirá kétiye.

‘kemá paá máeq áraimma kétune.

máqte-kayukama ketúbáq yiraayutáúmá ayéta keqtábá Áánûqtue’ tinoe.”

agamatá-kánnáágó mirá kétiye.

¹² miráinataa máqte-kayukataa ketáái táaimma Áánûqtukaq timá uwaénúnatae.

tîbâqawaaraa-kayukama íma mamá táíq umayíkáaro.

¹³ abo káqoyu-kaqoyuyaba kúmiq-yataariq kéoe-aimma íbáqyuwanatae. miráinataa tîbâqawaaraa-kayukati yítaupi atarái-yátááqá aaremá íma maqyikéeta kúmiq-yataapi íma mamá yikánataae.

¹⁴ Ítu Káríqtote yagaroqtaráunaboaq kéitaune. wenamááríq máqte-qtataakoma íma táíq kéiye. áaqibo móra-nakoma wenaákaqa “táíq kéí-qtataare” ténama wetábá áraimma táíq kéiye.

¹⁵ mirá-uraiye. nóin-aawarabi náána-waigoma tîbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakeq íma kaayoné umá Íturaa umá kémaae. Ítu Káríqtoma wetábá pukáinaqa aáwakakema íma mamá táíq umákaaro.

¹⁶ keráwáqá íráqô-qtataaqa máyáaqtabama íma yuwáiyata waayúkama akáyáámá timátíkáaro.

17 itáaro. Áánûqtuni márûpaqa aáwaqa naréq nommá naréq íyábá íma wáíye. ímiye. Áánûqtuni márûpaq kateko-ááikáráq kaayoné-yátáákáráq amuq-yatáákáráq minnýaba wáíye. mi-qtátááqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kétimiqtáae.

18 abo náawabi Ítu Káríqtokaq kaqtó kéinana miráráá umá Áánûqtuma weqtábá amuqá marakáinata waayúkama téta “wemá kanaa-naré” tínoe.

19 miráinataa mi-qtátáákómá kaayoné-yátááqá mamé yínîqtaba ketáámá maqma ónanatae. káqowa-kaqowamma yíwáqnaa umá akoqnaá umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá ketáámá auránúnatae.

20 aáwaqtabae téq Áánûqtuma nôrabi urái-yataaqa íma yawítítuwaaro. máqten-aawaqa naí-yatáaré. ááqibo nóinabi keráwáqá naa-qtátáákómá móra-nakoma néna wenaúyánápímmá kúmiq-yataariq kéenama minná otaammá kéguiye.

21 ááqibo keráwáqá amaqa nérabi aíbôq-nomma nérabi mamá kéqokeq-yataariq o-wáígómá mamá tîbâqawaama mamá kúmiq-yataapi kéiyuwaamma mirá íoro.

22 maami-qtátááqtábá itáíq-itaiq o-qtátááqá yaqtóráaro. maami-qtátááqtábá nói-tuyanabi itáamma Áánûqtu wenamá itaíno. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá íma yawááq-umatikainaq timuqá maránoe.

23 ááqibo móra-nakoma aáwaqtaba kaayaq-áúyánámmá iténa naí-wáígómá wenamáárîq yawááq kéumakaiye. taákaq máráaro. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yatáápíké íkéitaqa kúmiq-yataariq kéoe.

15

1 ketáámá náayuwabi akoqnaá umá itáíq-itaiq kéuna-yutaama itáíq-itaiq í-yatááqtábá aqnúnîq kéo-kayukama yíwáqnaa ónátae. yemá ummaa-yatáápi mái-yataama yíwáqnaa éqtaa keqtáá tikáina-yataariq íonatae.

2 ketáái túyánámmá káqo-yuraq maréqtaa yíwáqnaa onanatóa yeráwáqá akoqnaá ínoe.

3 Ítu Káríqtoma wenamáárîq paá wetábá amuqá maranî-qtataariq íuraine. ímibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará téna Ítuqtaba kétiye: “keráwákáq yemá tíyoqa áyáan-aikoma kemmá tîkakaiye.” téna kétiye.

4 naayóbáq aúba-wannaabi agatáan-aikoma íbêq-kanaaraqa keqtáá kétiraatiqtaae. Áánûqtuma wení aokaq-áúbábíkémá keqtáámá umá tíqtaaiq kéitaqtaa ketáámá tú pukáipaq awé kéunatae.

5 Áánûqtuma keráwáqtí yáqtorai-yataakoni áaimma keráwáqá tíwáqnaa kéinaq keqtábá kákaina máqtemma móra-mora-yutema móra-tuyanakaq maréq kanaarácq mánóe. miráuma Ítu Káríqtoma keqtáámá miráigaae téna tirááqtiraiqtaae.

6 mirá éqa máqtemma keráwáqá móra-toyaukaq maréq Áánûqtumma ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni aboámá wenáwîqa kanaarácq múte yawuínoe.

átê-wataama Yéqtaaeo-wayukama kéitaae.

7 Ítuma keráwáqá íráqôniq umátíkáiniq umá mórai q umá móra-mora-yuma mamá íráqôniq umáyíkáaro. mirá éqa Áánûqtun-awíqa keráwáqá múte yawuínoe.

8 Ítuma minnýaba Ítíráaeo-kayukati kaqtó-naqa aúkáiye. miráipoana Áánûqtuni áagoma naayóbáqá Ítíráaeo-wayukama yúma kárataa-kayukaraq abarokácq pááq uráíye.

9 ókaraq Ítuma kaqtó-naqa aúkáimma Yéqtaaeo-wayukama íma Ítíráaeo-wayukamibo Áánûqtun-awíqa wení paru-yatáákóqtábá kanaarácq múte yawuínoe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá kétiye:

“maaminnýaba kemá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapikemma ‘tíkáiye’ tenúne. íbí enáwîqa múte yawuyónúne.”

téna

10 keqnaámmá agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni waayúkate timuqá máráro.”

téna

11 ókaraq maará kétiye:

“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá máqtemma uyátárai-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

máqte-kayukao, wenáwîqa múte yaúyóro.”

téna kétiye.

12 ániibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá wenáwîqa Áítáiyama wemá tiráine:

“Yétin-annabike móra-naqa pááq éna minnáyaba pááq ínimma Yéqtaaeo-wayukaraq yabíqyikaniye.

miráinata Yéqtaaeo-wayukama weqtábá íkáonaamanibo paá awé ínoe.”

téna tiráine.

13 keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq itáiq-itaiq urááe. Áánûqtu tirunóbáqá mamá mirá kéumatikaipoaq keráwáqá íkáonaamanibo kanaaráq paá awé ínoe. Áánûqtukaq itáiq-itaiq kéyana amuq-yatáákáráq kaayoné-yatáákáráq wemá timíno. Aokaq-Áágóní akoqnaárake keráwáqá Ítuqtaba ôriq umá kêtikainaq awé umá máero.

Póroni kawáá-máyáimá

14 ketíbâqawaayuo, kemá kéitaunama keráwáqá íraqô-qtataakaraq itái-yatáákáráq keráwápímmá ógiqma wáipoaq keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba móra-mora-yuma kanaaráq wenarááté-wenaraate ínoe.

15 miráimanibo yaímma-wataama maamin-áúbábí keráwáqtôpaq agayáunama akoqnaá umá tiráune. kemmá maami-máyáimá Áánûqtu tímikaitapoaq miráuma timá taákaq kéune.

16 Yéqtaaeo-wayukayataba Áánûqtuma kemmá Ítuni anó-monoq-naqa aútíkaraiye. kemá Áánûqtuni watáama timá-yimuna-naqune. Yéqtaaeo-wayukama min-áímmá kêteta miraráa umá Áánûqtukaq amí-yatáákáá kénatama yeqti yúgaraq yúyánákáráq Áánûqtukaq Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umáyikainana Áánûqtu yemmá yiwirániye.

17 miráitaq kemá Ítu Káríqtogaraq yagarogtamá mi-máyáimá ketáaraq Áánûqtuma kanaaráq ínîqtaba timuqá kémaraune.

18 paá Ítu Káríqtoma nôrabi uráinaiyaba ketáanapo ketí mayaínápógáráq uráiqtabama kemá Yéqtaaeo-wayukama timá-yimenune.

19 miráonata yemá kêteta anón-awaameq-yataaqa káoneta Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuma tinnaiq ínoe. miráitaq kemá Yérútáárebake Irírkamabaq mútûq átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba ketí máqten-akoqnaarake timátuweq uráune.

20 ániibo Ítu Káríqtoni áwîqa íma yaráa-marabaqa kemá mibáqá wenamáa átê-wataama móma timá-yimiyaba kêtikaiye. mirá éqa átê-wataama káqo-yuma abarokáq timá yímîkaiyapaqa kemá waabá-káyúkáráq íma timá-yimenune.

21 minnáyaba agamatá-kánnáábí maará téna kétiye:

“yemá náayuwabi íma timá-yimikaa-yuma

yemá aónanoe.

yemá náayuwabi íma ítaraa-yuma

yemá ítama arutánoe.”

téna kétiye.

Póroma Árómuq wíniye.

22 miráitana ketí mayaígómá keráwáqtôpaq iyábámá kemmá kéyaqtoraiye.

23 miráimanibo maan-áúkápáqá ketí mayaímá ókaraq íma wáiyé. ayáqtáá-kanaama kemá keráwáqá timónaiyaba ôriq umá kêtikaiye.

²⁴ miráipoaq kemá keráwáqá étaba timónanu íyabiyo? Árómuq kótamaqma wéqa keráwáqá yá-timonateq Tipéini-marabaq ónúne. ánibo kemá keráwáqá timuqá kémareq kétimonaiyaq kemá keráwáqtê pááqya-kanaama ko matáá-onaq keráwáqá Tipéini-marabaq kanaaraq timátíkáiyaq kónunamanibo

²⁵ íbêqa kemá Yérútáárebaq uréq Áánûqtuni waayúkama ko mamá yíwáqnaa ónáá kéune. abo yemá yenamááríq Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq máróa-kayukama Yérútáárebaq aamá téite umá móra-akaq maréta áwáyoq-wayukama yíwáqnaa umá móneqa paá yimínéta kéowaq kéune.

²⁶ missing?

²⁷ yemá yimuqá kemáreta mirá kéomma áraimma yemá yemmá anónnáma aqtábáaraq keyime. ánibo Yéqtaaeo-wayukaraq Áánûqtuni máqtemma íráqô-qtataaqa Ítiráaeo-wayukabike yemmá keyainaapoata Yéqtaaeo-wayukama yeqtí oótamma Ítiráaeo-wayukagaraq yaínáaro.

²⁸ ánibo kemá ketí mayaímá maakáq ánateq Yérútáárebaq kónune. mi-mónéqá Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq mamá áikumaraamma mamá yiménúne. miráumatuweq anaaékaqa Tipéini-marabaq uréq mikákémmá keráwáqtôpaq Arómuq ónúne.

²⁹ kemá túyánámmá kéitaunama anaaékaq kemá keráwáqtôpaq yenúnama Ítu Káríqtoma anómma íráqô-qtataakoma keráwáqtábá timíniye.

³⁰ ketíbâqawaayuo, kemá Yérútáárebaq kégonaga keráwáqá akoqnáá umá nunamummá timátíkáaro téq keráwákáq inaa kétune. kemá Ítu Káríqtoni áwíkaqa keráwáqá akoqnáá umá ítama káonaune. Aokaq-Áágómá mamá ketáámá móra-mora-yuma tikáipoaqtaa keráwáqá kemmá tikánôpoaq ítama káonaune.

³¹ nunumummá tíyanama Yérútáárebaq ketáái átê-wataama awéqtátuwaa-kayukabikemma tú-tiqa í-yátááqá íma mayánúne. nunamummá kétéyanawaq Yérútáárebake Áánûqtuni waayúkama yemmá kemá nôrabi únnayaba yikániye.

³² Áánûqtumma akáinaqa kemá amuq-yatáákáráq ógiqma keráwáqtôpaq iréq keráwáqtê yamáeq aagánúne.

³³ íbêqa Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma wemá máqtemma keráwáqtê waíno.

16

miráo-maarao-aimma

¹ ketáái tímanaqa Píbima wení watáama timá-timenune. wemá Tékeriabaq Áánûqtun-aama móra-iyakaq maréta kéitaa-kayukaraq wení mayaímá wáíye.

² uyátárai-nakoni anaaé kéwaraa-yuma móra-mora-waigoqtaba yíkáníq umá keráwáqá wemmá awíráaro. yaímma-yataaqtaba immá wemmá áwáqnaa umá áméro. wemá kemmá tíwáqnaa uréna taíbaq-wayukagaraq yíwáqnaa uráíye.

³ Ítu Káríqtoqtaba ketê mayaímá mayáaya-nakama Patírayaa Akíra ye aúkátôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro.

⁴ yenákámá íurayana ketí túwaraimma mamá paá umátikaraayapoaq ípukaune. yenákáyábámá kemá “tíkáiye” kétunata máqtemma Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama “tíkáiye” kéte.

⁵ yenákátí naaúpaq Áánûqtun-aama kéitaa-yuyabama ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana yeráwáqtôpaq wimmá yíméro. tíkáin-aanabo-naqa Ipáíneti wemá áqnáabariq umá Étia-marabakemma Ítu Káríqtokaq arummá ámikai-nakonopaq ketí miráono-maaraono-aimma yuwaúnana wimmá áméro.

⁶⁻⁷ Máríaa wemá akoqnáá umá keráwáqtí aúkápimma mayaímá kémayain-inikonopaq ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana wemmá áméro. Aaqtarónikatigaraq Yúniatigaraq

yenákámá ketimáápoke-nakarata ma yenákámá móra-taoqa ketê yagaroqtamá ánná-naupaqa máqe-uraayane. yenákámá máqtemma yiwíkai-kayukama yimónama íráqôniq kéeta yenákámá áaimma átáma Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraayaq anaaékaqa kemá mirá-uraune. abo yenákáyôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro.

⁸ Aaparíati wemá uyátárai-nakoqtaba kemmá tíkáin-aanabonapoaq wenôpaqa miráono-maaraono-wataama yuwaúnana kéwiye.

⁹ Abáánati wemá Ítu Káríqtoqtaba ketê móra-mayai-naqa ketí aanábó-náqá Títáákitigaraq yenákáyôpaqa miráoyo-maaraoyo-wataama yuwaúnana kéwiye.

¹⁰ Apériti wemá Ítu Káríqtoqtaba aú-aiqa matáimma Eritááburati máqtemma wení aara iyápógaraq yeqtôpaqa miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye.

¹¹ Ítiráaeo-naqa ketimáápoke Erótionigaraq máqtemma Naatítatini aara iyápógaraq uyátárai-nakoni waayúkama yeqtôpaq miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye.

¹² Taraipínayaa Taripóta yenákámá uyátárai-nakoqtaba akoqnáá umá mayaímá kémayaayaq-nakagaraq tíkái-ketimanaaqa Péti wegáráq uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-mayaima matáitaq yeqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma yuwaúnana kéwiye.

¹³ Árúbati wemá mórama Áánûqtuma wetábá aúyakai-nakaraq anóama minná ketinóraa umátikaraiipoaq yeqtôpaq kemá miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana kéwiye.

¹⁴ Atíkaritagaraq Périgonigaraq Émitigaraq Paataróbaatigaraq Émaatigaraq yaímma ketíbâqawaayuma yeráwáqtê Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq áíkutaawaq yeqtôpaqa kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune.

¹⁵ Piráárogatigaraq Yúriagaraq Nériati wení ámánaakogaraq Orípatima máqtemma Áánûqtuni waayúkama yeráwáqtê áíkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune.

¹⁶ keráwáqá móra-mora-yuma tîbâqawaaraa umá wenayáá-kenayaamma yiméq tótó umáyíkáaro. máqtemma kéqokeq-kaqokeq-marabaq Ítuqtaba áíkutaakayukama keráwáqá miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

¹⁷ ketíbâqawaayuo, waayúkama káqon-aimma tiráátétaa Áánûqtuni waayúkama mamá yaíkaa igáae téta tíya-kayukabikemma nékaq máero. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá awígíioq iyábámá atéqma máero.

¹⁸ mirá-káyúkámá yemá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabama íma yúyánámmá kéitaamanibo yemá paá yeqtí yúyaba yúyánámmá kéitaae. watáagaraq átê í-áímmá téta táí-aaimma íma ítaraa-kayukama mamá maqtawémma éta makáqma káonaae.

¹⁹ máqte-kayukama keráwáqá Ítu Káríqtokaq tirummá anéq yáqtoraiyaba kéitaae. miráitaq kekáráq timuqá kématikaune. keráwáqá nóinabi íráqô-qtataaqa aónaigaae téq kêtunnamanibo táí-yataaqtabama aónéq mirá kéomma íma maraígáae téq kétune.

²⁰ abo Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma Tááqtaamma yatámma keráwáqtí títaukoni aménáápq yawarapaqtuwaniye. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni paru-yátáákómá keráwáqtê waíno.

²¹ Tímotima Ítuqtaba ketê móra-mayai-nakoma wení miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Arútiagaraq Yéitonigaraq Totípaterigaraq ketimáápoke Ítiráaeo-wayukama keráwáqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

²² Téqtiati kemá Póroni óyaupike watáama matéq maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayeq kemá uyátárai-nakoni áwîkaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune.

²³ kemá Káéatini naaúpaq kémaiynana ánibo Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama wení naaúpaq ya káikuyoe. miráitana Káéati wegáráq yeráwákáráq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae. Erááqtati wemá maa-márúkáqá mónekaq kawáá urái-nakogaraq keqtíbâqawaaraa-naqa Kawóqtati yenákámá miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kétimatikaaye.

²⁴ Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.

aqtó-núnámúné.

²⁵ ketáámá Áánûqtun-awiqa múte yauyónátae. íbêqa Póro kemá maamin-áúbágóní aqtórác kényune. Ítu Káríqtoqtaba átê-wataarakemma kemá kétima-timinata Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq mamá akoqnáá-wayukama aúqtikaniye. abo kemá keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba aúpác-áímmá timá tímikaune. Áánûqtuma matúq-matuq umá mái-nakoma maamin-áímmá naayóbáqá aati-aatimá aúpác makáine.

²⁶ miráimanibo anaaékaqa wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq mamá abarokác uráiyé. miráitana íbêqa wemá keqtáá timátikaitaqtaa ketáámá maamin-áúpác-wátáámá máqte-kayukabi túnatataa yemá kéitaae. wé máqte-kayukama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéeta wenáama waraígáae téna kéitaiye.

²⁷ Ítu Káríqtoma wenáainapo Áánûqtukaq wenamáa áá ítarai-manikoma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

**Îtuni anaaé kéwareta mórabi áíkuyo-yubaq
Korítiani-marupaq Póroma Îtu Káríqtoni timáyíkarain-naqa
watáa kítitana Tóqtani agatáiyé.**

¹ kemá Póroma keráwáqá Îtu Káríqtoma mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umátíkarai-kayukayopaq kágayaune. keráwáqá Áánûqtu wení waayúkama auraiyábá kákaitana tááyaraiye.

² máqtemma máqten-aukapake náayuwabi Îtu Káríqtokaq nunamummá kéte-kayukayopakaraq kágayaune. wemá yeráwákáráq ketáái uyátárai-nare.

³ íráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtonopake keráwáqtê waíno.

⁴ Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq anómma íráqô-qtataare. minnýaba wemá Îtu Káríqtoma keráwáqá tímikaiye. minnýaba kemá wekáq “tíkaiye” kétune.

⁵ wemá taígani íráqô-qtataaqa keráwákáq mirá-uraiye. Îtu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtu tíwáqnaa uráiyé. miráitaq íbêqa keráwáqá minnýaba ítama kétaqaa. keráwáqá kétaqaaq óq-wayukama kanaaráq minnýaba timá-yiminoe.

⁶ min-íráqô-qtátááqtábá Îtu Káríqtoma keráwákáq mirá-umatikaniye téq naayóbáqá timá tímikaunama íbêqa áraimma abarokáq uráiyé.

⁷ miráuma Áánûqtuni Aokaq-Áábíké máqten-iraqo-qtataaqa keráwáqá matáamma íbêqa uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma abarokáq ínîqtaba keráwáqá awé kéoe.

⁸ keráwáqá awé kéiyana wemá keráwáqá tíwáqnaa umá akoqnáá kéinaq itáíq-itaiq ínoe. mi-kánáaráqá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqôn-annabi máapoana keráwáqtí túbi íma makáiyé.

⁹ minnýaba Áánûqtuma aati-aatimá aákaq makéna mirá kéiyé. keráwáqá wenáanikon-annabi máigaae téna tááyaraiye.

¹⁰ miráimanibo ketíbâqawaayuo, uyátárai-naqa Îtu Káríqton-awikaq keráwáqtábá inaa kétune. minná kímora-tuyanakaq máero. keráwáqá íma káqo-kaqo-tuyanamma itánômanibo paá mimórá aúqma máero.

¹¹ maará téq kétune. ketíbâqawaayuo, keráwáqtábá unítíq ááiq-aimma keráwáqtí aúkápimma kéte téta Karóini waayúkama timá tímikaae.

¹² yaímma-yuma téq “kemá Póronnae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Pítaanae” kétemma yaímma-yuma téq “kemá Îtu Káríqtonnae” téq keráwáqá kéte.

¹³ Îtu Káríqtoni aúgoma taíganinaq wáiyó? ímiye. wenaúgoma mimórá wáiyé. Póroma kaapaq-yátáq keráwáqtábáwáq pukáiyó? ímiye. keráwáqá Póron-awikaq nommá pékaao? aaqáo ímiye.

¹⁴ kemá maaminnýaba timuqá kémarau. kemá paá kaayaq-nákámá Karípugaraq Káéatigaraq nommá péqyikaraune.

¹⁵⁻¹⁶ miráuma móra-waigoma “Póron-awikaq nommá pékaune” téna íma kanaaráq tíniye. íbêqa káqomma taákaq immá Tépanati wení aara iyápógaraq nommá péqyikaraune. káqo-yugaraq nommá péqyikaranuno? íma taákaq kéune.

¹⁷ miráimanibo Îtuma kemmá íma tímátikena tiráiyé: “uréwaq nommá péqyikaa.” téna ítiraiye. ímibo wemá átê-wataama waabá-káyúkámá timá yiménúnayaba tímátíkaraiye. kemá mibáq keráwáqtê máeqa keráwáqá íma ítama táganon-aimma íma timá tímikaune.

máqte-qtataariq kaapaq-yátáq Ítuma pukéna keqtaáyábá uráimma ítama tágaigaae tépoaq kemá Áánûqtuni akoqnaágoqtaba keráwáqá ítama tágai-aimma tímá tímikaune.

¹⁸ mi-kátáámá kaapaq-yátáqtábá neginaagí-aimma yaímma kéte. mi-káyúkámá min-áímmá kéte-yuma yemá yawítíkinon-apaq uráin-amma kéwaraae. miráimanibo ketáámá maami-káyúkámá Áánûqtuma kátobamatikaiqtaae mi-kátááyábá kêtunatae. minná “mi-kátáámá Áánûqtuni akoqnaágoni awaaméré.” téqtaa kêtunatae.

¹⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá min-ákóqnaáyábá maará kétiye: “kemá itaí-wáyúkátí yúyánámmá yawítíma mamá abarokáqtáá ónune.

minnámo itaí-wáyúkátí yúyánámmá paá kaaqaari-yúyánáné.” téna Áánûqtuma kétiye.

²⁰ íbêqa keráwáqá ítama aónanune. minná min-ítaí-wáyúkámá yemá náakaraq mááo? mi-káyúkámá kaaqaari-yúyánáqtábámá agatáa-kayukama náakaraq mááo? mi-káyúkámá keráwáqtí túbáq itó-uma máeta téta “íbêq-kanaama itaí-wáyúkámá maa-márábí mááe” tíráá-yuma náakaraq mááo? ketáámá Áánûqtuni itaí-yátááqá káonaunanataama waayúkati itaí-yátáákómá paátataakaa kétiye.

²¹ mi-káyúkámá yemá yúyánápímmá téta “ketáámá itaí-wáyúkáé” téta te-yúmá Áánûqtuma wení itaí-yátáákáké yemmá íma iyúwáinata wení aúyánámmá íma kanaaráq mayánoe. áaqanibo Áánûqtuma wení itaí-yátáákáké keqtaá atóbamatikarenataa amuqâ kémariye. máqte-kayukama átê-wataama Ítuqtaba itaíq-itaíq étama yemmá atóbanoe. maamin-áté-wátáámá ketáámá Ítuqtaba abarokáq waabá-káyúkábí túnnatataa ítama kétégaee. maamin-áímmá íma ummaa-áímmá wáipoata yaímma-wayukama náayuwabi yemá téta “ketáámá itaí-wáyúkáé” téta te-yúmá min-áíqtábámá “neginaagí-aine” téta kéte.

²² Karíki-wayukama itaí-yátááqtábá itánáae téta kéowata Ítiráaeo-wayukama awaaméq-yátááqá aónanaae téta kéoe.

²³ miráimanibo ketáámá waabá-káyúkáráqá maará téqtaa kêtunatae:

“Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq keqtaáyábá pukátiye.”

téqtaa kêtunatae. min-áíkómá káqomma íma Ítiráaeo-wayukabimma neginaagí-aikaa kítana Ítiráaeo-wayukabi íkarutaiye.

²⁴ miráimanibo máqtemma náayuwabi Áánûqtuma yááyaraimma yemá Ítiráaeo-wayukagaraq káqo-kayukagaraq kéitaae. minná Ítu Káríqtoma Áánûqtuni akoqnaágaraq itaí-yátáákóni awaaméré.

²⁵ yaímma-wayukama Áánûqtuni watáayaba téta “neginaagí-aine” téta kétémanibo Áánûqtuni watáagoma móragaraq marabí-káyúkátí yúyánámmá uyátaraiye.

²⁶ ketíbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqá tááyaina-yupaama mi-kánáaráqá keráwáqá nói-mayaiyaq mayáinô? paá arekáq umá-yuma keráwápíkémá waayúkati yúrakaaq itaí-wáyúkámá máqe-uraae. paá arekáq umá-yuma keráwápíkémá keráwáqtí keqtiboní akoqnaáma matáae.

²⁷ ímibo Áánûqtuma marabí-káyúkábíkémá mamá paá-wayukama matátiye. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá itaí-wáyúkáé” téta kéte-yuma yigaae-yátááqá yímikaiye. mi-káyúkámá yeqtí akoqnaáma íma wái-yuma Áánûqtuma mamá kéyimena mi-káyúkámá náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá akoqnaá-wayukae” téta kéte-yuma yigaaeráq mamá yíkaraiye.

²⁸ yemá maará téta kéte: “Áánûqtuma máqte-kayukati aúkápikemma paá-wayukama yiwíkaiye. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá paá-wayukama yiwéqtatuwaamma yiráátinena urátiye. minná Áánûqtun-aurakaq waayúkama yeqtí yúma mamáeta kéuyo-kayukama yemá paátataakaa kéomanibo paá-wayukama wemá uyátá-maqma itaí-yátááqá yímikaiye.

²⁹ miráuma Áánûqtunopaq máqte-kayukama íma kanaaráq yúma mamáeta uí-ááímmá tínoe.

³⁰ aúge-tuwaraitaama ketáámá Ítugaraq yagaroqtáunataama min-áúwáráímmá Áánûqtuma keqtaá tímikaiqtae. Áánûqtuma keqtaá Ítuma tímikaiqtae. túyánákáráq watáagaraq wení aúyánákáq ketáámá itai-wáyúkámá aúkáunatae. Ítuma keqtaáyábá íraqôniq umátikenataa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá aúkáiye. Ítuma keqtaámá Áánûqtuqtaba aokarîq umátikenata ketáái kúmiq-yataapike tiwíkaiqtae.

³¹ minnýababoana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye: “waayúkma yemá akoqnáá-aimma tínétama uyátárai-nakoma nórawabi keqtaá umátíkáiqtataba wenaúma manéna uíno.” téna kétiye.

2

¹ ketíbâqawaayuo, kemá áqnáabaq keráwáqtôpaq iráunama Áánûqtuma aamá keqtaáyábá aúpáq yokaa umátikaraiqtataba arupú umá timá tímikaune. watáama timá tímikaunama keráwáqtábá ítama tágaikaae téq abarokáq tiráune.

² mi-kánnááráqá kemá keráwáqtê máqe-uraunama yaímma-yataaqtaba túyánámmá itaíyábá ítikaraimanibo paá Ítu Káríqtoma keqtaáyábá pukáiqtaba ítaraune. paá minnýaba wenamá kemá túyánámmá itaíyábá tíkaraune.

³ áraimma kemá keráwáqtê máqe-uraunama arupú umá kéitaawaq ateqte umá ikatíq kéeq tiyáátámma ayúkáune.

⁴ kemá karáwáqtê máeqa íma ítama táгаа-wataanapo keráwáqá yabiténááq uráune. ímiye. miráimanibo Áánûqtuni Aágoma ketí watáama tiráátimma minná arupú-aine.

⁵ Áánûqtunopaken-akoqnaayaba itaíq-itaíq ígáae téq kemá timá tímikaune. waayúkama paá yeqtaama itaíq-itaíq íma ígáae téq timá tímikaune.

⁶ itai-yátáákómmá itaíq-itaíq umá yáqtoraiyabama ketáámá waayúkaarikaa kéunatae. maa-márábí-káyúkátí itai-yátááqtábá téite oníkáá umá íma móraiq kétiye. maa-márábí anómma yabíkáa-kayukati itai-yátáákóráá umá móraiq íkeiye. mi yabíkáa-kayukama pááqya-kannaabi yemá ánataginoe.

⁷ maami itai-yátááqtábátáá túnnama minná Áánûqtunopakene. itai-wátáámá aúpáq-ámmá Áánûqtu naayóbáqá maa-márámá íma wáikaqa wemá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba keqtaáráq yáikaaq íyábá tarôq uráine.

⁸ maa-márábí anómma yabíkáa-kayukama yemá aati-aatimá maamin-áqtábámá íma tágama arupú kéoe. yemá tágama arupú urétaraa tágama-yataakoni uyátárai-naqa wemmá íma ikaminéta oné. miráimanibo yemá íma tágama arupú étama áaiq-i-wayukama Ítuqtaba “kaapaq-yátáq ko aráápamaraaro” tiráae.

⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wení tágama-yataaqa íma arupú kéitena mirá kétiye:

“máqte-kayukati yúrakoma íaonai-yataakaraq máqte-kayukati yaákoma íitaa-qtataakaraq wááe. waayúkati yúyánápímmá aati-aatimá íma yabérai-qtataaqa wáíye.

maami-qtátááqá Áánûqtuma waayúkama náayuwabi weqtábá o-yúmá yokaa umáyíkaraine.”

téna kétiye.

¹⁰ Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáánapo maami-qtátááqá keqtaámá tiráátiraiqtae. Aokaq-Áágómá máqtemma aúpáq aúyoqma wái-qtataaqtabagaraq kéitaiye.

¹¹ ítáaro. móra-waigoni aúyánámmá paá wení aágoma kéitaibo. móraiq uráimanibo anómma uyátá-maqma minnáe. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wenamá wenaúyánámmá kéitaibo.

¹² íbêqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kémayaunaboqtaa Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa kanaarâq itánúnatae. maa-márábín-áágómá ímatunatae.

¹³ ímibo Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa ítama tágareqtaa óq-wayukama káyiraatunatae. Aokaq-Áágóní wataábi árain-aikoma Aokaq-Áágónópáké abarokáq kétunatae.

¹⁴ waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá íma matáa-kayukama maami tímikai-qtataaqa Áánûqtuni Aágonopake kúmîmma íma kémayaae. mi-káyúkámá yetôpaqa maami tímikai-qtataakotaama neginaagí-yataakaa kéiye. maami-qtátááqtábámá yemá íma kanaaráq ítama táganoe. paá Aokaq-Áágóní akoqnáánapo ketáámá kanaaráq ítama táganunatae.

¹⁵ mi-káyúkámá náayuwabi Aokaq-Áágómá matáa-kayukama máqte-qtataakon áaimma ítama kétaqaapoana kanaaráq yainánoe. miráimanibo yemá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma íma matáa-kayukama keqtaámá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma matáuna-yutaama yemá íma kanaaráq yainánoe.

¹⁶ minnáyaba Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá mirá kétiye:

“uyátárai-nakoni aúyánámmá náawa ítama ánatatukaiyo?

náawa kanaaráq uyátárai-nakoma aráátiniyo?”

mirá téna kétimanibo Ítu Káríqtoma wenamáárîq wenaúyánámmá ketáámá káonaunataamanibo waayúkama wení Aokaq-Áágómmá íma matáa-kayukama íma kanaaráq káonaae.

3

¹ ketíbâqawaayuo, áqnáabaq kemá Korítiani-marupaq iráunama kemá wataáama iyápóraa umá timá tímikaune. kemá miráuraunama minná keráwáqá Ítu Káríqtoqtabama taíbaq íma ítaraawaq Áánûqtuni Aágoqtaba miráitaq kemá keráwáqá waayúkaarikaa umá íma kanaaráq timá tímikaune. keráwáqá áráábi-iyaporaá uráamma

²⁻³ keráwáqti aáwaqa paá náamma wáqe-uraiye. keráwáqá kamááma naawai-kánáámá íaukaae.

yaímma keráwápikémmá íbêkaraq waayúkaariqti wataáama keráwáqá íma kanaaráq kéitaae. íbêkaraq maa-márábí-káyúkáráá umá aqnú-káyúkábóaq keráwáqtábámá kemá téq “kamááma naawai-kánáámá íaukaae” téq kétune. keráwáqá keiyáá unítîq ááiq-aimma kéteq káqowa-kaqowamma koyukaayúmna kéumayikeq kéowana keráwáqti túgoma ákáinaiq kéowana keráwáqti táaikoma mamá maa-márábí-káyúkáráá kéoe.

⁴ keráwápikémmá móra-nakoma téna “kemá Póronnae” tînana káqo-nakoma téna “kemá Aapóronnae” tînana keráwáqá áíkuteq mirá temmá maa-márágóní áaimma kémayaabo.

⁵ náawaq Aapóroma máiyo? náawaq Póroma máiyo? wetê-ketema kerátámá paá kaqtó-wayukae. abo Áánûqtuma ketáái wataánapo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq iyábá keráwáqá tíwáqnaa kéiye. móra-mora-yutaama uyátárai-nakoma tímikai-mayaitaa kémayaunatae.

⁶ minnágoma maará-uraiye. keráwáqá miráuma yópi ányu-qtataakaa umá mááe. kemá ayummá uqmaráunana Aapóroma ányu-qtataapi nommá atímakaimanibo Áánûqtuma keráwáqá mamá anómna káuqtikaae.

⁷ miráitana ayummá ukái-nakaraq nommá atítai-nakaraq yenákámá paáyabae. miráitana Aokaq-Áágóqtábá mamá anómna káuqtikai-naqa Áánûqtuma wenamáae.

⁸ ayummá ukái-waigogaraq nommá atítai-waigogaraq yenákámá yeqti mimórá-máyáírákémá móra-mora meyámmá mayáyóye.

⁹ kerátámá mákagoratama Áánûqtuqtaba mayaímá kémayayuka keráwáqá miráuma Áánûqtuni yó-márámá mááe.

keráwáqá miráuma Áánûqtuqtaba ketáámá naammá umáraunaikaa umá mááe.

¹⁰ Áánûqtuma kemmá íráqôniq umátikaraitapoq kemá arúkáráq ábokaraq kanaaráq amá akoqnáá uráune. mikákémá káqo-wama mitáyama kéiye. máqtemma naammá uráiyayuma ábotaraq maqma atáá-uraiya-yuma atéqma arútáaro.

11 Ítu Káríqtoma wenamááríq wemá ábone. itáaro. waayúkama mayaímá kémayetama mimórá-ábómmá arúbama íétama yemá Áánûqtuni naammá íma tarôq kéoe.

12-13 kanaamá abarokáq ínana wemá keqtaámá mamá yaináinata máqtemma aónanoe. minná yaímma-yuma akoqnáá-namma uráawata yaímma-yuma iyáátamma ayúqma urááe. yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama íráqô-qtataaqa minná óqtanapo naammá uráánikaa urááe. ánibo yaímma-yuma yeqtí mayaímá Ítu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama paá-yanapo naammá uráánikaa urááe. Ítuma yawwéqma kumína-yupaama wemá máqte-kayukati mayaígómá “paá wániyo?” téna maqmá aónaniye. miraráá umá iragómá naapi kúraqma maqmá aónaniq umá wemá “paá wániyo?” téna ketáái mayaímá maqmá aónaniye.

14 máqte-kayukama Ítu Káríqtokaq mayaímá kémayaa-kayukama yeqtí mayaígómá paá wáinatama yemá íráqô-meyamma mayánoe.

15 miráimanibo móra-nakoma wení mayaígómá íma paá wáinanama wení máqte-qtataaqa íwániye. miraráá umá wení naammá kamágitana wení máqte-qtataaqa kamáginie. wemá wenamááríq yawarápaginiqtaba yáubaginimma miráuma waayúkama naammá kaitata yoqmáána-toqmaana umá yáubaanikaa umá yáubanimanibo íráqô-meyamma íma mayániye.

16 máqtemma keráwáqá yagaroqtamá Áánûqtuni naammá máamma keráwáqá íyaq ítaraao? ánibo Áánûqtuni Aágoma keráwáqtê yagaroqtamá Áánûqtuni naaúpaqa kémaimma keráwáqá íyaq aónaraao? keráwáqá áraimma aónaaro.

17 miráiyata náayuwabi Áánûqtuni naammá mamá táíq étama Áánûqtu yekaráq mamá táíq umáyikaniye. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokariq umá naammá máápoana wemá miraráá íniye.

18 maaminnáyaba yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro.

yaímma keráwápkémmá túyánápmá téq “kemá maa-márágóni áaimma áá ítarauna-naqune” téq mirá-túyánámmá kéitaa? mirámô kéeqa keráwáqtí túyánámmá Áánûqtukaq kémarreraq wenôpake itái-yátááqá yimmá itáaro. mirá kéeraq maa-márábí-káyúkámá iyuwáiyatawaq yemá keráwáqtábá “neginaagí-wayukae” téta timá tíkáaro.

19 áraimma maa-márábí-káyúkátí itái-yátáákómá Áánûqtun-aurakaq neginaagí-yataare. wení watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“min-itái-yátáákómá maa-márábí-káyúkábíké kéyimma minnánapo Áánûqtuma waakápi kémayikaiye.”

téna

20 ókaraq kétiye:

“uyátárai-nakoma aónaimma maa-márábí-káyúkátí yúyánákómá paátataare.”

téna kétiye.

21 miráuma túma mamé uí-áímmá téq móra-waigoqtabama “kemá wenámúne” téq ítero. Áánûqtuma keráwáqá máqte-qtataaqtaba ommá áqa kétimiye.

22 kemá Póroma Aapóroqaraq Pítaagaraq keráwáqá tíwáqnaa iyábámá Áánûqtuma keqtaámá keráwáqá tímítukaiye. keráwáqá tíwáqnaa iyábámá maa-márábí-qtátááqá tímíkaiye. máqte-qtataaqa naayóbáq abarokáq urái-qtataakaraq anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq keráwáqtí minnáe. aúwaraikaraq puígáráq minnágaraq keráwáqtí minnáe.

23 ánibo keráwáqá Ítu Káríqtona máawana ánibo Ítu Káríqtoma wemá Áánûqtunnae.

4

1 miráipoaq keráwáqá Aapóroqaraq kegáráqtábá túyánámmá ítátimékaratama minnáyaba taákaq máráaro. kerátámá paá Áánûqtuni mayaí-nákámúye. Áánûqtuma wení aúpáq-aráín-áímmá wenáaimma abarokáq mamá ígáae téna kekárátá timátíkaraikarataae.

² Áánûqtuma móra-nakoma wení mayaímá mayaíkáae téna ááyaitanama min-nákómá Áánûqtuma nóinabi timámîniq umá mirá íno.

³ ánibo ketí mayaígóqtábá keráwáqtí túyánápímmá óq-wayukati yúyánápíkáráq nóinabi téq túyánámmá kéitaunamanibo kemá minnýaba íma kamuqá kéitaune. ketí mayaígómá táíraq urái írágôniq kéiyó? kemá kenámáárîq minnýabama íma kéitaupo.

⁴ miráimanibo uyátárai-nakoni mayaígóqtábá otaammá kepímmá wáinanama minnýaba íma kéitaupo. uyátárai-nakoma wenamáa kemmá kéyainaiye.

⁵ miráinaq waayúkati mayaígómmá uyátárai-nakoma íkukainaraqa íyainaaro. mi-qtátááqá íbêqa kumayupí wáimma anaaékaqa ópítáá mamá abarokákq íniye. máqte-kayukati yikaí-yátááqá mamá abarokátáá íniye. miráumatuwena Áánûqtu wemá mi-káyúkámá náayuwabi íráqô-meyamma mayáiya-kayukama íráqô-kataama timá-yiminiye.

⁶ mi-qtátááqá Aapórote kerátámá keráwáqtábá árain-aimma arutáinaiq ínôqtaba kerátá tiráátúyamma yáqtoqma akoqnáá ígáae téka keráwáqtôpaq kágayauye. kímora tiráátí-nakon-awíqa íma múte yauyéraq weqtábámá “kemá wennáé” téq ítero. ketúyánápímmá téq “kemá Áánûqtuni waayúkati aúkáapimma anómúne” téq ítero.

⁷ ítáaro. keráwáqtí máqte-qtataaqa Áánûqtuma tímikaiye. miráuma keráwáqá mi-qtátáákóní áaimma íma máamma nôraq itaráq keráwáqtí túma mamé kéuyo?

⁸ keráwáqá tirun-íyápóyábá aáwaqa matáapoqaq íbêqa “ketáámá mútûq-aawaqa matáunatae” téraq kéteo? keráwáqtí táaikoma Aapórote kerátátí táaikoraa íkeibo keráwáqtí táaikoma taíbaq oótakaq yabíkáa-yuti yáaikoraa kéiyé. miráimanibo árainma mi-kánááráqá keráwáqá yabi-í-wáyúkámá maíyakama Aapórote kerátágáráq mibáq yabiyéyúye.

⁹ maa-márábí-káyúkátí yúrikaqa keqtáámá náayubi Áánûqtuni timátíkarai-kayukataama yeqtí yinaaeapaq aqtóráqtáá kéyunatae. ketí túyánápímmá Áánûqtu wemá mirápáq kéiyé. ánná-wayukama yiwíqmeta uréire uwáéta pááqya-kanaabi yíkamoniq umá ketáámá miraráá umá máunatae. miraráá umá waabá-káyúkátí yúrikaqa keqtáá tíkamiyatama waayúkagaraq Áánûqtuni kaqtô-wayukagaraq itó-ureta taayoq ínôqtaae.

¹⁰ keráwáqá “Ítu Káríqtoqtaba itáuna-wayukama máunatae” téq keráwáqtí túma mamé uí-áímmá kétéwatama keqtááyábámá waayúkama téta: “yemá Ítu Káríqtoqtaba neginaagí-wayukae.” téta kéte. keráwáqá akoqnáá owaqtaamanibo ketáámá aqnúnîq kéunatae. mirá téraq keráwáqá túyánápímmá kéitaao? keráwáqá anó-tiwíqa kéyaamanibo ketáámá ímiye. ímibo ketáámá tigaae kéiyé.

¹¹ min-ábáúrúqá ketáái aáwaraa nommá íwáitana ketáái unáákáqtôgaraq yararéqé uráiyé. ketáái naa márúqa íwáitataboata waayúkama keqtáámá iyákáá umá yítauyama tíkama wáráawaqtaa naaoq-naoq uréire kéunatae.

¹² miráuma ketáámá mayaímá kémayeqtaa ketáái tiyáákakemma akoqnáá umá kémayaunatae. mi-máyáírákémá ketáámá aáwaqa meyánîq ónúna-meyaqtaa kémayaunatae. waayúkama keqtáá timá táíq kéumatikaawaqtaama ketáámá yemmá timá íráqôniq kéumayikaunatae. yemá keqtáámá tú-tíqa kétémeqtaama ketáámá minnágoni anónnáma yemmá íkeyimunatae.

¹³ yemá keqtááyábá táí-aimma kétima-tikaawaqtaama ketáámá kaayoné-áínápó yemmá yauwéqma kétima-yikaunatae. yeqtí yáaikoma ketááráqá mirá kéoe. minná ketáámá paátataaqa miráuma námô-yataakoni ámûraaq yamá kéweta aáwakoni áti-yataaqa umá iyabótúwáanikaa umá yemá ketááráqá mirán-ááímmá tarôq kéumatikaawaqtaae.

¹⁴ ketí tíkain-iyapo-annaq, maamin-áúbámá kemá kágayaunama keráwáqá tigaaeráq matikáíkónîq íkéune. ímiye. kemá keráwáqá tíwáqnaa ígónîq umá kágayaune.

¹⁵ Ítuqtabama keráwáqtí tiráati-wayukama taígani máamanibo taákaq máráaro. keráwáqtí keqtiboráá-náqá Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq íyábá kímora máiyé. Ítuqtaba átê-wataama tíyábá timá tíkaraipoaq keráwáqtí keqtiboráá-náqá Ítuqtabama kemá máune.

¹⁶ miráitaq kemá inaa kétima-tikaune: “keráwáqá ketiyáánaubiqa máyáaro.” téq kétima-tikaune.

¹⁷ keráwáqtôpaqa máqtemma maami-qtátááqtábá timá-timikaae téq Tímotimma timákáunana kéwiye. Tímotima wemá Ítuqtaba timá-yimuna-wayukati aúkápíke-nare. ániibo wemá Ítukaq itáiq-itaiq uráiyé. wemá kemmá tíkáin-iyapoma Ítu Káríqtoqtaba akoqnáá umá itáiq-itaiq umá kéyaqtoraiye. wemá keráwáqtôpaq wénama ketáaimma Ítu Káríqtoqtaba máqtemma Áánûqtuni waayúkama mórabí áíkutaawaq tiráun-aikaraq keráwáqá taáqa yorániye.

¹⁸ watáama kemá itáunama minná yaímma keráwápíkémhá téq “kemá anó-naqune” téq keqtí túyánápímmá kéte. Korítiani-marupaqa keqtábámá “yauwéqma íyaq wíniye” téraq túyánámmá kéitaa?

¹⁹ miráimanibo pááqya-kanaabimma uyátárai-nakoma akáinaqa kemá Korítiani-marupaqa ónúne. miráinaq kemá min-ánó-káyúkámá koma kéyimone. maqmá yimónanune. áraimma yemá Áánûqtuni akoqnááma matáá paá watáawaq kéteo?

²⁰ Áánûqtuni yabíkái-qtataaqa paá-wataama íma wáiyé. ímibo akoqnáá-yataare.

²¹ miráinaq kemá náaraq umá keráwáqtôpaqa yénúnô? kemá keráwáqá agamá kautónáaraq yokaa umá yénú keráwáqtí táí-aapíke waeréraq kaayonéraq umátikanaaraq onúnô?

5

¹ yaímma-wayukama timá tímemma keráwáqtí aúkápimma “anómma kúmiq-yataaqa wáiyé” tiráae. mi-kúmíq-yátáákómá itáiq-itaiq íkéo-kayukati kúmíkoma anómma uyátáraiye. min-áíkómá mirá-uraiye. keráwápíkémhá móra-nakoma wenaboání ánáakomma yabítaiye.

² mi-qtátááqá keráwáqtí aúkápimma pááq kéitaqa náaraq umá keráwáqá itáiyátááqtábámá túma mamé uí-áimma tínô? keráwáqtí tirummá innayaba tigaaeyábá awaútuweraq máero. keráwáqtí aúkápíkemma mi-kúmíq-náqá waqmá paábaq ayúwáaro.

³⁻⁴ uyátárai-naqa Ítuni áwîkaqa min-nákómá aboání ánáakomma kumari-ááímmá tarôq i-nákómá kemá wemmá áqa yáiqtikaune. keráwáqá máqte-kayukama yááyama áíkuyoro. ániibo kemá túyánánápógáráq nunamunápógáráq keráwáqté yagaroqtamá mánune. ketáái uyátárai-naqa Ítuni akoqnáábi áíkuyonunatae.

⁵ miráinaq keráwáqá mi-kúmíq-náqá áwîqma Tááqtaani ayáápi máráaro. miráiyana min-nákóní aúgoma Tááqtaani ayáápi puínanama anaaékaqa Ítuma wení kumínî-kanaaraqa min-nákóní arun-íyápómá mamá itó-uyakaniyo? ketáámá Ítuqtaba yawwéqma awiráikáae téqtaama Tááqtaama ayúwáananataa min-náqá awíkema táí-meyamma amíniye.

⁶ ímiye. keráwáqtí túma mamé uí-áimma paátataare. mi pááqya-qtataaqa kara-káyúkátí yammá kamá itóqma anóniq i-qtátááqá áwîqa yíqtie.

⁷ táí-yiqtima iyaabótúwáaniq umá mi-tái-kúmíqá iyaabótúwáaro. miráiyatama tébakaq-yuma táígoma íma auránoe.

ítáaro. Ítu Káríqtoma Áánûqtuni tipí-típi-araaqa ketáái kúmiqtababoata ikákaamma mi-táígómá íma kémayaunatae.

⁸ miráinaqtaa Áánûqtuni aammá waráiyábámá ketáámá anómma aúqma waayúkaarikaa ónatae. yammá táí-yiqtirake kaqmá agamaráiya-tamma íma nanúnataamanibo yammá áraimma íraqóniq ínna-yamma nanúnatae. maamin-áwááméq-áíkóní áaimma maará kéiyé. ketáámá naayón-ááímmá táígokaraq áyámma í-yátáákáráq paábaq yuwánúnatae. ániibo ketáámá Áánûqtuma aammá íraqôkaraq árain-aikaraq mayánúnatae.

⁹ kemá keráwáqtôpaqa maamin-áimma áqa agatáune. mi-káyúkámá yemá táí-aaimma ôkaraq-okaraq umá tarôq o-káyúkáyôpakemma nékaq máaro.

10 miráimanibo ketáagoni áaimma minnáe. mi-káyúkámá náayuwabi Ítukaq íma itáíq-itaiq o-yúmá nékaq íma máaro. kebó-yátááqá tarôq kéeta oótaqtaba kéyikaitata yetábá um-maatamá mayaiyábá kéoe. yeráwáqtí yúyánámmá Áánûqtukaq íkémaraabo káqo-qtataakaq uyátá-maqma yíkái-qtataakaq yúyánámmá kémaraae. miráimanibo miraráá-káyúkámá mirán-ááikáráq taígani íma máae. miráinaq keráwáqá máqtemma mirá-káyúkábíkémá nékaq máineqa keráwáqá maa-márábíkémá yuwéraq kóoro!

11 ímibo ketáagoni áaimma maará kéiyé. mi-káyúkámá yemá téta “ketáámá Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq kéunatae” téta kétemanibo yemá táí-aimma tarôq kéobo yeqtôpakemma nékaq máaro. yemá kumari-ááímmá tarôq éta egaamá káeta ummaatamá mayaiyábá éta yeqtí yúyánámmá áqnáabaq Áánûqtukaq ímaretamanibo káqo-qtataakaq yúyánámmá maréta taígani wááeni-nomma kéneta aíbôqnaaboq kéetabi óq-wayukaraq táí-aimma yimínéta miráiya-kayukatema aáwaqa paá inaaro.

12 mi-káyúkámá Ítu Káríqtoqtaba íma mórabi áíkutaa-kayukama yemá yainaiyábámá minná íma ketí mayaimíye. miráimanibo mi-káyúkámá Ítu Káríqtoqtaba mórabi ketáátê áíkutaa-kayukama yemmá yaináaro. yeráwáqá maamirá-kúmíq-yátááríq kéiyaqtaama ketáámá yemmá yimáamma yiméqtaa akoqnáa umáyikanatae.

13 mi-káyúkámá náayuwabi Ítu Káríqtoqtaq itáíq-itaiq íma kéo-yuma Áánûqtuma yemmá yainániye. miráimanibo keráwáqá mi-táí-náqá keráwáqá áíkutaiyapikemma paábaq matuwéraq keráwáqtoqtaq pakemma nékaq ákáaro.

6

1 ánibo móra keqtíbâqawaama Ítuqtaba otaammá kutikaínaqa Ítukaq itáíq-itaiq íma kéiya-kayukayopaq yúbimma íma máráaro. ímibo wemmá yainaiyábá Áánûqtuni waayúkayopaq uréraq tero.

2 anaaékaq-kanaaraqa Áánûqtuni waayúkama máqtemma maa-márábí-káyúkámá yabíqyíkareta yainánoe. minnáyabama íyaq ítarao? miráinaq mi pááqyan-otaaqtabama kenamááríq maqmá aónama yaináaro.

3 móra-yupaama yínnama ketáámá Áánûqtuopake kaqtó-wayukagaraq maa-márábi-qtátáákáráq yainánúnatae. íyaq ítarao? miráinaq keráwáqá íbêqa pááqyan-otaamma yaináaro.

4 miráinaq nôraq itaráq keráwáqá Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukabikemma yainá-nákókáqá uréraq ítama káonaao?

5 keráwáqá mirámô oqtábá “tigaeyátábá oro” téq ítama káonaune. keráwáqtí aúkáapikemma móra-waigoma kaayaq-wátátí aúkáapimma íyaq máenawaq kanaaráq mamá yenákámá yatí umáyikaniyo? keráwáqtí aúkáapikemma kímora mirá-nákómá itái-yátáákáráq íyaq máiyó?

6 keráwáqá Ítu Káríqtoqtabama keqtíbâqawaaraan-naqa yainái-nákókáq awíqme kéomanibo yainái-nákómá wemá Ítuqtabama keráwáqtí tîbâqawaaraan-naqa ímaiye.

7 mirá éqa keráwáqá mórabi íma maéq keráwáqtí táaikoma Ítu Káríqtoqtaba kárabaiye. miráuma min-ótáámmá enábâqawaama kuyakáinama kanaaráq kémayewaqa minnáyaba aamá íyaq tinónô? emá ayúwénanawaq wemá ení moyámmá kémayainaawaq minnáyabama waabá-káyúkámá íyaq timá-yiminono?

8 miráimanibo keráwáqá otaammá kéguyeqa keráwáqtí tîbâqawaayugaraq mamá komarummá umá kémayaae. kemá mirán-áímmá kéitaune.

9 mi-káyúkámá keráwápíkémá náayuwabi mirá kéo-yuma íraqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa íma yaímma mayánoe. minnáyaba kaaqaari-áímmá téq “keqtábá íma wáiyé” téq ítero.

yeráwáqá náayuwabi Áánûqtuma káqo-yuti yiménáápáq akáiya-yuma yemá íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. kumari-ááímmá tarôq éta yeqtí yúgoma waagómá mamá waagótê kumari-ááímmá tarôq étama yemá íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe.

10 mi-káyúkámá náayuwabi taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáina-yugaraq yemá náayuwabi taíbaq wááéni-nomma naa-yúgáráq yemá náayuwabi óq-wayukayaba táí-aimma timá yíkáa-yugaraq moyá-káyúkágáráq yemá máqtemma íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe.

11 yaímma keráwápíkémá mirákómá kéomanibo Ítuma teteráá umátikena keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yukáiyee. wemá keráwáqá tiwíkena Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá aútíkaraiye. ániibo íbêqa Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtogaraq keráwáqá mamá kateko-wáyúkámá Áánûqtun-aurakaq aútíkaraiipoana Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq tiwirániye.

12 yaímma-wayukama mirá kéte: “íbêqa kemá naayón-ááíkomá atáá umá yáqtokaimma paá umágúne. íbêqa kemá ónááe tenna-yáqtáárîqa kanaaráq ónúne.” téta kéte. owé. miráimanibo yaímma-aaikoma keqtááyábá íma mamá íráqôniq umátíkaraiqtaae. áraine. minná kemá ánná-nakoraa umá naayón-ááínápó íma kéyaqtoraaanibo óq-aaikoni ánná-nakoraa íyábá íkétikaiye.

13 yaímma-yuma mirá kéte: “aáwaqa tíyakoqtaba wáitana tíyakotaama aáwaqtaba wáiyee.” téta kéte. min-áímmá árainanibo anaaékaqa Áánûqtuma tínna-kanaaraqa aáwakogaraq tíyakogaraqtae mi-kááyáqá íma wáyoye. maakáqá maa-márábitáá ketáámá aáwaqa naíyábatáá íma máunatae.

ániibo ketáái túgoma kebó-ááíqtábá íma wáiyee. ímiye. ketáái túma uyátárai-nakonaa. ániibo wemá keqtirunóbáqtáá kémaiye. wemá wení aánapogaraq wení áainapogaraq ketáái tirunóbáqtáá maqma ógitikaniqtabataa kákaiye.

14 taákaq máráaro. Áánûqtuma uyátárai-nakomma pukáipike mamá itó-umakena aúgen-auwaraimma ámikaiye. wení akoqnáánapo ketáágáráq mamá itó-umatikenataa aúge-tuwaraimma timínîqtaae.

15 keráwáqá móra-mora-yuma móra-aayapaq túma Ítu Káríqtoni aúma mááe. minnáyaba keráwáqá kéitaanabiyo? miráinaq kemá móra-aayapaq túma Ítuni aúrake mamá aakaq-nóínítí yúraqa arúbanuno? aaqáo ímiye.

16 náawabi móra-waigoma wenaúma mamá aakaq-íníkoní aúgote yagaroqtaimmá wemá min-íníkotê mamá mimórá káuraaye. minnáyaba íyaqa ítaraao? minnáyabama Áánûqtuni wannaabí agamatán-áíkomá kétiye:

“kaayaq-wáígórátámá mamá mimórá má auráyóye.”
téna kétiye.

17 miráimanibo móra-waigoma uyátárai-nakote yagaroqtai-wáígómá wení aágoma Ítuni aágote yagaroqtamá mimórá káuraiye.

18 miráuma kebó-ááíkoqtábámá nékaq máero. káqo-kumiq-yataaqa kenamáárîq keráwáqtí túgoqtaba íma wáimanibo kebó-yátáárîq í-ááíkomá keráwáqtí túgoqtaba wáiyee.

19 Áánûqtuma Aokaq-Áágómá ketáái tirunóbáqtáá makáiqtaqtae ketáámá Aokaq-Áágóní anó-monoq-nakaa umá kémaunatae. minnáyaba keráwáqá kéitaanabiyo? íbêqa keráwáqtí túma íma keráwáqtí minnáe.

20 ímiye. keráwáqá Ítu Káríqtoma meyánîq uráiyee. mónekakemma íma meyánîq uráimanibo uyátá-maqma anó-qtataaqnapo meyánîq uráiyee. keráwáqá wení naaenápó meyánîq uráiyee. miráipoaq keráwáqtí túnapo Áánûqtukaq yaaguyábóro.

7

¹ keráwáqá aúbama agamá kemmá itaapoaq íbêqa kemá yauwéqma timá-timenune. owé. waagómá íma aaramá mayánîmma íráqô-qtataare.

² waagómá aaramá mayánîmma minnágaraq íráqô-qtataare kêtune. abo min-nákómá wemá aaramá íma matáinanama káqon-inikoma wemmá yabitíniye. ánibo aaragógáráq waamô mayánîmma minnágaraq íráqô-qtataare.

³ awaikómá ánáakomma waayúkati aaraukaq-ááímmá amínana ánáakoma awaikómmá waayúkati aaraukaq-ááímmá amíno.

⁴ inaarúgómá waamô máyáimma wenaúma íma wennámíbo awaikónámíye. móraiq umá awaikómá wenaúgoqtaba íma amuqá maráinaiq ínîmanibo wenaúma ánáakonamiye.

⁵ awaikógáráqá ánáakogaraq kenákátí túma wenamé-wename iyábámá “aaqáo” íma tekaao. miráimanibo kenákámá téka pááqya-kanaabimma nékaka máeka uyátárai-nakokaq nunamummá téyaae tékama íráqône. mikáké pááqya-kanaabimma nunamummá timátuwekama móragaraq yauwéqma yagaroqtaakaa. mirámô íyanama Tááqtaama timónáinama kenákátí túraqa náápaamma mamá yabiyéka aqnúnîq íma íyana wemá kenákámá íma makáqma timónaniye.

⁶ kemá Póroma min-áímmá túnnama kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo

⁷ kemá maará téq túyánámmá kéitaune. minnâ keráwáqá máqtemma kekáámô íyamma íráqômanibo Áánûqtuma keqtáá móra-mora-yutaama káqoniq-kaqoniq umá tarôq umátikaraiqtaae. miráitana wemá keqtáá móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aaimma tímikaiqtaae.

⁸ waayúkama aarukárîq íuraa-yugaraq ketoq-nóiníqtábágáráqá maará kêtune. minnâ aarukárîq íma ínômma íráqômanibo kemá miráunaiq oro.

⁹ miráimanibo aati-aatimá yemá yúyánápímmá yeqtúma arúbanoqtaba itáiya-yuma yemmá iyuwáiyatawaq aarukárîq oro. aarukárîqo ínômma yúranannamo aiyábá uyátá-maqma íráqône.

¹⁰ aarukárîq uráa-yuyabama maará kêtune. minnâ ánáakoma awaikómmá íma yuwaíno. mi-kátáámá íma ketáamibo uyátárai-nakoma wakúyikaraiye.

¹¹ áaqibo wemá awaikómmá ayuwénama wemá óq-wamma ímayaino. anaaékaqa aaranaamá yaímma-taoqa yeqtiwaikókáq yauwéqmeta kéoe. móraiq umá waagómá anáakomma íma waqtuwaíno.

¹² waayúkama aarukárîq uráa-yuyabama mórama ketí túyánápíkén-áímmá tenúne. min-áímmá uyátárai-nakoni watáama ímibo ketí watáae. minnâ waagómá wemá Ítukaqa itáíq-itaiq i-nákóná ánáakoma Ítukaqa íma itáíq-itaiq kéinanama wemá ánáakomma íma waqtuwaíno. min-íníkmá wetê mánena kéinanama wemá min-ínímmá maráino.

¹³ móraiq umá aaragómá Ítukaq itáíq-itaiq in-íníkmá awaikómá Ítukaq íma itáíq-itaiq kéinanama wemá awaikómmá íma waqtuwaíno. min-nákómá wetê mánena kéinanama wemá min-náqá maráino.

¹⁴ miráuma íma itáíq-itaiq i-nákóní ánáakoma itáíq-itaiq in-ínípóana awaikómá Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. móraiq umá aaragó íma itáíq-itaiq in-íníkmá awaikómá itáíq-itaiq i-nápóana ánáakomma Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. mórabí yagaroqtamá máiyana keráwáqtí iyápógaraq kanaarâq kéiteta Áánûqtuqtaba yemá aokarîq umá kanaarâq auránoe. iyápóyabama íma mirá kéiyatama iyápóma Áánûqtuqtaba aokarîq umá íma mánômanibo áraimma mirá kéíye.

¹⁵ miráimanibo móra-waigoma itáíq-itaiq íma ínna-waigoma kóinena inaqa ayuwáiyana koíno. abo Áánûqtuma keqtááyábá unítíqqa íma téqtae kaayoné-yátáápí mánunayabataa kákaiye.

16 aaranaanô, keqtiwaiqmaáaqa keráwáqtê máetama anaaékaqa yemá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq ínô? waayanaanô, keqtínááqmaaqa keráwáqtê máetama anaaékaq yemá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq ínô? máqtemma ketáámá íma ítaraunatae.

17 uyátárai-nakoma móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aimma tímikaiqtaae. mi táoqa Áánûqtuma emmá ááyaraimma aokarîq uráánanabiyo? mi táoqa Áánûqtuma emmá aúyaqmakaimma aaraukárîq íyaq uráánanabiyo? minnýaba kemá máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aama itánéta álkuyo-yuraq maamin-ámáán-áímmá kétima-yimune. minná mi táoqa uyátárai-nakoma keráwáqá tááyainama máenawaatariq umá máero.

18 móra-waigoma wenaúma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá mórai q umá maíno. ááqibo wenaúma íma káratainaraqo Ítuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá mórai q umá maíno.

19 yúmo karai-ááímmá íma anó-qtataaqiye. ímibo Áánûqtun-aama warai-ááímmá anó-qtataaqiye.

20 miráitaq kemá móragaraq kétune. máqtemma keráwáqá mi táoqa uyátárai-nakoma tááyanimma máenawaatariq umá máero.

21 emá kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umáwaq matáano? minnýaba taíbaq-auyanamma íma itaao. ááqibo móra-waigoma emmá paá umákainaama paá kóao.

22 itáaro. náawabi kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umá kémayainana uyátárai-nakoma wemmá ááyainama min-nákómá paá umáginin-naqiye. miraráa umá paá umáginiiye. minná wemá kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá íma máiiye. uyátárai-nakoma wemmá ááyaitanama wemá Ítu Káríqtuni ánná-nakoraa mayaímá kémayaiye.

23 itáaro. uyátárai-nakoma keráwáqá meyanîq uráipoaq móragaraq keráwáqá káqo-nakoni ánná-wayukama íma aúraro.

24 ketíbâqawaayuo, ókaraq kétima-timune. maannáe. mi táoqa Áánûqtuma keráwáqá tááyainaqa máqe-uraanawaatariq umá min-ááímmá kéwareraq máiiyanawaq wemá keráwáqá tíwáqnaa íniye.

25 mi-káyúkámá náayuwabi aaraukárîq íma uráa-yuyabama wakúyikarain-aimma uyátárai-nakonopakemma íma matáune. paá túyánápike tenúnamanibo uyátárai-nakoma wení kaay-oné-yátáápike itai-yátááqá kemmá tímikaitaq túyánámmá kéitaunama árain-aine. maannáe.

26 íbêq-awaabiq-yataboq ummaa-yátááqá ínîqtabagarapoq keráwáqá máenawaatariq umá máero.

27 ketíbâqawaaraa-nako, enánáakoma máinaama wemmá íma waqtuwaa. ánibo enánáakoma ímáinaama mórayabama íma abáá-uwo.

28 miráimanibo móra-waigoma aaraukárîqo immá íma kúmiq-yataariq kéiiye. mórai q umá inaarúgómá aaraukárîqo immá wemá kúmiq-yataariq íkéiiye. miráimanibo itáaro. aaraukárîq o-káyúkábímmá taígani ummaa-yátááqá kéwaitaq kemá keráwáqá ummaa-yátááqá uyátá-maqma mayaíyábá íkétikaiye.

29 maannáyaba taákaq máraro. ketáa mánuna-kanaama íma ayáqtáa-kanaae. miráipoaq keráwáqtí tínaaqmaati túyánámmá áqnáabaqa íma ítama miráimanibo áqnáabaq keráwáqá kenamáárîq uyátárai-nakoni aúyánákóni aménáápáq máraro.

30 Áánûqtuni mayaíráqá akoqnáa éraq keráwáqtí tiru-qtátáárabi timuq-yátáárabi keráwáqtí oótamma

31 meyanîq kéeq oótamma mayaíyábá íma yaqtóraro. abo maa-márámá páaqya-kanaabi ánataniye.

32 íbêq-kanaagoni ummaa-yátááqtabámá keráwáqá netuq-túyánámmá itaiyábámá íkétikaiye. waagómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayaíráq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaimanibo

33-34 waagómá náawabi aaraukárîq urái-waigoma wemá kaayaq-nákáyábá amuqá maqyikánîqtaba maqmá káonaiye. wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá

kéitena wenánáakokaq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqma káonaiye.

inaarúgómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayaírâq wenaúyánámmá kémaraiye. wenaúgogaraq wenaúyánákókárâq wení aágogaraq uyátárai-nakoqtabama aokarîq umá kémaiye. miráimanibo aaragómá aaraukárîq uráin-inikoma wemá íbêq-ummaa-yataqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenawaikókâq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqma káonaiye.

³⁵ kemá maamin-áímmá túnnama keráwáqá tíwáqnaa íkáae téq kêtune. maamin-áímmá keráwáqá íma yáqtoraikaae téq kêtune. keráwáqtábá maaráigaae téq kêtune. maannâ keráwáqtí túyánámmá uyátárai-nakokaq matuwéraq keráwáqtí túyánámmá íma kaayapí yaínáaro.

³⁶ móra-waigoma keráwápíkémá wenaúyánápímmá téna “ketáaikoma tíkáin-inaarugokaqa íráqôniq íkéumakaiye.” mirá ténawaq aúyánápímmá kéitaiyo? arummá ôriq umá min-ínáarúgóqtábá kéinanama wemá wemmá mayaíno. wemô min-ínáarúmá mayáinama íma kúmiq-yataariq íniye.

³⁷ óq-nakoma wenaúgoni akaí-yátááqá íma waréna inaarúgóqtábá arummá íma amíniye. miráuma min-nákómá wení ákáin-inaarugomma íma mayénama wegárâq íráqôniq kéiyé.

³⁸ miráuma móra-waigoma wení ákáin-inaaruma ímayakaimma minnýaba túyánápí kêtune: “mirán-ááíkómá itaí-yátáákómá uyátá-maqma wáiyé.” téq tuyánámmá kéitaune.

³⁹ aaragómá náawabi aaraukárîq uráin-inikoma wemá awaikótê yarúma máitana wení puínî-kanaama páâq íniye. awaikómá pukínanama wemá paá umáginíye. ánibo wemá óq-nakoni ánáaqa auráiyábá akáinanama min-nákómá uyátárai-nakokaq arummá amína-naqa maíno.

⁴⁰ miráimanibo maará téq túyánámmá kéitaune. min-íníkómá aaraukárîqa ókaraq íma énama wemá amuqá uyátá-maqma marániye. kemá min-áúbámá kágayeqa túyánápímmá kêtune: “Áánûqtuni Aágoma ketê máiyé.” téq túyánámmá kéitaune.

8

¹ íbêqa kemá aáwaqa yaaráa-qtátáárâbi óqtakaa-qtataakoma amíyábá yauwéqma tímá-timenune. kéitaunatae. maami-tááyábâbi óqtakaa-qtataaqtabama yaímma-wayukama téta: “yemá yeqtí akoqnáama wáiyé.” téta kéte. miráipoana maami-qtátáákómmá aáwaqa kéyimenata yúyánápímmá téta: “íbêqa maami-qtátáákómá íráqôniq umátikaniye.” téta kéte. keráwáqá máqtemma maaminnýabama téq “máqtepaq kéitaunatae” téq kéte. owé. maaminnýaba máqtepaq ítaraiipoaq keráwáqtí túyánápímmá téq “kemá aamá ítarauna-naqune” téq weganokanoq-áímmá kéte. maami-qtátááqtábá itáiyana min-ítáí-yátáákómá keráwáqá íma mamá akoqnáa íniye. ímibo káqo-yuyaba tirummá yiméq mirá óqtabama keráwáqá mamá akoqnáa umátikaniye.

² itáaro. yaímma-wayukama yúyánápímmá téta “kéitaune” tétamanibo yemá máqtepaq íma kéitaae.

³ paá mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtukaq áraimma yirummá ámê-kayukama yemmá yenamáa Áánûqtuma kéyimonena íráqôniq kéumayikaiye.

⁴ minnýaba nóine téqtaa tenúnô? aáwaqa Áánûqturaa-qtataakaq amíyamma nanúnataabiyo? ketáámá máqtemma kéitaunatae. maami-qtátááqá yaawâbi óqtakoma íma kanaaráq akoqnáa umátikanoqtae. kímora-nakoma kanaaráq akoqnáa umátikaniqtae. Áánûqtue.

⁵ yaímma óq-wayukama itáiq-itaiq ommá maannáe. taígani akoqnáa-wamma abaayákárâbi marabímmá mááe. yemá keqtáa íráqôniq umátikanoqtae. óq-wayukama maami-qtátáákâq nunamummá kétémanibo

⁶ ketáámá kéitaunatae. kímorama máqten-akoqnaagaraq máimma wemá Áánûqtue. wemá ketibotááe. wemá máqte-qtataaqa wetábá tarôq uráiyé. ánibo kímora uyátárai-naqa

máimma wemá Ítu Káríqtoe. wení akoqnaánapo máqte-qtataaqa abarokáq uráiyee. wemá keqtaámá túwaraimma kétimiqtaae.

⁷ maami-qtatááqtbá máqte-kayukama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábikémmá ayáqtáá-kanaama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábikémmá ayáqtáá-kanaama yaatarábi óqtakake taróq uráa-qtataakomma yemá aáwaqa yímikaae. miráuma íbêkaraqa yemá aáwaqa mi-qtatáákómmá yiméwaaon-aawakaan-aawaqo kénetaama yemmá yigae kêtata netuq-yúyánámmá kéitaae.

⁸ miráimanibo keráwákáráq ketêgaraqtae kéitaunatae. mirái-mirain-aawaqa naíyábámá Áánûqtun-aurakaqa paátataare. ketáámá minnágaraq kéitaunatae. yaatakénábi óqtakake taróq o-qtatáákómá íma aúwaraimma wááe. miráuma yekáq aáwaqa amí-ááwákómá naanataámá keqtaámá íráqônirabi táígoniq íumatikaniqtaae.

⁹ maamináyaba atéréaro. Ítu Káríqtotababoq keráwáqá paá kéumagomanibo min-ááwáqá mamá naíyamma mirámô éqa keráwáqti tîbâqawaaraa-naqa makatínô?

¹⁰ keráwáqti tîbâqawaaraa-nakoma Ítun-aama itáiq-itaiq íyábá aqnúnîq kéena min-ááwáqá kéenama wemmá agae kéinana netuq-áúyánámmá kéitena tíniye: “kemá arupúwaq uráuno? kemá otaanáq kutáuno?” téna wení aúyánápímmá tíniye.

¹¹ maamirá-qtatááqá abarokáq ínama keráwáqti tîbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakaae. keráwáqti itái-yátáákómá wení aúyánámmá yabitimá kényawaaq owana mamá wemmá agae kéiyee.

¹² Ítuma weqtábá pukáipoaq keráwáqá keráwáqti tîbâqawaaraa-nakoni aúyánámmá yáqtoreq íma kanaaráq arutáinaiq éqa mamá táwîqo éqa Ítukaraq mamá táwîqa kéoe.

¹³ maamírán-ááwáqá kemô naanamá ketîbâqawaaraa-nakoma mamá agae kéitana kúmiq-yataariq umákaiyaba ítareqa kemá ínanune.

9

¹ kemá Póroma ayúqma paá uráuna-naqune. kemá timátíkarai-naqa máeq ketúrapikemma ketáái uyátárai-naqa Ítumma aónaraune. Korítiani-marupaqa ketí mayaímá weqtábá matáunayaboboana keráwáqti túwaraikoni áaimma waékáiyee.

² kemmá Áánûqtu timátíkaraimma keráwáqá aónaraamanibo yaímma óq-wayukama minnýaba íma káonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá timátíkarai-naqa keqtabá awaaméqá mááe.

³ yaímma-wayukama kemmá maará téta ítama káonaae: “egáráq Páánabatigaraqa nôraq itanawáq kenákátí táaikoma káqoniq kéenawaq tébakaq timáyíkaraa-yuti yáaikoraamma íkéiyó?” téta kêtewaqa kemá maará téq yauwéqma kétima-yimune: “kerátámá tikáinakama yeráwáqô oníq umá paá kanaaráq mirá-oyuye.

⁴ kerátámá náápaamma átê-wataama túyata itáa-yuraqa aáwaqtababi noqtábá ítama aónayuya-naapaamma matokáú íyabiyo? owé. kerátámá mirá kéuye.

⁵ kekárátá tikáinakama Ítukaq itáiq-itaiq ínna-inimma kanaaráq awiráyúye. tébakaq timáyíkarai-yugaraq uyátárai-nakoni ábâqawaayugaraq Pítaagaraq mirá kéoe.

⁶ ááqibo Páánabatite kerátámá tiyáánapo mayaímá kémayeka kerátátí mayaírákémhá meyámmá matéka kerátái aáwaqa meyánîq kéuye. kerátá miráiyaba tikáinakama mirá-máyáímá yuwáyúye.” mirá téq yauwéqma yemmá kétima-yimune.

⁷ Ítáaro. ááiq-i-wayukama óq-mayaigaraq meyáqtábá íma kémayaae. yemá mirá kéoo? ímiye. kámááni-wayukama yemmá áqa meyánîq uráapoata óq-mayaigaraq íkemayaae. mórai q umá yómmá yorái-nákómá wemá yópikén-ááwáqá kénaiye. miráitana tipi-típi-kawaa-nakoma wemá náána-nomma kaqmá kénaiye.

⁸ maamin-áímmá túnnama íma paá ketúyánápikén-áímmá kêtune. ímibo Mótetini ámáan-aikogaraq mirá téna kétiye:

⁹ “purumakaakómá ení yópímmá mayaímá kémayainaama aáwaqa amiyo.”

téna kétéiye. maamin-áímmá paá purumakaakóqtábá wáíwaakoqtabawaq wáiyó? ímiye.

¹⁰ waayúkagoqtabagaraq wáiyé. waayúkama náayuwabi yómmá yoráiya-yuma yópiké aáwaqa máyáaro.

¹¹ waayúkama marabí íráqôn-anayumma umáráanikaa umá Páánabatite kerátámá Áánûqtuni átê-wataaama keráwáqtí aúkáapi uqmaráuye. miráinaka kerátámá keráwáqtábá mirá-máyáímô kémayekama kerátámá keráwákáq aáwáqtababi naaqtábá ítama aónai-naapaamma yokáuyo? owé. yokáuye.

¹²⁻¹⁴ mi-káyúkámá náayuwabi anó-monoq-naupaqa mayaímá máyáa-yuma aáwaqa mipíké kémayaae. ánibo mi-káyúkámá amí-yááréráqá waí-waamma agáyáa-yuma yaímma-aawaqa uyátárai-nakokaq ámépikemma kémayaae. mórai q umá uyátárai-nakoma wenamáárîq maannâ wakúyakaraiye. mi-káyúkámá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáq tiya-yuma waayúkama yemmá aáwaqa yímero. káqo-kayukama yemá maami-náápáámmá keráwáqtábá matáamanibo Páánabatite kerátámá maami-náápáámmá keráwáqtábá uyátá-maqma anómma matáuye.

miráimanibo kerátámá aati-aatimá keráwákáqá aáwaqtabama unáákáqtôyabama waí-náqtábámá kéqokeq-yataaqtabama íma ítama káonaue. maannáyaba keráwákáqá íma ítama káonaue. minnâ kekárátámá keráwáqá mamá íráqôniq ínôqtaba ítama aónaiyaba íkétikaikaratae. keráwáqá kekárátá mamá íráqôniq umátikanoqtaba mirá kéuyaka keráwáqá miráiyabama íkétikainanama keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaémma waraíbíkémá mamá paábaq tiyuwánoe.

¹⁵ íbêqa keráwáqá minnâyaba ítáae. minnâyababoq kemá aati-aatimá keráwáqtôpakemma tíwáqnaa í-yátáqá ímataune. íbêkaraqa keráwáqá tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama káonaue. árainma kemá keráwákáqá átê-wataama Ítuqtaba timá-timenunama anó-qtataapoq kemá ítima-timenama puíyábá kétikaiye.

¹⁶ waabá-káyúkáráq maamin-áté-wátáámá ténúnayabama kemá íma kanaaráq túma mamé uyónúne. mirá ónúnayaba Áánûqtuma kemmá wakútikaraitaq wení aménáápáq máune. kemá mi-kátáámá ímo tennamá táí-meyamma mayánúne.

¹⁷ miráimanibo Áánûqtuma wakútikarainiq kéeq wenaúyánámmá kéwareq mirá kéune. mikáké uyátá-maqma ketúyánámmá kéwareq mirá kéonanama wemá amuqá kémarena íráqô-meyamma tímíniye.

¹⁸ nói-meyanaq kemá mayánúnô? maannáe. átê-wataama kétima-timunayabama kemmá yagumá íráqôniq kéiyé. ápêqa keráwápiké íma mayéq paá kétima-timune. kemá keráwápiké meyámmá mayánúnayaba Áánûqtunopake náapaamma matáunamanibo keráwákáqá íma ítama káonaue.

¹⁹ kemá íma móra-nakoni paá-mayai-naqa kémaunamanibo kemá kenamáárîq máqte-kaykayabama yeqtí paá-mayai-naqa auráiyábá kétikaitaq mirá kéune. waayúkama Ítu Káríqtoq yabitimáe wíyábá mirá kéune.

²⁰ Ítiráaeo-wayukama Ítukaq yabitíyábá kétikaitaq kemá Ítiráaeo-nakaa káuraune. naayóbáqá kemá yeqtí ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraunamanibo íbêqa ímiye. yemá Ítu Káríqtoq yabitíyábá kétikaitapoq kemá móragaraq min-ámáán-áikóní aménáápáq máa-kayukaraa káuraune.

²¹ íbêqa kemá káqon-amaan-aikoni aménáápáqá máunama Ítu Káríqtoni ámáán-aine. waayúkama náayuwabi naayón-ámáán-áikóní aménáápáq íma máa-yuma Ítukaq yabitíyábá kétikaitapoq kemá Ítu Káríqtoni ámáan-aimma íma matái-nakaa káuraune. mirá kéeq Áánûqtu ámáan-aimma íma awétátukaune.

²² aqnúnîq o-káyúkámá wekâq yabitíyábá kétikaitapoq aqnú-nákáá káuraune. Ítunopaqa íyana atóbamayikaniye.

²³ maami-máqté-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataayaba mirá kéune. ánibo yaímma-wayukama áaimma átáma Ítukaq itáiq-itaiq kéowanama kemmá íráqôniq kéumatikaiye.

²⁴ itáaro. máqtemma waayanaammá uyaatéta uyáqtanoqtaba móra-mora-yuma maqmá káonaamanibo kímora-nakoma uyátena amuq-yatááqá kémayaiye. Ítuqtabama máqtemma keráwáqá miraráa-oro.

²⁵ mórama aábêma yain-nákómá wemá wenaúgoni akaí-yátááqá íkéweraimanibo wenaúgomma aráátitana wení wakúyakainiq kéiyé. wemá mirá kéena amuq-yatááqá kanaarq mayánîmanibo itáaro. ketáámá anómma matúq-matuq umá mái-amuq-yataaqa uyátaiyaba maqmá káonaunatae.

²⁶ miráitaq amuq-yatááqá mayaiyábá akoqnáá kéune. kemá paátataaqtaba mayaímá íkémayaune.

²⁷ ímiye. kemá ketúgomma mamá akoqnáá kéeq ketúgomma mamá ketúyánámmá waránîniq kéune. miráipoaq óq-wayukaraq abarokáq timá-yimeqa kemá kenamáárîq min-ámúq-yátááqá íma arábaano.

10

¹ tîbâqawaayuo, kemá Ítiráaeo-tibaqawaaraa-kayukama aammá arábaraaniq umá arábaiyaba íkétikaiye, Áánûqtuma yemmá taíbaq awaaméq-yátááqá yímikaine. ketáái títaubikoqtabataama taákaq kéó? yeráwáqtábá Áánûqtuma konnámá yíkáitata mi-kónnákóní aménáápáq kéweta urááe. ánibo óq-taoqa yemá máqtemma karogaron-únópi aráqma urááe.

² yemá Mótetini anaaé kéwaraaqtaba konnánápógaráq únónápógaráq yemmá péqyikaraaye.

³ ánibo yemá máqtemma Áánûqtunopake kúmîn-aawaqa narááne.

⁴ ánibo yemá máqtemma Áánûqtuma yímî-nomma narááne. óq-taoqa Áánûqtuma óqtamma yímítata min-óqtápike nommá narááwana anaaékaqa min-óqtákómá yetê iráiyé. min-óqtákóní áaimma minná Ítu Káríqtoe.

⁵ miráimanibo taíganimma mi-káyúkábíkémhá yeqtábá Áánûqtuma amuqá íma maqyíkaraiye. miráitana wemá yemmá mamá mibáq kokoq éna aayá-márábáq puqyíkaraine. yeqtí arááq-yugoma mi-máraráq kugúbaguraine.

⁶ maami-kékén-áímmá kéitera q táwî-yataaqtabama ítikaino. maa-káyúkámá miráoniq íoro.

⁷ yaímma amammá óqtakakekaraq yaatakékáráq tarôq umákaan-amakaq nunamummá tirááne. yemá uráaniq íoro. óqtakakaraq yaarakáráq nunamummá tirááqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“waayúkama omáq-ááwákáq maraq máqeta mikáké itó-ureta akáyáánîq éta yimuqá makááe.”
téna kétiye.

⁸ yeqtí kebó-yátááqtábábóata nóinaq pááq uráiyó? taígani-kayukama (23,000) mimórá táoqa pukááne. ketáámá yemá uráaniq umá íma mirá-onatae.

⁹ yaímma-wayukama Áánûqtumma aú pukáipaq awé í-yátááqtábá yemá makáqma aónaawana yeráwákáqá nóinaq pááq uráiyó? irakabayaakómá yúpuitata pukááne. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro.

¹⁰ yaímma-wayukama Áánûqtuma wakúyikaiqtabama nárûn-narûn-aimma tewanamá yekáqá nóinawaq pááq uráiyó? Áánûqtuma wení kaqtó-wayukabike móra-waigomma timákáitana mi-yúmá yawítíyukaine. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro.

¹¹ máqtemma maami-qtátááqtábá keqtáá tiráátinoqtaba agatááne. kékén-áímmá téta agatááne.

ítáaro. maa-márágómá ánatai-awaataq kéwiye.

¹² yaímma keráwápíkémhá ketúyánápímmá téq: “aati-aatimá kemá mi-káyúkáráá íma kéune.” téq kéteqa maannáyaba taákaq máráaro. egáráq kúmiq-yataariq kanaarácq ínóne.

¹³ miráimanibo Tááqtaama emhá káqo-kayukama uyátá-maqma makátíniq umá íma makatíniye. emá Áánûqtukaq kamuqá itaao. wemá wenamáárîq wenáama kéwaraipoaq keráwáqá Áánûqtukaq kanaarácq kamuqá itánoe. emá mirámô inanamá Áánûqtuma Tááqtaama íma ayuwáinana emhá makaténa uyátaniye. ímiye. Tááqtaama keráwáqá makatínéna kéinanama Áánûqtuma keráwáqá pékinon-amma tiráátiniye. minnýababoaq keráwáqá makatí-yátáákómmá kanaarácq uyátanoe.

¹⁴ miráimanibo tíkái-tibaqawaraa-kayukao, amammá óqtakakenabi yaataké tarôq uráa-qtataakonopakemma aati-aatimá nékaq máero. aati-aatimá mi-qtátáákókáqá “írâqôniqtaa umátikaa” téraq ítero.

¹⁵ yaáqa ítaraa-kayukaraa umá kétima-timune. miráinaq maamin-áímmá tenúnayaba túyánámmá ítama tágaaro.

¹⁶ ítáaro. Áánûqtuma keqtáá írâqôniq umátíkáiqtaba wekácq “tíkáiye” téqtaa naúnanapo ketáámá mórabi yagaroqtaamá Ítu Káríqtoni naeogógarácq wenaúgogaraq kéyagaroqtaunatae.

¹⁷ áraimma ketáámá máqtemma móra-mora-yutaama mimórá-yákákémhá móra-mora-aayapaq mayáunataama mimórá-áúmá mamá kéyagaroqtaunatae.

¹⁸ keráwáqá minnýababama kétagaao? abo Ítiráaeo-wayukati áaikaq aónaaro. yemá Áánûqtukaq amí-yáárérácqá ámikaan-amaqa kéneta yemá nunamummá kététa miráuma yemá Áánûqtute mórabi kéyagaroqtaae.

¹⁹ miráimanibo kemá mirá íkétune. minná ketáámá óqtanabi yaagóní amakácq ámên-amaqo naanataámá ketáámá miráuma mi-qtátáákácq nunamummá mimóráiq umá kétunatae. ímiye. minnámô túnna-waigon áaimma íwáíye. maamin-ámámmá yemá paátataapoana móraiq umá amaqa yekácq yímemma minnágaraq paátataare.

²⁰ miráimanibo ítáaro. waayúkama náayuwabi óqtanabi yaagóní amakaq nunamummá te-yúmá yemá amí-ááwáqá kutiwákókácq kéyime. ániibo keráwáqá kutiwákógárácq yagaroqtaíyábá íkétikaiye. miráipoaqtaa ketáámá kaayaq-káápúbíké íma nánátae. ímiye.

²¹ miráuma ketáámá uyátárai-nakoni yaarerákékárácq kutiwákóní yaarerákékárácqá íma nánátae.

²² uyátárai-nakoma keqtáámá áyámma umátikani-qtataariraq ónúnayabataa kétékaiyo? ímiye. ketáámá wemmá uyátá-maqma akoqnáá kéunataabiyo? ímiye.

²³ maan-áímmá áraíne. minná ketáámá naayón-ááíkóní aménáápákémhá yubíqtuweqtaa kóuraunataamanibo máqte-qtataakoma írâqôniq íkéiye. keqtááyábámá máqte-qtataakoma íma aammá aúkaimanibo máqte-qtataariq kéunanataa íma tíwáqnaa kéoe. Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáá umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá aúqyikayaba kétékaipoana

²⁴ maannáma taákaq máráaro. aáwaqa náíyanabi máqte-qtataariq íyama káqowa-kaqowaqtaba mirá-umayikaaro. mi-qtátáákómá keráwáqtábá írâqôniq umátikaina-yataaqtaba yenamáa íma mirá ínômanibo mi-qtátáákómá óq-wayukayaba írâqôniq umáyíkái-qtataaqtaba mirá-oro.

²⁵ amaqa aáwaqa meyánîq í-márúkácq maráiyamma paá kéneraq netuq-túyánámmá íma ítáaro.

²⁶ paá maannáyaba taákaq máráaro. “maa-márágárácq máqte-qtataakaraqa maa-márábí wáimma uyátárai-nakonnae.” mirá téna Tébitima ibí naayóbáqá tiráíne.

²⁷ miráuma íma itáíq-itaiq kéo-kayukama eqtábá téta: “emá ketê aáwaqa koma nánóne.” téta mirá tíyaama paá koma naao. aáwaqa yemá amíyamma paá kénewaq netuq-áúyánámmá íma itaao.

²⁸ miráimanibo móra-waigoma eqtábá téna: “maan-ááwáqá amakókácq ámên-aaware.” téna tínaama ínaao. kemá téq min-ááwákómá emhá mamá táíq íniye íketune. ímiibo

²⁹ min-nákómá emmá timámî-waigoqtaba kemá maará kêtune. mirán-ááwáqá kénenanama min-nákómá netuq-áúyánámmá itániye.

kemá min-ááíqtábámá paá umágurepoaq nôraq itaráq óq-nakoni aúyánákóqtábá mirá kéuno?

³⁰ kemá maará téq emmá yauwéqma timá-amenune. kemá “tíkáiye” téq Áánuqtukaq amaqá naanayábámá tennamá mikáké min-ámáqá íyaq nanúnô? kemá naannamá waayúkama kemmá íyainaaro. móra-waigoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá aqnúnîq ínna-waigoma aúyánápí téna “minnáma táígoniq kéíye” tínaqa kemá íma nanúne. miráinaq keráwáqá maamin-ámáán-áímmá wáraaro.

³¹ minná keráwáqá máqte-qtataaqa kéneq máqte-qtataariq kéiyata káqo-yuma kétimoneta yemá Áánûqtuni tágama-yataaqa aónáaro.

³²⁻³³ mi-qtátáárîq keráwáqá kéeqa óq-nakoma mamá kúmiq-yataariq umákáama mi-qtátáárîq íoro. Ítiráaeo-narabi Karíki-narabi Ítukaq itáíq-itaiq ína-narabi íma makatéraq mamá kúmiq-yataariq umákáaro. min-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. ketáainapo káqo-yuma yimuqá maraíyábá maqmqá káonaune. áqnáabaq kenamáárîq ketábá íraqônîq íma kéunamanibo áqnáabaqa káqo-yuma íraqônîq kéumayikaune. miráunama netuq-wáyúkámá yiwíráanata Ítukaq itáíq-itaiq kéiyana atóbamayikaniqtaba kétikaitaq mirá kéune.

11

¹ kemá Ítunopake mayáunaiq umá keráwáqá ketôpake máyáaro.

² kemá tiráátirauna-yataaqa taákaq maké mirá óqtabama kemá timuqá kémaraune.

³ maannáyaba taákeq umáe úyóro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqá waayanaaqítí tiqnómmá máitaq keráwáqá keqtínáaqmaati yiqnómmá mááe. Ítu Káríqtoma Áánûqtuni aménáápáqá máíye. minnágoni áaimma maará-uráíye. keráwáqá waamá Ítu Káríqtoni náápaakoni aménáápáqá máawata keqtínáaqmaaq keráwáqítí náápaakoni aménáápáq mááe.

⁴ ketáái áaimma maará-uráíye. waagómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá kámoqnapo aqtóráimma wemá wení aqnóqtábá agaemá kéíye. min-ááíkoní áaimma minnáe. waagómá Ítu Káríqtoni aménáápáq kémaiye téna kétiraatiqtaae.

⁵ miráimanibo aaragómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá íma yawááq umáramma wení aqnóqtábá agaemá kéíye. minná Ítiráaeo-wayukati yáaine. mirámô immá aaragómá wenawaikóní náápaakon aménáápáq kémaiye téna kétiraatiqtaae. aaragómá wení aqnómmá íma yawááq énama aqnótáuma karéqéna yuwaíno.

⁶ miráuma aaragómá wení aqnómmá íma yawááq íyábá íma akáinana waagóní náápaakoni aménáápáqá ímanenama wení aqnótáuma waatí yiqnótáuraa umá karaíno. miráimanibo wemá miráuma aakaq-nóiníkáá umá karaíyábámá agaemá ínanama wení aqnómmá tabaráábenapo yawááq íno.

⁷ Áánûqtuma waamá wetábá wekáá umá tarôq uráipoana waamá Áánûqtuni tágama-yataakoni amammá máíye. aaragómá waagóní tágama-yataakoni amammá máíye.

⁸ Áánûqtuma waamá aaragókáké íma tarôq uráíye. ímibo Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráíye.

⁹ ánibo Áánûqtuma waagómá aaragómá áwáqnaa íyábá íma tarôq uráibo Áánûqtu aaragómá waagómmá áwáqnaa íyábá tarôq umákaráíye. miráuma wenawaikóní tágama-yataakon amammá máíye.

10 miráuma aaragómá wení aqnómmá yawááq immá minnâ aaragómá waagóni náápaakon-amenaapaq mái-awaamere. ánibo kaqtó-wayukama Áánûqtunopaq kanaaráq aónanoe.

11 ááqibo maannáyaba kéitaune. Áánûqtun-aurakaq waagómá aaragóqtábá kéitana aaragómá waagóqtábá kéiyee.

12 maamin-áímmá áraíne. áqnáae-kanaaraqa Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráimanibo íbêqa waagómá aaramá kémaqyikaae. miráuma yenákámá mákakoratama máqte-qtataakaraq Áánûqtunopake kéyee.

13 minnáyaba keráwáqtí aúkápimma téite oro. aaragómá nunamummá kétena wení aqnómmá íma yawááq immá íráqô-qtataarabiyo?

14 waagómá ayáqtááq-aqnotaumo wáimma íráqô-qtataarabiyo?

15 miráimanibo aaragóni ayáqtááq-aqnotauma wení tágama-yataaqa íyaq wáiyoy maannáyaba Áánûqtuma wemmá ayáqtááq-aqnotauma ámikaiye. minnâ minnánapo wení aqnómmá kanaaráq yawááq íniye.

16 móra-waigoma kemá itáuna túyánámmá íma itáina-waigoqtabama maará téq kétima-amune: “maamin-ááíqtábámá máqtemma ketáámá Áánûqtun-aama áíkuma itáuna-yutaama kéwaraunatae.” téq wemmá kétima-amune.

17 íbêqa kemá íma arútái-qtataakoqtabama agayánúne. minnâ yaímma-aikomma Áánûqtuqtaba wenaitatá kéeqa keráwáqá pááqyamma írágôniq kéomanibo uyátá-maqma táígoniq kéoe.

18 áqnáabaqa kemmá maará téta timá tímikaae. keráwáqá wenaitatámo kéeqa keráwáqá yatáqma nékaq-nekaq kéumageq íma mimórá-túyánákáq kémaae tirááe. túyánámmá kéitaunama maamin-áímmá keráwáqtábá temmá yaímma árain-aine.

19 óq-aikaraq kemmá timá tímikaae. minnâ keráwáqá yatáqma móra-mora uráapoata anómma arupú-wayukama yemmá máqte-kayukama kanaaráq abarokáq yimónanoe.

20-21 óq-aikaraq itáunama keráwáqá uyaaté páátákáá aáwaqa ketábá kémayaae tirááe. yemá téta yaímma-yuma yemá aáwaqa íma kanaaráq kémayaawata yaímma-yuma taíbaq aíbôq-nomma kénaae tirááe. min-áímmá árain-aimmo ínanama min-ómáqá uyátárai-nakoqtaba taákaq íma maránôn-omaqiye.

22 keráwáqtí aáwaqa nánó-namma móra-mora wáiyee. íyabiyo? keráwáqá áwáyoq-wayukama yigaemá yímêwata yeqtí aáwaqa íma wáipoana keráwáqtí táaikoma Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuyaba táígoniq kéiyee. minnáyaba keráwáqtí túma mamá múte yauyónúnô? ímiye.

23 aqtó-kánááráqá uyátárai-nakoma wení iyápó-annama yammá yímikaiqtaba wenamááríq kemmá timá tímikaiye. minnáyaba kemá áqa timá tímikaune. mi-nókáámmá Yúqtaati wemmá waéqma namuro-wáyúkátí iyáápi makáitana uyátárai-nakoma Ítuma yammá matáiyee.

24 áqnáabaqa wemá “tíkáiye” Áánûqtukaq timátuwena yammá kégitena timá yímikaiye: “maannáma ketúgomma keráwáqtábá kétimune. mirá kéeraq naíyamma keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikaiye.

25 móraiq umá anaaékaqa káápuma aúgemma anón-anona-aimma ketí naaenápó timá yarúmaqtakoni awaaméré. keráwáqá kéneraq aati-aatimá keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikaiye.

26 keráwáqá maami-támmá kéneq maami-káápúbíké kéneq íyaqtabama óq-wayukama uyátárai-nakoni pukáiqtaba kétima-yimiyanawaq wemá yauwéqma kumínî-kanaaraq wíniye.

27 móra-waigoma maami-támmá kénena maami-káápúbíké kénena uyátárai-nakoni aúyabagaraq naaeyábágáráq wenaúyánápímmá téna “maaminnáma pááqya-qtataare.” téna ti-wáígómá kúmiq-yataariq kéiyee.

28 miráipoata máqtemma maami-tákáráq maami-káápúbíkékáráq nánétama áqnáabaq yemá yenamááríq arútaraiyaqtaba maqmmá aónatuwetaao.

²⁹ móra-waigoma kénenama wenaúyánápímmá Ítu Káríqtoni aúgoqtaba íma itáinama Áánûqtuma wemmá mamá yawááq-umakaniniq kéie.

³⁰ miráuma kénaawatapoata Ítu Káríqtoni aúgoni áaikaq yeqtúyánámmá íma maréta yaímma keráwápíké aqnúnîq kéowata taíganimma karímá kémayaawata yaímma-yuma pukááe.

³¹ ketáámá aati-aatimá kenamáárîqtaa arútaraanayabataa maqmá aónaanataama Áánûqtuma keqtaámá yainéna táí-meyamma ítiminiqtaae.

³² taákaq máráaro. uyátárai-nakoma keqtaámá yainánéna ínnama keqtaá mamá arupú ínîqtaba mirá-iniye. wení aapaqtábá ketáámá arupú-wayukataa aúkáananataama Áánûqtuma keqtaámá tébakaq maa-márábí-káyúkágáráq íma yawááq umátikaniqtaae.

³³ ketíbâqawaayuo, keráwáqá uyátárai-nakoni omáq-ááwáqá nánéqo yama mórabi áíkuteqa keráwáqá móra-mora-yuma móra-mora-yuti yiwé oro.

³⁴ móra-waigoma áama ôriq umá kéyainana íma kanaaráq awé ínénama wení naaúpaqa uréna aáwaqa koma naíno. mirá kéeq mórabi áíkuiyamma Áánûqtuma keráwáqá íma yawááq íniye.

kemá kerawáqtôpaqa yéqa óq-yataaqtaba áamáan-aimma mó-tima-timenune.

12

¹ ketíbâqawaayuo, íbêqa kemá Áánûqtuni Aokaq-Áágónôpake kéqokeq-akoqnaagoma tímá-timenaq kéune.

² keráwáqá kéitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-kánáámá íma pááq uráikaqa keráwáqá yaatakénábi óqtakake tarôq uráa-qtataaqa íma aúwarai-qtataaqa Tááqtaama yabititaq nuna-mummá tirááe. maami-qtátáákómá keráwáqá yabitimá yeqtôpaq

³ yukáipoaq maaminnáyaba keráwáqá ítama arutaígáae téq kétune. náanawaq Áánûqtuni Aágoma áraimma wáiyó? ítáaro. móra-waigoma téna “Ítuqtaba akááyáámmá tero” tinnama wemá Áánûqtuni Aágokake íma kétiye. miráimanibo móra-waigoma téna “Ítuma uyátárai-nare” tinnama ketáámá káonaunatae. Aokaq-Áágómá wemmá áwáqnaa kéie.

⁴ móra-nakaraq káqon-nakaraq yemmá Áánûqtuni Aágoma kéqokeq-akoqnaama kéyimimanibo maami-máqté-qtátááqá yemmá yímimma mimórá-Áókáq-Áágónópáké kéie.

⁵ uyátárai-nakoqtaba waayúkama kéqokeq-mayaima kémayaamanibo yeqtí uyátárai-nakoma mimóráe.

⁶ miráuma Áánûqtuma kéqokeq-wayukaraq ókon-oko-mayaima kémayaimanibo máqte-kayukaraq mimórá-Áánûqtúmá mirá kéie.

⁷ móra-mora-yuraqa Aokaq-Áágómá mi-qtátááqá Ítuni waayúkayaba íráqôniq kéumayikena mirá kéie.

⁸ yaímma-wayukaraq Aokaq-Áágómá Áánûqtuqtaba itái-yátááqá kéyimena óq-wayukaraq maa-márágóqtábá itái-yátááqá kéyimiye.

⁹ Aokaq-Áágómá anómma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yaímma-wayukaraq kéyimena óq-wayukaraq karímá atóbamayikai-akoqnaama kéyimiye.

¹⁰ ánibo Aokaq-Áágómá yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá anón-awaameq-yataariq kéoe. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq kéte. yaímma-wayukaraq akoqnáama yímítata táí-aagoma mayaímá kémayaitanama yemá kéitaae. óq-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá óqain-oqaipeke watáama kanaaráq kéte. ánibo óq-wayukaraq akoqnáama yímítata yemá mín-áímmá kanaaráq kéwaeraae.

11 maami-máqtén-ákóqnáámá mimórá-Áókák-Áágómá kényimiye. Aokaq-Áágómá móra-mora-yuyaba aokaq-aokaq-máyáímá mayaíkáae ténama akoqnááma ámikaiye.

12 maamin-áwááméq-áímmá ítáaro. waayúkagoni aúgoma mimórá-yátááqánibo weqtábámá taíganin-aayapaq wáíye. Ítu Káríqtoni aúgaraq ketáágáráqá mirátáá kéunatae. minná wemá kímora-auma máítaqtaa ketáámá móra-mora-yutaama kímora-aayapaq máunatae.

13 ánibo ketáámá máqtemma mimórá-Áókák-Áánápó pékaunataama ketáámá mimórá-túráá aúkáunatae. Ítiráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq mi-káyúkámá náayuwabi ánná-wayukaraa umá mayaí kémayeta meyámmá íma máyáa-yugaraq mi-káyúkámá náayuwabi paá umágujeta meyámmá máyáa-yugaraq máqtemma ketáámá mimórá-Áókák-Áágómá matáunatae.

14 maan-áwááméq-áímmá ítáaro. aúgoma wení taíganin-aayapaq wáíye.

15 aítaukoma watáama kanaaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá ayáámma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímiye.

16 aáarakoma wetáama kannaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá aúramma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímibo aáarakoma móra-aayapaq-auma wáíye.

17 ítáaro. máqten-augoma aúranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq aamá itáníyô? ánibo máqten-augoma aáaranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq ákûq umá itáníyô?

18 Áánûqtuma móra-mora-aayapaq-auyabama waínaraq wáikaae téna makáíye.

19 kímora-aayapaq wáinanama minná íma mútûq-aumiye.

20 ímiye. taíganin-aayapaq wáimanibo mimórá-áúmíye.

21 aúrakoma ayáákoqtabama maará téna íketima-amiye: “kemá eqtábá íkéune.” téna íkétitana aqnókómá aítaukoqtaba “kemá eqtábá íkéune.” téta íkéteye.

22 ímibo aaqáo. yaímma-aayapaq-tuyabataama maará téqtaa ketáái túyánápímmá kétunatae: “aqnúñiq in-áúkápáré.” téqtaa kétunataamanibo mi pááqyan-aayapaq mútûq-tugoqtabataa mayaímá kémayaiye.

23 yaímma-aayapaq-tutaama aónaiyaba íma íráqôniq kéimanibo min-ááyápáq íráqôniq umá kawáá kéunatae.

24 yaímma óq-aayapaq-tutaama unáákáqtôrakemma íma yawáá kéeqtaa miraráá umá íkéyabiyunatae. Áánûqtuma aúma tarôq kéenama yaímma-aayapaqtabama aúyánápímmá téna “yemá ôriq umá íráqône.” téna tiráimanibo mimórá-ááyápáqtabá ketáámá téqtaa “yemá paá pááqyane.” téqtaa túyánápímmá kétunatae. Áánûqtumma máqten-aayapaq yaaguyabíyábá kákaiye.

25 miráuma aúgoni móra-mora-aayapakemma yemá ááiqa íkéomanibo yemá paá weníkawaa-wenikawaa kéoe.

26 móra-aayapaq tú-tiqa kéitanama tébakaq-aayapakaraq yú-aiqa kéíye. móraiq umá móra-aayapaq tugoma íráqô-qtataaqa kémayaitanama mútûq-tugoma amuqá kémaraiye.

27 íbêqa ítáaro. keráwáqá máqtemma Ítu Káríqtoni aúyawaaqa mááe. móra-mora-yuma móra-mora-aayapare.

28 móraiq umá Áánûqtuma móra-mora-yuma mayaímá wení waayúkayaba kényimiye. áqnáabaqa timáyíkarai-yuwe. mikáqá Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwé. mikákémmá yirááti-yugaraq anón-awaameq-yataariq o-yúgáraré. yaímma-yuma karímá mamá atóbamayikaa-yugaraq yaímma-yuma yemá Áánûqtukaq nunamuqtabá áikuyo-yuma yíwáqnaa o-yúwé. yaímmama kawáá-wáyúkágáráq óqain-oqaipe watáama te-yúwé.

29 máqtemma timáyíkarai-yuwabiyo? máqtemma Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwábiyo? máqtemma yirááti-wayukabiyo? máqtemma anón-awaameqa tarôq kéoyuwabiyo? ímiye.

³⁰ máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbaa-yuwabiyo? máqtemma óqain-oqaipike watáama te-yúwábiyo? máqtemma maan-áipíké aamá waéraa-yuwabiyo? árainuramma ímiye.

³¹ miráimanibo keráwáqá uyátá-maqma-yataaqa Aokaq-Áágómá kényimiqtaba tikáinama minná íráqô-qtataare. íbêqa kemá mú mikákáá anómma amí-yátááqtábá keráwáqá timá-timenune. minná arummá amí-yátááré.

13

¹ kemá waayúkati yáagaraq Áánûqtunopake kaqtó-wayukati yáagaraq kêtunamanibo Áánûqtuni arummá amí-yátááqá ímateq káqo-yuma tirummá íkényimenama ketáagoma miráuma yubákurai-kaoyakoma áama áyáinikaa íniye.

² Aokaq-Áágómá kemmá Áánûqtuni amuné-áímmá ténúnayaba akoqnáama tímikaitaq máqte-qtataaqtaba kéiteq máqtemma aúpáq-yátááqtábá ítama tágareqanibo óq-wayukama tirummá íma yímênnama minná kemá paátataakaa-nare. Aokaq-Áágómá kemmá tíwaqnaa ínaq itáíq-itaiq kéeq anumá kanaaráq aweqtánúnamanibo kemá waayúkama tirummá íma yímênnama minná kemá paátataare.

³ áwáyoq-wayukaraq ketí máqten-otamma yiménúnamanibo káqo-kayukama tirummá íma yimúnama kemmá íráqôniq íkéumatikaiye. owé. yemmá iyúwáanata kemmá tikamma ketúma irabí agamá kautínômanibo káqo-kayukama tirummá íma yímikaananama minnágoma ketí tíwîqa íma mamé uwíniye.

⁴ mi-wágómá náawabi káqo-yuma arummá amínanama yaákare kanaaráq awé íniye. kaayoné-náqá máena íma koyukaayún-naqa máíye. kárún-aimma íma kétiye. wenamááríq wenaúma íma múte kényauwiye.

⁵ mi-wágómá káqo-kayukayaba arummá kényimena yemmá íma anón-aimma téna agamá kégautiye. áqnáabaq wetábá ákái-qtataaqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. wemá pááqya-qtataaqtabama áyámma íkéena káqo-yuma wemmá otaammá kuyákáaqtabama íma aákaq kémariye.

⁶ min-nákómá náawabi arummá kényimena waayúkama kúmiq-yataariq kéowanama amuqá íkémaramanibo yemá arupú kéowanama amuqá kémariye.

⁷ náawabi árainma arummá yímí-waigoma wemá aú-aiqa kémayena ummaa-yátááqá anómma kémayenamanibo arummá paá kényimiye. maami-qtátááqtábámá aati-aatimá yaákarena awé kéíye. min-nákómá aati-aatimá Áánûqtukaq itáíq-itaiq íyábá yokaa kéena waayúkati íráqôn-aaimma aónaiyaba yokaa kéíye. wemá íma aónaraimma íráqô-qtataaqa abarokáq ínîqtabama paá awé kéíye.

⁸ Áánûqtuni Aágoma keqtáámá arummá amí-yátááqá tímikaiqtaama watúq-watuq umá wániye. Áánûqtuni amuné-áímmá tí-ákóqnáámá tímikaiqtaama ánataginiye. óqain-oqaipike watáama tí-ákóqnáágáráq tímikaiqtaama ánataginiye. itái-yátáákógáráq ánataginiye.

⁹ abo íbêqa ketáámá paá yaímma árai-qtataaqtabagaraq paá yaímma Áánûqtuni amuné-áíkáráq kéitaunataamanibo

¹⁰ anaaékaqa itái-yátááqá mútûq keqtáábímmá abarokáq ínna-yupaama maami pááqyana-itai-yataakoma paá panane umáginíye.

¹¹ kemá pááqyan-iyapoma máeqa kemá pááqya-noiyapoti watáama tiréq pááqya-noiyapoma yúyánámmá itáaniq umá túyánámmá ítaraunae. miráimanibo íbêqa kemá anómma káureqa pááqya-noiyapoti yáaimma paábaq yukáune.

¹² íbêkaraq ketáámá árai-qtataaqa kanaaráq íma aónaunatae. íbêqa miráuma táíq urái-kaapopikaa umá íma abarokáq káonaunataamanibo anaaékaqa aúgen-auwaraimma mayéqtaama máqte-qtataaqa ketáái túbáqá abarokáq aónama táganunatae. íbêqa kemá paá pááqyamma káonaune. miráimanibo mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma keqtábá ítama tágatukainikaa umá máqte-qtataaqtaba ítama táganune.

¹³ maannáyaba taákaq máraro. kaumo-yátáákómá watúq-watuq umá wániye. minná itáiq-itaiq umá yáqtoqma akoqnaá iyé. íráqô-qtataaqa íma káonauna-yataaqtatabataa awé iyé. tirummá amí-yátááqtábá iyé. miráimanibo maami-káúmó-yátáápíkémhá mú mikákáá anó-qtataaqa minná tirummá amí-yátááqtábá wáiyé.

14

¹ miráuma áqnaabaqa Áánûqtunopake tirummá amí-yátááqá mayaíyábá tikaíno. mikáké keráwáqá óq-yataaqa Aokaq-Áágómá timínîqtaba tikáinaqa Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráqá tí-ákóqnaáyábá tikáino.

² abo mi-káyúkámá náayuwabi Aokaqa-Áágónôpake óqain-oqaipei te-yúmá paá Áánûqtukaq kétéwanaboana yeqtí yáagoma keqtáámá íma tíwáqnaa kéiyé. min-áúpáq-áímmá keqtáámá íma kanaaráq ítama táganunatae. Áánûqtuni Áágoma wenamáa kéitaiye.

³ miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama timá táгаа-yuma mi-kátáánápó kanaaráq mamá óq-wayukama akoqnaá éta mi-kátáánápó yemmá kanaaráq umá yíqtaaiq éta yimakakî kéumayikaae.

⁴ min-nákómá náawabi óqaipeke watáama timhá wemá paá wenamáárîq wetábá mamá akoqnaá kéiyé. miráimanibo min-nákómá náawabi Áánûqtuni watáama abarokáq timá tágainnama wemá Ítuqtaba áíkuyo-kayukama mamá akoqnaá kéumayikaiye.

⁵ keráwáqá óqaipeke watáama týábá kétékaimanibo minnágoma uyátá-maqma Áánûqtun-aama waabá-káyúkáráq týábá kétékaiye. timá tágaimma uyátá-maqma anó-mayaimanibo móra-waigoma óq-aipike watáama kéténana káqo-nakoma min-áímmá waeráinama minnágoma Áánûqtuni waayúkama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

⁶ ketíbâqawaayuo, keráwáqtôpaq íréq kemá óqaipeke watáama timá-timenunama keráwáqá tíwaqnaawaq kéuno? ímiye. paá árain-aimma kemá abarokáq túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. paá yaímma itái-yátááqá tirááténawabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq keráwáqtí táabike túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

⁷ itáaro. kaapáúmá yemá timá táíq íyatama tébakaq-yuma yemá náaraq umáwaq kaapáúmá tínô?

⁸ mórai q umá ááyama-aimma waayanaammá íma ítama arutétama yemá náaraq umáwaq ááikaqa yokaa ínô?

⁹ keráwáqá óqaipekemmo watáamo temhá miraráa kéiyé. keqtáagoma áaimma íma wáiyé. káqo-yuma keqtáagoni áaimma íma kéitaawana min-áíkmá paá uwáa kéyokiye.

¹⁰ maa-márábímmá taíganin-aimma wáitana móra-mora-aikoni áaimma wáimanibo

¹¹ kemá min-áíqtábá íma ítama arutéqa maará téq tenúne: “min-nákómá watáama tin-náqá wemá óq-marabake-nare.” téq tenana wegáráqá keqtábá mirá téna mimóra-áímmá tíniye.

¹² miráitaq keráwáqtábá maará téq kétéma-timune. Aokaq-Áágómá akoqnaáama timíyábá ôriq umá kétékainaqa Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnaá umáyikaiyaba tikaíno.

¹³ móra-waigoma keráwápíkémhá óq-aipike watáama kéténaqa min-áímmá waerái-ákóqnaáyábá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaaro.

¹⁴ keráwárábi kemá óq-aipike nunamummá tennamá ketirun-íyápógómá Áánûqtukaq nunamummá kétémanibo ketúyánápímmá miráuma yawáápi móra-yataaqa íma wáinikaa kéiyé.

¹⁵ miráinaq náaraq ónúno? maará ónúne. minná nunamummá ténááqa ketí tirun-íyápógáráq ketí túyánánápógáráq tenúne. Áánûqtun-awíqa íbí múte yauyónááqa tirun-íyápógáráq túyánánápógáráq tenúne. mirámô onatamá waayúkama arupú umá ítama táganoe.

16 abo keráwáqá tirun-íyápógáráq waayúkama íma itáiyana-aipike kéteq Áánûqtun-awiqa múte yauwíyatama tébakaq-yuma náaraq umáwaq téta keráwáqti táayabama “miráuma waíno” tînô?

17 keráwáqá íráqôn-aimma téq Áánûqtuqtaba timuqá marakánéq óq-aipike kemmá óq-wayukama umá yíqtaaiq íma kéoe.

18 kemá Póroma kenamáárîq óqain-oqaipeke watáama tenúna-akoqnaama máqtemma keráwáqá uyátá-maqma matéq Áánûqtukaq “tíkáye” kêtunnamanibo

19 Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkutaawaqa yeráwáqá ítama tágáigaae téq kêtune. miráipoana móra-tiyaapaq awaaraq-watáamá ketáabiqtáa wái-waigoma taíbaq-aipimma (1,000) uyátá-maqma abarokáq íráqôniq kéieye.

20 ketíbâwaayuo, túyánápímmá iyápóraa umá íma ítama máero táí-yataaqtabama miráuma iyápógoma íma itáinikaa oro. miráimanibo ketúyánápímmá waayúkaarikaa umá ítama máero.

21 ketáái ámáan-aikoma agamatá-kánnáábikémmá kétiye:

“kemá óq-aipikemma namuq-wáyúkátí yóyauqnapo ketí waayúkama timá-timenune. miráimanibo íbêkaraq ketí waayúkama ketáama íma itánoe.”
téna uyátárai-nakoma kétiye. téna yainánîqtaba kétiye.

22 óqain-oqaimma minná Ítukaq íma itáiq-itaiq kéo-kayukayaba Áánûqtuni awaaméré. miráimanibo Áánûqtuni amuné-áímmá waabá-káyúkátí yúbáq tenanatáamá Ítukaq áqa itáiq-itaiq kéo-kayukama yíwáqnaa kéieye.

23 áqnáabaqa kékén-áímmá timá tímeno. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma mimórá táoqa óqain-oqaipeke áíkuma watáama kétéyanama maará-qtátááqá kanaaráq pááq íniye. itáiq-itaiq íma ína-nakoma keráwáqá áíkuyopi irénama wemá keráwáqtabámá téna “aíbôq-wayukae” tíniye.

24 miráimanibo wemá kéinaqa Áánûqtuni watáama abarokáq tíyanama wemá ítama kétégena wení kúmiqtaba wenamáárîq wetábá maqma aónaniye.

25 wení aúpáq-áúyánáqtábá kétéyanama wemá kéitenama awáutena óipi yawááq-urena Áánûqtukaq nunamummá tíniye. keráwáqtabámá téna “árainma Áánûqtuma yetê máieye” tíniye.

26 ketíbâqawaayuo, miráuma maannâ íráqôn-amaan-aie. keráwáqá mórabi áíkuteqa náawabi Áánûqtun-awiqa íbí múte yauyénabi náawabi yiráátinabi náawabi árain-aimma Áánûqtuma wemmá ámîqtaba tinnawabi náawabi óq-aipike watáama kéténana kéqo-wama min-áímmá waeránama mi-máqté-qtátáárîq íyamma Áánûqtuni waayúkama umá yíqtaaiq éra itáiq-itaiq kéo-kayukama mamá akoqnáa umáyíkáaro. miráráa oro.

27 keráwáqíkémmá yaímma-yuma óqain-oqaipeke watáama ténéqa paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tíno. móra-mora-yuma áqnáabaqo tinnawáigoma awé kéiyana wemá tíma ánatatuwainaro. miráinanana káqo-wama min-áímmá kéwaerena áaimma timá tágaino.

28 miráinanana mórama min-áíkóní áaimmo kanaaráq waeránîn-naqa ímo máinama óqain-oqaipeke mórabi áíkuiyakaqa ítero. ímibo mi-káyúkámá paá yúyánánóbáqá óqain-oqaipeke Áánûqtukaq tero.

29 keráwáqíkémmá yaímma-yuma Áánûqtunopake watáama matétama paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tíno. tébakaq mi-kátááyábá yúyánámmá itáaro.

30 minnámo itáiya-kayukabikemma móra-nakomma Áánûqtuma min-áíqtábá aúge-qtataaqa aráátinanama watáamo tinnawáigoma paatí kémaena min-nákómmá ayuwáinanana wemá aráátinna-wataama tíno.

31 abo máqtemma keráwáqá watáama tînô-kanaama waíno. mirámô íyamma máqte-kayukama yiráátima aruténa umá yíqtaaiq íniye.

³² mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkágáráq títábá akoqnáama matétama yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá íwáráaro.

³³ abo taákaq máráaro. Áánûqtuni áaimma íma ánáamma karáníbo wenáaimma wepáq-wepaq umá kaayoné-yátááqíye.

³⁴ aaragóqtábámá ketáái áaikoma maará kéiyé. ketáámá mórabi áikuteqtaama aaragómá ááyama-aimma íma kéte. Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoma téna “aaragómá yaákareta máero.” kétiye.

³⁵ yeqtí naaúpaqa yiwaikókákq ítama aónaaro. ketáái áaimma kéwareta ketáámá mórabi áikuyunaraqtaama aaragómá ááyama-aimma íkéte.

³⁶ maannâ taákaq máráaro. áqnáabaqa Áánûqtuni watáagoma Koríntiani-marupake íma iráiyé. keráwáqá kenamáa Áánûqtuni watáama íma ítareqa íkéwaraae. ímiye. keráwáqá paá keráwáqti ámáan-aimma kéwaraae.

³⁷ miráinana móra-waigomma Aokaq-Áágómá wení arunóbáqá ógirainawabi mórama akoqnáama maténa Áánûqtuni amuné-náqá máenama maannáma aónáino. kemá uyátárai-nakoni ámáan-aimma kágayaune.

³⁸ wemá maamin-ááímmá íma waráinaqa wenáama íma ítáaro.

³⁹ ketíbâqawaayuo, móragaraq kemá kétima-timune. Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáqá títábá tikaíno. yaímma-yuma óqain-oqaipe watáama tínéta kéiyáqa íma yubínikaaro. miráimanibo máqte-qtataaqa wepáq-wepaq umá arupú íno.

⁴⁰ missing?

15

¹ ketíbâqawaayuo, min-áté-watáámá Ítuqtaba keráwáqá timá tímikaunama taákaq makéq yáqtokaae.

² mi-kátáánápó keráwáqá paá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma keráwáqá atóbamatikaniqtaba títáqnaa kéiyé. káqon-aikoma keráwáqá mamá iráqôniq íma umátikaniye.

³ miráuma áqnáabaq árain-aimma matáunnama keráwáqá tímikaune. maannáe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá téna “Ítu Káríqtoma kukéna ketáái kúmiqtaba puíniye” kítitana wemá mirá-uráiyé.

⁴ wemmá uqtamákaawana kaumo-yúpáámá kóitana Áánûqtuma wemmá itó-umakaraiye. mi-kátáámá weqtábá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétimma miráuma abarokáq páaq uráiyé.

⁵ wemmá Pítaama káonaitata mikáké títaupake kaayaqá Ítuni iyápó-annama wemmá aónaraae.

⁶ mikákémmá anaaékaqa taígani-kayukama (500) yegáráq mimórá táoqa wemmá aónaraae. mi-káyúkábíkémmá taíganimma íbêkaraq paá máawatamanibo yaímma pukurááe.

⁷ anaaékaqa Yêmiti wemmá aónaitata mikákémmá máqtemma timáyíkarai-kayukama wemmá aónaraae.

⁸ kemá írêqa wemmá aónatuweq páátákáa waéqma uráune.

⁹ máqtemma timáyíkarai-kayukabikemma kemá márú mikákáa maqnémúne. mi-káyúkámá Ítuqtaba mórabi áikutaa-kayukamma kemá yawítíyikanaaq maqma aónaraunaboq kemá timáyíkarai-nakoqtabama kemá íma kanaaráq iráqô-naqune.

¹⁰ Áánûqtuni iráqô-qtataakoma paá mirá kéumatikaitapoaq kemá timátíkarai-naqune. min-iráqô-qtátáákómá wenôpake tímikaímma íma paáyabae. abo kemá tébakaq timáyíkarai-kayukama uyátá-maqma kemá mayaímá matáune. miráimanibo kenamáa kemá ímataupo. ímiye. Áánûqtuni iráqô-qtataakoma kepíké mirá-uráiyé.

11 anó-qtataaqa Áánûqtuma watáama tin-náqá ímáiyē. máqtemma timáyíkarai-kayukama waabá-káyúkáráqá ketáámá mimórá-ááín áátuqma kêtunatae. miráimanibo anó-qtataaqa maará kéiyē. keráwáqá mi-kátáámá itáíq-itaiq urááē.

12 ketáámá téqtaa “Ítu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye” kêtunatae. miráitaq keráwápíké yaímma-yuma nôraq itatawáq téta “máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéoe” téta kéteo?

13 máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéiyana Áánûqtuma miráuma Ítu Káríqtomma íma mamá itó-umakaraiye.

14 ánibo Ítu Káríqtoma pukáipike íma itó-urainanama ketáái táagoma paátataaqa wáitana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákáráqá paátataare.

15 ketáámá téqtaa “Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiye” téqtaa túnnataama kaaqaari-áínáq kêtunataabiyo? maaminnýaba túyánámmá ítama arútáaro. abo máqte-kayukama pukáapike íma itó-urainanama Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike íma itó-umakaraiye.

16 máqte-kayukama pukáapike íma itó kéiyana Áánûqtoma íma itó-uraiye.

17 abo íma itó-urainanama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arábaitana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáiyē.

18 Ítu Káríqtoma íma itó-urainatama yemá wekáq itáíq-itaiq uréta pukáa-yuma yemá yawítíguraae.

19 ketáámá Ítu Káríqtoqtaaba awé kéeqtaa íkáonanataama paá maa-márábín-áúwáráíqtábá káqo-kayukama keqtááyábá yirummá oro.

20 miráimanibo árainma Áánûqtoma pukáipike itó-uraiye. máqtemma pukáa-kayukabikemma wemá áqnábariq umá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá mái-auwaraimma matáiyē.

21 kímora-naqa Áátaama wemá kúmiq-yataariq uráitababoaqtaa ketáámá képuyunataamanibo óq-naqa Ítu Káríqtoma wení akoqnáágoma puí-yátáákómmá anómma uyátá-maqma wáiqtababoaqtaa ketáámá pukáanabikeqtaa kanaarác itó-onunatae.

22 ketáámá máqtemma Áátaan-annabike írúnayababoaqtaa ketáámá képuyunataamanibo Ítu Káríqtokaq aúge-tuwaraimma kémayaunatae.

23 ketáámá móra-mora-yutaama Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraqa keqtáámá mamá itó-umatikaniqtaae. Ítu Káríqtoma áqnábaq itó-uraiye. ánibo wení yawwéqma kumíní-kanaaraq wení waayúkama yemá pukáapike itó-inoe.

24 Ítu Káríqtoma aamá tínana máqte-kamaanigaraq máqte-naapaakaraq máqten-akoqnaagaraq ánataginoe. mi-kánááráqá maa-márágóní aqtó-kánáámá pááq íniye. Ítu Káríqtoma wení waayúkama aboámá Áánûqtomma amíniye.

25 wemá wenamá anómma yabi í-náqá (kíni) máinana wení namuro-wáyúkámá Áánûqtuma wenáítuq aménáápáqá mamá yikáina-awaataq wíniye.

26 írêq-namuro-yataaqa minná puíyē. ánibo puí-yátááqá Ítuma yawítíyuwaniye.

27 minnýaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqton aítuq aménáápáqá makáiyē.”

téna kétiye. Áánûqtu wenamá Áánûqtuni náapaakon aménáápáqá íma mániye. abo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa Ítuni náapaakon aménáápáqá paá kémariye.

28 máqte-qtataaqa áanikomma ámikain-naqa Áánûqtuma máqte-uraiye. ánibo máqte-qtataakoma Ítuni náapaakon aménáápáqá wáinana áanikoma wenamá aboámá Áánûqtuni náapaakon aménáápáqá mániye. mi-kánáámá pááq ínanama Áánûqtuma mú mikákáá uyátárai-nakoma máqte-kayukati máqte-qtataaqa mániye.

²⁹ timá tíméro. pukáa-kayukama íma itó íyatama waayúkama nôraq itaráq nommá pukáa-yuyabama képeraao?

³⁰ owé. nôraq itatawáq waayúkama yemá keqtábámá íyámma kéumatikaa?

³¹ ketíbâqawaayuo, Ítu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma keráwákáq nôrawabi umátíkáiqtabama kemá keráwáqtábá ketí túma mamé kéuyune. minnýaba máqte-tupaama kemmá tíkamineta maqmá káonaae.

³² itáaro. Ipítiani-marupaq kemá áwáábíq-wakote ááiqa uráunama nôraq itaráq mirá-urauno? ketáayababoaq mirákómmá uráune. pukáa-kayukama ímo itó íyaqtaama ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá maará téqtaa tenúnataabiyo? yemá maará téta kéte: “aabáyaama puyónúnaboaqtaa omáqá agamá kéneqtae.” téta kéte. mirá téqtaa tenúnataabiyo? ímiye.

³³ óq-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátero. keráwáqtê táí-wayukama aanábóiq umá ureíre kéetama yemá keráwáqtí íráqôn-aaimma mamá táíq ínoe.

³⁴ miráinaq túyánámmá ítama káruteraq kúmiq-yataaqa ókaraq íoro. tigeamá kéitapoaq keráwáqá kétima-timune.

³⁵ miráimanibo yaímma-wayukama maará téta ítama aónanoe: “náaraq umáwaq pukáa-kayukama itó kéoo? yeqtí yúgoma náaraq ínáyô?” téta ítama aónanoe.

³⁶ aíbôq-wayukama mirá téta ítama káonae. itáaro. keráwáqá ányumma uqmáráawanama áqnáabaqa ányukoma íma puínanama ánôqa íma utániye. minnýaba keráwáqá káonaae.

³⁷ anaaékaq ánôqa utái-qtataakoma íma kéubobo paá ányumma keráwáqá kéuboe.

³⁸ mikáké Áánûqtuma min-ánáyúkómmá matoráikáae téna ítáin-auma kámiye. ókon-okon-anayukomma ókon-okoma yúma kéyimiye.

³⁹ máqten-augoma íma mimóráiq kéíye. waayúkati yúma wáitana wáíwaakon-auma wáitana numagón aúma wáitana noyáákoni aúma wáíye.

⁴⁰ yanaammá óq-yuma wáitana maakáqá maa-márábímmá óq-yuma wáíye. yanaammô wáin-auraqa tágama-yataaqa wáitana maa-márábí wáin-auraqa óq-tagama-yataaqa wáíye.

⁴¹ aabaúgóní tágama-yataaqa wáitana wíyôkoni óq-tagama-yataaqa wáitana wíyókóní óq-tagama-yataaqa aokaq-aokaq wáíye.

⁴² móraiq umá waayúkama pukáapike itó íyamma yeqtí yúgoma waéqma ôriq íniye. naayón-áúgómá ányukaa kéíye. yemá uqmáráawata marabí képuyoe. aúgen-augoma naayón-áúráké utaréna íma ókaraq puíniye.

⁴³ aráaq-auma marabí máráawana kégabiraimanibo aúgen-augoma itó-urena tágama-yataaqa kémayaiye. aráaq-auma marabí máráamma akoqnáama íwáimanibo itó-urenama anón-akoqnaama kémayaiye.

⁴⁴ min-áúmá marabí uqtamáráa-waigoma amakóráá kéimanibo itó-urenama aágoraa kéíye. maa-márábí wáin-augoma amakóráa kéitana amanna kuyéna áápariq kéíye. miráinana min-áúgómá anaaékaqa puíniye. óq-auma Áánûqtute wáin-augoma aágoraa kéitana amanna íkuyena áápariq íkéíye. maan-áúgómá íma puyéna watúq-watuq umá wániye.

⁴⁵ minnýaba Áánûqtuni wataáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“áqnáae-Aataama kémai-nakoma káuraiye.”

téna Áátaani aúgoma maa-máráyábá aúwaraimma Áánûqtuma ámikaine. miráimanibo Ítu Káríqtoma irêq-wayukama aúwaraimma yímikaimma wemá matúq-matuq umá máí-auwaraiqtaba páaq uráíye.

⁴⁶ min-áúwaráímmá maa-máráyábá áqnáabaqa iráíye. min-áúwaráímmá aágoqtaba anaaékaqa iráíye.

⁴⁷ áqnáabaq-nakoma marabíké iráimanibo káqo-nakoma Áánûqtuni márûpake iráíye.

48 mi-káyúkámá maragónnámá máa-yuma áqnáae-nakoraa umá mááe. ánibo wemmá mararáké Áánûqtuma tarôq umákaraine. mi-káyúkámá Áánûqtuni márûkonnama máa-yuma min-náqá Áánûqtuni márûpake wekáá umá mááe.

49 íbêqa ketáámá min-náqá mararáké tarôq urái-nakaa umá máunataamanibo anaaékaqa ketáámá min-náqá Áánûqtuni márûpake-nakoraa umá mánunatae.

50 ketíbâqawaayuo, keráwáqá kêtima-timune. minná amakógáráq naegáráq Áánûqtuni márûpaqa íma kanaaráq wániye. ítáaro. nóinawabi pukína-yataakoma matúq-matuq umá mái-auwaraimma íma kanaaráq mayánoe.

51 íbêqa kemá aúpáq-yátááqá timá-timenune. ketáámá máqtemma ketáái túgoma íma puínîmanibo ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae.

52 páátákáá aúrakoma aúnááqtakaa yiníq ínana kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aqtó-kánááráqá werôqa yínaqtaa ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. werôqa kényinatama pukáa-kayukama áqnáabaqa ító-inoe. móragaraq íma puínoe.

53 ketáái táaimma íbêqa kenaaráq yawítiginimanibo ketáái aúge-taaimma waeráinama íma kanaaráq yawítiniye.

54 puí-áúwarákómá waéqma ípui-auwaraimma aurániye. ketáái táaikoma kanaaráq pukéna waéqma aati-aatimá ípuiniye. mi-kánááráqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánáábí wáin-aikoma abarokáq pááq íniye:

55 “wemá puí-yátáákómmá uyátáriye.

miráuma puí-yátáákómá keqtáámá íma uyátainana puí-yátáákóní akoqnáágoma keqtáámá íma kanaaráq túpuiniye.”

téna kėtiye.

56 kúmiqtababoana puí-yátáákómá keqtáá túpuinin-akoqnaama matokáiye. ánibo ámáan-aikoqtababoana kúmiq-yataaqa mamá abarokáq awíqme kéin-aikoma keqtáámá kényainaiye.

57 ááqibo miráipoaqtaa Áánûqtukaq “tikáiye” kéteqtaa wenáwîqa múte yauyónátae. ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma timákaraitaqtaa íbêqa ketáámá puí-ákóqnáágóní aménáápáq íma máunatae.

58 miráuma ketíbâqawaayuo, akoqnáá umá máeraq káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá mamá aqnúníq umátikáaro. uyátárai-nakoni mayaímá mamé kéuyeraq maannáma taákaq máráaro. keráwáqti mayáirákémmá íráqôn-aramma iyániye.

16

1 íbêqa móneqa yorupamá Áánûqtuni waayúkama yimíyábá tenúne. Karétia-marabaq-wayukama Ítuqtaba mórabi áíkuma máa-yuma timá-yikaunata náaraq umáwabi yorupaíyábá yiráátunnata kényorupaae. keráwákáráq mórai q umá yorupaaro.

2 máqte-Totaagoni áqnáabaq-yupaama keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqti meyápíké yaímma akáma paábaq kémaraiyan-awaataq yenúne. miráiyamma kemá yamáranaraqa ketáámá íma yorupánúnatae.

3 mikáké yaímma waayanaammá mi-mónéqá maméta Yérútáárebaq wínôqtaba aúyaq-maraaro. aúbama agamatéraq yeráwáqtábámá keráwáqti náápaamma matááe téraq timáyikayatawaq kekáq íyaraq kemá Póroma yemmá Yérútáárebaq timáyikáanata oro.

4 keráwáqá keqtábá íyaqa kemá uréq yemmá ko yiwíqme Yérútáárebaq onúne.

5 áqnáabaqa Maaterónia-marabaqa kótámaqtuweq mibákémmá keráwáqtôpaq kuma timónanune.

6 kemá keráwáqtêma mibáqá yaugiq-kánáábínáq mútûq-kanaawaq koma mánuno? íma itáunamanibo kemá keráwáqtê yaímma-kanaama koma kémaenaq mikákémmá timátikaiyaq ónaae tenna-márúpáq kóonune.

7 kemá yénúnnama keráwáqtê paá pááqya-kanaama máiyataba íkétikainamanibo uyátárai-nakoma akáinaqa kemá keráwáqtê yaímma-wiyomma mánune.

8 Péqtakoti-awaataq-kanaama kótámaki-aawaqa nátuwaiyana kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq tiyááká-wayukae áiyayaa (50)-kanaama maakáqá Ipítiani-marukaq mánune.

9 ketí mayaíyábámá maakáqá taíganimma Áánûqtun-aama itaíyábá kéyikaimanibo miráuma taíganimma yegáráq ketí namuro-wáyúkáé.

10 Tímotima wemá Kórítiani-marukaq yínaqa naaúpaqa awíqma ákareraq íráqôniq umákaaro. abo wemá kemá únnaiq umá uyátárai-nakoni mayaímá kémayaiye.

11 máqtemma keráwáqá wemmá tikaq akéraq amuq-yatáápi timákaiyana ketôpaq yíno. ketíbâqawaaraa-kayukate yagaroqtamá yíníqtaba awé kéune.

12 ketáái tíbâqawaaraa-naqa Aapóromma káqo-tibaqawaayute yagaroqtamá keráwáqá ko timónaikaee téq wekáq inaa tiráune. miráimanibo Aapóroma téna Áánûqtuma íbêqa íkákaiye tiráiyé. miráipoana wemá kanaarác wínénama wemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq wíniye.

13 kanageq umáwaq keráwáqtí itaíq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. inaamu kéyeraq ikatíqa íoro.

14 nôrawabi kéeqa káqo-yuma kaayoné-yátááqá yiráátero.

15 ketíbâqawaayuo, Tépanatiqtabama taákaq makáá íyabiyo? wegáráq wení aara iyápógaraq máqtemma Karíki-wayukabimma áqnáabaqa yemá Ítu Káríqtokaq itaíq-itaiq urááe. yemá Áánûqtuni waayúkama yíwáqnaa íyábámá akoqnáa umá mayaímmá mamá mirá-uraae.

16 ánibo kemá akoqnáa umá keráwáqá kétima-timune. minná mirá-káyúkágáráq yeté kaqtó-mayaima kémayaa-kayukagaraq uyátárai-nakoqtaba yeqtí yáaimma wáráaro.

17 Tépanatigaraq Potunáatigaraq Ékigaraq kemmá Ipítiani-wayukati-marupaq iréta timónaraaqtabama timuqá kémaraune. kemá keráwáqá timónanaaq uráunamanibo keráwáqá íma mikáqá máawapoq kemá yemmá kéyimone timuqá makáune.

18 keráwáqtábá aati-aatimá mirá-umatikaaniq umá yemá kemmá tiwíketa ketí túyánákómmá mamá áráwáá umátikaraae. miraráá-káyúkámá aati-aatimá yemmá tikaq múte yíkáaro.

19 Áánûqtuni waayúkama Étia-marabaqa máqten-aukapakemma mórabi áíkutaa-yuma keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kétimatikaee. Akírayaa Patíra ye-áúkákárác Áánûqtuni waayúkama yenákátí naaúpaqa yama áíkuyo-yugaraq keráwáqtábámá ôriq umá miráo-maarao-aimma kétimatikaee.

20 máqtemma Ítuqtaba tíbâqawaaraa-kayukama keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kéte. keráwáqá wenáóna-wenaona kéeqa tíbâqawaaraa umá tótó oro.

21 íbêqa kemá Póroma tiyáánaqo aqtó-wátáámá kágayaune.

22 móra-waigoma uyátárai-nakomma arummá íma amínama wemmá yawááq íno. uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataakoma keráwáqté waíno.

23 ketí kaayoné-yátáákómá keráwáqá náayuwabi Ítunnama máa-yubaq kéyuwaune. miráuma waíno.

24 missing?

kemá Póroe.
Tóqtanima agatáiyé.

**Îtuni anaaé kéwareta mórabi áíkuyo-yubaq
Koríntiani-marupaq Ipítiani-marupaq Póroma watáama
kétitana Tímoti agatáie.**

¹ kemá Póroma móragaraq Tímotima ketáái tîbâqawaaraa-nakonopaq kágayaune. wenôpakaraq Áánûqtuni máqte-kayukama mórabi áíkuma Koríntiani-marupaqa máa-kayukayopakaraq máqtemma Áánûqtuni waayúkama Karíki-marabaq máa-kayukayopakaraq kágayaune. kemá Îtu Káríqtoni timátikarai-naqa máunana minnýaba Áánûqtuma kemmá aúyakaiye.

² ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátarai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí iráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq keráwáqá timíyóye.

³ ketibotáámá Áánûqtuma wenáwîkaraq uyátarai-naqa Îtu Káríqtoma wenáwîkaraq múte yaúyóro. ketibotáámá Áánûqtuma weni paru-yátáákómá keqtaámá kétimenataa wemá keqtaámá timakakí kéumatikaitaae.

⁴ ketáámá tú-tiqa kéitanama wemá keqtaámá timakakí kéumatikaitaabaqta ketáámá móraiq umá káqo-yuma yeqtí yú-aiqtabama yimakakí kéumayikaunatae.

⁵ ketáámá Îtuni tú-tiqa móraiq umá kémayaunataamanibo wegáráq keqtaámá timakakí kéumatikaitaae.

⁶ keráwáqá tíwáqnaa iyábámá ketáámá tú-tiqa kéiyé. móraiq umá waayúkama keqtaámá tíwáqnaa oníq umá miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéiyé. miráipoana keráwáqá keqtaáráá éq keráwáqtí tú-tiqa kéinaqa kanaaráq itáiq-itaiq umá máeraq awé umá túma pukáinabaq kanaaráq máero.

⁷ miráuma ketáámá keráwáqtábá íráqô-qtataaqa abarokáq ínîqtabama ketáámá íma yuwéqta paá awé kéunatae. ketáámá itáunataama keráwáqá keqtaáráá umá tú-tiqa mayéq timakakí-yataaqa mayánoe.

⁸ ketáái tîbâqawaayuo, ketáái tú-tiqa maakáqá Étia-marabaq mayáunayabataama timá-timenaqta kéune. mi-tútiqtábámá ketáái akoqnáama kanaaráq íureqtaabaqtaa túyánápímmá “puyónúnatae” téqta tiráunatae.

⁹ owé. túyánápímmá téqta “íbêqa puyónúna-kanaae” téqta tiráunataamanibo maará téqta ketáámá ítaraunatae. ketáámá kenamáárîq ketáái akoqnáárake miráiyaba íma maqmá aónanatae. ímibo ketáámá Áánûqtuni akoqnáánapo mirá-onatae. wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikena aúwaraimma kéyimi-naqiye.

¹⁰ Áánûqtuma keqtaámá pui-yátáápíké mamá paá kéumatikaitaae. ánibo wemá ókaraq mamá paá umátikaniqtaae. owé. aati-aatimá kataámá íbêkaraq íma káoneqtaama wemá tíwáqnaa iyábátáá awé kéunatae.

¹¹ keráwáqá máqtemma keqtaáyábámá nunamummá timátikáaro. netuq-wáyúkámá keqtaámá tíwáqnaa iyábá Áánûqtukaq itáiyana netuq-wáyúkágáráq “tíkáie” wekáq anaaékaq tínoe.

¹² ketúyánápíqtáámá kéitaunatae. keráwáqtábágáráq máqte-kayukayabagaraq ketáámá aati-aatimá íma makáqma timónaraunatae. minnýaba ketirunóbáqtáá íráqóniq kéiyé. min-árúpú-yátáákáráq árai-qtataakaraq Áánûqtunopake wakáunatae. aati-aatimá áá ítaraa-kayukati yinaae íma wakáunataamanibo paá itái-yátááqá Áánûqtunopake wakáunatae.

¹³ abo ketáámá aúpáq-áímmá íma keráwáqtôpaq kágayaunataamanibo ketáámá arupú umá kétunaboaqta keráwáqá ítama kanaaráq táganoe.

14 yaímmama áqa ítama kétagaae. uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtí táaiqtaba timuqá maránáá kéune. ániibo keráwáqá ketáaiqtaba timuqá maraígáae téq kétune.

15 keráwáqá kétáaiqtaba timuqá maránôpoaq kemá keráwáqtôpaqa nôraq itarábi íma yúnnayaba timá tíména keráwáqá ítama tágaigaae téq kétune. keráwáqá kaayapáq ko timónaiyaba ôriq umá kétikaiye. ániibo keráwáqá yagaroqtamá timuq-yatááqá mayaígáae téq kétune.

16 kemá Maaterónia-marabaqa ónááqa ko timónateq uréq mibákémhá yauwéqma kéyeqa yá-timonateq yenaq mikáké kemhá Yúria-marabaqa tíwáqnaa éq timátikaigaae téq kétune.

17 kemá nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýabama kemá kaayaqtúyánánáq ítarauno? ímiye. kemá miráuma maa-márábí-káyúkámá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma “owé” timátuwetamanibo yúyánápímmá “aaqáo” téta teníraq kéuno? ímiye. keráwáqá káonaae. kemá miraráá-náqá ímáune.

18 Áánûqtuma ketáama kéitainana min-áíqtábámá aati-aatimá keráwáqá kaayaqtúyánánámmá íma kéitaae. kemá “owé” téq túnnama aati-aatimá wenáaimma owé-aatuqmae.

19 Táeratiyaa Tímotigaraq ketáamá keráwáqá abarokáq timá-timeqtaa “Ítu Káríqtoma Áánûqtuni áanikoe” téqtaa tiráunatae. aati-aatimá Ítuma “owé” tin-áímmá anaaékaqa waéqma “ímiye” ítiraunataamiye. aati-aatimá owé-aatuqma-aimma miráuma wáino tiráunataamiye.

20 Áánûqtuni timá akoqnáá umákain-aiqtaba ketáamá keráwáqá timá tímikaunataama mi-máqtéqtábá Ítu Káríqtoma “owé” kétiye. Ítukaqa yemá máqtemma áraimma abarokáq páaq kétiye. miráitababoaqtaa Áánûqtukaq maará téqtaa kétunatae: “miráuma wáino.” téqtaa Áánûqtun-awíqa múte kéyauyunatae.

21 taákaq máráaro. Ítu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq í-yatáákáráqá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yatáákáráqá min-nákómá mamá akoqnáá í-náqá Áánûqtue. keqtáá aúyaqmakena

22 wení awaaméqá keqtáábí makáimma minná wení Aokaq-Áágóé. miráuraiqtaba ketáamá wennátáá máunatae.

23 Korítiani-marabaqa nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnýabama kemá timá arútátimenune. keráwáqá mamá timuqá íma maraíyábámá kemá íuraune. Áánûqtuma maamin-áíqtábámá kéitaiye. minná árain-aíne.

24 keráwáqtí kúmiq-yataakon áaiqtabama akoqnáá-aimma timá-tikaiyabataama keqtáá íkétikaiqtaae. ímibo ketáamá keráwáqá mamá mirá-umatikaanaqtaa keráwáqá timuqá maránômma keráwáqtí itáíq-itaiq í-yatááqá áqa akoqnáá kétiye.

2

1 miráuma kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íma kétikaitaq keráwáqtôpaqa íma ya timónaraune.

2 keráwáqá kemhá mamá timuqá matikánô-kayukaboaq kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íkétikaiye.

3 keráwáqá kemhá timuqá matikaí-wáyúkábóaq miráitaaq kemá keráwáqtôpaq uréq tirummá í-yatááqá mayaíyábá íkétikaiye. minnýabama naayóbáqá aúbama keráwáqtôpaqa agatáune. kemá keráwáqtábá ítáunnama kemá timuqá ímáránaqa keráwákáráq timuqá íma maránoe.

4 kemá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá kágayaunanama ketirunóbáqá ummaa kéyaitana tirummá kéitanaboana tiqnumá yaráíye. keráwáqá tirummá ma timíyábá íma kétikaimanibo keráwáqtábá “ôriq umá kétikaiye” téq kemá paá timá-timenaq uráune.

5 keráwáqtí aúkápikemma mi-kúmíq-nákómá kekáráq yaímma keráwápíkékáráq mamá tiru-qtatáápitáá káutikaiqtaae.

6 keráwáqá kétima-timunaqanibo keráwáqá taíganimma máqtemma ímibo taíganimma wemmá táí-meyamma ámikaae. miráoqtabama wemá anón-agaema matáíye.

7 íbêqa wení kúmiq-yataaqtabama tiwikátuweraq wemmá umá aítqaaq oro. keráwáqá wení kúmiq-yataaqa íma paábaq yuwáiyana wení agaeyábámá wemá puíníyô?

8 miráuma íbêqa kemá inaa téq kétima-timune. minná ókaraq wemmá kaayoné umákáaro.

9 min-áúbámá naayóbáqá agatáunama min-áúbánápó keráwáqá maqma timónaraune. kemá itánáaq uráune. keráwáqá kemá wakútikaraunairaq ínô? ániibo keráwáqá mirá-uraae.

10 miráinaq íbêqa wení kúmiqtaba tiwikamákaiaqa kegáráq wení kúmiqtabama tiwikamákanune. Ítu Káríqton-aurakaqa keráwáqtábá itáimma kemá wení kúmiqtabama kétéwikaune.

11 abo ketáámá máqtemma Tááqtaama ákái-qtataaqtabama káoneqtaa wemá íma ayúwáananataa keqtáámá uyátaniye.

12 kemá Tároqaati-marupaq uráunana uyátárai-nakoma taígani-kayukama mamá yiwíráitata Ítuqtaba átê-wataama túnnama ítaraae.

13 miráimanibo Tááítati íma máqe-uraitapoaq kemá netuq-túyánámmá kéiteq maará téq tiráune: “wemá náakaraq máiyô? kéteq yemmá maará téq timá yímikaune: “kemá kégoune” timátuweq Maaterónia-marabaq kóuraune.

14 Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. Ítu Káríqtoqaq yagaroqtaráunanataa Áánûqtuma ketáámá tíwíqme kéwitaqtaa Tááqtaamma uyátái-akoqnaama ketáámá yáíkaa kúnatae. ketáái tóyáunapoma Áánûqtu wetábámá máqten-aukapaqa kétima-yimiye. átê-akuq-yataakaa umá mi-katáágómá yaímma wéyáwé kéíye.

15 mi-káyúkámá náayuwabi itáiq-itaiq kéowana Áánûqtu yemmá yauwéqma yiwíráimma yekáqá ketáámá miráuma átê-kuyumma i-qtátáákáá kúnataamanibo mi-káyúkámá náayuwabi aúwaraimma Áánûqtute íma máyáa-yuraqa ketáámá táí-kuyumma i-qtátáákáá kúnatae.

16 itáiq-itaiq kéo-kayukaraq ketáámá atê-kuyumma aúwaraiqtaba kúnataamanibo íma itáiq-itaiq o-yúráqá puíyábá kabirai-kúyúmmá kúnatae. abó anó-mayaiye. ketáámá maami-máiyáiyábá áraimma kanaarácq íma uráunatae. miráimanibo

17 yaímma óq-wayukama maamin-áímmá tíyábámá móneqa mayaíyábá kéyikaiye. mirákómmá ketáámá íkúnatae. ímibo Áánûqtuma keqtáámá aúyaqtikena timátikaraiqtae. ketáá wenaúrakaq kémaunatae. Ítu Káríqtoma ketirunóbáqtáá máiqtababoaqtaa ketáámá wataama túnnataama paá arupú-aakaraq kúnatae.

3

1 ketáámá kenamáárîqtaa ketáái tíwîqa múte kéyayunataabiyo? keqtááyábámá keráwáqá mirá téraq kéteo? káqo-kayukama yeqtí íráqôn-aiiqtaba aúbama agamá yímíqme uréire oníqtáá íkeunatae.

2 keráwáqá kenamáárîq aúba-wanaaraa uréq ketáái táaiqtabama kétimayime mááe. ketáái táaikoma miráuma keráwákáqá aúba-wanaaraa uráunataa máqte-kayukama káoneta kéyorautoe.

3 keráwáqtí táainapoma miráuma Ítu Káríqtoni aúba-wanaaraa kéoe. min-áúbátáá ketáámá agatáunataama paá aúba-yatanapo íma agatáunataaibo matúq-matuq umá máí-naqa Áánûqtuma wení Aokaq-Áágóní akoqnáánapo agatáunatae. ketáámá óqtan-ába-wanaaraqa íma agatáunataaibo keqtí tirunóbáq agatáunatae.

4 Ítu Káríqtoqtababoaqtaa maamináyaba ketáámá Áánûqtun aúbaqa akoqnáá kúnatae.

5 nói-qtataarabi únnataama íma paá kenamáárîqtaa mirá kúnataamanibo Áánûqtu wenamáa wení kaqtó-wayukama máiyaba keqtáámá mamá yokaa kéumatikaiqtae.

⁶ wemá wenamáa akoqnaáama kétémitaqtáa ketáámá káqo-yuraqa wení aúgen-anon-anon-aimma kétéma-yimunatae. min-áúgén-ánóná-ánón-áikómá naayóbáqá Mótetini anón-anon-aimma ikéiye. ímibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá agatáiye. keráwáqá káonaae. ámáan-aimma agamatán-áikómá puí-yátááqá mamé kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá aúwaraimma kétémitaqtáe.

⁷ ókáráq Áánûqtunopake Mótetini ámáan-aimma óqtakaq kubáuma agatáin-aikoma puí-yátááqá waayúkaraq mamé iráine. minnágoma Áánûqtunopake áwáárara kaitatapóata Ítiráaeo-wayukama yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. min-ókómá ayuména putíkuraitatagaraqa yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae.

⁸ miráuma Aokaq-Áágóni mayaímá kéinama uyátá-maqma anómma tágama-yataaqa íyaq mayáníyô? owé.

⁹ ítáaro. anómma tágama-yataakaraq ámáan-aikoma puí-yátááqá mamé iráitana min-ámmá Áánûqtun-aurakaq kateko-iyábámá anómma uyátá-maqma tágama-yataakaraq yíno.

¹⁰ aúgen-anon-anon-aikoma uyátá-maqma áwáárara kaitana naayón-ámáan-áikóni tágama-yataaqa íbêqa íwaiye.

¹¹ min-ókómá Mótetini ámáan-aikogaraq pááqya-kanaabimma putíkuraimanibo aúgen-okoma Ítu Káríqtogaraq kéimma watúq-watuq umá wániye.

¹² Ítuqtaba íma káoneqtaa awé kéeqtaaboaqtaa ááyama-aimma tíyábámá íma ikatíqa kéunatae.

¹³ Mótetima wenóíqa tabaráábenapo yawááq uráiyé. tágama-yataaqa putíkitanaboana Ítiráaeo-wayukama minnáma íma kanaaráq aónaraae. miraráámmá ketáámá ikéunatae.

¹⁴ Ítiráaeo-wayukama yaáqa íwaitana paá máqe-uraae.

¹⁵ íbêkaraqa naayón-ánón-ánón-áímmá yemá yoráutaamma miráuma tabaráábegoraa umá yeqtí yúyánámmá yawááq kéiyé. ámáan-aimma yorautíyamma Ítu Káríqtoma wenamá mi-qtátááqá tabarááberaa umá yeqtí yúyánákáké kanaaráq matuwániye.

¹⁶ miráimanibo waayúkama waéqma uyátárai-nakon-aama ítáama mi-tábaráábémá matúwáitata yemá kanaaráq árain-aimma kéitaae.

¹⁷ Aokaq-Áágómá ketáá matáunataama wemá uyátárai-nakoma wenamáárîq ketirunóbáqtáá máiyé. uyátárai-nakoni Áágoma ketirunóbáqtáá kéberaitanama ketáái túyánákómá naayón-ámáan-áípiké paá kéumagiye.

¹⁸ ketáái tóipikemma tabaráábema kématuwainikaa umá Áánûqtuni tágama-yataaqa ketáámá kanaaráq aónanunatae. mirá éqtaa ketáámá óíqa aónai-kaapokaa umá wení tágama-yataaqa káqo-yuma káyiraatunatae. ketáámá Áánûqturaa umá uyátá-maqma káureqtaa tágama anóniq umáe kéuyunatae. uyátárai-nakoma keqtáámá miráuma waéqtikenataa wegáráq Áágogaraq ketirunóbáqtáá kémaeyamma mimórámá mááye.

4

¹ Áánûqtuni paru-yátáákómá íraqôniq kéumatikaitaqtáaboaqtaa ketáámá maa-máyáímá wemá tímikaitaqtáa kémayaunatae. miráitaqtáa ketáámá áráwáá ikéunatae.

² mi-qtátááqá íma arupú éna íma árai-qtataaqtabama mirá ikéunatae. ímiye. aati-aatimá ketáámá waayúkama íma kémakatunatae. yaímma-wayukama yimuqá maqyikaíyábámá Áánûqtuni watáama ikéwaeraunataamibo paá árain-aimma tágama kétéma-yimunatae. ketáái mayaíyábáqáráq Áánûqtun-aurakaqa waayúkama yemá tigaeyábá íma ígáae téq kéténe.

³ min-áté-wátáágón áaimma ketáá túnnataama Mótetini óípi yawááq uráinikaa umá yawááq immá Áánûqtunopake nékaq máa-yuyaba mirá kéiyé. miráuma yemá min-ókómá min-áípiké yimmá íma kanaaráq aónanoe.

⁴ ánibo Tááqtaama maa-márábí uyátárai-nakoma wemá árain-aimma aónaiyaba yeqtí yúramma mamá karopamá yíkaraiye. miráipoaqta itáíq-itaiq íma kéo-kayukama min-ókómá

yekáq tágaimma íma kanaaráq aónanoe. Ítu Káríqtoni tágama-yataakoma íma kanaaráq aónanoe. ániibo Ítu Káríqtoma wemá Áánûqtugaraq mimóráé.

⁵ waabá-káyúkátí yúrikaq Ítu Káríqtoqtaba kêtunatae. ketábátáámá íkêtunatae. abo ketáámá paá kaqtó-wayukataama Ítuqtabagaraq keráwáqtábágaráq mayaímá kémayaunatae.

⁶ Áánûqtu tiráiyie: “ókómá yuwaíyana kumayuqnóbáqá tágaino.” téna tiráitana ketáái tirunóbáqá kumayuqá aúkáimma Áánûqtuni ókómá kêtagaiye. wení ókáráq tágama-yataakaraq Ítu Káríqtoni oíkaq ketáámá mamá karátíkáitaqtaa káonaunatae.

⁷ miráimanibo anómma tímikai-qtataaqa Ítu Káríqtoma maami-túráqtáá máunaraq tímikaiqtaae. ketáái túgoma miráuma mararáké-táápéqá tarôq umáranikaa kéiyie. ketáámá káonaunatae. ketáámá mara-táápékáá umá ketúgoma aqnúnîq kéipoana akoqnáágoma ketirunóbáqtáá Áánûqtunopake kéitana keqtááyábá keqtááyôpakemma íkéiyie.

⁸ ketáámá máqten-aukapakemma tú-tiqa matáunamanibo keqtáámá íma yatákáae. ketáái taíbaq-umaamma matáunataamanibo íma aónarauna-yataaqtabataa ketáámá paá awé kéunatae.

⁹ waayúkama keqtáámá táiq kéumatikaaqtaamanibo keqtááyôpakemma Áánûqtuma íma keqtáá tiyúkaiqtaae.

¹⁰ ímibo ketí túrake abugómá Ítuqtaba kêtima-timiye. abo min-ábúgómá óq-wayukagaraq Ítuqtaba kêtima-yimiye.

¹¹ máqte-tupaama Ítuqtabama ketáámá púyôwaniq kéunatae. miraúma ketáái tútiq-yataaqtabama waayúkama Ítuni mái-akoqnaama káonaae.

¹² ketáámá puyónúna-waaqokaq kéyunaboaqtaa keráwáqá aúwaraimma Ítunopake kanaaráq mayánoe.

¹³ owé. ketáámá Áánûqtuni wataágoma agamatá-kánnáábí tiráiniq umá ketáái táaikoma itáiq-itaiq iyábámá mórai q kéiyie. maará kétiye:

“kemá itáiq-itaiq kéepoaq tiráune.”

téna mirá kétiye. miráuma ketáámá miraráá umá máunatae. itáiq-itaiq kéeqtaaboaqtaa kêtunatae.

¹⁴ itáaro. Áánûqtuma náawabi uyátárai-naqa Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraimma wemá Ítute keqtáágáráq pukáanabikeqtaa mamá itó-umatikanoqtaae. keqtáágáráq keráwákáráq wenôpaqa Áánûqtuma tiwéqmenataa uwíniye.

¹⁵ ketáámá nôrawabi kéeqtaama keráwátábátáá túyánámmá kéitaunatae. máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma yímî-kayukama weqtábá yimuqá kémareta wení tágama-yataaqtaba tínoe.

¹⁶ miráuma ketáámá íma áráwáá kéunatae. ketúgoma máqte-tupaama uyátá-maqma aqnúnîq kéimanibo ketirun-iyápógómá uyátá-maqma akoqnáá kéiyie.

¹⁷ áraimma ketáái ummaa-yátáákómá maa-marábímmá pááqyamma wáena ayáqtáá-kanaaraq íma wániye. ketáái ummaa-yátááqá maa-marábíqtábámá watúq-watuq umá wáitagama-yataaqtaba yokaa kéumatikaiqtaae. mi tágámá-yátááqtábábóaqtaa ketáái ummaa-yátááqtábámá íbêqa “pááqya-qtataare” kêtunatae.

¹⁸ miráitaqtaa waayúkama kanaaráq aónaa-qtataaqtabama ketáámá túyánámmá íma kéitaunatae. abo mi-qtáatáákómá pááqya-kanaabi paá ánataginiye. miráimanibo waayúkama kanaaráq íma aónaa-qtataaqtabama túyánámmá kéitaunatae. abo mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaq watúq-watuq umá wániye.

5

¹ ketáái túgoma miráuma tabaráábe-naupaq pááqya-kanaabi máunaikaa kéiyie. ketáámá kéitaunatae. tabaráábe-namma ánataginaqtaama ketáámá Áánûqtunopake aúge-namma

mayánúnatae. min-áúgé-námmá waayúka imá tarôq ínômanibo Áánûqtuma tarôq umákaimma aúge-tutaama wení márûpaq mayánúnataama matúq-matuq umá mánœ.

² íbêq-kanaaraq maami-túrâqtáá máeqtaama taáma kémareqta aúge-tuyabataa tikaíkâae téqtae kêtunatae.

³ ketáámá Áánûqtuni márûpaqo úyônánataama ketáái tirun-íyápógómá óq-tuwaratitaa mayánîmanibo

⁴ íbêqa maa-túrâq máeqtae ketáámá Áánûqtuni márûpaq uwíyábámá ôriq umá kêtikaitaqtae anómma taáma kémaraunatae. íbêq-tugotaama puínana anaaékaqa ketáái tirun-íyápógóqtábátáá íráqômma uyátá-maqma óq-auwaratima mayánîqtaba kêtikaiqtae. ketáái puí-túgótáámá káqon-auwaratigote wenamí-kenamin íyana aúge-tuwaratigotaama matúq-matuq umá mániye. minnýaba ketáámá timuqá kémaraunatae.

⁵ miráuma Áánûqtuma keráwáqá maaminnýaba mamá yokaa kéumatikaiye. wení Aokaq-Áágómá awaaméqá tímikaipoaqtae mi-qtátáákómá yínîqtabama akoqnáá umá kanaaráq itánúnatae.

⁶ miráuma puíyábámá ketáámá íma ikatîq kéunatae. ketáámá káonaunatae. íbêq-turaq máeqtaama ketáámá uyátárai-nakokaq ímáunatae.

⁷ ketáái túrapikemma íma káonaunataamanibo ketáámá Áánûqtukaq itáiq-itaiq únnataama maami-qtátááqtábá “áraine” téqtae kéitaunatae.

⁸ miráuma puí-yátááqtábámá ketáámá ikatîqa ikéunatae. owé. ketáámá maa-tútáámá paábaq yuwéqtae uyátárai-nakote ko yagarooqtaanatóámá keqtáámá uyátá-maqma íráqôniq umátikaniqtae.

⁹ miráimanibo ketááma maa-márábí mánunataabi wení márûpaq mánunataama wekâq mamá timuqá marakánáqtae kéunatae.

¹⁰ itáaro. mi-kánáámá yínaqtaama ketáámá máqtemma Ítu Káríqtoni yainái-ábíqtátágóni aúbâq itó-onunatae. mi-kánáaráqá ketáámá móra-mora-yuma meyámmá mayánúnatae. íráqôn-aaíqtaba maa-túrâqá tarôq únnataama íráqô-meyamma mayánúnataama táí-aaíqtaba maa-túrâqá tarôq únnataama táí-meyamma mayánúnatae.

¹¹ itáaro. min-ákóqnáá-yáínái-kánáámá yínîpoaqtae ketáámá waayúkayaba ikatîq kéeqtae káqo-yuma timá-yimiyaba maqmá káonaananatae Ítuma yeqtí kúmiq-yataapike yemmá yiwirániye. Áánûqtu ketáaimma aónatukaiye. keráwákárâq ketáaimma keréwáqti tirukaké kéitaae.

¹² móragaraq ketáái tíwîqa múte kéyauyunataabiyo? ímibo keráwáqá keqtááyábá timuqá maraígâae téqtae kêtunatae. ánibo mi-káyúkámá máqten-aiqtaba kêteta mirá-oyuyaba kanaaráq yauwéqma timá-yimigaae téqtae kêtune. mi-káyúkámá móra-waigomma aónaawana yeqtí yúraqa íráqôniq éna kéitaawana yeqtí yaákaq íráqôniq kêtata wenáama yemá kéitaae. miráimanibo wenarunóbákémmô yin-ááímmá aónama arútáaro.

¹³ yaímma keráwápíkémmá téq ketáái táagoma Áánûqtaba paá “neginaagí-aîne” kêtemanibo ketáámá mirá téqtae keráwáqtábátáá túyánámmá kéitaunatae.

¹⁴ ketáámá nôrawabi únnataama Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá mamá mirá-umatikaiqtaqtae mirá kéunatae. Ítu Káríqtoma máqtemma keqtááyábá pukáitaqtae kéitaunatae. ketáái táí-aaikoma mimórá táoqa wemá képuitana ánataguraiye. miráuma máqte-kayukama paá yenamáárîq yetábá mamá íráqôniq íyábámá Ítuma mirá íma ígâae téna kêtíye.

¹⁵ ímibo máqte-kayukama wemmá amuqá marakaígâae téna kêtíye. yeráwáqtábámá wemá púítana Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

¹⁶ naayóbáqá ketáámá Ítu Káríqtomma íma aónaraunaraqtaama maa-márábí-káyúkárâá umá wemmá aónaraunatae. miráimanibo íbêqa kéitaunataama wemá keqtárâá umá

waayúkama íma máqe-urayie. ánibo ketáámá maa-márábí-káyúkaráá umá waayúkati táí-ainabi íráqôn-aiiqtabama ítiraunatae. ímibo

¹⁷ móra-waigoma Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéitanama Áánûqtuma wení arunóbáqá mamá aúgeniq kéumakaiye. wení naayón-ááíkmá ánatagitana aúgen-auwaraimma áaimma átáma kémayaiye.

¹⁸ naayóbáqá waayúkama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá íma máqe-uraakaqa Áánûqtuma maami-máqté-qtátááqá mirá-urayie. minná wemá waayúkama wekácq yauwécqma yiwíqmena uwíyábá Ítu Káríqtomma timákariye. mikáké wemá káqo-yuma wekácq yauwécqma yiwíqme íyábá keqtáámá aúyakaiye. miráitana ketáái táagoma maará-urayie.

¹⁹ waayúkama Áánûqtukaq yauwécqma yiwíqmena íyábá Áánûqtuma Ítu Káríqtoni arunóbáq máitana maa-márábí kukáiye. náayuwabi yemá maamin-áímmá ítáa-yuma Áánûqtuma yeráwáqtí kúmiqtabama íma agayániye. ánibo mi-kátáámá keqtááyábá “kanaarácq tínoe” téna Áánûqtuma kamuqá ítátimikaiqtae.

²⁰ márûqtaba-maruqtabama kemmá Ítu Káríqtoma timátikaraitaq maamin-áímmá kétune. ketí tóyauqnapoma Áánûqtuma keráwáqá kétaayaiye. Ítu Káríqton-awikaq téq máqtemma kétima-yimune: “kúmiq-yataapike waeréraq Áánûqtukaq yauwécqma yero.” téq kétima-yimune.

²¹ abo Ítu Káríqtoma kúmiqqa íma wáinana Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamé wemmá ámikaiye. miráuma ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabiqtaa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá kanaarácq mánunatae.

6

¹⁻² ketáámá Áánûqtuni mayái-wáyúkámá keráwákácq inaa kétunatae: “maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtuma keráwáqá kétimimma paábaq íma yúwáaro.” téqtaa kétima-timunatae. abo Áánûqtuma wení watáama agamatá-kánnáábímmá maará kétiye:

“íráqô-kanaaraqa keráwáqtí táama ítaraune. mi-kánáaráq kemá keráwáqá aúyatikareq keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiráiyábámá kemá tíwáqnaa uráune.”

téna Áánûqtuma wení watáama agamatá-kánáábímmá kétiye. ítáaro. íbêq-kanaaraqa Áánûqtu keráwáqá tiwiránéna yokaa kéiyie. owé. íbêq-yupaama keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiránáae téna kéiyie.

³ miráuma maami-qtátáákómá Áánûqtunopakemma waayúkama mamá yáináimma mirá-qtátááríq íma kéunatae. mirámô onayábátáámá waayúkama ketáái mayáiyábámá téta “yemá aammá kárabaae” téta íma kanaarácq tínoe.

⁴ abo ketáámá Áánûqtuni mayái-wáyúkámá máeqtaa ketáámá nôrawabi onayábátáámá Áánûqtuma mamá amuqá maraíkáae téqtaa kétunatae. ketáámá tú-tiqa kémayeqtaa ummaa-yátáákárácq matáunatae.

⁵ yemá keqtáámá tebûqa kétumetataa ánná-naupaqa tiwíqma tíkaraaqtae. taígani-kayukama áíkuteta keqtáámá íyámma umátikaraaqtae. ketáámá kamáa káeqtaa taígani-nokaamma túmá íma waéqtaa taíbaq-yupaama aáwaqa íma naráunatae.

⁶ miráimanibo ketáái táaikoma kúmikaraq íma wáqe-urayie. ketáámá kaayoné kéeqtaa waayúkayaba yaákare yiwé uráunatae. tirummá árainimma yímikaune. Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátikenataa wení Aokaq-Áágómá itái-yátáákárácq akoqnáágaracq tímikaiqtae.

⁷ ketáámá árain-aimma tiráunanataa ketáái arupú-aaikoma iyebóráá uráitaqtaa namuro-wáyúkámá tiyááneparabi tiyáánurapaqtaama ááíkaa uráunatae.

⁸ yaímma-taoqa waayúkama keqtááyábá íráqôn-aimma kéteta yaímma-taoqa táí-aimma tiráae. yaímma-taoqa ketáái tíwíqa múte kéyauyeta yaímma-taoqa timá tigaerácq tíkaraaqtae.

ketáámá árain-aimmo kêtunataama yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá túbi marétataa ketáái táayabama “makatí-áiné” téta tirááe.

⁹ waayúkama yemá tíwîqa ítaretamanibo keqtaáyábámá téta “yeqtí yíwîqa íma wáiyee” téta tirááe. yemá keqtaáyábámá “képuyoe” téta tiráámanibo ketáámá maakáqá wamá máunatae. yemá keqtaámá ayáá atikaraqtaamanibo ketáámá íma tíkamma pukáaqtaae.

¹⁰ ketáámá tiruqtabátáá uráunamanibo mimórá táoqa uyátárai-nakoqtaba timuqá kémaraunatae. móneqtabama ketáámá áwáyoq-wayukaraa máunataamanibo watúq-watuq umá wái-yataaqtabama waayúkama mamá oóta-kayukaraa umáyíkaraunatae. ketáái oótamma íma wáimanibo máqte-qtataaqa Ítu Káríqtoqaqa ketáái minnáe.

¹¹ Korítiani-marupaq ketíbâqawaayuo, maamin-áímmá keráwáqtôpaq agayáunataama ketáái tirunóbákéqtáá kéwiye.

¹² ketáái tibâqawaayuo, keráwáqtábámá ketáámá tirummá timí-yátááqá íma yáqtoqaunataamanibo keqtaáyábámá keráwáqá tirummá timí-yátááqá yáqtoqaee.

¹³ ketáái iyápógoqtaba túnnaiqtaa umá maamin-áímmá kétima-timunatae: “keráwáqtí tiyáamma keqtaáyôpaq árúqtuweraq ketáámá keráwáqtábá tirummá timúnnaiqtaa umá keráwáqá keqtaámá tirummá tíméro.” téqtae kêtunatae.

¹⁴ íbêqa ókaraq kétima-timunatae. minná itáíq-itaiq íma kéo-yutema yagaroqtamá mayaímá mayaiyábámá íma maqmá aónaaro. íráqô-qtataakaraq kúmiq-yataakogaraqa mórahi íma kanaarâq yagaroqtamá wíyóye. mimórá táoqa tágama-yataakaraq kumayuq-yátáákárâqá mimóráíq íma íyóye.

¹⁵ móraiq umá Ítuyaa Tááqtaama náaraq umáwaq mimórá-yúyánákâq maraíyóyô? móra-waigoma Ítukaq arummá ámî-waigoma náaraq umáwaq arummá íma ámîn-nakotema yagaro-qtáníyô?

¹⁶ ketáámá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni anó-monoq-namma máunatae. ketáámá Áánûqtuni anó-monoq-nakotaama óqtakarabi yaataq tarôq uráa-qtataakotetaa kenaarâq anón-anon-aimma tenúnataabiyo? ímiye. abo Áánûqtuma wenamáárîq naayóbáqá agamatá-kánnáábímmá tiráine:

“kemá yeqtí yirunóbâq maéq yeráwáqtê uréire ónúne. kemá yeqtí Áánûqtu máenata yemá ketí waayúkama mánoe.”

téna kétena

¹⁷ káqon-aimma tiráine:

yeqtí aúkâpikemma yuwéraq yetôpake yatáqma nékaq máero. yaímma-yataaqa óqa uyátárai-nakokaq amíyamma íma ánekuiyaqa kemá keráwáqá tiwiránúne.

¹⁸ kemá keqtibomá máenaq keráwáqá ketáanimaarabi ketiyáámûmaqa auránoe.”

téna Áánûqtuma tiráine.

7

¹ ketí tíkâi-tibaqawaayuo, mirá téna tiráimma keqtaárâq anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiqtae. miráipoaqtae ketáámá ketáái túgonabi tirun-iyápógómmá mamá táíq i-qtátáákónôpakemma waeránátae. Áánûqtuma wetábá ikatîqtae únna-naqa máimma we-qtábá aokarîq umá máiyabaae téqtae ketáámá mánatae.

² móragaraq kétima-timunatae. keráwáqtí tiyáamma keqtaáyôpaq yaíkáráaro. ketáámá keráwáqá íma mamá táíq umátikeqtae tú-tiqa í-yátááqá íma tímikaunatae. aati-aatimá ketáámá keráwáqá íma komarummá uráunatae.

³ mirá téq túnnama keráwáqá íma tigaaerâq mamá kéticaunamanibo mirá téq túnnama kemá ketirummá keráwákâq kétimeq maamin-áímmá naayóbáqá timá tímikaunnae. ketáágárâq keráwákárâqá puyónúnataabi tú wamá mánunataama mimórá-túyánákâq áíkuma mánatae.

⁴ kemá keráwáqtábá kamuqá kéiteq keráwáqtí túma mamá kéuyune. keráwáqá kemmá umá tíqtaaiq kéo-kayukae. keráwáqtábábóaq kemá tú-tiqa kéitaqa timuqá kémaraune.

⁵ Maaterónia-marabaqa ketáámá tú-tiqa ôriq umá mataúnatae. miráitana ketáái tógoma íma kanaarác aagaráie. máqten-aukapaq ummaa-yátááqá wáqe-uráie. amegaa-túrátáámá ááiq-yataaqa abarokác káitana tirunóbátáámá ikatíqa í-yátááqá mirá-uraimanibo

⁶ Áánûqtu kégumena mi-káyúkámá náayuwabi yú-tirabi ummaa-yátááqá kémayaa-yuma yíwáqnaa kéie. Tááitati yayamá irénaboana kemmá umá tíqtaaiq uráie.

⁷ wemá íma paá yi-wáigómá mirá-uraibo wení wataágoma keráwáqtábá ti-wáigómá kemmá umá tíqtaaiq uráie. wemá keqtáá timá tímimma wemá keráwáqtê máitaqa keráwáqá wemmá umá aítaaiq kéeq keqtábá aónanaqtaa kéune téq tewana wemá timá tímikaiie. mi-kúmíq-yátááqá abarokác pááq uráiqtabama keráwáqá tiruqtábá urááe téna timá tímikaiqtae. keráwáqá keqtábá tiruqtábá umátíkáan-aimma wemá kétima-timitaqa kemá timuqá makáune.

⁸ ketí aúbama mi-kúmíqtábá naayóbáqá agatáunama min-áúbámá minnýabagaraq tiruqtábá uráamanibo minnámo yuwáunana uráimma minná íráqône. pááqya-kanaama kemá min-áúbámá yuwaíyábámá tiruqtábá uráunamanibo íbêqa kemá kéitaunama keráwáqtí tirummá í-yátáákómá íma ayáqtáa-kanaaraqa wáqe-uráie.

⁹ íbêqa kemá timuqá kémaraune. nôraq itarác timuqá kémarauno? keráwáqá íma timuqá máráaqtababiyabo keráwáqá waeréq aúgen-amma matáatababoaq kemá timuqá makáune. keráwáqtí tirukómá Áánûqtumma ákáiniq káitapoq keráwáqá tiruqtábá urááe. miráuma ketáámá keráwáqtí itáiq-itaiq í-yátááqá íma mamá táiq uráunatae.

¹⁰ arummá í-yátááqá Áánûqtuma mamá abarokác i-wáigómá waayúkama keqtáámá tirummá mamá kéwaeráie. mirái-waigoma Áánûqtuma keqtáámá kanaarác tíwáqnaa íniye. minnýabama ketáámá timuqá kémaraunatae. miráimanibo ketáámá maa-márábí-káyúkaráá umá tiruqtábátáá onnamá minnágoma keqtáámá tíkamma puíníqtae.

¹¹ keráwáqtí tú-tiqtaboana íráqô-qtataariqa keráwáqtábá Áánûqtuma umátíkáimma aónaaro. tú-tikakemma nói-qtataarabi abarokác iqtábámá túyánámmá itáaro. arútama yabi-í-wáyúkámá aúkááe. keráwáqtí otaammá íma wáitaq tiráátiyabataa urááe. keráwáqá iyánáaq kéeq náayuwabi otaammá kutáa-yuyabama tíyamma umá yíkaraae. keráwáqá kemmá timónaiyabama wagéatikeq urááe. otaammá kúyo-yuma keráwáqá yemmá anónnáma táí-meyamma yímikaae. miráuma minnágoma keráwáqtí íráqôn-aaimma kétiraatinataa keráwáqtí tigaae-yátááqá íkewáie.

¹² min-áúbámá kemá agatáunama miráuma íma kúmiq-narabi otaammá kutái-waigoqtaba agatáupo keráwáqtábá agatáune. min-áúbámá keráwáqá kéyorauteqa Áánûqtun-aurakaqa áraimma itáamma keráwáqá keqtáá tirummá tímikaaqtae.

¹³ minnýaba ketáámá umá yíqtaaiq kéunatae.

Tááitati wemá keráwáqtábá tááugaa kétenama amuqá kémaraitaqtaa ketáágárácá timuqá uyátá-maqma makáunatae. íbêqa keráwáqtábámá wemá kaayaq-áúyánámmá íkétáie.

¹⁴ taígani-taoqa keráwáqtí tumá mamé uyúnayabama íbêqa keráwáqá wemmá aráátiraamma keráwáqtábá kemá túma mamé uyúnna íma arábaraune. kéma túma maméq uyún-aikoma áraimma abarokác uráie.

¹⁵ ániibo Tááitatima wenáama yaguyaqtukáaqtaba aákaq matokéna keráwáqtábá arummá kétimiye. keráwáqá wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaq uréq tikaq múte ákaraae téna kétéie.

¹⁶ keráwáqtábá kamuqá káitatuwepoaq kemá timuqá ôriq umá kémaraune.

8

¹ ketáái tibâqawaayuo, ketáámá Áánûqtuni íráqô-qtataakoma wení waayúkama maakác Maateróniabaq áíkuyo-yuraq miráiqtaba timá-timenaqtaa kéunatae.

² mi-káyúkámá yemá anómma makatí-yátááqá mayéta yútiq-yataaqa taíganimma matááe. miráimanibo yemá Ítuqtabama yimuq-yatááqá ógiqma kémayaae. yemá ôriq umá áwáyoqa

máqe-uraamanibo yemá aáwarabi unáákáqtôma íma makáawata ítaretaboata yíwáqnaa í-yátááqá áwáyoq-wayukama Yérútáárebaq máa-yubaq yúwáawana uráiyie.

³ yeqti oótapikemma taíbaq kéyime. mirá kéeta ketáa yemmá yimónáúnataama yemá aqtórárîq o-qtátáákárâq kéyime. minnárakemma yemá anónnáma yauwéqma íma mayaígónîq umá kéyime.

⁴ áraimma yemá yeqti mónerabi oótamma Yérútáárebaq áwáyoq-wayukama yimíyábámá keqtaárâq inaa téta ítama aónaraae.

⁵⁻⁶ ááqibo yemá taíbaqo yímemma ketáámá íma yimónaraunatae. áqnáabaqa yemá yenamáárîq yetábá uyátárai-nakomma ámîqtuweta mikákémmá yenamáárîq yetábá Áánûqtuma akáinaiq íyábá keqtaámá tímikaae. Tááítatima wemá keráwáqá koma kétimonenama keráwápíkémá keráwáqti amí-yátááqá Áánûqtuni waayúkayaba Yérútáárebaq máa-yuyaba wemá áaimma átâma áíkaiye. íbêqa maamin-áúbámá keráwáqtôpaq maména kéwiye. miráuma maami-máyáímá mamá ánataikaae téqtaa timá ámikaunatae. miráuma wemá keráwáqti amí-yátááqá mamá yorupáina-waigoma keráwáqti amí-yátáákómá keráwáqti tirukaráq kéyime téna yiráátiniye.

⁷ keráwáqti íráqôn-aimma anóne. ánibo Ítukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraae. íráqôn-aimma kétéwana keráwáqti itái-yátáákómá anóne. keráwáqá tirummá keqtaá tímêqtababoq arútái-qtataariq ínêq kéoe. keráwáqá taíbaq matáawaqtaa keráwáqti paru-yátáápíkê uyátâmaqma yimígáae téqtaa kétunatae.

⁸ minnáyaba kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo kemá máqtemma Áánûqtuni waayúkama maakâq paá yimónáunama taígani-qtataaqa miráuma kéyimewaqa kemá keráwáqá tirummá yimíyábá makâqma kétimonaune.

⁹ Ítu Káríqtoma keráwáqtábá arummá tímîmma káonaae. wemá máqte-qtataaqa makáimanibo keráwáqá mamá íráqônîq umátikaniqtabama wemá áwáyoq-naqa maa-márábímmá aúkaiye.

¹⁰ írêq-karitimaatiraqa keráwáqá áqnábâriq umá Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá Yérútáárebaq máa-yuma yíwáqnaa ínêq túyánámmá ítaraae. miráitaq yetôpaqa aáwakaraq monekaraq yúwáawana uráiyie. miráitaq íbêqa maará kétune.

¹¹ nóinawabi áaimma átâreq mamá ánataraaqtabama taâkaq márâaro. minnâ íráqô-qtataare. miráinaq nôraq umáwaq kanaarâq keráwáqá yimínô? mûtûq yímero.

¹² waayúkama náaraq umáwabi mûtûq yímemma minnâ íráqône. ketáámá nôraq umáwabi matoráunataama Áánûqtuma káonena íma matoráuna-yataaqtabataama minnâ “yímero” téna íketiye.

¹³ maamin-áímmá tennayábá keráwáqá taíbaq yimíyatawaq tébakaq Áánûqtuni waayúkama pááqyamma yimínoe téq íma kétune.

¹⁴ ímiye. máqte-kayukama náaraq umáwabi mûtûq yimínêtama yímero maa-kánáárâqá keráwáqá Korítianibaq-wayukama taíbaq kématoraanibo Áánûqtuni waayúkama Maateróniabaq máa-yuma yemá yenamáárîq aáwaqtababi moneqtaba kéoe. anaaékaqa yemá taíbaq mayaíyaqa keráwáqá tíwáqnaa íyábá íyatama yemá keráwáqá tíwáqnaa ínoe. miráráa umá keráwáqá wenáwáqnaa-wanawaqnaa oro.

¹⁵ Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará téna kétéye:
“min-nákómá náawabi taíbaq mamá áíkui-waigoma mórâma áábátákárîq íkétana min-nákómá náawabi pááqyamma mamá áíkui-waigoma umaatamá kémaiyaie.
téna mirá kétéye.

¹⁶ Áánûqtuma Tááítatimma mamá keráwáqtábá arummá tímí-nâqá aúrâkaraiye. minnáyaba kemá Áánûqtukaq timuqá kémarâune.

¹⁷ ketáámá Tááítatiqtaba maamin-áúbámá maména keráwáqtôpaq wíkâae téqtaa kétunanataa wemá ôriq umá kákaiye.

¹⁸ ketáámá Tááítatite yagaroqtamá móra tîbâqawaaraa-naqa timákaunanataa mibáq kéwiye. wemá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkáráq kêtítataboata taígani Áánûqtuni waayúkabikemma wemmá wenóíkaq káonaae.

¹⁹ Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá yemá wemmá ketáátê wiyábámá taígani-kayukabike aúyarakaraae. wemá áwáyoq-wayukama itáíq-itaiq kéo-yuma Yérútáárebaq máa-yuyaba amí-yátááqá yorupaíyábámá wemá Tááítatima áwáqnaa íniye. miráinata óq-wayukama Áánûqtuni waayúkama wenáwáqnaa-wenawaqnaa ínéta aónéta Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.

²⁰ kaayaq-nákórátá yagaroqtamá mamé kéwiyatama waayúkama téta “maami-táíbáq-mónéqá yuwáunanataa wimmá íarutainiq únntaa” téta kanaaráq ítinoe.

²¹⁻²² Áánûqtun-aurakakaraq waayúkati yúrakakaraq arútáiniq ónáqtaa kéunatae. miráitaqtaa maami-kááyáq-nákátê yagaroqtamá wínîmma káqomma móra-naqa ketáámá kêtímakaunatae. taígani-taoqa wemmá makáqma aónáunataama wemá aati-aatimá yíwáqnaa íyábámá ôriq umá kákaiye. íbêqa wemá keráwáqtábá kamuqá kéitenaboana uyátá-maqma yíwáqnaa íyábá kákaiye.

²³ Tááítatima ketíbárawaama keráwáqá tíwáqnaa íyábá ketê mayaímá yagaroqtamá kémayaiye. ánibo káqomma maa-kááyáqá tîbâqawaaraa-nakama yenákámá Áánûqtuni waayúkama áikuyo-yuma timáyikaayata kéoye. min-nákámá miráuma Ítu Káríqtoni tágama-yataakoni amammóye.

²⁴ yemmá keqtirummá yimígónîq umá yímero. mirámô íyatama máqtemma keráwátábátáá túma maméqtaa uyúnntaama minná “áraine” téta tínoe.

9

¹ Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaqa yíwáqnaa íyábámá kemá keráwáqtábá íkétune.

² keráwáqá yíwáqnaa ínéq oqtábámá kemá kéitaune. kemá keráwáqtábámá Maaterónia-wayukaraqa túma mamé uí-áímmá tiráune. maará téq timá yímikaune: “ketáái tîbâqawaayuma Karíki-marabaq Korítiani-marupaq máa-yuma yemá írêq-karitimaatiraqa yíwáqnaa ínéta yokaa uréta paá yokaa umáae kéuyoe.” téq timá yímikaune. keráwáqá yíwáqnaa ínéq yokaa uráataboana yemá mamá yíwáqnaa íyábámá yíkaraiye.

³ íbêqa kemá kaumo-wáyúkámá timáyikaunata keráwáqtábátáá tú mamé uí-áímmá túnnayabataa “árainabiyo?” téta itáneta kéoe. keráwáqá keráwáqtí amí-yátááqá yokaa umá mánoe téq timá yímikaune.

⁴ miráinata anaaékaqa Maateróniabake-kayukama yemá ketê yagaroqtamá uréta timónáiyamma keráwáqá yokaa íuraiyanama ketáái tigaemá anómma wániye. ketáámá keráwáqtábámá túma mamé uí-áímmá timá yímikaunatae. miráimanibo keráwáqá yokaa ímo uráiyana keráwáqtí tigae-yátáákómá ketáái tigaemá uyátá-maqma anómma wániye.

⁵ miráuma maami tîbâqawaaraa-kayukama áqnáabaqa keráwáqtôpaq íyamma minná íráqône. mi-mónéqtábá yiménúne téq timá akoqnáá uráamma yemá keráwáqá tíwáqnaa umá mamá yorupánoe. miráuma yokaa kéinaraq kemá ko yamá ónúne. amí-yátááqá áqa yokaa uráiyana Yérútáárebaq máa-yuma yemá “keqtáá timínéq kéoe” téta itánôwaqtaa ketáámá keráwáqá íma tiyárekaq yoráunaqtaa mirá kéoe.

⁶ taákaq maannáyaba máráaro. náawabi yópi pááqyan-anayumma uqmaréna-waigoma pááqyan-aawaqa mayánîmanibo náawabi taíbaq-anayumma uqmaréna-waigoma taíbaq-aawaqa mayániye.

⁷ miráinaq keráwáqá móra-mora-yuma nôraq umáwabi yimínéqa yiméraq móra-waigoma káqo-wamma ayárekaq íma yoraíno. náawabi yimíyábá amuqá márái-waigoma Áánûqtuma weqtábá kákaiye.

⁸ keráwáqá nói-qtatabi íya-qtataaqtabama taíbaq-tuyanamma íma ítáaro. Áánûqtuma keráwáqá nói-qtataaqtababi o-wáigómá uyátá-maqma timíniye. miráipoaq keráwáqá aati-aatimá káqo-kayukama kanaaráq yimínoe.

⁹ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáabi mirá téna kétiye:

“wemá áwáyoq-wayukama taígani kéyimitana wení kaayoné-yátáákómá watúq-watuq kéiye.”
téna Áánûqtuqtaba kétiye.

¹⁰ waéqma itai-áímmá ítáaro. ányumma úbî-waigomma Áánûqtu wemmá ányumma kámiye. mikáké ányumma úbî-waigoma anaaékaqa aáwaqa mamá kénaiye. miraráá umá Áánûqtuma keráwákáráq timínaq keráwáqá kanaaráq kaayoné-yátáákómmá ubínoe. mikákémmá kaayoné-yátáákómá taíganin-aramma pááq ínoe.

¹¹ Áánûqtuma keráwáqá umaatamá timínaq keráwáqá aati-aatimá káqo-yuma yímîqma kanaaráq ínoe. miráuma mi-káyúkámá yemmá keráwáqá yíwáqnaa o-yúmá Áánûqtukaq “tíkáiye” téta kerawáqti amí-yátááqá yemmá yímênatataama tínoe.

¹² káqo-yuma yimíyábámá mirá-uraiye. keráwáqti amí-yátááqna pó Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaq máa-yuma yíwáqnaa íyana keráwáqti amí-yátááqtabámá yeqti yimuq-yatáákómá yuwáaqma wéyáwé íniye. mirá-iyaqtabama yemá taígani-taoqa Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe.

¹³ miráinata ókaraq keráwáqti amí-yátáákómá yemmá yirááténama minná Ítukaq keráwáqti itáíq-itaiq í-yátááqá árai-qtataare. keráwáqá yemmá kéyimiyatama káqo-yugaraq Áánûqtukaqa “tíkáiye” tínoe. keráwáqtabá yemá téta “átê-wataama kéitepoaq mirá kéoe” téta tínoe. ániibo taíganimma keráwáqá yíwáqnaa oqtábámá yemá Áánûqtun-awiqa múte yawwínoe.

¹⁴ anómma íráqô-qtataakoma Áánûqtuma keráwápí makáitataboata yemá máqtemma keráwáqtôpaq yínéta kéoe. yemá keráwáqá yirummá kétimeta keráwáqtabá nunamummá tínoe.

¹⁵ Áánûqtuni anómma timí-yátááqtabámá wekáq “tíkáiye” ténátae.

10

¹ kemá Póroma íbêqa Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákáráq kétima-timune. kemá nékaq máeqa akoqnaá-aimma kétima-timunamanibo kemá keráwáqte máeqa aqnún-áímmá kétima-timune téta yaímma-yuma kéte.

² kemá keráwákáq inaa kétune. keráwáqtôpaq onnamá kemá keráwáqá akoqnaá-aimma mamá timá-timiyabama íoro. kemá akoqnaá-aimma tíyábámá kanaaráq kéitaune. ániibo yaímma keráwápíkémmá téta keqtaáyábámá “maa-márábín-ááímmá kéwaraae” tiráamma min-áímmá íma áraíne.

³ ketáámá maa-márábíqtáá máunamanibo maa-márábín-áímmá íma kéwaraunatae. miráuma maa-márábí-káyúkámá ááíqa kéowaqtaama ketáámá ááíqa íkéunataae.

⁴ ketáái iyebógómá maa-márábí-káyúkátí iyebógóráá íma uráiye. táígo-qtataakoni tí-kúrúmá yawitíníqtaba ketáái iyebógómá Áánûqtuni akoqnaárake kéiye. ketáámá unítíq-aikaraq

⁵ yúma mamé uí-áikáráq kéywarapaunatae. máqte-qtataakoma Áánûqtumma aónaiyabama aapi aúyaráimma ketáámá kéywarapaunatae. máqte-tuyanamma yatamma yáqtoqmataa mamá Ítu Káríqto tiníq umá kéwaraunatae.

⁶ yemá náayuwabi yeqti yóyaukakemma téta “ketáámá Ítu Káríqton anaaé kéwaraunatae” kététemanibo wemá tiníq íma o-yúmá ketáámá yemmá táí-meyamma yiménáqtáa yokaa kéunatae.

⁷ Korítiani-marupaqa keráwáqtí túrakaqa nói-qtataarabi abarokáq uráiqtabama aónaaro. min-nákómá náawabi téna “kemá Ítu Káríqtonnamune” tinnawaigoma maannáyaba aákaq maraíno. ketáágáráqá Ítu Káríqtonnamunatae.

⁸ kemmá Áánûqtuma náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áímmá ôriq umá túnnama paá taákaq máraaro. kemá keráwáqá mamá akoqnáá ónáápoaq mirán-áímmá kêtune. aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá yawarápanaaq mirán-áímmá kêtune. ániibo ketááyabama tigaemá íkeune.

⁹⁻¹⁰ min-nákómá téna “Póroma wení aúba-wannaanapo keráwáqá mamá ikatíq umátikanena kéiyé” tinnama minná íma árain-aimma kêtíye. kemá itáunama yaímwayukama keqtábá téta “wení aúba-wannaagoma anómma akoqnáá-aimma kêtimanibo wemá paá pááqyamma aqnún-náqá máitana wenáagoma íma kateko kéiyé” téta keqtábá kété.

¹¹ mi-káyúkámá yemmá keqtááyábá maará téraq timá yímero: “Korítiani-marupaq yemá íyamma yeráwáqtí yáaikoma miráuma népaq máeta aúbabi agatáánîq íniye.” téraq timá yímero.

¹² mi-káyúká yemá yetábá anón-aimma téta yeqtí yúma maméta uyátáaniq umá ketáámá íma mirá-onunatae. yemá yenamááríq yeqtí ámáan-ainapo yetábá maqma káonaae. neginaagí kéo.

¹³ ketáámá túma mamé uí-áímmá ókaraq-okaraq umá tíq-tiq umá íma tenúnatae. ketáámá Áánûqtuni ámáan-ainapo ketábátáá kenamááríq maqma káonaunanataa keráwákáq wení átê-wataama tíyábá keqtáámá Áánûqtuma mayaímá tímikaiqtaae.

¹⁴ aati-aatimá ketáái náápaamma Áánûqtuma tímikai-waigoni ámûraapaqtaa íkéunataamibo Korítiani-marupaq keráwáqtôpaq uráunataama Áánûqtuni náápaakon aménáápáqá uráunatae.

¹⁵ miráitaqtaa ketáámá yaímwayuma keráwápí mayaímá máyáaqtabama ketáái túma íma múte maméta kéuyunatae. ímibo keráwáqtí itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma anóniq ínnama aónanaqtaa kéunatae. ániibo Áánûqtuni ámáan-aimma keqtááyábá waráiyanaama keráwáqá tíwáqnaa umátaa átê-wataama mamé wéyáwé íyábátáá keqtáámá kêtikaiqtaae.

¹⁶ keráwáqá tíwáqnaa íyaqtaama átê-wataama Ítuqtaba uyátá-maqma népaq-marabiqtaa kanaarác timá-yimenunatae. káqo-nakoma áqa waabá-káyúkátí yúbáq timá yímikaina-marukaqa timá-yimiyabama ketáámá íketikaiqtaae. ániibo káqo-wama matáina-mayaiyabama ketáámá túma mamé uí-áímmá ítenunatae.

¹⁷ náawabi aúma mamé uí-áímmá tínénama uyátárai-nakoqtaba tíno.

¹⁸ abo mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyô-yuyabama Áánûqtuma íma kákaiye. mi-káyúkámá náayuwabi uyátárai-nakon-awiqa maméta úyô-yuyaba wemmá kákaiye.

11

¹ ániibo íbêqa áráwáá umá yaímwayuma wataama itáaro. yaímwayuma óq-wayukama téta “min-áímmá neginaagí-aine” tínoe.

² minnáe. waagómá ánáakoqtaba kárún-aimma tímákáinikaa umá Áánûqtuma keráwáqtábámá káqo-yuti minnáma maíyábá íma kêtikaitaq kemá kárún-aimma kêtimitikaune. keráwáqá paá Ítu Káríqtomma wenamá wenná maíyaba kêtikaiye. miráuma aúgen-inaarugoma waatê íma yagaroqtaréna awaikókáq áqnáabaq winíkáá umá keráwáqá mamá Ítu Káríqtomma aménáá kéune.

³ naayóbáqá irakabayaakómá Íbima kaaqaari-áínápó wemmá makákáine. mimórátái-yátáákómá keráwáqá mamá waéqma keráwáqtí túyánámmá Ítu Káríqtonopake mamá paábaq yuwayíyábá táaqa kégaiye.

4 min-nákómá Korítiani-marupaq wemá waabá-káyúkátí yúbáqá ketáámá Ítu Káríqtoqtaba timá-timunaiqtaa íma tiráibo wemá óq-aimma kétiye. wenôpake máyáan-aikoni áaikoma ketáámá timá-timunaqtaa kéitaan-aikoma ôrikaa umá mamé kéuyoe. káqon-aimma kéitaamma keráwáqtí taákoma agaro kéiyee.

5 mi-káyúkámá téta “Áánûqtuma keqtáá timátíkaraiqtae” téta kétémanibo yeqtí yáagoma ketáagoni ámûraaq wiyábámá íma itáíq-itaiq kéune.

6 kemá íráqôn-aimma waayúkati yúbáq íma kétéunamanibo itaí-yátááqá ketáámá kémayaunaqtaa keráwáqá máqtemma minnýababa ítama kétagaae. waabá-káyúkátí yúbáqá taígani-tupaama taígani-qtataaqtabataa timá tímikaunatae.

7 kemá keráwáqá waabá-káyúkáráq kétéma-timeqa móneqtaba keráwáqá íma ítama aónaraapoaq minnýababa keráwáqá pááqya-tiwiqa kéyamatimeo? kemá ketí túma mamé kuképoaq keráwáqtí túma múte mamé kéuyune. minnýababama kemá otaanáq kutáuno?

8 Áánûqtuni waayúkama káqo-kaqo-marabaq mórabi áíkuyo-yuma keráwáqtôpaq kéyunatama yemá kemmá móneqa yoqmá tíwáqnaa éta tímikaae.

9 kemá keráwáqtê máeqa aáwaqa nanúnayababi naammá waénúnayababama keráwákáq íma ítama aónaraune. Maaterónia-marabake tîbâqawaaraa-kayukama yemá kemmá tímikaae. mirá-oqtabama kemá keráwáqá íma mayaímá tíméq arátikaraune. miráitaq aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá káratikaune.

10 mútûq árain-aaikomma kemá Ítu Káríqtonopake matáunagaraq kétéma-timune. Áánûqtuma náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áíkón áaimma Karíki-wayukama ketôpake ímayanoe.

11 nôraq itaráq maamirán-áímmá kéténo? miráitaq kemá keráwáqá tirummá íyaq kétémino? ímiye. Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá tirummá kétémino.

12 miráimanibo kemá keráwáqtôpakemma móneqa íma mayánúnama mirá-onayababama mi káqo-kayukama náayuwabi waabá-káyúkáráq watáama te-yúmá yemá árainma íma kanaaráq mirá tínoe. minná “ketáái mayaígómá yeqtí mayaígótê móraiq kéiyee” téta árainuramma íma kanaaráq mirá tínoe.

13 yemá kaaqaari-tímáyíkaráí-káyúkámóe. keráwáqá kémakateta yemá Ítu Káríqtoni tímáyíkarai-kayukaraa kéoe.

14 minnýababama keráwáqá íma iyánáaq oro. Tááqtaama wemá waayúkati yúrakaqa mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakaa kanaaráq aurániye.

15 miráinata Tááqtaani mayaí-wáyúkámá yemá waayúkati yúrakaqa tímáyíkaraa-kayukaraa kanaaráq auránoe. abo íma iyánáaq oro. anaaékaqa yeráwáqá anónnáma táí-meyamma mayánoe.

16 naayóbáqá kemá maará téq timá tímikaune. yaímma-wayukama téta ketáayababama neginaagí-aine tiráámanibo keráwáqtí túyánápímmá mirá téqo kéiteqa paá neginaagí-nakon-aama itáaro. íbêqa túma mamé uí-áímmá pááqyamma tenúne.

17 maamin-áímmá kemá uyátárai-nakoni náápaakon aménáápáqá íma kágayaune. miráuma Korítiani-marupaq keráwáqtí aúkápikemma mi-négínáagí-nákómá wetábá taíbaq-aimma ôriq umá kétiye miraráa umá kemá tenúne.

18 óq-wayukama mi-qtátááqá mayáiyatababi mi-qtátááríqo í-yatabama yeqtí yúmo mamé uíyaqa kegáráq ketúma mamé uyónúne.

19 keráwáqá neginaagí-wayukati yáama kanaaráq kéitaapoaq ketáagaraq itáaro.

20 káqo-nakoma keráwáqtábá wení ánná-wayukaraa máigaae téna tin-nákón áama keráwáqá kéitaae. aáwaqa kámeq wemmá ayúwáawana keráwáqtí túyánámmá kéyabitiye. wemmá ayúwáawana wenaúma maména kéuyena anaaékaq keráwáqtí tóíqa yuraapániye.

21 kemá aqnún-náqá máepoaq keráwákáqá miráíyaq kéumatikauno? miráimanibo íbêq-kanaaraqa máqte-kayukama yeqtí yúma maméta kéuyoe. miráinaq íbêqa kegáráq neginaagí-nakora a umá túma maméq uyónúne.

²² mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyômma yemá Íbaru-wayukabiyo? kegáráq Íbaru-naqune. yemá Ítiráaeo-wayukabiyo? kegáráq Ítiráaeo-naqune. yemá Áábaraan-anna-wayukabiyo? kegáráq Áabaraan-annabike-naqune.

²³ yemá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukabiyo? kemá mi-máyáiyábámá uyátá-maqma íráqôniq kéune. ítáaro. taígani-taoqa minnýaba ánná-naupaq máqe-uraune. taígani-taoqa ketúraqa yátarakekaraq tebûqa yimí-ánnárákékáráq tíkakaae. miráuraamma taígani-tupaaboq kemá kanaaráq minnýabama íma yorautónúne. taígani-taoqa tebûqa tímikaaqtabama púyôwaniq uráune. maaminnýaba túma mamé uí-áikómá neginaagí kéimanibo

²⁴ káqo-kaqo-kanaaraqa Ítiráaeo-wayukama móra-tiyaapaq-yupaama tebûqnapo taíganimma (39) túma yurákáae.

²⁵⁻²⁶ káqo-kaqo-kanaaraqa kaumo-yúpáámá yáánápó tíkakaae. móra-taoqa óqtanapo iyaabóma tíkakaae. kaumobáq únópi-káárébimmá máunana yokíkáiye. móra-taoqa únókón ámûraaqa móra-wagaagaraq nokáákaraq paá mayaqmé uréire uráunama mibáqá kutinópimmá nommá ôriq umá aúgípimma paá aqtaráune. yaímma-taoqa moyá-káyúkámá yáqtoqma tiwíkaae. yaímma-taoqa ketí waayúkama Ítiráaeobakemma tíkamma kéwaraawata óq-taoqa Yéqtaaeo-wayukama tíkamma wakááe. anó-marupakaraq kaqmáapaqa waayúkama íma máa-marabakaraq únópítábágáráq ikatíq kéunata kaaqaari-tíbáqáwáaráa-káyúkágáráq yemá kemmá mamá ikatíq umátikaraae.

²⁷ kemá ketí mayaímá matéq kammáa uráune. yaímma-taoqa kemá túmá íma waéq aáwaqtababi noqtábámá táayaba uráune. taígani-tupaama aáwaqa áraimma íma naráune. kemá yaugíqtábá kéunana ketí unáákáqtôgaraqa íma wáqe-uraiye.

²⁸ máqte-tupaama ókon-oko-kayukama Ítuqtaba áikuyoqtabama kemá taíbaq-tuyanamma ítauraune.

²⁹ yeráwápike yaímma-yuma aqnúnîq kéowaqa yeráwáqtábábóaq kegáráq aqnúnîq kéune. ániibo yaímma-yuma yemmá yíwíqma kúmiq-yataapi mamá kéyikaawanama minnýabama kemmá tíyamma kéiyé.

³⁰⁻³³ Tamáátikati-marupaqa anómma yabíkái-naqa (kíni) Arétatima wení kawáá-wáyúkámá timáyíkáitata máqten-aukapaq yabíkéta kemmá yáqtoraneta urááe. miráimanibo ketí aanábó-wáyúkámá kamáágupi tiwítikareta ánnáma kúmaketa motóqapike yabitimá márû-kurugoni aaumépaq tiyúwáawaq péqmaraq kóuraune.

kemá túma mamé uí-áímmá tennamá maami-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemmá mamá aqnún-nákáá káuqtikaiye. Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqton aboámá kétaimma maami-qtátááqtábá kemá kaaqaari-áímmá íma kétune. wenáwîqa watúq-watuq umá múte yaúyóro.

12

¹ ketí náápaaqtaba túma mamé uí-áímmá neginaagí-yataaqanibo paá móragaraq tenúne. íbêqa ketí kaikáá qtátááqtábágáráq uyátárai-nakonopake awaaméq-yátááqtábágáráq tenúne.

² kímora-naqa Ítun anaaé kéwarai-naqa aónaunana wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá yanaa-márúkáq yaúmena utáiye. min-nákómá wenaúrraraq utái paá arun-íyápóaq utáiyo? kemá íma kéitaunamanibo Áánûqtu wenamáa kéitaiye. minnámo pááq uráimma naayóbáqá títaupake kaayaqte-kaayaqte-karitimaatima kégoiye.

³ ókaraq kétune. wemá wanaúgaraq máqe urárani íyaq wenaúgaraq máqe uráraniyo? kemá íma kéitaune. Áánûqtu wenamáa kéitaimanibo kemá itaúnama áraimma wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá íráqô-marukaq utáiye.

⁴ mibáqá ítarai-qtataaqtabama watáanapo kanaaráq íma tewánîq uráiye. maami-qtátááqtábámá maa-márábí-káyúkámá yeqtí yóyaukakemma íma tero.

5 miráuma min-nákóqtábámá túma mamé uí-áímmá kétupo kenamáárîq ketábámá ítenune. mi-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemá aqnúnîq únna-yataaqtaba yenamáa mi-qtátááqtábá túma mamé uí-áímmá tenúne.

6 kemá ketábá túma mamé uí-áímmá tennamá kemá neginaagí-nakaa íma ónúne. ímiye. árain-ain-aatuqma tenúne. ááqibo kemá túma mamé uí-áímmá íma tenúne. watáama téq nôrawabi únna-yataakoma waayúkama mamá ketí árain-aaimma káyiraatiye. kemá ketí árain-aikoqtabama íma uyátá-maqma máunaboq ketí túma íma mamé uyónúne. kemá ketábá túma mamé kéuyonatama waayúkama yeqtí yúyánápímmá tétama “wení árain-aikoqtabama uyátá-maqma wemá anómma máíye” téta tínomanibo min-áímmá íma áraíne.

7 kemá anómma íráqô-qtataaqa aónaunayabama ketí túma mamé uíyábámá Áánûqtumma íma kákaiye. miráuma wemá kemmá tútiq-yataaqa tímikaitana ketúraqa areríyagoni áwáyaakoraa kéíye. miráuma mórama Tááqtaani kaqtó-nakoma kemmá tebûqa tímínikaa kéíye. kemmá mamá aménáápáq tíkáitaq máunaboq ketí túma kanaarâq íma mamé uyónúne.

8 kemá uyátárai-nakomma maami-qtátááqá matuwaíkâae téq kaumobâq ítama aónaraunamanibo

9 wemá maará téna kemmá yauwéqma timá tímikaiye: “wenamáa ketí íráqô-qtataakoqtaba emá kéone. miráítaa emá aqnúnîq kéonanama ketí akoqnáágoma emmá íráqôniq umákaitana akoqnáá pááq kéíye.” téna yauwéqma timá tímikaiye. miráinaq kemá aqnúnîq únna-yabama túma mamé uí-áímmá kétenana Ítu Káríqtoni akoqnáágoma kemmá yaútûma ánáakutikaniye.

10 Ítu Káríqtoqtabama aqnúnîq íyábámá kemá timuqá kémarauene. kemá yikárarán-áímmá kémayeq tú-tíqá kémayaune. ókon-okomma ummaa-yátááqá kémayaune. waayúkama kemmá mamá táíq kéumatikaae. taíbaq áwáábîq-yataaqa abarokâq pááq kéímanibo máqtemma mi-qtátááqtábá Ítu Káríqtotababoaq ító-uma akoqnáá kéune. miráí-qtataakoma ketôpaq yiqtábámá kemá timuqá kémarauene. kemá aqnúnîq únna-ma mikákémmá mikánáárâq kemá akoqnáá-naqa kâuraune.

11 kemá neginaagí-nakaa kéumanibo keráwáqá kemmá mamá túma mamé uí-áímmá kétima-tikaiye. keqtábá túma mamé uígónîq-wayukama umá máero. kemá íma anó-naqa máunamanibo mi-kááqáárí-tímáyíkaráí-káyúkátí yiménáápáqá íma máune.

12 keráwáqá kêtímonaawaq kemá máqte-qtataariq únna-waigoma áraimma tímáyíkarai-kayukati yáaimma keráwáqá kêtiraatiye. ánibo Áánûqtuma kekáké anón-awaameq-yataakaraq anó-mayaigaraq kémayaitaq keráwáqá aónaraae. ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaamanibo kemá paá miráuqte kéuyunaq aónaraae.

13 káqo-kaqon-aukapakemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yuti aúkâapikemma kemá keráwáqtábá márú mikákáá pááqyan-iraq umátíkarauno? kemá keráwákáqá meyáqtábá íma ítama tímonaraunapoq minnáyabawaq keráwáqá tirummá kéíyo? kemá keráwáqá íráqôniq umátikaunayaba keráwáqá ítama aonéq “ketí kúmiqa paábaq matuwéq tiwikátúwáaro” téraq tenúno?

14 íbêqa kemá kaumobárîq umá keráwáqá ko tímónanaaq yokaa kéune. ánibo keráwáqá kemmá yaímma-yataaqa tíméq tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama aónanune. keráwáqtí mónéqtabama kemmá íma kêtíkaiye. ímiye. Ítukaq ítáíq-itaiq ínôqtaba kemmá keráwáqtábá kêtíkaiye. ítáaro. ketáámá iyápóanaaqtabama yinóboyuma “aáwaqa yímero” téqtaa íkétunataae. ímibo yinóboyuma aáwaqa yeqtí iyápóanaamma “yímero” téqtaa kêtunaqtaa keráwáqá ketí iyápóraa umá mááe.

15 keráwáqá tíwáqnaa íyábámá ketí máqte-qtataakaraq ketábágárâq keráwáqá tíménúne. miráiyabama kemá timuqá kémarauene. kemá miráuma keráwáqá ketirummá kêtímenaqa keráwáqá kemmá keráwáqtí tirummá paá pááqyamma kanaarâq tímínô?

16 yaímma keráwápíké maará téta tínoe: “árainé. Póroma keqtaá yama kétimonenama meyámmá íma matáíye. ááqibo wemá aúyánákáráq-nákómá máena keqtaámá makáqma tiwíkaiqtaae.” téta tínoe.

17 keráwáqá kéítaae. maamin-áímmá íma árain-aimmiye. mi-káyúkámá yemmá ketí aúbagaraq keráwáqtôpaq timáyikaunata maméta o-yúmá yemá keráwáqá makáqma tiwíkáo? ímiye.

18 kemá Tááítatimma keráwáqtôpaq wíkáae téq inaa tiráune. ánibo kemá óqa tîbâqawaaraanaqa timákaunana wetê yagaroqtamá uráíye. Tááítatima keráwáqtôpakemma yaímma-yataaqa wetábáwáq matáíyo? ímiye. wetê ketéma mimórá-Áókáq-Áágóní anaaé kéwarauyana kerátái táaikoma mimóráíq kéíye.

19 keráwáqá túyánámmá itáamma kerátámá keráwáqtí túbáqá anónná-aimma teyúyô? kerátá ímiye. kerátámá nóinainabi Ítu Káríqtoma “tekaao” tin-áímmá kerátámá kétima-timuye. ánibo kerátámá Áánûqtun-aurakaq kétima-timuye. kerátái tîkáin-aanabo, kerátámá máqte-qtataariq úyamma keráwáqá tîwáqnaa íyábá mirá kéúye.

20 kemá mibáq ko yamá onnamá keráwáqtí tááikoma kemmá tîkáiniraq umá máiyaraq timónanuno? keráwáqá kemmá timónaneq túyánámmá itáan-iraq umáwaq máeraq ónúnô? minnýaba kemá netuq-túyánámmá kéitaune. keráwáqtí aúkápimma ááíq-aikaraq kárún-aikaraq tîyámma í-yátáákáráq aúyababa í-ááíkáráq tîkararán-áíkáráq káqowa-kaqowamma timá táíq umákai-aikaraq mi-máqtén-ááímmá keráwápímmá wáinaraq ko aónanuno? yaímma-yuma yeqtí yíwîqa múte kéyauyeta máqtemma mimórá-túyánákáq íyaq máiyaraq ko aónanuno?

21 keráwáqtôpaq onnamá Áánûqtun-aurakaq keráwáqtábámá tîgaeyábáwáq ónúnô? keráwáqtábá kemá taíbaq-tuyanamma kéitaune. yaímma keráwápíkémá náayuwabi kebó-áímmá tarôq éq túranannama aráaqtabama keráwáqtí kúmiq-yataapikemma íma waékáiyáqa kemá tiruqtabá ôriq umá umátikanune.

13

1 íbêqa kaumobáíq umá keráwáqá yama timónanaaq kéune. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí téna kímora-nakoma káqo-nakomma aúbi maráinaqa kaayarábi kaumo-yúmá mikáq máiya-yuma mimórá-áín áátuqma tero.

2 keráwáqtôpaqa kaayapáíq umá uráunama kemá kékén-áímmá timá tîkaraunama móragaraq keráwáqtôpaq ónáá kéeq kékén-áímmá kétima-tikaune. minná kemá keráwáqtôpaqo móragaraq wéqa kúmiq-yataariq kéo-kayukama paru-yátááqá íma yiménúne.

3 Ítu Káríqtoma ketáarake watáama áraimma tînaraq itánáae téraq kéteo? Ítuma wemá íma aqnún-náqá máimanibo keráwápímmá akoqnáá-nare.

4 owé. miráimanibo wemmá kaapaq-yátáq arááparaamma aqnún-náqá máqe-uraimanibo Áánûqtuni akoqnáarakemma móragaraq wemá paá máíye. ketáámá Ítuma aqnúníq uráiniq umá mórai q umá aqnúníq kéunataamanibo keráwáqtábámá Áánûqtuni akoqnáarake wetê yagaroqtamá mánunatae.

5 miráuma kenamááríq maqmá aónaaro. maaminnýataba abáá umá aónaaro. minná itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtoqma akoqnáá urááo? Ítu Káríqtoma áraimma keqtí tirunóbáqá máíye téraq kéitáo? weqtábá keráwáqá ímo ítareqa keráwáqá aammá arábaraae.

6 miráimanibo ketáámá íma aammá arábaraunatae. minnýaba keráwáqá itáikáae téq kétune.

7 keráwáqá otaammá íma kuígáae téqtaa ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kétunatae. yaímma-yuma téta keqtaáyábámá “aammá arábaraae” kéte. aammá ketáá íma arábáúnayabataa minnýaba keráwáqá tiráátenaqtáa ketáámá nunamummá íketunatae. ímiye. keráwáqá arutaígáae téqtaa minnýaba ketáámá nunamummá kétunatae.

⁸ ketáámá kenamáárîq árain-aikoma kanaaráq íma awéqtátuwanunatae. ketáámá paá kanaaráq mirá-onunatae.

⁹ keráwáqá akoqnáá kéowaqtaama minnáyabama ketáámá timuqá kémaraunataamanibo ketáámá aqnúnîq únnayabagaraqtaa timuqá kémaraunatae. miráitaqtaa Áánûqtu keráwáqá mûtûq mamá íráqôniq umátikaniqtabagaraqtaa nunamummá kétunatae.

¹⁰ minnáyaba kemá nékake maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayaune. miráinaq kemá keráwáqtôpaqo ko yamá kéonanama keráwáqtí táaikoma kemá keráwáqá táí-meyamma timígónîq umá kemmá ítiraatino. keráwáqá mamá akoqnáá íyábá uyátárai-nakoma weni náápaamma tímikaiye. min-náápáámmá keráwáqá mamá táíq umátikayaba ítímikaiye.

¹¹ ketíbâqawaayuo, íbêqa ketí watáama timá ánatanune. keráwáqá mûtûq íráqôniq umá auráiyátábá maqmá aónaaro. ketáama kéitera q mimórá-túyánákák máero. kaayoné-yátáákógárâq máero. ánibo Áánûqtuma arummá amí-yátáákárâq kaayoné-yátáákóní áaimma máena keráwáqtê yagaroqtamá mániye.

¹² ye-wátánónáárâá umá kâqowa-kaqowamma tiyáámma wenamí-kanami kéeq tótó kéumayikeraq miráo-maarao-aimma timáyíkâaro. Áánûqtuni waayúkama máqtemma maakákémmá yemá keráwáqtábá “miráo-maarao” téta kétimatikaae.

¹³ uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakogaraq Áánûqtuni akaí-yátáákógárâq Aokaq-Áágóní aanábórâá-qtátáákómá keráwáqtê yagaroqtamá waíno.

¹⁴ missing?
kemá Póroma
Tímotigarare.

Karétiani

Îtun **anaaé ké**waraa-yuma **ká**qo-kaqo-marukaq **Karétia**-marabaq **mó**rabi **áí**kuyo-yubaq **Pó**roma **agatá**iye.

¹ kemá Póroma Îtuma timáyikarai-naqa waayúkama kemmá íma tááyaraabo aboámá Áánûqtuma wemá Îtumma pukáipike itó-umakarai-nakoma wemá maami-máyáíráqá tááyariye.

² ketíbâqawaayuma ketê máe-yute ketáámá maamin-áúbábí keráwáqá Karétiani-marabaq áíkuyo-kayukayopaq miráoro-maaraoro-aimma kéyuwaunatae.

³ ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakaraq kaayoné-yátáákáráq keráwáqá tímêtaao.

⁴ Îtu Káríqtoma Áánûqtuma ketibotáái aúyánámmá kéwarena wení aúwaraimma yuwéna ketáái kúmiq-yataapike meyánîq uráiyé. wemá mirá éna íbêqa maa-márábí wái-tai-aaipike keqtáá mamá paábaq tiyuwánénataa mirá-uráiyé.

⁵ miráínataa ketáámá Áánûqtun-awíqa aati-aatimá múte yauyónátae. miráuma waíno.

⁶ keráwáqô, miráonaaiqtabama kemá iyánáaqa kéune. Îtu Káríqtoni íráqô-qtataapike Áánûqtuma keráwáqá tááyaraimanibo keráwáqá páátákáá wemmá káyuweq káqon-ate-wataama kéítaae.

⁷ miráimanibo káqon-ate-wataama óqa íma wáiyé. ímiye. yaímma-wayukama keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéeta Îtu Káríqtoni átê-wataama mamá waéq nááeq kéoe.

⁸ miráimanibo ketáá keráwákáq móra átê-wataama tímá tímikaanataabi móra Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma tinná átê-wataagoma minnágogaraq ketáámá naayóbáqá tiráunna átê-wataagoma íma móraiq innama minnâ kanaaráq móra-nakoma mirá énama wemá áíta-marupaq puíno.

⁹ naayóbáqá ketáá tiráunnaiq umá keqnáámmá íbêqa kétunatae. ánibo móra-nakoma átê-wataama tímá-timína-waigoma naayóbáqá ítaraanaikaa ímo ínama min-nákómá áíta-marupaq puíno.

¹⁰ maami-kátááyábámá waayúkama keqtábá yikání iyabiyo? ímiye. Áánûqtuma kákaiqtaoq maamin-áímmá kétune. waayúkama keqtábá yikáina-yataariq kéeqa kemá káqo-mayaima mayánúnamanibo Îtu Káríqtoni mayaí-náqá íma mánune.

¹¹ máqtemma ketibâtiwaayuo, kemá arupú umá kétima-timune. maamin-áté-watáámá keráwáqá naayóbáq tímá-tímikaunama móra-nakoma íma mamá pááq uráiyé.

¹² min-áímmá móra-nakopike íma matáune. móra-nakoma íma tiráátiraiye. áraimma ímiye. Îtu Káríqtoma wenamáárîq kemmá tiráátiraiye.

¹³ naayóbáqá kemá nôrabi uráunna-aaimma minnâ keráwáqá ítaraane. kemá Ítiráaeo-wayukati monoq-áímmá wakáune. paru-yátáákómá kepímmá íma wáitaq Îtukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqá ítaraae. kemá móra-iyakaq maréta áíkuyo-kayukama mamá táíq umáyíkaraune.

¹⁴ ketimatoq áa-yuti aúkápimma kemá taíbaq-wayukama uyátáreq Ítiráaeo-wayukati yáaimma kéwaraune. kemá ketí títaubikoni máqten-aaimma warámááq akoqnáá kéune.

¹⁵ miráimanibo naayóbáqá ketinóma íma matúkaraitanama mi-kánááráqá kemmá Áánûqtuma aúyataraine. wení íráqô-qtataapi wení mayaímá mayaíyábá tiwíkaiye.

¹⁶ wemá wenáanikoma kemmá tiráátiraimma minnâ íma Ítiráaeo-wayukamibo Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó-tikaae téna tiráátiraine. wemá kemmá tiráátiraimma móra-nakoma íma ítama aónaraunae.

¹⁷ kemmá uyátéta áqa timáyíkarai-kayukayopaq Yérútáárebaqa íma uráunamiye. ímiye. kemá Arébiya-marabaq uráunamiye. ániibo anaaékaqa Tamáátikatibaq uráunamiye.

¹⁸ anaaékaqa kaumo-kárítímáátímá yáwitaq Pítaate wataama ténááq Yérútáárebaq utáunamiye. ániibo wetê tiyááka umá móra-titaupaq-kanaama máqe-uraunamiye.

¹⁹ timáyíkarai-kayukama kemá móra íyimonaraune. Yêmitima uyátárai-nakoni ábâkoma wenamáa aónaraune.

²⁰ min-áímmá íbêqa keráwáqtôpaqo agayáunama Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá kaaqaarimá íkétima-timune.

²¹ anaaékaqa Tíria-marabaq Tirítia-maragoni pááqya-marupaqa kemá uráunamiye.

²² miráimanibo Yúríabaqa Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá ketí tóíkaqa ítimonaraae.

²³ yemá miráuma aamá kéitaane: “naayóbáqá maamin-nákómá tíkamataa uq-téwaimanibo naayóbáqá arummá aména itáíq-itaiq í-yátáákómmá mamá táíq éwai-qtataakoni átê-wataama íbêqa kétima-yimiye.” téta kéitaae.

²⁴ minnâyaba yemá Áánûqtun-awíqa múte yaútaae.

2

¹ kemá tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-karitimaaatima maéq anaaékaqa Páánabatite ke-qnáámmá Yérútáárebaq utáuyane. kemá Tááítatimma awíqmetaa wegáráq utáunatae.

² Áánûqtuma kemmá tiráátitapoaq uráunae. maamin-átê-watáámá Yéqtaaeo-wayukama tiráunama minnâ kemá Yérútáárebaq anó-kayukama Ítuqtaba áíkuyikareq yemmá káyiraatune. kemá maará téq túyánámmá kéitaune: “maami-máyáímá íbêqo mayáunagaraq naayóbáqô matáunagaraqa kanaararé tînô?” téq ítama káonaune.

³ Tááítati ketê mái-naqa Karíkibake-nare. miráimanibo wenaúma karánátaae téta móra-yuyanakaq íma makááe.

⁴ itáaro. yaímma-wayukama ketáái tîbâqawaayuti aúkáapi aúma karánéta aúpáq ya-kéberaae. mi-kááqáári-wáyúkámá yemá abu-wáyúkábóata abú yamá káonaae. yemá ketáái táaimma naayón-ááípíké keqtáa paábaq mamá kétiyuwetataa Ítu Káríqtogaraq mamá táíq éta Ítíráaeo-wayukati naayón-ámáán-áímmá keqtáa mamá yagaroqtánáae téta irááe.

⁵ ketáámá yemmá yíkáiniq íkéunatae. miráitaqtaa átê-wataagoni árain-aimma keráwáqtábá kéyaqtoraunatae.

⁶ ániibo mórama anón-iwiqa wáíye tíya-kayukama ketí átê-wataaraqa móra íráqô-qtataaqa íma maqmá arúbaraae. anón-iwirabi pááqyan-iwiqo wái-kayukayabama minnâyaba paátataare kétune. Áánûqtuma waayúkagoni áwíqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. áraimma ímiye.

⁷ Áánûqtuma Pítaamma Ítíráaeo-wayukabaq timákarainiq éna móraiq umá kemmá timátikena “Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó tiyo” téna timátíkaraiye.

⁸ owé. Áánûqtuma Pítaamma Ítíráaeo-wayukabi mayaímá mayaíkáae téna timákaraiye. móraiq umá Áánûqtuma akoqnáárake “Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayao” téna kemmá timátíkaraiye.

⁹ Yêmitigaraq Pítaagaraq Yóáanegaraq anó-kayukagaraq yemá kemmá Áánûqtuma aokarîq umá mayaímá tímimma aónaraae. miráitata yemá Páánabatite kekárátámá iyáamma tímikaakarataae. miráomma ketáái awaamépóaqtaa móra-tiyakaq makáunatae. minnâ yemá Ítíráaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaíyaqtaa ketáámá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayánúnatae.

¹⁰ kímora-yataaqa keqtáámô itáan-aimma téta maará kéte: “keráwáqá áwáyoq-wayukayaba túyánámmá itéraq yíwáqnaa oro.” téta tirááe. mi-qtátááqtábá kemmá kétékaitaq kemá yíwáqnaa ónááq yokaa uráune.

¹¹ Pítaama Áátiokiqaq itaq wenaúbáq Pítaama íarutainiq kéíye téq wemmá timá ámikaune.

¹² naayóbáqá Yêmitima timáyíkái-kayukama íuraawana Pítaama Yéqtaaeo-abaqawaayute aáwaqa naráiyé. miráimanibo mi-káyúkámô kéyemma yetê ókaraq aáwaqa ínaraiye. miráimanibo yúma kárátaa-kayukati yáaqa ikátaiye. minná yúma íkárataa-kayukagaraq yúma kárátaa-kayukama íma yagaroqtamá kémaae.

¹³ tébakaq Ítíráaeo-abaqawaayugaraq Pítaamo iníq kéowana Páánabatigaraqa yeqtáaqa kéikatenaboana kaayaq-yóyáúkáá-káyúkáráá umá ókaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq aáwaqa ínaraae.

¹⁴ kemá yemmá yimónáunama átê-wataaraqa íma arupú umá uréire kéowaq yúrakaq Pítaamma maará téq timá ámikaune: “emá Ítíráaeo-nakomanibo Yéqtaaeo-nakoraa uráane. náaraq umáwaq Yéqtaaeo-wayukama mamá Ítíráaeo-wayukati yáaimma waránô?” téq tiráune.

¹⁵ áraine. ketáámá Ítíráaeo-anna-wayukabike pááq uráunatae. Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukabike íma pááq uráunatae.

¹⁶ miráitaqtaa ketáá káonaunatae. Ítíráaeo-kayukati ámáan-aimma paá wáráaqtaba móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mániye. ímibo paá Ítukaq itáíq-itaiq umá arummá aménama Áánûqtun-aurakaq kateko umá mániye. owé. ámáan-aimma paá wáráaqtaba Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mánunatae. ímibo paá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéipoaqtaa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae.

¹⁷ miráimanibo ketáámá Ítu Káríqtokaq tirummá kámunaboaqtaa minnárake Áánûqtuma “kateko-wáyúkáé” tínataama anaaékaqa ketáá miráuma Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukaraa umá maéqtaa ketáámá ketábátáá aónaraunatae. Ítu Káríqtoma ketáái kúmiq-yataakoma mamá pááq uráiyô? aaqáo. ketáá mirá-tenunataabiyo? áraimma ímiye.

¹⁸ itáaro. keqnáámmá yauwéqma Mótetini ámáan-aimma waránúnô? aaqáo. ímiye. kemá min-ámáan-áímmá waréqa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá íma mánune. min-ámmá írutain-ane.

¹⁹ Mótetini ámáan-aikoma kemmá aúwaraimma íma tímikaitapoaq yawítítukaune. mútûq-amaan-aimma kemá íma kanaaráq wakáune. kemá kúmiq-yataariq onanamá Mótetini ámáan-aikoma téna “puínóne” kétiye. miráitana ámáan-aikoma keqtáá tíkamma képuimanibo Áánûqtuma aúwaraimma kêtimitaae. ketí aúpáq-áímmá itáaro. minná

²⁰ kaapaq-yátáqá Ítuma ketí kúmiq-yataaqtaba pukáipoaq kemá wetê mibáq máqe-uraune. miráitaq kemá Póroma ámáan-aikoqtaba wetê pukuráune. miráimanibo íbêqa kemá íma máupo Ítu Káríqtoma ketí tirunóbáqá máiyé. min-náqá Póroe te-náqá íma máiyé. ketí túwaraimma minnáe. Ítu Káríqtoni aúwaraimma kepí kémaiye. ketúgoma paá wáimanibo íbêqa Áánûqtuni áanikokaq itáíq-itaiq umá paá kémaune. ketí kúmiq-yataaqa wáitanama minnáyaba puyónúnamanibo keqtábá pukuráiyé. ketúgoma íma pukuráimanibo wenaúgoma pukuráiyé. miráipoana íbêqa ketúgoma paá wáiyé. keqtábá kákaitana keqtábá pukuráiyé.

²¹ Áánûqtuni paru-yátááqá íma paábaq kématuwaune. ámáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máíyanama kanaaráq Ítu Káríqtoma pukáimma minná paátataaqtaba pukíné uráimiye.

3

¹ neginaagí Karétiaq-wayukao, keráwáqtábá Ítu Káríqtoma pukáitaq keráwáqtí túrakaq tiráátiraune. íbêqa náawaq keráwáqá mamá aíbôqnaaboqa káutikaiyo?

² kemá keráwáqá kímora-yataaqtaba timá tíméro. Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá náaraq umáq matááo? ámáan-aimma wáráaqtaba matááo? ímiye. átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq okákénáq matááo? owé.

³ nôraq itaráq íbêqa neginaagí kéoo? áqnáabaq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwáqnaa í-yátááqá matáamanibo íbêqa ámáan-aikaraq puí-yátáákárq íyaq yauwéqma mirá íno?

⁴ naayóbáqá keráwápí ummaa-yátááqá páaq uráimma minná keráwáqá paá min-úmmáámá matááo? kemá túyánámmá itáunama keráwáqá paá-ummaama íma matááe.

⁵ nôraq itanawáq Áánûqtuma keráwáqá wení Aokaq-Áágómá tiména keráwáqtí aúkáapi anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyó? keráwáqá ámáan-aikoni mayaímá máyáaqtaba mirá-uraiyo? ímibo wení átê-wataama itéq anaaé wáráaqtabae téna mirá-uraiye.

⁶ Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áabaraaqtaba maará-tiraiye: “Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq itanabóana Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraine.” téna tiráine.

⁷ miráínaq keráwáqá aónainoe. yemá náayuwabi Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá étama yemá Áabaraani árain-iyapoma mááe.

⁸ naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá íyanama yeráwáqtábá Áánûqtuma téna “kateko-wáyúkáé” tíniye. miráitana naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine: “epíkémá máqte-marabaq-wayukama íraqôniq umáyikanune.” téna Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine.

⁹ Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuma wemmá íraqôniq umákaraine. mórai q umá máqtemma itáíq-itaiq o-káyúkámá Áánûqtuma íraqôniq umáyikaniye.

¹⁰ máqtemma ámáan-aikoni aménáápáqô kémae-kayukama yúyánápímmá téta “minnárake Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae” tétama min-ámáan-áikómá yemmá yawááq-umayikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí mirá kétiye: “máqte-kayukama ámáan-aimma agamatá-kánnáábí wáin-aimma íma mûtûq waráíyanama yemmá yawááq umáyikaniye” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

¹¹ ketáámá káonaunatae. móra-nakoma ámáan-aimma mûtûq íma kanaaráq kéwaraiye. miráipoana ámáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq móra-nakoma kateko umá íma kanaaráq aurániye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí ókaraq maará kétiye: “min-nákómá wení itáíq-itaiq í-yátááqnapó Áánûqtun-aurakaq kateko umá matúq-matuq umá mániye.” téna agamatá-kánnáábí kétiye.

¹² ámáan-aimma Ítukaq itáíq-itaiq í-yátááqtabámá íma wáiyé. móra-nakoma Mótetini ámáan-aimma íwarenama min-nákómá puíniye. ókaraq agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-nakoma máqten-amaan-aimma mûtûq warénama wemá kanaaráq aúwaraimma mayániye.” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

¹³ ketáámá ámáan-aimma mûtûq íma kanaaráq kéwaraunaboanataa Áánûqtuma keqtaámá yawááq kéumatikaiqtae. miráimanibo keqtaámá íma yawááq-umatikena wemá Ítu Káríqtoma keqtaáyábámá yawááq-umakaraiye. miráitana Ítu Káríqtoma keqtaáyábá yawááq-i-naqa kaapaq-yátáq aúkáiye. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará kétiye: “móra-nakoma yaataq aráápenama wemá yawááq-i-nare.” téna kétiye.

¹⁴ miráitana Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukuráiye. wemá miráuraipoaq keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma Áabaraaqtaba timá akoqnáá umákaimma keráwákárq kanaaráq mayánoe. miráitana Áánûqtu timá akoqnáá umákaimma áraimma páaq uráiye. minnáyaba keráwáqá káonae. abo Ítu Káríqtokaq keráwáqá itáíq-itaiq uráimma keráwáqtôpaq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá iráiye.

¹⁵ itáaro. kaayaq-nákórátá móra-iyakaq marétama aamá timá yarúmaraiyanama káqo-nakoma óq-aimma íma maqmá aráápaino. wemá mi-kátáábiké íma yaímma mayaíno.

¹⁶ Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma mirá-uraiye. kanaaráq Áánûqtuma téna anaaékaqa íraqô-qtataaqa páaq íniye tiráiye. mi timá akoqnáá umákai-qtataaqa

Áabaraamma kámena wení iyápógaraq ámikaine. wemá máqte-noiyapoe ítiraine. wemá netuq-nóiyápóyábá ítiraine. ímiye. wemá paá kímora-iyapoyaba téna maará tiráine: “ení iyápóe” tiráine. min-iyápómá Ítu Káríqtoe.

¹⁷ ketáagon áaimma maará-uraiye. mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarai-kanaaraqa Mótetini ámáan-aimma íma wáqe-uraine. mi-kánááráké ayáqtáá-kanaama (430 karitimaatimá) kóuraiye. mikáké Mótetini ámáan-aimma pááq uráiyeye. mi-kánáámá pááq uráimma Áánûqtuma Áabaraate aamá timá akoqnáá uráimma íma waékáiyeye.

¹⁸ ánibo Mótetini ámáan-aimma waráinapo keqtáámá kanaarác ayúqtikenataama Áánûqtuma Áabarate timá yarútain-aikoma naayóbác anatagine iné. miráimanibo maamin-ámáan-áinápo íma kanaarác káyuytikaiqtaae. ímibo keqtáámá paá Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma itáíq-itaiq í-nápó káyuytikaiqtaae.

¹⁹ abo nôraq itanawác ámáan-aimma wáiyoy? wemá maará-uraiye. kúmiq-yataakoni áaimma abarokác tiráátinenataa mirá-uraiye. Ítu Káríqtoma pááq uráikaq min-ámáan-áímmá kéwáraunatae. Áánûqtuma naayóbácá timá akoqnáá umákarain-iyapoma Ítu Káríqtoe. Áánûqtuni kaqtó-wayukati yóyapikekaraq min-ámáan-áímmá maa-márábí iráiyeye. Áánûqtuni kaqtó-wayukanapogaraq Mótetini óyapikekaraq min-ámáan-áíkómá Áánûqtunopake kukéna waayúkáyôpaq iráiyeye.

²⁰ miráimanibo Áánûqtumo Áabaraate aamá timá yarúmaraitanama kaqtó-wayukanapo mi-kátáámá íma wáqe-uraiye. ímibo Áánûqtuma Áabaraamma wenóikaraq káonena timá ámikaiye.

²¹ miráitana ámáan-aikogaraq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarain-aikogaraq namuroíq kéoyo? árimma ímiye. miráimanibo keqtáámá ámáan-aikoma íma kanaarác káyutikaiqtaae. ímibo ámáan-aikoma paá mirá-iniye.

²² ámáan-aikoma keqtáámá kékén-áímmá kétimatimiqtaae. kúmiq-yataakoma máqte-kayukama ánná kúyikaraiye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá minnýaba kétiye. miráipoaqta ketáámá paá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéeqtaama min-áúwaráíqtábá Áánûqtu Áabaraamma timá akoqnáá umákaraimma kanaarác mayánúnatae.

²³ naayóbácá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátáácá íma pááq uráikaqa ámáan-aikoma ánná kútikaraiqtaae. ánibo ketáámá ánnábí máqetaa mi-kánáárákémmá áaimma átama Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae.

²⁴ owé. ámáan-aikoma ketáái kawáá-nákáá uréna ketáái tiráati-nakaa umáe kéwitana mi-kánááráqá Ítu Káríqtoma iráiyeye. mi-wágóní anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéeqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúká máunatae.

²⁵ íbêqo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-kánáámá wáipoana ámáan-aikoma ókaraq ketáái kawáá-nákáá éna tiráati-nakaa umá íma máiyeye.

²⁶ abo itáíq-itaiq í-yátááqnpó Ítu Káríqtokaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtun-araaqa keráwácá mááe.

²⁷ Ítukaq mórabi yagaroqtamá nommá perái-wáyúkámá wenáaimma kémayaae.

²⁸ miráipoana mi-máqte-káyúkámá mimóráíq umá mááe. Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq íma meyámmá máyáa-kaqto-wayukagaraq paá iyúwáa-kayukagaraq waagógárác aaragógárác máqtemma Ítu Káríqtomma mórabi yagaroqtamá mimóráíq umá mááe.

²⁹ Ítu Káríqtoni waayúkamo máeqa kanaarác keráwácá Áabaraani árain-iyapo-annama maéq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarain-auwaraimma mayánoe.

4

¹ kemá ókaraq timá-timenune. iyápógoma maabumá máqe-urai-kanaaraqa wemá miráuma

mayái-nákóráá umá máqe-uraiye. miráimanibo aboání máqte-qtataaqa wennáé.

² wemá paá kawáá-wáyúkágáráq anó-kayukagaraqti yiménáápáq máena aboámá timákaraina-kanaaraq wíno.

³ ketáágáráqá miráuma Áánûqtuni iyápóraa umá máeqtaama mi-kánááráqá máqtemma maa-márábín-ámáán-áikóní aménáápáq máqe-uraunatae.

⁴ kanaagómá umágitanama Áánûqtuma wení áanikoma timákáraiye. aaragómá marákáitana Ítiráaeo-wayukati ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraiye.

⁵ mi-káyúkámá min-ámáán-áikóní aménáápáké ayúqyikanena kukáiyé. miráuraipoaqtaa ketáámá kanaaráq Áánûqtun-araaqa mánunatae.

⁶ íbêqa wení iyápó-annama mááé. miráitana Áánûqtuma wenáanikoni Aágomma timákáitana ketáái tíyaqnobaq min-Áágómá maará kétiye: “apááô, ketiboó” téna tirupiké kétiye.

⁷ miráitaq keráwáqá ókaraq mayái-wáyúkáráá umá íma mááé. ímiye. keráwáqá wenáanimaare. ánibo keráwáqá Áánûqtuma tiwiráinaq wení iyápó-annama máeqa kanaaráq keráwáqá wení máqte-qtataaqa mayánoe. áanimma máiyana Áánûqtuma wení máqte-qtataaqa timíniye.

⁸ áraine. naayóbáqá keráwáqá Áánûqtuqtabama ímaítarepoaq maníkóní aménáápáq máqe-uraamanibo

⁹ íbêqa keráwáqá Áánûqtuqtaba kéitaae. abo kemá maará-tenuno keráwáqtábá Áánûqtuma kéitaiye. nôraq itanawáq naayón-ámáán-áíqtábámá keráwáqá kékaiyo? min-ámáán-áikómá íma keráwáqá tíwáqnaa íniye. keqnáámmá ánná-mayairaa mayánéraq kéoo?

¹⁰ keráwáqá nôraq itaráq aokaq-yúpáámá aokaq-wíyóqtábábi kéqokeq-kanaayababi naayón-ámáán-áikóqtábámá omáqá kémayaa?

¹¹ keráwáqá kemmá ummaamá ketime. miráitaq ketúyánápímmá ketí mayaígómá keráwáqá wáimma paátataakaa ínabo téq kétune.

¹² ketíbâtiwaayuo, kemá keráwákáq inaa-inaa kétune. minná kekáá umá ámáan-aipikemma ayúqtikaraikaq máero. kemá Ítiráaeo-naqa ámáan-aipike ayúqtikaraimanibo keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama aati-aatimá ámáan-aikopike ayúqtikaraane.

keráwáqá kemmá móra otaammá íkutikaraae.

¹³ naayóbáqá ketúgoma akoqnáá íuraimanibo kemá ketí áqnáabaq-kanaama keráwáqá átê-wataama timá tímikaune. minnáyaba taákaq kémaraae.

¹⁴ kemá karímá kémayeqa keráwáqáqí mayaígóní ámûraaq mamá túnnae kámatikaunamanibo kemmá íma tínaaemma kéumatikaae. tibô íkamatikaraae. ímiye. mórama Áánûqtuni kaqtó-narabi Ítu Káríqtonabi wenamáárîq kawáá umákáinikaa umá kemmá keráwáqá kawáá umátíkaraae.

¹⁵ ketábá keráwáqáqí timuqô marái-yátááqá náakaraq wáiyó? kemá abarokáq keráwáqáqí íraqôn-aaiqtaba kétune. minná keráwáqá keqtábá ôriq umá kékaiipoaq keráwáqáqí túramma kubíqma kemmá timínóaa kétune.

¹⁶ nôraq íyo? íbêqa kemá keráwáqá arupú umá timá tímikaunaboaq kemá keráwáqáqí namurowáq aúkáúnô?

¹⁷ áraine. yaímma-wayukama yemá keráwáqá íraqôn-aimma ketime-timeta keráwáqáqí tímíqmí kéó. kemmá kétéweqtatuweq yeqtí yinaae waraígáae téta kéoe.

¹⁸ íraqôn-aimma káqowa-kaqowamma yíwáqnaa iyábá timá-yimenunataama minná kanaaráq íye. ánibo ketáá mórabi ímo maéqtaama min-ááímmá íma yúwáaro.

¹⁹ ketí pááqya-noiyapo, ókaraq kemmá tíqa kéena miráuma aaragómá iyápóma marakáne itana aíqa iníkáá umá tíqa kéiyé. kemá tíqa í-yátááqá kémayaanana kanaaráq Ítu Káríqtoma keráwáqáqí tíyaqnobaq wenáaimma pááq umá ánataniye.

²⁰ tirunô kemá keráwáqtê íma máune. kemá keráwáqtábá káqon-aimma ténáá kéune. íbêqa kemá keráwáqtí táaiqtaba taíbaq-tuyanamma kéitaune.

²¹ keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq mánaae tíya-kayukama íbêqa kemmá timá tíméro. keráwáqá ámáan-aimma íyaq kéitaa?

²² agamatá-kánnáábí minnýaba kétiye. Áabaraani áanikoratama kaayaré. morá-inikoma paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. káqon-inimma áwîq-inikoma móra-aanikomma marákáraiye.

²³ paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma marákárain-iyapoma minná anóama aaraukátí yáaikaqa marákáraiye. ánibo káqon-inikoma marákárainimma minná anóama Áánûqtuma timá akoqnaá uráikaq marákáraiye.

²⁴ waéqma itái-áímmá mi-kátáágóní áaimma wáiyé. mi-kááyáq-íníkorátámá miráuma kaayaq-áímmá Áánûqtuma waayúkate timá yarúmakaine. mórama timá yarúmakain-aimma Táínai-anubake íráiye. min-áikáké iyápó-annama paá-mayai ánná-mayairaa-kayukama auránoe. Égaama mi-wágóní awaaaméré.

²⁵ Táínai-anuma Arébiya-marupaq mikáq Mótetima ámáan-aimma matáine. Yérútáarebaq-wayukama íbêkaraq Mótetini ámáan-aikoni aménáápáqá ánná-mayai-wayukaraa umá máápoana Égaama yeqtí awaaaméré. íbêq-Yerutaarebaq wení awaaaméré.

²⁶ ánibo Térai Áabaraani áwîq-inikoma Ítu Káríqtokaq itáiq-itaiq o-káyúkátí yinóae. aúge-Yerutarebaqa wení awaaaméré.

²⁷ Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará kétiye:
 “aaragô, keráwáqá anaamoq-nóinímmá
 timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.
 keráwáqá iyápóma marakáiyábá tíqa íuraiipoaq
 timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.
 paá máa-noinimma yeqtí iyápógoma
 yiwaiqá máa-noiniti-iyapoma uyátá-maqma taíbaq mánoe.”
 téna kétiye.

²⁸ ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ááítekimma Térain áanikote mórai q kéoe. Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnaá umákaraiqtababoaq keráwáqá wení iyápó-annama káuraae.

²⁹ Égaani áanikoma aaraukáq-ááikákémô marákárainimma wemá naayóbáqá wenábâkoma Ááítekimma mamá táiq umákaraine. Ááítekimma Áánûqtuni Aágokake marákáraiye. minnýaba Ááítekimma awaaómá awááguraine. íbêkaraq min-ááímmá paá wáiyé. minná mi-káyúkámá Mótetini ámáan-aiqtaba yúyánámmá itáa-kayukama Ítukaq itáiq-itaiq iyábá yúyánámmá itáa-kayukama kéyiwaagoe.

³⁰ Áánûqtuni agamatá-kánnáágó nóinaeq tiráiyó? maará kétiye:

“ánná-mayairaa matáin-inikaraq áanikogaraq
 paábaq watuwaa.
 áwîq-inikoni áanikoma wenamá
 min-íníkoní máqte-qtataaqa mayániye.”
 téna kétiye.

³¹ tîbâtiwaayuo, mórai q umá ketáámá paá ánná-mayairaa-mayai-inikoni áráaqa íma máunatae. ímibo ketáámá Ítuni waayúkatakaama áwîq-inikon-araaqa máunatae.

5

¹ Ítu Káríqtoma keqtáá naayón-ámáán-áipíké ayúqtíkaraiqtae. ayúqtíkarai-kayukaraa umá paá máero. minnýaba Ítuma máigaae téna kétiye. miráitana keráwáqtí ayúqtíkarai-qtataaqa yaqtóráaro. móra-wayukama yeqtí yímáan-aikoni aménáápáqá iyuwáiyata íma matiyúwáaro.

² itáaro. kemá Póroma keráwáqá kétima-timune. ánibo keráwáqá iyuwáiyata káqo-yuma keráwáqtí túma karáiyana kanaanaraq Ítu Káríqtoma íma kanaanaraq tíwáqnaa íniye.

³ keráwáqá máqtemma iyuwáiyata túmo karánómma kemá kékén-áímmá kétima-timune. máqten-amaan-aikoma Táínai-anubaken-amaan-aimma mútûq íwareqa puínoe.

⁴ ánibo keráwáqá ámáan-aimma paá waráiyana Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma auránoe. ímiye. paá mirá éqa Ítu Káríqtonopake Áánûqtuni paru-yátáápíké nékaq mánoe.

⁵ Aokaq-Áágóni akoqnáarake ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoraananataa Áánûqtuma keqtááyábá “kateko-wáyúkááé” tîníqtaba awé kéunatae.

⁶ ánibo ketáámá Ítu Káríqtogaraq mórabi yagaroqtamá maéqtaama aúmo karaí-ááíkaráq aúma íma karaí-ááíkaráq minná paataare. ánibo Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq éqtaa tirummá amí-yátááqá minná anó-qtataare.

⁷ áqnáabaqa Ítukaq itáíq-itaiq uráamma minná kanaa urááe. náaraq umá mirá-uraiyo?

⁸ Áánûqtuma keráwáqá tááyaraimma íbêqa keráwáqô wáráa-tuyanamma Áánûqtun-aaimma íma wáíye.

⁹ itáaro. yemá maará kéte: “pááqya-qtataaqa (yíqtime) kara-káyúkátí yammá agayái-kánábí makáiyana yakómá itorániye.

¹⁰ miraráa umá móra-nakoma keráwáqatí túyánámmó mamá táíq i-nákóni áwîqa kemá íma itaraunamanibo Áánûqtuma wemmá yawááq-umakaniye. keráwáqá ketê mórabi yagaroqtamá uyátárai-nakogaraq máapoana keráwáqtí túyánákómá ketí tiráátúnna-yataakaq yauwéqma yínoe. minnáraq túyánámmá kéitaune.

¹¹ yúma káráaro téq waayúkama kétima-yimuno? aaqáo ímiye. mirá ítúnnayabawaq yemá kemmá mamá íyaq táíq kéumatikaa? kemá abarokáq téq “túma káráaro” tenatamá Ítiráaeo-wayukama mi-kátáámá kaapaq-yáyábá íbêkaraq íma awétátuwanoe.

¹² yemá mi-káyúkámá keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéo-kayukama kemá yemmá maará timá-yimenaq kéune: “kenamááríq keráwáqtí tíwáa-kakamma ko káráaro.” ténáá kéune.

¹³ ketíbâtiwaayuo, Áánûqtuma keráwáqá ayúqtíkaiqtaae téna tááyaraiye. keqtáá ayúqtíkaraipoaq keráwáqtí tikaí-yátáákómá íma wáráaro. miráimanibo keráwáqá ayúqtíkaraipoaq wenáwáqnaa-wenawaqnaa umá weqtábá kákainna weqtábá kákainna oro.

¹⁴ máqten-amaan-aimma mórabi miráuma wáíye:

“keráwáqá kenamááríq tirummá oníkáá éraq móraiq umá keráwáqtí timakaq maíya-kayukama tirummá yíméro.”

miráuma wáíye.

¹⁵ miráimanibo keráwáqá keiyáá unítíqa téq ááiq éqa kanaanaraq keráwáqá atéráaro. abo keráwáqá mútûq áíkuyo-kayukama máqtemma táíq umáginoe.

¹⁶ miráimanibo kemá maará téq kétima-timune. keráwáqá Aokaq-Áágóni áaimma wáráaro. ánibo keráwáqá mirá éqa kanaanaraq keráwáqtí túgoni akaí-yátááqá íma wáráaro.

¹⁷ ketáá káonaunatae. mi-tái-ááíkómá Aokaq-Áágómmá mamá márúte yuwánéna kéíye. mi-kááyáq-wáígórátámá namuroíq kéoye. miráonaae tíya-qtataaqa aati-aatimá keráwáqá íma mirá-inoe.

¹⁸ keráwáqá Aokaq-Áágóni anaaémo waréqa keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq íma mánoe.

¹⁹ waayúkati táí-yaaimma áqá aónatukaae. wé maará kéíye. kebó-yátááqá táí-aaimma waátâ-yuyanamma wáíye.

²⁰ óqtakakaraq yaatakáráq nunamummá tí-ááímmá kéte. uwaatagáán-ááímmá aá awáágî-yataaqa unítíqa tí-yátááqá kárún-aaimma tí-yátááqá áyamma í-yátááqá akáyáámmá tí-yátááqá we ánnáma mamá yataí-yátááqá

21 aúran-anna aí-yátááqá taíbaq aíbôq-nomma nai-yátááqá máqte-qtataakoma mirá kéoe. keqnaámmá kékén-áímmá kétima-timune. máqte-kayukama miran-ááímmô tarôq étama Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uwínoe.

22 miráimanibo Aokaq-Áágópíké maarán-ááímmá pááq kéiyé. tirummá kéeqtaa timuqá kémareqtaa kaayoné-yátááqá tirunóbáqá wáiyé.

23 ketáámá túma pukáipaq awé kéunatae. íráqôniq kéunatae. arupú umáe kéuyunatae. itáíq-itaiq umá kéyaqtoranatae. káqo-yuma tikaq múte kéyikaunatae. ketáái túgoni akai-yátááqá kéyaqtoranatae. min-íráqó-qtátááqábámá aammá aúmatan-aimma íma wáiyé.

24 máqtemma Ítu Káríqtoni waayúkama yemá táí-aaimma yetúgoni akai-yátáákáráq kaapaq-yátáq arááparainikaa uráitataboata ókaraq íkéwaraae.

25 ketáái aúgen-auwaraimma Aokaq-Áágótê yagaroqtamá wáiyé. min-Áókáq-Áágómá Áánûqtuni waayúkama mamá aakaraakaq íno.

26 ketáái tíwîqa íma múte yawíyataa ketáái tîbâqawaayuma íyamma íma umáyikeqtaa yeqtábá íma koyukaayúmna ono.

6

1 ketîbâqtiwaayuo, keráwáqá aónáiyana móra-nakoma kúmiq-yataariq í-náqá keráwáqá Ítu Káríqton-aaimma warané kéiya-kayukama kaayonébáké wemmá mamá arútáyakaaro. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma kawáá umáyíkáaro. Tááqtaama keráwákáráq makáqma aónaiyabae.

2 keráwáqá keráwáqti tîbâqawaayuma ummaa-yátááqábá kammáa kaíyaqa yíwáqnaa oro. mirán-ááíkáké keráwáqá Ítu Káríqton-amaan-aaimma weqtábá kákainna weqtábá kákainna í-ááímmá kéwaraae.

3 ánibo móra-nakoma téna “kemmá anó-tiwiqa wáiyé” tînimanibo wenáwîqa íma wáitana wetábá wenamáárîq kaaqaari kétiye.

4 ketáá móra-mora-yutaati mayaígómmá táí-mayaiyababi íráqô-mayaiyabiyo téqtaa maqmá aónaanataao. mirá énama móra-nakoma wení mayaígómá íráqôniq itana wemá kanaaráq amuqá maréna káqo-nakoni mayaímá íma aónama yainániye.

5 máqte-kayukama móra-mora-yuma yeqtí mayaímá iyááqtâ kumá máyáaro.

6 móra-nakoma Áánûqtuni aammá warái-áímmá matáina-nakoma wení oótakake arááti-nakomma áwáqnaa umá amíno.

7 keráwáqá kaaqaari-túyánámmá wáráabo. móra-nakoma Áánûqtumma kanaaráq íma makatíniye. nói-qtataarabi marabí uqmaráiyamma mimórá-yátááqá utániye.

8 itáaro. uqmakáa-kanaagaraq aáwaqa ábu kai-kánáágómá miraráá kéiyé. abo móra-nakoma wenaúgoni akai-yátááqá warénama wení aqtó-kánááráqá puí-yátááqá mayániye. ánibo móra-nakoma Aokaq-Áágóní akai-yátááqá warénama aqtó-kánááráqá matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayániye.

9 miráinaqtaa ketáámá íráqôn-aaimma waraiyábámá íma tîbôkariq ónátae. minnýyaba íma tîbô kégaitanama anaaékaqa íráqô-meyamma mayánúnatae.

10 miráinaqtaa ketáámá aammá abáá éqtaama kanaaráq ketáámá máqte-kayukaraq íráqôniq umáyíkáánataao. anó-qtataaqa wáipoaq keqtîbâqawaayuma Ítu Káríqtoqtaba áqnaábariq miraráá umáyíkáánataao.

aqtó-áímmá

11 kemá kanamáárîq anón-aubama keráwáqtôpaq ketiyáánapo awaaméqá umá agamaráunama aónaaro.

12 mi-káyúkámá keráwáqti túma karánáae téta yemá nôraq itatawáq akoqnáá kéoo? yemá páá waayúkati yúrakaqa anón-iwiqa mayánáae téta kéte. Ítiráaeo-wayukama yemá

ikatíq kéeta Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukái-nakomma itáíq-itaiq umá waráánataama minnáyaba tú-tiqa íyábááé téta yemá ikéyikaiye.

¹³ miráitata yemá keráwáqtí túma keréta keráwáqá uyátetaboata kanaaráq yíwíqa múte yauwínoe. ábo yemá yúma káráa-kayukama yenamááríq mútûq-amaan-aimma íma kéwaraae.

¹⁴ aaqibo kemá káqo-qtataakoni áwîqa íma múte yauyónúnamanibo Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáitapoaq wenáwîqa wenamáa múte yauyónúne. miráipoana maa-márábín-ááímmá pukái-qtataakoraa umá túyánápí wáíye. kemá maa-márábí-káyúkátí yúrakaqa miráuma tikaí-yátááqtábámá pukái-nakoraa kéune.

¹⁵ aúma karaí-ááíkáráq aúma íkarai-aaikaraqa minnâ paátataaqiye. Áánûqtuma keqtáá mamá aúge-kayukama aútikaniqtaama minnáma anó-qtataaqiye.

¹⁶ minnáyaba máqte-kayukama uyátá-maqma min-ánón-ámáán-áíkkómmá kéwareta Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq wení paru-yátáákáráq yetê máqtemma Áánûqtuni árai-kayukate waíno.

¹⁷ íbêkaraq anaaékaraq móra-nakoma móragaraq ummaa-yátááqá kemmá íma timíno. ketúraq abumá wáena máqte-kayukama káyiraatimma minnâ kemá Ítu Káríqtuni mayái-náqúne.

¹⁸ ketíbâtiwaayuo, ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno. kemá Póroe.

Ipítiani

Îtun **anaaé kéwaraa-yubaq** Ipítiani-marupaq **Póroma agatáie**.

¹ maamin-áímmá kemá Póroma Ipítiani-marupaq-wayukama náayuwabi Îtuma Metáiyanaama akoqnáá umá kéyaqtoraa-yubaq kágayaune. máqte-kayukabi Metáiyaqtaba abarokáq timá yiménúnnama minnýaba Áánûqtuma kemmá timátikaiye.

² maamin íráqôn-aaimma ketibotáámá Áánûqtu ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtote yeqtôpake kuména maamin íráqôn-aikaraq kaayoné-yátáákáráq yeqtôpake kúmîmma keráwáqá mayaígáae téq tímikaune.

³ Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni aboámá múte yauwí-náqiye. wemá anón-iraqo-qtataaqa keqtáámá umátikenataa minná wenáanimma keqtáábí wenôpake timátikáitana kukáie.

⁴ Áánûqtuma maramá íma tarôq uréna keqtááyábá mamá wenáanikoni iyápó-annaraa umátikaraiqtaae.

ketáámá Áánûqtuni ákái-yataaqa tirunóbáqá máinaboana ketáámá kúmikaraq otaakáráq íma wáimma-wayukaraa umá mánunatae.

⁵ Áánûqtuma wemá ákáitabae téna keqtáámá Îtu Káríqtoni-annabi pááq umátikenataa tiráie.

⁶ miráipoana Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba wenáwîqa yaaguyaqmá ónatae. maamin-íráqô-qtátááqá Áánûqtu ketáá paá timénataa wenáanima ákain-iyapoma kuménata tíwáqnaa íyábá uráie.

⁷ Îtuma wemá puyénaboana wení naaemá aqtíma wemá ketáái táwî-meyamma mamá paá umátikenata íbêqa Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikena miráiqtaba íbêq-awaataqa ketáái kúmiq-yataaqtaba íma puyónúnatae. Áánûqtuma keqtááyábá íráqôniq kéumatikaiqtaae.

⁸ Áánûqtuma áa iténa maamin-íráqô-qtátááqá wemá paá tímikaiqtaae. minnýaba anónna-anonna íma kanaaráq aménúnatae.

⁹ Îtu Káríqtoqtaba anaaékaqa keqtáámá wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiqtaae. minná

¹⁰ Îtu wení kanaamô pááq ínana wé mamá yabi íniye. máqte-qtataaqa mamá yorupáinana wemá ebíkáqá yabi íniye. wemá máqte-qtataaqa máqte-kayukagaraq Áánûqtuni márûpaqa maa-márágáráq wení náápaamma mamá yabi íniye.

¹¹ wenamá wení aúyánámmá waqména wemá áqnáabaqa akoqnáá-aimma keqtáámá Ítiráaeo-wayukabi timátikenataa móra tiwiráin-náqá wení Metáiyama keqtááyôpaq wemá timákaraiye.

¹² miráitana ketáámá áqnáabaq-kayukama Metáiyaqtaba awétáá uráunatae. Áánûqtuma keqtááyábámá wení tágama-akoqnáa-yataaqa maa-márábí-káyúkámá yirááténa wemá miráigáae téna tiráie.

¹³ íbêqa keráwáqá náayuwabi ímo Ítiráaeo-wayukama wemá keráwákáráq tiwirániye. keráwáqá wení árain-aimma itéra maamin-áikómá kanaaráq pukáiyapike tíwíqtuwaniye. itéra “árain-aine” téraq min-áímmá yáqtokaae. Áánûqtuma wení awaaméqá keráwákáq maréna minná wení Aokaq-Áágómá akoqnáá-aikaraq téna timáyikaraiye.

¹⁴ Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Áánûqtuni awaaméqá máena minnýaba ketáámá mamá Áánûqtuni máqte-qtataaqa wemá akoqnáá-aikaraq wení waayúkabi téna matáunatae. Áánûqtu wení waayúkama ayúqma ánatayikena téna yeráwáqá wení tágama-akoqnáa-yataaqtaba wenáwîqa yaaguyabínoe.

15 miráiyaba keráwáqá uyátárai-nakoma Ítumma itáíq-itaiq umá yáqtóráama ítareq keráwáqá mi-káyúkámá Ítun-aama waqmá kéwaraa-kayukama tirummá yímêma ítareq

16 minnáyaba aati-aatimá kemá Áánûqtukaq “tíkáiye” téq keráwáqtábá kêtune. keráwáqtábámô nunamummá kêteqa

17 kemá ketáái anómma kateko-kétíbótáá wení Aokaq-Áágómá keráwáqá amíyátábá kêtune. mirámô inaqaama keráwáqá áaimma yayuwé mi-qtátááqá Áánûqtuqtaba abarokáq aónanoe. miráinaq keráwáqá Áánûqtumma aanábóráá aónama minnáyaba keráwáqtábá kemá nunamupí kêtune.

18 maénamo keráwáqá ítama arútátukera nóiqtaba Áánûqtuma keráwáqá yááyama minnáyabagaraq nunamupí kêtune. minná keráwákáráq Ítun-aama máqtemma kéwaraa-kayukagaraq wemá yááyama anón-apeqa anaaékaqa Áánûqtu kanaaráq yimíniye.

19 Áánûqtuma wení akoqnáágoma ketáágáráq máqtemma kéitaa-kayukayabimma anóniq umá wáíye. wení anó-akoqnaama kémayena

20 mimórá akoqnáánápó Áánûqtu Metáiyamma pukaípíke atínakaraiye. Áánûqtu Ítumma mamá ayáánurapaq wení yabíkái-marupaqa ákáráíye.

21 Metáiyama wenáwîqa máqte-kamaanikaraq abo máqte-naapaakaraq mú-maqma máíye. íbêqa máqte-kawaa-wayukagaraq máqten-akoqnaagaraq wenáménáápáq wáitana abo anaaékaqa mamá mimórá íniye.

22 Áánûqtu máqte-qtataaqa wenáménáápáqá aítaupi makáiye. Áánûqtu pááq umá wení tiwiránîn-naqa máqte-qtataakaq anón-naqa wekákô itáíq-itaiq umá wáráa-kayukati aúrakaraiye.

23 maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama yeráwáqá wenaúraa íyana wemá aqnókáá íniye. maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama Ítuma wenáagoma yetirunóbáqá ógikaiye. máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákainama máqtemma Ítu Káríqtoma ógikaae.

2

1 keráwáqá íma Ítiráaeo-annabike-kayukao, kúmiqa akátuwe Áánûqtuni ámáan-aimma akatépoaq Áánûqtuni aúrikaq pukáa-wayukaraa umá máqte-uraae.

2 naayóbáqá maa-márágón áaimma wakááne. Tááqtaama waátá-aaikoni kawáá-nákó maéna abo wemá waayúkama Áánûqtuni ámáan-aimma akáte-kayukama yeráwáqtí yúyánámmá Tááqtaama yabitiráíye.

3 naayóbáqá ketáámá máqtemma Ítiráaeo-wayukagaraq Tááqtaani aammá waréqtaa abo túgoma iqtábáé téqtaa miráráá uráunatae. túgoma wenáápáqá koyágu-yayagu umá táwî-aaimma pááq uráunatae. miráiqtaba Áánûqtuma keqtaáyábágáráq aatáá tiwááguraiqtaae.

4 ááqibo

Áánûqtuni paru-yátááqá ôriq kéena wemá keqtaáyábá ôrikaa umá kákaiye.

5 ketáái kúmiqtababoana anónná táwî-meyamma mamé yínaqtaa puyónúnataamanibo Áánûqtu wení tiwiránîn-naqa tímikaiqtaae.

abo minnáyabama wekák náawabi warénama íbêqa wemá íma puyínîbo Áánûqtu ókaraq aúwaraimma wemmá amíniye. itáaro. Áánûqtuni paru-yátááqtabábóana íbêqa ketáámá itaa puyónúnatae.

6 Áánûqtu yagaroqtamá wení tiwiraín-náqá Ítute min-nákámá keqtaáyábá naayóbáqá tirááíye:

“anaaeékaq yemmá kerátámá atínikeka yabíkáin-akoqnaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa yiméyúye.” téta tirááyamma íbêqa pááq uráíye.

7 miráitana Áánûqtu máqte-kayukati yináábútáábi yirááráómmá wení íánatai-iraqo-qtataaqa yiráátiniye. minná wení íráqô-qtataaqa mimórá íráqô-qtataaqa wení tiwiráí-náqá Ítuma keqtáámá timénataa tiráátiniye.

8 keráwáqá wemmá itáíq-itaiq uráápoata Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtí kúmiq-yataapikekaraq puí-yátáápkégáráq tiwíkaiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma íma mayáíráké matááe. ímiye. Áánûqtu keráwáqá ákaq paá tímikaiye.

9 Áánûqtuni íráqô-qtataaqa anónnáma étama aarawaamá yetúyánápí “ketáái táaimma uyátáraiye” téta yetúma múte yauwínômanibo

10 Áánûqtu paá aá tiqtábá aúgeniq umátíkaraiqtae.

ketáámá áaimma átáma Ítute mánae téqtaama íráqô-mayaimo Áánûqtumma ákáinaikaa umá maami-máyáímá aúyaqtikaraiqtaa íbêqa mayánatae.

11 túyánámmá itáaro. keráwáqô matíkaraamma Yéqtaaeo-wayukamoe. mi-káyúkámá íma Ítiráaeo-wayukae. Ítiráaeo-wayukama yeqtúma waayúka iyáákaq káráma yemá keráwáqá íma kárata-kayukama tááyaraae.

12 taákaq máráaro. naayóbáqá keráwáqá Ítiráaeo-annabike Ítuma Metáíyanopake nékaq máqe-uraae. máqte-kayukama yeqtí aúkáapike Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuma timáyíkaraimanibo keráwáqá mi-kánááráqá Áánûqtuni timú-timun-aimma Ítiráaeo-wayukate wení akoqnáá-aikaraq keráwáqá íma yaímma káyainaae. keráwáqá íma móra-yataakaq awé uréq abo íma Áánûqtunnama máqe-uraae.

13 miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aara iyápóraa umá mááe. Ítuni naaénápó keráwáqá yabititaq Áánûqtuni waaqókáq irááe.

14 mirá téqtaa kétunatae.

Ítu Káríqtoma kaayoné-yátáákón áaine.

miráitana wemá Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq mórabi mamá áíkuyikaraiye.

Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítiráaeo-wayukagaraq yeráwáqtí aúkáapimma naayóbáqá kurumá íma kanaaráq aónai-kuruma Ítuma íbêqa mi-kúrúmmá yawarápatukaiye.

wemá yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

15 wemá pukáimma Ítiráaeo-wayukati anón-nakoni ámáan-aimma wemá yawarápama ánatatukaiye.

wemá Ítuma Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi kaayoné-yátááqá mamá yíkaraiye.

wemá aúgekaa-kama tarôq uréna íma kaayaqíbo kímora tarôq éna pááq uráíye.

16 kaapaq-yátáq wenaúma keqtááyábá tiména Ítiráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq móra-yubi yíkaraiye. miráitana ketáámá máqtemma Áánûqtu tiwíkai-kayukatae.

Ítuma yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.

17 wení kumína-kanaaraq íráqôn-augen-aimma mayáina minnáe. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuni népaq-awaataq máqe-uraamanibo ketáámá Ítiráaeo-wayukama Áánûqtuni waaqókáq máqe-uraunatae.

Áánûqtuni kaayoné-yátááqá máqtemma keqtáábí maména tímikaiqtae.

18 Ítu Káríqtoma keqtáábí kuménataaboana keráwáqá Yéqtaaeo-wayukagaraq ketáámá Ítiráaeo-wayukagaraq mimórá-Áókáq-Áágómá mamá matéqtaa ketibotáámá Áánûqtunopaqa yagaroqtamá kanaaráq yenúnatae.

19 miráinaq keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama íma namuq-wáyúkáráá umá káqo-kayukati marabáqá mááe. ímiye. íbêqa keráwáqá yabíkái-qtataakoni aménáápáqá keqtááráá éq keráwáqá Áánûqtuni ánná-wayukaraa mááe.

²⁰ naakáá umá Áánûqtuni timákai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq yeráwáqá mitáyaraa umá máawaq keráwáqá mitáyaraa umá mááe. min-nákóní ábomma Ítu Káríqtoe.

²¹ Ítuma ábokaa kéiteqtaa ketáámá wekáq timammá amúnanataa wemá keqtaa máqtemma yagaroqtamá tíkaraiqtae. miráitaqtaa ketáámá yagaroqtamá Áánûqtuni aokaq anó-monoq-nakaa kéunatae.

²² Ítuma keráwáqnápo anó-monoq-namma kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá min-ánó-mónóq-náúpáq kémaiye.

3

¹ kemá Póroma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukataba ánná-naupaqa máune. keráwáqtábábóana Ítu Káríqtoma kemmá ánná-naupaqa tiyúkaiye.

² é paámi itéq kemmá Áánûqtuma yaímma wení íráqô-qtataaqa tímíkaiqtaba tíwáqnaa ónúne.

³ paá min-áúbábí áqa agayéq kemá timá tímikaunama Áánûqtuma wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiye.

⁴ min-áúbámá yoraúma itéq kemô áaimma átáma itánúnayaba Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení timákarai-naqtabae.

⁵ naayóbáqá máqe uráá-kayukama min-aúpáq-yátááqtabá íma ítaraane.

miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aokaq timáyíkarai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yiráátiraiye.

⁶ min-áté-áímmá minnáe. min-ánó-qtátááqá Ítuma pááq umátíkaraiqtaayaba Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtunopake keqtaáráá umá kanaaráq mayánóe. yeráwáqá mimórá-ánnámá ketáátê mááe. máqten-arain-aimma Áánûqtu akoqnáá umá timá tíkaraiqtaama yemá ketêta íbêqa kanaaráq mayánóe.

⁷ Áánûqtuma kemá Póromma mamá mórama wení timáyíkarai-kayukabi tíkaraitaq miráipoaq átê-wataama Ítuma keqtaáyábá umátíkarain-aimma kétune. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike yaímma tiména wení akoqnáágo kepí mayái kémayaiye.

⁸ kemá Áánûqtuni waayúkama yeráwápíké anómma íma máune. ímiye. kemá paá yinaae kéune. miráimanibo Áánûqtu kemmá máqte-kayukabike yabititaq minnýaba timuqá kémarauene. kemá Yéqtaaeo-wayukama abarokáq timá-yimikaae téna kateko-yátááqá Ítu Káríqtoqtaba kemmá Áánûqtuma timátíkaraiye. mi-kátékó-yátááqá Ítuqtaba uyátá-maqma anómma wáipoata ketáái watáayaba minnáma íma kanaaráq tenúnatae.

⁹ Áánûqtu wení aúpáq-yátááqtabá kemá máqten-aayapaq-wayukama timá-yimikaae téna kemmá timátíkaraiye. naayóbáqá maamin-aúpáq-yátááqá máqte-kanaaraqa Áánûqtuni aúyánápi aúyoqma wáqe-urena wemá máqte-qtataaqa tarôq urái-nare.

¹⁰ miráimanibo wemá íbêqa akoqnáá-wayukagaraq náápaa-kayukagaraq ketáámá Ítun anaaé kéwarauna-wayukanapo yemmá wení itai-yátááqá kéyiraatiye.

¹¹ maa-márámá íma tarôq uréna Áánûqtuma nói-qtataarabi maa-márábímmá pááq íniye téna aúyánámmá ítaraiye. íbêqa wemá abarokáq ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení mayairáké mamá pááq kéiyé.

¹² íbêq-kanaama ketáámá náayubi Ítu Káríqton-aama wáráanna-wayukataama Áánûqtute watáá-wataa kanaaráq tenanataá Áánûqtu keqtaámá itátikaniqtae.

¹³ abo kemá kaarabútimo wéqo tútiqo matáunayabamibo keráwáqá Ítumma íma ayuwéraq yáqtóráaro. kemá maami-tútíq-yátááqtabá keráwáqá uyátá-maqma akoqnáá ígáae téqa kémayaune. keráwáqô akoqnáá umá máiyana Áánûqtu keráwáqtabá amuqá matikániye.

14 ketibotáámá Áánûqtuma wení aúpaq-áúyánámmá kemá túyánámmá kéiteq wekáq tiraayutaúmmá káyaone.

15 máqten-annama maa-márábíkáráq Áánûqtuni márûpakaraq yeqtíwîqa yeqtí náápaakaraq Áánûqtuma yímikaiye.

16 Áánûqtuma wení akoqnáábike tirunóbáqá wení Aokaq-Áágómmá mayaígáae téqa keráwáqtí tíyaqa akoqnáá umátikeq minnýaba nunamupí keráwáqtábá kétune.

17 Ítumma itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoraigaae téqa Ítuma tirupi máetaq minnýabagaraq nunamupí kétune. yaayánûkoma marabí wiqména kúmikaa umá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá miráuma Ítuni akaí-yátáápáqá wiqmá kumíniye.

18 Ítuma náaraq umáwabi méyábáq uyátena mémánóbáq kubaúma keqtááyábámá kákaitaq keráwáqá minnýábá ítama tágaigaae téq nunamupí kétune.

19 ketáámá wení akaí-yátááqtábámá íma ítátuweqtaamanibo wenáimma tíménaqtaa ógiqma mayaígáae téqa keráwáqtábá nunamupí kétune.

20 Áánûqtuni akoqnáá-yataakoma ketáábímmô kéinanama maamin-ákóqnáá-yátááqá mú kéuyatamaqtikainanataa ketáái túyánákaráq ketáái inaa tí-yátáákaráq uyátá-maqma íniye.

21 ketáámá Áánûqtuni ánnábike-kayukama Ítu Káríqtoqtabama wekáq “tíkáiye” téqtaa wenáwîqa aati-aatimá matúq-matúq umá múte kéyayunatae. áre.

4

1 kemá Póroma waayúkati yúrikaq itó-uma Ítuqtaba abarokáq timá yímikaunayababoq kemá ánná-naupaqa paá máune. miráimanibo keráwáqá maamirái-qtataaqa Ítumma akáinaiq kéiyáq kemá minnýaba tikaíkáae téqa kétune.

2 abo íma otaa-káyúkáráá aúráaro. kaayoné umá máaro. yaímma-wayukamo íkarutaiyamma paá yeráwáqá yíkáaro.

3 keráwáqá kaayoné-yátááqá anónna-anonna yiméra mórabi Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aménáápáqá paá máero.

4 ketáámá mimórá-túyáwáákáráq mimórá-Áókáq-Áágópí kémaunatae. kímora íma aónarauna-yataaqa awé ónúnyabataa Áánûqtu táayaraiye.

5 kímora uyátárai-naqa ketáámá matéqtaa ketáámá máqtemma wekáq tirummá kámunatae. ketáámá máqtemma mórai q umá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq kéberaunatae.

6 ketáámá mimórá-kétíbótáá máíye. wemá Áánûqtuma máena káqomma akoqnáá-naqa wekáá umá íma máíye. wemá uyátá-maqma máqte-qtataakaqa máíye. wemá keqtáábí máipoata káqo-kayukama wení akoqnááqomma ketáái mayaíbí yemá káona.

7 Áánûqtuma tirááténataa wemá keqtááyábá ôriq umá ákáitana Ítu Metáiyamma tímikaiqtae.

8 Áánûqtuni aúba-wannaagoma maará kétiye:

“wemá uyéna ánná-naupake-wayukama taígani kuyátúrena waayúkaraq amuq-yatááqá yímikaiye.”

mirá téna Tébitini ibí kétiye.

9 abo wemá meyábáq utáiye. min áaimma yaímma-kanaama maa-márábí máqe-uraiye.

10 min-nákómá kukáimma wemá mimórá-nákómá anaaékaqa utáiye. wení náápaamma maa-márábí-káyúkámá yiráátiniqtaba wemá utáiye.

11 wemá wenamááríq téna “keráwápíké yaímmama tímáyíkarai-kayukama máiyata abo yaímmama Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máiyata ínoe.” téna “yaímma-wayukama waayúkati yúrikaq itó-uma máeta átê-wataama tînô-kayukama máiyata ínoe.” téna “yaímmama yirááti-wayukama máiyata ínoe.” téna tiráiye.

12 waayúkama yokaa umáyikai-aimma uyátárai-nakoqtaba mirá-umatikanoe. maami-máyáimá nóinabiyo? mi-máyáimá minnáe. Ítu Káríqtoqaq yirummá améta taígani-kayukama kuyátúmeta yíwáqnaa umá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnaá umáyikanoe.

13 maami yiráati-wayukati watáanapo kétima-timiyanataa Áánûqtuma keqtaámá wenáanikomma aónayaba tiráátiniye. wekáq ketáái itáíq-itaiq í-yátááqtabá yiráati-wayukati watáagoma tíwáqnaa ínîqtaae. mi-kánáámá ketáámá yagaroqtamá áíkuiyona-yupaama mi táoqa Áánûqtuma keqtaámá timátimiq-timatimiq umá kétiraatinanama ketáái tirun-íyápógómá itóqma Ítu Káríqtoni áaimma mayéna anóniq íniye.

14 mi táoqa ókaraq iyápóraa ketáái túyánákómá íma wániye. mi táoqa uwáágoma yaayánama waéráinikaa umá ketáámá káqo-kaqon-aiqtaba íma waéránatae. ímiye. ketáái tirun-íyápógómá itóqma anóniq ínataa táwî-wayukati makáqma aónai-yataakaraq kaaqaari-áíkaráq ketáámá íma itánúnatae.

15 ímiye. aaqáo. miráimanibo ketáámá árain-aimma téqtaa Ítuni akaí-yátáákáráq óq-wayukayaba tikánîqtae. miráinaqtaa ketáámá itóqma Ítun aúyawaakaa onanatáá wemá aqnókáá íniye.

16 Ítuma íbêqa máqtemma wekáq itáíq-itaiq umá máa-kayukama yagaroqtamá wenaúyawaakaa umá aráápayikanena kéíye. máqten-aayapaq yabíkéna móra-mora-aikapakemma weqtabá-weqtaba akaíyátábá Ítumma yokaa kéumakaae.

17 íbêqa akoqnaá umá uyátárai-nakonopake timá-timune. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukaraa umá yeqtí aíbôq-yuyanakaraq íma máaro.

18 yeqtí yúyánámmá paá kumayupí wáíye. yemá koáráaq-wayukaboata Áánûqtunopake nékaq máae.

19 yeráwáqá máqte-tawi-kiyaamoq-yataaqa tarôq kéeta minnýyaba íma yigaaebí kémaraae.

20 maamirá-qtátáákáá-qtátááqá Ítuma Metáiyama wenôpake keráwáqá íma ítaraae.

21 ímiye. keráwáqá Ítun-aama kéitaawana wemá árain-iraqo-qtataaqa keráwáqá tiráátiraiye.

22 keráwáqti naayón-ááímmá keráwáqti túgoma ákáin-aaikaraq naayó-páái-únákáqtóráa umá tiwáábáq kabiraimmá maamirán-ááímmá keráwáqá paábaq matúwáaro.

23 minnámo matuwéqa aúgen-unakaqtoraa umá aúge-tuyanakaraq aúgen-aaikaraq kúberaaro.

24 mirámô éqa káqomma íráqô-kanokaa umá kúberanoe. aúgemma káqo-naqa aúqma keráwáqti táaimma aokarîq umá kateko umá Áánûqtun-aaikora umá waíno.

25 miráinaqa kaaqaari-áímmá ítero. aati-aatimá páaq ínî-qtataaqtaba árain-aimma tero. ketáámá mimórá-túgóni waayúkaboqtae wenamí-kenamin umá paá árain-aiqtaa tennatao.

26 abo keráwáqá tíyámma ínaqa íma kúmiq-yataariq oro. abo íma tíyámma yuwákaiyana waíno, ímiye. mimórá-yúpáámá aabaúmá íma kupékainaqa

27 abo tíyámmo íq-ia kéiyamoena Tááqtaama tirunóbáqá yaberániye.

28 keráwáqti aúkápíke móra-nakoma moyá-nákómá máqe-urenama íma ókaraq moyámmá mayaíno. íma miráinimanibo wemá mayaí ko mayaíno. wení ápéqtaba kamáa káena mayaí kémayena anaaékaqa móra-yataaqa íma makáiya-kayukama yemmá kanaaráq yíwáqnaa íno.

29 tóyaupíke táwî-aimma íma yuwákéraq tero. miráimanibo paá mi-kátáámá waayúkama umá yíqtaaiq ínîn-aimma tíyana keráwáqti táagoma yemmá íráqôniq umáyikaniye.

30 Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá ummaa-yátááqá íma áméro. keráwáqti matúq-matuq umá táí-meyakaraq puí-yátáákáráq mipíkemma keráwáqá Áánûqtuma tiwíkaitana wení Aokaq-Áágómá keráwáqti tiwiráí-yátáákómmá káraapaiye.

31 táwî-toiqa makéq máqten-aimma temmá paábaq iyaabótúwáaro. íma tíyan-aimma aayaqtáa umá téraq káqo-kayukayaba mamá táíq umáyikai-tuyanamma íma ítáaro.

³² anónna-anonna umá íráqôniq oro. anónna-anonna tíyaqa áméro. abo taákaq oro. Ítuni áwîkaq Áánûqtuma keráwáqtí otaammá paábaq matukáiqtaba keráwáqá miraráá umá anónna-anonna otaammá paábaq matúwáaro.

5

¹ aboámá wení iyápó-annama yíkainiq umáraa Áánûqtu keráwáqtábá kákaiye. keráwáqá wení iyápó-annaboq wenáaikka umá keráwáqtí táaimma mamá pááq oro.

²⁻³ Ítu Metáiyama keqtáá tirááténa ákainiq umá keráwáqá káqo-kayukayataba tikaíno. minná Ítu Metáiyama keqtááyábá ákáitana wenaúwaraimma tímikaiqtaae. Ítiráaeo-wayukama yeráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra íráqô-kamma ikámma Áánûqtukaq ámikaane. íbêqa ketáái kúmiq-yataaqatabama Ítuma ketáái amí-yátááqá Áánûqtukaq máqe-urena Áánûqtu min-ámí-yátááqtábá amuqá makáine.

keráwáqtí aúkápimma kebó-yátááqátábá káqo-kayukati máqte-qtataaqtaba túranannama aiyábámá maami-kááyáq-yátááqtábá íma tero. Ítumma waráiya-kayukama maamirái-qtataaqtaba íkéte.

⁴ kebó-áímmá aábê-aikaa umá ítero. ímiye. paá keqtóyauqa ógaaqma Áánûqtuqtaba “tíkaiye” tero.

⁵ maaminnáyaba taákaq máraaro. maa-káyúkama kebó-yátáárîq kéo-kayukagaraq káqo-kayukati minnáma máyáa-qtataaqtaba yúrananna káa-kayukagaraqa yeqtí anónnáma Áánûqtuni tiwiráí-nákómá yabíkái-marupaqa íráqôn-apeqa íma wániye. yemá miráuma waayúkama yeqtí kamuqá óqtakakenabi yaataké tarôq umáka-qtataakaq kéita-kayukaraa mááe. yemá máqtemma Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberanobo Áánûqtuma yemmá anaaépariq umáyikaniye.

⁶ yaímma-wayukama yeqtí kaaqaari-áímmá keráwáqá íma iyuwáiyata makáqma aónaaro. mi-káyúkámá maami-táwí-yátáárîq kéiya-kayukama Áánûqtuni áyámma mayánóe.

⁷ keráwáqá nékaq maamirá-káyúkábíkémá máero.

⁸ naayóbáqá keráwákáráq kumayuq-yátáákáráq táwî-yataakaraq tirunóbáqá wáqe-uraimanibo íbêqa uyátárai-nakoma tirunóbáqá máitaq abo keráwápí ómmá ógiqma mááe. miráuma ókón áráakaa umá máaro.

⁹ ókómmá máqten íráqôn-aaikaraq arupú-aaikaraq árain-aaikaraq abarokáq mamá pááq kéiyé.

¹⁰ nói-qtataakoq uyátárai-nakomma amuqá kémarakaiyaa minnáyaba abáá oro.

¹¹ mi-qtátááqá waayúkama kamayupí kéo-qtataaqa keráwáqá tinaaémma umáyíkáaro. miráimanibo keráwáqá yiráátero. yemá otaammá kúyo-kayukama mááe.

¹² táwî-yataaqa waayúkama kumayupí aúpáq oqtábá paá watáayaba kemá tigaaeyô kêtune.

¹³ ópí maami-táwí-yátááqá aónama kétageta kanaaráq aónáiyana paábaq kumayukóráá umá koínanama ókómó anónaraq wení márûqa kémayaiye.

¹⁴ miráipoata maan-áímmá ten-áímmá kéitaunatae.

“keráwáqá túmô wáe-kayukao, itó-oro. pukáapike itó-magiyana Metáiyama ómmá timíniye.” téna Áítáiya Áánûqtuni amuné-nákómá naayóbáqá agatáine.

¹⁵ abo keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá atéráaro. íma aíbôq-tuyanakaraq mánomanibo áá itaí-wáyúkáráá umá máero.

¹⁶ íbêq-yupaama táwî-kanaaboq keráwáqtí túwaraa-kanaama yabíqma arutéraq íma táwí-táwí oro.

¹⁷ íma aíbôq-yataariq ínômanibo uyátárai-nakoni aúyánámmá abáá umá pááq oro.

¹⁸ íma aíbôq-nomma néraq neginaagí ínômanibo Áánûqtuni Aokaq-Áánápó mamá ógiraaro.

¹⁹ keráwáqá mi-qtátááqá uyátárai-nako Áánûqtuma káqo-kayukayaba umáyikena keráwáqtábáqaráq umátikena i-qtátááqtábá ibí anónna-anonna umá tíq-tiq oro.

nunamummá ibí tero. uyátárai-nakokaq tirukakékáráq imá tóyaupikemma kaapáúpikekaraq tero.

²⁰ ketáái uyátárai-nako Ítu Káríqton áwîkaq ketibotááma Áánûqtukaq “tíkáiye” téraq máqte-qtataaqtaba oro.

²¹ Ítu Káríqton-aama kéitera q keráwáqá móra-mora-yuma weqtábá-weqtaba umá yetiménáápáq máero.

²² aaragô, keráwáqá uyátárai-nakon áama wáráanikaa umá keráwáqti tiwaiqmáati yáama wáráaro.

²³ ketáámá itáiq-itaiq umá kéuna-yutaama Ítu Káríqton aúraa umá máunanataa wemá aqnókáá máitana miraráá umá ánáakoma aúrátana wenawaikómá aqnókáá umá máiye. aamô itáa-kayukama Ítun aúraa owana wemá yemmá pukáapike kéyiwiraiye.

²⁴ Ítun-aama itáa-kayukama wení náápaakoni aménáápáqá máae. miraráá umá ánáakoma wenawaikóni náápaakoni amenáápáq máiye.

²⁵ yiwaikô, Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba ákáitana yeqtábá pukuráiye. miraráá umá keráwáqá yiwaiqmáaqa keráwáqti tínaaqmaataba tikaíno.

Ítu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba pukéna

²⁶ wení watáanapo mamá aokariq umáyikaraiye.

yeqti kúmiq-yataaqa paábaq kématuwena tete umáyikaraiye.

²⁷ miráuraitaba wení waayúkama anaaékaqa wenaúrakaq kanaaráq itó éta yemá tágaginoe. unáákáqtôraq paaigómá kááraa-kaaraa íena íma kaabú-káábú iníkáá umá wení waayúkama tágaginoe.

wemmá wáráa-kayukama aokariq éta máqten-otaakaraq íma waínna miraráá-kayukayaba Ítumma kákaiye.

²⁸⁻²⁹ yiwiqmáaqa yeráwáqti yúyaba yíkáiniq umá móraiq umá yetináaqtaba yikaíno. máqtemma yetúgoma íma kéyiwaagoe. ímiye. abo aáwaqa améta íraqôniq umá kéyabiye. miráuma móra-nakoma wenamááriq wetábá ákáiniq umá wenánáakoqtaba akaíno. ánibo Ítuma wenaúgaraq kéyabiye. wenaúma nóinabiyo? ketáámá wekáq tirummá amúnna-wayukataama wanaúma máunatae.

³⁰ ketáámá Ítu Káríqton aúma máqte-tuyawaaqa máunatae.

³¹ minnáyaba Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:

“waagómá wenanóboama kéiyuwena wenánáakote yagaroqtániye.

maa-kááyáq-nákámá mimórá-yúmá auráyóye.”

téna Mótetima Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáine.

³² maamin-áímmá aúpáq áaikaraq wáiyé. móra-nakoma wenánáakote kétibo aúpáq-áímmá mirá téna Ítu Káríqtoma wení anaaéma kéwaraa-kayukayaba kétiye.

³³ miraráá umá keráwápike móra-mora-nakoma wetábá ákáinikaa umá ánáakoqtaba akaíno. ánáakoma awaikón áama yaaguyaqmá itaíno.

6

¹ iyápô, uyátárai-nakon-aama kéwareraq keráwáqti tinóboyuti yáama wáráaro. minnáma aanaúramma paá wáiyé. naayóbáqá Mótetima maará téna agatáine:

² “keráwáqti tinóboyuti yáama yaaguyaqmá itáaro.”

minnáma áqnáabaq ámáan-aimma timá móra akoqnáá umákain-aimma Áánûqtu timá tímikaiye. minnáe:

³ “miraráá íyana máqte-qtataakoma íraqôniq umáqtikainaq maa-marábí ayáqtáá-yupaama mánoe.”

téna Áánûqtuma timá akoqnáá uráine.

⁴ yiboáo, íma keráwáqtí iyápóma mamá áyámma í-yátáápí aúqyíkáaro. ímibo keráwáqá uyátárai-nakoma tiráátinikaa umá keráwáqtí iyápóma yiráátero. yemá táwî-otaama kéguiyamma yemmá táí-meyamma yímero. keráwáqá mirámô éqa yemmá anaúrakaq mamá yiráátimayikanoe.

⁵ mayái-wáyúkáo, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí yáama wáráaro. tirukaké yáama yaaguyaqmá wáráaro. keráwáqá Ítu Káríqtokaq mayái kémayeraq miraráa umá keráwáqtí kawáá-wáyúkáráq mayái yikáinaiq umá íráqôniq umá máyáaro.

⁶ móra-nakoma íma yabíkáinaq keráwáqá aati-aatimá íráqô-mayaima máyáaro.

⁷ keráwáqá paá waayúkayaba yimuqá marakaí-máyáimá íma mayánômanibo uyátárai-nakoqtaba amuqá marakaí-máyáimá máyáaro.

⁸ taákaq máráaro. íráqô-qtataariq keráwáqá kéomma mimórá-yátááqá anónnáma uyátárai-nakonopake mayánoe. maamin-áímmá máqte-kayukayabama áraine. mi-máyái-wáyúkámá ápéqa máyáakaraq mi-máyái-wáyúkámá íma ápéqa máyáakaraq máqte-mayai-wayukayabama maamin-áímmá áraine.

⁹ kawáá-nákô, keráwáqtí mayái-wáyúkáyábámá mórai q oro. keráwáqá yemmá íma ikatí-áímmá tero. taákaq oro. uyátárai-nakoma Áánûqtuma yabíkái-marupaq wemá yeráwáqtí uyátárai-nakaraq keráwáqtí uyátárai-nakaraq mimórá máena wenaúrakaqa paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq íma mááe. ímiye. máqte-kayukama mimórá-áúyánákáq keyainaiye.

¹⁰ keráwáqtí tébakaq-kanaama maa-márábímmô máeqa uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-wayukama aúráaro.

¹¹ keráwáqtí akoqnááma uyátárai-nakonopake máyáaro. wení akoqnáárake matéqa weyukáá mayéq keráwáqá Tááqtaama makáqma yabitíné ínnayaba keráwáqá akoqnáá umá kanaaráq itó-inoe.

¹² itáaro. ketáámá íma waayúkate ááiqá kéunatae. ketáámá maa-márábímmá anókogaraq yeqtí náapaakaraq kumayupíqtábá ááiqá kéunatae. ketáái ááiqá waátáma ketúrapike íma kanaaráq káonetaa yeté ááiqá kéunatae.

¹³ mirá kéibo Áánûqtun áaimma weyukáá mayéraq mi-táwí-kánáámá yínnama keráwáqá imaamu-wáyúkáráa umá kanaaráq itó éq íma yawautínoe.

¹⁴ miráuma keráwáqá itó umá imaamu kuyéqa Áánûqtuni árain-aimma tímûranna kuyéq wení arupú-yataaqa títaaraq tiraqá kuíyana waátá-akoqnaagoma keráwápímmá íma kanaaráq kobéraniye.

¹⁵ maami íráqô-kataama kaayoné-yátááqtábá aítauqo ánákuyonaikaa umá mi-kátáámá taákaq máráaro.

¹⁶ maamirá éq keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa túbáqá keráwáqtí weyukóráa umá akoqnáá ínaq itó oro. keráwáqtí uyátá-maqma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa Tááqtaama uyátanena ínnama aúyaqtikaniye.

¹⁷ keráwáqá pukáapike atóbatikaniqtaba Áánûqtu akoqnáá umá timá-timena maamin-áímmá yaqtóráaro. maamin-áráin-áímmá tiqnókáq kámokaa kúbereq abo tokóruraa-puma múte yaúyoro. keráwáqtí tokóruraa-puma minnáe. Áánûqtun-aama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tímikaiye.

¹⁸ nunamummá tíq-tiq oro. nunamummá kéteraq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ayuwáiyana keráwáqá nóin-ainabi tínômma tiráátiniye. nunamummá kéteraq túbanaaq umá yokaa umá máero. máqtemma itáíq-itaiq kéo-kayukayabagaraq

¹⁹ keqtábágáráq nunamummá tíq-tiq oro. kemá tóyauqa ógaraananama Áánûqtuma árain-aimma arupú-aikaraq timínîqtaba minnáyaba nunamummá tero. kemá itó-uma waayúkati yúbáq Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení Metáíya Ítuqtaba tenúnnayaba Áánûqtukaq nunamupí timá áméro.

²⁰ kemá waayúkati yúbáq kéteq ikatíq íma ónúnnayaba minnáyabagaraq nunamupí tero. miraráámô Ítu Káríqtoqtaba tiráunaboq íbêqa kaarabútibi akoqnáá-annanapo (téininapo) atáá umátíkáawaq máune.

²¹ Tíkikati wemá min-áúbá-wánnáámá keráwáqtôpaq maména wíniye. wemá ketí máqte-qtataaqtaba kemô únnayaba móma timá-timiniye. wemá ketáái íráqô-tibaqawaaraa-naqa máena wení mayairáq uyátárai-nakoqtaba yáqtoqma akoqnáá kéiyé. wemá máqte-qtataaqa maabáq wái-qtataaqtaba timá-timiniye.

²² keráwáqá keqtááyábá itánôqtaba keráwáqtí tíyaqa umá tíqtaaiq ínîqtaba wemmá timákaraune.

²³ maami kaayoné-yátáákáráq akai-yátáákáráq ketibotáá Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq yeqtôpake kéitaq keráwáqá mayaígáae téq kétune. keráwáqtábá itáiq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq ketáái máqte-tibaqawaaraa-kayukagaraq mayaígáae téq kétune.

²⁴ keráwáqá keráwáqtí akai-yátááqá uyátárai-naqa Ítu Káríqtokaq íma aúyatikeq keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataaqa mayaígáae téq kágayaune. kemá Póroe.

Pirípiani

Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Píripai**-marupaq **Póro**garaq **Tí**motite **ánná**-naupaq **Aróm**ubaq **agatáá**ye.

¹ maa-páátímá Póro garaq Tí motite kerátáyôpakene. kerátámá Îtu Ká ríqtoni kaqtónakae. kerátámá náayuwabi Píripai-marupaq Îtu Ká ríqto kaq itá íq-itai q kéo-yubaq ká gayauye. yeráwákáráq mi-káyúkámá náayubi Áánûqtuni waayúkama mó rabi áíkuyo-yubaq yabíkáa-kayukayopakaraq maami-páátímá ká gayauye.

² Áánûqtuma ketibotáámá uyátárai-naqa Îtu Ká ríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákógáráq yenákámá keráwáqá máqtemma tímetaao.

³ kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq keráwáqtábámá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqa

⁴ kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq timuqá kémaraune.

⁵ íbêq-awaataqa Áánûqtuni átê-wataama tí-máyáímá mamá kemmá tíwáqnaa urááwapoqaq kemá timuqá kémaraune.

⁶ ánibo maaminnáyaba kéitaune. Áánûqtuma keráwáqtí íráqôn-aaimma áaimma átáma miráurena wemá miráumae kéuwinana mi-kánááráq Îtu Ká ríqtoma yauwéqma kumín-awaataq keráwáqtí íráqôn-aaikoma mútûq pááq umá ánataniye.

⁷ kemá aati-aatímá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq ketirummá keráwáqá tímúnnama arútáiniq kéiye. abo keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataakomma keráwáqá ketêgaraq yáíkaaq kéunatae. kemá Îtuqtaba átê-wataama áraine téq akoqnáá umá túnnama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. naayóbáqá kemá ánná-naupaqa máqe-uraunaboqaq íbêkaraq kemá ánná-naupaq máunama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae.

⁸ Áánûqtuma ketáama ítáimma áraine. ánibo kemá kétima-timunama keráwáqá ketirukaké kétimunnama miráuma Îtu Ká ríqtoni arukakékáá umá keráwáqá kétimune.

⁹ kemá keráwáqtábámá Áánûqtukaq maará téq kétune. keráwáqtí tirummá amí-yátáákómá anóniq umáe uwíyábá kétikaiye. Áánûqtuni árain-itai-yataaqa mayaígáae téq kétune. nóinawabi íráqôniq éna nóinawabi táíq ínayabama yainaígáae téq kétune.

¹⁰ keráwáqá miráiyatabama mú mikákáá íráqô-qtataaqa kanaaráq mayánoe. keráwáqá mú mikákáá íráqô-qtataaqa mayáiyana Îtu Ká ríqtoma yauwéqma kumínî-kanaaraqa keráwáqtí kúmikaraq tigaemá í-yátáákáráq Áánûqtun-aurakaqa íwaniye.

¹¹ ímiye. keráwáqá wenamá Îtu Ká ríqtonopake árain-iraqo-qtataaqa yi-qtátááqnápó keráwáqá ógiranoe. min-íráqó-qtátááqá keqtáá kétimitabataa ketáámá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba kéteqtaa wanáwîqa múte kéyauyunatae.

¹² ketíbâqawaayuo, keráwáqá maaminnáyaba itaígáae téq kétune. kemá maakáqá ánná-naupaq máunanaboana átê-wataagoma Îtuqtaba wéyáwé uráíye.

¹³ miráuma anómma yabíkáa-kayukati kawáá-wáyúkágáráq yaímma káqo-kayukagaraq máa-yuma yemá máqtemma kéitaamma kemá Îtu Ká ríqtoni kaqtó-napoqaq ánná-naupaq máune.

¹⁴ kemá ánná-naupaq máunataboata taíganimma Áánûqtuni waayúkama yeqtí Îtukaq itá íq-itai q í-yátáákómá uyátá-maqma akoqnáá uráíye. íbêqa yemá waayúkati yúbáq itó kéeta átê-wataama akoqnáá umá kéteta ikatíq íkéoe.

15 yaímma-wayukama kárún-aimma timátiketa yemá anón-iwiqa mayaiyábá keyikaitataboata Ítuqtaba átê-wataama kétémanibo óq-wayukama Ítuqtaba íráqôniq ónáae téta kéte.

16 Áánûqtuma kemmá wenáama mayaiyuwánúnayaba mi-máyáímá tímikaitata yemá minnáyaba kéitetaboata yeqti yirukaké kéte.

17 mi-káqó-káyúkámá Ítu Káríqtoqaq itáiq-itaiq í-yátáákáké íkete. áaqibo yemá kemmá kárún-aimma kétima-tikaae. kemmá tú-tiqa í-yátááqá arúbama timínôqtabama yimuqá kémaraae.

18 áaqibo yemá waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama itáiq-itaiq kéeta tíyanabi paá yeqti yóyaukake min-áté-wátáámá Ítuqtaba tíyamma minnâ íráqô-qtataaqa wáitaq kemá timuqá kémaraune.

19 owé. kemá timuqá paá maráiq-maraiq ónúne. keráwáqá keqtábá Áánûqtukaq nunamummá kétéwana Ítu Káríqtoma kemmá tíwáqnaa kéie. miráí-qtataaqtababoaq kemá kéitaunama Áánûqtuma kemmá tiwíqma paá ayúqtikaniye.

20 uyátárai-nakoni mayaímá mayaiyábámá kemá tigaemá iyábá íkétikaiye. kemá tú wamá máenawabi púyónama íbêkaraq aati-aatimá Ítu Káríqtoqaq íma ikatíq éq yaaguyabíyábá kétéikaiye.

21 ketí túyánápímmá aúwaraimma nóinabiyo? minnâ Ítu Káríqtoqtaba miráiyaba kéune. puí-yátááqá nóinabiyo? minnâ uyátá-maqma íráqô-qtataare.

22 kemá maa túráqô matúq-matuq ónúnnama maannáyaba wáie. Ítu Káríqtoqtaba íráqô-mayaima mayaiyábá wáie. miráinaq kemá náanawaq aúyaq-maranuno? paá tú wamá mánu puyónúnô?

23 kemá maami-kááyáqá íráqô-qtataakoni aúkápimma máune. kemá Ítu Káríqtote Áánûqtuni márûpaqa umma mánunayaba kétéikaiye. mirámô onanamá kemmá íráqôniq íniye.

24 miráimanibo keráwáqtábámá kemá íma púyónama minnâ íráqône.

25 kemá máananama keráwáqá íráqôniq umátikaniye. minnáyatababoaq kemá itáunnama kemá íma árúqa puyónúne. miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéonana keráwáqti itáiq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma anóniq kéinaq keráwáqti itáiq-itaiq í-yátááqtábá timuq-yatáákáráq uyátá-maqma anóniq íniye.

26 miráuma keráwáqá kemmá ókaraq kétémoneqa ánná-naupake kúmônayaba Ítu Káríqton-awíqa kanaarác mûte yauwínoe.

27 íbêqa keráwáqtábá maannáma anó-qtataare. keráwáqti táaimma Áánûqtuni átê-wataarake máyáaro. mirá kéiyaq kemá keráwáqtôpaq ímo yéqa keráwáqti íráqôn-aiqtaba itánúne. itáiq-itaiq í-yátááqátábámá akoqnáá kéeraq keráwáqá máqtemma mimórátúyánákáq máero. átê-wataama Ítuqtaba kéyaqtoreraq keráwáqá máqtemma mimóraráá umá máeraq Ítuni namuro-wáyúkámá webó agayíkáaro.

28 keráwáqti namuro-wáyúkáyábámá ikatíq íoro. akoqnáá oro. mirámô kéiyatama keráwáqti namuro-wáyúkámá tímónáiyamma keráwáqá yemmá kanaarác uyátáawaniq ínoe. taákaq máráaro. móra-waigoma yemmá uyátánimma wemá Áánûqtue.

29 Áánûqtuma keráwáqá Ítu Káríqtoni kaqtó-wayukama máigaae téna aúyaqtikaraiye. miráipoaq keráwáqá wekác itáiq-itaiq kéowana Ítuqtababoaq tú-tiqa mayaiyábágáráqá Áánûqtuma keráwáqá aúyaqtikaraiye.

30 keráwákáráq kegáráqtáá mimórá-ááíqtáá kéunatae. minnâ Áánûqtuni aakótê Tááqtaani aakótê ááíqa kéoye. miráinaq kemá ááíqa únaq aónaaniq umá miráuma ááíqa oro. miráitaq kemá ááíqa paá íq-íq kéune.

2

¹ keráwáqtí túwaraikoma Ítu Káríqtoqtaba mamá akoqnaá kéumatikaiyo? wení akai-yátáákómá keráwáqá timakakí kéiyó? wení Aágomma aanabóráá umá kémayaaó? Ítun anaaémo káqowa-kaqowamma kaayoné kéumayikaaó? keráwáqtí tirummá káqowa-kaqowamma kéyimeo?

² mirámô kéeqa kemá maará téq keráwákáq inaa kétune. máqtemma keráwáqá mimórá-túyánákáq máeraq mimórá-tíkái-yátáápi yagaroqtaaro. kemá káonaune. keráwáqtábá timuqá kématikaune.

³ aúyababa íoro. keráwáqtí túma íma mamé úyôro. ímibo móra-mora-yuti aménáápáq máero. aati-aatimá káqowaqtabama túyánápímmá téraq “wenáwíkomma ketíwíkomma uyátá-maqma wáiyé” téraq tero.

⁴ kenamááríq keráwáqtábá íma yabi ínômanibo káqo-yuyabagaraq yabíqyíkáaro.

⁵ keráwáqtí túyánákómá Ítu Káríqtoni aúyánákáá íno.

⁶ wenáaikoma Áánûqtuni áaikote móraiq kéiyé. wemá Áánûqturaa umá máqe-uraimanibo min-náápáámmá íma yáqtokaiye.

⁷ ímiye. wení anó-tagama-yataaqa paábaq yukéna kaqtó-naqa aúkáiye. wemmá aaragómá marákáitana paá maa-márábín-nákáá aúkáiye.

⁸ wemá Áánûqtugaraq waayúkagaraq yeqtí yiménáápáq wetábá wenamááríq maréna máqe-uraiye. wemá Áánûqtun-aama waréna puí-yátááqá máyáitata kaapaq-yátáq ikámôwana pukuráiyé.

⁹ miráimanibo wemá aamá ítáitanaboana Áánûqtu wemá pukáipike mamá itó umákátuwena mú mikákáá yanaa-márúpáq akéna wemmá máqten-awíqa uyátá-maqma yanaan-áwíqá ámikaiye.

¹⁰ miráinaq máqtemma Áánûqtuni-marupaqa máa-yugaraq máqtemma maa-márábí máa-yugaraq máqtemma maa-márágóní aménáápáqá máa-yugaraq min-áwíqá kéiteq Ítuni aúbáq yiraayutaúmmá ayánoe.

¹¹ ánibo máqten-oyaukoma téta “Ítu Káríqtoma uyátárai-nare” téta tínoe. miráinata máqtemma wenaboámá Áánûqtun-awíqa múte yauwínoe.

¹² tíkáin-aanabo, ketáama wáráaro. kemá keráwáqté máqe-uraunaqa ketáama wakááe. íbêqa kemá keráwáqtôpake yatákuraanaqa uyátá-maqma ketáama waqmá arútaaro. keráwáqtí kúmiq-yataapikemma Áánûqtuma keráwáqá tiwíkaiqtaba káqo-yuma yiráátéraq Áánûqtuma mi-qtátááqtábá amuqá íma márái-qtataariq íyábámá ikatíq oro.

¹³ taákaq máráaro. Áánûqtuma tirunóbáqá máena wenaúyánákáq miráin-oqtaba tíwáqnaa kéiyé.

¹⁴ nôrawabi kéeqa nárún-narún-aimma íma téraq nóbíq-aimma ítero.

¹⁵ waayúkama íma waátá-yataariq í-ááímmá aónaa-kayukaraa keráwáqá oro. keráwáqá waayúkama yeqtí áaikoma waátá-yataariq éna kaé-kai-yuti aúkáapimma máamanibo keráwáqá Áánûqtuni iyápóma yeqtí otaamá íma wáiniq umá miráuma máaro. wiyókómá aabayákáq kamá tágainikaa umá keráwáqtí táaikoma ókáá umá maa-márábímmá kamá tágaino.

¹⁶ keráwáqá maa-márábí-káyúkámá matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba watáama kétima-yimeqa keráwáqá miráuma wiyókóráá umá táganoe. miráinana Ítu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtábá timuqá maránúne. miráinaq kemá ítáanama máqtemma ketí mayaígómá paátataakaa íma íniye.

¹⁷ ketúgoni naaegómá Áánûqtukaq amí-yátáákáá umá aqti ínáyô? keráwáqtábámá kemá puyónúnô? mirámo ínaqa kemá timuqá kémareq keráwákáráq Áánûqtukaq “tíkáiye” tenúne.

18 keráwákáráq timuqá kémareq kemá púyônayabama Áánûqtukaq “tíkaiye” tígáae téq kétune.

19 uyátárai-naqa Ítumma akáinaqa kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq pááqya-kanaabi wíniye. miráinana wemá keráwáqtábá kemmá mamá kanaarâq kétima-timena umá tíqtaaiq íniye.

20 maakáqá wemá wenamá ketí tíyaqa kéyainena keráwáqtábá aúyánámmá kéitaiye.

21 tébakaq-wayukama paá yenamááriq yetábá yúyánámmá kéitaae. mi-máyáímá Ítu Káríqtoqtaba mayaiyábámá íma yúyánámmá kéitaae.

22 Tímoti wení Íraqô-mayaiyabama keráwáqá kéitaae. átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáqá tíyábámá kemmá tíwáqnaa kéiyé. miráuma áanikoma aboámmá áwáqnaa ínîkaa umá ketê mayáímá kémayaiye.

23 ketineqá nôi-qtataarabi pááq íné ínata timá-timiyaaq kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq wíniye.

24 ánibo kegárâq keráwáqtôpaqa pááqya-kanaabi wíyábámá kemmá kétékaiye.

25 keráwáqá Ipaaparoráitatimma ketôpaq timákáawana iréna Íraqôniq umá kemmá kawáá umátikaraiye. ábâkoma awaaómmá áwáqnaa ínîkaa umá kemmá tíwáqnaa uráiyé. wemá ketê mayáímá kémayena ketê yagaroqtamá Áánûqtuni watáama téna ááiqá uráiyé. íbêqa keráwáqtôpaq kemá wemmá yauwéqma timákanaa kéune.

26 wemá máqtemma keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kákaiye. keráwáqá weqtábámá karí kémayaiye téq Ítaraataboana wemá netuq-áúyánámmá Ítaraiye.

27 áraimma wemá anó-karima mayéna púyôwaniq uráiyé. miráimanibo Áánûqtuma wemmá paru-yátááqá ámitana ípukaiye. kekárâq Áánûqtuma paru-yátááqá tímikaitana wemá íma pukáitaq kemá íma tirummá í-yátááqá arúbama matáune.

28 miráiniq Ipaaparoráitatimma keráwáqtôpaq timákáanana yauwéqma wíniqtabama kemmá ôriq umá kétékaiye. keráwáqá wemmá káoneqa timuqá kémaraiyanama mi-wágómá kemmá mamá timuqá matikáinaqa keráwáqtábámá netuq-túyánámmá Ítanune.

29 uyátárai-nakoqtaba tîbâqawaamma weqtábámá “iyo” kéteraq timuqá máráaro. máqte-kayukama náayuwabi Ipaaparoráitatima inîq o-yúmá tikaq múte yíkáaro.

30 wemá mayáímá Ítu Káríqtoqtaba kémayena púyôwaniq uráiyé. áqnáabaqa wenaúma aúgugu íyábámá íma aúyánámmá Ítaraimanibo wemá kemmá tíwáqnaa uráiyé. keráwáqá kenamááriq kemmá miráuma íma kanaarâq tíwáqnaa owánîq oqtábámá wemá kemmá tíwáqnaa uráiyé.

3

1 ketîbâqawaayuo, uyátárai-nakoqtabama ôriq umá máráaro. naayóbáqá keráwáqtôpaq agatáuna-aimma móragaraq kétima-timunnamanibo minnáyabama íma tîbô kégaiye. ánibo min-áikómá keráwáqá Íraqôniq kéumatikaiye.

2 kékén-áímmá kétima-timune. iyákóqtábá atéráaro. mi-káyúkámá yemá ummaa-yátááqá mamá paá kéeta túma karáiyamma “keráwáqá atóbanoe” téta maqmmá káonaae.

3 ketáámá áraimma túma kárataunna-yutaae. Áánûqtuma katáái táabikemma waátá-yataaqa kárama paábaq yuwéna keqtáámá wení Aokaq-Áágómá tímikaiqtaboanataa ketáámá árai-karataunna-yutaae. wení Aokaq-Áágóní akoqnáarakemma ketáámá Áánûqtukaq nuna-mummá kêtunatae. miráitaqtae Ítu Káríqtonopake tágama-yataaqa kémayaunatae. miráitana yúma karáí-yátáákómá keqtáárâqá paátataakaa kéiyé.

4 náawabi aúyánápímmá téna “Áánûqtuma kárátaa-tuyababoana mamá paá umátikaniye.” tenama wemá íkárutaiye. ítáaro. kemá máqte-qtataaqa aúgoqtabama mirá-umatukaune.

5 ítáaro. kemá ketinóma kemmá matíkáitaqqa kemá Ítiráaeo-naqa máqe-uraune. inaau-náúpáqá kemmá matíkáraitana abapaké kaumo-kánáámá yátáitata ketúma kárátaane.

ánibo kemá Péqtiamanini ánnábike-naqune. ketítaubikoma yemá Íbaru-aimma tirááwaq kegáráq Íbaru-aimma tiráune. ámáan-aiqtabama kemá Pérati-naqa máeq máqten-amaan-aimma kemá wakáune.

⁶ ámáan-aimma waraiyábámá kemá karuwaaq kéeq minnáyababoaq Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítuqtaba mórabi áikuyo-yuma kemá yemmá yíkamonaq maqmá aónaraune. owé. ámáan-aikoma waayúkama mamá íráqôniq kanaarácq umáyikaniyaa-awaataq kemá íráqôn-naqa máqe-uraune.

⁷ miráimanibo máqtemma mi-qtátááqtábámá naayóbáqá “íráqô-qtataare” téq ítarauamanibo íbêqa Ítu Káríqtobaboaq mi-qtátááqtábámá “paátataare” kétune.

⁸ mi-qtátáákómá máqte-qtataakoqtabagaraq yeqtábámá “paátataare” kétunamanibo Ítu Káríqtoqtabama ketí uyátárai-nakoma máena mi-qtátááqtábá wenamá “anó-qtataare” kétune. min-nákóqtábámá máqtemma káqo-qtataakoma “araatá-qtataare” téq paábaq yukáune. Ítu Káríqtomma wenamá matéq

⁹ wetê yagaroqtamá mánaa kéune. naayóbáqá Áánûqtun-aurakaqa ketí íráqô-mayainapo kateko ónúnyaba maqmá aónaraunamanibo íbêqa kemá Ítu Káríqtoq itáiq-itaiq umá yáqtorauanapo Áánûqtun-aurakaqa kateko umá máune. ámáan-aimma waráuna-waigoma kemmá mamá Áánûqtun-aurakaqa kateko íumatikaraibo Áánûqtu keqtáámá Ítu Káríqtoq itáiq-itaiq únnayabataa kateko-yátááqá paá kétimiqtáae.

¹⁰ íbêqa kemá Ítu Káríqtote áqnábariq umá yagaroqtánáaq kéune. min-ákóqnáágómá wemmá pukáipike mamá itó-umakaraimma min-ákóqnáágóqtábá itánáaq kéune. Ítuni aú-aiqa yáíkaaq umá mayánáaq kéune. ánibo wemá máena pukáiniq umá ketí kúmiqa íma wáiniq umá mánaa kéune.

¹¹ ánibo kemá túyánámmá itáunana kegáráq pukáanabike itó-ureq aúge-tuwaraimma mayánúne.

¹² kemá téq “Áánûqtun-aurakaqa áqa kateko umá mútûq ánataguraune” téq íkétune. ímibo Ítu Káríqtoma kemmá áqa wetábá matáiniq umá kemá mi-kátékó-ááímmá ketábá mayánáae téq maqmá aónaqte kéune.

¹³ ketíbâqawaayuo, “kemá áqa Ítuqtaba uyaatimá uyátáraune” téq íma kétune. ímibo maami-mórá-yátááqtábá maará kéune. minná tinnaépaq yukáuna-yataaqtabama kétéwikaq túbâq wái-qtataqtaba mayánáae téq únnama

¹⁴ kemá móma móra-nakoma uyaatimá uyátainiq umá kemá amuq-yatááqtábá uyaatéq ánatai-aqtoraq ónáae téq tiyááqtâma kuyúnnama koma kéyauweraune. min-ámúq-yátááqá wáimma aúwaraimma Áánûqtuma keqtáámá “umma máyáaro” téna Ítuqtabama tááyaraiqtáae.

¹⁵ ketáámá máqtemma náayuwabi Ítuni yiráátinna-aiqtaba waayúkaarikaa umá mirá-onatae. minnáyaba keráwáqá káqo-tuyanamma itáiyinama Áánûqtu keráwáqá abarokácq tiráátiniye.

¹⁶ miráinaqtae íbêq-awaataqa min-ámmá waráunataama waqmé wíq-wiq ónátaae.

¹⁷ ketíbâqawaayuo, kemá miráunaiq umá keráwáqá mirá-oro: miráinaq keráwáqá mikáyúkámá yemá ketáá miráunaiq umá miráo-kayukati yáaimma wáráaro.

¹⁸ taígani-taoqa maamin-áímmá tímá tímikaunama íbêqa tiqnumá keyaitaq ókaraq kétimatumune. minná taígani-kayukama Ítu Káríqtoni namuro-wáyúkámá máeta Ítuma yeqtábámá kaapaq-yátáq nôrawabi umáyikaraiqtabama paábaq awéqtáma keyuwaae.

¹⁹ yemá yawítígino-marupaq wínoe. yeqtí aáwaqa awetáwaata umá naan-áíkkómá Áánûqtuni amáákaq kéuwiye. Áánûqtun-aurakaqa yigaemá í-yátááqtábámá yemá yeqtí yúma maméta kéuyoe. yemá yeqtí yúyánámmá mimórá maa-márábí-qtátáákácq áátuqma kémaraae.

²⁰ ketáái naa márûqa Áánûqtuni márûpaq wáiyee. keqtáá atóbatikanin-naqa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumíníqtaba awé kéunatae. wemá Áánûqtuni márûpakemmo kuménama

²¹ ketáái túma waerániye. ketáái aqnú-tútáámá mamá wenaúraa tágama-yataakaraq aútikaniqtaae. mirámô ínîmma mimórá-ákóqnááraké máqte-qtataaqa wení náápaakoni aménáápqá kémaraiye.

4

¹ ketíbâqawaayuo, keráwáqá kemmá tíkáin-aanaboma máawaq keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kêtikaiye. keráwáqá kemmá mamá timuqá kématikeq ketí mayaígóqtábámá amuq-yatááqá mááe. ketí tíkáin-aanabo-wayukao, Ítukaq itáiq-itaiq umá máeraq yaqtóráaro.

² Yúóriaoyaa Tíqtikio, ókaraq uyátárai-nakoqtaba kenákámá ke-ánáánóráá umá máakaa.

³ ketíbârawaao, egáraq mi-kááyáq-íníkorátámá yíwáqnaa uwo. yenákámá ketí yagaroqtamá Ítuqtaba átê-wataama tí-máyáimá matááye. ketáámá máqtemma Kérémeqtigaraq yagaroqtamá tébakaq mimórá-máyáimá máyáa-yugaraqtaa yagaroqtamá mayaímá matáunatae. ánibo máqtemma yeqtíwîqa matúq-matuq í-áwíq-wánnáábí wáiyee.

⁴ aati-aatimá uyátárai-nakoqtaba timuqá máráaro. móragaraq kêtupo timuqá máráaro.

⁵ máqte-kayukama iyuwáiyatawaq yemá keráwáqti kaayoné-ááimmá aónaaro. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íma nékaq máiyee.

⁶ kéqokeq-yataaqtabama netuq-túyánámmá íma itáaro. Áánûqtukaq nunamummá kéteqa nóiqtababi íyaqtaba wemmá kêtimameraq “tíkáiyee” téraq wekáqô ítama káoneqa tero.

⁷ miráinaq keráwáqá máeq Ítu Káríqtokaq kamuqá kéitaiyanama Áánûqtuni kaayoné-yatáákómá keráwáqti túyánákárábi túraqa yabítikaniye. mi-kááyóné-yatáákómá ketáái itái-yatáákómá uyátá-maqma wáipoaqtaa ketáámá árain-uramma mi-wágóní áaimma íma kanaaráq itánúnatae.

⁸ ketíbâqawaayuo, maannáma ketí aqtó-watááe. min-aráí-qtatáákáráq mi múte yauwí-yatáákáráq arútai-qtataakaraq otaammá íma wái-qtataakaraq tirunóbáqtáá íraqóniq i-qtatáákáráq Áánûqtuma keqtááyábá yaaguyabíkáae ti-qtatáákáráqá mi-qtatááqtábámá keráwáqá túyánámmá itáaro.

⁹ mi-qtatááqtábá tiráátiraunama taákaq makéraq mirá-oro. wataarake keráwáqá kêtiraateq nói-qtataarirabi uráunarakekaraq tiráátiraune. kemá tiráátiraunaiq íyanama Áánûqtuni kaayoné-yatáákómá keráwáqte wániye.

¹⁰ uyátárai-nakoqtaba miráunama kemá timuqá kémarauaqa keráwáqá keqtábá tirummá kéumatikaae. naayóbáqá keráwáqá kemmá tirummá umátíkaraamanibo kemmá tíwáqnaa ínôqtabama aammá íma wáqe-uraiye.

¹¹ kemá paá móneqtabama íma kêtune. ímiye. kemá taíganiqtababi pááqyaqtabama kanaaráq timuqá maránúne.

¹² kemá áwáyoq-naqa máeq oótan-naqa máqe-uraune. taíganin-aawaqa naíyábábi táama yaíyábámá kemá kéitaune. kemá nóiqtababi onnamá uyátá-maqma maréribi máqte-qtataaqa íma maréq ónúnayabama kéitaune.

¹³ Ítu Káríqtoma kemmá akoqnáama kêtimiqtababoq máqte-qtataaqa ketúraq páaq ínayabama akoqnáá umá kanaaráq mánune.

¹⁴ miráimanibo kemá taígani-ummaa-yataaqa kémayaunaqa keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráamma minná íraqô-qtataare.

¹⁵ kemá ketí áqnáabaq-yupaama waabá-káyúkátí yúbáqá Ítuqtaba átê-wataama tiráunaq keráwáqá Pirípiani-wayukama kéitaae. minná kemá Maaterónia-marabake yuwéq kéunaqa keráwáqá kenamáa tíwáqnaa umá móneqa tímikaae. tébakaq Áánûqtuni waayúkama áikuyoyuma yemá kemmá íma tíwáqnaa urááe.

¹⁶ owé. óq-taoqa kemá Tetarónáikaq máunaq miraráa umá tíwáqnaa urááe.

¹⁷ kemá moneqtaba íma ítama káonaunamanibo keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráápoana Áánûqtuma íráqô-meyamma timíniye. ánibo minnýaba timuqá kémarauone.

¹⁸ Ipaaparoráitatima keráwáqtôpake amí-yátááqá kemmá tímitaq íbêqa kemá nóiqtababi kéunnama kémayaune. átê-kuyumma in-ámí-yátááqá Áánûqtukaq ámêwana wemá amuqá kémarena máyáinikaa umá keráwáqtí amí-yátáákómá mirá-uraiye.

¹⁹ ketí Áánûqtuma Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakokake máqte-qtataaqtabagaraq keráwáqá ommá timíniye.

²⁰ Áánûqtuma ketibotáámá wení tágama-yataaqa wáimma watúq-watuq umá wení tágama-yataaqa wániye. miráuma waíno.

²¹ Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Ítu Káríqtonnama máa-yuyopaqa miráo-maarao-aimma kétimayikaune.

²² tîbâqawaaraa-kayukama ketê máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. máqtemma Áánûqtuni waayúkama maabáq máa-yuma miráo-maarao-aimma kéte. ánibo yemá náayuwabi Títaani anómma kámááni-naupaq mayaímá máyáa-yuma yemá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma ôriq umá kétimatikaae.

²³ uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma keráwáqtí taágote yagaroqtamá waíno. kemá Póroma Tímotigarare.

Koráátiani

Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Koráátai-marupaq Póroma ánná-naupaq máena watáama kítitana Tímoti agatáiyé.

¹ min-áúbámá kemá Póroma mórama Îtu Káríqtoni timáyíkarai-kayukabike-naqa ketáái tibâqawaaraa-naqa Tímotigaraq kágayauye.

² Áánûqtuni waayúkama Koráátai-marupaqa Îtu Káríqtoqtaba kerátáái tibâqawaayuma yemá Îtukaq itáiq-itaiq umá kéyaqtoraa-yubaq kágayauye. Áánûqtuma ketibotáámá kaayoné-yátááqá wení íráqô-qtataakokaraq keráwáqá timíno.

³ kerátámá aati-aatimá Áánûqtuma ketáái uyátárain-naqa Îtu Káríqtoni aboákáqá nuna-mummá keráwáqtábá kétéka “tíkáiye” kétuye.

⁴ Áánûqtuma wení márûpaq keráwáqtí meyámmá tíkáitana wáitaq awé oqtábámá ketáámá itaraunatae. abo keráwáqá Îtu Káríqtokaq akoqnáá umá itáiq-itaiq kéeq keráwáqtí tirummá Áánûqtuni waayúkama yímêqtabama kerátámá kítayu.

⁵ áqnáabaqa keráwáqá árain-aimma min-áté-wátáámá Îtuqtaba matáamma minná íráqô-meyaqtaba Áánûqtuma keráwáqá timínîtaq itaraae. abo Áánûqtuma keráwáqtábá min-íráqô-meyámmá wení márûpaq tíkaraiye.

⁶ maamin-áté-wátáágómá máqte-marabaq wéyáwé kéiyé. minná Áánûqtuni íráqô-qtataakoma máqten-aukapaq wéyáwé kítana keráwáqtí áukáapikaraq wéyáwé kítaq keráwáqá áqnáabaq kítaq tágama itaraae.

⁷ ketáái tíkái-tibaqawaama Ipááparatima kerátái mimórá-máyái-nákómá wemá keráwáqá tiráátiraiye. wemá Îtu Káríqtokaq itáiq-itaiq umá kéyaqtorena keráwáqá tíwáqnaa kéiyé.

⁸ ániibo Aokaq-Áágómá keráwáqá arummá tímî-qtataaqtaba kekárátámá timá tímikaiye.

⁹ miráitana wemá kekárátámá timá tímikaitakaboaka kerátámá Áánûqtukaq nuna-mummá aati-aatimá keráwáqtábá kétuye. Áánûqtuma keráwáqtí túyánápímmá wení aúyánánápó maqmá ógitikainaq miráigaae téka kerátámá nunamummá kétuye. Áánûqtuma wení Aágoni itái-yátáákáráq ítama tágai-yataakaraq maqmá ógitikaikaae téka kétuye.

¹⁰ miráinaq keráwáqá Áánûqtumma ákái-kayukaraa umá kanaaráq mánoe. ániibo keráwáqá aati-aatimá Áánûqtumma amuqá maránî-qtataariq ínoe. miráinana Áánûqtuqtaba keráwáqá íráqô-mayaima kémayaiyana mi-wágómá íráqôn-aramma iyániye. miráinana Áánûqtuqtabama keráwáqtí itái-yátáákómá uyátá-maqma anómma aurániye.

¹¹ Áánûqtuni tágama-akoqnaabike keráwáqá akoqnáá ínôqtaba nunamummá kétuye. miráinata waayúkama keráwáqá mamá táiq kéumatikaiyaqa keráwáqá paá Îtukaq itáiq-itaiq umá túma pukáinabaq mánoe.

¹² keráwáqtí timuq-yatáákákémmá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. wemá wení yabíkái-marupaqa ópí yáíkaa ínôqtaba keráwáqá mamá yokaa umátíkaraiye. máqtemma Áánûqtuni óq-wayukate yáíkaa ínoe.

¹³ abo wemá keqtáámá kumayukóni akoqnáábikemma tiwíqmenataa wení ákáin-aanikoni yabíkái-qtataakoni aménáápáq tiwíqmenataa utáiyé.

¹⁴ wení áanikoma keqtáámá mamá umátíkaitanataa ketáái kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátukaiye.

¹⁵ Áánûqtumma ketáámá íma kanaaráq aónanunataamanibo Îtu Káríqtoma wemá wekáá kéiyé. itáaro. naayóbáqá Áánûqtuma Îtu Káríqtomma tarôq umákarena máqte-qtataaqa anaaékaq tarôq uráiyé.

16 Ítu Káríqtoni akoqnaárakemma Áánûqtu wíyôpaq wái-qtataakaraq maa-márábí wái-qtataakaraq tarôq uráíye. ketáámá mi-qtátááqá kanaaráq káoneqtaa íma kanaaráq káoneqtaa únna-yataaqa wemá tarôq uráíye. yabíkái-marupakaraq akoqnaá-yataakaraq uyátáaraa-kayukagaraq yabíkáa-kayukagaraq náápaamma matokáa-kayukagaraqa máqtemma wemá tarôq uráíye. Áánûqtuma máqte-qtataaqa Ítu Káríqtonapo tarôq uréna Ítu Káríqtoqtaba taróq uráíye.

17 miráitana Ítuma máqte-uraitana anaaékaq máqte-qtataaqa tarôq uráíye. ánibo máqte-qtataaqa wení akoqnaánapo yáqtoqma yagaroqtaráíye.

18 Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuraqa Ítuma yeqtí yiqnómmá máitata yemá wení aúma mááe. wemá máqte-qtataakoni áqnaábariq umá máíye. abo wemá pukáipikemma áqnaábariq umá itó-urai-nare. owé. máqte-qtataaqtabama wemá áqnaábaq-nare.

19 miráuma Áánûqtuma wení máqten-aaimma Ítu Káríqtokaq wáikaae téna tiráíye.

20 ánibo Áánûqtuma Ítu Káríqtonapo mayaímá kémayena máqtemma maa-márábí wái-qtataakaraq máqtemma wíyôpaq wái-qtataakaraq yauwéqma mamá wenôpaqtaa kéíye. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq púitana wení naaegómá aqtímena kukáimma miráuma Áánûqtugaraq waayúkati aúkápimma kaayoné-yatááqá mamé iráíye. naayóbáqá Áánûqtuma yeqtábá namuq-nákáá uráíne.

21 naayóbáqá keráwáqá Áánûqtunopakemma nékaq máeq keráwáqtí máqte-tai-aaimma tarôq kéeq keráwáqtí táí-tuyanakakemma Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqte-uraae.

22 miráimanibo íbêqa wení áanikoma pukáikakemma Áánûqtuma keráwáqá mamá wení aanábóiq uráíye. wemá keráwáqtábá miráuraipoaq keráwáqá Áánûqtuqtabama aokariq éq wenáurakaqa tigaemá íma wáinaq wenôpaq kanaaráq wínoe.

23 miráimanibo keráwáqtí itáíq-itaiq í-yatááqá yáqtóráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmma ánûqa yamá akoqnaá umátíkaraiqa máaro. min-íráqó-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataagoma “timénúne” téna timá akoqnaá umákain-aipikemma káqo-yuma íma iyuwáiyatawaq kerawáqá yabitero. maamin-áté-watáámá máqte-marabaq kétima-yimewaqa kemá Póroma min-áté-watááqóqtábá kaqtó-naqa aúkáune.

24 miráitaq íbêqa kemá keráwáqtábá tú-tiqa mayáunayaba timuqá kémaraune. Ítu Káríqtoni aú-aiqa wení waayúkayaba matáimma kemá mórariq umá kémayaune. wení waayúkama yemá mórabi áíkuyo-yuma yemá wenaúma mááe.

25 Áánûqtuma wení waayúkama náayuwabi yemá mórabi áíkuyo-yuyaba kemmá mamá kaqtó-naqa aútíkaraiye. maami-máyáímá keráwáqá tíwáqnaa ónúnnayaba kemmá tímikaiye. miráuma wení watáama máqten-aukapaqa “timá-yimiyo” téna timátíkaraiye.

26 abo maamin-áímmá kétima-yimiyatawaq waayúkama yemá naayóbáké yéqéna íbêq-kanaaraqa Áánûqtuni aúpáq-áúyánámmá aúyôqmakaimma itánoe. miráimanibo íbêqa min-áúpáq-áúyánámmá abarokáqtáá uráitata wení waayúkama kanaaráq abarokáq káonaae.

27 maami tágama aúpáq-áúyánámmá máqte-kayukayaba wáimma keráwáqá íma Ítíráaeo-wayukama timá-timenunayaba Áánûqtuma kemmá aúyaqtikena tiwíkaiye. maannáe. Ítu Káríqtoma tirunóbáqá máena Áánûqtuni tágama-yataaqa yáikaaq ínôqtaba tiyúwáitaq awé kéoe.

28 miráitaqtaa ketáámá Áánûqtuni watáama máqtemma waabá-káyúkátí yúbáq kétunatae. ketáámá kékén-áímmá kéteqtaa Áánûqtunopake itaí-yatáákáráq keyiraatunatae. miráinataama máqte-kayukati yáaikoma Ítu Káríqtoqtaba mútûq abarokáq umá ánataikaae téqtaa mirá kéunatae.

29 maaminnýaba kemá mayaímá kémayaune. Ítu Káríqtoma kemmá máqten-akoqnaama tímikaita min-ákóqnaáraké mayaímá kémayaune.

2

1 kemá keráwáqtábá akoqnáá umá mayaímá kémayaunayaba itaígáae téq kètune. miráitaq kemá Áréórátía-marupaqa tîbâqawaaraa-kayukagaraq káqo-kayukama ketóikaq íma káonaa-yuyabagaraq kemá yeqtábá mayaímá akoqnáá umá kémayaune.

2 mirá kéeq yeráwáqtábámá ikatîqa íma ígáae tépoaq kemá mirá kéune. keráwáqá keráwáqtí tirummá amí-yátáákákémmá waayúkama mórabi yabitimá ya áíkuigaae téq kètune. ánibo Ítu Káríqtoqtabama keráwáqá ítama akoqnáá ígáae téq kètune. miráráá umá keráwáqá kémaeq Áánûqtuni aúpáq-áúyánáqtábámá ítátuwaigaae téq kètune. min-áúpáq-áúyánámmá minnâ Ítu Káríqtoma wenamáárîq wemíye.

3 Ítuma wemá miráuma kíraa umá máena Áánûqtuni máqten-itai-yataakomma ítukaiye.

4 miráitaq kemá kétima-timune. waayúkama kaaqaarigón-únítîq-áímmá téta yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro. yaímma-taoqa yeráwáqtí yáagoma íraqôniq kéibo atéráaro.

5 kemá ketúgogaraq yagaroqtamá keráwáqtê íma máunamanibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéitaune. keráwáqá mórabi akoqnáá umá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéowaq kemá keráwáqá kétimoneq timuqá kémarane.

6 keráwáqá áqnaabaqa Ítu Káríqtomma keráwáqtí uyátárai-naqa awíkeq mimóráíq uráániq umá wetê yagaroqtamá matúq-matuq umá máaro.

7 keráwáqá wepímmá ánûqa yamá akoqnáá umá máaro. miráinaq keráwáqtí táaimma wenámûraaq taróq oro. ketáámá tiráátirauna-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréraq Áánûqtukaq “tikáiyé” tero.

8 keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaqa yemá keráwáqtí ánûqa Ítu Káríqtopi yaráamma yaákama yúwáaro. mi-kááqáárí-áíkómá paá waayúkati yúyánápíké kéiyé. miráinaq keráwáqá yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá yabitero. min-áímmá waayúkagaraq maa-márábí-tái-wákógáráq kéyiraate. Ítu Káríqtonopakemma íma kéiyé.

9 maanáyaba ítáaro. Áánûqtuni mútûq-aaikoma Ítu Káríqtopi wáiyé.

10 ánibo Áánûqtuma mútûq-tuwaraimma tímikaitaq keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá mááe. máqten-akoqnaagaraq máqte-naapaakaraqa wennámiye.

11 Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq oqtábámá waayúkama keráwáqtí túma íma kárataae. ímibo Ítu Káríqtoma keráwáqtí kúmiqa paábaq káratukaiye.

12 ánibo keráwáqá Ítuqtaba nommá pékaamma miráuma Ítu Káríqtoni aúma uq-tamákáawana yawéqma itó-urain-awaameqa matááe. abo Áánûqtuma Ítu Káríqtomma mirá umákaraiipoaq keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágoma kanaaráq ínitaq itáíq-itaiq urááe.

13 naayóbáqá keráwáqtí kúmiqtababoana Áánûqtuma keráwáqá yawááq-uraiye. naayóbáqá keráwáqá Ítiráaeo-wayukama íma máepoaq keráwáqá Áánûqtunnama íma máqe-uraae. miráimanibo íbêqa keráwáqtí kúmiqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátuwena wemá keráwáqá Ítu Káríqtote yagaroqtamá aúgen-auwaraimma tímikaiye.

14 ánibo Áánûqtuma ketáái kúmiqa mamá paábaq yuwéna awikátuwena maamin-ámáán-áímmá ketáámá arátunnayabataama íma yorauténa yukáiyé. ketáái aqtábáama weni agamatá-kánnáábí wáimma ikátuwena kaapaq-yátáq ketáái kúmiqa paá umátuwena “keráwáqtí aqtábáama ánatagiye” tiráiyé.

15 wemá tái-wakoni kawáá-wákárá máqte-tai-akoqnaagaraq mamá paábaq yukáiyé. Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukéna maami-tái-ákóqnáámá uyátáraitata waayúkama mi-tái-ákóqnáágóní kaaqaari-ááímmá aónaraae.

16 miráinaq keráwáqá aáwaqa néq nommá néq íyábámá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá ámáan-aimma tarôq oro. anón-aawaqa aokaq-kánáaráq náiyábábi aagaí-kánáágóní

ámáan-aiqtabama keráwáqtí naayón-ááímmá íma wáráaro. maamin-ááímmá minná paá anaaékaqa árain-auwaraimma yínî-waigoni amané. árain-auwaraimma Ítu Káríqtonopake kéiyé.
 17 missing?

18 miráinaq keráwáqá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá mirán-ámáán-áímmá keráwáqtábá tarôq oro. yemá téta “keráwáqá Áánûqtunopake kaqtó-wayukati náápaakoni aménáápáq máeraq mi-káqtó-wáyúkáráq nunamummá tero” tíyaqa íma mirá-oro. yemá keráwáqtí aúkáapikemma yeqtí kaikáá-qtátááqtábá tíyan-aimma keráwáqá íma itáíq-itaiq oro. mi-káyúkámá yemá paáyaba yeqtí yúma maméta kéuyeta paá yeqtí yúyánápikén-áímmá kéte.

19 yemá Ítu Káríqtoma wenamá ketáái tiqnómmá wemmá ayúwéta kégoe. min-áqnókákémmá mûtûq-augoma akoqnáama kémayaiye. ánibo min-áúmá máqtemma Áánûqtuni waayúkama Ítu Káríqtoqtaba mórabi áíkuyo-yue. ketáái tiyáátâkogaraq amakógáráq mórabi arúbaraayaniq umá miráuma Ítuma itáíq-itaiq kéo-kayukama mórabi arúbama kéyaqtoraitana Áánûqtuni akoqnáárake min-áúgómá akoqnáá umá pááq kéiyé.

20 miráitana keráwáqtí naayón-ákómá Ítu Káríqtoma kébuitanama min-ákógáráq pukáiyé. íbêqa maa-márágóní táí-wakoni akoqnáábikemma keráwáqá paá kéumagoe. miráitaq nôraq itaráq keráwáqtí táaimma ayúwáawanawaq maa-márábí-káyúkátí yáaikoraama kéiyó? keráwáqá nôraq itaráq yemá maará téta kétéwaqa kaqtó kéoo? minná

21 “maannáma íma ánekuyoro. minnáma ínáaro. maami-káqó-qtátááqá íma ánekuyoro.” téta kétéwaq nôraq itaráq kaqtó umá kéitaao?

22 maami-qtátáákómá paátataakaa umá ánataginiye. maamin-ámáán-áíkómá paá waayúkati ámáan-aíne.

23 mirán-ámáán-áíkómá waayúkati yúrakaqa íráqôniq kéiyé. miráitana maamin-ámáán-áímmô waráiyábámá íma oyaaq kéipoana yaímma-wayukama yúyánápímmá téta: “maamin-ámáán-áímmá waréqa kemá íráqô-naqune.” téta yúyánápímmá kéte. áaqibo yemá ímiye. miráimanibo ketáái túgoni akai-yátááqá íma waránáae téqtaama maamin-ámáán-áíkómá ketáá íma kanaaráq tíwáqnaa kéitaae. ketáái túgomma tebûqa ámênataama íma warániye.

3

1 Ítu Káríqtoqtaboq keráwáqá itó-uma aúge-tuwaraimma matááe. miráinaq Áánûqtuni márûpaq Ítu Káríqtoma máipaqtaba túyánámmá itáaro. mibáq wemá Áánûqtuni ayáánurapaq náápaan-abitataraq maraq máiyé.

2 paá maa-márábí wái-qtataaqtaba túyánámmá íma itánômanibo mibáq wái-qtataaqtaba túyánámmá itáaro.

3 taákaq máráaro. keráwáqtí naayón-áíkómá pukitana keráwáqtí aúgen-auwaraikoma Ítu Káríqtote yagaroqtamá Áánûqtuni márûpaqa aúpáq wáiyé.

4 keráwáqtí árai-tuwaraimma Ítu Káríqtomiye. ánibo wemá kumínaqa kéréwáqá wetê yagaroqtamá wení tágama-yataapi mánoe.

5 keráwáqtí túgoma kúmiq-yataariq ínéta kéomma yíkamma utátúwáaro. miraráá-qtátááqá maannáe. kebó-yátááqá táí-tuyanamma itai-yátááqá túranannama aí-yátááqá táwî-aimma tarôq ínôqtaba tikaí-yátááqá káqo-yuti minná mayaíyábá tikaí-yátááqá mirá-tikaí-yátááqá ikámma utátúwáaro. mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaqa kémayaipoana egaamá aí-yátáákómá miráuma óqtakarabi yaataqá nunamummá teníkáá kéiyé.

6 máqtemma mirá-qtátáárîq o-wáígómá Áánûqtuma yemmá mamá áyámma kéumayikaiye.

7 naayóbáqá keráwáqá mirá-qtátáárîq kéeq mirá kéo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraae.

⁸ miráimanibo íbêqa mirá-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro. tíyamma íoro. káqo-kayukama táíq umáyikayabama túyánámmá íma itéraq káqo-kayukama táí-aimma ítima-yikaaro. námô-yataakoni watáama ítero. ímiye. maami-máqté-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro.

⁹ keráwáqá móra-mora-yuma kaaqaari-áímmá ítero. keráwáqtí naayón-ááímmá miráuma aútún-únákáqtôraa umá ayúqma paábaq yukéq

¹⁰ aúgen-aaimma mamá kúbekaae. maamin-áúgen-náqá keráwáqíye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuqtaba taíbariq-taibariq umá kéiteq uyátá-maqma íraqôniq umá wekáá umá mánoe.

¹¹ keráwáqá aúgeniq ommá maará kéíye. ókaraq waayúkama íma yataínoe. Karíki-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukagaraq yemá náayuwabi yúma kárataa-yugaraq yúma íma kárataa-yugaraq keráwáqá máqtemma móraiq umáyikanoe. Ítu Káríqtoma máqtemma ketáái tirunóbáqá máiqtaboqtaaa karaanóbáq-wáyúkágáráq namuq-wáyúkágáráq ánná-wayukagararabi paá umáguraa-kayukagaraq yemá keráwáqtí túyánápímmá mimóráiq umá mánoe. Ítu Káríqtokaq máqtemma itáíq-itaiq o-yútí yirunóbáqá wemá máíye.

¹² keráwáqá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukama mááe. wemá keráwáqá arummá kétémiye. ánibo keráwáqá Áánûqtuni waayúkama kaayoné oro. keráwáqá keráwáqtí tíwíqa káqo-yuti yiménáápáq maréraq káqo-yuyabama túma pukáinabaq awé umá máaro. káqo-yuyabama tirummá umáyíkáaro.

¹³ keráwáqtí aúkápimma móra-mora-yuma yíwáqnaa kéeraq móra-mora-yuma otaammá kuíyaqtabama mamá paábaq yuwéraq tiwimmá kamátuwaaro. uyátárai-nakoma keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yuwéna awimmá kégamatuwaiye. miráinaq keráwákáráq káqo-yuti kúmiqa móraiq umá mamá paábaq kéyuweraq tiwimmá kamátúwáaro.

¹⁴ máqtemma mirá-qtátáárîq kéeraq keráwáqá káqowa-kaqowamma tirummá yímero. káqowa-kaqowamma tirummá kéyimeqa íraqôniq umá kémaeq máqte-qtataaqtabama keráwáqá mi-mórábí mááe.

¹⁵ Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá ayuwáiyana keráwáqtí tirunóbáqá yabíqtikaino. Ítu Káríqtoma wenaúgoma kímorama wáitaq keráwáqá aokaq-aokaq ááyápáq mááe. miráinaq mimórá-túráá umá mayaímá máyáaro. ánibo Áánûqtuma weqtábá “timuqá kémarauatae” téraq tíq-tiq umá timá áméro.

¹⁶ Ítu Káríqtoni watáagoma ayuwáiyana waq keráwáqtí tirunóbáq waíno. morá-mora-yuma Áánûqtuni itaí-yátáákókáráq yiráátero. ánibo Áánûqtukaq íma tero. Áánûqtuni watáabike imá kéteraq Áánûqtukaq nunamummá ibí tero. Áánûqtuma nôrawabi urái-qtataaqtaba ibí tero. mirá kéeraq keráwáqtí túyánápímmá wekáq “tíkáíye” tero.

¹⁷ máqten-aimma kéterabi máqte-qtataariq kéeqa Ítu Káríqton-awikaq mirá kéeraq móraiq umá aboámá Áánûqtukaq “tíkáíye” tero.

¹⁸ aaraukák-nóínínô, keqtiwaiqmaáti yáama wáráaro. min-ámmá Ítu Káríqton anaaé kéwaraa-kayukati yáaine.

¹⁹ aaraukárîq uráa-kayukao, keráwáqtí tínááqmaaqa tirummá yímero. kaayoné umáyíkáaro.

²⁰ iyápó-anaano, aati-aatimá keqtinóboyuti yáama kéwareraq kaqtó oro. miráiyamma Áánûqtuma amuqá marakánoe.

²¹ yiboáo, keráwáqtí iyápóma tikaarán-áímmá tíq-tiq umáyikaiyatama yemá timuqá matikaíyábá íma maqmá aónanoe.

²² mayaí-wáyúkáo, keráwáqá maa-márábí-káwáá-nákómmá anaaé waréraq kaqtó oro. yemá keráwáqá kétémonaiyarabi íma timónáiyakaqa yemá timá-timiyaniq oro. keráwáqtí mayaígómmá yemá yimuqá maraígáae téraq mirá-oro. keráwáqá uyátárai-naqa Ítumma tirummá kámepoaq íraqô-mayaima máyáaro.

²³ keráwáqtí máqte-mayaima íráqôniq umá mayánômma paá waayúkayaba ímibo uyátárai-nakoma wenamááríq weqtábá mayaímá íráqôniq oro.

²⁴ taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íráqô-meyamma timíniye. wení waayúkayaba yíkarai-meyamma keráwáqá mayánoe. miráinaq maannáyaba taákaq máráaro. Ítu Káríqtoma wemá keráwáqtí árai-kawaa-naqa máitaq keráwáqá wekáq mayaímá kémayaae.

²⁵ maannáyabagaraq taákaq máráaro. máqte-kayukama otaammá kuyétama táí-meyamma mayánoe. abo Áánûqtuma máqte-kayukama mórai q umá kéyainaiye.

4

¹ kawáá-wayukao, keráwáqtí mayaí-wáyúkámá arupú umá yaínáaro. keráwáqá taákaq maqméra úyoro. keráwáqtí kawáá-nákáráq máimma minná Áánûqtue.

² nunamummá tíq-tiq oro. túbanaaq umá máeraq nunamummá kéteqa Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

³ keqtaáyábágaráq nunamummá timátikáaro. kemá Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáq túnnayababoaq maakáqá kemá ánná-naupa q máune. keráwáqá nuna-mummá kétéyanawaq kemá Ítu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá-yimenuna-amma Áánûqtuma kemmá tiráátiniye.

⁴ ánibo keráwáqá Áánûqtumma nunamupí ítama káonaiyanawaq kemá wení watáama mamá abarokáq ónúyayaba tíwáqnaa íniye.

⁵ keráwáqtí táaikoma Ítukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukaraqa keráwáqá itaí-wáyúkámá máaro. abo keráwáqá Ítuqtaba yemmá timá-yiminoqtaba yokaa oro.

⁶ keráwáqtí táagoma átê éna miráuma aáwapi umá yoqmáráawana átê inikaa íno. yemá keráwáqá ítama aónáiyaqa keráwáqá yemmá yawwéqma timá-yiminoqtabama arutáin-aimma timá yímero.

⁷ ketáái tíkái-tibaqawaama Tíkikati wemá keqtábá keráwáqá timá-timiniye. wemá uyátárai-nakoqtabama ketáátê mimórá-máyáímá kémayena wení mayaímá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéena kémayaiye.

⁸ kemá wemmá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá maména wíkáae téq kétéimakaune. wemá keqtaáyábá keráwáqá kétéima-timena umá tíqtaaiq íkáae téq kéténe.

⁹ káqo-naqa Onetímatima timákáanana wetê yagaroqtamá wíniye. Onetímatima wemá tíkái-tibaqawaama máena Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéimma wemá keráwáqtí márûpakene. wemá Tíkikatigaraq yenákámá máqte-qtataaqa maakáqá kekáq páaq i-qtátááqtábámá timá-timiyoye.

¹⁰ Ááritáákatima wemá ketê ánná-naupa q máena keráwáqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétéima-tikaiye.

ánibo Máákima Páánabatima anaugómá miráo-maarao-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Mááki wemá keráwáqá yama timónáinaqa wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaqa ákáaro.

¹¹ Ítu Yátati wegáráq miráo-maarao-aimma kétéima-tikaiye. mi-káúmó-wáyúkámá yemá yenamáa Ítiráaeo-wayukabike Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yubikemma Áánûqtuni yabíkái-qtataaqtaba ketê mayaímá kémayaae. yemá kemmá ôriq umá tíwáqnaa urááe.

¹² Ipááparatima wegáráq keráwáqtí márûpake-nakoma miráo-maarao-aimma kétéima-tikaiye. wemá Ítu Káríqtoni kaqtó-nakoma máena keráwáqtábá aati-aatimá Áánûqtukaq nunamummá kétéiye. wemá keráwáqtábá akoqnáá umá máeq Áánûqtuni aúyánámmá waqmá ánatatuwaigaae téna nunamummá kétéiye.

¹³ kemá káonaune. keráwáqtábágaráq Ítuni waayúkama Áréórátía-marupakaraq Áíráápori-marupa q máa-yuyabagaraq Ipááparatima akoqnáá umá mayaímá kémayena Áánûqtukaq nunamummá tiráaiye.

¹⁴ Arúke tíkái-toqtaa-nakaraq Tímatigaraq yenákámá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye.

¹⁵ ketáái tibâqawaaraa-kayukama Áréórátía-marupakaraq min-ínímmá Nípagaraq yeqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétima-yikaunatae. min-íníkóní naaúpaqa Ítuni anaaé kéwaraa-kayukama mórabi káíkuyoe.

¹⁶ keráwáqá maamin-áúbámá yoráutuwaiyatawaq anaaékaqa Ítukaq itáíq-itaiq kéo-yuma Áréórátía-marupaq áíkuyo-yuma yorautígáae téq kétune. kemá yeqtôpakaraq agatáune. keráwáqá Koráátai-marupaq máa-yuma yeqtí aúbagaraq yorautígáae téq kétune.

¹⁷ Áákipatimma maará téq kétima-amune. minnâ Áánûqtuma ámikai-mayaima mamá ánataao.

¹⁸ íbêqa kemá Póroma ketiyáánapo kenamáárîq maannâ kágayaune. miráo-maarao-aimma Póro kemá kétune.

kemá ánná-naupaq ánnáma (téini) kútikaawaq máunayabama íma tiwimmá kamátíkáaro.

min-íráqó-qtátáákómá Áánûqtunopake wenamáa kéena keráwáqtê wáino.

kemá Póroma
Tímotigarare.

1 Tetaróniani

Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Tetarónáikaq Póroma Táératima Tímotima yetôpake

¹ Áánûqtuni waayúkayopaqa Tetarónáikaq maa-páátimá Tímotiyaa Táératigaraq Pórogaraq ketáá kágayaunatae. ketibotáámá Áánûqtukakaraq uyátárai-naqa Îtu Káriqtokakaraq tirummá ámê-kayukayopaq ketáá kágayaunatae. Áánûqtuma wenamá wení íráqô-qtataaqa wení kaayoné-yátááqá keráwáqtê waíno.

² aati-aatimá keráwáqtábátáá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqtaa ókaraq-okaraq nunamupí keráwáqtí tíwîqa yamá kétima-tikaunatae.

³ keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôn-aaimma káuraitaq tirummá amí-yátááqtábábóaq keráwáqá kamáa kááe. keráwáqtí tíyaqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káriqtoma akoqnáá uréq awé kéoe. ketáá mirái-qtataaqtaba taákaq matokáunaboaqtaa nunamupí ketibotáá Áánûqtukaq keráwáqtí tíwîqa kéyaunatae.

⁴ tîbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqtábá wetábá keráwáqá tíwîkaitaqtaa ketáá kéitaunatae.

⁵ ketáá Áánûqtuni átê-wataama keráwáqtôpaq maméqtaa iráunama minnâ paá-aimma íma timénúnatae. miráimanibo átê-wataama anón-awaameq-yataariq kéeqtaa akoqnááqaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágókaráq keráwáqtôpaq mamé iréqtaa ketáái tirunóbáqá itáíq-itaiq kéunatae. keráwáqtí aúkáapi miráuma tíwáqnaa ónáqtaa únna-aaimma kenamáárîq káonaae.

⁶ mikáq keráwáqá ketáái táaikaraq uyátárai-nakon áaikaraq kéwaraae. Áánûqtun-aama itáawana keráwáqá taíbaq ummaa-yátááqá paá kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mamá timuqá kématikaiye.

⁷ miráitaq yirummá ámê-kayukama Maateróniapaq-wayukagaraq Karíkípaq-wayukagaraq timáeta urááe.

⁸ aamá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtóráa-qtataaqtabama máqten-aukapaq timáeta wéyáwé urááe. miráitaqtaa ketáámá Tetarónáikaq-wayukayabama ókaraq aamá ténúnamma íma wáíye.

⁹ máqtemma nékaq mái-kayukama keráwáqá keqtaá íráqôniq umátíkáaqtabama yemá aamá téite kéoe. keráwáqá naayó-máníkóni anaaé warái-ámmá yuwéq áraimma paá mái-Aanuqtuni mayaímá matááe.

¹⁰ wení áanikoma Îtuma pukáipike aboámá múte itó-umakaraitaq Áánûqtunopake kumínîtaq weqtábá íbêqa awé kéoe. minnáyaba máqtemma keráwáqtábá kéte. Áánûqtuni áanikoma Îtuma wenamá Áánûqtuni áyámma íní-qtataapike keqtaá mamá paá umátikaiqtaa.

2

¹ ketîbâqawaayuo, ketáá keráwáqtôpaqa uráunataama ketáái mayaígómá íma paátataakaa itaq aónaraae.

² Píripaiباق tíqa í-yátááqá áqa matáunataama aónaraae. anaaékaqa Tetarónáikaq yaímma-wayukama átê-wataama Áánûqtunopake má-tima-yimiyabama íma yíkaraimanibo ketáái Áánûqtuma tíyaqa mamá akoqnáá uráíye.

³ ketáá keráwáqá aamá timá-timunataama kaaqaari-áímmá íma wáíye. káqo-kayukama íma makaténáqtaa uráunatae.

⁴ ímiye. aati-aatimá Áánûqtuma ákáin-aimma ketáá kêtunatae. keqtáá maqma aónatuwenaboana wení átê-wataama tígáae ténataa tímikaiqtae. Áánûqtu áqnaabaqa keqtáyábá amuqá matikáikáae téta kénunataamibo waayúkama ímiye. Áánûqtu wenamáárîq ketáái tíyaqnoabaqa káonaiye.

⁵ ketáái táagoma keráwáqá íma komarummá kéiyee. aúran-anna aí-áímmá íma mamé uráunatae. mi-qtátááqá Áánûqtu káonaiye.

⁶ ketáái tíwîqa keráwákáráq káqo-kayukagaraq múte yauwígáae téqtaa íketunataamanibo

⁷ áraíne. ketáámá Ítu Káríqtoma awaaméqá umátíkarai-kayukataae. minnýaba ketáámá náápaakaraq keráwákáqá aáwaqtababi móneqtaba ítama aónawaimanibo ketáámá íma inaa tiráunatae. ketáámá keráwáqá íma mamá akoqnáá uráunataamibo kaayoné umá anóama wení iyápóma mamá kaayoné umákáiniq umatíkaraunatae.

⁸ ketáá keráwáqtábá tikáitaqtaaboataa Áánûqtuni átê-wataama keráwáqá timénáqtaa uráunatae. paá wenamáa ímibo ketáái túwaraimma keráwáqtábá puyéqtaa tíwáqnaa ónaqtaa uráunatae. miráuma keráwáqtábátáá tíkaraiqtae.

⁹ ketíbâqawaayuo, ketáá kamáa káeqtaa mayaítáá matáunama íyaq táakaq makááo? wágáagaraq nokáakaraq átê-wataama kétima-timetaama ketáái móneqtaba aáwatabagaraq kamáa aráunatae. miráitaqtaa keqtábá keráwáqá íma óq-mayaima tímikaunatae.

¹⁰ keráwákáráq Áánûqtugaraq keráwáqtí túbaq ketáá maúna-aimma aónaraae. íráqô-qtataakaraq arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq keráwáqá itáiq-itaiq kéoe.

¹¹ aboámá wení iyápóma kawáá umákáinikaa umá ketáámá keráwáqá móra-mora kawáá umatíkaraunatae.

¹² keráwáqá umá tíqtaaiq uráunatae. keráwáqá tiruqtabá kéowata ketáámá keráwáqtí tíyaqa mamá paru uráunatae. mirá-qtátáárîq éq Áánûqtukaq timuqá marakánôqtaba ketáá timá táakaq uráunatae. Áánûqtuma keráwáqtábá wemá yabíkái-kanaagaraq wení tágama-yataakaraq yaináigáae téna tááyaraibo miráuraa umá máero.

¹³ keráwáqtábámá ketáámá aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkáiye” kêtunatae. Áánûqtun áama timá-timunataa ítareq matááe. paá-wayukati watáama íma matáábo watáama Áánûqtunopake matáamma minná áraíne. Áánûqtukaq tirummá ámê-kayukabi wení aúyánámma kémaraíye.

¹⁴ ketíbâqawaayuo, móraiq umá keráwákáq pááq i-qtátááqá Áánûqtuni waayúkaraq Yúríabaqa pááq urááe. Ítiráaeo-wayukama Ítu Káríqtoni waayúkama Yúríabaq mamá táíq umáyíkaraniq umá móraiq umá keráwáqtí waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaae.

¹⁵ maami Ítiráaeo-wayukama uyátárai-naqa Ítumma ikaméta Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá yíkameta keqtáámá mamá táíq kéumatikaae. yemá Áánûqtumma namuroîq kéumaketa máqte-kayukama namuroîq kéumayikaae.

¹⁶ Yéqtaaeo-wayukama íma Ítiráaeo-wayukaraq ketáámá abarokáq kêtunaboataa Áánûqtuma yiwiráiyábáé téta yemá ketáái aammá aúyareta aráqtukaae. miráitata yemá aati-aatimá kúmiq-yataariq kéomanibo íbêqa uyátá-maqma anómma kéopoana Áánûqtuni áyámma í-yátááqá yekáq káraapaiye.

¹⁷ ketáá keráwápíké paábaq wéyáwé umágeqtaa keráwáqá tiyúkaunatae. keráwáqtábá túyánámma itáiq-itaiq kéeta keqnáamma keráwáqá ya timónaiyaba kamáa káunatae.

¹⁸ ketáámá keráwáqtôpaq yauwéqma ónataa uráune. kemá Póroma ó-taoq o-taoq keráwáqtôpaq yauwéqma ónááq únmananibo Tááqtaama íma tiyúwáitaq uráune.

¹⁹ minná keráwáqtábáé. kenamáa ketáámá weganokanoqá kéeta timuqá kémaraunaboata íbêkaraq anaaékaraqa uyátárai-naqa Ítuma kumínaqtaama wení aúbáq itó-onunatae. minnýaba ketáámá keráwáqtábámá uyátá-maqma túma mé-uyonunatae.

²⁰ owé. keráwáqtábóqtae ketááma weganokanoq éqtaa timuqá kémaraunatae.

3

¹ wataama keráwáqtábá íma ketáá kéitaqa ayáqtáá-kanaama awé íyábá ôriq umá ummaa kéyai-poataa

² Tímotimma keráwáqtôpaq timákaraunatae. ketáá tébakaqa Áátenibaq máqe-uraunatae. Tímotima ketáái tîbâqawaaraaboana Áánûqtuni mayaímá ketáátê kémayena wemá átê-wataama Ítu Káriqtoqtaba abarokáq kétima-yimiye. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá akoqnáá ígáae téqtaa timákaraunatae.

³ miráiyana keráwápíkémá morá-nakoma yauwéqma naayón-ááímmá waráiyabama ímira-igaae téqtaa kêtunatae. maami Ítiráaeo-wayukama keráwáqá mamá táíq umátikanomanibo Áánûqtu mi-tái-yátááqá mayaígáae téna tiwíkaiq keráwáqá kéitaae.

⁴ naayóbáqá keráwáqtê máeqtaa “annaékaqa tíqa í-yátááqá mayánóe” téqtaa timá tímikaunatae. íbêqa keráwáqá káonaawana mi-qtátááqá pááq urááe.

⁵ ayáqtáá-kanaama kanaarác awé íonune. miráitaq kemá Tímotimma timákáanana uréna keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá aónaniye. ketúyánápímmá ítama aónaraune: “Tááqtaama keráwáqá makáqma aónarai íyabiyo? ketáá paá-mayaitaa matáunataabiyo?” téq túyánápímmá ítaraune.

⁶ miráitana Tímotima keráwáqtôpaq uréna íbêqa yauwéqmena ketôpaqtaa iráíye. wemá íráqô-kataama keráwáqtábá má-tima-timikaitaae. keráwáqá itáíq-itaiq kéeq waayúkama tirummá yímêqtaba má-tiraiye. aati-aatimá keqtááyábá íráqôniq umá túyánámmá kéiteq keqtáá timónaneq kéowaqtaa ketáágáráqá timónanaqtaa kúnatae.

⁷ ketíbâqawaaraayuo, ketáái ummaa-yátáárábi ketáái tíqa í-yátáárábi mi kátáagoma umá tíqtaaiq uráitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtokaawanaboana keqtáámá umá tíqtaaiq uráitaae.

⁸ keráwáqá uyátárai-nakoni aammá kéyaqtoraapoataa íbêqa paá maéqtaa kanaarác agaabánúnatae.

⁹ íbêqa ketáá keráwáqtábá Áánûqtukaq “tíkáiye” téqtaa kanaarác kéteqtaa timuq-yatááqá tímêqtabataa Áánûqtukaq “tíkáiye” kêtunatae.

¹⁰ wágáágaraq nokáakaraq keráwáqá timónanataa Áánûqtukaq tirukaké nunamupí kéitaunatae. keráwáqá ya tímónéqtaama itáíq-itaiq í-yátááqábá ókaraq kanaarác tirááatenunataabiyo?

¹¹ ketáái ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-nakoma Ítugaraq keqtáámá tiwiraígáae téta keráwáqtôpaq wíyóye.

¹² uyátárai-nakoma mamá keráwáqá móra-mora ábâqawaaraa-kayukama tirummá yimínôqtaba uyátá-maqma anómma aútikaniqtabataa kéitaunatae. ketáá keráwáqá tirummá tímunnaiq umá anaaékaqa káqo-yuma tirummá yimínoe.

¹³ miráinana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Áánûqtu mamá akoqnáá íyábá kêtikaiqtae. anaaékaqa uyátárai-naqa Ítuma wení aokaq-wáyúkágáráq kumínô-kanaaraqa keráwáqá Áánûqtun aúrakaq arupú umáginoe.

4

¹ ketíbâqawaaraayuo, Áánûqtuma ákáinaiq umá mái-aaimma keqtáábiké matéq keráwáqá min-ákáq kémaemanibo íbêqa uyátárai-nakoma Ítun áwîkaq uyátá-maqma anókaq mirá-oro.

² ketáá timá-timunna-yataaqa uyátárai-naqa Ítuni náápaakaraq máena keráwáqá kéitaae.

³ keráwáqá aokarîq umá máeq kumari-ááímmá íma tarôq íyábá Áánûqtumma kákaiye.

⁴ waamá keráwáqá móra-mora-yuma íráqôniq umá aokarîq umá aaramô máyáaqtabama keráwáqá kéitaae.

⁵ póiyakaa umá aaramá íma yabitero. tébakaqa waamá Áánûqtuqtaba íma ítareta miraráá kéoe. yemá aaramá káoneta yiráá kéyoqnaae.

⁶ keráwáqtí tîbâtiwaaraamma aaramá mayaíyábámá íma kumari-ótáámmá kuyíkáaro. naayóbáqá keráwáqá timá tímikaunatae. akoqnáá umá maami-qtátááqtábámá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma mirá-qtátááríq ínna-waigoni anónnáma táí-meyamma amíniye.

⁷ Áánûqtuma keqtaá tááyaraimma ananna-ááímmá waraígáae téna íma tááyaraiqtaae. ímiye. wemá paá aokaq-ááímmá waraígáae téna tááyaraiqtaae.

⁸ miráitana móra-nakoma maamin-ááímmá anaaéma umákenama paá móra-waigomma íma anaaéma kéumakaibo Áánûqtuma anaaéma kéumakaiye. Áánûqtuma wenamáá wení Aokaq-Áágómmá keráwáqá kétimiye.

⁹ Ítukaq yirummá amê-kayukama keráwáqtê máe-kayukayopaqa yemmá ákáiqtaba íma kágayaune. Áánûqtuma wenamááríq áqa keráwáqá káqowa-kaqowamma arummá amí-aaimma tirááti-matukaiye.

¹⁰ keráwáqá Maaterónia-marupaq máa-tibaqawayuma tirummá kámemanibo tîbâqawaaraayuo, uyátá-maqma anókaq mirá-oro.

¹¹ yaákare maéra keráwáqá ketíyáápike mayaímá máyáaro. paá-wayukaraa umá máero. kenamááríq keráwáqtí táaimma waréraq káqo-yuti yáaiqtabama íma tuyánámmá ítáaro. mánoqtaba túyánámmá ítáaro. naayóbáqá mirái-qtataaqtaba ketáá keráwáqá timá tímikaunatae.

¹² mirán-áímmá waráiyatama Ítukaq íma yirummá amíya-kayukama íraqôniq umá yúyánámmá ítátikanoe. keráwáqá yekáqá móra-yataaqtaba íma tímikaiye téqa ítama aónanoe.

¹³ ketîbâqawaaraayuo, pukáa-kayukayabama áraimma ítama arutaígáae téqtaa kêtunatae. miráinaq keráwáqá káqo-kayukaraa umá Metáíyaqtaba íma awéta keráwáqá tiruqtabá ínoe.

¹⁴ Ítuma pukéna keqnáámmá itó-uraitaqtaa minnáyaba kéitaunatae. móraiq umá anaaékaqa Áánûqtuma Ítukaraq wekáq yirummá améta pukáiya-kayukagaraq mayánéna yíniye.

¹⁵ maannáma uyátárai-nakoni yirááti-aimma keráwáqá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma yauwéqma ínî-kanaaraq ketáá paá máuna-wayukataama áqnáabaqa íonunataamanibo pukáiya-kayukama áqnáabaq wínoe.

¹⁶ Áánûqtuni weróq-anabike áama kétinata Áánûqtunopake uyátárai-kaqto-nakoma anókaq ááyama náápaakaraq tînana uyátárai-naqa Ítuma Áánûqtuma yabíkái-marupake kumíniye. Ítukaq yirummá améta naayóbáqá pukáiya-kayukama áqnáabaqa itó-inoe.

¹⁷ ánibo ketáámá mi-kánááráqá náayubi tú aréqtaa máanna-wayukataama yemmá konnákáq wenaitaatá máqtemma Ítukaq wíyôpaq wenaitaatán ónúnatae. mikáké weté matúq-matuq umá aati-aatimá Áánûqtuni márûpaq mánunatae.

¹⁸ maamin-áímmá téqtaa móra-mora-yuma umá yíqtaaiq oro.

5

¹ tîbâqawaaraayuo, maami-qtátááqá pááq í-kánááyábá kéitaapoaqtaa ketáámá aúbabi ókaraq agamá íma timá-timenunatae.

² uyátárai-nakoma kumínî-kanaama miráuma “íkuminiye” tíyaq-kanaaraq moyá-nákómá nokáa iníkáá umá kumíniye.

³ waayúkama maará téta “íbêqa íraqô-kanaaboataa íraqôniq umá máunatae” tínómanibo mi-kánááráqá páátákáá anómma táí-kanaama pááq íniye. miráuma aaragómá iyápóma marakáné kéitana aú-aiqa iníkáá ínata máqte-kayukama péqmareta íma kanaaraq kóinoe.

⁴ ááqibo keráwáqá tîbâqawaaraayuo, maami-qtátááqátábámá kumayuq-yátáápímmá íma máapoana moyá-nákóráá umá íma iyánáaq ínoe.

⁵ máqtemma keráwáqá wágáá-wayukama Áánûqtuni ópí kémaae. nokáa-kayukama kumayupí máenikaa umá ketáámá íkémaunatae.

6 miráinaqtaa ketáámá yú waguréta máe-kayukaraa umá íma mánatae. káqo-kayukaraa iyéqtaa túbanaaq umá máeqtaa awé ónatae.

7 nokáámma yúmá wagí-kánááráqá yaímma káqo-kayukama aíbôq-nomma kénaae.

8 miráimanibo ketáámá wágáá-wayukama máunaboaqtaa ítama táganatae. ketáái itáiq-itaiq umá yabi í-yátááqá kaayoné-yátáákáráq ketáái mórama weyukáá umá kúberanatae. akaq pukónúnabiketaa Ítuma yauwéqma atíqtikaniqtaae. minnáyaba ketáámá yáqtoqma akoqnáá éqtaa óqta-kamoqa móra-nakoma aqnókáq kúberainikaa umá keqtáá atíqtikaniqtabataama kúbeqtoranatae.

9 Áánûqtuma wení áyámma í-yátáápíkémá tíqa í-yátááqá timíyábátáá wemmá íkakaimanibo uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma mi-qtátáápíké múte atíqtikaniqtabataa kákaiye.

10 ketáámá wetê mánunayabataa Ítuma keitááyábá pukáiyé. pukáipoaqtaa ketáágáráq ípuyonunatae.

11 Ítuma kumína-kanaaraqa maa-márábímmá ketáámá Káríqton-annagaraq pukáa-kayukawabi paátáá máuna-wayukama ketáámá wetê ko mánunatae. miráinaq móra-mora-yuma umá yíqtaaiq éra yíwáqnaa umá íbêqa keráwáqá mirá-onikaa oro.

12 ketíbâqawaraayuo, keráwáqá náayubi keráwáqtí aúkápikemma mayaímá mayáa-kayukati yiménáápáq máero. uyátárai-nakoma yemmá awaaméqá umáyikena keráwáqá tiwíketa tiráátigae téna yíkaraiyo yeqtí yiménáápáq máero.

13 yeqtí íráqô-mayaitababoata yemmá tikaíno. móra-mora-yuma móra-mora-yute miráinaq kaayoné umá máero.

14 tíbâqawaaraayuo, ketáámá akoqnáá umá kétima-timunatae. aúkápíke iyááqtámma íkuiya-kayukama timá-yimiyata “atéráaro” yigae-yigae éta ikatíq íya-kayukama yíwáqnaa oro. máqte-kayukama íma tiyáágáréqtaa ínomanibo kaayoné umáyíkáaro.

15 táí-yataariq umátikaiyaqa anónnáma íma táí-yataariq umáyíkáaro. ímiye. aati-aatimá móra-mora tíbâqawaayuwabi káqo-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.

16 keráwáqá aati-aatimá timuqá máráaro.

17 aati-aatimá nunamummá tíq-tiq oro.

18 aati-aatimá Áánûqtukaq “tikáiyé” tero. keráwáqá Ítuni waayúkama máqte-miran-aimma tarôq íyábá Áánûqtuma kákaiye.

19 Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aammá íma aúyaráaro.

20 Áánûqtuni amuné-áímmá íma tinaaéma umáyíkáaro.

21 máqte-qtataaqa maqmá aónatuwera íráqô-qtataaqa yenamáa matóráaro.

22 máqtemma táí-yataapikemma atéqma tinaaéma umáyíkáaro.

23 Áánûqtuma kaayoné-yátáákómá áaipoana keráwáqá wemá mamá aokarîq umá ánatatikaniye. keráwáqá aráákaq maéq tigae-yátááqá íma mayánômma túbinabi túyánápímmá tirun-íyápógówábi íma mayaígáae Ítu Káríqtoma kumínî-kanaayaba téqtaa kéunatae.

24 Áánûqtu keráwáqá tááyaraimma miráuma máiyana wemá keráwákáq mirá-umatikaniye.

25 tíbâqawaaraayuo, keqtáágáráq nunamummá timátíkáaro.

26 máqtemma Áánûqtukaq yirummá amíya-kayukama kaayoné umá tótó umáyíkáaro.

27 uyátárai-nakoni náapaakake kemá kétima-timune. keráwáqá maan-áúbámá máqtemma yirummá ámê-kayukabi yoraútoro.

28 maamin-íráqô-qtátááqá uyátárai-nakoma Ítu Káríqtote wenamáa keráwáqtê waíno.

2 Tetaróniani anaaékaq-aubama Tetarónáikaq-wayukayopaq

¹ kemá Póroma Táératigaraq Tímotigaraq ketáámá maamin-áúbámá keráwáqá náayuwabi Tetarónáikaqa ketibotáámá Áánûqtukaq ketáái uyátárai-nakonopaq yagaroqtamá máa-kayukayopaq agatáunatae.

² ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq keráwáqá paru-yátááqá kaayoné-yátáákáráq timíyóye.

³ ketáái tîbâqawaaraayuo, ketáámá máqte-tupaama keráwáqtábá Áánûqtukaq nunamupí “tikáiyé” mayaígáae téqtaa kétaunatae. ketáá mirá únnataama minná keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataakoma anóniq kéitana keráwáqtí tirummá yimí-yátáákómá anónna-anonna uyátá-maqma anóniq kéiyé.

⁴ minnáyaba ketáámá keráwáqtábá ketáái túma maméta Áánûqtuni watáama kéitakayukati yúrikaqa kéuyunatae. ániibo keráwáqá keráwáqtí tú-tiqa í-yátáápí máeq keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqá mamá táíq umátikane kéomanibo keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá kéowaqtaa minnáyaba ketáámá keráwáqtí túma mamé kéuyunatae.

⁵ keráwáqtí táaimma Áánûqtuma maaráuma tiráátiraiye. wemá ketáái arupú-aaimma mamá keyainaiye. ániibo Áánûqtuma wemá yabíkái-maruptaba keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kémayaapoana Áánûqtuma wemá yabíkáin-aukapaqa tikáinaq mánoe.

⁶ Áánûqtuma arupú-aimma miráuma tarôq kéena keráwáqá náayuwabi ummaa-yátááqá mamá ketime-kayukama yemmá táí-meyamma yimíniye.

⁷ miráitana wemá maamin-úmmáá-yátááqá mamá paábaq keyuwena aagaí-yátááqá keráwákáráq keqtaágáráq timíníqtaae. wemá mirá kéinana uyátárai-naqa Ítukaraq wení akoqnáá-kaqto-wayukagaraq yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-marupake yuwéta kumá abarokáq umá anón-iragaraq mamé kumínoe.

⁸ mi-kánáaráqá waayúkama náayuwabi yemá Áánûqtuptaba íma itéta uyátárai-naqa Ítuqtaba átê-wataama íma kéitaayuma yemmá táí-meyamma Áánûqtu yimíniye.

⁹ minnámo táí-meyammo mayánô-kayukama yemá uyátárai-nakoni anómma tágama-yataakonabi wení aúrikaqa nékaq maéta yemá Tááqtaani-marupaqa matúq-matuq umá ákaq máeta anónnáma táí-meyamma mibáq mayánóe.

¹⁰ mi-kánáaráqá Ítu Káríqtoma wemá yauwéqma kumínî-kanaaraqa máqtemma aarawaamá Áánûqtun áwîqa múte keyauwiyata yaímma aarawaamá weqtábá itáíq-itaiq kéo-kayukama yemá yimuqá kémaraiyaqa keráwákáráq mi-káyúkátí aúkáapimma mánoqtaba minná keráwáqá ketáái táama itáíq-itaiq kéoe.

¹¹ minnáyaba ketáámá aati-aatimá keráwáqtábá nunamummá tíq-tiq kéunatae. keráwáqá yáayai-wayukama Áánûqtuma keráwáqtí táaimma ánataginama mayaígáae téqtaa nunamupí keráwáqtábá kétunatae. minnáyaba Áánûqtu keráwáqá táayaraiye. wemá kanaaráq wení akoqnáama keráwápímmá íráqô-qtataqtaba túyánámmá itánôqtaba maqma ógirainana keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-mayaigoma ánataniye.

¹² minnáyaba keráwáqá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwîqa múte keyauyeq yaímma wení tágama-yataapike mayánóe. ketáái Áánûqtuni paru-yátáákógáráq uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniye. keráwáqá áraq tiwikátukaa?

2

¹ tibáqâwaraayuo, íbêqa ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yauwéqma kumínîqtaba kêtunatae. miráinatama ketáámá wetê yagaroqtamá áikuyonunatae. tîbâqawaraa-kayukao, óq-aimma keráwáqá timá-timenunatae.

² yaímma-wayukama téta “uyátárai-nakoma kumínî-kanaama áqa pááq uráiyé” kéte min-áímmá timáeta uréire íyan-aimma íma itáaro. yemá téta “uyátárai-nakoni kanaamá pááq uráiyé téta aúbama keqtááyábá agatááe” tíyaqa min-áímmá íma itáaro.

³ keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwaiyatawaq yemá keráwáqá makátéro. maami-kánáámá anaaékaq abarokáq íniye. áqnáabaqa taígani-kayukama aamá íma itéta kárate-kayukama Áánûqtumma namuroîq kéumakaiyana Tááqtaama abarokáq yínîmanibo anaaékaq aítabaq wíniye.

⁴ wemá máqtemma aokaq-yátáákómá namuroîq umákema miráinana wemá wenamáárîq wenáwîqa múte kéyauyena mi-máqte-qtátááqá mamá táíq kéena wemá Áánûqtuni anó-monoq-naupaqa ko maráq máena wemá maará téna tíniye: “kemá Áánûqtumune.” téna tíniye.

⁵ naayóbáqá kemá Póroma keráwáqtê máeq maaminnáyabama keráwáqá timá-timikaunae. miráimanibo keráwáqá áraq tiwikátukaa?

⁶ maami yínî-qtataakoni aammá íbêqa káuyaraiye. náawabi íbêqa abarokáq íma pááq i-qtátááqá keráwáqá káonaae. miráipoana anaaékaqa Áánûqtuma wemá Tááqtaamma kanaamá ámikai-kanaaraq yayamá abarokáq íniye.

⁷ keráwáqá káonaae. Áánûqtumma ááiqa umákai-yataakoma áqa aúpáq mirá kéimanibo mamá pááq ínî-qtataaqa abarokáq ínanama min-nákómá Tááqtaani aammá aúyarena Áánûqtuma paábaq awikániye.

⁸ mi-túpáámá táí-nakoma pááq ínanama Ítuma paátataaqa “pu” timátúwáinikaa umá wení aárake min-náqá ikámma puíniye. miráinana anómma uyátárai-nakoma wení tágama-yataakaraq abarokáq yayamá iréna mi-tágámá-yátáákákémmá minnámo ámáan-aimma aratéwai-nakomma mamá táíq umákaniye.

⁹ minnámo maami-tái-nákómá abarokáq yayamá yínimma wení akoqnáaraq yayamá yíniye. kaaqaari-ááikákémmá wemá netuqyaammá akoqnáá-mayaima mayéna awaaméq-yátááqá tarôq íniye.

¹⁰ miráinana máqtemma kaaqaari-áíkoní áaikoma máqtemma aúyokino-kayukama yiráátiniye. miráinata máqtemma mi-káyúkámá yemá árain-aimma kákaiyanama Áánûqtumma yirummá amíyanama yemmá Áánûqtuma yauwéqma yiwiránimanibo yeráwáqá íma kéyikaipoata yemá aúyokinoe.

¹¹ minnáyaba Áánûqtuma iyuwáinata kaaqaari-áímmá itáíq-itaiq ínoe.

¹² miráinata máqte-kayukama yeráwáqá árain-aimma íma itáíq-itaiq umá yirummá améta yemá táí-aaimma tarôq íyábá yikáina-wayukama Áánûqtuma yainánî-kanaaraqa wemá yemmá yawááq íniye.

¹³ tîbâqawaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma keráwáqtábá arummá kêtimitaqtaa minnáyabataa ketáámá keráwáqtábámá Áánûqtukaq nunamupí “tikáiyé” tíq-tiq ónatae. ánibo naayóbáqá Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwiránéna awaaméqá umátikaraine. wení Aokaq-Áágóni akoqnáánaipo keráwáqá mamá wení waayúkaiq umátikaraiye. miráitaq keráwáqá árain-aimma itáíq-itaiq kéopoana Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwirániye.

¹⁴ ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni tágama-yataaqa timínéna kéena maaminnámo ketáámá keráwáqá átê-wataama timá-timuna-aikake Áánûqtuma keráwáqá tááyaraine.

15 miráinaq tîbâqawaaraayuo, keráwáqá itó-uma akoqnaá uréraq maami Áánûqtuni watáama ketáámá tóyaupikenabi aúbabikemma keráwáqá tiráátunnataama yáqtoqma akoqnaá uréraq anaaé wáráaro.

16 ketibotáámá Áánûqtuma wemá keqtáá arummá kétimenataa wenamá wení íráqô-qtataaqnapo ketáái tíyaqa mamá kaayoné kéiyé. miráitana wemá keqtáá itáíq-itaiq umá mái-yataaqa tíwáqnaa kéitaqtaa ketáámá Áánûqtuma keqtáá mamá wení íráqôniq ínîqtaba awé kéunatae.

17 ániibo yenákámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtogaraq ketibotáámá Áánûqtugaraq kanaaráq tíwáqnaa kéeta keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnaá kéeta keráwáqá íráqôn-aaimma mayéta íráqôn-aaimma tínoe.

3

1 keráwáqá ketáái tîbâqawaaraayuo, Áánûqtukaq nunamummá tíyana keqtáámá tíwáqnaa kéinana ketáái táagoma máqten-aukapaqa páátákáá wéyáwé éna keráwáqtí aúkáapi Áánûqtun áagoma anón-awíqa uíniq umá káqon-aukapaqa anón-awíqa uíno.

2 miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétéyana keqtáámá ôriq umá táí-aaimma tarôq o-káyúkátí iyáápiemma mamá paá umátikainatao. keráwáqá káonaa. taíbaq-wayukama yemá Áánûqtuqtabama íma itáíq-itaiq kéoe.

3 miráimanibo uyátárai-nakoma wemá aati-aatimá keqtáá kéyaqtoraiye. minnáyaba wemá keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnaá kéeta ketáámá weqtábá itáíq-itaiq kéonanataa wemá kanaaráq keráwáqá yabíqtíkarainana Tááqtaama keráwáqá íma yabítíniye.

4 ketáái uyátárai-nakoma wemá ketáái túyánámmá mamá kétagaitaqtaa ketáámá itáunatama keráwáqtábá máqte-qtataaqa tarôq oro téqtaa timá-timunna-yataaqa kanaaráq mirá kéopoqa anaaékakaraqa keráwáqá paá mirá áátuqma ínoe.

5 uyátárai-nakoma keráwáqá mamá Áánûqtukaq tíkáiniq ínîqtaba keqtáámá kétékaiye. minnágaraqa Ítuma aíqa í-yátááqá kémayena matáin-akoqnaama mimórá-ákóqnaámá keráwáqá mayáinôqtaba keqtáámá kétékaiye.

6 tîbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwíkaqa ketáámá keráwáqtábá maará téqtaa kétune. ketáái tîbâqawaaraa-kayukama yemá iyáátan ayúbayuq-wayukabake nékaq máero. maamin-áímmá ketáá keráwáqá timá-timunna-aaimma itaíyábá anaáémo íkéwaraa-kayukayopakema nékaq máero.

7 ketáái táaimma íráqôniq umá kéwareq keráwáqá aónarae. ániibo naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama tiyáátan ayúbayuq íuraunatae.

8 ániibo ketáámá mórama keráwáqtí tiyáápiemma aáwaqa paá íma matáunataamibo ketáámá meyaníq umáta naráunatae. ketáámá kamáa káinagaraq wágááwabi nokáámma mayaímá mayáíq-mayaiq kéeqtaa keráwáqá mórama ummaa-yátááqá keqtááyábá íma tímikaunatae.

9 ketáái náápaamma anóniq wáiyé. miráipoana aáwaqtaba ketáámá ítama aónanena keráwáqá tímikainomanibo ketáámá kanaaráq keráwáqtópake aáwaqa íma máyáawaniq uráunatae. ketáámá paá keráwáqtábá ketáái táaimma aónéq waraígáae téqtaa mirákómmá uráunatae.

10 naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama ketáámá maará téqtaa keráwáqá min-ámáán-áímmá timá-tímikaunatae “móra-nakoma wemá mayaímá ímo mayáinataama wemmá íma ayúwáananataa aáwaqa nániye” téqtaa tiráunatae.

11 nôraq itaqtaawáq ketáámá maamin-áímmá tiráunataabiyo? miráipoata yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapiemma yemá mayaímá íma mayéta yemá paá omáqá kémaeta yeráwáqá móra-mayaima íma kémayaae. ímiye. yemá paá máeta yemá káqo-kayukayabama netuq-áímmá kéte.

¹² ánibo ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni áwîkaqa ketáámá mi-káyúkámá ámáan-aimma kétima-yimunatae. yemá yaákare kaayoné umá máeta mayaímá kémayetama yemá kanaaráq yeráwáqtí aáwaqa mayaínoe.

¹³ miráimanibo keráwáqá tîbâqawaaraayuo, keráwáqá íráqôn-aaimma tarôq íyábámá íma tîbôma kaíno.

¹⁴ ánibo móra-nakoma náawabi maamin-áímmá keráwáqtôpaq aúbá agamá túnna-aiqtaama íma itaí-naqa keráwáqá min-nákónôpakema nékaq máiyana wemá agaeyábá íniye.

¹⁵ min-nákóqtábámá “keráwáqtí namuroé” téraq íma túyánámmá itéraq paá weqtábámá “ketáái tîbâqawaae” téraq ketáá túnna-aimma timá aákaq oro.

¹⁶ uyátárai-nakoma wenamáárîq wemá áyaqa mamá kaayoné í-yátáákóní áaine. máqte-kanaama wemá keráwáqá máqte-qtataaqtabama tíyaqa kaayoné í-yátááqá timíniye. uyátárai-nakoma keráwáqtê máqte-tupaama maíno.

¹⁷ Póroma kemá tiyáánaipo maamin-áímmá “miráo-maarao téq kemá Póroma” kéteq kágayaune. maannáma minná kenamáárîq Póro kemá aati-aatimá ketí aúbabimma maamirán-áwááméqá kémaraune.

¹⁸ ketáái anómma uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íráqô-qtataakoma máqtemma keráwápí waíno.

1 Tímoti

Tímotima itáiq-itaiq iyábá wenáanikoraa-nakonopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáiyé.

¹⁻² kemá Póroma Ítu Káríqtoni timátíkarai-nakoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq ketáái kúmiq-yataapike kanaarâq tiwiránîn-nakoratae. min-íráqó-qtátááqtábá ketáá awé kéunataama minná Ítu Káríqtoe. Áánûqtugaraq Ítu Káríqtogaraq yenákámá kemmá timátíkarai-nakoma tiwíkaaye. íbêqa Tímoninopaq kágayaune. kerátámá mimórá itáiq-itaiq í-yátááqá yáíkaa kéuyapoana wemá áraimma ketáanikaa kéiyé. Tímotio, ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-nakogaraq yeqtí íráqô-qtataakogaraq paru-yátáákárâq yeqtí kaayoné-yátáákárâq emmá amígáae téq kéitaune.

³ Ipítiani-marabaq emmá máikaae téq kéitaune. Maaterónia-marupaq kéweqa minnáyataba emmá akoqnáá umá timá ámikaune. yaímma-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma káqo-qtataaqa kéyiraatebo emá timá yímínata ímira-oro.

⁴ emá timá yímínata yeráwáqtí maníqá paábaq kéyuweta yeqtí yítaubikoni taíbaq-yiwiqa paábaq yúwáaro. mi-qtátáákómá waayúkama mamá unítipi yíkáitata yemá Áánûqtuni aammá aónáiyatabama íma wááe.

⁵ paá itáiq-itaiq éqtaama Áánûqtumma kanaarâq aónanunatae. ketáá wekâq áraimma itáiq-itaiq éqtaama káqo-yuma tirummá yimíyábátáámá ketáái tirunóbáqá otaakárâq íma wáiyé. Áánûqtun-aurakaq agaemá íma wáiyé.

⁶ yaímma-wayukama íráqôn-apake yuwéta paábaq kóureta neginaagi-aimma téite urááe.

⁷ yeráwáqá Áánûqtuni ámáan-aimma yirááti-wayukama auránéta kéomanibo yemá ten-áikómmá íma kétagaee. yeráwáqá “itáiq-itaiq kéune” tena-áikómmá íma kétagaee.

⁸ ketáámá kéitaunatae. Áánûqtuma ákáiniq umá wení ámáan-aimma ketáámá kéwareqtaama ámáan-aimma íráqô-qtataare.

⁹ taákaq máráaro. ámáan-aimma íráqô-kayukayaba íma tarôq uráimanibo ámáan-aimma táí-wayukama náayuwabi ámáan-aimma aratínéta o-yúyábá tarôq uráiyé. mi-yúmá yeqtí yinóbo-yuwabi káqo-kayukama yíkamma képujeta

¹⁰ yemá kebó-yátááqá aaragárâq waagógárâq iyápógaraq tarôq kéowana iyápóma moyámmá kémayaawana yeqtábá ámáan-aimma tarôq uráiyé. mi-yúmá kaaqaari-áímmá téta káqo-yuyaba kaaqaari-áímmá téta yegárâq arupú-aiqtaba awéqtátuwa-kayukayaba ámáan-aimma tarôq uráiyé.

¹¹ arupú-aimma minná átê-wataama kemmá Áánûqtuma tíkáae téna tímikaiye. min-áté-wátáámá Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkái-nakoni tágama-yataakoqtaba wáiyé.

¹² kerátái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma wení mayaímá mayánúnayaba kemmá akoqnáámá umaatamá tímikaiye. minnáyaba kemá wekâq “tíkáiyé” kétune. wemá kemmá aúyatikarena keqtábá itáiq-itaiq kéipoaq kemá kanaarâq wení mayaímá mayánúnayaba kemá timuqá kémarane.

¹³ naayóbáqá kemá wení waayúkama mamá táíq umáyikeq wemmá timá táíq umákeq áyoqa atáunamanibo Áánûqtuma wení paru-yátáákómá kemmá tímikaiye. áraimma kemá nôrawabi únna-yataaqtabama mi-kánáárâqá íma tágama arútáraunanaboana wení paru-yátáákómá tímikaiye.

¹⁴ kerátái uyátárai-nakoma wení íráqô-qtataaqnapo kemmá yawááq-umatikaraiye. itáiq-itaiq í-yátáákárâq arummá amí-yátáákárâq Ítu Káríqtonopake kemmá maqmmá ógikaiye.

15 maamin-áímmá kemá tenúnnama minnâ áraipoaq keráwáqá máqtemma min-áímmá matéraq yáqtoqma akoqnáá oro. Ítu Káríqtoma waayúkati kúmiqa maqtuwáníqtaba maa-márábímmá kukáíye. kúmiq-wayukati aúkápikemma kemá mú mikákáá táwî-naqune.

16 miráimanibo kemá táwîgoma ôriq uráunamanibo Áánûqtuma kemmá wení paru-yátáákómá tímikaine. mirá únnayaba Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataaqa mútûq pááq urái-qtataakoma kemmá kanaaráq timíniye. miráipoata káqo-kayukama yemá aónaamma Áánûqtuma kaayoné kemmá kéumatikainatama yemá áaimma átáma Ítuqtaba itáíq-itaiq ínoe. yeráwákáráq matúq-matuq umá máí-auwaraimma mayánoe.

17 Áánûqtuma matúq-matuq umá yabi í-náqíye. wemá íma kanaaráq puíniye. ketáámá wemmá íma aónanunataamanibo wemá wenamáa maníqíye. aati-aatimá matúq-matuq umá máigaraq yaagumá tágama-yataakogaraq wekáq mááye. miráuma waíno.

18 Tímotio, ketí iyápô, maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá íkáae téq kemá kétune. naayóbáqá eqtábá amuné-áímmá tirááne. Tááqtaamma ááíqa umákanonama min-áímmá minnâ ení iyebómíye.

19 itáíq-itaiq umá máí-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréwaq Áánûqtun-aurakaqa agaemá í-yátááríqa íma uwo. yaímma-wayukama Áánûqtun-aurakaq yigaeyábá o-yúmá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíyukaiye.

20 Áíménéíyatikaraq Érékáánaragaraq yenákátí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíkuraitaq kemá yenákámá Tááqtaani ayáápi iyuwáune. mibáq máeta yenákámá Áánûqtuqtaba timá táwîq íumakain-aaimma mayáyóye.

2

1 áqnáabaqa keráwáqá máqte-kayukayaba nunamummá tígáae téq kéitaune. keráwáqá nunamummá kéteqa Áánûqtukaq nóiqtababi iyámma ítama aónaaro. wekáq nóiqtababi káqo-yuma íyaqtabagaraq ítama káoneraq “tíkáíye” téraq káqo-yuyaba tero.

2 yabíkáa-kayukagaraq kámááni-wayukagaraq yeqtábá nunamummá tero. mirá éqa ketáámá kaayoné-yátáápi arupú-aaikaraq Áánûqtugaraq waayúkati yúrakaa kanaaráq mánunatae. maaminnáma íráqô-qtataaqa wáitana atóbamakai-nakoma Áánûqtukaq amuq-yatááqá kéwaiye.

3 missing?

4 miráipoata nunamummá kétenanataa káqo-yugaraq yeqtí kúmiq-yataapike atóbaigaae téna kéitaiye. miráinata yemá árain-aikaraq máqtemma árai-qtataakaraq aónanoe.

5 kímora maníkáá-náqá máimma minnâ Áánûqtue. min-nákómá waayúkagaraq Áánûqtugaraq mamá mórabi áíkuyikaimma minnâ wenamáa Ítu Káríqtoe.

6 keqtáá kúmiq-yataapike ayúqtikanenataa Ítuma minnýaba pukáíye. wemá pukáimma mi-kánááráqá Áánûqtuma awaaméqá umákaitana minnágoma keqtáá tiráátiraimma Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yikéna wetábá wenôpaq yiwíránáae téna kéíye.

7 minnýaba Áánûqtuma kemmá káqo-kayukama Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukayopaq timátíkaraiye. kemá kaaqaari-áímmá íma kétupo árain-aimma kétune. yeqtí yúrapaq kemá itó-ureq Ítukaq itáíq-itaiq í-yábágáráq árai-qtataaqtabagaraq kétima-yimune.

8 miráitaq máqten-aukapake-kayukama aokaq-wáyúkáráa umá Áánûqtukaq nunamummá tígáae téq kétune. mirá étama yeqtí iyáámma Áánûqtukaq múte yauyéta yemá unítíqa íma téta iyámma íma oro.

9 ókaraq aaramá unáákáqtôma ínômma máqte-kayukama yúramma atáá-umayimi-unakaqtoma íumatoraigaae téq kétune.

¹⁰ min-nóinímmá náayuwabi Áánûqtumma yirummá ámê-yuma yemá káqo-yuma íráqôniq umáyikáaro.

¹¹ yemá mayánétama yaákareta máeta yirááti-nakomma mamá yikaq ákáaro.

¹² kemá aaragómá waagómmá yiráátéta yabíqyikaiyabama íma kétima-yikaune. yemá paá yaákareta máero.

¹³ taákaq máráaro. Áánûqtuma Áátaamma áqnáabaq tarôq umákena anaaékaqa Íbimma tarôq uráiyé.

¹⁴ naayóbáqá Áátaamma ímibo Íbimma Tááqtaama makátítana wemá Áánûqtuni ámáan-aimma arátaiyé.

¹⁵ miráitana aaramá yemá iyápóma maqyikétama Ítukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeta káqo-yuma yirummá kéyimeta Áánûqtukaq yimuqá marakánáae tíyanama yemmá Áánûqtuma wetábá wenôpaq yauwéqma yiwirániye.

3

¹ kemá túnna-aimma minnâ árain-aine. móra-nakoma Ítuni waayúkati kawáá-náqá mánena íráqô-qtataare.

² Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukati kawáá-nákómá wení otaammá íma waíno. wemá kímora-inimma maráino. táwî-aaikomma íma ayuwaínana wemmá yabírakaino. waayúkati aúpáq-áímmá íma timá abarokáq íno. káqo-yuma nóiqtababi íyaqtabama aúyánámmá itáino. wemá pááqyamma íyimena taíbaq kéyimena namuq-wáyúkámá yíwîqma wení naaúpaqa yikaíno. mirá éna wemá íráqôniq umá yirááti-naqa maíno.

³ wemá íma aíbôq-nomma néna neginaagí umá waayúkama áyámma umáyikena wenamáárîq íma yáqtoqma akoqnáá énamanibo wemá paá kaayoné íno. mónekaqa aúyánámmá íma maráino.

⁴ wení aara iyápóraq akoqnáá umá yabíkáinata wení iyápó-annama wenáama wáráaro.

⁵ miráuma móra-nakoma wení aara iyápóma íma kawáá umá aruténama Áánûqtuni waayúkaraga náaraq umá kanaaráq káwáá íníyô?

⁶ miráuma aúgemma áaimma átáma itáíq-itaiq ínna-nakoma kawáá-náqá íauraino. mirá éna aúma mamé uiyábáé. Tááqtaama mirá éna Áánûqtuni aammá yúwáitana wemmá Áánûqtuma yawáaq-umakaraine.

⁷ káqo-kayukama itáíq-itaiq kéo-yubikemma aamá íma kéitaa-kayukabikemma wemmá yemá yikaq múte ákáaro. yemá weqtábá táí-aimma timákaiyanama Tááqtaani waakápi amáginiye.

⁸ móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-wáyúkámá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôniq umá máero. máqte-kayukama kanaaráq yekáq kamuqá itánoe. yemá aíbôq-nomma néta neginaagí íyoro. yemá aúyababa íyoro.

⁹ árain-aimma akoqnáá umá yáqtoretawaq Áánûqtuni aúrakaq yigaemá íyoro.

¹⁰ miráuma áqnáabaqa yemá mi-káyúkámá maqmá aonáiyata yemá uyátetama yíwáqnaa í-wáyúkámá kanaaráq máinoe.

¹¹ yeqtí yínáaqmaqa yemá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôniq oro. yemá waayúkati yáama íma timá waéqmeta uréire oro. yemá táwî-aaikomma ayuwaíyana íma yabíqyikáaro. yemá kaaqaari-áímmá téta moyámmá íma máyáaro.

¹² móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-nákómá wemá kímora-inimma maréna wení aara iyápóraq yabi íno.

¹³ mi yíwáqnaa í-wáyúkámá íráqôniq umá mayaímá mayaiyatama máqte-kayukama yemmá yikaq yikánoe. Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqtábá wení akoqnáágaraq tínoe.

¹⁴ maamin-áúbámá kágayeqa kemá emmá pááqya-kanaabi yaónanae téq kéitaune.

15 miráimanibo pááqya-kanaabimma kemá íma yennamá maan-áúbágómá Áánûqtuni waayúkama nôrabi ínô-qtataaqtaba emmá kétima-amiye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni waayúkama minnâ Ítuqtaba móra-iyakaq maréta máa-kayukaae. yemá árain-aikomma kéyaqtoraae.

16 Ítuma ketáái itáíq-itaiq-yataakon áaine. min-ánó-qtatáákómá keqtáámá táaqa karáíye. minnâ

17 maa-márábí-káyúkámá wemmá

wayúkaraa umá aónaraawana

Aokaq-Áágómá wemmá kanaaráq umákáitata

Áánûqtunopake kaqtó-wayukama wemmá aónaraae.

máqten-aukapake-kayukama itó-uma

ánateta weqtábá tirááe.

waayúkama wekáq itáíq-itaiq urááne.

anaaékaqa Áánûqtuma wemmá awíqmena wení márûpaqa utáíye.

4

1 Aokaq-Áágómá timá kétagaiye minnâ yaímma-wayukama anaaékaqa itáíq-itaiq í-yátáápkémmá yuwéta waeránoe. yemá kaaqaari-áágóní anaaé waréta waátágoma yiráátínnaiq ínoe.

2 maaminnámo yirááten-aimma kaaqaari-wáyúkábíké kéíye. maami-kááqáári-áímmá yirááten-aimma yúyánápímmá kubaútônikaá umá wamá akoqnáá éna kawaamá yóipimma kubaúma péqmaraanikaá kéíye.

3 yemá téta “aaramá mayikaímá minnâ otaamiye.” kététa yaímma-aawaqtaba “íma naaro” kéte. miráimanibo Áánûqtuma min-ááwáqá naíyábá tarôq uráitata Ítuni waayúkama yemá Áánûqtukaq “tíkáíye” téta kénaae. yemá árai-qtataaqa kéitaae.

4 máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq uráimma minnâ íraqômiye. yaímma mirán-ááwáqá íma awéqtátuwanomanibo paá kémayeraq Áánûqtukaq nunamupí “tíkáíye” tero.

5 Áánûqtuni watáama yorauté wekáq nunamummá tígógaráq mi-kááyáq-yátáákómá mamá aáwakomma aokaríq umá íraqômma káuqyikaiye.

6 emá maamin-áímmá enábâqawaayuma timá-yimema Ítuqtaba emá wení íraqô-mayainaqa mánone. mirá emá mi-qtatááqtábá emá áqa ítama arútare wakáanama akoqnáá umá itáíq-itaiq ínoe.

7 miráimanibo paá-wataagaraq mi-máníq-áímmá íma Áánûqtuqtaba paábaq yuwaa. Áánûqtun-aaimma ítama tágaao.

8 enaúgomma mamá akoqnáá ínônnama minnâ paá pááqya-qtataaqa wáibo ení arun-íyápómá mamá akoqnáá ínônnama minnâ anó-qtataare. minnágoma aúwaraimma íbêkaraq anaaékakaraq emmá amíniye.

9 maamin-áímmá árain-aimmibo matéwaq itáíq-itaiq uwo.

10 matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma ketáámá weqtábá kamuqá kéiteqtaaboqtaa kamáa kááeqtaa akoqnáá umá kémayaunatae. wemá mimórá-wáígómá keqtáámá Tááqtaani ayáápike kématiyuwaiqtaae. máqte-kayukama kémai yuwaimanibo itáíq-itaiq kéoyuma áqnáabariq umá kémai yuwaiye.

11 maamin-áímmá akoqnáá umá aarawaamá yiráátiyo.

12 eqtábámá yemá téta “maabumá pááqyan-iyapoe” tînômanibo emá Áánûqtun-aaimma waráiyaama iyúwénatawaq yemá emmá aayooq oro. ánibo íraqô-kataagaraq íraqôn-aaimma kéyiraatewaq káqo-yuma arummá yiméwaq Ítuqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq kéewaqa kúmiq-yataariq íuwo.

¹³ kemá yénúnnama emá Áánûqtuni watáama waayúkati yúbáqá kényorautewaq kétima-yime yiráátiyo.

¹⁴ Áánûqtuma móra-yataaqa emmá ení mayaiyábámá ámikaiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yemá tiráamma Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta máe-yuti kawáá-wáyúkámá iyáánapo emmá ánekukaa-tupaama matáne. miráuraipoaa mi ámikai-qtataaqnapo emá mayai mayaa.

¹⁵ minnáyaba emá aúyánámmá ítama akoqnáá uréwaq mirá uwo. máqte-kayukama ení íráqôn-aaimma káonaiyana anókariq umá anómma aurániye.

¹⁶ aati-aatimá ónna-yataakaraq yirááténa-yataaqtabagaraq yabíqma arutaa. mirá kénana Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma aména káqo-kayukama náayubi enáama itáiya-yugaraq yemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma yimíniye.

5

¹ anónuqmagopimma aamá íma ma maránômanibo enaboráá umá watáama timá aménaiq umá tíma-amiyo. awaayatí-wáyúkágáráq enábâkokaa umá mirá-umayikaa.

² aaragókáráq enanókaa umá mirá-umayikaa. inaarú-anaamma enámánaakokaa umá íráqôn-aaimma mirá-umayikaa.

³ ketoq-nóinímmá áraimma yenamáa máe-yuma yemmá tikaq múte yíkáaro.

⁴ miráimanibo ketoq-nóinímmá wení iyápóabi wení aráaráómá máetama yemá wemmá kawáá-umakaaro. miráuma Áánûqtuma tiníq umá yemá anónnáma yeqtí yinóboyugaraq yiráaráókáráq mirá-umayikaaro.

⁵ árai-ketoq-noinimma yemmá kawáá-umayikai-wayukama íma máawana yúyánámmá Áánûqtukaq káme. wágáawabi nokáamma yemá Áánûqtukaq nunamupí yíwáqnaa íyábá tíq-tiq kéoe.

⁶ miráimanibo mi-kétóq-íníkomá wemá paá aábê kuye íyábámá aúyánámmá ítai-waigoma wemá aúwaraimanibo Áánûqtun-aurakaq pukuráaraq-naraa kéiyé.

⁷ min-nóinímmá maamin-áímmá timá yímínatawaq anaaé warétama íráqôniq umá mánoe.

⁸ ániibo móra-nakoma wemá wení móra-anna-wayukagaraq áqnáabaq wení naaúpaq máe-yuma íma yíwáqnaa énama wemá itáiq-itaiq umá mái-yataapike kéwaeraiye. itáiq-itaiq íma kénakoma táwî-naqanibo min-nákómá wemá uyátá-maqma táwî-naqa máiyé.

⁹ yíwáqnaa íyábá móra ketoq-íníkomá wení karitimaatimá netuqyaammá (60) uráina-waigomma yíwáqnaa ínîqtaba wenáwîqa agayaa. min-íníkomá kímora-nakare téna máqe-uraina-inimma máino.

¹⁰ wení iyápó-annama íráqôniq umá yirááténa namuq-wáyúkámá wení naaúpaqa yiwíqma yikéna Áánûqtuni waayúkama yítuqa tete umáyikena yíwáqnaa kéena kéqokeq-wayukama yeqtí ummaa-yátááqá wái-yuma yíwáqnaa uráina-waigon-awíqa agayaa.

¹¹ aúge-ketoq-noiniti yíwîqa íagayaa. yeqtí yúyánákómá ôriq ínataboata yeráwáqá waamá óqa mayéta yeqtí yúyánámmá waagópí akoqnáá umá amínoe. mirá kéeta Ítu Káríqtonopake waeráiyata

¹² waayúkama yeqtábá tínoe: “yemá Ítuqtaba itáiq-itaiq í-yátááqá íma yáqtoqma akoqnáá kéoe.” téta tínoe.

¹³ minnágaraq maamin-áúgé-kétóq-nóinímmá iyáátamma íkuyeta naaúqtaba-naauqtaba uréire kéeta káqo-yuma nôrawabi o-qtátááqtabá timáeta kéneta naaúqtaba-naauqtaba kéyautoe. yeráwáqá íma tewáin-áíkaráq paá kétepoana ummaa-yátáákaráq áaiq-yataaqa páaq íniye.

¹⁴ miráitana minná íráqôpoata aúge-ketoq-noinimma yemá kanaarác óqa waamá matéta iyápóma maréta yeqtí naa márúkaq yabí éro kétune. miráinaqtaa ketáái namuro-wáyúkámá maamináyatabama aamá íma timá-tikanoqtae.

¹⁵ yaímma ketoq-nóinímmá itáíq-itaiq í-yátáápíkémhá áqa yuwéta waéqma Tááqtaani anaaé kéwaraae.

¹⁶ miráimanibo móra-waigoma ketoq-íníkóni naaúpaq máina-waigoma wemá Ítukaq itáíq-itaiq kéenama ketoq-íníkómmá yabíqma íraqôniq umákaino. miráinata Ítun anaaé kéwaraa-kayukama móra-iyakaq maréta máa-yuma yemá mi-kétóq-íníkómmá íma áwáqnaa ínôbo káqomma náayubi yenamáaraq máe-ketoq-noinimma yemmá yíwáqnaa ínoe.

¹⁷ Ítuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá íraqôniq íyaqa keráwáqá yemmá yagaroqtamá yaaguyábôro. áqnáabaqa náayubi yemá Áánûqtun-aama timá-yimeta yiráátiraiya-yuma yaaguyábôro.

¹⁸ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-iyakoma ení mayaímá kémayain-aama aáwaqa paá amiyo.” ániibo “mayaí-nákómá wení meyámmá meyaníq oro.” téna kétiye.

¹⁹ móra-nakoma kawáá-nákóni aúbi maráinaama wenáama íma itaao. kaayarábi kaumo-wáyúkámá yemá mimórá-áímmá téta aúbi maráiyaama min-áímmá itaao.

²⁰ ániibo wemá yaímma otaammá kutáinaama waayúkati yúrikaq min-áímmá timá uwaa iyo. mirá éma máqte-kayukama mamá kékén umáyikanone.

²¹ Ítugaraq Áánûqtuma wení aokaq-káqtó-wáyúkátí yúrikaqa emá maamin-ámáán-áímmá waráikáae téq kétima-amune. móra-nakoqtabama “ketí aanábóé” ítiyo. ímiye. maamin-ámáán-áímmá minná máqte-kayukayaba mórai q kétiye.

²² íma kabe-kabe umá móra-nakoma uyátárai-nakoni mayaímá mayaíyábá aneqá ayáánapo ánekuyuwu. abo min-nákómá kúmiq-yataariq kéinaama wetê yagaroqtamá kúmiq-yataakoqtaba íma mánone.

²³ karímá netuqyaa-kánáámá kémayema paá non-úrámhá íma nanónnamanibo yaímma wááéni-nomma áyapike aíqa ínîqtabama naao.

²⁴ yaímma-wayukati kúmiq-yataaqa abarokáq itaqtáá aónatuwaunanataa anaaékaqa móra-nakoma aúbi kémaraiye. miráimanibo yaímma-wayukati kúmiq-yataakoma aúpáq wáqena anaaékaqa abarokáq kétiye.

²⁵ mórai q umá yaímma íraqô-mayaigoma abarokáq wátiye. ániibo yaímma íraqô-mayaigoma paátákáá íma abarokáq kéimanibo maamináqogaraq máqte-tupaama aúpáq íma wániye.

6

¹ yeráwáqá kaqtó-wayukama náayuwabi meyámmá íma mayéq paá-mayaima máyáa-yuma yeráwáqtí kawáá-nákómmá múte yikaq ákáaro. miráianama móra-waigoma íma kanaaraq Áánûqtun-awiqtababi ketáámá yiráátúnna-yataaqtaba timá táíq ínoe.

² yeráwáqtí kawáá-nákómá Ítuqtaba itáíq-itaiq kéi-naqa weqtábámá yeráwáqá táwî-tuyanamma íma íta-yakaaro. miráimanibo yeráwáqá kawáá-wáyúkágáraq Ítuqtabama yewátánónaráá kéoe. kawáá-nákómá itáíq-itaiq o-yúmá wekáq mayaí máyáa-yuyabama ôriq umá kákaibo wení mayaíraq akoqnáá oro.

emá maamináyaba kéyiraatewaq timá-yimiyo.

³ náayubi káqon-aikomma kéyiraatetama yemá ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoni watáagote mórai q íkeeta ketáátê yagaroqtamá mórabí íma Ítuqtaba itáíq-itaiq kéoe.

⁴ ímiye. móra-nakoma mirá-waigoma wemá wenaúma mamá kéuyena móra-yataaqtaba íkétaiye. wemá paá áyan-aiqtaba kákaiye. wemá káqo-kayukama kárún-aimma timá-yikena unítípi mamá kéyikaiye. miráitata waayúkama wenáyôq-wenayoqa ayéta káqowa-kaqowaqtaba kamuqá íma kéitaae.

⁵ ániibo mi-káyúkámá yúyánámmá móragaraq íma kéitaae. árain-aikoma yúyánámmá íma itétaboata unítíq-ain-aatuqma kéte. yemá yúyánámmá itáamma monoq-áikómá paá “móneqa ôriq umá mayaí ámiye” téta kététa taígani-qtataaqa mamaréta mánoe.

⁶ áraíne. móra-nakoma oótamma mamá áikuiyataba íma akáinanama monoq-áikómá kanaaráq taíbaq-yataaqa wemmá amíniye.

⁷ mi-kánáaráqá ketinótaama kématikaawataama nói-qtataaraq matokéqtaa abarokáq uráunataabiyo? móra-yataakaraq ímiye. ketáámá púyôna-taoqa nói-qtataaraq matokéqtaa kanaaráq ónúnataabiyo? móra-yataaqa ímiye.

⁸ minnáyabataa ketáámá unáákáqtôwabi aáwaqa kémayeqtaama kanaaráq umátikaniqtaae tenúnatae.

⁹ náayuwabi taíbaq-otamma maraíyábá yíkái-yuma Tááqtaama yemmá kémakatiye. waayúkama mirán-áíbóq-yátááqtábágaráq áwáábíq-yataaqtabagaraq káyikainanama Tááqtaama yemmá yabitimáe kukéna yawarápamayikaniye.

¹⁰ móneqtaaba ôriq umá akáin-nakoma taigani táwî-yataakoma áaimma kátaiye. yaímma-wayukama mónekoni anaaé wáráa-yuma yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Ítuni aapakémmá yukáawanaboana yeqtí ummaa-yátáákówábi yirummá í-yátáákómá taíbariq kéiye.

¹¹ emá Áánûqtun-amopo maami-qtátáápikémmá nékaq mááo. Áánûqtun-aurakaq katekoíq umá maqmá aónaao. Áánûqtuni aammá waraao. Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uwo. káqo-kayukama arummá yimiyo. ení mayairáq máewaqa kaayoné umá mááo.

¹² itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá ínônama yaímma-taoqa ááikaa uráimanibo minná íráqô-qtataaqtaaba wáíye. minnáyataba maami-íráqón-ááíqá uwo. íráqón-anonnama mayáinônama minná matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaa. emá taíbaq-wayukati yúbáq itó-ure “uyátárai-nakoni aammá waránúne” ténana mi-kánáaráqá Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaíkáae téna emmá ááyaraine.

¹³ Áánûqtuma aúwarakon áaimma wenaúrakakaraq Ítu Káríqtoma wetábá wení áaiqtaaba akoqnáá umá Pótíátí-Páíratini aúbáq tirái-naqa wenaúrakakaraq kemá emmá wakúyakaraune.

¹⁴ emá maamin-ámáán-áímmá kéwarewaq miráuma akoqnáá kéinana kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma kumínî-kanaaraq wíno.

¹⁵ Áánûqtuma Ítumo kumínî-kanaayataba tíniye.

Áánûqtuma máqtemma íráqô-qtataakon áaikaraq wenamáa máqte-qtataakomma yabíkái-naqiye.

máqtemma anómma yabíkáa-kayukati yabíkái-naqiye.

máqtemma uyátáraa-kayukati uyátárai-naqiye.

¹⁶ wemá wenamáa íma puí-náqiye.

wemá ópí máin-aukapaq móra-waigoma waaqókáqá íma kanaaráq yíniye.

móra-nakoma wemmá íma aónarena móra-nakoma íma kanaaráq aónaniye.

yaaguyabí-yátáákáráq akoqnáágaraq íma ánatena wekáq waíno.

miráuma waíno.

¹⁷ oótamma taíbaq maráa-kayukama maará téq timá-yimiyo: “keráwáqtí taíbaq-otaqtabama keráwáqtí túma íma mamé úyoro. aati-aatimá mónekoma íma tíwáqnaa ínibo keráwáqá túyánámmá minnáraq ímaranomanibo Áánûqtukaq túyánámmá máráaro. wemá máqte-qtataaqa keqtáa mamá timuqá maraí-yátááqá kétimiqtaae.

¹⁸ maará té yemmá timá-yimiyo: “káqo-yu íráqôniq umáyikeraq aati-aatimá keráwáqtí oótamma káqo-yute yainánôqtaaba yokaa umá máero.” téaq timá-yimiyo.

¹⁹ mirá étama anaaékaqa yemá íráqô-qtataaqa mayánômma minná min-áúwaráímmá áraimma aati-aatimá matúq-matuq umá mániye.

²⁰ Tímotio, ení itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma emmá ámikaimma yabíqma aru-taao. paá-wataagaraq kaaqaari-áikáráq yirááten-aipikemna nékaq máewaqa min-áíqtábámá unítíqá ítiyo. yaímma-wayukama kaaqaari-áímmá yirááteqtabama “itaí-yátáaré” kétémanibo yeráwáqá kárabaae.

²¹ yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá itáíq-itaiq kéetaboata Ítukaq itáíq-itaiq ínôqtabama ibáqyukaae.

Áánûqtuni íráqô-qtatakoma keráwáqtê waíno.

2 Tímoti

anaaékaq-aubama Tímotinopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáie.

¹ kemá Póroma Áánûqtuma kemmá aúyakaiye. kemá Ítu Káríqtoqtaba timátíkarai-naqune. Ítu Káríqtomma wennáboaqtaa ketáámá matúq-matuq umá mái-auwaraimma áaimma átáma Áánûqtuma keqtaámá timá akoqnáá umátíkaraiqtaba waabá-káyúkábímmá kétune.

² kemá ketáanikaa umá tíkái-naqa Tímoninopaq maamin-áúbámá kágayaune. keti-borátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí íráqô-qtataakaraq paru-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq emá mayaíkáae téqa kétune.

³ Áánûqtukaq kemá téq “timuqá kémaraune” kétune. kéma Áánûqtun-aurakaq tigaemá íkéitaq wení mayaímá títaubikoma waráanikaa umá kemá kémayaune. wágááwabi nókáámma wekácq nunamupí “tíkáiye” kéteq eqtábágáráq nunamummá kétune.

⁴ ení aqnuyábámá taákaq yokéq emmá aónaiyaba ôriq umá kétikaiye. miráinaq kemá timuqá maqmá ánatanune.

⁵ kemá itáunama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá akoqnáá ónnama móraiq umá Yúnitima enanógaraq Aróitima enaráaráogáráq yenákámá itáíq-itaiq urááyaniq kéone.

⁶ ániibo mi-kánááráq kemá tiyáámma emmá ánekukauna-taoqa emá Áánûqtunopake-qtataaqa matáánama minnáma yáqtoqma akoqnáá uwo téq kétima-amune.

⁷ Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma emmá ámikaimma keqtaámá mamá ikatíq í-yátááríq íkéiye. ímiye. Aokaq-Áágómá keqtaámá akoqnááma tímítaqtaa ketáámá waayúkama tirummá yiméqtaa ketábátáa túgoni akaí-yátááqá íkéwaraunatae.

⁸ káqo-yubaq uyátárai-nakoqtaba timá-yiminema ikatíq íma éwaq kemmá uyátárai-nakoni ánná-nakoqtabama íma agae-agae uwo. ímiye. Áánûqtuni átê-wataayaba emmá táí-yataaqa waayúkama amíyamma paá matéwaq Áánûqtuni akoqnááyaba kamuqá itaao.

⁹ Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataapike tiwíkenataa keqtaámá mamá wení waayúkataka aúkáiye. ketáámá íráqô-qtataariq únnayabataa íma tiwíkitaaiibo wemá wenamááríq íráqô-napoana wemmá paá kákaitanaboana tiwíkaiqtaae. maa-márámá íma abarokácq uráitanama naayóbáqá Áánûqtu wenaúyánápímmá wení íráqô-qtataakoma Ítu Káríqtopitaa tímikaine.

¹⁰ miráimanibo Ítuma keqtaáyábá pukái-naqa ketáámá aónaraunaboaqtaa íbêqa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa káonaunatae. Ítu Káríqtoma puí-yátáákóní akoqnááma mamá paábaq yuwéna aúgen-auwaraimma tiráátiraiqtaae. minnáma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtabataa Áánûqtuni átê-wataabiqtaa kétunatae.

¹¹ kemá waabá-káyúkábí átê-wataama kéteq yiráátenunayaba Áánûqtuma timátíkaraiye.

¹² miráuraiqtababoaq íbêqa kemá ánná-naupaq tútiq-yataapi máunamanibo íma yukáune. kemá itáíq-itaiq únna-naqa Áánûqtuqtaba kéitaunayaba kemá itáunama mi-máyáímá wemá tímikaimma kanaarácq wemá kawáá kéinana Ítuma kumíní-kanaaraq wíniye.

¹³ abo árain-aimma aráátúnnama yáqtoraa. min-áímmá kéwarewaq káqo-yuma áyaqa kéyime Ítuqtaba itáíq-itaiq uwo. ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráq tíyaqa amí-yátáákáráq Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá máeta ketááyôpaq kéyeye.

¹⁴ minnáyaba Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tirunóbáqá máie. emmá áwáqnaa ínakawaq min-íráqó-kátáámá yáqtoraa.

¹⁵ emá kéitaane min-nákámá Pigératiyaa Emáágénitigaraq máqtemma Étia-marupake-kayukama yemá yinaaemma umátíkaraae.

¹⁶ uyátárai-nakoni paru-yátááqá Onetíporatigaraq wení aara íyápóbi waíno. itaao. Onetíporatima agae-agae íma éna taíbaq-yupaama ya kétimonena timuq-yatáápí matíkaraiye.

¹⁷ wemá Arómuq yayamá íréna kemmá tibáá éq éna ánná-naupaq maakáq máunaraq ya timónaraiye.

¹⁸ emá kétaane ôriq umá kemmá íráqôniq umátíkaraiye. Ítuma kumína-yupaama uyátárai-nakoma wemmá paru-yátáápíké yaináino.

2

¹ emá ketáaniko, akoqnáámo Ítu Káríqtoma wení íráqô-qtataapike ámímma mayaa.

² máqten-aimma waabá-káyúkábí yiráátúnna emá áqa ítaraune. min-áímmá matéwaq náawanabi emá kamuqá ítáiyimína-wayukama yimiyo. miráinata yemá kanaaráq káqo-yuma maamin-áímmá yiráátinoe.

³ emmá íráqôn-aiiq-i-nakokaa umá aú-aiqa íno.

⁴ abo ááiq-i-nakoma wení anó-kawaa-nakoma amuqá maraíkáae téna mirá kéiyé. minnáyaba wemá waayúkagaraq móneqtabagaraq wenaúyánámmá mamá awígíôq íkeiyé.

⁵ itaao. móra-nakoma uyaatí-ámáán-áímmá íwarenama wemá kanaaráq íma uyaatimá uyátena amuq-yatááqá ímayaniye.

⁶ móra káqon-aimma itaao. móra-nakoma akoqnáá umá yómmá yoráina-waigoma wemá uyátá-maqma íráqôn-aawaqa yópíké mayaíno.

⁷ kemá timá-amuna-aiqtabama aúyánámmá itaao. abo uyátárai-nakoma áwáqnaa ína máqten-aimma itánóne.

⁸ átê-wataama Ítu Káríqtoqtaba aúyánápi mayaa. Ítuma wemá Tébitin-annabike abarokáq uréna pukáipike Áánûqtuma wemmá mamá itó-umakaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkábí átê-wataama weqtábá timá yímikaune.

⁹ kemá átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkábí túnnayataboata ánnáma tímikaamanibo Áánûqtuni watáama íma ánnáma ámikaae. íbêqa kemá ámáan-aimma arátî-nakaa umá tú-tiqa kémayaune.

¹⁰ mi-káyúkámá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukayaba kemá mirá kéeq tú-tiqa mayánúne. Ítu Káríqtoma yeráwákáráq yíwíqma Áánûqtumma yauwéqma amínata yemá tágama-yataaqa matúq-matuq umá mayánoe.

¹¹ maannâ árain-aíne.

ketáámá wetê yagaroqtamá puyéqtaama

wetê yagaroqtamá mánunatae.

¹² ketáámá kanaaráq tú-tiqa mamá kéuyeqtaama

anaaékaqa wetê yabíqma mánunatae.

ánibo ketáámá wemmá tinaaémma

umá aménanataama

wegaráq móraiq umá keqtáámá anaaémma

umátikaniqtae.

¹³ wemá wení áaiqtaba íma kanaaráq

paábaq awétátuwanipoana

ketáámá kúmiq-yataariq únnataama

wemá itáíq-itaiq umá akoqnáá-naqa

paá kémaiye.

¹⁴ maamin-áímmá ení waayúkama timá-yimiyo. kékén-áímmá uyátárai-nakon áwíkaq timá-yimiyo. paá aayabámá ááiq-aimma ítero. mirámô o-wáígómá íma móra-waigoma áwáqnaa kéibo aamá ítáa-kayukama paá mamá táíq kéumayikaiye.

15 ení mayairákémmá Áánûqtumma mamá amuqá marakáígónîq umá maqamá aónaao. mayai-nákómá wení mayaiyábámá wenaúyánánóbáqá kanaaráq téna “kemá íraqô-mayaima kémayaune” tinikáá umá mááo. Áánûqtuni watáagoni áaimma arupú umá yiráátiyo.

16 emá aibôq-aikoma Áánûqtuqtaba íma wáin-aipikemma nékaq mááo.

17 aibôq-aikoma náomma kamá anóniq inikáá kéiyé. yirááte-kayukama yeráwápíké maami-kááyáq-nákámá aibôq-aimma yiráátéyamma Áíménéiyatiyaa Pairíqtatima min-nákámá mááye.

18 yenákámá árain-amma yuwéta yaímma itáiq-itaiq kéo-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéoye. min-nákórátámá téta “ketáámá áqa atóbaraunatae” tiráiyé.

19 miráimanibo Áánûqtuni árain-aikoma akoqnáá-nakaa umá íma kutíniye. wení ábôqtaraq wáin-aubagoma maará kétiye: “uyátárai-nakoma náayuwabi wení waayúkama máaqtabama kéitaiye” ánibo “náawabi téna ‘kemá uyátárai-nakon-amune’ ténama wemá kúmiq-yataapikemma waeraíno.” téna min-áúbágómá kétiye.

20 itaao. anó-naupaqa ókon-okomma táápeqa kéwaiye. yaímma áwáarara kain-óqtákáké tarôq owata yaímmama yaataké tarôq owata yaímmama mararáké tarôq urááe. yaímma-taapeqa aati-aatimá aáwaqa maqnéta ánibo yaímma íraqô-taapeqa paá móra-mora anón-aiqtaba aáwaqa maqnarááe.

21 miraráá umá móra-nakoma kaaqaari-áíqtábá íma iténa kúmiq-yataakoqtaba nékaq máina-waigoma wení uyátárai-nakoma aokaq-máyáímá kanaaráq amínana mayániye.

22 aúranannama káe táí-auyanamma kéitaannama paábaq iyabótuwewaqa kateko-yátááqtábágáráq Ítuqtabagaraq aúyánámmá itaao. káqo-yuma arummá kéyimewaqa kaayoné-yátááqá yimiyo. náayuwabi uyátárai-nakoma ôriq umá yemmá yíwáqnaa íkáae tíya-yuti aanábóîq umá mááo.

23 miráimanibo aamá íma ítaraa-kayukama yeqtí unítíq-aipikemma nékaq mááo. emá ítaraane mirán-áíkómá ááiq-yataaqa mamá abarokáq kéiyé.

24 uyátárai-nakoma áwáqnaa ína-nakoma wemá ááiq-aimma íma tínimanibo wemá paá máqte-kayukama kaayoné umáyikaino. wemá íraqômma yirááti-naqa máena máqte-tupaama aamá yawwéqma kétena timá tágayimiyaba yokaa íno.

25 mi-káyúkámá náayuwabi wenáama aratíya-yuma wemá kaayoné umá mamá arútáyikainatama anaaékaqa Áánûqtu ayuwéta yemá yeqtí kúmiq-yataapikemma yuwéta árain-aqtabawaa miráimma waránô?

26 naayóbáqá Tááqtaama yemmá waiwaakaa umá yáqtokaitata wenaúyánámmá yemá wakááne. miráitata yemá Tááqtaani wakápike péqma yutínoe.

3

1 aákaq maraao. aqtó-kánááráqá taíbaq ummaa-yátááqá abarokáq íniye.

2 waayúkama paá yetábá yúyánámmá itánoe. yemá taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáinata yeqtí yúma maméta uwínoe. yemá káqowa-kaqowamma áyoqa ayánoe. yeqtí yinóboyuti yáama íma itánoe. káqo-yuma yemmá nóinawabi yimíyaqtabama yemá téta “paátataare” tínoe. Áánûqtumma yemá yikaq íma múte akéta

3 kaayoné íma ínoe. yemá káqo-yuma íma paru-yátáárîq umáyikanomanibo kaaqaari-áímmá káqo-yuyaba tínoe. yemá áwáábiqa kéta ááíqa ínoe. íraqôniq í-yátábámá ítama táíq kéeta

4 káqo-yuma makatínoe. yemá áwáábiq-araaq-wayukama máeta yeqtí yúma maméta anókariq umá wínoe. yemá yeqtí yúyánámmá Áánûqtukaq íma maránôbo yemá paá yeqtí yúgoma mamá yimuqá maraíyábá yúyánámmá maránoe.

5 yemá téta monoq-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuni watáama íma mayéta itáíq-itaiq ínoe. mirá-káyúkábíkémmá nékaq mááo.

⁶ yaímma-wayukama aaranaammá netuqyaammá kúmiq-yataariq éta yikaí-yátáárîq o-yúti naaúpaq uréta makatínoe.

⁷ maamin-nóinímmá káqo-kaqon-aiqtaba kéitaamanibo árain-aiqtabama íma kanaaráq kéitaae.

⁸ mi-káyúkámá yemá miráuma Yáanayaa Yáábarama Mótetimma yinnaaémma umákáraayaniq umá maami-káyúkáyábá emmá timá-amune-yuma yemá árain-aiqtaba íma kéyikaiye. yeráwáqtí yúyánákómá táíq kéitata Áánûqtukaqa itáíq-itaiq í-yátáápíkémhá paábaq yuwéta kégoe.

⁹ missing?

¹⁰ ániibo emá kemá aráátúnna-aimma wakáane. ketáaimma aónaraane. emá káonaanaq kemá Ítukaq itáíq-itaiq kéunaa emá kétimone. móraiq umá kemá únnaiq uráane. emá káonaanaq kemá kaayoné-náqá kémaeq káqo-yuma tirummá kéyimune. emá kemhá timónaraanaq

¹¹ waayúkama táwîgoniq umátíkáamma paá matáune. kemá tú-tiqa mayáunama emá timónaraane. maami-máqté-tútíqá í-yátááqá Áátiokibakaraq Aikóniabakaraq Arítaraabakaraq matáunama aónaraanamanibo uyátárai-nakoma tíwáqnaa itaq íma pukáune.

¹² máqtemma náayubi Ítu Káríqtogaraq yagaroqtmá mórabi katekoîq ónnáe tíya-yuma waayúkama mamá táíq umáyiketa yemá káqo-yuma kémakateta yenamáárîq yetábágárâq makatínoe.

¹³ missing?

¹⁴ miráimanibo emá árain-akaq emmá aráátiraunataa ítaraane. minnáyaba paá máeq itáíq-itaiq umá akoqnáá uwo. emmá aráátiraa-yuyabama emá kéyumonaane.

¹⁵ minnágaraq káonaane. emá pááqyamma máegaraq Áánûqtuni aokaq-wátááyábá wanaabí agamatán-áímmá aónaraanae. maaminnámo agamatán-áíkmá emmá itái-yátááqá kanaaráq amíniye. miráinata waayúkama Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq íyanama mín-ítái-yátáákómá yemmá Áánûqtunopaq yiwíqme uwíniye.

¹⁶ máqtemma wannaabí agamatán-áíkmá Áánûqtunopake kéyena árai-qtataakoqtaba kétiraatiqtaae. íma arupú-yataakoqtabama kanaaráq kétiraatenaa waayúkama Áánûqtunaurakaq katekoîq ínôqtaba yiráátiniye.

¹⁷ maaminnámo agamatán-áíkmá Áánûqtuni mayaí-wáyúkámá máqtemma íráqô-mayaima mayánôqtaba yokaa kéumayikaiye.

4

¹ Áánûqtun-aurakakaraq Ítu Káríqton-aurakakaraqa kétima-amune. Ítu Káríqtoma máqtemma waayúkama pukáa-kayukagaraq yúwaraa-kayukagaraq máqtemma yainániye. Ítuma kuma keqtáárâq yabi ínipoaq akoqnáá umá emmá kétima-amune.

² átê-wataama Ítuqtaba waabá-káyúkátí yúrikaq kétewaq káqo-yuma íma iyúwénata emmá timá yaqtóráaro. íráqômma watáa te-wái-kánáawábi táí-kanaarakaraqa paá átê-wataama abarokâq tiyo. ení waayúkama íma arupú kéiyaama mamá arútáyikaa. miráinaawaq arupú ínôqtaba umá yíqtaaiq kéewaq kaayoné umá yiráátioyo.

³ mi-kánáámá ínatama waayúkama árain-aimma íma itánômanibo yemá paá yeqtí yúyánákómá innaiq kéiyata káqo-kaqo-yiraati-wayukama yemá itánáae tíyan-aimma timá-yimiyata itánoe.

⁴ yemá árain-aimma yuwéta paá-aiqtaba itánoe.

⁵ miráimanibo emá enamáárîqa yáqtoqma akoqnáá uwo. aú-aiqa paá kémayewaq átê-wataama waabá-káyúkátí yúrikaq timá-yimioyo. máqte-qtataaqa Áánûqtuma wení mayaí-nákóqtábá mayaíkáae téna timá mirá uwo.

⁶ ketábá-kánáágómá waaqókárîq kéita kemá Áánûqtukaq amí-yátáákáá ónúne. íbêq-kanaama yemá kemmá tíkamiyaq puyónúne.

⁷ kemá Ítuqtaba Íráqôn-aaíqa uráune. min-ááikómá ánatagitaq kemá wekáq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uráune.

⁸ miráipoana uyátaina-nakoni amuq-yatááqá kerátái uyátárai-nakoma kemmá timíniye. min-ámúq-yatááqá minná Áánûqtun-abaq katekoîq ónúne. kerátái uyátárai-naqa arupú umá yaináí-nákómá min-ámúq-yatááqá wemá kumína-yupaama kemmá timíniye. kegáráq tébakaq-wayukama wemá kumínîqtaba ôriq umá keyikaitata awé o-yúmá yekáráq Íráqô-meyamma timínîqtaae.

⁹ emá ketôpaq páátákáá yínônayaba maqmá aónaao.

¹⁰ abo Tímatima wemá maa-márábí-qtátááqtábá aúyánámmá mayéna kemmá tiyuwéna Tetarónáíkaq kóuraiye. Karétenima wemá Karétiani-marabaq kóuraiye. ánibo Tááítati wemá Taamétia-marabaq kóuraiye.

¹¹ Arúke wenamáa ketê máíye. emá Máákimma ko awíqme etê yekaa. miráinana wemá mayaímá áwáqnaa umá kanaaráq mayániye.

¹² kemá Tíkikatimma Ipítiani-marabaq timákaunana kóuraiye.

¹³ emó keyema ketí kúberai-unakaraq mamé iyo. Káápatini-naupaqa Taróqaati-marukaq ketí kúberai-unamma makáupo. ketí wannaagáráq mamé iyo. méme aúwaratirake-kannaama minnáyatabama kemmá ôriq umá kétikaiye.

¹⁴ Érékáánara wemá áwáarara kain-óqtá-máyái-nákómá kemmá mamá táíq umátíkaraiye. uyátárai-nakoma minnáyaba táí-meyamma anónnáma amíniye.

¹⁵ emá enamáárîq min-nákóqtábámá atéqma arutaa. min-áté-watáámá túnna-aikotaama wemá mamá anómma áyámma uráíye.

¹⁶ áqnáabaq-yupaama kemá aabi matíkáawaq yauwéqma túnna-yupaama móra-waigoma ketê íma máqe-uraiye. ímiye. máqtemma kemmá tiyuwéta wéyáwé uráámanibo Áánûqtu minnáyaba yemmá táwî-meyamma yimíyábá íyimikaae téq kétune.

¹⁷ miráimanibo uyátárai-nakoma ketê máena kemmá akoqnáá umátíkaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkátí yúrakaqa maamin-áté-watáámá Ítuqtaba kanaaráq timá yímikaupo máqtemma náayubi Áánûqtuqtaba íma ítaraa-yuma mi-katáámá ítaraae. anón-abaq-putiraa-kakoni (arááyane) óyaupike kemmá wítikéna uyátárai-nakoma kawáá umátíkaraiye.

¹⁸ mórai q umá uyátárai-nakoma waatá-yataapikemma tíwíkена wení yabíkái-marupa q tíwíqme uwíniye. wenáwîqa múte matúq-matuq umá yaúyóro. miráuma waíno.

¹⁹ Patírayaa Akírama ye-áúkákáráq Onetíporatini aara iyápóyabagaraq keráwáqtôpaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune.

²⁰ Korítiani-marabaq Irááqtima máqe-uraiye. Taropíma wemá karímá máyáitapoq kemá wemmá Mairítati-marukaq ayuwéq iráune.

²¹ yaugiqá íurainaraq emá ketôpaq páátákáá maqmá aóné iyo. Yúburatigaraq Púretigaraq Aráinatigaraq Karótiagaraq yemá máqtemma keqtíbâqawaayuma enôpaq miráono-maaraono-aimma kétimakaao.

²² enaágote uyátárai-nakoma maíno.

Áánûqtuni Íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Tááítati **itáíq-itaiq íyábá áanikoraa-nakonopaq Póroma kětítana Tímoti** **agatáíye.**

¹ kemá Póroma Áánûqtuni mayai-náqá kemá Ítu Káríqtoma timátíkarai-naqune. Áánûqtuma wetábá aúyáq-makai-kayukayopaq timátíkaraiye. yemá yeráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yíwáqnaa kéunata akoqnaá kéoe. yemma árainai-aqtaba kěteta Áánûqtuma akáinaiq ínôqtaba yíwáqnaa kéune.

² matúq-matuq umá mái-auwaraimma ketáámá awé kéunataama wenáaimma mimórá-aráin-áiné. minnáyaba Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnaá umákain-aimma timátuwena wemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá íketiye.

³ Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraq wení átê-wataama keqtáá tímikaiqtaae. ketáái atóbamatikai-naqa Áánûqtuma min-áté-wátáámá waabá-káyúkábí timá-yimenunayaba kemmá wakútkaraiye.

⁴ Tááítatima ketáaniko, ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáá yawwéqma tiwiraíyábá kukáin-naqa Ítugaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákókaráq emmá ámétaao.

⁵ Tááítatio, Karíti-marupaqa emá máqte-qtataaqa mamá arupú íkáae téq kemá emmá ayúkaune. máqtemma móra-mora-marupaqa Ítuni waayúkama móra-iyakaq maréta kémaeyuti kawáá-wáyúkámá yiwiraíkáae téq emmá ayúkaune.

⁶ yemá mi-kawáá-wáyúkámá yeqtí otaammá íma waéna yemá kímora-inimma máráaro. yeqtí iyápó-annama Ítuqtaba itáíq-itaiq umá máero. min-iyápó-ánnámá yeqtábámá tawî-aiqtababi ámaan-aimma arátéqtaba waayúkama yúbi kanaaráq íma maráiyai-o-iyapoma máero.

⁷ kawáá-nákómá Áánûqtuni mayaiyábá kawáá kéíye. minnáyaba wemá arupú umá uréire kéina kúmiq-yataariq íma íno. wenaúma íma maména uíno. wemá páátákáá áyámma íma íno. wemá taíbaq aíbôq-nomma íma naíno. wemá íma áwáábíq kaíno. wemá móneqtabama aúyánámmá íma itáino. mirá ínimanibo

⁸ wemá namuq-wáyúkámá yíwáqnaa umá wení naaúpaq yiwíqma yikaíno. íráqô-qtataaqtaba wemá akaíno. wení aúgomma yáqtoraino. wemá máqte-qtataariq ínénama aúyánámmá ítama arútátuwena miráino. wemá íráqômma yainai-náqá maíno. wemá Áánûqtuqtaba aokariq umá maíno.

⁹ wemá árain-aimma kemá emmá aráátúnna yáqtoqma akoqnaá íno. miráinana wení yirááti-yataakoma arupú ínana káqo-kayukama umá yíqtaaiq éna wemá árain-aimma paábaq awétátuwaiya-kayukama yetáama kanaaráq aúyaqtuwaniye.

¹⁰ táibaq-wayukama kemá yiráátúnna-aimma waránôqtaba kaúbîq kéowaq minnáyaba kemá tirummá kéíye. yemá paá-aimma kěteta káqo-kayukama makáqma kéyiwiraae. yaímma maami-káyúkábímmá paá-aimma téta yúma karai-áímmá kéte.

¹¹ yetáama timá aúyaraao. abo waagógaráq aara iyápógaraq yeqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yemá mamá keyawarapaae. móneqa mayánaae tétaboata yemá íma tewáin-áíkaráq kěteta kéyiraate.

¹² Karíti-marupakemma mórama yeqtí amuné-nákómá maará téna tiráine: “Karíti-marupaq-wayukama yemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá kéte. yemá táwî-wayuka maéta píruq náaruq íkákáá umá mááe. paá aáwaqa naiyábá yúyánámmá kéitaae.” téna tiráine.

¹³ mirámô tiráimma minná árainiye. miráinaa emá Karíti-wayukati íarutain-aiqtaba akoqnaá umá timá-yimeaq yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arupú umáyikaa.

14 yaímma Ítíráaeo-wayukama kaaqaari-áímmá timá-yimen-aiqtabama yemmá íma iyúwénata itáaro. itáíq-itaiq ikéo-kayukati yúyánápikén-ámáán-áímmá yemmá íma iyúwénata wáráaro.

15 mi-káyúkámá náayubi yeqtí yúyánákómá íráqôniq kéitanama máqte-qtataakoma yúrakaaq íráqôniq umá abarokáq kéiyee. miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuqtaba íma itáíq-itaiq o-yúmá yeqtí yúyánákómá miráuma waatáaraa kéiyee. yeqtí yúyánákómá námôma káuraiye. yigaemá íyatábámá ikéitaae.

16 yemá téta “Áánûqtuqtaba kéitaunatae” kététemanibo yeráwáqá nôrawabi o-qtátáákómá keqtáá tiráátimma yeráwáqtí yáagoma paá kaaqaari-áíné. táwî-aaikaraq kéeta Áánûqtuni ámáan-aimma kárate. yemá máqtemma íráqô-qtataariq kanaaráq ikéoe.

2

1 Tááítatio, emá arupú ína-yataaqtaba yiráátio.

2 anónuqma-wayukama timá yímînatawaq yemá taíbaq aíbôq-nomma íma naaro. timá yímînatawaq yemá karuwaaq éta yúyánámmá ítama arútáaro. timá yímînatawaq yemá itáíq-itaiq umá maétawaq yíbâqawaaraa-kayukama yirummá yimí-yátáápi Ítukaq yáqtoqtoraaró.

3 araaqná-noinikaraq timá yímînatawaq yemá nôrawabi íya-qtataapimma Áánûqtuni áaikaraq yiráátero. yemá waayúkama mamá táíq umáyikai-aimma íma tero. yemá aíbôq-nokoni akoqnáágon aménáápáqá íma máero. min-árááqnaágómá yemá paá íráqô-qtataaqtaba yiráá tíyata

4 yemá aúgen-noinimma yeqtiwaikónábi yeqtí iyápó-annama yirummá amí-ááímmá yiráátero.

5 yemá aúgen-noinimma yúyánámmá ítama arutéta Áánûqtun-aurakaq íráqôniq íyábá yiráátero. yeqtí yúgomma yáqtoraaró. yemá yiwaikóqtábá íráqôn-inimma maéta yeqtí iyápó-annayaba íráqôn-inimma maéta kaayoné íyábá yiráátero. yemá yeqtiwaikómá akáina-yataariq oro. aúgen-noinimma máqtemma mi-qtátááriqo íyatama káqo-kayukama Áánûqtuni átê-wataayaba íma timá táíq umátikanoqtaae.

6 móraiq umá emá awaayatí-wáyúkámá akoqnáá umá timá yímînatawaq yeqtí yúgomma yáqtoqma akoqnáá oro. yemá yeqtí yúraqa akoqnááma mamá yabíyéro. yeqtí yúgoma kanaaráq wakúyakaiyanawaq abo yeqtúgoma yetáama wáráaro.

7 Tááítatio, emá enamááriq íráqôn-akaq kémae-qtataakoni awaaméqá mááo. yemmá yiráátinama árain-aaikoma yúwénana abarokáq waínaa karuwaaq uwo.

8 ení watáama arupú umá árainimma tinatamá móra-waigoma minnáyataba íma kanaaráq timá táíq umákaniye. miráinana móra-waigoma ení watáagoqtaba timá táíq énama wemá agaeyábá íniye.

9 mayái-wáyúkámá pááqyan-iwiqa wáitata meyámmá íma máyáa-kayukayabama maará téaq timá-yimiyo. yemá paá yeqtí kawáá-nákón áama waréta máqte-qtataariq íyaqtabama yimuqá maqyíkáaro. mi-máyái-wáyúkámá Ítukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá agaren áaimma ítero.

10 yemá moyámmá íma máyáaro. yemá máqte-tupaama yeqtí kawáá-nákóní anaaemma kéwaraiyatama waayúkama yetáaimma keyimonetama “atóbamatikai-naqa Áánûqtuqtaba yirááten-aimma íráqô-qtataare” téta tínoe.

11 Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa pááq uráinapoana máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yíníqtaba Ítumma timákaraiye.

12 Ítuma tirááténataa “máqte-tupaama Áánûqtuqtaba taákaq máráaro.” téna tiráiyee. ketáái túgoma akáina-yataaqa warái-ááímmá paábaq yúwáaro. minnáyabagaraq Ítuma tiráátiraiqtaae. mirá íyonunataamanibo ketáámá íráqôn-akaq kémaunayabataa tiráátiraiqtaae.

mirá éqtaama ketáámá maakáq maa-márábí máeqtaama ketáái túraq yabíkéqtaa Áánûqtun-
aama kéwaraunatae.

¹³ íbêqa ketáámá mi-qtátáákómá keqtaá mamá íraqôniq umátikani-qtataaqtaba awétáá
kéunatae. minnáe. ketáái anón-Aanuqtuma keqtaá yauwéqma tiwíkai-naqa Ítugaraq wení
tágama-yataapi yenákámá abarokáq íyóye.

¹⁴ Ítuma wenamáárîq wenaúma yúwáitata ikámôwana wemá kaapaq-yátáq pukuráye.
wemá miráuraiqtaba keqtaámá ketáái kúmiq-yataapikemma tiwíkaiipoaqtaa Áánûqtuqtabama
kanaaraq aokarîq umá mánunatae. Áánûqtuma wenamá wenna auránúnayabataa
wemmá kákaiye. abo ketáámá wení íraqôn-auyanamma waréqtaa timuqá kémareqtaa mirá
ónúnayabataa wemmá kákaiye.

¹⁵ maamin-áímmá yemá náayuwabi Ítuqtaba itáiq-itaiq kéo-yuma timá-yimiyo. yemmá
umá yíqtaaiq kéewaqa mamá arupú umáyikaa. emá mirámo ínônnayaba mútûq-naapaamma
matáne. miráinata máqte-kayukama emmá yikaq ákáaro.

3

¹ itáiq-itaiq kéo-kayukama maamináyaba timá yaákaq umá yimiyo. máqte-kayukama
yemá yabíkáa-kayukati yiménáápáq paá máero. timá yímînatawaq máqtemma arupú-
mayaima mayánôqtaba yokaa umá máero.

² timá yímînatawaq káqo-kayukayaba táí-aimma ítero. unítíq-aimma ítinomanibo kaayoné
umá káqo-kayukama yemmá múte yeqtímûraapaq yíkáaro.

³ móra-taoqa ketáámá máqtemma neginaagí uráunatae. ketáámá maararáá uráunatae.
Áánûqtuni aammá íma wakáunataamanibo waátágoni aammá wakáunatae. aati-
aatimá ketáái túgoni akai-yátááqá maréqtaa yaímma waátá-yataaqtabataa timuqá
makáunatae. yaímma-wayukati yineqá táwî-yataaqa pááq íyátábámá tíkaraiqtae. káqo-
yuti mi-qtátááqtábá ketáámá túrananna uráunatae. káqo-kayukama keqtaámá ítama táíq
umátíkaawaqtaa ketáágáráq yemmá ítama táíq umáyíkaraunatae.

⁴ miráitana atóbamatikai-naqa Áánûqtuma wení kaayoné-yátáákáráq akai-yátáákómá
keqtaáyôpaq irááyamma

⁵ Áánûqtuma keqtaámá waátágoni aapaké tiwíkaiqtae. ketáámá kateko-yátáárîq
únnayabataa íma tiwíkaiqtaamanibo wení paru-yátáápike keqtaá yauwéqma tiwíkaiqtae.
keqtaá tete umátíkáaraqnaraa umá ketáái kúmiqa paábaq matukáye. miráitaqtaa ketáámá
aúge-tuwaraimma Aokaq-Áánápó matáunatae.

⁶ Ítuma keqtaá yauwéqma tiwíkai-nakoqtaba Áánûqtuma wení Aokaq-Áágómá keqtaámá
ôriq umá tímikaiqtae.

⁷ Áánûqtuma wení íraqô-qtataaqnapo ketáái kúmiqa paábaq matuwéna awikátukaiye.
wenaúrikaq ketáámá kateko-wáyúkámá aúkáunatae. abo Ítuma pukáitababoaqtaa ketáámá
wení íraqôn-aanimaakaa umá maéqtaa aboání máqte-qtataaqa mayánúnataama matúq-
matuq umá máí-auwaraimma mayánúnatae.

⁸ maamin-áímmá áraipoaa emá ókaraq-okaraq umá yiráátikaae téq kétune. miráinata itáiq-
itaiq kéo-kayukama waayúkama yíwáqnaa í-máyáímá kémayeta íraqôniq umáyíkáaro.

⁹ timá yímînatawaq yemá yeqtí yítaubikoni yíwîqtabama paá-aimma ítero. timá yímînatawaq
yemá ámán-aiqtabama unítíq ááiq-aimma íteta nóbíq-naabiq-aimma ítero. mirá kéowanama
yaímma-kanaama paá-aukaapi kéyawitata waayúkama íma yíwáqnaa kéoe.

¹⁰ móra-waigoma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta kémae-kayukama yatáq yikanena maqmá
aónáinaama emá min-nákómmá mórabarabi kaayapáq timá ááqa yórenana íma itáinaama
min-nákómá anaaemma umá ameyaqa wenôpakemma nékaq mááo.

¹¹ abo miraráá i-nákómá wení auyánákómá kaé kááitana wení kúmiq-yataakoma
tiráátiqtaama wemá íkarutaiye.

¹² kemá Ááqtaminabi Tíkikati wemmá enôpaq kêtímakaune. wemá enôpaq ko yamá wínaama Nikááporitibaq emá yínônayaba maqmá aónaao. mibáqá yaugi-kánáábímmá kemá ko mánune.

¹³ Tínatima ámáan-amma ítarai-nakaraq Aapóroqaraq yenákámá ayáqtáaq-amma áaimma átáma wíyéta kéiyaama yenákámá nóiqtababi íyamma yíwáqnaa umá yimiyo.

¹⁴ kerátái waayúkama tímá yímínatawaq yemá káqo-kayukama nóiqtababi íyamma yíwáqnaa oro. kerátái waayúkama káqo-kayukama yíwáqnaa íyábámá yeqtí íráqôn-aaimma yiráátero. itaao. yaagómá íráqôn-aaimma wáiq-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. móraiq umá waayúkama yemá íráqôn-aaimma wái-yuma yemá íráqô-mayaima kémayaae.

¹⁵ máqtemma náayuwabi ketê maakáq máa-yuma yemá miráono-maaraono-aimma enôpaq yúwáawana kéuwiye. ketáái miráo-maaraono-aimma ketáái aanábómmá itáiq-itaiq umá ketáátê yagaroqtamá kémae-yubaq yuwáunanataa kéuwiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.
kemá Póroe.

Pírímoni
yenáká mimórá-máyái-nákónôpaq Pórogaraq Tímotiqte
ánná-naupaq Arómubaq agatááye.

¹ kemá Póroma Tímotiqte maan-áúbámá agatuwáúyana Pírímoni enôpaqa kéwiye. Ítu Káríqtoqtaba ánná-naupaq máeq wataama kágayaune. kemá átê-wataama tiqté kénaunata minnáyaba yáqtoqma ánnáma tímikaae. Tímotima ketíbâpoaqtaa wetê kerátámá Pírímonimma enôpaq kágayaue. emá mórai q umá kerátáqtê mayaímá kémayaane.

² kerátámá aamá yuwéka Áápiagaraq Áákipatigaraq máqtemma Ítuqtaba móra-iyakaq maréta ení-naupaq áikuyo-kayukama miráo-maara-aimma kétima-yikauye. Áápiama ketáái tímanaakotaa, Áákipatio, miráuma Ítuni ááiqtaba ááiqa i-káá-náqá máqtemma keráwáqtôpaq kágayaune.

³ Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtote yemá yimuqá matikéta yeqtí kaayoné-yátááqá yeqtí íráqô-qtataakaraq tímíno.

⁴ Pírímonio, kemá ketí Áánûqtukaq nunamummá kéteqa eqtábá timuqá ôriq umá kémareq kétune.

⁵ emá uyátárai-naqa Ítukaq itáíq-itaiq umá wení waayúkayopaq enarummá keyimenaq minnáyaba timuqá kémarakaune.

⁶ ení itáíq-itaiq ónnayabama kemá nunamummá kétune minná káqo-kayukama Ítuqtaba itáíq-itaiq o-yúmá yagaroqtaréta íráqô-qtataaqtaba íyaqtama ketáámá Ítu Káríqtoqtabama kanaaráq ónúntae.

⁷ owé. ketíbâko, emá Áánûqtuni waayúkama arummá amí-yátááqá mamá akoqnáá kéone. minnáyaba kemá anó-timuq-yataaqa kémayaune. arummá amê-kayukama amuqá maqyikáána-yataakoma kemmá mamá akoqnáá kéumatikaiye.

⁸ kemá móra itai-yátááqá emmá ítama káonaune. Ítu Káríqtoma ketí anó-napoq kemá kanaaráq eqtábámá akoqnáá-aimma téq yabírákaraanaa móra-yataariq íkáae kétune.

⁹ kemá Póroma Ítu Káríqton-aama kétunna-nakoma kemá Ítuqtabae téq íbêqa ánnáma kéune. miráimanibo kemá eqtábámá minná mayao maanná mayao íma tímákanune. kemá paá eqtábá kéticaipoaq ekáq móra-yataaqtaba ítama aónanune.

¹⁰ abo Onetímatiqtaba emmá ítama káonaune. wemá miráuma ketí iyápóboana kemá wení aboámúne. ánná-naupaqa kemá wemmá awíqma Áánûqtuni waayúkabi má ayúkaune.

¹¹ naayóbáqá wemá íma íráqô-mayai-naqa enaúrakaqa máqe-uraimanibo íbêqa wemá ketúrakakaraq enaúrakakaraq íráqôniq kéiyé. kanaaráq emmá áwáqnaa kéena kemmá tíwáqnaa kéiyé.

¹²⁻¹⁴ kema átê-wataama íbêqa kéteq minnárake ánnáma matáune. kemá maamibáq máunaboa emá kanaaráq íma tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá ení kayóq-náqá Onetímatimma ôriq umá timuqá kémarakaunana wemá maakáq máena kawáá kéumatikaiye. miráinana wemá minnáyaba ení márûqa mayániye. miráinaq emá áqnáabaq kanaaráré ítirenabimma kemá Onetímatimma íma yáqtoranune. kemmá tíwáqnaa iyábámá emmá akoqnáá-aimma ítimakanune. miráinaa emá enamááriq íráqô-qtataapike kemmá tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá yauwéqma tímákaunana enôpaq kéwiye.

¹⁵ áraíne. naayóbáqá Onetímatima emmá ayuwéna péqmarena kóuraipoana íbêqa wemá ókaraq íma ení kayóq-náqá mánibo wemá miráuma ketáái aanábóé. miráipoana ení aanábómá auréna wemá kanaaráq aati-aatimá etê mániye.

¹⁶ Onetímatima wemá mórama meyámmá íma mayéna paá kayóq-náqíye. miráimanibo wegáráq miráuma Ítu Káríqtoqtaba ákáina-abaqawaaraa-naqiye. kemá weqtábámá timuqá

kémarakaunaboa emá weqtábámá amuqá marakánóne. wemá keqnáámmá ení kayóqá mayánîmanibo íbêqa wemá Ítu Káríqtoqtabama enábâqawaamiye.

¹⁷ minnáyaba egáráq kegáráq mimórá-túyánámmá waínakama Onetímatimma yauwéqma timákáanana miráuma wemá enôpaq kemmá tiwiráanaiq umá yauwéqma awiránóne.

¹⁸ ánibo wemá yaímma otaammá kuyákárimma epímmá wení aqtábááma wáinaama ketôpaq aamá yúwénana ínaq kenamááríq kemá aqtábááma yauwéqma emmá aménúne.

¹⁹ maamin-áímmá kemá kenamááríq ketiyáápike kágayaune: “kemá Póroma anónnáma aménúne.” téq kágayaune. emá ení aúwaraimma kekáqá aqtábááma wáiyé. minnáyaba taákaq maránúnô?

²⁰ owé. ketíbâko, kemá emmá ítama aónáúnaiq uyátárain-akoqtabama uwo. minnáyaba kerátámá Ítu Káríqtoni ábâqawaaraa umá máuyapoa emá ketí tirummá mamá amuqá marakaao.

²¹ kemá maamin-áímmá yuwaúnana enôpaq kéwimma minná kemá kéitaune. kemá eqtábá maamin-áímmá túnnama waránóne. ánibo emá ketáama pááqyamma íma kéwaraapo emá áráimma kéwaraane.

²² ánibo emá ení naaúpaqa móra-maruqa kemmá mamá yokaa umátikaa. emá uyátárainakokaq nunamupí keqtábá kétepoana itaúnama Áánûqtuma kemmá enôpaq timátikainaq iréq emmá yakáoneq etê mánune.

²³ Ipááparatima aamá yuwéna miráono-maaraono téna amí-áímmá enôpaq yúwáitana kéwiye. Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraipoana wegáráqá ketê ánnábi máiyé.

²⁴ máqtemma maa-káyúkámá mimórá-máyáímá ketê kémayaae Máákima Áárítítáákatima Tímatima Arúkema yegáráqá miráono-maaraono-aimma enôpaqa yúwáawana kéwiye.

²⁵ uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íraqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. kemá Póroe.

Íbaru aúbama Ítiráeó-wayukama Ítukaq itáiq-itaiq kéó-yubaq

¹ taíbaq-marupaqa taígani-aipaqa naayóbáqá Áánûqtu watáama títaubikoma timá yímikaiye. wení amuné-wáyúkábí timá yímikaiye.

² íbêqa írêq-yupaama Áánûqtuma watáama wení áanikopi timá tímikaiqtae. wenáanikaraq máqte-qtataqa maragaráq wíyôkaraq tarôq uráimma Áánûqtu maami máqte-qtataqa wenáanikoma ámikaiye.

³ Áánûqtu ómmá máitana
wenáanikoma wenáuyawaare.

Áánûqtu wenáanima wenáaimma matáitana
wení watáagoma akoqnáá kéitana
mútûq máá-marabima wení akoqnáágoni
aménáápáqá wáiyé.

kúmiq-yataaqa mamá paábaqa mamá tiyuwénataa
wemá áqnáabaq uyátárai-nakoni
ayáánurapaqa maráq máqé-uraiye.

áanikoma Áánûqtuma wení márûpake kaqtó-wayukama uyátáraiye.

⁴ Ítuma aboánáwîkaqa matáitana maamin-áwíqá áqnáabaq máiyé. Áánûqtu wení márûpake kaqtó-wayukama yetíwîqa anaaépaq mááé.

⁵ mórama kaqtó-nákóqtábá wenôpaqa Áánûqtu mirá-tiraiyo?

“emá ketáanikoe.
íbêq-yupaama kemá tiráunaboa
ketáaniko emmá mamá pááq urááne.
kemá enaboune.
emá ketáanimone.”

téna mirá Áánûqtu móra kaqtó-nakoma wení márûpaq timá ámikaiyo? ímiye.

⁶ Áánûqtuma wení áqnáabaq-iyapoma áwíqmena maa-márábí kúmitana agamatán-áípi wé tiráiyé:

“Áánûqtu wení máqtemma kaqtó-wayukama
wení márûpake wekáq
yiraiyutaúmá áyáaro.”
téna Áánûqtu tiráiyé.

⁷ Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábí kaqtó-wayukayaba wení márûpaqa kétiye.

“wení kaqtó-wayukama uwááraa káuqyikena
marabí-káyúkáyábá yíwáqnaa íyábá
ira utakáá káuqyikaiye.”

téna

⁸ ááqibo wenáanitaba kétiye:

“Áánûqtuo, ení akoqnááma máqte-tupaa
watúq-watuq kéiyé.
ení maa-mará yabíqma
írâqôniq umá kémaene.

⁹ Íráqômma yanaí-yátáákón áaimma kákaimanibo
táwíqtaba íma kákaiye.

miráipoana ení Áánûqtuma

mú mikákáá uyátárai-nakoma
 íráqô-maqtawema aqñókáqá atí-akarainikaa umá
 emá mamá múma
 anón-amuq-yataapi máqe-uraane.”
 téna tiráiyé.

¹⁰ aúba-wannaabi ókaraq kétiye:
 “uyátárai-nako, áqñáabaq-kanaama
 maa-mará tarôq umá
 wíyômma enayáápike tarôq umákaane.

¹¹ wíyôkaraq maa-marágáráq mamá
 táwítawaa umáginibo
 emá aati-aati-yúpáámá paá mánone.
 wíyôkaraq maa-marágáráq mamá

naayón-únáákáqtôraa umáginana
¹² unáákáqtôma yatánáátá umáginikaa
 waéqma ínóne. ááqibo
 emá íma waéqma miráinonamanibo
 matúq-matuq umá paá mánoe.”

mirá téna Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye.

¹³ abo Áánûqtu wení kaqtó-nakoma mórana wé téna timá ámikaiyo?
 “emá ketiyáánurapaq maraq mááo.
 abo anaaékaq ení namuro-wáyúkámá
 ení aménáápáqá maránúne.”

Áánûqtuma móra kaqtó-nakoma mirá téna timá ámikaiyo? imiye.

¹⁴ máqte kaqtó-wayukama Áánûqtunopake aágoma mááe. máqtemma náayuwabi wenáamo
 yabiyína-waigo yiwiránî-kayukama yemmá yíwáqnaa ínena kétima-yikaiye.

2

Áánûqtu ketáámô tiwiránîqtaama anó-qtataare.

¹ maami árain-aimma itáanataa yáqtoqma akoqñáá éta íma yuwákétaa ketáá kónunatae.
 yuwéta Áánûqtuni aipiké paábaq kóyabae.

² Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati watáama árainma wáqe-uraiye. abo náawabi
 maamin áama ímo itáina-nakoabi ímo waráina-waigoma wení ápéqa mamá táigoma umákena
 pááq íniye.

³ abo ketáámô ketáái anómo kuqtiwiránîqtaama íma yáqtoqma ketáái táigon-anonna
 kanaaráq yuwíqtuwe kónunataabiyo? uyátárai-nakoma wenamáárîq áqñáabaq timá-
 timenataa maaminámo kuqtiwiránîqtaba wenáama itáiya-kayukama ketáá timónama áraine
 timá tímikaiqtaae. yeráwáqá timónamataa áraine tíyana

⁴ Áánûqtuma anó-maiyaigokaraq timónamataa áraine tíno. Áánûqtuni akoqñáá-
 aikogaraq kéqoke-kaqoke mamá pááq uráitana Áánûqtuma ákaimma wení Aágoma yaímma
 aarawaamá mamá yímikaiye.

Ítuma ketáá kuqtiwiráni-waigoni wenáúwáyama máiyé.

⁵ Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukayaba téna wení aúge-marayabataa túnnayaba
 “yabiyéro” ítima yímikaiye.

⁶ Áánûqtuni aúba-wannaabi móra-nakoma Tébiti ibí mirá téna:
 “o Áánûqtuo, waayábámá nóina téaq
 aúyánápímmá kéitaano?
 waayúka-araaqtaba nóina téaq

weqtábámá kéyabi eno?

⁷ pááqya-kanaama waayúkati áwîqa

Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukati yíwîkoni
yinaaépaq makááne.

emá anómma tágama-yataaqa káme.

waagónáwîqa múte kéyauyone.

⁸ emá máqte-qtataaqa wenaítaupi maráánana
wemá mi-máqté-qtátáákáq yabíkáiye.”

téna tiraíye. áraimma Áánûqtuma máqte-qtataaqa wenaítaupitaa makáimanibo ketáámá íma
íbêqa káonaunatae. waayúka-araakoma maa-márábí yabíkáiye.

⁹ ááqibo Ítuma káonaunatae. wemá Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati yiménáápáqá
wenáwîqa pááqya-kanaama wáqe-uraiye. aú-tiqtaboana Áánûqtuma tágama-yataaqa aména
anón-awîqa ámikaiye. miráuma Áánûqtuni íráqôniq umá Ítuma máqte-kayukayaba pukéna
íráqôniq umáyikaraiye.

¹⁰ Áánûqtuma máqte-qtataakoni áaimma máena maami-máqté-qtátááqá tarôq uráíye. wemá
taígani-kayukama yíwîqma tágama-yataaqa yimíniqtaba kákaiye. miráitana anón-au-tiqa
aménama maamin-áú-tíqtábámá yíwîqme wí-yátááqá mútûq pááq umá Ítuma ámikaimma
áqnáabaq-kanoqa yauwéqma kuqtiwirániqtabataa kumíniye. Ítuma wenamá waayúkama
Áánûqtunopaqa yabíkáá-yuma

¹¹ we mamá íráqôniq umáyíkaraiye. miráuma-yikarai-naqa íráqôniq umá yíkarai-kayukaraq
wegaráq yagaroqtamá yiboámá mimóráé. miráipoana Ítuma maami íráqô-kayukayaba
“ketúnabaro” téna yááyama tíyátábá minnáyaba íma agaé kéíye.

¹² agamatán-áípi mirá téna:

“Áánûqtuo, enáwîqtabama ketúnabakaq ténúnama

áíqma kuqtááyan-aukaapimma

enáwîqa múte yaúma íbí tenúne.”

téna kétiye.

¹³ óq-wataama téna:

“Áánûqtu kemá weqtábá onana

wé tiwíqma mamá aakaq tíkániye.”

ókaraq téna:

“kemá Áánûqtuma tímikaini-iyaporawate máune.”

téna kétiye.

¹⁴ miráuma maamin-iyápóráwáqtábá yeráwáqá yúgaraq naaegaráq máapoana Ítuma
yeráwáqtí yúraa umá waayúkati yáaíkaa umá paá máqe-uraimma puínéna uráíye.
miráuraimma Tááqtaama mamá táwîq-umaqtuwanune téna aúgaraq naaegaráq kukáiye.
Tááqtaani akoqnáárake aarawaamá pukááe. aarawaamá puíyábá ikatíq uráamanibo Ítu
puyéna waayúkati watúq-watuq umá ikatí-yatááqá puí-yataaqtaba umáyikaraiye.

¹⁵ missing?

¹⁶ miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama yíwáqnaa íkeimanibo Áabaraani áráabitima yíwáqnaa
kéíye.

¹⁷ minnágon áaimma máqte-qtataakoma mórai q umá wenaúnabakaa uráíye. yeráwáqtí mú
mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtu áwáqnaa umá auránipoana wé mamá wenaúnabakaa
aúqyíkaraiye. wenaúnabakaa káuqyikaipoana waayúkayaba yabi-í-náqá áyaqa yímena yeqtí
kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikáqtuwaníye.

¹⁸ wemá wenamáárîq makáténa aít-yataaqa matáipoana íbêqa kanaaráq wemmô
makatíya-kayukama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

3

Ítuni anón-awikoma Mótetin-awiqa uyátáraiye.

¹ Ítu Káríqtobi ketúnabaro, Áánûqtuni márûpaqtaba yááyarai-kayukama Ítumma aónaaro! wenamáa ketáái mú mikákáa anó-monoq-naqa mániqtabae téna timákaraiye. ketáái itáíq-itaiq umáe uí-yátááqá matáunanataa minnáyaba timákaraiye.

² wemá kanaarâq aammá waqmá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabi íniboana Áánûqtu mi-máyáiyábá wemmá mamá pááq umákaraiye. Móteti miráurainiq umá Áánûqtuni waayúka aúkâapi itáíq-itaiq umá yabíkâine.

³ Ítáaro. awaamêq-áiné. anón-awiqa naammô umáraini-waigoma áwîqa mú mikâq uyátá-maqma naakóni áwîre. mimórai q umá Ítuma wení tágama-yataaqa uyátá-maqma Mótetini tágama-yataare.

⁴ máqten-naama wááti tarôq oné. ááqibo Áánûqtu wenamáa máqte-qtataaqa paá tarôq uráiyé.

⁵ abo Móteti Áánûqtuni waayúkama aúkâapimma máqe-uráiyé. wemá Áánûqtuni mayái-nákómá máena wemá Áánûqtuni anaaékaq-wataama tiráiyé.

⁶ ááqibo Ítu Káríqtoma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá áanikokaa Áánûqtun-annagoni naakâq yabíkâiyé. ketáámá íma ikatíq owéta ketáa Áánûqtun awé éqtaama ketáámá Áánûqtuni naakâá umá kémaunatae.

aammá íma itáiya-wayukama íma agái-yátááqá mayánoe.

⁷ Áánûqtuni Aágoma mirá kétiye:

“Áánûqtuni áama íbêqa kéitema

⁸ íma áyapimma aráápaaro. ááqibo naayóbáqá ketíyaqa koko-márúkâq

Áánûqtuma ámiqtukeqa mibâq wemmá makâqma urááe.

⁹ mibâq ketítaubikoma kemmá makaténa maqmá káonaae. abo kaayaq-wáyúkâ-káritímáátímá (40 karitimaatiráqá) keráwâqá máqtemma kemá mayáuna aónaraae.

¹⁰ miráipona kemá tíyamma kéitaq tiráune ‘yeráwâqô itáa-yuyanamma aati-aatimá táwî-yuyanamma kéiteta ketáaimma íkéitaae’ téq tiráune.

¹¹ kemá ítama moyáqá kéyeqa árain-aimma tiráune téna ‘yeráwâqá áraikapoqa íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.’ téq tiráune.” téna Áánûqtuni Aágoma kétiye.

¹² ketúnabaro, atéráaro. móra-nakoma keráwâpíké íma arummá táwîgoni aúyánápí íma íno. Áánûqtu paá mái-nakoma máqtemma káonena waéqma wekâq íkewaraiye.

¹³ ááqibo máqte-tupaama wenáwaqnaa-wenawaqnaa ímmá íbêqa maamin íbêq-yupaa paá wáiyé. miráitana kúmiq-yataakoni kaaqaari-áímmá tirummá mamá akoqnâá umá óqtakaa íumaginiye.

¹⁴ áqnâbaq Ítuqtaba kéonanataa tiwirániqtaae. aqtó-kánáárâqá Ítuma tiwiráinaqtaa Ítu Káríqtote yagaroqtamá mánunatae.

¹⁵ Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye: “Áánûqtun áama íbêqa keráwâqá kéiteqa ketirupimmô maréqa íma mamá óqtakaa oro.

keqnaámmá títaubikomma

Áánûqtumma íma awéqtaqtuwaaro!”

téna aúba-wannaabi kétiye.

¹⁶ ááqibo náawaq Áánûqtun áama kéitena íma kéwaraiyo? máqte-kayukama Móteti yíwíqmena Íqtíbibake iráí-yuma yeráwáqá ítaraae.

¹⁷ kaayaqté-kaayaqte tiyááka (40)-karitimaatibimma Áánûqtu náayuyabaq íyámma umáyíkaraiyo? wemá kúmiq-yataariq o-káyúkámá íyámma umáyíkaraiye. kokoq-márúpáqá púyôwana kokoq-márúpáqá máqe-uraa-kayukayaba Áánûqtuma áyámma umáyíkaraiye.

¹⁸ Áánûqtuma náayuyabawaq yanaan-áímmá téna “ketí aagaí-márúpáqá íuyabereq aagamá mánoe” tirááyô? mi-káyúkámá wenáámo araté-kayukayaba tiráiyé.

¹⁹ miráitaqtaa ketáá kéitaune yemá Áánûqtun-aama yirummá íkámepoana minnýaba wení aagaí-márúpáqá íma uínóe.

4

Áánûqtuni aarawaamá aagaímô mayánôqtaae.

¹ Áánûqtuni akoqnaá árain-aimma uyábéqma wetê aagánúnayataba maamin-aráín-áímmá íma ánataginiye. miráipoana atéráaro. móra-nakoma keráwápíké mi aagaí-yátááqá íma mayáinabo.

² naayóbáqá Mótetini waayúkama Áánûqtuni íraqô-kataama itéq oniq umá ítama ketáábikeqtaa Áánûqtuni watáama ítaraunatae. yeráwáqá ítaraamanibo maaminnýaba íma yúyánámmá ítaraapoana Áánûqtu íma yíwáqnaa kanaaráq uráiyé.

³ ketáámá tirummá améqtaama Áánûqtute uyábéqma káágaunatae. naayóbáqá Áánûqtuma min-áágáiyábá wemá tiráiyé:

“kema ítama moyáqá kéyeqa

árain-aimma tiráune téna

‘yeráwáqá áraikapoaq

íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.”

téq tiráune. maa-márámá tarôq umáqtúwáitana wení mayaímá ánatagitana mirá téna tiráiyé.

⁴ Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“abapaké kaayaq-yúpáámá Áánûqtu

wení mayaímá yáqtorena aagaráiyé.”

téna kétiye.

⁵ mimórá-wátááyábá we kétiye:

“yeráwáqá áraikapoaq

íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe.”

téna kétiye.

⁶ áqnaabaq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama yirummá íamiketaboata Áánûqtute yeráwáqá íma uyábereta aagaímá matáámiye. ááqibo óq-wayukama Áánûqtu “kanaararé” titata uyábéqma wetê kanaaráq aagaráranoe.

⁷ ááqibo móra-kanaama páaq éna mi-kánááyábámá íbêq-yupaama Áánûqtuma mirá téna ááyaraiye. mirá-timatuwena anaaékaq netuq-kárítímáátíráqá Áánûqtu Tébitikaq timá ámitana Tébiti mirá téna:

“Áánûqtun áamo íbêq-yupaama

keráwáqá kéiteqa

ketirupimmô maréqa

íma mamá óqtakaa oro!”

téna Tébiti tiráiyé.

⁸Yótuama wení waayúkama yiwiráinatamo Áánûqtuni aagaíraq miráinana Áánûqtuma káqon íbêq-yupaama íma tíniye.

⁹⁻¹⁰ miráinaqtaa ketáá kéitaunatae. Áánûqtuni waayúkayabama móra-aagai-kanaama pááq ínanama náawabi Áánûqtute umma aagánimma wení mayaiyábá Áánûqtuma wení mayaiyábá aagaráinikaa umá aagániye.

¹¹ ketáá íma yeráwáqá naayóbáqá uráániq umá aammá aratéqtaa íma yeráwákáá táwîq umágéqtaa íuyabekanikaa íonatae. ááqibo tirummá améqtaa akoqnáá éqtaama uyáberanunatae. Áánûqtute umma aagánúnatae.

¹² Áánûqtuni watáama aágaraq akoqnáágaraq máiyé. púráámá kaayaq-átóbákékáá Áánûqtuni watáagoma áa kénaiye. minnágoma waayúkati aágogaraq arun-íyápógóní aúkáapi kábamiye. mimórai q umá minnágoma arúbaraikaraq abikugúgóní aúkáapi kábamiye. miráipoana Áánûqtuni watáagoma máqte-tuyanakaraq máqten-akai-yataaqa kényainaiye.

¹³ íma móra-yataakoma Áánûqtuni aúrapi yawáá kéiyé. máqte-qtataaqa abarokáq we-namáa abarokáq pááq kéiyé. maami-kátáágómá tinikáá umá Áánûqtukaqa máqte-qtataaqa pááq éta abarokáq mirá-inoe.

Ítuma ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

¹⁴ máqte-qtataaqtaba ketáá téqtaa tirummá améqtaa mimórá-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae. ketáái anómma mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma Áánûqtumma áanikoma wemá Áánûqtunopaqa uyábékaiye.

¹⁵ ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma ketáái aqnú-qtátááqtábá aruqtabá umátikaninakaa máiyé. wemá makáqma keqtááráá uráimanibo kúmiq-yataaqa íma uráiyé.

¹⁶ miráinaqtaa akoqnáá umá Áánûqtun amakaq ónátae. wetêma anómma íraqô-qtataaqa wáiyé. wemá aruq-qtatáákáráq kaayoné-yátáákáráq ketáámá kéonanataa timíniqtae. miráipoaqttaa akoqnáá umá timuq-yatáápíké wenamaqtáá wení anómma íraqô-qtataaqa ónátae.

5

mú mikákáá anó-monoq-nakoma Ítuma kanaaráq yauwéqma tiwirániqtaae.

¹ máqtemma mú mikákáá anó-monoq-nakoma máqte-kayukabike móra-nakoma wé timákéna wení mayaimá Áánûqtun-aiyataboana waayúkama yíwáqnaa íniye. wemá móra-mayaima máqten-amuq-yataaqa Áánûqtukaq aména waayúkati kúmiq-yataaqa yuwéna mamá paá umáyíkaraiye.

² paá-wayukama kaayoné umá yímikaiye. aamá aratí-wáyúkágáráq áá íitai-wayukagaraq áyaqa kényimiye.

³ mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáárîq aqnú-qtátáárîq uráipoana wemá wení kúmiq-yataaqtabama amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámiqtuwenao.

⁴ móra-nakoma wenamáárîq wenáwîqa múte kényayenama íma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aayubíniye. ááqibo Áánûqtuma min-nákómmá ááyena Êroni Mótetini ábákoma wemmá ááyarainikaa uráiyé.

⁵ maamiráitana Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma ayúkaiye. miráitana Áánûqtu mi-máyáimá aména timá ámikaiye:

“emá ketáanimone.
íbêq-yupaama kemá enaboámá aúkáuene.”

téna timá ámikaiye.

⁶ mamá óqa téna móra-taoqa tiráiyé:

“emá anó-monoq-wayukama
matúq-matuq ínóne.
Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa
matúq-matuq umá mánone.”
téna tiráíye.

⁷ naayóbáqá Ítuma waayúkaraamo maa-márábímô máenama wemá Áánûqtukaq nunamupí
ítama aónaraiye. Áánûqtu kanaaráq wemó puína-taoqa awiránitana Ítuma anókaq
nunamupí téna ááyama ibiqá yakáíye. wenáúyánámmá Áánûqtumma ámikena Áánûqtuni
aménáápáqá makáipoana Áánûqtu wení nunamummá ítaraiye.

⁸ Ítuma Áánûqtun áanikoma máqe-uraimanibo áiqnapo Áánûqtuni aammá waráiyábá ítama
ánataraiye.

⁹ wekáq mûtûq mamá pááq uráíye. áqnáabaq-naqa Áánûqtunopaq yauwéqmataa
tiwiránîqtaba máena wenanaaé waráiya-kayukama matúq-matuq umá Áánûqtunopaq
yauwéqma umánoe.

¹⁰ abo Áánûqtu wemá mamá pááq umárena mú mikákáá anó-monoq-nakoma Merekítareki
wekáá uráíye.

ketáá íma áráabi-iyapora onataao.

¹¹ Ítuma ketáái anó-monoq-naqtaba yaímma tiráunatae. keráwáqá yaákare túyánámmá
kéitaapoana ketáámá taígani-qtataaqtaba kétunataamanibo ímiye.

¹² íbêqa keráwáqá kanaaráá máekaq aúba-wayukama aayúbóro ááqibo keráwáqá ke-
namáárîq óqa aúba-naqtaba kéoe. keráwáqá Áánûqtuni áqnáabaq-wataagomma íkéitae.
akoqnáá-aawaqa íma pááq uráimanibo íbêqa paá anóani náaqtaba kéoe.

¹³ móra-waimo náamma náinama iyápóraa éna íráqô-qtataaqtababi táwî-yataaqtaba
aúyánámmá íma kanaaráq itániye.

¹⁴ akoqnáá-aawaqa waayúkauraqti aáware. waayúkama yúyánámmá yokaa étama
átê-yataakaraq táwî-yataaqtabagaraq kéiteta íráqôn-aikaraq kaaqaari-áikáráq yúyánápímmá
kanaaráq kéitae.

6

ketáái aamó itaí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátæ.

¹ áqnáabaq timá-timena tiráati-yataaqa Ítuqtaba ítátukainaboaqtaa mé wíyaqtaakoma yokaa
ónátæ. itáaro. móra-nakoma naakóní ábômma íma ókaraq-okaraq umá atáíye. ábômma
ayáánaiq umáaraa mayaípikémmá íma Áánûqtuqtaba waéqma Áánûqtuma tirummá améqtaa
ókaraq-okaraq íma kéutaunataamanibo kímorabaq kémiraunatae.

² maami máqté-maqte-nomma peraíyátábámá ayáamma maraíyátábámá pukáiyapike
atóbamayikaiyatabama Áánûqtuni matúq-matuq umá yaináí-yátááqtabámá maamirá-
qtátááqtabámá kéitaapoana aati-aatimá túyánámmá ítanatae.

³ ááqibo mé wíyaqtaakoma yokaa ónátæ. Áánûqtuma “kanaaráré” tínaqtaama ko yokaa
ónúnatae. yaímma-wayukama Áánûqtun-aabike paábaq arábaguraae.

⁴⁻⁶ naayóbáqá Áánûqtuni ómmá yúyánápímmá pááq urááe. yímikai-qtataaqtaba
Áánûqtunopake pááqyamma matukááe. Áánûqtuni Aágoma yetirunóbáqá mamá yáikaiye.
Áánûqtuni átê-wataama akoqnáágoma yínîqtaba ítaræe. Áánûqtun-aabike maa-káyúkámá
móragaraq yeqtí mayaíbikémmá íma Áánûqtuqtaba waéqma kanaaráq aúgeniq íinoe.
kanaaráq mirá étama áraimma ókaraq Ítu Káríqtoma wemmá kaapaq-yátáq abarokáq
ikákaanikaa kéopoana wení aagáí-yátááqá móragaraq uíniye.

7 ítáaro. awaaméq-áiné. mararáq aaqá kéyitana íráqôniq umá kéwaiye. abo mi-márágómá íráqôn-aawaqa yíména aarawaamá yíwáqnaa kéíye. Áánûqtu mararáq íráqôniq kéumayikaiye.

8 maragómá áwáábíq-yataakaraqo námagaraa-karaqo wáinanama íma íráqô-marama wáíye. Áánûqtu aúyánápí táíq ínana mamá kanaaráríq íumakena anaaékaq iragómá káginiye. ketáámá mararáá umá máunatae.

9 ketí aanábô, ketáá mirá téqtaamanibo keráwáqtí íráqôn-aimma kéitaunatae. yauwéqma kuqtiwirániqtaba keráwáqá uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matááe.

10 Áánûqtuma aati-aatimá waayúkaraga arupú-yataariq kéíye. wemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtabama íma awimmá kániye. keráwáqtí wemmá amí-yátáápíkémá keráwáqá wení waayúkama yíwáqnaa kéoe. owé. keráwáqá paá yemmá yíwáqnaa uqté kéuyowana Áánûqtuma minnáyabama íma awimmá kégaiye.

11 keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí karuwaaq-yátáákáráq itáíq-itaiq í-yátáákáráq yáqtoqma akoqnáá oro. mirá kéíyanama keráwáqá awé kéo-qtataakoma árainma abarokáq íniye.

12 keráwáqá kaúbîq-wayukaraa íyábá ketáá íkétikaiqtaamanibo aamá itái-wáyúkaráá umá yaákare awé umá máero. miráiyana naayóbáqá Áánûqtuma yimínín-aimma timá yíkaraiqtaba wení iyápó-annama keráwáqá miraráá umá mayánoe.

Áánûqtuni akoqnáá árain-aiqtaba ketáá waqmá akoqnáá umá kanaarág ónátae.

13 naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma árain-aimma akoqnáá umá timá ámikaiye. íma móra-awikoma Áánûqtun-awikoma uyátá-maqma wáipoana Áánûqtu wenamááríq wenáwîqa yamá akoqnáá umá tiráíye. miráitana Áánûqtu maamin-aráín-áímmá Áabaraamma timá ámikaiye:

14 “ketí waaroqá améq ayáqtááq-iyapo-annama aménúne.” téna timá ámikaiye.

15 Áabaraama yaákama awé uráipoana anaaékaq Áánûqtuni árain-aimma matáíye.

16 móra-nakoma árainma yanaan-áímmá kémayena wemá mú maqmá uyátárai-nakonin áwîqtaba kétiye. kémaiyanama min-áíkmá mamá káqo-yuti yáama mamá káraapamayikaiye.

17 mayánô-kayukaraq Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “íma waeránúne” téna kéyiratena wení yanaan-áíkaráq árain-akoqnáa-aikaraq mamá aráápapa uráíye.

18 mi-kááyáq-áíkmá íma kanaarág waeráyóye. Áánûqtu kaaqaarimá kanaarág íma tíniye. miráinaqtaa akoqnáá-aimma maéqtaa Áánûqtunopaq wetê uyábéqma aagamá mánunatae. Áánûqtuni yanaan-áíkmá akoqnáá umátikainaqtaa ketáámá awé únna-yataaqa waaqókáríq immá kéiteqtaa kéyaqtoraunatae.

19-20 ketáámá awé únna-yataakotaama akoqnáá umá aráápai-yataare. óqtakoma móra-yataaqa nokaqá aráápai-itana ító íníkáa miraráá umá ketáái akoqnáá aráápai-nakoma tirun-íyápómá káraapaiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoma aokaq-náúpáqá anó-tabaraabe-oqtagoni anaaépaq uyábéráinikaa umá Ítuma umátikenataa Áánûqtunopaq wenokáá áqnáabariq umá uyábékaiye. Merekítarekiraa umá pááq uráimma matúq-matuq umá mú mikákáá anó-monoq-naqa mániye.

7

Merekítareki mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

1 Merekítareki wemá anómma yabíkái-nakoma (kíni) Téiramapaq máqe-uraiye. wegáráq mú mikákáá Áánûqtuni anó-monoq-nakoe. naayóbáqá Áabaraama máqtemma anómma

yabíkáa-kayukama yíkamena yauwéqma wení márûpaqa kóuraye. aakaq aúyaqma Merekítareki Áabaraamma aónena waaroqá ámikaiye.

² abo Áabaraama Merekítareki tiyáákabikemma móra ámikaiye. Merekítareki wenáwîqa kaayaq-ááiné. mórama kateko-yátáákóní anó-nakoni káqon-awiqa Téiramapaq-ano-naqa wenáaimma kaayoné-yátáákóní anó-naqa wáíye.

³ Merekítarekini anóaboagaraq iyápó-annagaraq íma mááe. anóama marákárai-kanaagaraq puínî-kanaayatabama móra-nakoma íma ítaraye. wemá Áánûqtun áanikoraa umá máena wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máíye.

⁴ aónaao! maamin-náqá mú mikákáá anómma máqe-uraye. áqnaabaq-annabike anó-nakoma Áabaraama Merekítarekima áapike máyáimma tiyáákabike mórama ámikaiye.

⁵ anó-monoq-wayukama Aríbae-annabike tiyáákabike mórama Ítiráaeo-wayukabike maténa yeqtí amáamma mirá téna timá yímkaiye. mimórá-máráráké-káyúkábíké yemá áwîkaamanibo yeráwákáráq Áabaraani iyápó-annama mááe.

⁶ Merekítareki Aríbae-annabike íma máimanibo Áabaraama Áánûqtu wení árain-aimma timá ámikai-nakoma wepíké maténa Merekítareki waaroqá ámikaiye.

⁷ minnnáma ketáámá ítaqtukaunatae. waaroqá ámikai-nakoma anómma uyátá-maqma móra-waima matáíniq umá máíye.

⁸ anó-monoq-wayukayataba Aríbae-annabike yemá móra tiyáákabike matáámanibo yeráwáqá puyí-wáyúká áátuqma mááe. ááqibo Merekítareki móra tiyáákabike matáíye. weqtábá Áánûqtun aúba-wannaabi kétiye wemá paá máíye.

⁹ maamin-áímmá waéqma áaimma miráuma wáíye kétunatae. Áabaraama wemô meyanîq móra tiyáákabike éna Aríbae wepí mamá meyanîq uráíye.

¹⁰ Merekítareki mi-túpáá Áabaraama aonéna Aríbae aboán ayááqtapi máqe-uráíye.

aúqe anó-monoq-nakoma naayó anó-monoq-nakoma paá umáyîkaraye.

¹¹ naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama amáan-aimma Aríbae-annabike matéta anó-monoq-wayuka máqe-uraae. yé mayái máyáamma kúmiq-yataaqa íma matukáápoana mórama anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq uráimma wé mamá Éroniraa umá máqe urááyô? ímiye.

¹² abo anó-monoq-wayukamo waeráiyana miráipoana amáan-aikaraq waerániye.

¹³ Ítuqtaba mi-kátáá-wátáá Áánûqtu tiráimma wemá káqon-annabikene. wenánnábíkémá móra-nakoma anó-monoq-naqa íma máíye.

¹⁴ ketáá aónaqtukaunatae. wemá Yútaa-wayukabike móra-annama máqe-uraye. abo Mótetima wení watáabi anó-monoq-wayukayataba min-ánnátí yíwîqtaba ítiraye.

Merekítarekikaa Ítuma anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá máíye.

¹⁵ káqon anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq kéipoana uyátá-maqma abarokáq pááq kéíye.

¹⁶ amáakaraq wenánnagaraq miráipoana íma anó-monoq-nakoma máqe-uraye. máátoqo mái-yataakoni akoqnaáyaba miráipoana wemá anó-monoq-nakoma ayúkáiye.

¹⁷ weqtábá Áánûqtuni aúba-wannaabi téna: “Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa matúq-matuq umá emá mánone.” téna kétiye.

¹⁸ naayón-amáámmá íma mamá arútááwaniq owana Áánûqtu paábaq yuwéna

¹⁹ Mótetini amáamma ítama arútááwaniq máqte-qtataaqa mûtûq pááq iyábá íma kanaaráq uráíye. miráipoana Áánûqtu aúgen-amma uyátá-maqma íráqôn-amma wé itáimma minnánapo wemmá waaqókáq ketáámá kanaaráq yenúnatae.

²⁰ anó-monoq-wayukaraqa naayóbáqá Áánûqtuni yanaan-áímmá yetê íma wáqe-uraimanibo Áánûqtuni yanaan-áímmá íbêqa wáíye.

21 Áánûqtuni yanaan-áínápó Ítuma anó-monoq-nakoma aúkáitana maami yanaan-áímmá Áánûqtu timá ámikaiye: “kemá uyátárai-nakoma yanaan-áímmá kêtunama ketúyánápíké íma waeránúne. emá anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá mánone.” téna timá ámikaiye.

22 miráuma Ítuma aúgementa anóna-anon-aiqtaba akoqnáá-awaameqa máíye.

23 naayóbáqá waamá púyo-kanaagaraq máqe-uraapoata netuqyaan-ánó-mónóq-wáyúkámá máqe-uraamanibo pukuráawata yeqtí mayaímá paá íma máqe-uraae.

24 ááqibo Ítuma anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máipoana wení mayaímá aati-aatimá tíwáqnaa kéiqtaae.

25 Áánûqtunopaq kéyewana Ítuma tíwáqnaa kéíye. aarawaamá Áánûqtuni waaqókáq Ítun áwîkaq íyana yemmá Ítuma kanaaráq matúq-matuq umá yiwirániye. nunamupí Áánûqtukaq ítáinana tíwáqnaa íniqtabae téna Ítuma matúq-matuq umá máíye.

Ítuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa ínîqtaae.

26 maamiráuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa ínîqtaae. Ítuma kateko-yátááqtábá aokaq-naré. agaemá í-yátááqá wepí íma wáíye. kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq íuraiye. wemmá kúmiq-wayukabike ókaq yaráqma Áánûqtu akéna wenáwîqa máqtemma uyátá-maqma Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtu makáíye.

27 wemá óq-ano-monoq-wayukaraa íma máqe-uraiye. óq-ano-monoq-wayukama máqte-tupaama yeqtí kúmiqtabagaraq waayúkagoni kúmiqtabagaraq máqte-tupaama Áánûqtukaq ámiqma kánataae. ááqibo Ítuma íma mirá kéíye. Ítuma ámiqma ánataitana wenaúma máqte-kayukayaba kímorabaq uráipoana keqnaammá ókaraq agamá amuq-yatááqá íbêqa ketáámá kanaaráq kéyuwaunatae.

28 naayóbáqá Mótetini amáan-aikoma anó-monoq-wayukama yááyama yegáráq kateko-yátááqtábá mûtûq íma pááq urááe. anaaékaqa Áánûqtuni yanaan-áímmá wáitata wenáanimma ááyama kateko-yátááqtábá wegáráq mûtûq pááq uráimma matúq-matuq umá máíye.

8

Ítuma árai-monoq-naopaqa anó-monoq-nakoma máqe-uraiye.

1 minnáyaba kêtunatae. mú mikákáá anó-monoq-nakoni yanaa-nákóní ayáánurapaq-amakaq Áánûqtuni márûpaqa Ítuma maraq máqe-uraiye. paábaq-yataaqa Áánûqtu wenamáa íni-qtataaqtaba Ítuma árai-monoq-naupaqa Áánûqtuni márûkaqa mú mikákáá anó-monoq-nakaa kaqtó kéíye. min-aráí-mónóq-námmá maa-márábí móra-nakoma íma tarôq umákaimanibo Áánûqtu wenamáa tarôq umákaiye.

2 missing?

3 máqtemma mú mikákáá anó-monoq-wayukama yenamáa ááyama améta waiwaamma Áánûqtukaq agatááe. ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma wegáráq amíni-qtataaqa mirá íno.

4 Ítuma maa-márábí máinanama móra anó-monoq-nakoma íma pááq íniye. nôraq itanábiyo? Íbaru-wayukati anó-monoq-wayukama amáaqtabama agamá amuq-yatááqá paá kéoe.

5 maa-márábí anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá paá amammá Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama wááe. miráuma naayóbáqá Mótetima monoq-námmá tabarááberaq-namma wé inéna itana Áánûqtu timá ámikaiye: “amammá yabíqma aruté máqte-qtataaqa tarôq umá anuraqá áráátúnna-amamma emá waraao.” téna Áánûqtu timá ámikaiye.

6 mimórai q umá maa-márábí anó-monoq-wayukati mayaímá Ítuni mayaímá wáqe-uraimma paá-amane. mi-máyáígmá káqo-monoq-wayukati mayaímá uyátáraiye. wemá anóná-anon-aikoni aúkáapi-naqa máíye. min-ánóná-ánón-áikómá anaaékaq íréna

naayón-ánón-áikommá uyátáraiye. akoqnáá-arain-aikoma naayón-ákóqnáá-áráín-áímmá uyátáraiye.

aúgena-aikoma naayón-áímmá uyátáraiye.

⁷ árai-kataama Áánûqtu Mótetimma timá ámikaimanibo min-áqnáábáq-áímmá arútágitana ókaraq árain-aimma Áánûqtu íma pááq umá tiráiyé.

⁸ abo Áánûqtuma aarawaatí aqnúnîq í-yátááqá pááq owana minnýaba óqa tiráiyé: “uyátárai-nakoma kétune.

‘ítáaro! mi-kánáá pááq ínaq
aúgemma anóná-anon-aimma

Ítíráaeo-wayukagaraq Yúta-wayukagaraq
téite ónúnatae.

⁹ maamin-áímmá yetítaubikote

Íqtíbibake yeqtí yiyáákaq yáqtoqma
yiwíqmeq kéweq maamin-áímmá téite

únna-aiqtaa íma wániye.

maami anóná-anon-aiqtabama

yeráwáqá íma matúq-matuq umá

íma yabíqma itáíq-itaiq uráápoana

yemmá íyimonaraune.’”

téna uyátárai-nakoma tiráiyé.

¹⁰ naayó-kánáámá ánatainana aúgemma anóná-anon-aimma Ítíráaeo-wayukate téite ónúnatae:

“ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama

yeqtí yúyánápí agamaránúne.

kéq kenamáa yeqtí maníkómá máenata

yeráwáqá ketí waayúkama mánoe.

máqtemma kemmá yeqtúyánápí

ítama ánatatuwanoe.

¹¹ miráipoana yeráwápíké móra-nakoma

íma móra-mora-naqa mamá aráátinimanibo

íma móra-mora aúnbakaq mamá téna

‘emá uyátárai-nakoma aúyánámmá itaao.’

téna ítiniye.

máqtemma paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq

kemmá akoqnáá umá timónanoe.

¹² yeqtí kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákaráqtábámá túyánámmá

móragaraq íma ítánúne.

yeqtí táí-yataaqtabama tíyaqa kéyimune.”

téna Áánûqtu tiráiyé.

¹³ wemá aúgemma anóná-anon-aimma téna áqnáabaq-aikoma naayómmá aúkuraiye. máqte-qтатаakoma mamá naayómmá aúkínana pááqya-kanaabi aúyokiniye.

9

naayó mú mikákáá anó-nakoma amí-yátááqá maqmá waíwaakoni naaebíké ámikaiye.

¹ áqnáabaq anóná-anona Áánûqtuma tiráiyé. ámáan-aikoma monoq-ámáán-áíqtábámá anó-monoq-naqtaba Áánûqtunopaqtaba iténa tiráiyé.

² anón-owa-namma umá yaúmakaae. móra anó-namma aráqmata-naupaqa wáqe-uraiye. mipí aokaq-yátááqá ókáráq yaaregáráq aáwakaraq Áánûqtuma áméma wáqe-uraae. mimórá aráqmata-naupaqa “paábaq Áánûqtuqtaba” téta tirááe.

³ anó-tabaraabe min-áráqmátá-náúpákáráq móra pááqyan-araqmata-naupakaraq aúkápimma wáqe-uráíye. mi-pááqyámmá “aati-aatimá paábaq Áánûqtu wenamáaqtabae” téta tirááe.

⁴ mipí ákûq-umumma í-yááregáráq Áánûqtuni anóná-anon-aimma óqtan-anaakaraq íráqô-kaapaa-anagaraq mútûq-aayapa yawááq umá ánáákumakae. kétébi kaumo-yátááqá wáqe-uráae. minná íráqô-kaapaa-taapepimma wíyôpaken-aawaqa Áánûqtu Mótetimma ámitana Éroni yátágoma wekák árumma utamá ána yaitana kaayaq-óqtá-kánnáábí Móteti agatáíye.

⁵ ketímûraaqa íráqô-kamma Áánûqtunopake yirááténa yeqtí yááyakoma ámûraaqa kúmiqa paá umáyikaraiapaqa yaí káqmareta móra-mora umá máqe-uráae. maami-káqá mútûq-aaimma íma timá ámiqma ánataráíye.

⁶ mi-qtátááqá yokaa-yokaa uráitana anó-monoq-wayuka oqta-áwáátáq-náúpáqá aati-aatimá monoq-máyáyátábá uyákéberae.

⁷ mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamá naaúnurapaq kanaaráq uyákéberáíye. máqte-karitimaatima kímora-yupaa wemá uyábékéna naaégáráq maména maami amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámikáíye. miráuma aarawaatí kúmikaraq wení kúmikaraq paá umáyikaniye.

⁸ mútûq yokaa ínôqtaba Áánûqtuni Aágoma kétéraatiye. anón-owa-namma wení mayaígáráq paá wáimma Áánûqtunopakaraq íma agaro umá oqtamá ítaiye.

⁹ maamin-ówá-mónóq-námmá awaaméqá maa-kánááyábá nóinaq tiráátiniqtaabiyo? minná káqo-kaqo-kamma ikámma Áánûqtukaqa ámiqtukaiqtaba káqo-qtataaqa agayétama íma yetirummá mamá kanaaráq yokaa ínoe.

¹⁰ maamirá-qtátááqá aáwaqa néta nommá néta aiyábámá nommá peréta iyábámá paá ámáamma wááe. miráí-yataaqa naayón-ámááqtábámá waítata Áánûqtu anaaékaq íráqômma uyátá-maqma-amma waékáíye.

Ítu Káríqto keqtááyábá naaemá ámikáíye.

¹¹ Ítu Káríqto wemá íráqô-qtataaqtaba íbêqa wenókáá máena mú mikákáá anó-monoq-nakoma minnáyaba kukáíye. árain-owa-namma wemá kéena uyátá-maqma anóne. waayúka iyáánaipo íma tarôq urááe. maa-márábí tarôq í-yátááqá íwaimanibo árai-monoq-naupare.

¹² Ítu Káríqto Áánûqtunopaqa uyábéráima kímora-taoqa máqtemma keqtááyábá uyábékuraiye. méme-naaegaraq purumakaa-nááégáráq ímataibo ímiye. wení naaegómá wenamá maténa ketáái kúmiqa mamá yauwéqma matúq-matuq umá máiyaba tiwiránîqtaae.

¹³ naayóbáqá mémegoni naaégáráq purumakaakóní naaégáráq purumakaakón áráaqa írábí agáyáawana wení kaítogoma waayúkabaq popoq umá waayúkati paákaq yúmá tete umáyikena

¹⁴ ááqibo íbêqa Ítu Káríqtoni naaegómá tirunóbáqá mú mikákáá anómma tete kéíye. Ítu Káríqto táí-yataaqa wepí íma waítana Áánûqtun Aágoma matúq-matuq umá kémaitana wení akoqnááma ámikaipoana Ítuma wenaúmá Áánûqtukaq amí-yátááqá mútûq pááq umá máí-yataaqa ámikáíye. ketáái mayaímá íma Áánûqtunnama waítana minnáyaba wení naaegómá ketirutáá kéíye. miráinaqtaa mayaímá paá máena-Aanqtun-opake kanaaráq mayánátae.

Ítu Káríqto wení naaegómá aúgen-anona-anona mamá akoqnáá kéíye.

¹⁵ Ítuma wení naaegóbóana aúgen-anona-anona wenôpake pááq uráíye. miráuma yaímma náayuwabi Áánûqtu yááyarai-yuma wení matúq-matuq umá máí-waaroqa akoqnáá umá tétama yemá kanaaráq mayánoe. Ítuma puyéna waayúkama yeqtí táwî-yataaqa aménáápáqá naayón-ánóná-ánón-áímmá pááq éna yeqtí táwî-yataapike yemmá yáínikena wakúyikaráíye.

16-17 ítáaro. móra-nakoma wení máqte-qtataaqa náa-taorabi amínénama wannaabí kágamaraiye. waayúkama ítátuweta min-nákómá puínata mi-kánnáámá yorautí-yátáárîq ínoe. paá máinanama íma pááq ínîmanibo anaaékaq wemá puínana mamá pááq íniye.

18 miraráá umá paá-naaegogaraq naayón-ánón-ánón-áímmá pááq uráimma waayúkama amí-wámmá ikákáae.

19 naayóbáqá Móteti waayúkama ámáan-aimma timá-yimena purumakaakóní naaegáráq nokáráq popoq umá ákû-ayaunapogaraq tipi-típigoni karogaron-áyáúnápógáráq yamátuwena ámáan-aikokaraq waayúkagaraq yemmá popoq umáyíkaraiye.

20 miráuma tiráiyee: “naaenápó anóná-anon-aimma Áánûqtu maamin-áwááméqá waqmá mamá akoqnáá íniye.” téna Móteti tiráiyee.

21 mimórai q umá Móteti naaegógáráq owá-nákáq máqte-monoq-yataakaq popoq uráiyee.

22 ámáan-aikaq taígani-qtataaqa naaenápó mamá kuyúqtukaiye. naaegómá wenamá aqtímena kúmiqa mamá Áánûqtu yuwéna awikáqtukaiye.

Ítu Káríqto wenamáárîq ketáái kúmiqa kémaqtuwaiye.

23 kuyúqtuwaiyaba maamiráuma amí-yátááqá naaegógáráq umáqtukaamanibo mirái-qtataaqa paá amammá árai-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wáiyee. Áánûqtuni márûkaq-yataaqtabama uyátá-maqma íráqômma amí-yátááqá ítama aónaraiye.

24 ketáá itánátae. Ítu Káríqto aokaq-náúpáqá waayúka íumakaa-naupaqa árai-nakoni amakaqa uyábékaimanibo Áánûqtuni márûpaqa wenamáárîq uyábékaiye. uyábékana íbêq-kanaama wemá Áánûqtunopaqa keqtááyábá itó-uma máiyee.

25 Íbaru-wayukati mú mikákáá anó-monoq-naqa naaúnarupaqa móra-tawigoni naaegógáráq mamá móra-mora-karitimaatiraq uyábékaiye. ááqibo Ítu Káríqto wenaúma netuqyaa-kánáámá wetábá íámikaine.

26 abo wemá netuqyaa-kánáámá mirá énamoena netuqyaa-kánáámá maramá tarôq urái-kanaaraq aú-aiqa mayániye. awaaraq-kánáábí ánatai-kanaama aqtórárîq kénana Ítu Káríqto kúmiqa matuwánîpoana kímora-taoqa kuména wanaúma ikámíkáae téna yímikaiye.

27 máqte-kayukama kímora-taoqa púyonanataa Áánûqtu anaaékaq máqtemma yainániye.

28 mimórai q umá Ítu Káríqto máqte-kayukati kúmiqa matuwánîqtaba kímora-taoqa wemá wenaúma ikámíkáae téna yímikaiye. marabí yawwéqma móragaraq kúmiqtaba íkuminibo wení waayúkama weqtábá awé umá márai yana kumma yiwirániye.

10

naayóbáqá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq anó-monoq-wayukama ámiqma kúmiqa íma kanaaráq maqtukáae.

1 naayón-ámáámmá Mótetini-kanaama árain-amaanakoni amakáá umá pááq íniqtaba min-ámáákóní mayaímá íma ánataraiye. mórai q umá taítawaa-wamma ikámma Áánûqtukaq ókara-okara umá máqte-karitimaatima ámitana naayón-ámáákómá íma aarawaamá mamá mútûq arupú umá pááq umá ánatanoe.

2 aaqáo. ámáákoma íma mútûq arupú éna pááq umá ánataginata íma óqa amí-yátááqá agayánoe. abo waayúkama yeqtí kúmiqa paábaq koínata agaéyátábá íma íyapimma pááq ínatamoetama máqtemma taítawaa-wamma ókara-okara íma agamá ámiqma ánataginoe.

3 máqte-karitimaatima amí-yátááqá kágayaawana yeqtí kúmikoma paá yaákaq kéiyee.

4 mémegoni naaegógáráq purumakaakóní naaegógáráq kúmiqa íma kanaaráq maqtuwánoe.

5 miráitana marabí kuména Ítu Káríqto Áánûqtuma timá ámikaiye: “emmá amí-wámmá agayaí-yááréráq agamá amíyábá kúmiqa kématuwaiqtaba emmá ikákaiye.

móra aúma yokaa umá tímikaiye.

⁶ missing?

⁷ abo ké mirá téq kétune.

‘Áánûqtuo, emá nóinawabi tiráánaiq ónááq

minnýaba kukáune.

mi-kátáámá naayón-ámáán-áímmá

agamatá-kánnáábí keqtabá tiráimma

miráráá umá kemá máeq mirá kéune.’ ”

téna Ítu Káríqto Áánûqtumma timá ámikaiye.

⁸ áqnáabaq tiráiyé: “taítawaa-wamma ikámma amí-yátááqá agayai-yakaraq máqtemma taítawaa-wamma amí-yátááqá agayai-yááréráq améta kúmiqa matuwaiyábá emmá ikákaiye.” téna tiráiyé. ááqibo naayón-ámáápí “ámikai-kamma agáyáaro” tiráiyé.

⁹ anaaékaq ókaraq téna: “nóinawabi tiráánaiq ónááq minnýaba kukáune.” téna tiráiyé. miráitana Áánûqtu naayóbáqá ámikai-kamma paábaq yuwéna mamá Ítu Káríqtoma kímora amí-yátááqá aúgeniq uráiyé.

¹⁰ Ítu Káríqto Áánûqtukaq téna “nóiqtababi tinnamá mirá-onune.” téna tiráipoana wenaúma ámiqma minnýabae téna ketáái kúmiqa kímora-taoqa maqtukáiyé.

Ítu Káríqtoma kúmiqa kanaaráq maqtukáiyé.

¹¹ Íbaru anó-monoq-wayukama máqte-tupaama mayaiyátábá kéeta taígani-taoqa amí-yátááqá Áánûqtukaq kámebo maa mirá umá amí-yátáákómá íma kanaaráq kúmiqa maqtukáiyé.

¹² ááqibo Ítu Káríqto kímora-taoqa íráqô-qtataaqa ámiqma kúmiqa matúq-matuq umá matuwéna Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máqe-uraiye.

¹³ mibáqá wé awé umá maínana Áánûqtu wení namuro-wáyúká mamá aítuqa aménáápáqá yíkaraiye.

¹⁴ kímora amí-yátááqá wemá aarawaamá yeqtí kúmiq-yataaqa matuwéna yemá mútûq arupú umá paá ánatayikena Ítuma uréna miráumaraa matúq-matuq umá yeqtí kúmiq-yataapike kéwakuyikaiye.

¹⁵ Áánûqtun Aágoma timá abarokáq umáqtuwena áqnáabaq tiráiyé:

¹⁶ “mi-kánáámá áqnáabaq ánataginana

aúgemma anóná-anon-arain-aimma

yeráwáqtê maránúne. minnáe.

ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama

yeqtí yúyánápí agamaránúne.”

téna Áánûqtun Aágoma tiráiyé.

¹⁷ mirá-timaqtuwena óqa mamá téna: “yeqtí kúmikaraq táwî-yataaqa okáráq móragaraq íma túyánámmá ítáyikanune.” téna tiráiyé.

¹⁸ abo Áánûqtu kúmiqa matukáipoana kúmiq-yataaqtaba ketáái agamá amé-waona-yataaqa ókaraq íma yayániye.

ketáámá Áánûqtukaq tirummá améta wení waaqókaq ónúnatae.

¹⁹ miráuma ketúnabaro, Ítuma pukáipoana naaúnurapaq Áánûqtunopaq máena ketáámá abáqtikainaqtaa kanaaráq uyáberanunatae.

²⁰ Áánûqtunopaq aúgen-amma matúq-matuq umá máiyataba mamá pááq umá tabaráábebi yarótámaraa umá keqtáá tímikaiye. wenaúma tabarááberaa umá wáiyé.

²¹ ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtuni waayúkama keyabiyepoaqtaa

22 ketáámá agaemá tirunóbáqá íma waínaqtaa árainmma tirummá améqtaa ketáái araaqtáma íwái-nokaraq tete umátuweqtaa maamin-áwááméq-yátáákáráq Áánûqtunopaq waaqókáq ko mánátae. aúyánámmá ámiqma wetê awé-í-yátááqá akoqnáá umá ógiqma wenôpaqa ko mánátae.

23 Áánûqtu itáíq-itaiq umá yabi ínîpoana wení árain-aimma yabíqma káonaunaboanataa íráqô-qtataaqa awé únna-yataaqa minnáyabataa ketáá yáqtoranatae.

24 ketáá wenaóna-wenaona umá yabíqma maéqtaa káqowa-kaqowamma kaayoné-yátááqá yiráátima yíwáqnaa íyábá íráqô-mayaima mayánátae.

25 yaímma-wayukama oníq umá íma mórabi yorupamá miráumaraa íma mánátae. uyátárai-nakoni kanaagómá waaqókáríq kéipoana aamá timá yokirétaa móra-akaq miráonatae.

ketáámá tirummá ámiqma akoqnáá ónátae.

26 ketáámá Áánûqtuni árain-aimma ítareqtaamanibo aati-aatimá kebó-yátáákáráq kúmiq-yataakaraq pááq éqtaama mórama agamá amé-wao-qtataakaa umá kúmiq-yataaqa matuwánîqtaba íma wáíye.

27 maaminnáyaba yuwé táaqa káinaq Áánûqtuni yainái-yátááríq éna wení namuro-wáyúkámá máqtemma anón-irabi kautínoe.

28 Mótetini kanaarác ámáan-aiko téna kaayarábi kaumo-wáímô tétamo móra-nakoma ámáamma aratínnama wemmá timá móra-akaq maréta ikáqtuwanoe.

móra-nakoma Mótetini ámáamma
mamá paábaq-paabaq ínatama íyaqa íameta
wemmá ikáqtuwanoe.

29 móra-nakoma Áánûqtuni áanikoma
márúte aménáápáq yuwáinatama
wení anónnáma uyátá-maqma anómma wániye.

Áánûqtuni anóná-anon-aiqtabama
áanikoni naaegómá maan-nákóní táwî-kumiqa
matukáitana

wemá iténa “pááqyan-awiqa yéna
anón-awiqa íkéyaiye” mirá téna
maamirán-áúyánáná kéitaiyo?

Áánûqtun Aágoni kaayoné-yátááqá
wemá timá agaebí mayákaraiyo?
maaminnáyaba túyánápi máráaro.

móra-nakoma Mótetini ámáan-aikoma araténa
anómma anónnáma mayánímanibo
maamin-nákóní anómma uyátá-maqma
táígon-anonnama yayániye.

30 min-nákómá tiráimma ketáá kéitaunatae. minná: “anónnáma ápéqa yimí-yátááqá ketí mayaímá wáíye. anónnáma yeqtí meyámmá yauwéqma yiménúne.” téna tiráíye: “uyátárai-nakoma wení waayúkama yainániye.” téna tiráíye. paá mái-Aanuqtu ayáápi yáqtorainaqtaama

31 minnáyaba ikatíqa ôriq umá ónátae.

ketirutáá Áánûqtukaq ámiqma yáqtoqma maígáae.

32 Íbaru-wayukao, keráwáqti naayó-qtátááqtabá túyánámmá ítáaro! mi táoqa Áánûqtuni ókómmá túyánápi tágaitana táigani-qtataaqtaba tíqtaba éq anómma tú-tiqtaba urááe.

33 yaímma-taoqa máqte-kayukati yúrapi mamá ító-umatiketa táwî-aimma timátiketa mamá táíq umátiketa ínômanibo yaímma-taoqa aarawaatê mimórai q umá yíwáqnaa íyábá yokaa urááe.

³⁴ keráwáqá tiruqtabá ánná-naupaq máiya-kayukama keráwáqá aónéra móra uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matúq-matuq umá mái-yataaqa umátokaae. miráipoata yeráwáqtí máqtemma maa-márábí wái-qtataaqa aúqmayetaa timuqá maqmá máqe-uraae.

³⁵ abo ikatíq íoro! anaaékaq anón-apeqa wániye.

³⁶ paá waqmá Áánûqtu wemô ínna-yataaqa minnámo máena-yataaqa paá mikáq yáqtoqma miráiq-miraiq oro. anaaékaq wemá timá akoqnáá umákai-qtataaqa keráwáqá mayánoe.

³⁷ Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

“pááqya-kanaama móra-nako kumónáe
tínna-nakoma kumíniye.

páátákáá kumíniye.

³⁸ ketí kateko-wáyúkámá yirukaráq
yúyánákáráq yiméta mánoe.

ááqibo yaímma ketí waayúkabikemmo
tinaaémo umátimetama

yeqtábámá íma timuqá maqyikánúne.”

téna Áánûqtun-auba-wannaabi mirá kétiye.

³⁹ ketáámá aamá íma ítáa-kayukaraa umá íma waéqma Áánûqtunopake aúyokonunatae. ímiye.
ketáámá itáiq-itaiq umá yabíqma máraananataa kuqtiwiráníqtaae.

11

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

¹ Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáiq-itaiq umá yabi-í-yátááqá minnáe. máqte-qtataaqa ketáámá Áánûqtukaq awé únnayaba íkáonauna-yataaqa ínîqtabataa awé kéunatae.

² naayóbáq-wáyúkámá Áánûqtuma matúq-matuq umá yabíyéwana Áánûqtu yeqtábámá yimuqá maqyíkaraiye.

³ matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq ketáámá kéitaune. Áánûqtu maa-márágáráq wíyôkaraq wenáanapo tarôq umákaiye. miráuma íbêqa káonauna-yataaqa kanaaráq itaa aónéwauna-yataaqnapo tarôq uráiyé.

Éboyaa Ínokiyaa Nóaa

⁴ matúq-matuq umá yabi-í-yátááqnápó Êbo agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. Êbo wení amí-yátáákómá Kááinani amí-yátáákómmá uyátáraiye. matúq-matuq umá yabíkáiqtataboana Áánûqtu wenáyábámá amuqá marákáraiye. Êbo wení kateko-ááíqtábámá wení Áánûqtu wenamáárîq amuqá marákaraiye. Êbo pukuráimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá ketáá túyánákáq taákaq makáunatae.

⁵ Ínoki wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waéqma káqoniq umá ípukuraiye. wemmá Áánûqtu múte awíq-mataipoana móra-nakoma abáá-imanibo íkaonaiye. Áánûqtuni aúba-wannaabi weqtábá Áánûqtu amuqá marakéna naayóbáq múte awíq-mataiye.

⁶ móra-nakoma wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá íma wáitana Áánûqtuma íma kanaaráq amuqá kémarakaiye. móra-nakoma Áánûqtunopaq wé íyábá kákaitana kaayaq-yátááqá Áánûqtuqtaba aúyánápí mayaígáae. minnáe. Áánûqtuma áraimma maéna Áánûqtu máqtemma weqtábá abáá íyana yeqtí ápéqa yimínata aúyánápí mayaígáae.

⁷ Áánûqtu Nóamma nói-qtataaqtaba pááq íniye timá ámikaiye. Nóaa matúq-matuq umá yabíkáiipoana Áánûqtuni watáama iténa wakáiyé. anón-unopi-kaare tarôq uráiyé. únópi-káárébi wemá wení aara-íyápótê uyábereta anó-nomma aúgípíke Áánûqtu yeráwáqá

yiwíkaiye. matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá Nóaa wenamáa máipoana maa-márábí-káyúkámá iyuwéna yawááq umá yíkaqtukaiye. Nóaa wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá weqtábá kateko-kánóré Áánûqtu tiráiyé.

Áabaraama

⁸ Áánûqtu Áabaraamma ááyaitana wemá watáama wakáiyé. wení naakumó yuwéna Áánûqtuma tin-áúgé-márúkáq uráiyé. Áánûqtu aúge-naakumo akoqnáá umá téna aménúne tiráipoana Áabaraama kóuráiyé. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waqmá náakaraq yamáune téna íma ítaráiyé.

⁹ min-áúgé-márúqá Áánûqtu téna aménúne tiráipaqa ko máqe-uráiyé. mikáq kárágáaqa máqe-uráiyé. Ááítekikaraq Yáakobogaraq owá-náúpáqá máqe-uráae. yenákámá mimórá akoqnáá árain-aimma Áánûqtu timá yíkaráiyé.

¹⁰ Áabaraani anó-maruqa Áánûqtu ámûraaq-aaikaraq matúq-matuq umá ámûraaq tarôq íniye.

¹¹ Térai Áabaraani ánáako araaqná kagéna iyápóma íma kanaaráq marákááwaniq énanibo Áánûqtu akoqnáá-arain-aimma timá-yikena iyápóma yiménúne tiráiyé. Áánûqtuni máqten-aimma Áabaraama aúyánápí ítaráiyé. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Áabaraama abóará ayúkáiyé.

¹² anónuqma kágipike min-iyápómá marákáráiyé. min-ánnábíké taígani Ibaru-wayukama pááq uráamma miráuma wíyókáá éta kegébaraa urááe.

¹³ Áabaraani ánnáma matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq pukurááe. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu árain-aikaraq akoqnáá umá timá yímikaitata mi-káyúkámá íma aónaraabo pááq ínîqtaba nékaq aónéta yimuqá makááe. yúyánápí téta: “kárágáaqa ya máunatae. pááqya-kanaama maa-márábí kémaunatae.” téta yúyánápí tirááe.

¹⁴ yemá mirá-káyúkámá yúyánápí téta yeqtí árai-maruqtaba abááíq-abaiq ommá íaonarae kéitaunatae.

¹⁵ yemá íma yeqtí naakumoyábámô yúyánámmá itétama yeqtí naakumóbáq yawwéqma kanaaráq uwínoe.

¹⁶ ááqibo uyátá-maqma-nakumoyaba abáá umá mayánéta Áánûqtuni márûkaa-nakumoe. yeqtábámá Áánûqtu íma agaé umáyikena téna yeqtí Áánûqtu máune. yeqtábá anó-maruqa yokaa-yokaa umá yíkaráiyé.

¹⁷⁻¹⁸ naayóbáqá Áánûqtu Áabaraama makaténa

wenáanikomma Ááíteki “ikámma agamá amé-wao-qtataakaa uwo”

titana Áabaraama wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá yokaa éna amíné uráiyé.

Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma

“Ááítekipikemma taíganin-anna-wayukama máqe-uráae” téna

Áabaraama timá ámikaimanibo

wemá yokaa-yokaa éna

wení iyápó ikámma

agamá amé-waonikaa umá amíné uráiyé.

¹⁹ aúyánápí téna “Áánûqtu ketáanikoma Ááíteki puínabike kanaaráq itó-íniye.” mimórá-aúyánámmá itáiqtaba Ááíteki pukáipike Áabaraama awíkaiye.

Ááítekiyaa Yáakoboyaa Yótêbi

²⁰ Yáakoboyaa Ítauqtaba wenaboámá Ááíteki akoqnáá-arain-aimma waaroqá timáyikena: “anaaékaqa yimuq-yatááqá maayáyóye.” téna timá yíkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yatááqpóana anaaékaqo pááq ínîqtaba kanaaraq timá yíkaraiye.

²¹ mimóráiq umá Yótêbi wenáanikorata Yáakoboma móra-mora waaroqá timá yímíqtuwena anaaékaq pukáiyé. wení uréire íyátáráq aagebéna Áánûqtukaq taígani íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba “tíkáiyé” tiráine. paá wení matúq-matuq umá yabi-í-yatááqpóana wenáanikoni kanaa-yúpáámá kanaaraq “tíkáiyé” timá yíkaraiye.

²² Yótêbi wemó wení puí-kánáá awaaráq itana Ítiráaeo-wayukayaba Íqtîbike yéta tiráiyé. miráuwó-maraauwo-aimma wení ayáátamma náarabi uqmá utáníqtaba tiráiyé. wení matúq-matuq umá yabi-í-yatááqpóana tiráine.

Móteti

²³ Mótetimo kaumo-wíyópi pááq itana wenanóboma wemmá yabírákaraae. yenáká yabíraketa aónáayamma kínna íráqôn-iyapoma máqe-uraipoana anómma yabíkái-nakoni áamáamma inaamaí-íyápómá máqtepaq yíkamini-waigoni áamáamma íma waqmá íma íkatíq urááye. yenákátí matúq-matuq umá yabi-í-yatáákáráq máqe-uraaye.

²⁴ Móteti múte anómo káurena wemá Péro Íqtîbi mi-márúkóní anó-naqa wení ayáámukoma Móteti wenáanini ítigáae téna áaqa íkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yatáákómá anómma aúkaiye.

²⁵ wemá íma kúmiq-yataakaraq kebó-yatáákáráq abáá éna awaaraq-yúpáámô amuq-yatáápímmá mániqtaba kéiyé. ímiye. Áánûqtuni waayúkate yeqtí yútikaraq ínîqtaba uyátá-maqma kákaiye.

²⁶ aúyánápi ítama Metáíyaqtabama agaémô éna uyátá-maqma Íqtîbi-marabi-qtataaqa íráqômma wáqe-uraiye. miráipoana Móteti wení anaaékaq ápéqtaba mayániye.

²⁷ wení matúq-matuq umá yabi-í-yatááqpóana Móteti Íqtîbipake koéna anómma yabíkái-nakoma áyáamma umákáiqtaba íma íkatíq uráiyé. íma ko yawwéqma íniye. Áánûqtumma wenamááriq aonarenaboana uráiyé.

²⁸ naayóbáqá Móteti kótai-kanaagoni aammá wení matúq-matuq umá yabi-í-yatáápi tiráiyé. Ítiráaeo-wayukama naaemá oqtaráq popoq umákaiyanama puí-káqtó-nákómá Áánûqtunopake yeqtí áqnáabaq-aanikomma íikaminiye.

²⁹ aaq íráqma-taoqa Ítiráaeo-wayukama anó-karogaro-nomma káqnáma kokoq umágitata matúq-matuq umá yabi-í-yatáákáráq aqtamá kóta-maqtuweta kówana yetinaae waqmá ommá Íqtîbi-wayukama aqtánáae temánibo nokómá mamá yawwáq-umaqtukaiye.

³⁰ Ítiráaeo-wayukati matúq-matuq umá yabi-í-yatááqpóana Yérikó-tíqa yawarápama kumá-uraiye. abapaké kaayaq-yúpáámá Ítiráaeo-wayukama yaútu-yautu umá uréire owana yawarápama kumá-uraiye.

³¹ móra-taoqa mórama aakaq-nóinímmá Aréaabi timá-yimi-kayukama Áánûqtuma íkewarai-kayukama yíwáqnaa umá yíkaraimanibo wení matúq-matuq umá yabi-í-yatááqtabábóana Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukama yetê íikakaae.

³² ókaraq ténú? Akítianiqtabama Pérakiqtabama Táámutoniqtabama Yépataaqtabama Tébitiqtabama Táámuyoqtabama aamá itaí-wáyúkáyátábá óq-wataagoni kanaamá íma wáiyé.

³³ taígani-marukaq ááíqa éta
yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yatááqpóana
ááíqtaba uyátáraae.
kateko-ámmá wakáápoata
Áánûqtuni íráqô-qtataaqa
wení akoqnáá-arain-aikaraq timá yímimma
yemmá matááe.

arááyakoni óyauqa aúyaqtuweta

³⁴ iramá putíqtuweta

waqtáámmá yigaibánôpikemma yiwíkaiye.

yemá aqnúníq umá máqe-uraamanibo

yemá akoqnáa-wayukama aúkááe.

akoqnáá umá kárágáaq-wayukati ááíq-wayukama

uyátáraae.

³⁵ matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana yaímma aaramá yeqtí pukáá-kayukama pukáápike

yauwéqma matááe. yaímma-wayukama yíkamoata pukááe. Áánûqtuma anaaéma umá améta

abo yeqtí namuro-wáyúkámá iyuwéta íkoinopoata yúyánápí téta puíyapike itó-uma matúq-

matuq umá mái-yataaqa uyátá-maqma mayánoe.

³⁶ yaímmama yimíqmíq-áímmá yeqtí namuromá

kéteqtaba matéta ánná matááe.

yaímmama ánná atáá-ataa umá

ánná-naupaq yíkaraae.

³⁷ káqomma óqtatama iyaabóma yíkameta

waqtáánápó yigaibamá ábákaa urááe.

tipi-típigoni áuwaratigaraq

mémegoni áuwaratigaraq kéyauteta

ánnábi kémaae-kayukama

yú-aiqa kémayaa-kayukama

otaammá kuyíkaraa-kayukama máqe-uraae.

³⁸ yemá mú mikákáá íráqô-kayukama

maa-márábi káyúkáráá íuraae.

kaqmáápakaraq anubakarácq uréire kéeta

muriánóbákárácq kekoq anóbákárácq

mipí yúwataae.

³⁹ abó! náaraq kanaawaq yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá wáqe uráiyô! ááqibo

Áánûqtuni íráqô-qtataaqa akoqnáá-arain-aimma tímá yímikaitata yemá ímataae.

⁴⁰ Áánûqtu káqon-augen-auyanamma keqtááyábámá mamá páaq uráipoana maami itaí-

wáyúkámá naayóbáqá kémaeta ketáágárácq mútûq páaq umá ánataginoe. Áánûqtuma

wenaúgen-auyanamma miráuma wáiyee.

12

Ítuma túyánámmá amétaa miráráá ketáá ónátae.

¹ ketáá nôraq kéuno? maami-ááráwáámô naayóbáqá máqe-uraama yeqtí áaimma

paá keqtáábácq ôriq umá taígani-kayukama ikúma yaútuma konnákáá kéoe. máqte-

qtataakogaraq wéyáwé umágitana kúmikogaraq yáqtoqma yatítínaraimma maami-qtátááqá

paábaq koíno. ketáái tíyaqa yáqtoqma akoqnáá éqta uyaatí-yátáápike kúmiqtabama

uyátáananataa páátákáá uyátá-maqma ónátae.

² Ítu Káríqtoqak túraqtaa karácqma arupú umá minnáyaba ónátae. ketáái matúq-matuq

umá yabi-í-yátáákón áaimma áaipakaraq aqtóbákárácq Ítuma máiyee. kaapaq-yámá yínipoana

íma ayúkuraiye. ímiye. Áánûqtuni amuq-yatááqá anaaékaq mayánipoana wemá kaapaq-

yárácq agaemá íyéna aúyánápí íitaraiye. íbêqa Áánûqtuni ayáánurapaq wemá maraq máiyee.

Áánûqtu ketáámá áyámma umátikenataa arupú-amma tiráátiraiqtaae.

³ itáaro. kúmiq-wayuka wemmá awáákéta aíqa mayámíkaamanibo Ítuma wení matúq-

matuq umá yabi-í-yátááqá Áánûqtutaba uyátá-maqma anómma ayúkaiye. Ítumma túyánápí

maréra aqnúníq éra íma yuwaaro!

⁴ keráwáqá kúmiqtaba ááiqa ománibo min-áíqtábámá keráwáqti naegómá íma kukáiyé.

⁵ Áánûqtu mamá timá akoqnáá ámiqma keráwáqá mi-kátáámá tiwikarâ? Áánûqtu nóinabi máqtemma wenáanimaaaqa maaminnáyaba timá tímikaiyo?

“ketáanimaaro,

uyátárai-nakoma táígoniq umátikena

yíkaniqtaba atéráaro!

emmá aáqa yoráinayaba

íma komá yamátuwe kóaa!

⁶ aúyánákáq itaao.

uyátárai-nakoma maa-káyúkámá

náayubi táígoniq uráamma

mamá arútáyikena

yeqtábá ôriq umá kákaiye.

máqtemma wenáanimaaaqa tebûqa yíminiye.”

téna tiráiyé.

⁷ keráwáqá yabíqma akoqnáá éra Áánûqtuma ayuwáiyana keráwáqtôpaq yíno. keráwáqti tú-tíqa wáitana Áánûqtu wenáanikokaa umá mamá kárutaiye. máqtemma yiboámá yeqti yáanima mamá kárutaiye.

⁸ móra-iyapogoma aboámá íma táígoniq uráamma arútáyikaraune ténama wemá árain-aanima íma máamanibo aguyáán-iyapoma máiyé.

⁹ itáaro! ketáái marabí-kétibótáá ketáámá táígoniq únnayabataa mamá kárutatikaawaqtaa yeqtiwíqa múte kéyayunatae. aágoni aboámá wenaménáápáq uyátá-maqma ôriq umá mánátae. abo wenôpake matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaunatae.

¹⁰ paá pááqya-kanaama keráwáqti marabí-kétibótáá táígoniq únnayabataa mamá kárutatiketa yetáákaqa katekoîq kéoe. áaqibo Áánûqtu ketáái íráqô-qtataaqtaba tíwáqnaa umáe kéuiye. wení aokaq kateko-yátááqá keqtaáyátábá akáinana yainániipoana wemá keqtaámá táígoniq umátikenataa mamá kárutatikae.

¹¹ ketibótáá táígoniq umátikenataa mamá arútátikanipoaqtaa mi-kánáaráqá timuqá íkémarauatae. áaqibo anaaékaq arútáyikai-kayukama kaayoné-ápéqá mayéta yetí kanaaraqá kateko umá mánoe.

ketáá tiyáátama kumá akoqnáá ónátae.

¹² keráwáqti tiyáámma akáginaq múte arútáaro! keráwáqti tiraayumá yátaginaq akoqnáá oro!

¹³ aammá arupú umá oro. miráinata waayúkama yiraayumá yátagina-yuma aapaké íma waeránómanibo mamá atóbanoe.

¹⁴ máqte-kayukate kaayoné-yátááqá abáá oro. kateko-wáyúkámá mamá ayúboro. kaayoné-yátáákáráq kateko-yátáákáráq maaminnâ iyoreq uyátárai-nakoma íma kanaaráq aónanoe.

¹⁵ móra-nakoma Áánûqtuni íráqô-qtataapike waékiyabama atéráaro! móra-nakoma ikaaq-ánáyúkáá waayúkabi uwaaq-yátááqá mamá ayubíyábá atéráaro!

¹⁶ Étáu pááqyan-aawaqa mamé iréna wení áqnáekoni waaroqá aboánôpake máqtepaq meyánîq uráiyé. Íbaru-wayukao, keráwáqti áqnáekoni waaroqá Áánûqtunopake pááqya-qtataaqtaba íma wanamí-kenami oro. Étáu uráinikaa íoro.

¹⁷ túyánámmá itáaro. anaaékaq Étáu wenábóání waaroqá móragaraq akárainanibo wenaboámá káubiq éna íamikaiye. wemá miráiqtaba íma kanaaraq waéqma íbiqá ôriq umá yaráimanibo áqnáekoni waaroqá íma kanaaráq matáiyé.

ketáámá íráqôn-anubaqa áwîqa Tááíoni yaayáqinoe.

¹⁸ keráwáqá ánekuqma Tááíoni-anubaq Ítiráaeo-wayukaraa íma ya áíkutaee. aokaq-ánúbóata waayúkama íanekuinoe. Tááíoni-anubaq iragáráq kumayukómá aabutámmá auréna tutúwáá aqa yéna abotáyákáráq

¹⁹ wíyonaaraa-aagaraq móraiqtaba téta íma ya áíkutaee. mi táoqa waayúkama wíyon-aama kéiteta ókaraq íma itaí-yááqá yawíkáiye.

²⁰ móra-aimma yé ítaraama mirá-uraiye: “móra-nakobi wáíwaakoma min-ánúráq ánekuiyama máqtemma óqtatanapo iyaabóma yíkamonatae.” téna min-áímmá tiráíye. min-áíqtábá waayúka yáaqa ôriq umá karááe.

²¹ mi yáaqa kái-yátááqá aónaawana Móteti tiráíye: “kegáráq táaqa kaitaqá ateqte kéune.” téna Móteti tiráíye. íbêqa miraráá íyábá íma yagáíkuyoe.

²² ááqibo ítáaro. mi-máqté-qtátááqtábá íma ya áíkutaee. Tááíoni-anubaq paá mái-Aanuqtuma wení márúkaqa wení Yérútáárebaqa taígani-taigani kaqtó-wayukagaraq yorupamá minnýaba Tááíoni-anubaq yimuq-yatáápíké ya áíkutaee.

²³ Áánûqtuni márúkaqa agamaréna yepáq yorupamá áíkugowana Áánûqtu máqte-kayukati yainai-náqá wenôpaqa ya áícuteta áqnáaema kateko-wáyúkámá mútúq pááq umá kánateta yetôpaqa ya áíkutaee.

²⁴ Ítuma aúkáapi-naqa aúgemma anóná-anon-aiqtaba akoqnáá umá tirái-nakoma wenôpaqa ya áícuteta wení naægómá popoq umá naaeráq ya áíkutaee. Ítuma wení naægón áaikoma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa tiwíqmenataa Êboni naægómá kótámakuraiye.

ketáá ateránatae.

²⁵ aamá tínna-nako tinn-aimma íkéite-keite íoro. min-nákómá wenáagaraq maa-marábí-káyúkáyábá

Áánûqtuma timáyikena yaímma wemmá

íkéite-ikeite umá máeta íbekuraae.

miráítata móra aamá tínna-nakoma

Áánûqtuni márúpake tinn-aimma íkéite-ikeite umá

uyátá-maqma ókaraq íbékonunatae.

²⁶ naayóbáqá wemá téna wenáagoma maramá waráá-waraa uráimanibo íbêqa óqa akoqnáá árain-aimma tiráíye. minná: “paá íma maramá waraa ónúnamanibo maa-marágáráq yanáá-márúkáráq kímora-taoqa waráá-waraa ónúne.” téna tiráíye.

²⁷ kímora-taoqa miráuma tiráátiraiqtuae. minná paá máqtemma tarôq urái-qtataaqa waráá-waraa umá aweqtánimanibo tébakaq íaonaraa-qtataaqa paá wánoe.

²⁸⁻²⁹ aúge-maruqa keqtáá tiména íma kanaarác waráá-waraa ínipoaqtaa minnýaba “tikáiye” tenúnatae. “tikáiye” Áánûqtukaq tinnaiq ónátae. ketáaikotaa wemá akáinaiq ónátae. ketáái Áánûqtuma anón-iraraa umá máqtemma táigo-qtataaqa kánimma miraráá máíye. abo wenáwîqa múte yaaguyabéqtaa kaayoné umá maéqtaa nunamummá ténátae.

13

túnabakaa umá tikáinaiq umá máero.

¹ Ítu Káríqtokaq túnabakaa umá tikáinaiq umá aati-aati máero.

² túyánámmá ítama kárágáaq-wayukama íráqôníq umá naaópaq yíkáaro. yaímmama maamirámmá íyamma íma ítareta kaqtó-wayukama Áánûqtunopake yíyamma mirá-inoe.

³ ánná-naupaq-wayukama keráwáqá yeqtí aúkáapikaa máerá yemmá túyánámmá ítáaro. yútiq-wayukagaraq karí-wáyúkágáráq yeqtí aúkáapikaa máerá túyánámmá ítáaro.

⁴ ye-áúkákáq máqtemma mamá kanaa ónátae. ánáakogaraq awaikógáráq weqtábá-weqtaba yabíqma matúq-matuq umá ónátae. anu-ánû uréire étamo ye-áúkákô yainéta íyamma ápéqa anaaékaq Áánûqtu yimíniye.

móneqtabama páaqyan-awiqa yamámiyo. keráwáqtí máqte-qtataaqa kenamááriq yimuq-yatáápi máaro. aanibo téna Áánûqtu timá tímikaiqtaae: “kenamáaraq íma tiyuwánúne.” téna timá tímikaiye.

⁵ missing?

⁶ ketáá árain-arutaa maéta ténátae:
 “uyátárai-nakoma kemmá tíwáqnaa í-naré.
 ké íma ikatíq ónúne.
 marabí-káyúkámá keqtábá
 nôraq kanaaráq umátikano?”
 téqtaa tenúnatae.

naayóbáqá anó-kayukati yáaimma waránátae.

⁷ naayóbáqá anó-kayukama Áánûqtuni watáama timá tímikaama minnáyaba túyánámma ítáaro. náaraq umá máeta puyéta uráánabiyo yauwéqma túyánámma itéra yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá mimórai q umá oro.

⁸ énaikaraq íbêkaraq matúq-matuq umá Ítu Káríqto mimórai q umá maíye.

⁹ ókon-okomma yirááti-yataakaraq káqo-kayukati yirááti-yataakaraq kateko-ápíké íma yuwáiyana tíwíqma áwabaqa tikaíno. Áánûqtuni íraqô-qtataaqnapo ketáái timammá akoqnáá umá páaq-umaginoe. wenámáakoni íraqô-qtataaaqnapo uyátá-maqma íraqôni q kéibo aáwakon-aimma ímiye. ámáamma aáwakoni ámáamma waayúkama íma yíwáqnaa kéíye.

áme-wao-qtataaqtaba Áánûqtu kákaiye.

¹⁰ anó-monoq-wayukama naayóbáq agamá amé-wao-qtataaqa owá-náúpáqá amí-yááréráqá matáámanibo aúgemma amé-wao-qtataaqa íma kanaaráq mayánoe.

¹¹ mú mikákáá anó-monoq-nakoma waiwaakoni naaemá aokaq naaúnurapaq Áánûqtunopaqa máqe-uraimma mamá uyábékema kúmiqtabama agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. áaqibo waiwaakoni aúma máápaqa kuru aaumépaq agatááe.

¹² miráuraaniq umá Ítuma wegáráq máápaqa kuru aaumépaq púitana wení naaenápó waayúkati kúmiqa maqtukáíye.

¹³ wemá miráurainiq umá íbêqa matáin-agaema wegáráq ketáámá Íbaru-wayukati kuru aaumépaq wemmá wáqma ko mayánátae.

¹⁴ ketáái árain-ano-maruqa maa-márabí íma wáíye. Áánûqtuni kateko-márúqá yínîqtaba awé umá máunatae.

¹⁵ aati-aatimá amé-wao-qtataakaa umá ketáá timuqá maréqtaa Ítuqtabama wenáwîqa múte yamá Áánûqtukaq ténátae. aati-aatimá Ítun áwîkaq tóyaupike “tíkáíye” ténátae.

¹⁶ íraqôni q íyábá ítiwikaaro! wenáwaqnaa-wenawaqnaa íyábá ítiwikaaro! miráráá umá amé-wao-qtataaqtaba Áánûqtuma kákaiye.

¹⁷ keráwáqtí anó-kayukati aammá wáráaro! yeráwáqá nóiqtababi tíyaniq oro. anaaékaqa yeqtí mayaímá máqte-qtataariq urááqtaba Áánûqtukaq timá-amenatae. miráipoana aati-aatimá keráwáqtí timakómá yabíkáíye. keráwáqá waráiyana yimuq-yatáápi yabítikanoe. íma waráiyana tirummá íyéta íyabítikanoe.

nunamummá tíwáqnaa-tiwanaae.

¹⁸ keqtááyábá nunamummá tíq-tiq oro. ketáái túyánámma Áánûqtukaq arupúma umá wáiyaba kéitaunatae. máqte-tupaama kateko-yátááqá tíkainai q ónúnatae.

¹⁹ mi-qtátááqá akoqnáá umá mirá-oro téna miráiyataba awaraq-kánáábí kemmá Áánûqtu móragaraq keráwáqtôpaq wakútikaniye.

²⁰ ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káríqtoma Áánûqtu wemmá pukáipike itó-umakaraiye. Ítuma tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqa ááyena wé pukáitababoana Áánûqtuni anóná-anon-aimma matúq-matuq umá umánataqtukaiye. kaayoné-yátááqtábá Áánûqtu máena

²¹ máqtemma íráqô-qtataaqa wení aúyánáqtábá íyamma kanaaráq timíniye. Áánûqtu Ítu Káríqtonapo keqtáábímá máqtemma íráqô-qtataaqa akáinaiq íniye. Ítu Káríqtokaq Áánûqtuni tágama-yataaqa matúq-matuq umá wáiyé. miráuma waíno.

yaímma-aqto-aíne.

²² ketúnabaro, maamin-áípíké akoqnáama mamá awé umá ítama oro. maamin-áúbá agatáuna íma ayáqtááq-aubae.

²³ kemá timá-timenaa kéune. ketáái tîbâqa Tímoti ánná-naupake ayúbákaawana abo awaaraq-kánáábí yínakama ketê máinaqa keráwáqá ko timónayuye.

²⁴ keráwáqtí anó-kayukagaraq Áánûqtuni waayúkagaraq yeráwáqá ketí watáa yímero. Ítari-wayukama keráwáqá yetáama timá tíkaraae.

²⁵ Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa keráwáqtê waíno!

Yêmiti

¹ min-áúbá-wánnáámá kemá Yêmitima Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni mayái-nákómá agatáune. Áánûqtuni Ítiráaeo-wayukama máqte-marabaqa wéyáwé umá máa-kayukayopaq kágayaune.

² ketíbâqawaaraa-kayukao, káqo-kaqon-ummaa-yataaqa keráwáqtôpaq paá umátikainaq abo keráwáqá paá yaákama máero. maamin-úmmáá-yátááqá keráwáqtôpaq ínama keráwáqá uyátárai-nakon-aama yáqtoqma akoqnáá éqa miraráá íyana keráwáqtí tirukómá uyátá-maqma akoqnáá aurániye. minnýyaba áqa káonaae.

³ missing?

⁴ keráwáqá yáqtotukeq keráwáqtí íráqôn-aaimma uyátá-maqma anóniq ínaqa móra íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba íma ayawáá yánoe.

⁵ keráwáqá ké móra-nakoma akoqnáá umá íráqôn-auyanaqtabamo kéenama Áánûqtukaq ítama aónáínana wemmá amíniye. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike amuqá maqmá keráwáqá máqtemma timínéna kéiyé.

⁶ keráwáqá minnýyabamo ítama káoneqa íma kaayaq-túyánámmá itéraq tînômanibo paá wekáq tirummá áméro. waayúkama kaayaq-yúyánámmá únómmá uwáágoma awekarááq iníkáá umá mi-káyúkámá mááe.

⁷ miraráá káyúkámá kaayaq-yúyánámmá wáina-yuma yemá uyátárai-nakonopake íma móra-yataaqa mayánoe.

⁸ ímiye. yemá paá aati-aatimá yíkái-qtataaqtataba íma kéitaae.

⁹ móra-nakoma íma oótamma makáina-nakomma Áánûqtuma wení aúyánámmá wekáq kémaraiipoana min-áwáyóq-nákómá kanaaráq amuq-yatááqá mániye.

¹⁰ Áánûqtuma móra oótamma makái-nakomma wenáwîqa mé kumínanama minnýyabama anaaékaq wemá amuqá marániye. taákaq máráaro. oótamma aati-aatimá íma wániye. ímiye. wíráati-yataakoma ayákama púnikaa umá oótamma paá naaenómá augéna kabiráginiye.

¹¹ aabaúma kéutena aaqá kégautowana áápepaaqa kokoq umá kááyakena wíráati-yataakon arammá popoq marabí kéiyé. mirá kéitanama íma íráqô-qtataaqa pááq umá wániye. móraiq umá min-nákómá taíbaq-otamma makáina-nakoma wení oótaqtataba kéinana páátákáá wenaúwaraimma ánataginiye.

¹² ummaa-yátááqô móra-nakokaq yínnama wemmá íma uyátainanama wenarukómá íráqôniq íniye. uyátárai-nakon áaimma miráuma yáqtoqma akoqnáá énama anaaékaq amuq-yatááqá mayániye. min-ámúq-yátááqtabá uyátárai-nakoma akoqnáá umá tiráiyé: “mí-káyúkámá keqtábá yíkáina-wayukama amuq-yatááqá yiménúne.” téna tiráiyé.

¹³ yaímma makatí-yátááqá keráwáqtôpaq yínaqa túyánápímmá maará umá ítero: “maami-mákátí-yátááqá Áánûqtuma timákaitana iráiyé:” téqa ítero. máqte-kayukama Áánûqtumma íma kanaaráq makatíyana Áánûqtuma aati-aatimá máqtemma íma kémakatiye.

¹⁴ móra-nakomma makátimma wení táwî-auyanakoma wemmá kéyabitiye.

¹⁵ táwî-yuyanakoma yemmá yabítinata kúmiq-yataariq pááq ínoe. abo yeqtí kúmiq-yataariq étama puínoe.

¹⁶ ketí tikái-tibaqawaaraa-kayukao, táwî-auyanamma ayuwáiyana keráwáqá makatíniye.

¹⁷ máqten-iraqo-qtataaqa máqten-amuq-yataakaraq Áánûqtunopake keqtááyôpaq kéiyé. Áánûqtuma wemá ókóní áaine. miráimanibo aabaúráá wíyokaa íma máiyé. aabaúgógaráq wíyokogaraq yenákámá yáutu-yautu kéoyapoata máqten-imamma waéqma kéyautoe. miráimanibo Áánûqtu íma waékaipoana wení ópí móra-amamma íma wáiyé.

18 Áánûqtuma keqtaáyábá wení iyápó-annaraa ígáae téna wení árain-aimma tímikaiqtae. wení máqte-annabike ketáámá áqnáae-iyapo-annaraa umá máunatae.

19 tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, maan-áímmá taákaq máráaro. keráwáqá máqtemma aati-aatimá watáayaba itéraq yokaa oro. miráimanibo keráwáqti táama kéteqa áqnáabaqa túyánápí itéq tero. íma páátákáá tíyamma oro.

20 keráwáqá tíyamma máyáama íma Áánûqtuni aammá kéwaraae.

21 keráwáqti táwî-aaimma paábaqtae iyaabótúwáaro. keráwáqá kenamáárîq Áánûqtuni aménáápáq maréraq mi-kátáámá wemá keqtirupi márâin-aimma wáráaro. maamirán-áínápó Áánûqtuma keráwáqti tirun-íyápógómmá awiráinana ípuiniye.

22 keráwáqá Áánûqtun-aama íma paá taáqnapo itánômanibo yaaguyaqmá nóinabi tinnaiq oro.

23 náawabi Áánûqtun-aama iténa ímo miráinama wemá kaapópíké wenóíqa aónainikaa íniye.

24 wenóíqo aónatuwena koénama wenóíqtabama aónaimma awikátukaiye.

25 aá ítarai-nakoma Áánûqtun ámáan-aimma aónaimma minná íráqô-kaapore. maamirán-ámáan-áímmá wenamáa túyawaa tuqmá-yátáaqá kétimiqtae. máqtemma aá itáa-wayukama Áánûqtun ámáan-aimma kéwaraae. yeráwáqá nóinabi itáama íma keyuwikaae. yeráwáqá aati-aatimá aanaúramma waqmá mirá kéopoata yemá máqte-qtataariqo kétéama yimuqá kémaraae.

26 móra-nakoma wenaúyánápí téna “kemá Áánûqtuni aammá kéwaraune” timánibo wenamáábíma íma kawáá ená wemá wetábá kaaqaari-áímmá kétéye. wenaúyánákómá Áánûqtuqtaba íma arupú kéíye.

27 arupú-auyanamma Áánûqtuqtaba minnae. keqtoq-íníkaráq iyápógaraq yetínóbo pukáiyamma yíwáqnaa oro. abo keráwáqá táwî-aaiqtaba nékaq máero.

2

1 ketíbâqawaaraa-kayukao, Ítu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. wemá tágama-yataaqa ógikai-nakoe. keráwáqá oótamma makáa-kayukayaba íráqôniq kéumayikaamanibo áwáyoq-wayukayaba tinaaémma kéumayikeq ommá táwî-aaimma paá kéoe.

2 itáaro. móra-nakoma keráwáqá áíkuma máan-aukaapimma íráqôn-unakaqtogaraq wíráati-yataakaraq maréna kéinana móra-nakoma yakáq-yakaq-unakaqtoma maréna kéinaqa

3 máka-nakama mórai q íráqôniq paá umayíkáaro. keráwáqá oótamma makáin-naqtabama téq “emá maan-íráqôn-ábíqtátáráq maráq mááo” itéraq ániibo áwáyoq-naqtabama “emá merapáq itó-uma mááo” abo “marabí maráq mááo” téraq ítero.

4 keráwáqá maamirán-áímmá téq oweqa keqtúyánápíké táwî-aaimma keyainaae.

5 ketíbâqawaaraa-kayukao, itáaro. oótamma íma makáa-kayukama Áánûqtuma “íráqô-meyamma yiménúne” téna tiráíye. wení yabíkái-marupaq yeqtí yíwîqa máikaae téna minnáyaba máqtemma wekáq yirummá ámê-kayukama wemá akoqnáá umá timá yímikaiye.

6 miráimanibo keráwáqá oótamma íma makáa-kayukayaba tinaaémma kéoe. itáaro. nói-kayukawaq keráwáqá táígomma umátiketawaq tiwíqmeta túbimma maránô? yemá oótamma makáa-kayukae.

7 yemá Ítu Káríqtoni íráqôn-awiqtaba táwî-aimma kéte-kayukae.

8 keráwáre maamin-ámáan-áímmá tirummá amíyátábá Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáimma keráwáqá maamin-áímmá wáráaro. mirá téna “keráwáqá ketábáráá tíkáiniq umá káqo-kayukayaba tikáino.” téna kétéye.

9 keráwáqá oótamma makáiya-kayukama yetíwîqa múte keyauyeq áwáyoq-wayukati yíwîqa íma múte yaúyomma keráwáqá kúmiq-yataariq kéoe.

10 náawabi kímora-amaan-aimma akátínnama wemá otaammá kéguye.

11 Áánûqtu téna “kumari-áímmá íma tarôq oro” wemá ókaraq téna “waayúkama íma yíkamma púyôro” téna tiráíye. abo íma kumari-áímmá éqo waayúkama yíkamma púyômma Áánûqtun-aurakaq tigaemá kéíye. kímora ámáan-aimma íma waráanayataboia Áánûqtun ámáan-aimma emá akátaane.

12 min-ámáán-áímmá káqo-kayukayaba tirummá amíyanama min-ámáán-áíkkómá timátikainaqtaa túwawaaq tuqmá Áánûqtun-aurakaq tigaemá íma éqtaa kónunatae. keráwáqtí máqten-aimma tíyakaraq máqte-qtataariq o-káráq min-ámáán-áímmá wáráaro. anaaékaq Áánûqtu min-ámáán-áíkkáq keráwáqá yainániye.

13 keráwáqá káqo-kayukama íma paru umáyikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá wení paru-yátáápkémmá ítiminiye. miráimanibo keráwáqá káqo-kayukama paru umáyikaiyanama Áánûqtuma wení paru-yátáápké mirá-umatikaniye.

14 tîbâqawaaraa-kayukao, ketáámá paá tóyaukaken-aimma téqtaa “ketáá Ítukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae.” téqtaa kêtunataamanibo ketáámá nóinnabi wemá tiníq ítaa únnama ketáái wataama íma arupú-áiné.

15 yaímma keqtiwaráánábi keqtinaanoráánábi Ítukaq yirummá amíya-kayukama yeqtí unáákáqtôaa yeqtí aáwakaraq íma wáinaqa

16 maamin-áímmá téraq “keráwáqá tíyaqa yaáka máero. tú yawááq umá kokoq í-únákáqtó kúberera íráqôniq umá aáwaga naaro” téraq mirán-áímmá íma timá yíkáaro. maamirán-áímmô kétemma íma yíwáqnaa kéoe.

17 keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma mórai q kéíye. keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma káqo-kayukayaba íma éta paátataakaa wáíye.

18 yaímma keráwápké téta “emá itáíq-itaiq í-ááímmá mayáanaq kemá káqo-kayukayaba íráqô-qtataariq kéune” téta tínoe. kemá Yêmitima yawwéqma tenúne: “móra-nakoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá wáinama káqo-kayukayaba íráqô-qtataaqa ínnama wení itáíq-itaiq í-ááímmá ketáámá káonaunatae.

19 keráwáqá téq “Áánûqtuma wemá wenamá árai-manikoma máíye” temmá kéte. árain-aimanibo waátáikogaraq mimóra-áímmá ítama ikatíq umá aqtete kéoe.

20 aîbôq-wayukao, keráwáqá kêtimonaune. itáíq-itaiq kéomanibo minnýaba íma éta keráwáqtí itáíq-itaiq-yataaqa paátataakaa kéíye.

21 maamin-kátáámá taákaq máráaro. naayóbáqá ketáái títaubikoma Áabaraama Áánûqtumma amuqá amígáae téna wemá Áánûqtu timá-amin-aimma mirá-uraine. minnáe. wenáanikoma áwíqa Ááíteki wemmá óqta-taareraq wayakéna ikamínéna itana Áánûqtu téna “aaqáo” tiráíne. Áabaraama miraráá uráiqtababoana Áánûqtun-aurakaq arupú uráíye.

22 keráwáqá kéitao? Áabaraama itáíq-itaiq uráiqtababoana Áánûqtuma timá-amin-aimma mirá-uraiye. Áabaraama wemá minnýaba uráiqtababoqtaa ketáámá téqtaa “Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa anómma máqe-uraiye.” téqtaa kétaunatae.

23 miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi maará kétiye:

“Áabaraama Áánûqtun-aama itáíq-itaiq umá ítaraipoana

Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uraiye.

abo weqtábámá ‘Áánûqtuni aanábóé’ tirááe.”

mirá téna Áánûqtuni a*ba-wannaabi kétiye.

24 miráitana móra-nakoma paá óyauk*ke téna “kemá Ítukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtorane” ténama Áánûqtun-aurakaq wemá íma kateko-naré. ímiye. min-n*kómá Áánûqtun-aama timá-amin-aimma mirá kéenama wemá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré.

25 mórai q umá naayóbáqá mórama aakaq-nóíníqtábá wenáwíqa Aréaabie. maami-Y*qtááéó-íníkkómá min Ítiráaeo-kaqto-wayukama Yótua timáyíkái-kayukama yemmá maan-íníkkómá yíwáqnaa uráíye. yemmá káqon-amma yiráátitata min-ámmá waráiyata yeqtí

namu*o-wáyúkámá íma yibáá éta yíkaminoe. min-íníkomá aakabá yáutu-yautu-inimma máqe-uraimaniboa wemá Yótuani timáyíkái-kayukama yeqtí namuro-wáyúkábíké nékaq mayuwénaboana Áánûqtun-aurakaq wemá kateko-ínímmá aúká*ye.

²⁶ itáaro. aúgoma aáma íma wáinanama aráákagurain-*ue. móraiq umá itáíq-itaiq o-káyúkámá káqo-kayukayaba *áqôniq íumayikaama yeqtí itáíq-itaiq-yataaqa arááq-yuraa *áíye.

3

¹ ketíbâqawaaraa-kayukao, netuqyaammá keráwápíkémhá aúba yirááti-wayukama íma aúráaro. Áánûqtu aúba yirááti-wayukama pááqya-paru-yataakaraq yainániye.

² itáaro. máqte-kayukataa nóinabi téqtaa túnnayaba íkarutaunatae. ketáá itaa arútánama ketáái kateko-yát*áqá ánataginimanibo ketáámá máqtemma ketáái kateko-yátááqá únnayabataama íkánatagiye. móra-nakoma wení kateko-yátááqá ánataginana wenaúyawaakoma máqten-aayapaq arupú umá yabi íniye.

³ ketáámá oótima yabi ténátaama wení óyaupi akoqñáá-annama (téini) kégumaraunatae. mirá únnayabatama wíinna-ayapaq ketáá yabi tenanataá min-ánón-ótímá wíkáae téqtaa kéunatae.

⁴ ketáámá anón-unopi-kaarema yabi ténátaama móra-nakoma áwíqme wí-yátáráq kéyaqtoraiye. uwááma kéyoraitanamanibo mi-tátánápó móra-nakoma nopí-káárémá wíinna-ayapaq wíkáae téna miráitana kéwiye.

⁵ móraiq umá amáábíyataba wáíye. pááqyamma wáimanibo netuq-áímmá kégarena ketútaa múte kéyuiye. miráipoaq keráwápíkémhá netuqyaammá yirááti-wayukama íauraaro. itáaro. pááqyan-autamma ínna-waigoma máqte-karaamma kanaaráq kamá íqtubíniye.

⁶ timáábígoma miráuma iraráá kéíye. káqo-kaqo-tai-aimma kanaaráq tíniye. timáábígotaama táí-aimma kétitanama máqte-tugotaa táwíq umákena ketáái íráqôn-aaimma mamá táwî-tawaa umátuwaigaae téna mirá kéíye. min-íramá timáábígotai táí-aimma Tááqtaanopake kéíye.

⁷ abááq-wámmá waayúkama kanaaráq awíma kaayoné umáyikanoe. numagáráq abááq-wákáráq táiwakaraq noyáákaraq máqtemma awíma kaayoné kéoe.

⁸ miráimanibo máqte-kayukama amáábíma íma kanaaráq awíma kaayoné umákanoe. ketáái yabi í-yátááqá aménáápáqá íma máitana táwî-yataakoma uwaatagáákáá-qtátááqá ógikaiye.

⁹ ketáái timáábínapo ketibotáá uyátárai-nakon-awiqa ketáámá múte kéyauyeqtaa ketáái timáábínapo káqo-kayukama yiwéqñéqtaa kéunataama yemmá keqtááráá umá Áánûqtu wetábá wekáá umá tarôq uráíye.

¹⁰ mimórá-tóyáúpíkétáá íráqôn-aikaraqa táwî-aikaraq kétunataamanibo miraráátáá únnataama táwî-aaine.

¹¹ ketíbâqawaayuo, poqnokómá non-úrákógáráq únókógáráq mi-mórábíké íkégumiye. ímiye.

¹² móraiq umá ina-yágó íma eqá káyubiye. túti-annagoma íma konnóqa káyubiye. ímiye. unókómá íma non-úrámhá káyubiye. móraiq umá mimórá tóyáúpíké íráqôn-aikaraq táwî-aikaraq kétunataamanibo táwî-aaine. miráipoaq netuqyaammá keráwápíkémhá yirááti-wayukama íma aúráaro.

¹³ móra itai-nákómá wení íráqôn-aaimma tiráátínaqtaa kanaaráq aónanunatae. wemá óq-wayukati aménáápáqá máena wenaúma íma múte yauyénamanibo wení mayaímá íráqôniq kéitaqtaa ketáámá káonaunatae.

¹⁴ keráwáqô, keráwáqtí tíyaqnoabaqa táí-tiyamma kémaraao? keráwáqá kárún-ainaq te-káyúkáwáq kémaeyo? aúyabayaba-wayukawaq kémaeyo? keráwáqá mirámô kéeq oweqa keráwáqtábá téq “kemá aá ítarauna-naqune” ítero. maamin-áímmá kaaqaari-áiné.

¹⁵ maamin-áímmá Áánûqtunopake íma kégumimanibo maa-márábíké paá kéíye. Tááqtaayaa táí-aagonopake kéíye.

16 waayúkama yetíwîqa mamá anóniq íkáae téta kárún-aaimmo kététa abo unítíqa tíyanama káqo-kaqomma táwî-aaimma pááq íniye.

17 miráimanibo itaí-yátááqá Áánûqtunopakemma minnáe. mútûqa íráqôniq umá wáena táigokaraq íma wáíye. min-ítaí-yátááqá kaayonégáráq parugáráq wáíye. aamá ítama akoqnáá kéíye. máqte-kayukama íráqôniq kéumyikena arupú keena íma kaayaq-óyáúríq kéíye. Áánûqtuni itaí-yátáákómá miráráá kéíye.

18 mi-káyúkámá kaayonégáráq kémaeta yeqtí kaayoné-yátáákómá wéyáwé ínata kaayoné-yátáákóní arammá waayúkama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkáe.

4

1 ááikaraq unítíq-aikaraq náakakenaq kéíyo? keqtirunóbáké kéíye. mi-qtátááqá keqtúgoma tíkáimma keqtúyánámmá keyabitenapoana keqtirunóbáqá aati-aatimá ááíqa kéíye.

2 keráwáqá maami-qtátááqtábá kétikaimanibo íma kanaaráq mayánôpoaq keráwáqá waayúkama yikamiyataba yokaa kéoe. káqo-kayukati taitawaa-yataaqtaba keráwáqá túrananna káámanibo íma mayépoaq unítíq-aimma kéteq ááíqa kéoe. itáaro. keráwáqá Áánûqtukaq íma ítama káonepoaq keráwáqá tíkái-qtataaqa íkemayaae.

3 keráwáqtí táwî-tuyanakake Áánûqtukaq ítama káoneqa keráwáqá íma wenôpake mayánoe. keráwáqá kenamáa keráwáqtábá máqte-qtataaqa ítama káonaae.

4 waayúkao, itáíq-itaiq-yataaqa íma kéyaqtoraae. maa-márábí-qtátáákóní aanábómá máeq Áánûqtuni namuro-wáyúkámá mááe. móra-nakoma téna “kemá maa-márábí-qtátááqá kétikaiye” tinnama aati-aatimá mirá kétena wemá Áánûqtuni namuro-náqá káukiye.

5 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye: “Áánûqtuni Aágoma keqtáábí makáimma wemá miráuma kárún-aimma tin-nákóráá uráíye.” téna íma paátataakaan-aíne.

6 miráimanibo Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike akoqnáá umá timá tímikaiqtaae. wení aúba-wannaabi mirá téna kétiye:

“yetúma múte yaúyo-kayukama

Áánûqtuma yemmá waéqma yinaaéma kéumayikenamanibo

yetúma íma múte yaúyo-kayukaraq

wení íráqô-qtataapike kéyimiye.”

téna kétiye.

7 miráipoaq keráwáqá kenamáárîq Áánûqtun aménáápáq maréq wenáama wáráaro. Tááqtaamma awéqtáiyana keráwáqtôpake péqmarena paábaq uyaa timáginiye.

8 Áánûqtunopaq waaqókáq íyanama wemá keráwáqtôpaq waaqókáq yíniye. keráwáqá kúmiq-yataariqo kéeqa paábaq tinaaéma umáméro.

9 keráwáqtí kúmiqtaba íma timuqá maréqanibo paá ummaa-tírúkáráq máero. minnáyaba íma wíráa ínômanibo tiruqtábá oro.

10 uyátárai-nakoni aménáápáq maíyana wemá keráwáqá múte yauyíniye.

11 ketíbâqawaaraa-kayukao, keíyáá móra-mora-yuma móra-mora-yute táwî-aimma yeqtábá ítero. náawabi wenábâqawaaraa-naqa keyainenama táwî-aimma weqtábá tinnana wemá Áánûqtun amáan-aimma keyainenama táwî-aimma weqtábá kétiye. wemá amáan-aimma keyainenama wemá téna “kemá amáan-aikoma uyátáraune.” téna kétiye.

12 itáaro. Áánûqtuma wenamáa amáan-aimma kétimitaamanibo keráwáqá kenamáárîq keqtí amáan-aimma timínéqtaa kéoe. Áánûqtuma wenamáa wemá kanaaráq aúwaraimma timénataa wenamáa kanaaráq ánatatikaniqtaae. keráwáqá “Áánûqtumune” téraq kéteo? abo íma tîbâqawaaraa-kayukama yaínáaro.

13 keráwáqá maan-áikáámô téq oweqa “íbêq-kanaaraq ketáámá maabáq ónúntaae. aabáyaama ketáámá mibáq ónúntaae. ketáámá kímora-karitimaatima mibáq maéqtaa netuq-mónéqá pááq ónúntaae.” maamiráráá téq oweqa keráwáqá ketáama itáaro.

¹⁴ keráwáqá nôi-qtataaraq aabáyaama pááq ínimma íma ítaraae. keráwáqtí túwaraimma konnákóráá umá pááqya-kanaama maéna kóiniye.

¹⁵ keráwáqá maará téraq tero: “uyátárai-nakomma akáíniaiq umá ketáámá paá máeqtaa ketáámá maamirá éqta merará éqta ónúntae.” miráá téraq tero.

¹⁶ miráimanibo íbêqa keráwáqtí túma múte kéyauyeq keráwáqá miráíno-qtataaqtabagaraq íma miráíno-qtataaqtabagaraq paá kéte mirá kéeq Áánûqtuni amenáápáq íma maíyamma minná táwî-aaine.

¹⁷ ítáaro. móra-nakoma íraqôn-aaimma aónarena mirá íma ínnama min-nákómá kúmiq-yataariq kéiyé.

5

¹ íbêqa keráwáqá ótamma makáa-kayukao, ketáama ítáaro. mi-kánáámá yínnama keráwáqá táwîq-totiq maréq ibiqá yaránóe.

² keráwáqtí ótamma kabiréna unáákáqtôma kawaanogómá kégarainana

³ akoqnáán-otamma naaenómmá augéna keráwáqtábá tiráátinoqtaae irámô árainikaanaiqa miraráá umá táí-meyamma keráwáqtôpaqa yíniye. kenamáa keráwáqtí taíganin-otamma káikuyoe.

⁴ keráwáqtí yópimmô mayaímá máyáa-kayukama makáqma yiwíkeq yemmá íma meyáníq kéopoata yeráwáqá anókaq ááyataa umá keráwáqtí táwî-aaiqtaba kéte. yeráwáqtí ááyataa-aikoma Áánûqtuni aápi ko kéberaitana wemá uyátárai-naqa máqten-akoqnaagaraq máiyé.

⁵ maa-márábí kéréwáqá taíganin-otamma káikuyeq taíganin-aawaqa naréqa íma kammáa káeq mayaí matááe. keráwáqá mirá kéeq mimórá táoqa yaímma-wayukama timáyíkáawata waayúkama yíkakaae.

⁶ missing?

⁷ keqtíbâqtiwaama Ítuqtaba mááe. miráinaq uyátárai-nakomo kumíyábá awé uréraq tú pukáinabaq máero. móra-nakoma yómmá yoqmakéna aaqá iyábá aú pukáipaq awé iníq umáraa máero.

⁸ keráwáqá tú pukáinabaq awé oro. mi-qtátááqá yínnama íanonobo paá akoqnáá umá awé oro. uyátárai-nakomo kumí-kánáámá waaqókárîq kéiyé.

⁹ keqtíbâqawaayuo, móra-nakoma Káríqton-annabike-nakoqtabama táwî-tawaa-aimma weqtábá ítero. mirámô éq oweqa Áánûqtuma keráwáqá yainaínaq tigaeyábá ínoe. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma ketáái yainaí-náqá waaqókáq kéyena yokaa umá yaberániye.

¹⁰ keqtíbâqawaayuo, Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá uyátárai-nakon áwîkaq tirááne. yetáaiqtaba wannaabí agatáamma min-ááímmá wáráaro. yeráwáqá yú pukáipaq yeqtí yíqa í-yátáápí awé urááe.

¹¹ mi-káyúkámá yáqtoqma akoqnáá umá yú pukáipaq awé uráa-kayukama yeqtábá kétaunatae: “yeráwáqá Áánûqtuma íraqóniq umáyíkaraiye.” téqtaa kétaunatae. min-nákómá Yóbu weqtábá ítaraae. naayóbáqá Tááqtaama wemmá táwîq kéumakaitana Yóbu Áánûqtumma íma anaaémma ámikaimanibo aú pukuráipaq awé uráine. anaaékaqa Yóbu anónuqma aúráitana Áánûqtuma wemmá áwáqnaa uráiyé. uyátárai-nakoma wení paruyátááqá wáitana wenarukómá keqtáyátábá ôriq kéiyé.

¹² ketíbâqawaayuo, ítáaro. keráwáqá árain-aimma akoqnáá umá kéteqa íma Áánûqtuni márûkoni áwîkaraq maa-márágón áwîkaraq káqo-kaqo-qtataakon áwîkaraq yamá keráwáqtí akoqnáá-aimma ítero. keráwáqá yauwéqma kéteqa paá “owé” abo “ímiye” tero. móra-yataakon áwîkaq kéteq túyánápí kéteqa “mi-qtátáákómá akoqnáá umátikaniye” tíyamma minnáyaba Áánûqtuma keráwáqá yainániye.

¹³ keráwápké móra-nakoma árupunaa íyana ummaa-yátáápí máenama nunamummá tíno. keráwápké móra-nakoma amuqô kémarenama uyátárai-nakon áwîqqa múte ibí timá yauyíno.

¹⁴ keráwápíké móra-nakoma karímô kémayenama itáíq-itaiq o-yúti kawáá-wáyúkámá yeqtábá yígáae téna yááyainata yeráwáqá nunamummá má kétimaketa matawémma uyátárai-nakon áwíkaq marakánoe.

¹⁵ ánibo yeráwáqá Ítukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá kéeta nunamummá tíyanama miráuma mi-káris-náqá auwiráiyana Áánûqtukaq íniye. miráinana uyátárai-nakoma wemmá móragaraq atóbayakaniye. min-nákópímmô kúmiqo wáinanama uyátárai-nakoma wení kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye.

¹⁶ keráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra-mora-yuma móra-mora-yute abarokáq timá páaq oro. wetê-kete nunamummá tero. miráinana Áánûqtuma keráwáqá atóbatikaniye. min-nákómá Áánûqtun-aurakaq kateko-naré wemá nunamummá timmá akoqnáá kéiyé.

¹⁷ Iráiya paá keqtáaráá-kánóré. wemá nunamupí “aaqá íyuwo” téna titana maa-márábí kaumo-kárítímáátígáráq abapaké móra-wiyopimma aaqá íuraiye.

¹⁸ ókaraq nunamummá titana aaqá wíyôpake kuména keqnáámmá yópíké aáwaqa utaráiyé.

¹⁹ keqtíbâqawaayuo, keráwápíké móra-nakomma árain-aipike yabitimátuwaiyanama mórama itáíq-itaiq umá maína-nakoma yauwéqma awíqme yíno.

²⁰ minná taákaq máráaro. náawabi mórama kúmiq-nakoma wení táwî-aaipike waéqma ayuwáinana mi-kúmíq-nákóní arun-íyápógómá mamá íraqôniq kéumakena íma puínana Áánûqtuma wení taígani kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye.

1 Pítaa

Ítiráaeo-wayukama **máqte**-marabaq **wéyáwé** **umá**guraa-kayukayopaq
Pítaama **mórama** **Ítu Káríqtoni** **timáyí**karai-kayukabike-nakoma
kétitana **Táératima** **agatá**iye.

¹ kemá Pítaama keráwáqá máqtemma káqo-kaqo-marabaq namuq-wáyúkaráá umá Pááqtati-marabaq máa-yugaraq Karétia-marabaq máa-yugaraq Kaaparótia-marabaq máa-yugaraq Étia-marabaq máa-yugaraq Pitínia-marabaq máa-yugaraq máqtemma keráwáqtôpaqa kágayaune.

² ketibotáámá Áánûqtuma wenaúyánápíké keráwáqá wetábá aokarîq umá máigaae téna aúyaqtikaraiye. Aokaq-Áágómá keráwáqtí tirunóbáq kémayaitapoaq keráwáqá aokaq-wáyúkámá káuraa. Ítu Káríqtoma keráwáqá wení naaenápó tete umátikaraiqtaba keráwáqá wanáama wáráaro. wení íráqô-qtatakakekaraq wení kaayoné-yátáákékáráq uyátá-maqma taíbaq ókaraq-okaraq keráwáqá timíno.

³ Áánuqtuma uyátárain-naqa Ítu Káríqtomma aboákáq wení anó-paru-yataaqtaba “tíkáiye” kétunatae. wení paru-yátááqnápómá aúgen-auwaraimma matéqtaa íma aónáunayabataa íráqô-qtataaqa yíníqtaba kanaarâq awé ónúnatae. Áánûqtuma Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiqtataboqtaa ketáámá miráuma kanaarâq akoqnáá umá awé ónúnatae.

⁴ miráuma kéitaunatae. anón-iraqo-qtataaqa keqtááyábá Áánûqtuma wení márûpaq tíkaraiqtaae. maami-qtátáákómá íma kabiréna íma aqnúnîq éna ínî-qtataaqa wáíye.

⁵ wení akoqnáágaraq Áánûqtuma keqtáá Ítukaq itáíq-itaiq únna-yutaa yabí tíkarainanataa min-áwáátáqá Ítuma yauwéqma kumíniye. mi-kánaágóní aqtó-kánaáráqá Ítu Káríqtoma yokaa kéonanataa kukéna keqtáámá wetábá tiwiránîqtaae.

⁶ miráinaq keráwáqá minnáyaba timuqá kanaarâq maránoe. paá páaqya-kanaabimma keráwáqtí tú-tiqa í-yátáákárâq ummaa-yátáákárâq maa-márábímmá mayánoe.

⁷ maamin-úmmáá-yátáákómá keráwáqtí íráqôn-aaikomma maqma timónaniye. miráuma áwáarara kain-óqtákómmá iranápó agamakéta námô ai-wáígómmá mamá paábaq kéyuweta áwáarara kai-wáígómmá márâaniq umá miraráá umá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtuma maqma timónaniye. keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa uyátá-maqma anómma áwáarara kain-óqtákóqtábámá wáíye. áwáarara kain-óqtámá waayúkama yawarápatuwanoe. keráwáqá maqma timónatuwainanama Ítu Káríqtoma kukénama keráwáqá matúq-matuq umá yaaguyabí-yátáákárâq tágama-yataakaraq timíniye.

⁸ kemá Pítaama kenamáárîq Ítumma aónaraune. keráwáqá maa-márábímmá íma aónaraamanibo wemmá keráwáqá tirummá káme. ibêkaraqa keráwáqá wemmá íma káonaamanibo wekâq itáíq-itaiq kéoe. miráiqtapoaq keráwáqá timuq-yatáákáké kétagaae. ániibo min-ánó-tímúq-yátááqátábámá kanaarâq móra-aimma íma tenúnatae.

⁹ keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtataboq áqa íráqô-meyamma kémayaae. keráwáqá itáíq-itáíq umá yáqtoraaqtataboana Áánûqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá wení márûpaq awíqmena uíyábá kákaiye.

¹⁰ naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa timínîqtaae téta yemá tirááne. Áánûqtuma náaraq umáwaq keqtáámá tiwiráníyô téta yemá abáá íq-iq urááne.

¹¹ Ítu Káríqtoni Aágoma yeráwápi wáitata yemá min-Áágóqtábá ítama aónaraane: “náawaq kukénawaq maa-márábí-káyúkámá mamá atóbamayikaniyo? náa-taoraq wemá kumíníyô?” téta yemá ítama aónaraane. ániibo naayóbáqá yemá amuné-áímmá Ítu Káríqtoqtaba tirááne:

“Metáiya kukéna anómma aú-aiqa í-yátááqá mayániye. anaaékaqa Áánûqtu wemmá pukáinabike mamá itó-umakainana anómma tágama-yataaqa mayániye.” téna Aágoma timá yímikaine.

12 Áánûqtu wení amuné-wáyúkáráqá yeqtí kanaaráqtábámá íma tiráimibo anaaékaq-yupaayaba tiráine. min-ámúné-wáyúkámá keráwáqtábágáráq ketáái íbêq-kanaayabagaraqtaba tiráine.

íbêqa yeráwáqá náayuwabi Ítuqtaba átê-wataama te-yúmá Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma timáyíkáitata wení mimórá-wátáámá kéte. owé. mi-kátáámá ketáámá áqa kéitaunanataa yemá Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yemá itaíyábámá ôriq umá kényikaiye.

13 miráinaq keráwáqtí túyánápímmá íráqôn-aaqtaba yokaa oro. kamuqá kéitera q máero. Ítu Káríqtoma yauwéqma kumínî-kanaaraqa Áánûqtuma wení íráqô-qtataakake keráwáqá timínimma minnáyaba awé oro.

14 wení árain-iyapora umá Áánûqtun-aama wáráaro. keráwáqá keqtúgoni akaí-yátááqá íma wáráaro. mi-tíkái-yátááqá keráwáqá wakáamanibo íbêqa arútarain-aqtaba keráwáqá kéitaae.

15 Áánûqtuma keráwáqá tááyarai-naqa wemá árain-iraqo-qtataaqtabama aokarîq umá máiye. miráinaq máqtemma keráwáqtí táaimma Áánûqtuqtaba mamá aokarîq oro.

16 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáagómá kétiye:

“kemá aokarîq kéunaboaq

keráwáqá aokarîq umá máero.”

téna Áánûqtuma wení agamatá-kánnáábi kétiye.

17 keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kéteqa “ketibotááo” téq tiráamanibo wemá máqte-kayukama mimóráiq umá kényainaitana minnáyabama móra-waigoma íma wení aanábómá máiye. íbêqa máqten-aukapaq wéyáwé kéeq keráwáqtí naa márûkakemma yuwéq népaq mááe. íbêq-kanaama waátá-kanaama wáinaqa keráwáqtí táaiqtaba atéráaro. Áánûqtumma amuqá mamá íma marakaíyábámá keráwáqá ikatíq oro.

18 keráwáqtí títaubikoni ámáan-aikaraq yáaikaraq yeqtí aménáápáq máqe-uraamanibo keráwáqá mi-qtátááqá kéwareq Áánûqtun-aurakaq kanaarâq íma kateko umá máqe-uraae. Ítu Káríqtoma keráwáqá meyánîq uréna maamin-áqnún-ámáan-áikóní aménáápákémmá keráwáqá tiwíkáiye. wemá monekakekaraq áwáarara kain-óqtákákékáraráq keráwáqá meyánîq uráiyó? ímiye.

19 wemá wení naaenápó keráwáqá meyánîq uráiyé. tipi-típi-araakaa umá abumá íma wáimma Áánûqtukaq amí-yááréráq máránikaa umá Ítuma miráráá umá máqe-uráiyé.

20 maa-márámá Áánûqtu íma tarôq urénama ákaq téna “Ítu Káríqtoma mirá-iniye” tiráine. íbêqa ketáái kanaamá aqtó-kánáaráqá Ítu Káríqtoma abarokáq uráiyé. wemá keráwáqtábámá kukéna pukáipike itó-uráiyé.

21 Ítu Káríqtotababoaq keráwáqá Áánûqtumma kamuqá itáyaminoe. wemá Ítu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakarena tágama-yataaqa ámikáiye. miráipoaq keráwáqá Áánûqtukaq itáiq-itaiq kanaarâq kéeq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íbêqa íma káoneqa kanaarâq awé ínoe.

22 keráwáqá Ítu Káritomma anaaé wakáaqtaboana keráwáqtí tirun-íyápógómmá Ítuma mamá íráqônîq umá pááq uráiyé. keráwáqtí tirun-íyápógóní abumá íma wáiyé. íbêqa keráwáqtí tîbâqawaaraa-kayukama áraimma kanaarâq tirummá yimínoe. miráuma tirun-íyápórakémmá keráwáqá móra-mora-yuma tirummá yímero.

²³ Ítáaro. keráwáqá aúgen-auwaraimma áqa matááe. min-áúwáráikómá íma waayúkagoni ánayukakemma pááq uráiyee. min-ánáyúkómá anaaékaqa puíniye. ímibo keráwáqtí aúgen-auwaraimma Áánûqtuni matúq-matuq umá mái-wataama min-ánáyúkákémmá pááq uráiyee. ániibo keráwáqtí aúgen-auwaraikogaraq matúq-matuq umá mániye.

²⁴ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kėtiye:
“máqte-kayukama ókáráákáá kéoe.

ániibo yeqtí tágama-yataakoma ón-arakaa kéoe.

ókómá aayámmá kamágitana

ókóní arakómá apibí umá kégumawiye.

²⁵ miráimanibo uyátárain-nakoni watáagoma
watúq-watuq umá wáiyee.”

téna Áánûqtuni wannaagómá kėtiye. uyátárai-nakoni watáagoma nói-kataabiyo? Ítuqtaba átê-wataama ketáámá timá tímikauna-aíne. mi-kátáánápó keráwáqá aúgen-auwaraimma kémayaae.

2

¹ miráinaq máqte-tawi-yataaqa paábaq yúwáaro. kaaqaari-áímmá ítero. kaayaq-tóyáúqá íma wáinaraq karun-áímmá ítero. anón-aimma íma téq agamá káútôro.

² miráimanibo keráwáqá aqnún-íyápógómá náaqtaba áama yainikáá umá keráwáqá máero. keráwáqá íráqô-naananoqtaba táa yánîmma minnâ Áánûqtuni watáae. keráwáqá miráuma wení watáama kénaamma keráwáqá ábu kamá yokaa ínoe. miráiyaboana Áánûqtuma keráwáqá tiwiráinana keráwáqtí tirun-íyápógómá íma puíniye.

³ minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kėtiye:

“keráwáqá uyátárai-nakoni kaayoné-yátáákómá mamá aónaraae.” téna Áánûqtuni watáagoqtaba kėtiye.

⁴ Ítu Káríqtoni aúrikaq yero. wemá Áánûqtuni-naupaq matúq-matuq umá mái-aboqtama máiyee. waayúkama wemmá awéqtátukaamanibo Áánûqtuma wemmá aúyárákáitana Áánûqtun-aurakaqa anón-nare.

⁵ Áánûqtuma keráwáqá ayuwáiyanaawaq wemmá keráwáqnápó wení anó-monoq-namma tarôq umáraino. keráwáqá matúq-matuq umá mái-arukaa umá máeq Áánûqtuqtaba aokarîq umá anó-monoq-wayukaraa umá mánoe. mi-qtátááqá Ítu Káríqtoma mamá íráqôniq umá pááq urái-qtataaqa Áánûqtukaq amínoe. Ítuma mirá-uraiqtaboana Áánûqtuma keráwáqtí amí-yátááqtábá amuqá marániye.

⁶ Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kėtiye:

“aónaaro. kemá Tááíoni-marukaq óqtamma kémaraune.

min-íráqón-óqtámmá matáunama

wenámûraaq naammá yemá ínoe.

náawabi min-óqtákáq itáíq-itaiq ínanama

Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákainayabama

wemá agaemá íma íniye.”

téna Ítukaq itáíq-itaiq íyátábá kėtiye.

⁷ mi-káyúkámá Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-yuma weqtábá téta “árimma anón-iraqo-qtataare” téta kéte. miráimanibo náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íma íya-yuma yemá yawarápanoe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kėtiye:

“min-óqtámmá naammá o-káyúkámá paábaq awéqtátuwaamma

yemá mamá akoqnáá-oqtamma aúrakareta

wenámûraaq naamma kéoe.”

téna ókaraq kétiye:

⁸ “wemá yítaiqa mamá yurarái-óqtámiye.

wemá waayúkama mamá márúte yuwánîn-oqtamiye.”

téna kétiye. Ítuma óqtaoata waayúkama yemá yítaiqa yuraránoe. Áánûqtun-aama íma warétama Ítumma awéqtátuwetama yemá yawarápanoe. mirá-qtátááqá Áánûqtun-aama íma kéwaraa-kayukaraq abarokáq íniye.

⁹ miráimanibo Áánûqtu keráwáqá aúyaqmakain-annama mááe. keráwáqá miráuma anómma yabíkái-nakoni anó-monoq-wayukaraa umá mááe. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máan-annae. keráwáqá taígani-kayukabikemma Áánûqtuma keráwáqá anómma kateko-yátááqá keráwáqtábá mirá-umatikaiqtaba maa-márábí-káyúkámá timá-yimigaae téna keráwáqá tiwíkaiye. wemá keráwáqá keráwáqti waátágoni kumayu-ááíkáké tááyama wení tágama-yataakoni ókák keráwáqá tíkaraiye.

¹⁰ naayóbáqá keráwáqá íma Áánûqtuni waayúkama máqe-uraamanibo íbêqa keráwáqá Áánûqtuni waayúkama mááe. naayóbáqá Áánûqtuni paru-yátáákómmá íma matáamanibo íbêqa wení paru-yátáákómmá kémayaae.

¹¹ tíkái-kayukao, keráwáqá káqo-kaqo-marabaqa namuq-wáyúkaráá umá mááe. kemá inaa kétima-timune. keqtúgoni akai-yátáákóní anaaé waraíyábámá nékaq máaro. waayúkámá náayuwabi yeqti yúgoni akai-yátááqá kéwaraawana yeqti yúgoni akai-yátáákógáráq yeqti yirun-íyápógógáráq ááiqa kéoe.

¹² keráwáqá Áánûqtukaq íma itáiq-itaiq o-káyúkátí aúkáapimma máeqa íraqôn-aaimma wáráaro. mirámô kéiyatama keráwáqá kétimonetama yainái-kánáámá yínatama yemá íbêqa waátá-yataariq kéo-qtataaqtabama túbimma íma maránoe. ímiye. yemá keráwáqti íraqôn-aaiqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe.

¹³ uyátárai-nakoma mirá-tiraiqtaba keráwáqá náápaakoni aménáápáq máaro. anómma yabíkái-nakoma maa-máraráqtábá áqnáae-naapaamma matáipoaq wenáama wáráaro.

¹⁴ anómma kámááni-wayukama yeqti yáama wáráaro. anómma yabíkái-nakoma yemmá timáyíkáitata yemá náayuwabi waátá-aaima tarôq o-yúmá táí-meyamma káyime yemá náayuwabi íraqôn-aaima tarôq o-yúmá yeqti yíwîqa múte káyauyoe.

¹⁵ Áánûqtuni aúyánámmá waráiyanaama keráwáqti íraqôn-aikoma min-áíbóq-wáyúkámá náayuwabi keráwáqá túbi maránéta íyamma yeqti yóyauqa aúyaraniye.

¹⁶ keráwáqá Áánûqtuni aúyánákáké paá umáguraamanibo otaa-qtátáárîq oqtábámá íma paá umáguraae. paá wení kaqtó-wayukayaba mirá-umaguraae.

¹⁷ máqte-kayukama tikaq múte yíkáaro. keráwáqti tîbâqawaaraa-kayukama tirummá yímero. Áánûqtumma timuqá íma marakaíyábámá ikatîq oro. miráinaq anómma yabíkái-nakomma yaaguyábóro.

¹⁸ kaqtó-wayukao, keráwáqti kawáá-wáyúkátí náápaakon aménáápáq máeraq yemmá múte tikaq yíkáaro. yemá kaayoné kéetabi áwáábîqa kégaiyaqa keráwáqá paá yemmá yaaguyábóro.

¹⁹ táí-kawaa-nakoma keráwáqá táí-tu-tiqa í-yátááqá kétiminaqa taákaq máráaro. keráwáqá tú-tiqa Áánûqtuni aúyánámmá wáráaqtaba kémayaapoana Áánûqtuma keráwáqá íraqôniq umátikaniye.

²⁰ miráimanibo keráwáqá otaammá kuíyata tú-tiqa í-yátááqá timíyamma Áánûqtuma minnáyabama íma íraqôniq umátikaniye. miráuma paá keráwáqá arutáiyaqtaba tú-tiqa timíyaq keráwáqá paá kémayaiyanama Áánûqtu keráwáqá íraqô-meyamma timíniye.

²¹ Ítu Káríqto keráwáqá tááyarena “tú-tiqa kemá mayaúnaiq umá mayánoe” téna tiráiyee. mirá-itanapoana Ítu Káríqtoma wenamáárîq keráwáqtábá aú-aiqa paá matáimma keráwáqti awaaméqá wemá máiyee. ániibo wemá keráwáqtábá wenanaae waraígáae téna kétiye.

²² Ítu Káríqtoma aati-aatimá kúmiq-yataariq íuraiye. wení óyaupikemma kaaqaari-áíková aati-aatimá íma iráiyé.

²³ yemá wemmá anón-aimma téta agamá kégautowanama wemá yemmá anónnáma íma anón-aimma téna agamá káutaiye. wemá aú-aiqa kémayenama mi-káyúkámá wemmá ayáá ayákáa-yuma íma iyáábûqa yíkaraiye. ímiye. wemá Áánûqtuma kateko-náqá arupú umá yainai-nákóqtábá kamuqá ítaraiye.

²⁴ Ítu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáimma ketáái kúmiq-yataakaraq ketáái táí-meyamma wenaúraq matáiyé. wemá mirámô uráimma keqtááyábámá kúmiq-yataariq íyábámá pukáa-kayukaraa ígáae téna ákaraiye. keqtááyábá Áánûqtun-aurakaq mútûq kateko íyábá ákaraiye.

ánibo íbêqa ketáái kúmiq-yataaqtabama Ítu Káríqtoni abunápó keqtáámá mamá atóbamatikaraiqtaae.

²⁵ keráwáqá naayóbáqá tipi-típima aúyokinikaa umá keráwáqtí aammá íma wáitaq uréire uráamanibo íbêqa keráwáqá yauwéqma tipi-típi-kawaa-naqa wemá keráwáqtí tirun-íyápógómmá yabíkái-waigonopaq irááe.

3

¹ keráwáqá aaraukáríq uréna-iniko, keráwáqtí tiwaikóní náápaakoni aménáápáq máero. enawaikómá Áánûqtun-aayaba íma kéwarenama ení íráqôn-aimma káonena anaaékaqa wemá Áánûqtun-aayaba itáíq-itaiq ínáyô? enáaikoma áraimma íráqôniq kéinaamma enáaiqtaba táyábá íma ínóne.

² miráinata yemá emmá aónaiyamma emá Áánûqtumma amuqá marakaíyábá kéinanama yemá enáaiqtaba otaammá íma wáinata aónanoe.

³ keráwáqá ketúraqa áwáarara kain-únákáqtówábi konaaririmá íma umátóráaro. ayáqtáa-kanaama keráwáqá tiqnótáugomma mamá íráqôniq kéeq tiyáápimma waatammá kéeq anón-oqtan-awiqqa yaan-únákáqtómá kémareq ommá paá amegaa-túráqtábá konaaririmá kéoe.

⁴ ímibo keráwáqá kenamáárîq keqtí tirunóbáqtábá konaaririmá oro. kaayoné kéeraq áráwáá umá máero. mi-kónáárírgómá aati-aatimá wáinana Áánûqtuma maaminnáyaba kákaiye.

⁵ min-nóinímmá naayóbáqá yemá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máeta weqtábá kamuqá itáyamikaae. mirá o-wáílgómá yemmá mamá waayúkati yúrikaqa íráqôniq umáyíkaraiye.

⁶ Téraima awaikómá Áabaraani anaaé wakáiniq umá yemá yeqtiwaikóní yinaaé wakáae. Téraima Áabaraaqtaba “ketí uyátárai-nako” tiráine. keráwáqá aaraukárîq uráa-noinimma keráwáqtí táaikoma íráqôniq kéinaq ummaa-yátááqá kémayeq ikatíq íma ommá keráwáqá miráuma Téraomo ayáámûmaakaa kauraae.

⁷ keráwáqá aaraukárîq uráiya-kayukama keráwáqtí tínaaqmaate kémaeqa yemmá múte tikaq yíkáaro. aaranaammá yeqtí yúgoma waatí yúgoqtabama uyátá-maqma aqnúnîq kéimanibo yemá Áánûqtuni íráqô-qtataakokaraq matúq-matuq umá máí-yuwaraikaraq waatê mimóráíq umá mayánoe. keráwáqtí tínaaqmaaqa íma múte tikaq yikáiyanaama keráwáqtí nunamukómmá Áánûqtukaq akoqnáá íiniye.

⁸ maamin-áqtó-áikáráq kétima-timune. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keqtirummá kéyimeq mimóra-túyánákáq máero. tíyaqa kéyimero. ánibo keqtíwîqa íma yanaa máráaro.

⁹ waayúkama mamá táíq kéumatikaiyaqa anónnáma yemmá mamá táíq íumayikaaro. yemá keráwáqá táí-aimma kétima-tikaiyaqa anónnáma yemmá táí-aimma íma tímá yíkáaro. ímibo yemmá íráqôniq umáyíkáaro miráin-oqtaba keráwáqá Áánûqtu tááyaraiye. mirá kéiyanaama Áánûqtu keráwáqá íráqôniq umátikaniye.

¹⁰ Áánûqtuni wannaagómá kétiye:

“náawabi wemá íráqôniq umá máena
wemá amuqá maqmá máiyaba kákainanama
tái-aimma íma téna
wení óyaupikemma kaaqaari-áímmá íma yíno.

¹¹ wemá tái-aimma tarôq í-yátáápíkemmá waeréna
íráqôn-aimma tarôq íno.

káqo-kayukate kaayoné umá mái-amma abáá éna
wemá min-ámmá waqména uwíq-uwiq íno.

¹² miráitana uyátárai-nakoni aúrakoma
arútáiniq o-yúmá kényimonena
minnáyabama amuqá kémaraiye.
uyátárai-nakoma yeqtí nunamummá kéitaimanibo
táwî-aimma tarôq o-yúyôpakemma waeréna
áyámma kéitana anaaéma kéumayikaiye.”
téna kétiye.

¹³ keráwáqá arutáinaiq íyábá karuwaaqá kéiyatama waayúkama yenamáa keráwáqá íma
mamá táiq umátikanomanibo

¹⁴ yaímma-taoqa keráwáqá arutáinaiq íyataboq tú-tiqa kémayaiyana Áánûqtuma
keráwáqá íráqôniq umátikaniye. miráinaq waayúkayabama íma ikatíqa éraq netuq-
túyánámmá íma itánômanibo

¹⁵ Ítu Káríqtoma Áánûqtuni aokaq-náqá múte tikaq kákeraq keqtirummá wemmá
áméro. yaímma-wayukama keráwáqá itáiq-itaiq í-yátááqtábá ítama timónáiyaq yemmá timá-
yiminoqtabama aati-aatimá yokaa oro.

¹⁶ keráwáqá itáiq-itaiq í-yátááqtábá kétima-yimeqa kaayoné kéeraq keráwáqá ítama
aónaiya-yuma yemmá múte tikaq yikáaro. keráwáqá nóinawabi arutáinaiq uréqa paá
taíbaq-tuyanamma íma itánoe. keráwáqá Ítu Káríqtoni íráqôn-aimma kéwaraiyatama yaímma-
wayukama keráwáqá íráqôn-aaiqtaba kaaqaari-áímmá týamma anaaékaqa yemá yigaeyábá
ínoe.

¹⁷ otaammá kúyoqtabama tú-tiqa mayaí-yátááqá minná íma arútái-qtataaqa wáimanibo
Áánûqtuni aúyánákómá téna “arútái-qtataaqtataba tú-tiqa máyáaro” kétimma minná íráqô-
qtataare.

¹⁸ Ítu Káríqtoma otaammá íma kutáimanibo yemá wemmá aú-aiqa ámikaae. miráimanibo
ketáámá kúmiq-wayukayataba wemá pukáiyé. keqtáámá yauwécma Áánûqtunopaq
tiwíqmenataa uwíníqtaba wemá paá kímora-taoqa pukáiyé. wenaúgoma pukáimanibo wení
aágoma aúgen-auwaraimma matáiyé.

¹⁹ Ítuma pukáipike itó-urenama wemá min-áámá púitata ánná umákaraapaq kukéna
Áánûqtuni watáama abarokáq timá yímikaiye.

²⁰ min-áámá minná naayóbáqá Nóaani kanaaráqá Áánûqtun-aama íma anaaé wakáa-
kayukati yaáe. mi-kánáaráqá Nóaama únópi-kááremá tarôq kéitanama Áánûqtuma aú
pukáipaq awé umá máqe-uraimanibo waayúkama yeqtí kúmiq-yataapikemma íma waékááe.
anaaékaqa nommá aúgítata abapaké kaumo-wáyúkámá yenamáa nommá aúgipikemma
atóbaraae. tébakaq pukurááe.

²¹ min-nókómá minná Ítuqtaba nommá peraígóni amané. ketáámá Ítuqtaba nommá
peráunataama minnágoma káqo-yuma kényiraatimma Nóaagaraq wení aara iyápóma
atóbaranikaa umá keqtáámá Ítuma mamá kátobamatikaiqtaae. Ítuqtaba nommá peraímá
paá túma tete íyábá íma wáiyé. ímibo minnágoni áaimma minná ketáámá Áánûqtukaq
nunamummá túnnataama Áánûqtun-aurakaq tigeemá íyátábáámá ketáái kúmiq-yataaqa

íkewaiye. Ítu Káríqtoma pukáipike itá-urairtababoana Ítuqtaba nommá peraígómá keqtaámá mamá kanaaráq atóbamatikaniqtaae.

² íbêqa Ítu Káríqtoma Áánûqtuni márûpaq máena wemá Áánûqtuni ayáánurapaq maraq máiyee. mibákémmá máqtemma Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq máqtemma náápaakaraq máqten-akoqnaagaraq wemá kéyabiyikaiye.

4

¹ Ítu Káríqtoma keráwáqtábá aú-aiqa matáiyee. miráinaq keráwákáráq tú-tiqa mayánôqtaba yokaa oro. keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé kéwaraaqtababoaq tú-tiqa matáawana kúmiq-yataakoni akoqnaágoma keráwáqá íma kéuyataiyee.

² miraúma íbêkakemma Áánûqtuni aúyánámmá kéwareraq máero. keráwáqtí túgoni akai-yátáákóní anaaé miráuma íwaraaro.

³ naayóbáqá keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkámá miráoniq umá mirá-uraae. kebó-yátááríq keráwáqá urááe. keráwáqá aíbôq-nokakemma aíbôriq urááe. keráwáqá aábêguyee kéeq aíbôq-nomma taíbaq nánôqtaba maqmá aónaraae. keráwáqá óqtakaa-qtataarabi yaaráa-qtátáákáqá nunamummá tiréq ókon-okomma táí-yataariq urááe.

⁴ íbêqa Ítukaq íma itáíq-itaiq kéoyutema keráwáqá yeráwáqtí táí-aiiqtaba yagaroq-taiyábámá íma kékaitanaboana yemmá mamá iyánáaq kéumayikaae. miráitata yemá keráwáqá anón-aimma kékimatiketa agamá kégautoe.

⁵ miráimanibo anaaékaqa yemá yeqtí táwî-aiiqtaba Áánûqtukaq aamá maránóe. Áánûqtuma yú waráa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq yaináníqtaba yokaa kéiyee.

⁶ miráitanaboana Ítu Káríqtoma pukáa-kayukama ánná umáyíkaraapaq kukéna átê-wataama timá yímikaiye. yemá pukáawata wemá yemmá mórai q umá máqte-kayuka umá yainániye. miráimanibo Ítu Káríqtoma yeqtôpaq kukéna timá yímikaiye. miráurairqtaba yemá kanaaráq mánoe. Áánûqtuma wení Aágopi paá kémainiq umá mórai q umá yemá yaágopi aúgen-auwaraikaraq kanaaráq mánoe.

⁷ máqte-qtataakoma ántai-kanaagoma aqtóráríq kéiyee. túbanaaq umá máeraq arupú umá túyánámmá itáaro. mirá kéeqa Áánûqtukaq nunamummá kanaaráq tíq-tiq ínoe.

⁸ keráwáqá móra-mora-yuma tirummá ôriq umá yimínôqtaba taákaq máráaro. keráwáqá áqnaábariq umá miráiyairqtaba keráwáqtí otaammá oyaaq umá matuwéq tiwikátuwanoe.

⁹ keráwáqá móra-mora-yuma yemmá yiwíqmera q keráwáqtí naaúpaq kéweraq minnáyaba timuqá máráaro.

¹⁰ Áánûqtuma keráwáqá móra-mora-yuma aokaq-ákóqnaámá tímikaiye. miráinaq min-ákóqnaárakémmá keráwáqá waayúkama yíwáqnaa kéeraq miráuma Áánûqtuma keráwáqá tímikai-qtataaqa yetê yaináaro.

¹¹ náawabi Áánûqtuqtaba watáama waabá-káyúkátí yúbáq tinenama Áánûqtuni watáa-aatuqma tíno. náawabi kaqtó éna Áánûqtuqtaba mayaímá kémayenama Áánûqtuni akoqnaárake kaqtó íno. miráuma Ítu Káríqton-awikaq máqte-qtataariq ínôqtaba keráwáqá kéiyata waayúkama Áánûqtuni áwíqa múte yaúyóro. tágama-yataakaraq akoqnaá-yataakaraqa wennámá watúq-watuq umá wáiyee. miráuma waíno.

¹² íbêqa tíkái-aanabo, tú-tiqa í-yátáákómá iraráá kégena keráwáqá maqmá timónaraimma minnáyaba íma ikatíq oro. ímibo tú-tiq-yataakoma yíníqtaba kéitaae.

¹³ keráwáqá Ítu Káríqtoni aú-aiq-yataaqa yainánôqtaba timuqá máráaro. ánibo wemá tágama-yataakaraq kumínaqa keráwáqá timuq-yatááqna p ógiranoe.

¹⁴ keráwáqá Ítu Káríqtoni anaaé wáraaqtababoaqta waayúkama keráwáqtábá timá táíq íyamma Áánûqtuma keráwáqá íraqôniq umátikaniye. miráitana Áánûqtuni Aágogaraq tágama-yataakogaraq keráwákáq kéwaiye.

15 ketáama maannáyaba íma wáíye. minná waayúkama yú-tiqa mamá yímikeq yíkamma kápuyeq moyámmá kémaye q káqo-kayukama ummaa-yátááqá yimiyábámá mirá-yútíq-yátááqátábámá íma kétune. ímiye. aati-aatimá keráwáqá mirá-qtataariq íoro.

16 miráimanibo keráwáqá Ítu Káríqton-annabi máatababoaq tú-tiqa í-yátááqá kémayeqa minnáyabama netuq-áímmá ítero. ímibo. yemá Ítu Káríqtoni áwîqtababoata keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kétimiyaqa keráwáqá Áánûqtuni áwîqa múte yaúyóro.

17 Áánûqtuma maa-márábí-káyúkámá yainai-kánáaráqá áqnáabaqa wemá wení waayúkama yainániye. miráinana Áánûqtuni yainai-yátáákómá keqtáaráq áaimma atáinanama mi-káyúkámá náayuwabi wení átê-wataama íma itáíq-itaiq kéo-yuraq nói-qtataaraq pááq ínáyô? minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétéye:

“Áánûqtuma íráqô-kayukama mamá atóbamayikanimma

íma oyaaq kéimanibo

mi-káyúkámá náayuwabi kúmiq-yataariq éta

Áánûqtukaq itáíq-itaiq íma kéo-yuraqa

nói-qtataaraq pááq ínáyô?”

téna kétéye.

18 missing?

19 miráinaq keráwáqá náayuwabi Áánûqtuni aúyánámmá wáraaqtababoaq tú-tiqa kémayeqa arutáina-yataariq íq-iq oro. keráwáqá kenamááríq tarôq umátíkarai-nakomma améraq weqtábá kamuqá itáaro. wemá wení timá akoqnáá umákain-aimma aati-aatimá mirá kéíye.

5

1 Ítuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá máa-yugaraq íbêqa kemá kétima-timune. keráwáqá oníq umá kemá Ítuni waayúkaraqa kawáá-náqá máune. Ítu Káríqtoma aú-aiqa matáimma kemá aónaraune. ánibo wemá yauwéqma kumínaqa kegáraq wení tágama-yataaqa yáíkaa umá mayánúne.

2 Áánûqtuni tipi-típiraa-kayukama wemá keráwáqá tímikaimma yabíqyíkáaro. mirá kéeraq minnáyaba timuqá máráaro. Áánûqtuma tímikai-mayaima kémayeraq paá móneqtaba íma mi-máyáimá mayánômanibo karuwaaq umá máyáaro.

3 kawáá umáyíkaiyaq-kayukama yemmá íma akoqnáá-aimma téq wakúyikanomanibo keráwáqá máqte-qtataaqtabama yeqtí awaméqá máiyatawaq yegáraqá keráwáqá íyaniq umá móraiq oro.

4 miráinana anómma kawáá-náqá Ítuma kumínaqa keráwáqá anómma yabíkáa-kayukati íráqô-meyamma kámokaa umá áwáarara káina-kamoqa mayáiyana mi-kámókóní áwáarara káina-yataakoma íma ayumíniye.

5 maabugô, keráwáqá waayúka-uraqti náápaakon aménáápáqá máero. keráwáqá máqtemma keqtí tíwîqa márúte móra-mora-yuti tíménáápáq maréraq móra-mora-yuti kaqtónaqa máaro. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétéye:

“mi-káyúkámá yeqtíwîqa yanaa múte yaúyo-yuma

Áánûqtuma kéyiweqtamanibo

mi-káyúkámá yeqtíwîqa márúte yúwáa-yuma yemmá

Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma kényimiye.”

téna kétéye.

6 miráinaq keráwáqá kenamááríq Áánûqtuni akoqnáá-ayaakoni aménáápáq maráiyana wemá tirái-kanaaraqa keráwáqá múte yauwíniye.

7 wemá keráwáqá áyaqa kétimiye. miráinaq keráwáqá wemmá ayuwáiyana keráwáqti taíbaq-tuyanamma paá mayániye.

⁸ arútama kéitera q yokaa oro. áwáábiq-araayakoma uréire kéena wemá upúqma nánîq-qtataaqtaba abáá iníkáá umá keráwáqti namuro-náqá Tááqtaama mirá kéiyé.

⁹ miráipoaq keráwáqá itáíq-itaiq í-yátááqtábámá akoqnáá kéeraq wemmá awéqtátuwaaro. taákaq máraaro. Ítuqtaba keráwáqti tibâqawaayuma mimórá-yú-áíqá í-yátááqá yeqti itáíq-itaiq í-yátááqátábá kémayaae.

¹⁰ keráwáqá maami-tú-tíqá í-yátááqá pááqya-kanaama paá máyáaro. miráitana mikáké Áánûqtuma íráqô-qtataakoni áaikoma keráwáqá mamá akoqnáá umátikena abaúmma ánûqa yamátikaniye. wemá keráwáqá mamá mútûq íráqôniq umá ánataniye. Áánûqtuma wení watúq-watuq umá tágama-yataaqa Ítu Káríqtogaraq yagaroqtamá yáíkaa ígáae téna keráwáqá tááyaraiye.

¹¹ Áánûqtukaq máqten-akoqnaama wáiyé. miráuma waíno.

¹² Táératima maamin-áwáaráq-áúbámá kennámá agatáiyé. Ítuqtaba wemá ketí tima-tibáqáwáámíye. maamin-áúbágómá keráwáqá umá tíqtaaiq ínîqtaba keráwáqtôpaq yuwáuyana kéwiye. mi-kánaágómá Áánûqtuni íráqô-qtataakoqtaba árain-aimma kétiye. miráinaq keráwáqá maami-kánaágómá yaqtóráaro.

¹³ keráwáqti tibâqawaaraa-kayukama maakáqá Pébírônika-marukaq máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. Áánûqtuma keráwáqá aúyakainiq umá mimóráíq umá yemmá aúyakaiye. ketáanikoma Máákigaraq keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáitana kéwiye.

¹⁴ keráwáqá wenaóné-wenaone kéeqa móra-mora-yuma tiyááma wenamí-kanamin éraq tótó umáyíkáaro.

kaayoné-yátáákómá keráwáqá máqtemma náayuwabi Ítu Káríqtoni waayúkabi máa-yubaq waíno.
kemá Pítaa.

2 Pítaa

náayuwabi Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-kayukayopaq Pítaama anaaékaq-aubama agatáie.

¹ kemá Tááímoni Pítaa mórama Ítu Káríqtoni kaqtó-naqa máunana kemmá wemá timátíkáitaq mi-káyúkámá yemá náayuwabi ketáátê mimórá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa matááe. ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtaámá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtogaraq yenákámá kateko kéoyaqtababoaqtaa ketáámá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kémayaunatae.

² Áánûqtuni íráqô-qtataakoma taíbaq uyátá-maqma wení kaayoné-yátáákókaráq mayaígáae téq kêtune. maami-kááyáq-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárain-naqa Ítu Káríqtoma yenákátí uyátá-maqma itái-yátáápike kéie.

³ Áánûqtuma wení aokaq-ákoqnááraké ketáámá weqtábá aokarîq umá mánatae túnnataama kétimiqtaae. áqnáabaqa wetábá wení itái-yátááqá keqtaámá tímikaiqtaae. wemá keqtaá tááyaraitana wení arútái-qtataakoma keqtaámá wenôpaq yabítiráie.

⁴ mikákémmá keqtaámá wení anómma tímá akoqnáá umákain-aimma tímikaiye. maami tímá akoqnáá umákain-ainapoma ketáái túgoni akai-yátááqá waraíyábá puí-yátááqá yínaqtaama ketáámá yubíqtuwe kóonunatae. maami puí-yátááqá minnáe. Áánûqtunopakemma nékaq mánoe. Áánûqtuma keqtaámá wení aokaq-ááikákékáráq tímikaiqtaae.

⁵ miráuma keráwáqá itáíq-itaiq kéeraq yaqtóráaro. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá arutáina-yataakaq arúbainana arutáina-yataakoma itái-yátáákáq arúbaaro.

⁶ ánibo keráwáqtí itái-yátáákómá maan-ááikáq arúbaaro. minná keráwáqtí túgoma íráqô-tuyanamma mamá arutáiyana waraíno. mirá kéeq keráwáqá akoqnáá umá máaro. ánibo keráwáqá mirá kéeraq Áánûqtuqtabama aokarîq umá máaro.

⁷ mirá kéeraq Ítukaq itáíq-itaiq o-yúmá tirummá yímero. ánibo mirá kéeraq káqo-yugaraq tirummá yímero.

⁸ keráwáqá maami-qtátááqtábámá anóniq-anoniq umáe kéuiyanama ketáái uyátárai-naqa Ítu Káríqtoqtabagaraq keráwáqtí itái-yátáákómá uyátá-maqma anóniq umá abarokáq íniye. minnáyababoaq keráwáqá káqo-yuma mamá íráqôninq kéumayikaiyana keráwáqtí íráqôn-aaikoma arammá íma abarokáq íniye.

⁹ náawabi wemá mirá íma ínna-waigoma wemá miráuma aúramma karoparáin-nakoma nékaq wái-qtataaqa íma aónai-nakaa kéie. wemá Ítu Káríqtoma wení arunóbáqá tete umáraa wení kúmiq-yataaqa watúwáiqtabama awimmá kégamatuwaiye.

¹⁰ miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqtí íráqón-aainapo Áánûqtu áraimma keráwáqá tááyarena aúyaqmakainiq umá káqo-yuma yiráátinoqtaba maqmá aónaarao. mirámô keráwáqá éqa aammá íma arábanoe.

¹¹ miráinaq Áánûqtuni watúq-watuq umá wái-marupaq keráwáqtí uínô-kanaama pááq ínana keráwáqá kanaaráq paá uínoe. mibáqá ketáái uyátárai-naqa keqtaá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtoma kéyabi-iyé.

¹² miráinaq kemá maami-qtátááqtábámá keráwáqá ókaraq tímá taáqa yoránúne. keráwáqá áqa ítareq árain-aimma matáaqtaba kéyaqtoraaanibo

¹³ kemá maa-márábímmá máeqa kemá keráwáqá taáqa tímá yoránae téq túyánámmá kéitaune.

¹⁴ kemá itáunama maamin-námmá pááqya-kanaabimma mamá paábaq maránúne. maamin-námmá ketí túmiye. minnáyaba uyátárai-naqa Ítu Káríqtoma tímá tímikaiye.

15 miráuma kemá maami-qtátááqá wannaabí kágayaunama kemá púyônaqa keráwáqá íma tiwimmá kaaro.

16 ketáámá áqa keráwáqá Ítu Káríqtoqtaba wení akoqnááyaba timá tímikaunatae. ketáámá keráwáqá timá-timeq wemá yauwéqma kumíniye. miráunama min-áímmá íma maníqá wáimanibo min-áíkmá árainma pááq ínîn-aine. ketáámá kenamáárîq Ítuni anó-qtataaqa aónaraunatae.

17 ketáámá wemmá aónaunana tágama-yataakaraq yaagumá Áánûqtuma aboánôpake matáíye. ániibo aamá mú mikákáá yanaapáq tágama-yataapike kemá itáunana wemmá timá ámikaiye: “maamin-náqá kenamáa tíkái-ketaanikoe. weqtábá timuqá kémaraune.” téna aagómá tiráíye.

18 ketáámá Áánûqtuqtaba aokaq-ánúráqá wetê mibáq yagaroqtamá máqe-urauna-yutaa min-áágómá Áánûqtuni márûpake timmá Ítaraunatae.

19 maami-qtátááqá ketáámá káoneqtaa Ítareqtaaboaqtaa Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama naayóbáqá tirááqtabataa akoqnáá umá itáíq-itaiq kéunatae. yeqtí yáayabama túyánámmá itáaro. minnáma miráuma ketáái kumayuq-márábí ómmá kamá tágainikaa kéíye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aimma yorautíq-yorautiq kéíyanawaqa iraqtáiraqtama nokáápaq áwáarara kai-kíyókógárâq tirunóbáqá kamá táganiye.

20 ááqibo maannáma taákaq máráaro. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikon-aaimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábí wáimma máqte-kayukama yenamáa íma kanaaráq itánoe. ímiye.

21 mi-kátáámá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma yeqtí yúyánápikémmá íma tirááne. ímibo Aokaq-Áágómá yemmá yíwáqnaa itata Áánûqtuni aúyánápiké tirááne. miráipoata máqte-kayukama yenamáa wenáaimma íma kanaaráq itánoe.

2

1 Áánûqtuni amuné-wáyúkátí kanaaráqá yaímma kaaqaari-ámúné-wáyúkágárâq máqe-uraane. mórai q umá keráwáqtí aúkâapimma kaaqaari-yíráátí-wáyúkámá yínoe. íma árai-kataama maméta yínoe. maamin-áínápó yemá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yawarápanoqtaba maqmá aónanoe. anó-nakoma kaapaq-yátâq yeráwáqá mayánîq uráiqtabama wemmá mamá aúyoqtuwanoe. yemá mirá kéeta yemmá páátákáá yawarápaginiye.

2 miráimanibo taígani-kayukama yeqtí kebó-yátáákóní aammá waránoe. waayúkama kebó-yátááqátábóata yemá Ítuni árain-akoqtaba timá táíq ínoe.

3 mi-káyúkámá keráwáqtí móneqtaba kéyikainataboata yeqtí yúyánápiké kaaqaari-áímmá tínoe. miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma mirá-káyúkámá mamá yawááq-umayikaraiipoana yemmá Áánûqtu yawarápaniye.

4 itáaro. kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kúmiq-yataariq owana Áánûqtuma yemmá áitanobaq mamá iyúkaiye. mibáq yemá kumayupí ánná kúyikaitata mááe. yemá mibáq matúq-matuq kéíyan-awaataq yaináí-kánáámá kumíniye.

5 mi-káyúkámá naayóbáqá Nóaani kanaaráqá yegárâq Áánûqtuni yaináí-yátáápikémmá íma yubíqtuweta kóuraane. ímibo waayúkama táíq umá máqe-uraawanaboana Áánûqtuma maa-márábímmá nonápó mamá yawááq-uraiye. maami-nómmá aúgipikemma paá Nóaagaraq abapaké kaayaqá wení aara iyápógaraq Áánûqtuma mamá atóbamayikaraine. Nóaama waayúkama Áánûqtuni watáama arutáinaiq ínôqtaba timá yímikaitababoana Áánûqtu wemmá mamá atóbamakaraine.

⁶ anó-maruqa Tótômabakaraq Komóraabakaraq Áánûqtuma iranápó yawarápatukaine. waayúkati táí-aiiqtaboana wemá mirá-uraine. mirámô uráimma táí-aaimma tarôq o-káyúkáráqá nóinawabi abarokáq ínîqtaba awaaméqá wáena kéyiraatiye.

⁷ mi-kánáaráqá Áánûqtuma Arótimma mamá atóbamakaraine. Arótima íráqô-napoana waayúkama maami-kááyáq-márúkáqá kebó-yátááríq oqtábámá wemá ôriq umá arummá umáyíkaraine.

⁸ min-íráqón-náqá Arótima wemá mi-káyúkátí aúkápimma máitana Áánûqtun-aurakaqa wení otaammá íma wáqe-uraimma mi-tái-wáyúkátí táwî-aaimma máqte-tupaama káonena kéitena wemá mamá aú-aiqa matáine.

⁹ miráimanibo uyátárai-nakoma íráqô-kayukama yemma makáqma aónai-yataakoma yaútûraa kéumayikaitanama wemá mamá atóbamayikaniqtaba kéitaiye. wemá táí-wayukama yemmá táí-meyamma yímíqme kéuwinana min-áwáátáqá yaináí-kánáámá yínîqtaba kéitaiye.

¹⁰ áqnáabaqa wemá mi-káyúkámá táí-kebo-yataaqtaba yúránánnámá káeta Áánûqtuni náápaaqtabama yeqtí yúyánápímmá téta “paá pááqya-qtataare” téta te-yúmá yemmá áqnáabaqa táí-meyamma yímíniye.

maami-kááqáárí-yíráátí-wáyúkámá íma ikatíqa éta yeqtí yúma múte kéyauyoe. yemá tágama-yataaqa Áánûqtunopake máyáa-yuma yemmá anón-aimma téta agamá kautiyábámá íma ikatíq kéoe.

¹¹ kaqtó-wayukama Áánûqtunopakemma yeqtí akoqnáágoma uyátá-maqma anómma kaaqaari-yíráátí-wáyúkáyábámá wáimanibo yemá uyátárai-nakon aúbáqá anón-aimma téta agamá kautínôqtaba kaqtó-wayukama uyátárai-nakoni akoqnáágoma mú mikákáá uyátá-maqma wáipoana wení kaqtó-wayukama yeqtí akoqnáágomma wenaúbáqá aráátiyaba ikatíq kéoe.

¹² maami-káyúkátí yáaikoma miráuma abááq-wáiwákóní yáaikoraa kéiyee. yeqtí yúwaraikoni áaikoma minnáe. yáqtoketa kéyikamoe. yemá íma ítáa-qtataaqtaba anón-aimma téta agamá kégautoe. ánibo yemá abááq-wáiwákóráá umá yemá yawarápaginoe.

¹³ yemá yeqtí táí-aiiqtabama yú-tiqa í-yátááqá mayánoe. yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá kéwareta yeqtí kebó-áímmá abarokáq tarôq kéoe. mi-káyúkámá yemá kaayaq-yóyáúkáráq máa-yuma keráwáqtê yagaroqtamá aáwaaq kéneqa keráwáqtí tigae-yátááqá yemá mamá kétémwata keráwáqtí aáwakaqtabama táwî-aaimma óq-waayukama kéte.

¹⁴ yemá paá aaranaatê kúmiq-yataariq kéeta yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá waránôqtabama aati-aatímá íma kanaarác yimuqa yaráiyee. yemá aqnú-káyúkámá yemmá makátêwata yetê yagaroqtaréta yeqtí táí-amma kéwaraae. yemá aúyababa-araaq-wayukama máawana Áánûqtuma yemmá yawááq kéumayikaiye.

¹⁵ yemá arupú-amma yuwéta aammá arábaraae. íbêqa yemá Pótorimma áanima kaaqaari-ámúné-náqá Péiraani aammá kéwaraae. min-nákómá wemá otaammá kúyôqtabama móneqa mayéwaine.

¹⁶ minnáyabama Áánûqtuma wemmá aamá awáágúraiye. wemá oótiraa-kakomma waayúkati yáama ámitana mi-kákómá Péiraamma aa urápíké wataama timá ámikaine. ánibo Péiraamma timá ámínanawaq wení aíbôq-aaimma “yuwaíno” téna mi-kákómá timá ámitana tiráine.

¹⁷ miráimanibo maami-tái-wáyúkámá keráwáqtí aúkápimma yeqtí aíbôq-aaimma íma kéyuwaae. maiq-nómmá káqnáginikaa umá mirá kéoe. konnámá uwáá yoqmá móra-mara íníkáá umá yemá mirá kéoe. kumayupí maragómmá mémánóbáqá Áánûqtuma yeqtí márûqa yokaa kéumayikaiye.

¹⁸ yemá yeqtí táí-aiiqtabama anókaq ááyama téta yúma mamé uí-áímmá kéte. yemá náayuwabi táí-amma paábaq yuwánéta maqmá aónaa-yuma yemá yúránánnámá aí-áímmá téta makáqma kéyimonaae.

¹⁹ yemá yú awaatuqmá paá umáginon-aimma kétémanibo kúmiq-yataakoni akoqnáágoni

aménáápáqá ánná-wayukaraa umá mááe. ítáaro. móra-yataakoma waayúkagomma uyáténa wení akoqnáágoni aménáápáq yiwíqma yíkáimma mi-káyúkámá íma yú awaatuqma paá kéumagoe. ímiye. yemá mi-qtátáákóní ánná-wayuka mááe.

²⁰ waayúkama ketáái uyátárai-naqa mamá atóbamatikanin-naqtaama Ítu Káríqtomma kéitetaboata táwî-aaikoma yemmá yaútûma ikúyikainabike yubíqtuweta kóíya-yuma móragaraq maami-táwî-ákómmá íma ayuwáiyana yemmá uyátaino.

²¹ mi-káyúkámá náayuwabi yemá Áánûqtuni arútáin-aqtaba íma ítáa-yuma yemmá uyátá-maqma taíbaq paru-yátáákómá kéyimiye. yemá wení arútáin-aqtaba kététemanibo wení aokaq wakúyikarain-aipikemma yinaaéema kéo-kayukayabama paru-yátááqá íyiminiye.

²² mi-kátáámá naayóbáqá tiráan-aimma yeráwáqtábá wáíye. minná

“iyákómá yeqtí múmá yauwéqma kéíye.

ánibo pógoma nommá pétuwetama

yauwéqmeta yobí kowammá wáékááq-waekaaq kéoe.”

téna min-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kéíye.

3

¹ ketí tíkáin-aanabo, maaminnáma ketí anaaékaq-aubae. maami-kááyáq-áúbánápómá arutáinaiq ínôqtaba kemá keráwáqá túyánámmá ítama arupú ígáae téq kétune. ánibo ketáái uyátárai-naqa ketáá mamá atóbamatikanin-naqa Ítu Káríqtoma wení timáyíkarai-kayukati yáanapo keráwákáq timá tímikain-aimma taákaq maraígáae téq kétune.

² missing?

³ áqnáabaqa maannáyaba taákaq máráaro. aqtó-kánááráqá yaímma-wayukama paá yeqtí yúgoni akai-ááímmá waránoe. yemá keráwáqá aábê-aimma timá-tiketa

⁴ maará téta tínoe: “wemá ‘yauwéqma kumónúne’ téna aamá timá akoqnáá umákaimma íyabiyo? náakaraq máíyo? ketibotáámá áqa puyéqéta owana máqte-qtataakoma maramá pááq kéitana wáqe-uraimma móraiq umá wáíye.” téta yemá tínoe.

⁵ miráimanibo maami-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuma aamá kítitana maa-márámá pááq uráiqtabama yemá yaákaq ínôqtabama íma kéyikaiye. nokáké maramá tarôq umaráitana maragómá nopíké utaráíye.

⁶ naayóbáqá maramá tarôq umákaitana ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa Áánûqtuma nommá yúwáitana auténa maa-márámá yawááq-urena miráuma naayó-márágáráq wení táí-wayukagaraq yawarápatukaiye.

⁷ íbêqa Áánûqtuma wemá yainai-kánáyábá awé kéíye. wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq wakúyikainata mikáq máíyana min-áwáátáqá yainai-kánáámá pááq íniye. mi-kánááráqá wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq iranápó yawarápatuwainata táí-wayukama yemmá yainéna mamá yawarápamayikaniye.

⁸ tíkáin-aanabo, maannáyabama íma tiwimmá kaaro. ítáaro. móra-wagaagaraq taígani-karitimaatima (1,000) uyátárai-nakotema móraiq kéíye. wetábámá taígani-karitimaatigaraq (1,000) móra-wagaagaraq móraiq kéíye.

⁹ uyátárai-nakoma wení timá akoqnáá umákain-aiqtabama íma káwikaiye. yaímma-wayukama mirá téta yúyánámmá kéitaamanibo wemá íma káwikaiye. ímibo wemá aú pukáipaq awé i-náqíye. ánibo wemá waayúkayaba yeqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téna yiwé kéíye. yemmá yawarápaiyabama íma kákaitanaboana Áánûqtuma yiwé kéíye.

¹⁰ miráimanibo uyátárai-nakoni yainai-kánáágómá miráuma moyán-nákáá umá “íma kumíniye” téq túyánámmá ítáiyana-awaataq kumíniye. mi-kánááráqá wíyômma anókaq áama káayena panane umáginíye. aabaúgógáráq wiyókágáráq wíyôkogaraq iramá kamá káuma ánataginoe. maa-márágáráq máqte-qtataakaraq maa-márábí wáimma iramá kamá káuma ánataginoe.

11 keráwáqá itáiyana máqte-qtataakoma miráuma ánataginimma íbêqa keráwáqtí táaikoma náaraq ínáyô? Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá wenáwîkaq máqte-qtataariq oníq umá keráwáqá mirá-oro.

12 keráwáqá mi-kánááyábá awé kéeqa mi-kánááyábá kumíkáae téraq keráwáqtí mayaígómmá mirá-oro. mi-kánááraq wíyômma iramá kamá káuma ánataginana aabaúgógáraq wíyôkogaraq wiyókógáraq iramá kamá yaeq-yaeq umáginoe.

13 miráimanibo “aúge-kiyokaraq aúge-maragaraq wániye” téna Áánûqtuma keqtaámá timá akoqnáá umátikaraiqtaae. mibáqá máqte-qtataakaraq máqte-kayukagaraqa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánoe.

14 ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá mi-kánáámá awé kéeqa móra-mora-yuma kaayoné-yátáapí máero. Áánûqtumma ôriq umá timuqá marakaíyábá maqmá aónaaro. kúmiq-yataariq í éq otaammá íkuinoqtabama maqmá aónaaro.

15 taákaq máráaro. ketáái uyátárai-nakoma keráwáqá mamá atóbamatikaniqtaba kákaitana wemá aú púkáipaq awé kéiyé. ketáái tikái-tibaqawaaraa-naqa Póroma maaminnáyabama keráwáqtôpaq Áánûqtuni itái-yátáápíkémá áqa agamá tímikaiye.

16 Póroma wení máqten-aubabimma uyátárai-nakoni yauwéqma kumínî-kanayaba kágayaiye. yaímma-yataaqa agatái-waigoma ítama tágaiyabama íma oyaaq kéiyé. yaímma-aama íma ítáa-kayukama yemá Ítukaq itáíq-itaiq íyábámá íma akoqnáá kéeta wenáagomma wáeqma kaaqaari kéte. káqon-aikaraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kaaqaari tirááe. mirá kéeta yemá yanamáárîq yeqtí yúraqa yawarápai-yataaqa mamakááe.

17 ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá áqa minnáyaba kéitaae. miráinaqa atéráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmna ánûqa yamátikai-qtataapikemma káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq yemá yeqtí otaakáraq íarutainiq íya-qtataaqnapoma keráwáqá íyabitero.

18 ímibo uyátárai-naqa Ítu Káríqtoni íraqô-qtataakoqtabagaraq itái-yátááqtábágáraq ítame uíq-uíq oro.

wekáqá tágama-yataaqa íbêqa aati-aatimá wáimma watúq-watuq umá wániye. miráuma waíno. kemá Pítaa.

1 Yóáane

¹ Aagómá maa-márámá íma pááq uráitana wemá máqe-uráie. ketáá wenáama ítareqtaa wemmá ketáái túrannapotaa aónareqtaa tiyáákakeqtaa wenaneqá ánêkukaunatae. Aagómá wenáaimma matúq-matuq umá mái-auwaraimma wáie.

² maami matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa wemmá ketáá aónaraunaboaqtaa ketáá keráwáqá kétima-timunatae. Ítu Káríqto matúq-matuq umá mái-auwarai-naqa naayóbáqá aboátê mágena wanamááríq kumma tiráátiraiqtaae.

³ miráipoana ketáá móra-tuyanakaq ketibotêtaagaraq wanáaniko Ítu Káríqtogaraq yokéqtaa nóinabi aónareqtaa ítarauna-yataaqa tímá tímikaunatae. ketáámá kétima-yimunataama minná keráwákáráq mimórá-túyánákáq maraígáae téqtaa kétunatae.

⁴ keráwáqtí timuq-yatáákómá mútûq pááq íniye téqtaa maami-qtátááqá keráwáqtôpaq kágayaunatae.

⁵ ketáámá maamin-áímmá Áánûqtuni áanikonopake ítareqtaa keráwáqá kétima-timunataama minná mirá-uráie. Áánûqtuma ómmá máie. wepímmá móra pááqyamma íma kumayuq-yatááqá wáie.

⁶ abo ketáá téqtaa “Áánûqtugaraq móra-tuyanakaq kémarauunatae” tennatáámánibo ketáá kumayuq-ápí Áánûqtu íma máikaq uréire kéeqtaa minná kaaqaarimá kéteqtaa íma árain-apimma kémaunatae.

⁷ aanibo ópí tágaipin-amma Áánûqtu máikaq uréire kéeqtaa miráonataama ketáámá kímora-tuyanakaq maqmá yáatáá kéumayaunanataa áanikom Ítuni naaegómá ketáái kúmiq-yataaqa tete umá ketirunóbáqtáá mamá aúgen-auge kéumatikaiqtaae.

⁸ “kepíqtáá íma kúmiq-yataaqa wáie” tennatáámá minná kenamááríqtaa ketáái tíyakomma kaaqaari kétima-kaunanataa árain-aain-aimma kepíqtáá íma wáie.

⁹ ketáá Áánûqtuma paá tímá ámenunataama, nói-kumiq-yataarirabi ketáámá uráunataama miráinana wemá ketáái kúmiq-yataaqa mamá awikáqtuwainanama ketáái kúmiq-yataakoni anónnáma íma paá wáie. Áánûqtu aati-aatimá yabíqma kateko umá máinapoana ketáái tái-yataaqa wemá tete umá tirunóbáké paábaq kématuwena aúgen-auge kéumatikaiqtaae.

¹⁰ Áánûqtu maará kétéie. “máqte-kayukama kúmiq-yataariq urááe.” téna kétéie. ááqibo ketáá téqtaa “kúmiq-yataariq íuraunatae” téqtaama aanibo min-áímmá minná “Áánûqtuma kaaqaari-naré” téqtaa kétunanataa Áánûqtuni watáagoma kepíqtáá íma kéwaiie.

2

¹ pááqya-noiyapo, kúmiq-yataariq ígaae téq kemá maami-qtátááqá kágayaune. ááqibo kúmiq-yataariq íyana móra-nakoma tíwáqnaa ínîn-naqa Ítu Káríqtomiye. wemá wenamá íma kúmiq-yataariq uráibo kateko-yatáákón áai-nakoboana ketáái táayabo ínîn-naqa máie.

² kenamá ketáái kúmiq-yataaqtaba ípukaibo máqtemma maa-márábi-káyúkátí kúmiq-yataaqtaba pukáie. miráipoana Ítuma ketáái kúmiq-yataakoni ápéqa máie.

³ Áánûqtuni ámáan-aimma itéqtaa miráonataama ketáámá árainma kanaarq aónanunatae. Áánûqtumma káonaunatae.

⁴ móra-nakoma téna “kemá wemmá aónaraune” ténamanibo wenámáan-aimma iténa mirá íkéena wemá kaaqaari-náqá máitana árain-aain-aimma wepímmá íkéwaiie.

⁵ ááqibo móra-nakoma wenámáan-aimma iténa mirá kéitanama wepímmá Áánûqtuni akái-yatááqá ógíqma pááq umá wáie.

⁶ móra-nakoma téna “kemá wepí kémaune” ténama wemá Ítu Káríqtoma máqe-urainikaa móraiq umá maíno.

⁷ tíkái-kayukao, kemá maan-ámáán-áímmá íma aúgen-amaan-aimma kágatimune. ááqibo maaminná naayón-ámáán-áímmá kágatimune. keráwáqá naayóbáké ítameq utáámibo

⁸ maamin-aúgén-ámáán-áímmá árainmma Ítupi miráurainikaa umá íbêqa keráwápi mirá kéiye. kumayuq-yátáákómá kéyatamakitana ókómá keráwápi ógiqma pááq umá wáipoana mirárará umá maamin-ámáán-áímmá aúgema wáiyee. minná árain-okoma íbêqa kétagaiye.

⁹ móra-nakoma téna “kemá ókóni aapi kémaune” kétenamanibo Ítu Káríqtomma arummá amî-naqa áyamma kéumakenama wemá paá kumayupí máiyee.

¹⁰ ááqibo weni ábâkora-naqa Ítu Káríqtomma arummá amî-nakomma kákainanama ókóni-aapi kémainama wemá waayúkama otaa-qtátáárîq íkéumayikaiye.

¹¹ ááqibo weni ábâkora-naqa Ítu Káríqtoni aanábómá áyamma kéumakenama kumayupí kémaiye. kumayuq-yátáákómá aúramma kégaropa-makaipoana wemá náakarabi uréire kéena íkaonaiye.

¹² pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtoma keráwáqtábá pukáipoana keráwáqti kúmiq-yataaqa áqa mamá yukéna awikátukaiye.

¹³ ketibóutao, áaimma áqtaraikake máqe-urinaqa Ítu Káríqtomma wemmá káonaapoqa keráwáqtôpaq kemá kágayaune. maabuibóákaao, keráwáqá mamá Táí-nakomma márúte yukáápoaq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. pááqya-noiyapo, keráwáqá ketibotáá Áánûqtumma káonaapoqa keráwáqtôpaq kemá kágayaune.

¹⁴ ketibóutao, áaimma áqtaraikake máqe-urai-naqa Ítu Káríqtomma wemmá aónaraapoqa keráwátôpaq kemá agatáune. maabuibóákaao, Áánûqtun áabi keráwáqá akoqnáá uréq Táigo-nakoma uyáqta-maqma máápoaq keráwáqtôpaq kemá agatáune.

¹⁵ maa-márágón áaikokaraq maa-márábi-qtátáátábágaráq ítikaino. móra-nakoma maa-márábín-ámmá kéwaraitanama ketibotáái akaí-yátááqá arupimmá íma wáiyee.

¹⁶ wenaúgon amuq-yatáákáráq aúrananna aí-yátáákáráq aweké kuí-yatáákáráq Áánûqtunopake íma iráibo mirái-qtataaqa maa-márábíké-qtátááré.

¹⁷ máqtemma maa-márágóni waayúkama yúrananna káetama maami-qtátáákáráq maa-márágóni waayúkagaraq paábaq yátamakinoe. ááqibo móra-nakoma Áánûqtun aúyánámmá warénama matúq-matuq umá paá mániye. Ítu Káríqtoni webóé.

¹⁸ pááqya-noiyapo, maannáma aqtó-kánááráq íye. keráwáqá ítaraae. Ítu Káríqtoni anómma webó-náqá íniye. íbêqa netuqyaa Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá áqa irááe. miráitaqtae káonaunatae. mi-kánáámá aqtó-kánááráq íye.

¹⁹ Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá yaímma keqtaábíké kóuraamanibo yeráwáqá íma keqtaáráá umá máqe-uraae. yeráwáqá keqtaágáráq móra-yuyanakaq marétaraatati ketáátê máneta oné. ááqibo tiyuwéta keqtaábíké káouraapoata íma ketáái árai-kayukama kétiraateqtae.

²⁰ ááqibo keráwáqá máqte-kayukabike Aokaq-nákómá tiwíkaipoaq máqte-qtataaqa árainmma kéitaae.

²¹ árain-aain-aimma íma kéitaawapoqa íkagatimunabo árain-aain-aimma keráwáqá áqa kéitaawapoqa kemá kágatimune. keráwáqá kéitaae. árain-aipikemma móra kaaqaari-áímmá íma kanaarác pááq kéiye.

²² nááwaq kaaqaari-náqá máiyó? “Ítuma íma Káríqtoma máiyee” téna aboáqtábágaráq áanikoqtabagaraq wakaráina-naqa wemá kaaqaari-náqá Ítu Káríqtoni webó-naré.

²³ náawabi Áánûqtuni áanikoqtaba wakaráinama Áánûqtu wetê ímaipoana kéqo-keq-yataariq íumakaniye. náawabi áanikomma arummá kámenama aboámá wetê máiyee.

²⁴ aamá áaimma áqtaraikake ítaraamma tirupi yuwáiyana maíno. tirupi yuwáiyana kémainaraq keráwáqá mórabi áanikopikaraq aboápikáráq mánoe.

²⁵ Ítu Káríqto timá akoqnáá umá tiráiyee. “matúq-matuq umá máí-auwaraimma

timínénataa keqtáámá timá akoqnáá umátikaraiqtaae. kaaqaari-wáyúkámá keráwáqá árain-apike

²⁶ tiwíqma paábaq tiyuwánéta kéoe. minnýaba kemá káгатimune.

²⁷ ááqibo Aokaq-Áágómmá tímikaitana paá keráwápí ku máipoaq keráwáqá káqomma tirááti-naqtaba ítikaniye. wenamá máqte-qtataqtaba kétiraatena kétima-timenataa aanibo nóinabi kétiraatena kétima-timenataa iqtáámá árain-aain-aimma wáiyee. kaaqaari-áímmá íma wáiyee. ááqibo Aokaq-Áágó nóinabi tiráátiq umá Ítu Káríqtopi máero.

²⁸ pááqya-noiyapo, Ítu Káríqtopi kémaiya wemá yínaqtaa wemmá káoneqtaama mikáq wenaúbáq tigae-tigae iéqtaa kanaarq itó-uma mánunatae.

²⁹ keráwáqá aónaraae. Áánûqtupimma kúmiq-yataaqa íma wáiyee. kateko-yátáákón áaimma máiyee. mórai q umá kateko-yátáákón áai-kayukama yeráwáqá Áánûqtu aúgemma maqyíkariye.

3

Áánûqtun-araabitie.

¹ keqtááyábá akaí-yátááqá abó “íráqône” téqtaa ketáámá wenáráabitie tenúnatae. miráipoata yeráwáqá Áánûqtuma íkaonaapoata maa-márábí-káyúkámá ketáágárq ítimonaraaqtaae.

² tíkái-kayukao, íbêqa Áánûqtuni áráabititaa máunataamanibo anaaékaq nóikaakanaq mánunataabiyo? íbêqa ketáá íma ítaraunataamanibo ketáá ítaraunataama wemmá aónaraunaboqtaa weráá umá mánunatae. mikáq wenáaimma mútûq kanaarq aónanunatae.

³ máqtemmá wekáq yirummá kámeta awé íya-kayukama Íturaa-kayukama yeráwáqá kúmiq-yataakon-aaq ikatéta nékaq mááe.

⁴ móra-nakoma kúmiq-yataariq kéena wemá aamá aúmatan-aimma kéyawitiye. kúmiq-yataaqa maannámiye. Áánûqtuni ámán-aimma yawiténama kúmiq-yataaqa mi wáiyee.

⁵ keráwáqá aónaraae. wemá aúgaraq-naqa aúkáimma wemá ketáái kúmiq-yataaqa matuwáínayataba kukáiyee. Ítupimma íma kúmiq-yataaqa wáiyee.

⁶ morá-nakoma Ítu Káríqtopimmo kémaenama kúmiq-yataariq íma umáena wíniye. ááqibo kúmiq-yataariq umáena kéwenama wemmá íma ítarena íaonaraiye.

⁷ pááqya-nóiyapo, móra-nakomma íyuwaiyanawaq árain-apike tiwíqma paábaq tiyuwaíno. náawabi kúmiq-yataariq íumaena wína-nakoma Ítuma kateko umá máinikaa umá mániye.

⁸ náawabi kúmiq-yataariq umáena wína-nakoma wemá Tááqtaani áaimma kémayaiye. Tááqtaama áqnáabaq áaimma áqtáraikake aati-aatimá kúmiq-yataariq umáena kéuiye. miráipoana Áánûqtun-aanikoma Tááqtaani mayaímá matuwáínayataba kukáiyee.

⁹ ááqibo náawa-naawanabi Áánûqtuma marákáraitanama aati-aatimá íma wení kúmiq-yataariq umáena kéuiye. Áánûqtuni kateko-yátáákón ayu-qtatááqá wepí máipoana wemmá Áánûqtu marákáraitanama kúmiq-yataariq íma kanaarq umáena kéuiye.

¹⁰ miráinaqtaa náayubi Áánûqtuni áráabiti máewata náayubi Tááqtaani áráabiti maíyamma yimónanunatae. náayubi íma kateko umá máeta kúmiq-yataariq umáe uyetáma yemá Ítumma yirummá áme-kayukayaba íkéyikaitata yeráwáqá Áánûqtuni áráabiti íma mááe.

weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.

¹¹ maamin-áímmá áqnáabake minnámo ítaraamma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá mánatae.

¹² ketáá íma Kááinaraa umá mánatae. anómma Táí-nakoni iyápómá wenábâkomma ikákaimma nôraq itanawáq wemmá ikákaiyo? minná wení mayaígómá táígoni itana ábâkoni mayaígómá íráqôniq itanabóana ikákaiye.

¹³ ketíbâqawaayuo, maa-márábí-káyúkámá íyammo kéumatikaiyama íma iyánáaq oro.

¹⁴ máqtemma Ítun anaaé wáráá-kayukama keqtáámá kétéikaipoaqtaa aónaraunataama tirun-íyápómá pui-yátáákómmá yátamaqtuweqtaa matúq-matuq umá máí-auwaraiqiqtáa yabékuraunatae. ááqibo náayubi Ítun anaaé wáráa-kayukayaba íkeyikaipoata yemá pui-yátáápi paá mááe.

¹⁵ móra-nakoma náawabi Ítun anaaé wáráin-abakoraa-naqa áyámma kéumakenama aúyánápi ikámma púimma wemá yíkaminakaa-nare. keráwáqá aónaraae. waayúkama yíkamiya-kayuka matúq-matuq umá máí-auwaraimma ímatokaae.

¹⁶ maaminnâ nóinabi akai-yátáákón áaiqtáa tiráátiraiqiqtáe. Ítu Káríqtoma keqtááyábáe téna pukáiyé. miráinaqtaa ketáámá ketáái aanábó-yátábátáa kanaaráq puyónátae.

¹⁷ móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqá matokáinama Ítun anaaé wáráa-kayukabike móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqábá kákaitana aónaraimanibo weqtábá wenáyakoma aúyakuraitana íámikaimma Áánûqtuni akai-yátááqá wepímmá kémaiyo?

¹⁸ ketí pááqya-noiyapo, ketáái tikaí-yátáákómá watáama paá tóyaukaken-aimma íwaino. ketáái tikaí-yátááqá áráimma yiráátéqtaa máqte-qtataariq ónátae.

Áánûqtun aúbáq ikatîq íena itó-uma akoqnáa umá mániye.

¹⁹ máqte-qtataariq onna-yátáákótáa ketáái tikaí-yátááqá áraimma yiráátéqtaa miráona-yataakotaa Áánûqtun aúbáq akoqnáa umá kanaaráq itó kéunatae.

²⁰ ketáámá kenamáárîq ketúyánákótáa ketúbi maránimma minnýabagaraq Áánûqtuma kéitaiye. Áánûqtu ketúyánákótáa uyátá-maqma máitaqtaa káonaunatae. wemá máqte-qtataaqtaba kéitaiye.

²¹ tikaí-kayukao, ketúyánákótáa ketúbi ímarainaqtaama Áánûqtuni aúbáq akoqnáa umá kanaaráq itó-onunatae.

²² wenámáan-aimma kéiteqtaa miráonaboanataa aati-aatimá amuqá maráina-yataariq-aatuqma onanatóámá nói-qtataaqtababi ítána-yataaqtaa wenópake paá mayánúnatae.

²³ maaminnâ wení ámáan-aimma mirá-uraiye. áqnáabaqa wenáanikoma Ítu Káríqtokaq tirummá áméro. ááqibo “káqomma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.” téna Ítuma wemá timá tímikainiqtaa ónátae.

²⁴ náawabi maami-kááyáq-ámáán-áikárátá kéitena miráina wemá Áánûqtupi kémitana Áánûqtu wepí kémaiye. Áánûqtu wení Aágoma timá tímikaiqtaama “Áánûqtu keqtáábí kémai íyabiyo” téna kétéiraatiqtaae.

4

Áánûqtuni árain-aagogaraq waátâgaraq.

¹ tikaí-kayukao, íma máqten-aagokaqa tirummá áméro. maqmá aóna-aona umá aonáiyana Áánûqtunopake kéi-nare. netuqyaammá kaaqaari-áikáráq-wáyúkámá maa-márábímmá uréire kéoe. táí-aagoma yirunóbáqá máitana mipíké táí-aimma kéiyé.

² miráuma aágoma Áánûqtunopakenabiyaa maqmá aóna-aono oro. maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake kukáiyé” ténama wemá Áánûqtunopake kéiyé.

³ ááqibo maamin-áágómá téna “Ítu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Áánûqtunopake íkukaiye” ténama wemá waátâe. Áánûqtunopake íirena wemá Ítu Káríqtoni anómma webónákónópake kéiyé. minnýabá “keráwáqá atéráaro” téq timá tímikaunaae. “Ítu Káríqtoni webónáqá yíniye” tiráunama áqa ya máiyé.

⁴ pááqya-noiyapo, keráwáqá Áánûqtu matíkaraiipoaq wenáráabiti mááe. keráwápi máinakoma uyátá-maqma maa-márábí-náqá máipoana keráwáqá maamin-tái-áágómá yemmá uyátámakuraae.

⁵ yemá Ítu Káríqtoni webó-wáyúkámá maa-márágóní waayúkamoe. maa-máráqóní waayúkama máapoata yeráwáqá aamá temmá maa-márágóní waayúkama kéitaae.

⁶ ááqibo ketáámá Áánûqtu matíkaraiipoaqtaa wenáráabiti máunatae. náayubi Áánûqtumma aónaa-kayukama ketáái táama kéitaae. aanibo náayubi Áánûqtuma íma maqyíkárai-kayukama ketáái táama íkeitaae. miráítaqtaa káonaunatae. móra-nakoma árain-aagogaraq-narabi kaaqaari-áágógaráq-narábiyo.

Áánûqtuma akaí-yátáákón áaine.

⁷ tíkái-kayukao, ketáámá weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. akaí-yátááqá Áánûqtunopake kéiyee. náawabi káqowaqtaba ákain-nakoma wemmá Áánûqtu marákáitana Áánûqtumma káonaiye.

⁸ Áánûqtuma akaí-yátáákón áaimma máipoana náawabi káqowaqtaba íakaina-nakoma Áánûqtumma íkáonaiye.

⁹ kímora wenáanikomma maa-márábí timákaitana aúgen-auwaraimma keqtááyábá mayaígáae téna kukáiyee.

¹⁰ ketáá káonaunatae. árainma akaí-yátááqá ketáái tikaí-yátááqá Áánûqtuqtaba íwáimanibo wení uyátá-maqma akaí-yátááqá keqtááyábá árainma akaí-yátááqá wáiyee. minná wemá wenáanimma timákáitana kumma kaapaq-yátáráq képuyena ketáái kúmiq-yataaqa meyánîq kéumatikaiqtaae. maaminná árainma akaí-yátááqá wáqe-uráiyee.

¹¹ tíkái-kayukao, Áánûqtummo miraráá umá kákaina mórai q umá ketáá weqtábá kákaina weqtába kákaina ónátae.

¹² móra-nakoma íma Áánûqtumma aúrapike aónaraimanibo ketáá weqtábá kákaina weqtábá kakáina onanataámá Áánûqtu kepíqtáá kémainanama wení akaí-yátáákómá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye.

¹³ Áánûqtu wení Aokaq-Áámá tiyúwáitaqtaa yáátáá umá kémayaunaboanataa wepí kémaunanataa wemá kepíqtáá kémaiye.

¹⁴ ketáámá Ítu Káríqtomma aónareqtaaboataa timá tímikaunatae. aboámá wenáanima Ítumma timákáitana maa-márábí-káyúkámá táayabo ínenataa kukáiyee.

¹⁵ náawabi Ítuqtaba “Áánûqtun-aanimiye” téna arummá kámena tin-nákópí Áánûqtuma máitana wemá Áánûqtupi máiyee.

¹⁶ ketáámá káoneqtaa tirummá kámunatae. Áánûqtu keqtááyábá ôriq éna kákaiye. Áánûqtuma akaí-yátáákón-áaiipoana akaí-yátááqá máiyee. miráipoana náawabi akaí-yátáápi kémaina-nakoma minná wemá Áánûqtupi kémainana Áánûqtuma wepí kémaiye.

¹⁷ yainai-yúpááráq onanataámá táaqa íkáinanataa akaí-yátááqá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye. ááqibo maa-márábíkaráq káqowaqtaba Ítuma ákáiniq umá mórai q umá káqowaqtabataa tikaíkáae.

¹⁸ akaí-yátááqá wárainanama áaqa íkaniye. ááqibo akaí-yátááqá mútûq pááq umá ánataguraitana íkatîq-yataaqa páabaq waqmá kéyuwaiye. móra-nakopimma íkatîq-yataaqa wárainanama agaegóní anónnáma tái-apeqtaba awé íniye. ááqibo náawabi íkatîq kéenama wení akaí-yátááqá mútûq íma pááq uráiyee.

¹⁹ áqnáabaqa Áánûqtu keqtááyábá ákaraiipoaqtaa ketáá weqtábátáá kanaaráq tikaíkáae.

²⁰ móra-nako téna “Áánûqtutaba kékaiye” kétenamanibo wemá ábâkoraanaqa áyámma kéumakena wemá min-nákómá kaaqaari kétéyee. wemmá káonenama wení ábâkoraanataba íkákainanama Áánûqtumma íaonai-waigoma Áánûqtutaba kanaaráq akániyo? ímiye.

21 Ítu Káríqtoma maan-ámáán-áímmá tímikaiqtaae. náawabi Áánûqtuqtaba kákainanama wenanaae wáraa-kayukayabagaraq akaíno.

5

Ítumma arummá ámîn-nakoma maa-márábi-qtátááqá márúte kéyuwaiye.

1 máqtemma náayubi Ítuqtaba “Káríqtoe minnáma Áánûqtu timákaraiye” téta tíya-kayukama minná Áánûqtu maqyíkáráye. náayubi aboáqtábá yikáinatama aboá maqyíkárá-kayukagaraq kéyikáye.

2 ketáá káonaunatae. minná ketáámá Áánûqtuqtaba tikáinaqtaae wení ámáan-aimma taákaq maréqtaama ketáá wenaráabitiyabataa tikaíkáae.

3 ketáá Áánûqtuqtabataa tikáinaqtaama wení ámáan-aimma matoránatae. maamin-ámáán-áímma íma ummaa kéyaiye.

4 máqtemma Áánûqtu maqyíkárá-kayukama maa-márábi-qtátááqá kanaaráqá márúte ibáq kéyuwaae. ketáái tirummá ami-yátáákómá maa-márábi-qtátááqá uyátá-maqama kétémiqtaae.

5 náawaq maa-márábi-qtátááqá kanaaráq márúte kéyuwaiyo? móra náawabi “Ítuma Áánûqtun-aanikoe” téna arummá ámîn-nakoma wemá maa-márábi-qtátááqá uyátewae kéye.

Áánûqtuma áanikoqtaba abarokáq kétiye.

6 Ítu Káríqtoma nokaráq naegáráqtábá iráiyé. wenamáa noqtábá íraibo nokaráq nae-yátábágáráq iráiyé. káqomma Aokaq-Áágómá Ítu Káríqtomma káonena kétiye. ááqibo Aokaq-Áágómá árain-aain-aine.

7-8 kaumo-yátáákómá Ítuqtaba árain-aimma kéte. yeráwáqá Aokaq-Áágógáráq nokaráq naegógáráq wááe. árain-aimma Ítuqtaba kététa mimóra-yúyánákáq makéta kéte.

9 ketáámá nóinainabi waayúkama temmá tirummá kámunatae. ááqibo Áánûqtu nóinainabi tiráin-aikoma waayúkama tiráan-aimma uyátá-maqma kétena maamin-áímmá Áánûqtuma tímátukaimma minná wenáanikoqtaba tiráiyé.

10 maamin-áímmá Áánûqtuma tímátukaimma máqtemma Ítumma arummá ámê-kayukabi wáiyé. náawabi Áánûqtu tin-áíkáq íma arummá aménama Áánûqtuqtaba “wemá kaaqaarináre” kétena Áánûqtu nóinainabi áanikoqtaba tin-áímmá arummá íámíqmena kéuiye.

11 ááqibo minná árain-aimma Áánûqtu timmá mirá-uraiye. matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtu tímikaiqtaama maamin-áúwaráímmá áanikopi wáiyé.

12 náawabi móra-nakoma áanikomma arummá aménama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye. náawabi áanikomma arummá íkámenama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímayániye.

matúq-matuq umá mái-auwaraine.

13 keráwáqá náayubi Áánûqtun-aanikon-awikaq tirummá ámê-kayukabaq kemá maa-qtátááqá agatáune. matúq-matuq umá mái-auwaraimma árain-aimma ítareq matáapoq keráwáqtábá agatáune.

14 wenáúyánákáq maréqtaae ketáámá Áánûqtukaqtaae nóiqtababi itáananataama ketáá árain-aimma káonaunatae. wemá ketáái táaraq itániye.

15 ketáái táaraq kéitaiqtaae ketáá káonaunatae. nóiqtababi wekáq itáananataama wemá áqa kétémiqtaae.

16 ábâkoraa-nakoma kúmiq-yataariq kéinaa káonema mi-kúmiq-yátáákómá yawááq umá matúq-matuq umá mái-yataapi íkewinaqa keráwáqá Áánûqtukaq itáiyana matúq-matuq umá

puí-yátáápi kemma Áánûqtuma mamá wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápi áwíqmena wíniye. minnáyaba “nunamumma tiyo” íketune. máqtemma otaammá kui-yátááqá minná kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma íma mamá puí-yátáápi awíqme wíniye.

¹⁷ máqtemma otáá-qtátááqá minná kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápi íma kéwiye.

¹⁸ ketáá káonaunatae. náawabi Áánûqtu matikárai-nakoma kúmiq-yataaqa íma umáena kéiye. aanibo Áánûqtun-aanikoma wemá kawáá kéumatikaiqtaaboana Táí-nakoma wemmá íma kanaaráq táí-yataariq kéumakaiye.

¹⁹ ketáá káonaunatae. Áánûqtun áráabititaa máunataamanibo tébakaq-wayukama máqtemma maa-marábí-qtátáákaráq Táí-nakoma nôrabi ónááe ti-qtátááqá mirá kéumayikaiye.

²⁰ ááqibo káonaunatae. minná Áánûqtun-aanikoma iréna tiráátiraiqtae. náawabi árain-Aanuqtuma máima ketáámá árain-Aanuqtupi wenáanikoma Ítu Káríqtopi máunatae. maaminnâ árain-Aanuqtugaraq maaminnâ árain-auwaraimma matúq-matuq umá máí-auwaraine.

²¹ pááqya-noiyapo, kaaqaari Áánûqtunopakema nékaq máero. kemá Yóáane.

2 Yóáane

Yóáane páátima monoq-wáyúkámá máa-marukaqa áwíkaan-inikoma páátibi agamá kááyaiye.

¹ kemá móra anó-monoq-nakonopake áwíkaan-inikokaq áwíkai-iniko ení iyápógaraq árain-aain-aikaraq kemá keráwáqtábá kétékaiye. íma kemá kenamáamibo máqtemma aarawaamá árain-aain-aimma ítaraa-kayukama keráwáqtábá ôriq éna kékaiye.

² maami árain-aimma keqtáábí wáena taákaq-taakaq ínipoana aati-aatimá keqtáábí watúq-watuq umá wániye.

³ ketibotáá Áánûqtuma áanikogaraq Ítu Káríqto yeqtí aokaq íráqô-qtataakaraq arummá yimí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq keqtáábí wairo. miráinata maami-qtátááqá árain-aain-aikaraq akaí-yátáákáráq mayánátae.

⁴ kemá itáunama maamin-nóiyápómá árain-amaan-aimma kéwaraawaq timuqá ôriq umá kémarauene. miráuma ketibotáá timá tímikainiqtaa umá kéwaraae.

⁵ tíkáin-iniko, móra ámáan-aimma kágayaune. íbêqa aúgen-amaan-aimma íkagatimupo maaminnáma naayóbáqá áaimma áqtaraikake Ítunopake ítaraae. minná káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina ónátae.

⁶ akaí-yátáákómá mirá kéiyé. minná Áánûqtun ámáan-aimma waránátae. mimórá-ámáan-áímmá áaimma áqtaraikake ítaraae. minná weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae.

⁷ miráipoata netuqyaa-káyúkámá keqtáá kaaqaari-áímmá timá-timinetataa maa-marábí uréire kéeta ye mirá kéte “Ítu Káríqto íma aúma mamá pááq íné kukáiyé.” téta waayúkama kaaqaari kététa yemá Ítumma webómá kágáyakaae.

⁸ atéqma máero! keráwáqá íma mi-qtátááqá yúwáaro. ketáámá maaminnáyabataa mayaímá matáunaboqaq íráqô-qtataaqa Áánûqtu timá akoqnáá umá timínna-yataaqa íma mayáínoe.

⁹ morá-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataapi íma maéna ááqibo áwábaq kóínanama Áánûqtu mibáq wetê íma máiyé. móra-nakoma Ítu Káríqtoni arááti-yataaqa ítarena Áánûqtugaraq áanikogaraq mibáq wetê máiyé.

¹⁰ móra-nakoma keráwáqtôpaq íréna “Ítuma Áánûqtunopake aúgaraq íkukaiye” téna tin-náqá wemmá íma keráwáqtí naaúpaqa íawiqme íréraq miráono-maaraono téq ítimakaaro.

¹¹ aanibo keráwáqá mirá timákeqa keráwáqá wení ábárawaao máeqa wení táí-yataapi mánoe.

¹² kemá netuqyaan-áímmá agamá timá-timenaq únmananibo kemá íma wannaabímmá agayánúne. paá kenamááríq uréq wenóíkaq-wenoikaq káoneqtaa tóyaupike timá-timenunaboana ketáái timuq-yatáápiqtáá mánunatae.

¹³ ketímanaakoni iyápóma yíwíkaan-noiyapoma keráwáqtábá miráo-maraao téta kétimatikaae. áqa kínnae. kemá Yóáane.

3 Yóáne

¹ móra anó-monoq-nakonopake Káéatikaq tíkái-naqa Káéatio, náawanabi kemmá árain-aain-aikaraq ôriq umá kêtikaiye.

² tíkái-nako, kemá nunamummá timákaunana máqte-qtataakaraq enáugogaraq íráqôniq umá mirá kêtakaa kemá aónaraunama enarun-iyápógómá íráqôniq kúiye.

³ yaímma Ítun anaaémo kéwaraa-kayukama uréire éq éta má-tima-timemma “emá árain-aimma kéwaraane” téta tewapóaq kemá emmá timuqá ôriq umá kémarakaune.

⁴ árain-aipimmo ketí iyápó-annamo ítaraanata uréire kúiyanama kemmá íma móra-yataakoma mamá timuq-yatáákómmá uyátá-maqma wániye.

⁵ tíkái-nako, maa-káyúkámá naayóbáqá íkeyimonaanamanibo ááqibo íráqôniq umá yabíqyíkaraane.

⁶ yemá máqtemma yirummá ámê-kayukama emá írágôniq umá yabíqyikaanayaba timá yímikaiye. emô íráqô-qtataaqa kúiyme. timáyikaanayaba Áánúqtun-aurakaqa íráqôniq kúiye.

⁷ uyátárai-nakotabae téta uréire kéowatamanibo oótanaa óqtamma paá Ítuma arummá ámê-kayukabike matááe. óq-wayukabike íma matááe.

⁸ ketáá kenamáárîq yiwíqmataa ketáái waayúkaiq umátaa árain-aikoni mayaímá yegárâq kémayaunatae.

⁹ kemá káqon-aubama agatuwáunana Ítun-anaaemo wárâa-kayukabaq wimánibo Tiótarapima wemá wenáakaq waabá-káyúkátí yúraqa “anómma mánaae” ténaboana keqtáámá ítiwirainenataa kúiye.

¹⁰ kemô yéqa má-tima-timenune wemá yaímma-yataariq kêtiba wemá táí-aimma keqtábá kéténa Ítuni aamô maméta ye-káyúkámá íkeyiwiraiye. óqo yeqtí naaúpaqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá mamá aammá káunikena “íma yiwíqme yero” téna aammá áunikaraiye. óqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá yemmá monoq-wáyúkábíké kéwaqtuwaiye.

¹¹ tíkái-nako, táí-yataakoni amé mékaan íuwo. paá íráqô-qtataakoni amé mékaa uwo. ááqibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá minná keráwáqá Áánúqtun-araaqa mááe. aanibo táígo-qtataariqo íya-kayukama minná yeráwáqá Áánúqtuma árainmma aati-aatimá íkaonaae.

¹² Timítarima máqte-kayukati yúraqa íráqô-naqa máitana wení íráqô-mayaima wenáaiqtaba kêtiraatiye. ketáámá mórai q umá íráqôn-aimma weqtábá kêtunataama minná árain-aimma túnna-taama keráwáqá ítaraae.

¹³ kemá taíganin-aimma agayánááq únmananibo íma kenamáárîq kemá wannabí agayánúne.

¹⁴ miráitaq kemá túyánámmá itáúnama páátákáá timónéq aanibo keráwákárâq mi-qtátáátábá mórabi máeqtaa watáá-wataa tenúnatae.

¹⁵ kaayone-yatááqá keráwáqtê wáino. ketáái aanábórâq ketí miráoro-maaraoro-aimma móra-mora-yuma timá yímero. kemá Yóáne.

Yúti

¹ kemá Yútie. kemá Ítu Káriqtoni mayai-nápóaq kemá Ítuni ábâkoma Yêmitimma ábâkomune. kemá maami-páátímá Áánûqtuma yááyarai-kayukayopaq kágayaune. mi-káyúkámá náayubi ketibotáámá Áánûqtuma wení akái-yátáápi kémaewana Ítu Káriqtoma yabíq yíkaraiye.

² Áánûqtuma paru-yátáákáráq tiména kaayoné-yátáákáráq tiména akái-yátáákáráq keráwáqá timíniye. mi-qtátáákómá keráwáqtôpaq ókaraq-okaraq pááq íniye. minnáyaba ôriq umá keráwáqtábá kêtikaiye.

kaaqaari-áímmá yirááti-wayukati yáaimma.

³ ketí aanábó-wáyúkáo, áqnáabaqa kemá túyánámmá ítátuweq keráwáqtôpaq aúbama agamá Áánûqtuni yauwéqma máqtemma tiwíránénataa iqtábá min-áímmá agayánáá kéunamanibo keráwáqtí itáiq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma wení waayúkama tímikaimma minnáyaba yáqtoqma akoqnáá ígáae téq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. minná

⁴ yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapi aúpáq yamááwaqtaa ikáonaunatae. mi-káyúkámá íma Áánûqtuni waayúkama mááe. Áánûqtuma wenámáakoni íráqô-qtataaqtaba yemá aagómmá mamá kéwaeraae. yemá mirá képoataa yeqtí táí-yaaimma paátataare ténátaae. Ítu Káriqtoma ketáái kawáá-náqá ketáái uyátárai-nakoma wemmá yemá káwetatuwaae. naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí téna mirá-káyúkámá Áánûqtuma mamá yawááq-umayikaniye.

⁵ keráwáqá maamin-áímmá ítama arútaraamanibo kemá keqnáámmá timá taákaq ónúne. uyátárai-nakoma Ítiráaeo-wayukama Íqtíbibake yauwéqma yiwíkaimanibo anaaékaqa mi-káyúkámá wekáq arummá íma ámikaa-kayukama yemmá yíkamitata puqmá ánataguraae.

⁶ taákaq máráaro. naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaímma móra-awaataq yimuqá maqmá íma máqe-uraabo Áánûqtuni marûpake yuwéta kóuraae. uyátá-maqma anón-naapaamma mayánáae téta owana yemmá Áánûqtuma kumayuqnóbáqá aménáápáq mibáq akoqnáá-annama kú-yikaraiye. Áánûqtuma anó-kanaaraqa wemá yemmá mamá yawááq-umayikaniye.

⁷ táí-wayukama Tótômabakaraq Komóraabakaraq káqomma waaqókáq móra-marukaq-wayukayabagaraq taákaq máráaro. mi-márúpáké-káyúkámá Áánûqtuni kaqtó-wayukama oníkáá éta kumari-ááímmá tarôq kéowanaboana aati-aatimá matúq-matuq umá káiq-kaiq inírábí kautínoe. máqtemma kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama Áánûqtuma yeqtí táí-meyamma yimíníqtaba máqte-kayukaraq abarokáq timá kétagaiye.

⁸ miráuma mirá-káyúkama máqte-maqte kaikáá umá káonaawana minnágoma mamá íyaqnoabaqa yíkainiq itata yeqtí yúbima táí-yaaimma mamá tarôq kéoe. Áánûqtuni náápaqtabama pááqya-qtataarabiya téta yúyánámmá kéitaae. Áánûqtunopaq-wayukayaba aamá timá márúte táíq kéumayiketa kéoe.

⁹ uyátá-maqma anó-kaqto-naqa Mááíkoroma wegáráq íma mirá-uraiye. Tááqtaate wenáubi-kenaubi maréta Mótetini arááq-auma náawaq mayáníyô téta minnáyaba tirááye. ááqibo Mááíkoroma wemá náápaakaraq-naqa íma kanaaráq máenaboana Tááqtaama timá márúte yukáimanibo wemá tiráine: “uyátárai-nakoma emmá timá márúte táíq umákaniye.” téna Mááíkoroma tiráíye.

¹⁰ miráimanbo mi kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama móra-yataakoni áaimma íaonaraa-qtataakoqtabagaraq táí-aimma kéte. aónaa-qtataaqa aónaraamma miráuma pó-iyakoni yáaikkaa umá káonaae. ánibo mirán-ááíkkómá yemmá mamá táíq kéumayikaiye.

11 táí-meyamma ôriq umá mayáínóe. Kááinani áaikaan-aaimma kéwaraae. yemá waayúkama yiráátéta paá meyáqtábá yeqtí yúma yíméwata kéqoke-tai-aaimma tarôq éta Béiraaraa kéoe. Áánûqtuni anaaéma íwareta Kóraama miráurainikaa kéeta mirá-qtátááriq kéeqtaboata yemá táíq kéumagoe.

12 aanábómá áíkuteraq mórabike aáwaqa kéneqa mi-kaaqaari-áímmá yirááti-wayukama yigaemá íma wáiniq umá táí-yataariq aborokáq kéopoata ananna-yátááqá yemá yubairáinikaa úma mááe. yeqtí yúyaba-aatuqma yúyánámmá kéiteta uwáágoma konnámmá mamá paábaq yúwáitana aaqá íma yiníkáá umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma aaqá íma yiníkáá kéumagiye. miráuma yaagómá arammá iyaí-kánááráqá arammá íma íyáinikaa umá mááe. yemá miráuma yaamá aayákagitatapoata ánûkaraq áaipike yayútuwaanikaa umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma arammá íma íyáinikaa kéumagiye.

13 únókómá anón-iyaraa kémetaitana yeqtí otaa-qtátáákómá ananna-agaregoráá umá ámûraaq mayaqa-mayaqa iníkáá umá mááe. ánibo yemá miráuma aabayákáké wiyókómá paá uréire umáginikaa kéoe. yeqtí yirááti-yataakoma arupú umá íma kéyiraate. yeqtí márûqa anó-kumayuqnohaq Áánûqtuma yeráwáqtábáé téna yíkaraine minnáyaba mi-káyúkama mibáq matúq-matuq umá mánoe.

táí-meyamma yemá mayánóe.

14 Énôkima abapaké kaayaq-nápóana wemá Áátaani anaaé pááq-urena wemá mirá-káyúkáyábá naayóbáqá amuné kuténa wemá maará-tiraine: “aónaaro. uyátárai-nakoma wení taíbaq netuqyaa aokaq-káqtó-wáyúkátê kumíniye.

15 wemá máqte-kaaqaari-aimma yirááti-wayukama ítama yaíqtuwena táí-meyamma yimíniye. waayúkama yinaaéma umáketa yeqtí táí-yuyanamma wáráa-kayukama wemá mamá anónnáma táí-meyamma yiména kúmiq-yataariq uráa-waigoni anónnáma táí-meyamma yiména táí-aimma téta Áánûqtumma timá táíq uráapoana anónnáma táí-meyamma yimíniye.” téna Énôkima tiráine.

16 máqtemma mirá-káyúkámá nárú-narumma kéteta káqo-kayukayaba kaaqaari-yúbí kémareta yeqtí táí-yuynakomma anaaé kéwaraae. yúma maméta kéuyeta yaímma-wayukama matawémma umátuweta yimíqmiq kéeta yemá yikái-qtataqa kémayaae.

keráwáqtí tirummá amí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá oro.

17 miráimanibo ketí aanábô, taákaq máráaro. keráwáqá keqnáámmá Ítu Káriqtoma yiwíkai-kayuka timá tímikaan-aimma taákaq máráaro.

18 yemá maará téta keráwáqá timá tímikaane: “anaaékaqa aqtó-kánáámá pááq ínata yaímma-wayukama aábê-aimma tíma-tikanoe. mi-káyúkámá táí-yataaqtaba kéyikainataboata yemá mirá-inoe.” téta Ítuma yiwíkai-kayukama tiráae.

19 yemá mi-káyúkámá otaa-káyúkáe. yeqtí yúgoni akái-yátááq áatuqma kéwareta Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá íma kéwaraae.

20 miráimanibo keráwáqá ketí aanábô, aati-aatimá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá akoqnáá umáe úyoro. mirá kéeraq aati-aatimá Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnááqaraq nunamummá tero.

21 ketáái uyátárai-nakoma Ítu Káriqtoma paru-yátááqá matokáipoana matúq-matuq umá mái-auwaraimma timíniye. maamin-áúwáraíqtábá awé uréqa Ánûqtuni akái-yátááqá máero.

22 yaímma-wayukama Áánûqtuqtaba kaayaq-yúyánámmá itáaqtaba keráwáqá paru-yátááqá yímero.

23 yemá miráuma irabíkáá mááe. ánibo keráwáqá páátákáá yauwéqma yiwíráaro. keráwákáráq irabí tíwíqme wiyábámá káqo-kayukayaba táaqa kégainamanibo paru-yátááqá paá yímero: miráimanibo yeqtí yúrananna aí-yátááqómá mamá yeqtí unáákáqtóma námô ainíkáá kéobo minnáyaba yeqtí unáákátôgaraq kúmiq-yataatabagaraq ítama táíq umáyíkáaro.

nunamummá té Áánûqtun-awíqa múte yawíyé.

²⁴ Áánûqtuma kanaaráq keráwáqá kawáá umátíkarainaq keráwáqá íma paábaq kumáwinoe. wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa íma waéna wení tágama-yataapi tikániye. miráinaq keráwáqá timuqá ôriq umá maránóe.

²⁵ Áánûqtu-aatuqma wenamáa ketáá yauwéqma tiwiránín-naqa Ítu Káríqtoni mayaíráké ketáái uyátárai-nare. Áánûqtuma wení áwîqa múte yauyónátaae. wení tágama-yataakaraq wení anó-qtataakaraq wení akoqnáá-yataakaraq wení náápaakaraq áaimma átárai-kanaarake íbêq-kanaaraqa anaaékakaraq aati-aatimá paá mánoe. miráuma waíno.

Arébárétiani

¹ naayóbáqá maamin-áikómá áupáq wáqe-uráie. miráitana Ítu Káríqtoma mamá abarokáq pááq uráie. minnáma Áánûqtuma Ítumma aráátiraiye. Ítuni mayai-wáyúkámá keqtáámá tiráátínana mi-qtátááqá anaaékaqa pááq íniye. wemá keqtááyábá ítama aru-taígáae téna tímikaiqtaae. móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake wemá timákáitana kemá Yóáanekaq kukáie. kemá Ítuni mayainápóana wemá watáama timá tímikaiye.

² ánibo kemá Yóáanema kemá mi-qtátááqá máqtemma aónatuwe abarokáq Áánûqtun-aama timá kétagaune. mi-kátáámá Ítu Káríqtoqtaba “árainé” kétune.

³ náayubi yoraútína-nakoma itáiya-kayukagaraq Áánûqtuni maami-ámúné-áímmá yeráwáqá nónabi tinná éta yeqtábá Áánûqtuma amuqá kémayikaiye. abo mi-kánáámá awaaraq-kánnáábí pááq ínanama Áánûqtu “mirá ónúne” tirái-qtataaqa miráinima wemá paá mirá-iniye.

Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkábá watáama agatáie.

⁴ kemá Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkámá Étia-aukapaq máa-kayukayopaq maan-áímmá kágáyaune. íbêqa Áánûqtuma máie. naayóbákáráqá máqe-uráie. anaaékaraq wemá paá maéna wení íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq keráwáqá Áánûqtuma Ítu Káríqtogaraq tímikaaye. abapaké kaayaq-áágógáráqá aúrapaq Áánûqtuni náápaan-abiqtataraq máena yemá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq tímikaae.

⁵ Ítu Káríqtoma Áánûqtuni máqten-aimma arupú umá tîn-náqíe. wemá pukáipike áqnáabaq ító-urai-naqíe. maa-márábí mú mikákáá anó-naqa máie. wemá keqtááyábá ákáitana wení naaenápó ketáái kúmiq-yataapike matukáie.

⁶ wemá miráurái-waigoma keqtáámá mamá wenabomá Áánûqtuni anó-monoq-wayukaraa umátíkaraiqtaae. Ítukaq tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraq matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

⁷ aónaaro. wemá konnákóní aúkáapi kumínéna kéie. miráinata máqte-kayukama yeqtúrapike aónainoe. máqte-kayukama wemmá waqtáámmá agaibéta ikákaa-kayukama yegáráq wemmá aónainoe. máqtemma maa-márábí-káyúkama weqtábá yogapómmá éta íbiqá yaránóe. owé. mirá-qtátááqá pááq íniye.

⁸ Áánûqtuma uyátárai-nakoma maará téna: “kenamá kemá áqnáabakaraq anaaémma kemúne.” téna kétiye. wenamá Áánûqtuma íbêkaraq naayóbákáráqá anaaékaraq paá máie. wemá máqten-akoqnaama matokáie.

Yóáanema Waayúkagon-Araaqa aónaraiye.

⁹ kemá Yóáanema Ítuqtaba keráwáqtí tîbâqune. kegáráq keráwákáráqá ketáámá Ítuni waayúkamunataae. kemá keráwáqtê yagaroqtamá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá Áánûqtuni yabíkái-qtataakaraq aménáápáqá máunatae. ánibo ketáámá awé kéeqtaa Ítuqtaba akoqnáá kéunatae. kemá Áánûqtun-aama kéteqa kemá Ítukaq tirummá kámunatapoana yemá kemmá waqmá móra-marukaqa únómmá yaúturaitana áwîqa Páátamoti tíkaraae.

¹⁰ uyátárai-nakoni kanaaráqá Aágoma Áánûqtunopake kemmá mamá akoqnáá kéitana tinaaépakema móra-aimma itaúnana akoqnáá umá kaapáúkoraa tááyaraiye.

¹¹ min-áikómá mirá tiráie: “máqte-qtataaqa aónánama minná wannaabí agamá abapaké kaayaq-áyú áikuyo-kayukabaq yuwaa. miráuma Ipítiani-marabakaraq Támánabakaraq Págámabakaraq Táiyátáérabakaraq Tááritibakaraq Pírárépiabakaraq Áréórátíabakaraq aúbama agamá yuwaa.” téna tiráie.

12 abo náawa kėtiyaa téq waéqma aónáúnama kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq tágagitaq aónaraune.

13 ánibo kemá aónáúnama mi-táárégóní aúkápimma móra-naqa itó-uma máqe-uraiye. wemá ayáqtááq-unakaqtoma umá aítaupaqa yuyu umárena wenaúkápimma áwáarara kain-ámúránámá umá yaútû makaiye.

14 aqnótáugoma wayámmá wáqe-uraiye. miráuma tipi-típigoni áyáuraa éna wayá-kónnákáá uráiyé. miráitana aúrakoma iragóráá kamá tágaraiye.

15 ánibo aítaukoma tágaguraima miráuma óqtakoma óniq-irabi kamá kawaabába inikáá uráiyé. miráitana áa áyái-waigoma miráuma anó-nomma aúgín-aikaan-aimma tiráiyé.

16 wemá abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánurapaqa matokáiyé. ánibo mórama tokóru-yakaa-puma téba-tebaq-aama wenóyaupike ku tayaráiyé. ánibo wení óíkoma tágama aaqá kain-í-káá uráiyé.

17 kemá wemmá aónatuweq wení aítaupi tipaqagéq puki-nákóráá uráune. miráitana wemá ayáánuranapo kekáq tínekuyena tiráiyé: “emá ikatíq íuwo. kemá áqnáabaq-nakaraq anaaékaq-nakaraq kemúne.

18 kemá aúwarai-naqune. naayóbáqá kemá pukáunamanibo timónaao. kemá aati-aatimá matúq-matuq umá máune. owé. áíta-marupakaraq puígáráqá ketí náápaamma aménáápáqá wáitaq kíma kemá kényoraune.

19 miráinaa máqtemma kaikáá aónáána-yataakoma íbêqo aónána-yataakaraq anaaékaq pááq ínî-qtataaqtabagaraq agayaa.

20 abapaké kaayaq-wíyóqá tiyáánurapaq wáitaa aóne mi kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq waéqma itaí-áípóana áaimma miráuma wáiyé. abapaké kaayaq-wíyóqá minná abapaké kaayaqá áíkuyo-kayukati kaqtó-wayukama Áánûqtunopake maéta abapaké kaayaq-yááréráq minná abapaké kaayaqá áíkuyo-kayukarare.” téna Ítuma Yóáanemma tiráiyé.

2

watáama Ipítiani q áíkuyo-kayukayatabae.

1 óq-aimma tiráiyé: “Ipítiani q áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkómá wekáq agayaa. abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánuranapo yabíkái-naqa wemá abapaké kaayaq-káin-ókomá yaaregóní aúkáapi uréire kéeq wení amuné-áímmá mirá-uraiye.

2 máqte-qtataariq ónna-aaima aónatuweq akoqnáá-mayaima mayáanama aónaraune. keráwáqá itáiq-itaiq umá yabíyemma káonaune. táí-wayukayabama keráwáqá ikéyikaae. máqtemma mi-káyúkámá maará téta ‘Ítuni timáyíkarai-kayukaqtaae’ téta kétémanibo yeráwáqá íma mááe. miráitaa keráwáqá yaímma kéite yetí yáaimma aónatuwaiq yemá paá kaaqaari-wáyúkámá mááe.

3 ketíwîqtaba keráwáqá yáqtoreq itó-uma akoqnáá éra íma tíbô karááe. minnáma káonaune.

4 miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. naayóbáqá tirummá kanaaráq íráqôniq umá tímikaamanibo íbêqa ímiye.

5 naayóbáqá keráwáqá íráqôniq uráámma íbêqa kétéwikatuweq paábaq kóuraae. miráinaq keráwáqá yauwéqma naayóbáqá íráqôniq uráániq umá tirummá waéráaro. miráinaq tirummá íma waeráiyaq kemá ketôpaq iréq keráwáqti ókóní yaaremmá mamá paábaq yuwánúne.

6 miráimanibo mirán-íráqón-ááímmá keráwápímmá paá wáiyé. Níkórááítini waayúkabimma webómá agayikéwae kéoe. kegáráqá kemá yeqtí yáaiqtaba webómá kágayikaune.

7 móra-nakoma aáqa wárainanama maamin-áímmá ítama arutáino. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétéma-yimiye. ‘móra-nakoma ááíqa umá uyátáinaqa kemá

min-náqá ayúwáanana matúq-matuq umá mái-yataaqa amí-yábíké aáwaqa kemá aménúne. mi-támá Áánûqtuni yópi wáíye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráíye:

watáama Támánabaq áíkuyo-kayukayatabae.

⁸“Támánabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekák agayaa. áqnáabaq-nakaraq anaaé-nakaraq naayóbáqá pukáimanibo íbêqa paá mái-nakoma wení amuné-áímmá mirá-uráíye:

⁹ keráwákáqá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá pááq íma káonaune. ániibo keráwáká áwáyoq-wayukaraa ommá kétimonaune. miráimanibo keráwáká taígani-qtataaqa makááe. mi-káyúkama akáyáámá timá tíkáama kéitaune. ániibo mi-káyúkámá mirá kéte. ‘ketáámá Ítiráaeo-wayukataa máunatae.’ téta kétémanibo yemá íma mááe. ímiye. yemá paá Tááqtaani áíkuyo-kayukabike mááe.

¹⁰ anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánómma minnáyaba ikatíqa íoro. itáaro. Tááqtaama keráwáqtí aúkápíke yaímma-wayukama ánná yimínímma keráwáká makákma aónaniye. miráinaq ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá tiyááka-kanaabi mayánoe. miráimanibo keráwáká tirummá amí-yátááqá paá yáqtokaiyana keráwáqtí puí-kánááráq wínaq kemá anónnáma íráqô-meyamma matúq-matuq umá mái-yataaqa timénúne.

¹¹ ániibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘móra-nakoma ááiqa umá uyátenama yawwéqma puí-kánááráqá wemmá íma mamá táíq íniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráíye:

watáama Págamabaq áíkuyo-kayukayabatae.

¹² “Págamabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áikómá wekák agayaa. min-nákómá tokóru-yakaa-puma téba-tebaqa áama yawíqmatama matokái-nakoni amuné-áímmá mirá-uráíye:

¹³ kemá keráwáqtí márûqa káonaune. mi-márúkáqá Tááqtaani náápaan-abiqtataraq wáíye. miráimanibo keráwáká ketíwîqa yáqtoqma akoqnáá uréq kekákáqá tirummá kétimeraq kekákáqá tirummá amíyamma íma aúpáqá kéyuwaae. móra-naqa Ááqtipaatima keqtábá téwai-nakoma keráwáqtê máqe-uráíye. áraimma wemá ketáama wárái-naqiye. ániibo keráwáqtí aúkápi mi-márúkáqá Tááqtaama máitaq Ááqtipaatima ikámôwana pukáíye. mi-kánááráqá keráwáká íma anaaé umátíkaraae.

¹⁴ miráimanibo yaímma-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwápímmá yaímma-wayukama Págamabaqa máeta yemá Péiraama áaimma yáqtoqma akoqnáá kéoe. Péiraani áaimma mirá-uráíye. naayóbáqá wemá Péirakimma aráátiráíye. anaaékaq Péiraakini kaaqaari-áímmá Ítiráaeo-wayukama yiráá téna ‘maníkókáq waí-waamma agamá ákûq umákáá-kamma kanaarácáq nánoe’ kétena ‘kumari-ááímmá kanaarácáq ínoe’ téna kúmiq-yataaqa urááe.

¹⁵ mirá kéowata yaímma keráwápí máe-kayukama Níkorááítin-anna-wayukati táí-wataama ítama akoqnáá kéoe.

¹⁶ miráinaqa keráwákáqá tirummá waéráaro. ímo miráinaqa pááqya-kanaabi keráwákáq yénúne. ániibo kemá tokóru-yakaa-puma tóyaupi matokáuna-punapo mi-káyúkátê ááiqa ónúne.

¹⁷ ániibo náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘náawabi Tááqtaama uyátáinaqa wemmá mórana wíyôpake aáwaqa aúpáq wáimma aménúne. miráinaq kemá móra waayán-óqtámmá aménúne. min-óqtákáqá aúgen-awíqa agamaránúne. min-áwíqá íma móra-nakoma aónaniye. min-óqtámmô mayáina-nakoma wenamá kanaarácáq aónaniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma óq-aimma Yóáanemma timá ámikaiye.

watáama Táiyátáérabaq áíkuyo-kayukayatabae.

18 “Táiyátáérabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíková wekác agayaa. Áánûqtun áanikoma wenaúrakoma miráuma ira autakáá kéitana títaukoma miráuma óqtakaa óniq-irabi áwáarara karáye. mirá-nákóni amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye:

19 keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqá waayúkama tirummá kéyimeq máqte-mayaima kaayoné umá mamá yíwáqnaa kéoe. kekácá itáiq-itaiq umá yabíkáae. kemá káonaune. áqnáabaqa máqte-qtataakon áaimma miráuraamma íráqôniq uráámanibo íbêqa uyátá-maqma íráqôniq kéoe.

20 miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwáqá móra-inimma Yéteberimma ayúwáawana keráwáqté máie. min-íníková ‘amuné-ínímúne’ kétimanibo wemá keti mayái-wáyúkábímmá kumari-ááímmá waraígáae téna kéyiraatena maníkókác agamá ákûq umákáá-kamma naígáae téna kéyiraatiye. mirán-ááímmá minná kaaqaari kétima-yikaiye.

21 kemá kanáá améq wení kúmiq-yataapike waeraíkáae téq túnnamanibo wení kumari-áúyánámmá yuwánîn-aaqa paá kéitena arummá íma waékáie.

22 itáaro. kemá aíqa í-yátáákárác karígárác min-íníkovámmá aménúne. ániibo náayuwabi min-íníkotê kumari-ááímmá waré máiya-kayukama yirummá íma waeréta yinaaéma íumakaiyaqa kanaarác mi-káyúkama anómma yíqa í-yátáákárác ummaa-yátáácá móraiq umá yemmá yiménúne.

23 máqtemma wení iyápógaraq karínápó yíkamonata puínoe. miráinata máqtemma áíkuyo-kayukama aónainoe. kemá máqte-kayukati yúyánákárác yirummá yaímma káonaune. ániibo keráwáqá móra-mora-yuti táaiqtaba meyammá timénúne.

24 miráimanibo tébakaq-noininaukaqa Táiyátáérabaq máe-kayukayaba kétune. keráwáqá min-íníkováni yiráati-yataaqa íma waréra Tááqtaani arunóbác máin-aaimma íma ítaraiyamma kemá káqon-ummaa-yataaqa keráwápímmá íma maránúne.

25 miráimanibo mi-qtátáácá keráwáqá yáqtoraiyama mi-túpáámá kemá yénúna-kanaaraq yáqtoqma akoqnáá umá máero.

26 ániibo móra-nakoma ááíqa umá uyátana wemá ketáaimma waqmé wéqéna wení kanaarácá mó ánatainaqa kemá náápaamma ketibomá tiména móraiq umá wemmá aménana maa-márábí-wáyúkama wenáménáápác mánoe.

27 mútûq-yanapo mara táwéraq púbúyainikaa umá miraráá umá wení akoqnáama wániye.

28 miráinaqa kemá nokáapaq-wiyoaq anón-akoqnaakoni awaaméqá aménúne.

29 náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.

3

watáama Tááritibaq áíkuyo-kayukayabatae.

1 Tááritibaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíková wekác agayaa. min-náková abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wíyókárác kématorena wení amuné-áímmá mirá-uraiye. keráwáqtí máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqtábámá yemá maará téta kéte. ‘maamin-áíkúyó-káyúkárácá matúq-matuq í-yátáácá wáie.’ téta miráimanibo ímiye. keráwáqá pukuráae.

2 keráwáqá itó éra tú wai-yátáácá yúwáaro. keráwáqtí máqten-aaimma paá wáena puíníqtababoa keráwáqá mamá akoqnáá oro. máqte-qtataaqa keráwáqá miráuraamma keti Áánûqtun-aurakaqa móra arupú-yataariq owaq íaonaraune.

3 naayóbáqa maamin átê-wataama ítama yáqtokaiyama minnáyaba tirummá waéqma kéitera yabíqma akoqnáá oro. ániibo íma itó éqa miráuma moyá-nákórácá umá kemá yennamá keráwáqá mi-kánáámá ítimonanoe.

⁴ Tááritibaq keráwáqá yaímma-wayukama yíkaraamanibo yeráwáqti unáákáqtôma kúmiq-yataaqtaba paí íma auqyíkaraiye. yemá mi-káyúkama kanaaráq mayánôpoata waayán-únákáqtomá mamaréta ketê uréire ínoe.

⁵ ániibo náawabi ááíqa umá uyátainaqa min-nákómá waayán-únákáqtómá umákanune. miráinaq matúq-matuq í-áwíq-wánnáábíkémá wenáwîqa íma yawígágyonune. ímiye. ketibon aúrakaqa wenáwîqa múte yauyéq Áánûqtuni kaqtó-wayukati aúbákárq áwîqa múte yauyónúne.

⁶ náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikáíye. óq-aimma tiráíye:

watáama Pírárépiabaq áíkuyo-kayukayatabae.

⁷ “Pírárépiabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkmá wekák agayao. aokaq-náqá árain-aai-naqa kíma Tébitin-annayaba yokáíye. mi-náápáákárq oqtamá ituwaanana móra-nakoma íma keqnáámmá aúyaqmaraniye. ániibo oqtamá aúyaqmaraanana móra-nakoma keqnáámmá íma ituwaniye. min-aókák árain-aai-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye.

⁸ máqten-aaimma keráwáqá miráomma kemá káonatuwaune. ániibo keráwáqá aónaaro. keráwáqti túbáqá kemá oqtamá makáunana ituwe wáimma móra-nakoma kanaaráq íma aúyaraniye. kemá káonaune. keráwápímmá pááqyamma akoqnáama wáitaq ketáama kéware ketíwîqa íma kéwakaraae.

⁹ miráimanibo Tááqtaani áíkuyo-kayukabikemma yemá mirá kéte. ‘ketáámá Ítiráaeo-wayukamune’ kétémanibo íma máeta ítáaro. kemá mi-káyúkámá mamá keráwáqti títaupi yiraayutaúmmá má-ayikaanata kemá keráwáqtabá tikáanna aónanoe.

¹⁰ máqte-marabi-kayukama makáqma móra aíqa í-kánáámá maa-márábáq yíniye. keráwáqá ketáama yáqtoqma yaákare tiwé uráápoaq mi aíqa í-kánáábímmá kemá yayáa tikánúne.

¹¹ kemá pááqya-kanaabi keráwákáqá yenúne. keráwáqá matoráíya-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá oro. móra-nakoma keráwáqti íráqô-meyamma paábaq matuwaiyábá yáqtoqma akoqnáá oro.

¹² ániibo móra-nakoma ááíqa umá uyátainaqa kemá wemmá mamá ketí Áánûqtuni aokaq-nákóni arúkáá umá itó-umakaanana aokaq-náúkémá íma yáubatuwena keqnáámmá máápaqa kóiniye. wekáká ketí Áánûqtun-awiqa agamaréq ketiboní márûkoni áwîqa agamaránúne. mi-márúkón áwîqa aúge-maruqa Yérútááre. mi-márúkómá ketí Áánûqtunopake kumínîmma wení márûkake yuwéna ketí aúge-tiwikote kumíniye.

¹³ ániibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikáíye. Ítuma óq-aimma tiráíye:

watáama Áréórátíabaq áíkuyo-kayukayabatae.

¹⁴ “Áréórátíabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkmá wekák min-nákómá árain-aikon áaimma máena Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorena wemá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-waigoni áaimma máíye. min-nákóni amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye:

¹⁵ keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá kemá káonatuwaune. keráwáqá íma yaugikáá kéeq iraráá kégeq ímá kéoe. yaímma-wayukama yaugikáá o-káyúkámá keqtábá yúyánámmá kétaamanibo yemá kemmá tiwéqtáma kéyuwaawana minnágoma íma kárutaiye. yaímma káqo-kayukama kokoq umá Aokaq-Áágóqtábá kíteta ketáaimma kéwaraae. minná íráqône. miráimanibo keráwáqá aúkámakaariq umá máa-yuma ôriq umá táígoniq kéoe. keqtábá itáíq-itaiq kéunataae kétémanibo keráwáqá Aokaq-Áágómmá márute awéqtama kéyuweq

ketáaimma íkewaraae. kemá keráwáqá kokoq kéeraq Aokaq-Áágóqtábá kéitera q ketáaimma waraígáae téq kétune.

¹⁶ miráimanibo keqtábá keráwáqá ira-úrámá íma kégeq yaugiqá íma kéumagoe. keráwáqá paá pááqyamma iraráá kégaapoq ketóyaupike wiráátima wirakánáá kéune.

¹⁷ keráwáqá maará téq kéte. ‘ketáámá netuqyaan-ótámmá maréqtaa máqte-qtataaqa netuqyaa makáunatae. ketáámá móra-yataaqtabama íma aqtórárîq kéunatae.’ kétémanibo keráwáqá táí-yataapi mááe. keráwáqá áwáyoq-wayukama maéq túramma karopágitaq tiwapáá mááe. miráitaq kenamáárîq maami-qtátááqá íma kanaaráq káonaae.

¹⁸ miráitaq maami-túyánámmá keráwáqá kétémmé. oótamma mamá íráqôniq ínétama paá agamá táwî-aayapaqa apibí kéumatuwai-yataaqa keqtópake máyáaro. mayéqa keráwáqá móra-yataaqtabama íma tikánoe. tigeamá tiwaapááyaba waayán-únákáqtómá íma kúmiq-yataako paí auráinaq keqtópake máyáaro. keráwáqtí karopáiyábá atóba-i-yataaqa keqtópake máyáaro. mayéqa keráwáqá kanaaráq aónanoe.

¹⁹ kemá mi-káyúkámá tikáimma yútiqa yímîqma anaaékaqa akoqnáá auránóe. kéqokeq-yaaimma mamá kárutayikaune. miráinaq keráwáqá tiyáátamma kuyéraq tirummá waéráaro.

²⁰ itáaro. kemá oqtaráqá itó-uma pagé-page kétémmé. náawabi ketáá iténa oqtamá ítikainaqa wení naaúpaq wenôpaq uyábéma wetê nanúne. wetê aáwaqa naanana wemá ketê nániye.

²¹ ánibo náawabi ááiqá umá uyátainaqa wemmá timá áménana wemá ketê ketí náápaan-abiqtataraq maraq maína móraiq umá naayóbáqá kemá ááiqá umá uyátámatuweq ketiboní náápaan-abiqtataraq wetê maraq máqe-uraune.

²² náawabi Aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye.

4

Áánûqtuni márûkaq wenáwîqa múte yaútaae.

¹ minnáma ánatagitana kemá Yóáanema aónáúnama oqtamá ítuwe Áánûqtuni márûkaq wáqe-uraiye. mimórá-áágómá kaapáúkaa kabámaraitaq itaúnama timá tímikaiye: “maakáq uyuwo. anaaékaq pááq-ino-qtataaqa aráátenune.” téna tiráiyé.

² páátákáá Aágoma Áánûqtunopake ketê máqe-uraimma Áánûqtuni márûqa aónáúnama mórama náápaan-abiqtatama wáqe-uraitana móra-naqa mikáq maraq máqe-uraiye.

³ min-nákómá maraq máqe-uraimma aónáúnana miráuma kawaa-óqtákáá umá karogaromá tágaguraiye. móra-aabotayakoma wení náápaan-abiqtataraga ikúyakaraitaq aónáúnama miráuma yaayána-oqtakoraa umá tágaguraiye.

⁴ miráuma móra-wayuka umá abapaké kaayaqté-kaayaqte náápaan-abiqtatagoma anónaapaan-abiqtatagoni amakaqá yaúturaitana min-ábíqtátáráqá anó-kayukama móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama mikáq-maraq máqe-uraae. min anó-kayukama Áánûqtuma kéwaraa-kayukama kawáá kéoe. yeráwáqá waayán-únákáqtómá umátoreta áwáarara kai-kámóqá yiqnókáqá kúbeqtokaae.

⁵ anón-abiqtatarake aabayú yóraitana áama kététtana wíyôn-aama tiráiyé. anón-abiqtatagoni aúbáqá abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaawana kainíkáá kéeta wáqe-uraae. mi abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaama yetáaimma abapaké kaayaqá aágoma Áánûqtunopake wáiyé.

⁶ anón-naapaan-abiqtatagoni aúbáqá móra-yataaqa wáqe-uraimma miráuma anó-kayukama kaapókáá umá tágaguraiye.

ánibo anón-naapaan-abiqtatagoni aúkápimma kaayaqté-kaayaqte-kamma maéwae kéokamma máqe-uraae. yeqtí yúrakoma netuqyaa wáena yóíparaa yinaaépaqa yawááq-uraiye.

⁷ áqnáabaq maéwae kéokamma áwáábîq anó-putiraa (arááyane) uráiyé. anaaé maéwae kéokamma miráuma awaiq-púrúmákáá kóráá uráiyé. mamá mikáq maéwae kéokamma miráuma waayúka óíkaa uráiyé. mamá írêq-kamma akikígómá arabêna uréire iníkáá uráiyé.

8 mi kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma máqtemma móra-mora-waigoma abapaké móra yááyamma wáqe-uraiye. miráuraitana netuqyaa-yúrámá yúbaqa yirunóbáq amegaaráq yawááq-uraiye. ániibo wágáágaraq nokáakaraqa maará téta tíq-tiq kéoe:

“aokaré. aokaré. aokaré.

uyátárain-Aanuqtuma máqten-akoqnaama yokáimma naayóbáqá wemá máqe-uraimma íbêqa máena anaaékaqa íniye.”

téta yemá í-aageta mirá kéte.

9 mi maéwae kéo-kamma yemá Áánûqtukaq náápaan-abiqtataraq yaaguyabí-yataaqtaba wení tágama-yataaqtaba téta wemmá matúq-matuq umá mái-nakoma “tíkáiye” tirááe.

10 ániibo maéwae kéo-kamma maará téta móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama matúq-matuq mái-Aanuqtuma náápaan-abiqtataraq wenaúbáq tipaké agéq mimórá táoqa yeqtí áwáarara kai-kámóqá náápaan-abiqtatagon aúbáq kéiyaabotuwweta maará téta kéte:

11 “ketáái uyátaráana-nako! ketáái Áánûqtuo!

ení aúyánánápó máqte-qtataaqa tarôq uráánae.

máqte-qtataaqa emá tarôq uráanaboana tágama-yataakaraq yaaguyabí-yataakaraqa akoqnaágaraq emá kanaaráq mayánóne.”

maará téta tirááe.

5

móra aúba-wannaama aúyaqmakawana Yóáanema aónaraiye.

1 ániibo ayáánurapaqa Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq maraq máin-aukapaqa aónáúnana móra aúba-wannaama wáqe-uraiye. mi-kánnáágóni arunóbáqá amegaarákáráqá agamatánáimmá wáqe-uraiye. ániibo abapaké kaayaq-aráátá-káwéqá minnánapo arááparaiye.

2 ániibo móra akoqnaá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake anókaq ááyama téna tiráiyé: “náawaq íráqô-naqa máenawaq kanaráq maa-kánnáámá maténa káwékomma aukáqma agatáníyô?” téna Áánûqtunopake kaqtó-nakoma tiráiyé.

3 miráimanibo mórana Áánûqtuni márûkake-nakowabi mórana maa-márábíké-nákówábi mara-áménáápáké-nákómá íma kanaaráq maami-kánnáámá agatétabi yorautíniye.

4 abáá ománibo móra-nakoma íráqô-naqa kanaaráq máimma íaonaraapoana móra-nakoma mi-kánnáámá íma kanaaráq agaténa yoráutaiye. minnýaba kemá tirummá itaq ibiqá yakáune.

5 ániibo móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukabike kemmá timá tímikaiye: “emá íma ibiqá yaraao. itáaro. móra-nakoma Yútaa-wayukabike áwáábíq-putiraa umá (arááyane) ááiqa uyátáraiye. wemá Tébitin-annabike áai-nare. wemá wenamá káwéqa aukátuwena maami-kánnáámá agatániye.” téna móra anó-nakoma Ítuqtaba kemmá timá tímikaiye.

Yóáanema tip-típi-araaqa aónaraiye.

6 náápaan-abiqtatagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma aukáapimma anó-kayukagaraq mórana tipí-típi-araaqa aónaraune. ikámaraawana púnikaa umá íto-uma máqe-uraiye. mi-típi-típi-aráákómá aqnókáq abapaké kaayaq-áwáyáámmá waéna abapaké kaayaq-áúrámá wáqe-uraiye. minnáma yetáaimma abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake máqte-marabaq timáyíkaraiye.

7 wemá náápaan-abiqtataraq uyáyoqmena uténa min-nákóma mibáq maraq máin-ayaanurapake mi-kánnáámá matáiyé.

8 wemá maami-kánnáámá maténa kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq tipí-típi-araakoni aúbáq yipaq agoaq aónaraune. máqtemma anó-kayukama móra-mora-yuma imá yawáámma matoréta móra kugáiqma áwáarara kain-óqtákáá matokááe. ániibo kugáiqma-yataapimma átê-akuq-umuma ógikaiye. yetáaimma Áánûqtuni aokaq-wáyúkátí nunamummá wáiyé.

⁹ ániibo yemá aúgen-ima maará téta tirááe:
 “emá íráqô-naqa kanaaráq máanaboana maami-kánnáámá kanaaráq mayé káwéqa
 aukáqtuwanone.
 yé ikámôwaa pukáane.
 keqtáá ení naaenápó meyanîq uránae.
 waayúkama máqten-annabike máqten-aaipike máqten-aukaq-yugaraq máqte-marukake-
 kayukama
¹⁰ emá mamá yemmá ketáái Áánûqtuni anó-monoq-wayukama aúqyíkaraanama maa-márábí
 yabi ínoe.”
 téta tirááe.

tipi-típi-araakon áwîqa máqtemma múte yaguyakááe.

¹¹ kemá Yóáanema keqnáámmá aónáúnama maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá
 kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq taígani kegéba ayuraa kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake
 náápaan-abiqtatama ikúma yaútureta yáama ítaraune.

¹² yemá ááyama anókaq téta tirááe:
 “maa-típí-típí-arááqá naayóbáqá ikámôwana pukáimma wemá kanaaráq akoqnáama
 mayéna máqten-iraqo-qtataaqa mayéna itái-yátááqá mayéna náápaamma mayéna
 yaagumá mayéna tágama-yataaqa mayéna aúgau mayéna wemá kanaaráq
 mayániye.”
 téta tirááe.

¹³ ániibo kemá Yóáane máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq urái-qtataakoni yáama ítaraunama
 máqte-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wái-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa mara-
 áménáápáq wái-qtataaqa únópi wái-qtataaqa máqte-qtataaqa máqten-aukapaq máqten-
 aukapakoni arunóbákáráq wái-qtataakoma itaúnata maará téta tirááe:

“náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakokaq tipi-típi-araakote kenákáráq ketáámá túgau
 aqmá ketáámá yaagumá kémauna kenákátí tágama-yataaqtaba kenákátí akoqnáá-
 yataaqtabagaraq matúq-matuq umá kétunatae.”

téta máqtemma tirááe.

¹⁴ miráinata kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma maará tirááe: “árimma waíno.”
 týata móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yipaq agéta Áánûqtuyaa Ítuma
 yenákáráq nunamummá kététa yenákátí yíwîqa múte yaútae.

6

tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké móra-kaweqa yamá aráápamaraan-aba-wannaama aukákaiye.

¹ kemá Yóáane aónáúnana tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-
 kannaama maténa áqnáabaq móra-kaweqa aukákaiye. aukáitaq itaúnama kaayaqté-
 kaayaqte máqe-urai-kapike móra-maqe-urai-kakoma aamá ti-wáíqómá wíyôn-aaraa téna
 tiráaiye: “maabáq iyo.”

² titaq keqnáámmá aónáúnama waayán-ótímá móra-naqa min-ótí ámûraaq aónaraune.
 min-ótí ámûraaq mái-nakoma imá matóráitata móra uyátáni-kamoqa ámikaamma miráuma
 móra-nakoma ááiqa umá uyátárai-naqa améwaokaa-kamoqa ámikaae. miráitana wemá ááiqaq
 kóurena netuqyaan-ááiqaq umá uyátaniye.

³ ániibo tipi-típí-araakoma mikáké kaayaq-káwéqá aukáitaq itaúnana anaaé máqe-urai-
 kama ááyama tiráaiye: “maabáq iyo.” titaq

⁴ aónáúnana káqomma karogaron-ótímá imaamu-wámá pááq uráaiye. miráitana móra-
 naqa ámûraaq mái-nakoma wemá akoqnáama maténa maa-márábí-káyúkátí kaayoné-
 yátááqá paábaq matuwáinata yegáráqá káqo-kayukama yíkaminoe. miráinata wemmá ááiqa
 í-tókórú-yákáá-púmá ámikaae.

⁵ áñibo tipí-típi-araakoma kaumo-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukáqtúwáitaq itaúnana mamá mikáq máqe-urai-kama ááyama tiráiyé: “maabáq iyo” titaq keqnáámmá aónáúnama abugtán-ótí ámûraaq mái-nakoma móra yaináí-yátááqá (tikéríma) ayáápi matokáiyé.

⁶ áñibo kemá itaúnama maéwae kéo-kakon aúkápíke móra-aikoma aamá téna maará-tiraiyé: “móra kamáábauma móra-taoq-meyanawíqa kéaae. móra kaatopébauma móra-taoq-meyanawíqa kéaae. abo matawékaraq wááéni-nomma íma táwîq oro.” téna matawékaraq wááéni-nomma Áánûqtukaq amí-yátáárîq umá ámenibo “íma táwîq oro” tiráiyé.

⁷ tipí-típi-araakoma kaayaqté-kaayaqte-kaweqa min-áúbá-wánnaráq aráápamatama aukátúwáitaq itaúnana írêq-maewae-keo-kamma ááyama tiráiyé: “maabáq iyo.” titaq keqnáámmá

⁸ aónáúnama eqábu-otima min-ótí ámûraaq mái-nakoni áwîqa “puí-yátááqá” téta ááyaraawaq aónaraune. áñibo anaaé waqmé “aítabaq” pukáa-kayukati márûpaq iráiyé. yenákámá “puí-yátááqá aítabakaraq” náápaamma mamá aarawaamá máqte-marabake kaayaqté-kaayaqtepike móra-aayapaq-wayukama yíkaminoe. yeráwáqá tokóru-yakaa-punapo puyéta yáama keyainata puyéta karímá kémayeta puyéta marabín-ábááq-wámmá yíkamma puínoe.

⁹ tipí-típi-araakoma móra-tiyaapaq-kaweqa yamá aráápamata-kannaama aukátúwáitaq aónáúnama yaímma pukáa-kayukati yimammá aónáúnata Áánûqtukaq amí-yátááq-yááréráqá aménáápáqá máqe-uraae. naayóbáqá mi-káyúkámá Áánûqtun-aama yáqtoqma akoqnáá uréta timáe uréire kéowata namuro-wáyúkámá yíkamowata pukááne.

¹⁰ min-ímákómá yááyama anókaq tirááe: “uyátaráana-nako, aokaq abo árai-naqa é máane. áñibo náaraq umá kanaaq yáwínaaq maa-márábí káyúkama mamá yainé tikakaa-waigoni anónnáma yemmá ánná yimínónô?” téta tirááe.

¹¹ áñibo máqtemma ayáqtááqá waayán-únákáqtómá keyimena maará téna timá yímikaiyé: “keráwáqá pááqya-kanaama aagaaro. anaaékaqa keráwáqti namuro-wáyúkámá keráwáqti móra-mayai-wayukagaraq tîbâqawaayugaraq yíkamowata pukáániq mórai q umá tikamowaq keráwáqá pukááe. anaaékaqa yeráwáqá yoráuma kanaaráq ánatagiyana namuro-wáyúkámá yeráwáqti anónnáma mayánoe.

¹² áñibo tipí-típi-araakoma abapaké móra-kaweqa yamé aráápamata-kannaama aukáqtúwáita keqnáámmá aónáúnama maa-márábímmá anó-maruma yuráiyé. áñibo aabaúgómá mamá waéqma abutámmá aúqma naayó-tópóqón-únákáá uráiyé. áñibo wíyôkoma mamá karogaromá auréna naaegóráá uráiyé.

¹³ áñibo aabayákákémá wiyóqá yaráqmena marabí kuturáama miráuma kaben arammá ábu íkaraitana uwáágoma yoqmá arari umátúwáinikaa umá arammá marabí kuturááe.

¹⁴ aabayákógáráq ánatama yuwiqá yawátama útínikaa umá útúmena kóuraiyé. áñibo máqtemma anugógáráq únópi máqten-aukapaq yaúturai-marukogaraq arari umá yarákááe.

¹⁵ maa-márábí anómma yabíkáa-wayukama anó-kamaani-kayukagaraq ááiq-wayukati kawáá-wáyúkágáráq oótamma netuqyaa makáa-kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq kaqtó-mayai mayáa-kayukama ápéqa íma mayéta ápéqa mayéta o-káyúkágáráq muríanóbáq abo anón-anugoni óqtan-ainobaq máqtemma aúpáq aúyokaae.

¹⁶ áñibo anón-anugoraq anón-oqtakokaq kááyeta maará-tiraae: “mapámera tímúraataa ya yawááq éra áúgugu umátíkáaro! anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoni aúrakaqtaba tipí-típi-araakoni áyaqtaba áúgugu umátíkáaro!

¹⁷ yenákátí anó-yiyamma yínna-taoqa íbêqa pááq kéipoata náawaq kanaaráq itó-uma akoqnáá kéena minnágoma uyátaniyo?” téta tirááe.

7

Ítráaeobake netuqyaa-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

¹ minnáma ánatagitaq aónáúnama kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-wayukama maa-márágóní téba-tebaq itó-uraae. yemá maa-márágóní kaayaqté-kaayaqte-aayakaq yáqtokaama móra maa-máráwábi únónábi yaawábi uwáá yoqmá íma matuwániye.

² ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakomma aónáúnana aabaú má utain-áúkápáké iráíye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma wení awaaméqá mamé iráimma wemá anókaq ááyama kaayaqté-kaayaqtema Áánûqtunopake kaqtó-wayukama akoqnaáma matéta maa-márágáráq únókáráq mamá táíq ínéta o-yúyábá téna

³ wé mirá-tiraiye: “keráwáqá kabe-kabe umá maa-máráwábi únónábi yaayúrábi íma mamá táíq oro. áqnaabaq ketáái Áánûqtuni mayái-wáyúkátí yúwáayakaq awaaméq-yátáárlq umá yikánúnatae.” téna tiráíye.

⁴ ániibo kemá itaúnata aarawaamá awaaméqá máyáamma yoraútówaq ítaraune. miráuma Ítiráaeo-wayukabike máqten-annabike netuqyaa-káyúkáráq (144,000) awaaméqá makááe.

⁵ miráitana Yútaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Arúbenin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Káátin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁶ Áátan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Náábatarin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Manáátaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁷ Tímionin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Aríbaen-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Íqtakaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000)

⁸ Tébirunin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Yótêbin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Péqtiamaanin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) máqtemma mi-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

netuqyaa-káyúkámá Áánûqtun anaaé wakááe.

⁹ minnáma ánatagitana keqnaámmá aónáúnama netuqyaammá aarawaamá áíkutaama móra-nakoma yemmá kanaaráq íma yorautíniye. máqtemma mi-nóinín-aúkáqá máqte-marabakema ókon-okon-augaraq máqten-aipike-kayukama máqe-uraae. yemá máqtemma anó-naapaan-abiqtatagon-aubaqa tipi-típi-araakon-aubaqa itó-uraae. yemá ayáqtááq waayán-únákáqtómá umáreta iyáápipmma kóbén ánáraa-qtataaqa matoréta máqe-uraae.

¹⁰ yemá anókaq ááyama téta tirááe: “ketáái Áánûqtuma anó-naapaan-abiqtataraq máitana tipi-típi-araakoma yenákáráké keqtáá yauwéqma tiwirái-yátááqá kéíye.” téta tirááe.

¹¹ ániibo máqtemma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama náápaan-abiqtataraq yaútûmareta móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakaraq ikúma yaútûraae. náápaan-abiqtataraq yipaq agéta Áánûqtukaq nunamummá maará téta tirááe:

¹² “árainé. mirá waíno.

ketáái Áánûqtuqtaba aúgaugaraq timukáráq matúq-matuq umá kémarauatae.

wenaúyánápiké tágagitababoqtaa máqte-qtataaqa aúyánápí kéitaipoaqta wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

wemmá mûtúq-yaaguyabi-yataaqa áméro.

máqten-akoqnaagon áaimma máena wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

áraiqtbae. minnáma waíno.”

téta tirááe.

íbêqa min-ánná-wáyúkátí yíqá í-yátááqá ánatagiye.

¹³ ániibo mórama anó-nakoma timá tímikaimma: “mi-káyúkámá ayáqtááq waayán-únákáqtóma umátokaamma yemá náayubiyo? ániibo yemá náan-aukapakenaq irááo?” titaq

¹⁴ kemá yuwéqma maará téq timá ámikaune: “ketí anóko, enamáárlq emá káonaane.” túnana wemá timá tímikaiye: “yemá mamin-ánnámá aíqá í-kánáábiké anómma yútiq-yataaqa mayéta ummaa-yátááqá matááe. ániibo yemá tipi-típi-araakoni naaeráké yeqtí unáákáqtóma tete uráawana yeqtí unáákáqtógoma waayámmá aúkáiye.

15 miráipoata yemá Áánûqtuni náápaan-abiqtatagoni aúbáqá itó kéoe.
 ániibo wágááwa nokáámma wení aokaq-náúpáqá wekáq nunamummá kéitaae.
 miráitana Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq máena wemamáárîq yemmá mayi yuwániye.
 16 miráinata yemmá ókaraq yáama íma yéna keqnáámmá nonáá íyikena ínoe.
 ániibo aaqá íma kautéta móra-yataakoma yúraqa íma amanna kuyikániye.
 17 tipi-típi-araakoma náápaan aúkáapi mái-nakoma yeqtí kawáá-náqá mániye.
 wemá poqnommá wáinabaq yiwíqme wínata nokópíké aúwaraimma mayánoe.
 miráiyana Áánûqtuma wenamáárîq yúrapike máqte-yiqnuma ayúnikaniye.”
 téna anó-nakoma tímá tímikaiye.

8

tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukákáíye.

1 tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukáqtúwáitanama mikáké Áánûqtuni márûpaq pááqyamma ayáqtáá-kannaama íma aamá pááq uráíye.

2 kemá Yóáane aónáúnata abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtun aúbáq abapaké kaayaq-wéróq-ánámá yímikaae.

3 ániibo káqomma Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-qaaregoni waaqókáq ya itó-uráíye. wemá áwáarara kai-yáwáámmá íraqôn-akuqa í-yátááqá matokáíye. yemá íraqô-kuyumma í-kánámá ámikaamma Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nuna-mummá mamá yorupamá náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakoni aúbáq áwáarara kain-óqtá-tááréráq agamá ákûq umákanena uráíye.

4 ániibo íraqô-kuyun í-kánágóní úmûkogaraq Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nunamukógáráq yanaa uténa Áánûqtun-aubake kaqtó-nakoni ayáápike yuwéta Áánûqtunopaq yanaa utarááye.

5 mi-káqtó-nákómá íraqôn-aku-kana-taapeqa maténa Áánûqtukaq agamá ákûq umákai-irabike iráámma kúrakena mi-táápáímmá maqamá ógiqmarena maa-márábí iyaabótúwáitana kukáíye. iyaabótúwáitana wíyôn-aama téna áa kááyaitana abayú kéyoraitana márûma yokáíye.

kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-nakoma werôq-anabike werôqa yurááe.

6 abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wéróq-ánámá matóráama werôqa yíneta mamá yokaa urááe.

7 ániibo áqnáabaq móra-kaqto-nakoma wení werôqa yitana kaágáráq iragógáráq naaégáráq marabí iyaabótúwáawana kuqturááe. máqte-tama kaumo-áúkápáq móra-aayapaq iragómá kágitana máqten-aapepaaqa iragómá karáíye.

8 anaaékaq-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitata anón-anuma iramá kainíkáá umá iyaabótúwáawana únopí kukéta kaumo-áúkápáq móra-aukapaqa waéqma naaemá aúkáíye.

9 únopí máqten-auwaraiq-kamma máimma kaumo ánnáiq owana móra-annama pukurááe. únopí-káárégómá kaumo ánnáiq owana móra-unopi-kaare-annama mamá yokíkuráíye.

10 má mikáq-káqtó-nákómá wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana mórama wiyókómá iraráá kamá ómmá kúraqmena wiyôpake marabí kukéta máqte-nokoma kaumo ánnáiq owana móra-anna-nopikaraq poqnopíkáráq kuturáíye.

11 wiyóqá wíyôpake yaráqmena kúmî-waigon áwíqa “aabígararaq-irae.” minnágon-aaimma nopí kukétaboata ikaaqa kétéíye. kaumo ánnáiq owana móra-anna-nomma waéqma ikaaqa-ánnáiq urétaboata netuqyaammá mi-nómmá yaqnaa-káyúkámá pukááe.

¹² ánibo káqo-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana aabaúma wíyômma máqtemma wiyóqá mamá kaumo ánnáiq owana móra-annaiq mirá-uraae. móra-aukapaq aabaúgáráq móra-aukapaq wíyôkaraq máqte-wiyokogaraq móra-aukapaq kumayuqá aúkááe. miráitana wágáá-kanaagaraq nokáa-kanaama kaumo-kánáábíké móra-aayapaq íma tágaraiye.

¹³ miráimma ánatagitaq kemá aónáúnana mórama anón-akikigoma méyábáq aabayákáq arabéna uréire uráiyé. miráitaq itáúnana anókaq ááyama tiráiyé: “tirunô. tirunô. maa-márábi máa-noinin-aukaqa tirummá mayikáune. miráitata káqomma kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yónáae temmá anómma yútiq-yataaqa aarawaabí pááq íniye.” téna anókaq ááyama tiráiyé.

9

óqa kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yurááe.

¹ móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yitana mórama wiyókómá wíyôpake yuwéna marabí kukáitaq aónaraune. ánibo áítabaq abéyúmmá íma wáiq kíma ámikaae.

² miráitana wemá min-áitábáq ítuwaitana úmûmma utaimmá anón-iragoni úmûkaa utaráiyé. min-áitánóbáké utain-úmúkómá abaúgáráq uwáágokaraq mamá kumayuqá aúkááye.

³ netuqyaa-tái-wámma pítaaqá min-úmúpíké yuwéta marabí kukááe. miráitata yemá akoqnáama matáama miráuma uwabaaikóní akoqnáaraq umá matááe.

⁴ ánibo yemá maará téta aamá matááe: “karaatataáqá íma namá ánatera máqte-qtataaqá maa-márábi karútaina-yataarabi yaamé íma namá ánataaro. miráimanibo mi-káyúkámá yúwáayakaq Áánûqtuni awaaméq-yátááqá íma matáiya-kayukama yenamáa yúpuyoro.

⁵ maa-káyúkámá yíqa í-yátááqá móra-tiyaapaq-wiyokon-arupi yimínômanibo yemmá íma yíkamma púyoro.” téna maan-áímmá matááe. ánibo mi-kákómá waayúkama anómma yíqa yímikaimma miráuma uwabaaikómá yúpuitata yíqtaba oníkáá uráiyé.

⁶ mi-kánáaráqá waayúkama puíáqtábá abáá-inomanibo íaonanoe. mi-kánáaráqá áraimma puí-yátááqtábá ôriq umá yikánîmanibo puí-yátáákómá yeqtôpake péqmare kóiniye.

⁷ kemá mi-pítááqá aónáúnama oótigoma ááíqa ínena yokaa iníkáá urááe. yeqtí yiqnókómá áwáarara kain-óqtákáá-kámóqá urááe. yóíkoma miráuma waayúka óíkaa uráiyé.

⁸ yiqnótáugoma ayáqtááqá miráuma aaratí yiqnótáuraa uráiyé. ánibo yíwáyaakoma miráuma anón-awaabiq-putigoni (arááyane) áwáyaakaa uráiyé.

⁹ yíqtaaraqa aakaqá akoqnáá umá (káápaaraa) kúberaawana yaáyákoma miráuma netuqyaan-áyarémmá oótigoma kúma ááíkaq yabitimáena kéwitana kabámînikaa umá wenáama anókariq uráiyé.

¹⁰ yemá uwabaaikóní améráakaa umá uwaaqá yiméráan aqtóráq wáqe-uráiyé. yetíméráapi waayúkama yúpuí-akoqnaama móra-tiyaapaq-wiyokoni-arupi wáqe-uráiyé.

¹¹ yeqtí yabíkái-naqa wemá min-áitábáq abéyúmmá íma waéna kaqtó-naqiye. Íbaru-wayukati yáabimma mi-káqtó-nákóní áwîqa Áábaronie. ánibo Karíki-aipimma Aapórionie.

¹² áqnáae-tiru-kanaama ánataguraimanibo kaayaq-tírú-kánáámá anaaékaq pááq íniye.

abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yuráiyé.

¹³ abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitaaq itaúnana kímora-ama kaayaqté-kaayaqte-yaummatapike kaayaqté-kaayaqte óqtan-awayaakoni aúkáapimma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taareraqa áwáarara kain-ótáq-táárémá Áánûqtun aúbáq min-ámá

14 abapaké móra-kaqto-nakomma timá-amitana wení werôq-anama matórái-waigoma timá ámikaiye: “Áánûqtunopake kaayaqté-kaayaqte kaqtó-wayukama anó-nomma Yúpárêti-nokaq ánnáma matáamma emá kanaaráq iyúwénata kóro.” téna timá ámikaiye.

15 wemá Áánûqtuni kaayaqté-kaayaqte-kaqto-wayukama iyúkaimma yemá yokaa éta máqtemma aarawaamá mamá kaumo ánáaiq owata móra-annama yíkamiyata puínoe. mi-káqtó-wáyúkámá yemá mi-kánááyábá mi-túpááyábá mi-kíyóqtábá min-áúqtábá yokaa uráaqtababoata yemmá iyúkaiye.

16 ániibo oóti ámûraaqa ááiq-wayukama máa-kayukama netuqyaa táwîgani (200 mírioni) kegébâ ayuraa pááq uráiyé. miráitaq nôraq umábiyo téq ítaraune.

17 ániibo kemá miráuma kaikáá umá min-ótímá aónáúnata waayúkama min-ótí ámûraaqa máe-kayukati yúyawaakoma mirá-uraiye. waayúkama akoqnáá-puyaqa kúbekaama iragóráá tágama yóikomma eqábuma miráuma-wayukama máqe-uraae. máqten-otigoni aqnómmá miráuma anón-awaabiq-putima (arááyane) aqnókáá uráiyé. ániibo yóyaupike abááq-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áitógáráq yá-uraae.

18 maami-káúmó-táwí-yátáákáké máqte-kayukama kaumo ánnáiq owana móra-annama yíkamowata pukááe. miráowana min-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áitógáráq oótigoni yóyaupike pááq-umayikaraae.

19 máqten-otigoni akoqnááma yóyaupikaraq yiméráapikaraq wáqe-uraae. yiméráakoma miráuma irakabayaakáá uráitana óq-aqnomma wáqe-uraiye. miráitata minnárake waayúkama kéyupuiye.

20 máqtemma káqo-kayukama maami-káúmó-táwí-yátáápkémmá ípukaama yemá yirummá íwaereta yemá iyáánapo tarôq o-qtátáákómá yinaaémma íyumakaraae. ímiye. yemá waátágokaq aágokaraq tíq-tiq kéeta yemá mi-qtátáákómá áwáarara kain-óqtánápógáráq paá óqtanapogaraq yaanapógáráq iyáánapo tarôq o-qtátáákókáq yúyánámmá kémaraae. mi-qtátáákómá aúramma íaonena aamá íitena uréire íurai-qtataaqa máqtemma yaaguyakááe.

21 mi-káyúkámá yaímma-wayukama yíkamma puyéta uwaatagáánîq éta kebó-yátááqá waréta moyámmá mayéta uráámanibo mi-qtátáákóqtábá íma yirummá éta waékááe.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Yóáanemma aúba-wannaama ámitana naráiyé.

1 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana mórama akoqnáá-kaqto-naqa Áánûqtuni márûpake kukáiyé. wenaúraqa konnámmá aqména aabotáyákómá aqnókáqá yaútúraiye. óikoma tágama aakáá karáitana aítaukoma miráuma arúmmá kamá yaútínikaa uráiyé.

2 wemá pááqyan-auga-wannaama ayáápimma matokáitana min-áúbá-wánnáágómá agátátuwe wáqe-uraiye. wemá ayáánurapaq-aitauqa árûqma únópi maréna ayáánepaq-aitauqa árûqma paá marabáq makáiyé.

3 ániibo wemá anókaq wááqa yimmá miráuma anón-awaabiq-putiraa (arááyane) umá wááqa yuráiyé. wemá miráuma wááqa yitana abapaké kaayaq-wíyón-áámá kabámitata tirááe.

4 mi-wíyón-áámá timátúwáitaq kemá min-áímmô timmá agayánáae téq únana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma maará-tiraiye: “min-áímmá abapaké kaayaq-wíyón-áará timmá minnáma aúyánápi matoraa. aúba-wannaabimma íagayaa.” téna tiráiyé.

5 ániibo mi-káqtó-nákómmá keqnáámmá kemá aónarauna-waigoma únópikáráq marabákáráq itó-uma máena ayáánuramma múte yaútaiye.

6 miráitana wemá matúq-matuq umá kémai-nakoqtaba mi-káqtó-náqá wenáiyaba tikáiyana akoqnáá umákaikaae téna tiráiyé. Áánûqtu wíyôma máqte-qtataaqa mipí wáitana maragáráq máqte-qtataaqa mibáq wáitana únókáráq máqte-qtataaqa mipí wáitana wemá tarôq uráiyé. Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “awé-í-kánáámá ánataguraiye.

⁷ anaaékaqa abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana wááqa yínéna ínna-taoqa Áánûqtuni aúpáq-áúyánámmá wení amuné-wáyúkámá átê-wataabi timá yímikaimma abarokáq pááq ínana tiráátiniye.

⁸ ánibo min-áikómá Áánûqtuni márûpake ókaraq timá tímikainiq umá keqnáámmá tiráiyé: “Áánûqtuni kaqtó-naqa únópikáráq marabákáráq itó-uma mái-nakoni ayáápi min-áúbá-wánnáámá agátatuwena wáimma ko-mayaa.” téna timá tímikaiye.

⁹ mikáké kemá Áánûqtuni kaqtó-nakoni amakaq uréq timá ámikaune: “mi-pááqyán-áúbá-wánnáámá timiyo.” túnana wemá tiráiyé: “maaminnâ emá maté naao. áyaqnoabaqa ikaa tínimanibo óyaukaq átê umá kopaaq átéráá íniye.” téna timá tímikaiye.

¹⁰ wemá mirá-timatuwaitaq Áánûqtuni kaqtó-nakoni ayáápike pááqya-kanaama mamá naráune. naúnama tóyaukaqa miráuma kopaaq átê uráimanibo nawíkatuwaunana tíyaqnoabaqa ikaa tiráiyé.

¹¹ wemá maará téna timá tímikaiye: “emá keqnáámmá Áánûqtuni amuné-áímmá máqten-anna-wayukayopaq máqte-marabaq máqten-aipi anómma yabíkáiya-kayukabakaraq mó timá-yimiyo.” téna tiráiyé.

11

kaayaq-nákórátá watáama tirááye.

¹ kemmá ayáqtááq maqamá aónai-yatama tímikaamma timá tímikaae: “emá itó-ure Áánûqtuni aokaq-náúpákáráq Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taaregaraq máqte-wayukama Áánûqtukaq nunamummá mibáq kéitaa mi-tátánápó maqamá aónaao.

² miráimanibo aokaq-nákóní naamátûpaq íma maqamá aónaao. naamátûpaq mi-márúqá Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama máewata yiyáápi yímikaae. mi-káyúkámá Yérútáarebaq aokaq-márúqá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi yatâmmeta uréire ínoe.

³ miráinaq kaayaq-nákórátá keqtábá áraimma tíya-nakama apekiráq-únákáqtó kúbereta yenákámá amuné-áímmá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi (1,260 de) yiyúwáanata tíyóye.

⁴ yenákámá miráuma kaayaq-óribetí-yaráá óyana ómmá kaayaq-yááréráq máqte-marabaq-wayukati uyátárai-nakoni aúbáq itó-uraaye.

⁵ ánibo yaímma-wayukama yenákámá táigoma yikaíkáae téta yenákátí yóyaupike iramá yá-awitata yenákátí namuro-wáyúkámá kamá kautíniye. owé. móra-nakoma yenákámá mamá táíq ínnama áaiqtaba miráráá umá wemá puíniye.

⁶ yenákámá akoqnááma yokááyapoata aabayámmá yáqtoqma Áánûqtuni amuné-áímmá tíya-taoqa aaqá íma yíniye. ánibo yenákámá akoqnááma yokááyapoata máqte-nomma mamá kanaaráq waéqma naaemá auréta maa-márábí-káyúkámá máqte-qtataariq umá mamá kanaaráq táíq íyóye. máqte-tupaama yenákámá mirá-qtátáárîq óyáae tétama kanaaráq paá mirá-iyoye.

⁷ yenákámá timá ánatatuwaiyanama min-ábááq-wákómá abéyúmmá íma wáin-aitanobake uwíniye. uténa yenákáqtê ááíq mû-iniye. miráéna yenákámá uyáténa yíkaminata puíyóye.

⁸ miráínana yenákátí arááq-yuma mi anó-marukoni anón-api pareráq íyóye. yenákátí anó-naqa mimórá-márúkáq kaapaq-yátáq pukáitaq yenákátí arááq-yuma pareráq íyóye. Tótôma-marukaa Íqtîbi-marukaagaraq mi-márúkáré.

⁹ waayúkama ókon-oko-yugaraq máqte-marabakemma máqten-aikaraqa yaímma máqten-annabike-kayukama min-nákátí arááq-yuma kaumo-kánáámá karagébama-yuramma aónanoe. miráínata yemá íma iyuwáiyata min-nákámá íma mamá utánoe.

10 ániibo maa-márábí-káyúkámá min-nákámô puyóyaqtabama ôriq umá yimuqá maréta imá yéta anón-aawaqa agamá mutaammá maqmqá néta aiqta-táúmá yoqmqá yeqti aanábó-wáyúkámá yiméta ínoe. ániibo mi-kááyáq-ámúné-nákórátámá aarawaamá maa-márábí máa-kayukama yíqa í-yátááqá yímikaipoata íyámma umáyíkaraae.

11 kaumo-kánáámá (3 1/2) ánatagitana Áánûqtuma wení aáma yímena yúwaraimma yepí maréna itata yenákámá itó íyata waayúkama kényimoneta ôriq umá yáaqa kániye.

12 yenákámá itáiyana móra-aikoma Áánûqtuni márûpake anókaq yááyama tíniye: “kenákámá maabáq úyokao.” téna tíniye. yenákámá Áánûqtuni márûpaq uyéta konnápí uyáberaiyata máqtemma namuro-wáyúkámá yimónáiyata uwíyóye.

13 mirámô kéina mikáq anó-maruma yéna tiyáákaaiyapake móra-aayapaq táwîq umátuwaniye. ániibo netuqyaa-káyúkámá (7,000) yíkaminata puínoe. miráitata tébakaq-wayukama paá máe-kayukama anómma yáaqa káinata Áánûqtuma wení márûkaq mái-naqa wenáwîqa múte yauwínoe.

14 kaayaqá anón-ummaa-yataaqa miraráá umá ánataginiye. pááqya-kanaabi kaumo-úmmáá-yátááqá pááq íniye.

abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yuráiyé.

15 abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana Áánûqtuni márûpaq aagómá anókaq tirááe: “maa-márámá Áánûqtunagaraq wemá mamá timákarai-nakonama káuraiye. ániibo maa-márámá matúq-matuq umá yabi íniye.” téta tirááe.

16 ániibo móra-wayuka umá kaayaqte-kaayaqte anó-kayukama yeqti náápaa-yibiqtataraq Áánûqtuni aúbáq yipaq ayéta Áánûqtukaq nunamummá mirá téta

17 tirááe:

“uyátárain-Aanuqto, eqtábá ketáámá timuqá kémarauatae. máqten-akoqnaama yokáane.

íbêqa emá maé naayóbákáráqá máqe-uraane.

ení anón-akoqnaarake emá maa-márámá áaimma átáma yabí éwaniq kéone.

18 maa-márábí-káyúkámá íyámma uráámanibo ení áyámma pááq kéiyé.

íbêqa pukáa-kayukama ítama yaináí-kánáámá pááq kéiyé.

íbêqa ení mayái-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq ení aokaq-wáyúkágáráq máqtemma wenáwîqa yaaguyábô-kayukama yíwîqa wái-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq anónnáma íráqô-meyamma yimínónna-kanaaraqiyé.

íbêqa maa-márámá mamá táíq éwao-kayukama yemmá mamá táíq í-kánááráqiyé.”

téta tirááe.

19 yemá mirá-timatuweta yemá Áánûqtuni márûpaq aokaq-námmá ituwaawana óqtan-anaamma Áánûqtuni aúmatan-aimma Móteti agatáimma wení aokaq-náúpáq wáitata máqtemma aónaraae. ániibo aabayúma kamá yupayo umá wéyáwé kéitana áama kááyaitana wíyôn-aama kítitana márûma kényoraitana kaábaramma kukáiyé.

12

aaragóté anó-kumurokoma

1 móra anón-awaameqa Áánûqtuni márûpaq pááq uráiyé. minnágoma mirá-uráiyé. móra-inimma máena aneqá aabaúmá maqmqá atáá-uma wáqtô íyáanikaa uráiyé. miráitana wíyómma aítaukoni aménáápáqá wáqe-uráiyé. ániibo aqnókáqá tiyááka umá kaayaq-wíyóqá kámokaa umá aqtokáiyé.

2 wemá ámûkaraq máqe-uraitana iyápó akaí-áíqá uráiyé. miráitana aíqa ôriq itana wááqa kéyena iyápó akánéna uráiyé.

³ miráitana Áánûqtuni márûpaq káqon-awaameqa pááq uráiyē. min-áwááméqá mirá-uráiyē. mórama anó-karogaro-kumuromma máqe-uráiyē. minnáma abapaké kaayaq-áqnoómá waéna tiyááka-awayaammaa aqnoókáq wáqe-uráiyē. ániibo abapaké kaayaq-náápáá-kámóqá máqten-aqnokaqa wáqe-uráiyē.

⁴ améréakoma kaumo-wiyókáwápiké mórama wiyôkake kuyúqma márúte marabí iyaabótukaaē. mi-kúmúrókómmá iyápó akánéna in-ínikóní aúbáq itó-uma máena min-ínikómá iyápó akáinaq min-iyápó ikámma nánáae téna awé uráiyē.

⁵ min-ínikómá iyápóma inaamaí marákáraiye. min-iyápógómá anaaékaqa akoqnáa-yatanapo aarawaamá yabíqikaniye. ániibo min-ínikómá iyápó ákátuwaitata páátákáá min-iyápómá awíqmeta yanaa kóuraaē. yemá Áánûqtukaq awíqma uyéta wení náápaan-abiqtataraq utááē.

⁶ ániibo min-ínikómá péqmarena waayúka íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. min-áúkápáqá Áánûqtuma mamá mi-márúqá yokaa umákaraitata kawáá umákareta aáwaqa maténa miráuma netuqyaa-kánáámá (1,260 de) min-ínikómá máqe-uráiyē.

⁷ Áánûqtuni márûpaq anón-aaiqa pááq uráiyē. Mááíkorogaraq wení kaqtó-wayukagaraq anó-kumurokomma ááiqá urááē. mi-kúmúrókógáráq wení kaqtó-wayukate ááiqá uráánamanibo

⁸ yeqtí akoqnááma íma wáqe-uraipoata ááiqá íma uyátáraae. miráipoata Mááíkoroma ókaraq Áánûqtuni márûpaqa wenôpaq íma máqe-uráiyē.

⁹ ániibo anó-kumurokoma wemá naayóbáqá min-íráákábáyáámá áwîqa Tááqtae máqe-uráiyē. wemá máqte-marabi-kayukama kaaqaari-áímmá timá-yimena makatéwaine. abo min-ánó-kúmúrókómá wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtuni márûpake márúte iyaabótúwáawata maa-márábí kukááē.

¹⁰ mikáké Áánûqtuni márûpaqa móra-aimma itaúnana anókaq ááyama maará-tiraiye: “íbêqa ketáái Áánûqtuma wení akoqnáá-kanaagaraq wení yabí i-kanaagaraq pááq immá keqtáá yauwéqma kétiwirai-taokaraq abarokáq pááq kéiyē. Áánûqtuma mamá timákarai-nakoni anó-naapaamma kéiyē. min-nákómá ketáái túbâqawaaraayuma mamá yúbi makái-nakoma ketáái Áánûqtuni aúbáq wágááwabi nokáámma yúbi makái-nakomma íbêqa Áánûqtuni márûkake márúte kéiyabotuwaae.

¹¹ ketáái túbâqawaaraayuti yúbi makáē-nakoma íma makatítatapoata wemmá uyátáraae. tipi-típi-araakoni naaeráké akoqnááma mayéta yetáama Ítuqtaba téta yemá puíyábá íma kéqaraapoata ááiqá uyátáraae.

¹² keráwáqá máqtemma Áánûqtuni márûpaq máa-kayukaa timuqá máráro. minnáyaba Tááqtaama wení kanaamá pááqyamma awaararîq íníniq kéitanaboana wemá anón-ayakaraq marabí-káyúkáyôpaq kukáiyē.” téna min-áíkomá Áánûqtuni márûpake tiráiyē.

¹³ min-ánó-kúmúrókómá iyaabótúwáawana kégumenama aónaimma maa-márábí máqe-urena min-ínikómá inaamaí marákárain-inikoni anaaé wakáiyē.

¹⁴ miráitata min-ínikómmá anón-akikigoni máka-aayamma ámikaaē. anó-kumurokoqtaba wemá arabêna wenamáápaq kaqmááq-marabaq waayúka íma máapaq mánena kóuraiye. min-áúkápáqá aáwakaqa íráqôniq umá kawáá uréta kaumo-kárítímáátígáráq abapaké móra-wiyomma mibáq máqe-uráiyē.

¹⁵ mi-kúmúrókómá wení óyaupike nommá wiqmá yukáiyē. witúwáitana mi-nókómá anó-nokaa auména kégoena min-ínikómmá waqména kóuraiye. mi-kúmúrókómá min-íníqtábá nawíkainana puíkáae téna uráiyē.

¹⁶ miráitana maragómá min-ínímmá áwáqnaa uráiyē. maragómá kekoqá magéna óyaukaa min-ánón-nókómá anó-kumurokon óyaupike yi-nómmá nawíkatukaiye.

¹⁷ ániibo anó-kumurokoma min-ínikómmá áyámma umákéna wení yaímma-iyapo-annate ááiqá mó-umayikanena uráiyē. mi-káyúkámá yemá Áánûqtuni ámáan-aimma kéwareta Ítun-

aayaba kététa anaaé waréwaone.

¹⁸ min-ánó-kúmúrókómá únókóni aqtamáábaq itó-uráie.

13

kaayaq-ábááq-wámmá utarááye.

¹ miráitana abááq-wámmá aónáúnana únópíké utaréna tiyááka-awaayakaraq abapaké kaayaq-áqnómmá wáqe-uráie. mi-kákóni áwáayakaqa tiyááka-naapaa-kamoqa wáqe-uráie. yiqnókáq táí-awikaraq akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba wáqe-uráie.

² mi-kámmá aónáúnama anón-awaabiq-putiraa kapoq-kápoqa uráie. aítaukoma anón-awaabiq-iyakaa uráie. óyaukoma anómma áwáábíq-putiraakaakoni (arááyane)” akáá umá máiyó? náawaq kanaaráq wemmá ááíqa umákaniyo?” téta tirááe.

³⁻⁴ missing?

⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wákómá akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba timmá wení akoqnáárake kaayaq-wáyúká umá kaayaqté-kaayaqte-wiyomma maéna mirá-uráie.

⁶ óyauqa ógaakena Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá timákena Áánûqtuni áwîqtaba wení márûpaqa maéwao-kayukatabagaraq akáyáán-áímmá tirááe.

⁷ miráitana Áánûqtuma min-ábááq-wákómá ayúwáitana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá wení aménáápáqá máewana ókon-okon-augaraq-wayukaraq máqte-marabake-kayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqte-kamaanigaraq min-ábááq-wákóni akoqnááma aménáápáqá máqte-kayukama máqe-uraae.

⁸ máqtemma marabí-káyúkámá yeqtí yíwîqa matúq-matuq umá mái-wannaama Áánûqtuma maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kannaabimma íma wáinna-yuma yemá abááq-wákómá wekáq nunamummá tínoe. mi-kánnáámá naayóbáqá tipi-típigoni áráaqa ikámôwana pukái-waigoni aúba-wannae.

⁹ náawabi aáqa wáinna-nakoma maamin-áímmá ítama akoqnáá íno.

¹⁰ keráwáqá tiyúwáinaq ánná umátikaiyama kanaaráq keráwáqá ánná ínoe. keráwáqá tokóru-yakaa-punapo ikamínéta íyanama keráwáqá tokóru-yakaa-punapo tíkaminoe. miráipoana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umá yáqtokero.

¹¹ káqomma móra-abaaq-wama aónáúnana marabíké abarokáq uráie. min-ábááq-nákóni aqnópíké utaain-áwááyákómá tipi-típi-awaayakoraa uráitana anó-kumurokoraa aamá tiráie.

¹² maamin-ábááq-wákómá áqnáaen-abaaq-waakoni akoqnááma aménápáqá máqe-uráie. anaaékaq-abaaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-abaaq-wakaq nunamummá kéte. áqnáaen-abaaq-wama ikámôwana náomma kamá atóbarai-wakoe.

¹³ anaaékaq yiráin-abaaq-wakoma anón-awaameqa ôriq umá tarôq kéie. móra-anon-awaameqa mirá kéie. aarawaatí yúrapimma wíyôpake iramá mamá aúqmáraitana kamáena marabí kukáie.

¹⁴ miráitana min-ábááq-wámá Áánûqtu yúwáitana anón-awaameqnapo taígani-kayukama makákáie. min-áwááméq-yátááqá áqnáae-abaaq-wakoni aúbáq tarôq uráie. máqte-marabi-kayukama áqnáae-abaaq-waqtaba tímá yímitana “wení amammá tarôq oro.” tiráie. mirá kéeq wemmá tokóru-yakaa-punapo náomma karáine atóbarai-kamma yaaguyabíyátábá tiráie.

¹⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wámá aama min-ámápi ámitana aamá kanaaráq tínata náayuwabi min-ámákáq íma nunamummá tíyataboata yíkamiyata puínoe.

¹⁶ máqte-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq oótamma makáa-kayukagaraq áwáyoq-kayukagaraq máqte mayaí máyáa-kayukama ápéqa matáa-kayukagaraq

ápéqa ímataa-kayukagaraq máqte-kayukama anaaékaq-abaaq-wakoma mamá aúqyíkama móra-awaameq-aubauma iyáánurapakaraq yúwáyakaq matááe.

¹⁷ miráinana náanakoabi abááq-wákóní awaaméq-áúbámá íma maténama wemá íma meyámmá mayéna móra-yataaqa íma meyánîq kanaaráq íniye. abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mirá kéiyé. wenáwîre. náápaamma wenáwîkon awaaméré.

¹⁸ awaaméq-áúyábámá aupaq-ááikómá mamá ôriq umá tágama-itai-yataaqtaba kákaiye. náawabi aá kéitaina-nakoma máinama abááq-wákóní náápaayaba aúyánápí maíno. mi-náápáámmá móra-nakonnae. abapaké móra abapaké móragaraq abapaké móragarare (666).

14

yeráwáqá taíganimma (144,000) aúgen-ima tirááe.

¹ kemá aónáúnana Tááíoni-anuraqa tipi-típi-araakoma itó-uraitata aarawaamá taíganimma (144,000) itó-uma máqe-uraae. tipi-típi-araakoni áwîkaraq aboán áwîqa yúwáyakaqa máqe-uraae.

² kemá itaúnana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma téna noniya áaraa kétena anómma wíyôn-aaraa tiráiyé. min-áímmá itaúnama imá teníkáá umá náriq-naraaq-yataakoma áama tiráiyé.

³ náápaan-abiqtatagoni aúbáq wáin-aukapaq máeta kaayaqté-kaayaqte maéwae kéokakoni aúbákáráq móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukati yúbákáráq mi-táigání-káyúkámá (144,000) marabíké yíwíkai-kayukama aúgen-ima tirááe. min-ímá káqo-kayukama íma kanaaráq kéte.

⁴ maami-káyúkámá aaranaatéma mórabi máqe-uraae. yeráwáqá tipi-típi-araakoma winnápáq waqméta uréire kéoe. marabí máa-kayukati aúkápíke yíwíkena yeráwáqá áqnáábariq umá Áánûqtukaq tipi-típi-araakokaraq yimi-yátáaré.

⁵ yeráwáqá yóyaupíke kaaqaari-áímmá íma téta móra-otaamma Áánûqtun-aurakaq yepímmá íma wáiyé.

kaumomá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukama

⁶ miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtunopake mórama kaqtó-nakoma yanaa arabéna uráiyé. wemá átê-wataama matúq-matuq umá mái-wataagaraq uréna maa-márábí-káyúkámá timá-yiminena máqte-kamaanigaraq ókon-okon-augaraq-wayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqten-anna-wayukama timá yímikaiye.

⁷ anókaq ááyama téna maará-tiraiye: “waayúkama yainánîq-kanaama pááq uráibo Áánûqtuqtaba ikatîq éraq wení anó-qtataaqtaba wenáwîqa múte yaúyóro. Áánûqtuma wení márûpaqa maragáráq únókáráq poqnokáráq tarôq urái-nakomma wekák nunamummá tero.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tiráiyé.

⁸ Áánûqtunopake irái-kaqto-nakoni anaaé móra-kaqto-nako iréna mirá téna tiráiyé: “Pébírôniqa anó-maruqa yawarápamataae. Pébírôni-wayukama yeqtí táwî-aaimma máqten-aukapaq-wayukama yiráátiraae. mirápóata máqten-aukapaq-wayukama aúqyíkáama Áánûqtuni áyámma matááe.” téna mi-káqtó-nákómá tiráiyé.

⁹ yenákátí yinaaéma káqo-kaqto-nakoma Áánûqtunopake iréna maará téna anókaq ááyama tiráiyé: “móra-nakoma abááq-wákókáq wení amakókáráq nunamummá tinnama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá aúwáyakaq mayénama

¹⁰ min-nákómá Áánûqtuni akoqnáá-ayamma mayániye. min-nákómá Áánûqtuni aokaq-káqtó-wáyúkáyôpaq tipi-típi-araakonopakaraq iranápó uwaaq-áitókógáráq irá aráinana aíqa ôriq umá íniye.

¹¹ mi-káyúkámá abááq-wákókáq wení amakókáq nunamummá tiyama yúwáyakaq abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mayétama miráráá umá yíqa ínoe. yíqa íq-íq ínoe.

minnýaba úmûmma yíqa ínna-waigoqtaba watúq-watuq umá uwíniye.” téna mi-káqtó-nákómá tiráiyé.

¹² miráitana mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni ámaan-aimma waréta Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íya-yuma akoqnáá umá yáqtokero.

¹³ mikáké móra-aimma Áánûqtuni márûpake itaúnana min-áímmá téna tiráiyé: “aúbabi agayaa. yemá íbêq-kanaarake Ítu Káríqtoma wekáqtábá éta pukáiya-kayukama yimuqá kémaraae. Aokaq-Áágómá minnýaba ‘owé’ kétiye. íbêqa yeqtí akoqnáá-mayaiyataba kanaaraq agánoe. yeráwáqá yeqtí íráqôn-aaikaraq wínoe.” mi-káqtó-nákómá tiráiyé.

marabíké aáwaqa mayai-kánáámá abarokáq uráiyé.

¹⁴ ániibo aónáúnana waayá-kónnámá wáqe-uraitana mi-kónnákáq Waayúkagon Áráakaa-naqa máqe-uraiye. min-nákóní aqnókáqá náápaa-kamoqa aqtokéna ayáápipmma áanaiq púráá-qtátááqá matokáiyé.

¹⁵ ániibo mórama kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aokaq-náúpáké yaúbama kukéna anókaq ááyama konnákáq mái-nakomma maará téna timá ámikaiye: “ení púráá-qtátááqápnápó marabíkén-ááwáqá yuraraao. yorupái-kánáámá abarokáq uráitana marabíkén-ááwákómá ábu karáiyé.” téna titana

¹⁶ min-nákómá konnákáq máena wení púráá-qtátáánápó marabíké ábukain aáwaqa yurákáiyé.

¹⁷ keqnáámmá aónáúnana káqo-kaqto-nakoma aokaq-náúpáké Áánûqtuni márûpaqa ayáápipmma púráá-qtátáákáráq matoréna kukáiyé.

¹⁸ ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake kukáiyé. wemá iratábá akoqnááma matáiyé. anókaq ááyama min-nákómá áanaiq púráá-qtátááqá yokái-nakomma timá ámikaiye: “maa-márábín-ááwáqá ábu karáipoata ánnábike arammá yuraraao.” téna tiráiyé.

¹⁹ abo ánnábike arammá yuráqma iyaabóma ánáapi kaqmá anommá paábaqtaa urááe. kaqmá ánáamma wenáaimma Áánûqtuni áyáne.

²⁰ kaqmá ánáamma Ítíráaeo-wayukama nunamummá te-márúpáké népaq matéta arammá káábaraae. min-árámmá wenáaimma Áánûqtuni áyámma matáá-kayukae. yemmá káraapaawata naaegómá ôriq umá ko yááya uráiyé. máqten-aayapaq yawáaqmena kéwena oótigon aqnókáq utáiyé.

15

Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá matááe.

¹ miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaqa anón-awaameqa abarokáq kéita netuqyaa-tááqá ítaraune. Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá abapaké kaayaqá matokáama minnáma Áánûqtuni áyámma matokááe.

² ániibo mórama únókáá-qtátááqá kaapókáráq iragáráq awígíyôq uráiyé. non áwabaq ááiqa umá uyátáraa-kayukama máqe-uraae. yeráwáqá abááq-wakomma wení amakókáq nunamummá íteta wenáwíkon náápaamma yemá ímataapoata ááiqa umá uyátáraae. iyáápi naríq-naraaq-yataaqa Áánûqtu yímimma matokááe.

³ típi-típi-araakoni imá Áánûqtuni mayai-náqá Mótetini igáráqá tirááe. min-ígóní aamá mirá-uraiye:

“uyátárai-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe.
anó-qtataaqa emá ónnayaba ketáámá taáqa kéitaunatae.
enáaimma áraikaraq íráqóniq umá keyainaiye.
máqte-kamaanima yabíkáana-wai máane.

⁴ náawaq enáaqa íma ikatíníyô?

náawaq kanaaraq enáwîqa íma múte yauwíníyô?

emá enamáa aokaq-náqóne.

máqten-anna-wayukama éta enaúbáq nunamummá tínoe.

arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq emá ónnayaba abarokáq pááq uráíye.

maa-qtátááqtábá náawaq enáwîqa íma múte yauwíníyô?”

téta imá tirááe.

⁵ ánatagitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaq tabaráábe-nakon arunóbáqá Áánûqtunopakaraq íguraiye.

⁶ miráitana Áánûqtunopake abapaké kaayaq-tái-yátáákáráq marabí pááq ínî-qtataaqa yeráwáqá taaberáábe-naupake yáubaraae. waayá-káqtómá itokéta áwáararaa kai-qtátááqá yímûrana urááe.

⁷ kaayaqté-kaayaqtema maéwae kéo-kama yeráwáqtí aúkáapikemma mórama abapaké kaayaq-táápéqá arunóbáqá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni áyámma ógiqma wáena abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkammá yímikaiye.

⁸ Áánûqtuni akoqnáágaráq wení tágama-yataakaraq mi-náúpáqá úmûkaa umá ógikaiye. mirá kéiqtaba aokaq-náúpáqá móra-nakoma íma kanaaraq uyáberanimanibo paá máráiyana Áánûqtuni abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá yeráwáqtí abapaké kaayaq-áqtóráq-tái-yátááqá mamá ánatatukaae.

16

Áánûqtuni áyámma abapaké kaayaq-táápépi

¹ kemá Yóáane ítaunana aokaq-náúpáké anókaq ááyama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkammá yááyama tiráíye: “maami-táápéqá Áánûqtuni áyámma ógikaimma mamá marabí aqtítuwaiyana kumíno.” téna tiráíye.

² ániibo áqnáabaq-kaqto-nakoma iréna Áánûqtuni áyámma ógikaiq-tapeqa mamá marabí aqtítuwaitana kukáíye. abááq-wákóní amakókáq nunamummá tiráa-kayukama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukagaraq yineqá yíkaraq anó-naomma pááq uráíye.

³ anaaékaqa kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa únópi aqtítuwaitana únókómmá waéqma pukái-nakoni naaegóráá itana únópi-kámá máqtepaq pukááe.

⁴ anaaékaqa kaumomá kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá anó-nopikaraq poqnopikáráq aqtítuwaitana mi-nókáwákómá waéqma naaemá aúkáiye.

⁵ ániibo maami-nókáq-káqtó-nákómá yabíkéna maará téna tiráíye: “naayóbáqá máqe-urena íbêqa máanama emá aokarîq kée tái-wayukama yaináánama arupú uráíye.

⁶ maami-káyúkámá ení aokaq-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq yíkamma púyô-naaema yayaráíye. ániibo íbêqa yeráwáqtí anónnáma yímikaiye. yeráwáqá naaemá yaqnéta minná yeráwáqtí tái-mayane.” téna tiráíye.

⁷ ániibo kemá Yóáane ítaunana Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake anókaq ááyama tiráíye: “owé. uyátárain-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe. enáaimma áraikaraq íráqôniq umá keyainaiye.” téna tiráíye.

⁸ ániibo kaayaqté-kaayaqte-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá aabaúbí aqtítuwaitana Áánûqtuma aabaúgómá paá yúwáitana waayúkama irá kamá káutaiye.

⁹ ániibo maamin-ábáúgóní kokokómá irá kamá káúti-kayukama yeráwáqá Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. maami-tái-yátááqá maa-márábí pááq immá Áánûqtun aménáápátáá wáqe-uraimanibo yirummá íma waéqma Áánûqtuni áwîqa íma múte yaaguyakááe.

¹⁰ ániibo móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá abááq-wákóní náápaan-abiqtataráq aqtítuwaitana wení yabíkái-maruqa waayúkabaq kumayuqá aúkáiye. yíqa ôriq kéitataboata yimáábimma ukákááe.

¹¹ yeráwáqtí yúgoma yíqa éna náomma kaitata Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. yeráwáqtí waátá-yataaqtaba kúmiq-yataapikaraqa yemá íma waéqma yúyánámmá Ítaraae.

¹² ániibo abapaké móra-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa maténa Yúpárêti anó-nopi aqtítuwaitana maami-nókómá káqnáguraitana aabaúmá utain-áyápáké anómma yabíkáa-kayukama yínôqtaba aammá yokaa uráíye.

¹³ kemá Yóáane aónáúnana anó-kumurokoni abááq-wákóní kaaqaari-ámúné-nákóní yóyauqnobake kaumomá aágoma táí-aama táoraa-kama yáubama irááe.

¹⁴ mi-káúmómá ókon-oko-kaataae. uyátárai-nakoma máqten-akoqnaagaraq wení anó-kanaama abarokáq kéitata kéqo-keq-awaameqa mi-káúmómá tarôq kéoe. máqte-marabaq wéyáwé umá anómma yabíkáa-kayukama yorupamá yiketa Áánûqtuma mûtûq-akoqnaama wái-nakoni kanaaráqá ááíqa pááq íniye.

¹⁵ Ítáaro. kemá móra moyá-nákóráá umá keráwáqtôpaq yayamá yénúne. móra-nakoma kawáá umá unáákáqtôma aneqá umátorena íma awapáá uréire ínna-nakoma agaé íma éna amuqá marániye.

¹⁶ aágoma táoraan-aama máqtemma yabíkáa-kayukama yíwíqma áíkuyikaitata min-áyápáq Íbaru-aipimma Áámágéroni mirá téta tirááe.

¹⁷ mikáké abapaké kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa mamá uwáábaq aqtítuwaitana aokaq-náúpákémá anókaq ááyama maará téna tiráíye: “kánataiye.” téna tiráíye.

¹⁸ miráitana wíyôn-aama téna aabayúma kéyoraitana anómma márû yuráíye. mi-márúmá yuráimma naayóbáqá ma-márábímmá márúma yéwainikaq íma uráibo anó-maruma yuráíye.

¹⁹ maamin-ánó-márúqá kaumobí yáíkaaq umá abákaitana máqten-ayapaq waayúkati anó-maruqa yawítiraiye. miráitana uyátárai-nakoma Pébírôniq anó-maruqtaba aákaq itana mi-káyúkámá wení akoqnáá-ayamma matááe.

²⁰ ániibo máqte-maruqa únómmá yáutugitana máqten-anugaraq aúyoreqena uráíye.

²¹ miráitana kaáqa anómma máagaruraa-kaaqa Áánûqtuni márûpake kukéna waayúkamma kuma yíkakaiye. min-áqtórâq-tái-yátááqá ôriq kéumayikaitatapoata Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá tirááe.

17

aakaq-íníkmá táí-meyamma matáíye.

¹ mórana abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkábíké wení abapaké kaayaq-táápéqá maména kéyena maará téna timá tímikaiye: “iyo. aakaq-íníkmá anó-nokoni ámûraaq máena wení táí-meyamma mayánimma aráátenune.

² marabíké anómma yabíkáa-kayukama maami-áákáq-íníkgárâq kumari-yátááriqa urááe. miráitata taígani marabí-káyúkátí yúranannama nommá naa-káyúkáráá aúqyíkaraiye.” téna timá tímikaiye.

³ Áánûqtuni aágoma kemmá yamamá akoqnáá kéitana mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tíwíqmena kaqmáapaq uráíye. min-áyápáqá aónáúnana mórana karogoron-ábááq-wámmá wení ámûraaqa mórana aakaq-nóínímmá máqe-uraitana min-ábááq-wákóní aneqá Áánûqtuqtaba taíganin-akayaan-awiqa wáqe-uraae. maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáqe-uraiye.

⁴ maamin-íníkmá tokô-karogaron-unakaqtoma umátorena maamin-únákátórâqá pááqyan-oqtama ôriq umá áwáarara kégaitana íráqôniq uráíye. maamin-íníkmá ayáápimma áwáarara kain-áwímmá matokáitana maamin-áwíbímmá wení kumari-kébó-yátááqá táwíq uráimma ógiqma wáqe-uraiye.

⁵ min-íníkmá áwáayakaq móra-awiqa aúpáq-ááíkarâq wáqe-uraiye. Pébírôniq anó-maruqa máqtemma aakaq-nóínímmá táí-aaikoti yínóae téna wáqe-uraiye.

6 á nibo maamin-íní kómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkágáráq Ítu Káríqtoqtaba pukáa-kayukagaraq yeráwáqtí naaemá naréna maamin-íní kómá nommá naan-íní kóráá uráíye.

á nibo kemá Yóáne maami-qtátááqá káoneq ôriq umá iyánáaq uráune.

7 á nibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê yi-wáí gómá timá tímikaiye: “nôraq itaawáq iyánáaq kéono? maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáitana maamin-ínímá ámûraaq máitana yenákáyábá aúpáq-ááímmá timá-amenune.

8 maamin-ábááq-wámmá aónaraanama naayóbáqá máqe-uraimanibo íbêqa íma máíye. miráimanibo anaaékaqa anón-aitanobake utaréna yawítíma ánataniye. mi-márábí-káyúkámá yeqtí yíwîqa maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kanaabimma íma Áánûqtuma agatáina-yuma maamin-ábááq-wámmá máqe-uraimanibo íbêqa íma máebo anaaékaqa abarokáq ínata káoneta iyánáaq ôriq umá ínoe.

9 maamináyataba ôriq umá tágama-itai-yataaqo kákaiye. abapaké kaayaq-áqnómmá aónaraanama abapaké kaayaq-ánón-ánúrágá maamin-íní kómá maraq máena abapaké kaayaq-ánón-ánúrágá maamin-íní kómá maraq máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukae.

10 á nibo abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukabike móra-tiyaapaq ánatagoana mórama íbêqa máitana mórama anaaékaqa abarokáq umá pááqya-kanaama mániye.

11 á nibo maamin-ábááq-wámmá naayóbáqá máqe-urena íbêqa íma máimma minnáma abapaké kaumo-ánómmá yabíkáa-naqa máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáan-annabikaraq máíye.

12 á nibo abááq-wákóní tiyááka-awayaamma tiyááka anómma yabíkáa-kayukae. min-ánnámá yeqtí náápaamma yabíkáiqtaba íma matétamanibo anaaékaqa maamin-ábááq-nákógáráq náápaamma móra-aabaubi mayánoe.

13 min-ánó-káyúkámá máqtemma yeráwáqá mimórá-yúyánámmá tarôq éta yeráwáqtí akoqnáama náápaakaraq abááq-wámmá káme.

14 miráinata yeráwáqá máqtemma tipi-típkoni áráakomma ááíqa umákaiyana tipi-típkoni áráakoma ááíqa umá yeráwáqá uyátaniye. minná tipi-típi-araakoma máqtemma uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati anómma yabíkái-nakoe. mi-káyúkámá tipi-típi-araakote aúyâq márâa-kayukae téta itáíq-itaiq umá yáqtoraa-kayukae téta yeqtábá tirááe.” téna kaqtó-nakoma Áánûqtunopake timá tímikaiye.

15 óq-aimma timá tímikaiye: “aakaq-ínímmá non ámûraaq maraq máitaa aónaraane. maami-nómmá waayúkae. máqte-kamaanibike ayú-wáyúkámá ókon-okon-aikaraq-kayukagaraq mááe.

16 á nibo tiyááka-awayaamma aónaraanama abááq-wákógáráq yagarotaréta aakaq-íní kómá yíyamma yíkamiyeta wení máqte-qtataaqa unáákáqtôgaraq matuwáiyana wenaúma néta wemmá iranápó agamá kautínoe.

17 maami-qtátááqá uráa-kayukama Áánûqtuma yúyánápí maráinata yemá Áánûqtuma akáina-yataaqa éta yé mamá móra-yuyanakaq maréta yeqtí akoqnáa-naapaamma abááq-wámmá amíyana mi-kánáaráqá Áánûqtuma tiráin-aimma abarokáq íniye.

18 á nibo min-ínímá aónaraanama anó-marure. anómma yabíkáa-kayukama máqtemma min-ánó-márúkóní aménáápáqá mááe.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake timá tímikaiye.

18

Pébirôniq anó-maruqa táíq umá guraiye.

1 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana Áánûqtuni márûpake móra-kaqto-nakoma anó-naapaakaraq wení tágama-yataaqa máqte-marabaq kamá tágaguraiye.

2 anókaq ááyama tiráíye:

“yawará pamataae. yawará pamataae.

anó-maruqa Pébirôniq wení waayúkagaraq yawará pamataae.

íbêqa maami-márúkómá waátáma kémain-aukapaqa mamá aúkáiye.

káqo-kaqon-aagoma numagáráq táigon-aikaraq íyíkáawata mibáq kémaae.

³ ítáaro. waayúkama máqte-marabake min-íníkóní kumari-ááíqtábá yúrananna urááe. ánibo anómma yabíkáa-kayukama min-íníkótêma kumari-yátááqá tarôq urááe.

wenaúranannama wéyáwé kéitana minnáyaba marabí meyanîq o-káyúkámá oótamma netuqyaanîq umá matááe.”

téna mi-káqtó-nákómá anókaq ááyama tiráiyé.

⁴ ánibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake óq-aagoma akoqnáá umá tiráiyé:

“ketí waayúkao, népaq min-íníkónôpake yá oro.

wení kúmiq-yataakaraqo yagaroqtamá máeq oweqa wení táí-meyamma mayánóe.

⁵ min-íníkómá wení kúmiq-yataakoma Áánûqtuni márûpaq uyátamakitana wení táí-aiiqtaba Áánûqtuma aákaq uráiyé.

⁶ keráwáqá umátikaina-yataaqa wemmá móraiq umákáaro.

yagaroqtaráina-yataaqa umátikainaqa wemmá móraiq umá yagaroqtaráina-yataaqa umákáaro.

wení anónnama yagaroqtamá ógiqma weqtábá umákáaro.

⁷ ôriq umá koóna-yaona-unakaqtoma umátorena kumari-yátááqtábábóa ôriq umá aíqa í-yátáákáráq aru-qtátááqá áméro.

wení aúyánápí maará téna kétiye.

‘kemá anómma yabíkái-inikoraa umá máune. kemá íma keqto-íníné. kemá tirummá íkéiyé.’
téna aúyánápí kétiye.

⁸ miráinata wení máqte-tai-meyamma kímora-taoq mayéta puí-yátáákáráq yoaa-yátáákáráq ayawaa-yátáákáráq mayániye.

iranápó wemmá agamá kautíniye.

minná uyátárai-nakoma Áánûqtuma akoqnáá máena yainániye.”

téna Áánûqtuni márûpake tiráiyé.

⁹ ánibo marabíké anómma yabíkáa-kayukama maamin-íníkógáráq kumari-yátááqá uráa-kayukama wemmá káinna-umumma aónanoe. úmûmma káoneta yeráwáqá ibiqá kéyareta yaáqa yabítínoe.

¹⁰ miráitata yeráwáqá wení aíqtaba yaáqa kégainata nékaq yéta maará tínoe:

“tirunô. tirunô. Pébírôniqtaba tirunô.

akoqnáá márûqanopo paá kímora-aabaubi táí-meyamma yiráiyé.”

téta tínoe.

¹¹ miráitata waayúkama oótamma ókaraq íma meyanîq ínopoata maa-márábí meyanîq o-káyúkámá weqtábá yoaa yúyu ínoe.

¹² maami-máqtén-ótámmá áwáarara kai-qtátááqá íráqôn-oqtanabi íráqô-karunaama áwáarara kai-tábáráábémá tokônabi karogaromá íráqômma waayá-tábáráábégáráq yaímma abááq-wákóní áwayaakake tarôq uráa-qtataakaraq yaímma íráqô-tarake-qtataaqa tarôq urááe.

¹³ ánibo yaímma-otamma naí-wínábi yaímma ákû-kanama irabí agamá ákûq í-yátááqá yaímma íráqô-kuyumma í-nókáráq yaímma wááéni-nokaraq íráqôn-aawakaraq yaímma yeráwáqtí tipi-típigaraq oótiwabi yabítiana waéqmene wí-yátáákáráq mayaí-wáyúkágáráq íma ápéqa matáa-kayukama taíbaq-yataaqa ókaraq móra-nakoma íma meyanîq íniye.

¹⁴ miráinata oóqta-mayaima máyáa-kayukama maará téta tínoe: “máqte-qtataakaq keráwáqá túyánámmá máráawana tíkáimma keráwáqtôpake aúyokuraae. máqten-otamma mi-qtátááqá aónánama íráqôniq immá íbêqa yawítíguraapoq ókaraq íma aónanoe.” téta tínoe.

¹⁵ miráinata meyanîq o-káyúkámá mi-márúkáké oótamma netuqyaammá matáa-kayukama wení aíqtaba yoaa númámá éta ibiqá yaráyátábá yáaqa káinata nékaq itó éta tínoe:

¹⁶ “tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

naayóbáqá wemá íráqô-toko-karogaron-unakaqtoma umátorena pááqyan-oqtama áwáarara kai-qtátááqnapó anéqa umá yawááq éwaine.

¹⁷ íbêqa kímora-aabaubi wení taíbaq-otamma yawítiguraiye.”

téta tínoe. miráitata anó-kayukama únópi-káárémá awétameta náo-kayukagaraq únópi-káárébi mayaimá kémayaa-kayukagaraq yaímma únópi kéo-kayukagaraq nékaq itó éta

¹⁸ Pébírôniq-marukoni úmûmma káoneta yemá anókaq ááyama tirááe: “náa-marukoqa Pébírôniq anó-marukaa umá wáiyoyo?” téta yeráwáqá tirááe.

¹⁹ miráitata yeráwáqá káitôgaraq mamá yeráwáqti yiqnópi kébereta ibiqá ôriq umá kéyareta maará téta tirááe:

“tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

máqtemma únópi uréire kéi-kaaregomma aboánîq uráa-yuma anón-oqtamma maami-márúpiké mayéwaimanibo kímora-aabaubi yawaráparaae.”

téta tirááe.

²⁰ Áánûqtuni márûpaq-wayukao, Áánûqtuni aokaq-wáyúkáo, timáyíkarai-kayukao, Áánûqtuni amuné-wáyúkáo, timuqá máráaro. wení anónnáma tiwíkaiye. keráwáqtábá Áánûqtuma kéyainena táí-meyamma wenôpaq timákaraiye.

²¹ maamin-áímmá ánatagitana Áánûqtunopake akoqnáa-kaqto-nakoma mórama ummaa-óqtamá múte yaútena únópi iyaabótuwena tiráaiye:

“maamiraráa akoqnáa umá Pébírôniq anó-maruqa Áánûqtu yubáqtuwainaq ókaraq mi-márúqá íáónanoe.

²² miráinata naríq-naraaq-aimma timá itaí-yátáákáráq kaapáún-aagaraq puyaq áama ókaraq mi-márúkáké íma itánoe.

máqte-mayaigon-aaimma ítaraa-kayukama mibáq ókaraq íáónanoe.

aáwaqa kárain-aama ókaraq mibáqá íma itánoe.

²³ ómmá kamá aati-aatimá íma mibáq táganiye.

ókaraq aúgeniq umá ye áúkáríq íyéta íyan-aimma mibáq íma itánoe.

wení meyánîq o-káyúkámá naayóbáqá maa-márábí anó-kayukama máqe-uraae.

waayúkama máqte-marabake kaaqaari-áímmá téta Pébírôni-wayukama uwaatagáán-áímmá timá yímiketa makákááe.

²⁴ maami-márúkáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí naaegáráq wení aokaq-wáyúkátí naaegáráq máqtemma maa-márábí yíkakaa-kayukati naaegáráq aónanoe.”

téna akoqnáa-kaqto-nakoma Áánûqtunopake tiráaiye.

19

máqtemma Áánûqtuni márûpake Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

¹ anaaékaqa kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake anókaq ááyama netuqyaa-káyúkábiké maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

keqtáá yawwéqma kétiwirai-nakoe.

tágama-yataakaraq akoqnáama wennáe.

² áraikaraq arupúkararaq kéyainaiye.

min-íníkmá wení kumari-yátááqnapó maa-márábí-káyúkámmá mamá táíq uráitana

Áánûqtu wemmá yáíkkaiye.

miráitana Áánûqtu anónnáma wení mayái-wáyúkámá yíkakaiqtaba min-íníkmá táí-meyamma ámikaiye.”

téta tirááe.

³ ánibo yeráwáqá móragaraq tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

owé. matúq-matuq umá anó-marukoma ôriq umá úmûmma kéiyee.”

téta tirááe.

⁴ ánibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakogaraq yeráwáqá máqtemma Áánûqtuni aúbáq yipaq agéta nunamummá tirááe. Áánûqtuma wení náápaan-abiqtataraq máitata wekáq maará téta tirááe: “árainma waíno. Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

⁵ mikáké Áánûqtuni náápaan-abiqtatarake móra-aikoma tiráaiye: “máqtemma Áánûqtuni mayaí-wáyúkáo, Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro. máqtemma mi-káyúkámá yíwîkaraq íma yíwîqa máe-kayukagaraq keráwáre. Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.” téna tiráaiye.

tipi-típiqoni áráaqa Ítuma aaraukárîq wáaiye.

⁶ ánibo kemá Yóáane Ítaraunana taíbaq-aikoma non-iyaa áara téta wíyôn-aagaraq kítitata maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

uyátárai-nakoma ketáái Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq áaimma átáma yabi ínena kéiiye.

⁷ ketáámá íráqô-tiyaqa maréqtaa timuqá máránatao.

tipi-típi-araakoma Ítuma wení aaraukárîq í-yátááqá kéipoaqtaa wení tágama-yataakaq aónaaro.

ketáámá wenánáakaa yokaa uráananataa

⁸ Áánûqtu keqtáámá áwáarara karáina-waayan-unakaqtoma umátikaniqtaae.”

téta tirááe. maamirán-únákáqtómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá kúberewaone yeqtí kateko-yátááqá uráaqtaboata kéguberaae.

⁹ ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê i-wáigómá timá tímikaiye: “maamin-áímmá aúbama agayaa. tipi-típi-araakoni aaraukárîq-ááwáqtábá yááyaa-kayukama yimuqá kémaraae.” téna timá tímikaiye.

¹⁰ wekáq nunamummá timákanaae téq kemá wanaítaupi tipaq aguráune. miráimanibo wemá timá tímikaiye: “íma miraráá uwo. Áánûqtukaq wenamáa nunamummá tiyo. egáráq enábâqawaaraayuma Ítuqtaba itáiq-itaiq oníkáá umá kegáráq paá Áánûqtuni mayaí-náqá máune. ketáá máqtemma árain-aimma Ítuma tiráátiqtaa mayéqtaraa mórabi kéunatae.” téna tiráaiye.

maamin-áímmá Ítuma tiráátirain-aimma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikaraq Aábike mimórámá mi-kááyáq-áímmá pááq urááye.

móra-nakoma waayán-ótígóní ámûraaq máqe-uraiye.

¹¹ kemá Yóáane aónáúnana oqtamá íyénikaa umá Áánûqtuni márûpi aónaraune. mibáq waayán-ótímá móra-nakoma ámûraaq máqe-uraiye. ámûraaq mái-nakoma itáiq-itaiq umá yáqtorai-nakoe árai-nakoe weqtábá tirááe. arupúkaraq keyainena arupú-aiqtaba ááiqa kéiiye.

¹² wenaúrakoma íráráá kégaitana wení aqnókáqá netuqyaa-náápáá-kámóqá wáqe-uraiye. móra-awíqa aneqá agamakáimma móra-nakoma wanáaimma kanaaráq íma kéitaiye. wenamáa wenáaimma kéitaiye.

¹³ wení unáákáqtóma naaegómá yawááq uráitata áwîqa yamá ámikaamma maará téta tirááe: “Áánûqtuni watáae.” téta tirááe.

¹⁴ Áánûqtuni márûpake ááiqa-i-wayukama yeráwáqtí waayán-ótígóní ámûraaq máeta yeráwáqtí yineqá waayán-únákátó umátoreta min-nákóní anaaé waqméta urááe.

¹⁵ áqnáabaq yeráwáqtí anómma wi-nákóní óyaupike áama ôriq umá naimmá tokóru-yakaaa-puma yayaitana minnánapo Ítuqtaba íma itáan-araukaqa yíkaminiye. ánibo wemá akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíkéna wemá wenamáárîq ánná-aramma yatámma anommá

kaqmá yayáinana miraráá umá wení namuro-wáyúkámá yatamíniye. máqten-akoqnaama matáin-Aanuqtu wení áyámma mirá umáyikaniye.

¹⁶ ánibo maamin-nákóní árûkaq kúberai-unakaqtorakaraq móra-awiqa maará téna wáqe-uraiye: “yabíkáa-kayukati yabíkái-nakoe. uyátáraa-kayukati uyátárai-nakoe.” téna agatáiyé.

¹⁷⁻¹⁸ ánibo kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakoma aaqá kaipí itó éna anókaq ááyama yanaa arabé uréire o-númámá timá yímikaiye:

“yayorupamá Áánûqtuni anón-aawakaq áíkuyoro.

anómma yabíkáa-kayukati yúgaraq ááiq-i-wayukati kawáá-wáyúkátí yúgaraq yama naaro.

akoqnáa-wayukati yúgaraq oótigoni yúgaraq oóti ámûraaq máe-kayukati yúgaraq naaro.

máqtemma yíwîkaraq-wayukama íma yíwîqa máe-wayukagaraq mayái-wáyúkámá ápéqa mayáa-kayukama ápéqa ímayaa-kayukagaraq yeqtí yúma yama naaro.”

téna anókaq ááyama timá yímikaiye.

¹⁹ miráita kemá aónaraunana min-ábáaq-wákómá maa-márábí anómma yabíkáa-kayukagaraq yeqtí ááiq-i-wayukagaraq máqtemma yama áícuteta oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakomma wení ááiq-i-wayukagaraq ááíqa ínéta yokaa urááe.

²⁰ miráimanibo abáaq-wákógáráq kaaqaari-ámúné-nákóté anón-awaameqa abáaq-wákóní aúbáq tarôq urái-nakoma ánnáma umáyíkaraiye. anón-awaameqa máqte-kayukama abáaq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukama wení amakókáq nunamummá tiráa-kayukama wé makákáiyé. yenákámá íbukaabo yúwaraikaraq nokaayúnóbáqá iyaabótukaae. minókááyúmmá iragáráq uwaa-áitókáráq kégaiye.

²¹ miráitana anó-naqa oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakoma tokóru-yamma wenóyaupike yayaitana minnánapo tébakaq-wayukama yíkamitata pukááe. maami-káyúkátí yúgoni amaqaq máqte-numagoma nétáá-nétáá umá namá ógikaae.

20

Tááqtaama taíganin-auqa (1,000 karitimaatima) ánnáma uráiyé.

¹ kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma kukáiyé. ánibo min-nákóní ayáápipma akoqnáa ánnáma (téini) matoréna abeyúmmá íma wáin-aitanobaq kíma matokáiyé.

² miráitana naayó-kúmúrókómá áwîqa Tááqtaama min-nákómá yáqtokena akoqnáa-annarake atáá-uyakaitana taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) anó-kumurokoma miráuma máqe-uraiye.

³ ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma wemmá yaúma abeyúmmá íma wáin-aitanobaq iyaabótuwena yawáaq umá aráápatukaiye. miráuma Tááqtaama móragaraq kaaqaari-áímmá waayúkama íma timá yímikaiye. miráinata taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) maínata anaaékaq páaqya-kanaama ayúwáiyana uréire íniye.

⁴ ánibo kemá aónaraunana yaímma náápaan-abiqtataraq yainai-wáyúkámá Áánûqtu aúyáq yíkái-kayukama maraq máqe-uraae. miráita yaímma-wayukama Ítuqtaba Áánûqtuni watáayabagaraq tiráápoata yetiqnómá arákáawaq yeqtí yirun-iyápómá aónaraune. mi-káyúkámá abáaq-wákókárábi wení amakókáq nunamummá ítéta wení awaaméq-áúbámá yúwáayakarabi iyáákaqa íma matáápoata pukáápike aúwaraimma mayéta Ítu Káríqtogaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabíkááe.

⁵ ánibo tébakaq pukáa-kayukama íma yú waráamanibo taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yáwítata aúwaraimma matááe. mi-kánááráq áqnábariq umá pukáápike itó-i-kanaae.

⁶ mi-káyúkámá pukáápiemma áqnábariq umá itó-uraiya-kayukama yimuqá kémareta aokaríq umá mááe. anaaékaqa mórama puí-yátáákóní akoqnáama aménáápáqá íma mánomanibo Áánûqtugaraq Ítugaraq yenákátí anó-monoq-wayukama maéta yeráwáqá Ítugaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabi ínoe.

Tááqtaama táí-meyamma matáíye.

7 anaaékaqa taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) ánatana Taaqtaama ánnáma ayútuwena

8 máqten-ayapaq-marabaq waayúkama áiqma yorupa ínata ááíqa yokaa ínoe. yorupa-káyúkámá anómma yabíkái-naqa áwîqa Agóga wení waátá-marukoni waayúkaraa mánoe. mi-márúkón áwîqa Méígogae. Tááqtaani ááiq-i-wayukama únókóni kegébaraa umá taígani mánoe.

9 miráinata yeráwáqá máqte-marabaq araaraa kéeta Áánûqtuni waayúkati káimma Áánûqtu ákain-ano-maruqtabagaraq yeráwáqá yáuturaae. miráimanibo Áánûqtuni márûpake iragómá kukéna maamin-ááiq-í-wáyúkammá kamá ánataraae.

10 ániibo Tááqtaama maami-káyúkámá kaaqaari-áímmá timá yímikaitana Tááqtaamma Áánûqtuma yáuma nokaayúnóbáq iragógáráq uwaa-áitógómá kéi-nokaayunobaq iyaabótukaiye. mibáq abááq-wákáráq kaaqaari-ámúné-nákáráqá mááyakaq Tááqtaama kúmitata yeráwáqá kaumotá umá wágááwabi nokáamma yíqa ôriq umá maqtúq-matuq kéinata mánoe.

anómma yaináí-kánáámá abarokáq uráíye.

11 kemá Yóáane aónaraunana anómma waayán-ábíqtátámá wáqe-uraiye. min-nákómá mikáq máqe-uraitana wenôpake maragáráq aabayákáráq ikatíq éta aúyoreqeta urááe. yeqtimáákaq íma wáqe-uraiye.

12 ániibo pukáa-kayukama yíwîqa wái-kayukagaraq yíwîqa íma wái-kayukagaraq abíqtátágóni aúbáq itó-uraawaq aónaraune. káqon-uba-wannaama matúq-matuq í-áwíkáráq agátataae. mi-kánnáábí káonena pukáa-kayukama nôrawabi uráa-qtataakomma yeráwáqá yainániye. aúba-wannaama áqa agátataae.

13 máqtemma únópí pukáamma únókómá yeráwáqá yauwéqma yukáíye. áítanobaqa pukuráa-kayukama yeráwákáráq yauwéqma yiréta máqtemma nôrawabi uráa-qtataaqtaba yáíkaiye.

14 miráitana áítayamma yéta puí-yátáákáráq yáuma nokaayúnóbáqá iramá uwaa-áitógáráq kékainobaq iyaabótukaiye. minnáma anaaékaq yauwéqma kaayaq táoriq umá pukáa-kanaae.

15 ániibo aamá yaináí-nakoma matúq-matuq umá máí-wannaabimma aónaimma móra-waigoni áwîqa íma wáqe-uraitana wemmá yáuma nokaayúnóbáq irá kégainobaq iyaabótukaiye.

21*aúge-maragaraq wíyôkaraq*

1 kemá Yóáane aónaraunama aúge-maragaraq wíyôkaraq wáqe-uraiye. áqnáabaq-maragaraq aabayákáráq yáwítana únómmá ókaraq íma wáqe-uraiye.

2 miráita aokaq-márúqá aónaraunama mi-márúkóni áwîqa aúge-Yerutaare wáqe-uraiye. Áánûqtuni márûpake kukéna aaragómá waamá mayánéna iníkáá umá wenaneqá matawékaraq kétagaiye.

3 ániibo ítaraunana náápaan-abíqtatarake móra-aimma maará téna anókaq ááyama tiráíye: “aónaaro. íbêqa Áánûqtuni amááqqa waayúkabi wáíye. wemá yetê mániye. yeráwáqá wení aarawaamá maíyana Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí aúkápimma mániye.

4 miráinata Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí máqte-yiqnuma mamá kokoq umáyikaneta naayó-qtátááqá yáuraipoata ókaraq ípuyeta ókaraq yoaa núnu íéta ókaraq ibiqá íma yaréta ókaraq yú-yíqa íma íniye.” téna min-áíkkómá tiráíye.

5 ániibo anó-naapaan-abíqtataraq máí-nakoma maará téna tiráíye: “aónaaro. máqte-qtataaqa aúgemma tarôq kéune.” téna ókaraq tiráíye: “maamin-áímmá wannaabí agayaa. máqte-kayukama maamin-áímmá mayáiyana akoqnáá umáyikaniye. árain-aimiye.” téna tiráíye.

⁶ ániibo wemá óqa maará téna timá tímikaiye: “maami-qtátááqá abarokáq umá kánataiye. máqte-qtataqtaba kemá kenamáárîq áqnáabariq éq aqtórakárâq máune. náawanabi nonáá ákáinama watúq-watuq umá wái-poqnopike paá aménúne.

⁷ ániibo móra-nakoma ááíqa umá uyátainikaa umá ketáama waráinna-nakoma maami-qtátááqá wemá mayániye. kemá wení Áánûqtu máenana wemá ketáanima mániye.

⁸ ániibo yaímma-wayukama náayuwabi yáaqa kéikateta itáíq-itaiq umá íyáqtoraa-kayukama táí-aaímma tarôq íya-kayukagaraq yíkamma utái-wáyúkágárâq kumari-yátáákárâq íya-kayukagaraq iraaq-wáyúkágárâq awéqa íya-kayukagaraq kaaqaari-áímmá tiráiya-kayukagaraq máqtemma yeráwáqá nokaayunóbáqá mánoe. iramá uwaaq-áítógárâq kégainobaq mánoe. minnáma anaaékaq-pui-yataare.

aúge-Yerutaare.

⁹ ániibo mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake wení táápepimma waayúkama mamá táíq í-yátáákárâq kaayaqté-kaayaqte-yataaqa anaaékaq mamá abarokáq ínena miráitana ketôpaq Yóáaneqaq íréna maará téna timá tímikaiye: “íyo. tipi-típi-araakoni aúgen-inimma mayáanikaa umá wení waayúkama yiwíráimma arááatenune.” téna timá tímikaiye.

¹⁰ ániibo ketaágoma kemmá mamá akoqnáá kéitana ayáqtááq-anubaq tíwíqmena aúgemma aokaq-márúqá áwîqa Yérútáárebaq Áánûqtuni márûpake kúmîmma tiráátiraiye.

¹¹ maamin-áúgé-márúpímmá Áánûqtuni tágama-yataakoma íráqôn-oqtakoma áwáarara kainíkáá umá tágariye.

¹² ániibo maami-márúqá anómma ayáqtáá-kuruma wáitana mi-kúrúgómá títaupake kaayaq-óqtámá wáqe-uraiye. miráitana títaupake kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake móra-mora umá máqten-oqtaraqa máqe-uraawana títaupake kaayaq-Ítirááéó-ánná-wáyúkátí yíwîqa móra-mora umá máqten-oqtaraqa wáqe-uraiye.

¹³ maami-márúkóní kururáqá aabaúmá utain-áúkápâq kaumo-óqtámá wáitana aabaúmá kubéráipaqa kaumo-óqtámá wáitana téba-teba-aukapaqa miráuma kaumo-óqtámá wáqe-uraiye.

¹⁴ ániibo maami-márúkómá títaupake kaayaqá anón-oqta-karaaqa aménáápáqá wáitana min-óqtákáqá móra-mora umá títaupake kayaaqá tipi-típi-araakoni timáyíkaraa-kayukati yíwîqa wáqe-uraiye.

¹⁵ ániibo mi-káqtó-nákómá aamá kétima-timena ayáápimma maami-ánó-márúqá oq-tagárâq kurugárâq maqmá aónanimma áwáarara kai-tátámá matoréna máqe-uraiye.

¹⁶ maami-márúqá máqten-aukapaqa mórai q umá yáumatamma wáqe-uraiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma maami-márúqá maqmá aónaraimma ayáqtááqá nékaq anó-maruqa (2,415 km) wáqe-uraiye. kokupaqá mórai q umá (2,415 km) wáqe-uraiye.

¹⁷ ániibo maami-kúrúmmá yanaammô utáimma wayúkama miráoni q umá maqmá aónaraimma ayáqtááqá (144 m) wáqe-uraiye.

¹⁸ maami-márúkóní kurumá íráqôn-oqtakake tarôq uréna kuru aúkáapimma mi-márúqá áwáarara kégaitana nokórâá uráiyé.

¹⁹ miráitana maami-kúrúgóní aménáápáqá títaupake kaayaq-íráqôn-óqtákáq anón-oqtan-awíqa pááqyan-oqtama áwáarara kégai-qtataaqa aráápamakaiye. áqnáabaq-oqta-karaaqa mara-áyán-óqtámmá wáqe-uraiye. mamá mikáq-óqtá-karááqá tokôn-oqtama wáqe-uraiye. anaaékaqa awígíioq naráin-oqtakaraq yaaénagaraq

²⁰ abutákárâq kawaan-áígárâq eqábugaraq tubú áyáuraakaraq waayákárâq karoga-rokárâq kaqma-wáyúkákárâq múma aqtórâqá írêq-oqta-karaaqa íkuron arakáá uráiyé.

²¹ máqtemma títaupake kayaaq-óqtárâqá wayámmá anó-puyakaakake tarôq uréna mi-márúkóní anón-amma áwáarara kégaitana aónama yútînikaa umá umákaiye.

22 ánibo kemá Yóáane aónaraunama anó-monoq-namma mi-márúkáqá íma wáqe-uráiyé. ímiye. Áánûqtuma máqten-akoqnaagaraq tipi-típi-araakoma Ítute yenamáa yenákámá anó-monoq-nakaa umá máqe-uraaye.

23 Áánûqtuni tágama-yataakoma mi-márúkáqá aakáá kamá tágékaitana tipi-típi-araakoma mi-márúkóní ókáá kéiyé. aati-aatimá tágai kaiq kéipoana aabaúkáráq wiyôkaraqtaba íiyé.

24 miráinata waayúkama máqte-marabake mi-tágámá-yátááqá aónéta yetáaimma yabi ínoe. marabíké anómma yabíkáa-kayukama yeráwáqtí kateko-yátááqá akoqnáa-yataakaraq méta mi-márúkáqá uyáberanoé.

25 mi-márúkáqá wágáama oqtamá íma umá áuyaranoé. ánibo aati-aatimá mibáq kumayúqá íma aurániye.

26 miráinata máqte-kamaanima yeráwáqtí tágama-yataaqa yaagumá-yataakaraq ma méta mi-márúkáq uyáberanoé.

27 ánibo máqtemma íma arutáinna-yataakaraq naayó-máníkónôpake-qtataakaraq mi-márúkáq ma méta íma kanaaráq uyáberanoé. waayúkama kaaqaari-áímmá téta Áánûqtun-aama íkéwaraa-kayukama íma kanaaráq uyáberanomanibo mi-káyúkámá tipi-típi-araakoni aúba-wannaabi matúq-matuq í-yíwíkaráq yetíwíqá agamakáina-wayukama kanaaráq mi-márúpáqá uyáberanoé.

22

matúq-matuq umá mái-yagaraq matúq-matuq umá mái-nomma

1-2 kemá Yóáane kaqtó-nakoma Áánûqtunopake mórama anó-nomma matúq-matuq umá mái-nomma tiráátiraiye. maami-nókómá yóiqá aónai-yataaqa kaapókáá uráiyé. Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatarake maami-nókómá kukéna mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma kukáiyé. mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma téba-teba-aukapaqa matúq-matuq umá mái-yama wáena máqte-karitimaatigoni móra-mora-wiyokaqa arammá kéiyaiye. ánibo mi-tágóní ánagoma aarawaamá mamá yeráwáqá íráqôniq uráiyé.

3 mi-márúkáqá mórama Áánûqtuma íma ákáina-yataaqa íma wániye.

mi-márúkón aúkáapimma Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatama wániye. Áánûqtuni mayái-wáyúkámá wekáq nunamummá tínoe.

4 Áánûqtun óipi yeráwáqá aónanoé. ánibo wenáwíqá yeráwáqtí yúwáyakaq agamarániye.

5 kumayúqá íma auráinana ókáráq aaqá kaíyábágáráqtábá mibáq íma íyé. ímiye. uyátárai-nakoma Áánûqtuma wení tágama-yataakoma yeqtôpaq tágayikainata yeráwáqá weté matúq-matuq umá yabi ínoe.

Ítuma yauwéqma kumíniye.

6 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma timá tímikaiye: “áre. maan-áímmá waayúkama mayétama umáyikaniye. árain-aíne. uyátárai-nakoma Áánûqtu wenaágoma wení amuné-wáyúkámá keyimitata watáama tirááe. móra kaqtó-nakoma wenôpake timá káitana máqte-qtataaqa pááqya-kanaabi abarokáq ínîqtaba wení mayái-wáyúkámá yiráátiraiye.” téna timá tímikaiye.

7 ánibo Ítuma téna tiráiyé: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq yayamá yénúne. ánibo yeráwáqá náayuwabi maami-kánnáábí wáin-amune-aimma mayétama mi-káyúkámá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráiyé.

8 Yóáane kemá marái-qtataaqa itéq aónaraune. ánatatuweqa maami-qtátááqá tiráátirai-kaqto-nakoni aítaupi tipaq atéq nunamummá wekáq áaimma átáma ténáae túnnamanibo

9 wemá timá tímikaiye: “emá íma mirá uwo. kemá etêgaraq amuné-wáyúkágáráq enábâqawaaraa-kayukagaraq maami-kánnáábí wáin-aimma kéwaraa-kayukagaraq paá mayái-náqúne. Áánûqtuma wenamáa wekáq nunamummá tiyo.” téna

¹⁰ ánibo ókaraq timá tímikaiye: “Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí wáimma íma mamá áuyoqtuwaao. ímibo abarokáq ínî-kanaama waaqókárfiq kéíye.

¹¹ náayuwabi táí-yaaimma tárôq kéíya-yuma móragaraq paá tarôq oro. náayuwabi kumari-yááímmá tarôq kéíya-yuma móragaraq paá tarôq oro. ánibo náayuwabi íráqô-qtataariq kéíya-yuma móragaraq paá íráqô-qtataariq oro. náayuwabi aokaq kéíya-yuma móragaraq paá aokaq oro.

¹² Ítuma téna tiráíye: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi kumónúne. kemá máqte-kayukati meyámmá maméq kumónúne. ánibo kemá yauwéqma máqte-kayukama móra-mora umá nôrawabi uráan-awaataqa yiménúne.

¹³ kemá máqte-qtataaqtabama áqnáabakaraq írêkaraq kemá máqte-qtataaqtabama áaikaraq aqtógáráq kemá máune.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁴ aarawaamá yeráwáqtí kúmiq-yataaqa paábaq matawáíya-kayukama unáákáqtôma tete okáá umá yimuqá kémaraae. yeráwáqá kanaaráq matúq-matuq umá máí-yagoni arammá kéneta yeráwáqá kanaaráq maami-márúkóní oqtaráqá uyáberanoe.

¹⁵ miráimanibo kebó-yátáárfiq o-káyúkámá uwaatagáá-káyúkágárfiq kumari-yátáárfiq o-káyúkágárfiq waayúkama yíkamma pukáíya-kayukagaraq maníkókáq nunamummá tiráíya-kayukagaraq kaaqaari-áíqtábá yimuqá kémaraa-kayukagaraq kaaqaari-áímmá te-káyúkágárfiq máápaq mánoe.

¹⁶ Ítuma mirá téna tiráíye: “kéma Ítuma ketí kaqtó-nakomma timákaunana maamin-áímmá maména keráwáqtôpaq kukéna itáíq-itaiq í-wáyúkámá mórabi áíkutaawana kétima-timiye. kemá Tébitin-annabiken-anure. Tébitin-annabiken áráakogaraq kemá máune. miráuma nokáápaq-wiyoqa kamá kétağaune.” téna Ítuma tiráíye.

¹⁷ ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógárfiq tipi-típi-araakoma Ítuni waayúkagaraq aaramá mayáanikaa umá yiwíkai-kayukama “yero” téta náayuwabi maamin-áímmá ítaraa-kayukagaraq “yero” téta tero.

owé. móra-nakoma nonáá ákáinana yínaqa matúq-matuq-nomma paá aménúne.

¹⁸ Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí ítaraa-kayukama kemá Yóáane kékén-áímmá máqtemma kétima-yimune. móra-waigoma maamin-áíkkóní ámûraq óq-aimma ténama mi-tái-meyámmá maami-kánnáábí tirái-meyamma min-nákómá mayániye.

¹⁹ ánibo móra-nakoma maami-kánnáábíké móra-aimma mamá paábaq yuwáinna-nakoma Áánûqtu téna “maami-kánnáábí tirái-maruqa íma mayéna matúq-matuq umá máí-yagoni arammá íma nániye.” téna Áánûqtu tiráíye.

²⁰ maamin-nákómá téna “maamirái-qtataaqa áraine.” téna wemá tiráíye: “owé. kemá pááqya-kanaabi kumónúne.” téna tiráíye.

Yóáane téna “waíno. uyátaráana-nako, iyo.” téna tiráíye.

²¹ uyátárai-nakoma Ítuni íráqô-qtataaqa máqte-kayukate waíno. áre. miráuma waíno.